INVENTARIS

DER

ARCHIEVEN

VAN DE

STAD 'S HERTOGENBOSCH,

chronologisch opgemaakt en de voornaamste gebeurtenissen bevattende.

DOOR

R. A. VAN ZUYLEN Jr.
Stads Archivaris.

(Stads Rekeningen van het jaar 1399—1800.)

1ste DEEL.
van 1399—1568.

'S HERTOGENBOSCH,
W. C. VAN HEUSDEN
—
1863

INVENTARIS

DER

ARCHIEVEN

VAN DE

Stad 's Hertogenbosch.

INVENTARIS

DER

ARCHIEVEN

VAN DE

STAD 'S HERTOGENBOSCH,

chronologisch opgemaakt en de voornaamste gebeurtenissen bevattende.

DOOR

R. A. VAN ZUIJLEN Jr.
Stads Archivaris.

(Stads Rekeningen van het jaar 1399—1800.)

1ste DEEL.
van 1399—1568.

'S HERTOGENBOSCH,
W. C. VAN HEUSDEN
1863

GEDRUKT BIJ LUTKIE & CRANENBURG, TE 'S BOSCH.

INLEIDING.

Ten einde den Gemeenteraad van *'s Hertogenbosch*, de geschied- of letterkundigen en ieder belangstellend lezer bij het doorbladeren van en het doen van nazoekingen in den *Inventaris der archieven van de stad 's Hertogenbosch, chronologisch opgemaakt en de voornaamste gebeurtenissen bevattende*, (*stads rekeningen van het jaar* 1399—1800), met dezen voorloopig bekend te maken en het gebruik van dien voor nazoeking van bepaalde onderwerpen gemakkelijk te maken, is het mij in de eerste plaats dienstig voorgekomen, met betrekking tot de rekeningen, een woord te zeggen over de geschiedenis van het geldelijk beheer der stad *'s Hertogenbosch* in vorige eeuwen, en over de opvolgende veranderingen, die in dat beheer voorvielen; ten anderen om hen bekend te maken met de wijze, waarop ik mijn werk begon en geleidelijk heb voortgezet.

Voor zoover uit de archieven der stad *'s Hertogenbosch* kan worden nagegaan, volgt hier het geschiedkundige:

Hertog Jan III van *Lotharingen*, *Brabant* en *Limburg* verleende in het jaar 1336, op St. Lambertsavond (16 September) (1), aan zijne stad *'s Hertogenbosch* een privilegie, waarbij onder anderen wordt bepaald, dat die Hertog en zijne nakomelingen, Hertogen of Hertoginnen van *Brabant*, bij rade of op voordragt van stads regering, alle jaren in *'s Hertogenbosch* zouden aanstellen twee *borzedraigheren* (rentmeesters), die jaarlijks rekening zouden doen.

Uit dat privilegie blijkt, dat de stad *'s Hertogenbosch* aan den Hertog het regt tot benoeming van schepenen had afgestaan, en dat de Hertog, bij die

---

(1) Charters en privilegiën van *'sHertogenbosch*. Zie Inventaris van Mr. J. N. G. Sassen.

gelegenneid de regering zijner stad willende regelen, ook het finantiëel beheer vaststelde.

Daarbij werd vergund, dat de stad *'s Hertogenbosch*, indien zij in schulden geraakte en deze uit hare gewone inkomsten niet kon bestrijden, bij raden van schepenen, gezworenen, dekenen der ambachten en een deel der goede knapen, zelve hare lasten zou mogen vinden.

Dat privilegie werd bevestigd en uitgebreid bij een opvolgend, door Hertog Jan III voornoemd, op St. Michiels avond (28 September) 1336 gegeven (1), waarin wordt toegestaan, dat de stad *'s Hertogenbosch* zoo veel lasten mogt heffen als tot betaling van stads schulden noodig zouden zijn.

Alvorens deze verandering in het finantiëel beheer der stad *'s Hertogenbosch* tot stand kwam, had zij vermoedelijk rentmeesters of ontvangers, die men beurzendragers noemde, tot ontvang der renten, chijnsen en pachten van gemeente-eigendommen, en die ook, in het geval dat de stad meer uitgaven dan ontvangsten had, met de beurs of den buidel bij de gemeente rondgingen, ten einde ieder burger of inwoner, door hen naar vermogen geschat, zou bijdragen om in de meerdere uitgaven te voorzien (2).

Met zekerheid is echter aangaande het vroeger beheer van stads ontvangsten en uitgaven niets bekend, daar de oudste rekening in het archief voorhanden eerst van 1399 dagteekent, en de regerings-resolutiën, met de overige archieven op het raadhuis aanwezig, door den brand van 1463 (3) vernietigd werden; bij welken brand een groot gedeelte der stad en ook het raadhuis in de asch werd gelegd.

Daar nu de privilegiën van 16 en 28 September 1336 de stad *'s Hertogenbosch* vergunden uit eigen hoofde belastingen te heffen, wilde de Hertog ook zijne eigen inkomsten en regten waarborgen (4); hij behield zich daarom de benoeming van stads rentmeesters voor, uit eene voordragt van personen, door stads regering te doen.

---

(1) Charters en privilegiën van *'s Hertogenbosch*. Zie Inventaris van Mr. J. N. G. Sassen.

(2) Deze wijze van personelen omslag en de eigenaardige benaming *met den buidel rondgaan*, was nog gebruikelijk in de 16e eeuw; zie resolutiën van stads regering, bepaaldelijk register A, n°. 1.

(3) Anno 1463 opten 13en dag in Junio was ten *Bosch* eenen brandt, die opginck in der verwerstraet in den cleynen ketel, ende brande te dier tyt die geheele straete neerwaerts, der stadthuys met veel prothocollen ende antiqualien, dat minrebroeders clooster, die merct ende soe voorts. Datum calor ignis accendit Buscum..

Aanteekening van Marten s'Heeren Gerards in zijn privilegie boek, 2de deel, register A, no. 535, bladz. 195, in het archief der stad.

(4) Geene gunsten werden door de Hertogen aan steden, vrijheden en dorpen verleend, of de inkomsten van den Heer moesten daarbij gebaat of gewaarborgd worden. Uit de charters en privilegiën bij welke aan de stad *'s Hertogenbosch* de accijnsen zijn afgestaan, die anders onmiddelijk door 's Hertogs rentmeesters werden ontvangen, kan dit worden nagegaan. Men raadplege de charters en privilegiën van *'s Hertogenbosch*. Zie Inventaris van Mr. J. N. G. Sassen, als:

Het accoord op Kruisdag 1345 (14 Sept.).

— privilegie van Hertog Jan III van 22 September 1346.

— — — — — 17 November 1347 op St. Lambertsdag.

Bij welk laatste de stad *'s Hertogenbosch* 16 jaren lang hare accijnsen mogt blijven heffen, mits daarvoor jaarlijks aan den Hertog te betalen 600 pond tournois.

Het regt tot benoeming van rentmeesters werd aan de regering van *'s Hertogenbosch* door Hertogin Johanna van *Luxemburg*, van *Lotharingen*, van *Brabant* en van *Limburg* enz,, bij privilegie van 18 Maart $13^{87}/_{88}$ (*), wederom afgestaan en werd bij art. 5 van dat priviligie, dat regt, de wijze en bepalingen waarop het gegeven werd, aldus omschreven: „Item gheven wy ende verlenen onser stat ende onsen goiden luden vanden *Bosch*, so wanneer die seven scepenen in onser stad van den *Bosch* gheset syn. Dat die selve seven scepenen ende die ghene die int naeste voirleden jair, scepenen geweest hebben ende ghesworen worden syn, altoes voirtaen van jair te jair wesen selen onder hen veertienen, samentlic ofte die meeste hoep, van hen twe rentmeesteren te wesen, dat jair lanc aan onser stad vanden *Bosch* op hoeren eedt der stad orbetlick te wesen na hoiren besten sinnen, ende dat selen si jairlix sculdich syn te doen des anderen daigs nae dat die seven scepenen gheset syn, ende en selen mogen eten noch drincken, sy en hebben tjerst dese twe rentmeesteren ghekoeren, die welcke twe rentmeesteren onse schoutheit of onderschoutheit van den *Bosch*, jairlix als gewoenlix is, van onsen wegen sculdich sal zijn te eden, ende wair onse schoutheit van den *Bosch* die twe rentmeesteren ter stont als sy ghekoren syn niet ede, soe gheven wy ende verlenen onser stad vanden *Bosch*, dat een onzer stad gheswoeren knape vanden *Bosch*, die dairtoe vanden schepenen ende gheswoeren onser stad vanden *Bosch* ghenomen sal werden; die twe rentmeesteren sculdich sal syn van onsen wegen te eden, alle weghe voirtain van jair te jair, alsoe dicwille alse die van onsen schoutheit ofte onderschoutheit vanden *Bosch*, in deser maten niet geheeydt en werden. Ende dese twe rentmeesteren selen sien gheboiren poirteren (burgers) onser stad vanden *Bosch*, ende van wettegen bedde, vuytghenomen die ghenen die voirmaels in onse voirs. stad scepenen of gheswoeren hebben geweest, dat die rentmeesters mogen wesen als si dair toe ghecoeren of gheset selen werden. Ende dat dese twe rentmeesteren selen twe werven inden jaeren dat si rentmeesteren sien wettighe rekeninghe doen voir onse voirs. stad ghemenelic voor de geheele gemeente. Dats te weten deen een maent nae Paeschen ende dander een maent nae Sente Remeys dach. Ende wanneer dese twe rentmeesteren hoirer rentmeesterscap af gaen ende ontset selen werden, soe en selen dese twe rentmeesteren binnen twe jairen nae dien dat sy afgaen, niet inder voirs. onser stad rade comen moghen."

Bij privilegie van Hertogin Johanna, op verzoek der regering van *'s Hertogenbosch*, den 13 Februarij 1398 gegeven (**), worden aan die stad, in het belang van haar beheer, onderscheidene voorschriften gedaan, waaronder,

---

(*) Inventaris als voor. Bij dit privilegie werd de afkoop der jaarlijks te betalen 600 realen, gelijk staande met zooveel ponden tournois, geregeld; de stad *'s Hertogenbosch* betaalde voor dien afkoop in eens 6000 realen of ponden touruois en had daarvoor hare accijnsen vrij.
(*) Privilegieboek van den Griffier van de Velde, Boek D, bladz. 49, in het archief der stad.

met betrekking tot de rentmeesters, dat de twee burgemeesters, zoo als zij daar worden genoemd, ook voortaan straatmeesters zouden wezen „ende sullen neemen ende vuytgeven der voirs. stat goede vanden *Bosch*, op hoiren eeden en nae hoiren besten vyff sinnen, in den meesten oirboir ende proufijt der voirs. onse stad vanden *Bosch*."

Dat zij tweemaal 's jaars rekening zouden doen, te weten: daags na Paschen en daags na S[t]. Remeys.

Dat vooraf in de kerken zou worden bekend gemaakt op welken dag en op welk uur de burgemeester die rekening voor de geheele gemeente en in tegenwoordigheid van schepenen, gezworenen, raden en de dekenen der ambachten ten raadhuize zou doen.

Dat burgemeesters hunne rekening zouden maken op vier rollen (*), één voor schepenen en gezworenen, één voor de leden van den gemeenteraad, één voor de dekenen der ambachten en één, die zij voor zich moesten behouden.

Dat bij het doen der rekening den schout, den schepenen en den klerken ieder een gelt wijn zou worden gegeven.

Dat de zeven schepenen en de twee burgemeesters ieder 60 oude schilden uit stads kas zouden genieten voor de aanschaffing van hunne kleederen (tabbaarden), die zij gedurende hunne bediening ter eere van de stad moesten dragen.

Dat de schepenen ieder jaar zouden hebben een voeder wijn om op het raadhuis ter vergadering te drinken, voor welk voeder wijn hun gezamenlijk werden toegestaan 32 oude schilden.

Dat de schepenen van *'s Hertogenbosch* noch de burgemeesters iemand schenkingen van stads goed mogten doen, met uitzondering van den geboren Landsheer, wien zij zoodanige schenkingen mogten doen, als zij vermeenden, dat in het belang en de eer der stad dienstig zou wezen; voorts aan prelaten, baanrotsen, landsheeren, ridderen en raden van goede steden. „Den welcken sy sullen mogen schencken tot zes kannen wyns, nae dat hen duncken sal dat zys weerdich zyn."

Nog onderscheidene andere punten, zoo als de uitgaven welke de rentmeesters-burgemeesters mogten doen en die in rekening konden worden gebragt, en het sluiten dier rekening, werden bij dat privilegie vastgesteld.

Nagenoeg eene eeuw, dat is van 1398—1494, bleven de rentmeesters-burgemeesters in het beheer van stads finantiën.

Op den 10 December 1494 werd bij ordonnantie van Philips, Aarts-hertog van *Oostenrijk*, Hertog van *Bourgondië*, van *Lotharingen*, van *Brabant* enz. eene commissie naar *'s Hertogenbosch* afgezonden, aan welker hoofd Hendrik, Graaf van *Fortsenborch*, Raad des Hertogs stond, om aldaar verandering in de regering te brengen.

(*) Eenige dezer rekeningen in perkementen rollen zijn in het archief voorhanden.

De Hertog werd daartoe genoopt, omdat te zijner kennis gekomen was, dat de stad *'s Hertogenbosch*, eene der voornaamste hoofdsteden in zijn land van *Brabant*, waar vroeger groote nering en hantering van koopmanschappen was, weshalve de burgers in goeden staat en rijkdom plagten te zijn, zeer verminderd was en binnen zekeren tijd verarmd en ten achteren was geraakt, alsmede omdat in die stad veel muiterijen, zoowel tegen de officieren des Hertogs als anderzins, ontstaan waren, welke zaken, volgens den Hertog, gebeurden bij gebrek aan eene goede policie en regering, waarin hij wilde voorzien, en waartoe die commissie volmagt had namens hem te handelen.

Bij de akte van reformatie, door die commissie opgemaakt en bezegeld den 20 December 1494 (*), werden, in navolging van het regeringsbeleid der stad *Leuven*, twee burgemeesters, als een buiten- en een binnenburgemeester, aangesteld, hun werkkring en hunne belooning geregeld, zonder dat in dien werkkring het beheer van stads finantiën betrokken werd. Commissarissen verklaarden voorts bij die akte te niet alle privilegiën en usantiën te voren verleend en in gebruik, welke strijdig met deze reformatie zouden zijn.

De rentmeesters verloren hierdoor de benaming van burgemeesters en straatmeesters, hun in het privilegie van Hertogin Johanna van *Brabant* van 13 Febr. 1398 gegeven.

Zij verloren ook met de benaming van burgemeesters en straatmeesters, hun bij laatstgemeld privilegie gegeven, de bemoeijing in de policie en justitie aan de betrekking van burgemeesters en straatmeesters verbonden.

De oorlogen met *Frankrijk*, met de landen en steden van *Gelder*, *Luik*, *Utrecht* en andere, hadden de stad *'s Hertogenbosch* op het einde der 15de eeuw zoo zeer verarmd en met schulden beladen, dat de regering schier geene uitkomst wist om daaruit te geraken.

Nijverheid en handel kwijnden; want hare ingezetenen durfden hun hoofd niet buiten de poorten der vesten steken, verzekerd als zij waren onmiddelijk voor stads schulden aan erflos- en lijfrenten gevangen genomen en als gijzelaars gevangen gehouden te worden; de nijverheid was dus in haren handel naar buiten, die anders zeer aanzienlijk was, vernietigd.

In dezen hoogen nood vergaderde, op den 12en dag der maand Augustus van het jaar 1499, ten raadhuize in de raadkamer de achtbare regering der stad, als schepenen, gezworenen, de raden en de dekenen der ambachten, om in onderling overleg maatregelen te nemen tegen verder dreigend verval der stad en voor hare opbeuring uit hare geldelijke ongelegenheden. De schulden toch, waaronder op dat tijdstip de stad gebukt ging, waren hoogst aanzienlijk.

Behalve de Hertogelijke bede en alle gewone en buitengewone lasten, had

(*) Charters en privilegiën van *'s Hertogenbosch*. Zie Inventaris van Mr. J. N. G. Sassen.

zij jaarlijks te betalen aan erfrenten 4385 Rijns. gul. en aan lijfrenten 23,686 Rijns. gul. 2 schellingen, te zamen 28,071 Rijns. gul. 2 schellingen, en daarenboven nog te voldoen aan achterstallige loopende schulden eene som van meer dan 91,000 Rijns. guldens. De inkomsten der stad daar en tegen bedroegen nog geen derde van de te doene betalingen.

Na rijp beraad kwamen de drie leden, uitmakende stads regering, in gemelde vergadering eendragtelijk overeen:

Dat de dekenen van de ambachten, uitmakende het 3de lid der regering, uit de burgerij en de ingezetenen der stad zouden kiezen en aan het 1e en 2de lid in geschrifte voordragen 12 goede eerbare mannen van „wette en consciensie wesende", welke op verbeurte van lijf en goed verpligt werden zich die keuze te laten welgevallen; daarenboven moesten zij ieder gegoed wezen tot minstens 1000 Rijns. gulden, waaruit de twee opperste leden, schepenen en gezworenen, als 1ste, en de raadsheeren als het 2de lid zouden kiezen zes goede mannen, die het bewind, de regering en de bevelen hebben zouden over de stad en haar finantiëel beheer. Hun werd daarbij de opperste magt gegeven tot het nemen van alle maatregelen door hen dienstig geacht, om de stad uit haren kommer en finantiële ongelegenheid te redden, met bepaling, dat, wat zij in redelijkheid en naar geweten zouden bevelen om het beoogde doel te bereiken, door de drie leden onvoorwaardelijk zou moeten goedgekeurd worden.

Dat de alzoo te benoemen zes goede mannen voor zes jaren zouden worden gekozen en gedurende den tijd van hun bewind geene andere bediening zouden mogen aannemen, waarmede zij in den raad der stad zouden moeten komen; ook werd het hun mede verboden gedurende hun beheer eenige accijnsen of goederen der stad te pachten of daarin eenig part of deel te hebben, noch middelijk noch onmiddelijk.

Voor het geval dat één hunner gedurende hunnen diensttijd mogt komen te overlijden, werd den overigen de magt gegeven om onder hen een bevoegd opvolger uit de gemeente te kiezen; er werd eindelijk nog bepaald, dat zij jaarlijks aan stads regering rekening en verantwoording zouden doen.

Ten einde aan deze genomen beschikkingen kracht van wet te geven in alle landen van den Hertog, werd door den magistraat van *'s Hertogenbosch* met overlegging der bescheiden zijne goedkeuring verzocht.

Bij open brief, gegeven te *Brussel* den 26 Augustus 1499 (*), werd die goedkeuring door Philips, bij de gratie Gods Aartshertog van *Oostenrijk*, Hertog van *Bourgondië*, van *Lotharingen*, van *Brabant* enz., gegeven en bij dien brief bepaald en bevolen, dat deze wijze van beheer werd toegestaan voor acht achtereenvolgende jaren, in welken tijd de stad hare schulden en lasten zou moeten betalen op de volgende wijze, te weten:

(*) Charters en privilegiën van *'s Hertogenbosch*. Zie Inventaris van Mr. J. N. G. Sassen.

Dat in de twee eerste jaren de stad alleen de renten zou betalen over die jaren verschuldigd, en gedurende de zes overige, eveneens de loopende renten over ieder jaar verschuldigd, en daarenboven van elk dier zes jaren een zesde gedeelte der achterstallige renten, in en onder welke betalingen begrepen zouden zijn, niet alleen de vorderingen der renteniers, die indertijd binnen de stad woonden, maar ook die dergenen, welke in tijde der voors. oorlogen, toen de schulden waaronder de stad gebukt ging, gemaakt werden, te *'s Hertogenbosch* woonden en sedert dien tijd de stad verlieten, of die de stad alsnog zouden willen verlaten.

De Hertog gaf voorts de regering en de burgerij der stad *'s Hertogenbosch* goede en vaste zekerheid en geleide, om gedurende dezen termijn van acht jaren te mogen reizen, keeren en verkeeren met hunne lijven en goederen in en over al zijne landen van *Brabant* en *Overmase*, zoo te water als te lande, ten einde hunnen handel en hunne nering uit te oefenen, daar waar hun dat gelieven zou, zonder dat zij of eenigen hunner gedurende die acht jaren aan lijf of goed, ter zake van de door de stad verschuldigde renten of andere schulden, zouden mogen worden aangetast, gearresteerd of bekommerd, onder welk voorwendsel ook.

De Hertog beval daarbij wijders aan iedereen, dat zij de zes „totten regimente en beweynde" gekozen wordende goede mannen, in al hunne handelingen moesten gehoorzaam zijn, zonder hen in hunne regering en hun bewind in iets te storen of te belemmeren, noch met woorden, noch met werken hoe genaamd ook, op straffe van verbeurte van lijf of goed, of om deswege naar bevind van zaken gestraft te worden.

Bij een nader verzoekschrift aan den Hertog gaf de regering van *'s Hertogenbosch* te kennen, dat het der stad niet mogelijk was om in 8 jaren alle schulden te betalen; zij verzocht daarom, dat die termijn in 12 jaren zou worden veranderd en tevens zou worden toegestaan, dat de regering of hare ingezetenen gedurende dien tijd, voor de renten ten laste der stad en verdere schulden, ook niet zouden bemoeijelijkt worden in andere van des Hertogs Nederlanden als *Vlaanderen*, *Holland*, *Zeeland* en *Friesland;* welk verzoekschrift in een tweeden open brief des Hertogs van den 28 September 1499 (1) werd toegestaan.

Bij hunne verkiezing gaven schepenen, gezworenen, raadslieden, die men ledige lieden noemde, dekenen van de ambachten, een deel der goede knapen en voorts de geheele gemeente der stad *'s Hertogenbosch*, aan de eerste zes gecommitteerden de volgende schadelooze geloften:

Wy scepenen, gezwoernen, raitsluden, diemen noempt ledige luden, dekenen vanden ambachten, een deel der goeder knaepen ende alle die gemeyn stadt van *'s Hertogenbossche*, doen condt allen luden, alsoe wy van wegen ende inden name der selver stadt alnu tegenwordelick ende eendrechtelick genomen ende gecoren hebben Geritden Keteler, Aelbrechten

(1) Charters en privilegiën van *'s Hertogenbosch*. Zie Inventaris van Mr. J. N. G. Sassen.

Keteler Hermans soen, Jannen Pynappel Bouwens soen, Henricken van Deventher, Dircken van Hedel Jacops soen ende Roedolph Noppen, onse mede inwoenende bourgeren ende poerteren, alse zess goede mannen van wette ende conscientie, totten beweynde ende regimente deser stadt, ende het bevele dair aff volcomelyck hebbende, by auctorizatie, ratificatie ende approbatie ons alder genedichsten Heeren den Eertshertogen van *Oistryck* Hertoge van *Brabanl* etc. ende deser stadt; omme nae huere redelicheit ende conscientie, ordene regule ende lasten te stellen op ons ende allen onsen innegesetenen. Dair mede dese stadt vuyt hueren cummer ende sculden, die zeer groot is, ende met enen cleynen nyet te ondervinden en sal syn, geholpen mag weerden, des zy van boven tot beneden, tot huere conscientien, sonder becroen oft tegenseggen der drie leden deser stadt ofte yemont anders gelooft zyn ende selen wesen, den tyt ende spacie van zess jaeren van bamisse naestcomende, sonder middelt, naest een volgende gedurende. Ende die voirs. sess goede mannen by scerpen bevele ons alder genedichten Heeren voirs. ende ten versueke deser stadt, op die verbuerte van hueren lyven en gueden, dat voirscreven beweynde ende regimente hebben moeten aenveerden ende aennemen, gelyck dit allet inden brieven van consente, ottroye ende respyt ons alder genedichste Heeren voirs. volcomentlycker wordt begrepen. Ende aengesien dat deser stadt sculden ende cummer als boven, seer groot is, ende men merckelyck die selver sculden ende die achterstellen dair van, metgaders der beden ons alder genedichste Heeren voirs. in tyde voirs. vervallen, sal moeten, met ennigen nyeuwen opcomingen, ordinantien ende lasten, op dese stadt ende den ingesetenen der selver, byde voirs. sesse goede mannen te ordineren ende op te stellene, inden welcken zy beducht zyn, gemerct een jegelyck, nyemont vutgesceiden, metten selven nyeuwer opcomingen ende ordinancie geraect ende belast zal wesen etc. Ende alsoe van ennigen vuyt saken van dien geanxtineert, gevreest oft meshandelt te weerdenen, in woerden oft in wercken ende oick by ennigen mits den selven, betrocken mochten werden in ennigen gerichten, geestelyck oft weerlyck hoet zy. Dair van die voirs. sess goede mannen hebben begeert ende mits dezen begeren van deser stadt bescudt defendeert ende costeloes onthaven te wesen, voer alle acceptatien ende aenverden vanden beweynde ende regimente voirs. Ende alsoe by deser stadt, achter volgende den goeden wille ende der redelicheit van hueren begeerten voirs., gemerckt de lasten der sess goede mannen voirs. groet selen wesen. Soe hebben wy verbonden ende geloeft verbynden ende geloeven met desen tegenwoirdigen brieve, ons, onse oiren, erven ende nacomelingen, den voirs. sess goeden mannen, voer alle foortsche, anxte, vreese ende meshandel die hem oft ennigen van hen naemaels vuyt saken van desen, in woerden oft in wercken gebueren mochte, nae onsen bester macht ende autoriteit dairvan te bescudden te defenderen, te assisteren ende te preserveren, met geboeden, verboden, peenen, correctien ende

aentast, nae ordinancie die de voirs. sess goede mannen dair op maken ende accorderen selen ende den scouthet ende wethouders deser stadt ten tyde wesende, nae vermoegen den voirs. ottroye ende respyt ons alder genedichte heeren voirgenoempt ende deser stadt rechten, daer toe te bewegen, ende in dien te hebbenen, dat zy alle ordinancien ende nyeuwe opcomingen als voir, die de voirs. sess goede mannen nae huere consciencie ende redelicheit, ten onderhouden deser stadt ende die sculden mede te betalenen, maken ende ordineren selen tot behoerlicker proclamacien geboden verboden, ter executien realick ende met feyt te doen stellen, ende die rebellen ende wederspennigen nae teneur den selven ordinantie te straffen ende te corrigeren nae gelegentheyt der saken, zoe behoeren sal. Geloevende voorts ende elck van ons voir alle in goeden trouwen, inden gevalle der voirs. sesse goede mannen ofte ennige van hen vuyt saken van hueren voirs. beweynde oft regimente ennigen meshandel gebuerden als boven ofte oick by ennigen persoenen in gedingen betrocken ende gemolesteert worden, het weer by geestelycke citatien, inhibitien, appell ofte ander weerlicke mandamenten, dagementen oft hoet zy, dat sy hen ende elck van hen dat gebuert, dair aff selen moegen verantworden, wederstaen ende defenderen voir alle huer richteren ende hoven geestelyck oft weerlick; ende insgelycs alle rebellen ende wederspennigen teugens ordinantien gemaict ofte die de voirs. sesse goede mannen vuyt saken van desen noch maken ende opsetten selen, die ende alsulcke met allen wegen van recht totten voldoen ende betalinge van dien te mogen doen bedwingen, heysch ende aenspraeck op alsulcke te doen ende in rechte dair inne voirts te procederenne inden name deser stadt in allen saken voirs., soet gebueren mach ende nae recht behoeren sal pro et contra sonder yemans tegen seggen, allet tot onsen costen, lasten ende aventueren. Ende geloeven voerts voir ons ende onse nacomelingen ende elck voer all alle onse gueden van ons ende van onse nacomelingen, hoe ende waer die gelegen zyn oft te vinden, die wy nu hebben ende naemaels vercrygen selen: voir alle heeren ende richteren geestelick ende weerlick, biddende ende versuekende allen heeren ende richteren geestelick ende weerlick dat zy ons dwingen ende doen dwingen met onsen lyven ende gueden te houden ende te voldoene alle die voirwairden ende geloeften, die in desen litren bescreven staen, ende hebben vertegen ende vertyen hier voir ons ende onsen nacomelingen allen exceptien deceptien van pleite van boesheiden ende van gedinge, van tyde van stede ende van persoenen ende van alles dat desen voorwairden ende ordinantie eenichsins contrarieren mach, sonder argelist. Des torconde soe hebben wy dese letren besegelt metten groeten gemeynen zegel der voirs. stadt van *sHertogenbossche* in kennisse des waerheyt gegeven opten sestiensten dach der maent Septembris int jair ons heeren duysent vier hondert negen ende tnegentich. (1)

(1) Charters en privilegiën van *'s Hertogenbosch*. Zie Inventaris van Mr. J. N. G. Sassen.

Keteler Hermans soen, Jannen Pynappel Bouwens so…
Deventher, Dircken van Hedel Jacops soen ende Roedo…
mede inwoenende bourgeren ende poerteren, alse zes…
wette ende conscientie, totten beweynde ende regim…
het bevele dair aff volcomelyck hebbende, by ave…
approbatie ons alder genedichsten Heeren den Eer…
Hertoge van *Brabant* etc. ende deser stadt; on…
ende conscientie, ordene regule ende lasten te…
onsen innegesetenen. Dair mede dese stadt…
sculden, die zeer groot is, ende met enen…
en sal syn, geholpen mag weerden, des zy…
huere conscientien, sonder becroen oft te…
stadt ofte yemont anders gelooft zyn ende…
van zess jaeren van bamisse naestcomende,…
gedurende. Ende die voirs. sess goede…
genedichten Heeren voirs. ende ten…
van hueren lyven en gueden, dat…
hebben moeten aenveerden ende…
van consente, ottroye ende res…
volcomentlycker wordt begrepen…
ende cummer als boven, seer…
sculden ende die achterstell…
genedichste Heeren voirs.…
nyeuwen opcomingen,…
ingesetenen der selver,…
op te stellene, inde…
nyemont vutgesceid…
geraect ende bela…
van dien geanxt…
oft in wercken…
worden in en…
die voirs. se…
deser stadt…
acceptatie…
alsoe by…
van hu…
groot…
geloe…
nae…
vre…
va…
n…

. n *sHertogenbossche*, die voirtyden ronts omme in was, nu teenemaele verlandt, ende daerby van gediminueert is, ende op twee eynden vander sonder eenige mueren, vesten oft wallen liggende one by nachte ende ontyde te waetere ende te lande moeten die voirs. twee eynden tot hueren zwaeren cte ende hooghe mueren sluyten, ende met diepen aven, zoo dat zy supplianten ter saecken van dien en reparacien ende fortificacien van nyeuwen sterckten vercken ende andere reparacien, die sy binnen sekeren hen hebben, vutgegeven ende gedebourseert hebben omtrent eer. Omme welcke ende andere diverschen extraordinarisse ene, ende oick tot dien huere porcie vanden beden, ons betaelen, die ongelyck grooter zyn dan in voerleden tyde, meestendeel fineren (3) en de opbrengen by vercoope van renten voirs. stadt, in zulcker wys, dat de zesse gecommitteerden ende regemente van diere, zoe belast zyn geweest, dat . le hangende de voirs. tyt ende atterminacien van sesse jaeren ereren zullen, zy niet en hebben cunnen maniere vinden, om narysen aengaende den ouden achterstellen te overcomen ende ntenteren. Ende boven allen den voirs. lasten, hebben de sup- dt ende geleden noch andere groote scaden, overmits der muta- ien voirledenen jaeren, binnen der voirs. stadt, by eenige lichte persoonen ende meest vuytlandige ingesetenen der voirs. iet, tegens den wille, dancke ende consente vanden goeden ende ingesetenen aldaer; ter cause vande welcke mutatie den n meer dan 25,000 gulden costen ende scaden gehadt hebben, meestendeel oic by vercoope van renten hebben moeten fineren ende en. Ende allen desen niettegenstaende, hebben de supplianten tot rheyt onser voirs. stadt van *sHertogenbossche* ende van onsen lande *Brabant*, begonst te maken een schoon sterck steenen blockhuys aende hamerpoirte, waer mede men zal moghen zekerlycke dat geheel quartier er voirs. stadt bewaeren ende defenderen om welke te volmakene ende voirs. stadt tot dien te fortifficeren ende anders te repareren daert van oode wesen sal, hebben zy supplianten voore bamesse lestleden twee erlycke goede mannen als bouwmeesters dairtoe gecommitteert, de welcke om hueren last te volbrengen, zy een groote quote vanden incommenden der voirs. stadt sullen moeten bewysen."

---

(1) De Vuchterendijk en het Hinthamereinde.
(2) Torens.
(3) Finantiën, opnemen.
(4) Muiterij.

Onder de voorwaarden, waarop Keizer Karel V als Hertog van *Brabant* dit octrooi verleende, was ook nog deze: „Behoudelick, dat de voirs. supplianten binnen den tyde van desen jegenwoirdigen state van zes jaeren, met goede ernsticheyt ende continuelick sullen doen wercken ter tyt toe dat tselve bolwerck oft blockhuys voiren gementionneert ende voirts alle andere nootlycke fortifficacien ende reparacien volmaect ende volbracht zullen worden, ten meesten orboir, verzekertheyt ende proffijt onser voirs. stadt."

De regering werd voorts bij dat octrooi gemagtigd den door haar gekozen of nader te kiezen bouwmeesters commissie te geven onder het zegel der stad, met bepaling dat zij voor den Laagschout den eed zouden afleggen om de voors. vestingwerken getrouwelijk voort te zetten en te volbrengen.

Volgens het ingrosseerboek van St. Remeys 1526 — St. Remeys 1527 (1) en laatst gemeld octrooi, benoemde stads regering vier in plaats van zes gecommitteerden tot de regering en policie en twee bouwmeesters.

Aan de vier gecommitteerden werden echter twee adjuncten toegevoegd, zoo als uit de rekening van St. Remeys 1527 — St. Remeys 1528 en ook uit de nieuwe commissie der vier gecommitteerden van den 5 September 1528 (2) blijkt.

Deze adjuncten of notarissen waren belast met het ingrosseren en opmaken van stads rekening en vele andere schrifturen, ter zake van het bewind der finantiën en der policie, dat hun door gecommitteerden werd opgedragen.

In 1529—1530 ziet men wederom 6 gecommitteerden optreden; van 1530—1545 zijn er ieder jaar 4 en van 1545—1547 5, altijd bijgestaan door twee notarissen.

In de rekeningen van 1547—1553 komt voor het eerst de benaming van rentmeesters wederom terug; gedurende dit tijdvak waren er elk jaar vier aan het bewind.

In 1533—1554 worden 2 rentmeesters en 2 policie-meesters vermeld; in 1554—1555 2 rentmeesters, van 1555—1558 4 rentmeesters, van 1558—1565 3 rentmeesters, van 1565—1577 2, van 1577—1581 2, van 1581—1582 4, van 1582—1583 2 en van 1583—1586 3.

Eerst in de dienst 1586—1587 begon het beheer van de stedelijke finantiën wederom zijn meer geregelden loop te krijgen.

Van dat jaar tot 1668 worden in den regel jaarlijks 2 policie-rentmeesters

---

(1) De werkelijke rekening van dit dienstjaar is in het archief niet voorhanden en moet dus door dit ingrosseerboek vervangen worden, zoo als het onder B, nº. 83, voorkomt

(2) Charters en privilegiën van *'s Hertogenbosch*. Zie Inventaris van Mr. J. N. G. Sassen.
In den aanhef dier commissie wordt gezegd, dat de vier benoemde gecommitteerden hunne nieuwe commissie niet wilden aannemen, of zij moesten gesterkt worden.

of rentmeesters voor de in- en uitgaven van algemeen beheer en van de renten gevonden.

In het jaar 1668 werden de policie-rekeningen van de rente-rekeningen gescheiden en voor ieder één rentmeester aangesteld, met dien verstande, dat hunne aanstelling als rentmeester in het vervolg voor twee jaren zou wezen, en dat ieder rentmeester één jaar rentmeester der renten en het daarop volgende policie-rentmeester zou zijn, zoodat elk benoemde, gedurende zijne tweejarige dienst, opvolgend de renten- en policie-rekening had.

Deze wijze van beheer werd tot en met het jaar 1810 voortgezet; van dat tijdstip dagteekent de aanstelling van den *eersten* stads-ontvanger.

De ordonnantiën en instructiën, krachtens welke de rentmeesters stads middelen ontvingen en uitgaven, waren de reeds bekende hier volgende privilegiën, als:

a. Dat van Hertog Jan III van *Brabant*, gegeven op S. Lambertsavond (16 September) 1336.

b. Dat van gemelden Hertog, gegeven op St. Michielsavond (28 September) 1336.

c. Dat van Hertogin Johanna van *Brabant*, gegeven den 18 Maart 1387.

d. Dat van genoemde Hertogin, gegeven den 4 October 1391 en

e. Een derde van die Hertogin, gegeven den 13 Februarij 1398.

En wijders de ordonnantiën van tijd tot tijd door de stedelijke regering vastgesteld, als:

f. Eene ordonnantie vastgesteld S^t^. Matheusdag, Anno 1372.

g. Eene dergelijke ordonnantie, vastgesteld den 27 Februarij 1547, aangehaald in kapittel 11 der ontvangsten van de rekening n°. 53, loopende over het jaar S^t^. Remeys 1546 — S^t^. Remeys 1547.

h. De instructiën van 23 Julij 1632, 2 Julij 1665, 11 September 1669 en 6 Januarij 1680.

i. Besluit van 22 Mei 1744.

j. Besluit van 3 Januarij 1748, bij welk laatste werd vastgesteld, dat de dienst, waarover de rentmeesters voortaan rekening zouden doen, van 1° Januarij tot ultimo December van ieder jaar zou loopen, en alzoo van dat tijdstip de regel werd afgeschaft, bij de privilegiën voorgeschreven, volgens welke de rekeningen moesten gedaan worden van S^t^. Remeys of Bavo (1 Oct.) tot het volgende jaar S^t^. Remeys.

Stads-regering nam voorts nog later onderscheidene besluiten, waarbij die instructiën werden vermeerderd, verminderd of verbeterd; ook mengden, na de reductie van 1629, de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden zich in het beheer van stads-finantiën en namen beschikkingen omtrent de stedelijke comptabiliteit, hetgeen nader blijken zal.

Volgens hare privilegiën, had de regering van *'s Hertogenbosch* het uitsluitend beheer over de inkomsten en uitgaven der stad en was stads

regering aan niemand verpligt kennis, herziening of nazoek desaangaande in stads rekeningen toe te laten.

Bij dat van 18 Maart 1387, werd door Hertogin Johanna van *Brabant* aan de stad *'s Hertogenbosch* ten eeuwigen dage overgegeven en opgedragen al de accijnsen, welke eertijds den Hertogen van *Brabant* in hunne stad van *'s Hertogenbosch* toebehoorden, en die tot op gemeld jaar door de stad van den Hertog voor een telkens bepaalden tijd en tegen eene bepaalde uitkeering werden gepacht

Dat privilegie zegt voorts, dat aan de stad werden afgestaan al hare eigen inkomsten en middelen, zonder dat de Hertogen van *Brabant* in het vervolg daarop eenig regt zouden hebben noch uitoefenen.

Die inkomsten en middelen waren ten behoeve van den Graaf van der Marck bezwaard voor zes honderd roijalen jaarlijks, tot afdoening van welke schuld de stad *'s Hertogenbosch* zich bij dezen afstand verbond, en daarvan ook werkelijk in 1391 de aflossingen deed met eene som van zes duizend roijalen; Hertogin Johanna gaf daarop, bij akte gegeven te *Brussel* den 4 Oct. 1391, de stad *'s Hertogenbosch* kwitantie met belofte van vrijwaring ten eeuwigen dage. (1)

De stad *'s Hertogenbosch* verkreeg dus bij koop van Hertogin Johanna van *Brabant* al hare toenmalige accijnsen en daarbij het regt, om die uit eigen hoofde, zonder inmenging van die Hertogin of hare nakomelingen, Hertogen of Hertoginnen van *Brabant*, te beheeren.

Dat privilegie benevens alle anderen werden achtereenvolgend bij de blijde inkomsten of huldiging van iederen aankomenden Landsheer bevestigd en ter nakoming bezworen.

Zij werden ook in de akte van capitulatie van 14 September 1629, bij welke de stad *'s Hertogenbosch* in de magt der Staten Generaal van de Vereenigde Nederlanden overging, door den beroemden veldheer, belegeraar en overwinnaar van *'s Hertogenbosch*, Frederik Hendrik, Graaf van *Nassau*, Prins van *Oranje*, Stadhouder en Kapitein-Generaal en door die Staten aan de stad gewaarborgd.

Op die verkregen privilegiën en regten werden door de Hertogen van *Brabant* nooit inbreuk gemaakt.

Na de reductie van 1629, kwam de regering van *'s Hertogenbosch* over deze hare privilegiën en regten al spoedig in verwikkeling.

De Edel Mog. Heeren Staten-Generaal van de Vereenigde Nederlanden verlangden, bij aanschrijving van den 3 October 1647, dat stads regering binnen drie weken de drie laatste opgenomen en gesloten rekeningen zou overzenden, om te worden gesteld in handen van Commissarissen uit H. H. Mog. tot onderzoek en verslag omtrent stads middelen.

Schepenen, gezworenen en raden verschoonden zich van die overzending, op grond van stads bezworen en erkende privilegiën. (2)

---

(1) Charters en privilegiën van *'s Hertogenbosch.* Zie Inventaris van Mr. J. N. G. Sassen.

(2) Resolutiën der 3 Leden, register A, no. 47, fo. 18-22.

Hierbij bleef het, totdat vier jaren later zekere Herman de Bitter, raad der stad *'s Hertogenbosch* en rentmeester van het Heilige Geesthuis, met die regering in onmin gekomen, deze bij de Hooge Regering beklaagde en haar onder anderen ook ten laste legde „dat zy, door emplooi van meer dan *f* 177,000.— in een notabel getal van jaren, tot diverse notelycke stads respecten uitgegeven, niet wel souden hebben geverseerd en niet behoorlijk zoude hebben gemenageert." (1)

De Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden besloten die zaak te doen onderzoeken; bij besluit van den 2 December 1651 benoemden zij daartoe uit hun midden twee gecommitteerden, ten einde zich, na volbragte commissie te *Maastricht*, naar *'s Hertogenbosch* te begeven en zich daar „pertinentelyk ende zoo veel doenlyk te informeren op alle soodanige desorderen de welcke int stuck van politie, justitie ende financien der stad *sHertogenbosch* zouden bestaan" en daarvan rapport te doen „omme daer inne by Haar Hoog. Mog. geremedieert ende gedisponeert te worden." (2)

Die gecommitteerden kwamen eerst den 12 September 1652 te *'s Hertogenbosch* en vorderden de openlegging van al de sedert 1629 opgenomen en gesloten rekeningen der stad.

De regering van *'s Hertogenbosch* verschoonde zich andermaal van die openlegging, ook op grond der sententie uitgesproken in den Hoogen Raad van *Holland*, van den 30 Julij 1650, waarbij zij tegenover den Hoogschout Jonkheer de Bergainge in alle hare regten en privilegiën werd gehandhaafd. (3)

Stads regering deed den Gedeputeerden uit H. Hoog Mog. wijders het aanbod, om de posten in de rekening open te leggen, tegen welke kwaad vermoeden bestond, wanneer die posten haar werden opgegeven, en gaf op het verder aandringen der Gedeputeerden te kennen, bij hare weigering te moeten blijven; zich grondende op de daarbij overgegeven deductie (4), waarbij in het breede de regten der stad in deze werden uiteen gezet, met verzoek, wanneer de Gedeputeerden uit haar H. Mog. met deze gronden en de sententie van het Hof van *Brabant*, van 30 Julij 1650, de zaak nog niet in het regt der stad beslist achtten, deze dan naar het Hof van Justitie zou worden verwezen om daar beslist te worden, en inmiddels van die beslissing de stad en hare regering van feitelijken dwang te verschoonen.

H. H. Mog. wilden daarop de zaak aan den Hoogen Raad van *Holland, Zeeland* en *F iesland* voorleggen, met uitnoodiging om ten spoedigste zijn gevoelen mede te deelen „of de regering van *'s Hertogenbosch* de openlegging van hare rekeningen aan H. Hoog Mog., als getreden in de regten van

---

(1) Resolutiën van stads regering, register A 42, fo. 157, vo. 247, A 43, fo. 55, A 63, fo. 169.
(2) Resolutiën van stads regering, register A 63, fo. 137.
(3) Idem 138 en volgende.
(4) Idem 143 idem.

den Hertog van *Brabant*, mogt weigeren," doch ook hier kwam de regering der stad tegen op. (1)

De Hooge Raad adviseerde desniettegenstaande in de zaak: „Dat in hooggewigtige zaken, waarbij de dienst van den lande merkelijk zou betrokken zijn, H. Hoog Mog. de magt zou hebben om door Gedeputeerden stads rekeningen te doen onderzoeken, zonder dat dit in andere gelegenheden in prejuditie van de privilegiën en de capitulatie met de stad gemaakt en de sententie van 20 Julij 1650 zou mogen geschieden."

De Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden konden echter tot geen besluit komen; voorloopig werd alzoo goedgevonden deze zaak tot nader order te laten rusten.

Zij bleef dit werkelijk tot in 1656; den 10 October van dat jaar namen de Hoog Mog. een besluit, waarbij drie leden uit haar midden en twee leden uit den Raad van State in commissie naar *'s Hertogenbosch* werden gezonden „om inspectie, openinge ende visie te begeren vander voers. stads reeckeningen ende byder selver wedercompste daervan rapport te doen;" de regering van *'s Hertogenbosch* werd in het bijzonder daarbij gelast die rekeningen open te leggen, en de gecommitteerden werden gemagtigd om, bij weigering, gebruik te maken van den sterken arm (2).

De Hoog Mogenden gaven voor reden van dit hernieuwd bevel, dat de stad *'s Hertogenbosch* „soo seer claeghde over haere onvermogentheyt vande niet te connen betaelen ende van niet te connen subsisteren sonder te hebben subsidie, ofte te hebben remplacement vant landt, ende dat haere Ho. Mo. dair op pertinente informatie wilde doen nemen t'geene noch beter noch seeckerder, als vuyt stadts reeckeningen konde geschieden, ende van alles wel onderricht synde, dat haer Ho. Mo. dan ten reguarde van deser stadt versouck ende gesustineerde in alle recht maticheyt soude disponeren" waartegen, doch te vergeefs van wege de stad werd aangevoerd. „Dat dese stadt haer *nyet* en was fonderende op haere onvermogentheyt, nochte op dat fondament de betaelinge der bede weygerde, maer op veele andere bondige ende peremptoire redenen; nochte dat oyck deselve stadt eenich subsidie ofte remplacement vant landt hadde geeyscht ofte noch was eysschende, maer alleen dat haer haerder stadts middelen, volgens de capitulatie mochten gelaeten, ende haere inwoonderen oock volgens de capitulatie, nyet hooger als de inwoonderen van andere Brabantsche steden, ende voorts alle plaetsen onder de generaliteyt resorteerende, mochte beswaert ende belast werden."

Dit alles kon echter niet baten. Gedeputeerden, door H. Hoog Mog. benoemd en gelast, kwamen den 26 October 1656 te *'s Hertogenbosch* en deden der regering opening van hunnen last; op de daartegen ingebragte

(1) Resolutiën van stads regering, register A 62, fo. 149, 160 v. 162, 170, 175, 177 vo. 180.
(2) Resolutiën van stads regering, register A n°. 49, f. 127.

bezwaren werd door hen geantwoord „dat zy dyen aengaende in gheene dispuyt en wilde treden ende verzochte binnen 24 uren een cathoryck antwoordt" terwijl geen zoodanig antwoord voor weigering zou gehouden worden.

Stads regering bleef echter zwarigheid maken om aan den eisch der commissie uit H. Hoog Mog. te voldoen, met aanbod echter, om uit die rekeningen alle gevraagde inlichtingen omtrent zoodanige posten, waaromtrent dit zou verlangd worden, zelfs bij afschriften of openlegging dier posten, te willen geven, dat echter door de commissie niet werd aangenomen.

Schepenen, gezworenen en raden besloten daarop ter vergadering van 28 October 1856, om al de stads rekeningen te verzegelen en in handen van het Hof van Justitie te stellen, ten einde door dat Hof bij sententie te doen beslissen, of stads regering gehouden zou wezen hare rekeningen aan H. Hoog Mog. of derzelver gecommitteerden over te leveren „alles in conformiteyt vanden eersten articule der bleyde incompste by alle de Hertogen ende Hertoginnen van *Brabant* beswooren ende by haere Ho. Mo. inde capitulatie met de stadt gemaeckt, naerder geconfirmeert ende vastgestelt, waerby de selve Hertogen ende Hertoginnen wel expresselyck belooft hebben, aen haer ondersaeten gheen cracht ofte wille te sullen doen, baere ofte gedooghen te geschieden in eenigen manieren, ende dat sy die nyet buyten recht ende vonnisse handelen en sullen noch laeten handelen, maer dat sy daer en tegen alle haers prelaten, godtshuysen, banderheeren, edelen ende goede luyden ende ondersaten van haeren steden ende vryheden inden lande van *Brabant* ende *Overmase* sullen handelen ende doen handelen in allen saken met vonnisse ende met recht." (1)

Gecommitteerden uit H. Hoog Mog., daarvan kennis bekomen hebbende, wilden die verzegeling en verzending voorkomen; zij deden terstond, met hulp van den Militairen Gouverneur en den Majoor van Haersolte, het stadhuis door officieren en soldaten bezetten; die militaire magt ontving den last om alle uitgaande Heeren, regeringsleden en andere personen, te onderzoeken of zij boeken of papieren bij zich hadden, te beletten en te voorkomen dat zij die ontvoerden; eveneens werd aan al de wachten der land- en waterpoorten bevel gegeven geen leden der regering buiten de poorten te laten.

In dezen staat van zaken bleef stads regering altijd bij haar gedaan aanbod volharden. Gecommitteerden uit H. Hoog Mog. verlangden toen dat antwoord schriftelijk, tevens om te weten of stads regering reeds iemand had gecommitteerd om met rekeningen naar *'s Gravenhage* te vertrekken, waarop zij ten antwoord ontvingen „dat de Heeren vande leden geoordeelt hebbende haer voernoemde presentatie ingevolge van haar Ho. Mo. commissie in allen daer mede voldaen te hebben, dyenvolgende genoetsaeckt waeren allen het gepasseerden in desen, haere Ho. Mo. te moeten bekent maken,

(1) Resolutiën van stads regering, register A, n°. 49, f. 127–154, 155, 156.

ende met eenen deser stadts reeckeningen versegelt onder het Hoff van Justitie te doen brengen ende consigneren, om alsoe aen alle de werelt te thoonen onbeschroompt te syn stadts reeckeningen open te leggen, *indyen nae richten tselve mochte geoirdeelt worden te moeten doen.*"

Op die schriftelijke verklaring verzochten gecommitteerden uit H. Hoog Mog. „visie ende openinghe der reeckeninghen, de A[is] 1627, 1628, 1629, 1630 ende 1631, *om inde selve naer te sien de posten raeckende het stuck vande beden ende stadts acchynssen*", waarmede zij zich zouden tevreden stellen, indien van stadswege van het besluit tot aanbrenging der zaak bij het Hof van Justitie werd afgezien.

Stads regering wilde echter daarin niet toegeven of in verdere onderhandeling treden, voordat zij in hare volkomen vrijheid was hersteld „omme op ende vanden stadthuyse, in ende vuyt de stadt vry ende onbecommert te mogen gaen," en tevens haar door de Hoog Mog. gecommitteerden de verzekering zou zijn gegeven, dat wanneer van stads rekeningen opening en inzage werd gegeven, deze zou plaats hebben in een der zalen van het stadhuis, ten overstaan van leden uit stads regering, en dat na afloop die regering de rekeningen wederom tot zich kon nemen; in welk geval men wilde afzien van de voorgenomen overbrenging bij het Hof van Justitie, onder voorbehoud echter „dat tot reparatie vanden goeden naem ende reputatie deser regeringhe, van wegen deselve by mandament ex Lege diffamaris ofte anderssints, soodanige actie sal werden geinstitueert als men met advies van stadts advocaten ende anderen sal goetvynden."

Gecommitteerden uit H. Hoog Mog. met die voorwaarden, door stads regering gesteld, bekend gemaakt zijnde, kwamen den 30 October 1656 in het Collegie van heeren schepenen; zij verklaarden dat zij gezien hadden de resolutie van stads regering hun daags te voren ter hand gesteld, en verzochten van heeren schepenen de mededeeling „of de commissie naerden *Hage*, gedecerneert om stadts reeckeninghen onder den Hove van Justitie te consigneren quam te cesseren" in welk geval zij onmiddelijk aan de wachten order zouden geven, dat elk regeringslid vrij en onbekommerd in en uit de stad zou mogen gaan, en op het antwoord „dat die commissie quaem te cesseren, als wanneer dese regeringhe als voor in haer liberteyt was gestelt, ende beloften hadden, dat stadts te opene reeckeningen tegens danck ende wille van de regeringhe, deselve nyet en souden worden onthouden gedemanueert ofte verbracht." werd door der Ed. Mog. gecommitteerden de Majoor van Haersolte ontboden en hem aangezegd, dat alle bevel tot aanhouding verviel en dus iedereen vrij was; voorts werd verklaard, „dat deselve noyt in gedachten hadden gehadt om de stadt van haere reeckeningen te frustreren, dat sy tselvige oock in last nyet en hadden te doen, ende dyen volghende nyet en soude geschieden, maer visie ende openinghe gehadt hebbende, de stadt haere reeckeninghen souden laten behouden."

Op de vraag der gecommitteerden, of al de stads rekeningen ter plaatse,

waar zij gewoonlijk bewaard werden, aanwezig waren, werd door Schepenen der stad geantwoord, dat zij hierop geen bepaald antwoord konden geven, om reden dat zij geen toegang hadden tot de plaats, waar die rekeningen gewoonlijk werden nedergelegd.

Stads rentmeesters werden daarop ontboden. Het eerst verscheen voor gecommitteerden en schepenen de rentmeester van Berckel; deze verklaarde op de hem gedane vraag, dat vrijdag laatstleden, toen zijn dienstwerk was afgeloopen, de rekeningen nog op het stadhuis waren, doch dat hy den gecommitteerden de verzekering niet kon geven, dat deze daar nog zouden zijn, omdat hij in de kamer der rentmeesters niet kwam als het zijne week niet was; de rentmeester van den Berg, inmiddels binnen gekomen, verklaarde op zijne beurt niet te kunnen zeggen of de rekeningen boven waren; dezen werd alstoen gelast zich naar de gewone bergplaats, de St. Nicolaas kamer, te begeven, ten einde zich te vergewissen of zij er waren. Terug komende gaf hij een ontkennend antwoord, er bij voegende, dat hij voor zich ook niet wist waar ze waren, daar hij tot de wegvoering niet had medegewerkt; dat ook hij, voor de bewaring der rekeningen niet verantwoordelijk kon worden gesteld, omdat meer andere heeren sleutels van het kantoor hadden, van welke hij opnoemde zijn mede-rentmeester van Berckel, de raden Gerard Tielmans, Gillis van Brussel en Mr. Gijsbert van Hamel. (1)

In den namiddag van den 30 October, werden door eene commissie, uit stads regering daartoe aangewezen, eenige rekeningen aan Heeren gecommitteerden van H. Hoog Mog. voorgelegd, te weten: die voor de reductie van 1626—1627 en van 1627—1628, alsmede de drie eerste na de reductie; gecommitteerden gaven voor, dat zij die van 1628 op 1629 niet hadden kunnen vinden.

In overeenstemming met de gemaakte overeenkomst en den haar opgedragen last, werden door de commissie uit stads regering opgezocht en opengeslagen de posten van stads accijnsen en de beden, die aan gecommitteerden uit H. Hoog Mog. werden voorgelegd. Het bleek echter al dadelijk, dat gecommitteerden verder wilden gaan en de gesloten overeenkomst door hen zou worden overschreden. Zij gaven de commissie te kennen, dat zij de rekeningen zouden nazien en antwoordden die commissie op hare aanmerking „dat zy de gemelte reeckeningen niet en mochten volghens hunne last demanueren" zich bereid verklarende, gecommitteerden aanwijzing te zullen doen en visie te geven van alle ter inzage toegestane posten en ook van andere, waarvan die inzage nog mogt worden toegestaan; dat dit hunne meening niet was, maar wel om de geheele rekening te doorzien, en dit wel buiten de tegenwoordigheid der commissie uit stads regering; de laatste werd dus verzocht de Gaffelkamer te verlaten, met aanzegging, dat wanneer ge-

(1) Resolutiën van stads regering, register A, n°. 49, fo. 158.

committeerden haar tot het geven van inlichtingen noodig had, zij ontboden zouden worden, waarop de commissie de Gaffelkamer werkelijk verliet (1).

Na dat ongeveer één en een half uur verloopen was, werd niet de commissie, maar heeren schepenen bij heeren gecommitteerden ontboden, aan welke deze hunne bevreemding te kennen gaven, dat de verzochte rekeningen hun niet waren voorgelegd; dat zij die van 1628—1629 al nog verlangden, zoo mede dat hun zou worden voorgelegd de oorspronkelijke en geen kopijen, gelijk zij vermeenden dat de hun overgegevene van 1627—1628 was; dat zij wijders begeerden inzage van al de stads rekeningen zoowel met betrekking tot de posten van de accijnsen en de beden als tot alle andere kapittels van ontvang en uitgaaf, om daaruit de inkomsten en lasten der stad, zoo vóór als na de reductie van 1629, te kunnen opmaken.

Van een en ander werd in stads vergadering van den 31 October 1656 verslag gedaan; (2) schepenen en gezworenen wilden daarop toegeven, onder voorwaarde dat der Hoog Mog. gecommitteerden eene verklaring zouden teekenen, *dat daardoor geen inbreuk op de privilegiën der stad zouden worden gemaakt;* de raden echter bleven bij de eenmaal gesloten overeenkomst en wilden, ingeval gecommitteerden daarmede geen genoegen namen, dat dan volgens de vroeger genomen resolutie de rekeningen zouden worden verzegeld en bij het Hof van Justitie overgebragt.

Bij meerderheid van stemmen werd nu besloten, „dat haer Ed. Mog. (naer gedaene openinge ende visie vande versochte stadts reeckeningen, door de commissie uit stads regering,) alsdan de liberteyt sal werden gelaeten, om over de aengewesene posten ende capittelen apart te besoigneren ende door deser stadts gedeputeerden te laeten berichten, des versocht wordende, doch alles onder acte van non prejuditie aen dese stadt te geven." De raden protesteerden onder hen, bij meerderheid van stemmen, tegen dat besluit met kennisgeving, dat zij volgens het gebruik „altyt ende van allen ouden tyden geobserveert" door het eerste lid (schepenen en gezworenen) niet mogten overstemd worden.

Met betrekking tot het opvorderen van al de stads rekeningen door gecommitteerden uit H. Hoog Mog. gedaan, werd wijders bij meerderheid van stemmen door stads regering besloten, dat deze onder inventaris in het collegie van heeren schepenen zouden worden gesteld en die schepenen daarvoor verantwoordelijk zouden blijven.

De Edel Mog. Heeren gecommitteerden A. Schoock, H. Knijff, C. Ripperse en J. van der Hoogen gaven stads regering op den 3 November 1656 de verlangde verklaring.

In den namiddag van dien dag werden aan gecommitteerden der Hoog M. de reeds aangeboden rekeningen overgeleverd en door hen in haar geheel

---

(1) Resolutiën van stads regering, register A, n°. 49, fo. 160, 161.
(2) Resolutiën van stads regering, register A, n°. 49, fo. 158 v. 180.

onderzocht; zij vorderden daarop des anderen daags de openlegging van al de stads rekeningen sedert de reductie gedaan; de commissie uit stads regering gaf H. Ed. Mog. op deze vordering te kennen, dat zij hiertoe geen last had; na welke verklaring zij zich verwijderden om aan heeren schepenen te verzoeken stads regering tot het doen van haar rapport bijeen te roepen.

Inmiddels hadden gecommitteerden uit H. Hoog Mog. bevel gegeven om het kantoor der rentmeesters, waar de rekeningen berustten, met soldaten te doen bezetten en allen toegang te weigeren.

Op hun verzoek ontboden schepenen de rentmeesters en vroegen hen af, of zij ingevolge het besluit van den 31 October 1656 de rekeningen in Schepenkamer wilden leveren? waarop door deze werd geantwoord, dat zij dit niet zouden doen dan op last van de stads-leden (schepenen, gezworenen en raden), van welke door hen het bijeenroepen ter vergadering verlangd werd.

Gecommitteerden uit H. Hoog Mog. vorderden toen twee schepenen en de rentmeesters in hun midden; als schepenen werden daartoe aangewezen Jonkheer Joost Nagel en Martin Christiaan Zuerius.

Deze met de rentmeesters zich bij Heeren gecommitteerden begeven hebbende, werd er door de laatsten aan de rentmeesters afgevraagd „ofte sy rentmeesteren de sleutelen van haer comptoir daer de reeckeningen op syn aen haer Ed. Mog. nyet en wilde overleveren, ende deselve haer Ed. Mog. obedieren, die haer sulcx vuyt den naem van haere Ho. Mog. de Heeren Staten Generael bevoolen" hetgeen zij weigerden; hierop werd hun de vraag gedaan, of zij heeren schepenen zouden weigeren eenige rekeningen over te leveren als zij dat verzochten, waarop zij ten antwoord gaven, „dat sy aen heeren schepenen de voorschreven reeckeninghen niet en soude connen geven, dewyle haer sulcx van de raeden was verboden."

Gecommitteerden ontboden op deze herhaalde weigering den Stadhouder van den Hoogschout, ten einde zich met de schepenen Jonkheer Nagel en Zuerius te verstaan over het openslaan van het rentmeesters kantoor, dat ook onmiddelijk plaats had; gecommitteerden maakten zich van de rekeningen meester en lieten deze van dat kantoor naar de Gaffelkamer overbrengen; zij deden de bijstaande schepenen de vraag, of zij deze in hunne bewaring wilden nemen en lieten daarop volgen, dat bij weigering gecommitteerden voornemens waren die naar hun logement te doen brengen.

Op welke vraag en meening die schepenen verklaarden zich te houden aan de resolutie door stads regering den 31 October 1656 genomen, diensvolgens werden de rekeningen van 1621—1650 door den secretaris van H. Ed. Mog. gecommitteerden, na geinventariseerd te zijn, overgebragt.

Volgens dien inventaris waren niet voorhanden de rekeningen van 1622—1623, 1623—1624, 1624—1625, 1625—1626, 1626—1627, 1627—1628 en 1628—1629. (1) Gecommitteerden verlangden, dat schepenen, gezworenen,

(1) Deze rekeningen zijn echter nu nog in stads archief voorhanden.

raden en rentmeesters onder eed, hoofd voor hoofd, in handen van den Hoogschout of zijnen Stadhouder af te leggen, zouden verklaren: *dat zij de rekeningen van de drie laatste jaren niet onder zich hadden noch deze hadden vervoerd of doen vervoeren, en tevens dat zij niet wisten of die door anderen waren weggenomen noch waar zij zich bevonden.*

Stads regering kwam echter gecommitteerden uit H. Hoog Mog. hierin voor. Zij verklaarde zich vrijwillig bereid tot het doen van dien eed, gelijk deze dan ook den leden van die regering en den rentmeesters werd afgenomen, zooals hij door gecommitteerden was vastgesteld, namelijk: „N... N... (schepen, gezworenen, raad- of rentmeester) heeft by synen eede ter manisse van myn Heere den Stadthouder van myn Heer den Hoochschout der stadt ende meyerye van *sHertogenbosch* gepresteert, verclaert ende getuyght ende gedeponeert waarachtig te zyn, dat de reeckeninge deser stadt van den jaere beginnende Bamis 1628 tot 1629 origineelyck ofte de dobbelde van dyen onder hem nyet en heeft, ofte met synne communicatie is verbrocht, vervoert ofte vervrempt, sulcx oock nyet te wete waer ofte onder wyen deselve, ofte eenige dobbelen van dyen berusten, met beloften van die vuytgevonden hebbende daer van aanstonts aent Collegie van heeren schepenen, kennisse te sullen doen.

De rekeningen van 1626—1627 en 1627—1628 waren intusschen door den Pensionaris Copes in de Pensionaris-kamer gevonden en teregt gebragt.

Gecommitteerden onderzochten voorts die rekeningen en waren daarmede bezig tot op 23 November 1656, zonder dat zij tijdens hun onderzoek de commissie uit stads regering over een of ander punt hoorden, noch van die commissie opheldering verlangden.

De heeren raden willende protesteeren tegen deze grove verkrachting der privilegiën en regten van de stad, ontwierpen eenen brief aan de Ed. Mog. Heeren Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden, waarin de zaak, zoo als zij geschied was, breedvoerig omschreven werd voorgesteld, in welke tevens de houding der stads regering tegenover de vordering van H. Ed. Mog. gecommitteerden werd geregtvaardigd, en tevens op het feit gewezen, dat de regeringsleden in hunne eer en hunnen goeden naam waren aangetast, omdat zij de regten der stad verdedigden, en vasthielden aan stads privilegiën.

Ter vergadering van stads regering van den 23 November 1656, werd aan heeren schepenen mededeeling van dien ontworpen brief gedaan en dezen verzocht zich daarmede te willen vereenigen; doch bijaldien schepenen dit niet wilden, zoo werd daarbij tevens te kennen gegeven, dat dan de heeren raden alleen dit protest zouden indienen; de heeren van het 1e lid verzochten kopij van dat stuk om daarop later te resolveren. (1)

Schepenen en gezworenen namen hierin echter geen besluit, zoodat de raden afzonderlijk hun protest aan de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden inzonden.

(*) Resolutie van stads regering, register A, n°. 49, f. 158 - 181.

De Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden gaven echter geen acht op dat protest; bij H. Ed. Mog. besluit van den 27 November 1656 werden gecommitteerden uit H. Hoog Mog. en den Raad van State voor hunne te *'s Hertogenbosch* genomen moeiten, en dus ook voor de door hen strijdig aan de privilegiën en regten der stad gedane handelingen, bedankt. (1)

Bij dat besluit werd zelfs het verder onderzoek bevolen, en gecommitteerden uit H. Hoog Mo. overhandigden stads regering den 23 December 1656 eene memorie van aanmerkingen op stads politieke regering en de onderzochte stads rekeningen, met uitnoodiging om die te beantwoorden, waaraan almede op den 13 Augustus 1657 werd voldaan (2).

Het bleek, zoo wel uit de aan Heeren gecommitteerden van H. Hoog Mog. door eene commissie uit stads regering gegeven mondelinge inlichtingen, als uit de beantwoording van de door die gecommitteerden schriftelijk gedane vragen, door stads regering mede schriftelijk beantwoord, dat de laatste *ten onregte was beschuldigd van verduistering of zoekmaking, wegens verzuim of nalatigheid, van aanzienlijke sommen, met welke verantwoording de Staten genoegen namen* (3).

Het verzoek van stads regering, den 5 October 1657, aan de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden gedaan „om alle verdere inconvenienten van onlusten, verwyderinge ende partyschappen int stuck der gemelte regeringe voor te comen, dat alles dies aengaende mochte werden gelaten, zoo als het van outs ende voir de reductie der stad (1629) int stuck der regeringe, onder hun is geuseert ende gepractiseert geweest" werd bij besluit van Haar Ed. Mog. van 7 November 1657 toegestaan (4).

Aangaande de stads rekeningen namen de Staten Generaal eene andere beschikking; bij hunne ordonnantie marginaal van den 7 November 1657, gesteld op de gemaakte aanmerkingen, door gecommitteerden van hunnent wege benoemd, gaven zij nieuwe voorschriften (5) zoo omtrent de inrigting als het doen van rekening.

De regering der stad nam hiermede genoegen en besloot dat die ordonnantie zonder eenigen inbreuk zou worden nagekomen (6), waarmede deze belangrijke kwestie als afgedaan werd beschouwd.

Overgaande tot de mededeeling der wijze van behandeling en indeeling van dit werk zelf, heb ik gemeend, in het belang der statistieke wetenschap, van tijd tot tijd, te beginnen met de eerste rekening, rekeningen in al hare bijzondere kapittels te moeten geven, en wat de ontvangsten betreft, deze met het oog op die wetenschap meer uitvoerig in al hare accijnsen en verdere middelen te moeten mededeelen, en daarbij te voegen de opgaven

(1) Resolutiën van stads regering, register A, n°. 64, f. 14 vo.
(2) — — — A, n°. 40, f. 184, 199 en 212.
(3) — — — A, n°. 64, f. 25 vo. A, 49 f. 187, 199.
(4) — — — A, n°. 64, f. 114.
(5) — — — — 115
(6) — — — — 142.

der munten met de evaluatie van die munten, zoo als bij het nagaan der gegevens zal blijken.

Ik stelde mij voorts tot taak om al de mij voorkomende belangrijke zaken en merkwaardigheden, zoowel die welke de geschiedenis der stad *'s Hertogenbosch* aangaan, als die welke hare voormalige meijerij, de kwartieren van *Maasland*, *Kempenland*, *Peelland* en *Oisterwijk* betreffen, uit de rekeningen te trekken en bekend te maken.

Gaande weg bemerkte ik, dat daarin vele zaken gevonden werden, die tot de algemeene geschiedenis der Nederlanden (*Nederland* en *België*) in het algemeen behooren; ik nam deze eveneens op, om welke reden dit werk ook uitvoeriger werd dan ik het mij eerst had voorgesteld, doch daardoor ook van meer algemeen belang werd.

Ik meen hiermede tot nut dier geschiedenis en van hare ware ontwikkeling te hebben gewerkt en tevens aan het doel der regering van *'s Hertogenbosch*, de openbaarmaking van *alles* wat nuttig en belangrijk in stads rekening gevonden wordt, te hebben beantwoord.

Het gewigt, dat die aloude Hertogstad eertijds op staatkundig gebied in de regering van het Hertogdom *Brabant* bezat, komt daardoor bijzonder uit.

Als vierde kwartier van het Hertogdom *Brabant*, zond zij toch hare afgevaardigden ter Staten van *Brabant* en ter algemeene Staten-vergadering van al des Hertogs Nederlanden, om over 's Lands belangen te raadplegen en te besluiten, zoowel met betrekking tot de door de hooge regering gevraagde beden en subsidiën, dotatiën aan vorsten of vorstinnen, als tot belastingen en middelen, afstand of ruil van grondgebied, zee- of rivierweringen, indijkingen, het voeren van oorlog of het sluiten van vrede en meer andere aangelegenheden des Lands.

Het verhandelde in die staten-vergaderingen, voor zoover het is aangeteekend gevonden, en ook de namen der afgevaardigden uit *'s Hertogenbosch* en hare meijerij komen steeds voor onder het kapittel *uitgaven aan heeren schepenen, gezworenen, raadsheeren, secretarissen en andere goede mannen in dienst der stad, ten Hove, ter staten en in andere commissiën uitgezonden.*

In de twee eerste rekeningen komt in die kapittels alleen eene opsomming van namen voor, omdat geene handelingen daarbij worden aangetroffen; met de derde begint de mededeeling van opgedragen en verrigte zaken, die in de volgende rekeningen van lieverlede, zoowel wat de handelingen dier staten aangaat, als met betrekking tot andere belangrijke aangelegenheden, tot welker afdoening stads regering bijzondere commissiën afvaardigde, meer uitgebreid worden.

Bij die kapittels komen overigens zoowel de handelingen der staten van *Brabant* als der Generale staten van al de Nederlanden voor, hoezeer ook in den beginne van het werk alleen van de *staten van Brabant* wordt gesproken.

Met het oog op eene geschiedenis der voormalige staten van *Brabant*, die reeds sedert jaren door het provinciaal genootschap van kunsten en wetenschappen in *Noordbrabant* gewenscht wordt, en het Tableau des anciennes

assemblées Nationales de la Belgique, dat door de Belgische regering werd bevolen op te maken, is alles opgenomen wat omtrent die staten in de rekeningen geboekt staat, waarmede tot die geschiedenis eene groote schrede voorwaarts is gedaan.

Het kapittel *uitgaven voor bodenloon, aan boden zoo te voet als te paard uitgezonden*, dat regelmatig bij iedere rekening voorkomt, is hoogst belangrijk voor de kennis van het binnenlandsch bestuur, zoowel van het Hertogdom *Brabant* als van de stad en hare voormalige meijerij; met opzigt tot de aanhoudende oorlogen, den vestingbouw en andere oorlogszaken, de binnenlandsche twisten, de godsdienst-onlusten en vele andere voorvallen verspreidt het almede veel licht.

Ook de kapittels *uitgaven aan schenkingen van wijnen en gelagen* en van *alderhande zaken* zijn doorgaans zeer belangrijk voor de geschiedenis van de reeds opgenoemde zaken en andere aangelegenheden.

De eerste doen daarenboven een aantal regerende vorsten en andere aanzienlijke personen kennen, welke de stad *'s Hertogenbosch* van tijd tot tijd bezochten; zij geven steeds de tijdstippen aan der huldigingen van de Hertogen en Hertoginnen van *Brabant* te *'s Hertogenbosch*, en vermelden de diensten door vele Vorsten en andere hoog geplaatste personen aan de stad *'s Hertogenbosch* en hare meijerij bewezen, onder welke die uit de huizen van *Bueren*, *Nassau* en *Oranje* eene eerste plaats bekleeden.

De tweede hebben steeds vele wetenswaardige bijzonderheden over kunsten, wetenschappen, privilegiën, regten, lijfstraffelijke regtspleging, aloude gebruiken enz.

Het is echter van belang bij onderzoekingen van deze of gene aangelegenheid zich niet te bepalen tot het nagaan van de aangegeven kapittels, maar die der ontvangsten en ook die der andere uitgaven in te zien.

De kapittels van ontvang, behalve met betrekking tot de accijnsen en verdere stads middelen, zoo ook de leeningen, die de stad *'s Hertogenbosch* ter voorziening in oorlogsbehoefte en betaling van beden en subsidiën deed, zijn een gezet onderzoek waardig, omdat daarin altijd de reden voorkomt, waarom deze of gene leening, hetzij bij wijze van lijfrenten of erflosrenten, plaats had; ook de ontvangsten van *alderhande zaken* zijn ter naziening aan te bevelen.

In de andere uitgaven, bijzonder die welke tot onderhoud van stads fabrikage behooren, als: van onderhoud, herstel of vernieuwing van stads gebouwen, straten, rivier- en havenwerken, vesting, poort-, brug- en dijkwerken enz., vervat in de kapittels van *leijen*, *lood*, *dekken en stoppen*, van *kalk*, *zand*, *gebakken en anderen steen*, van *metselen en opperen*, van *hout en planken*, van *timmerwerk*, van *straatsteen en straatmaken*, van *ijzerwerk* en van *werklieden*, worden niet alleen vele zaken gevonden, welke nieuw zijn en eigenaardig in die kapittels te huis behooren, maar ook vele, die het elders aangetroffene bevestigen, toelichten of uitgebreider geven, hetgeen vooral met den vestingbouw en andere oorlogszaken het geval is.

Van de laatste werken treft men ook in vele rekeningen afzonderlijke kapittels aan; zoo als men er ook van *stads loterijen van zilveren voorwerpen en andere juweelen* zal vinden, welke laatste, zoo wel in ontvang als uitgaaf, in alle hunne bijzonderheden verantwoord, in de rekeningen voorkomen.

Ik heb overigens getrouw gegeven wat ik vond en zoo als het te boek staat, omdat ik meende dat daardoor de zeden en gewoonten van den tijd des te beter zouden kunnen worden beoordeeld, en gevolgtrekkingen zouden kunnen worden gemaakt tusschen genen en dezen tijd; ik deed dit zoo kiesch mogelijk, doch het belang van de geschiedenis woog bij mij het meest.

Ik ontveinsde mij de groote moeijelijkheden niet, waarmede ik zou te kampen hebben. Vooreerst had ik geen voorbeeld of leiding, want niemand vóór mij, noch in *Nederland* noch in *België*, had, voor zoover ik weet, de hand aan zoodanig werk gelegd; ik was dus geheel aan mijne eigen ondervinding, aan mijn eigen oordeel overgelaten; beiden waren nog beperkt toen ik een begin maakte, voortgaande kwam ik tot het bewustzijn, dat men beter een werk denken en bespreken dan daarstellen kan.

Ik vraag dus voor alles, aan alle geleerden en letterkundigen die dit werk overzien — ik durf niet te zeggen lezen — verschooning voor de onnaauwkeurigheden die daarin kunnen gevonden worden. De moeijelijkheden, welke ik gaande weg ondervond, waren talrijk; het taaleigen en de verschillende spellingen ook van eigennamen en plaatsen; de eigenaardigheid van een aantal woorden en uitdrukkingen; de muntspeciën en hare waarde enz. enz., waren voor mij zoo vele moeijelijkheden, welke ik te bestrijden had.

Meermalen deden mij die groote moeijelijkheden den moed verliezen om voort te gaan; telkens mogt ik echter teregtwijzingen, goeden raad en aanmoediging ontvangen, zoo in *Nederland* als *België*, van mannen als geschied- en letterkundigen algemeen bekend en vereerd; ik ging daarom voort in het vertrouwen, dat mij ook in het vervolg hunne welmeenende wenken en teregtwijzingen niet zouden ontbreken, waarvoor ik mij dan ook ten sterkste aanbeveel. Steeds zullen mij die hoogst welkom zijn en zal daarvan door mij bij de verdere voltooijing van dit werk een nuttig gebruik worden gemaakt.

Ik heb zoo naauwkeurig mogelijk afgeschreven en in den beginne, hoe verscheiden ook, zoowel in woorden als in namen van personen en plaatsen de steeds veranderende spelling getrouw gevolgd, mij evenmin aan taalregelen en gelijkmatige spelling storende als de schrijvers van die tijden; alleen zorgde ik, zoo veel mogelijk, dat ik de woorden in hunne ware beteekenis terug gaf, en deze hier en daar, voor zoover mijne wetenschap strekte, toelichtte; later heb ik op bekomen wenken, wat aangaat de namen van personen en plaatsen, deze, waar ik kon, naar hunne ware lezing doen afdrukken.

Ik herhaal het, ik heb zoo naauwkeurig mogelijk gekopiëerd en in dit werk gegeven datgene, wat nuttig voor wetenschappen en kunsten, belangrijk voor de geschiedenis van *'s Hertogenbosch* en de provincie *Noordbrabant* in het bijzonder, voor de *Vaderlandsche* geschiedenis en die van *België* in het algemeen is.

Vooral lette ik op alles wat de regten en belangen van *'s Hertogenbosch* aanging en, uit eerbied voor de dynastie van *Oranje*, trok ik tot in de minste bijzonderheden alle geschiedkundige noten uit de rekeningen, welke op de stamhuizen van *Bueren*, *Nassau* en *Oranje* betrekking hebben.

Met een en ander vormde zich van lieverlede eene uitgebreide officiëele kronijk, eene geleidelijke mededeeling van ware gebeurtenissen uit officiëele bronnen geput, welke door de rentmeesters der stad *'s Hertogenbosch* op eene eenvoudige wijze zijn te boek gesteld en dus het kenmerk der waarheid dragen.

Ziedaar, wat mijns oordeels voor alsnu tot inleiding van dit werk noodig is; mogt ik later nog andere punten aantreffen, die toelichtingen vorderen, dan zal ik die aan het hoofd van het 2de deel geven.

De Archivaris,
R. A VAN ZUIJLEN Jr.

INVENTARIS

DER

ARCHIEVEN VAN DE STAD 'S HERTOGENBOSCH,

chronologisch opgemaakt en de voornaamste gebeurtenissen bevattende.

A.

STADS REKENINGEN. 1399.

De vijf eerste rekeningen zijn de oudste in het archief voorhanden; zij zijn geschreven op perkament in lange aaneengehechte strooken, ter breedte van 0.24 el, ieder eene gezamentlijke lengte hebbende van 5.63 Ned. ellen, opgerold te beginnen met het slot, is het hoofd der rekening aan het begin van iedere rol.

N°. 1. **Rekening van Paeschen 1399 tot St. Remeys 1399.**

RENTMEESTERS: DANIEL ROESMONTS EN GHERIT MONICS, VAN WEGE ONS GENADIGE VROUWE VAN BRABANT EN VAN STADSWEGE.

De rekening wordt gedaan in ontvang en uitgaaf met oude schilden; de oude schild voor 50 st. en 6 pen. paeyments.

ONTVANGSTEN.

Stad Accijnsen die verkocht werden bij de afgetreden rentmeesters Willem Scilder en Jannes die Joede des Sondags na Mathei int jaer van 98 (1300). ACCIJNSEN.

De ontvang der accijnsen loopt over het halfjaar van Paeschen tot St. Remeys 1399.

Kapittel 1.

De Wyn assijs.	566½ oude schild.			
„ Bier id.	811	„		
„ Coren id.	65	„		
„ Becker id.	15½	„		
„ Weverpacht	90½	„		
Dat Vestgelt	10	„		
De Wolpacht	8	„		
„ Velpacht	35½	„		
„ Gagelpacht	½	„		
„ Steenpacht	12	„		
„ Houtpacht.	3	„		
„ Smaut assijs	51	„		
„ Yssen honichpacht	23	„		
„ Wit Lederpacht.	3½	„		
„ Louwer assijs	19	„		
„ Louwerspacht	7	„		
„ Aude Clederpacht	2½	„		
„ Line Weverzaet ende Lynwaetpacht	21½	„		
„ Zadelpacht	1½	„		
„ Bontwerkere Pelsenpacht	4½	„		
„ Kezepacht.	21½	„		
„ Vischtol	111	„		
„ Zaut ende Herinc assijs	8	„		
„ Zaut ende Herincpacht	4½	„		
„ Zamencoep van Herinc ende Buckinc	12½	„		
„ bute assijs van de Lakene	8½	„		
Dat vugiergelt	17	„		
„ Bodemgelt	14½	„		
Die Honichmaet	8	„		
„ Hopmaet	1	„	3	qr[t].
Dat Wechgelt ende Dyckgelt	50	„		
Dat Muntelken boven die leede.	7	„		
„ „ beneden „ „	7	„		
Der Stat wiel.	1	„	2½	„
Die Zautmaet	2	„		
„ Craen assijs	49	„		
„ Mede assijs	45	„		
„ Weder (Weit) assijs	40½	„		
„ Weetmaet (Weit)	3	„	1	„

Te zamen 2163½ oude schilden ½ qur[t].

Kapittel 2.

Van den Gewanthuse . . . . 75 lib. Opbrengst van het gewanthuis, het vleeschhuis en de kramers accijns.
" " Vleeschhuse . . . . 28 "
" die Cremer assijs . . . . 30 "

Te zamen 133 lib de peter voor 35 st. gerekend makende 70½ oude schilden 11 st. 9 d.

Kapittel 3.

Visscherijen. Idem van stads visscherijen.

Van die visscherie van *Orte* . . . . 12½ oude schild.
" " " " *Vucht* . . . . 10 "
" " " in *die Aa* . . . . 4½ "
Den Eyendoncsche dyc (Eikendonk) van de alinge jaer. 5 "

Te zamen 32 oude schilden.

Kapittel 4.

Tijnsen die men de stad erfelijk schuldig is uit 9 cameren of kleine huisjes naast de Minderbroederspoort. Tijnsen.

Te zamen 17 lib 16 st. 8 d. payement makende 7 oude schilden 3 st. 2 d. p.

Kapittel 5.

Zijn de hoogselen van den verkoop of de verpachtingen der stads accijnsen. Regten op verpachtingen van stads accijnsen.

Te zamen 276 oude schilden 3 qr[t].

Kapittel 6.

Poorterregten van hen die Poorters of Burgers geworden zijn, zijnde in getal 24 ad 50 st. payements voor ieder. Poorter- of Burgerregten.

Te zamen 60 lib payements makende 23½ oude schilden 8 st. 3 d.

Kapittel 7.

Stads keuren van de gilden der ambachten over het geheel jaar als: Ontvangsten van keuren op de ambachtsgilden.

Van die Zegeler van de Lakene . . . . 6 lib 7 st.
" de Wollenwevere . . . . 3 " 12 "
" " Riemslegeren (Riem*slaanders* of *makers*. . . . . . 5 " 12 "
" " Louwere . . . . 7 " 00 "
" 2 leerknapen. . . . . 0 " 10 "
" de Beckeren . . . . 0 " 50 "
" " Vleeschhouweren . . . . 0 " 14 "
" " plaetynemekeren . . . . 0 " 10 "

Te zamen 26 lib 4 st. payement makende 10 oude schilden 19 st.

Wordt nog in ontvang gebragt $1^{1}/_{2}$ oude schild die door de rentmeesters in het 1ste halfjaar te veel betaald waren voor een lijfpensioen of lijfrent op 2 lijven ad 3 schilden, waarvan zonder dat zij het wisten een geregtigde overleden was.

Totale ontvang 2586 oude schilden 15 st. 7 deniers.

UITGAVEN.

Kapittels 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12.

Zijn de lijfpensioenen of lijfrenten die de stad te betalen had, in deze rekening voor een half jaar beloopende 1802 oude schilden 3 qr. 2 st. 5 d.

Kapittel 13.

Is het **halfjarig loon aan stads knechten en dienaren.**

Onder deze worden gevonden:

Stads Horologiemaker en Torenwachter.

Den meester van die ure clocke.

" Pipere opte toere.

Poorten dezer stad in 1399.
De Orthenpoort.
De poort aan den Boom.
De poort aan de Muntel.
De Koepoort.
De Bazelaars poort.
De Pijnappelsche poort.
De heilige kruispoort.
De Pikkepoort.
De Waterpoort aan de Volderstrap.
De Waterpoort bij de Bazeldonk.

Item van die Ortepoerte, der poerte aen den boem ende aent Muntelke te slute.

Item van der Coepoertke te slute.

Item van der Bazellere poerte.

It. van der Valbrugge op 't Hintameynde.

It. va Pinappels poerte.

It. va sheilichs Cruyspoerte.

It. va Pickepoerte.

Item va d'waterpoert bider volretrappe te slute.

It. va d'waterpoert bider Bazeldonc.

Kapittel 14.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Gezworen en andere goede lieden, die in stads zaken reisden.

Zij waren de volgende:

Schepenen en gezwoornen benevens andere goede lieden in het belang der stad reizende.

Lucas va Erpe.

Hentrick va Weerthusen.

Her Dirc die Roeuver.

Jan van Dortr. (Dortrecht.)

Heymeric Groy.

Aert va Vlederacke.

Hubt. va Gemert.

Jan va Gemert.

Ywyn Stiers.

Goessen Steenwech.

Jacob van de Wiel.

Ywyn van de Grave.

Moedel van de Donc.
Luduic Pinappel.
Merte Berwout.
Jan van de Dyc.
Jan va Oude.
Daniel Roesmonts.

Kapittel 15.

Bodenloon.

Zijn betaalde **bodenloonen**, aan boden zoo te paard als te voet aan den Hertog van *Bourgondien* en vele andere Heeren en Edelen benevens aan de gedeputeerden der stad, aan steden en dorpen etc., met brieven gezonden.

Kapittel 16.

Schenk- of vereerde wijnen aan de kloosters op de hoogtijden.

Zijn schenkwijnen aan de kloosters op de hoogtijden.
Als aan:
De Minderbroeders.
De Predikheeren.
De Clarissen.
De Baselaars.

Kapittel 17.

Idem aan voorname Heeren en Vrouwen, die de stad met een bezoek vereerden.

Zijn **schenkwijnen aan Heeren en Vrouwen en goede lieden.**
Onder dezen worden als met wijnen vereerd aangetroffen:
Den proest van Tricht.
Heer Hendrik van der Leck.
Den Heer van Lyckerke.
Den Jonche va Craendonc.
Meest^r^. Ghiseb^r^. van den Berge.
Den Proest van Sinte Geerde.
Den Heer van der Veer.
Den Raet van *Vlandere* mit hoere geselle.
Der Vrouwe va Hoechstrate.
Der stat va *Bruessel.*
Der stat va *Loeve.*
Der stat va *Lier.*
Der Vrouwe van der Veer.
Den Heer va Wesemael.
Den Heer va Gaesbeec.
Heer Jan van der Calstere.
Den Heer va Hoechstrate.
Art va Wyc.
Den Raet va *Hollat.*
Den Heer van Berge.

Kapittel 18.

Wijnen op het raadhuis gedronken door Schepenen, Gezwoornen, Hoog- en Laagschout, Rent- en Kerkmeesters, Klerken, stads knapen, enz. of Wijnen, den goede lieden te huis gezonden.

Wijnen, die op het raadhuis zijn gedronken als de stads accijnsen werden verkocht (verpacht) en de Hoogselen uitgingen, alsmede die, welke die goede luiden thuys dede halen die daertoe hoere.

De laatste waren:
De 7 Scepe.
„ 7 Geswore.
„ 7 aude Geswore.
„ 2 Scouth (Hoog- en Laagschouten).
„ 2 Rentmeesters.
„ 2 Kercmeesters.
Heer Henric Amer.
De 4 clerke.
3 der stat knapen.
Meester Henrick de straetmeker.
Bernt die sloetmeker.
10 der stats knechten.

Kapittel 19.

Reinigen der straten.

Zijn kosten voor het vegen en schoonmaken der straten.

Kapittel 20.

Onderhoud der straten.

Kosten voor het maken en stoppen der straten.

Kapittel 21.

Idem van poorten, bruggen, sluizen en dijken.

Onderhoud van poorten, bruggen, sluizen en dijken.

Kapittel 22.

Kosten van eene nieuwe valbrug.

Zijn kosten voor het maken der nieuwe valbrug voor de heilige Kruispoort, (later Vuchter-binnenpoort) die brug kostte 1433 licht. schellingen 8 plac. makende 218 oude schilden en 13 st.

Kapittel 23.

Kosten voor het maken van eene nieuwe kraan.

Kosten voor het maken der kraan.
Zijn herstellingen, en het maken van eene nieuwe as.

Kapittel 24.

Kosten van licht.

Uitgaven aan kaarsen om op het raadhuis te branden, idem voor de pijpers op den toren, idem van 800 worsten (pikworsten).

Kapittel 25.

Premien voor het maken van harde of leijen daken.

Uitgaven voor premien tot het maken van harde daken (daken met leijen of tegelen in plaats van met riet of stroo gedekt.)

Het schijnt, dat reeds vroeger, ten gevolge van daardoor ligtelijk te veroorzaken brand, de regering zooveel mogelijk de rieten of stroodaken door harde daken, dat is, met leijen of tegelen gedekt, heeft willen doen vervangen, waarvoor premien werden uitgeloofd zooals uit deze rekening blijkt, hoezeer van die beschikking geene aanteekening gevonden wordt.

(Ten gevolge van een zwaren brand den 13 Junij 1463, ontstaan in het huis genaamd *de Groote Ketel* door een Lakenverwer bewoond, waarbij alle de huizen in de Verwerstraat, van het huis genaamd *de Groote Ketel* gestaan hebbende ter hoogte van het provinciaal Gouvernements-gebouw marktwaarts, die in de Kolper- en Ridderstraten, achter het wild varken, in een gedeelte der Vuchterstraat, de Snel- en Minderbroederstraten met een gedeelte der huizen op de Groote- en Pensmarkten, het Stadhuis met alle zijne archieven en het Minderbroedersklooster werden in asch gelegd, vond de regering goed bij ordonnantie van 15 September 1463 te bepalen, dat geene daken van *riet of stroo* meer zouden mogen gemaakt worden, maar dat de huizen met *tegelen of leijen* zouden moeten worden gedekt; dat de nog bestaande riet of stroo daken binnen tien jaren moesten worden afgebroken en door harde daken vervangen; bij die ordonnantie werd tevens bepaald, dat tot aanmoediging van dat werk, van stadswege voor iedere roede leijen dak 40 en voor iedere roede tegelen dak 24 stuivers aan de eigenaars der huizen zou betaald worden. Tot goedmaking der uitgaven van die premien voerde men nieuwe accijnsen in op het Bier, den Wijn en de Mede, die in de stad gedronken werden.)

(Van Heurn, *Historie der Stad en Meijerij van 's Hertogenbosch.*)

Kapittel 26.

Zijn uitgaven aan **allerhande zaken.** **Allerhande zaken.**

Daaronder komen voor de volgende:

It. doeme onse vrouwe droech gegeve onss vrouwe pipere va Brab. 2 nye gul. makende 5 oude schilden 8 pl. **Uitgaven aan de Pijpers op den dag van Ons Lieve Vrouwedragt (de groote processie.)**

It. gegeve den aude Scutte doe sy hoire papengaye scoete 24 q^r^. wyns, makende 8 oude schilden. **Wijn aan de schutters toen zij de papegaai schoten.**

Kapittel 27.

Uitgaven aan **drink- en teergeld voor Heeren Schepenen.** **Drink- en teergeld van Heeren Schepenen en loon der Rentmeesters.**

Idem loon der 2 Rentmeesters.

Idem voor het opmaken der rekening voor het schrijven en voor francyn (perkament) etc.

De geheele uitgaaf van dit halfjaar was 2703 oude schilden 4 st. 1½ d.
" " ontvang " " " 2585½ " " 15 " 8 "
Nadeelig saldo 117 oude schilden 13 st. 6½ d.

N°. 2. **Rekening van St. Remeys 1399 tot Paeschen 1400.**

RENTMEESTERS: REYNER AELBERT LODEN SOENS-SOEN EN JANNE VAN BERKE,
VAN WEGE ONS GENADIGE VROUWE VAN BRABANT EN VAN STADSWEGE.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, Accijnsen en andere middelen, Chijnsen en Pachten als in vorige rekening.

ONTVANGSTEN.

Totaal der ontvangsten in het half jaar 2463 oude schilden 18 st. 2 d. pay.

UITGAVEN.

Kapittels 1—13.

Lijfpensioen of lijfrenten.

Zijn de **lijfpensioenen of lijfrenten** die de stad te betalen had.
Voor dit half jaar beloopende 1787½ oude schilden 16 st. 8½ d.

Kapittel 14.

Erfcijnsen jaarlijks door de stad betaald.

Zijn de **erfchijnsen jaarlijks door de stad vergolden wordende.**
De eerste betaling is:

Stads gemeentegronden.

Aan „onss Vrouwe van Brabant van der stat gemeynte 46 schilden 8 dr. den aude groot voir 9 d. makende 14 lib pay."

Kapittel 14.

Dienarenloon.

Is het halfjarig loon aan stads dienaren zoo als in vorige rekening.

Kapittel 15.

Schepenen enz. in het belang der stad reizende.

Uitgaven aan **Heeren Schepenen, Geswoornen en andere goede lieden die in stads saken reisden**
Zij waren:
Heer Dirc die Roever.
Jan Wolfart.
Jan van Ghemert.
Hubt. van Gemert.
Heymeric Groy.
Roever Boest.
Jan van Oude.

Kapittel 16.

Bodenloon.

Zijn uitgaven aan **bodenloon** zoo als in vorige rekening.

Kapittel 17.

Zijn schenkingen aan wijnen aan de kloosters zoo als in vorige rekening. Schenk- of vereerde wijnen aan de kloosters.

Kapittel 18.

Zijn schenkwijnen aan Heeren, Vrouwen en goede luiden. Voorname Heeren en Vrouwen met wijnen beschonken en vereerd.

Daarin worden als met wijnen vereerd aangetroffen:

Rolof van Heysterbach den tollener van *Wouderkem.*

Den Rade van *Borgondiën.*

De Vrouwe van Craendonc.

Den Rentmeester van *Brabant.*

Den Heer van Bucstel ende Heer Jan van Cronenborch.

Der Vrouwe van Nymegen doen sy hoir kint ten Clare Cleeden.

Den Heer van Hoechstrate.

De Vrouwe van der Lecke.

Kapittel 18.

Zijn kosten voor het vegen en schoonmaken der straten. Vegen en schoonmaken der straten.

Kapittel 19.

Kosten voor het maken en stoppen der straten. Onderhoud der straten.

Kapittel 19.

Aankoop van steenen.

Kapittel 20.

Onderhoud van poorten, schotpoorten, valpoorten, bruggen, sluizen, dijken, ens. Onderhoud van poorten, schotpoorten, valpoorten en bruggen, sluizen, dijken enz.

Kapittel 21.

Uitgaven en premien voor het maken van harde (leijen of tegelen daken) **in plaats van rieten of stroodaken.** Premien voor harde (leijen) daken.

Kapittel 22.

Zijn de uitgaven aan de Schepenen en Rentmeesters kleederen (tabarden.) Tabarden geld aan Schepenen en Rentmeesters.

Kapittel 23.

Uitgaven aan de schuttergilden van den Ouden en Jongen Voetboog en van den Handboog voor hunne kleederen. Uitgaven aan de schuttergilden.

Behalve de uitkeeringen aan kleederen of schuttertabarden komen onder deze uitgaven voor: Schuttertabarden.

„Voor de Scepenen, Geswoeren en Rentmeesteren scuts capruene 9 gul. pet. Schuts-capruynen aan Heeren Schepenen en Rentmeesters.

1400. Idem aan den Hertog van *Bourgondiën* en zijne twee zonen. Van 3 scuts capruenen die die Hartoige van Borgondie ende sine twe soene hadde, $18^1/_2$ lichte sch. makende 3 pet. 3 st. 9 d."

Kapittel 24.

Stads knapen en dienaren kleederen. **Zijn uitgaven aan stads knapen en dienaren kleederen.**

(Stads knapen en dienaren waren de groenroedens en bodens, later kamerbewaarders en boden.)

Kapittel 25.

Brand en licht enz. sloten en glazenmakerswerk op het Raadhuis. **Uitgaven aan hetgeen op het raadhuis gebezigd en gebruikt is.**

Als: brandhout, toprijshout, houtskolen, reute-kaarsen, vet om de klokken te smeeren enz., waskaarsen, slotemakers en glazenmakerswerk.

Kapittel 26.

Allerhande zaken. **Uitgaven aan allerhande zaken.**

Kapittel 27.

Drinkgeld voor Schepenen, loon der Rentmeesters en voor het opmaken der rekening. **Uitgaven aan drink- en teergeld voor Heeren Schepenen en loon aan de Rentmeesters.**

De geheele uitgaaf van het half jaar was $2511^1/_2$ oude schild 18 st. $3^1/_2$ d. payem.
" " ontvang " " " 2463 " 18 " 2 " ;
Nadeelig saldo $48^1/_2$ oude schilden $1^1/_2$ d. payement.

N°. 3. Rekening van Paeschen tot St. Remeys 1400.

RENTMEESTERS: REYNER AELBERT LODEN SOENS-SOEN ENDE JANS VAN BERKE VAN WEGE ONS GENADIGE VROUWE VAN BRABANT EN VAN STADSWEGE.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, Accijnsen en andere middelen, Chijnsen en Pachten als in vorige rekening.

Totaal der ontvangsten 2714 oude schilden 1 qr. 8 st. 6 d. payements.

UITGAVEN.

Deze rekening is onvolledig wat de uitgaven der lijfpensioenen of lijfrenten betreft, en blijkt het, dat zij los geweest, naderhand verkeerd is aangeplakt, de kapittels van de op de lijfpensioenen volgende uitgaven zijn alzoo van n°. 1 genummerd en vervolgd.

Kapittel 1.

Zijn uitgaven aan stads knechten en dienarenloon. Knechten en dienarenloon.

Kapittel 2.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Gezwoorens en andere goede lieden die in stads zaken reisden. Schepenen, Gezworens en andere goede lieden in het belang der stad reizende.

Zij waren:

In den irste Scepenen ende Geswornen tot *Ghiersbergen* in die weke na Pinxter tot den Drost van *Brabant* doen hi voir *Loen* (*Loonopzand*) lach. Schepenen en Gezwoornen reisden naar *Giersbergen* toen de Drost van *Brabant* voor *Loonopzand* lag.

Die Heer van Bucstel ende die Heer van Helmont daernae gerede tot *Loen* biden Drost.

De stad *'s Hertogenbosch* in gedurig verzet zijnde tegen Hertogin Johanna van Brabant, zoodat het volk om de minste reden te wapen liep en in de Meijerij baldadigheden pleegde, daartoe door eenige Edelen in het kwartier der Meijerij aangezet, vond de Hertogin in het jaar 1400 goed, het kasteel van *Venloen* (*Loonopzand*), dat aan Paulus van Haestrecht, het hoofd der 's Hertogenbossche oproermakers toebehoorde, te doen belegeren.

(Van Heurn, *Historie der Stad en Meijerij van* 's Hertogenbosch.)

Item Scepe Gesworen die ledige lude ende die Dekenen, die tot *Herentals* gevare ware, bi die gemeyn stede va *Brabant*. Vergadering van afgevaardigden uit de steden te *Herenthals*.

Item Jan van Oude gerede nae *Parijs* aen den Hartoge van *Borgondiën*.

Item Jan van Berke, gerede te *Breussele* om te rekenen met Godert Rolants van der Lijfpensioenen ende die persoenen te besieu diemen sij gilt.

Kapittel 3.

Uitgaven aan bodenloon. Bodenloon.

Kapittel 4.

Zijn schenkingen van wijnen aan Heeren Vrouwen en goede luiden. Schenkingen of vereeringen van wijnen aan Heeren en Vrouwen van aanzien.

Daarin worden als met wijnen vereerd aangetroffen.

De Vrouwe van Hoechstraten.

Den Rade van *Nymegen*.

Heer Rutger onss Vrouwe pape van Brabant.

De Wijebisscop van *Ludic* doeme die lude bernde (verbrandde). Aan den Wij-Bisschop van *Luik* toen men die *lude bernde* (lieden verbrandde.)

Kapittel 5.

Uitgaven aan wijnen die op het Raadhuis zijn gedronken als stads accijnsen werden verkocht (verpacht) de hoogselen uitgingen enz., alsmede van die, welke die goede luden thuys dede halen die daertoe hoere. Uitgaven aan wijnen op het Raadhuis gedronken bij de verpachting der accijnsen.

Daaronder komt voor: Verhuring van het Vuchterbroek.

„In den irsten doemen dat Vuchtbroec verhuerde opt Raethuys gehaelt ende gedroncken ende doemen den Boem verdinghde te maken, etc." De Boom aan den havenmond aanbesteed.

Kapittel 6

Schoonhouden der straten.

Zijn uitgaven voor het vegen en schoonmaken der straten.

Kapittel 7.

Onderhoud der straten.

Idem voor het maken en stoppen der straten.

Kapittel 8.

Aankoop van bouwstoffen.

Uitgaven wegens steen, kalk, zand, leem, enz.

Kapittel 9.

Onderhoud van poorten, bruggen en sluizen enz.

Onderhoud van poorten, bruggen, sluizen en dijken.

Het Heiligenbeeld in den toren aan den Boom gebragt.

Daarin komen voor de kosten voor het dragen van het Heiligen-beeld in den toren aan den Boom der haven, en die wegens het daarstellen van den Boom aan de haven.

Het maken van den Boom aan den havenmond.

Het maken van dien Boom werd aanbesteed voor 101 guldens, makende 303 ligte schillingen en voor extra werk 4 gul. makende 12 schillingen.

Kapittel 10.

Vuur en licht.

Uitgaaf van hetgeen op het Raadhuis gehaald is aan pekworsten reuten en waskaarsen.

Kapittel 11.

Uitgaaf voor het maken van donderbussen en rabandekens.

Uitgaaf voor het maken van de donderbussen en rabandekens (geschut).

Kapittel 12.

Premien voor harde daken.

Uitgaven aan premien voor het maken van harde daken, (leijen of tegelen daken) **in plaats van riet of stroo**

Kapittel 13.

Allerhande zaken.

Uitgaven aan alderhande saken.

Kapittel 14.

Voor het toezigt op de Hinthamer- en Vuchterdijken, alsmede van de poorten.

Uitgaven voor het bewaren der Hinthammer- en Vuchterdijken, alsmede van de poorten.

Kapittel 15.

Drink- en teergeld van Heeren Schepenen.

Uitgaven aan Schepenen voor hun drinken en teeren.

De geheele uitgaaf van het half jaar was 2336 oude schild 2 st. 8 d. payement.

" " ontvang " " " 2714 oude sch. 1 qr[t]. 8 st. 6 d. payement.

Batig saldo 329½ oude schilden 18 st. 4 d. payement.

N°. 4. **Rekening van St. Remeys 1400 tot Paeschen 1401.**

RENTMEESTERS : DIRC BATEN SOENS EN ENGBERT DELFT JACOP AUEN SOENS, VAN WEGE ONS GENADIGE VROUWE VAN BRABANT EN VAN STADSWEGE.

ONTVANGSTEN.

Ontvangsten.

Geld en geldswaarde, Accijnsen en andere middelen, Chijnsen en Pachten als in vorige rekening.

Totaal der ontvangsten 1922½ oude schild 14 st. 8 d. payement.

UITGAVEN.

Kapittels 1—10.

Zijn uitgaven aan **lijfpensioenen of lijfrenten**, die de stad had te betalen. Lijfpensioenen of lijfrenten.

Kapittel 11.

Zijn de **erfteijnsen door de stad vergolden wordende.** Erftijnsen of Cynsen door de stad vergolden wordende.

Kapittel 12.

Uitgaven **aan dienarenloon.** Dienaren loon.

Kapittel 13.

Idem van de **Hinthamer- en Vuchterdijken te houden** (onderhouden). Onderhoud van de Hinthamer- en Vuchterdijken.

Kapittel 14.

Betalingen aan bodenloon. Bodenloon.

Kapittel 15.

Zijn **schenkingen van wijnen aan Heeren, Vrouwen en goede lieden.** Schenkingen of vereeringen van wijnen aan Heeren en Vrouwen van aanzien.

Daarin worden als met wijnen vereerd aangetroffen :

Den Heer van Hoechstraten.

Den Joncher van Craendonc.

Des Hertogen Raet van Oirliges. (Oorlog).

Den Scepenen van *Landen.*

Kapittel 16.

Idem aan Heeren Geestelijken. Idem aan Heeren Geestelijken.

Kapittel 17.

Uitgaven aan het vegen en schoonhouden der straten. Vegen en schoonhouden der straten.

Kapittel 18.

Uitgaven aan straatsteenen en zand.

Uitgaven aan straatsteenen en zand.

Kapittel 19.

Idem aan poorten, bruggen, sluizen, dijken, muren enz.

Idem aan poorten, bruggen, sluizen, dijken en muren, te maken en te onderhouden.

Kapittel 20.

De kom voor de stads privilegien te bewaren in St. Janskerk geplaatst.

Uitgaven om de kom in St. Janskerk, waarin stads privilegien bewaard werden, te plaatsen.

Kapittel 21.

Waakhuizen aan de kerkhoven.

Idem om de waakhuizen aan de kerkhoven te setten af te breken en weder te maken.

Kapittel 22.

Premien voor het maken van harde daken.

Uitgaven aan premien voor het maken van leijen of tegelen in plaats van stroo of rieten daken.

Kapittel 23.

Brand, licht enz. op het Raadhuis.

Uitgaven van hetgeen op het Raadhuis is gehaald en gebruikt.

Kapittel 24.

Tabardgelden aan Schepenen en Rentmeesters.

Uitgaven aan Heeren Schepenen en Rentmeesters voor hunne kleederen (tabarden).

Kapittel 25.

Idem aan stads knapen en dienaren.

Idem aan stadsknapen en dienaren.

Kapittel 26.

Allerhande zaken.

Uitgaven aan alderhande zaken.

Kapittel 27.

Drinkgeld voor Schepenen, loon der Rentmeesters en voor het opmaken der rekening

Uitgaven aan drinkgeld voor Schepenen, loon der Rentmeesters en voor het opmaken der rekening.

De geheele uitgaaf van het half jaar was 2410 oude schilden 23 st. 5 d.
" " ontvang " " " 1922½ " " 14 " 8 "
Nadeelig saldo 487½ oude schilden 8 st. 9 d.

N°. 5. **Rekening van Paeschen tot St. Remeys 1402.**

RENTMEESTERS: HENRICK STEENWEECHS en WILLEME BAX, VAN ONS GENADIGE VROUWE VAN BRABANT EN VAN STADSWEGE.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, Accijnsen en andere middelen, Chijnsen en Pachten als in vorige rekening.

Totaal der ontvangsten in dit halfjaar 2499 oude schilden 3 qr[t]. 5 st. 8 d. Ontvangsten.

UITGAVEN.

Kapittel 1—12.

Zijn **lijfpensioenen of lijfrenten**, die de stad te betalen had. Lijfpensioenen of lijfrenten.

Kapittel 13.

Uitgaaf aan dienarenloon. Dienarenloon.

Kapittel 14.

Uitgaven aan onderhoud der Vuchteren-, Hinthamer- en Diependijk. Onderhoud van den Vuchter-, Hinthamer- en Diependijk.

Kapittel 15.

Uitgaven voor het vegen en schoonhouden der straten. Schoonhouden der straten.

Kapittel 16.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Gezworens en andere goede lieden, die in stads zaken reisden. Schepenen, Gezworens en andere goede lieden in het belang der stad reizende.

Zij waren:

Heer Willem van der Aa.

Hubert van Ghemert.

Art Stamelaert van Uden.

Jan van Gemert.

Goessen Steenwech.

Heymeric Groey,

(Te zamen) ghevaren tot *Woudrichem*, om te dedinge mit den Hthoge van *Holl.*, van der Statwegen.

Willem Bac (Bax), gereden te *Bruessel* om te rekenen met Godert Rolants, van der Lijfpensioenen, die die stat daer gilt.

Kapittel 17.

Zijn de bodenloonen. Bodenloonen.

Kapittel 18.

Onderhoud der straten.

Zijn de uitgaven voor het maken en stoppen der straten.

Kapittel 19.

Aankoop van bouwstoffen.

Idem voor aankoop van gebakken steen, kalk en zand, van metselwerk en hetgeen daartoe hoort.

Kapittel 20.

Premien voor harde daken.

Uitgaven aan premien voor het maken van harde (leijen of tegelen daken in plaats van stroo of rieten.

Kapittel 21.

Vuur, licht, enz. op het Raadhuis.

Uitgaven van hetgeen op het Raadhuis gebruikt en gebesigd is.

Kapittel 22.

Onderhoud van poorten, bruggen, dijken, enz.

Onderhoud van poorten, bruggen en dijken.

Kapittel 23.

Kosten voor het maken van eene nieuwe valbrug.

Kosten voor het maken van eene nieuwe valbrug.

Waar deze nieuwe valbrug gelegd werd, is in de rekening niet opgegeven, uit de omschrijving der kosten kan echter worden opgemaakt, dat het buiten de Picken- of Vuchterpoort was. De uitgaven voor die valbrug worden niet juist opgegeven, daar in dit kapittel ook voorkomt, voor alderhande ijzerwerk en nagelen aan de nieuwe brug, en aan die andere poerten, bruggen en trappen ende tot aller steden gebesigt te zamen gerekend 186 ligte schillingen myn 3 vlig.

Gezamentlijk is de uitgaaf van dit kapittel 231 nye gul., 28½ plac en 1 vlig. makende 98½ oude schilden 22 st. 9 d. payements.

Kapittel 24.

Schenkingen of vereeringen van wijnen, aan Heeren en Vrouwen van aanzien.

Zijn schenkingen van wijnen aan Heeren, Vrouwen en andere goede luiden.

Daaronder worden als met wijnen vereerd aangetroffen:

Den meester van *Postel*.
" Kommandeur van *Ghemert*.
" Hartogen Raet van *Gelre*.
" Proest van Sente Geerden.
" Wijebissoop.
" neije Hogenrentmeester
Der Abdisse van Toeren.
" vrouwe van Hogestraten.
Den Heer van Diest.

Der Vrouwe van Zevenbergen.
Den Joncher van Craendonc.
Heer Otte wyf van der Leeke.
Den Balieu van de tollen.
" Abt van Sent truden.
" Heer van Meer (*Boxmeer.*)
Der Vrouwe van Rotselaer.
Den nuwe Drost.
Joncher Dirc van der Marcke.
Der stat Clercken.
De Bazelaars.
Heer Adam van Mierde op de Hoogtyden voor zynen altaar.

Kapittel 25.

Uitgaven aan wijnen op het Raadhuis gedronken of die goede luiden te huis gezonden. Wijnen op het Raadhuis gedronken, enz.

Kapittel 26.

Uitgaven aan alderhande zaken. Allerhande zaken.

Daarin komt onder anderen voor:

„Item Gielys van Gheel ende Hubert van Ghemert, doe si tut *Empel* gereden waire tegen den Heer van Erkel, verteert mit Heer Dirck de Roever en Joncher Dirc den Roever en met veel ander goede luden die dair waren, eene Holl. gulden, makende 4 lichte schell. 4 plac. Dagvaard te *Empel*, ter afdoening van een geschil tusschen de stad en den Heer van Arkel.

Item... ende Francke van Orten gegeven, om dat si den Schouthet, die Scepenen ende die sait (Rait?) ende des Heeren Raet van Erkel over vuerde doe si op te dachvert ware, 2 sch.

Item Bernt Huge soens, om 7 vierdel lakes tut s'Harthoge van *Borgodiën* ende syne sonen caprunen. Laken voor de schutter capruynen van den Hertog van *Bourgondiën* en zijne zonen.

Item van deselve caprunen te maken. Maakloon en borduren dier capruynen.

Item Hendrik borduerwerker, van deselve te sticke.

Item des Hartoge bode van *Hollant*, die hi ten *Bosch* geseynt hadde, doe men voir *Gorinchem* lach. *Gorinchem* belegerd.

Item Jan van Vlime van den kiste te verwe, die voir den kom steet, daar d'stat karten in ligge."

Kapittel 27.

Uitgaven voor drink- en teergeld voor de Heeren Scepenen en loon voor de Rentmeesters. Drink- en teergeld van Schepenen. Loon der Rentmeesters.

De geheele uitgaaf van het halfjaar was 2224 oude sch. 5 st. 10 d.
" " ontvang " " " 2499 " " 3 qr[t] 5 st. 8 d.
Batig saldo 276 oude sch. 10 st. 5 d. payement.

Hiervan afgekort het saldo door bovengemelde Rentmeesters in het 1ste halfjaar schuldig gebleven 126½ oude sch. 16 st. 3 d. payement.

Zoo bleef het batig saldo 149 oude sch. 19 st. 5 d. payement.

N°. 6. **Rekening van Paeschen tot Bamis 1406.**

RENTMEESTERS: DANYËL ROESMONTS EN MEEUS SPYRINCS, VAN WEGE ONS GENADIGE VROUWE VAN BRABANT EN VAN STADSWEGE.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, Accijnsen en andere middelen, Chijnsen en Pachten als in vorige rekening.

Totaal der ontvangsten in dit half jaar 2775½ oude sch. 3 st. 8 d.

UITGAVEN.

Kapittels 1—13.

Lijfpensioenen of lijfrenten.

Zijn de lijfpensioenen of lijfrenten die de stad te betalen had.

Kapittel 14.

Uitgaven aan het vreemd gewanthuis en de saye streep en aan den schoolmeester.

Ontvang van het vreemde gewanthuis en de saije streep.

Gegeven Jan Zueteric van den vreempde gewanthuse ende van der saytreep, 17½ Hollandsche gul.

De schoolmeester ontvangt 10 Fransche kroonen.

It. den Scoelmeusteren 10 Vrantse cronen, makende 15 Hollandsche gul.

Kapittel 15.

Knapen- en dienarenloon.

Loon aan stads knapen en dienaren.

Kapittel 16.

Onderhoud van den Hinthamer- en Vuchtschen dijk.

Ouderhoud der Vuchteren-, Hinthamer- en Diependijken.

Kapittel 17.

Vegen en schoonhouden der straten.

Kapittel 18.

Onderhoud der straten.

Kapittel 19.

Schepen, gezwoornen en andere goede lieden, in het belang der stad reizende.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, en andere goede lieden die in stads saken reisden.

Zij waren:

Jan van Dordrecht.

Gielis van Gele
Jacob van Vladeracken.
Goeswijn Steenwech.
Jacob van Neynzel.
Weyn Saers.
Henric Dicbier Goederts soen en
Hubert van Gemert,
allen ghereden ter dachvaerd te *Loeven* des maendags na Sinte Bartholomeusdach.
Danyel Roesmont en
Meeus Spyrinc Rentm[rs]., naar *Brussel.*
Meester Godert van Rode, miten Scepenen, Gesworens ende goede luden voirs., opte voirs. dachvaerd.

Kapittel 20.

Bodenloon.

Bodenloon.

Kapittel 21.

Onderhoud van poorten, bruggen, sluizen, dijken, vonders, de kraan en vestingmuren.

Onderhoud van poorten, bruggen, enz.

Kapittel 22.

Buitengewone uitgaven ter zake voors.

Buitengewone uitgaven ter zake voors.

Kapittel 23.

Nog ter voors. zaken en van hetgeen op het Raadhuis gehaald en gebruikt is zoo tot onderhoud als aan vuur en licht, ens.

Vuur en licht op het Raadhuis.

Kapittel 24.

Uitgaven aan premien voor het maken van leijen of tegelen in plaats van stroo of rieten daken.

Premien voor harde daken.

Kapittel 25.

Schenkingen van wijnen aan Heeren en Vrouwen en goede luiden.

Schenkingen of vereeringen van wijnen aan Heeren en Vrouwen van aanzien.

Daaronder worden als met wijnen vereerd aangetroffen:
Den Hartog van *Lymborch*, dien daarenboven nog een os werd geschonken.
" Abt van Tongerloe.
" Abt van Sinte Truden.
Heer Otte van der Lecke.
Den Gardiaan van *Megen.*
Den Principael van de Prekeren.

Kapittel 26.

Schenkingen van wijnen aan den altaar van Sinte Claes, etc.

Schenkingen van wijnen aan den altaar van Sinte Claes en Clerken op de onderscheidene Hoogtijden.

Kapittel 27.

Wijnen op het Raadhuis gedronken enz.

Wijnen op het Raadhuis gedronken toen de accijnsen werden verkocht, het hoogsel uitging en van die goede lieden, die daarop regt hadden, te huis gehaald.

Kapittel 28.

Allerhande zaken.

Uitgaven aan allerhande zaken.

Daarin komt als merkwaardig voor:

Rethorijkers vande spelen te spelen, toen de processie ging en Ons Lieve Vrouwe dragt.

In den irste Hanreken Qnap ende Gysbert Hillen Raessen soen, van de spelen te spelen, doemen onse Vrouwe droech, bi bevele der Scepenen, 15 nye gul."

Dijk van *Orthen* tusschen maalstroom en de stad en die van *Deuteren* te bewaren.

Item Vrancke van Orten, van den dyc tussche maelstr. (maalstroom) ende den *Bosch* ende aan die *Oeteren* (*Deuteren*) te verwaren van den allingen jaer, 2 gul."

Kapittel 29.

Drink- en teergeld van Heeren Schepenen en loon der rentmeesters.

Drink- en teergeld voor Heeren Schepenen en loon aan de Rentmeesters.

De geheele uitgaaf van het half jaar was 2309 oude sch. 7 st. 4 d.
" " ontvang " " " $2775^1/_2$ " " 3 " 8 "
Batig saldo 461 oude sch. 11 st, 7 d.

Schutscapruin aan den Hertog van *Limburg* geschonken.

Lager staat: " En des hebben die voirs. Rentmeesters betaelt aan een scuts capruen, die den Hartoge van *Lymborch* gescent wairt, 2 gul., die hier voir nyet gerekent en syn."

N°. 7.

Rekening van Paeschen tot St. Remeys 1496.

RENTMEESTERS: MARTINUS VAN ELMPT EN WOUTERUS BOLCX, VAN WEGE DEN HERTOG VAN BRABANT EN VAN STADSWEGE.

De rekening wordt gedaan en gevalueert in munte van alde scilde ende anden (andere) munten, te weten:

Den alden scild voor 30 stuivers. Den rijder ofte den gulden peter voor 26 stuivers. Den Rijns gulden voor 20 stuivers. Een pond payement voor 7 stuivers, den stuiver voor 3 groot Brabants of $13^1/_2$ plack Bosch gelts en alle andere munten naar dien gelaudeert en gerekend.

ONTVANGSTEN.

Kapittel 1.

Verpachte accijnsen. Verpachte stads accijnsen.

De Wijn accijns	2240	oude schild.
Den 5de penning	2925	"
Den halven Plack	1360	"
Den Bier accijns	1425	"
Den GWillielmus tuyn	466	"
Den Stuiver	600	"
Het Weg- en Dijkgeld	500	"
De Kraan accijns	268	"
De Runderen, Varkens, Schapen. Ossen, Koeijen en Paarden accijns	315	"
De nieuwe Zout accijns	211	"
De oude Mede accijns	148	"

Totaal 10,458 oude schilden of 15,687 Rijns. guldens.

Kapittel 2.

Andere verpachte stads accijnsen, tot reparatien en andere diensten en profijten der stad geheven. Andere verpachte stads accijnsen.

Den Koren accijns	19	oude schild.	
Het Vestgeld	35	"	
De Yseren honingpacht	13	"	
Van het Hout en den Turf te water	82	"	
Idem idem te wagen	64½	"	
Het mijnen van aen Visch	32½	"	
Den Vischtol	22	"	
De Wolpacht	7	"	
Het Linnenweverzaat en Lijnwaatpacht	8½	"	
De Smout accijns	5½	"	
De Kaaspacht	2	"	
De Steenpacht	26	"	
De Wijnazijn	10	"	
De Brandewijn (gebrandenwijn)	14½	"	
Het Bodengeld	2½	"	
De nieuwe Mede accijns	32	"	
De Buitenlaken accijns	23	"	
Van de Muntel boven de leeden	7	"	1 qrt.
" " " beneden " "	5	"	
Van de Weede accijns (Weit)	2½	"	

Totaal 413 oude schilden 3 quarte, makende 620 Rijns gul. 12½ st.

Kapittel 3.

Stads visscherijen.

Ontvang van stads visscherijen.

De visscherij te *Vucht*	. . . .	6	oude schild.
" " in *de Muntel*	. . . .	$2^1/_2$	"
" " te *Orthen*	. . . .	$3^3/_4$	"
" " in *de Aa*	. . . .	$3^3/_4$	"

Totaal 16 oude schilden makende 24 Rijns. gul.

Kapittel 4.

Erfrenten aan de stad verschuldigd.

Erfrenten aan de stad verschuldigd, 7 schellingen payements.

Kapittel 5.

Opbrengst van de stads erven buiten de (*Pyckenpoort*) Vuchterpoort) in pacht uitgegeven.

„**Ander ontfanck van sommigen erven aan den Vuchteren dyck buyten Pyckenpoerte gelegen.** Te wetene dat elcx erve van den persoenen hiernae bescreven nyet langer wesen en sullen dan 80 voeten totten maetgrave toe van voeren tot achter, van elcke voet erfs breet, 12 penningen paeyements, verschenen St. Janss lestleden in maniere hiernae volgende."

Deze stadserven buiten de Pikke of Vuchterpoort aan den dijk van de stad naar *Vucht* gelegen, werden door de regering in 28 perceelen in pacht gegeven en bragten zij in deze rekening op 38 Rijns. gul. 11 st. 4 placken.

Kapittel 6.

Poortergelden of regten op het verkregen Burgerschap.

Ontvang van hen die Poorters of Burgers der stad werden van elk 50 schellingen payements makende $17^1/_2$ stuiver.

18 Poorterregten worden hier verantwoord, makende 15 Rijns. gul. 15 st.

Buitenpoorters.

Volgt voor Memorie een kapittel van ontvang van hen die **buiten Poorters** werden; er werd echter daarvoor door Rentmeesters niets ontvangen.

Kapittel 7.

Ontvang der regten van meesters en leerknapen, keuren en breuken der ambachtsgilden.

Ontvang van meesters en leerknapen, keuren en breuken in de ambachten. De ambachten, waarvan bij deze regten werden ontvangen, waren van de: Bontwerkers, plattijnemakers, snijders, hoedenmakers, vischkoopers, linnewevers, schoenmakers, speldenmakers, looijers, nastelmakers, korenkoopers, bakkers, wollewevers en de hoogweegmeesteren.

Totaal 52 Rijns. gul. 11 st. oirt.

Kapittel 8.

Ontvang van allerhande zaken.

Ontvang komende van alderhande saken.

In dit kapittel worden onder anderen aangetroffen, kwijtschelding van hertogelijke bede, de koopsom van het door de stad aan Dirk die Borchgreve verkochte molenhuis met zijne gronden aan de Molenbrug in de Vuchterstraat gelegen, de ontvang van den zauten Herinck accyns die niet verpacht was, huur van huizen, kamers, kelders, enz., huur van kleine stukjes land buiten de poorten, enz. Kwijtscheldingen van beden. De stad verkoopt het molenhuis bij de molenbrug aan Jonker Dirck de Borchgreve. Haring accijns.

Totaal 1599 Rijns. gul. 12 st.

Kapittel 9.

Ontvang van losrenten op de dorpen der Meijerij geassigneerd, verkocht ten tijde van den oorlog met Gelderland Losrenten op de dorpen der Meijerij gesteld ten tijde van den oorlog met *Gelderland*.

Sommige dier renten werden betaald, andere afgekweten.

In dit kapittel wordt nog aan het slot in rekening gebragt de ontvang van het maalgeld, gecollecteerd zijnde, na aftrek der door de Collecteurs Dirck Goyart Gieliss en meester Henrick die Bye, uit de opbrengst gedane betalingen aan den Heer van Nassouwen en anderen, bedragende 1425 Rijns. gulden. Het maalgeld bij collecte geheven. De Heer van Nassauwen.

Idem van de Collecteuren, in het jaar te voren, voor Crescent en de Waesdomme van penningen 294 Rijns. gul.

Totaal 6814 Rijns. g. 10 st.

Totaal van al de ontvangsten 24,852 Rijns. g. 19 st.

UITGAVEN.

Kapittel 1.

Erfrenten ter somme van 400 kroonen, doch daar deze door de stad *'s Hertogenbosch*, zooals in zijne andere landen en steden, waren verkocht ter begeerte en ten behoeve van den Hertog, onder verband dat zij zouden betaald worden door des Hertogs Rentmeesters, uit de renten en domeinen van den *Bossche*, zoo wordt dit kapittel uitgetrokken voor MEMORIE. Lijfrenten.

Kapittel 2.

Zijn lijfrenten ter somme van 67 kroonen, om reden als voors. voor MEMORIE. Idem.

Kapittel 3.

Erfrenten en Cynsen, door de stad betaald wordende, uit sommige erven bij de Pikkepoort, 2 Rijns. g. 2 st. Idem.

Kapittel 4.

Renten uit de Mortel 24½ st. Renten.

Kapittel 5.

Renten van erven door de stad ingenomen, om de Vischmarkt te vergrooten. 31 st. en ½ plack. Idem.

Kapittel 6.

Renten.

Erfrenten aan particulieren betaald, tot onderhoud der stads- Hinthamer- en Diependijk, 36 Rijns. gul.

Kapittel 7.

Diverse erfrenten.

Verschillende erfrenten en andere penningen daarmede gelijk staande.

Als:

Aan den Heer van Hoorn en Altena tot afkoop van den tol op *de Maas* te *Woudrichem*.

Aan de Oude en Jonge Schuts voor hunne kleederen en onderhoud van hunnen bogaard.

Aan den Heer van Hoorn en Altena, tot afkoop van den tol op de *Maas* te *Woudrichem* . . . . 35 R. gul.

Aan den Ouden Schutten voor hunne kleederen, als van 80 personen, elk $2^1/_2$ gul. . . . . 200 R. gul.

Aan die Schuts, tot reparatie van den bogaard, 12 Brabants dobbel, makende . . . . 17 R. gul. 18 st. oirt.

Aan de Jonge Schuts voor hunne kleederen, als van 50 personen, elk $2^1/_2$ gul. . . . . 125 R. gul.

Totaal 377 Rijns. gul. 18 st. oirt.

Kapittel 8.

Schoonhouden der straten.

Vegen en schoonmaken der straten, aangenomen door Jan van Andel, voor het half jaar 77 Rijns. g. $12^1/_2$ st.

Kapittel 9.

Dienarenloon.

Uitgaven aan stads dienarenloon.

Waaronder:

Stads uurwerkmaker op den Raadhuis en den St. Janstoren, den busmeester of stads kanonnier, de poorten- en boomsluiters, de draaiboomsluiters, drie stads pijpers en een trompetter.

Totaal 106 Rijns. gul. 12 st. 3 oirt.

Kapittel 10.

Schepenen, Gezwoornen, Raadsheeren, in het belang der stad ter dagvaart reizende, met aanduiding van hunne toelage en eene evaluatie der oude schilden.

Uitgaven aan Heeren Burgemeesteren, Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, Secretarissen en andere goede mannen, in dienst der stad, soo te paard, te wagen of andersints ter dagvaart uitgesonden, te weten, voor elk van de voors. Heeren en goede mannen, een oude schild daags, 15 oude groot voor een oude schild gerekend, de oude groot één stuiver en een Philips penninc, ten ware dat de Secretarissen met de voors. Heeren uitwaren, die daags alsdan een halve oude schild der voors. munt ontfing, terwijl wanneer zij alleen uit waren, zij betaald werden als boven, mogten echter de afgevaardigden zich alleen met de reiskosten vergenoegen, dan werden hun die reiskosten te goed gedaan.

De afgevaardigden en gecommitteerden, waren:

Joncker Jan van der Aa, Heer van *Bokhoven*, Burgemeester.

Mr. Willem van den Bosch, Schepen.
Mr. Henrick Pelgrom.
Jan Moell.
Jan Goyarts.
Mr. Goyart van Dommelen.
Lambert van den Bogaert.

Bijzonderheden omtrent de vergaderingen van de Staten van *Brabant*.

Omtrent de vergadering der Staten van *Brabant*, wordt in dit hoofdstuk het volgende merkwaardigs gevonden:

De Hertog van *Brabant* vertrekt naar *Duitschland* en stelt een Stadhouder. Hij begeert getrouwheid van zijne Staten.

Idem dat aan Heer Cornelis van Bergen Heer van *Zevenbergen* zullen worden voldaan zijne uitgeschoten penningen voor het onderhoud en reparatie der vestingwerken van *Grave*.

In den jerste Jan van der Aa, Bourgmeester, ende meester Willem van den Bosch, Scepene, die vut bescryven ons genedichsten Heere ende ordinnantie deser stadt gereist zyn geweest te *Bruessel*, ter dachvairt des Saterdaighs nae den hoightyt van Paeschen, omme aen te hoeren, die begerte ons voirs. geneden Heere. Soe hy hem alsdoen vertoigh van *Bruessel* tot *Namen*, ende reysende voerts nae *Hoigh Duytschlant*. Ende waer alsoe begerende dat wy ende de Staten van allen den anderen landen zynre genaden goet ende getrouw souden blyven, ende off men yet nyeuws hoerden, souden zyn genaden corts weder comen. Ende in zynre absentie soude hy laten een Stadthelder, dair wij metten anderen landen eenen toeghanck souden hebben, ende begerden mede, dat men Heer Cornelys van Bergen soude betalen syn penningen, die hij tachteren was van den onderhouwen ende reparatie van den *Grave*. Ende waren alsoe elck vut 10 daigen, etc.

Beden door den Hertog van de Staten van *Brabant* gevraagd voor de kosten van zijn huwelijk met de dochter des Konings van *Spanje*.

Ite Meester Goyart van Dommelen, vuytgereist op ten 22ten dach in Augusto tot *Antwerpen*, op die dachvaert, die aldaer bescreven was van ons Genedighen Heeren whegen op de 15,000 cronen die van den lande van *Brabant* begert wordden voer de costen te doen van den ontfanck van der dochter van *Spaengien*, toecomende bruyt van ons genedeu Heer ende wederomme onse dochter over te seynde in *Spaengien* hueren brugom. Op welcke dachvaert die Staten sloten eendrechtelick, jerst ende voer all te begheren van ons geneden Heer, dat hy syn land van *Brabant* wilde houden by synen rechten en de previlegien van der blyder incompste, ende dat navolgende dyen de Rekencamer van *Brabant*, die altyt tot *Bruessel* in *Brabant* hadde geweest niet en wordde getransfereert off geleght tot *Mechelen*, ende wordde alsoe bij den Staten daeromme zeker brieven gescreven aen onsen geneden Heer in *Duytslant* van dien gebreke ende meer andere gebreken, die dagelycx tegen de previlegien van den lande geboeren, (worden) etc."

Komst der dochter van den Koning van *Spanje* in *Nederland*, hare landing in *Zeeland*, door *Bergen-opzoom* naar *Antwerpen* reizende, waar zij rijk werd ontvangen en heerlijk onthaald.

Item alsoe die voirs. dachvaert van ons geneden Heeren whegen, was gecontinueert ende vutgestelt acht daigen lanck, ende dat de Staten doen wederom mosten zyn tot *Antwerpen*, op de dachvaert vander voirs. begerte omme een vutterlijck antwoerdt te gheven, want die tydinge was comen, dat die dochter van *Spaengien* met groten state overquam, soe es de voirs. meester Goyaert wederomme vutgesonden ende gereyst tot *Antwerpen*, op de voirs. dachvaert opten 13ten dach in Septembri, ende alsoe ten selven tyde die dochter van *Spaengien* overcomen was in *Zeelant*, ende quam voerts doer *Bergen* tot

Op het gerucht dat zij den Hertog naar *Duitschland* zou volgen, doen de Staten pogingen om haar hier te lande te houden en de Hertog terug te doen komen, om hier in zijn land zijne bruid te beslapen en daar te blijven.

Antwerpen, dair zy costelyck inquam ende heerlick ontfangen waert, soedat die fame doen dair ghynck, dat zy voerts soude trecken opwarts in *Duytslant* by onsen gened[en] Heer, ende dat die bruloft aldaer gehouden souden wordden, soe waeren die Staten hier innc beladen ende arbeyden zeer, omme dat te beletten, ende dat zy hier in den lande bleve ende onse genedighen Heer, alsoe cause ende redenen hadde aff te comen ende ***hier bynnen synen landen syn bruyt te beslapen ende te blyven.***

Aan den Grave van *Nassau* en andere groote Edelen brieven geschreven.

Ende wordde alsoe daeromme brieven gescreven aen den Heer van *Nassouwen*, ende die andere grote Edelen, ende bleven die Staten alsoe toe *Antwerpen* liggende ende verwachtende die compste van onser genedige

Vrouwe Margaretha Hertogin van *Oostenrijk*, komt te *Antwerpen* met de groote Edelen van *Nassau*, *Ravesteyn* en anderen.

Vrouwe Margerete ende den groten Edelen *Nassouwen Ravesteyn* ende anderen, omme manniere te vynden dat onse gened[n] Heer affqueem, ende als onse gened[en] Vrouwe voirs. met den grooten Edelen ende Heeren, des eens daigs comen was tot *Antwerpen*, soe quam bynnen twee daigen dairnae

Tijding dat de Hertog naar *Brabant* kwam.

tydinge dat ons gened[en] Heer affqueem, dair die Staten aff verblyt waeren. Ende waert hen alsoe van ons gened[en] Heer wegen bevolen dat nyemant van hen vertrecken en soude mair verwachten dat ons gened[en] Heer comen weer, bynen welcken tyde die Staten dagelix spraken van diversche gebreken van den lande, omme tlant te besorgen als van der addicien van der incompste en de anderen, ende was alsoe die voirs. meester Goyart van der stadt wege op de voirs. dagvairt tot Bamys dach toe." etc.

Kapittels 11 *en* 12.

Bodenloon.

Zijn bodenloonen zoo te voet als te paard, met brieven van stads wege belast, vele in zaken bij het laatst voorgaande kapittel aangehaald, als zijnde onderscheidene boden aan stads afgevaardigden naar *Antwerpen*, ***Brussel*** en *Leuven* gezonden, anderen aan de Kwartierschouten, van ***Maasland***, *Pedelland*, *Kempelant* en *Oisterwijk*, aan onderscheidene Schepenen en Regeerders van dorpen, ten einde gedeputeerde naar *'s Hertogenbosch* te zenden om met stads regering in zaken der stad en van hare Meijerij te handelen, enz. Voorts wordt de volgende noot aangetroffen:

Oproeping van afgevaardigden uit de vier kwartieren der Meijerij om te beraadslagen in zake der stad en der Meijerij.

Uitnoodiging der stad aan de Prelaten der Abdijen in *Brabant*, om naar deze stad te komen, ten einde volgens ouder gewoonte tegenwoordig te zijn bij het feest van Onzer Lieve Vrouwe dragt.

„Ite Symon Crudener vutgesonden op te 16[te] dach der voirs. maent (Junij) met 7 besloten brieven aen den Prelaten te weten: Den Abt van Perck, den Abt van S[te]. Geertrude, den Abt van Tongerloe, den Abt van Everboey, den Abt van S[te]. Truye, den Abt van S[te]. Michielen ende den Abt van Berne, omme elck alhier te comen, nader alder gewoente, in der feest van Onser Lieve Vrouwe dracht."

Kapittel 13.

Schenkingen van wijnen aan de 5 kloosters en aan den Rector van St. Nicolaas altaar op de Hooge feestdagen.

Zijn schenkingen aan wijnen aan de vijf kloosteren en aan den Rector van St. Nicolaas altaar.

Te weten:

Op Paasdag, Pinxteren, op Ons Lieve Vrouwedach Assump[t] en op Ons

Lieve Vrouwedach Nativitate, aan de kloosters der Predikheeren, Minderbroeders en Kruisbroederen, Baselaars en de Claren, ieder 6 quarten wijn en aan den Rector voornoemd, 2 q^r. telken reize.

Kapittel 14.

Zijn uitgaven aan brand en licht op het Raadhuis. Brand en licht op het Raadhuis.

Kapittel 15.

Zijn premie-uitgaven voor het maken van leijen daken in plaats van met stroo gedekte. Premien voor het maken van leijen daken.

Volgt een kapittel voor MEMORIE wegens het dekken van huizen met tegelen (tycheldack), aangezien daarvoor niets was uitgegeven. Tegelen daken.

Kapittel 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24.

Uitgaven aan stads fabrykage en vestingwerken. Onderhoud van stads eigendommen en vestingwerken.

Als: voor leijen en lood aan de daken, voor straatsteenen, aan ijzerwerk, aan metselwerk, kalk, zand en gebakken steen, aan harden witten steen, aan hout en timmerwerk en arbeidsloon van werklieden.

Kapittel 25.

Andere uitgaven van wijnen en gelagen, die van stads wege aan diverse Heeren, Prelaten, Steden, Jonckeren en andere goede mannen „die in deser stadt tot verscheydene tyden ende stonden gecomen, geschencot syn.” Wijnen en gelagen vereerd aan onderscheidene Heeren, Prelaten, steden, Jonckeren en andere goede mannen.

Als *bysondere schenkingen* komen voor:

Ite geschenct den gheenen die de passie speelden in de processie van Onser Lieve Vrouwe dracht, 25 quarten wyns. Wijn vereerd aan hen die de passie speelden in de processie van Ons Lieve Vrouw dragt.

Voorts werden onder *meer anderen, schenkingen van wijnen gedaan* aan:

Coenraet Nuyman.

Scrappaert, muntmeester.

Heer Hompes, Hofmeester van den Hertog van *Gulick.*

De Commissarissen van *Brussel.*

De gedeputeerden van *Brussel.* Gedeputeerde van *Brussel*, *Antwerpen* en *Leuven*, binnen *'s Hertogenbosch.*

〃 〃 〃 *Antwerpen.*

〃 〃 〃 *Leuven.*

Den Minister van de Minderbroeders.

Den Abt van St. Geertruiden op den dag van Ons Lieve Vrouwe dragt.

Den Abt van Berne.

De gedeputeerden van *Amsterdam.*

Michiel van Brede, Burgem^r van *Antwerpen.*

Mr. Willem de Stragio, Raet ons gened^en Heer.

Mr. Goyart Rolants, Pensionaris der stad *Bruessel.*

Den Raad van *Gorinchem.*

Den Raad van *Geldre* en andere Heeren opte dachvairt ter Prekeren wesende.

Heer Cornelis van Bergen, (Heer van *Zevenbergen*).

En *gelagen* aan:

Wouter van Authoesden, Tresorier ons geneden Heere T'Shertoige met meer andere goede mannen.

Mr. Willem de Stragio voertyts Advocaet ende nu in de Rade van Brabant, den Bourgemeester ende den tollener van *Gorinchem* met meer andere goede mannen.

Item noch in den selven tyde der voirs. dachvairt ende ter plaetse voirs. gescenckt een gelaigh Mr. Goyart Rolantze, Pensionaris ende Advocaet der stadt van *Bruessel*, quommissaris ende alhier gesonden van weghe ons geneden Heer ende den drye Staten van *Brabant* inder saken Heeren Cornelys van Bergen, van zynen heysch op de bewaernisse ende reparatie van der slote van der *Grave* omme zynen brief dairaff besegelt te hebbene, aengaende, ende voert met hem gekalt van andere saecke, de stad aengaende."

Mr. Goyart Roelantze, Pensionaris van *Brussel* en advokaat der stad *Brussel*, Commissaris van wege den Hertog van *Brabant* en der drie staten, in zaken van den eisch door Heer Cornelis van Bergen voor de bewaring en het herstel van het slot te *Grave* gedaan.

Item noch geschenct een gelaigh, Heer Jan van Baecx Ridder, tot Jan Rombouts die vut *Hoigh Duytstlant* va ons geneden Heere Roomsch Conninck ende Hertoige Philips comen was, ende om die goeder tydinge die hy dairaff relateerden."

Kapittel 26.

Uitgaven van alderhande saken.

Daarin komt het volgende merkwaardigs voor:

Ite Claes die Gelaesmeker, van dat hy opt Raethuys inder Raetcameren tgelass van der 15 Landtsheeren, dat ontwee was, wederomme gerepareert heeft, dairaff 3½ st.

Het geschilderd glasraam in de Raadkamer op het Raadhuis voorstellende de 15 Landsheeren hersteld.

Kosten in de processie op het feest van Ons Lieve Vrouwe dragt.

Volgende hiernae die costen by der stadt gedaen in der feesten van Onser Lieve Vrouwe dracht:

De Clerken van Onze Lieve Vrouwe Broederschap.

Te weten in den jersten Onser Lieuve Vrouwe Clerck bruederscappen totten selve spelen, 16 pond payements makende . . . . . 5 Rijns. g. 12 st.

De gezellen van St. Katharina, St. Barbara en St. Agatha voor hunne spelen.

Ite den gesellen van Ste Katherynen spele, 7 cronen makende 8 " " 8 "

" " " " Ste Barberen " 6 " " 7 " " 4 "

" " " " Ste Aigthen " 6 " " 7 " " 4 "

Ite noch die voirs. drien gilden Katherynen, Barberen en de Aighten elck 2 Rijns. gul. van nys geordineert, makende tsamen . . . . . 6 Rijns. gul.

Verdere uitgaven voor de gemelde processie.

Ite den voirs. drie gilden noch van gewoenlycke gelden dat zy opten queckboerde van den meester van den scerpengerichte plegen te boên dwelcke by der gemeynder stadt afgestelt is hen dairvoer toegevueght elck 9 st. makende tsamen . . . . 27 st.

Ite den dryen kerckmeesteren van St. Jans, tenselve tyde elck 2 qte wijns, de qte 2 st. makende. 12 st.

Ite geschenct in St. Jans kercke der Heeren Prelaten ende andere Heeren

ende goede mannen, in de capitle camere voer den vutghanck van der processien 22 q[te] wyns, de q[te] 2 st. als boven, makende tsamen 2 Rijns. g. 4 st.

Ite ten selve male aldair verbesicht in byer, schoenbroet ende kerssen, tsamen belopende . . . . 23 st.

Ite den vier priesteren die dat crucifix omdrogen op St. Jansdach op de heilichs Sacramentsdach ende inder voirs. feesten van Onser Lieuve Vrouwe, elcken tot elcken male 1 q[te] wyns van der voirs. prys, makende tsamen 24 st.

Ite den vier priesteren die de monstrantie omdrogen inder voirs. drie processien elck in manieren als bove, makende tsamen. . . . . 24 st.

Ite Cornelis van den Venne van dat hy met hem vierde, der stadt toortssen gedragen heeft in de feeste ende omganck van Onser Lieuve Vrouwe voirs., dairaff in maniere voirs. gegeven, makende . . . . 7 st.

Ite Claes Pels van den vuerpannen opten Raethuys tontsteken ende des nachts te waken ten selven tyde van Onss Lieve Vrouwe dracht, 2 q[te] wyns van der voirs. pryse, makende . . . . 4 st.

Ite Vranck de Becker opt Ortheneynde van den Orthenschedyck, ende van den Wert aldair te verwaeren, 4 pond payement der voirs. munte, makende . . . . 28 st. De stad doet den Ortenschen dijk en den Waard aldaar bewaren.

Ite noch denselven meester Peteren (van Oss) ende al vut bevele als boven noch die waeck gescreven ende vutgegeven opten Raethuys, ten tyde doen die Gelrissche alhier huer dachvaert hielden 10 dagen lanck duerende ende voer vier copien voer dese stadt van den extracten ende saken der voirs. dachvaert, tusschen den Commissarissen ons genedigen Heere ende den Raet van Heer Kaerle van Geldre. . . . . 4 st. Dagvaart te *'s Hertogenbosch* gehouden tusschen commissarissen des Hertogs van *Brabant* en den Raad van Heer Karel van Gelder.

Kapittel 27.

Zijn betalingen nog aan alderhande saken.

Als:

Voor de aan den Hertog toegestane beden en belastingen, onder anderen tot dekking der kosten voor het beleg van *Montfoort* en tot dekking der kosten voor de inhuldiging van Hertog Philips enz. Betaling van toegestane beden en belastingen onder anderen tot dekking der kosten voor het beleg van *Montfoort* en tot inhuldiging van Hertog Philips.

Voorts nog de volgende *merkwaardige* zaken:

Item den clerck van de commissarissen ons gened[en] Heer die alhier in deser stadt comen waeren metten anderen gedeputeerden der steden van *Brabant*, omme die herttellinge hier in onser meijerije te doene, dwelcke van der voirs. stadt heysschende waeren 179 gul. betaelt enz. Hertelling in de stad en meijerij.

Wijders wordt Dirck die Borchgreve, wiens goederen te *Brussel* aangeslagen en verkocht werden, omdat de stad langen tijd weigerde den 2[en] Andriesgulden op de haardsteden gezet, te betalen, schadeloos gesteld met 231½ Rijns. gul. Dirk de Borchgrave ontvangt van de stad schadeloosstelling omdat zijne goederen te *Brussel* voor stads schuld aangeslagen en verkocht waren.

Kapittel 28.

Zijn nog andere betalingen van alderhande saken.

De stad verwerft brieven van den Hertog tegen den inbreuk op de privilegien ter zake dat door den Hoogschout huis ontsluiting en gevangenneming had plaats gegrepen zonder toelating van Schepenen.

„Item Meester Goyart van Dommelen van dat hy hadde verworven van onss *genedigen Heer* twee myssyvebrieven, den eenen aen dese stadt ende den anderen aenden Hoigen Scouteth omme die privilegien te onderhouden ende recht te doen over die gevangenen van der huystoringe" etc.

De Schutters van den Jongen en Ouden Voetboog bewaren ter zake voors. den scherpregter en de gevangen dienaren, die de huisontsluiting gedaan hadden.

Ite den Jongen ende den Alden Schutte van dat zy ten bevele ende ordinantie deser stadt, den meester van den scerpengericht tot Jane Mols inder Herberge ende opter Gevangener poerte verwaert ende in hode genomen hebben omme hem nyet te absenteren. Ende dat ter cause van eenige dienaren die in deser stadt, des anderen daigs nae onser Vrouwen dach Visitatie lestleden, huystoringe hadden gedaen ende gevangen saten, daeromme meer dan 8 daigen, ende justitie dairover te doene, in welcke wachte ende verwaeren de voirs. schutten hebben vertheert enz. 30 R. gul.

De stad doet door Willem Lombaerts, Glaesmeker, (Glasschilder) een geschilderd glasraam in het Predikheeren-klooster maken, voor den last dien zij dagelijks hebben in de vergaderingen van de ambachten en andere gemeene dagvaardingen in dat klooster gehouden.

Ite Willemen Lombaerts, gelaesmeker die vut ordinantie alsboven gemaict heeft een gelass ter Prekeren int pant tegen de capittel camer over, met vele verscheydene wapenen tewetene ons genedigen Heer Roemsch Conninc, Hertoige Philips, synre gesellinne dochter van *Spaengien*, onser Heeren ende deser stadt wapenen ende meer anderen, dat de voirs. stad aldair gescenct heeft, overmyts lasten die zy dagelycx van der stadt hebben, als in (de) vergaderinge van den ambachten, ende in andere gemeyne dachvaerden, dairvoer gelyck dat verdingt is gegeven 9 Ryns. gul.

Ite alsoe Joncher Jan van der Aa, Heer tot *Bockhove* ende Lucas van Erpe, geordineert waeren by deser stadt in Septembri lestleden, te rijden onder de cappeteyns ende knechts van den garden, (die) in deser meijerije lagen ende logeerden, ende comende tot *Erpe*, *St. Oedenrode* ende voert tot *Orschot*, *Oesterwyck*, volgende alsoe de voirs. garde, deeden zy de knechten vertrecken van dair vute meyerye naden *Ouden Bosch* ende voerts in *Hollant*, int bywesen Heeren Jan Back Ridder, de Schoutethen van *Maeslant*, *Pedelant*, *Kempelant* ende *Oesterwyck* met meer andere goede mannen, doen aldair vertheert in der herberge van Claes van Berck tot *Oesterwyck* byder voirs. Heeren ende anderen van den platten landen eenen gelaigh belopende 8 Ryns. gul. 14 st., ende tot *Erpe* ende *Roey*, inder selver reyse 36 st. makende tsamen $10^1/_2$ Rijns. gul.

De totale uitgaven waren 23,546 Ryns. gul. 15 st. $2^1/_2$ ort.
„ „ ontvangsten „ 24,852 „ „ 19 „
Batig saldo 1306 Rijns. gul. 3 st. $1^1/_2$ ort.

Volgende de betalingen aan lijf- en losrenten, enz.

1497.
—
1498.

No. 8. **Rekening van St. Remeys 1497 tot Paeschen 1498.**

RENTMEESTERS: DIRCKS GOYARTSE VAN GESTEL EN WILLEM JANSS, VAN WEGE ONS GENADIGSTEN HEER DEN HERTOG VAN BRABANT EN VAN STADSWEGE.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, Accijnsen en andere middelen, Chijnsen en Pachten als in vorige rekening.

Kapittel 7.

Ander ontfanck comende van geleenden penninghen int beginne van den oirloge van Geldre lestleden geleent ter ordinantie deser stadt, d'welke die voirs. Rentmeestereu Sni. Jansmisse toecomende wederomme hebben motten geloven in den name deser stadt te betalene in de maniere hier naevolgende.

In den jersten van der Heeren van den Capittele in dese stadt geleent	300	Ryns. gul.	
Item van den meestarissen van den groeten Begynhoff geleent.	36	"	
Item van Ste Gertruden cloester.	63	"	2 st. 1/2 oirt.
Item van den Zusteren van Orten	90	"	
Item van den Zusteren achter die Tolbrugh. .	72	"	
Item van den Zusteren opten Ulenborch. . .	67	"	10 st.
Item van den Rycken Freters.	67	"	10 "
Item van den Boegarden	36	"	
Item van den Claeren	45	"	

Kapittel 8—19.

Ontvang van der settingen by deser stadt geconsenteerd 4a November Ao. 1497, tot onderhoud van het volk van wapenen tegen de Gelderschen:

Personelen omslag tot betaling van oorlogskosten in den oorlog van den Hertog van *Brabant* tegen de Gelderschen.

Die zetting of personelen omslag had de volgende opbrengst:

Kapittel	8.	Wijk	Markt	420	Ryns. gul.	19	st.	3 oirt.
"	9.	"	Hinthamerstraat	362	"	3	"	
"	10.	"	Kerkstraat	174	"	5 1/2	"	
"	11.	"	Verwerstraat	158	"	1 1/2	"	
"	12.	"	St. Jorisstraat en Wild Varken	122	"	5 1/2	"	
"	13.	"	Vuchterstraat.	137	"	11 1/2	"	
"	14.	"	Vuchterendijk tusschen de poorten	43	"	14 1/2	"	
"	15.	"	Postelstraat	135	"	1 1/2	"	
"	16.	"	Vischmarkt.	150	"	13	"	

1498.

Kapittel 17.	Wijk Ortenstraat	133 Ryns gul.	6	st.
" 18.	Van de ingezetenen van *den Dungen*	75	"	
" "	Van de nageburen op Vrackenhofstad en op het Reut. (Vranckenhofstad buiten de Vuchterpoort, het Reut thans het fort Isabelle) te zamen	17	"	$7^{1}/_{2}$ "
" "	Idem van *Orten*	11	"	$11^{1}/_{2}$ "
" "	Idem van die van *Hintham* . . .	25	"	1 "
" 19.	Fouten of restanten van eene vorige zetting	36	"	3 "

Suma sumaris van den penningen, ter cause van den voirs. oirloge, van settingen alhier ontfangen 2003 Ryns. gul. 4 st. 3 oirt enden gereduceert nae der rekeninge van der voirs. oirloghe gesloeten by den Mairscalck, Commissarissen ende anderen van der stat ende den lande, dair op int stuck van deze geaccordeert, maickt 1802 Ryns. gul. 18 st. oirt.

Kapittel 21.

Ontvang van de setting of personelen omslag die na de conclusien van de voirs. setsommen is ingekomen.

Totaal 21 Ryns. gul. 19 $^{1}/_{2}$ st.

Totaal der ontvangsten 5620 Ryns. gul. 14 st. 3 oirt.

UITGAVEN.

De rekening is ingerigt als de vorigen, met uitzondering van eenige nieuwe doch geene vaste kapittels waarvan melding wordt gemaakt. De voornaamste feiten daarin voorkomende zijn:

Kapittel 1.

Erfchijnsen jaarlijks door de stad vergolden wordende.

Daarin wordt onder anderen verantwoord:

Chijnsen door de stad betaald uit een stuk land te *Orthen*.

" Item nog denselven (den Hertog van *Brabant*) vut een stuck lants in *Orthen*, gelegen by de Molenstadt 3 deniers Leuvens makende $2^{1}/_{2}$ oirt stuivers.

Kapittel 5.

Uitgaven aan Heeren Burgemeesters, Schepenen, Gezworen, mannen van der natien (Ambachtsgilden), Secretarissen en andere goede mannen in stads zaken afgevaardigd en reizende.

Zij waren de volgende:

Burgemeesters, Schepenen en Secretarissen, afgevaardigden ter Staten-Generaal en van die van *Brabant*.

Jan Heym en Mr. Willem van den Bosch, Burgemeesters.

Dirk die Borchgreve, Schepen.

Mr. Hendrik Pelgrom en Mr. Goyart van Dommelen, Secretarissen.

Onder anderen bevat dit kapittel het volgende merkwaardige artikel omtrent de Staten van *Brabant*:

Beden van 50.000 kroonen om de frontieren tegen de Gelderschen te besetten.

Inden yersten, alsoe die dachvairt generael van allen den landen bescreven was tot *Bruessele* ende aldair gehouden op verscheiden punten der welvaert van allen den landen aengaende, en de sunderlinge op die bede ende begerte van onsen genedighen Heer van den vijftich duysent cronen op allen die landen, om die frontieren tegen die Gelrisschen te besetten, overmits dat die Staten metten quonsente te gheven vertoigen, hopende dat die gedeputeerden van den Gelrisschen weder souden hebben gecomen te *Bruessel*, ende dat alsoe een bestant getracteert zoude hebben gewordden, ende dairomme die selve dachvairt noch lange nae bamisse duerden, soe is Meester Goyart van Dommelen op die selve dachvairt voerts geweest ende die van deser stadt wegen bewaert. Met oick die dachvairt van den Staten van *Brabant* die dair opten selven tyt oick diende op die begerte van onse genedige Vrouwe die Hertoiginne van der tapisserye ende opt donderhoudt van den privilegien van den lande, dair vast veel gebreeks in viel etc.

Aangaande de tapisserijen en het onderhoud der previlegien.

Ite Meester Willem van den Bossch, Bourgemeester ende Dirck die Borchgreve syn tsame vutgereyst tot *Bruessel* opten lesten dach van Januario omme getuigenisse te gheven inder saken hangende voer den Cancellier van *Brabant* tusschen den Joncker van Culenborch als aanleggere ter eenre ende deze stadt met huer Meyeryen ter ander zyden, aangaende syn gevangenissen tot *Avenys*, etc.

Gevangenis van den Jonker van Culenborch te *Avenys*.

Kapittel 6 *en* 7.

Uitgaven aan bodenloon zoo te paard als te voet.

Boden te paard aan de kwartier-schouten en de dorpen in de Meijerij in zake den oorlog tegen de Gelderschen.

Eerst die te paard met brieven van stadswege belast, zoo in zaken bij het laatst voorgaande kapittel omschreven aan de afgevaardigden, als aan de kwartierschouten, steden, vrijheden en dorpen in de Meijerij, ter zake van den oorlog met de Gelderschen, houdende aanschrijvingen om tegen de invallen der Gelderschen te waken, hunne frontieren te versterken, hunne landweeren en draaiboomen op te maken, hunne quota's in de oorlogsbelasting te voldoen, aanschrijvingen aan de Kapiteins der garden om de Meijerij te verlaten mits zij van hunne soldij door den Heer Cornelis van Bergen betaald waren, en omdat zij den huisman grooten overlast, schaden en verdriet aandeden etc.

Voorts komen daarin nog de volgende merkwaardige zaken voor betrekkelijk dien oorlog.

Vrijgeleide aan den Eerw. Heer Peter van den Bossche, Kapellaan des Hertogs van *Geldre* met brieven van dien Hertog aan den Hertog van *Brabant* belast.

Ite Henrick Puynenburch vutgesonden opten 12den dach der voirs. maent (October) vut bevele van Scepenen, Bourgemeesteren ende Raet, metten Cappelaen des Hertoige van *Geldre*, gehieten Her Peter van den Bossche, om hem met secker brieven des voirs. Hertoige veylich te geleyden tot *Bruessel* by ons genedigen Heer Hertoige Philips, ende met een besloten brieff tot *Antwerpen* aen Peter Pels, omten *Bossche* te comen soe hy Bourgemeester gecoeren was etc.

Peter Pels tot Burgemeester gekozen.

Ite Henrick van den Ham vutgesonden opten 16den dach der voirs. maent met 6 beslotene brieven aan etc. Bestellende die stadt van *Eyndoven* met hueren boede (de brieven dezer stad aan *Helmond* enz). Ende seynden den voirs. onsen boede ouver dwerds wederomme alhier by onsen Heeren ten *Bosche* om die tydinge te brengen dat de Gelrissche tot *Maarheese* gebraut hadden ende een deel goeder mannen tot *Leen* (*de*) gevangen etc.

Maarheese door de Gelderschen verbrand en een deel goede mannen uit *Leende* door hen gevangen.

Ite Henrick Puynenborch vutgesonden opten 9den dach der voirs. maent Januarij vut beveel van onsen Heeren, met den Hertoige van *Zassen* tot *Heerenthals* om hem te geleiden etc.

De Hertog van *Zassen* naar *Herenthals* geleid.

Ite Gerrit Dicbier vutgesonden opten 11den dach der voirs. maent met een beslotenen brieff tot *Grave*, den eenen aen den Hertoige van *Sassen*, den anderen aen Heeren Cornelis van Berge etc.

De Hertog van *Sassen* te *Grave*.

Wijders werden boden uitgezonden aan de kwartier-schouten, steden, vrijheden en dorpen in de Meijerij, ten einde hunne gedeputeerden te zenden naar *'s Hertogenbosch*, „om met een te spreken, als van de kosten en de penningen in den oirloge lestleden gedaan ende opt sluiten van der rekeninghe derselver koste ende penningen."

Gedeputeerden uit de Meijerij opgeroepen ten einde te spreken over de kosten van den laatsten Gelderschen oorlog en het sluiten der rekening.

De boden te voet werden uitgezonden aan de steden, vrijheden en dorpen in de Meijerij, om hunne gedeputeerden naar *'s Hertogenbosch* te zenden, ten einde „te helpen besegelen al sulcke ordinantie ende raminge als by de stadt ent plat land geordineert is."

Oproeping der gedeputeerden uit de Meijerij om met de stad de raming tusschen de stad en het platteland gemaakt te komen bezegelen.

Kapittel 7 geeft overigens nog een menigte andere bijzonderheden aangaande den oorlog met *Gelderland*.

Kapittel 8.

Zijn uitgaven aan Heeren Burgemeesters, Schepenen, Rentmeesteren en andere tot de regering behoorende personen.

Uitgaven aan Burgemeesters, Schepenen, Gezwoornen, Rentmeesters, Secretarissen, de Hoog- en Laagschout en de klerk van de Rentmeesters voor tabbarden en schutskovels.

Zoo als die hier volgen:

In den yersten den voirs. Bourgemeesteren te wetene Mr. Willem van den Bosch ende Peter Pels elck voir heuren tabbaert nader instructie van *Loven* 6 ellen doecx elck el 27 stuivers makende	16	Ryns. gul.	4 st.
Ite den Heeren den Scepenen ende twee Rentmeesteren voirs. elck 10 Ryns. gul. makende	90	„	
Ite den tweën Schoutetthen, twee Bourgemeesteren, 7 Scepenen, 2 Rentmeesters tot hueren Schutskovelen elck 1/2 gulden peter ten prise van 13 stuivers 't stuck makende	8	„	7 „
Ite den 7 Gesworen als van hueren Schutskovelen, dairaff dat Lambert van den Boghaert ende Henrick van Ophoven in huer lester rekeninghe als Rentmeesters int jaire voirleden rekeninghe gehouden hebben dairomme hier	*nyet.*		
Ite den vier Secretarissen ende Mr. Peter van Oss als adjunct der selver elk 7 1/2 Ryns gul. makende	37 1/2	„	
Ite den Clerck van den voirs. Rentmeesteren 4 croenen mak.	4	„	16 „

Kapittel 9.

Zijn uitgaven in geld voor kleederen aan stads dienaren. Uitgaven aan kleederen voor stads dienaren.

Aan de portiers, bodens, busmeesters, stads timmerman en de straatmakers wordt hier voor ieder 3 Ryns. gul. 6 st. uitbetaald; aan den stads trompetter en twee stads pijpers ieder 3 Ryns. gul. 12 st. en aan den roeper (uitroeper) als „moermeester voer synen tabbaert hem gequonsenteert, overmits seckere diensten die hy opten Raethuys doet, dairaff gegeven 56 stuvers makende 2 Ryns. gul. 16 st.

Kapittel 14.

Uitgaven aan timmerwerk en reparatien. Timmerwerk.

Ite die selve Claes (Peterse, stads timmermeester) noch met hem dorder (drieen) elck $2^1/_2$ dach in de Petri adnathedach etc. Ende noch een ny cast van den hanenperck gemaict dair die hanen opten Raethuys in vechten ende die gemaict dat mense in een sluyt vut ende in neept gelyck een bedstadt, alsoe dat mense van jairen tot jairen nyet en derff repareren etc. Eene nieuwe kast voor het hanenperk gemaakt waarin de hanen op het Raadhuis vochten.

Kapittel 16.

Uitgaven aan werklieden.

Ite Cornelis voirs. 4 dagen, inde weke S[te]. Anthony heeft metter carren rys ende staken gevuerdt van *Vucht* in den nyen thoren by Pickenporte etc. Een nieuwen toren bij de Vuchterpoort in de vest gemaakt.

Kapittel 17.

Uitgaven voor het maken van buskruid aan de busmeesters, alsmede voor andere door hen gedane diensten.

Tewetene in den jersten meester Jan van Omel der stadt Buschmeester, Adriaen van den Dyck, Bouwe van den Dyck ende Willem Voss, elck 3 daigen in de weke dair S[te]. Gallen dach in quam hebben der stadt bussen bereet gemaict om vut te trecken ende die vutten alden Raethuys helpen doen ende voer der stadthuys gevuert, ende loeten cloten gegoten, makende tsamen voir elck 3 stuivers. De stads busmeesters of kanonniers maken het geschut gereed om uit te trekken, zij gieten daartoe looden kogels.

Ite die selve m[r]. Jan 5 daigen ende Adriaen Janss $4^1/_2$ dach in de weke Severiny, hebben buschcruit gemaict ende salpeter gefijneert etc. Het buskruid binnen deze stad gemaakt.

Kapittel 18.

Zijn schenkingen van wijnen aan Heeren, steden, Prelaten en andere goede mannen. Schenkingen of vereeringen van wijnen.

Daaronder komen voor:

Den Heer van Fowick.

Philips Hynckaert, Hofmeester des Hertogs van *Brabant*.

Den Kapitein en de soldaten van *Mechelen*, komende ten dienste van den Hertog van *Zassen* voor *Batenburg*. Het huis Batenburg door den Hertog van *Zassen* belegerd.

Den Graaf van *Seyn*.
Den Kanselier des Hertogs van *Zassen*.
Den Secretaris van dien Hertog.
Den Raad van *Cleve*.
Den Hertog van *Zassen* in het huis van den Heer van Boxtel gehuisvest.
Heer Wilboert van Scouwenborch.

Kapittel 19.

Uitgaven aan allerhande saken.

Dit kapittel is hoogst merkwaardig, en bevat onder meer andere zaken het volgende:

Stads Orthensche dijk en stads waard aldaar, door Albert van de Water bewaakt.

Item Albert van den Water, van den Orthenschen dijck ende van den wert aldair te bewaeren.

Dirk van der Elst anders van Vladeracken stads artilerie-meester.

Item Dircken van der Elst anders van Vladeracken als artilrymeester 3 Ryns. gul. ende noch by der voirs. stadt hem van nyeuwts toegevueght, om toe te syen totter refectien ende van den wercklnyden der voirs. stadt 3 Ryns. gul.

De Hertog van *Zassen* in het *Hof van Boxtel* te *'s Hertogenbosch* gehuisvest ontvangt van de stad een aam wijn ten geschenke.

Ite Ghysbert Bathease met synre venyten (vennooten) als wynscroders, van dat zij een stuck wyns van vyf amen vut den kelre van Roeloeffs van Elder deeden en die vuerden int hoff van Boextel ten selven tijde doen die Hertoige van *Zassen* alhier in deser stad quam dic de voirs. stadt den voirs. Hertog schenckte etc.

De schuttersgilden bewaken stads poorten en muren tijdens de Gelderschen *Oss* in asch legden.

Ite opten dach dat *Oss* by den Gelrisschen gebrant waert, hebben die schutten by ordinantie der gemeynre stadt, des nachts der stadt porten en mueren gewaict, hebben doen tsamentlick by een vertheert een Ryns. gul.

De kapiteins Lambert Mijllinck en Lucas van Erp met de oude schuts te *Berlicum* vrijdags nadat *Oss* in asch gelegd was om aldaar het landvolk te vergaderen en bij een te houden.

Ite die alder schutten der Vrydaegs nae dat *Oss* van den Gelrisschen gebrant was geweest, hadden tot *Berlicum* met Lambert Myllinck en Lucas van Erpe als Cappiteyns omme het tvolck van den lande aldaer te vergaderen en bijeen te haldene, hebben vertheert 16 *vueryserens* makende 36 st.

De schuttersgilden en de ambachten trekken uit de stad naar *Geffen* om de Gelderschen te bevechten, daartoe door den Hertog van *Sassen* aangeschreven gelijk mede de schuttergilden van het platte land.

Volgende hier nae alsulcke costen als die alder ende jonge schutten ende die ambachten vut bescryvenen des Hertoigen van *Sassen*, in der reysen van huer vuttrecken tot *Geffen*, omme die Gelrisschen te bevechten, gedaen hebben; ende op alsulcke gagien als hen daeraff by der gemeynre stadt toegevueght is, die de voirs. stadt op huer selver moet gelden ende betalen, gelijck die van den platten lande van den gelijcken gedaen hebben, nae inhoudt der rekeninge dairaff geschiedt synde.

Soldij der schutters en van de mannen der ambachten gedurende den tijd dat zij waren uitgetrokken.

Van den welcken die alder en jonge schutten, elck voer hueren persoen sullen hebben des daighs 7 Vleems ende die van der ambachten $3^{1}/_{2}$ st. soe lange sy vut sullen syn duerende.

De schutters trekken te velde tegen de Gelderschen.

Syn alsoe die aude ende jonge schutten vutgetoigen opten 15^{den} dach in Novembri (1497) te wetene die aude schutten met 30 mannen ende die jonge schutten met 19 mannen elck in maniere als boven belopende tsamen in coente (courante) gelden 77 Ryns. gul. $3^{1}/_{2}$ st. van 6 daighen tyts dat sy vut waeren,

ende die betaelt van der settingen voer in den ontfanck gestelt gemerct dat hem elck selve betaelde q. vz. 69 Ryns. gul. 9 st. $^1/_2$ oirt.

De voirs. ambachten syn vutgereyst ten voirs. daighen tewetene: Idem der ambachtsgilden.

De screynmekeren	met	5	mannen.
„ lynenweveren	„	8	„
„ spelmekeren	„	8	„
„ vleeschhouweren	„	6	„
„ coerencoepers	„	10	„
„ beckers	„	11	„
„ smeden	„	13	„
„ nastelmakers	„	9	„
„ vischcoepers	„	5	„
„ snyders	„	13	„
„ cremers	„	17	„
„ hoeymekers	„	3	„
„ plattynemekers	„	2	„
„ wullewevers	„	12	„
„ louwers	„	12	„
„ bontwerckers	„	9	„
„ mollers en verwers	*nyet*		

belopen dat tsamen oick van 6 daighen tyts, ende elck $3^1/_2$ st. als bove in coente (coerante) gelden 150 Ryns. guldens 3 stuvers, ende dit vander voirs. settinge voer inden ontfanck als boven betaelt soe hem yegelyck selve betaelde q. vz. 139 Ryns. gul. 2 st. $2^1/_2$ oirt.

Ite van vier wagens die den voirs. alder en jonge schutten alle gereetscappen inder selver reysen nae vuerden ende by hen bleven den tyt van den voirs. 6 daighen, 's daighs voer elck 10 vuerysers eenen stuver makende t'samen 28 Ryns. gul. $1^1/_2$ st. Wagens voor hunne gereedschappen.

Ite voer een car die den wulleweveren inden reysen voirs. vitaelgie naevuerden eenen hoerensche gulden. Idem een kar voor de victualie der wollenwevers.

Ite vut bevele van den Bourgemeester Peter Pels ten tyde doen die voirs. stadt vutten reyse van *Geffen* voirs. inquam, doen gescenct des avonts in den Rosencrans den Cappeteyns off qmissarissen (Commissarissen) van den oirloge een gelaigh belopende 3 Ryns. gul. Gelag gegeven aan de kapiteins of kommissarissen bij de terugkomst.

Ite Anthonys Spierinck ende Jan van Hedel Raetsheren van dat zy by ordinantie als boven en beginnende op St^e^. Martens avont opten Rathuysen des nachts gewaict hebben elck 26 nachten bij modderatie van onsen Heeren elcke des nachts dairaff toegevueght, soe zy om mosten ghaen ende die andere waken visiteren, dit gerestitueert ter naester rekeninge dair omme *nyet*. De Raadsheeren Antonys Spierinck en Jan van Hedel waken op het stadhuis en visiteren de overige wachten.

Volgende hier nae den gheenen die der stadt porten ende thoerens ende vut ordinantie als bove des daigs ende des nachts gehuedt ende gewaict hebben dairaff elcken toegevueght is des daigs 2 st. ende insgelycx 2 stuivers alsoe des nachts. Buitengewone bewaring van stads poorten en torens.

De poorten en torens die bewaakt werden waren:
De Hinthamerpoort met den nieuwen toren aldaar.
" Baselaarsche poort.
" stads Boom, " aen des stadt boem gewaict, dair die sceep doervaren."
" Kocpoort.
" Pycken- of Vuchterpoort.
" S^{t}. Michielstooren.

Gagie, Loon en Drinkgeld van Burgemeesters, Schepenen en Rentmeesters.

Volgen hiernae onss Heeren gagyen ende loen geordineert tot hueren drynckgelde.

Te wetene den tween Bourgemeesteren nader instructie van *Loven*, elck 6$^1/_2$ cronen makende t'samen 15 Rijns. gul. 12 st.

Ite den Heeren den Schepenen voer huer dryncekgeld tsamen 24 Rijns. gul.

Ite den voirs. tween Rentmeesteren voer hueren loen ende salarys tsamen 18 Rijns. gul.

Afrekening der Stad en de Meijerij ter zake van den oorlog met Gelderland.

Ite alsoe t'slot van der rekeningen tusschen dese stadt ende het plat lant, aengaende den oirloge van *Geldre*, lestleden gedaen, te wetene, als van den costen der stadt ende den voirs. lande int gemeyne aangaende, ende nyet van costen byder stadt ofte Meyerye, elck op hem selve gedaen. twelck de stadt ende dlant elck op hem selve betaelt als hier voir blyct, beloept de vutgheven alsoe vanden voirs. gemeyne costen 15,730 Ryns. gul. 12 st. $^1/_2$ oirt, nae inhoudt derselve rekeninge van welcke summe voirs. die voirgezegde van den platten lande betaelt hebben aen de Rentmeesteren deses rekeninghe jerst inde 6000 ende 9000 gulden, geconsenteerd ten onderhouden vander voirs. oirloge als voer hueren quote, in diën 9370 Ryns. gul. 11 st. 3$^1/_2$ oirt. Ende noch bovendien hebben die voirs. van den lande betaelt in hulpe vander selven oirloige affgetoigen vander geheelen oirloige 9150 Ryns. gul., die onse genedigen Heer der stadt ende Myerye te bathen compt in de voirs. costen van den oirloige te verlichten beedsgewyse etc., dairaff Heer Cornelis van Bergen die acquyten geworve heeft, dese stadt ende Meyerye van termyn tot termyne in de loopende bede alleynselick te cortten ende dit voer dat de stadt van der surplus vander voirs. costen mair den vierden penninck en betaelt 1300 Ryns. gul. Item noch is inde selve rekeninge van den oirloige gestelt voer buscruyt betaelt ende gelevert 159 Ryns. gul. 1 st. $^1/_2$ ort. Insgelicx voer pyllen 13 Ryns gul. 16$^1/_2$ st., welcke buscruyt ende pyllen van voer die stat by huer hadde, maer mosten den landen aangerekent zyn, omme deze stadt, dat alleene niet te geldene, soe hier wederomme affgetoigen, ende want die voirs. Rentmeesters vander voirs. stadt wegen egheen penningen en hebben gehadt die voirs. oirloge voer dese stat portie mede te betalene, dan die geleende penningen, ende die penningen van der settinge gecomen dair voer inden ontfanck deser rekeninghe, ontfanck aff gemaict is, soe compt dese stat noch alhier voer huer portie in de voirs. oirloige te geldene. eer me die sculden vander selver oirloige betalen mach ende op die Rentmeesteren deze rekeninghe gerekent staen ende men betaele moet S^{t}. Jansmisse

toecomende, afgetoigen in dese als voer. Dat byden lande op die geheele costen betaelt is, ende oick by der stad de summa van 4904 Ryns g. 2 st. 2½ ort.

Item Jannen Heym Scepen vuyt bevele vander Bourgemeesteren ende Heeren, van dat zij recht na Bamisse lestleden te *Bruessel* vaerden (naar) den kemerlinck des Heeren van *Nassouwen* dair dese stat genoet was op syn bruloft, te scencken 10 Hoerens gul. vz. 6 Ryns. gul. 15 st. **Geschenk aan den Kamerheer van den Graaf van Nassau bij zijn huwelijk**

De geheele uitgaaf van het half jaar was 7956 Rijn. gul. 17½ st.

" " ontvang " " " 5620 " 14 " 3 oirt.

Nadeelig saldo 2336 Rijns. gul. 2 st. 3 oirt.

Ende nota: noch is de stadt nu te Pinxten ende S[te] Jansmisse toecomende sculdich, dat die Rentmeesteren geloeft hebben inden name derselver stadt in Scepen brieven te betalene, te wetene den Capittele van S[t]. Jans ende anderen van der Cloesteren deser stad die geleent hebben als inden ontfanck breeder vercleert steet ter summe toe van 777 Rijns. gul. 2 st. ½ ort, dairaff de Rentmeesteren begeeren vander stadt ontheft te zyne, etc.

N°. 9. Rekening van Paeschen tot St. Remeys 1498.

RENTMEESTERS: DIRCKS GOYARTSS VAN GESTEL EN WILLEMS JANSS, VAN WEGE DEN HERTOG VAN BRABANT EN VAN STADSWEGE.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, Accijnsen en andere middelen, Chijnsen en Pachten als in vorige rekening.

Geen personele zetting of omslag komt in deze rekening voor, alleen wordt aan het slot van kapittel 9 **Ontvang van alderhande saken**, een restantlijst van den ontvang der zetting, ter vorige rekening vermeld, verantwoord.

Kapittel 1.

Ontfanck ende yerst alsoe de Rentmeesteren voirs. in huer voergaende rekeninge te Paeschen lestleden gedaen, als van den yersten halve jaire geresserveert hadden tot ter toecomender huer lester rekeninge, alle alsulcke assynsen groet ende cleyn, als de voirs. stadt eendrechtelick geordineert hadde, in betalinge van hueren renten soe lyffgoet ende erfgoet, die sy jaerlicx geldende is, ende die geassigneert ende toegevueght den pechters van dyen, omme voergaende Rentmeesteren van den voirs. renten, in hueren jaeren verschenen, dairmede te beleggen, soe vele die selve assynsen dat souden moegen strecken ende vutbrengen, van den welcken sy Rentmeesteren nu in deser huer lester rekeninge ontfanck en vutgheven maken achtervolgende der voirs. stadt ordonnantie in maniere hiernae volgende: Accijnsen.

De groote accijnsen in de eerste halfjarige rekening niet in ontvang gebragt, zijn in deze rekening voor het geheel jaar verantwoord, en waren de

middelen op den den wijn, den 15^{en} penning, de halve plack, den ouden bieraccyns, den accijns van den stuiver, den Guilielmustuin, het graan- of maalgeld, het weg- of dijkgeld, de kraan-, de runder-, koeijen-, paarden- en schapen accijns en den nieuwen zout accijns, te zamen 16,678 Rijns. gul. 10 st.

Kapittel 8.

Is nieuw en luidt als volgt:

Ander ontfanck comende van den platten lande deser Meyeryen, als van den steden, vryheden ende dorpen die bescreven waren alhier te comen graven van den welcken ende dengheenen die nyet en quamen maer huer penningen dairvoer gesonden hadden, in maniere hiernae volgende.

Privilegie van Hertogin Johanna van *Brabant*, waarbij de steden, vrijheden en dorpen in de Meijerij worden bevolen aan de vestingwerken der stad *'s Hertogenbosch* in de grachten en stroomen en aan sterkten in de Meijerij, op last van gemelde stad, manschappen te zenden om te komen graven.

Hertogin Joanna van *Brabant* gaf bij open brief een privilegie aan de stad *'s Hertogenbosch*, waarvan de hoofdzakelijke inhoud is:

„*Aensiende d'eer ende tperfyt dat ons onse Meyerie van den* Bosch *ende onsen lande van* Brabant *daeraen gelegen es, dat sy* (*de stad* Hertogenbosch) tOs, (*de stad* Oss) *dairt nu verbernt* (*verbrand*) *es ende anderswair, dairt onse stat van den* Bosch *noet* (*noodig*) *sal duncken met onsen anderen luden onser Meyerie voirs. begripen mogen ende* Os *ende anderswair dairs te doen is mogen sterken ende vesten met graven ende andersins, ontbiedende ende bevelende onsen Schoutet ende onsen andren ambachtene onser Meyerien van den* Bosch, *dat sy van onsen wege onse stat van den* Bosch *ende onsen andren luden onser Meyerien van den* Bosch; *dat sy van onsen wege onse stat van den* Bosch *ende onsen anderen luden onser Meyerien van den* Bosch, *ten versueke onser stat van den* Bosch, *hiertoe gehulpich syn ende geradich, ende diegene te bedwinge of yemant wederspenich dair in viele alsse onse stat van den* Bosch *versuect, dese begriepinge ende vestinge te doen sonder eenich wederseggen.*"

Deze open brief is gegeven en bezegeld te *Vueren*, den 9 September in het jaar 1387 en staat geregistreerd in het privilegieboek van den Griffier van der Velde litt. C folio 93 v^{so} n°. 207, hij is mede in orginalia in stads archief voorhanden.

Uit kracht van dit privilegie werden door de stad *'s Hertogenbosch* alle de steden, vrijheden en dorpen in hare Meijerij, van dat tijdstip steeds aangeschreven en gelast arbeiders te zenden om aan de vestingwerken der stad zelve, en aan die in de Meijerij, bestaande of daartestellen, met schoppen en spaden te komen arbeiden en graven, alsmede om tot die werken karren of wagens te zenden, ieder naar den tax waarop zij bij ordonnantie gesteld werden.

Een daarvan gehouden register, almede in stads archief voorhanden, bevat verschillende minuten van deswege gedane aanschrijvingen en de taxen waarop iedere gemeente werd gezet.

De gemeenten in het tegenwoordig arrondissement *Eindhoven*, waaronder ook de steden *Eindhoven* en *Helmond*, worden in deze rekening aangetroffen als in plaats van werk in natura geld te hebben gezonden, waarvoor de stad *'s Hertogenbosch* gehuurde arbeiders aannam. *Eindhoven* betaalde (de hoogste tax) 10 Rijns. gul. *Helmond* 7 Rijns. gul.

Kapittel 9.

Ontvangsten van alderhande zaken.

Bevat voor de stad het volgende landbezit te *Orthen :*

Landbezit van de stad buiten de Orthenpoort en te Orthen.

Item van Claes Pratte de pleytmeker, (pachter) van een camp buyten des boems (den boom aan de mouding der haven) gelegen tegen der moelen (den watermolen) aldair, op gheen syden, ende van een stuxken erffs, gelegen van onser Lieve Vrouwe huysken van den vuttersten boem tote strohem (stroom) toe, tsamen 2 Rijns. gul.

Item van Peter Roempot van vyff cleyn kempkens off Weertkens genoemd, in *Orthen* en daeromtrent gelegen, tsamen 6 Rijns. gul.

Item van meester Henric die Bye van dat hy bedingt heeft gehadt van wegen deser stadt op die bourgen ende weduwen wylen Jans van Auwen, als pechter van den watermoelen by de Ortenpoerte staende.

(De Orthenpoort stond voor de bouwing van de citadel *Willem en Maria* genaamd *Papenbril* in het midden van dat fort Ortenwaarts.

Plaats waar vroeger de Orthenpoort stond.

Totaal der ontvangsten in dit halfjaar 18,130 Rijns. gul. 3 st. 3 oirt.

UITGAVEN.

De rekening van uitgaven is ingerigt zoo als de vorigen, met uitzondering van eenige nieuwe doch geene vaste kapittels, waarvan melding wordt gemaakt in de volgorde.

De voornaamste zaken in deze rekening voorkomende, zijn:

Kapittel 7.

Uitgaven aan Heeren Burgemeesteren etc., in stads zaken afgevaardigd en reizende.

Zij waren de volgenden:

Gerrit Kuyst.

Mr. Goyart van Dommelen.

Peter Pels Burgemeester.

Mr. Henrick Pelgrom.

Dirck die Borchgreve.

Behalve de zending van afgevaardigden ter Staten van *Brabant*, over het toestaan of afwijzen der gevraagde hertoglijke beden, worden in dit kapittel nog de volgende zaken als ter Staten Vergadering behandeld, gevonden:

Item Peter Pels Bourgemeester vut ordinantie als boven gereyst tot *Breussel* ter dachvairt by meester Goyart van Dommelen (daar als afgevaardigde van de stad in zake eener gevraagde bede zijnde) omme aldair te inpetreren ende te vercrygen dat die haigmunte alhier curs ende loep mucht hebben ende reysden vut opten 21sten dach der voirs. maent (Junij).

De stad zendt den Burgemeester Peter Pels als afgevaardigde ter Statenvergadering van Brabant om aldaar voor te stellen en te verkrijgen, dat alhier de Haagmunte koers en loop zou mogen hebben.

Vergadering der Staten van alle des Hertogs landen te *Brussel* over zekere punten die landen betreffende, bijzonderlijk aangaande de munt.

Item meester Henrick Pelgrom, vuytgereyst tot *Bruessel* opten 11[ten] dach der maent van Augusto ter dachvairt dair alle die landen ons genedigen Heere bescreven waeren omme sekere puncten, die dair den gemeynen landen, ende byzunderlick aengaende der munte geproponeert wordden etc.

Nadere vergadering der Staten van alle de landen des Hertogs over het punt van de munt te *Antwerpen* en *Brussel*.

Item meester Henrick Pelgrom vutgereyst opten 18[sten] dach der voirs. maent (September) tot *Antwerpen* op die dachvairt van allen den landen ons genedichsten Heer opt punt van der Munte ende van daer voert gereyst tot *Breussel* dair die dachvairt verleght was ende was vut tot Bamisse toe dair naest volgende excluys etc.

Kapittel 8.

Uitgaven van bodenloonen aan boden te paard.

Vergadering van de stads afgevaardigden met de Edelen en de Gedeputeerden van het platte land der Meijerij te *Oss*, om middelen te beramen tot het versterken van *Oss* tegen den vijand.

In den jerste Gerit Diebier vutgesonden des dynsdaigs in die Paesch heylige daighen, ende was 17[a] April, vut beveel van den Heeren Bourgemeesteren Scepenen ende Raet met Jan Heym Lucas van Erpe, Henrick Heym Jan Kenepart met meer anderen tot *Oss* dair die Edelen ende tplat lant van der Meyeryen deser stadt vergadert waren om met een te ordineren ende manier te vyndenen met graven ende anderssins *Oss* sterk te makene tegen die vyanden, etc.

Oproeping van Gedeputeerden der steden, vrijheden en dorpen van het platte land der Meijerij naar deze stad, om met de stad te handelen over de betaling der taxen in de hertoglijke bede en van de kosten der schutterij van den Ouden Voetboog in hare reis ten schietspele te *Gend*, om aldaar de eer der stad en hare Meijerij op te houden.

Item Henrick van den Ham vutgesonden opten 7[ten] dach der voirs. maent (Julij) met twee oepen plackaet brieven den eenen int bedryff van *Oesterwyck* ende den anderen int bedryff van *Maeslant*, gaende aen allen steden vryheden ende dorpen in den voirs. bedryven gelegen, als aengaende den taxen ons genedigen Heere s' Hertoige tot Corsmisse lestleden gevallen.

Ende oick den costen van den Ouden Schutten die zy tot *Ghent* gedaen hadden in den schietspele aldair ter eere deser stadt ende huer Meyeryen, ende dat elck van hen huer Gedeputeerden alhier souden seynden tot eenen sekeren daighen met onser Heeren ende der stad te spreken etc.

Voorts worden nog onderscheidene boden aangetroffen als:

Graafwerken aan de stad *'s Hertogenbosch*.

Met brieven belast aan de steden, vrijheden en dorpen om gravers te zenden tot bevestiging en versterking der stad *'s Hertogenbosch*.

Vrang om inlichtingen aangaande de vijandelijke ruiters die te *Horssen* en *Wel* lagen.

(21 Junij). Aan Heer Cornelis van Bergen Heer van *Sevenbergen* Ambtman van *Grave* om kennis in te winnen waar de ruiteren die tot *Horssen* ende *Wel* opten Maeskant lagen, het hoofd heenen hadden.

Last aan de kwartierschouten van *Oisterwijk* en *Kempenland* om hun volk bij klokslag op de been te houden als de stad hun dit liet weten.

(17 Julij). Aan de kwartierschouten van *Oisterwyk* en *Kempenland* houdende last, om, wanneer de knechten te velde waren, elk in hun bedrijf met hunne onderzaten op de been te zijn en wel te waken, toezien en de klok slaan als de stad hun dat liet weten.

Uitwateringsluis of de *Blaauwe Sluis* te *Gewande*.

(15 Sept). Met plakaeten houdende oproeping van de Hoogheemraden te *Oss* en andere dorpen aan den Maaskant ten einde met de stad te handelen over den uitvliet of uitwatering te *Gewande* ende der *Steensluysse* (de *Blaauwe Sluis*,) etc.

Kapittel 9.

Uitgaven aan boden te voet.

In den jersten Symon Crudener vutgesonden des anderendaigs na den Sondach van Paeschen. ende was 16de Aprilis, met een open plackaet aen sekeren verscheidenen dorpen te wetene *Berlicum Heeswyck Dynther Vechel Erpt Aerle Beeck Rycxtel* ende *Helmont* tot elcken plaetsen aan Scepenen Geswoeren ende gemeyn gebueren, inhoudende soe die *Revyer van der Aa* tot vele plaetsen zeer enge ende verdroight waer, dair by dat die goede luyde in hueren erve schade leeden, ende omdat te remedieeren dat zy elck dairomme van hen eenen goeden man terstond alhier seynden souden, dairaff met onsen Heeren ende der stadt te spreken etc.

Aanschrijving aan de gemeenten langs de rivier de *Aa* tot *Helmond*, om Gedeputeerden te *'s Hertogenbosch* te zenden, ten einde te spreken over het verbreeden en uitdiepen dier rivier.

Item Symon Crudener vutgesonden opten 2sten dach der maent van Junio met 2 beslotene brieven, den eenen tot *Helmont* aan den Scouteth ende Scepenen aldair, ende den anderen aen die stadt van *Eyndoven*, inhoudende elcken, dat zy wakende opter been soude syn ende wael toesien overmyts die knechten die in den velden waeren in grooter menichten die vut *Vryeslant* gecomen waeren, tot wat meyningen zy hen vergaderden, ende eens deels by den Hertoige van *Geldre* aangenomen waeren etc.

De knechten uit *Vriesland* aangekomen, in dienst van den Hertog van *Gelder* genomen, bedreigen de Meijerij.

Item Dirck Mathyss. ten selven daige met een besloten brieff aan den Schouteth van *Maeslant* of zijnen Stadhelder ter zake voirs.

Volgen nog andere bevelen ter zake der dreigende nieuwe vijandelijkheden met *Gelderland*, aanschrijvingen om Gedeputeerden uit het platte land naar de stad te zenden over dien ophanden nieuwen oorlog en het zenden van gravers voor het herstel van stads werken.

Brabant wordt met eenen nieuwen Gelderschen oorlog bedreigd.

Kapittel 14.

Andere uitgaven aan steenen en kalk.

In den yersten gecoft 18 groter blauwer steenen tegen den kerkmeesteren van St. Jans die gevallen zyn van alden pylerssen vutter kerken affgebroken, ende verbruct syn aent verlaet opt Hynthamereynde achter Jan Bloeymans, tstuk 27 stuvers myn 6 stuvers in den hoep makende 24 Rijns. gul.

Oude blauwe hardsteenen pilaren uit de St. Jans kerk, door kerkmeesters aan de stad verkocht.

Kapittel 19.

Zijn uitgaven voor graafwerken aan huurlingen of arbeiders die in daghuur de Dieze uitgegraven hebben van de Vischmarkt bij de kraan tot aan den stads Boom.

Uitgaven aan gravers, die de *Dieze* uitgegraven hebben van de Vischmarkt bij de kraan tot aan den Boom.

Kapittel 20.

Uitgaven van kosten in eten en drinken voor de goede mannen van het platte land, die daartoe van stads wege achtereenvolgens opgeroepen, zijn komen graven in de Dieze, in den hoogen stroom, aan de Korenbrug, buiten de Orthenpoort en aan de kraan.

Dat eten en drinken bestond uit brood, kaas en bier, in hoeveelheid naar gelang van het aantal gravers; het eerste artikel van uitgaaf luidt:

Uitgaven aan kost en drank voor de gravers door de stad van het platte land der Meijerij opgeroepen, om te graven in de *Dieze*, in den *Hoogen Stroom* en buiten de Orthenpoort.

In den jersten die van *Orthen* hebben gegraven achter Jan Bloeyman opt Hynthamereynde eenen dach, hen doen geschenct een thon beyers coste 23 stuvers myn 1 plac. 5 keesen tstuk 2 stuvers ende aan schoenbroet 6 stuvers.

Kapittel 21.

Huur van pleyten of baggeraken voor het graven in het verlaat op het Hinthamereinde en de *Dieze*.

Zijn uitgaven aan pleytenhuur (baggeraken of baggerschuiten) **gebruikt zoo aan het verlaat op het Hinthamereinde, als in het graven van de Dieze op onderscheidene plaatsen.**

Kapittel 24.

Betalingen aan arbeidsloon voor het afdammen der rivier de *Aa*, tot daarstelling van het verlaat op het Hinthamereinde, aan het verlaat zelf, etc.

Uitgaven aan werklieden in verschillende werkzaamheden door de stad gebruikt.

Als onder anderen:

Tot afdamming der rivier *de Aa* om het verlaat te maken op het Hinthamereinde, aan dat verlaat zelf, etc. alsmede karrenvracht en arbeidsloon aan het vervoeren van het St. Jans kerkhof, der blaauwe steenen gekomen van de afgebroken pijlaren uit die kerk, door de stad van de kerkmeesters gekocht.

Transport der door de stad gekochte hardsteenen pylaren uit St. Jans kerk gebroken.

Kapittel 25.

Schenkingen of vereeringen van wijnen.

Zijn schenkingen van wijnen aan Heeren, steden, Prelaten, Jonckeren en goede andere mannen.

Der Vrouwe van Bergen.

Den Abt van *Bern*.

Den Officiaal van *Ludick*.

Opten Sondack doen die *Alden Schuts schoeten*, sekere Commissarissen van *Bruessel*.

Den Heer van Baseingys.

Den Provinciaal van den Preckeren.

Den Drost van *Oijen*.

Kapittel 26.

Kwijting van renten ten laste der stad van vorige jaren op de groote accijnsen geassigneerd of tot betaling aangewezen.

In dit kapittel worden de ontvangsten van de groote accijnsen, hiervoor in het 1ste kapittel der ontvangsten vermeld, in uitgaaf verantwoord met de volgende aanduiding aan het hoofd.

„Ende yer(st) vanden beleggen van voirgaende Rentmeesteren die vuyt ordinantie der voirs. stat beleeght zyn van renten onder die selve voirgaende Rentmeesteren ende in hueren tyde verschenen, ende dat midts assignatien in maniere van lotingen gedaen op die groete assynsen hier voer ende yerst inden ontfanck deser rekeningh gestelt, nae inhoudt der verpachtinge, ende alsoe dieselve assignatien off beleggen hier wederomme gestelt int vutgeven in maniere hierna volgende etc."

De uitgaaf in dit kapittel verantwoord, bedroeg 16,949 Rijns. gul. 19½ st.

Kapittel 27.

Uitgaven aan alderhande saken.

Kosten van het

Eerstelijk wordt in dit kapittel de uitgaaf verantwoord, de kosten gedaan

in het feest van ons Lieve Vrouwe dragt en de processie, zoo als zij uit eene der rekeningen, hiervoor reeds zijn opgegeven. feest in de processie van ons Lieve Vrouwe dragt.

Voorts wordt daarin als merkwaardig aangetroffen:

Item alsoe die alde Scutten deser stadt, in der Meye lestleden getoigen zyn ten schietspele te *Ghent*, inden name deserselve stat, dair zy mede hadden deser stat trompen ende pyps, alsoe vuyt ordinantie deser stat omme eerlicken inne te comenen, vier zyden vanen peers van verwe omme aen huer voirs. tromp ende scalmeyen te hanghen, geschilt (geschilderd) met deser stat wapenen, gecoft tot *Jannen S' Maessen* 5 ellen ende 1$^1/_2$ vierdel tyff taff voer 7$^1/_2$ Ryns gul. De schutterij van den Ouden Voetboog ter eere der stad op het schietspel te *Gent*. Vier zijden vanen aan de trompet en schalmeijen.

Item den Meeghden van den *Grave* opte Begynhof voer groen zyden frangien quaspelen groenleynt gout draet die, vanen ende frangien makende tsamen daer aff gegeven 5 Ryns. gul. vz. 12$^1/_2$ Ryns. gul.

Item Jacoppen van Hall goutsmyt van dat hy heeft vermaict een vander pyperen deviesen ende wapenen deser stat, daeraf betaelt 4$^1/_2$ stuiver. Jacob van Hal de goudsmid repareert de deviezen op de armbanden der pijpers alsmede de stads wapens welke zij op hunne borst droegen alnog bij de stad bewaard.

De armbanden met de deviezen in zilver, alsmede de stads wapenen in zilver en goud naar den gotischen stijl kunstvol vervaardigd, worden nog bij de stad in het archief bewaard; de laatste werden later bij feestelijke gelegenheden door stads boden gedragen.

Item alsoe ter instantie van den nagebueren vander Ortenstracten eene palinge metten Heeren begeert waert, inden name deser stadt, als van sekere erffenisse gelegen bynnen boems ter voirs. Ortenstraeten waert, dat een Jan die Witte voer zyn wolde behalden ende sommige myenden dat die erffenisse in deels dese voirs. stat behoerde, als by den voirs. palingen bevonden waert, den heer alsoe betaelt voer zyn rechten 45 schild gul. iten den Scepenen 2 quarten wyns, en van den nagebueren te doen gedaigen omme die lynde ende die kennisse van der erve te trecken ieder 7 st. maict tsamen 26 stuver 3 oirt. Op verzoek der nageburen van de Ortenstraat wordt eene paling van een erf gedaan binnenbooms, welke Jan de Wit voor zich wilde houden, dat erf wordt het eigendom der stad verklaard en aan deze toegewezen.

Volgen nog eenige uitgaven in den laatsten oorlog met de Gelderschen toen deze *Oss* verbrandden en den Hertog van *Zassen* verlangde dat door de stad *'s Hertogenbosch* de stad *Oss* zou versterkt worden. Nadere uitgaven aan kosten in den laatsten oorlog met de Gelderschen toen deze *Oss* verbrandden en de Hertog van *Zassen Oss* wilde versterken.

Omtrent de aanzienlijke Edelen die mede uit deze stad togen naar *Geffen*, om de Gelderschen te bevechten, vindt men de volgende noot:

Item Huybrecht Monix ende Peteren die Borchgreff elck met tweën perden, opgeseten int harnasse ende ter ordinantie van den Heeren ende der stat mede gereden tot *Geffen* den tyt van de voirs. 6 daigen ende elken perde dairaff toegevuegt 2 gul. makende 10 Ryns gul. Huibrecht Monicx en Peter de Borchgrave, opgezeten in het harnas, trekken mede uit naar *Geffen*.

Voorts wordt nog gevonden aangaande stads dijken en stads waard te *Orthen*.

Item den sluyter, van den Orthenschen dyk ende den weert aldaer te bewairen 4 ℔ makende 28 st. De Orthenschen dijk een waard aldaar het eigendom der stad.

De geheele uitgaaf van het half jaar was 18,488 Rijns. gul. 17 st. $^1/_2$ plack.

" " ontvang " " " 18,530 " " 3 " 3 oirt.

Batig saldo 358 Rijns. gul. 13 st. 4 plack.

Volgen de in dit halfjaar door de stad betaalde lijf- en erfrenten, aan het Betaalde lijf- en erfrenten.

1501.

Memorie of verantwoording omtrent den penning op de dorpen in de Meijerij geassigneerd, en aangaande hunne aflossing.

slot met eene memorie of verantwoording, waaruit blijkt: Dat die penningen op die dorpen deser Meyerien geassigneert synde, nyet all inder stadt handen gecomen en zyn als by sommige welvoert gestelt is geweest, gemerct daer vele renten gequeten syn ende noch te quyten staen, in maniere voirs. ende dit gestelt elc op syn, soe wes renten opter stadt comen syn, ten anderen, wat renten wederomme metten selven penningen gequeten zyn, ten dorden, soe wes dorpen die brieven der stadt gelevert hebben, ende ten lesten waeraff die brieve noch te leveren zyn, ende dit all op correctie in deze gestelt, omme eenen yegelycke kennisse van desen te moigen hebben.

N°. 10. **Rekening van St. Remeys 1500 tot St. Remeys 1501.**

(*Van St. Remy* 1498 *tot St. Remy* 1500 *ontbreken de rekeningen.*)

RENTMEESTERS: GERIT MOENS, AELBRECHTS KETHELER, JANNEN PYNAPPELE, RUDOLPH NOPPEN, HENRICX VAN DEVENTHER EN DIRICX VAN HEDEL, ALS ZESSE GECOEREN ENDE GECOMMITTEERT TOTTEN REGIMENTE ENDE POLOTIEN DER STADT VAN 'S HERTOIGENBOSSCHE, EENEN TYDT VAN ZESS JAEREN LANCK GEDUERENDE ENDE NAEST EEN VOLGENDE.

Ende dit vanden tweesten jaire van hueren voirs. regimente ende polotien, dat inghaende ende beginnende is op Ste Remeys dach des Confessoirs int jair ons Heeren duysent vyff hondert incluys ende wederomme vuytghaende eynden opten selven dach van Ste Remeys, int jaer ons Heeren duysent vyff hondert ende één excluys, ende dat van ons alregenedichsten Heeren den Ertshertoige van *Oistenryck*, Hertoige van *Bourgondien*, van *Lotryck*, van *Brabant*, etc. ende der voirs. stadt wegen, nae inhoudt den brieven van state, octroye, atterminatie, ende commissien ons aldergenedichsten Heere voirs. hen dair aff verleent, gegeven ende ratificeert.

Het geld, dat met deze verandering van beheer werd ontvangen en uitgegeven. werd in rekening gebragt, gevalueerd en gereduceerd in munten van Rijns. gul. van 20 stuivers den gulden, den alden schilt tot 30 stuivers, den peter tot 18 stuivers, de croon tot 24 stuivers, den stuiver tot drie groot Brabants of $13^1/_2$ plac. Bosch gelts ende alle andere munten na dien gelaudeert en gerekent.

ONTVANGSTEN.

De accijnsen of stads belastingen in de vorige rekeningen in ontvang gebragt, komen ook in deze voor, doch op de volgende wijze:

Kapittel 1

De kleine accijnsen die verpacht werden.

Spreekt in deze rekening van de **kleine accijnsen**, en rangschikt daaronder den korenaccijns, het vestgeld, het mijnen van den visch, den vischtol,

het hout en turf te water, de honigpacht, de wolpacht, de steenpacht, den smoutaccijns, het linnenweverszaat en de linnenpacht, den nieuwe meede accijns, den oude meedeaccijns, den accijns op de ossen, runderen, paarden en schapen, den accijns van het laken, van buiten ingevoerd wordende, den accijns op de gort en den kraanaccijns. Alle deze zoogenaamde kleine accijnsen werden verpacht en bragten gezamentlijk op 2115 Rijns. gul. 15 st.

Kapittel 9

Belastingen en accijnsen door de zes gecommitteerden ten behoeve der stad zelf geind.

Verantwoord de **belastingen en accijnsen** die onverpacht, en alzoo door de zes gecommitteerden ten behoeve der stad, zelve geind werden, daaronder behoorden:

Het weg- en dijkgeld aan de Vuchter-, Hinthamer- en Orthenpoorten, de accijns op het hout en den turf te wagen (te land ingevoerd), de accijns op het graan, het maalgeld geheeten, van welk middel in deze rekening Dirk Goijartz. van Gestel, als ontvanger voorkomt, en waarvan de opbrengst was 2740 Rijns. gul. 17 st., de stads bieraccijns die opbragt 13,021 Rijns. gul. 2½ st., de wijnaccijns 3460 Rijns. gul. 5½ st., het vergiergeld (wijnroeigeld), het bodemgeld, de 60sten penning van den verkoop van erven, renten en pachten, op den uitvoer van rogge, de zoutaccijns. De ontvang in dit kapittel verantwoord was 20,210 Rijns. gul. 1½ st.

Kapittel 11.

Ontvangsten van graafgelden door gemeenten betaald in plaats van gravers te zenden.

Ontvangsten van sommige van den dorpen deser Meyeryen, die vuyt bescryven naegaende den privilegien deser stadt, nyet en syn gekomen maken off graven die dycken ende sterkten deser stadt, mair hebben achtervolgende der ordinancie dair opgemaict, in recompensen dat men anderen in huer plaetse gehuert heeft die gegraven ende gedyckt hebben, dair voer betaelt etc.

Kapittel 13.

Personele omslag in het eerste jaar van het beheer der zes gecommitteerden geheven.

Uit dit kapittel blijkt, dat ook in het eerste jaar van de dienst der 6 gecommitteerden, waarvan de rekening niet voorhanden is, bij de gewone belastingen „eene settinge of personele omslag" heeft plaats gehad, daarin worden de fauten of achterstallige aanslagen van het vorige jaar verantwoord.

Kapittel 15.

Personele omslag over het loopende dienstjaar.

Ontvang **„comende van der gemynre settinge by den voirs. gecommitteerden vuyt crachten van hueren brieven van state ende commissien etc., op alle die gheheel stadt, nae huer redelicheyt ende conciencie, ende dat op eender jegelycke nae state, macht, ryckdom ende teering, als dat tot huer kennissen gecomen is, gesedt ende gecontinueert op die voirgaende settinge in hueren jersten jaire gedaen nae ordinantie dairaff gepublicoert."**

Aan het slot van dit hoofdstuk blijkt voorts, dat de zetting van St. Remeijs 1499 tot 1500 opbragt ongeveer 12,000 Rijns. guldens en wordt die van 1500 tot 1501, welke in dat dienstjaar om de kortheid des tijds niet meer

dan 2664 Rijns. gul. 3 st. 3½ oirt had kunnen opbrengen, alnog bij faute in het volgende dienstjaar te innen, mede tot 12,000 Rijns. gul. uitgetrokken en dus geschat op 9335 Rijns. gul. ½ oirt.

Kapittel 12.

Andere baten door de zes gecommitteerden ten behoeve der stad gevonden.

Ontvang van vele en diversche saken.

Uit dit kapittel blijkt, dat de zes gecommitteerden, behalve de personele omslagen, om daarmede de groote lasten en schulden te dekken, waarmede de stad bezwaard was, ook nog eene som van 2016 Rijns. gul. 7½ st. ten behoeve van stads kas wisten te vinden en dit, op de volgende wijze:

„Item byden voirs. gecommitteerden, aenmerckende die groete lasten ende schulden deser stadt, ende nae redelicheyt ende huer concientie, *hen bevolen is, van alles des zy vynden, ordenancien ende opstellen moigen,* (*om*) *dese selve stadt vuyt hueren commer te helpen* etc., hebben alsoe die voirs. gecommitteerden huer diligentie dairtoe gedaen, ende gebesoigneert int betalen den gueden luden, hen onderwysende de lasten deser stat ende huer pandt te helpene, ende den 10^{den} penning als buiten landige te laten; insgelicx van renten by den lichten ende snoeden priese ingecoft, ende nae estimatien van derselven incoepe, hen te laeten gevuegen, noch dat ennige van hueren achterstellen hen lichtelick hebben laeten contenteren, ende sommighe die van lichten renten, voirtyts byder stat affcoep gedaen hadden, van gelycke noch anderweerff te doene, ende by goeden onderwys byden voirs. gecommitteerden den goeden luden dairaff gedaen, omme dese stat te bathen, vuyt hueren sculden te coemen als voer, brengen die voirs. gecommitteerden by hen alsoe in vuegen boven, gescreven geprocureert der stat voirs. ten profyte ende voer ontfanck, 2016 Rijns. gul. 7½ st."

De geheele ontvang was 40,997 Rijns. gul. 19 st.

UITGAVEN.

Kapittel 1.

Erfcijnsen uit stads gemeentegronden.

Erfcijnsen die de stad betaalde uit onderscheidene gronden.

In dit kapittel worden aangetroffen 6 Rijns. gul. 14 st. aan den Hertog van *Brabant. Vuyt der gemeynten* (uit de gemeentegronden) 27 st. en 16½ st. van diverse *hoffsteden* dat nu poirten ende muren zijn, mede aan genoemden Hertog (van daar nog den naam van de *Hofstad op het Hinthamereinde*, gelijk men vroeger ook *Ferankenhofstad had, bij de Vuchterpoort*).

Kapittel 2.

Dienarenloon ook voor de inning der belastingen buiten verpachting.

Dienarenloon, waaronder ook ontvang en toegezegtloon voor de inning van stads accijnsen die, wat de voornaamste betroffen, sedert de verandering van het beheer over stads middelen en policie, niet meer verpacht maar onmiddelijk geind werden.

Werd betaald aan:

Stads klokkensteller.

Lodewijk van der Lijnden, meester van de twee ureclocken opten

Raethuis ende opten St. Jans thoeren te stellen (*regelen dier uurwerken voor het geheel jaar*), 18 Rijns. gul. 1501.

Jan van Arkel Hendrickszoon op den Vuchterdijk, voor den ontvang van het *weg- en dijkgeld* aan de Vuchterpoort, benevens voor den ontvang van meer andere stads accijnsen van inkomende en uitgaande goederen, 26 Rijns. gul.

Ontvang van weg- en dijkgeld aan de Vuchter- en Hinthamerpoorten, ontvang van accijnsen aan die poorten.

Jan Bloeyman voor gelijke ontvangsten aan de Hinthamerpoort, 46 Rijns. gul.

Kapittel 3.

Betaalde termijnen in de beden aan den Hertog.

Betaalde beden.

Onder dezen worden gevonden, het aandeel dat de stad betalen moest in de kosten van den oorlog tegen de Gelderschen, en voor het onderhoud der 12,020 payen (soldaten) ten behoeve van den oorlog met *Gelderland* in dienst.

Kapittel 4.

Betaalde achterstallige renten ten laste der stad.

Betaalde achterstallige renten.

Deze uitgaven zijn termijnsbetalingen op aanzienlijke sommen welke de stad van vorige jaren aan de rentheffers was schuldig gebleven.

Kapittel 6.

Uitgaven aan Schepenen, Geswoorens, Raadsheeren, Gecommitteerden, Secretarissen, ens., als afgevaardigden en commissarissen in stads belangen uitgezonden.

Daaronder worden aangetroffen:

Schepenen, Gezwoornen, Raadsheeren, Gecommitteerden, Secretarissen, enz., in het belang der stad afgevaardigd.

Dirck die Borchgreve, Schepen.
Mr. Claes Kuyst, Secretaris.
Mr. Raes Raessen, Schepen.
Mr. Gerrit Kuyst, Schepen.
Mr. Willem van den Bossche,
Mr. Symon van der Couderberch, Secretaris.
Anthonis Hinckairt, Onderschouteth.
Jan van Berckel, Schepen.
Henrick van Deventher.
Mr. Hendrik Pelgrom, Secretaris.
Dirck van Hedel.
Meester Jan van Vladeracken.
Henrick de Bye en
Lambert van den Boegaert.

Het aanzienlijk getal afgevaardigden en commissarissen, welke dit jaar hunne diensten aan de stad bewezen, was noodig, omdat zij, behalve de afvaardiging van leden ter vergadering van de Staten van *Brabant*, ten einde antwoord te geven op de „petitie gedaen van den groeten Edelen van 4000

Redenen, waarom de stad dit jaar zoo vele afgevaardigden uitzond.

Petitie der Grooten en Edelen aan de

1501. Rijns. gul. tot onderhouden van hueren state, en andere gratuiteiten", op de beden des Hertogs over alle zijne landen van 100 duizend stuks Andries guldens „ omme dairmede te doene syn reyse ende voyagie in *Spaengien*, omme die landen aldair van wege ons genedigen Vrouwe der Princessen te ontfangen," etc.

Staten tot onderhoud van hunnen staat, beden, ens.

onderscheidene processen of twisten te vereffenen had, als in de eerste plaats:

Verzet der gemeente *Vucht* om aan de stad accijnsen te betalen.

a. Het verzet van de gemeente *Vucht*, tegen het privilegie der stad om aldaar accijnsen te heffen.

Twist tusschen de stad en het kapittel van St. Jan, ter zake van het mededragen der lasten door de geestelijkheid.

b. Den twist tusschen de stad en het kapittel van St. Jan, over het mede dragen der lasten door de geestelijkheid in tijde van oorlog.

Idem met de steden *Zwolle*, *Deventer* en *Kampen*, over door die steden wederregtelijk tegen de privilegien op goederen van Bossche poorters gezette ongelden.

c. Den twist tusschen de stad en de steden van *Overijssel*, namelijk *Zwolle*, *Deventer* en *Kampen*, met betrekking van aldaar wederregtelijk en tegen de privilegien der stad *'s Hertogenbosch* geheven ongelden op de goederen van Bossche poorters.

Vezet van Jan Back ridder, tegen zijnen aanslag in de zetting of personele belasting.

d. Het verzet bij den Canselier van *Brabant* van Jan Back, ridder, tegen de zetting of personele belasting en tegen de panding door den Schout en de Schepenen ter dier zake bij hem verrigt.

Kapittel 7 en 8.

Uitgaven van bodenloonen, aan boden, zoo te paard, te wagen, als te voet uitgezonden.

Behalve de boden, afgezonden zoo te paard als te voet, aan den Hertog, den Kanselier van *Brabant*, aan stads afgevaardigden der Statenvergaderingen van *Brabant*, en aan de steden en dorpen der meijerij, om hunne gedeputeerden te zenden naar *'s Hertogenbosch*, ten einde met de stad in het algemeen belang te beraadslagen, werden ook onder anderen boden met brieven afgezonden, als:

In kapittel 7 van boden te paard:

Overlijden van den Drost van *Oijen* en maatregelen tot behoud van het slot.

„ Item Henrick van den Ham, vutgesonden opten 15ten dach van Merte (1501) met eenen beslotenen brieff tot *Grave*, aen heeren Cornelys van Bergen, inhoudende mytsdien die Dross van *Oijen* gestorven ende affiivich gewordden was, dat hem believen wilde, totten slote aldair toe te doen sien, ende in bewaerder hant te blyvene, etc.

Een bode naar den *Maaskant* uitgezonden om te vernemen wat de ruiters in den zin hadden, die daar in groote getale lagen.

Item Gerit Diebier, vutgesonden opten 20ten dach der maent van Aprille (1501), overal aenden *Maeskant*, omme aldair te vernemenen naden ruyteren, die aldair in groeter menichten waeren, ende waer zy thoeft (het hoofd) heenen hadden, dair aff dat hy boetscap bracht, dat zy overscheepten.

Volgen nog andere uitzendingen ter zake voirs., en voorts:

Aanschrijving in het kwartier van *Maasland* aan alle dorpen, om met klokslag gereed te zijn, ten einde die ruiters uit de meijerij te slaan.

Item den selven (Henrick Puynenborch), vutgesonden opten yersten dach van Meye (1501) met eenen beslotenen brieff tot *Grave* aen heere Cornelis voirs. ende bracht dairaff wederomme besloten antwoirdt, ende terstont wederom vutgereden met eenen openen plackaet, overal int bedryff van den *Maeskant*, van dorpe te dorpe, ende dit all'omme der saken wille van den knechten (ruiteren) voirs., ende offs van noede weer een yegelick op die been te zyne metten clockenslach te volgen ende hen vuytter meyeryen te slaen, etc.

„Item Henrick van den Ham, vutgesonden opten 27ten dach der voirs. maent met eenen beslotenen brieff tot *Arnhem* naden Hertoige van *Geldre*, inhoudende, als van den scepen ende gueden onsen bourgeren toebehoerende die tot *Poderoeijen* gerasteert waren, wederomme ontslagen mochten wordden, dairaff dat hy besloten antwoirde wederom bracht.

Verzoek aan Hertog Karel van *Gelder*, om de te *Poedroijen* gearresteerden schepen, van Bossche poorters, te doen ontslaan.

Item den selven vutgesonden opten 30ten dach der voirs. maent van Meye met eenen besloten brieff tot *Grave* aan Heeren Cornelys van Bergen voirs. als van den voirs. gerasteerde scepen, dat die Hertoige van *Geldre* die met synen brieven wederomme ontslagen hadde.

Kennisgeving aan Cornelis van Bergen ambtman en slotvoogd te *Grave*, dat de Hertog van *Gelder* die schepen ontslagen had.

Ter zake der Geldersche aangelegenheden komen wijders nog andere uitzendingen voor.

Wijders worden boden te paard als uitgezonden aangetroffen in godsdienstige aangelegenheden, als:

Item Henrick Puynenborch vutgesonden ten voirs. daige (21 April) met twee beslotenen brieven tot *Brughen*, den eenen aen onsen Genedighen Heer Ertshertoige ende den anderen aen denBisscop van *Doernick*, ende brocht van beyde wederomme besloten antwoirdt, ende dit aengaende der zake van voirs. ruyteren die in der Meyerye lagen, ende oick *van den Afflaet*, *om die in dese stad te comene* etc.

Aflaat en jubilé te *'s Hertogenbosch* te houden, geheeten Roomsche aflaat.

Item denselven noch vutgesonden opten 12ten dach der voirs. maent (Mei) met eenen besloeten (brief) van den Deken van *Ziericxzee* tot *Bergen opten Zoem* aen den Wybisscop off Suffragaen van *Camericke*, ende dit als van den afflaet aengaende.

Als voor.

Item denselven noch vuytgesonden opten 16ten dach der voirs. maent, metten Cappellaen van den voirs. Wybisscop tot in *des Grevenhaige* in *Hollant* aen den Bisscop van *Dornick*, om aldair te haelen die principael bulle van den voirs. afflaet.

Item noch den selven vutgesonden opten 25ten dach der voirs. maent met eenen open brieff van onsen genedigen Heer den Ertshertoigen met 7 copien van der principaelre bullen, ende met 7 geleybrieven, als van den *Roemschen Afflaet* alhier in dese stadt wesende, overall inden principael steden deslants van *Geldre* ende van *Cleve*, omme die selve brieven aldair tot gewoenlycken plaetsen te publiceren, ende een yegelick alhier te comenen vry ende veylich den voirs. gratie ende afflaet van indulgentie te verdienen ende lyet tot elcken plaetsen een copie vander voirs. bulle ende een copie van den geleye etc.

De Bulle daartoe bij placaten in *Gelderland* afgekondigd onder belofte van vrijgeleide.

Op den 24en Junij werd andermaal een bode te paard naar *Gelderland* en *Cleve* ter zake van den aflaat met eene hernieuwde proclamatie en uitnoodiging afgezonden.

In Kapittel 8 van de boden te voet.

Worden mede uitzendingen van boden aangetroffen in de verschillende aangelegenheden waarin ook boden te paard werden gebruikt, zoo als aan het hoofd van Kapittel 7 staat vermeld; onder anderen, ter zake van de spanning met de Gelderschen gedurende het gesloten bestand, en den dreigenden inval der Gelderschen, ter zake van den aflaat enz.

Spanning met *Gelderland* gedurende het bestand.

Oproeping van Gedeputeerden uit de meijerij om met de stad te beraadslagen en schikkingen te nemen in het belang der veiligheid, aanschrijving tot het zenden van gravers.

Oproepingen van gedeputeerden uit de steden, vrijheden en dorpen der Meijerij om naar *'s Hertogenbosch* te komen ten einde met de regering der stad te beraadslagen en schikkingen te treffen in het belang der veiligheid.

Aanschrijvingen aan gemelde steden, vrijheden en dorpen om gravers te zenden etc.

Voorts worden nog de volgende noten gevonden.

Brief aan Snelwynt, Drost van *Poedroijen*, om toestemming dat het goed der Bossche looijers voorbij *Poedroijen* zou mogen worden gevoerd dat hij weigerde.

Item Goyart Goyartsz voirs. vutgesonden opten 20[ten] dach der voirs. maent (Mei) met eenen beslotenen brieff tot *Poederoijen* aen Snelwynt, Drossart aldair, inhoudende, (verzoek) om hem te believenen ende oirloff te gheven dat die louwers huer goet verby *Poederoijen* muchten varen, dat hy nyet consenteren en woude.

Aanschrijving aan onderscheidene gemeenten in de Meijerij om bewijs te leveren dat op haar geassigneerde erfrenten waren afgelost.

Item Geret van der Hellen voirs. vuytgesonden opten 10[ten] dach der maent van Julio met eenen beslotenen brieff tot *Oesterwyck* aen Heeren Janne Back, Ridder, omme alhier te comenen ten *Bossche* met onss Heeren ende der stadt te spreken en ende voirts met 8 placaetbrieven aen sekeren verscheydenen dorpen inder Meyeryen, tewetene: *Gemonde*, *Gestel* ende *Leymde* tsamen voer ëën, *Hilwaerenbeeck*, *Zon*, *Brogel*, *Wetten*, *Nuenen*, *Tongelre*, *Gerwen* tsamen voer ëën, *Meyerle*, *Ricxstes* (*Rixtel*), *Aerlebeecke*, *Oss* ende *Maren*, aen elck eenen brieff, inhoudende, als van den erffrenten op hen geassigneert, die zy ende elck van hen, bynnen eenre spacie van 12 jairen die verleden zyn, schuldich zyn ende waeren aff te leggene, souden comen ende bewysen dat alsoe gedaen te hebbene tot eene sekeren daige, etc.

Kapittel 9.

Vuur en licht en andere zaken op het Raadhuis gebruikt.

Het kruisifix daar men ten raadhuize den eed op aflegde, door een schilder vermaakt en op nieuw gestoffeerd.

Item eenen schilder die dat crucifix opten Raethuys daamen op zweerdt, die ter onschoudt gewesen worden, vermaeckt en de wederomme gestoffeert heeft 12 plac.

Kapittel 10—16.

Uitgaven aan stads fabrijkage van gebouwen, straten, vestingwerken, Dieze en Havenwerken, poorten, bruggen, dijken, vonders ens.

Kapittel 14.

Uitgaven aan timmerwerk.

Het perk voor het hanenspel op het Stadhuis.

Item denselven (Claes Petersz, tymmermeester) noch met zynen knechten tsamen 3 dagen inde weke naeden sondach letaerae *Jhrm* (*Jerusalem*) hebben tgelynt achter tusschen t'Raethuys ende die Lely gericht ende met palen ondeset, dat nyet vallen en soude, ende oick *t' perck van der hanen speel opten Raethuys vut een geslagen.*

Pektonnen gebrand op de markt bij de feestviering over het huwelijk van den jongen Hertog met de dochter des Konings van *Frankrijk*.

Item noch den selven met zynre knechten tsamen 2 daighen in de weke nativitatæ Mariæ ende in de weke van Ste Lambert 1½ dach, hebben die staketten gemaict dair die thonnen op gebrant wordden, opter merct inder feesten ende blytscappen ter cause van den huwelick tusschen onsen jongen Heer ende des Connincx dochter van *Vranckryck*.

Kapittel 17.

Schenken van wijnen en gelagen aan diversche Heeren, Prelaten, Ridderen, Jonckeren, Steden ende andere Commissarissen ende gedeputeerden, tijdens deze rokening in de stad gekomen.

Daaronder waren: Heeren en Vrouwen met wijnen vereerd.

De Heer van Faques, Ridder en Raad des Hertogs, als Commissaris binnen de stad.

De Heer Philips Hinckairt, Hofmeester des Hertogs.

De Hertog Hendrik van *Zassen*.

De Hofmeester van den lande van *Geldre*.

M^r^. Wouter van Beke, Doctor en Rector der Universiteit van *Leuven*.

De Sufragaan van *Kamerijk*, Commissaris van den *Roemschen Aflaet* ende begeerde denselven alhier te introniseren.

De Bisschop van *Doornick*, principale Commissaris van den voors. aflaet.

M^r^. Jan van Coudenberge en M^r^. Gerit van Grousselt, Raiden ons genedigsten Heere, Commissarissen binnen deze stad.

Claessen van Heyst, Procureur dezer stad, postulerende voor den Raad van *Brabant* te *Brussel*.

De Vrouwe van *Sevenbergen*.

Kapittel 18.

Andere uitgaven van alderhande saken.

In den yersten den Heer van *Hoern* ende *s'Lants van Altena* voer seker tolrecht, omme deze stadt poirteren vry ende vranck verby den toll van *Worcum* met hueren lyven en gueden, sonder aenleggen te moigen vaeren ende vlyeten, ende hem by deser stadt jairlix dairvoere versegelt, 36 Ryns. gul. en die betaelt etc. Afkoop van den tol te *Woudrichem* van den Heer van *Hoorn* en *Altena*.

Item inder feesten van Onser Liever Vrouwe dracht ende ommeganck in hulpe vander selver feesten. Kosten in het feest van Onze Lieve Vrouw en in den omgang of processie ter dier gelegenheid gehouden.

Inden iersten gegeven onser lieve vrouwen clerck bruederscappe 8 pond payement makende 56 stuvers.

Item den gesellen van S^te^. Katharyne spele 7 cronen makende 8 R. gul. 8 st.
" " " S^te^. Barbaeren " 6 " " 7 " 4 "
" " " S^te^. Aighten " 6 " " 7 " 4 "

Item noch elcken van den voirs. drien ghilden dat hen noch in hulpe van hueren spele voirtyts byder voirs. stat toegevueght is, 2 Ryns. gul. vazit tsamen 6 Ryns. gul.

Item geschenct in S^t^. Jans kercke den Heeren Prelaten ende andere Heeren ende goede mannen inde capittele camer voer den vuytganck vander pressessien, alsoe dat gewoenlycke is 16 qr^ter^ wyns die qr^te^ 2 tuyn 28 st.

Item noch ten selven male in byer, broet ende kerssen aldair verbesicht byden Heere voirs. beloepende tsamen 15 st.

1501.

De Bisschop van *Doornik* ontvangt 100 Rijns. gulden om den Roomschen Aflaat te dezer stede te houden.

Item den Suffregaen van *Camerick* die in dese stadt lach, ende comen was als Commissaris des Bisscoppen van *Dornick* van den *Perdoenaflaten ende Jubilee* van *Romen* etc., voer een gratuiteyt, den voirs. Bisscop by ennigen gedeputeerden deser stat geaccordeert, (opdat hij) ter cause den voirs. afflaet alhier blyven soude van des Vrydaigs ante Assentione Dm, toe des Sondaigs acht daigen nae Onss Liever Vrouwe dracht, de somme van 100 Ryns. gul.

Condemnatie van die van *Vucht* om aldaar ten behoeve der stad accijnsen te betalen.

Item denselven (Meester Jannen Schat, Advocaet ende Claessen van Heyst Procureur, postulerende in den Raide van *Brabant*) noch voer een mandamente by hen inder name deser stadt geimpetreert, dairmede die van *Vucht*, bedwongen wordden te namptizeren ende voldoen van hueren assynsen nae inhout den previlegien deser stat, als op buyten drincken etc. van *Vucht*, *Roesmalen* ende *Beerlicum* verleent, dairtegens dieselve van *Vucht* hadden geappelleert tsamen met meer dienst int selve stuck gedaen, betaelt 50 st.

Volgen te dezer zake nog nadere beschikkingen en uitgaven.

Maken van buskruid.

Volgen de kosten van aankoop van zwavel en het branden van houtskolen tot het maken van buskruid.

De Oude Schuts op haren schietdag met een aam wijn beschonken.
De tabard of kleederen gelden aan Heeren Schepenen dienaren en de Oude Schuts als bezuiniging afgeschaft.

Item den ouden Schutten deser stadt mitsdien die selve gheen proffijten en hebben gelyck zy voer d'impetreren van den state etc. plegen te hebben, (als bezuiniging worden in deze rekening de kapittels van der Heeren Schepen kleederen, van der dienaren kleederen en van den ouden Schutten kleederen, als afgeschaft voor memorie uitgetrokken) ende nochtans huer statie halden, den selven op hueren schietdach in hulpen van hueren costen alsoe geschenct een aem wyns q. vz. 8 Ryns. gul. 15 st.

Brief van den Hertog door een bode van wapenen gebragt dat de Hertogin van eene dochter bevallen was.

Item eener bode van den wapenen ons genedigen Heere, die alhier aen dese stadt brocht nyeuwe tydinge met brieve geteekent by ons genedigen Heer voirs., dat ons genedige Vrouwe die Princesse bevallen was van eenre jonge dochter, den selven bode voer zyn tydinge ten willecome geschenct twee Bourgoinsche Andries gul. q. vz. 58 st.

Vreugdefeesten over het huwelijk van den jongen Hertog Karel met de dochter van den Koning van *Frankrijk*.

Item alsoe noch alhier aen dese stadt nyeuwe tydinge comen was, dat tusschen onsen jonghen Heer ende Prince Hertoige Kaerle van Lucemborch ende der dochter des Conninck van *Vrancrycke* huwelick getracteert, gemaict ende gesloeten was, ter eere Goids ende ter welvaert van den Princen, ende lande, om paeys ende vreede te hebben ende te houdene, vanden welcken alle landen ende steden jubileerden met triumphen, vueren te makene etc. ende desgelicx in dese stat oick gedaen; ende mitsdien die aude Scutten deser stadt die schoenste triumphe hadden ende deeden, denselven geschenct een halff aem wyns, den jongen Scutten acht der stat kannen ende den Hamboigh Scutte die naest den auden Scutten die schoenste triumphe deeden, 12 der stat kannen wyns vz. t'samen 9 Ryns gul. 12½ st.

De Schuttergilden van den Ouden Voetboog, van den Jongen Voetboog en den Handboog voor hunne medewerking met wijn vereerd.

Proceskosten in zake het kapittel van St. Jan.

Volgen de kosten van het proces in zake de stad tegen het capittel van St. Jan.

Verschil met de steden *Zwolle*, *Deventer* en *Kampen*,

Item ter zake van de ongelden door de steden *Zwolle*, *Deventer* en *Kampen* alleen op de burgers van *'s Hertogenbosch* en hunne goederen gesteld, omdat

men van de burgers dier steden, alhier, en ook van alle anderen, en der burgers van *'s Hertogenbosch* den accijns van de ossen, beesten enz. vorderde.

over den accijns op de ossen, beesten enz.

Volgen de kosten in het proces tegen Heer Jan Back, Ridder en Jan Heym, welke de zetting of personelen omslag niet wilden betalen en daarom van stadswege gepand werden.

Panding voor den personelen omslag.

Idem de afkoopen van lijf- en erfrenten ten laste der stad.

Afkoop van lijf- en erfrenten.

Idem de schadeloosstellingen aan burgers wier goederen te *Poedroijen* en elders door de Geldersche in beslag genomen waren.

Schadeloosstelling voor te *Poedroijen* en elders in beslag genomen goederen.

Item Katharyn van Beerze voer huer huys Rodenborch dair de voirs. gecommitteerden huer beweynde ende handel van den assynsen te ontfangen ende wederomme vuyt te geven soe dat gebueren mach hebben, voer huer huere dairaff 24 Ryns. gul.

Het huis Rodenburg op de markt, stads rekenkamer.

Item, omme dat den ontfanck, vuytgeven, handelingen ende administratie van des voirs. is, zeer arbydelick ende moeyelick is geweest, soe mits der groetheyt van der penningen die dairtoe jairlix ontfangen wordden, als die menichvuldige distributie van dien, metgaders oirdenantien, impositien, settingen te innen ende polotie te makene, ter cause ende vuyt crachte van hueren beweynde commissie en de state voirs., ten eynde dat den voirs. state sonder ennige infractie tebath onderhouden mach weerde, ende onsen genedigen Heer zyn bede ende den pensionarissen te betalene, sonder dairvan dese stadt scade te hebbene oft te lydene, totten welcken van doene, die voirs. zess gecommitteerden hen nernstelick ende zeer diligentelick gevueght ende gevoirdert hebben, dach ende nacht besoigneerende, ende hen egheenssins gesspaert, ende alsoe dairaff wat geloent behoeren te wesen, hebben zy elck alhier voer hueren loen ende salaris, ende nochte luttel genoech is, gemerct die voirs. huer lasten ende omme vele meer loens en stont hen, in deser vuege meer te diene etc.; gesedt 50 Andries gul. vz. tsamen 435 Ryns. gul.

Loon en salaris der zes gecommitteerden totte regimente en politie der stad.

Item voer brieve van octroye ende qsent ons genedigen Heer, omme dese stadt outlast te zyn vander salaris ende te onderhouden den wissel ende den wisselair, gelyck dat in andere mandamenten ons genedigen Heer bevolen was eto. 10 Ryns. gul. 4 st.

Octrooi waarbij de stad wordt ontslagen van het onderhoud van den wissel en het salaris van den wisselaar.

Volgen de betaalde lijf- en erfrenten ten laste der stad.

De geheele uitgaaf was 52,057 Rijn. gul. 11 st. 3 oirt.

" " ontvang " 40,997 " 19 "

Nadeelig saldo 11,059 Rijns. gul. 12 st. 3 oirt.

Aan het slot dezer rekening komt eene memorie voor, waarbij de nadeelige sloten worden opgegeven van ieder der 4 laatste jaren van de 15de ceuw, deze waren:

REKENING DER RENTMEESTERS MAARTENS VAN ELMPT EN WOUTER BOLLICX.

Van St. Remeys 1495 tot St. Remeys 1496, 28,358 Ryns. gul. 15 st.

REKENING DER RENTMEESTERS LAMBERT VAN DEN BOEGAERT EN HENRICX VAN OPHOUVEN.

Van St. Remeys 1496 tot St. Remeys 1497, 28,293 Ryns. gul. 1 st.

REKENING DER RENTMEESTERS DIRCK GOYARTS VAN GESTEL EN WILLEM JANSSEN.

Van St. Remeys 1497 tot St. Remeys 1498, 28,071 Ryns. gul. 3 st. 3½ oirt.

Dezelfde Rentmeesters over gemeld dienstjaar als van den corpus ende bewynde huer rekening, 358 Ryns. gul. 13 st. 4 plac.

REKENING DER RENTMEESTERS JANS VAN WYCK EN GYSBERT VAN HULST.

Van St. Remeys 1498 tot St. Remeys 1499, 27,732 Ryns. gul. 13 st. 3½ oirt.

Dezelfde Rentmeesters als van den corpus ende bewynde huer rekening, 55 Ryns. gul. 13½ st.

Te zamen 112,869 Ryns. gul. 18½ st. 7 oirt. 4 plac.

Waarvan in de 2 eerste jaren van het bewind der zes gecommitteerden zooveel werd afbetaald dat de stad met het tekort op deze rekening ad 11,059 Ryns. gul. 12 st. 3 oirt. aan achterstallige erf- en losrenten nog schuldig bleef 99,350 Ryns. gul. 12 st. 4 plac.

Deze memorie sluit met de volgende verklaring:

Soe is in dese vutterlick te wetene, ende vercleren mits dese die voirs. gecommitteerden, dat dese stat ten slote van huer jerster ende voirgaende rekeninge, voer dese, metgaders den reste van auden Rentmeesteren van vier jaeren voer het aencomen dese selve gecommitteerden, inde selve rekeninge gedeclareert. sculdich bleef ten vuttelicke reste en in alles 103,083 Ryns. gul. 19 st. 3 oirt. Ende in deze huer tweede rekeninge van deselve niet meer sculdich blyft dan 99,350 Ryns. gul. 12 st. 4 plac. als voer. Dat zy gecommitteerden alsoe huere bewinde ende regimente hebben gedirigeert ende gevueght, dat dese stat dair van alnu min sculdich is dan int jair voerleden daff sculdich, was ende in dese rekeninge quoncluderende, dairvan ten affslaige is gecomen 3738 Ryns. gul. 7½ st. q^re etc.

N°. 11. **Rekening van St. Remeys 1501 tot St. Remeys 1502.**

3de REKENING DER ZES GECOMMITTEERDEN TOTTEN REGIMENTE EN POLOTIE.

ONTVANGSTEN.

De ontvangsten hadden plaats in dezelfde munten.

De middelen en geheven wordende Accijnsen zijn mede zoals die der voorafgaande rekening.

Kapittel 10.

Uit dit kapittel blijkt, dat van Remigy 1498 tot Remigy 1499, alzoo bij het in dienst treden der zes gecommitteerden totten regimente en politie, stads Rentmeesters waren Jan (van) Wyck en Gysbert van Hulst, wier rekening zooals hiervoor is gezegd, niet in het archief voorhanden zijn.

Kapittel 11.

Verantwoort de **fauten of achterstallige zetting gezegt Personelen omslag**, over het dienstjaar 1500—1501 tot 12,000 Rijns. gul. uitgetrokken, waarvan in laatstgemeld dienstjaar om de kortheid des tijds niet meer dan 2664 Rijns. gul. 3 st. 3½ oirt. is kunnen ontvangen worden.

Kapittel 12.

Dit kapittel is nieuw en heeft tot hoofd:

Ander ontfanck comende van den personen naebescreven, dwelcke huer lijfrenten beneden den justen prys op dese voirs. stadt in diversen tyden gecoft, ende omme een jegelyck te bathen, in zynre conciencie gerust te syn van onbehoirlicker wynningen, (winsten) nae oirdinantie dairop gemaict, die selve huerrenten ende elck int syne, met quytancien van achterstellen dair van verschenen, hebben goetgemaict ende geauguimenteert, te wetene, die lyffrenten op een lyff den penninck tot 8 en twee lyven den penninck tot 10 als dat vutgeven van desen breeder verclaert in manieren hiernae volgende:

„Ende jerst lyfrenten gecoft op een lyff den penninck zess ende bygeleeght op elcken penninck twee, als hier volght:"

Volgen de bijbetalingen in 8 onder afdeelingen van lijfrenten op één en twee lijven.

Kapittel 21—36.

Is de 3de zetting of personele omslag geheven naar het vermogen der belastingschuldigen.

Kapittel 21 bevat de zetting op de kloosters zoo wel binnen als buiten de stad, en der begijnen, kapittel 22 van de buitenluyden, kapittels 23—36 de zettingen in de wijken, en de vrijheden buiten de stad als: van de Merckt, van de Hynthamerstraet, van de Kerckstraet, van de Verwerstraet, van het Wiltvercken, van de Weversplaets, van de Vuchterstraet, van de Postelstraet, van de Vischmerckt, van de Ortenstraet, van *den Dungen*, van *buiten de Pickenpoirte* (Vuchterpoort), van *Orthen* en van *Hyntham*, de geheelen omslag bedroeg 1450 Rijns gul. 6 st.

De geheele ontvang was 42,099 Rijns. gul. 18 st. 5½ plac.

UITGAVEN.

Kapittel 1.

Zijn de erfchijnsen, gebragt overeenkomstig die van het vorige dienstjaar **Erfcijnsen.**

Kapittel 2.

Dienarenloon.

Stads dienarenloon.

Ambtenaren bij stads belastingen.

Daarin worden de posten zoo als in vorige rekening gebragt, onder bijvoeging van die, voor onderscheidene ambtenaren, in dienst der stad genomen tot inning van de door de gecommitteerden zelve ontvangen wordende middelen, hunne onderscheidene dienstverrigtingen worden daarbij omschreven.

Kapittel 3.

Betaalde beden.

Ander vutgheven van penningen betaelt onsen genedighen Heere den Erts-Hertoige van Oisteryck, Hertoge van Brabant, voer die loepende bede ende anderssins des dair aen clevende is.

Deze beden aan den Hertog, aan onze genadigevrouw de Erf-Hertogin en aan hare Edelen als *gratuiteiten*, benevens andere lasten bij de Staten toegestaan en in termijnen betaald, beliepen gezamentlijk 6214 Ryns. gul. 6 st. oirt.

Kapittel 4.

Bijbetaalde achterstallige renten.

Bijbetaling van achterstallige renten ten laste der stad van 1495 tot en met Remigy 1499.

Verantwoord tot eene som van 13,676 Rijns. gul. 13 st.

Kapittel 6.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Geswoorenen, Raadsleden etc. ter dagvaard der Staten en in andere zaken afgevaardigd.

Afgevaardigden ter Staten van *Brabant* en in andere zaken.

Deze waren gedurende dit jaar:

Mr. Henrick Pelgrom, Secretaris.

Lambrecht van den Boegaert, Schepen.

Mr. Symon van Coudenborch, Secretaris.

Mr. Jan van Vladeracken.

Mr. Raes Raessen, Doctor.

Mr. Claes Kuyst, Secretaris.

De voornaamste zaken in dit kapittel voorkomende zijn:

Op 5 October 1501.

Dagvaart bij den Bisschop van *Utrecht* te *Wijk bij Duurstede* als handhaver van het bestand tusschen de Hertogen van *Brabant* en van *Gelder*.

Klagt van den afgevaardigde van *'s Hertogenbosch* over het niet nakomen van het bestand.

a. Eene zending van den Secretaris Mr. Hendrik Pelgrom ter dagvaart naar *Wijk bij Duurstede* waar de gedeputeerde van den Hertog van *Brabant* Aarts-Hertog van *Oostenrijk* en de gedeputeerde des Hertogen van *Gelder* bij den Bisschop van *Utrecht*, als handhaver van het traktaat van bestand tusschen de voirs. vorsten gesloten, vergaderd waren, in welke vergadering deze stad hare bezwaren inbragt, en van hare schade, kommer, en interest deed blijken, den burgers aangedaan en nog dagelijks door die van *Poedroeijen* met het aanhalen hunner schepen aangedaan wordende; en van het regt van ingebot van *'s Hertogenbosch* in de Heerlijkheid van *Oijen* etc. ten einde op alles „*provisie en remedie te verseucken.*"

De Hertog vraagt van de Staten 16,000

b. De beden welke dit jaar gevorderd werden en waarvoor de afgevaar-

pigden ter vergadering naar *Brussel* werden gezonden, waaronder ook die, ter Staten-vergadering in de maand Maart 1502 door den Hertog gevorderd groot 15,000 Ryns. gul. om door de landen van *Brabant* te worden opgebragt, ten einde hem ter hulpe te komen in de gemaakte kosten voor de plaats gehad hebbende afzending van Ambassadeurs aan den Koning van *Rome* en aan den Koning van *Frankrijk*, ter onderhandeling over een huwelijk, tusschen „ons jonge Prince en natuurlicke Heer Hertoige Kaerle, Hertoige van *Lucemborch* enz. en Vrouwe Claude, dochter des Conincks van *Vrankrycke.*" De afgevaardigde van wege deze stad ter Staten-Vergadering, was Mr. Claes Kuyst, Secretaris der stad.

Ryns. gul. ten einde te hulp te komen in de gemaakte kosten voor het uitzenden van Ambassadeurs-onderhandelaars over het huwelijk van Hertog Karel met Claude dochter des Konings van *Frankrijk*.

Kapittels 7 en 8.

Bodenloon zoo te paard als te voet.

Onder meer andere uitzendingen werden door de stad boden uitgezonden als:

Op 26 December Goyart van Vairlair met een open plakaat in de kwartieren van *Kempenland* en *Oisterwijk*, houdende oproeping der gedeputeerden uit de steden, vrijheden en dorpen der Meijerij ten einde binnen deze stad te komen om aldaar met onze Heeren en de stad te spreken van de zaken van onzen genadigen Heer dezer stad en van die der Meijerij.

Beschrijving der gedeputeerden van het platte land der Meijerij te *'s Hertogenbosch*.

Idem ter zelver dage Dirk Mathyss in de kwartieren van *Maasland* en *Peelland*.

Idem denselven (Gerit van der Hellen) nog uitgezonden op den 29 Julij 1502 en 8 Augustus daaraanvolgende met open plakaten naar onderscheidene dorpen en plaatsen *om stads buiten Raadsheeren* te weten Heer Jan Back, Ridder, Jan van Arckel, Dirck die Borchgreve, Willem van Bockhoven, Jan van Haeren, Henrick van Berck, Jan Myllinck, Gerit van Vladeracken, Gerit Kuyst, Matheus Kuyste, Peter van Vladeracken, Jan Pels, Wouter Vuchts, Jan Hagen, Jan van Oss en Marten van Campen opteroepen, ten einde met de Heeren der stad te beraadslagen over de gevraagde beden en de verdere belangen der stad.

Beschrijving ter stads vergadering, van stads buiten Raadsheeren.

Voorts werden boden of spionnen op konstschap uitgezonden onder de Gelderschen op Geldersch grondgebied ten einde van hun te vernemen wat zij in den zin hadden.

Spionnen in *Gelderland* gezonden.

Een bode (16 Julij 1502) in het kwartier van *Maasland*, inzonderheid tot *Lith*, *Lithoijen* en *Alem*, houdende last aan die gemeenten, om op haar grondgebied niet toetelaten dat de knechten (oorlogsvolk) aldaar gelegerd, te *Herwaarden* en in het *Land van Geldre* de ingezetenen gevangen nemen en schatten.

Verbod op het krijgsvolk aan de Geldersche grenzen om de ingezetenen van *Gelderland* te vangen en schatten.

Een bode op 8 Junij 1502 met een plakaat aan de Heemraden te *Kessel*, *Maren* en *Alem*, houdende bevel tot herstel der sluis te *Gewanden* en het toemaken van het gat door het hooge water gespoeld.

Aanschrijving aan de Heemraden van *Kessel* c. a. tot herstel der sluis te *Gewande*, en het toemaken van het gat door het hooge water gespoeld.

Bodens op den 5 April, 8 Junij en 20 Julij 1502 naar *Dordrecht* op de Munt, met brieven, en *Billioen* om daarvan geld te maken, van den muntmeester aldaar nieuw geld en brieven terugbrengende.

De stad zendt Billioen naar de munt te *Dordrecht*, en ontvangt daarvoor nieuw geld.

Kapittel 9.

Vuur en licht op het raadhuis.

Kapittels 10—16.

Zijn uitgaven aan stads fabrijkage, van gebouwen, straten, vestingwerken, Diezewerken, havenwerken, poorten, bruggen, dijken, vonders enz.

Kapittel 17.

Uitgaven aan stads werklieden.

Onder vele andere gedane werkzaamheden, komt hierin voor:

De voormalige Boertsche poort bij den Oudenhulst in verband met een vroeger bestaan hebbenden weg naar St Michiels-Gestel.

„Item Cornel. voirs. 6 daighen in de weke van S^tr Vyten, heeft den metseren calck ende steen aan de molenbrugh, den tymerluyden houdt ende plancken aen de poerte opten Aldenhulst, te wetene by Heere Adaems gasthuys van Myerde ende Boertsche molen ende oick etc. aengevuert.

De Oudenhulst, is thans het einde van de S^t. Jorisstraat ter hoogte van de Koninklijke School voor Nuttige en Beeldende Kunsten, de Boertsche molen nu de nieuwe steenen molen staande in het Oranje-Bolwerk op stads veste, achter de Fabrieken van de Heeren Lutkie en Cranenburg.

Het schijnt alzoo, dat in dien tijd bij den Boertsen molen, ter plaatse waar thans die fabrieken staan, het Adam van Mierdens-Gasthuis stond en neven dien molen naar de zijde der Weversplaats, de Boertsche poort, die volgens overlevering gemeenschap naar buiten had in de rigting naar *St. Michiels-Gestel.*

Kapittel 18.

Schenkingen van wijnen en gelagen aan onderscheidene Heeren, Prelaten, Ridders, Jonkers, steden en andere Commissarissen en Gedeputeerden.

Daaronder waren:

Philips Hinckairt, Hofmeester des Hertogs van *Brabant.*

M^r. Jan van Coudenborch, Raad ordinaris van zijne genade.

Den Cancellier van *Brabant.*

M^r. Lenarden Coterauw, Raad ordinaris van zijne genade.

M^r. Arende de Latu, Raad en meester van de rekenkamer.

Voorts aan vele andere Heeren en hooge Geestelijke personen.

Kapittel 19.

Uitgaven aan allerhande zaken.

Afkoop van den Woudrichemschen tol.

Eerstelijk wordt in rekening gebragt 35 Ryns. gul. aan de Heer van *Hoern* ende *s'Lants van Altena*, voor afkoop van tolregten der schepen van de Bossche burgers te *Woudrichem* als hoofdplaats der Heerlijkheid *Altena* en hier betaald wordende.

Kosten in de fees-

Volgen de kosten in de feesten van onze Lieve Vrouwe omganck in hulpe

van derselve processien nae auden ordonnantie als, voir hunne spelen aen de gezellen der gilde van S[te]. Katharyne, van S[te]. Barbara en van S[te]. Aighten etc.

ten en omgang of processie van ons Lieve Vrouw.

Wijders:

Item alsoe ende nae dien de voirs. sake (het proces der stad met het kapittel van S[t]. Jan Evangelist over het mede opbrengen door Geestelijken in de belastingen en accijnsen) metten Heeren van den capittele gecompromitteert zyn geweest, te wetene van wegen dese stadt in Meesteren Jannen van Coudenberge ende Meesteren Geritde van Grousselt, Raden ende als Arbiteren, ende in mynen Heeren den Cancellier van *Brabant* als Suparbiter te beyde zyden. Ende die voirs. sake langhen tyt gehangen hadden, alsoe, ende omme van wegen dese stadt by den Heeren voirs. de voirs. sake te termineren ende gerecomendert te hebbene, ende hertelick daerinne te besoigneren ende tot eenen goeden eynde te comene, by advyse ende gratuiteyt gesonden, myn Heer den Cancellier voirs. twee ossen, Meesteren Janne ende Meesteren Geritde voirs., elcken eenen os, item Meesteren Janne Schat, Advocaet ende Claesse van Heyst, Procureur deser stat, (bij den Raden van *Brabant* te *Brussel*) elck eenen os op hueren salaris ende diensten die zy dagelicx voer dese stadt doen, als dat van oudts gewoenlick is geweest, tsamen dairvoer betaelt ende deen doer dander gecoft voer 18 pond 10 s. groot Vleems etc.

De Raden, Arbiters en den Cancellier van *Brabant* als Sub-arbiter in het proces van de stad tegen het kapittel van St. Jan Evangelist met ossen beschonken, om daardoor de zaak aantebevelen en afgedaan te krijgen.

Mr. Jan Schat, Advokaat, Claes van Heyst, Procureur bij de Raad van *Brabant* te *Brussel* ieder een os op rekening van hun salaris gegeven.

Volgen de verdere kosten ter afdoening dezer procedure gemaakt, welke eerst afgedaan werd „mits dien de sake lestich weer aengaende de liberteyt van der Kercke ende den demaynen ons genedigen Heere als in zyn genade bede te contribueeren" na ingewonnen advies en raad der Meesteren van regt te *Leuven*, de Heeren van den grooten Raad en van den Raad van *Brabant*.

Afdoening van het proces met het kapittel van St. Jan Evangelist.

Item myn Heer den Cancellier voirs. ende met hem, Meester Lenairt Coterauw, Raet oirdinaris, van dat zy hen vuyt commissie ons genedigen Heere alhier in dese stadt gevueght ende transpoirteert hadden op des Heilichs Sacraments avont als voirseyt is, omme informatie te nemenen op den staete ende regimente deser stadt, ende dese stadt vuyt hueren sculden te helpen, metgaders dairop te verleenen seckere brieven ons alder genedichsten Heer in behoirlicker formen van atterminacie ende octroye, ende die renten, te reduceren, die tot cleyne ende beneden den justen prize ingecoft waeren, te wetene, die erfrenten 18, lyffrenten op twee liven 10 ende op een lyff 8, achtervolgende ende nae inhoude den requeste onsen genedigen Heere dair van overgegeven, ende by zynen genaden selfs getekent voer zyn vertreck nae *Spaengien* ende vaceerden 10 daighen s'daigs voer myn Heer den Cancellier 4 croonen ende zyn rappoirt te doen 10 croonen ende Meester Lenarden 2 cronen etc.

De Cancelier van *Brabant* en de Raad ordinaris Mr. Leonart Coterauw nemen informatie op den staat en de regering der stad, ten einde die uit hare schulden te helpen, en verleenen brieven van den Hertog tot reductie van erf- en lijfrenten ten laste der stad.

Item alsoe die voirs. permissie atterminacie ende reductie van den renten achtervolgende der voirs. informatie dairop genomen, geadmitteert ende gewillecourt waert by mynen Heere van *Nassouw* als Stadhelder-Generael ons genedigen Heere, voirts by advyse van den grooten Rait der rekeningen camere, ende den Rait van *Brabant*, alsoe by advyse vanden voirs. Raide

Die reductie bij den Heer van *Nassau* als Stadhouder-Generaal toegestaan.

selve, besloeten brieven gesonden metten inhoudt der voirs. permissie tot *Breda* aen myn Heer van *Nassouw* voirs. ende zyn quonsent dairvan te hebbene etc.

Item Meester Jacoppe Hujoel, Griffier van *Brabant*, voer muniteren, ingrosseren ende die voirs. permissie ende reductie in behoorlicken formen te expedieren etc. (volgen de verschillende kosten op de verdere uitvoering van het octrooi tot reductie der renten.)

Dekenen en schutters van den Ouden en Jongen Voetboog te *'s Hertogenbosch* doen togten in de Meijerij als naar *Eersel* en in die omstreken en naar *Vegchel* en *Uden*. Zij vangen kwaaddoeners die den huisman overlast aandeden welke worden geexecuteerd.

Item Janne Evertss ende Wouteren Aelbrechtss van dat elck van hen gereyst heeft met hueren wagen ende perden, met Hooftman, Dekenen ende Schutten, Aude en Jonge, tot *Eersel* ende dairomtrent, omme sekere misdadighe, ende waeren vuyt elck 2 daighen etc.

Item den voirs. Dekenen van den Schutten van die voirs. reyse te doene reysens thuenens ende keerens tsamen vertheert etc.

Item denselven Dekenen noch van een andere reyse by hen gedaen tot *Vechel* ende omtrent *Uden* van dair zy brochten drie quaeydoenders, den huysman overlestich zynde, ende van den live metten zweerde geexecuteert wordden etc. reysen thuenens en keerens etc.

Kapittel 20.

Andere uitgaven aan alderhande zaken.

Aflossingen van renten.

Eerstelijk worden in dit kapittel in uitgaaf gebragt de gedane aflossingen van renten.

Wijders onder meer anderen de volgende kosten:

Het huis Rodenburg op de markt stads rekenkamer.

Item Kataryn van Berse voir huer huys *Rodenborch*, dair die voirs. gecommitteerden (de zes gecommitteerden totten regimente en policie) huer beweynde ende handel van den voirs. assynsen, settinghen ende anderssins van te ontfangen ende vuyttegeven dagelicx hebben, soe dat gebueren mach, voer die huer des jairs 24 Ryns. gul.

De honden slager ontvangt voor het doodslaan van 127 honden één oort stuiver per stuk.

Item eenen hont sleger van 127 honden dood te slaen, van elcke 1 oirt. stuiver ende Dircke van Vairlair van deselven honden buyten te vueren, eenen stuiver, noch Dircke die Hooghe voer een carre zants voer dat Raethuys te brengen omme justitie dairop te doene 3 oirt. st. etc.

Salaris van de zes gecommitteerden.

Volgt het salaris der zes gecommitteerden tot den regimente en politie der stad zoo als in voorgaande rekening.

Feestdagen waarop door de stad processie gehouden werd.

Item Adriaen die Roeper met hem vierde, der stadt tortsen, als men metten Heiligen Sacrament processie ghinck gedraegen in diversche tyden, omme der stadt, te wetene op S^te^. Stevensdach, in de weke Ponciam, opten heiligen Paeschdach alsmen den heiligen Oly met reverentie innehaelden, opten goensdach naeden Sondach Miserecordia, op S^te^. Jansdach, in Meye op S^te^. Servaesdach, op des Heilichs Sacramentsdach, opten Vrydach 10de Juny, op S^t^. Michielsdach, doeme onse Lieve Vrouw omme droech, op S^t^. Bartholomeusdach, op S^te^. Maria Magdalena dach, van elcke reyse 7 st. Item noch als men processie heeft gegaen omme dat Gewanthuys, te wetene, opten

Vrydach nae Ste Viten dach, opten Vrydach 8^n^ July, opten Vrydach nae Margriethe, opten Vrydach nae Jacobi, opten Vrydach nae Laurency, opten Vrydach voor Bartholomeus, opten Vrydach nae Nativitatæ Mariæ en op S^t^. Lamberts dach, telcken reyse 3½ st. maickt etc.

Item alsoe noch ander tydinge van vergaderen van den Gelderschen in dese stadt quam, alsoe vuyt ordinantie dezer stadt etc. (volgen de personen die de poorten der stad bewaakten.) Bewaking der poorten op de tijding dat de Gelderschen vergaderden.

In deze twee laatste kapittels worden wijders nog andere gewone en buitengewone uitgaven aangetroffen.

Kapittel 21.

Achterstallige schuld aan de zes gecommitteerden. Achterstallige schuld in uitgaaf gebragt.

De zes gecommitteerden totten regimente en politie hadden gedurende de twee eerste jaren van hun bewind voor stads achterstallige schulden meer uitgegeven als onvangen 11,059 Rijns. gul. 12 st. 3 oirt. welke som in deze hunne derde rekening in uitgaaf worden gebragt.

Kapittels 22—99.

Uitgaven aan lijf- en erfrenten. Uitgaven aan erf- en losrenten.

Het totaal bedrag daarvan was:
Erfrenten 38,013 Rijns. gul. 6 st. 3 oirt.
Erf- en lijfrenten 25,024 Rijns. gul. 2½ plac.

De geheele uitgaaf was 60,946 Rijns. gul. 13 st. 9 plac.
" " ontvang " 42,099 " 18 " 5½ "
Nadeelig saldo 18,846 Rijns. gul. 15 st. oirt.

Volgt eene memorie waaruit blijkt, dat de stad, bij het slot der tweede rekening van de zes gecommitteerden, met de nadeelige sloten der oude Rentmeesters, eene schuld had van 99,350 Rijns. gul. 12 st. 4 plac. en bij deze hunne derde rekening 93,612 Rijns .gul. 7 st. 11 plac.

Zoodat was afgedaan 5738 Rijns. gul. 4 st. 6½ plac.

N°. 12. Rekening van St. Remeys 1502 tot St. Remeys 1503.

4de REKENING DER ZES GECOMMITTEERDEN TOTTEN REGIMENTE EN POLOTIE.

ONTVANGSTEN.

Het geld en de geldswaarde zoo als in de vorige rekeningen.

De Accijnsen en middelen mede als in de vorige rekening.

Van de kapittels in ontvang en uitgaaf als gewoon gebragt, wordt voor zoo verre zij niets merkwaardigs bevatten, verder geene melding gemaakt.

Kapittel 8.

Verschillende ambachtsgilden binnen de stad aanwezig.

Andere ontfank van meesteren en leerknapen in de ambachten gilden.

De ambachtsgilden, welke keuren en breuken betaalden, waren: De smeden, de molenaars, de bakkers, de vleeschhouwers, de looijers, de linnenwevers, de trapenerders (drapeerders, behangers), de nastelmakers, de cremers (kooplieden en winkeliers), de speldenmakers, de schrijnwerkers, de hoedenmakers, de koorenkoopers, de vischkoopers en het gilde van het goudsmeden ambacht, dat in dit jaar „mits nieuwer carthen" werd opgesteld, zoo dat het van 1502—1503 als opgerigt kan worden beschouwd, ook om dat daarvan in vorige rekening geen melding wordt gemaakt, onder de 1ste meesters in het goud- en zilversmeden ten getalle van 24 opgenomen, worden aangetroffen: Frans Peeterss van Vucht, Michel van Gemairt en Jan in den Leeuwe; van Gemairt heeft zijne afstammelingen in het goud- en zilversmeden binnen deze stad door drie eeuwen heen gehad, zij bestaan thans nog onder den naam van: Van Gemert. Jan in den Leeuwe was vermoedelijk de grootvader van Jan de Leeuw, goudsmid en eerste muntmeester der munt te *'s Hertogenbosch*.

Nieuwe kaart of previlegie van het goudsmedengilde. Vermoedelijke oprigting.

In de rekeningen van 1501—1502 komen ook nog voor de ambachtsgilden der wollenwevers en der bontwerkers.

Kapittel 10.

Graafgelden door gemeenten in de Meijerij betaald.

Ontvangsten van de gemeenten die volgens het privilegie van Hertogin Johanna van Brabant aangeschreven werden tot het graven aan stads dijken, stroomen en sterkten.

Worden in ontvang gebragt, volgens de daarop gemaakte ordonnantie, de door de gemeenten gedane betalingen in plaats van werk en personen, om daarvoor in hunne plaats gravers in dagloon aan te nemen.

Kapittel 11.

Anderen ontvang van onderscheidene saken.

Hierin komt voor:

Betaling der 1e en 2e termijnen van de 1200 gulden waarin het kapittel van St. Jan alhier bij arbitrale sententie was veroordeeld ter zake van het mededragen der belastingen.

Item van den Heeren Deken ende Capittle bynnen dese stat voer den jersten ende 2den, 8ten termyn van alsulcke 1200 (Ryns. gul.) dairinne die selve van den Capittele mits eenre sententien arbitraele tusschen dese stat en hen ten hove gegeven., gecondempneert zyn geweest, ontf. 300 Ryns. gul.

Kapittel 12.

Zetting of personele omslag
Oorzaak waarom die werd geheven.

Andere ontvang komende van de 4de zetting of personeelen omslag.

Gecommitteerden zeggen in het hoofd der verantwoorde ontvangsten: „Bysunder omme onss genedigen Heer zy bede, ende dese stadt groote lasten ende sculden te betalenen."

De geheele zetting bedroeg 5427 Rijns. gul. 14 st. 3 ort.

Het totaal der ontvangsten was 32,748 Rijns. gul. 1/2 st.

UITGAVEN.

Kapittel 1.

Zijn de erfcijnsen, die de stad jaarlijks uit onderscheidene erven schuldig was te betalen.

Daarin komt onder anderen voor:

De erfcijnsen aan den Hertog van *Brabant* betaald:

Erfcijnsen door de stad aan den Hertog van *Brabant* betaald, waaronder die uit de gemeentegronden, uit land te *Orthen* en uit de visscherijen te *Vucht* en *Hintham*.

Vuyt der Gemeynten (gemeentegronden) 16 st. 8 deniers Lovens, noch van diverschen hofsteden dat nu poirten ende mueren zijn 11 st. $^1/_2$ den. Lov., noch van diverschen hofsteden 6 ouden groten 18 den. vet. ende 11 den. Lov. noch van den visscherien tot *Vucht* eenen ouden groote ende van der visscherien in de Hynthamerstege totter Spoerserbruggen toe, tegen den Calverstart over, eenen ouden groote, van den huyse alrenaest den Raethuys, 9 deniers outs 3 deniers Lovens, noch vuyt eenen stuck lants in *Orten* gelegen by de Molenstadt 3 deniers Lovens, noch vuytten huyse by de Coepoirte 12$^1/_2$ deniers Lovens, vz. tsamen 8 Ryns. gul. 6 st. 3 ort.

Kapittel 5.

Uitgaven aan de hertoglijke beden.

Als 2de uitgaaf wordt hierin gevonden:

Betaling van den 2den 1sten termijn der toegestane bede van 10,000 pond voor de edelen en Ambassadeurs, gewezen onderhandelaars in het gesloten huwelijk van Hertog Karel met de dochter des Konings van *Frankrijk*.

Item den voirs. Rentmeester (Henricke van der Keelen, Rentmeester des Hertogs in het kwartier der stad en Meijerij van *'s Hertogenbosch*) noch van deser stat quote in den 2ten yersten termyne van der 10,000 pond by den Staten geconsenteert, den groten edelen ende Ambasiateurs diet huwelijck getracteert hebben tusschen onss jongen genedichsten Heer Hertoige Kaerle Hertoige van *Lucemborch* etc. ende der dochter van *Vranckryck* etc.

Kapittel 6.

Nadere bijbetaling van achterstallige renten ten laste der stad van vorige jaren.

Het bedrag daarvan was 521 Rijns gul.

Kapittel 7.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Gezwoornen, Raadsleden etc. ter dagvaart der Staten en in andere zaken afgevaardigd.

Uitgaven aan afgevaardigden ter Staten-vergadering en in andere commissien, met hunne namen.

Zij waren gedurende dit jaar:

Mr. Jan van Vladeracken, Gezwoorne.

Mr. Symon van Coudenborch, Secretaris.

Mr. Claes Kuyst, Secretaris.

Henrick van Deventher, een der zes gecommitteerden.

Heer Jan Back Ridder, Schepen.

Dirck* van Hedel, een der zes gecommitteerden.

Jan Heym.

Lambert van den Bogaert, Gezwoorne.

Henrick Pelgrom, Secretaris.

Behalve de uitgaven aan afgevaardigden ter Staten van *Brabant*, ter zake der gevraagde beden, komen in dit kapittel de volgende merkwaardige zendingen voor, als:

Klagten over onbehoorlijke buitensporige executien en pandingen door den Hoogschout Hendrik Dicbier voor de regten der Dominale Hertogelijke waag binnen deze stad.

Aan den Cancelier en den Raad van *Brabant* te *Brussel*, om te verzoeken de afdoening der klagten over onbehoorlijke buitensporige executien en pandingen door Henrick Dicbier, Hoogschout der stad op de burgers ter zake van het regt der (Dominale Hertoglyke) waag gedaan.

Onderhandelingen om die waag van het domein des Hertogs los te krijgen en aan de stad te doen overgaan.

Verzoek om voorziening tegen de ruiters en Gelderschen die de Meijerij afloopen en beschadigen.

Om provisie te hebben op het stuk van de Gelderschen en de ruiters die dagelijks de Meijerij afloopen, de kooplieden, de burgers der stad en de landlieden beschadigende.

De Drossaard van *Oijen* naar aanleiding van het bestand uitgenoodigd om het slot aldaar voor den Hertog van *Brabant* te bewaren daar de Gelderschen voornemens waren het te nemen.

Aan den Drossaard van *Oyen*, ten einde deze, naar aanleiding van het gesloten bestand, het slot aldaar tegen de Gelderschen zou inhouden, naardien in de stad de tijding ontvangen was, dat de Gelderschen voornemens waren gemeld slot in te nemen.

Aan den Graaf van *Nassouwen*, Stadhouder-Generaal des Hertogs, kennis gegeven van den toeleg met verzoek om voorziening en raad.

Eene zending naar *Mechelen* aan den Graaf van *Nassouwen* als Stadhouder-Generaal des Hertogs, met berigt dat de Gelderschen het slot van *Oijen* wilden innemen en te verzoeken voorziening en raad.

Zending aan den Bisschop van *Utrecht* te *Vollenhoven*, als conservateur van het bestand, om te klagen over den inbreuk daarop door de Gelderschen gemaakt.

Eene gelijke zending naar *Vollenhoven* bij Z. Eerw. den Bisschop van *Utrecht*, als Conservateur van het bestand, om te klagen over den inbreuk, welken de Gelderschen daarop maakten.

Nadere zending aan den Graaf van *Nassouwen* over het gevangen nemen en gevangen houden te *Poedroijen*, van den Hoogschout Hendrik Dicbier en over den brief des Hertogs van *Gelder* waarbij hij schrijft, dat door hem de stroomen en wegen in *Gelderland* waren gesloten.

Eene nadere zending naar *Brussel* aan den Graaf van *Nassouwen* over het gevangen nemen en gevangen houden te *Poedroijen* van den Hoogschout der stad Hendrik Dicbier en aangaande een schrijven van Hertog Karel van Gelder, waarbij hij aan deze stad te kennen gaf, dat hij de stroomen en wegen in het land van *Gelder* had gesloten, om daarop het advies van zijne excellentie te hebben.

Kapittel 8 *en* 9.

Uitgaven aan bodenloon zoo te paard als te voet.

In beide kapittels worden een aantal uitzendingen gevonden van gewonen aard als: met brieven aan de stads afgevaardigden ter Staten-vergadering, oproepingen van gedeputeerden uit de Meijerij naar deze stad om met de stad te delibereren en te handelen in het belang der stad en de Meijerij, placaten van oproeping aan de vrijheden en dorpen in de Meijerij om aan de stad *'s Hertogenbosch* te komen graven en sterken enz. en meer andere zaken.

Onder meer anderen, bevat het kapittel der rijdende boden, het volgende merkwaardigst:

Op den 5[den] en 7[den] October werden rijdende boden afgezonden aan: Lambert Millinck op zijn landgoed te *Gestel* bij *Herlair*, Gerrit van Berckel op zijn landgoed te *Asten*, Jan Back, Ridder op zijn landgoed te *Oisterwijk* en Peter de Borchgreve op zijn landgoed te *Berckel*; met brieven houdende kennisgeving, dat zij tot Schepenen gekozen waren, en uitnoodiging om naar *'s Hertogenbosch* te komen ten einde als zoodanig den eed te doen.

Nieuwe Schepenen benoemd, boden naar hunne landgoederen afgezonden om hen opteroepen ten einde hunnen eed te komen afleggen.

Item Gerit Diebier, vutgesonden opten 19[ten] dach der voirs. maent (October) met twee placaet brieven den eenen in *Kempenlant* ende den anderen int bedryff van *Oesterwyck* tot elcken plaetsen aen allen vryheden ende dorpen omme elck huer gedeputeerden tot eenen sekeren daige alhier te seyndene ende met een spraeck te houdene: als van den penningen die de Heer van *IJssel-stein* ende *t'Lant van Craendonck* van der Stadt en de Meyeryen heyschende zyn, nae inhoudt sekere brieven ons genedichsten Heere, die zy dairop geimpetreert hebben etc.

Oproeping van gedeputeerden uit de Meijerij om met de stad te delibereren over den eisch van den Heer van *Yssel-stein* en het *Land van Cranendonk*.

Gelijke placcaten van oproeping werden met een anderen bode op dien dag in de kwartieren van *Maasland* en *Pedelland* gezonden.

Item Henrick van den Ham, vutgesonden opten 19[ten] dach der voirs. maent (January) tot *Grave* omme aldair te vernemene, soe die Roemsche Conninck aldair was, wanneer zyn genade Maiesteyt van dair opbreken ende alhier comen soude etc.

Een bode naar *Grave* om te vernemen of den Koning van *Rome* aldaar was, en wanneer hij naar deze stad zou komen.

Item Henrick Pouynenborch voirs. vutgesonden opten 23[ten] dach van Februario met eenen besloten brieff tot *Bardewyck* aen den Scepenen aldair, overmyts der tydinge wille van den knechten van *Poderoyen*, dat zy over aen dese zyde gecomen soude zyn, en brocht antwoerde wederomme etc.

Brief aan Schepenen van *Baardwijk* aangaande het berigt te *'s Hertogenbosch* ontvangen, dat de Gelderschen te *Poedroijen* over de Maas waren gekomen.

Item denselven noch vutgesonden opten 6[ten] dach van Julio met een open placaet overal in den bedryve van *Maeslant* aen allen vryheiden ende dorpen derselve, om elck metten clockenslach by daige ende nachte met harnasch, geweren, bussen ende pycken op die been te syn, ende oft van noode weer den vyanden van den Gelrischen te wederstaen etc.

Open placaat aan de vrijheden en dorpen in het kwartier van *Maasland*, om met klokslag zoowel bij dag als nacht gereed te zijn in het harnas, met geweren bussen en pieken, indien het noodig zou zijn om der vijandelijke Gelderschen het hoofd te bieden.

Item Henrick van den Ham vutgesonden ten voirs. daige met een besloten brieff tot *Grave* aen Heeren Cornelys van Bergen aengaende de voirs. saken van den Gelrischen ende oick omme der tydinge wille ende vlucht-maren die dair comen was, dat zy in meyninge weeren 't slot van *Oyen* te willen innemen etc.

Brief aan Cornelis van Bergen, Heer van *Zevenbergen*, aangaande den gevreesden inval, en het plan der Gelderschen om het slot van *Oijen* intenemen.

Hieraangaande werd ook den 7 Julij een bode medegegeven aan den stads Secretaris M[r]. Symon van Coudenborch, in commissie naar den Drost van *Oijen*, om ter zake van het slot namens de stad met hem te spreken; alsmede eenen bode op den 8 Julij met Lambrecht van den Boegaert aen gemelden Drost van *Oijen* die hem van deze stad eenen brief overhandigde en lang met hem over het plan der Gelderschen sprak, voorts werd de bode met eenen brief gezonden aan den Drost van *Megen* en aan den Schout van *Maaslant*.

Aan den Drost van *Oijen* ter zake voors. den Secretaris der stad afgezonden. Idem Lambrecht van den Bogaert.

Brief aan den Drost van *Megen* en den Schout van *Maasland* ter voors. zake.

En het kapittel der voetboden:

Brief aan den Graaf van *Nassouwen* op Groenendael buiten *Brussel* ter zake van den gevreesden inval der Gelderschen in de Meijerij.

Item Gerit van der Hellen vutgesonden opten Vrydach nae den Sondach Judica, met eenen beslotenen brieff tot *Bruessel* aen den Heer van *Nassouw* dwelcke hy vant ende den brieff overgaff tot Groenendael buyten *Bruessel* ende dit vut begerte van den platten lande hen hierinne te willen besorgen voer die Gelrischen, soe zy hen beduchtende zyn eenen toetast inder Meyeryen te doen, hem dairaff te adverteren etc.

Voorts worden nog een aantal andere zendingen aangetroffen, eerstelijk, aangaande den gevreesden inval der Gelderschen in de Meijerij, en ten andere, betreffende de sluiting der stroomen door den Hertog van *Geldre*, zoo aan Cornelis van Bergen, Heer van *Zevenbergen*, Ambtman en slotvoogd van *Grave*, als aan de verschillende steden, vrijheden en dorpen in de Meijerij.

Kapittel 10.

Vuur en licht op het Raadhuis.

Vuur en licht op het Raadhuis.

Wouter van Broeckhoven, cremer (kramer) leverde 536 pond reuten kaarsen voor het geheel jaar, gebruikt bij Heeren Schepenen, in de vierschaar, in de raadkamer, bij de Secretarissen, in de schrijfkamer, op den raadhuistoren, bij den pijperen, bij den weckeren en ook bij de zes mannen op Rodenborch.

Vuurpannen op de pui van het stadhuis gebrand op het feest van ons Lieve Vrouwe dragt.

Item denselven (Claes Pels) noch van den vuerpannen opter pouyen (de pui of stoep) van den Raethuyze des nachts inder feesten als men onze Lieve Vrouw dragen sal, ende gedragen heeft, tontsteken ende die sorge dairaf te dragene ende alsdan des nachts te wakene.

Vreugdevuur op de Markt voor de pui van het stadhuis bij de geboorte van een zoon in *Spanje*.

Item ende noch voer twee voeder eycken rys gecoft op die merct ende verbrant worden voer der pouyen van den Raethuyze, inder feesten ende jubilatien van onsen jongen geboren soen in *Spaengien* etc.

Kapittels 11—18.

Uitgaven aan stads fabrijkage als aan stads gebouwen, vestingwerken, straten, stroomen enz.

Kapittel 15.

Timmerwerk.

Opslaan van het daartoe bestemde stellaadje.

Item deselve Claes (Petersz.) noch $2^1/_2$ dach en Jan zyn knecht 3 daigen in de weke naden Sondach Judica, hebben getymmert een ordnys off stellagie vierkantich hoigh in de locht, dairmen tvuer op steeckten voer den Raethuyse dwelck gedaen waert in triumphe ende blytscappen van onsen jongen sone geboeren in *Spaengien* etc.

Kapittel 18.

Van werklieden.

Idem.

Item Cornelis voirs. 6 daigen. In de weke nae den Sondach Judica, heeft den straetmeker zant en steen in de Colperstraet, den tymmerman houdt, plancken ende alle gereetscap voer den Raethuys daer de stoel off stellagie

dair men tvuer op stoeckten inder feesten ende jubelatien ten cause ons jongen geboeren soen in *Spaengien* affgemaickt is, aengevuert etc.

Kapittel 19.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen en gelagen aan onderscheidene Heeren, Prelaten, Ridders, Jonkers, Steden, Commissarissen enz. Schenkingen van wijnen en gelagen.

In den yersten den Roemschen Conninck in dese stadt comende 20 January twee stucken wyns etc. Aan Z. M. den Koning van *Rome.*

Item den arbeyders den voirs. Conninck de voirs. wyn thuys te vueren, etc.

Item den Cancelier van *Brabant* 24 January gescenct 12 der stadt kannen. Den Cancelier van *Brabant.*

Item den Cancelier voirs. wederomme zynde in dese stadt, met Meesteren Lenarde Coterauwe, Raidt M[ren]. Janne Ghys, Advocaet, visiterende dese voirs. stadt in hueren poirten, mueren ende andere fortalicien, ende bysunder op die cleyne portkens oft gaten inder stadt mueren staende, voer zyn costen 15 Juny alhier gedaen met zynre familie gescenct 12 Ryns. gul. $12^1/_2$ st. ende voer zynen wyn 12 der stadt kannen etc. Aan denzelfden bij zijne visitatie en commissie, der stad en hare poorten, muren en fortificatiën.

M[r]. Leonarde Coterauwe, Raidt van *Brabant.* Verder met wijn vereerde voorname Heeren.

M[r]. Huybert van Straten, Secretaris ende Auditeur.

M[r]. Jan Ghys, Advokaat.

Claes van Heyst, Procureur.

Den Abt van *Luxemborch.*

Den Hofmeester van den Hertog.

Kapittel 20.

Uitgaven aan alderhande zaken.

Als:

Aan den Heer van *Hoern* en het *Land van Altena* wegens afkoop van de tolregten te *Woudrichvm.* Afkoop van tolregten te *Woudrichem.*

Renten aan de stad *Mechelen* ter somma van 400 Rijns. gul., die *'s Hertogenbosch* en de Meijerij schuldig waren ter zake eener leening tot afkoop van den 12[den] penning. Renten aan de stad *Mechelen.*

Afkoop van lijf- en losrenten. Afkoop van losrenten.

Geschenken op nieuwjaar aan den Deurwaarder en den Bode der Kamer van *Brabant.* Geschenken op nieuwjaar aan deurwaarders en boden.

Idem aan de trompetters der Koninklijke Majesteit in deze stad zijnde voor een nieuwejaar, 3 Philips guldens. Idem aan de trompetters van Z. M. den Koning van *Rome.*

Kosten in zake het proces en het vonnis tegen de Bagijnen, waarbij zij worden veroordeeld om nevens de burgerij hun aandeel te betalen in de hertoglijke beden en de stads accijnsen. Proceskosten in zake der veroordeeling van de Bagijnen.

Item den Cancelier van *Brabant* soe dese stadt te hoeve grote saken hangende heeft tegens capittele, Begynen ende meer anderen, ende die gerecommandeert te hebbene denselve gescenct twee ossen. Aan den Cancelier van *Brabant* worden twee ossen geschonken, omdat hij de stad gunstig zou aanbevelen in het proces tegen het kapittel en de Bagijnen.

Item Meesteren Jannen Schat, Advocaet ende Claesse van Heyst, Procureur

1503.

Aan Mr. Jan Schat Advokaat en den Procureur Claas van Heijst ieder een os op hun salaris naar *Brussel* gezonden.

deser stat op hueren salaris ende dienst als dat van oudts gewoenlick ende met hen overcomen is, elcken eenen oss gesonden, tsamen dairvoir betaelt metten costen die voirs. ossen te *Breussel* te stauwen die somme van 81 Ryns. gul. 5 st.

Belooningen aan boden van den Hertog en van den Graaf van *Nassau* goede tijdingen brengende.

Belooningen aan bodens van den Hertog uit *Spanjen* en van den Graaf van *Nassouw* als Stadhoeder-Generaal goede tijdingen aanbrengende.

Verzoek aan den Heer van *Nassau* om toestemming tot het leggen van een dam op zijnen grond te *Engelen*.

Item Gielys Parys bode des Heeren van *Nassouwen*, van dat hy eenen brief gedraigen heeft aen den voirs. Heer, omme by zynen genaden te willecoeren dat men eenen damme mucht slaen op zynre eerden tot *Engelen* als men dede, ende lange dairomme vervolght wel 16 daigen; ende wederomme alhier met brieven van den Heer van *Nassouwen*, gesonden waert van andere saken denselven dairaff gegeven 3 Ryns. gul. 10 st.

Proceskosten tegen den tollenaar van *Gorinchem* wegens tolheffing tegen de previlegien.

Kosten in zake van het proces der stad tegen den tollenaar van *Gorinchem*, wegens het vorderen van tolgelden aldaar tegen de vrijheden of previlegien der stad *'s Hertogenbosch*.

Betaling aan Willem van Cortenhoze, Deurwaarder van den Hoogen Raad des Hertogs, als gecommitteerde van den Graaf van *Nassau* Stadhouder-Generaal, in zake der gevangen te *Liempde* bij de Kleefsche of dienaren van den Heer van *IJsselsteijn* door de Gelderschen gemaakt, aangaande de straatroovers zich te *Ravestein* ophoudende en aangaande het afsteken der hoofden te *Alem*.

Item Willem van Corttenhoze, Deurweerder in den Hoogen Raet ons genedigen Heeren als gecommitteert by den Greve van *Nassouw* Stadhelder-Generael, in de sake van den gevangenen by den Cleeffschen oft den dienaeren des Heeren van *Ysselsteyn* tot *Leymde* van den Gelderschen gevangen, voirts omme die straetroeveren onder *Ravesteyn* hen onthoudende ende daigelicx in de Meyerien schedichten, ende aen den Hertoige van *Geldre* van myns genedigen Heeren wegen te versuecken ende remedie te hebbene van den afsteken van den hooftde tot *Alem*, denselven in hulpe van zynen costen gegeven 8 Ryns. gul.

Plakaatbrieven tegen de straatroovers die zich onder de smal Heeren ophouden.

Item Meesteren Jacoppen Dugardin, Secretaris in den voirs. Hoigen Raide voer die expeditie ende brieven by ons genedighen Heere ende zynen Stadthelder verleent op die straetroevers hen onder den smalen Heeren onthoudende 25 st.

Commissie uit de justitie naar *Kessel* om bij te wonen de executie en examinatie van een gevangene aldaar en om inquisitie te doen omtrent zijne medeboosdoeners.

Item Engbert van Uden, Stadthelder, Anthonis Hinckart, Onderscouthet deser stad, Jan Monix, Scouteth in *Pedellant*, Peter die Borchgreve, Scepen ende Lambert van den Boegaert, Gezwoerene gereyst tot *Kessel* omme te sien executeren ende examineren eenen gevangen aldair sittende, ende *Inquisitie* te doen van zynen venitten (vennooten, medeboosdoeners) inder Meyerie liggende, ende oick van Jannen Rutten op die *Dungen* gehaelt, vertheert etc.

Proceskosten in zake de wederregtelijke executien door den Hoogschout Hendrik Dicbier.

Kosten in het proces aangaande de waag en de wederregtelijke executien te dezer zake door Hendrik Dicbier gedaan.

Idem kosten in de feesten en processie van onzer Lieve Vrouwe omgang (ons Lieve Vrouwe dragt) als gewoonlijk.

Getuigen verhoor in de zaak van den Heer van *IJsselstein* en de stad met hare Meijerij op de schade en desolatie van *Eindhoven*.

Item Meesteren Claessen Kuyst, Secretaris deser stat, van dat hy verhoert heeft die getugen inder saken geconpromitteert by den Heer van *Ysselsteyn* ende deze stadt ende huer Meyerie, opten scade ende desolatie van *Eyndoven*, dairaff die sake alnu ten hove henght, ende tselve getugenisse int reyn te doen scrieven etc.

1503.

Item Katharyn van Berse voer huer huys Rodenborch dair die voirs. gecommitteerde huer beweynde ende handel van de voirs. assynsen settingen etc. hebben.

Het huis Rodenborch op de Markt, stads rekenkamer.

Item Arnt Barbier voer een pert dair (on) lancx die tromp op sat doe men den Roemschen Conninck innehaelde 2 st.

Paardhuur voor den trompetter gebruikt toen de Koning van *Rome* werd ingehaald.

Item den Cappellaene opten stoell te seggene, dat men der stat rekeninghe doen soude eenen stuver.

Belooning aan den Kapellaan die op den preekstoel afriep dat stads rekening zou gedaan worden.

Item den voirs. Adriaen (den Roeper) met zyne complicen der stat tortsen gedraigen als men metten Heiligen Sacramente processie voer ons genedigen Heer ende anderssins heeft gegaen etc.

Belooning aan stads toortsendragers bij de processie met het Heilig Sacrament ter eere van den Koning van *Rome* gehouden.

Item Agnese van Mulsel ende Arent Kersmeker van dat zy gelevert hadden wessen tortsen omme die Co. Ma. solempnelick dairmede inne te halenen, ende mitsdien zyn genaden by daige quamen, die voirs. tortsen niet gebesicht alsoe hen voer huer arbeyt ende zy die tortsee behielden, gegeven 12 st.

Wassen toortsen ongebruikt om dat de Koning gedurende den dag en niet 's avonds zijn intogt deed.

Item Wouteren Symonsz, Henricke van Herlair, Henrick Stevens elck met 4 perden, Gerritde van Oyen, Yoest Claess Bertke Baelyarts ende Gerit Stappaert elck met 3 perden met hueren waegene wel ingespannen, vuyt bevele ende begertte der Co. Ma. gereyst nae den *Grave* omme des Co. bagagien in dese stat te brengenen, ende waeren vuyt 2en daige sme voer elck pert 4 stuivers vz. 9 Ryns. gul. 12 st.

De bagage van den Koning uit deze stad te *Grave* afgehaald.

Item Heer Philips van der Eycken, Ridder, die dese stat ten hove in recht betrocken hadde, vuyt saken van 1600 cronen by den Staten geconcenteert omme Vrouwe Margeriette van Oistryck nu Hertoginne van *Savoyen* in *Vranckryck* te vueren, in welcker reysen hy Hoefmeester gemaict was, ende in derselver saken soe verre geprocedeert is geweest totten deffinitive, niettemin by arbitragie Heeren Cornelys van Bergen den voern. Heer Philips voer zyn actie toegevueght ende betaelt 100 Ryns. gul.

Proces geschikt tusschen Heer Philips van der Eycken, Ridder, Hofmeester bij de Hertogin Margaretha van Oostenrijk Hertogin van *Savoijen* bij hare reis naar *Frankrijk* over het aandeel door deze stad in die reiskosten te betalen.

Item Jannen van Baecx van den brieven ons genedigen Heeren te copieren mits den welcken Lambert Millinck ons genedigen Heer voirs. tvierde part van den prouffyten van der waigen overgegeven hadde etc.

Brieven waarbij Lambert Millinck een vierde part in het profijt der waag aan den Hertog afstaat.

Item den gueden mannen van den Ouden Voetboege deser stadt, mitsdien zy egheen proffyten van dese stat en hebben, als zy die voer d'impetreren van den state plegen te hebbene, ende nochtans huer statien van schieten ende precessien houden, denselve alsoe in hulpe van hueren costen gescenct 22 Ryns. gul. ende den Jongen Voetboege 8 Ryns. gul.

Toelagen aan de schuttergilden van den Ouden en Jongen Voetboog.

Volgt het salaris van de zes gecommitteerden en dat van hunnen klerk.

Salaris der zes gecommitteerden en hunnen klerk.

De kosten van bewaring der poorten, en van schrijvers aan de poorten, die om het *periculose* van den tijd de inkomende en uitgaande ondervroegen en aan de regering rapport deden.

De kosten aan personen die in het geheim, buiten de stad waakten.

Kosten van bewaring en bewaking der stad en hare poorten benevens van de opteekening van alle in- en uitgaande personen.

De kosten van dagvaardingen en pandingen voor onbetaalde stads accijnsen en van de aanslagen in de personele belasting, zoowel binnen de stad als daar buiten te weten op het Reut, buiten de Pickepoort, te Vucht en te Hintham.

Kosten van dagvaardiug en panding voor de onbetaalde stads accijnsen en zettingen.

Kosten voor onderhoud van gravers uit de dorpen gezonden welke in den zomer gegraven hadden aan de dijken, stroomen en sterkten.

Item alsoe dese stat in deze zomer die dorpen huer Meyerien bescreven heeft gehadt, omme deser stat dycken, stroomen ende sterckten op te graven ende te vegen, ende mitsdien ennige dorpen den welcken niet gelegen en was selve te graven, maer penningen gesonden omme andere persoenen ende grevers in huer plaetse te hueren, ende voer hen te arbeyden. Ende andere ende vele dorpen hebben gegraven, ende dien alsoe gelevert in byer ende broet als dat behoirt ende costumelick is te geschieden tsamen beloepende 31 Ryns. gul. 18 st. ort.

Betaling van lijf- en losrenten.

Volgen de gedane betalingen aan lijf- en erfrenten.

Aan de stad verstorven lijfrenten.

De lijfrenten aan de stad in den loop van het dienstjaar verstorven.

De geheele uitgaaf was 53,572 Rijns. gul. 13 st. $1^1/_2$ oirt.
" " ontvang " 32,748 " $^1/_2$ "
Nadeelig saldo 20,824 Rijns. gul. 12 st. $3^1/_2$ oirt.

Volgt de memorie van stads achterstallige schulden.

N°. 13. Rekening van St. Remeys 1503 tot St. Remeys 1504.

5de REKENING DER ZES GECOMMITTEERDEN TOTTEN REGIMENTE EN POLOTIE.

ONTVANGSTEN.

Het geld en de geldswaarde zooals in vorige rekening.
De Accijnsen en andere geheven middelen mede als in vorige rekening.

Kapittel 11.

5de zetting of personelen omslag.

5de zetting of personelen omslag.
De zetting begint dit jaar met die van de buitenlieden, Bagijnen en andere geestelijke personen.

De geheele ontvang was 30,721 Rijns. gul. 1 st. $3^1/_2$ oirt.

UITGAVEN.

De kapittels als gewoon gebragt, die geene bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

Kapittel 7.

Uitgaven aan afgevaardigden der stad naar de Staten van *Brabant* en andere commissien.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Geswoorens, Raadsheeren, Gedeputeerden, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ter Staten van Brabant en in andere der stads zaken uitgezonden.

Deze waren in dit jaar:
Lucas van Erpe, Schepen.

Hendrik Kuyst, Schepen.
Jan Heym, Schepen.
Mr. Klaas Kuyst, Secretaris..
Mr. Raes Raessen, Doctor.
Mr. Jan van Vladeracken.
Dirk van Hedel.
Symon van Couderborch, Secretaris.
Geerlinck die Rouver, Schepen.
Jan Back, Ridder, Schepen.
Jan Monix, Schepen.

De voornaamste zaken in dit kapittel voorkomende, zijn:

Afgevaardigden naar *Keulen* om aldaar den Hertog uit *Spanje* komende met de afgevaardigden der anderen steden en landen, Prelaten en Edelen met statie te ontvangen.

Op 6 November 1503 werden de Schepenen Lucas van Erp en Hendrik Kuyst bij ordinantie der stadt, en ten bevele des Heeren van *Nassouwe* als Stadhouder-Generaal, naar *Keulen* gezonden, om aldaar den genadigen Heer uit *Spanje* komende, staatsgewijze met de andere gedeputeerden van de Steden en Landen, Prelaten en Edelen in deze zijner genaden landen te halen, waartoe zij 5 dagen uit waren en voor deze hunne reis 20 Rijns. gul. ontvingen (met de gedeputeerden reisde een bode der stad te paard mede, zie kapittel 8).

Afgevaardigden ter dagvaart naar *Mechelen* gezonden, aldaar door zijne genade beschreven ten einde zijne genade, uit *Spanje* gekomen, zijne landen aan te bieden en op te dragen.

Zijne genade bedankt voor hunne gehouden processiën en gebeden gedurende zijne reis en afwezigheid.

Op 14 Nov. 1503 de Schepenen Lucas van Erpe, Jan Heyn en Mr. Claes Kuyst, Secretaris op die dachvairt tot *Mechelen* aldair generalick by onsen genedigen Heer bescreven gereyst, soe syne genaden vuyt *Spaengien* gecomen waren, hem den landen te offeren ende presenteren, regracierende die selve zyne genaden der landen van hueren processien bidden, in zynre voyagien ende absentien, ende van huer beliefsten van zynre wedercompste.

Aanvraag om beden voor den Hertog, te weten: continuatie der beden voor 6 jaren van 80,000 Rijns. gul. 's jaars en 40,000 Rijns. gul. 's jaars voor bijdragen in de reis van *Spanje*.

Op den 24 Nov. afgevaardigden ter staten van *Brabant* naar *Brussel*, om te aanhooren de petitie „ ons voirs. genedichsten Heere, als van de continuatie van der lopende beden van 80,000 Ryns. gul. des jairs ende zesse jairen lanck duerende ende dairtoe noch in hulpe ende succurs van der voyagien in *Spaengien* 40,000 gul. des jairs opt dwelcke die gedeputeerden vanden steden begeerde achter rugge huer verhale ende rapport dairaff te doene en de yerst op die selve peticie te hoerene antwoirdt der Prelaten ende van den Edelen.

De eerste bede door de stad toegestaan doch voor de tweede 30,000 R. gul. voor 4 jaren aan te bieden.

Dat antwoord werd namens stads regering door de afgevaardigden den 8 Januarij 1504 nadat Prelaten en Edelen hadden toegestemd, gebragt, te weten, toestemming in de continuatie der beden en in hulpe der voyagie in *Spaengien* 30,000 gulden 4 jaren lanck.

De Secretaris Simon van Couderborch met den Hoogschout bij den Hertog te *Rijssel* gezonden om zijner genade meening te weten omtrent een gevangene uit *Driel*.

Op 17 Februarij 1504 Mr. Symon van Couderborch, Secretaris met den Hoogschout naar zijne genade te *Rijssel* gereisd om zijner genade advies en goede meening omtrent een gevangen uit *Driel* op het feit door hem te *Geffen* gepleegd, gevangen genomen, ten einde daardoor niet te komen in oorlog en te verhoeden dat op deze stad en hare Meijerij verhaal worde genomen.

Idem Mr. Simon voirs. aan den Hertog gezonden om vrijgesteld te worden van de gevorderde leve-

Item Mr. Symon voirs. vutgesonden by ordinantie deser stadt ten hove by ons geneden Heere, omme aen zynre genaden excusatie te hebbene van den 8 tonnen buscruyts ende meer anderen, tenthen ende pavelionen, hy begeerden

ring van buskruid, tenten en pavelionen mits den laatst doorstanen oorlog met *Gelderland*, waarin de Hertog toestemde.

van dese stadt te hebbene, overmyts den lesten oirloge van *Geldre*, ende mytsdien dese stadt ende Meyerye op die frontieren van den lande liggende zyn, alsoe dat onsen genedigen Heer des te vreden was.

Een besloten brief des Hertogs van *Gelder* aan den Koning van *Frankrijk* en zijn Cancelier te *Oisterwijk* door den gevangen overbrenger in een privaat geworpen, daaruit gehaald en den Hertog van *Brabant* gebragt.

Op 11 Julij 1504 Mr. Claes Kuyst, Secretaris vuyt ordinantie deser stadt nae ons genedigen Heer gereyst omme zyne genade te exhiberen ende presenteren sekere besloitene brieven in eenen private tot *Oesterwyck* geworpen by eenen jongen geselle, ende aldair was gevangen, ende by den Hertoige van *Geldre* gescreven ende gesonden waeren aen den Co. van *Franckrycke* ende synen Cancellier.

Afgevaardigden aan den Hertog te *'s Gravenhage* aangaande de gevangeneu door de Gelderschen te *Maren* gehaald enz.

Op 29 Julij 1504 Mr. Symon voirs. bij ons genedigen Heer in den *Haige* in *Hollant* omme zyne genaden te kennen te ghevenen, van den gevangenen by den Gelrisschen gehaelt tot *Maren*, ende voirts van den perden Everits van Doerne vuytten goidshuyse van *Bynderen* genomen, ende van meer andere faeyten die selve Gelderschen dagelix in dese Meyerye contrarie den bestande committerende.

Afgevaardigden aan den Hertog in *Holland* over het sluiten der stroomen door de Gelderschen, aangaande den Heer van *IJsselsteijn* en den Jonker van *Bokhoven* om op Brabantsch grondgebied geen schade toe te brengen en om met de paarden van ordonnautie en oorlog in de Meijerij liggende, geen schade te doen.

Op den 24 Oixt (Oogstmaand) Geerlick die Rover, Scepen ende Mr. Symon voirs. naer ons geneden Heer in *Hollant*, omme te vervolgen van den sluiten van den stromen ende wegen der Gelderschen, ende voirts opt stuck van den Heer van *Ysselstein* ende den Joncker van *Bockhoven*, op deser eerden nyet te schedigen, ende die perden van der ordinantie ende van oirloge in der Meyerye liggende, egheen schade mede te doen.

Deputatie aan den Hertog te *Turnhout* ten einde zijne hoogheid bekend te maken dat te *'s Hertogenbosch* geene schadelijke ziekte heerschte, met verzoek de stad niet te schuwen maar daarin te komen om daardoor de stad en hare Meijerij te vertroosten.

Op 7 September 1504. Item Heer Jan Back, Ridder, Jan Monix, Scepen ende Mr. Symon voirs. nae ons geneden Heer tot *Toerhout* zynde, gereyst, omme zyne genadén te informeren van der zieckten in dese stadt regnerende, omme dairby ende ten ocsuyne van dien, dese stadt nyet te scouwenen, want qualycken aengebracht was, ende zyne genade alhier te brengenen, omme dese stadt ende Meyerye dair by vertroest te zyne.

Kapittel 8 en 9.

Uitgaven aan bodenloon zoo te paard als te voet in dienst der stad gebruikt.

Boden te paard werden onder meer anderen afgezonden:

Geerlick die Rover kastelein van het kasteel te *Heeswijk* en Jan Monix, Schepenen te *'s Hertogenbosch* gekozen.

4 October 1503 aan Geerlick die Rover, casteleyn van het kasteel van *Heeswijk* en aan Jan Monix te *Dinther*, inhoudende soe zy Scepenen gecoeren waeren dat zy van stonden aen ten *Bosch* comen souden."

De Heer van *Helmond* Hoogschout.

20 Maart 1504 aan den Heer van *Helmond*, Hoogschout.

De Jonker van *Bokhoven* neemt van de Gelderschen gevangen; de Gelderschen komen bij *Hedel* over *de Maas*, de stad geeft te kennen, dat zij zich die zaak niet aantrekt.

5 Junij 1504 aan de Gelderschen, die hij vant op deze zijde van *Hedel*, hen seggende, als van den gevangen die de Heer of Joncker van *Bockhoven* van henluijden gevangen hadden, dat dese stadt huer des nyet aen en toech etc.

Tijdingen, dat de Gelderschen te *Poederoijen* waren overgescheept, onwaar bevonden.

22 Junij 1504 tot *Druenen*, vut sake van der tydingen die hier comen was, als van den Gelrisschen, dat zy tot *Poyeroyen* overgescheept weeren.

4 Sept. 1504 met twee plackaten aan de steden, vrijhedeu en dorpen van

Kempenland en *Oisterwyk* om hunne gedeputeerden te zenden tegen de komst van den genadigen Heer Hertog en Koning, en hen mede commissie te geven om in de zaken deze stad en hare Meijerij te handelen. 1504. Oproeping van gedeputeerden uit de Meijerij om den Hertog en Koning binnen deze stad te ontvangen.

9 dito werden boden uitgezonden „ onsen genedigen Heer onder oigen (te gemoet) omme wederom tydinge te brengen in certeyne, die ure van zynre genaden compst. Boden afgezonden hem te gemoet om het uur van de komst te vernemen.

S[t]. Michielsdag (29 Sept. 1504) een bode tot groet *Lytt* ende *Lyttoyen* omme aldair te vernemen van den brande die de Gelrisschen dair gedaen hadden etc. Idem om te vernemen naar de brandstichting door de Gelderschen te *Lith* en *Lithoijen*.

Boden te voet:

Item Symon Dirixz vutgesonden opten 11[ten] dach der voirs. maent (October 1503) met eenen beslotenen brieff aan den Hertoig van *Geldre* die hy zocht in vele diversche plaetsen in den lande van *Geldre*, ende vant hem voer *Bathenborch* int heer etc. De Hertog van *Gelder* in het leger voor *Batenburg*.

Item Jan van Helmont vutgesonden ten voirs. daige met eenre opene copie autentyk als van den brieff die de Hertoige van *Geldre* voirs. aen deze stadt gescreven hadde, in *Hollant* aan sekere steden aldair, te wetene *Gorichem*, *Dortrecht*, *Delff*, *Delfhagen*, *Schiedam* ende in den *Briel*, omme de voirs. copie tot elcker plaetsen te publiceren, ende elck van hen van schade te wachten.

Item Jan die Vuest vutgesonden opten 13[ten] dach der voirs. maent Novembri (1503) met eenen openenen brieff van mandamente ons genedighen Heer des Erts-Hertoigen, tot *Helmont* aen den Joncker van *Helmont* Hoigschouteth ende zynen Schouteth aldair, inhoudende als van den Gelrischen dat zy alhier in dese stad noch inder Meyeryen egheen conversatie, frequentatie, comanscappen, wanderinge off verkeringe hebben en souden, om dat tot allen plaetsen inder Meyeryen alsoe men van dien gewoenlick is, te doen publiceren gelyck hier gedaen was. Mandement van den Hertog te *'s Hertogenbosch* en in hare Meijerij gepubliceerd waarbij verboden wordt met de Gelderschen te converseren, frequenteren, koopmanschap te drijven enz.

Item Dirck Mathysz vutgesonden opten Sondach 8[e] January (1504) met eenen beslotenen brieff tot *Boextel* aen den Heer van *Boextel*, inhoudende omme alhier te comenen by den Commissarissen, die alhier comen waeren om wairheit te verhoeren, inder saken van den wechgelt off tolrecht, dairaff die voirs. Heer van *Boextel* ende die van *Sint Oedenroede* tegen een, te hove in recht hangende zyn etc. Proces tusschen den Heer van *Boxtel* en de gemeente *St. Oedenrode* over het weggeld of tolregt te *Boxtel*.

Item Jan die Vuest vutgesonden opten 26[ten] van Meye met eenen beslotenen brieff tot *Bockhoven* aen Joncker Jan van der Aa Heer tot *Bockhoven*, aengaende der saken van den gevangenen van den Gelrischen, die hy alhier voer dese stadt gebracht hadde, ende vry ontslagen waert, soe die stadt huer des nyet aen en toight. Kennisgeving aan Jonker Jan van der Aa, Heer van *Bokhoven*, dat de Geldersche gevangene, door hem voor deze stad gebragt, was ontslagen en dat de stad zich die zaak niet aantrok.

Item Jan die Vuest vutgesonden in profesto Johannis Baptista met 5 beslotenen brieven, eenen tot *Antwerpen* aen den Abt van S[te]. Michiels, eenen tot *Loven* aen den Abdt van S[te]. Geertruide, eenen aen den Abdt van Perck ende eenen aen den Abdt van Everboey, inhoudende om elck van hen naeder alder gewoenten alhier te willen wesen inder processie van onser Lieve Vrouwen dracht, ende den 5[ten] brieff tot *Breussel* aen M[r]. Jan van Vladeracken ende M[r]. Raes Raessen aldair ter dachvairt wesende. Uitnoodiging aan de Abten om tegenwoordig te zijn in de processie van ons Lieve Vrouwe dragt.

1504.

Plakaat waarbij den burgers en kooplieden uit deze stad ter markt te Antwerpen zijnde, wordt bevolen tegenwoordig te zijn in de feesten en de processie van ons Lieve Vrouwe dragt.

Item Gerit van der Hellen vutgesonden opten 26[sten] dach der voirs maent Juny met eenen oepenen plackaet tot *Antwerpen* aen onsen bourgeren ende coepluyden aldair ter merct wesende, inhoudende, dat zy, ende elck van hen, hen inder feesten ende ommeganck van onss Liever Vrouwe dracht doen toecomende, ten *Bossche* hem vuegen souden.

De Gelderschen komen met schepen, ponten en zwaanhalsen op de Maas bij Batenburg en Megen.

Item denselven noch vutgesonden opten lesten dach der voirs. maent July met eenen openen plackaet in *Maeslant* te wetene tot *Empel*, *Kessel*, *Maren*, *Alem*, *Lyt*, *Lytloyen*, *Megen*, *Macheren* ende *Haren*, inhoudende, alsoe hier eene haestige tydinge comen was, dat omtrent *Bathenborch* ende *Megen* opter *Masen* aldair, verscheiden scepen, pointen (ponten) ende zweenhalsen met volck van wapenen in den avont gecomen weeren, nyet wetende tot wat meyningen, adverterende ende bevelende oft alsoe weer, elcken van hen byzunderlick, ende tvoirs. volck van wapenen hen vuegende ende nederslogen op dese zyde van der *Masen*, in onser Meyeryen te comenen, dat zy hen alsdan by een souden vuegen ende opter been houden, den clockenslach te volgen omme de vyanden oft van noode were te wederstaen.

Kennisgeving daarvan aan de dorpen in het kwartier van Maasland ten einde, indien het daarop zijnde krijgsvolk zich aan deze zijde der Maas in de Meijerij nedersloeg, dat zij zich dan bijeen zouden voegen en met klokslag op trekken ten einde den vijand te wederstaan.

Een dergelijk open plakaat werd op dien dag afgezonden aan *Roesmalen*, *Geffen*, *Os*, *Berchen*, *Nystelre* en aen meer andere dorpen aldair.

Aanschrijving der stads regering aan de steden, vrijheden en dorpen in de Meijerij om goed te waken en wel toe te zien op de Gelderschen.

Oproeping van gedeputeerden naar deze stad om maatregelen van algemeene veiligheid te nemen.

Voorts werden door boden zoo wel te paard als te voet, aan de onderscheidene dorpen in de Meijerij, ter zake van de spanning tusschen de Brabanders en de Gelderschen, brieven afgezonden, houdende last om goed te waken en wel toe te zien, en zoo wel de gedeputeerden van het platte land als de Edelen der heerlijkheden en Kwartierschouten naar deze stad op te roepen om met stads regering maatregelen van veiligheid in het algemeen belang te nemen.

Die van 's Hertogenbosch en der Meijerij, beschadigen dagelijks die van Rossum en Zalt-Bommel.

Item Symon Dirixz voirs. noch vutgesonden opten 23[ten] dach der voirs. maent (Augustus) met sekeren deser stadt brieven tot *Rossem* ende *Bomel*, ende dat voer een antwoirdt op die brieven van avisament byden selven van *Rossem* gescreven, opt beschadigen van ende ghene, dat hen daigelicx van dese stadt ende Meyerye gebuert etc.

Aanschrijvingen in het bedrijf van Oisterwijk en Kempenland om hunne sterketten, draaiboomen en landweeren in orde te brengen.

Item denselve Symon noch vutgesonden opten (eersten) dach van Septembri met twee plackaten int bedryff van *Oesterwyck* ende *Kempenlant*, omme huer stercketten, dreyboemen ende landweeren te repareren ende op te makenen.

Kennisgeving aan de steden, dorpen en vrijheden in de Meijerij en aan den Hertog Karel van Gelder, van de komst des Aarts-Hertogs en andere vorsten te 's Hertogenbosch, aanschrijving om victualie daarvoor te zenden en aanschrijving tot het zenden van gedeputeerden om den Hertog met zijn gevolg te ontvangen.

Item Peter van Auwenborch vutgesonden opten 2[ten] dach der voirs maent Septembri met 2[en] opene plackaten, eenen int bedryff van *Oesterwyck* ende eenen in *Kempenlant*, adverterende allen dorpen ende vryheden, die compste ons genedighen Heer ende andere fursten *Cleve*, *Gulick*, *Luydeck* etc. ende alhier te brengene alle gereetscap van vitaelgie en te versien op die selve compste.

Item Jan die Vuest vutgesonden ten voirs. 2[ten] daigen met eenen beslotenen brieff aen Heeren Kaerle van Geldre tot *Arnhem*, ende met eenen plackaet int bedryff van *Maeslant*, die selve adverterende van der compste ons genedighen Heer ende den anderen fursten voirs. ende brocht van den Hertoige van *Geldre* besloten antwoirdt.

Item Broes die Lepper vutgesonden alsoe ten voirs. 2ten daighen met eenen openen plackaet int bedryff van *Pedelant* aen allen dorpen ende vryheiden, die compste ons genedighen Heer ende andere fursten gelyck boven vercleert steet, te adverteren.

Item Dirck Mathysz vutgesonden 4ten Septembri met 2 openen plackaten inden bedryve van *Maeslant* ende *Pedelant* om elck huer gedeputeerden alhier te seynden, myts der compsten ons genedighen Heer ende andere foursten als boven.

Item denselven noch vutgesonden den 7^a Septembri der voirs. maent met eenen beslotenen brieff tot *Tourhoudt* aen de gedeputeerden, te wetene, Heeren Jan Back, Ridder, Jan Monix ende M^r. Symon, Secretaris myts de compste van onsen genedighen Heer ende andere fursten, als boven.

Item Symon Dierxz vutgesonden opten 11ten dach der voirs. maent met een open plackaet tot *Herlair*, *Boextel*, *Casteren* op die watermolens aen de moleners tot elcker plaetse, hen intimerende seggende ende bevelende myts der compste van onsen genedighen Heer voirs. dat zy ende elck van hen twater nyet ophouden en souden.

Bevel aan de molenaars op de watermolens te *Herlair*, *Boxtel* en *Casteren* om het water, mits de komst van den Hertog, niet op te houden.

Kapittels 15 *en* 17.

Uitgaven aan timmerwerk en van herstellingen aan stads werken, arbeidsloon aan werklieden te dien einde.

Dit kapittel bevat zooals in vorige rekeningen, de uitgaven aan timmerwerk en arbeidsloon, het is echter meer uitgebreid in werken aan poorten, bruggen en vestingtorens.

Bevestiging en herstellingen aan poorten, bruggen en vestingtorens.

Kapittel 18.

Ander vutgeven van der stadt poirten by daige te hueden, ende te wachten omme te wetene als van den gheenen dair vuyt ende ingaende, comende ende vertreckende, gelyck dat byder gemeynre stadt geordineert was overmyts redenen huer dairtoe porrende in manieren etc.

Het waken aan de poorten begon op S^t. Vitendag en duurde 35 dagen.

Stads poorten bewaakt en de in- en uitgaande opgeteekend als voorzorgmaatregel tegenover de dreigende houding der Gelderschen.

Kapittel 19.

Ander vutgeven als van den gheenen die des nachts vut ordinancie als voer buiten der stadt ront om die waeck gehouden hebben, omme of sy yet vernomen van den vyanden, dat terstont te laten weten.

Het waken buiten de stad begon op S^t. Remeysdag en duurde 21 volgende nachten.

Wakers buiten de stad ter voirs. oorzake.

Kapittel 20.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen enz. aan onderscheidene Heeren, Prelaten, Edelen, Jonckeren, steden, gedeputeerden en anderen, tijdens deze rekening in de stad geweest zijnde.

Daaronder komen voor:

De Suffragaen van *Luik*.

Schenkingen of vereeringen van wijnen enz. aan onderscheidene Heeren, Prelaten, Edelen, Jonkers, steden en gedeputeerden.

Jonker Floris van IJsselsteijn.

De Raad des Hertogs van *Cleef.*

M[r]. Anthonys Heenkenschoot, Raad en Commissaris ons genadigen Heer.

De Suffragaen van *Camerik*, op onser Lieve Vrouwe omgang.

De Prelaten andere Heeren en goede mannen in de kapittelkamer ten dage dier processie.

De Aarts-Hertog komt met groote statie in de stad, wordt met wijn en ossen beschonken.

Item onsen genedigen Heer den Ertshertoige in Septembri in dese stadt met groten state ende der ordinancien comende, twee stucken Ryns wyns tsamen houdende 2 voeder 10 vierendeel.

Item ten selven tyde zyn genaden noch gesoenct twee schoen ende vette ossen, ende overmase gecoft voer 40 Philips guldens.

De Bisschop van *Luik*, zijne genade vergezellende.

De Hertog van *Cleve*, idem.

De Hertog van *Gulick*, idem.

De Cancelier van *Oostenrijk.*

De jonge Paltsgraaf.

De Bisschop van *Atrecht.*

De Heer van *Finis.*

De Heer van *Sieveren.*

Mon[s]. La Motzze, Heer van *der Vere.*

Jonker Robbrecht van Arborch, in den name van den Heer van *Nassouwen.*

Heer Cornelis van Bergen, Heer van *Sevenbergen.*

De Graaf van *Horne.*

De Audiencier van ons genade.

Symon Lougin, Ontvanger-Generaal van ons genaden.

Jeronimo Lauweryn, Tresorier-Generaal en zijn zoon, Griffier van de financien.

De Heer van *Vergy*, Maarscalck van *Bourgondien* en Stadhouder van den oorlog.

De Abt van *Bern.*

De Heer van *Bazengys.*

Huybert de Straten, Audiencier in den Raad van *Brabant.*

Kapittel 22.

Uitgaven aan alderhande saken.

Behalve de gewone uitgaven onder dit kapittel gebragt, en reeds gedeeltelijk bij uittreksels van vorige rekeningen, gegeven, komen in dit kapittel de volgende bijzonderheden voor:

De Graaf van *Nassau* geeft de stad kennis dat de Hertog van *IJsbroek* naar *'s Hertogenbosch* en de Meijerij komt.

Item eenen bode des Heere van *Nassouwen* die seker goede tydinge met eenen brieff aen dese stadt bracht, dat onse genedighen Heer van *Ysbroeck* opgebroken weer, nae desen zynen landen te reysen.

Last op allen die *gemeentegronden* omtrent de stad in ge-

Item M[r]. Matheeuss Hujoel, Secretaris etc. Item vander mandamente, dair mede een jegelick bevolen waert ende gepubliceert *die Gemeynten* omtrent dese

stadt bruycken, ofte erven van der stadt vercregen hebben, huer brieven ende titule van vercryge te thoenen ende te laten visiteren.

bruik hebben of erven van de stad verkregen om hunne brieven en titels van verkrijging te toonen en te doen nazien.

Item den auden Schutten inder feesten van onse Lieve Vrouwen ommeganck tot salpeter ende buscruyt omme den *Draeck te stekenen* 7$^{1}/_{2}$ st.

Aan de Schutterij van den Ouden Voetboog om in het feest van onzer Lieve Vrouwe omgang salpeter en buskruid om den *Draak te steken.*

Item den Cancellier van *Brabant* soe dese stadt ende oick die Meyerye tsamen diversche saken ten hove in recht hangende hebben, op die declaratie van den capittel ende Beghynnen, *Ysselsteyn*, *Merrode* ende anderen, ende tot expeditie van denselven saken te comenen, ende oick tot recommandatie denselven geschenct twee ossen.

Aan den Cancelier van *Brabant* twee ossen geschonken om daardoor afdoening van stads processen te verkrijgen en te worden gehouden voor aanbevolen.

Item den wynscroderen van tweën stucken wyns vuytten huyse Andries Mols ende Arentde Wels, onsen genedighen Heer in den *Hove van Bergen* te brengen ende te vueren.

De Aarts-Hertog gelogeerd in het Hof van Bergen.

(Het voormalige Hof van Bergen was in de Ortenstraat bij de Orten binnenpoort, thans het huis en de uitgestrekte pakhuizen in eigendom, bewoond en gebruikt wordende door Mevrouw de Wed^{e}. J. F. van Rijckevorsel.)

Item Geritden den Brouwere van dat hy tuynrys, poeten ende staken van *Empel* gedragen heeft int ghat van *der Diessen*, 2 st. oirt. Item Mathyss Lamberts Coelbertsse tot *Engelen* van den vercofte rysen, staken ende pooten, twee pleyten ende drie zweenhals, met synen knechten geladen, gedragen, ende van den ghat van *der Diesen* aen die Orthenbrugge in vyff reysse gevuert heeft 2 Ryns. gul. etc.

Een gat in *de Dieze* gespoeld, rijs en staken van dat gat naar de Orthensche brug gevoerd.

Item M^{r}. Symonne, Secretarys van sekere scryftueren in den *Haige* onsen genedigen Heere overgegeven, aengaende de gevangenen by den Gelderschen tot *Maren* gehaelt ende van den afnemen van den perden Everits van Doernen tot *Bynderen* vuytten Goidshuyse van *Bynderen* etc. 3 st.

Adres aan den Hertog, te *'s Gravenhage* zijnde, aangaande de door de Gelderschen te *Maren* gehaalde gevangenen.

Item M^{r}. Claess Kuyst voer die copie van der doliantie ende den gebreken, ons genedigen Heer voirs. die lanck waeren, overgegeven, 14 stuivers.

Item voer eenen brieff ons genedigen Heer voirs. myts den welcke bevolen waert, allen ruyteren vutter Meyeryen, nyet te schedigen op die Gelderschen ende oft eenige q.trarie dese deeden, die te moegen straffen ten exemple van allen anderen etc.

Verbod op de ruiters in de Meijerij om de Gelderschen te beschadigen, bedreiging van straf tegen hen die dat bevel niet opvolgen.

Item Meester Symonne voirs. over sekere brieven ende copien van brieven ons genedigen Heere, op die gevangenen van *Dryel* verleent 20 st.

Gevangenen van *Driel.*

Volgen de betaalde lijf- en erfrenten.

De geheele uitgaaf was 54,710 Rijns. gul. 5 st. 3 oirt.
" " " " 30,721 " 1 " 3$^{1}/_{2}$ "
Nadeelig saldo 23,989 Rijns. gul. 3 st. 3$^{1}/_{2}$ oirt.

Volgens de achter deze rekening geplaatste specificatie bleef de stad tot S^{t}. Remeys of Bamis 1504 (1 October) eene achterstallige schuld hebben van 97,632 Rijns. gul. 5 st. 5$^{1}/_{2}$ plac.

N°. 14. **Rekening van St. Remeys 1504 tot St. Remeys 1505.**

6de EN LAATSTE REKENING VAN DE EERSTE ZES GECOMMITTEERDEN TOTTEN REGIMENTE BEWYNDE EN POLITIE.

ONTVANGSTEN.

Het geld en de geldswaarde zoo als in de voorgaande rekening.

De Accijnsen en middelen mede als in vorige rekening.

Twee kapittels van ontvang zijn echter nieuw, waarvan, om hunne belangrijkheid tot de geschiedenis, alhier uittreksels volgen.

Kapittel 11.

Ontvangsten bijzonder ter zake des oorlogs met *Gelderland.*

Ander ontfanck alnoch comende van alrehande saken, ende besunder van penninghen by den platten lande deser Meyeryen ten ocsuyne vanden leesten oirloge van Geldre, ende ten onderhouden van den volck van wapenen ende anderssins by dese stadt, soe voir huer selven ende der Meyeryen verschoten, geconsenteert. Ende insgelycx der afquytingen van den 400 Ryns. gul. tjairs der stadt van Mechelen etc., in handen der voirs. gecommitteerden betaelt ende ontfangen, nae taxe ende quote dairvan by rekeninghe gepasseert ende vutgesonden als hier volght:

Vergadering van de gedeputeerden van het platte land der Meijerij om met de stad te raadplegen over, én te regelen de betaling der oorlogskosten, onderhouden van 500 payen of soldaten op de grenzen, het maken van het blokhuis op den Lithschen Ham enz.

Inden jersten als 3a February ano 1504 by deser stadt ende den gedeputeerden vander Meyeryen notabelick vergadert zynde, inde costen byder voirs. zesse gecommitteerden, soe voer der voirs. stadt ende der Meyeryen, van te onderhouden 500 *paeyen op die frontieren* tegens die vyanden van *Geldre*, in maken van den *blockhuys opten Littenham*, Heeren rijden, bodenloen ende anderssins nootlycke, ten ocsuyne vanden selven oirloige verschoeten, geaccordeert een somme by taxe vuyt te seyndene beloepende 5013 Ryns. gul. 16½ stuver, ende te quoteren dair aff 2700 Ryns. gul. op dese stadt den dorden penninck, ende op die Meyerye die twee penninghen. Aengesien die Co. Mai. die voirs. 2700 Ryns. gul. beedsgewyse cortten soude, ende tsurplus als 2313 Ryns. gul. 16½ stuver te quoteren op die stadt den vierden penninck ende op die Meyerye, want oirloghspenningen weeren, ende nyet beedsgewyse oft anderssins te cortten, mair alleen by der stadt ende Meyerye te dragene die drie penninghen, nae inhoudt den extracte dair van rekeninghen gepasseert, ende by quote voer die portie van den plattelande vutgesonden ende ontfangen beloepende 3583 Ryns. gul. 5 st.

Item ten selven tyde noch by dese stant ende den gedeputeerden van der Meyeryen geaccordeert, by quote vuyt te seyndene 1600 Utrechts gul. te 24 stuvers tstuck, voer die stadt den dorden penninck ende die Meyerye die twee penninghen, gemerct die cortten souden beedsgewyse als voirs. is, omme bekeert te worddenen inder betalinge van 400 paeyen te voete een maent lanck, nae begerte der Co. Ma. etc., nae inhoudt der voirs. extracten

ende by rekeninghe gepasseert, alsoe by quote dair aff voer die portie der Meyeryen vuytgesonden ende ontfangen 1280 Ryns. gul.

Item alnoch 26 Merte ano 1500 vyve, nae Paeschen by taxe ende quote vuytgesonden eene summe van 3000 Ryns. gul. omme die bekeert te wordenen van 400 payen een maent lanck te onderhoudenen, ende voirts als gratuyteit dese stadt ende Meyerye gedelivereert te zyn, van den 400,000 onlancx by allen den landen de Co. Ma. geconsenteert ten ocsuyne van den voirs. oirloige etc. Ende dairaf te dragenen dese stadt den 4[den] penninck ende die Meyerye die drie penninck, ende mytsdien die voirs. gecommitteerden den ontfanck van dese nyet gehaidt en hebben, mair Jan van der Steen ende Mathys Lambertiss met Victoeren van der Molen, dairomme alhier dair aff *nyet*.

De stad en de Meijerij accorderen bij omslag, achtervolgende, gelden tot betaling der soldij aan 400 krijgsknechten om de te betalen sommen te korten op de beden of daarvan gratie te verkrijgen.

Item noch 22 Septembri ano 1500 vyve, omme dese stadt metten gedeputeerden der Meyeryen vergadert zynde, ten ocsuyne van sekeren costen by den voirs. gecommitteerden, soe voer der stadt ende der Meyeryen in den voirs. oirloige, nae inhoudt den extracte dair van by rekeninghe gepasseert, verschoeten ende verleeght, geaccordeert eene some van 838 Ryns. gul. 1½ st. by quote op der Meyeryen vuyt te seyndenen die drie deelen, ende by den voirs. gecommitteerden in dese ontfangen vz. 628 Ryns. gul. 11 st. ½ oirt.

Regeling van te betalen oorlogskosten in den laatsten oorlog gemaakt.

Volgen de schikkingen tusschen de stad en de gedeputeerden der Meijerij, ter zake van de afdoening der 400 Rijns. gul. 's jaars aan renten, door de stad en hare Meijerij aan de stad *Mechelen* verschuldigd, wegens eene door laatstgemelde stad aan *'s Hertogenbosch* en hare Meijerij in 1485 voorgeschoten som van 6400 Rijns. gul. tot afkoop van hun aandeel in de bede van den 12[den] penning, betaalde in gemelde som het platte land der Meijerij, 4854 Rijns. gul. 3 st. 1½ oirt.

Afdoening van de schuld der stad en hare Meijerij aan de stad *Mechelen*.

Kapittel 12—25.

Ander ontfanck comende van settingen, dat ruytergelt genoempt, by der voirs. stadt omme huere portie van den costen ende penningen int onderhouden van de 500 ende 400 paeyen ende anderssins, inder voirs. lester veden van Geldre, gedaen ende te doene, eensdeels dairmede te vervallen, nae ordinantie dairvan geordineert ende gepublicoert etc.

Zetting of personelen omslag tot betaling van stads aandeel in het ruitergeld en tot afbetaling in de 500 en 400 payen in den laatsten oorlog tegen de Gelderschen, aangenomen.

In de verschillende wijken der stad, op *den Dungen*, buiten de *Picken*- of *Vuchterpoort*, te *Hintham* en te *Orthen* was de gezamentlijke opbrengst 2384 Rijns. gul. 13 st.

Kapittels 28—42.

Ontfanck komende van der gemeynre settinge of personelen omslag voor het sesde jaar.

Algemeene zesde zetting of personeele omslag.

In totaal bedrag van 10,339 Rijns. gul. 14 st. 2½ oirt.

De geheele ontvang was 63,994 Rijns. gul. 16 st.

UITGAVEN.

Van de kapittels, bevattende de gewone uitgaven als in vorige rekening, wordt geene melding gemaakt, tenzij deze bijzonderheden bevatten.

Kapittel 7.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, gecommitteerden en Secretarissen, ter dagvaart als afgevaardigden naar de Staten van Brabant, de Staten-Generaal van alle de landen en in andere commissien uitgezonden.

Schepenen, Raadsheeren, Secretarissen en gecommitteerden, afgevaardigd ter Staten van *Brabant*, ter Staten-Generaal van alle de landen en in andere commissien.

Deze waren gedurende dit jaar:
Mr. Jan van Vladeracken, Raadsheer.
Mr. Henrick Pelgrom, Secretaris.
Mr. Symon van der Couderborch, Secretaris.
Heer Jan Back, Ridder.
Gerrit Kuyst, Schepen.
Mr. Claes Kuyst, Secretaris.
Dirck die Borchgreve, Schepen.
Jan Heym.
Lambert Mielinck.
Jad de Leeuw en Gerrit Colen, Dekenen van ambachtsgilden.
Arent Monix, Schepen.
Lambert van den Boegaert, Raadsman.
De voornaamste zaken in dit kapittel voorkomende zijn:

Commissie aan den Koning-Hertog om te verzoeken de grenzen der Meijerij tegen de Gelderschen met ruiters te dekken, vermits die waren ontbloot door het vertrek van het volk van wapenen naar het land van *Kessel*.

Inden jersten Meester Jan van Vladeracken, Raidsman ende Mr. Henrick Pelgrom, Secretaris deser stadt, vuyt ordinantie derselve stadt 4a Octobris (1504) te *Bruessel* nae onsen genedigen Heer den Coninck gereyst omme aen zyne genaden te solliciteren, dat die frontieren deser Meyeryen met ruyteren beset muchten weerden, ende bewaert tegens die vyanden van *Geldre*, gemerct allet volck van wapenen te voete ende te perde, nae den lande van *Kessel* getoigen waeren, sonder de frontieren te besetten etc.

Commissie aan den Heer *de Vergy* en andere Kapiteinen in het beleg van *Hedel*.

Item Mr. Symon van der Couderborch, Secretaris, by bevele ende ordinantie deser stadt prima Novembris gereden in den belech voer *Hedel*, aen den Heer *van Vergy* Stadhelder, ende andere Cappeteynen aldair liggende, omme dese stadt ende Meyerye te excuseren van voirderen dienst etc.

Nadere commissie aan den Koning-Hertog, naar *Gent* van wege de stad en de Meijerij afgezonden, om den Koning te kennen te geven den last en schaden die de Meijerij leed met het branden, rooven en gevangen nemen door de Gelderschen

Item Heer Jan Back, Ridder, Gerit Kuyst, Scepen, Mr. Henrick Pelgrom, ende Meester Jan Lombarts Secretaris van *Oisterwyck*, by ordinantie deser stadt ende de gedeputeerden van der Meyeryen, 3a Novembris (1504), tot *Ghent* by onsen genedigen Heer gereyst, omme zynen genaden te kennen te ghevenen, den groeten last, schade ende hynder van brant, roven ende vangen, die van der Meyeryen, sutineren mosten van den Gelderschen, vuyt dien, die frontieren nyet beset en waeren, ende dat die ruyteren altsamen naeden lande

van *Kessel* weeren. Ende dat die stadt alsoe, in defencie van den lande aengenomen hadde 500 knechten een maent lanck, ende den salaris dairaf by onsen genedigen Heer te cortten aen de lopende bede, ende van meer andere saken den handel van den oirloge aengaende.

in de Meyerij, om welke reden zij 500 knechten hadden aangenomen ten einde de soldij daarvan, te korten aan de beden.

Item Meester Symon voirs. by ordinantie deser stadt, met 2[en] archiers van den Stadthelder-Generael gereden naden lande van *Kessel*, omme af te brengenen volck van wapenen ende de Meyerye dair mede te besettenen etc.

Commissie naar het land van *Kessel* om volk van wapenen ten einde daarmede de Meijerij te bezetten.

Item Gerit Kuyst, ende M[r]. Claes Kuyst Secretaris, by ordinantie dezer stadt 12 Decembris (1504) tot *Bruessel* bij onsen genedigen Heer den Co. gereyst, omme aen zyne Co. Ma. te solliciteren besorch van der Meyeryen, ende te gecrigen acquyten van den salaris der 500 payen, als voer aengenomen ende betaelt, ende meer andere, nae inhoudt van den monstercedullen, ende alsdan te moigen cortten aen den toecomenden termyn van der beden, achtervolgende den appointemente ten hove dair af gegeven. Ende afgestelt te hebbenen die nyeuwicheyt by den Heer *van Vergy* opgestelt, op eenen wagen goets vuytvaerende, voer hem 24 st. ende zynen clerck 6 stuivers, ende meer andere saken.

Commissie aan den Koning met verzoek om beveiliging der Meijerij en om acquiten te verkrijgen voor de gedane betalingen aan de 500 paeyen ten einde die achtervolgens de verkregen toestemming aan de beden te kunnen korten.

Verzoek tot het intrekken van nieuwe lasten door den Heer *de Vergy* den ingezetenen der Meijerij opgelegd.

Item Heeren Jan Back Ridder, Dirck die Borchgreve Scepen, Jan Heym, Lambert Millinck, M[r]. Claes Kuyst Secretaris, Jan die Leeuw, Gerit Colen Dekenen, van der stadt weghe, Jan Beck, Anthonys Bijerens, Jan Rogge van den quartiere van *Pedellant*, M[r]. Jan Lombaerts, Yewaen van den Hovel, van den quartiere van *Oesterwyck*, Goyart van der Graft van den quartiere van *Maeslant*, Godefridus van der Heyden, Adriaen Voss, ende Arent van Westerhoven, van den quartiere van *Kempenlanl*, opten 11[ten] dach January (1505) tot *Bruessel*, ter dachvairt gereyst, aldair bescreven van *allen den landen*, yerst omme te aenhoeren die propositie des Co. ende s'gheens den landen opgedaen waert, ende voirts claigelick, den Staten van *Brabant* ende andere Heeren ende Edelen te kennen te ghevenen, die crancke provisie ende besorch van den armen ondersaten des Co. geseten op die frontieren deser Meyeryen, ende die Heer *van Vergy*, Stadthelder die sprake, die kennisse van den lande ende die gelegenheyt nyet en wystet, als andere bynnenlandschen Heeren, ten eynde vorder besorch te hebbenen, ende reliqua dair toe competerende, voirts omme te hebbenen acquyten ende affslach aen de betalinge van der beden, van der penningen verschoten int onderhouden vanden voirs. 500 payen ende anderen.

Afgevaardigden van de stad en uit de 4 kwartieren der Meijerij ter generale Staten-vergadering van alle de landen, om de propositie des Konings te aanhooren, voorts om den Staten van *Brabant* en andere Heeren en Edelen te klagen, over de weinige voorzorg en voorziening voor de arme onderzaten des Konings op de grenzen der Meijerij, over den Heer *de Vergy* als Stadhouder-Generaal die de spraak noch kennis of gelegenheid van het land niet kende zooals andere binnenlandsche Heeren, over de acquiten en afslag van betaling op de lopende bede.

Item Arnt Monix, Scepen, Lambert Millinck ende Meester Symon voirs. ter ordinantie deser stadt tot *Heusden* by den Heer *van Vergy* gereyst, omme van hem te hebbenen sekere acquyten, nae inhoudt den brieve des Co. ende dat aen hem teverseuckenen met meer andere redenen den oirloighe aengaende etc.

Commissie aan den Heer *de Vergy* te *Heusden* om naar luid der brieven des Konings acquiten voor de door de stad en hare Meijerij betaalde soldijen.

Item M[r]. Symon voirs. prima Merty, vut ordinan. deser stadt wederomme gereyst nae *Heusden*, by den voirs. Heer *van Vergy*, omme te hebbene gecontinueert die knechten onder Wouter Ludincx, ende Wynaldt van den Bossche liggende, ende te moigen cortten aen de lopende bede etc.

Commissie naar voorn. Heer *de Vergy* te *Heusden* om gecontinueert te hebben de knechten onder de kapiteinen Wouter Ludick en Wynald van den Bossche.

—

1505.

Afgevaardigden naar de Staten-vergadering van alle de landen om antwoord van stadswege te geven op de door den Koning gedane petitie van 400,000 Philips guldens.

Item Dirck die Borchgref, Mr. Jan van Vladeracken, Lambert Millinck ende Mr. Claes Kuyst, opten Maendach naden Sondach Letare. Jherl. tot *Bruessl* ter dachvairt gereyst, omme onsen genedigen Heer den Con. op zyn petitie van 400,000 Phs. gulden *allen den landen* gedaen, ende bynnen vier jaeren te betalenen etc., opt dwelck die twee overste Staten geconsenteert hadden 400,000 Ryns. gul., voer dese stadt ende Meyerye te antwoirden, ende

De stad verzoekt om de groote kosten, schade en verlies die de stad en de Meijerij door den oorlog had en lijden moest etc. van de toestemming in die petitie voor haar aandeel verschoond te worden.

voirts te kennen te ghevenen den groten cost, scaide ende verlies, dese stadt ende Meyerye, hebben ende sustineren moeten van den oirloge, ende de groete sommen van penningen vuyt dyen verschoeten hebben, dwelck hen nyet en syn gecort, noch betalinge gedaen aen de bede ofte anderssins etc., ende groeten verderffelycken scaide van den ruyteren te voet ende te perde lyden, meer dan andere steden oft landen etc., nae inhoudt van sekeren lettren van certificatien van elcken dorpe dairop geexpediëert, wel gedragende 80 ofte 90,000 Ryns. gul. ende meer, ende dairomme van de Co. Ma. gratie by deser stadt ende huer Meyerye te hebbenen, aen die groete ende lopende bede, ende verlaten te zyn in dese consente, myts den onderhouden van 500 en 400 payen etc.

Commissie aan den Heer de Vergy te Heusden om continuatie van de knechten.

Item Mr. Symon voirs. vut bevelen als boven 4a Merty (1505) wederomme gereyst tot *Heusden* aen den Heer *van Vergy*, omme te hebbenen die voirs. continuatie van den knechten etc.

Idem aan den Heer de Vergy te Gorinchem ter zake van de monstering der knechten.

Item Lambert van den Boegaert, Raidsman, by bevele ende ordinan. deser stadt, 12 Merte (1505) nae *Gorcum* by den Heer *van Vergy*, Stadthelder, ende Juliauen, Comissaris van den oirloige, ende den monster te ontfangenen, gereyst, omme die selve cedullen van den monster der knechten gedient ende by dese stadt ende Meyerye versoldt, getekent ende auctorizeert te hebbenen, omme dair nae afcortinge te doene aender beden, ende vuytdien die voirs. cedullen nyet gescreven en waeren als nae dien style behoirde, wordden zy herscreven etc.

Idem aan den Heer de Vergy te Heusden ter zake voors.

Item Lambert van den Boegart ende Mr. Claes Kuyst voirs., ter ordinan. deser stadt opten goeden Vrydach, tot *Heusden* aen den Heer *van Vergy* gereyst, omme der voirs. saken, ende voirts soe die Heer *van Vergy*, des

De Heer van Helmond aangeschreven om die monstering te doen.

daigs te voerens, den Heer van *Helmont* gescreven hadde, ende den selven gecommitteert, den monster vanden 200 knechten onder Wouteren Luedincx ende Wynnalt van den Bossche tot *Hedel* liggende te ontfangen, ende buyten was, alsoe eenen anderen dairtoe te committeren als hy deede enz.

Idem aan den Heer van Helmond met verzoek om die monstering te doen.

Item den voirs. Lambert Boegart, inde Paesch heilige daigen gereyst by den Heer van *Helmont*, omme den monster der knechten te ontfangen, ende certificatie dairaf te hebbenen omme naemaels te cortten etc.

Idem aan den Cancelier van den grooten Raad, te Breda, om van hem provisie te hebben dat het volk van wapenen op de grenzen der Meijerij liggende niet door den Heer de Vergy

Item Gerit Kuyst, Mren. Jan van Vladeracken, Lambert Millinck ende Mren. Claes Kuyst, vuyt ordinan. deser stadt tot *Breda*, by den Cancellier van den grooten Raide gereyst, omme van hem provisie te hebbenen, dat tvolck van wapenen op die frontiere deser Meyeryen liggende, die de Heer *van Vergy* van dair trekken wolde, ende int lant van *Kessel* dair mede eenen

1505.

aenslach te doene etc., muchte blyven, want anders solde die Meyerye geheelick van den vyanden verdorven wordden.

Ende zyn van dair voirts gereyst die voirs. Mr. Jan ende Lambert Millinck tot *Bruessel*, ter dachvairt die aldair bescreven was, ende antwoirdt te ghevenen opt consent van den 20,000 op die demaeynen ons genedigsten Heeren den Conninck te vercopenen etc.

Item Lambert van den Boegaert voirs. tot *Goricum* by den Heer *van Vergy* gereyst, omme dese stadt ende Meyerye te excuseren, van der accusatie aen hem gedaen by den Cappeteyn Scaffhuys ende Janne de Lusy, ende voirts van den clerck van den oirloigen de monstercedullen te ontfangen etc.

Item dieselve, noch wederomme gereyst tot *Heusden*, omme die acquyten achtervolgende den monstercedullen van den 500 ende 400 paeyen, by der stadt ende huer Meyerye gesallieert te hebbenen etc.

Item Gerit Kuyst ende Mr. Claes voirs., tsamen des Maendaigs post Quasimodo, tot *Breda*, by den Cancellier van *Oistenryck* gereyst, by die van *Antwerpen*, die insgelycx aldair bescreven waeren, omme aldair te accorderen, dat die 200 knechten, als voer gemonstert by den Heer van *Helmont*, souden blyven liggen op die frontieren descr Meyeryen, ende dat die voirs. knechten ende die Mercgreve van *Antwerpen*, soe nae by een souden comen ende in den leger liggen, off eenich van hen van den vyanden overlast wordden, alsdan malckanderen ontset ende behulp muchten doen etc.

Item Mr. Claes voirs., opten 27 Aprille (1505) nae *Bruessel*, ter dachvairt aldair bescreven, gereyst, omme te aenhoeren die propositie des Co. van den consent te hebbenen van 6000 gulden, op die demaeynen van *Brabant* te vercopenen, ende voirts te anticiperen die jerste twee termynen van der beden etc.

Item Lambert Boegaert, ende Mr. Claes Kuyst voirs., vuyt ordinantie deser stadt, des Maendaigs naden Sondach Jubilate nae *Breda* gereyst, omme die acquyten te hebbenen, van den penningen versooten int onderhouden van den knechten, die zy met hen brochten, vuytgenomen een acquyte, houdende duyset 41 Ryns. gul., dat die stadt ende Meyerye noch sculdich waeren.

Item Arnt Monix, Scepen, Jan Heym, Lambrecht Millinck ende Mr. Symon voirs., opten Pincxavont by ordinantie deser stadt nae *Breda*, by onsen genedigen Heer den Coninck gereyst, omme zijne Co. Ma. te informeren ende te bidden, in deser stadt te comenen etc.

Item Mr. Claes voirs., des Vrydaigs naeden Pincxheilige daigen, tot *Antwerpen* gereyst, omme te antwoerden opdie voirs. peticie vander vercopen der voirs. demaeynen, ende dat dese stadt, noch huer Meyerye nyet moigelicken weer, overmijts den groten laste van den oirloige, die twee jerste termynen van der beden te anticiperen etc.

Item Mr. Jan van Vladeracken, ende Mr. Claes Kuyst, 15 daigen Oixt, gereyst tot *Bruessel*, omme te solliciteren, ende te wachten die vutspraeck opt vercleren der sententien arbitraele aldair hangende, tusschen den Heeren

van daar worde getrokken om daarmede eenen inval in het land van *Kessel* te doen, daar anders de geheele Meijerij door de vijanden zou bedorven worden.

Afgevaardigden naar *Brussel* ter Staten-vergadering om antwoord te brengen op het gevraagde consent tot bezwaring der domeinen van den Hertog met 20,000 gul.

Lambert van den Boegaert om de monstercedullen en acquiten der 500 en 400 payen aan den Heer *de Vergy* te *Gorinchem* en te *Heusden* gezonden.

Commissie naar *Breda* bij den Cancelier van *Oostenrijk* waar ook eene commissie was beschreven uit *Antwerpen*, om aldaar te accorderen dat de 200 door den Heer van *Helmond* gemonsterde knechten op de grenzen der Meijerij zouden blijven met die van den Markgraaf van *Antwerpen*, zoodanig gelegerd dat zij zich bij aanval des vijands onderling kunnen ontzetten.

Afgevaardigde ter Staten-vergadering ter zake van het door den Koning gevraagde consent om 6000 gulden op de Domeinen van *Brabant* te verkoopen en voorts naar *Antwerpen* aangaande den 1en en 2en termijn der beden.

Commissie naar *Breda* om de acquiten van de verschoten penningen en het onderhouden van de knechten.

Commissie naar *Breda* om den Koning te verzoeken binnen *'s Hertogenbosch* te komen.

Afgevaardigde ter Staten-vergadering om antwoord te brengen aangaande de bezwaring der Domeinen van *Brabant*; en dat om den oorlog het der stad onmogelijk was de twee termijnen der bede te anticiperen.

Commissie naar *Brussel* ter zake van de uitspraak op de

arbitrale sententie en het proces tusschen het capittel en de stad.

Klagten over den tollenaar van Bommel en Herwaarden.

Vervolg van klagten tegen genoemden tollenaar.

van der capittele ende dese stadt. Ende voirts omme te inpetreren, provisie tegens Willemme Hautschilt, tollenaer tot *Bomel* ende *Harwarden*, als af gedaen te hebbene, tbelet hy deser stadt bourgeren deede, inder Vryheit van den toll van Geldre etc.

Item die voirs. tollenaer nyet willende affdoen tvoirs. belet, mair attempterende hoe langer hoe meer etc., is by oirdinantie deser stadt, Mr. Claes Kuyst opten 19ten dach der maent Septembri, wederomme gereyst naeder Coninclyke Ma. te *Bruessel*, omme by zynen genaden tselve af te stellenen, ende dese stadt te laten in huer goede possessie vander vriheyt des tols voirs. Ende voirts te bewarenen die dachvairt aldair ten selven tyt bescreven, dair die Co. Mai. by den Staten begerden geconsenteert te hebben, op die demainen van *Brabant* te mogen vercopen 2000 cronen, erfflick den penninc 16. Ende die Cancellier metten Heere van *Chinen* den Staten by maniere van advertentie te kennen gaven, dat hen op dit stuck verdachte de Co. Ma. te bidden, omme abbolucie van den vonnisse den lande van *Brabant*, by den President te *Meckelen*, van den toll tot Opten Hout tegens gewesen, ende dat, mits een redelicke gratuiteit etc.

Nadere dagvaart in zake van het bezwaren der Domeinen van Brabant.

Op welcke die twee overste Staten accordeerden den Conninck 20,000 tot 2en termynen etc.

Kapittels 8 *en* 9.

Uitgaven aan bodenloon, zoo te paard als te voet in dienst der stad gebruikt.

Deze kapittels zijn hoogst belangrijk met betrekking tot den nieuwen oorlog, tusschen *Brabant* en *Gelderland* uitgebroken.

Boden te paard:

Gedeputeerden uit het kwartier van Pedelant opgeroepen.

In den iersten Eymbert Luedincx, vutgesonden opten tweesten dach der maent Octobris, met eenen openen plackaet over all int bedryff van *Pedelant*, aen allen dorpen ende vryheiden derselver, omme elck huer gedeputeerden tot eenen sekeren daige alhier te seynden, met onsen Heeren ende der stadt te spreken etc.

Item Henrick Puynenborch, vutgesonden ten voirs. daige, metten Heeren tot *Nulant* ende *Geffen*, ende van dair tot *Lytt*, *Lyttoyen* ende *Kessel*, ende hielden den voirs. bode by hen omme over ende wederom te ryden.

Een bode naar Oss, Lith en Lithoijen gezonden om te vernemen of de Gelderschen over de Maas waren.

Item Goyart van Vaerlair Goyartss, vutgesonden te perde opten 3ten dach der voirs. maent tot *Oss*, *Lytt*, *Lyttoyen*, omme aldair te vernemenen off die Gelderschen overweeren.

Een bode naar Berchem, Kessel en Maren, om te vernemen wat de Hertog van Geldre die te Butenburg lag, in den zin had.

Item Henrick van den Ham, vutgesonden opten 4ten dach der voirs. maent, tot *Berchem*, *Kessel*, *Maren*, omme tydinge te brengenen van den Heer van *Geldre* die tot *Batenborch* lach, wair hy thoeft heen hedde.

De Hoogschout van 's Hertogenbosch doet

Item Eymbert Luedincx vutgesonden opten 7ten dach der voirs. maent met eenen beslotenen brieff tot *Kessel*, aen den Hoigen Scoutheth, dwelcke den voirs.

bode voert sondt tot *Oss*, aen Arent van Utrecht, dat hy met zynen knechten by hem soude comen, soe hy was beduchtende dat die Gelderschen over souden comen.

den Kapitein Arent van Utrecht, van *Oss* met zijn volk naar *Kessel* komen omdat hij vreesde dat de Gelderschen aldaar over *de Maas* zouden komen.

Item den selven, noch vutgesonden opten 9ten dach der voirs. maent, met eenen openen plackaet aen dieverse dorpen, te wetenen, *Helvoirt*, *Kuyck* (*Nieuwkuik*), *Honsoirt* (*Onzenoord*), *Druenen*, *Waelwyck*, *Loen opt Sant*, *Tilborch* ende *Goerle*, intimerende ende die wete doende, dat elck van hen opten beenen wesen soude, soe die Gelderschen oever waren comen, ende tot *Veen* brant gesticht hadden, omme die de schutten op gheen zyde van *Hoesden*, soe zy oick van hen gedreight waeren.

Kennisgeving aan verschillende dorpen dat de Gelderschen over *de Maas* waren en zij worden op de been geroepen, mits de Gelderschen te *Veen* brand gesticht hadden, om *Heusden* aan gene zijde te schutten, vermits zij ook bedreigd werden.

Item denselven, noch vutgesonde opten 11ten dach der voirs. maent tot *Oss*, ende in *Maeslant*, aen allen cappeteyns aldair liggende met hueren knechten, ende met brieven van hen, wederomme alhier aen onsen Heeren over ende wederomme te rydenen.

Boden aan de Kapiteins met hun volk te *Oss* en in *Maasland* liggende.

Item Henrick Puynenborch, vutgesonden opten 12ten dach der voirs. maent Octobris, tot *Drunen* ende *Waelwyck*, omme aldair te vernemenen van den brant die tot *Veen* gesticht was, ende hoeveel gevangenen de Gelderschen aldair gehaelt hadden, en van de schade aldair geschiet.

Een bode naar *Drunen* en *Waalwijk* om narigten naar den gestichten brand te *Veen* het getal gevangenen aldaar door de Gelderschen medegenomen en de aangerigte schaden.

Item denselven, noch vutgesonden opten 13ten dach der voirs. maent, met eenen openen plackaet overal int bedryff van *Oesterwyck*, van dorpe tot dorpe, om elck huer volck nae den lesten taxe, by den Scouteht van *Oesterwyck*, tot *Drunen* ende dairomtrent te seyndene, ende die frontieren te bewaeren.

Oproeping van het volk in het kwartier van *Oisterwijk* om zich bij den Schout van *Oisterwijk* te *Drunen* te voegen ten einde de frontieren te bewaren.

Item Eymbert Luedincx, vutgesonden ten voirs. daigen, met haeckbussen, cloten, ende kruyt tot *Oss*, omme dat aldair aen der vryheit te bestellen.

Haakbussen, kogels en buskruid naar *Oss* gezonden.

Item Henrick van den Ham, vutgesonden opten 14ten dach der voirs. maent, tot *Heusden* ende int lant van *Heusden*, omme aldair te vernemenen van den brant ende scade tot *Wyck* ende in die quontryen aldair gesticht zynde.

Brand te *Wijk* bij *Heusden* en in de omstreken gesticht.

Item Eymbert Luedincx, vutgesonden opten 15ten dach der voirs. maent, opter Masen ende aen den Maeskant lancx, omme te besien nae den scepen van den Gelderschen, ende off die Gelderschen ontsceepten, dair die Heer *van Vergy* die weete af hebben woude.

Een bode op en langs den Maaskant om te zien waar de schepen der Gelderschen waren en of zij ontscheepten.

Item den selven, noch vutgesonden opten 18ten dach der voirs. maent, met eenen openen plackaet overall int bedryff van *Maeslant*, van dorpe tot dorpe, omme de grevers te seynden opten Ham, ter cause van den blockhuys.

De dorpen in het kwartier van *Maasland* aangeschreven om gravers te zenden op den Ham, voor het blokhuis aldaar.

Item (gelijke brief aan den Schout van *Pedellant* te *Dinther*.)

Item Henrick van den Ham, vutgesonden opten 20ten dach der voirs. maent Octobris, des nachts met Heeren Corneleys van Bergen tot *Oss*, des anderen daigs nae *Oijen* ende nae den *Grave*, ende wederomme van dair tot *Oss* ende tot *Oyen*, ende voirts tot *Grave*, dair tydinge brengende, dat *Oyen* in handen van onsen genedichsten Heer Coninck van *Castille* comen was.

Het slot te *Oijen* in handen van zijne genade den Koning van *Castillien*, Hertog van *Brabant* etc.

Idem op den 29 dag der maand voors. brieven aan de kwartierschouten van *Kempenland* en *Oisterwyck* „om elck in hueren bedryff, van dorpe ende vryheiden huer volck beryt te doen makene nae inhoudt van heuren taxe etc."

De Kwartierschouten van *Kempenland* en *Oisterwijk* aangeschreven om hun volk naar den tax waarop de steden, dorpen en vrijheden gesteld zijn gereed te maken.

Het leger van den Maarschalk *de Vergy* Kapitein-Generaal, te *Hedel*.

Item Eymbert Luedinck, vutgesonden opten 30[ten] dach der voirs. maent, met eenen beslotenen brieff tot *Hedel* int heer (leger) aen den Heer *van Vergy*, Cappiteyn-Generael etc.

De Heer van *Helmond* den Hoogschout en een lid der regering in het leger te *Hedel*.

Item den selven, noch vutgesonden opten lesten dach der voirs. maent Octobris (1504) vut beveel van onsen Heeren ende der stadt, metten Heer van *Helmont*, Hoighscouteth, int voirs. heer tot *Hedel*, ende was vut eenen dach, soe hy metter nacht ryden, ende quam met Lamberde van den Boegart wederomme thuys.

Brand en schaden door de Gelderschen te *Buedel* gesticht.

Item noch den selven, by beveel van onsen Heeren vutgesonden, opten yersten dach van Novembris (1504) tot *Buedel*, omme aldair te vernemen, van den brant ende scade die de Gelderschen aldair gedaen hadden, ende int wederom comen doer *Eyndoven*, bracht hy van der stadt aldair, sekere brieven aen onsen Heeren.

Een bode naar het land van *Heusden* en in de Langstraat gezonden om de aangeduide gemeenten uit te noodigen zoodra zij iets van den vijand vernamen, daarvan onverwijld kennis te geven.

Idem Hendrik Puynenborch, den 7 November 1504 gezonden in het land van *Heusden*, naar *Vlijmen*, *Hedikhuizen*, *Heusden*, *Hemert* en aan den *Veenkant* langs, alsmede naar *Drunen*, *Waalwijk*, *Besoijen* en *Baardwijk*, ten einde de regeringen dier gemeenten uittenoodigen, om zoodra zij iets van den vijand wisten daarvan der regering van *'s Hertogenbosch* kennis te geven.

Een bode naar *Drunen* en *Waalwijk* om aldaar optenemen den brand en de schaden door de Gelderschen gesticht, opgaven der door hen gemaakte gevangenen en wie dood gebleven waren.

Item den selven, noch wederomme vutgesonden opten 3[den] dach der maent Decembris (1504) vut beveel van den Heeren, tot *Druenen* ende *Waelwyck*, omme aldair te overslaen den brant ende schade die de Gelderschen gedaen hadden, ende oick van den gevangenen, ende wye dair doot gebleven weer.

Een bode naar *Engelen* en andere plaatsen om narigten van den vijand.

Item Henrick van den Ham, vutgesonden opten 7[ten] dach der maent January (1505) vut beveel van den Heeren, tot *Engelen*, *Vlymen*, *Druenen* ende *Waelwyck*, omme te vernemenen aldair van den vyanden, ende tydinge wederomme te brengene.

Een brief aan den Koning te *Valencienne*.

Idem op den 2 Februarij 1505 een brief aan onzen genadigen Heer den Koning van *Castillien* te *Valencienne*.

Idem aan den Heer *de Vergy* te *Heusden*.

Idem op den 3[den] Februarij 1505 een brief naar *Heusden* aan den Heer *von Vergy*.

De faam loopt te *'s Hertogenbosch* dat de vijandelijke ruiterij uit *Poedroijen* over *de Maas* was en boden uitgezonden om daarna onderzoek te doen, doch dat gerucht onwaar bevonden.

Idem op 18 Maart 1505 een bode in het land van *Heusden*, langs den dijk van *Aalburg* en *Wijk*, om te vernemen naar de vijandelijke ruiterij van *Poedroyen*, of zij over *de Maas* gekomen was? zoo als te *'s Hertogenbosch* de faam ging, voorts om dezelfde narigten naar *Drunen* en *Waalwijk*; dat gerucht werd echter onwaar bevonden.

Aan *Berlicum*, *Heeswijk* enz. op last des Konings bij plakaat bevel gegeven om gravers voorzien van schoppen en spaden, en ieder van een gulden teergeld, te zenden, ten einde te graven waar dit hun door den Stadhouder van den Hoogschout zal bevolen worden.

Item Henrick van den Hamme, vutgesonden opten 16[ten] dach der voirs. maent van Meye (1505) met eenen openen plackaet aen sekeren dorpen, te wetene: *Berlicum*, *Heeswyck*, *Dynther*, *Schyndel*, *Sint Oeden Rode*, *Vechel*, inhoudende, vut bevele ons alregenedichsten Heere Coninck van *Castille*, omme elck seker getal van grevers, scuppe ende spade met hen brengende, mede te ghevenen elcken eenen gulden te theerghelt, omme te graven tot alsulcken plaetsen alshen dat by den Stadthelder des Hoigenscouteth sal worden bewesen.

Idem op den 18den Mei 1505 een bode naar *Breda*, om te vernemen, wanneer de Koning van daar zou vertrekken om naar *'s Hertogenbosch* te komen. 1505.

De Koning te *Breda*, wordt te *'s Hertogenbosch* verwacht.

Idem op den 20sten dier maand een bode uitgezonden „onsen genedichsten Heer den Coninck van Castille onder oogen", om het juiste uur te weten wanneer Zijne Maj. hier zou aankomen.

Een bode uitgezonden om het juiste uur van de komst des Konings te vernemen.

Item den selven noch vutgesonden in pro festo Sacramenti, 21e Meye der voirs. maent, met 2 openen plackaten, over al in den bedryve van *Kempenlant* aen allen dorpen, steden ende vryheden derselven, ende dat op die begerte van onsen genedichsten Heer Coninck voirs., te hebben van der stad ende Meyeryen, tot hueren costen twee maenden lanck te onderhouden 600 knechten, gelyck die brieven dat inhielden.

De Koning vordert van de stad en de Meijerij voor den tijd van 2 maanden het onderhouden van 600 knechten.

Idem in het kwartier van *Pedellant.*

Item Henrick van den Hamme vutgesonden opten 12ten dach der maent Juny (1505) met sekere besloeten brieven ons genedichsten Heer des Conincks van *Castille* voirs., sommige tot *Breda* ende sommige tot *Antwerpen*, tot elcken plaetse aen Bourgemeesteren, Scepenen ende Raet.

Een bode met brieven des Konings naar de regering van *Breda* en *Antwerpen*.

Boden te voet:

In den iersten Jan die Vuest, 2da Octobri (1504) gesonden met eenen openen plackaet aen allen de dorpen in *Maeslant*, hen adverterende, te seyndenen vele mannen ende knechten van wapenen, ende voirts dat elck dorpe alhier seynden soude tot eenen sekeren daige, huer gedeputeerden, omme metter stadt te sprekenen in saken van den oirloge.

Open plakaat der stad aan de dorpen in het kwartier van *Maasland*, houdende uitnoodiging, om hunne mannen en knechten van wapenen naar *'s Hertogenbosch* te zenden, als mede hunne gedeputeerden om met stads regering over de oorlogszaken te spreken.

Item Broes Broussen, vutgesonden 3ta Octobri (1504) met eenen plackaet in *Maeslant*, inhoudende, omme den Cappeteyns deser stad te volgen metten clockenslach.

Nader open plakaat waarbij bevolen wordt de Kapiteins der stad met klokslag te volgen.

Item Adriaen van der Houttart, opten 4den dach der voirs. maent gesonden aen den *Maeskant*, omme te vernemenen van den Gelderschen die *Lytt* gebrant hadden, ende dairaff alhier tydinge te brengenen.

Lith door de Gelderschen verbrand.

Item Goyart van Vaerlair Goyartss, oick ten voirs. daige gesonden, met eenen openen plackaet aent dorpe van *Nulant*, omme tvolck van wapenen by een te houdenen, hen soude assistentie van der stadt comen.

Aan het dorp *Nuland* geschreven het volk van wapenen bijeen te houden; van de stad zou hulp gezonden worden.

Item Gerit van der Hellen, vutgesonden ten voirs. daige (6 October 1504) met eenen beslotenen brieff tot *Kessel*, aen den Hoigenscouteth ende anderen van der stadt wegen aldair liggende, ende dit vut sake van der artilrye, ende van hen tydinge te vernemen.

De Hoogschout met het volk der stad en de artillerie te *Kessel*.

Item Jan die Vuest, vutgesonden opten 8ten dach der voirs. maent Octobri, met eenen beslotenen brieff tot *Oss*, aen Arent van Utrecht, Cappeteyn, inhoudende, dat hy hem vuegen soude tot *Kesset* by den ruyteren deser stadt.

Kapitein Arent van Utrecht, wordt door stads regering gelast zich met zijn volk te gaan voegen bij de ruiterij der stad te *Kessel*.

Item Peter die Sackdreger, ten voirs. daige oick vutgesonden met eenen plackaet tot *Kessel*, aen den Hoigenscouteth ende andere van der stadt wegen aldair liggende, inhoudende, dat hen comen souden meer ruuteren te bathen, ende dat zy alsoe dair verthueven souden.

Aan den Hoogschout en die van de stad hulp in ruiters toegezegd, hen mitsdien uitnoodigende daar te blijven.

Aanschrijving aan de dorpen Vlijmen enz. tot vervoer der artillerie.

Item Symon Dircxz, vutgesonden opten 23sten dach der voirs. maent Octobri, met 4 beslotenen brieven, eenen tot *Vlymen*, eenen tot *Kuyck*, eenen tot *Druenen* ende eenen tot *Waelwyck*, tot elcker plaetsen aen Scepenen ende gemeyn gebueren, elck inhoudende om die artilrye te vueren.

De Jonker van Helmond komt met stads bussen en artillerie naar de stad terug.

Item Gerit van der Hellen, vutgesonden ten voirs. daige met eenen beslotenen brieff tot *Oss*, aen den Joncker van *Helmont* Hoigscouteth, ende den voirs. brieff gevisiteert hebbende, quam hy des anderen daigs ten bevele des voirs. Scouteth met hem, ende metter stadt bussen ende artilrye ten *Bosch*.

Het leger te Hedel, eene commissie uit stads regering heeft eene conferentie met den Graaf van Bueren Heer van IJsselsteijn die uit het leger over het veer komt.

Item Gerit van der Hellen, vutgesonden opten yersten dach van Novembri tot *Hedel* int heer (leger), omme aldair te suecken den Greve van *Bueren* Heer van *Ysselsteyn*, ende hem seggende, dat hem believen wilde te comen over tveer met onsen Heeren te sprekenen, die voirs. Heer was nae *Bockhoven* gereyst, dair die bode voirs. hem volghden, alsoe dat die Greve voirs. over tveer, hielt spraeck met onsen Heeren.

Brieven aan den Stadhouder en Kapitein-Generaal de Vergy, aan den Hoogschout, den Jonker van Helmond en aan Lambert van den Boegaert, Raadsheer der stad.

Item Symon Crudener, vutgesonden opten 2ten dach der voirs. maent, met drie beslotenen brieven tot *Hedel* int heer, den eenen aen den Heer *van Vergy*, Cappeteyn, den anderen aen den Joncker van *Helmont*, Scouteth ende den derden aen Lambert van den Boegaert.

Brief aan de regering van Dordrecht, aangaande de ordinantie der Bardssen.

Item Dirck Mathyss, vutgesonden ten voirs. daige (7 November) met eenen beslotenen brieff tot *Dortrecht* aen Bourgemeesteren, Scepenen ende Raet aldair, ende dit, aengaende dordinantie van den Bardssen, dair aff hy besloten antwoirdt wederomme bracht.

De Hertog van Gelder is voornemens in de Meijerij te vallen.

Item Andries Goyartsz, vutgesonden opten 9ten dach der voirs. maent, met twee placaetbrieven int bedryff van *Maeslant*, aen allen dorpen ende vryheden, inhoudende den eenen brieff, om elck tot eenen sekeren daige twee notabelen mannen alhier te seyndenen, mette stadt ende andere van den platten lande met een te sprekenen, den anderen brieff inhoudende, soe die Heer van *Geldre* met zyne hulperen arbeidende is, omme in der Meyeryen te slaen, dat elck dairomme opter been souden wesen by daige ende by nachte, wael te waken ende toe te sien.

Plakaat van den Heer de Vergy, Maarschalk en Generaal-Kapitein, waarbij hij uit kracht van zijn ambt, op lijf en goed en op indignatie des Konings gebiedt, aan elk één in het land van Heusden en in de Langstraat met klokslag op de been te zijn.

Item Gerit van der Hellen, vutgesonden ten voirs. daige (10 Nov.), met eenen openen plakaet in franzyne (perkament) des Heeren *van Vergy*, van Yewaen van den Hovel geimpetreert, inhoudende, dat die voirs. Heer als Marscalck ende Generael-Cappeteyn ter cause zynre officie beveelt, ende gebiedt op lyve ende goede, ende te comenen inder indignatie ons genedichsten Heeren des Coninex van *Castille*, elck metten clockenslach te volgen, ende opter beenen te zyne by daige ende by nachte, in den lande van *Heusden* ende ter plaetse dair des van noode wesen soude, te wetenen: *Druenen*, *Bardwyck*, *Bezoyen*, *Capelle*, *Wasbeeck*, *Raemsdonck* voer *Ste. Gertrudenberge*, opt *Sprange*, *'s Greven meer*, tot *Loen opt Sant*.

De gemeente Uden ter verantwoording opgeroepen naar 's Hertogenbosch, omdat zij de vijanden,

Item Dirck Mathyss, vutgesonden opten 14ten dach der voirs. maent, met eenen beslotenen brieff tot *Uden* aen Scepenen, Gesworenen, Heilichgeestmeesteren, Kerckmeesteren ende gemeyn gebueren, ende dit vut sake

1505.

dat zy die Gelderschen onse vyanden, aldair lieten doer passeren ende herberghden nae fame dairaff ghaende, ende oick onse ondersaten aldair geschat worden, ende dat alhier te comen verantworden.

(de Gelderschen) had gehuisvest, laten doortrekken en de onderzaten brandschatten.

Item Symon Dircxz, vutgesonden oick ten voirs. daige (19 November), met twee beslotenen brieven, den eenen tot *Oss* aen Jannen van Baecx, ende den anderen aen Arenden Monicx, monstermeester van den blochuys opten Ham.

Jan van Baecx en Aard Monicx, monstermeesters van het blokhuis op den Ham.

Item Arenden. Goyartsz, vutgesonden opten 21[ten] dach der voirs. maent Novembri, met eenen openen plakaet aen sekere vryheden ende dorpen in *Maeslant*, te wetene: *Oss*, *Dynther*, *Heeswyck*, *Kessel*, *Alem*, *Maren*, *Geffen*, *Berchem*, *Dnen*, (*Dennenburg*) *Nystelre*, *Hees*, *Empel*, *Merwyck* ende *Roesmalen*, inhoudende omme dat elck van hen, vut saken van den vyanden by daige ende nachte opter beenen syn souden, ende oft van noode weer, metten clockenslach opten Ham te volgen ende den vyanden te wederstaen.

Aanschrijving aan zekere vrijheden en dorpen in *Maasland*, om bij klokslag op te trekken naar het blokhuis op den Ham om den vijand wederstand te bieden.

Idem aan de dorpen en vrijheden in het kwartier van *Oisterwijk*.

Idem in het kwartier van *Oisterwijk*.

Item Dierck Henricxz, vutgesonden opten 23[ten] dach der voirs. maent Novembri, met eenen openen plackaet tot *Druenen* ende *Waelwyck*, tot elcken plaetsen aen Scepenen, Kerckmeesteren ende Heylichgeestmeesteren, ende dit aengaende den blockhuys dat geordineert is tot *Doveren* te settenen, om dat terstont te richten.

Aan *Drunen* en *Waalwijk*, het bouwen van een blokhuis te *Doveren* bevolen.

Item Andries Goyartss, vutgesonden ten voirs. daige met eenen openen plackaet des Heeren *van Vergy*, Cappeteyn-Generael, tot *Waelwyck*, *Bezoeyen*, *Drunen*, *Capel*, *Sprangh*, *Bardwyck*, tot alsulcker plaetsen aen Scepenen, Kerckmeesteren ende Heilichgeestmeesteren, ende dit ter cause van den voirs. blockhuys.

Last van den Heer *de Vergy* op andere dorpen om dat blokhuis te maken.

Item Gerit van der Hellen, vutgesonden opten lesten dach der voirs. maent Novembri, met Jannen van Baexen, als Clerck van den oirloge, ende met sekere penningen tot *Lyt*, opt blockhuys opten Ham aldair, omme die grevers te betalen, ende aldair comende by den Hoigenscouteth, ende die grevers overslagen hebbende, en was dair nyet gelts genoch, soedat zy den bode wederom seynden ten *Bosch* om meer gelts, ende oick om slanghbussen ende geschut opten voirs. blockhuys.

Den klerk van oorlog met geld naar *Lith* op het blokhuis van den Ham voor de gravers, komt geld te kort, de bode wordt naar *'s Hertogenbosch* gezonden om meer geld te halen en ook om slangbussen en geschut voor dat blokhuis.

Item Dirck Mathyss, vutgesonden ten voirs. daige (1[sten] December) met eenen besloten brieff aender vryheit van *Oss*, inhoudende, omme die helft van den bussen die onder hen berustende waeren, bestellen souden opt blockhuys van den Ham tot *Iyt*, want anders die gesellen hen van dair wouden vertrecken.

De vrijheid *Oss* aangeschreven om de helft der bussen, die zij onder zich heeft te bezorgen op het blokhuis van den Ham, omdat anders de bezetting van daar wilde vertrekken.

Item Jan die Veust, vutgesonden opten 2[ten] dach der voirs. maent, met twee beslotenen brieven, den eenen tot *Druenen* en den anderen tot *Waelwyck*, gaende tot elcke plaetse aen Scepenen, Kerckmeesteren ende gemeyn gebueren, ende dit vut sake van den blockhuys tot *Veen*.

Het blokhuis te *Veen*.

Item Andries Goyartss vutgesonden opten 11[ten] dach der voirs. maent, met eenen openen plackaet in *Maeslant*, aen allen dorpen ende vryheiden der selve, omme elck nae hueren taxe met weerechtige mannen opter been

Aanschrijving aan de steden, vrijheden en dorpen in het kwartier van *Maasland*, om zoowel bij

1505. te wesenen by daigen ende nachte, ende dat overmyts vergaderinge van ruyters die de Heer van *Geldre* maicten, omme onse Meyeryen te slaen ende te schedigen, want alle dingtalen by bevele van onsen genedichsten Heer den Coninck te nyeute gedaen was.

dag als bij nacht hunne weerbare mannen op de been te houden overmits de Heer van *Geldre* ruiters verzamelde om in de Meijerij te vallen en schade te veroorzaken.
De dingtalen op bevel des Konings te niet gedaan.

Item Jan die Veust, vutgesonden opten 12ten dach der voirs. maent, met eenen besloten brieff tot *Heeckhuysen*, aen Henrick van Wys, Cappeteyn opt blockhuys aldair.

Het blokhuis te *Hedikhuizen*.

Item Dirck Mathyss, vutgesonden opten 13ten dach der voirs. maent, met eenen openen plackaet in *Pedelant*, aen allen dorpen, steden ende vryheiden, inhoudende, van tydinge dat die Heer van *Geldre* voirs. hem sterckte ende vergaderinge van knechten maicten, omme met brant, roeff ende anderssins, inder Meyeryen voirs. te slaen ende te schedigen, dat hem een yegelick dairomme soude versien by daige ende by nachte, omme dat te wederstaen, ende opten beenen wesen, want alle dinghtalen soe boven vercleert steet, te nyeute ende aff is.

Aanschrijving aan de kwartieren van *Pedelland* en *Kempenland* om, mits den gevreesden inval der Gelderschen op de been te zijn en wederstand te bieden.

Idem in *Kempenland*.

Item Dierck Mathyss, vutgesonden opten 2ten dach der maent January (1505), met eenen openen plackaet int bedryff van *Pedelant*, aen sekere dorpen ende vryheiden, te wetene *Scyndel*, *Sint Oden Rode*, *Son*, *Brogel*, *Nuenen*, *Wetten*, *Gerwen*, *Tongelre*, *Lyeshout*, *Stiphoudt*, *Aerle Beeck*, *Rixtel*, *Erpe* ende *Veckel*, inhoudende, omme elck van hen, als zy des by den Hoeftman versocht sullen wordden, off by den Clockenslach bereet ende wael gehabilleert zullen zyn, den Hoeftman te volgen ende den vyanden te wederstaen.

Aanschrijving aan vele dorpen in het kwartier van *Pedelland* om bij klokkenslag of daartoe verzocht den Hoofdman bereid in de wapenen, te volgen om wederstand aan den vijand te bieden.

Item Symon Direxz, vutgesonden opten 20ten dach der voirs. maent January, vut beveel van der Heeren, tot *Engelen*, omme aldair te vernemenen van den brande die de Gelderschen aldair gedaen hadden.

Engelen door de Gelderschen verbrand.

Item den selven noch vutgesonden opten 21sten dach der voirs. maent, met eenen besloten brieff tot *Breussel*, aen die gedeputeerden (der stad) aldair wesende, omme den schade ende brant, den welcken die voirs. Geldersche vyanden gedaen hadden tot *Empel*, *Engelen* ende elders inder Meyeryen, die Co. Maiesteyt dair aff te adverteren, ende mytsdien zyne Co. Ma. vertoigen waeren, ghaven die voirs. gedeputeerden de faeyten voirs. dat te kennen den Cancellier van *Oistenryck*.

Vertoog aan den Koning-Hertog over den brand en de schaden door de Gelderschen te *Empel*, *Engelen* en elders in de Meijerij gesticht.

Item Symon Crudener, vutgesonden opten 23ten dach der voirs. maent January, met eenen openen plackaet tot *Nulant* ende *Geffen* ende in dier qonteryen in *Maeslant*, omme elck opten beenen te zyne lancx den Strohem (*de Maas*) soe die van *Nyemegen* ende die vyanden in den velde waeren, omme alhier eenen aenslach te doene, ende die te wederstare.

Nuland, *Geffen* en andere plaatsen in *Maasland* aangeschreven om op de been te zijn langs den stroom, omdat die van *Nijmegen* en de vijand te velde waren, om in de Meijerij eenen aanslag te doen.

Item Andries Goyartss, vutgesonden opten 26ten dach January der voirs. maent, met eenen openen plackaet int bedryff van *Maeslant*, achtervolgende den bevele des Coninex, by zynen Capeteynen, ruyteren ende knechten, eenen aenslach te doene, alsoe een yegelick hen bereet houden soude in harnasse, pyl ende geweren, omme den vyanden te wederstaen.

Aanschrijving aan die van *Maasland* dat ingevolge de bevelen des Konings zijne Kapiteinen, ruiters en knechten eenen aanslag zouden doen, om zich gereed te houden in het harnas met pijl en geweer ten einde den vijand te wederstaan.

Item Bruysten die Lepper, vutgesonden met eenen openen plackaet int bedryff van *Oesterwyck*, tot allen dorpen ende vryheiden, omme een yegelick na den taxe dairop zy geset syn, wael gehabilleert ende toegemaict tot *Druenen* te reysenen, ende den vyanden te wederstaene, soe die Hertoige van *Geldre*, nader tydinge alhier dairaff gecomen, in meyninge was eenen aenslach aldair te doene.

Aanschrijving aan die van *Oisterwijk* om wel toegerust naar *Drunen* op te trekken, mits de Hertog van *Geldre* het voornemen had, daar een' aanslag te ondernemen.

Item Symon Dircxz, vutgesonden opten 28ten dach der voirs. maent January in *Maeslant*, te wetene: tot *Empel*, *Gewanden*, *Alem*, *Maren* ende *Kessel*, omme aldair te vernemenen naden voirs. Hertoige van *Geldre*, ende waer hy met synen volck weer ende oick soe die Mase belegen was van ijse, of sy overdroech.

Een bode op koudschap naar den Maaskant gezonden, om te weten waar de Hertog van *Geldre*, met zijn volk was, en of *de Maas* met ijs bezet was, sterk genoeg om daarover te komen.

Item Jan die Vuest, vutgesonden ten voirs. daige (3de February 1505) by nachte, vut beveel van den Heeren, tot *Orthen*, *Eyckendonck*, *Hyntham*, *Roesmalen* ende in dier qontryen, omme aldair te vernemenen van den vyanden van den Gelderschen soe zy brant gesticht hadden.

De Gelderschen stichten brand te *Orthen* en andere plaatsen in die omstreken.

Item Willem die Beer, vutgesonden ten voirs. daige (11 Maart) met eenen plackaet in *Pedelant*, omme tot allen plecken elck opten beenen te zyne, ende den Hoigenscouteth off van noode weer te volgen, soe die Geldersche, als die faem was, in meyninge weren eenen toetast in der Meyeryen te doen.

De Gelderschen beoogen eenen nieuwen inval in de Meijerij.

Item Dirck Mathyss, vutgesonden opten 23ten dach der voirs. maent Merte, tot *Waelwyck* ende daeromtrent, omme die gerechte waerheit te vernemen van den brande, nae der tydinge dairaff comende, en oick om tvolck opter been te houdenen.

Een bode naar *Waalwijk* om te vernemen naar den brand aldaar en met eene aanschrijving om het volk op de been te houden.

Item Andries Goyartsz, vutgesonden (op of tusschen 27 en 29 Maart), by nachte tot diversche plecken inder Meyeryen, omme te vernemenen van den vyanden, soe die Hertoige in den velde was met zyne ruyteren, omme brant te stichten ende te scedigen.

Een bode op kondschap uitgezonden om te vernemen naar den vijand, mits de Hertog Karel van Gelder met zijne ruiters te velde was om brand te stichten en schade te doen.

Item Arnt van Empel, vutgesonden 2da April der voirs. maent, met twee plackaeten, den eenen tot *Lyt*, den anderen tot *Lyttoyen*, inhoudende, omme tot *Oss* te komen graven gelyck de andere dorpen.

Oss versterkt.

Idem etc. *Kessel* en *Lithoyen*.

Idem den 5den April *Kessel*, *Maren* en *Lithoyen*, allen om te *Oss* te komen graven en die stad te versterken.

Item Arnt van Empel, vutgesonden ten voirs. daige (12 Junij) met eenen placaet tot *Oss*, aen den Scouteth van *Maeslant*, vut bevele des Coninex, in zynen bedryve soet op die frontieren is, tvolck tegen die vyanden opter been te houdenen; ende voirts tot *Geffen*, *Hees*, *Maeren* ende *Alem* etc. tot meer andere plaetsen, hen adverterende, ende wael toe te sien ende te waecken, gemerct die vyanden hen bedecken int koern.

Aanschrijving op last des Konings, aan den Schout van *Maasland*, mits dat kwartier op de grenzen lag, het volk tegen den vijand op de been te houden, voorts aan onderscheidene dorpen bij en langs den Maaskant, om wel toe te zien dewijl de vijand zich in het koren verschool.

Item Daniel Melyss, vutgesonden opten 24ten dach der voirs. maent, met twee beslotenen brieven, eenen tot *Eersel* aen den Scouteth van *Kempenlant*, ende den anderen aen den Scouteth van *Oesterwyck*, omme elck in zynen bedryve ernstichen te doen, ende grevers voer *Bomel* te seyndene.

Idem aan den Schout van *Maaslant* en aan den Schout van *Pedellant*.

Aanschrijving aan de kwartierschouten van *Kempenland*, *Oisterwijk*, *Maasland* en *Pedellant* om gravers in het leger voor *Bommel* te zenden.

1505.

Op last des Konings de kwartieren van *Maasland* en *Peelland* aangeschreven om maaijers te zenden ten einde het koorn in 's vijands land af te maaijen.

Item Jan die Vuest, 5[te] July vutgesonden met eenen plackaet in *Maeslant* ende *Pedelant*, omme elck int zyne, by den Hoigenscouteth te seyndenen meyers die coren in vyanden lant, ter plaetse dairse die voirs. Soouteth leyden sal, af meyen souden, ende dit ten bevele van den Coninck.

De Hertog van *Geldre* met een groot leger te *Tiel*.

Item Gerit van der Hellen 23 July der voirs. maent, met eenen openen plackaet int bedryff van *Maeslant*, gesonden tot elcke plaetsen, eenen yegelyck opter beenen te houdenen, soe die Heer van *Geldre* met grooter menichten tot *Tyel* weer.

Het leger van den Koning voor *Bommel*.

Item Dierck Mathysz 24 July, vutgesonden met 2 besloten brieven int heer voer *Bomel*, aen den Heer *van Vergy*, ende den Cappeteyn *Delremonde* opt blokhuys tot *Lyth*.

De uitgaven in dit kapittel van uitzendingen van boden, zijn overigens nog zeer menigvuldig, de voornaamste zijn dus alleen hier opgegeven, voorts zijn er nog een aantal betrekkelijk den oorlog met *Gelderland*, als in de volgende zaken.

Aanschrijvingen aan de verschillende steden, vrijheden en dorpen in de Meijerij.

Oproepingen van de mannen en knechten volgens den tax waarop iedere gemeente is gesteld.

a. Om hunne mannen en knechten volgens den tax, waarop zij gesteld waren, naar deze stad te zenden, om gezamentlijk met de Bosschenaren naar het leger van den Maarschalk de *Vergy* op te trekken.

Oproeping van gedeputeerden uit de Meijerij.

b. Oproeping van gedeputeerden uit de steden, vrijheden en dorpen, alsmede der Heeren van onderscheidene heerlijkheden in de Meijerij, om ter vergadering te verschijnen in de stad *'s Hertogenbosch*, ten einde gezamentlijk met de regering dier stad middelen te beramen, om den oorlog te voeren, en later, om ter zake des oorlogs, de rekening en verantwoording te aanhooren van de door de stad voor gezamenlijke rekening gedane ontvangsten en gemaakte kosten in den laatsten oorlog.

Leveren van levensmiddelen inhet leger.

c. Aanschrijvingen tot het leveren van levensmiddelen in het leger van den Koning.

Aanvraag aan de gemeenten ten platten lande om ieder hunnen aanslag te komen betalen in het onderhoud van 500 knechten.

d. Aanschrijving om den tax te komen betalen waarop iedere gemeente voor het onderhoud van 500 knechten gedurende twee maanden gesteld was.

Gravers tot versterking van het blokhuis op den Ham.

e. Aanschrijvingen op last des Konings, om gravers te zenden naar het blokhuis op den Ham etc.

Aanschrijving om in iedere gemeente met 14 weerbare mannen wel te waken en toe te zien, en indien zij iets van den vijand vernemen, daarvan terstond kennis te geven.

f. Aanschrijvingen aan de dorpen in de vier kwartieren der Meijerij daarbij opgenoemd, om ieder met 14 mannen steeds op de been te wezen, wel te waken en om indien zij iets van den vijand vernamen daarvan onmiddelijk aan de stad kennis te geven.

Aanschrijvingen tot betaling der ruitergelden.

g. Aanschrijvingen aan de steden, vrijheden en dorpen in de Meijerij om te *'s Hertogenbosch* hunnen aanslag in de te betalen ruitergelden te komen voldoen.

Aanschrijvingen tot betaling der verschuldigde oorlog-

h. Aanschrijving aan die gemeenten om elk hare verschuldigde oorlogskosten te komen betalen, en de schaden bij den oorlog geleden op te geven,

ten einde het bedrag daarvan ter dagvaart der Staten van *Brabant* over te geven, om gratie van den Koning te verkrijgen der betaling van het aandeel der stad en hare Meijerij in de toegestane bede.

kosten en om de schaden op te geven door den oorlog ontstaan ten einde den staat daarvan bij de Staten van *Brabant* over te leggen en daardoor van den Koning kwijtschelding te verkrijgen der betaling van het aandeel in de bede van 400 duizend guld.

i. Overbrenging van brieven aan verschillende Veldoversten, Kapiteinen en andere voorname personen, als aan den Maarschalk en Kapitein-Generaal *de Vergy*, Graaf Floris *van Bueren* Heer van *IJsselsteijn*, Jonker Cornelis *van Bergen* Heer van *Zevenbergen* en den Jonker van *Helmond*, Hoogschout der stad en van de Meijerij, de Kapiteins Wijnaldt van den Bossche, Wouter Luedincx, Delremonde, Jonker Willem Haeswijnt, den Jonker van *Vertaing* Drost van *Montfoort*, Jonker *Jan van der Aa* Heer van *Bokhoven* enz.

Brieven aan verschillende veldoversten, kapiteinen en andere voorname personen.

Kapittels 10—18.

Uitgaven aan vuur en licht op het Raadhuis, en uitgaven aan stads fabrijkage, te weten: gemaakt en geleverd ijzerwerk, lood en dekwerk voor daken, onderhoud der straten, timmerwerk, timmerhout, metselwerk, kalk, sand, steenen, en aan arbeiders.

Uitgaven aan vuur en licht op het stadhuis en aan stads fabrijkage.

Onder de fabrijkage komen voornamelijk voor:

Aankoop en onderhoud van ijzeren haakbussen en geschut.

Herstellingen aan poorten, vestingwerken en torens in de vestingwerken der stad; herstellingen aan hekels, bruggen, dijken, sluizen en vonders; het maken van buskruid, het ijsbijten, vervoer en plaatsing van geschut en buskruid, maken en herstellen van landweeren buiten de poorten ter verdediging tegen den vijand geplaatst, enz.

Voorname uitgaven ter zake des oorlogs in de kapittels van uitgaven tot de fabrijkage voorkomende.

Kapittel 19.

Uitgaven aan schenkingen of vereeringen van wijnen en gelagen aan onderscheidene Prelaten, Edelen, Jonkers, steden, gedeputeerden en anderen.

De voornaamste mannen en gedeputeerden, die dit jaar de stad *'s Hertogenbosch* bezochten en met wijnen en gelagen vereerd werden, waren achtereenvolgende:

Op S^t. Leonartsdag, de gedeputeerden der stad *Dordrecht*.

Den 10 December 1504 de Heer van *Lassouw* (*Nassouw*). **De Graaf van *Nassau*.**

Den 6 April 1505 de Admiraal Heer Philips Bastard van Bourgondië.

Idem den voirs. Admiraal Heer Philips van Bourgondië met alle andere Edelen en Jonkers bij hem zijnde in het logement de Zwaan.

De Admiraal Heer Philips Bastard van Bourgondië met zijne Edelen en Jonkers.

Des Zondags na beloken Paschen Philips Hinckart, Hofmeester.

Op Heilig Sacramentsdag avond de Heer van *Viller*.

idem idem de Heer van *Nassouwen*. **De Graaf van *Nassau*.**

idem idem de Bisschop van *Kamerijk*.

Acht dagen na Heilig Sacramentsdag de Cancelier van *Oostenrijk*.

Op dienzelfden tijd de Stadhouder van *Holland*.

Idem de jonge Hertog van *Cleve*.

Den 27 Mei de Heer van *Ling* en *Valkenburg*.

Den 2 Junij de Abt van *Affligen*.

De Koning-Hertog binnen deze stad.

Item *onsen genedichsten Heer de Coninck van Castillien*, doen zyn genaden in dese stadt voer S^{t}. Janssche quamen, geschenct een stuk wyns, houdende 7$^{1}/_{2}$ aem een vierdel, die aem 7 gulden 2$^{1}/_{2}$ st. q. vz. 53 Ryns. gul. 14 st.

Vrouwe Margaretha van Oostenrijk, Hertogin van *Savoijen*.

Item Vrouwe Margrieten van Oisteryck, Hertoighinne van *Savoijen* 12 Juny geschenct een stuck wyns. houdende 6$^{1}/_{2}$ aem 6$^{1}/_{2}$ vierdel, die aem ten voirs. prieze q. vz. 48 Ryns. gul. 1 st. 3$^{1}/_{2}$ oirt.

Ambassadeurs van *Frankrijk*.

Idem 26 Julij de Ambassadeurs uit *Frankrijk*.

Idem in Augustus de Raad van *Keulen*.

De stad geeft tijdens de aanwezigheid des Konings aan zijne Grooten, Edelen en Kapiteinen een gelag opdat zij het volk van wapenen zoo bestieren zouden dat daarvan de landman geen last had.

Item in tyde die Coninclicke·Maiesteyt in dese stadt was, zynen groten Edelen ende den Cappeteynen, geschenct een gelaigh by den Heeren, omme by hen tvolck van wapenen te bestueren soe propre alst moigelick weer, den huysman nyet overlastich te zyn, belopende 3 Philips guldens.

Op S^{t}. Andries avond de Heer van *IJsselsteyn* en Jonker Floris.

De Graaf van *Nassau*.

Op Dingsdag na ons Lieve Vrouwedag Conceptionis, de Heer van *Nassouwen*.

Kapittel 20.

Uitgaven aan alderhande saken.

Behalve de gewone uitgaven in dit kapittel steeds gebragt wordende, vindt men nog de volgende:

Den schuttergilden van den Ouden en Jongen Voetboog ondersteuning verleend in geld voor het maken van statie met schieten en in processien.

Item den goeden mannen van den Ouden Voetboeghe bynnen deser stadt, mits dien zy egheen proffijten en hebben gelyck zy dat hadden voer d'impetreren van den State, ende nochtans statie van schieten ende processie gehalden, denselven alsoe in hulpe van hueren koste geschenct 22 Ryns. gul. ende den Jongen Voetboege 8 Ryns. gul.

Den trompetters des Konings op hun ernstig verzoek 2 Phs. guldens geschonken.

Item den trompetters des Conincs mits der compste derselver Co. Ma. tot hueren ernstigen versuecke 2 Philips gulden gescenct q. vz. 50 st.

Amant de schilder, schildert 16 wapenen te gebruiken bij de uitvaart van wijlen de Koningin van *Spanje*.

Item Amant die Maelre (den schilder) voer 16 wapenen viercant, geschildt metten wapenen van *Spaengien*, *Grenaten* (Grenada) etc. ende gebesicht inder exequiæ der Conninck innen van *Spaengien* tstuck 2 st. q. vz. 32 st.

Aan 16 Fraters voor het luiden der klokken enz.

Item 16 Fratres van luyen ende inder processien tortsschen, hemelsche ende zwart laken te dragene tsamen 33 st.

Logementen en stallingen binnen deze stad in gereedheid gebragt voor de Heeren, de familie en het gevolg des Konings.

Item Engbert van Uden, Stadhelder van den Hoigenscouteth, Anthonis Hinckart, Onderscouteth, Lambert van den Boegart ende Willem Balyaert in tyde ons genedichsten Heer die Coninck met zynre oirdinancie in dese stadt comen soude, hebben bynnen der stadt omgegaen ende gescreven die logyse ende stallagie voer die Heeren ende familie der voirs. Co. Ma. ende als doen verteert int Gulden Hoeft etc.

Kapittel 21.

Andere uitgaven nog aan onderscheidene kosten, ter zake van den oorlog betaald.

In den yersten alsoe dese stadt ende Meyerye 13 Octobris (1504) geaccordeert ende gesloten waeren, aen te nemenen ende te onderhouden 500 knechten ende die te leggenen op die frontieren etc., ende vuyt dien Jan Weerkens, Cappeteyn ontboeden ende gescreven 100 ofte 200 knechten op te brengenen men solse versolten (in soldij nemen), den welcken naegaende, heeft die voirs. Cappeteyn in dese stadt gebrocht 100 knechten ende meer, ende alhier zynde, en wordden zy nyet aengenomen, ende die selve Cappeteyn seeghde, die voirs. knechten te vergaderen ende alhier te brengenen, hedde hem wael gecost 25 Ryns. gul. ende meer, is men alsoe by den monstermeesteren dairvan overcomen ende hem betaelt 12 Ryns. gul.

Besluit der stad en Meijerij om 500 knechten in soldij te nemen.

Item den Heer *van Vergy* als Stadthelder ende Cappeteyn-Generael van den oirloge, vut bevele deser stadt gescenct, omme van hem gerecommandeert te zyne aen de Coninclicke Ma. ende van hem assistentie te hebbenen, te moigen cortten die penningen verschoten van te onderhouden 500 knechten, aen der lopende bede, ende die monstercedullen dairvan gepasseert van hem getekent ende geverifieert te hebbenen.

Aan den Maarschalk *de Vergy*, Stadhouder en Kapitein-Generaal door de stad 500 gulden geschonken, om door hem bij den Koning te worden aanbevolen en zijne hulp te hebben om de penningen uitgeschoten ter betaling der 500 aangenomen knechten, van de loopende bede te mogen korten.

Item M^ren^ Giel, Secretaris van den voirs Heer *van Vergy*, omme dese stadt ende Meyeryen trouwelick te dienenen, ende te vertalen van Duytschen in Walsche, vut bevele als boven gescenct 6 Ryns. gul.

Den Secretaris van den Heer *de Vergy* 6 Rijns. gul. geschonken om deze stad en de Meijerij getrouwelijk te dienen.

Voorts blijkt uit de gedane uitgaven in dit kapittel, dat de volgende kapiteinen in dienst der stad en Meijerij waren:

Kapiteinen en soldaten in dienst der stad *'s Hertogenbosch* en hare Meijerij.

Lambert Clockers den 22 October 1504 aangenomen met 63 paeyen gediend en gelegen hebbende te *Drunen* eene maand lang, ieder paey of soldaat per maand 4 Utrechtsche guldens makende te zamen 302 Rijns. gul. 8 st.

Aan denzelven nog betaald, vermits hij uit groote noodzakelijkheid te *Drunen*, en op het aldaar gemaakte blokhuis was blijven liggen 151 Rijns. gul. 4 st.

Blokhuis te *Drunen*.

Denzelven nog, omdat hij met zijne 63 payen was blijven liggen tot den 3^den^ Januarij 1505, 272 Rijns. gul. 3 st. $2^1/_2$ oirt.

Idem Jannen Weerkens den 22 October 1504, aangenomen en gelegen hebbende te *Asten*, *Duerne* en in de *Peel* met 130 knechten 16 dagen, met 91 knechten 11 dagen, en met 100 knechten 4 dagen, betaald enz.

Idem Willem Casteleyns met 100 payen, drie weken „nae ruyter maent 300 Utrechtsche guld. ende op rekening van 7 dobbel solthen 10 Ryns. gul. vz. tsamen 370 Ryns. gul.

Idem Lange Hans van Clockenborch, den 26sten October aangenomen met 107 payen, 23 dagen en met 87, 7 dagen.

Item den selven Hoeftman noch betaelt, ten tyde de Gelderschen *Druenen* branden soude, hy met zynen knechten mede voer die vyanden reysen ende die helpen wederstaen 135 Ryns. gul.

De Gelderschen zijn voornemens *Drunen* te verbranden.

Item Coenraet Ancker, Ruyter Cappeteyn aengenomen 1ª Novembris (1504) ende gedient een maent met 154 paeyen vz. 739 Ryns. gul. 4 st.

De Maarschalk *de Vergy* verlangt hulp van de stad *'s Hertogenbosch* in ruiterij, te zenden in het leger voor *Hedel*, schikkingen daaromtrent en voldoening aan dat verlangen.

Item alsoe die Heer *van Vergy* begerden voer *Hedel*, van deser stadt ende Meyeryen assistentien van ruyteren ende volck van wapenen te hebbenen etc., alsoe by dese stadt geordineert, dat 8 huysen eenen man vutmaken souden, ende alsoe by den Heeren deser stadt ende Lambert (van den) Boegart ultima Octobris gemonstert 348 knechten ende geseyndt tot *Hedel*, ende aldair zynde, worden zy anderwerff gemonstert, ende en was er nyet meer dan 327 payen ende 5 dobbel solten, ende elcken gegeven 20 st. van 6 daigen zy voer *Hedel* waeren. Item Joannes Bacx, Clerck, die monstercedullen te scryven ende van strate te strate te vergaderen, 2 Ryns. gul. Item Lambert (van den) Boegaert voirs., tvoirs. volck van der stadt wegen te bestueren ende te vaceren 6 daigen, die penningen vut te richten, (de soldij te betalen) voer zynen salaris ende meer andere kosten dairop gelopenvan byer tot *Engelen* verdroncken, kerssen (kaarsen) den bouger (een vaartuig) ende anderssins 5 Ryns. gul. 15½ st. vz. tsamen 339 Ryns. gul. 15½ st.

Andere kapiteins met hun volk in dienst der stad en Meijerij.

Item Jan die Lusye Cappeteyn met 100 payen, Wynaldt van den Bossche en Hanss Scaffhuysen, Cappeteynen tsamen met 111 payen, Wouter Luedincx, Cappeteyn met 90 payen ende Leeuw (van Ratinge) Cappeteyn 99 payen, somme tsamen 400 payen, vut ordinantie ons genedichsten Heere de Coninclicke Maiesteyt, een maent gedient ende op die frontiere gelegen, ende by dese stadt ende Meyerye versoldt, ende gecort aen den heysch ende bede vander 400 duysent, de Co. Ma. by allen den landen geconsenteert, aen de portie der stadt ende Meyerye voirs., ende ter maent elck vier Utrechtsche guld. vz. 1920 Ryns. gul.

Wijders volgen nog een aantal uitgaven aan soldijen van knechten, en kosten, aangewend om die soldijen van de loopende beden te kunnen korten.

De stad en hare Meijerij stichten op verzoek des Konings en van zijne Kapiteinen tot verdediging van de Meijerij het blokhuis te *Lith* op den Ham.

De door Jonker Floris van IJsselsteijn daartoe benoemde bouw-commissie.

Item alsoe ten versuecke ons genedichsten Heer de Coninclicke Mai. ende zynen Cappeteynen, by der stadt ende den gedeputeerden van der Meyeryen geaccordeert is geweest, ter defensie derselver Meyerye, tot *Lytt* opten Ham een blockhuys te makenen ende *Oss* te stercken, by Joncker Florys van Ysselsteyn dairtoe gecommitteert, Vyt van Zambeke, Henrick die Wolff ende Andries Steymer, hen des verstaende, tot meer fortschen nut ende oirbaren te makenen, ende als overste van den werck tselve te regneren ende by elcken gedient 16 daigen sᵉ. 10 st. q. vz. 24 Ryns. gul.

Stichting en bewapening van dat blokhuis.

Volgen de kosten voor de daarstelling van het blokhuis op den Ham en van de bewapening van dat blokhuis.

Versterking en wapening van *Oss*.

Die van het versterken en wapenen der vrijheid *Oss*, waartoe gravers uit de dorpen werden opgeroepen, in de rekening omschreven.

De dienaar van Cornelis van Bergen, Heer van *Zevenbergen* bouwmeester der vesting *Oss*.

Item zesse ruytersgesellen by den Heere van *Zevenbergen* gecommitteert, omme *Oss* te begraven ende te stercken, ende by elcken dairinne gedient 2 daigen sʳ. 3 stuvers, ende Adriaen, des Heeren van *Sevenbergen* dienaer, die hy bouwmeester gemaict hadde 2½ stuver.

Een tonnetje met pijlen naar het blokhuis en een met haakbus kruid naar *Oss* gezonden.

Item van 2ᵉⁿ thonnekens, dat een gevult met pylen tot *Lytt* opten blockhuys ende d'ander met hackbusch cruyt tot *Oss* geseyndt en dairaff bet. etc.

Item opten 5ten dach Octobris, doen dese stadt vutreysden tot *Nulant*, *Geffen*, *Os* ende *Kessel*, omme die Meyerye te helpen bescudden van den vyanden die Geldersohen, soe zy *Lytt* afgebraut hadden, hebben die persoenen nae bescreven, met hueren wagenen ende perden den Heeren, Scutten ende ambachten, vytaelgie, buscruyt, bussen ende andere gereetscappen naegevuert te wetene Marten Lemmens, enz. 1505.

De stad trekt met de schutter- en ambachtsgilden tegen de Gelderschen op, toen deze *Lith* verbrand hadden.

Item hebben de voirs. gecommitteerden, in dieversche tyde gecoft, seeker pylen geoirbert soe by den ruyteren deser stadt ende meest by den volck der Meyerye te weten etc.

Aankoop en gebruik van gewone en van vuurpijlen.

Het gezamentlijk bedrag was 10.716 gewone en 400 vuurpijlen.

Volgen alsnu, posten wegens aankoop van salpeter, hout voor het branden van kolen tot het maken van buskruid, het branden van dat hout en het fabriceren van het buskruid.

Aankoop van salpeter en hout tot vervaardiging van buskruid.
Fabriceren van buskruid.

Item Yewaen Kuyst 17 reysen, Lambert van den Boegaert 17 reysen, Jan Monix 16 reysen, Arnt Beye ende M^r. Frans Toelincx tsamen 17 reysen, by ordinantie deser stadt in tyde van desen oirloge ende alst meest van noode is geweest, over nacht ende dach gewaict, die wake gevisiteert ende geordineert elck int zynen over den 4^den nacht ende dach, s^e. elcke van elcker reysen als hen dat byder gemeynre stadt toegevueght is geweest 6 st. q. vz. 20 Ryns. gul. 2 st.

Voorzorgmaatregelen in de stad tijdens den oorlog genomen.

Ter betere bewaking en beveiliging der stad, werden gedurende dezen oorlog, zoo als uit de volgende uitgaven blijkt, dagwakers aan de poorten gesteld, om de inkomenden en uitgaanden zoo wel te voet, te paard als te wagen, opteteekenen, de vuurpannen des nachts op de puije van het stadhuis gebrand, des morgens en des avonds de klok geluid tot het op- en aftrekken der wachten, het openen en sluiten van stads poorten.

Item den Auden, Jongen ende den Hantboegh Schutten, van dat zy ten bevele van den Cappeteyn-Generael des Conincs, busschen tot *Heusden* geleyden, 12 Ryns. gul.

De schuttergilden van den Ouden en Jongen Voetboog en van den Handboog, brengen geschut naar *Heusden*.

Item den Auden ende Jongen Schutten deser stadt, van dat zy by ordinantie deser selve stadt, gereyst zyn geweest in tyde van desen oirloge, omme sekere qwaeydoenres ende gevangenen tot *Engelen*, ende den Dekenen van costen soe by hen ende die gevangenen te bewaeren, gedaen, tsamen 11 Ryns. gul. 16 st.

De schuttergilden van den Ouden en Jongen Voetboog nemen kwaaddoeners te *Engelen* gevangen.

Item den arbeiders, van den bussen die dese stadt voer *Bomel* geleent hadde, van den Craen in den Raethuys te vueren.

Het door de stad in het leger voor *Bommel* geleende geschut terug ontvangen.

Kapittel 22.

Andere uitgaven, nog van alderhande zaken.

Daarin wordt als eerste post in uitgaaf gebragt het nadeelig saldo der rekening van S^t. Remeys 1503—1504.

Nadeelig saldo der rekening van 1503—1504.

Voor de eerste maal wordt in dit kapittel en in de stads rekening het volgende artikel gevonden:

De regering gaat ter komme, staande in St. Jans-Evangeliste kerk.

Item van te *comme* (de kommc is eene zware eikenhouten kast met twee ijzeren boomen en 4 sloten voorzien, waarin stads privilegie-brieven bewaard werden, welke niet mogt geopend worden als door Schepenen, Gezwoornen, Dekenen van de ambachten en Secretarissen in Commissie vereenigd) te ghaen, ter ordinancie van dese stadt dair aff gegeven, 7 Scepenen, 2 Gezworenen, elcken 4 quarten wyns, den Dekenen van den Louweren, Trapeneerderen, Vischkoperen, Nastelmaekeren, ende Lodewich van der Lynden (stads smid), elcken vier quarten wyns, den Secretarissen, den drien gronen Royen elcken 2 quarten wyns, ende die costeren voer onse Lieve Vrouw sittende een quarte, die quarte 2 st.

De regering bepaalt, om daarmede in de oorlogskosten te voorzien, op het geheele corpus der stad, nog eene halve zetting of personelen omslag, boven de gewone te heffen.

Item alsoe by dese stat in desen tegewoirdigen oirloige, in hulpe van denselven oirloige, ende die costen dairtoe te doen insdeels te vervallene, geordineert was, opt geheel corpus der stat te heffen een half settinge, ende die te innen mits anderen groten lasten der voirs. gecommitteerden, dair toe geordineert, ende byder selve stat gesteld waeren Jan van den Steen ende Mathys Lambrechtss, ende met hen Victor van der Molen als clerk, dewelcke eenen sekeren tyt ommegegaen hadden, en insdeels dat Rutter gelt geheven etc.. voer hueren salaris etc.

Arnhem ingenomen.

Item drien posten oft boden in diversen tyde aen ons Heeren tidinge brengende, dat *Arnhem* voirwaer gewonnen was, vuyt bevelen van den Heeren elcken gegeven 1 Philips gulden. Item die Coninckliche Maiesteyt in dese stat comende geschenct vut bevelen als bove, zyne lackayen 2 Philips gulden ende den trompen 3 Philips gul.

Volgen de uitgaven aan lijf- en erfrenten ten laste der stad.

De geheele uitgaaf was 67,187 Rijns. gul. 4 st. 2 plac.
" " ontvang " 63,994 " 16 "
Nadeelig saldo 3192 Rijns. gul. 8 st.

Volgt de memorie der zes gecommitteerden over stads achterstallige schulden, waaruit blijkt, dat zij aan achterstand te betalen schuldig bleef 79,807 Rijns. gul. 5 st. $5^1/_2$ plac.

N°. 15. Rekening van St. Remeys 1505 tot St. Remeys 1506.

1ste REKENING VAN JANNEN KENNENAPARTS, YEWAEN KUYST, FRANS TOELINCX, WOUTEREN OEMS DIRCXSONE, JANS ARNT EGENSS ENDE JANS VAN HEDEL JACOPSS, ALS ZESSE PERSONEN VAN WEGEN ONS ALREGENEDICHSTEN HEEREN DES CONNINCX VAN CASTILLIEN ETC., EERTSHERTOIGE VAN OISTERIJCK, HERTOIGE VAN BOURGONDIEN, VAN LOTHRYCK, VAN BRABANT ETC. ENDE DESER ZYNRE GENADER STADT VAN 'S HERTOIGENBOSSCHE GESET, GECOEREN, ENDE GECOMMITTEERT, TOTTEN REGIMENTE, BEWEYNDE, POLOCIE DERSELVER STADT, DEN

TYT VAN DRIEN JAIREN LANCK, GEDUERENDE ENDE NAISTEEN VOLGENDE, ENDE DIT VAN HUEREN JERSTEN DORDEN JAIRE VAN DENSELVEN HUEREN BEWEYNDE.

ONTVANGSTEN.

Het geld en de geldswaarde zoo als in de vorige rekeningen.
De Accijnsen en middelen mede als in de vorige rekening.

Kapittel 8.

Ontvang van eenige der stads groote accijnsen niet verpacht, maar onder het beheer der zes gecommitteerden self geind.

Uit de verantwoording van den ontvangen Bieraccijns blijkt, dat voor de ontvang van dat middel werden gebruikt een *ingrosseerder* en een *bewaarder en visiteerder*. Gelijke beambten werden ook gebruikt bij den ontvang van den graanaccijns, het *Maalgeld* geheeten. **Ingrosseerders, bewaarders en visiteerders bij de inning der belastingen op de bieren en het gemaal.**

Volgens ordonnantie, werd laatstgemelde accijns geheven van de huislieden, bakkers en molenaars. De kloosters en de nageburen in stads vrijdommen *Orthen*, *Hintham*, *buiten de Pickenpoort*, op *het Reut* en op *den Dungen*, betaalden mede in den maalaccijns. **De graanaccijns of het maalgeld geheven van de huislieden, bakkers, molenaars, de kloosters en de nageburen in de stads vrijdommen.**

Voorts wordt nog aan het slot van dit kapittel een nieuw middel gevonden den gecommitteerden opgedragen te innen, ten einde uit stads schulden tot baten te komen, te weten; het regt op het versterff (successieregt) als van alle goederen den 80sten penning op den binnenman en den 40sten penning op den buitenman. **Het regt op het versterf of de successieregten ingevoerd.**

De geheele ontvang was 28,053 Rijns. gul. 11 st. 9 plac.

UITGAVEN.

De kapittels als gewoon gebragt, die geene bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

Kapittel 2.

Uitgaven aan dienarenloon.

Omtrent de verordeningen tot inning der groote accijnsen, wordt daarin gevonden:

Item Dircken van Colen, van beckeren, molleneren ende anderen, die maeltekenen aender Hynthamerpoirten te ontfangen, ende der molleneren sacken metter meel incomende, nae qualiteit ende onderscheide van elckenen, te visiteren, ende noch die kerfstocken van den byer vuytvarende, te bewaeren ende af te kerven etc. **Werkzaamheden der ambtenaren bij de inning der accijnsen aan de poorten.**

Kapittel 7.

Uitgaven aan Heeren, Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren etc., ter dagvaart der Staten en in andere zaken afgevaardigd.

Die afgevaardigden waren gedurende dit jaar:

Afgevaardigden ter Staten-vergadering en in andere commissien.

Mr. Claes Kuyst, Secretaris.
Mr. Symon van der Couderborch, Secretaris.
Henrick van Uden, Schepen.
Mr. Henrick Pelgrom, Secretaris.
Jan van Vladeracken, Heer van *Geffen*.
Mr. Frans Toelinck, een der zes gecommitteerden.
Mr. Henrick die Bye.
Jan Heym, Hoogschout.
Jan Kenneparts, een der zes gecommitteerden.
Lambert Millinck.
Henrick van Doerne.
Mr. Gysbert Hollander, *eerstvermelde Pensionaris der stad.*
Henrick Osman.
Dirck van Roesmalen.
Mr. Jan Lombairts, Secretaris van *Oisterwyck*.

Gewone vergaderingen aangaande de beden.

Nader voorstel tot beleening der domeinen.

Voorstel van den Stadhouder-Generaal en den Cancelier van *Brabant*, om Z. M. den Koning voor zijn vertrek naar *Spanje* abolitie te vragen van het vonnis ter zake van den tol op den Hout gewezen, en ter gemoetkoming van dien een gratuiteit van 30,000 guld. te verleenen, beedsgewijze in twee termijnen te betalen.

Nader verzoek om afdoening der kwestie ter zake van wederregtelijke tolheffing te *Bommel* en *Herwaarden*.

Behalve de gewone uitgaven aan afgevaardigden ter Staten van *Brabant*, ter zake der gevraagde beden, een nader voorstel tot beleening der Hertoglijke domeinen van *Brabant*. „ Ende voirts nae advys van den Heer *van Chiveren* (Chièvres) Stadhelder-Generael ende des Cancelliers vah *Brabant*, de Co. Ma. voer zyn vertreck nae *Spaengien* te bidden, abolucie van den vonnisse den lande tegens geweesen, van den tol opten Hout, ende ten ocsuyne van dien, te quonsenteren eene gratuiteyt van penningen, op welck die twee overste Staten, nae vele deliberacie quonsentcerde 30,000 gul. beedsgewyse, half op Corssmisse, ende half op St. Jansmisse daernae, te betaelene. Ende noch af te doen den commer van Willemen Hautschilt, Tollener van *Bommel* ende *Herwaerden*, die deser stat poirteren met hueren lieven ende gueden veronrechten quontarie de privilegien, willende toll hebben sonder te gestaen met caucie suffisant.

Dagvaart ter Staten-vergadering van allen des Konings landen te *Mechelen*, op welke Z. M. afscheid nam, zich naar *Spanje* begevende.

Item Henrick van Uden, Scepen ende Meester Henrick Pelgrom, Secretaris, 4ta Novembris, vuyt ordinancie deser stat, tot *Mechelen* op die dachvart aldair bescreven, gereyst, dair die Co. Ma. onse genedichsten Heer voer die Staten van allen zynen landen oirlof nam zyn voyagie te doen in *Spaengien*.

Commissie naar *Gestel* bij *Oisterwijk*, *Tilburg* en *Loon*, om den Heer van Vertaing, Kapitein van 160 paarden die aldaar lagen en op den huisman leefden, uit te noodigen met zijne ruiters de Meijerij te verlaten hetgeen hij terstond deed.

Item Meester Claes Kuyst, vuyt ordinancie deser stadt, 18 February gereyst tot *Gestel* by *Oisterwyck*, *Tilborch*, *Loen* etc. by Heeren Staessen van Vertaing, Cappeteyn van 160 perden, die aldair laige ende opten huysman leefden, omme den selve te informeren tselve af te stellenen ende vutter Meyeryen te rydenen, als hy der stont beleefde te doen etc.

Item Jan Heym, Hoighscouteth, Henrick van Uden, Scepen ende Meester

1506.

Henrick Pelgrom, Secretaris, in commissie aan den Heer *van Chieveren*, Stadhouder-Generaal te *Antwerpen*, om hem te kennen te geven dat Hertog Karel van Gelder zich sterk maakte, volk van wapenen zoo te paard als te voet vergaderde, waarmede men een inval in de Meijerij duchtte, met verzoek daarin te willen voorzien.

Commissie aan den Stadhouder-Generaal om hem te kennen te geven, dat Hertog Karel van Gelder krijgsvolk verzamelde en men beducht was voor een inval in de Meijerij, met verzoek om daarin te willen voorzien.

Idem Meester Symon voirs., op den 19en Augustus bij den Stadhouder-Generaal te *Namen* gezonden, om hem van den inval der Gelderschen kennis te geven, en met hem te spreken dat *Bommel*, *Thiel* en *Batenburg* met meer volk van wapenen zou bezet worden, opdat die steden der Co. Ma. niet afgenomen of gestolen zouden worden etc.

Nadere commissie aan den Stadhouder-Generaal, om hem den inval der Gelderschen medetedeelen en met hem te spreken om *Bommel*, *Thiel* en *Batenburg* met meer volk van wapenen te bezetten, opdat die steden den Koning niet afgenomen of gestolen zouden worden.

Item Jan Kenneparts, Lambert Millinck, Henrick van Doerne ende Meester Ghysbrecht Hollander, Pensionaris deser stat, vuyt ordinancie als boven ende ten bescriven ons genedichsten Heere tot *Mechelen* ter dachvairt gereyst, omme te aenhoerenen die proposicie aldair opgedaen, als van den volcke van wapenen tegens die vianden van *Geldre* optebrengen, ende besunderlick soe dese Meyerie op die frontiere leeght, assistencien des Connincs te hebbenen, ende resistencie te doen den Franschoyse die den Gelderschen te hulpe quamen, omme die te scutten tot *Namen*, omme voirder int lant niet te comenen. Ende oick den Staten te kennen te gevenen die destructie ende scaden die voirs. van *Geldre*, tot *Liessel* in deser Meyerie gedaen hadden.

Vergadering der Staten te *Mechelen*. Voorstel om 2000 knechten, om de grenzen tegen de Gelderschen te beveiligen. Verzoek om assistentie des Konings, en om de Franschen, die de Gelderschen ter hulp kwamen, te *Namen* tegen te houden. Kennisgeving aan de Staten van de verwoesting door de Gelderschen te *Liessel* gepleegd.

Item Mr. Ghysbrecht Hollander, Pensionaris voirs., ten bevele ende ordinancie voirs. nae *Antwerpen* ende *Mechelen* gereyst, omme te vernemenen ende te intimeren, tot wat plaetsen, ende waermen die dachvairt-generael houden soude, op die propositie lest gedaen, omme tgemeyn lant te bewaeren, alsoe naegaende welcker intimatien, Meester Jan van Vladeracken ende Meester Jan Lombairts, Secretaris van *Oisterwyck*, opten 24ten dach der selve maent gereyst by Meesteren Ghysbrecht voirs. tot *Mechelen*, dair die voirs. dachvairt gehouden waert, omme te onderhoudenen 2000 knechten, ende die frontieren besunder deser Meyerie, die meest in den pericule is, ende naest den vianden gelegen te besorghen etc.

Nadere vergadering der Staten te *Mechelen* ter zake van het in dienstnemen van krijgsvolk.

Item Henrick Osman ende Dierick van Roesmalen, vuyt bescreven des Heeren *van Chieveren* als Stadthelder-Generael, ende ten bevele van de drien leden van deser stadt, tot *Antwerpen* op een generaele dachvart gereyst, omme metten anderen gedeputeerden van den steden, een goede manier ende ordinantie te vindenen ende op te stellenen, in desen landen lakenen te bereyden, maken ende trappeneren, als men doet in *Engelant*, *Dornick*, *Ruwaen* ende elders buyten lants, ende alsoe die neeringhen in desen landen te houdenen ten vordele van den gemeynen ingesetenen etc.

Gedeputeerden naar *Antwerpen*, om aldaar met die van andere steden te beraadslagen, en daartestellen eene goede ordonnantie op het bereiden en maken van laken, zoo als men dat in *Engeland*, *Doornick*, *Rouan* en elders buitenlands deed.

Kapittel 7 *en* 8.

Zijn uitgaven aan bodenloon zoo te paard als te voet binnen- en buitenlands gezonden.

In beide kapittels worden vele uitzendingen aangetroffen van gewonen aard,

als: met brieven aan stads afgevaardigden ter Staten-vergadering, oproepingen van gedeputeerden uit de Meyery, oproeping van arbeiders uit de steden, vrijheden en dorpen in de Meijerij om aan de stad of elders te komen graven en sterken etc.

Onder meer anderen bevatten die kapittels wijders het merkwaardigste:

Boden te paard:

Xipriaan Coenen en Jonker Otto Back, Schepenen gekozen.

1[e] October 1505. Boden aan Xipriaen Coenen, op Zegenwerp te *St. Michiels-Gestel* en aan Jonker Otto Back, houdende mededeeling dat zij tot Schepenen gekozen waren, en zij werden uitgenoodigd naar *'s Hertogenbosch* te komen om hunnen eed te doen.

5 Augustus 1506. Een bode met den Secretaris M[r]. Symon van der Coudenborch, naar den Heer *van Chieveren*, Kapitein-Generaal, te *Turnhout* en van daar, mits hij vertrokken was, naar *Namen*.

Een bode uitgezonden naar *Oirschot*, *Bergeik* en *Budel*, om te vernemen waar het Fransche leger zich bevond, dat de Gelderschen ter hulp kwam.

1 September 1506. Een bode met eenen besloten brief aan den Schout van *Kempenland* dien hij te *Oirschot* aantrof, om te vernemen waar het Fransche leger zich bevond, dat de Gelderschen ter hulp kwam, welke bode van daar naar *Bergeik*, *Budel* en in die omstreken reed om gelijke informatien in te winnen.

Nadere uitzendingen van boden om naar het Fransche leger te vernemen.

2 September 1506. Een bode aan de regering der stad *Eindhoven*, aan den Schout van *Kempenland* en aan de regering der stad *Weert*, en op den 3[den] September 1506, een bode met een brief aan Heer Robrecht van Aremberch te *Roermonde*, mede om informatien in te winnen aangaande het Fransche leger.

Boden te voet:

Jonker Otto Back, Arent Monix, Lambert van den Boegart en Jan Kempe, tot Schepenen benoemd.

2 October 1505. Een bode gezonden met een open plakaat aan Jonker Otto Back, Arent Monix Janss., Lambert van den Boegart en Jan Kempe Janss., hen naar *'s Hertogenbosch* ontbiedende, mits zij Schepenen gekozen waren.

Op 4 December 1505. Boden gezonden in de 4 kwartieren der Meijerij om de gedeputeerden der steden, vrijheden en dorpen naar deze stad opteroepen, ten einde te beraadslagen en te besluiten in zaken:

Proces van den Heer van *IJsselsteijn* en het land van *Cranendonck* tegen het land en de stad.

Van den Heer van *IJsselsteijn* en het land van *Cranendonk*, aangaande de penningen die zij van den lande en van deze stad eischende waren, waarvan proces ten hove was hangende.

Onderhoud van het fort op den Lithschen Ham.

Van het onderhoud van het blokhuis op den Lithschen Ham door Z. M. den Koning bevolen.

Gelijke oproeping te dien dage aan den Abt van *Bern*.

Geschil van *Waalwijk* en andere gemeenten met den Schout van *Oisterwijk*.

Op den 27 December geschiedde mede eene oproeping van gedeputeerden uit de vrijheden en dorpen *Waalwijk*, *Vucht*, *Herlair*, *Boxtel*, *Gestel*, *Oisterwyk*, *Hilvaerenbeeck*, *Loen* (*op zand*) en *Druenen*, om met den raad dezer stad te spreken, ten einde alle kwestie neder te leggen als tusschen hunlieden en den Schout van *Oisterwijk* was ontstaan en in regten hangende.

Op den 11[den] en 22[sten] Januarij 1506 werden in de zaak van den Heer

1506.

van *IJsselsteijn* als Arbiters naar deze stad opgeroepen: Daem, Stadhouder van *Kempenlant*, Jan van Vlyerden, Goyard van der Gracht, Schout van *Maasland*, Jan Snoeck, Schout van *Helmond* en Daniel van Vlyerden, Schout van *Oisterwijk*.

Arbiters ... zaak.

Item Jan die Veust, vutgesonden opten Palm avont, met eenen beslotenen brieff aen den Scouteth van *Kessel*, bewaerder van den blockhuys opten Ham, omme tvoirs. blockhuys te doen veylen ende te vercopen.

Bevel om het blokhuis op den Ham te verkoopen.

Item Jan van Hese, vutgesonden opten 20[ten] dach der voirs. maent Oixte (oogstmaand Augustus) met 2 plackaten, eenen aen den Scouteth van *Maeslant*, den anderen aen den Scouteth van *Pedelant*, elck inhoudende om van elcken plaetse in hueren bedryve, voer *Wageningen* grevers te seynden.

Aanschrijving om gravers in het leger voor *Wageningen* te zenden.

Item Dirck Mathysz., vutgesonden opten 27[ten] dach der voirs. maent (Augustus), met eenen beslotenen brieff aen onse voirs. Heeren gedeputeerden tot *Mechelen*, vut sake van den Gelderschen, soe sy tot *Liessen* (*Liessel*) onder *Doerne* (thans gemeente *Deurne* en *Liessel*) lude gehaelt hadden.

De Gelderschen nemen ingezetenen uit *Liessel* gevangen.

Item Symon Dircxz, vutgesonden opten 2[ten] dach der voirs. maent (September), met eenen beslotenen brieff aen den Heer van *Ysselsteyn*, die hij socht tot diversche plaetsen, soe voer *Wageninge* int Heer (Leger) ende tot *Raveswaey* dair hy em vont.

Het leger voor *Wageningen*.

Item Bruysten die Lepper, ten voirs. daige (2 September) vutgesonden met 2 plackaten, den eenen tot *Helmont* aen den Scouteth aldair, ende den anderen aen den Scouteth van *Doerne*, inhoudende, omme elck aldair opten beenen te zyne voer die vyanden, die stadt soude hen te hulpen comen.

Aanschrijving aan *Helmond* en *Deurne* om tegen den vijand op de been te blijven; de stad zou hen te hulp komen.

Item Dirck Mathysz, vutgesonden ten voirs. daige met eenen openen plackaet deser stadt, ende eenen openen brieff des Heeren *van Chieveren* Stadthelder Generael, tot *Engelen* ende *Buckhoven* ende in dier quontreyen, beyde inhoudende, begerende ende versueckende, overmyts redenen, dat zy alle punten, scepen ende zweenhalssen beneden *Hedel* liggende, inder toecomender nacht, alsdoen brengen ende vueren souden aen dese zyde van den veer op der Brabantscher eerden.

Idem aan *Engelen*, *Bokhoven* en die omstreken, om de ponten, schepen en zwaanhalsen beneden *Hedel*, op deze zijde van het veer op Brabantsche aarde te brengen.

Item Jan die Vuest, vutgesonden opten 17[ten] dach der voirs. maent, met eenen beslotenen brieff tot *Os* aen den Scouteth van *Maeslant* inhoudende, dat hy terstont, aengesien des brieffs, met een deel knechten hem vuegen souden tot *Oyen* opten huyse, omme aldair te wakenen.

Bevel aan den Schout van *Maasland* te *Oss*, om van daar met een deel knechten op te breken naar *Oijen* op het huis om daar te waken.

Item Gerit van der Hellen, vutgesonden opten 21[ten] dach der voirs. maent, vut bevele van der zess mannen, tot *Berlicum*, aen den Vorster, hem seggende, dat *hy in der kercken* die assynsen aldair veylen soude, omme die ten genoemden daige te vercopenen, dwelck die Vorster voirs. hem weygerde te doen, seggende, die Heer van *Sevenbergen* hadde hem dat verboden.

Bevel om stads accijns in de kerk te *Berlicum* te verpachten, door den Vorster op last van den Heer van *Zevenbergen* geweigerd.

Item den selven, noch vutgesonden opten 22[ten] dach der voirs. maent Septembris, met eenen beslotenen brieff op *die Dungen*, inhoudende, als vut seker getael van grevers die zy alhier by den Hoigenscouteth seynden souden, omme te trecken graven, tot alsulcker plaetsen als hen die voirs. Scouteth leyden soude.

Van *den Dungen* gravers gevorderd om te graven waar de Hoogschout dit zou bevelen.

Kapittel 18.

, dammen graven ens.

ater, werd er in dit jaar gedijkt, gedamd en gegraven ervangen door S^{t}. Janspoort, gestaan hebbende meer ting tegen over de Vischstraat), te *Vucht*, te *Orthen*, et gerigt buiten de Vuchterpoort.

Kapittel 19.

Bus- of Geschutmeester.

pen voornamelijk over het terughalen en schoonmaken blokhuis op den Lithschen Ham, daaronder waren 10 haakbussen, twee kleine vogelaars met twee kamers, een steenbus, „noch een camer metten gesteel van vier raderen metter cameren."

Ham in de ... rug gebragt. Gedeeltelijke opgave van dat geschut.

Voorts wordt in dit kapittel nog gesproken van herstelde cerpentijnen.

Kapittel 20.

Uitgaven aan salpeter, buskruid en pijlen, maken van buskruid en plaats waar de kruidmolen stond.

Uitgaven aan salpeter, buskruid en pijlen, alsmede voor het maken van buskruid.

Uit dit kapittel blijkt, dat de buskruidmolen op het Hinthamereinde stond.

Kapittel 21.

Uitgaven aan alderhande saken.

Behalve de gewone steeds in dit kapittel verantwoorde posten, komen de volgende merkwaardigheden voor:

Bezegeling der state en ordinantie van de zes gecommitteerden, voor den tijd van drie jaren benoemd.

In den jersten aen Heeren Scepenen, Gezwoeren, Raidtsheeren, Secretarissen, Dekenen van den ambachten ende andere dienaeren deser stadt, omme te comme te ghaen, omme te besegelen den state ende ordinantie dair op die voirs. zesse gecommitteerden, den tyet van drien jairen dienen ende selen dienen.

Heer Jan van Schoonvorst, wordt door de stad met reisgeld begiftigd om tegenwoordig te zijn te *Leuven* bij het feest als zijn zoon de eerste mis zou doen.

Item Jan (van) Schoenvorst, Onderscouteth deser stat, ende by ordinancie der selver, tsynre liefsten ende scrieven omme tot *Louven* te comenen inder feesten vander jerster missen van zynen sone, gesonden 8 Philips gul.

De Oude en Jonge Schuts halen een misdadiger te *Lommel*.

Item den Dekenen van den Ouden ende Jongen Schutten, ten versuecken van den Hoigenscouteth, tot *Lomel* Peteren van den Weyer als misdadich te halenen, ende alhier mits zynen qwaeden feyten, van den live metten zweerde geexecuteert waert, voer hueren costen int reysen thuenen ende wederkeerens (heen en terug) tot Jannen Boyons dairop gedaen, betaelt 9 Ryns. gul. 19 st.

Proces tusschen de stad tegen den Graaf van *Merode* als Heer van *Oirschot* en den Schout van *Oirschot*, ter zake van het te *Oirschot* gevangen nemen van een mis-

Item Heeren Philips Vilain, Ridder ende Raidt ordinaris, Meester Hubert de Straten, Auditeur ende Claes van Heyst, Procureur, in den Raide van *Brabant*, als commissarissen voer deser stadt byden voirs. Raide geordineert, omme in dese stadt te commene verhoeren die verificatie ende getuigenisse ter justificacien van deser stat rechte, in den processe die Wethouderen ende

anderen van den Schutten, te hove hangende hebben tegens den Heer van *Merode* ende den Scouteth van *Oirschot*, ter cause een mesdadich, die rycke Wout genoempt, tot *Oirschot* voirs. gehaelt was, ende mits zyne qwaden faeyten alhier metten zweerde geexecuteert waert etc.

dadiger genaamd de rijke Wout, door de Schutterijen, en zijne onthoofding te *'sHertogenbosch*.

Volgen in deze zaak nog nadere artikelen.

Item den Heer van Wisch, van dat hy aen wyncoep int vercopen van den voirs. blockhuys (opten Lithschen Ham) ten bevele van den Conninck, verleegt hadde, ende hem wederomme ten bevele deser stat betaelt, belopende 6 Ryns. gul.

Verkoop van het blokhuis op den Lithschen Ham.

Item den Scouteth van *Kessel*, die, vuyt bevele der stat ende Meyerie, tvoirs. blockhuys aengenomen hadde te bewaeren des jairs voer 100 Ryns. gul., ende dien naegaende tselve blockhuys by hem bewaert den tyt van 4 maenden q. vz. nae advenant 33 Ryns. gul. 6 st. 9 plac.

De Schout van *Kessel* voor de bewaring van dit blokhuis betaald.

Item Willem Baelyart, die vut bevele van der stadt, in *Maeslant* ende lancx den *Maescant* gereden is geweest, omme alle scepen te bedwingen, te zyn ende te brengenen aen dese zyden, den Heer *van Chieveren*, Stadthelder, metten volck van wapenen over te scepenen etc.

Een bode afgezonden in het kwartier van *Maasland* aan de dorpen langs den *Maaskant*, met last dat alle schepen zullen gedwongen worden den Heer *van Chieveren* met zijn volk over *de Maas* te brengen.

Volgen de kosten voor de suplicatie ten hove, om alnog uitstel te hebben tot het betalen van stads achterstallige schulden, en de confirmatie van de brieven van reductie op stads renten, alsmede die, op het toestaan van dat verzoek ten hove, waartoe wederom de gewone middelen, dat is het doen van giften aan den Cancelier van *Brabant*, aan den Heer Philips Vilain, Ridder en Raad van *Brabant* en aan Meester Willem van Thielt, Secretaris in den Raad van *Brabant* gebruikt werden, zoo als uit een volgend artikel in dit kapittel blijkt.

Adres aan den hove om nader uitstel tot betaling van stads achterstallige schulden en confirmatie der brieven van reductie der renten.
Geschenken aan hooge personen om gunstige beschikking te verwerven.

Item Arent Janssen etc. met hueren consorten, slyckvegeren, van dat zy op S[t]. Jans kerckhoff tot diversen reysen gehaelt hebben 231 carren gruys (van steenen) ende die gevuert tot *Orthen* omme den dyck aldair te repareren ende hardt te makenen etc.

De gruissteen gevallen van den bouw der St. Janskerk op den Orthenschen dijk gebragt.

Kapittel 22.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen enz. aan onderscheidene Heeren, Prelaten, Edelen, Jonckeren, steden, gedeputeerden en anderen, tijdens deze rekening in de stad geweest zijnde.

Schenkingen van wijnen en gelagen aan hooge personen welke deze stad met een bezoek vereerden.

Daaronder komen voor:

Heer Philips van Bourg[en] (Bourgondië) Stadthelder slants van *Geldre*.

De Heer *van Chieveren* als Stadthelder-Generael van alle de landen ons genedichsten Heeren des Connincks.

Heer Philippus Vilain, Ridder ende Raidt ende M[r]. Willemme van Thielt, Secretaris in Brabant, als Commissarissen in deser stat comende, omme informatie te nemenen opten staet, sculden ende laste deser voirs. stat, omme dairnae te inpetreren ende te hebbenen van nyeuws brieff ons genedichsten Heer des Conninc, van atterminatie ende respyt.

Item op S^te^. Rombouts avont, den Greve van *Egmont*, Stadthelder van *Hollant* en *Zeelant*.

Item opten Meyedach de Jongevrouwen (Jonkvrouwe), dochter des voirs Stadthelders van *Hollant*, van boven vutten lande comende ende die bruyt was geweest.

Item in de Cruysdaigen den Cancellier van *Bourgondië*.

Item den Raidt van *Arnhem*.

Item deu Raidt van *Bomel*.

Item den Raidt van *Nymegen*.

Item der Vrouwe van *Ravensteyn*.

Item in de weke van S^te^. Servaes, den voirs. Heer *van Chieveren*, Stadthelder Generael, vuyt ordinantie ende bevele der gemeynre stat geschenct een stuck wyns houdende 2 aem min 2 vierendeel, die aeme 10 Ryns. gul. ende den arbeyders hem den selven wyn thuys te doen vuerenen etc.

Item den Drossaert van *Valckenborch*.

Item Goyart van Brogel, Procureur in den Raide van *Brabant*.

Volgen de betaalde lijf- en erfrenten.

De geheele uitgaaf was 33,630 Rijns. gul. 4 st. 8 plac.

" " ontvang " 28,053 " 11 " 9 "

Nadeelig saldo 5576 Rijns. gul. 12 st. 12$^1/_2$ plac.

Volgens de achter deze rekening geplaatste specificatie bleef de stad tot op S^t^. Remeys of Bamis 1506 (1 October) eene achterstallige schuld hebben van 85,105 Rijns. gul. 15 st. 3 oirt.

En volgt daarop onderstaande noot:

Tegens welck rest der stadt te bathen sal comen, in afslach van den selven die proffyten gecomen van der lotingen in desen hueren 2ten dorden jairen geschiet. Reserverende dairaf rekeninghe ende bewys te doen inder selver huer tweester rekeninghe, ende alsoe corts alst den voirs. gecommitteerde moigelick sal wesen.

N°. 16. Rekening van St. Remeys 1506 tot St. Remeys 1507.

2de REKENING DER ZES VOOR DRIE JAREN BENOEMDE GECOMMITTEERDEN.

ONTVANGSTEN.

Het geld en de geldswaarde zoo als in vorige rekening.

De Accijnsen en andere geheven middelen, mede als in vorige rekening.

Kapittel 8.

Ontvang van alderhande saken.

1507.

Item van den Scouteth van *Lytt* van den blockhuys dat opten 'Hamme gemaict was ende weeromme hem by advys van der stat verkocht ende dairaff ontfangen 60 Ryns. gul. 10 st.

Het blokhuis op den Lithschen Ham aan den Schout van *Lith* voor 60 Rijns. gul. 10 st. verkocht.

Kapittel 24.

Ander ontfanck ende verclaringe van sgheens, dat ter cause van der lotinge bynnen deser stat 6ta Novembris anno zesse gehouden, ende dairvan in gereden penningen lopende renten ende van achterstellen ende sculden, omme die juwelen ende prysen, mits inleggende inder selve lotinge als in gereden penningen oft lopende rente voer elck lot 6 stuvers, ende van achterstelle van renten voer den inganck van der state op deser stat verschenen, voer elck lot 20 stuvers, by fortuyne te ghewynen, nae inhoudt den carthen dair van vutgesonden ende opten Kerckdoeren, poirten ende andere plaetsen alomme geplect, gecomen is, ende van elcken int syn alhier by een gecolligeert als hier volght.

Eene loterij van voorwerpen in zilver enz. door de stad gehouden ten einde uit de voordeelen die zij zou afwerpen stads achterstallige lijf- en erfrenten te betaler.

Ende jerst, van des int gerede, als voer elck lot 6 stuvers ontfangen ende ingeleeght is.

In den jersten, by besloetenen brieven der steden van *Mechelen*, van 200 Rins. gul. op dese stat verschenen 1a Aprilis 1504, int leste 6te jaier der gecommitteerden Gerit Moens qumsuis ende dairvoer gegeven 667 loten.

De stad *Mechelen* wordt voor hare achterstallige renten met loten in die loterij betaald.

Item den Greve van *Bueren*, van 225 Ryns. gul. als voer dese stad porcie hem geaccordeert van 900 Ryns. gul. van der distrustie van *Eyndoven* anno (14) 85 of 86, ende hem dairvoer gegeven 750 loten.

De Graaf van *Bueren* wordt mede met loten betaald voor zijne schadeloosstelling in het door de stad te betalen aandeel der vernieling van *Eindhoven*.

Kapittels 25—37.

Volgt de ontvang van de 4 lootmeesters en drie debitanten te 's Hertogenbosch.

Als van:

Willem van Achelen, lootmeester.

Lootmeesters en debitanten van loten binnen de stad.

Claes Coenen, lootmeester.

Jan Claess van den Broeck, lakencoeper.

Lambrecht die Wolff.

Pouwels Wynantz, lootmeester.

Mr. Henrick die Bye, clerck.

Lambrecht van den Boegart, lootmeester.

Lootmeesters buiten *'s Hertogenbosch:*

Lootmeesters buiten de stad.

Zeger Jacopss te *Heusden*.

Jannen Hmanss te *Mechelen*.

Bastiaen van der Leyen te *Antwerpen*.

Xipriaen die Hoymeker te *Antwerpen*.

Jannes van Bierbeke te *Aarschot*.

Mr. Florys tZwynnen, Secretaris te *Utrecht*.

Mr. Jacop van Bleyswyck te *Delft*.

Cornelis Jansz te *Rotterdam.*

Jacop Jansz van Eyk te *Haarlem.*

Voorts werden nog loten verkocht door de lootmeesters, waarvan de namen bij de verantwoording der loten niet worden genoemd, te *Breda*, *Brussel*, *Amsterdam*, *Antwerpen*, *Dordrecht*, *'s Gravenhage*, *Leiden*, *Gouda* en *Schoonhoven.*

Kapittel 38.

Het salaris der lootmeesters en andere onkosten op de verloting gevallen, met loten betaald.

Ander ontfanck comende van inleggen in de voirs. lotinge als gereedt, van dienst ende salaris, van ennigen der voirs. stat bynnen- ende buiten lootmeesteren, ende anderen van gereetscappen totter lotinge gelevert, ende anderssins hier aene clevende, dat men int gerede soude hebben moeten betaelen, als hier volght, te wetene.

Uit dit kapittel blijkt in de eerste plaats, dat alle de lootmeesters voor hunne diensten met loten betaald werden.

Dat de levering van gereedschappen tot de loterij eveneens aan de verschillende personen met loten werden voldaan, daaronder waren:

Geritsone Wouteren Oems, voor het zilverwerk te *Antwerpen* in- en uit te zetten.

Jacob Wouters, schoenmaker, voor leder om den lootkorf te voeren.

Onze Lieve Vrouw te *'s Hertogenbosch*, voor laken op het schavot. (*)

Rutger van Meyelsfort, voor laken op het schavot.

Andries van Vinckelroye, voor laken op het schavot.

Peter Byts, voor lootkorven.

Als lootmeesters worden wijders in dit kapittel nog genoemd:

Jan van der Putte te *Breda.*

Dic P̑enen metten brillen te *Amsterdam.*

Jan Oliviers te *Leuven.*

Jan van Grieken te *Leiden.*

Frederick van Voirn te *'s Gravenhage.*

Michiel die Brouwer te *Dordrecht.*

Gerrit Heye te *Gouda.*

Mr. Poulus Mechelman te *Brussel.*

(*) Schavot, een verheven stellaadje of tooneel met laken behangen, franjes, ornamenten en schilderwerk versierd geplaatst, op de Markt, waarop in het publiek de loterij plaats had.

Kapittel 39.

De achterstallige lijf- en erfrenten met loten voldaan.

Ander ontfanck comende mits inleggen in dese tegenwoirdige lotinge, met quitancien van lijff ende erfrenten van achterstelle op dese stat, onder diverse Rentmeesteren voer den inganck van den state der zesse gecommitteerden verschenen, te wetene voir elck lot, alsoe van achterstelle ingeleeght eenen Rins gul. als hier volght etc.

De loten alzoo door de stad tot een Ryns. gulden per stuk gedebiteerd, bedroegen 29,458 stuks, vertegenwoordigende aan afgedane achterstallige stads lijf- en erfrenten eene som van 29,458 Rijns. gul.

Het totaal bedrag der ontvangsten van deze loterij was:

Ontvangsten der loterij.

Kapittel 24	425 R. gul.	2 st.
„ 25—37, 1278 a 6 st. gedebiteerde loten	563 „	8 „
„ 38	83 „	8 „
„ 39	29,458 „	
Opbrengst der verloting	30,529 R. gul.	18 st.
Terwijl de uitgaven voor deze loterij aan prijzen en onkosten, hierna onder de uitgaven in rekening gebragt, bedroegen	2471 „	2 „ 3 oirt.
Zoo dat er eene zuivere winst bleef van . .	28,058 R. gul.	15 st. 1 oirt.

De geheele ontvang was 68,141 Rijns. gul. $2^1/_2$ plac.

UITGAVEN.

De kapittels als gewoon gebragt, die geene bijzonderheden bevatten worden onvermeld gelaten.

Kapittel 5.

Ander vutgheven van beleggen ende assigneren van den auden rentmeesteren van renten ende achterstellen.

Ende want hier nae opt vutgheven van der lotinge tselve verclaert staet, dairomme alhier dairaff nyet.

De uitgaven voor de achterstallige lijf- en erfrenten der oude Rentmeesters verwezen naar de uitgaven uit de baten der loterij.

Kapittel 6.

Uitgaven aan Heeren, Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, Secretarissen en andere goede mannen als afgevaardigden ter Staten van Brabant en in andere der stads zaken en van die der Meijerij uitgezonden.

Uitgaven aan afgevaardigden der stad en van hare Meijerij naar de Staten van *Brabant* en in andere commissien.

Deze waren voor de stad en hare Meijerij:

De afgevaardigden der stad en van hare Meijerij.

Heer Jan Back, Ridder.
Lambert Millinck.
Jan Kennepart.
Mr. Ghysbrecht Hollander, Pensionaris.
Mr. Symon van der Couderborch, Secretaris.
Mr. Jan van Vladeracken.
Lambrecht van den Boegart, Raadsheer.
Mr. Jan Lombaertz, Secretaris van *Oisterwyck*.
Mr. Henrick die Bye.
Mr. Claes Kuyst.
Jan Heym, Hoogschout.
Goessen van Brecht.
Mr. Frans Toelinck.
Goyart van der Graft.
Jan of Joannes Bacx.

Arnt Monix, Schout van *Kempenland*.
Jan van Vlierden en Charle Cleynnart, voor de vrijheid *Oirschot*.
Jan Scoemeker, voor de vrijheid *St. Oedenrode*.
Jan van Kessel, Schout van *Boxtel*.
Roloff van Haestrecht.
Meester Philips die Weer en Jan Tempeler, voor de stad *Helmond*.
Rombout Stevens en Jan Mysz, voor de stad *Eindhoven*.
Voor de stad alleen:
Mr. Symon van der Couderborch, Secretaris.
Ywaen Kuyst.
Henrick de Bye

Dood van den Koning van *Castillie*.

Gedeputeerden naar *Mechelen* gezonden om met de andere steden maatregelen te nemen tot defensie van het gemeene land.

Omtrent de handelingen der Staten komen in dit kapittel de volgende zaken voor:

Eerst van de afgevaardigden uitgezonden in zaken de stad en hare Meijerij te zamen.

De Franschen rooven en branden te *Turnhout* en nemen daar gevangenen.

De gedeputeerden keeren daarom naar *'s Hertogenbosch* terug.

In den jersten, Heer Jan Back, Ridder, Lambert Millinck, Jan Kennepart ende Mr. Ghysbrecht Hollander, Pensionaris, nae ander dachvaert ten hove gehouden, ende vernomen die beclaigelicke doot des Conninics van *Castillie*, 7a Octobris gereyst nae *Mechelen*, omme metten anderen steden in defensie ende bescudde des gemeyne lantz, eendracht te makenen ende provisie te doen, ende onderwegen vernomen, dat die Franschoysen *Tournout* (*Turnhout*) met roven, brant, gevanckenissen etc., in groeter scaden, desolatien ende turbatien gebrocht hadden, keerden die voirs gedeputeerden wederomme etc.

Mr. Simon van der Couderborch en Mr. Gysbrecht Hollander Pensionaris, naar *Antwerpen* gezonden, om te vernemen waar men in dien benaauwden tijd de dagvaart houden zou.

Zij worden deswegens naar *Mechelen* verwezen waar beslist werd dat de dagvaart in die stad zou plaats hebben, en bepaald dat daartoe de stad meer gedeputeerden zou zenden.

Item dlant alsoe perturbeert ende in groeten desolatien metten voirs. Franschoysen ende andere qwade tidingen zynde, 9a Octobris Meester Symon van der Couderborch, Secretaris ende Meester Gysbrecht voirs. gesonden ende gereyst nae *Antwerpen*, omme aldair te vernemen mits saken voirs. wair men die dachvart houden soude, alsoe dat die voirs. Symon ende Meester Ghysbrecht, by den Heeren van den groeten Raide bescreven wordden tot *Mechelen* te comenen, ende aldair gesloten waert, wair die landen vergaderen souden, ende dat terstont te intimeren ende meer Gedeputeerden te seyndenen etc.

De Staten vergaderen te *Mechelen*, om den dood des Konings te beklagen, het land in regt te stellen, de grenzen te waarborgen, het land in eendragt te houden en een goeden voogd voor de kinderen des overleden Konings te kiezen.

Item naegaende der selver intimatien, 12a Octobris Heer Jan Back, Lambert Millinck ende Jan Kennepart tot *Mechelen* gereyst, ende aldair comende Mr. Symon by hen gehouden, omme te beclaigen die doot des Conninics van *Castillien*, ende voirts die landen in justicien te stellenen, die frontieren te bewaeren, die landen in eendracht te houdenen, ende eenen goeden mombaer den kynderen des Conninics te keysenen etc.

De Pensionaris der stad *'s Hertogenbosch* Mr Gysbrecht Hollander reist naar *Brussel* ter bekoming van de koninklijke confirmatie op de raming en het accoord tusschen de stad en het platte land in 1495 gemaakt.

Item die voirs. Mr. Ghysbrecht den lesten Octobris van *Mechelen* voirts gereyst nae *Bruessel*, omme te vervolgen die raminge ende accordt tusschen dese stat ende (het) plat lant anno (14) 95 gemaict omme die confirmatie ons genedichten Heer des Conninics darop gedaen te hebbenen.

De stads Secretaris Mr. Symon van der Couderborch, naar

Item Meester Symon voirs., 4a Novembris vuyt bevelen als boven te *Mechelen* gereyst, omme te vernemen die gelegentheit van den bestande,

omme dlant, ende elck hem dair nae te vuegenen, ende te kennen (te) gevenen tpericule van *Bomel* ende *Thiel*, des alsoe tselve vast ende seker te doen bewaeren.

Brussel gezonden om te vernemen naar den inhoud van het bestand. Te spreken over het gevaar van *Bommel* en *Thiel*, tot meer vaste en zekere bewaring dier steden.

Item 21 Novembri Mr. Jan van Vladeracken ende Meester Symon voirs. tot *Mechelen* gereyst, omme te antworden op die weygeringe van der beden van te onderhouden 2000 knechten, desen quartier niet mogelick zynde, noch te anticiperen den termyn van der beden etc.

Weigering van nieuwe bede tot onderhoud van 2000 knechten. Weigering om den termijn van de loopende bede vooruit te betalen.

Item Meester Symon voirs. ter ordinancie deses (stad) 12 January (1507), gereyst nae *Antwerpen*, omme aldair te vertasten hoe zy hen halden willen, mits der doot des Connincs van *Castillien*, inde betalinge van der beden, oft te wachten nader compst der K. Ma. van *Romen*, omme dese stat ende Meyerien hen van gelycken te reguleren.

Een afgevaardigde naar *Antwerpen* gezonden aangaande de houding die men zou aannemen in de betaling der beden, mits den dood des Konings van *Castilie*.

Item Lambrecht van den Boegart, Raidsman, vuyt ordinancie deses stat, 21 February gesonden met sekeren acquyten des Greven van *Bueren*, van 2000 gul. dairop dese stat betaelt hadde 750 gul., omme vuyt nootsake, die ruyteren in desen quartier liggende voirts dairmede te betalenen, gelyck op die dachvairt tselve beloeft was, opdat die ruyteren egeen ocsuyn suecken, en souden overgaen ende egheen vertreck dairtoe en stont, die penningen weder te halenen ende vol te betalenen.

Idem met een kwijtbrief groot 2000 guld., door den Graaf van *Bueren* afgegeven, waarop de stad, uit noodzakelijkheid aan de ruiters in dit kwartier liggende 750 guld. had betaald, om gelijk dit ter dagvaart beloofd was, vollere betaling te verkrijgen, ten einde de ruiters zelf geene betaling zouden zoeken, stads uitgeschoten penningen terug te bekomen etc.

Item Lambrecht Millinck, Jan Kenepart, Mr. Symon voirs. ende Meester Jan Lombaertz, Secretaris van *Oisterwyck*, 18 Merte ter dachvairt gereyst tot *Loven*, op die generaele dachvairt van allen den landen opten ontfanck van Vrouwe Margrieten van Oisteryck, Duwagier van *Savoyen*, mits lettren van procuratien der K. Ma. van *Romen* ende dlant, in mombarien gouvernemente metten Heeren ende Fursten, den Hertoigen van *Gulick*, den Furst van *Anholt*, (en) Doctor Ploeck te ontfangen, ende dlant te defenderen, met vele andere provisien den gemeynen landen aengaende, besunder dit quartier tegens die vianden van *Geldre* etc.

Afgevaardigden naar *Leuven*, om de Hertogin Margaretha van Oostenrijk, Douarière van *Savoijen*, als Gouvernante met de gestelde voogden den Hertog van *Gulik*, den Vorst van *Anholt* en Dr. Ploek te erkennen en te ontvangen etc.

Item Heer Jan Back, Ridder, ende Jan Kenepart, in Februario gereyst tot *Mechelen*, ende na tot *Lyer*, na doode des Konings van *Castillien* by den Staten slantz aldair bescreven, op besorgh van den lande, die frontieren te bewaeren, op die domaeynen van der beden.

Afgevaardigden naar *Mechelen* en *Lier* na den dood des Konings ter dagvaart opgeroepen ter verzekering van het land.

Item Jan van Vladeracken, Lambrecht Millinck, Meester Symon ende Meester Jan Lombaertz, 12 Aprilli wederomme ter dachvairt tot *Loven* gereyst, op den ontfanck en huldinghe ons genedichste Vrouwe voirs., ende van dair voirts te *Bruessel*, omme vele pointen geruerende der incompst geremedieert te hebbenen.

Ontvangst en huldiging der Gouvernante te *Leuven*.
Afgevaardigden naar *Brussel* om vele punten rakende de blijde inkomst veranderd te krijgen.

Item Meester Henricke die Bye, te perde gesonden tot *Loven*, inder ontfanck van Vrouwe Margriete voirs., omme te hebben acquyten vander penningen aen den Cappeteynen te vastelavont te voerens ter ordinancie des Greven van *Bueren*, Heer Cornelys van Sevenbergen ende Heer Florys van Ysselsteyn verschoeten ende ons corte souden als die selve Heeren beloeft, ende die rentmeester niet corte en woude, noch supercederen van zynder

Een afgevaardigde bij de huldiging ten hove gezonden, en om kwitantie brieven te verkrijgen van de op last des Graven van *Bueren*, der Heeren van *Zevenbergen* en *IJsselsteyn* door de stad aan de Kapitei-

nen der knechten, gedane voorschotten

executie, hy en saighe vourder (verder) bescheedt van den hove, als hy dair aff mede brocht.

Commissie naar Dordrecht om eene baerdse of ander schip te koopen ter verdediging tegen die van Poedroijen en andere vijanden van Gelder, en ook om hen te vervolgen.

Item die voirs. Meester Symon ende Peter Reynderss den lesten Aprillis tot *Dortrecht* gereyst, omme aldair eene baerdse te gecrigen ofte ander scepen (om) die van *Poderoyen* ende andere vianden van *Geldre*, dairmede te resisteren te keeren ende oick te vervolgen.

De Vorst van Anholt, als Kapitein-Generaal van het volk van Wapenen, verlangt, mits bij onbekend met het land is, vier gedeputeerden, twee uit 's Hertogenbosch en twee uit Antwerpen, om bij zijn persoon het leger te volgen.

Item meester Claes Kuyst voirs., 17 Meye, met brieven van credencien aen de stat van *Antwerpen* gesonden, omme die selve te adverteren vander compst des Furste van *Anholtz*, als Cappeteyn-Generael van den volck van wapenen in dese stat wesende, ende alsoe twee gedeputeerden van *Antwerpen* alhier te schicken, dese stat soude van gelycken twee dairby vuegen, soe die Furst vremt weer ende die kennisse van den lande nyet en hedde, naevolgende zyner begertte, met hem aff ende aen te ghaen ende by zyn genaden te blievenen.

Onder de wapenen brenging van het volk te Eindhoven, Helmond en andere plaatsen, op de tijding dat de Franschen uit Roermonde in de Meijerij dreigden te vallen.

Item Lambrecht van den Boegart voirs., in de Cruysdaighen vuyt ordinancie deser stat gereyst tot *Eyndoven*, *Heze*, *Leende*, *Doern*, *Helmont* ende in dier contereyen, met Jan Heym, Hoighscouteth, omme tvolck opten beenen te hebbenen mits der famen van den Franschoysen die vuyt *Remunde* quamen, ende dien van de Meyerien haeren taxe geset ende dair nae den monster ontfangen.

Twee leden der regering van 's Hertogenbosch in het leger van den Vorst van Anholt te Gennep.

Item Heer Jan Back, Ridder, met 4 perden ende Lambrecht Millinck met 3 perden, ter ordinancie deser stat, 28 Meye by den Furst van *Anholt* tot *Gennep* ende dair omtrent gereden, aengaende den voirs. oirloge ende dlant te besorgen voer die Gelderschen etc.

Huldiging van de Hertogin Margaretha te Dordrecht, door Holland en Zeeland.
Onderhandeling om 2000 mannen van wapenen aan te nemen.
Verzoek om het beleg van Poederoijen voort te zetten.

Item Lambrecht Millinck, Jan Kenepart ende Meester Symon voirs., vuyt bescrieven onser genedichste Vrouwen, 15 Juny tot *Dortrecht* gereyst, in hueren ontfanck en huldiginge slantz van *Hollant* ende *Zeelant*, ende met hueren genaden te sprekenen, vuyt te makenen 2000 mannen van wapenen ende die te versolten metten penningen van der beden, ende voirts te voirderen dbeleoh van *Poderoyen*.

Commissie aan den Heer van Zevenbergen aangaande het terughouden der knechten, die tot 's vijands zijde wilden overgaan.

Item Heer Jan Back, Ridder ende Goessen van Brecht, tot *Grave*, vuyt ordinancie deser stat gereyst bij den Heer van *Sevenbergen*, vuyt tydinge die knechten overgaen wouden, endc dair tegens raet ende provisie te doen omme dat zy aen dese zyden zouden blieven.

De monsterrollen der Kapiteins Berend Paeff en Leuwe van Ratingen opgenomen.
De knechten te Heesch en Leende liggende te betalen.

Item Meester Frans Toelinck, 12 July vutgesonden tot *Grave*, omme die monstercedullen van Berent Paeff ende Leeuw van Ratinge te doen passeren ende 500 Phs. gul. den knechten tot *Hees* ende *Leende* liggende, te moigen betaelen op cortinge aen de bede.

Commissie om de acquiten van 2000 man, in dienst genomen en betaald, voor het leger van den Vorst van Anholt.

Item Meester Symon voirs., 29 July vuyt ordinancie voirs. tot *Bruessel* gereyst, omme te inpetreren die acquyten van 2000 mannen, by der stat en der Meyerie versoult, gelegen in den dienst des Furst van *Anholt*, ende voirts te blieven op die dachvairt by de vergadering der Staten van *Brabant*.

Last om het volk

Item Lambrecht van den Boegart, 3ª Oixt, vuyt ordinancie deser stat ende

met brieven van credencien gereden tot *Oyen*, *Littoyen* ende langs den Maeskant, omme den clockenslach te hebbene, indien Heer Kaerle van Geldre met zynen volck overqueme ende *Poderoyen* te ontsetten.

1507. aan den Maaskant op de been te brengen, bijaldien Heer Karel van Gelder over *de Maas* mogt komen met het doel om *Poederoijen* te ontzetten.

Item die selve, noch vut ordinancie deser stat ende den gedeputeerden van der Meyerien, met brieven van credencien gereyst tot *Tilborch*, *Druenen* ende tquartier van *Oisterwyck*, omme op te brengenen 100 grevers, ende navolgende den scrieven des Stathelders van *Hollant*, die te schieken voer *Poderoyen* in 2^{en} reysen.

Commissie naar *Tilburg*, *Drunen* en het kwartier van *Oisterwijk*, om gravers in het beleg voor *Poederoijen*.

Item Heer Jan Back, Ridder, Jan van Vladeracken ende Meester Frans Toelinck, den lesten Oixt, tsamen vut bescrieven des Stathelders van *Hollant*, gereyst int belegh van *Poderoyen*, dair die voirs. Stathelder proponeerden van deze stat ende Meyerye bystant te hebbene, nae drien maenden by ons genediger Vrouwe geaccordeert ende versolt, omme tslot voirts te moegen bekrachtigen (bemagtigen).

Commissie aan den Stadhouder van *Holland* in het beleg voor *Poederoijen*. De Stadhouder stelt voor, dat de stad en de Meijerij bijstand zou verleenen, ten einde het slot te bemagtigen.

Item Lambrecht, Jan Kenepart ende Meester Symon voirs., vuyt ordinantie alsbove, gereyst nae den Furst van *Anholt* tot *Eyndoven*, omme van zijne genade assistencie te hebbenen, ende Heer Kaerle van Geldre te moigen wederstaen, doen hy *Poderoyen* ontsetten.

Idem aan den Vorst van *Anholt* te *Eindhoven* om adsistentie tijdens Karel van Gelder *Poederoijen* ontzette.

Item Heer Jan Back ende Jan Kenepart voirs., vut ordinancie voirs. 15 Septembri gereyst tot *Leende* by den voirs. Furst van *Anholt*, want *Poderoyen* ontset was, ende oick omme der droechten van *der Mazen* dair men doer reet, provisie te hebbene, en der Maeseant te besetten met volck van wapenen soe te voete als te perde.

Poederoijen ontzet. Commissie aan den Vorst van *Anholt* naar *Leende*, om voorziening in de droogte der rivier *de Maas*, waar men door reed, door het bezetten van den Maaskant met volk van wapenen.

Item Heer Jan Back, Lambrecht ende Meester Symon voirs, by ordinancie voirs. 4^{a} Septembri gereyst tot *Mechelen* op die generael dachvairt die gecontinueert was, maer egheen vergaderinghe en geschiede, overmits dat die *Vleminge* huer rapport noch niet gedaen en hadden, *van elck huys ende herdtstadt eenen Philips gulden* eens te gevenen, ende die *Hollanders* ende *Zeelanders* niet gehoert en hadden van der vergaderinge by den Staten van *Brabant* te *Bruessel*.

Vergadering der Generale Staten te *Mechelen* te houden, op het voorstel eener belasting van 1 Philips gulden op ieder huis en haardstede.

Item Jan Heym, Hoighscouthet, Meester Frans Toelinck ende Jannes Bacx 19 Septembri gereyst by den Furst van *Anholt* tot *Weert*, omme van zyne genaden getekent te hebbene, die certificatie van den dienst ende reysen van der stat ende Meyerien hem gedaen in den lande van *Geldre*, omme dairnae te Hove (ten) doen passeren die acquyten.

Commissie aan den Vorst van *Anholt* te *Weert*, om bewijs te verkrijgen van de dienst door de stad en de Meijerij bewezen bij zijnen togt in *Gelderland*.

Item Jannen Heym, Hoigscouthet, vuyt ordinancie voirs. inder cruysdaighe in *Kempenlant* ende *Pedelant* met 5 perden gereden, te wetene, dat gemeyn volck van wapenen, best gewapent vutten voirs. quartieren opter been te brengenen tot 2000 ofte dairomtrent, ende die tegens die vieanden te stellenen, by assistentie Lambrecht van den Boegaert.

Jan Heym en Lambert van den Boegaert ligten in *Kempenland* en *Pedellant* 2000 man, om die tegenover de vijanden te stellen.

Item dieselve, noch gedient ende gereden 7^{a} Septembri nae den Furst van *Anholt*, omme van zynre genaden getekent te hebbenen die monstercedullen van den dienst by deser stat ende Meyerien in zynen aenslach in den lande van *Geldre* gedaen, ende gevaceert etc.

Zij gaan naar den Vorst van *Anhol* om monstercedullen geteekend te hebbe

1507.

Gedeputeerden uit de Meijerij naar den Hove en ter Staten-Generaal op de huldiging der Hertogin-Gouvernante en tot regeling van 's lands zaken.

Item Arnt Monix, Scouteth van *Kempenlant*, van wege des quartiers van *Kempenlant* met 2[ee] perden 16 daigen, ende 'sdaighs 18 st. Jan van Vlierden, Charle Cleynart voer die vryheit van *Orschot*, Jan Scoemek(er) voer die vryheit van *St. Oeden Royde*, Jan van Kessel, Scouteth tot *Boxtel*, Roloff van Haestricht elck 15 daigen, Meester Philips van Neer 13 daigen ende Jan Tempeler 6 daigen voer die stat van *Helmont*, ende same elcken 12 st. Item Rombout Stevens 16 daigen ende 'sdaighs 8 st. ende Jan Myss voer die stat van *Eyndoven* 14 daigen ende sume 10 st., metten voirs. gedeputeerden deser stat, vuyt bescrieven onss genedichsten Heeren ende Vrouwen in den name der voirs. Meyerien tot *Loven*, *Antwerpen* ende *Bruessel* opten ontfanck van Vrouwe Margrieten ende t'besorghen van den lande, die dachvairde helpen leyden, als hier voer breder verclaert staet ende inder extracten gepasseert.

Volgen alsnu de uitgaven voor vacatien en reiskosten van afgevaardigden en in commissie gezondenen alleen in stads zaken.

Commissie aan den Drossaard van *Hedel* ter zake van de door hem voor de tolregten aangehouden schepen.

In den jersten Meester Symon voirs. den lesten January, met sommige bourgeren gesonden tot *Hedel* aen den Drossart aldair, omme hem te adverteren van den scepen by hem gearrasteert voer tolrechte ende deser stat poorteren toebehoerende, op caucie te ontslaen etc.

Proces ten Hove ter zake voorschreven.

In deze zaak wordt, op de weigering van den Jonker van *Hedel*, tegen hem proces ten Hove ingesteld.

Commissie naar *Mechelen* aangaande de reductie van renten.

Item denselven noch gesonden 19[a] February tot *Mechelen*, (om) te impetreren ratificatie, approbatie ende ampliatie op die reductie van der renten, generalick op *Hollant*, *Zeelant* ende van anderen landen staenden, gelyck in *Brabant* tselve verleent was, ende dairinne includerende aen renthen vercocht an° 1480 ende tegens Henrick Schout, die tselve octroye infringeren woude, mits arrastament dairop gedaen t'*Amsterdamme*, dat af te doen stellen, oick mede provisie te hebbene tegens die arrastamenten des voirs. Jonckers van *Hedel* met meer treffelick sacken etc.

Kapittel 6 *en* 7.

Uitgaven aan bodenloon, van boden zoo te voet als te paard en te wagen (met rijtuig) uitgezonden.

Uitgaven aan bodenloon in onderscheidene zaken.

Onder de uitzendingen van boden, worden vele aangetroffen aan de gedeputeerden der stad, ten Hove of ter Staten-vergadering in stads zaken zijnde, aan de besturen der steden, vrijheden en dorpen in de Meijerij, om hunne gedeputeerden naar deze stad te zenden, ten einde met stads regering te beraadslagen aangaande de zaken van den oorlog met de Gelderschen en de middelen te beramen, om hun wederstand te bieden, aan die steden, vrijheden en dorpen om hunne taxen, zoowel in weerbare mannen als in de oorlogskosten op te brengen, alsmede om gravers te zenden in het eerste beleg voor *Poederoijen*.

Voorts worden in deze kapittels nog de volgende merkwaardige zaken gevonden:

Boden te paard.

Item Henrick van den Hamme, vutgesonden opten 19ten dach van Meye in den lande van *Horn* tot *Neer* (*Weert*) ende in dier qontryen, omme aldair te vernemene of die Gelderschen overwaeren, ende alsoe te comenen in dese Meyerien, ende bracht tydinge, dat zy over geweest hadden, ende waeren wederom achter rugge getoighen. Een bode uitgezonden om te vernemen naar den vijand.

Item Arnt van Weylhuysen, vutgesonden opten 23ten dach der voirs. maent van Meye, tot *Weert* ende in dier qontryen, omme aldair te vernemenen na die vyanden van den Gelderschen, die buyten voir *Remunde* hen nedergeslagen hadden, wair zy t'hoeft heenen muchten hebben, dair aff dat hy tydinge brocht, dat zy na den lande van *Valckenborch* gereyst waeren. Idem.

Item den selven (van den Hamme), noch vutgesonden opten 28ten dach der voirs. maent, met eenen openen plackaet (brief) tot *Dynther*, *Heeswyck*, *Roesmaelen*, *Berlicum*, inhoudende, omme elck van hen terstont, sonder marren (zonder tegenspraak) hueren taxe van weerechtige (weerbare) mannen nae inhoude van den brief, souden seynden tot *Empel* ende *Gewanden*, in bewaernisse van den frontieren, ende die vyanden te schutten. Idem, aan *Dinther*, *Heeswijk*, *Rosmalen* en *Berlicum* om weerbare mannen te zenden naar *Empel* en *Gewanden* tot bewaring der grenzen.

Item Arnt van Weylhuysen, opten 7ten dach der voirs. maent na *Hese* ende *Leende* ende in dier qontryen, omme aldair te vernemene nae den Heer van *Nassouw*, ende van *Eyndoven* comende, quam een bode des Heere van *Nassouw* hem tegen, seggende, dat zy Heer weer te *Tricht* (*Maastricht*). Een bode aan den Heer van *Nassau*.

Item den selven Weylhuysen, vutgesonden opten 8ten dach der voirs. maent ende gereden metten voirs. boden van (den Heer van) *Nassouw*, aen den Greve voirs. ende aen den Hoigenscouteth die zy vonden tot *Grave*, ende dit vut sake van den grevers die aldair gemonstert hadden, dat men die voer *Poderoyen* seynden souden. Idem en aan den Hoogschout te *Grave*, ter zake van de gravers voor *Poederoijen* te zenden.

Item den selven noch vutgesonden opten 10ten dach der voirs. maent, met Mr. Franssen Toelinck tot *Grave*, die aldair ghelt vuerden omme die ruyters dair mede te betalen. De stads regering zendt geld naar *Grave* om de ruiters te betalen.

Item Willem Balyaert Jansz, dienaer deser stat, ten voirs. daige (25 Julij) gereden tot *Grave* metten ruyterghelt, dat hy Jan Heym, Hoigscouteth, aldair overreykten. Nadere zending van gelden tot betaling der ruiters te *Grave*, aan den Hoogschout.

Item Arnt van Weylhuysen, vutgesonden ten voirs. daige met eenen openen plackaet, int bedryff van *Oesterwyck*, tot allen vryheden ende dorpen, als van grevers die hen sonder oirloff van *Poderoyen* vertoigen hadden, omme die ter stont wederomme nae *Poderoyen* te schiecken, ende die rebellen te straffen. Plakaat aan het kwartier van *Oisterwijk* om de zich zonder verlof van *Poederoijen* verwijderd hebbende gravers terug te zenden en de rebellen tegen dit bevel te straffen.

Item den selven noch vutgesonden opten 5ten dach der voirs. maent Oixte, met 1en besloten brieff tot *Bruessel* aan Mr. Symon van der Couderborch, Secretaris, inhoudende, als van den huysluyden die vutten velde waren ont- Brief van de regering der stad om zich bij de Landvoogdes Margaretha te verantwoorden aan-

1507.

gaande het uit het leger ontloopen landvolk.

lopen sonder oirloff, dat hy die voer Vrouwe Margriet, vut redenen in den brieff begrepen soude verantworden etc.

Een bode naar Lith en omstreken, om te vernemen of de Heer van Gelder van Poederoijen was afgetrokken.

Item Henrick van den Hamme, vutgesonden opten 12ten dach der voirs. maent Septembri tot *Lytt* ende in dier qontryen in *Maeslant*, omme aldair te vernemenen naden Heer van *Geldre*, omme seckere tydinge te brengenen of hy van *Poderoyen* weer vertoighen.

Het leger van de stad en hare Meijerij op den Ham te Lith en omstreken, om den Heer van Gelder te wederstaan, die met zijn volk te Herwaarden lag.

Item Henrick van den Hamme, vutgesonden opten 13ten dach der voirs. maent, met eenen besloeten brief opten Ham, aen ons Heeren ende andere van der stadt wegen aldair getoigen waeren, den Heer van *Geldre* ende zyn volck te schutten, die tot *Herwarden* waeren.

Het leger der stad te velde in het kwartier van Maasland.

Item Arnt van Weylhuysen, vutgesonden opten 14ten dach der voirs. maent Septembri, des nachts metten Heer van *Emery* (in het Kapittel 17 *Aeymerys*) ende den Heer van *Ysselsteyn* tot *Gewanden*, omme hen te geleyden ende der stat, doen se vutgetoigen was, te volgen.

Bevel aan het kwartier van Kempenland, om hun volk naar Eindhoven te zenden ter bewaring dier stad.

Item den selven Henrick van den Hamme, opten 27ten dach der voirs. maent (September 1507), met eenen openen plackaet int bedryf van *Kempenlant*, tot allen plecken van steden, vryheiden ende dorpen, omme elck huer volck terstont bereet te makenen ende te seynden inder stat van *Eyndoven*, ende aldair eenen cortten tyt die stat te helpen (be)waken ende bewaeren, elck in alsulcken getal als onlancx den voirs. Furst van *Aenhelt*, in den lande van *Gelre* gesonden ende gedient hebben.

Boden te voet.

Eindhoven en omstreken door den vijand bedreigd, oproeping der weerbare mannen uit het kwartier van Peelland, naar Tongelre, om den vijand te wederstaan.

Item Gerit van der Hellen, vutgesonden ten voirs. daige (3 October 1506), met eenen plackaet tot allen plecken van dorpen ende vryheiden int bedryff van *Pedelant*, omme elck secker getall van mannen van wapenen te seyndenen tot *Tongelre* by *Eindhoven*, (aan) den Stathelder-Generael den Greef van *Bueren*, den Drost van *Valckenborch* ende den Hoigenscouteth van den *Bosch* met meer andere Heeren, omme die vyanden te wederstaen.

Schijndel, St. Oedenrode, Son, Breugel en Helmond, geweigerd hebbende weerbare mannen aan den Stadhouder-Generaal te zenden, worden aangeschreven, in plaats van dien eene zekere som te zenden, ten einde daarmede soldaten te betalen.

Idem Dirck Mattysz., vutgesonden opten 4^{den} dach der voirs. maent, met eenen plackaet tot *Scyndel*, *Roey*, *Zon*, *Brogel*, *Helmont*, inhoudende, alsoe die voirs. Stathelder begerende ende heyschende is geweest, een deel weerechtige mannen, wael gehabilleert ende toegemaict, tot een secker getall toe, etc., ende dat naderhant afgeslaighen, begerende dairvoier een secker somme van penningen, omme knechten die hen des oirloigs verstaen, inder stadt (in plaats) van dien, dairmede te lonen.

Aanschrijving aan Empel, Gewande, Alem, Maren en Kessel en zoo den Maaskant langs, om te waken tegen dieven, straatroovers en boeven, die des nachts uit Gelderland de Maas overkwamen, en de landlieden van hunne schapen en koeijen beroofden.

Item den selven (Peter van Backel) noch vutgesonden opten 30ten dach der voirs. maent Octobri, met eenen openen plackaet aen seckeren dorpen in *Maeslant*, te wetenen: *Empel*, *Gewande*, *Alem*, *Maren* ende *Kessel* ende den Maesdyck, alsoe lancx, ende dat overmyts dien, soe secker dieven, straetrovers ende boven (boeven) vutten landt van *Gelre*, by nacht ende ontyde overscepen, ende beroven ende nemen onse lieden huer beesten van scapen, koijen ende anderssins, om dat te beletten ende te remedieren, dat een jegelick dairomme

des nachts opter been soude zyn, wael te waeken ende toe te sien, ende noch met eenen besloten brieff tot *Bommel* aen Henrick van Doern, Bourgemeester aldair.

Oproeping naar de stad van alle de gedeputeerden in de 4 kwartieren der Meijerij tot het aanhooren der oorlogsrekening.

Item Andries Goyartsz, int bedryf van *Kempenlant*, Arnt van Empel, int bedryf van *Maeslant*, Dirck Mathysz., int bedryf van *Pedelant* ende Jan die Vriest, int bedryf van *Oisterwyck*, syn opten 15[ten] dach der voirs. maent (December) vuytgereyst elck met eenen plackaet tot allen plecken van steden, vryheiden ende dorpen van zynen bedryve, inhoudende, omme elck huer gedeputeerden volcomelick gelast, tot eenen seckeren daige alhier te seyndenen ende te aenhoeren, alsulcke rekeninghe, als die zess mannen gecommitteerden van wege deser stadt ende tplat lant, alsdan doen sullen van allen oosten ende penningen den oirloige aengaende, die sy voere der stadt ende tplat lant verleeght hebben, etc.

Nieuwe inval der Gelderschen in de Meijerij.

Voorts blijkt uit een aantal aanschrijvingen, dat de landzaten werden gelast om te zorgen bij klokslag op de been te zijn, ten einde de Overheden tegen den vijand optrekkende, te volgen, enz. Dat de Gelderschen in Februarij 1507, wel 1500 sterk, wederom waren overgescheept en in de Meijerij gevallen, de oorlog daarmede andermaal was begonnen en voortduurde, zoo als reeds hiervoor, bij boden te paard is opgegeven.

Megen door de Gelderschen verbrand.

Item Gerit van der Hellen 15[a] Septembri (1507) vutgesonden met eenen besloten brieff tot *Antwerpen*, aen ons genedige Vrouwe, inhoudende als dat die Gelderschen *Megen* gebrant hadden.

De bewoners des kwartiers van *Maasland* aangeschreven, om de rivier *de Maas* in de vaart en op de droogten te diepen.

Item noch ten voirs. daige Symon Crudener met eenen plackaet in *Maeslant*, omme aldair te graven inder vaerten, ende droighten van der *Masen*, ende tot alsulcke plaatsen te doen, dat die Scouteth van *Maeslant*, Paep Cappeteyn ende Weltken tot *Oss*, hen bevelen zullen.

De Drossaard van *Ravestein* uit naam der Hertogin Margaretha aangeschreven, om het slot aldaar te openen.

Item Gerit van der Hellen vutgesonden 20 Septembri met een beslotenen brief tot *Ravesteyn* aen den Dross aldair, inhoudende, omme tslot te openen ende optedoen, vut begherte van Vrouwe Margriete, oft van noode weer.

Brief van de Hertogin aan den Drossaard, om het slot voor het krijgsvolk der stad en Meijerij te openen.

Item Andries Goyartsz, 25 Septembri des maent voirs. met eenen besloten brieff van Vrouwe Margriete comende, aen den Drost van *Ravesteyn* gesonden, inhoudende, of hy tslot van *Ravesteyn* voer ons luden openen wouden.

De Heer van *Gelder* met de Franschen, zijne bondgenooten, maken zich te *Nijmegen* en te *Roermonde* sterk, met voornemen om in de Meijerij te vallen.

Item noch ten daige voirs. Symon Dirckz, met eenen openen plackaet gesonden tot *Oesterwyck* aen den Scouteth aldair, ende voert aen Scepenen, Gesworen ende gemeyn gebueren der selve vriheyt, dat de Heer van *Geldre* met zijnre adherenten van den Franzoeysen tot *Nyemegen* ende *Remunde* hen sterkten, ende opset maickten omme in dese Meyerien te slaen, ende een jegelick dairomme by nachte ende daige opter beenen te zyn, goede waeck te houden ende den Greef van *Aenhelt*, oft van noode weer, te hulpe te comenen.

Een bode met open plakaten gezonden in de landen van *Kuik* en *Kessel*, houdende kennisgeving, dat alle *verdinghde* plaatsen en personen voor vijanden zullen gehouden worden en

Item noch ten voirs. daige, Jan van Hese vutgesondnn met eenen openen plackaet tot *Grave*, ende tot alle anderen plaetsen in den lande van *Kuyck*, ende insgelicx oick alsoe met eenen plackaet gereyst in den lande van *Kessel*, tot allen plaetsen van dorpen ende vryheiden, elck inhoudende: Dat by

hen bij publicatie verboden is te *'s Hertogenbosch* te frequenteren, conversatie of koopmanschap te drijven.

overdrage dezer gemeynre stadt, ende geordineert is, dat men alhier alle verdinghden plaetsen ende persoenen, sullen houden voer onse vyanden, ende by publicatie hen verboden is alhier huer frequentatie, quonversatie ende comenscappen (te houden) dairnae hen een jegelick sal weten te richten.

De stad geeft kennis aan de drie andere hoofdsteden van *Brabant*, dat de Gelderschen en Franschen op weg zijn om aldaar een inval te doen.

De stad zond voorts nog boden aan de regeringen van *Brussel*, *Antwerpen* en *Leuven*, (25 September 1507) om haar te doen weten, dat de Gelderschen en Franschen in groote getallen, zoo te voet als te paard op weg waren om in *Brabant* te vallen.

Kapittel 15.

Uitgaven aan timmerwerk.

Herstelling der lange brug te *Orthen* en het maken van de stads tent in den Hof van *Bergen*.

Item noch den voirs. tymerman 4 daigen ende Goessen Jansz. zyn knecht, 5 daigen in de weke dair sinte Gielys dach in quaem, hebben eenen balck onder der langer bruggen tot *Orthen* gesteken ende gezweept, nooh der stadt thent int Hoff van *Bergen* opgericht, ende palen gemaict dairmense mede int eerde steeckt.

Kapittel 17.

Uitgaven van schenkingen of vereeringen van wijnen, aan diverse Heeren, Prelaten, Edelen, Jonkers, steden, commissarissen, gedeputeerden en andere goede mannen.

Daaronder komen voor:

Schenkingen van wijnen aan onderscheidene voorname Heeren.

De Heeren en den Raad van *Cleve*.

De Gedeputeerden en Heeren der stad *Heusden*.

Mr. Frans Coebel, Pensionaris, en andere Heeren 'slands van *Holland*, alhier wesende opt stuk van *Poderoyen* (21 November 1506).

De Heeren en de gedeputeerden van *Holland*, des woensdag na half vasten.

De Heeren en den Drossaard van *Breda*.

De Heer van *Aeymerys*.

De Markgraaf van *Baden*.

De Heer van *Montagys*, Monstermeester ons genedigsten Heer.

De Suffragaan van *Luik*.

De Raad van *Delft*.

Heer Floris van IJsselsteyn.

Kapittel 18.

Uitgaven aan alderhande zaken.

De Heer *van Chieveren* beveelt de stad volk van wapenen toe te rusten, om den Franschen wederstand te helpen bieden.

Item alsoe deze stadt, ten bevele des Heeren *van Chieveren*, vuytmaken soude secker volck, van wapenen, omme dairmede te helpen wederstaen die Fransohoysen, ende tselve volck hen soe gerust (toegerust) hebbende, bleef elck thuys, alsoe elcken man voer zyn moyte, ter ordinantie van deser stadt, betaelt eenen stuver te wetenen: Henrick Osman voer 14, (dagen) etc., (volgt de verdere opgave der toegeruste manschappen).

Item den gesellen van der Passien, vuyt saken die selven, ter ordinantie van den President van den Minrebroederen, die stomme personagien van der Passie ons Heeren, onder sermoen derselver passien des Goeden Vrydaghs snachts, op elck articlen der passien te thoenen, tot stellagie, hen dairtoe gegeven 25 st. De Passiebroeders ontvangen van de stad 25 st. voor de stellaadje of het tooneel, in de kerk der Minderbroeders opgeslagen, waarop zij in den nacht van Goeden Vrijdag onder het sermoon der passie, die passie op elk artikel met gebarenspel voorstelden.

Item den beyerman (klokkenist), van dat hy vuertekenen, ter ordinancie deser stat, des nachts op Sint Jans thoeren deede, in tijde Kaerle van Geldre *Poderoyen* ontsetten, ende deser stat metter macht vuyt was tselve te scutten, 2 st. Item acht ruytergesellen van den voirs. volck van wapenen deser stat, oever die *Mase* op *Coesvelt* zynde ende Heer Karel van Geldre verwachtende, ende huer scepen te nemenen, tvolck in ordinancie van oirlogh gewyse te stellenen ende te houdenen, gegeven den 6, elck 12 st. Lodewich van der Lynden met hem vyfster als busmeester, die bussen te dirigeren, te schieten ende te bewaren van 2en daigen, tsamen 54 st. Vuurteekenen van St Jans toren gegeven, toen Karel van Gelder *Poederoijen* wilde ontzetten, terwijl het volk van wapenen dezer stad uit was om dat ontset te beletten. Het volk van wapenen over *de Maas* te *Coetsveld*, om de schepen der Gelderschen te nemen.

Item Jan van Tricht, Henricken Lauwen, Gerit Dircxs, Peter van Baelt, met hen 17te, van 7 pleyten lancx den stroem die *Maes*, opwaerts nae den Litthenham te vueren, ende tvolk van wapenen dairmede over te setten op *Coetsvelt* voirs., elck 2 daighen ende sdaighs elcken 3 st., etc. Het volk van wapenen wordt met pleiten over de *Maas* bij den Litschen Ham op *Coetsvelt* overgezet.

Aangaande dezen togt, worden voorts nog uitgaven aangetroffen voor het vervoer van geschut en victualie, voor het overbrengen naar deze stad van drie gesneuvelden en voor het doen van betaling aan de trommelslagers en pijpers des Heeren van *Aeymerys*, die de trom roerden en speelden, toen het volk van wapenen wederom de stad binnen trok. Vervoer van geschut en victualie naar *Coetsvelt*, van drie gesneuvelden naar deze stad en betaling aan de trommelslagers en pijpers des Heeren Aeymerijs, toen deze met het volk van wapenen, de stad wederom binnen trok.

Kapittel 19.

Zijn de uitgaven aan buskruid, lood, pijlen, salpeter, hellebaarden, spiesen, enz. Aankoop van oorlogsbehoeften.

Behalve den aankoop van salpeter, tot het maken van buskruid en andere oorlogsbehoefte, in het hoofd van dit kapittel gemeld, komt daarin nog voor:

Item, alsoe onder den bourgeren in den monster bevonden waert, veel hellebaerdsen ende weinig spiessen, ter ordinancie van den Hoofdluden tegens Goessen Buck, 44 spiesen, deen ver (door) dander, stuck 4½ st., die weder in handen van der stat gebrocht wordende. De burgers der stad met hellebaarden en spiesen gewapend.

Item van den blockhuys, dat tot *Douveren*, geordineert ende gemaict was, omme die van *Poderoyen* te scutten, die dagelicx inder Meyerye quaeme ende schedichten, etc. Het blokhuis te *Doveren* gemaakt om de Gelderschen te *Poedroijen* liggende, in bedwang te houden.

Item Janssen van Lyt, ter ordinantie deser stat, ten versuecke des Greven van *Egmont*, Stadhelder s'lantz van *Hollant*, int jerste belegh van *Poderoyen*, soe hy die kennisse ende conterie (omstreken) aldair wiste, met eenen knecht mede voer *Poderoyen* gelegen, over ende wederom rijdende, omme alhier altijt te wetenen die gelentheid (gelegenheid) van den leger, den tijt van 7 weken, hun dairvoer toegevueght 18 Philips guld. q. vz. 22 Ryns. gul. 10 st. Op verzoek van den Graaf van *Egmond*, Stadhouder 's lands van *Holland*, in het eerste beleg van *Poedroijen*, dat 7 weken duurde, een estafettedienst door de stad daargesteld om dagelijks den toestand des legers te kennen.

Kapittel 20.

Uitgaven ter zake van de loterij, waarvan hiervoor, bladzijde 109, in de ontvangsten wordt melding gemaakt.

De stad verkrijgt van den Hove van *Brabant* een mandement tot het houden van 2 loterijen in den tijd van 4 jaren, om uit hare achterstallige schulden te geraken.

In den jersten Willeme van Thielt, Secretaris in den Raide van *Brabant*, voer dexpedicie van den mandamente, by deser stat in vier jairen te moigen statueren ende opstellen, van in te leggen van renten achterstellen ende gerede penningen, twee lotinge, etc., 5 Ryns. guld., 6 st. Item noch voer tgeleyde, bij eenen jegelicken vry ter selver lotinge te moigen comenen, 3 Ryns. gul.

Ordonnantie of plannen der loterij, door de zes gecommitteerden gemaakt, worden naar *Antwerpen* gezonden en aldaar gedrukt.

Item Lambrecht Wouterss, Clerck, nae dien hy den voirs. zesse gecommitteerden, die ordinancie van der voirs. lotinge gemaict was, te wetenen, hoe vele prize ende juwelen men opsetten soude, ende die manieren te gewynenen (te verkrijgen), gesonden tot *Antwerpen*, omme dairaf chartten te doen prentten, openbairlicken die op te doen slaen, over al in allen plecken, poirten, kerckdoeren ende elders, als hy deede, denselven dairaf betaelt 45 st.

Drukken der ordonnantien.

Item den voirs. prentter voer die loot chartte, alsoe geprent ende overal opgeslagen 15 Ryns. gul.

Item voer een mande dairze inne gepackt waeren 1 st.

Joost den maelder (de schilder) zet de wapenen op die ordinantien met kleuren af.

Item Yoest den maelder, van 300 chartten, die wapenen ons genedichsten Heeren van *Brabant* ende deser stat, met verwen af te sette, vander 100, 3 st. ende noch van gelycken in 2[en] reysen 45 st. vz., tsamen 3 Ryns. gul. 1 st.

De prijzen bij den goudsmid en juwelier Jan van Nijmegen te *Antwerpen* besteld.

Item Yewaen Kuyst ende Wouteren Oems, gecommitteerden, met Ghenairt den goutsmyt nae *Antwerpen* gereyst, nae vutwysen der voirs. chartten, die juwelen ende tselver dair af te verdingen ende te maken, als zy deeden den meesteren Jan van Nyemegen, goutsmyt ende juwelier, dair af betaelt voer Yewaen ende Wouteren, voer montcost ende wagenhuer 6 Ryns. gul. 12 st. ende Genarden voer zyn vacatien 25 st.

Aanwijzing der prijzen met hunne waarden.

Item den voirs. meesteren Jannen van Nyemegen, voer 170 marck 6 onsen troys, wegende te samen die voirs. prysen ende juwelen, als kannen, crosens, schalen, waterpotten ende lepels, nae inhoudt den voirs. chartten, voer elck onze 31 st. $^1/_2$ oirt, tsamen in gelden 2058 Ryns. guld. 6 st. 3 oirt.

De prijzen van *Antwerpen* te *'s Hertogenbosch* aangebragt, worden aldaar publiek ten toon gesteld.

Item Wouteren Oems voirs., soe die voirs. juwelen voer S[te] Janse alhier openbairlicken mosten staen, die van *Antwerpen*, doense gemaict waren alhier te brengcnen ende meesteren Jan van Nyemegen te betaelen, voer vracht ende zyn theringe, tsamen, etc.

Verschillende kosten op de loterij gevallen.

Voorts worden ter zake der loterij nog de volgende posten in uitgaaf verantwoord:

Het maken van eene houten kast, waarin de prijzen voor het huis van Claes Coenen bij het Raadhuis, ten toon stonden.

Het maken van 8 planken om de loterijreglementen op te plakken, alsmede van 8 rollen, hangende voor de deur der loterijmeesters. „Ende Amant den

 1506. — 1507.

maelder, die rollen te malen (te beschilderen) met scryfte, dat dair die rollen hangen, men inne soude leggen."

Het „ bynden en de confiturien van seven lootboeken, voor die lootmeesters en den clerck."

Bodenloon voor het overbrengen van de loterijkaarten of plans der loterij, en brieven tot aanstelling van loterijmeesters, naar *Heusden*, *Gorinchem* en *Woudrichem*, om aldaar de brieven over te geven en de kaarten op alle plaatsen, poorten en kerkdeuren aan te plakken.

Gelijke brieven en kaarten werden verzonden en aangeplakt naar en in de steden van *Brabant*, *Holland* en *Gelderland*.

Kosten van vracht en andere voor de prijzen, toen deze wederom naar *Antwerpen* gevoerd en aldaar op de Bamismarkt werden ten toon gesteld.

Kosten van den terugvoer der prijzen naar *'s Hertogenbosch* voor den 26 October, dag waarop de trekking zou plaats hebben.

Item, den tyt comende, dat men die lotinge vutgeven soude, Gerit Otte Hollensoon, Deken van S[nte] Katahryne Ghilde, voer (het) gereempt, (geraamte, schavot of tooneel) der selver Ghilden, dat te ordineren omme die lotinge voer deser Stathuys dair op vuyt te gevenen (de trekking te houden) 4 st. Item Pauwels die tymerman van tvoirs. gereempt met hem anderen te setten, etc.

Item Adriaen die roeper, die lotinge vuyt te roepen.

Uitgaven aan verteeringen en voor andere onkosten bij het houden der loterij.

Kosten voor het afhalen der inleggelden van de loterij in de verschillende steden buiten de stad *'s Hertogenbosch*.

Het beschilderen van het schavot, waarop de verloting plaats had.

Linnen zeilen om het schavot te dekken.

Item van Ghysbrecht van Strathem, voer 16 riemen papiers, dair die lootboecken, die lootcedullen, omtrent 64 m. (duizend) soe die nyeuten (nieten) ende anderen, metten advysen ende prosen (divisen), (de poezy welke destijds op de loterijbriefjes werd geplaatst, was plat en grof, dikwijls zelfs hoogst onzedelijk, zoo als dit bij de behandeling der rekening van S[t]. Remeys 1521 tot S[t]. Remeys 1522 zal blijken) ende van meer andere scryften dairtoe dienende, aff gemaickt zyn, den riem 22 st. Ende Claesse Coenen voer 3½ pont wasgroen dair die loten, nyeuten ende andere brieven mede toegesegelt wordden, elck pont 6 st. Voor canafas om de loterij korven mede te bekleeden etc.

„ Item Willem Baljaert op S[nte] Lenarts dach, doe men die lotinge nae middach begonst vuttegeven, (te trekken) te zynen huyse, by den lootmeesters ende anderen, die noch egheen maeltyt gedaen en hadde, vertheert in cost ende dranck 12 qr[t]. wyns vz. 35 st. Item voer byer opt scavot, in tyde van den vutroepen der lotinge verdroncken 41 st. Item Adriaen van Hees, voer eenen pels, die aenhadde, die de loten vutlangde 50 st. Ende der stat pypers, die ten tyde speelden als eenich lot vuyt quam elken 18 st.

Volgen de verdere kosten bij de verloting gevallen, als van het schrijven der loten met de advysen en prosen, de loten te vouwen enz.

De geheele uitgaaf in gereede penningen voor de loterij was 2471 Rijns. gul. 2 st. 3 oirt.

Kapittel 21.

Ander vuytgheven van beleggen ende assigneren van den Rentmeesteren, die voer den ingancK van den state der ander ende d'eerst gecommitteert geweest syn, als van resten ende renten in tyde der selver Rentmeesteren, die achterstellen genoempt, syn verschenen, ende ten oosuyne van den inleggen der lotinghe, als voer elck lot eenen Rins. gul. als den ontfanck verclaert. ingeleeght gecomen, ende insgelicx van resten in tyde der ander gecommitteerden verschenen als van 6 st. een lot als gereet gelt, ingeleeght als hier volght.

Zoo als in de ontvangsten, Kapittel 24 1ste gedeelte bladz. 109 is gemeld, worden hier de volgende posten in uitgaaf gebragt, aangetroffen.

Renten-rekening met die van *Holland.*

Item alnoch van den renthen, voirtyts A° 94, (1494) mits den tractate tusschen dese stat ende den vyff groeten steden van *Hollant* gemaict, op die selve steden van *Hollant* geassigneert waeren, ende blevene alsoe vutten rekeninghe der ander Rentmeesteren ende lootboecken in dien tyden gepasseert, soe die renthen geschorst wordden, tegens die renten (die) dese stat op die 5 steden wederomme geldende hadden, ende alsnu, mits den State, by den Hollanders geimpetreert, weder comen by deser stat te betalenen, alsoe mits den inleggenen van der lotinghe dairaff betaelt 249 Ryns. gul.

De Graaf van *Bueren* wordt door de stad, voor zoo ver haar aandeel betreft, ter zake van de vernieling van *Eindhoven*, met loten betaald.

Item den Greve van *Bueren*, die op deser stat ende huer Meyerien heysschende was, ter cause van der distructie ende desolatien dier van *Eyndoven*, zynen ondersaten, Anno 85 (1485) by den Arenborschen (Arenbergers) gedaen, dairaff secker proceessen ten Hove geintenteert waeren, ende by tusschenspreken van vrienden te beyde zyden mynlicke, mits dedinge ende sententien arbitrale, de sake is neder geleeght ende gesloten metter somme van 900 Rins gul. (of dairomtrent) ende heeft die Gref die portie deser stat, inder voirs. lotinghe geleeght als gereedt beloepende 700 lothen a 6 st. tlot, ende die alhier soe wederomme gestelt vutgegeven vz. 225 Rins. gul.

De uitgaaf ter zake dezer belegging en assignering was 29,921 Rijns. gul. 17 st. 3 oirt.

Volgen de uitgaven aan lijf- en erfrenten ten laste der stad.

De geheele uitgaaf was 72,014 Rijns. gul. 17 st. 3 plac.
" " ontvang " 68,141 " 2½ plac.
Nadeelig saldo 3873 Rijns. gul. 17 st. ½ oirt.

Aan het slot volgt eene memorie van hetgeen de stad nog aan onbetaalde achterstallige renten schuldig bleef; daaruit blijkt dat die achterstallige schuld bedroeg 53,977 Rijns. gul. 2 st. ½ plac.

N°. 17. **Rekening van St. Remeys 1507 tot St. Remeys 1508.**

3° EN LAATSTE REKENING DER ZES, VOOR DRIE JAREN BENOEMDE GECOMMITTEERDEN.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, accijnsen en andere belastingen, renten enz. als in de voorgaande rekening.

De Kapittels van den coepen ende slagen en der verpachte visscherijen, zijn in deze rekening gevoegd, bij het Kapittel verpachte stads accijnsen.

Kapittel 7.

Alderhande saken.

Item vander stat ende den quartier van *Heusden*, van te onderhouden in defensie van der gemeynre landen tegens die van *Poderoyen*, die baerdse, hueye, royschuyte (*baerdse, bark, hooge roeischuit; hueye, een ander vaartuig, dat gewapend werd*) ende die ruteren dair op liggende, gelyck dat vutgeven hier nae breder verclеert, mits tractate ende compositie dair aff tusschen dese stat ende hen gemaict, van der selven ontvanghen 897 Rins. gul. 4½ st. Oorlogslasten tegen die van *Poederoijen* door de stad en het kwartier van *Heusden* betaald.

Item insgelicx vander stat van *Antwerpen*, die dese stat souden by preste doen 2000 gouden gul., in maniere voirs., die ruteren in defensie slants te onderhouden, navolgende eender concept op eender dachvairt geraempt, van der welcke Lambrecht Millinck, ontfanck ende rekeninge heeft gehouden van 500 gouden gul. ende by der gecommitteerden deser rekeninge in drien reyse van den selven ontfanck 1500 gouden gul. q. vz. 2100 Rins. gul. Leening door *Antwerpen* tot betaling der ruiters.

Item Iannen Jordens Goutsmyt, van dat (door) hem geovert (ontvangen) was van dien tusschen *Mase* ende *Wale* geseten, van dat zy gegeven hadden den wall van *Oyen* te mineren beloepende 49 Rins. gul. 10½ st. Bijdrage der ingezetenen in het Maas en Waalsche, tot ondermijning van den wal van het slot te *Oijen*.

Kapittel 8.

Ontvang van oorlogspenningen.

Ende jerst van der Meyerien, by taxe ende quote vutgesonden ende ontfangen, te wetenen: Oorlogskosten door de Meijerij betaald.

Inden jersten, nae dien Heer Kaerle van Geldre met zynen adherenten *Poderoyen* van den belegh der Hollanders (den) 12en Septembri Anno Septimo (1507) ontsedt hadde, ende voirts inder Meyerien schedichten, alsoe dat te beduchten was, hoe langer hoe meer tselve gebueren soude, ende dat te verhueden; waert byder stat, ende den gecommitteerden van der Meyerien geaccordeert te onderhouden, ende (ter) defensie van den gemeynen lande op die frontieren te leggen, een maent lanck 600 knechten, ende die te versoulten (soldij te betalen) vutgesonden 21 Octobri, soe opter stat ende Meyerie tsamen 2400 gouden gul. (van) 28 stuvers voer den gouden gul. te rekenen, ende ontfange Karel van Gelder ontzet *Poederoijen* van het beleg der Hollanders.

van der voirs. Meyerien als voir die drie vierde parten 1800 gouden gul. q. vz. 2520 Rins. gul.

De Gelderschen blijven zich sterken, en schade in de Meijerij doen.

Item ten tweesten, alsoe die vianden van *Geldre* ende *Poderoyen*, daigelicx hen sterckten ende meer schedichten, ende alnoch tselve te scutten ende resisteren, met gaeders ten Hove de accuyten vanden verschoeten penningen, int onderhouden van den ruyteren te lossen, ende die selve ruyteren alnoch te onderhouden, 7ᵃ Decembri dairnae, opter staten de Meyerien tsamen vutgesonden 8000 Rins. gul. van 20 st. den gul. ende ontfangen die drie vierde penninck van der voirs. Meyerien q. vz. 6000 Rins. gul.

Poederoijen bezet met krijgsvolk, ten einde uitvallen van het garnizoen te beletten.

Item ten dorden, dairnae 4ᵃ February, van gelycken alnoch gecontinueert ende vutgesonden, die ruyteren te onderhouden ende die van *Poderoyen*, te besetten ende intehalden, 5000 Rins. gul. vz. alhier voer die drie vierde parten van der Meyerien 3750 Rins. gul.

Eerste betaling op de 26,000 goudguldens aan den Vorst van *Anholt* toegezegd voor de inneming van het slot te *Poederoijen*.

Item ten vierden, dairnae 13 merte Anno Septimo, ten cause als boven, alnoch geacoordeert, ende vutgesonden die ruyteren te onderhouden, *Poderoyen* te benodigen, ende den Furst van *Anholt* tvierde part van der 26,000 gouden gul. beloeft van *Poderoyen* voirs. te beleggen, 10,000 Philippus gul. vz. alhier voir die drie vierde parten van der Meyerien ende in munte Crent 9375 Rins. gul.

Poederoijen te raseren.

Item ten vyfsten, dairnae 27 Aprillis Anno 1508 nae Paeschen, omme alnoch die ruyteren te onderhouden, *Poderoyen* te raseren ende die costen te vervallen, geacoordeert ende gecontinueert opter stat ende Meyerien voirs. vutgesonden 12,000 Philippus gul. vz. alhier ontfangen voer die drie vierde parte van der Meyerien 11,250 Rins. gul.

Poederoijen veroverd.

Item ten zesten, 7ᵃ July dairnae, alnoch geaccordeert, omme in defensie vander gemeynen lande, die frontieren met ruyteren te bewaeren, ende ander nootsaken costen van oirloghe, soe *Poderoyen* gewonnen was, te vervallen van der Meyerien voirs. vutgesonden ende ontfangen die 3ᵈᵉ 4ᵈᵉ parten van 6000 Philippus gul. in munte Crent 5625 Rins. gul.

Item ten 7ᵗᵉⁿ, dairnae 8° Septembri 1508 opt stuck des voirs. oirloighs alnoch vutgesonden ende geaccordeert 10,000 Philippus gul., dairaff vander Meyerien voer die 3ᵈᵉ 4ᵈᵉ parten ontfanghen in munte Crent 9375 Rins. gul.

Oorlogskosten door de Meijerij betaald.

De Meijerij van *'s Hertogenbosch* betaalde alzoo voor haar aandeel in dezen oorlog en in het belegeren, innemen en slechten van het slot van *Poederoijen* 47.895 Rijns. gul.

Kapittels 9—23.

Verantwoord de ontvang van het ruitergeld, in de stad bij wijze van personelen omslag geheven, tot een bedrag van 2376 Rijns gul. 2 st. ½ ort.

De geheele ontvang was 91,361 Rijns. gul. 12 st. ½ ort.

UITGAVEN.

De Kapittels als gewoon gebragt, die geene bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

Kapittel 6.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Gezwoornen, Gedeputeerden, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten van Brabant en in andere der stads zaken en van die der Meijerij uitgezonden.

De afgevaardigden en commissarissen voor de stad en hare Meijerij waren:

Afgevaardigden en commissarissen voor de stad en hare Meijerij.

Claes Kuyst, Secretaris der stad *'s Hertogenbosch.*
Lambrecht van den Boegaert.
Jan Geck, Schepen van *'s Hertogenbosch.*
Jan Back, Ridder, Schepen van *'s Hertogenbosch.*
Lambrecht Millinck.
Mr. Symon van der Couderborch, Secretaris der stad *'s Hertogenbosch.*
Mr. Frans Toelinck.
Goessen van Brecht, Schepen van *'s Hertogenbosch.*
Joncker Jan van Vladeracken.
Dirck van Hedel.
Walrave van Erpe.
Jan Kenneparts.
Arent Beys, Raadsheer der stad *'s Hertogenbosch.*
Jan van Berckel, idem.
Albert Ketheler.
Lucas van Erpe.
Matheus Kuyst, Schepen van *'s Hertogenbosch.*
Jordaen van Boert, Schepen van *'s Hertogenbosch.*
Jan van Kessel, Schout van *Boxtel.*
Evert Hoze, Monstermeester.
Jan van Erpe.
Henrick van Doerne.
Lucas van Amerzoyen, Stadhouder van den Hoogschout.
Dirck van der Graft.
Jan Monix, Schout van *Pedelland.*
Dirck Noot, Schout van het kwartier van *Oisterwijk.*
Arent Monix de Jonge.
Jan Monix sone, Mr. Jans des Jonge.
Gerit Colen, Schepen van de stad *'s Hertogenbosch.*
Geerlinck die Rouver, Raadsheer der stad *'s Hertogenbosch.*
Jan Dicbier.
Jan de Bever.

Omtrent de handelingen der Staten van *Brabant* en der afgevaardigden in verschillende zaken, komt in dit artikel het volgende voor:

Stadsregering neemt victualie in arrest, welke van *Antwerpen* naar *Solingen* gezonden wordt, op ver

Op den 3 October 1507 zond de regering Mr. Claes Kuyst bij de Hertogin Regentes te *Mechelen*, om aan hare genade eene paspoort en certificaat te vertoonen, door de regering van *Antwerpen* afgegeven tot vervoer van victualie

1508.

moeden dat die voor den vijand bestemd is.

op karren en wagens naar *Solingen*, in het land van *Gulick*, welke victualie te *'sHertogenbosch* was aangehouden tot nadere beschikking der Hertogin-Gouvernante, omdat de hoeveelheid grooter werd bevonden, dan vermeld op het paspoort en certificatie, en daarom de regering van *'s Hertogenbosch* beducht was, dat die victualie alleen onder voorwendsel bestemd was voor *Solingen* en dienen moest, om daarmede „die vianden van *Geldre* gevitailgeert te worden"; van wege de Hertogin, werd hierover een brief aan den Hoogschout gezonden.

Verzoek van stads regering aan den Hoogschout, de drie Kwartierschouten en den Graaf van *Bueren*, om het volk uit het kwartier van *Oisterwijk* uit hun leger naar huis te zenden, ten einde dat volk te *Drunen*, *Waalwijk* en in die omstreken te leggen.

Item Lambrecht van den Boegaert, vutgereyst 8 Octobri, by den voirs. Hoigenscouteth ende den anderen drie Scoutethen deser Myerien tot *Hilvaerenbeke*, omme tquartier van *Oisterwyc* wederomme thuys te laten comen, ende die te leggen tot *Druenen*, *Waelwyck* ende in dier conteryen ende tselve versuekende aen den Greve van *Bueren* (zoo) alst gebuerde.

Afgevaardigden naar *Heusden* en het land van *Heusden* gezonden om hen uit te noodigen zich aan het contract te houden en alzoo geene overeenkomst met die van *Poedroijen* te sluiten.

Item Jan Geck, Scepen ende Lambrecht van den Boegaert, by ordinantie deser stat 12 Octobri, gereyst aen de stat van *Heusden*, omme met hen ende hueren dorpen te spreken ende te onderwysen dat zy tegens die van *Poderoyen* niet verdingen en souden (zoo) als dat in een contract tusschen beyde gemaict breder begrepen is.

De Staten van *Brabant* te *Antwerpen* beschreven, om in de begeerte des Hertogs toe te stemmen tot het onderhouden van 2500 knechten drie maanden lang, waarin de gedeputeerden van *'s Hertogenbosch* niet consenteerden.

Item Her Jan Back, Ridder, Lambrecht Millinck ende Meester Symon, Secretaris, vuyt ordinantie alsboven (op den) 16^{den} Octobri, gereyst tot *Antwerpen*, dair die Staten van *Brabant* bescreven ende vergadert waeren, op die begertte onser genedichster Heere ende Vrouwen, omme by den selven Staten te wordden onderhouden drie maenden, als: Novembri, Decembri ende Januarie 2500 knechten, intwelck die Gedeputeerden (dezer stad) niet quonsenteren en wouden, overmits den overwinnelicken scade deser Meyerie sustineerde van der vrienden ende vianden, ende dairomme int quonsent gedelivreert te syn, ende mede te verleenen behoirlicke acquyten van den 500 knechten in defensie van den lande onderhouden. Alsoe dat onse genedichste Vrouwe by goeder informatie deser stad ende Meyerie, den dorden penninck afslach dede int selve quonsent van den 2500 knechten, dairmen seker stoff toe must hebben van certificatien, monstercedullen ende andere letteren dairtoe dienende, soe is Lambrecht Millinck voirs. van *Antwerpen* voirt, aen ons genedichste Vrouwe ende hueren Raet tot *Mechelen* gevolght omme dees materie te prepareren, ende Heer Jan Back ende Meester Symon, omme rapport te doen van des voirs. is, syn te huys getoigen den lesten Octobri.

's Hertogenbosch en de Meijerij verkrijgt afslag van den derden penning tot het onderhouden van 2500 knechten.

Item voirs. rapport gehoert zynde, met alle gereetscappen dair toe dienende, Meester Symon voirs. by M^{r}. Lambrecht voirs. gereyst terstont tot *Mechelen*, ende by goeden middelen de saken alsoe vervolght, dat zy zyn gecomen totten afslach van den derden penninck metten acquyten.

De Geldersche willen het geschut van *Poedroijen* wegvoeren.

Item Lambrecht van den Boegaert, 19 Octobri vutgesonden tot *Eyndhoven*, *Geldrop*, bij den Furst van *Anholt*, omme zyne geneden te thoenen, seker brieven deser stat gesonden, dat die Gelderschen op ten beenen waeren, omme die bussen (geschut) van *Poderoyen* te halenen, ende by assistentie van zyner geneden tselve te beletten.

Item die selve, noch gereyst 22 Octobri tot *Antwerpen*, by den gedeputeerden (deser stad), om met hen te convoceren van den vervolghe van der acquyten, van den onderhouden der 600 knechten aen de loepende bede, ende voirts van dair gereyst nae *Mechelen*, omme busschen aldair te coepen, als zy deeden.

Commissie naar *Antwerpen*, ter bekoming van acquiten wegens het onderhoud van 600 knechten, ten einde die met de loopende bede te verrekenen, alsmede tot aankoop van geschut te *Mechelen*.

Item dieselve, noch vutgereyst opten 15[ten] dach Novembri tot *Sinte Gertrudenberghe*, omme te halen ende betalen die baerdse die dair gemaict was ende den mast dairop te setten ende die bynenen (van binnen) voirts te doen repereren, ende die buecht dairtoe te beschicken.

Eene baerdse of bark te *Geertruidenberg* door de stad en de Meijerij gekocht.

Item m[r]. Frans Toelinck, by ordinantie deser stat, 22 Novembri gereyst tot *Mechelen*, by den gedeputeerden Millinck ende M[r]. Symonen voirs., omme te hebbene die acquyten van den dienst gedaen op die frontieren te *Weert* ende elders, met 600 knechten, ende ons genediger Vrouwe declaratie dairaf gedaen.

Nadere zending ter bekoming van de acquiten voor de dienst der 600 knechten op de frontieren te *Weert* en elders gedaan.

Item M[r]. Symonen voirs. 17 Decembri vuyt ordinantie als boven, ende bescreven (van) ons genedichsten Heeren, gereyst tot *Bruessel*, ter dachvart by der Staten van *Brabant*, ter cause van der afcortinghe van der 20,000 gul. die den gemeyne lande van *Brabant*, op den termyn van Corsse seven (1507) corten souden, die alnoch te continueren opten lesten termyn van der 80,000 alnoch 4 jairen geconsenteert ende voirts aen onser genedichste Vrouwe te solliciteren, acquyten te hebbenen van den onderhouden der 500 knechten.

De Staten van *Brabant* door den Hertog te *Brussel* beschreven, aangaande het voorstel om de korting van 20,000 gul. met Kersmis van den te betalen termijn der beden, te doen uitstellen op den laatsten termijn der toegestane bede van 80,000 gul., commissie ter verkrijging van de acquiten.

Item Lambrecht van den Boegaert voirs., 24 Decembri by ordinantie voirs., gereyst met brieven van credentie aen de stat van *Antwerpen*, omme te convoceren ende tsamen aen ons genediger Vrouwe te vervolgen die 600 knechten op afcortinghe vander beden te worden onderhouden, ende van meer saken.

Commissie naar *Antwerpen* om te zamen met die stad te verzoeken dat de 600 knechten worden onderhouden in afkorting op de beden.

Item dieselve Lambrecht ende Meester Claes Kuyst, by ordinantie als boven, den lesten Decembri gereyst nae ons genedigher Vrouwe tot *Mechelen*, ende jerst tot *Antwerpen*, omme hen te adverteren van den Greve van *Hoerne*, aengaende den ruteren, tot *Weert* liggende, van drien maenden huer solt onbetaelt staende, ende indien sy niet betaelt en wordden, in meyninghe weeren, huer betalinghe op deser Meyerien te versueken, ende dat te verhuedenen by ons genedigher Vrouwe tselve af te stellenen, ende insgelicx die 100 knechten onder Evert van Doerne liggende, dair van die Gref (de Graaf van *Hoorn*) gescreven hadde, tot *Weert* te schickenen, op die frontieren te blivenen, ende noch, dat huer genade wouden willecouren ende ordineren, die 500 knechten op die frontieren deser Meyerien liggende, te onderhouden metten penninghen geconsenteert van der 2500 knechten, ende ten leste te antwoorden op die dachvairt te *Bruessel*, van der continuatien van den 20,000, die (men) aen der termyn van Corssen 7[en] (1507) cortten soude.

Commissie aan de Hertogin te *Mechelen* om kennis te geven dat de ruiterij te *Weert* 3 maanden soldij ten achteren was, en dat zij, wanneer zij geene betaling ontving, door haar betaling op de Meijerij zou worden gezocht, ten einde het laatste te verhoeden; de 100 knechten onder Evert van Doorn op de frontieren te laten; verzoek om de 500 knechten op de frontieren liggende te onderhouden onder het getal der 2500.

Item M[r]. Symon voirs., met Lambrecht Millinck ende Dircke van Hedel, prima January in den *Haighe* gereyst by de Staten van *Hollant*, omme tsamentlick te convoceren *Poderoyen* te benodigen, ende raminghe dairop gemaict ende gesloiten, nae inhoud den gescryften van den selven overgebracht.

Concept-tractaat met de Staten van *Holland* gesloten tot bemagtiging van het slot te *Poederoijen*.

1508.

Nader voorstel aan de Staten van *Brabant*, om voor drie maanden door het gemeene land 2500 knechten te doen onderhouden.

Herhaling van het verzoek der stad om de 500 knechten die de stad en de Meijerij verpligt waren van noodswegen te onderhouden, te korten op het 1ste consent der 2500 knechten.

Item Goessen van Brecht, Scepen, Jan van Vladeracken ende Meester Claes Kuyst, 7a February tot *Antwerpen* ter dachvairt gereyst, op die propositie van te continueren bij den lande van *Brabant*, drie maanden 2500 knechten, ende tselse gehoert metten opinie van den 2en overste Staten, syn die voirs. Gedeputeerde achter rugge getoigen, ende jerst alnog vervolght, van den 500 knechten die deser stat ende meyerien, van nootswegen moeten onderhouden, te cortten aent consent van den 2500 knechten, van den jersten drien maanden.

Nadere onderhandeling met die van *Holland*, ter bemagtiging van *Poederoijen*, te *Heusden* gehouden.

Item Lambrecht Millinck en Dirck van Hedel, ten selven tyde ende vuyt ordinantie voirs., gereysd tot *Heusden*, bij den Gedeputeerden slants van *Hollant*, aldair zynde omme te achtervolgen (en) te sluyten t'concept in den *Haighe* geraempt, *Poderoyen* te benodigen.

Dagvaart der Staten te *Brussel*, om antwoord te geven op het voorstel, tot uitstel der te doene korting van 20,000 gul. op den laatsten termijn der bede en om alnog voor 3 maanden 2500 knechten te onderhouden.

Item Goessen van Brecht ende Mr. Claes Kuyst voirs., vuyt ordinantie, 21 February tot *Bruessel* ter dachvairt gereyst, omme antwordt te gevene op die propositien voer gedaen, vander continuatien van der 20,000 opten lesten termijn vander beden, ende alnoch drie maenden die 2500 knechten te onderhouden in defensie slantz. Ende soe die steden te dier tijt egheen volcomene macht en hadde in dese materie te sluyten (besluiten) ende muste nochtans finalick sluyten ende antwordt geven, zyn zy achter rugge getoigen omme d'advys van den steden te halenen, daernae Meester Claes bleef wachten,

Dagvaart om te aanhooren de raming voor alle de landen, door de Hertogin te *Gent* gedaan.

ende vertoigh nae *Antwerpen* op die dachvairt aldaer bescreven, solliciterende mede, meer andere saeken, ende te aenhoeren die opine van den tween oudsten Staten, op die raminghe by onser genedighe Vrouwen tot *Ghent*, voer die Staten van allen den lande geproponeert.

Het tractaat door de stad met de Staten van *Holland* en den Vorst van *Anholt*, tot bemagtiging van het slot te *Poedroijen* door de Hertogin-Landvoogdes niet goedgekeurd.

Item Lambrecht van den Boegaert voirs., 27 February, vuyt ordinantie deser stat gereyst tot *Bruessel*, omme ons genedichste Vrouwen te laten oversien ende visiteren, dat overcomen ende tractaet, by dese stat ende den Hollantschen steden, metten Furst van *Anholt* aengegaen, *Poderoyen* te benodigen, ende huer consent dairtoe te gevenen, dat ter selver tyt alsoe nyet en bequaem.

Nadere beraadslaging met die van *Holland*, aangaande het beleg van *Poedroijen*.

Commissie uit deze stad om dat beleg te besturen.

Item ten selven daige, Mr. Frans Toelinck, Walrave van Erpe, Mr. Symon ende Dirck van Hedel, nae *Dortrecht* ende voirts in den *Haighe* gereyst, omme metten Hollanders te convoceren, ende voirts te stueren (besturen) tbelegh van *Poderoyen*, naevolgende d'aenbrenghen Mr. Frans Coebel, Pensionaris van *Hollant*.

Dagvaart te *Brussel* aangaande het consent om alnog 3 maanden 2500 knechten te onderhouden en om het uitstel der korting van de 20,000 gulden.

Dagvaart te *Gent* der Staten van alle de landen over het voorstel tot een accoord ter defensie van alle de landen des Hertogs in *Nederland*.

Item Lambrecht van den Boegaert, vuyt ordinantie deser stat, 8a Merte gereist nae ons genedichste Vrouwen, jerst tot *Bruessel* op die dachvairt by Mr. Claessen Kuyst, opt consent van der 2500 knechten, alnoch drie maenden, ende die 20,000 gecontinueert te hebbenen, ende voirts van dair tot *Ghent* op die generael dachvairt van allen den landen, omme te aanhoeren die propositien van den accordt ende defensie van den lande.

Commissie naar

Item Mr. Symon voirs., Mr. Frans Toelinck ende Mathys Lambrechtse, ter ordinantie der stat, in den *Haighe* gereyst, omme antworde finale te

hebbenen van der Hollantsche steden, (om) *Poderoyen* te beleggen (belegeren) ende vutgereyst 12 Merte.

1508.

'*s Hage*, om finaal antwoord, aangaande het belegeren van *Poederoijen*.

Item 23 Merte Mr. Symon voirs., alnoch gereyst in den *Haighe*, omme (de overeenkomst) te sluiten van te benodigen tvoirs. huys van *Poderoyen* en vacerende 6 daighen, ende soe die saken haestich waeren van te onderhouden die 1600 knechten, die niet langer beyden (wachten) en wouden, ende haestelick overwech te syn, voer een huerpert betaelt 39 stuvers.

Nadere zending naar '*s Hage*, om de overeenkomst te sluiten tot bemagtiging van het huis te *Poederoijen*.

Item Lambrecht van den Boegaert, 24 Merte, gereyst nae *Bruessel* op die dachvart, aldair bescreven op die voirs. poincten, geproponeert metten anderen steden te antwordden ende accorderen.

Dagvaart der Staten van *Brabant* te *Brussel*.

Item Lambrecht Boegaert (van den) ende Meester Claes Kuyst voirs., 12 Aprilli op die generaele dachvart tot *Ghent* gereyst, aengaende den voirs. poincten, opt besorgh van den lande, te onderhouden 10,000 payen te voete ende 2000 te perde, dwelck afgestelt waert.

Dagvaart der Staten van alle de landen des Hertogs te *Gent*, het onderhouden van 10,000 voetknechten en 2000 man ruiterij afgestemd.

Item des donredaighs na beloken Paesschen, Jan van Vladeracken, Jan Kenepart, Lambrecht Millinck ende Meester Claes Kuyst, tot *Brüessel* op die dachvairt aldair bescreven, en jerst tot *Mechelen*, omme van onsse genedigher Vrouwen, te inpetreren die acquyten van den penningen by deser stat ende Meyerien verschoeten, int onderhouden van 532 knechten den tyt van 4 maenden ende 3 weken, te wetenen, van December, January, February, Merte totten 8sten Aprilli, nae inhoudt der acten, by onse genedigher Vrouwe dair op verleent, ende te cortten aen de lopende bede verschenen of te verschynen. Ende alsoe Lambrecht Millinck, ter ordinantie (van) van Vladeracken ende Kenepart, voirts reysden tot *Bruessel* omme die dachvairt aldair bescreven te heyden, (*houden*) ende metten anderen steden vuttelijk te antwordden op die continuatie van den 2500 knechten alnoch drie maenden, dair op te *Antwerpen*, die twee overste Staten huer consent gedraige hadden. Ende alsoe Mr. Claes, nadien tvoirs. consent gegeven was, van te hebbenen die acquyten van 532 knechten op cortinge van der beden, bleef hij liggen tot *Mechelen*, omme die selve acquyten van der Heeren van der financien, Tresorier-Generael ende den Ontfangere geteekent, metten mandementen dair op dienende, gepasseert te hebbene, en dairnae den selve gescreven waert hem te vuegene tot *Bruessel*, omme antwoirt op die voirs. propositie te gevenen.

Dagvaart te *Brussel*.

Acquiten van de penningen bij de stad voorgeschoten voor 532 knechten, om die in afkorting te geven op de loopende bede.

Dagvaart te *Brussel*, het onderhoud van 2500 knechten door de Staten toegestaan.

Acquiten toegestaan.

Item Arnt Beys, Raidsman, Meester Symon ende Dirck van Hedel 27 Aprilli, ter ordinancie deser stat, gereyst tot *Goricum* (*Gorinchem*) by den gedeputeerden van *Hollant*, ter selver tyt aldair wesende, omme te convoceren van den knechten overgegaen, gelegen in der lande van *Kessel*, ende voirts van den wal ende fortresse van *Hemart*, omme jong *Poderoyen* niet te weerdenen, met meer andere saken.

Commissie naar *Gorinchem* om aldaar met de gedeputeerden van *Holland* te spreken aangaande de knechten die overgegaan waren en in het land van *Kessel* lagen, alsmede over den wal en de forteres van *Hemert*, opdat deze geen jong *Poederoijen* worden.

Item mr. Claes Kuyst, des goensdaighs nae den Sondach Oculi, gereyst tot *Bruessel* ter dachtvairt, omme metten anderen steden van *Brabant* te accorderen op die voirs. peticie van der 2500 knechten.

Dagvaart der Staten van *Brabant* te *Brussel*.

Item Lambrecht van den Boegaert, ultima Aprilli, vuyt ordinantie deser

Commissie naar

1508.

Antwerpen ter bekoming van de helft in het onderhoud van 600 knechten door *'s Hertogenbosch*, aangenomen, om den Graaf van *Nassau* over te halen om met zijne ruiters naar *Weert* te trekken.

stat gereyst tot *Antwerpen*, omme metten Heeren aldair te convooceren vanden 500 knechten, by deser stat in defensie van den gemeynen lande aengenomen, ende by hen dairmede te contribueren ende die helft te betalenen, ende den Heer van *Nassouwen* te conduceren met zynen perden te comenen tot *Weert*.

Idem tot afhaling van een gedeelte der toegestane penningen.

Item 7ª May, den selven noch gesonden tot *Antwerpen*, omme die voirs. geconsenteerde penningen, en die voirs. ruteren, tot hueren gedeelte, dair mede te betalenen, dair af hy medebrocht 500 gouden gul., ende voirts

Idem aan de Hertogin-Regentes, om adsistentie.

gereyst metten Heren van *Antwerpen*, by ons genedige Vrouwen, soe die Gelderschen opten beenen ende int velt waeren, huer assistencien te hebbenen omme die vianden te wederstaen.

Lambrecht van den Boegaert, bewaarder van het slot te *Oijen*.

Item die selve noch vutgesonden op *Oyen*, omme tslot te bewaeren, als hy deede den tyt van 5 daighen, s'daighs dairvan 10 st.

Commissie naar *Poederoijen* aangaande het bezetten van den Ham met 600 knechten uit het leger van den Vorst van *Anholt*, waartegen de stad zich verzette.

Item Jan van Berkel, Raidsman ende Mr. Symon voirs. 10ª May, by ordinantie deser stat gereyst by den Furst van *Anholt*, in den leger van *Poderoyen*, aengaende den scrieven des Greve van *Bueren*, als opten Hamme te vertrekken, ende den Furst te seynden 600 knechten, dairop deze stat begerde in hueren leger te blieven ende syne genaden dairby bewaert souden zyn.

Commissie in het leger voor *Poederoijen*, aangaande een door den Vorst van *Anholt* gevraagde leening.

Item Jan ende Mr. Symon voirs., 14 Meye, gereyst wederomme voer *Poderoyen*, omme metten Furst van *Anholt* te sprekenen ende ons te execuseren van der leeninge van 2000 gouden gul., ende van den huyse van *Oyen*.

Commissie naar *Antwerpen*, om te ontvangen het restant voor het onderhoud van de 500 knechten.

Item Lambrecht van den Boegaert, 20ª May gereyst tot *Antwerpen*, omme te ontvangen trest van te onderhouden die 500 knechten, dair zwaricheyt inne geveyle, mits lasten zy allegeerder, ende noch te niette min medebracht nae goeder sollicitatien 500 gouden gul.

Commissie aan de Staten van *Holland* om ontheffing van de 800 knechten met Graaf van *Bueren* voor *Weesp* gezonden, en ontvang der kosten voor het bezetten van den Ham.

Item 17 Meye, Jan van Vladeracken ende Mr. Symon voirs., ter ordinancie deser stat, gereyst tot *Leyden* in *Hollant*, omme aldair metten Staten te spreken, ende deser stat ende Meyerien gereleveert te wordden van den 800 knechten gesonden metten Gref van *Bueren* voer *Wesep*, ende te hebben die costen opten Hamme.

Idem om betaling der voor die van *Holland* den Vorst van *Anholt* voorgeschoten gelden tot bemagtiging van *Poederoijen* en de voirs. 800 knechten, in soldij aan *Holland* over te leveren.

Item Mr. Frans Toelinck, Meester Symon voirs. ende Walraven van Erpe, gereyst in den *Haighe* in *Hollant*, omme betalinghe te hebbenen van den penningen, voer die van *Hollant* verschoeten aen den Furst van *Anholt*, omme *Poderoyen* te benodigen, ende voirts die knechten over te leveren in huere soldye die metten Greve van *Bueren* voer *Wesep* ende *Mueyen* waeren.

Commissie aan den Vorst van *Anholt*, om eene obligatie voor de voorgeschoten 2000 goudguldens.

Item Jan van Berckel ende Albrecht Ketheler, 30ª May voer *Poderoyen* gereyst (om) van den Furst van *Anholt* die obligatie van 2000 gouden gul., hem geleent, te hebbenen.

Poederoijen ingenomen.

Item Lucas van Erpe ende Matheus Kuyst 3ª Juny, doen *Poderoyen* gewonnen was, gereyst aldair, omme metten Furst van *Anholt* van saken der stat ende den lande aengaende, te sprekenen.

Commissie bij de gedeputeerden van *Holland* te *Gorin-*

Item Mr. Symon voirs. 10 Juny gereyst tot *Goricum*, omme te sprekenen metten gedeputeerden van *Hollant* aldair wesende, ende hueren taxe van de

2500 knechten met ons te vuegen ende te employeren, ende soe te bat, die vianden te resisteeren, en oick mede dat slot van *Louvesteyn* wel bewaert wordden.

ckem, aangaande het onderhoud der 2500 knechten en de bewaring van het slot *Loevestein*.

Item Lambrecht van den Boegaert 12 Juny nae *Antwerpen* gesonden omme te solliciteren ende te halen die dorde 500 gouden gulden als hier voer gesceght is, en met hem bracht.

Ontvang der derde 500 goudgul. van *Antwerpen*.

Item Jordaen van Boert, Mr. Frans Toelinck, Jan van Kessel ende Mr. Symon voirs., 20a Juny gereyst in den *Haighe* ter dachvart, omme aldair te ramen seker concepten, (om) te hebbenen in deser veden, assistencien ende behulp van den anderen landen ende onser genediger Vrouwen over te vuerenen, ende voirts te solliciteren die betaelinghe van den penningen (voor) den Hollanders aen den Furst van *Anholt* geleent.

Commissie ter dagvaart naar *'s Hage*, om aldaar een plan van verdediging in den oorlog te beramen en dat aan de Hertogin-Regentes overtebrengen, voorts te solliciteren om de penningen voor de Hollanders, den Vorst van *Anholt* geleend.

Item Matheus Kuyst, Mr. Frans ende Mr. Symon voirs., 7a July gereyst by ons genediger Vrouwen tot *Mechelen*, omme aldair metten gedeputeerden van *Hollant*, die voirs. raminghe ende concepten te vervolgen, ende mede te besorgen, dat *Bomel* ende *Thiel* wel bewaert mucht weerden, ende voirts gereetscap te makenen, onse acquyten te hebbenen.

Commissien van *'s Hertogenbosch* en van *Holland* aan de Hertogin-Regentes ter zake voors., alsmede om te solliciteren dat *Zalt-Boemel* en *Thiel* goed bewaard zouden worden.

Item Jan van Vladeracken, Mr. Symon, Jan van Kessel ende Evert Hoze, Monstermeester, 17 July gereyst tot *Bruessel*, omme te hebbenen die acquyten van den penningen by deser stat ende Meyerie verschoeten intyde van desen orloige, die monstercedullen te verifieren ende die dachvart te bewaerenen.

Commissie naar *Brussel* ter bekoming van de acquiten van de in den oorlog voorgeschoten penningen.

Item Jordaen van Boert ende Mr. Frans voirs., 20 July in *Hollant* gereyst, omme tot *Schoenhoven*, die dachvart aldair bescreven te heiden (houden) ende die voirs. geleende penninghen weder te hebbenen.

Dagvaart der Staten te *Schoonhoven*.

Item Lambrecht van den Boegaert, vuyt ordinancie deser stat gereyst 28 July tot *Antwerpen*, omme hen te kennen te gevenen den grooten scaiden, by den vianden van *Geldre* gecomitteert tot *Asten* en *Doerne* (*Deurne*) ende dairtoe van hen te versueken assistencie ende behulpe ende meerdere scaide te scutten, ende oick te hebbenen alnoch 500 gouden gul. diese ons geloeft hadden.

Schaden door de Gelderschen te *Asten* en *Deurne* aangerigt, om hulp naar *Antwerpen* gezonden.

Item 29 July, Lambrecht Millinck ende Jan Kenepart gereyst in *Hollant*, by de K. Ma. ende tzynen bevele, omme te bewaeren die dachvairt aldair bescreven tot *Schoenhoven*.

Dagvaart te *Schoonhoven* op last des Keizers door de gedeputeerden van *'s Hertogenbosch* bijgewoond.

Item Goessen van Brecht, Jan van Erpe, Jan Kenepart ende Jan van Vlierden gereyst tot *Oyen*, omme den wall ende den nyeuwen thoern aldair te visiteren, te doen raseren ende neder te werpen.

De wal en de nieuwe toren van het slot te *Oijen* geslecht.

Item Meester Symon voirs. tot *Leyden* gereyst, omme hen luden aldair te brengen, die obligatie ende akte by Mr. Jannen van Vladeracken, ende hem, vercregen, omme by den Staten van *Hollant* aldair vergadert zynde, die selve acte gereformeert te hebbenen.

Dagvaart der Staten van *Holland*, te *Leyden* gehouden.

Item Lambrecht van den Boegaert ende Meester Symon voirs., 9 Oixt (Oogstmaand) tot *Leyden* gereyst, dair die K. Ma. op dese stat begeert hadde huer gedeputeerden met die van *Antwerpen* te schicken, omme aldair te

Op verlangen van den Keizer worden gedeputeerden van *Hertogenbosch* en *Antwerpen* ter Sta-

1508.

ten-Generaal van *Hollant* te *Leyden* vergaderd, gezonden, om te aanhooren wat men aldaar verhandelen en ramen zou.

aenhoeren tgheene des men opdoen ende by den Hollantschen steden ramen ende sluyten soude.

Commissie aan den Keizer te *Haarlem* om voorziening tegen de Gelderschen, die een aanslag op de Meijerij op het oog hadden.

Item Walraven van Erpe, 14 Oixt met brieven van credentie tot *Harlem* by de K. Ma. gereyst, omme dat die vianden van *Geldre*, aenslach doen wouden in desen quartier en de Meyerien, ende dairomme by der K. Ma. versien te zyn ende assistencie te hebbenen ende (opdat) *Ravesteyn* niet en soude verdingen.

Generale dagvaart van alle de landen te *Brussel*.

Item Jan van Vladeracken ende M^r^. Symon voirs., 21 Oixt nae *Bruessel* ter dachvart gereyst, omme aldair te aenhoeren die propositie, ende by faulten van den Prelaten die dachvart smelten, ende waert geleeght een generaele dachvart van allen den landen, ende int wederom comen, hebben tot *Mechelen*

Commissie bij den Keizer, aangaande het onderhoud van 2000 man paardenvolk en 10,000 man te voet.

gevonden Lambrecht Millinck ende hem medegenomen by den K. Ma., van vele saken den lande treffelick aengaende, van den 2000 perden ende 10,000 te voete tot gemeynen laste te onderhouden, ende oick op die acquyten van den voirs. verschoeten penningen ten ocsuyne (ten behoeve) van den oirloghe.

Nadere dagvaart aangaande het onderhoud van paarden en voetvolk.

Item Lambrecht Millinck, 30 Oixt vutgereyst met Henrick van Doerne ende Jan van Kessel, ter dachvart, op die acquyten van der voirs. verschoeten penningen te inpetreren, van te onderhouden 2000 perden ende 10,000 te

Bestand van *Kamerijk* en *Worms*.

voete, ende aengaende den bestande van *Cameryck* ende te *Worms*, met vele meer andere saken aen de K. Ma. gesolliciteert.

Commissie naar *Holland* om het restant der aan de Hollanders geleende gelden voor het beleg van *Poederoijen*.

Item Meester Frans Toelinck, 4^a^ Octobri A^o^. 1508 nae Bamisse, vutgesonden in *Hollant*, omme te brengenen t'rest den Hollanders geleent int belegh van *Poderoyen* dairaff der stat ende tlant alnoch resteerende 2400 gul. ende midts der goeder sollicitatien aen die van *Leyden* gedaen, mede gebrocht 900 Ryns. gul.

De onwilligen in de kwartieren van *Oisterwijk* en *Kempenland* gedwongen om voor *Poederoijen* te graven.

Item Lucas van Amerszoyen, Stathelder van den Hoigenscouteth, ter ordinantie deser stat twee reysen gevaceert in den quartieren van *Oisterwyck* ende *Kempenlant*, omme des grevers wille die thuys gebleven waeren, te bedwingen voer *Poderoyen* te graven.

Commissie naar *Thiel* opdat die stad goed tegen den vijand zou bewaard worden.

Item Dircke van der Graft vuyt ordinantie deser stat gereyst tot *Thiel* omme saken den oirloghe aengaende, ende dat *Thiel* wel bewaert weerde.

De Schout van het kwartier van *Pedelland* bezet *Eindhoven* toen bij het beleg van *Poederoijen*, de stad, de Meijerij en het ander volk van wapenen den Ham bezet hielden.

Item Jan Monix, Scouteth in *Pedelant*, van dat hij met zynen quartiere, ter voirs. oirdinantie gelegen heeft tot *Eyndoven*, doen die stat, Meyerien ende ander volck van wapenen opten Hamme lach, met 3^en^ perden 14 daighen. insgelicx die Scouteth van *Maeslant* 14 daighen. Arnt Monix, Scouteth in *Kempenlant* 8 daighen gedient.

Item insgelicx Dirck Noot, Scouteth int quartier van *Oisterwyck* opten voirs. Hamme gedient 14 daighen.

Item Arnt Monix die Jonghe, vuyt ordinantie deser stat gereden op die monsteringe tot *Eyndoven*, gevaceert 8 daighen.

De artillerie van het ingenomen huis en slot *Poederoijen*

Item Jan Monix, Sone Meester Jans des Jonghe, ter ordinantie als boven, naedien *Poderoyen* gewonnen was, die artilrie weder ten *Bossche* helpen

bestellen 6 daighen, ende noch, nae dien (hij) die stat weder inne comen was aldair weder gereyst omme tslot ende wal te doen mineren, 2 daighen.

1508. wederom naar de stad 's Hertogenbosch gevoerd, het slot en den wal van Poederoijen ondermijnd en geslecht.

Item Gerit Colen, Scepen, 5 daighen en Gerlinck die Roever, Raidsman, in 2en reysen 8 daighen als boven voer *Poderoyen* die bussen helpen haelen ende metten quartier van *Oisterwyck* den wal doen slichten.

Slechten van het slot te *Oijen*.

Item Lucas van Erpe, Jan Kenepart, Lambrecht van den Boegart, Jan Jordens met meer anderen op St. Jacops dach gereyst tot *Oyen,* (om) te overcomen metten Kesselenders voer huer parte den wal af te doen graven ende mineren.

Kapittels 7, 8 *en* 9.

Uitgaven aan bodenloon.

Te paard uitgezonden.

Bodenloon in verschillende zaken.

Onder deze uitgaven komen wederom vele voor ter zake der uitzending van boden aan de gedeputeerden der stad en Meijerij ter Staten van *Brabant* of in andere commissien elders zijnde, aan de besturen der steden, vrijheden en dorpen in de Meijerij, om hunne gedeputeerden naar de stad te zenden teneinde middelen te beramen den Gelderschen wederstand te bieden en het slot te *Poederoijen* te belegeren en in te nemen, om gravers te zenden voor dat slot, en later toen het ingenomen was, om het te ondermijnen en te sloopen; aanschrijvingen aan gemelde steden, vrijheden en dorpen om hunne taxen in het onderhoud van het volk van wapenen door de stad voorgeschoten te voldoen; aanschrijvingen om zich met weerbare mannen gereed te houden of tegen den vijand op te trekken; overbrenging van brieven aan de Hertogin-Landvoogdes Margaretha, aan den Vorst van *Anholt*, den Graaf van *Bueren*, den Hertog van *Cleve*, Heer Cornelis van Bergen Heer tot *Zevenbergen*, den Heer van *Hoorn* en *Altena*, Jonker Johan Heim, Hoogschout en de Kapiteinen en Hoofdlieden van het volk van wapenen allen in de Meijerij en op de grenzen van *Gelderland*, allen betrekking hebbende op den oorlog met den Hertog van *Gelder*.

Voorts worden in deze Kapittels de volgende merkwaardige aanteekeningen tot de geschiedenis des oorlogs en van andere zaken betrekking hebbende aangetroffen:

De Drost te *Ravestein* in *Nijmegen* gevangen, de stad biedt hem hulp aan.

Item 20 December, van den Hamme voirs. gereden met Evert Hoose met eenen credentie brief tot *Ravesteyn* aen den Drost aldair, vut sake soe die voirs. Drost by die van *Nyemegen* gevangen was, of hy eenich bystant aldair behoefden.

De knechten te *Heusden* in bezetting, naar *Poederoijen* gezonden.

Item 19 February, den selve (Weylhuysen) noch vutgesonden met Evert Hoose tot *Heusden*, omme die knechten van dair te doen vertrekken naar *Poderoyen*.

De Vorst van *Anholt* door een bode der stad naar de knechten geleid, die in de Langstraat lagen tot *Heusden* to.

Item 2a Marcy, Henric van den Hamme gereden metten Furst van *Aenhelt*, omme hem te geleyden nae den knechten tot *Druenen*, *Capelle*, *Waelwyck*, *Bezoyen* ende meer andere plaetsen liggende, ende alsoe lancx der straten, tot *Heusden*.

Aan zekere vrijheden en dorpen in het kwartier van *Oisterwijk* aanschrijving gedaan om in het beleg van *Poederoijen* gravers te zenden.

Item 22ª Aprilli, is den selven noch met eenen plackaet gesonden int bedryf van *Oesterwyck*, aen sekere vriheiden ende dorpen, inhoudende, vut saken in den brief begrepen, alsulcke taxe van grevers hen overgesonden, souden seynen (zenden) met scuppen, spayen, houwelen, bylen, als doen opten Maendach toecomende alhier, omme des anderen daigs by den Furst van *Aenhelt* voer *Poderoyen* te reysen ende aldair te graven.

De Hertog van *Gelder* brengt te *Nymegen* eene groote magt bijeen om *Poederoyen* te ontzetten. *'sHertogenbosch* roept de ingezetenen der Meijerij op, om met de burgers der stad uit te trekken, ten einde den Hertog dit te beletten.

Item 7ª May, Weylhuysen met eenen plackaet gereden int bedryf van *Oesterwyck*, tot allen plecken van dorpen ende vryheiden, overmyts der famen, dat die Heer van *Geldre* met grooter macht tot *Nyemegen* weer, om na *Poderoyen* te reysen, ende dat te ontsetten, dat eenen jegelick dairomme van hen terstont bereet souden maken ende hier te zyne des anderen daighs, omme metter stat ende anderen van den platten lande vut te trecken, den Heer van *Geldre* te keeren ende te wederstaen.

Het legerkamp der Bosschenaren te *Kessel*.

Item 8ª May, denselven Weylhuysen met eenen beslotenen brief aen Bourgemeesteren, Scepenen ende Raet der stat van *Bomel* gesonden, dairaf dat hy onser Heeren tot *Kessel* in hueren leger liggende antwoirdt bracht, dewelcke den voirs. bode met eenen besloten brief voer *Poderoyen* aen den Furst van *Aenhelt* (zond).

Het huis te *Oijen* met meer volk te versterken.

Item 14 Meye, Henricx van den Hamme met Lambrecht van den Boeghaert, gereden tot *Oyen* opt huys, ende voert van dair tot *Lytt* opten Ham, met eenen besloten brief aen den Hoigenscouteth Jan Heym, omme meer volck opten voirs. huysc van *Oyen* te hebbenen.

Het leger van den Vorst van *Anholt* en den Graaf van *Bueren* voor *Weesp*.

Item 10ª Juny, Henrick van den Hamme ende Gerit Dircx Sadelmekers, tsamen gereden metten Heer van Ẽmery, (Aeymerys) Cappeteyn, omme hem te geleyden nae *Wesept* in *Hollant*, naden Furst van *Aenhelt*, Greff van *Bueren* ende anderen aldair in garnizoen liggende, vut sake, soe die Geldersche ònse vyanden in grote getael dair in waeren, ende brocht antwoirdt van den voirs. Cappeteynen en een open cedulle.

Een bode aan den Hertog van *Cleve* om te vernemen naar de komst van den Keizer.

Item 23 Juny, Weylhuysen vutgesonden met eenen beslotenen brief tot *Cleve*, aen den Hertoighe van *Cleve*, ende dit aengaende der saken ende toecompst van den Keyser, van hem te vernemenen wair Zyn Mayesteyt zyn muchte.

De Gelderschen te *Venlo* hebben eenen aanslag op *Ravenstein* en *Megen* op het oog.

Item 6ª July, Henricx van den Hamme gesonden met eenen plackaet aen seker dorpen in *Pedelant*, te wetene, *Scyndel*, *Roey* (*St. Oedenrode*), *Vechel*, *Erpe*, *Son*, *Brogeli*, (*Breugel*)hen intimerende der tydinge, dat int seker hier (tijding) comen was, dat in *Venloe* 100 perden ende 300 voetknechten comen weeren, ende souden overdwers ende onverhuedts, overmits droighent van der *Masen*, *Ravesteyn* ende *Megen* innemen, dat een jegelick dairomme opten been syn soude, ende oft van noode weer, dat te beletten, ende den vyanden te wederstaen, ende voirts al *Pedelant* omgereden ende elck hueren taxe aan der beden overbracht.

De Roomsch Keizer te *Xanten*.

Item noch ten voirs. daighen (30 Julij), Weylhuysen gesonden met 1ᵉⁿ besloeten brief aen ons genedigsten Heer den Roemsch Keyser, die hy vant tot *Zanten*, in den lande van *Cleve*, ende brocht antwoirdt besloten.

1508.

Item 26 July, denselve gesonden tot *Grave* ende in dier qonteryen, omme te vernemenen nae den voirs. Keyser, die op wege was herwarts, omme Zyne Mayesteyt met reverentie in te halenen ende dairaf tydinge brengende. De Keizer op weg naar *'sHertogenbosch.*

Item prima Augusti, noch denselven vutgesonden met 1en besloeten brieff tot *Breda*, aen onse gedeputeerden by den Roemschen Keyser aldair. De Keizer te *Breda.*

Item 9a Augusti in profesto Laurency, gereden met Lambrecht van den Boegaert ende Mr. Symon voirs., tot *Gorcum*, *Delft*, *Leyden*, by den voirs. Keyser. Idem te *Gorinchem*, *Delft* en *Leyden.*

Item 14ta Augusti in profesto Assumptionaem Marie, Henrick van den Hamme met eenen openen plackaet int bedryff van *Pedelant*, tot allen dorpen ende vryheiden gereden, ende dat om der tydinge, dat die Heer van *Geldre* soe tot *Nyemegen* ende *Remunde*, groote vergaderinge maickten, omme in deser Meyerien te slaen. Dat een jegelick dairomme opter beenen souden syn ende die vyanden te wederstaen. De Hertog van *Gelder* maakt groote vergaderingen van krijgsknechten te *Nijmegen* en *Roermonde* om daarmede in de Meijerij te vallen.

Item noch ten voirs. daigen (21 Augustus), Geret Dirck Sadelmekersz, gesonden tot *Ravestein* ende tot allen andere plecken, enden lande van *Cuyck*, omme te vernemenen nae den Gelderschen, die in den velde waeren, waer sy thoeft heenen hadden. Een bode naar *Ravesteyn* en alle andere plaatsen in het land van *Cuyck*, om te vernemen naar den vijand, die te velde was.

Item ten tyde doemen die rekeninghe deede, als van den costen in sake van oirloige, tusschen tlant van *Hoesden* ende dese stadt, doen Weylhuysen voirs., met Jan Gheck ende Lambrecht van den Boeghaert, metten monstermeesters gereden tot *Huesden*, op die rekeninghe. Afrekening ter sake des oorlogs tusschen deze stad en het land van *Heusden.*

Item 5ta Septembri Weylhuysen, gereden met eenen plackaet tot allen dorpen ende vryheiden in *Maeslant*, omme elck by daige ende nachten, vut sake in den brief begrepen, opter beenen te zyne, wael gehabilleert ende toegemaickt ende den clockenslach te volgen, soe die Furst van *Anhelt* met zynen volck te voete ende te perde in den velde was om die vyanden te wederstaen. De Vorst van *Anholt* met zijn leger te velde om den vijand te wederstaan.

Item 26 Septembri, noch den selven gesonden, tot *Thurnout*, by der Keyserlycken Mayesteyt, omme te vernemenen wanneer die hier in deser stadt comen souden, ende vant denselven tot *Hilvarenbeke.* De Keizer, op reis van *Turnhout* naar *'s Hertogenbosch*, is te *Hilvarenbeek.*

Boden te voet.

Item ten voirs. daige (17 October), noch Anthonis van Zomeren met een besloten brief gesonden tot *Boxtel* aen den Scouteth aldair, vut sake van der bruggen tot *Hall*, die int geheel gebroken ende in wanwerk lach, die weder te repareren ende te maken. Aanschrijving aan den Schout van *Boxtel* om de Halsche brug te herstellen.

Item noch ten voirs. 17de daige van Octobri, Andries Goyartsz met eenen plackaet gesonden int bedryf van *Maeslant*, tot allen dorpen ende vryheiden, vut sake ende nae fame, soe die Heer van *Geldre* in *Nyemegen* weer metter macht, die bussen voer *Poderoyen* metter macht te halenen, dairop dat hy hem sterckten ende bereet maickten, om dat te beletten oft soe gebuerden, een jegelick opter beenen te zynne metter macht te wederstaen. De Hertog van *Gelder* verzamelt zijne magt te *Nijmegen* om het geschut voor *Poederoyen* weg te halen.

Item noch ten voirs. 25ten daige, Bruysten die Lepper met eenen plackaet Een deel van het

1508.

krijgsvolk van Poederoijen ligt in hinderlaag te Rossum, om wanneer zij hun slag kouden slaan in de Meijerij te vallen.

gesonden in *Maeslant*, aen sekeren dorpen te wetenen *Empel*, *Alem*, *Maeren*, *Kessel*, *Lytt*, *Lytloyen*, hen te kundigen ende die wete doende, dat een deels van *Poderoyen*, als van dien knechten, int verdeckt legen tot *Rossem*, om, als zy hueren slach segen, aen dese zyde te comen schedigen, ende dat te verhueden, een eyegelick opter beenen te zyne wael te waken ende toe te sien.

Die van Poederoijen te velde.

Item 29 Octobri, Wouter Theeus des nachts gereyst tot *Empel* aan Leeuw van Ratingen, Cappeteyn, hem die boetscap brengende, dat die van *Poderoyen* vut waeren.

De tractant-brieven tusschen 's Hertogenbosch en Heusden naar laatstgemelde stad ter bezegeling gezonden.

Item 25 Novembri, Willem die Beer, met eenen besloten brief ende met twee franzynen brieven, gelyck luydende met twee doersteken startten elcken brief, om segelen dairaen te drucken, gesonden tot *Huesden* aen Bourgemeesteren, Scepenen ende Raet, om die met huerer stadt segel te besegelen, ende dit aengaende de eenicheit tusschen dese stat ende tlant van *Huesden* gemaickt.

Den Drossaard van Ravesteyn of zijn Stadhouder aangeschreven, de schepen wel te bewaren, opdat de vijand daarmede geene schade dezerzijds veroorzaken zou.

Item ultima Novembri, Symon Crudener met eenen besloten brief gesonden tot *Ravesteyn* aen den Drost oft zynen Stathelder aldair, inhoudende, als van den scepen dair liggende, dat hy die alsoe soude bewaeren ende doen bewaeren dat die vyanden bydien ons niet en schedigen.

Boden in de 4 kwartieren der Meijerij afgezonden om de ingezetenen uit te noodigen tot betaling van het ruitergeld.

Item opten 8ten dach der voirs. maent January, Willem die Beer met eenen plackaet gesonden int bedryf van *Oisterwyck*, tot allen dorpen ende vryheiden (andere bodens in de kwartieren van *Kempenland*, *Maasland* en *Peelland*) syn gereyst elck int zyne, om elck van hen terstont huer penningen te seynden in handen van de zess mannen, soe men die ruyteren betalen most; hen oick intimerende ende die wete doende, als van den houwelick getracteert tusschen Hertoigh Kaerle onsen Heer ende des Coninex dochter van *Engelant*.

Hertog Karel van Brabant huwt met de dochter des Konings van Engeland.

Het krijgsvolk van Poederoijen is uit om te brandschatten.

Item 26 January, Jan van Hese gesonden met eenen plackaet tot *Vucht* ende *Helvoirt*, aen die Scepenen ende gemeyn gebueren, omme terstont vut te trecken met seker getall van mannen nae inhoudt des briefs, tot *Cuyck* (*Nieuwkuik*) ende *Vlymen*, om met hen luden aldair te helpen waken; soe die van *Poderoyen* vutwaeren tlant te brantschatten.

Overeenkomst gesloten met de gedeputeerden van alle de landen om Poederoijen te bemagtigen; aanvraag om gravers in de belegering.

Item Symon Crudener opten 8ten dach der voirs. maent February, met eenen openen plackaet int bedryf van *Oesterwyck* gesonden (gelijke bodens in de andere kwartieren), elck tot allen vryheiden ende dorpen der selvre, overmyts een concept gesloten metten gedeputeerden van den gemeyn landen, om *Poderoyen* te velligen ende by subtylheyden in te crygen, dair men toe behoeven soude grevers, dat dair omme elck nae inhoude den plackaeten huer grevers terstont souden seynden.

Te Bokhoven het ijs in de rivier de Maas voor den vijand opgebroken.

Item 17 February, denselven noch gesonden met 2en oepenen plackaeten aen seker dorpen in der vryheit van *Oesterwyck* te wetene: *Cromvoirt*, *Helvoirt*, *Haeren* ende *Cuyck* met eenen plackaet, ende *Engelen*, *Vlijmen* metten anderen plackaet, inhoudende, vut sake in den brieven begrepen, hueren dorden man met scuppen, spayen ende andere instrumenten, souden seynden tot *Bockhoven* opter *Masen*, omme aldair t'ys te byten ende op te breken voer die vianden.

1508.

Item Anthonis van Zomeren (19 Maart) int bedryf van *Pedellant* etc., om elck huer penningen des Dynstdaigs doen toecomende alhier te brengenen in handen van den 6 mannen ende elck zynen scade te verhueden, want anders die ruyters huer penningen selve souden comen halen, ende vut executien elck tot zynen groten schade, dat beter verhuedt (verhoede).

Nadere aanschrijving tot betaling van het ruitergeld en dat bij gebreke van dien de ruiters het zouden komen halen.

Item Andries Goyartsz in *Kempenlant* etc. (ook boden naar de andere kwartieren), ten voirs. iersten daige van Aprilli, elck int zyne syn gereyst, met eenen openen plackaet tot allen dorpen ende vryheiden, vut sake dat de Furst van *Aenhelt* in meyningen is, thuys van *Poderoyen* te stormen ende te beclymenen, dair penningen toe geordineert zyn, ende elck zynen taxe dairaf overgesonden, die nochtans nyet gecomen en zyn, dat alsoe nyet en behoirt, wairomme vut sake voirs., elck nu terstont sonder vertreck, zyn penningen dairaf brengt of seyndt in handen van den 6 mannen, op datter af egheen schade en come.

De Vorst van *Anholt* is voornemens *Poederoijen* te beklimmen en te bestormen.

Item 11 Aprilli, Dirck Mathysz in *Kempenlant* en Arent van Empel in *Pedelant*, syn gereyst elck int syne, met eenen plackaet tot allen steden, vryheiden ende dorpen, soe die Heer van *Geldre* hem sterckt met volck van wapenen te perde en te voete, omme te slaen in der Meyerien ende oick int Grefscap van *Antwerpen*, dat een jegelick dairomme by daige ende nachte opter beenen zyn souden wael te waken ende toe te sien.

De Hertog van *Gelder* maakt zich sterk om in de Meijerij en in het Markizaat van *Antwerpen* te vallen.

Item opten 17ten dach van Aprilli, Symon Dircxz gesonden met eenen beslotenen brief aen Arent van Empel, bode, inhoudende op alsulck plackaet dairmede Arent van Empel voirs. gesonden was int bedryf van *Oesterwyck*, aen allen dorpen ende vryheiden der selver, als van den grevers die de voirs. Furst (van *Anholt*) voer *Poderoyen* begerden te hebben, dwelck hielt opten goensdach, ende nyet eer dan des saturdaigs nae Paeschen behoeven en soude, dat hy dairomme tvoirs. plackaet nyet thonen en soude.

Gravers in het beleg voor *Poederoijen* te zenden.

Item noch ten voirs. daige van Aprilli, Arent van Empel gesonden met eenen openen plackaet int bedryf van *Oesterwyck*, tot allen plecken van dorpen en vryheiden, omme die voirs. grevers, den voirs. Furst van *Aenhelt* op des saturdaigs nae Paeschen voer *Poderoyen* te seyndenen, met bylen, scuppen ende spaden etc., dair hy tplackaet voirs. nyet af en thoende, soe hem dat verboeden was, en ander brieven hem by Symon Dirckxz gebracht gelick voer vercleert steet.

Item Dirck Mathysz, 27 Aprilli met eenen plackaet in *Kempenlant*, tot allen plecken 2 daigen, ende Symon Crudener int bedryf van *Oesterwyck*, oick met eenen plackaet tot allen plecken 2 daigen, vut sake dat die stat metten platten lande, quonventie gemaict hebben metten Fourst van *Aenhelt*, omme *Poderoyen* te benoedigen, dar hy penningen toe behoeft, dat een jegelick treste van zynen penningen soude comen betalen.

Aanschrijving aan die van het platte land, om ingevolge de conventie met den Vorst van *Anholt* gemaakt tot het innemen van *Poederoijen*, het restant der daartoe bij te dragen gelden te zenden.

Item Thonis van Zomeren, noch ten voirs. daige gesonden tot *Huesden*, tot *Hemert* ende in dier qontryen, omme aldair te vernemen ende te sien, off men thuys van *Hemert* ombewalden en sterckten, dwelck hy alsoe bevant,

Het huis van *Hemert* door de Gelderschen omwald en versterkt.

ende brocht dairaf antwordt. Terstont doen wederom gesonden den voirs. bode met eenen besloten brief aen den Joncker van *Bockhoven* die hy socht in verscheidene plaetsen, ende vont hem ten lesten tot *Hemert* opt veer.

De Vorst van *Anholt* en Jonker Dirk de Borchgrave, te *Aelburg*, in het leger voor *Poederoijen*.

Item 28 Aprilli, Arnt van Empel gesonden met 2^{en} besloten brieven, den een aen den Furst van *Aenhelt*, ende den anderen aen Dirck die Bourchgreef die Jonge, die hy beyde vont tot *Ael* (*Aelburg*) tegen *Poderoyen* over.

Het volk der Meijerij gewaarschuwd om zich met klokkenslag goed getuigd en gewapend naar *Eindhoven* te begeven om aldaar den vijand tegen te houden en het hoofd te bieden.

Item prima May, Jan die Vuest int bedryf van *Kempenlant* 4 daigen, Andries Goyartsz in *Pedelant* 4 daigen, Jan van Hese int bedryf van *Oesterwyck* 2 daigen, Symon Crudener int bedryf van *Maeslant* 2 daigen, Laurens Woutersz tot *Orthen* ende op *den Dungen* $^1/_2$ dach, tsamen $12^1/_2$ dach, met eenen openen plackaet elck int zyne, tot allen plecken, omme elck metten clockenslach wael getuyght ende gewapent, hen terstont vuegen soude tot *Eyndoven*, omme die vyanden aldair te schutten ende te wederstaen.

De Gelderschen *Poederoijen* willende ontzetten, trekken die van *den Dungen* met de aangewezen burgers uit *'s Hertogenbosch* uit naar *Poederoijen*, om den Vorst van *Anholt* ten dienste te staan in het bestrijden dier vijanden.

Item noch ten daige voirs., Jan van Hese met een besloten brief gesonden op *ten Dungen*, omme des anderen daighs met hueren volck alhier te zyne, wael gehabilleert ende toegemaict, ende te trecken metten geordineerde personen, den voirs. Vorst van *Aenhelt* voer *Poderoyen* ten dienste, soe die Gelderschen in meyninge zyn *Poderoyen* te ontsetten, ende die alsoe te wederstaen.

De knechten te *Helmond*, *Someren* en *Asten* liggende, naar den Lithschen Ham gezonden.

Item 7 May, Arent van Empel vutgereyst met Evert Hoose, Monstermeester, tot *Helmont*, *Zomeren* ende *Asten*, omme die knechten aldair liggende, te brengenen tot *Lytt* opten Ham, dairse die voirs. bode leyde.

Die van *den Dungen* aangeschreven om hunne mannen naar *'s Hertogenbosch* te zenden, ten einde met de stad uit te trekken.

Item ten voirs. daige, noch Andreas Goyartsz met eenen besloten brief gesonden op *die Dungen*. aen die Dekens, omme huer mannen terstont bereet te hebbenen, ende des anderen daigs metter stadt vut te trecken.

De dorpen in de Langstraat, mede uitgenoodigd uit te trekken tegen den Heer van *Geldre*, die *Poederoijen* wilde ontzetten, mits die zaak ook hun belang was.

Item 7^a Mey, Jan van Hese met eenen plackaet gesonden aen *Bardwyck*, *Sprang*, *Besoyen*, *Capel*, *Wasbeeck* ende *Raemsdonck*, vut sake soe die Heer van *Geldre* in meyninge is *Poderoyen* te ontsetten, dat zy oick in de weer wilden wesen hem te wederstaen ende te keeren, soe die saeck hen oick aentreft.

Kloosters en Godshuizen aangeschreven om hunne wagens te leveren tot vervoer van victualie en bagagie naar *Poederoijen*.

Item Herman Albertsz, met eenen openen plackaet gesonden aen verscheidene Gheestelicke plaetsen ende Goidshuysen, als Confessoeren, Paters Pryorynen ende Susteren, tot *Roesmalen*, *Coudewater*, *Hynden* ende opt *Eyckendonck*, om elck van hen, vut redenen inden brief begrepen, met hueren wagens wael ingespannen, souden comen int vutreysen voer *Poderoyen*, omme vitaelgie ende bagagien te vueren.

De burgerij van *'s Hertogenbosch* bezet het slot te *Oyen*.

Item Dirck Mathysz, ten voirs. daige (22 Mei) met eenen besloten brief gesonden tot *Oyen*, aen Wouter Bott, Cappeteyn oft Hooftman, met zynen gesellen onse bourgers, aldair opten huyse van der stadt wegen liggende, nhoudende, oft eenige van zyne gesellen begerden van dair te wesen, dat hy die oirloff zoude gheven ende nemen dair voer anderen in de stadt, dairomme dat Wouter voirs. alhier ten *Bosch* quam.

Dirk van der

Item 24 Meye, denselven noch vutgesonden met eenen beslotenen brief tot

Littoyen, aen Dirck van der Gracht, inhoudende, dat hy terstont reysen soude nae *Oyen*, ende helpen thuys bewaeren, ende een Hooftman dair op te wesen.

Gracht als Hoofdman van dat slot benoemd.

Item Jan die Vuest ten voirs. daige (5 Junij) met eenen beslotenen brief tot *Os* gezonden, om seker grevers voer *Poderoyen* te seyndenen, ende die wallen van den slote aldair neder te helpen leggen en slichten.

Poederoijen ingenomen, worden de wallen van het slot geslecht.

Item ultima Juny, Andries Goyartsz met eenen plackaet aen seker dorpen in *Maeslant* gelegen, gesonden, te wetenen *Berlicum*, *Heeswyck*, *Dynther*, *Hees*, *Nystelre*, *Berchem*, *Os*, *Geffen*, *Nulant* ende *Roesmalen*, omme elck terstont nae inhoudt des briefs, met carren, perden, scuppen, spayen ende hauwelen, bylen etc. te reysen nae *Oyen*, die wallen ende forteressen te slichten ende neder te leggen, ende den nyen thoern te myneren.

De wallen, vestingwerken en de nieuwen toren te *Oijen* geslecht en gesloopt.

Item noch ten voirs. daige (7 Julij), Bruysten die Lepper met eenen besloten brief gesonden tot *Ravesteyn*, aen den Drost ende Scepenen aldair, omme nae inhoudt van den brief, huer forteressen van vesten, wallen, mueren, alsoe te repareren, maeken ende verwaeren, dat by die vyanden ons dairaf egheen schaden en gebueren.

Aan Drost en Schepenen van *Ravestein* geschreven, om de vestingwerken dier stad te herstellen en goed te bewaren.

Item 27 July, Dirck Mathysz met eenen beslotenen brieff tot *Helmont*, aen der vrouwen aldair gesonden, inhoudende, omme aldair ende in die qontereien wael te waken ende toe te sien by daige ende by nachte, op dat zy van den vyanden nyet verrast en wordden, gelyck die van *Asten* gedaen.

Deurne en *Asten* door de Gelderschen beschadigd.

Item noch ten voirs. daige, Andreas van den Berge in *Pedelant* gesonden, hen adverterende, van der schade by den Gelderschen tot *Asten* ende *Doerne* gedaen, alsoe toe te zien ende opter been te zyn, ende den clocken slag te volgen, omme verder schade te verhueden.

Item noch ten voirs. daige (29 Julij), Andries Goyartsz met eenen plackaet gesonden tot allen plecken van dorpen ende vryheiden in *Maeslant*, vut sake der tydinge, dat die vyanden in groote getael vergadert zyn te voete ende te perde, omme daer die *Mase* doer te passeren by cleynheyt van den water, ende alsoe te comenen inder Meyerien ende om dat te wederstaen.

De Gelderschen in grooten getale vergaderd zijn voornemens door de *Maas*, welke zoo laag was dat men daar door kon rijden en loopen, in *Brabant* te vallen.

Item prima Augusti, noch Andries voirs., met tweën besloten brieven gereyst nae onse gedeputeerden Jan Heym, Scouteth, Lambrecht Millinck, Jan Kenepart ende Meester Symon, by den Roemschen Keyser wesende, dwelck hy socht tot *Gorcum*, tot *Dordt*, ende vantse tot *Ste. Gertruden-berge* ende brocht besloten antwoirde.

De Keizer met de gedeputeerden van *'s Hertogenbosch* en zijn gevolg te *Geertruidenberg*.

Item Laurens Wautersz. ten voirs. daige (2 Augustus), met eenen plackaet int bedryf van *Maeslant* gesonden, omme terstont volck van wapenen bereet te doen maken, omme by droegheyt vander *Masen*, soemen dair doer reet, die vyanden te keeren tot allen plecken lancx den dycken.

De ingezetenen van *Maasland* opgeroepen om zich gereed te houden, mits de *Maas* zoo droog was, dat men daar door reed, ten einde den vijand langs de dijken te keeren.

Item noch ten voirs. daige (11 Augustus), Andries Goyarts met Henrick Wellens, gereyst tot *Ravesteyn*, om bussen, cloet, cruyt ende ander gereedscappen aldair te leveren, die de voirs. Henrick Wellens met zynre carren dair gevuerdt hadde.

De regering van *'s Hertogenbosch* zendt geschut, kogels, buskruid en ander oorlogsgereedschap naar *Ravesteijn*.

1508. De metselaar Willem van Bullestraten aan de kerk te *Amerzoden* werkende, naar *'s Hertogenbosch* ontboden, om met de regering te spreken over het mineren en slechten van het slot te *Poederoijen*.

Item Jan die Vuest, 20 Augusti met eenen besloeten brieff tot *Amerzoyen* gesonden, aen mr. Willem van Bullestraten, metseler, die aldair aan de kercken werckende was, omme alhier te comenen, met ons Heeren ende der stadt te spreken opt stuck van thuys van *Poderoyen* te helpen myneren ende neer te leggen.

De Roomsche Keizer te *Turnhout*.

Item 28 Augusti, Peter Jansz., alias Ste Katherynen knecht, met eenen besloeten brieff gereyst in *Hollant* naden Roemschen Keyser, die hy aldair socht in verscheydene plaetsen, ende volgden Zynre Keyserlicke Ma. vut *Hollant* tot *Breda* ende van dair tot *Tournhout*, dair hy hem den brief overgaff.

De stad *'s Hertogenbosch* vordert van de Hollanders terug de penningen, door haar, hun ter zake van oorlog voorgeschoten.

Item opten 8ten dag der voirs. maent Octobri, denselven (Arnt van Empel) noch vutgesonden met sekere besloten brieven aen Mr. Frans Toelinck in *Hollant*, aldair van deze stadt wesende, dair aff die twee brieven van den Hoigen Raet van *Mechelen* comen waeren, 2 van dese stadt voirs. ende met copien van anderen brieven, ende dit aangaande den penningen die dese stadt in fayten van den oirloge voer die Hollanders verschoten hadde, ende vant hem tot *Schoenhoven*.

Weert en *Waelre* door de Gelderschen verbrand.

Item Arnt van Weylhuysen, 10a Octobri der voirs. maent met eenen besloeten brieff gereden tot *Mechelen*, aen Lambrecht Millinck ende Mr. Symon van den Kaudenberch, Secretaris, aldair ter dachvairt wesende, ende dit vut sake van den brant die de Gelderschen onse vyanden, tot *Weert* en *Waelre* gedaen hadden.

Kapittel 16.

Uitgaven aan timmerwerk.

De Keizer te *'s Hertogenbosch* gehuldigd.

Item in de weke Jacobi Apostli, Claes en Goessen voirs., enz. torduys voer den Raethuyse, dair die Keyser op gehuldt waert, gericht.

Kapittel 18.

Uitgaven aan werklieden.

Groote blaauwe steen van het slot te *Poederoijen* gebroken binnen de stad *'s Hertogenbosch* gebragt.

Item inde weke aan Sinte Margriet der Maghet, noch Cornelis voirs., etc., tot *Poderoyen* gereyst, ende dair metten soepen gehaelt, groten blauwen steen die van den slote gebroken was ende alhier gebrocht.

Kapittels 16, 17 en 18 bevatten overigens nog vele uitgaven voor het maken van affuiten voor het geschut, vervoer van geschut, kogels en buskruid naar *Poederoijen*, tot belegering van het slot aldaar, zoo mede het wederom terugbrengen van het oorlogsmateriëel.

Kapittels 19 *en* 20.

Eene sluis en verlaat buiten den Boom in *de Dieze* gemaakt.

Noch van den wercluyden, als van den persoenen hier nae beschreven, die gewrocht hebben buyten der stadt waterboem inder Dyesen, met graven, dammen, delven ende anderssins soe dat behoerde, omme een sluyse ende

verlaet aldair te makenen, gelyck dat byder selver stadt ordineert is, tsamen met allen kosten ende onraet dair op lopende ende des dairtoe behoerende. 1508.

De sluis met het verlaat kosten aan de stad 549 Rijns. gul. 14 st. 3 oirt.

Kapittel 21.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen, ens., aan onderscheidene Heeren, Prelaten, Edelen, Jonckeren, steden, commissarissen, gedeputeerden en andere goede mannen, tijdens deze rekening in de stad geweest zijnde. Vereeringen van wijnen en gelagen.

Daar onder komen voor:

Des Zaturdags na S[t]. Dionys aan den Bastaard van *Bourgondiën*.

Den Markgraaf van *Baden*.

Heer Floris van IJsselstein.

Kapittel 22.

Uitgaven aan alderhande zaken.

Behalve de gewone, steeds in dit Kapittel voorkomende zaken, komen de volgende merkwaardige posten voor:

Item den costers van S[t]. Jans, van dat zy vuyt ordinancie deser stat, des morgens ende savonts, telck reysen, een half ure die sluytclock, (om) die poirten op ende toe te doen, geluyt hebben, den tyt van 9 maenden tyts ende telcker maent 22 st. vz., 9 Rins. gul. 18 st. Order tot het luiden der klok voor het openen en sluiten der stads poorten.

Item eenen bode van *Mechelen*, die alhier de tydinge bracht, dat ons genedichste Heer Hertoige Kaerle, brudegom was van des Konings dochter van *Engelant*. Hertog Karel, bruidegom van de dochter des Konings van *Engeland*.

Item Engelbert die Rover, Procureur, postulerende inden Raide van *Brabant*, inder sake Jans van der Aa, Scouteth tot *Mechelen*, mits zynen achterstellen ende verschenen renten als Oppervalkenier ons genedichsten Heer, hem aangewesen (en) van recht hem toegevueght. Jan van der Aa, Schout van *Mechelen*, Oppervalkenier van den Hertog van *Brabant*.

Item inder feesten en processie van onser Liever Vrouwen ommeganck, nae alder gewoenten ende ordinaris in hulpe van der selve processie ende spelen, den Dekenen van der Ghilden van S[t]. Katheryne spele 7 croenen ende 2 Rins. gul., van Sinte Barbaeren spelen 6 croenen ende 2 Rins. gul. ende Sinte Aighten spele 6 croenen ende 2 Rins. gul. Toelagen aan de Gilden van St. Katheryne, St. Barbaeren en St. Aighten, voor den omgang in de processien en hunne spelen.

Item den drien Kerckmeesteren, voer huer recht als men processie ghaet op Sinte Jans dach, in Meye, op des heilichs Sacraments dach ende op onser Lieve Vrouwe processie dach ende ommeganck, telcken reysen elck een gelt wyns, de gelt 4 stuivers ende van drien jairen vz. tsamen 36 st. Toelagen aan de Kerkmeesters voor de processien.

Item den Schutten ende goeden mannen van den Ouden Voetboeghe bynen deser stat, mits dien zy egheen proffyten en hebben, gelyck zy plaghen voer dat impetreren van den state, ende niet te min stacie van te schieten, processie te haldenen, int harnass te gaen, den selven in hulpe van hueren oncosten gegeven, 22 Rins. gul., den Jongen Voetboeghe, Hantboigscutten ende Cloveners, elcke van gelycken 8 Rins. gul. vz. te samen 46 Rins. gul. Toelagen aan de 4 Schuttersgilden, voor het maken van statie, van te schieten en in het harnas ter processie te gaan.

1508.

De Ambachtsgilden van *'s Hertogenbosch* en de gehuchten *den Dungen* en *Orthen* leveren manschappen tot bezetting van den Ham te *Lith*, ten einde het leger van Heer Karel van Gelder, dat daar voorbij moest trekken, langs de rivier *de Maas*, om het door den Vorst van *Anholt* belegerde *Poederoijen* teontzetten, het hoofd te bieden en alzoo dat ontzet te beletten.

Item die Furst van *Anholt*, voer *Poderoyen* dbelegh gemaict hebbende, tslot te benodighen (bemagtigen), naden overcomen dairaf gemaict zynde, ende Heer Kaerle van Geldre, makende opsette met vergaderinge van vele volcx van wapenen, te voete ende te perde, die van *Poderoyen* te ontsetten, ende tselve nae ernstighe versueke des voirs. Furst, te verhueden met assistencien ende resistencien deser stat ende huer Meyeryen 7ª May anno acht (1508) opten Hamme te *Lyt* (*Lith*) volck van wapenen geschickt ende gesonden, die dair laigen den Heer van *Geldre* te scutten, soe hy dair verby most rysen, 14 daghen ende elcken solt 5 st., te wetenen:

Van den Vischcoperen Ambacht	8	persoenen	vz.	28	Rins.	gul.	
„ „ Screynmekeren Ambacht	20	„	„	70	„	„	
„ „ Spelmekeren Ambacht	18	„	„	63	„	„	
„ „ Linnenweveren Ambacht	21	„	„	73	„	„	10 st.
„ „ Huedenmekeren Ambacht	4	„	„	14	„	„	
„ „ Vleeschhouweren Ambacht	8	„	„	28	„	„	
„ „ Molleners Ambacht	10	„	„	35	„	„	
„ „ Louweren Ambacht	15	„	„	52	„	„	10 „
„ „ Beckeren Ambacht	10	„	„	35	„	„	
„ „ Trapenerderen ende Verweren Ambacht	32	„	„	112	„	„	
„ „ Smeden Ambacht	30	„	„	98	„	„	
„ „ Nastelmekeren Ambacht	20	„	„	70	„	„	
„ „ Bontwerckeren Ambacht	15	„	„	52	„	„	10 „
„ „ Cremeren Ambacht	56	„	„	196	„	„	
„ „ Coerencopers Ambacht	21	„	„	73	„	„	10 „
„ „ Snyderen Ambacht	40	„	„	140	„	„	
„ „ *Dungen*	20	„	„	70	„	„	
„ *Orthen*	7	„	„	21	„	„	

Te zamen 355 man, waarvoor de uitgaven waren 1232 Rijns. gul.

Volgt de nader doorgehaalde post, aldus omschreven:

De Ambachtsgilden en het gehucht *den Dungen* leveren volk om na het vertrek van het leger onder den Vorst van *Anholt* de legerplaats van *Poederoijen* te bezetten, den wal te ondermijnen en het slot te slechten.

Item, nae dien die Furst van *Anholt*, *Poderoyen* hadde benodigt ende zijne genaden hen vertoighen nae *Moeyen* (*Muijden*) in *Hollant* ende den legeren alnoch te bewaeren, ende besunder den wal te mineren ende tslot te raseren ende aftebrekenen, ter oirdinancie deser stat 6ª Juny anno acht, aldair vutten ambachten gedeputeert ende gesonden, tselve dat voirs. is te volbrengen, die dair elck vaceerden 5 daighen ende solt elcken 4 st., te wetenen:

Door de Ambachtsgilden werden 193, door *den Dungen* 9 en door Jan van Hedel 4 personen tot dat werk geleverd.

Kapittel 23.

Andere uitgaven, alnog van onderscheidene en alderhande saken in tijde dezer rekening, de stad en de Meijerij aangaande.

Adres aan de Her-

Inden jerste Meester Claesse Kuyst voer een request onser genediger

Vrouwen overgegeven, aengaende den arrestamenten op die carren en wagenen, nae *Solingen*, sonder volcomen paspoirt vaerende, gedaen 4 st. Item Meester Jannen van Brugge, van te translateren en copieren seker acquyten ende desargien van 5500 Rins. gul., deser stat ende Meyerien te cortenen in Novembri septimo 5 st. vz. tsamen 9 st.

togin-Regentes, aangaande het in beslag nemen der karren en wagens met levensmiddelen voor *Solingen* bestemd, doch die men vermoedde dat den vijand zouden geleverd worden. Acquiten.

Item, eenen bode, gehieten Willem, comende vutten Hove ende gesonden byden gedeputeerden, aldair wesende opt inpetreren van den voirs. acquyten aen deser stat, dair af hy wederom aende selve gedeputeerden (antwoord) vuerde, vacerende 6 daigen, s'daighs 12 st. vz. 3 Rins. gul. 12 st.

Item, den Cancellier van *Brabant*, omme deser stat ende Meyerie int impetreren van den acquyten, afslach te hebbene, tdorde part van den onderhouden van 2500 paeyen aen onsen genedichsten Heer ende Vrouwen ende hueren genaden Raet, audientie te hebbenen van defensie tegens die vianden, ende in allen saken zyn behulp ende promotie te hebbene, geschenct twee ossen gecocht voer 49 Rins. gul. Item die selve ossen tot *Bruessel* te stauwen 22 st. 3 ort. — Item van gel.cken noch geschenct twee ossen den Heer van *Sevenbergen*, gecocht voor 59 Rins. gul., ende noch eenen oss geschenct Meester Philips Hautthen, Audientier in den Hoigen Rait, dair alle zaken doer passeren moeten, gecocht voer 20 Ph^s. gul. 5 st., ende van onkosten, die ossen tot *Sevenbergen* te stauwen 12 st. 3 ort. vz. tsamen 135 Rins. gul. $^1/_2$ st.

Vereering van ossen aan den Kanselier van *Brabant*, den Heer van *Zevenbergen*, en aan Mr. Philips Hautthen, Audiencier in den Hoogen Raad, om hunne voorspraak in stads zaken en in die der Meijerij te hebben.

Item, alsoe dese stat met sekeren getal van volck, op Alreheiligen dach tot *Empel*, Jannen Egens met hen 5ter haelde gevangen, mits dien zy daigelicx van *Poderoyen* aen deser (zijde) schedichten, waer omme Leeuw van Ratingen, Cappeteyn, want zyn gevangenen waeren, orloff woude hebben, sonder die frontieren te besorgen etc., Henrick Osman die ter selver tyt die frontieren in zyn plaetse bewaerden, tot dat Leeuw te vreden was, hem dair aff gegeven 5 Rins. gul. Item Hubert Janss, Dierck en Peteren van Baelt, van drien pleytten, dair mede zy tvolck tot *Empel* vuerden ende wederomme brochten, 13$^1/_2$ st. vz. tsamen 5 Rins. gul. 13$^1/_2$ st.

De stad zendt volk uit naar *Empel* om Jan Egens en vier anderen aldaar gevangen, omdat zij dagelijksch uit *Poederoijen* de Meijerij schade toebragten, naar deze stad te voeren; geschil daarover met den Kapitein Leeuw van Ratingen.

Item, Goessen van Brecht ende Matheus Kuyst, Scepenen, met hueren knechten ende den meester van den scerpengerichte, tot *Heeswyck* gevaeren, omme eenen Wouteren van Helden genoempt, aldair gevangen sittende, die dreygbrief over hem hadde ende die goede luden van deser quartiere verspieden te examineren (door pijniging tot bekentenis te brengen) ende te vernemen van zynen gesellen vuyt *Venloe* comende, vertheert 40 stuvers.

Twee Schepenen en de Scherpregter reizen naar *Heeswijk*, om aldaar een Gelderschen spion te verhooren.

Item, den Heeren Scepenen ende Schutten, van vier gevangenen Geldersen dair men merkelicke suspicie op hadde, van *Megen* alhier te halenen, omme op huer faeyten geexamineert ende gestraft te wordenen, van costen tsamen dair aff gegeven 13 Rins. gul. 14 st.

Vier Geldersche gevangenen van *Megen* naar *'s Hertogenbosch* gebragt, om te worden verhoord en gestraft.

Item, Meester Fransche Toelinck, voer een acte by hem verleeght, dair inne die van *Hollant* geloefden ende aennamen, van den 21ten Meye, ende soe voirtaen, sonder cost ofte last der stat ende Meyerie, 780 paeyen te

Akte waarbij die van *Holland* aannemen 780 paijen (soldaten) te onderhouden.

1508.

Stukken aangaande de ruiters op den Ham en van de korting op de beden.

versolten, 6 st., ende Gereten van Weert, onder clerck, van te copieren die gescryften van den ruteren opten Hamme, ende vanden 20,000 die (men) aen der beden cortten souden 5 st. vz. tsamen 11 st.

Aanzoek om bijstand van alle de landen in den tegenwoordigen oorlog.

Vervoer van den Vorst van Anholt met zijne paarden en bagagie voor Poederoijen.

De bussen en het veldgeschut uitgezet, op de tijding dat de Gelderschen over de Maas kwamen.

Item, Meester Franschen voirs., voer eene copie van der instructien onser genediger Vrouwen, omme behulpe ende assistencien te hebbenen van allen den landen, in deser tegewoirdigen oirloighe 5 st. Item, Gereten Hellinck, van 2[en] daigen hy met zynre pleitten, den Furst van *Anholt*, met zynre perden ende bagagien voer *Poderoyen* vuerden, $2^1/_2$ st., ende vier arbeyders, nae dien den roep gecomen was, (dat) die vianden van *Geldre* overquemen, die busschen ende t'velt geschut vuyt te settenen 4 st. vz. tsamen $11^1/_2$ st.

Supplicatie aan de Hertogin, om de grenzen te doen bewaren en 500 knechten uit de soldij der stad en hare Meijerij te hebben.

Item, Meesteren Jannen van Brugge, van te translateren vutten Walsche en Duytschen, seker supplicatien onser genediger Vrouwen overgegeven, omme die frontieren te bewaeren ende 500 knechten vut onser soldye te hebbenen, ende meer andere saken van der tidinge der K. Ma. aengaende, tsamen 4 st.

Taxen in de oorlogslasten van 2400 gouden- en 8000 Rijns. gulden.

Item, van der taxe te makenen van 2400 gouden gulden, 21 Octobri geaccordeert, omme dairmede te onderhouden voer die jerste maent 600 knechten 3 Rins. gul., item ten anderen, noch eenen quote ende taxe te makenen van 8000 Rins. gul., 7 Decembri als boven geaccordeert ende vutgesonden, 3 Rins. gul. vz. tsamen 6 Rins. gul. 4 st.

De groote bus uit het tuighuis gehaald, om te versmeden.

Item, Thomas den tymerman, van dat hy die groete busch, vutt stat tuyn voer Lodewich die smyt doer (deur) heeft helpen vueren met Danelen Janss., op ende af doen, omme te versmeden, 5 st. Item Jacob van Doerne, van te

Aanzoek om betaling der voor Holland voorgeschoten gelden in het beleg van Poederoijen.

vervolgen ende betalingen te hebbenen, van den penningen int belegh van *Poderoyen* den Hollanders geleent, van 10 daigen 50 st. Item de selve alnoch in *Hollant* zynde, den gedeputeerden deser stat gedient 2 daigen 10 st. Item den selven noch omme der voirs. saken met brieven deser stat in *Hollant* gesonden, 6 daigen 30 st. q. vz. tsamen 4 Rins. gul. 15 st.

Item, Heeren Cornelis van Sevenbergen, voer een thonne haecbuscruyt, den ruteren bynnen *Weert* liggende, deser stat ende Meyerie geleent, ende dair voer metten vrachten betaelt 38 Rins. gul.

Aankoop, optuiging en verdere voltooijing der baerdse, gedurende het beleg van Poederoijen, te Bokhoven in de Maas, voor de ruiters gelegen hebbende.

Item, Lambrecht van den Boeghaert, (die) ter ordinancie van deser stat ende Meyerie, ten *Berghe* (*Geertruidenberg*), verdinght hadde een baerdse te makenen, ende die te halenen, gegeven 52 Rins. gul.

Item, . . . Geritss, scipper, vander voirs. baerdse van den *Berghe* voirs., (te halen) lancx der *Walen*, ende die voeren om alhier te brengenen, voer montcoste ende perdenhuere tsamen 36 st., ende voer eenen reep (rol touw) 100 vademen lanck 25 st. vz. tsamen 3 Rins. gul. 1 st.

Item, Yoesten Vrancken, scipper, tzeyl vander baerdsen te tanen, voer ruud, borringe (brandhout) ende den kethel 9 st. ende voer zyn arbeyt van 2[en] daigen 8 st. vz. tsamen 17 st.

Item, die voirs. baerdse te malenen (schilderen) met wapenen ons genedichsten Heeren, ende twee veenkens (vlagjes) dair op 11 Rins. gul.

Item, Steven Peterss, raymekeren, op die baerdse ende hueye 16 houtten

hamers gelevert, tstuk $^1/_2$ st. vz. 8 st. Geritten, den smyt, die voirs. hamers met yser te beslaen, tstuck $1^1/_2$ st. vz. 24 st. Item voer 45 ellen heers, die baerdse te overdecken, deel eenen Vlimse vz. 33 st. 3 ort. Item Aelbrecht Symons, van schilden op die baerdse te makenen 30 st. vz. tsamen 15 Rins. gul. 15 st. 3 ort.

Item, Jan die pleytener, van dat hy clampen achter aender baerdsen, die scilden ende mast vermaict ende gerepereert heeft, 6 daigen vz. 30 st. Item, Claes den molenmeker, vander voirs. baerdse op tlant te wynden, ende (dat hij) het hemelsche dairop, met sparren ende nyeuwe riemen, met hem ander gemaict heeft, 4 daigen vz. 25 st. ende voer vier wyndugen van groeten vaten, dair die riemen opter baerdse aff gemaict syn 4 st., ende noch dugen $^1/_2$ Vlimse vz. tsamen 59 st. 3 ort.

Item, . . . den scipper, voer een roeyscuyt gelegen in der *Masen*, voer die ruyteren ende knechten, omme dairmede die wake te haldene, dat die vianden van *Geldre* hen aen deser zyden niet oversteelen (oversteken) en souden ende inder Meyerien te schedigen, daeir voer betaelt 5 Rins. gul. 18 st.

Aankoop van eene roeischuit, om de wacht in de rivier *de Maas* voor *Bokhoven* te houden.

Item, Adriaen Geritsse, van bussen en cruyt op Vraneken hoeye te vueren 4 st. Henricke Byts, van dat hy den Furst van *Anholt* tot *Poderoyen* gevuert heeft 15 st., ende doemen Jannen Egens in pleyten van *Empel* haelden voer stroey 6 st. vz. tsamen 25 st.

Geschut en buskruid op de hueije gebragt.

Item, der Joffrouwen van Groetvelt, van dat zy huer cameren tot *Buckhoven*, voer die ruyteren van der baerdsen ende hueyen opende, 20 Rins. gul.

De steenen kamer van Jufvrouw van Grootveld te *Bokhoven* aan de ruiters der baerdse en hueije tot verblijf afgestaan.

Item, van poirtens ende meer sterckten ende reparatie tot *Megen* gedaen, bet. 12 Rins. gul.

Megen van poorten en sterkten voorzien.

Item, Heymanen, casteleyn tot *Buckhoven*, van zynen dienst van drien maenden, ende thuys van *Buckhoven* te openen ende dairop te moigen wyken 12 gouden gul. q. vz. 16 Rins. gul. 16 st.

Het slot te *Bokhoven*, om daarop de wijk te kunnen nemen, voor het krijgsvolk geopend.

Item, dien van Berchyck, van cost by hen gehadt van eenen moerder, ende alhier van den live executeert waert, dair voer bet. 22 Rins. gul. 16 st.

Item, Yewaen van den Hovel, met eenen dienaer des Fursten van *Anholt*, die ruteren vutter Meyerien nae dat *Waterlant* te conducoeren ende leyden, 4 daigen solt 10 st., 40 st.

De ruiters van den Vorst van *Anholt* vertrekken naar het *Waterland*.

Item, Goyart Cangietere, van twee formen (om) buscloten inne te ghieten ende voer *Poderoyen* te besigen 8 st. Item van vier coper rollen totter groete bussen, dienende in eenen driebuck te stekenen (om) die groete busse op ende neder te wegenen, $53^1/_2$ pont wegende, tpont 2 st. $2^1/_2$ ort. vz. 7 Rins. gul. Item voer twee boemen dair een borye (draagbaar) af gemaeict waert (om) die cloete (kogels) inne te draegenen (uit) die grote busse te schieten 2 st., ende Goyart Bot, voer rosel, die stellinge ende raders van den bussen mede te smeren $2^1/_2$ st. vz. tsamen 7 Rins gul. $17^1/_2$ st.

Item, Jannen Arentss, met zynen wagen ende 3 perden, van (dat hij) verscheiden bussen ende ander stucken van artilrie op *Oyen* gevuerdt, ende naderhant van *Oyen* alhier gevuerdt heeft 25 st. Item Henric Willems, met zynen

Aankoop van kogelgieters, oorlogsmaterieel en gereedschappen, vervoer van geschut en gereedschappen naar en van *Poederoijen*, *Oijen* en den Ham te *Lith*, optuiging en verdere in orde brenging van gewapende schepen op *de Maas* enz. alles tot het beleg, de inneming en slechting van *Poederoijen* betrekking hebbende.

perden en carre, loot, bussen, cruyt ende ander gereetscappen, den Cappeteynen van der K. Ma. tot *Ravesteyn* liggende, gevuert heeft 10 st. Item die bussen van *Oyen* gecome, achter het Raethuys te doen 3 st. Item Lambrecht van Reeck, van 3en cameren van den bussen van *Oyen*, hier te vueren 6 st. maickt dit tsamen 44 st.

Item, Maes Willemss, voer zeelen aen de bussen verbesicht 7 st., noch voer strengen aen de bussen 3 st., noch voer strengen en lynden voer *Poderoyen* gebesicht 6½ st., noch reepen (touw) op die baerdse 24½ pont, tpont 3½ st., noch een kabel op die baerdse 58 pont ten selven prieze, ende Henrick van Broegel, van eenen reep, die groete busse op te wynden 36 st. vz. tsamen 6 Rins. gul. 4 st. 3 ort.

Item Dircke die Monick, Hooftman van der hueyen, van bussen te sceep te vueren, met een thon tarren totter baerdsen, ende voer een thonne torfs dair aen verbesicht tsamen 4 st. 3 ort. Item den selven, voer torf ende ander gereetscappen totter baerdsen verbesicht 3 st. Item noch vander voirs. baerdsen te tarren, ende 2 quarten olyen dair toe verbesicht 11½ st. vz. tsamen 19 st. oirt.

Item, Claes Peterss, tymmermeester, met hem ander, elck 5 daigen aen der royscuyt (roei) getymmert vz. 31 st. ort. Item Corst, tymmerman, 6 daigen vz. 18 st. 3 ort. Item Henrick Thyss ende zyn venit, hout dairtoe gesaight, elck 5 daigen vz. 30 st., ende noch Claes voirs. ende Goessen syn knecht, elck 6 daigen ende ½ nacht, 2 zerpetynen in een nyeuw laye geleeght 40 st 2½ ort vz. tsamen 6 Rins. gul. 2½ ort. st.

Item, Claes ende Goessen zyn knecht voirs., van bussen ende mortieren in hout te leggen, ende van meer wercx voer *Poderoyen* gesonden, elck 5½ dach vz. 34 st. 1½ ort. Item Peter Stoep, Rut Henricxss ende Jacob Gerritss elck 5½ dach als voirs. is, aent voirs. werck gewrocht vz. 57 st. ende Ghysbrecht Lambrechts ende Theeuwe Henricxss, hout dairtoe gesaight 3½ dach vz. 34½ st. vz. tsamen 5 Rins. gul. 16 st. 2½ ort.

Item, Steven Peterss, raymekere, van 2 raderen in een yseren cartauw, met aendoen ende peecken, tsamen 3 Rins. gul. Item noch van 2 nyeuw raderen met eene asch ende peeck 3 Rins. gul., noch een metalen slang die asch ingeleeght, die lay, baeren ende bouten dair doer, soe behoert, gepast 18 st., noch eenen ponthout een yseren asch dairinne geleeght, een vellich, een rat gemaict met eenre schortten dairaen 17 st. ende noch die selve, in een ander cleynre buss een yseren asch ende schort dair aen gemaict 18 st. vz. tsaemen 8 Rins. gul. 3 st.

Item, Claessen, tymmerman, voer een balck ende ander gereedscappen inde huye vertymmert, ende leeren dairmen mede inde huye climpt 31 st. oirt. Item Hubrecht Arntss, van dat hy met zynre pleiten, plancken ende meer gereetscappen totter baerdsen gevueght heeft 4 st. Item Jan Geritse achter die Tolbrugh, voer een groet willigen hout op die huye gebesicht 16 st. Item Corst, tymmerman, voer vier ribben, zeer groet, van 15½ voet lanck

12 st. ende die selve 4 daighen aen de huye gewrocht 14 st. vz. tsamen 3 Rins. gul. 17 st. ort.

Item, noch voer 425 voet leydacx plancken op Vrancken hueye verbesicht, 't 100 19½ st. 4 Rins. gul. 2 st. 3½ ort. Item Steven Peterss, raymeker, voer een gesteel ende assche aenden wagen vander groeter bussen, omme dair mede voer *Poderoyen* te vaeren 30 st., noch een ander rat aender groete busse vermaict 7 st., noch voer een asch 12 st., noch voer een lamonige steel in een roy slang 7 st., noch Jannen Nyst, tymmerman, van dat 8 daighen aende groete busse voer Lodewichs, smyt, aender Pickepoirte ende den driebuck gemaict heeft, s'daigs 3½ st. vz. 28 st. Item Henrick Stevens, slyckveger, vander bussen, die den Furst van *Anholt* buiten de Coepoirte hadde doen proeven, weder ingebracht 8 st. Item die selve busse des nachts te waken 5 st. ende voer eenen reep inden driebuck, omme die grote busse op te wynden, 58 pont wegende, en 't pont 9 plec. vz. 38 st., maickt dit tsamen 10 Rins. gul. 17 st. 3½ ort.

Item, Arende Stevens ende Henrick Stevens, van dat zy vutten houttuyn ende voerts voer Lodewichs, smeedts, doer (voor Lodewijk den smid zijne deur), die groete busse gehaelt hebben, met meer ander gereetscappen, met 6 perden voer *Poderoyen* te vueren, 1 dach ende elck pert 7 st. vz. 42 st. Item Geritte van Scindel ende Rouveren Diericxs, van dat zy die buscloten op ende vutter eerden hebben gegraven, op carren geladen, aen der craen te vueren ende voirts nae *Poderoyen* te scepen 4½ st. Item Lambrecht Peterss, gelevert groete willigen, dair plancken afgesaight zyn ende voer *Poderoyen* gesonden, beloepende 8 Rins. gul. 10 st. ende noch 22 arbeyders van den voirs. bussen ende cloeten te scepe te doen 40 st. ende van buscruyt te wegen 1½ st. vz. tsamen 12 Rins. gul. 16 st. 3½ oirt.

Item, Gerit Laurynse, tot *Hyntham*, van dat hy die voirs. groete busse van Lodewich, smeedts, doer, met zijnen wagen buyten Pickepoirte (de Vuchterpoort) vuerden, ende by den Furst van *Anholt* aldair geproeft waert, ende weder voer tRaethuys te brengenen, met meer gereetscappen dairtoe dienende, 24 st. Item Jannen Spierinck met hem ander, van derselver busse, vander sleden op ende aff te helpen doen, 4 st. Item Goyart Bott, voer een forme totter copere slanghe van *Mechelen* gecomen 6 st., voer hout totter layscuppen st., van vueren 3 ort. st. ende voer een haeckbusse forme 2½ st. vz. tsamen 38 st. ort.

Item, Michiel Claess, van bussen ende cloten aen den craen te vueren met zynre carren 1 st. oirt. Item Dirck de Monick, Hooftman, opter hueyen, voer cabelen dairop gebesicht 5 Rins. gul. 5 st. Item Goessen Buck, voer 13 groeter hamers, 8 voeten lanck, met heseleeren hout gesteelt, 13 st. Item Peter Colen, voer een abelen hout op Dircx de Monix scip 8 st. voer 6 dorpels 12 st. Item den scipper diet houdt gevuerd heeft, 5½ st. Item Claes, molenmeckers knecht, 2 daighen opt scip gewrocht 6 st. ort. ende voer 100 solder nagel 1½ st. vz. dit tsamen 7 Rins. gul. 12½ st.

Item, Peteren van Lyt met hem 4de, van dat zy die bussen achter tRaidhuyse vuyt te voeren, voer tRaithuyse ende voirts den Furst van *Anholt* voer *Poderoyen* te seyndcnen 5 st. Item die Furst van *Anholt*, begerende tenten voer *Poderoyen*, alsoe gesonden die tente van *den Dungen*, ende die te doen repereren, voer canificas, *sic* (canefas, een zeker soort van doek) 35 st. ort. Item, Dirck die snijder, die tente te vermaken 5 st., noch voer lynden, beneden aender tenten 4$^1/_2$ st., ende van zeelen 21 st. maickt dit tsamen 4 Rins. gul. 18$^1/_2$ st.

Item, Jannen Jordens, van 52 grevers, die elk 16 daighen, ten bescrieven deser stat ende versueke des Fursten van *Anholt*, voer *Poderoyen* gegraven hebben, sdaighs elcken 5 st., ende die Furst mair 4 st. en betaelende, alsoe den 5ten st. op geleeght q. vz. tsamen 41 Rins gul. 12 st.

Item, denselven Jannen ter ander reysen, van dat hy vuyt bevele des voirs. Furst, die grevers voer *Poderoyen* conducoerde ende bestuerde, ende sdaigs 1 st. dan zyn gelt betaelen wouden, beloepende tsamen 4 Rins. gul. 3 st.

Item Aelbrecht Janss, Jan van Boxtel met hen 14^{ser} 39 daighen ende Willem inder veste 24 daighen, cruwagen cruders ende arbeyders, van dat zy in den belegh van *Poderoyen*, ten bevele van den Furst van *Anholt* gegraven hebben, die schanssen ende bussen te bewaeren, boven tloon des Fursten, hen elcken sdaighs noch gegeven 1 st. vz. 28 Rins gul. 10 st.

Item, van der veenken (vaandeltje), byder ruteren vander stat ende Meyerie, opten Hamme gebesicht, voer zijde 6 Rins. gul. 15 st. oirt. Item Arende Stevens van 2^{en} daighen die busschen ende veltgeschut opten Hamme naegevuerdt heeft 10 st. ende vander pomten (pont) tot *Thiel*, die 11 daighen met drie mannen opten Hamme tvolck over ende weder over te vueren, dienden, betaelt 11 Rins. gul., 1 st. vz. tsamen 18 Rins. gul. 6 st. ort.

Item, Peteren Schalcken, Hubrecht Arentss, Jan Arentss, Thonis Claess, Henrick Gielys, Gerit Keneparts, Jan die Hertoighe, Goyart Adriaenss, elck met hem dorde, Jan Arentss met hem ander, elck 14 daighen Heyn, syn knecht 11 daighen, Jan Thys, Rolof van Voirn ende Wouter Janss, elck 10 daighen ende sdaighs elcken 12 st., met hueren pleitten inder *Masen* liggende, tvolck ende ruteren van der stat, Meyerie ende anderen, te voete ende te perden, opten voirs. Hamme over ende wederomme te vueren, vz. tsamen 93 Rins. gul.

Item, Gerit den Cuper, van dat hy met zynen scepe ende knechten, alle gereetscappen, den tyt van 14 daighen, opten voirs. Hamme, der stat ende Meyerie naegevuerdt heeft, 16 Rins. gul. 10 st. ende Hugen van Wel tselver scip op te helpen trecken, als voirs. is, 4 Rins. gul. vz. tsamen 20 Rins. gul. 10 st.

Item, Gerit Lonys, met 3 perden, Wouter Horenvoight, Claes die Veer, elck 4 perden, Jan van Catwyck, 6 perden, Arent Stevens, Gerit Symons, Gielys inder Wagen, elck 2 perden, Deen van Orthen ende Nagelgat, elck met eenre perde, hebben den voirs. volck, opten Hamme 14 daighen die busschen gevuerdt, aldair gelegen ende weder thuys gebracht, sdaighs voer elk pert 5 st. tsamen 87 Rins. gul. 10 st.

Item, alsoe die landsaten opten voirs. Hamme zynde, egheen vitailgie en hadden, hebben die gecommitteerden vitailgie naegeseyndt, als: bier, boeter, broet, keessen, etc., ende dair aen verloeren, dat die vitailgiers niet gesleten en hadden tsamen 4 Rins. gul. $4^1/_2$ st.

Item Yoesten die Beer, Scepen tot *Oisterwyck*, van dat hy die grevers vanden quartiere van *Oisterwyck* alhier brocht, ende die leverden. Dircken die Borchgref (de Borchgrave), schansmeester voer *Poderoyen*, 2 daighen vz. 20 st. ende 13 grevers elck 3 daigen gedient, ende die Furst van *Anholt* niet. en betaelden, gegeven elken 12 st. vz. tsamen 8 Rins. gul. 16 st.

Joncker Dirk de Borchgrave Schansmeester in het beleg voor *Poederoijen*.

Item, Peteren Byts, voer botten ende manden, voer *Poderoyen* verbesicht, 35 st. ort. Item Jannen Jordens, Deken van den Cremeren, met 3en brieven gesonden tot *Huesden*, *Goricum* ende *Dordrecht*, omme volck voer *Poderoyen*, by den Furst te schickken, ende te besorgen, dat tslot ende wal gemineert mucht weerden, van 3en daighen 30 st. vz. tsamen 3 Rins. gul. 5 st. ort.

Item, Jan Arents, Peter Scalcken, Hubrecht van Hedel, Arent Driessens, Anthonis Claess ende Dirck van Voirne, 22 Meye, elck met eenre pleitten, die reysigers te *Hedel* over te vueren, metten Greve van *Bueren* ende anderen naden here (leger), ten tyde die Gelderschen *Wesp* ingenomen hadden, elck 10 st. vz. tsamen 3 Rins. gul. 10 st.

Item, Ott Dircxss, van dat hy 2 daighen der stat Busmeester ende andere goede mannen, met buscruyt voer *Poderoyen* gevuerdt heeft 13 st. Item Egbert van Wel, van Dircx die Monix *scip ofte hueye* naden Hamme op te trecken 25 st. Item Arent Claess, van 3en daighen, met hem ander ende synre pleitten gedient, van *Poderoyen* buscloten te brengen 27 st. Item Hertoighe van Engelen, van der groete bussen in synre pleitten met hem vierder van *Poderoyen* te brengenen 42 st. Item Gerit Janss, van eenre pleitten, van busschen ende ander gereedscappen te ontladene ende in te doen 4 st. ende Danel Arentss, met zynre scepe ende knechten, buscloten van *Poderoyen* te brengenen 3 Rins. gul. vz. tsamen 8 Rins gul. 11 st.

Item, Lodewich van der Lynden, smyt, van dat hy 6 daighen voer *Poderoyen* gelegen heeft, ende tslot helpen breken ende mineren, sdaighs 6 st vz. 36 st. Item Arent Driessens, Henric Gielys, elck met hen ander, Peter Scalcken, met hen dorder, elck 4 daighen ende Hubrecht Arntss, 2 daighen, sdaighs 9 st., bussen, clooten ende meer ander gereetscappen, metter pleitten van *Poderoyen* gebrocht, ende Willem Mostart ende Willem Janss, met heuren perden aen den craen op te sleypenen 3 st. vz. tsamen 7 Rins. gul. 7 st.

Item, meester Willem van Bullestraten, Loedsmeester, (Bouwmeester der kerk te *Ammerzoden*) ende met hem Henric Oems, metseler, van dat zy elck 16 daigen der stat ende Meyerien gedient hebben, tslot ende vesten van *Poderoyen* te helpen mineren, kelders ende mueren te breken ende af ende aen te reysenen, meester Willem dairaf betaelt 8 Rins. gul. 10 st., ende Henrieke 5 Rins. gul. $2^1/_2$ st. vz. tsamen 13 Rins. gul. $12^1/_2$ st.

Willem van Bullestraten, Bouwmeester der kerk te *Ammerzoden*, slecht het slot te *Poederoijen*.

Item, Jannen van Heck, Jannen van Beeck, Roloff Peterss, meester Jan

Stoefmeester, Gerit Hellincx, elck 9 daigen, ende sdaighs 6 st., Pouwels van Oyen, Jan Peterss, Jan Janssen, Jan Goyartss, Peter Goyartss, die Pater van Ruckendael, Daniel Meeussen, Gerit van Scindel, Jasper van Haeren, Corst, tymmerman, Arent Faess, elck 9 daigen, sdaigs 5 stuvers. Jan Meussen, 3 daigen ende 2 mannen van *Worcum*, elck 2 daighen ende sdaighs 5 st., hebben metten voirs. meester Willemen ende zynre gesellen, *Poderoyen* helpen mineren ende afbreken, maickt tsamen, met 23 st. den gemeynen gesellen tot een vat byers geschenct 41 Rins. gul. 6 st.

Item, Jannen Nys, van dat hy 7 daighen, van *Poderoyen* buscloten te scepe heeft helpen doen, die groete busschen, soe men die repareren moste, op helpen wynden sdaighs 3 st. vz. 28 st.

Item, Jan Thyssen tot *Engelen*, van 2ᵉᵉ reysen metter pleiten van *Engelen* buscloten alhier inder stat te brengenen 10 st.

Item, Arende Beys, van dat hy voer *Poderoyen*, tot diversen tyde, naedien tslot ende wal gemineert waeren, van cloeten te doen colligeren, die tot proffyte weder te brengen, tot behoef deser stat ende huer Meyerien, gegeven, tsamen beloepende 14 Rins. gul. 3 st. 3 oirt.

Item, voer spiessen den ruteren gedaen, ende tot egeenre corttinge gecomen en syn, betaelt 14 Rins. gul. Item Jannes van Baecx, Scriver, gesonden met eenre perde ende brieven deser stat, aen de steden van *Huesden* ende *Dordrecht*, omme huer volck met hueren adherenten, voer *Poderoyen* by den Furst van *Anholt* te brengen, gemerct deser stat opten Hamme lach, die Geldersschen te scutten, betaelt 36 st. Item denselven, van quitancien te scriven, monstercedullen, certificatien ende meer ander scryftueren int reyne ende franchine, ende die te dupliceren ende voirts te Hove gesonden, omme navolgende den selven, die acquyten dairop te impetreren, noch vanden monstercedullen vanden vier quartieren, certificatien ende anderssins van der Meyerien, betaelt 12 Rins. gul. q. vz. 27 Rins. gul. 16 st.

Item, den gecommitteerden van der Meyerien, voer wagenhuer, doemen die ruteren volgen moste vutter Meyerien te conduceren, 7 Rins. gul. 5 st. Item van bodenloen, dair toe vutgesonden, betaelt 7 Rins. gul. 8 st., ende noch den selve van bodenloen 55 st. vz. tsamen 17 Rins. gul. 8 st.

Item, alsoe int belegh van *Poderoyen*, dese stat den Furst van *Anholt* geleent hadde 2000 gouden gul., ende dair weder af ontfangen in gouden penningen die te licht waeren 1500 gouden gul., ende daeme verloeren 17 Rins. gul. 15 st. Item Lambrecht van den Boegaert tot *Antwerpen* gereyst, omme succurs ende subventie van hen te hebbenen van 2000 gouden gul., die ruteren, in defensie slantz met deser stat ende Meyerien, dairmede te betalenen etc., alsoe ter jerste reysen van dair brocht 500 gouden gul. ende dairaf cost gehadt van wisselgelt 35 st. Item ter andere reysen noch gehaelt 500 gouden gul. ende cost van wisselgelt dair af gegeven 50 st. Item ende noch ter dorder reysen aldair gehaelt 500 gouden gul. ende dair af gegeven te wisselgelt 15 st. 3 oirt. maict dit tsamen 22 Rins. gul. 15 st. 3 ort.

Item Wouter....., den busmeester, van dat hy 6½ dach ende syn knecht 7 daighen, int afbreken van *Poderoyen* gedient hebben 52½ st. Item die busschen vut Vrancken scip te doen ende alhier te brengenen 4 st. 3 ort. Item Claes van Hentem, Herman Willemss ende Michiel Willemss, slyckvegeren, van den busschen op Dirck die Monick scip liggende, alhier te brengen 3 st., ende Heilken Brouwers, van der selven bussen met meer ander gereetscappen, tot *Voirn* te vueren ende van *Voirn* wederom te brengen 4½ st., maict dit tsamen 3 Rins. gul. 4 st. 3 ort.

Item Henric Stevens, van dat hy met 3en perden 2 daighen gedient heeft, die bussen van *Poderoyen* gecomen, achter int Raethuys te vueren, sdaighs elck pert 5 st. Item Peter Wouters, alsoe met 3en perden, aen de voirs. bussen gedient eenen dach. Item sesse gesellen, die selve bussen achter int Raethuys te helpen doen 12 st., ende Jan Arntss, met eenen perde alsoe gedient 10 st. vz. tsamen 3 Rins. gul. 7 st.

Item, alsoe die Kyserlicke Mayesteyt, solempnelick ende by avont staedsgewyse ingehaelt waert, metter Heeren, Scutten ende meer anderen, met 86 bornende (brandende) wassen tortssen, dairaf betaelt voer elcke tortsse 6 st. vz. 25 Rins. gul. 16 st.

De Keizer des avonds solemneel te *'s Hertogenbosch* ingehaald.

Item Jannes van Baecx, van te scrieven die cedullen vander 1000 Philips, 8 Septembri vutgesonden in *Maeslant* ende *Pedelant* 2 st. Item Meesteren Symon, Secretaris, van dat hy te Hove verleeght heeft, van 2en missiven ende 2en copien dairvan aen de Staten van *Hollant*, 22 st. Item Meesteren Claesse Kuyst, van eenen missive brief ende die copie dair van, dair den Furst van *Anholt*, inne bevolen waert van sHoefs wegen, metten ganssen hoep voer *Poderoyen* te reysenen ende benodigen, 10 st. Item den selven, van dat hy den Deurweerdere onser genediger Vrouwen scencten, omme te bat metten gedeputeerden deser stat audientie te gecrigene ende intecomen, 1 Phs. gul. Item den clerck van Meester Charle VerdeRue, Secretaris, voer een request onss genediger Vrouwen overgegeven, omme den Heeren van der Financien, Tresoriers ende Ontfangers-Generael te bevelen, onse acquyten vanden 4 maenden ende 3 weken te doen ende laten passeren, 6. st. Item den clerck van den Audientier voer die expeditie vander mandament 6 st. Item den clerck van Claes van Heyst, voer request omme te hebbenen tconsent, den wal ende thoeren van *Oyen* te moigen slichten 6 st. Item den Griffier van der financien, van den acquyten ende ander mandamenten te registreren, ende voer sollicitatien, dat die acquyten by den Heer *van Chiveres* ende *Finis* (*de Fiennes*) getekent wordden 6 Phs. gul. Item den clerck van den voirs. Griffier, voer synen wyn ende sallaris 10 st. Item den clerck van den Ontfanger, van den acquyten te tekenen 10 st. Item den clerck van Jeronimo Lauwerin, voer eene missive dair inne onse genediger Vrouwen hem scerpelick bevall, onse acquyten te tekenen 6 st. Item voer die copie vander acten opter dachvairt gesloiten, aengaende der petitien van 500 knechten 6 st. Ende

Onderscheidene kosten ter zake van het beleg van *Poderoijen*.

den clerk van Doctor Ploeh, vutten rade comende ende gehoert hadde, dat *Poderoyen* gewonnen was, ende bodenbroet dairaf van den gedeputeerden heysten, 1 Ph^s. gul. vz. dit al tsamen 14 Rins. gul. 4 st.

Summa van dese van alrehande zaken voirs. 959 Rins. gul. 12 st. 3 ort.

Kapittel 24.

Volgen hier nae ander vutgheven, van bussen, busoloten, loot, pylen, zalpeteren buscruyt, ende buscruyt te makenen, met meer ander gereetscappen dairtoe dienende, in deser huer dorder ende lester rekeninghe inden voirs. extracte, ter cause des voirs. oirloghs gepasseert ende vutgegeven als hier volght.

Aankoop en herstel van geschut.

Inden jersten, Meester Hans Poppenruyter te *Mechelen*, voer twee metalen bussen ende voer stellingen, tsamen betaelt 197 Rins. gul. 10$^1/_2$ st.

Item Lambrecht van den Boegaert, een metalen busse wegende 566 pont tot *Mechelen* gecocht t 100 voer 14 Rins. gul. q. vz. 79 Rins. gul. 4 st.

Item, alsoe deser stat groete busse, tanderen tyden byden Hertoige van *Zassen* ontwee (beschadigd onbruikbaar) geschoeten was, ende die Furst van *Anholt*, omme *Poderoyen* te benodigen (in te nemen) die selve bussen begeerden, heeft Lodewich van der Lynden, smyt, met groeten zwaeren arbeyt, midts selve bussen gesmeedt ende geleegt, dairse geborsten was, drie nyeuwe yseren banden, hem dair voer, midts overcomen dairaf gedaen, betaelt 35 Rins. gul. 6 st.

Item tegens eenen van buyten, een yseren haeckbusse gecocht voer 28 st. Item Jannen die Raymekeren, voer twee zerpentynen op die hueye (gewapend vaartuig) liggende, 4 Rins gul. 10 st. ende Arende, den smyt by Pickenpoirte, voer een camer aen een slange 50 st. vz. tsamen 8 Rins. gul. 8 st.

Item noch in gemeynen orbaer, gecocht 62 haeckbussen van buyten alhier ten coep comende, tstuck voer 24 st. q. vz. 74 Rins. gul. 8 st.

Item Lambrecht van den Boegaert, van dat hy tot *Antwerpen* twee yseren bussen oft slangen gecocht heeft voer 33 Philips. gul. q. vz. 41 Rins. gul. 5 st.

Aankoop van salpeter en zwavel voor het vervaardigen van buskruid.

Item Jannen Marcelis tot *Antwerpen*, voer 516 pont zalpeters, omme buscruyt af te makenen, t 100 13 Rins. gul., ende van *Antwerpen* alhier te brengenen 20$^1/_2$ st. vz. tsamen 68 Rins. gul. 2$^1/_2$ st.

Item Gielen Vyt, te *Mechelen*, voor 241 pont zalpeters, t 100 12 Rins. gul. 10 st. ende Gerit Hubertse, voer 200 pont zalpeters, t 100 13 Rins. gul. vz. tsamen 56 Rins. gul. 2$^1/_2$ st.

Item Geritde voirs., alnoch voer een thonne zalpeters, die thon afgeslaigen, wegende 230$^1/_2$ pont, t 100 10 Rins. gul. 10 st. Item Simon Bliemans, voer 78 pont zalpeters, t pont 3 st. ende meesteren Wouteren, Busmeester, dat hy aen buscruyt verleeght hadde 5 st. vz. tsamen 36 Rins. gul. 3 st.

Item Gielys van Diest, voer 261 pont salpeters, t 100 15 Rins. gul., met wegen ende opt Hynthamereynde te vueren, tsamen dair af betaalt 39 R. g. 4 st. 2$^1/_2$ ort.

Item noch tot *Diest* gecocht 325 pont salpeters, t' 100 12 Philips gul. q. vz. 48 Rins. 15 st.

1508.

Item der weduwe wilmer Willemen Bloemkens, opt Hynthamereynde, in tyde des orloighs ende deser rekeninghe gelevert 800 pylen, t 100 15½ st., noch der selve voer 2900 pylen, t 100 15 st., noch 400 pylen, ten selven prieze. Item Wouteren Jacops, gelevert ten selven prieze 2050 pylen. Item Marcelis van Woensel, 200 pylen, t 100 16 st. Item Henrie Oems, 220 pylen, ten selven prieze ende Aelbrecht Willemss, 100 pylen 16 st. vz. al te samen 50 Rins. gul. 8½ st. Aankoop van pijlen.

Item Ghysbrecht Tripmeker, voer willigen hout (om) colen af te branden omme buscruyt te makenen 3 Rins. gul. 10 st. Item Lambrecht Peterssen, voer willigen hout (om) colen af branden totten voirs. buscruyt, 4 Rins. gul. 10 st. Item voer een voeder torfs 10 st. oirt., noch een voeder torfs 10 st., noch een voeder torfs 11 st., verbesicht int maken van den voirs. buscruyt. Item noch voer een voeder hartshout totten selven verbesicht 12½ st. Item noch voer 5 thonnen hout colen totten selven verbesicht, 1 Philips. gul. Item noch voer thonnekens dair buscruyt inne gedaen is 5 st. Item noch voer torff, int breken vanden zalpeter verbesicht 4 st. ende van cuypen te bynden, totten cruyt gebesicht 2 st. vz. dit tsamen 11 Rins. gul. 19 st. 3 oirt. Vervaardiging van buskruid, en gereedschappen tot dat einde gebruikt.

Item van een yseren lepel (om) buscloten in te ghieten 1½ st. Item noch voer 2 lepelen, dairmen buscruyt vutten visel mede schept ½ st. Item noch voer eene thonne (om) pyllen inne te doene 3 st. Item Thomas Ketheler, van eenen kethel te lappen, dairmen buscruyt in siedt (van zieden) 4 st. Item den Busmeester, voer 3 thonnekens 9 st., ½ vat 2 st. ort., noch 2 thonnekens 7 st., noch ½ vat 2 st. ort. Item Evert Janss, voer een nieuw zeef 6 st., verbesicht int maken vander buscruyt ende tcruyt dairinne te doen, vz. tsamen 34½ st.

Item Jan Arntssen, Olisleger, van dat hy op zyn molen ende met zynre perden, zalpeter ende buscruyt gebroken ende gemalen heeft 4 daighen, sdaighs 9 st. vz. 36 st.

Item meesteren Willemen Gobels, clockgieteren, voer vier vysels, dairmen buscruyt, met eenen raide ende 5 stempels inne stampt, wegende 185 pont, tpont 2 st. 1½ ort. vz. 21 Rins. guld. 19 st. 1½ ort.

Item Arnde Stevens, vander bancken ende 5 stempelen voirs. opten Roesmalenschen thoeren met zynre toebehoirtte te setten ende buscruyt als voirs. is te makenen 7 Rins. gul.

Item Steven Peterss, vanden raide aende voirs. cruytmolen te makenen 24 st. Item Lodewich die smyt, 25 suldernagel ende (een) half vierdel lasnagel aende molen voirs. gebesicht 1 vlimsen. Item den selven, voer 5 yseren stampen, 4 banden ende 2 grote crammen aenden molen gemaict, tsamen wegende 51 pont, tpont 1 st. vz. tsamen 3 Rins. gul. 15 st. 3 ort.

Item Willem Bloemkens, op tHynthamereynde, in tyde dezer rekeninghe ende oirloighe, gelevert 200 pyl t 100 16 st., noch 300 pyl voer 46 st., noch 250 pyl t 100 17½ st., 1000 pyll t 100 16½ st. ende Wouter Jacopss 550 pylen t 100 16 st. vz. tsamen 18 Rins gul. 14 st. 3 oirt. Aankoop van pijlen.

1508.

Aankoop van lood voor kogels.

Item Goyart Cangieteren, voer 100 ponden loots in haeckbuscloeten met 5 formen in 8 haeckbussen, Cracht Snepart in zynen leger tot *Liessel* gelevert tsamen, met teerlingen laken, dairaff betaelt 4 Rins. gul. Item den selven, van dat hy omtrent 100 ponden loots (heeft) vergoten inder groeter zerpentyne inder layen die verrot was, voor zyne arbeyt 6 st. Item Jacop Coelborner, voor 243$^1/_2$ pont loots, verbesicht tot buscloten, t100 45 st. Item den selven, noch voer 333 pont lootz, verbesicht tot buscloten t100 46 st. ende van vueren int Weeghuys 1 st. Item noch den selven, voer 446 pont lootz t100 ten priese ende als bove verbesicht ende 1 st. van vueren. Item noch den selven, voer 317 pont loots, als bove verbesicht, t 100 45 st., ende Willeme Janssen voer 13 pont 6$^1/_2$ st. vz. dit tsamen 35 Rins. gul. 13$^1/_4$ st.

Item voer loet, by den gecommitteerden vander Meyerien, tot behoef der ruyteren omme buscloten dair af te ghieten, betaelt, jerst 5 Rins. gul., noch 52 st., noch 4 Rins. gul. 8 st. vz. tsamen 12 Rins. gul. 9 st.

Item Arnde Beys, voer loet by hem gelevert, jerst op Dirck die Monick scip 10 pont, noch 8$^1/_2$ pont, noch opter baerdsen 14 pont, noch 10 pont tot Willeme Jansse, tpont $^1/_2$ st. vz. tsamen 21 st. oirt.

Malen van salpeter en buskruid.

Item Jan Arntss, opt Hynthamereynde, op synre molen met zynre perden, zalpeter ende buscruyt gebroken ende gemalen, 3 daighen sdaighs 9 st. vz. 27 st.

Gereedschappen tot het vervoer en maken van buskruid.

Item voer 3 thonnekens, dair buscruyt inne gevuerdt waert opten *Hamme*, 4 st. 3 ort, voer een zeeff 2$^1/_2$ st. ende een alt (oude zeef) te vermaken 3 st., noch 8 eerde teyleren, omme buscruyt te droegen 3 st. ort., noch 2 pont loets verbesicht in vormen te proeven, voer meel die visëlen (vijsels) te setten ende vet te smeeren 2 st., noch voor een zeeff 2 st., noch voer 2 coperen schalen omme buscruyt te wegen 13$^1/_4$ st. vz. tsamen 28 st.

Dagloonen voor het maken van buskruid.

Item Wouteren Boeyens, Busmeester, inde weke Dionisy, ende Peter van Gemart syn knecht, elck 5 daigen, Berthout van Gemairt, 4 daighen inde weke S^t^. Galle, Wouteren 8 daigen metten Sondach, Peteren 6 daigen ende Barthout 3 daigen inde weke der 11,000 Meegden, Wouter 7 daigen, Peter 2 daigen ende Berthout 6 daigen inde weke Symonis en Jude, Wouter 5 daigen ende Berthout 3$^1/_2$ dach inde weke Katheryne, Wouter 7 daigen, syn knecht 3 daigen, inde weke Andree, Wouter 7, syn knecht 4 daigen inde weke Lucie, Wouter 7 daigen, syn knecht 6 daigen inde weke Thome, Wouter 7 daighen ende Ghysbrecht syn knecht 4 daigen, hebben buscruyt, zalpeter, colen, gebrant, gebroken, bereidt ende gemaict, sdaighs voer Wouteren 4 st. ende syn knecht 2 st. vz. tsamen 17 Rins. gul. 5 st.

Maken van buskruid, geschut bereiden en herstellen.

Item die voirs. Wouteren, Busmeester, in den voirs. oirloige van Corssemisse seven incluys tot Bamisse acht incluys, buscruyt ende zalpeter te maken ende breken, bussen te bereiden ende te repereren, in dieversche tyden alnoch gedient 198 daighen, sdaighs 4 st. ende Sondach heilich dach, nae overcome met hem gemaict, mede gerekent vz. tsamen 39 Rins. gul. 12 st.

Item Ghysbrecht Troest, van dat hy insgelicx, in tyde voirs., metten

voirs. Busmeester, buskruyt ende salpeter heeft helpen breken ende maken, 8 daighen ende sdaighs 2 st. ort. ende noch 113 daighen, sdaighs 2½ st. vz. tsamen 18 Rins. gul. 15 st.

Item Arent Willemssen, insgelicx buscruyt helpen maken metten voirs. Busmeester 20 daighen, sdaighs 2 st., noch 35 daighen, sdaighs 2 st. oirt. ende noch 86½ dach, sdaighs 2½ st. vz. tsamen 16 Rins. gul. 15 st.

Item insgelicx Goyart van Weert, metten voirs. Busmeester ende zynre knechten, gewrocht 74 daighen, sdaighs 2½ st. ende vz. 9 Rins. gul. 5 st.

Item Wouteren, Busmeester voirs., van 2^en^ weken hy nae Remigi achte (1508) in maniere voirs., alnoch gedient heeft 14 daighen ende Arnt Willemsen 2 daighen ende die nyeuwe gecommitteerden niet en betaelden, mits dien dat den oirloige aenghinck vz. tsamen 3 Rins. gul. 1 st.

Aankoop van geschut.

Item Wouteren, Busmeester voirs., van dat hy drie weken tyts heeft geweest tot *Antwerpen* ende *Mechelen*, omme die bussen die aldair gecocht waeren te rusten ende tstoff *tAntwerpen* gewogen ende tot *Mechelen* gebrocht vz. 4 Rins. gul. 12 st.

Item, drie gesellen, die den voirs. Busmeester in diversche diensten geholpen hebben, 6 st. ort. Item voor twee thonnekens met buscruyt gevult, die tot *Tiel* gingen 4½ st., noch van cuypen, bodem ende repen 1½ st. Item van wegen van 200 metalen en 200 yseren slangen, den waigmeester 3 st. Item eenen voerman van een busch van *Mechelen* ende een thonne salpeter alhier te brengenen 24 st. Item Meester Wouteren voirs., wederom tot *Mechelen* gereyst is geweest, omme eene busse alhier te doen brengen, den selven voer zyn montoosten, theringe, van waiggelt, op ende af te doen ende van meer andere onraet dairop lopende, bij hem overgegeven, belopende 3 Rins. gul. 4 st. vz. tsamen 5 Rins. gul. 3 st. ort.

Lood voor kogels aan den Vorst van *Anholt*.

Item Jacop Callborner voirs., den Voirst van *Anholt* alnoch gelevert 825 pont loots, t 100 45 st. vz. 18 Rins. gul. 11 st. ort.

De groote bus of het groot kanon door den Vorst van *Anholt* voor *Poederoijen* gebruikt andermaal met schieten beschadigd.

Item, nae dien die Furst van *Anholt*, *Poderoyen* hadde benodicht, die groete yseren busse deser stat, achter aender cameren, voer dat laetgat ende voer die voirs. nyeuwe banden gereeten, metter bodem achter vuyt gegaen, int schieten voer *Poderoyen*, is die selven busse wederomme bestelt aen den voirs. Lodewigen te vermaken ende met nyeuwe banden overal te versien, op dat mense weder schieten mach, nae begeertte die voirs. Furst van *Anholt*, ende dair aene verdient ende met hem dien overcomen voer yser, colen, smeden ende arbeyt tsamen, dairaff die Meyerien inden extracte hebben laten passeren ende betaelt die 3de 4de parte, 62 Rins. gul. 10 st.

Affuit der groote bus.

Item Steven Petersen, voer 4 raderen metten voirgestelle totter groeter busschen dienende, 13 Rins. gul. ende te bearbeyden die voirs. busse te proevenenen, 2 Philips. gul. vz. tsamen 15 Rins. gul. 10 st.

Summe van desen 180 Rins. gul. 3 st. ort.

Kapittel 25.

Ander vutgheven van diversen schencken, propinen ende ghyften, Heeren, Steden, Jonckeren, Cappeteynen ende anderen, ten ocsuyne van den oirloighe ende in dimpetreren van den acquyten, in penningen, wyn, gelaighen ende anderssins, by den platten lande inden voirs. extracte gepasseert, in tyde deser rekeninghe ende alhier volght:

Schenkingen van geldsommen aan den Heer *van Chiveren*, den Cancelier van *Brabant* en anderen.

In den jersten, omme te hebbenen acquyten vander verschoeten penningen, byder stat ende der Meyerien metten Furst van *Anholt*, inder reysen int velt ende der vianden coeren af te meyen, etc., by raide ende advys van ennige Heeren ende vrienden gescenct, omme te comenen totten effect van dien, ende tdorde part afslach te hebbenen van den qsent (consent) vanden drien maenden, den Heer van *Chiveren* 100 Rins. gul., den Cancellier van *Brabant* 80 Rins. gul., Jeronimo Lauweryn 20 Rins gul., Meester Kaerle VerdeRue, Secretaris inden Hoigen Raide, die behoeften te teekennen, 4 Rins. gul., Meester Henricke, clerck des Cancelliers van *Brabant* 4 Rins. gul. ende voer die expeditie van den brieven dairop dienende 4 Rins. gul. vz. tsamen 212 Rins. gul.

Aan den Vorst van *Anholt* een *bruinvisch* vereerd.

Item Willemen Ketheler, voer een *bruynvisch* inde naem der stat ende Meyerie den Furst van *Anholt* gescenct, omme (dat) zyne genaden begeerden 2 thonnen buscruyts, ende (om) dat hier mede afgestelt te zyn, ende dairvoer betaelt 5 Rins. gul.

Schenkingen van wijnen aan den Vorst van *Anholt*.

Item den voirs. Furst alnoch geschenct, als zyn genaden tot diversche tyden in deser stat gecomen zyn(de) omme behulp en assistentien vander oirloighe te hebbenen, te wetenen: des maendaighs nae Sint Aighten dach, 12 der stat kannen wyn tot Peteren Raescops gehaelt, Altera Mathie 12 der stat kannen wyn tot Gerit Willemssen, ende op ons Vrouwen dach Nativitatis tot Agnes Dorffe, 12 der stat kannen vz. tsamen 11 Rins. gul. 2 st.

Wijn geschonken aan de vier Hoofdlieden van het regiment des Vorsten van *Anholt*.

Item den vier Hooftluden vander 1600 voetknechten des Fursten van *Antholt*, te wetenen Cleyn Enderlin xpofer Horenhamer, Michiel Croos ende Hans Amman, ter cause voirs., geschent tsamen, byder stat kannen inden *Zwaen* gehaelt vz. 45 st.

Idem aan de Heeren van den Raad in *Holland* te '*s Hertogenbosch* aanwezig, om een accoord te treffen aangaande de bemagtiging van het slot te *Poederoijen*.

Item den Heeren van den Raide in *Hollant*, 10a Merti alhier wesende, omme te accorderen opt stuck van *Poderoyen*, tot Gerit Willemsen geschenct 4 der stat kannen vz. 30 st.

Item den Heeren van *Hollant* voirs., alhier wesende in de Pinxter heilige daghen opt stuck des voirs. oirloighs, alnoch tot Jans die Cock geschenct 8 der stat kannen vz. 3 Rins. guld.

Idem aan de Heeren van *Dordrecht*.

Item den Heeren van *Dordrecht*, inde Cruys daighen alhier wesende, ter cause des oirloighs, tot Agnese Dorff geschenct 4 der stat kannen vz. 30 st.

Item ten selven tijde, den Monsterheeren ende Penninckmeester, den Heer *de Montagys*, omme te bat, die monstercedullen te laten passeren, ter voirs. plaetsen geschenct 7 der siat kannen vz. 52½ st.

Idem aan den Heer van *Aeijmerijs*.

Item opten Pinxtavont inden *Zwaen*, den Heer *van Aeymerys*, die naeden

her (het leger) reysden, ende (omdat) syn volck egeenen scade inder Meyerien doen en souden, geschenct 8 der stat kannen vz. 3 Rins. gul.

Item den Heer *van Brerode*, vuyt *Hollant* alhier wesende, des vrydaighs nae Paesschen, geschenct 4 der stat kannen tot Jacops van Casteren gehaelt vz. 30 st.

Idem aan den Heer van *Brederode*.

Item 28 Merte, die Gedeputeerden van den Raide ende steden van *Hollant*, in deser stat wesende ende met deser stat ende den gecommitteerden, finalick sluytende metten Furst van *Anholt*, het tractaat *Poderoyen* te benodigen (in te nemen) tot Gerit Willemsen geschenct 18 quarten vz. 45 st.

Idem aan de Heeren van den Raad der Hollandsche steden, bij het finaal sluiten van het traktaat aangaande het beleg van *Poederoijen*.

Item, naedien die Furst van *Anholt*, *Poderoyen* hadde benodicht 3a Juny, byden Heeren deser stat ende den gecommitteerden zynre genaden, omme synre weldaet ende fromicheit inden leger, noch zynde geschenct een stuck wyns ende aldair gevuerdt, houdende drie aemen, die aem 10 Rins. gul. ende vutten kelder te doen 3 st. vz. 30 Rins. gul. 3 st.

Idem aan den Vorst van *Anholt*, als erkentenis voor de inname van *Poederoijen*.

Item die Keyserlicke Mayesteyt in deser stat comende, voer syn willecome ende *jerste* Keyser, comende omme ons te troesten, assistencien ende defendencien inden tegenwoirdiggen oirloighe, ende dit arme lant niet te laten dessolaet oft verdorven, geschenct twee stucken wyns van 11 aemen 18 vierdel, tvoeder gecocht voer 36 gouden gul., ende den wyn vutten kelder te doen ende ter plecken te vueren 8 st. ende vz. tsamen 93 Rins. gul. 5 st.

Idem aan den Keizer, voor eene welkomst bij zijne eerste intrede te *'s Hertogenbosch*.

Item noch zynre K. Ma. ten selven tyde geschenct 100 malder haveren, tmalder gecocht voer 13½ st. ende te scepe te draigenen 12½ st. vz. tsamen 68 Rins. gul. 3½ st.

100 malder haver aan den Keizer geschonken.

Item ten selven tyde, ende zyne K. Ma. alhier gehuldt waert, gegeven ende geschenct voer trecht van den tappissiers 4 Rins. gul., den lackayen 2 Rins. gul. 10 st., den helbardiers 3 Philips gul., den heralten 2 Philips gul., den pypers en trommeslegers 36 st. Voer verleys ende besigen van den laken (schadeloosstelling voor verlies aan laken, gebruikt om de verhevene plaats, en den troon waarop de huldiging plaats had, mede te behangen) 18 st. Item van den gereempt (het opslaan dier verhevenheid) ende oirdens te stellenen 32 st. vz. tsamen 17 Rins. gul. 1 st.

Verschillende betaalde regten en schenkingen bij de huldiging des Keizers.

Kosten voor het daarstellen van den troon tot die huldiging.

Item den lackaye des Fursten van *Anholt*, van dat hy int seker tydinge ende bodenbroet bracht, dat die van *Poderoyen* hen opgegeven hadden ende tslot gewonnen was, geschenct 4 Philips gul vz. 5 Rins. gul.

Bodenloon aan den lakei des Vorsten van *Anholt*, voor het brengen der tijding dat het slot van *Poederoijen* gewonnen was.

Item Meesteren Charle VerdeRue, Secretaris in den groten Raide ons genedichsten Heeren te *Mechelen*, van dat hy den gedeputeerden deser stat ende Meyerien, int impetreren van den acquyten, zeer dienstelick ende behulpelick is geweest ende ter zake van dien, hem genoech beloeft ende toegeseeght was, geschenct eenen oss gecocht voer 11 Rins. gul.

Charles VerdeRue, Secretaris van den Grooten Raad des Keizers, eenen os geschonken voor zijne verleende hulp in het bekomen der acquiten.

Item Meester Hanssen Reuver, Secretaris ende Audientier der K. Ma., van dat hem insgelicx, ter cause vander voirs. acquyten beloeft was, geschenct 30 gouden gul. ende 20 Philips gul. ende den Doerweerder van onsen jongen Heer ende *Prince Kaerle*, 1 Philips gul. vz. tsamen 68 Rins. gul. 5 st.

Hans Reuver, Secretaris en Audientier des Keizers en den Deurwaarder van den jongen Hertog Karel ter zake als voor schenkingen in gelden gedaan.

—
1508.

Regt betaald aan den Deurwaarder des Keizers ter gelegenheid van de huldiging.

Item den Duerweerderen der K. Ma. voer huer recht, ter cause van der voirs. huldinghe, 10 Philips gul. q. vz. 12 Rins. gul. 10 st.

Aan de Ruiterkapiteinen een gelag geschonken om de ruiters uit de Meijerij van *'s Hertogenbosch* in die van *Antwerpen* te brengen.

Item den Cappeteynen van den ruyteren by den gecommitteerden vander Meyerien, omme die selve ruyteren vutter Meyerien, te conduceren inder Meyerien van *Antwerpen*, geschenct een gelaigh beloepende 4 Rins. gul.

Charles Leclerc, Ontvanger en Thesorier van Oorlog, zijne regten van de verleende acquiten.

Antonius de Lalaing, Monstermeester des legers, als voor.

Item Willemen Ysack, dienaer ende clerck van Charle Leclerc, Ontvanger ende Tresorier van der oirloighen, op rekeninghe, voer trecht den selven Tresorier compt van den 100ten penninck van den 11,525 pont 13 s. 4 d. Artois, van den acquyten byder gedeputeerden overgebracht, inden jersten dair af betaelt 60 Rins. gul. Item den Monstermeester Heer *Anthonis Lalilaing* (de *Lalaing*) insgelicx voer syn recht van den acquyten geworven 115 Rins. gul. ende Willemen van Diest, zynen Stadthelder, opter toecomende recht van zynen Heer gegeven 12 Rins gul. vz. dit tsamen 187 Rins gul.

De Vorst van *Anholt* een paard geschonken.

Item Katheryne Mols, 9 Juny (toen) die stat metten gecommitteerden van der Meyerien overquamen ende cochten tpert den Furst van *Anholt* als voirs. is, te schencken, vertheert 3 Rins. gul. Item 15 July, doemen aldair overquam metten Greve *van Bueren*, van zynen dienst deser stat ende Meyerien opten *Hamme* gedaen, vertheert $40^1/_2$ st. ende den Rentmeesteren, omme der stat ende Meyerien behulpelic ende niet lettelick te wesenen int werven van den acquyten, geschenct een gelaighen 18 st. vz. tsamen 5 Rins. gul. $18^1/_2$ st.

Overeenkomst met den Graaf van *Bueren* aangaande zijne op den Ham bewezen dienst en om behulpzaam te wezen in het bekomen der acquiten.

Andere uitgaven voor het bekomen der acquiten en om ten Hove en bij de Staten van *Brabant* te verkrijgen dat die in toekomende tijden van de loopende bede zouden kunnen worden afgetrokken.

Item Lambrecht Millinck, Meester Symon, Secretaris, ende Jan van Kessel, Scouteth tot *Boxtel*, ten Hove ende ter dachvairt zynde, nae den vutgaen deser rekeninghe, ter cause vander penningen ende costen int orloighe verschoten, acquyten dairop te impetreren, ende int toecomende tyde aen der lopende bede te cortten, tselve met propinen ende anderssins te volgen, gegeven 100 Rins. gul.

Aandeel in het onderhoud der ruiterij.

Item, naedien den tyt der voirs. gecommitteerden ende deser rekeninghe geeyndt was, ende die ruyteren alnoch met groten getale, laghen in defensie slants op die frontieren, als van den 5ten Octobri acht (1508), beginnende, ten eynde van den tractate ofte bestande, dairaff opt lant, omme huer porcie te betalenen wairt vutgesonden 4500 Rins. gul., dairaf Dirck van Hedel ende Mathys Lambrechtss den ontfanck hadde, ende die voirs. gecommitteerden betaelden deser stat porcie, omme die ruyteren vutter stat solt te hebbenen, 1500 Rins. gul. ende noch voer overdienst, den selven ruyteren 300 Rins. gul. vz. tsamen 1800 Rins. gul.

Summe van alrehande saken voirs. 2647 Rins. gul. $19^1/_2$ st.

Kapittel 26.

Soldijen aan de ruiterij en het voetvolk betaald.

Ander vutgheven, van tgheen dat die gecommitteerden van der stat ender Meyerien, den Hoofdluden, Cappeteynen, ruyteren ende knechten te voete ende te perden, in defensie s'lants in tyde des voirs. oirloighs gelegen, van soldie, ende andrissins van gelycken dair aene clevende, navolgende der monsteringe dairaf gedaen, betaelt hebben, als by declaratie van elcken int syne, alhier volght.

1508.

Inden jersten Bernt Paeff, Hoeftman, voer hem ende zynder knechten, betaelt 13 Septembri Anno Septimo (1507) 100 Rins. gul., noch 18 Septembri 120 Philips gul., noch 28 Septembri 100 Philips gul., noch 2ª Octobri 337 Philips gul. 5½ st., noch 3ª Octobri 550 Rins. gul., noch 36 Rins. gul., noch 17 Octobri 280 Rins. gul., noch den lesten Octobri 365 Philips gul. 3½ st., noch ten selven daige 9 Rins. gul. 13½ st. in een quitancie van meerder sommen. Ende noch nae syn doet, synre huysvrouwen 12 Rins. gul. 10 st., maickt dit altsamen 2140 Rins. gul. 19 st.

Aan den Hoofdman Berent Paeff en zijne knechten.

Berent Paeff overleden.

Item, nae dien Bernt voirs. doet was, ten huyse Lambrecht van Buerinck, by rekeninghe in presentie van Arende Beys ende Lambrecht van den Boegaert, 95 zynder knechten alnoch betaelt elcken 2 Philips gul. vz. 237 Rins. gul. 10 st.

Item den selven knechten, nae doede van hueren Hoeftman, alnoch by rekeninghe betaelt, dair Evert van Doerne in syne stede Hoeftman af gestelt waert, quitancie gegeven heeft, 412 Philips gul. vz. 515 Rins. gul.

Evert van Doerne, Hooftman in plaats van Berend Paeff.

Item des voirs. Paeffen knechten tot 95 toe overgedient elck 2 daighen ende dairvoer betaelt 27 Philips gul. 3½ st. q. vz. 33 Rins. gul. 18½ st.

Summe van desen 2927 Rins. gul. 7½ st.

Kapittel 27 *als* 26.

Item Jorie Steenbreker, Hoeftman, 24 Octobri aengaende, vutgaende 7 Novembri excluys, gedient met 105 paeyen, beloepende 14 daighen maken 210 Philips gul. q. vz. 260 Rins. gul. 10 st.

Hoofdman Joris Steenbecker en zijne paijen.

Item de voirs. Jorie, alnoch gedient van 7 Novembri incluys ende vutgaende 12 Decembri met 100 paeyen, beloepende 5 weken 555 Philips gul. q. vz. 693 Rins. gul. 15 st.

Item die selve, noch gedient van den 12ten Decembri aengaende tot 2ten January dair nae vutgaende ende excluys, met 100 paeyen beloepende van drie weken 303 Phs. gul. q. vz. 378 Rins. gul. 15 st.

Item die selve Jorie, noch gedient aengaende 2ª January, vutgaende 6ª February excluys, met 101 paeyen, maken van 5 weken 505 Phs. gul q. vz. 631 Rins. gul. 5 st.

Item die selve, alnoch gedient met 101 paeyen twee daighen als 6 ende 7ª February vz. 36 Rins. gul. 1½ st.

Item Jorie voirs., alnoch gedient inden leger tot *Aelst* voer *Poderoyen* met 140 paeyen, ende doen heeft men betaelt voer die maent 4 gouden gul., aengaende 8 February ende vutgaende 11 Aprilli excluys beloepende van 9 weken 1260 gouden gul. q. vz. 1764 Rins. gul.

Item die selve, noch gedient tot *Lomel* met 77 paeyen, aengaende 11 Aprillis ende 24 Meye vutgaende, beloepende van 6 weken 462 Phs. gul. q. vz. 577 Rins. gul. 10 st.

Summe van desen 4343 Rins. gul. 16½ st.

Kapittel 28 *als* 26.

Daniel van Vlierden met zijne paijen.

Item Danelen van Vlierden, met 104 paeyen gedient, aengaende 11 Octobri ende vutgaende den 24ten der selver maent Octobri, beloepende van 14 daighen 260 Rins. gul.

Jan van Lijt, Kapitein op de baerdse te *Bokhoven*, met zijne paijen.

Item Jan van Lyt, als Cappeteyn opter baerdsen tot *Buchoven*, met 70 paeyen, aengaende den 14en Novembri ende vutgaende den 18en Decembri gedient incluys, beloepende van 5 weken 350 Philips gul. q. vz. 437 Rins. gul. 10 st.

Item die selve, noch gedient met 60 payen, 19 Decembri ingaende ende 2a January vutgaende ende excluys, beloept 14 daighen ende dairvoer betaelt 120 Ph^s. gul. q. vz. 150 Rins. gul.

Item die selve, noch gedient met 40 paeyen, aengaende 2a January ende vutgaende 16 January der selver maent excluys, beloept van 14 daighen 80 Ph^s. gul. q. vz. 100 Rins. gul.

Hoofdman Jan van Hoculum.

Item Jan van Hoculem, Hoeftman, van dat hy in den lande van *Huesden* 20 Novembri, metten volck aldair gelegen heeft, betaelt 17 Ph^s. gul. 21½ st. vz. 22 Rins. gul. 6½ st.

De Schout van *Hedikhuizen*, Claes Pouwels, Hoofdman op de baerdse.

Item Claes Pouwelss, Scouteth van *Hedickhuysen*, opter baerdsen als Hoeftman gedient met 21 paeyen, 16 January ingaende ende 19 February vutgaende, beloepende 5 weken ende elcke paeye ter maent 4 gouden gul. maekende 155 gouden gul. q. vz. 217 Rins. gul.

Vranck de schipper, Kapitein op de hueijen.

Item Vranck die Scipper, als Cappeteyn met synre hueyen, aengenomen prima Decembri ende 6a Aprilli vutgaende excluys, sdaighs een Ph^s. gul. q. vz. van 127 daighen 158 Rins. gul. 15 st.

Item die selve, alnoch op zyn voirs. schipp met 22 paeyen gedient, aengaende 19 Decembri ende vutgaende 26 February, beloepende 10 weken, dairvoer betaelt 220 Ph^s. gul. q. vz. 275 Rins. gul.

Vranck voirs. haalt met zijne knechten de baerdse van *Geertruidenberg*, en brengt die in gereedheid.

Item de voirs. Vranck ende Merten die Scipper, met een deel knechten, die baerdse tot *Sinte Gertrudenberghe* gehaelt ende die gereet te maken, dair af hem betaelt 38 Rins. gul.

Item den selven, noch van bereydinge der scepen ende anderen onraet, dair af betaelt 9 Rins. gul. 8½ st.

Evert Hooze, Hoofdman op de hueijen en baerdse.

Item Evert Hooze, opter voirs. huyen ende baerdsen als Hoeftman met 60 paeyen gedient, aengaende 20 February ende vutgaende 6a Aprilli excluys, belopen 6 weken 4 daighen, ende elcken paeye ter maent 4 gouden gul. maken 394 gouden gul. 8 st. Ende alhier afgetoighen 22 paeyen 5 daighen aen Vrancken den Schipper betaelt als 15 gouden gul. 20 st., blyft alhier ende betaelt 378 gouden gul. 16 st. q. vz. 516 Rins. gul.

Summe van desen voirs. percelen 2284 Rins. gul.

Kapittel 29 *als* 26.

Heer Marten Wil-

Item Heeren Marten Willen, Ridder, als Hoeftman met 60 paeyen gedient

1508.

aengaende 14 Novembri ende vutgaende 2ª January excluys, beloepende van 7 weken 357 Phˢ. gul. q. vz. 446 Rins. gul. 5 st. len, Ridder, Hoofdman.

Item die selve, noch gedient met 60 paeyen, aengaende 2ª January ende vutgaende 29 February, beloept van 8 weken 3 daighen 429 Phˢ. gul. 14 st. q. vz. 536 Rins. gul. 19 st.

Item opten huyse van *Gansoyen*, vier paeyen gedient, aengaende 8 February totten 5ᵗᵉⁿ Aprilli incluys, 2ᵉⁿ maenden beloepende 32 Phˢ. gul. q. vz. 40 Rins. gul. Eene bezetting van 4 man op het huis van *Gansoijen.*

Item Goyarden van der Graft, ontfangen voer die knechten die opter baerdsen laigen, jerst 36 Phˢ. gul. noch 50 Rins. gul. 8 st. vz. tsamen 95 Rins. gul. 8 st. Goijart van der Graft, Hoofdman.

Item den Voight van *Rueremunde*, Hoeftman, met 247 paeyen, aengaende 29 Aprilli totten 26ᵉⁿ Meye incluys gedient, beloepende vier weken ende elcken paeye ter weken eenen gouden gul. q. vz. 1383 Rins. gul. 4 st. De voogd van *Roermonde*, Hoofdman.

Summe van desen percelen 2501 Rins. gul. 16 st.

Kapittel 30 *als* 26.

Item Velten van Landsberch, als Hoeftman, met 60 paeyen gedient, aengaende prima Octobri ende vutgaende 5ª Novembri, beloept 5 weken 295 Phˢ. gul. q. vz. 368 Rins. gul. 15 st. Hoofdman Vilten van Landsberch.

Item dieselve, noch gedient met 71 paeyen, aengaende quinta Novembri ende vutgaende 17 Decembri excluys, 6 weken 4 daighen, beloepende 468 Phˢ. gul. 11 st. 3 ort. q. vz. 584 Rins. gul. 6 st. 3 ort.

Item die selve, noch gedient met 65 paeyen, aengaende 17 Decembri ende vutgaende ultima Decembri der selver maent excluys, beloepende 14 daighen 130 Phˢ. gul. q. vz. 162 Rins. gul. 10 st.

Item die selve, alnoch gedient met 65 payen, ultima Decembri aengaende ende 10ª Merti vutgaende ende excluys, beloept van 10 weken 650 Philips gul. q. vz. 812 Rins. gul. 10 st.

Item die selve, alnoch gedient, aengaende prima Merti ende vutgaende 12 Aprilli incluys met 50 payen, beloepen van 5 weken 250 Phˢ. gul. q. vz. 312 Rins. gul. 10 st.

Item die selve, alnoch gedient met 75 paeyen, 13ª Aprilli aengaende ende weder vutgaende 29 Aprilli der selver maent ende excluys, 16 daighen 171 Phˢ. gul. q. vz. 213 Rins. gul. 15 st.

Item die selve Velten, alnoch gedient, aengaende 29ª Aprilli totten 26ᵉⁿ Meye dairnae incluys, met 226 paeyen, beloepende 4 weken ende in deze betaelt gouden gul. q. vz. 904 gouden gul. maken 1265 Rins. gul. 12 st.

Summe van desen 3719 Rins. gul. 18 st. 3 ort.

Kapittel 31 *als* 26.

Item Leeuw van Ratingen, Hoeftman, aengaende 19 Septembri ende Hoofdman Leeuw van Ratingen.

vutgaende 7 Novembri excluys, met 51 paeyen gedient, beloept van 7 weken 357 Ph^{s}. gul. q. vz. 446 Rins. gul. 5 st.

Item die selve, noch gedient, aengaende 7^{a} Novembri ende vutgaende 2^{a} January incluys met 96 paeyen, beloepende 768 Ph^{s}. gul. van 8 weken q. vz. 960 Rins. gul.

Item die selve, alnoch gedient met 91 paeyen, aengaende 3^{a} January ende vutgaende 29 February incluys, beloept van 8 weken 2 daighen 753 Ph^{s}. gul. 12 st. vz. 941 Rins. gul. 17 st.

Item Leeuw voirs., alnoch gedient met 75 paeyen 13 weken, van prima Merti tot ultima May excluys, beloepende 975 Ph^{s}. gul. q. vz. 1218 Rins. gul. 15 st.

Item die selve, alnoch gedient met 75 paeyen, den lesten Meye aengaende tot quinta Octobri 1508 incluys, beloept van 18 weken 3 daighen 1381 Ph^{s}. gul. 2$^{1}/_{2}$ st. Ende noch gedient met 33 paeyen 7 daighen, ende noch aen knechten die hy orloff ghaff 30 Ph^{s}. gul., beloept 63 Ph^{s}. gul. q. vz. dit tsamen 1805 Rins. gul. 2$^{1}/_{2}$ st.

Summe van desen 5371 Rins. gul. 19$^{1}/_{2}$ st.

Kapittel 32 *als* 26.

Hoofdman Lenart van Scharrendorff.

Item Lenart van Schaendorf (Scharrendorff), Hoeftman, met 329 paeyen gedient van den 28^{en} dach Aprilli totten 25^{en} Meye incluys ende voer elcken paeye ter maent 4 gouden gul., beloept van 4 weken 1316 gouden gul. q. vz. 1842 Rins. gul. 8 st.

Item die selve, alnoch gedient aengaende den 26^{en} Meye totten 6ten July incluys, met 238 paeyen, 6 weken beloepende 1428 gouden gul. q. vz. 1999 Rins. gul. 4 st.

Item die selve noch gedient aengaende 7 July vutgaende 28 Septembri incluys, beloept 12 weken met 214 paeyen ende hem dairvoer betaelt 2568 Ph^{s}. gul. ende noch aan sekeren knechten voer en nae gedient ende oirloff gegeven 151 Rins. gul. 15 st. vz. tsamen 3361 Rins. gul. 15 st.

Item die voirs. Lenart, noch gedient met 100 paeyen, aengaende 29 Septembri ende vutgaende quinta Octobri incluys, eene weke beloept 100 Ph^{s}. gul. q. vz. 125 Rins. gul.

Summe van desen 7328 Rins. gul. 7 st.

Kapittel 33 *als* 26.

Hoofdman Niclaes Fotlender.

Item Niclaes Fotlender met 237 paeyen gedient, aengaende den 28 Aprilli totten 16^{en} Meye incluys, beloept 4 weken eenen dach, ende elcken paeye ter maent 4 gouden gul., maken 981 gouden gul. 24 st. q. vz. 1374 Rins. gul. 12 st.

Hoofdman Wouter van Baecx, op het huis te *Megen*.

Item Wouter van Baecx, tot *Megen*, met 13 paeyen gedient, den 10^{en} Merte aengaende ende den 15^{en} Aprilli vutgaende, maickt van 5 weken 2 daigen 63 Ph^{s}. gul. 9 st. q. vz. 79 Rins. gul. 4 st.

Item opten huyse tot *Oyen* 38 paeyen gelegen, 7ª May aengaenden ende den dorden Septembri incluys vutgaende, maickt van 17 weken eenen dach 651 gouden gul. 7 st. q. vz. 911 Rins. gul. 15 st. 1508. Idem op het huis te *Oijen*.

Item opten voirs. huyse tot *Oyen*, alnoch gelegen 15 paeyen, aengaende den 4en Septembri totten 5ten Octobri incluys, maken van 4 weken ende elcken paeye ter weke eenen Phs. gul. 85 Rins. gul. 14 st. ort. Idem.

Item Jecolin van Basel, Hoeftman, met 82 paeyen gedient, aengaende den 23en Meye, ende geseynt (gezonden) den selven nae *Hollant*, alsoe hem op die hant gegeven 82 gouden gul. q. vz. 114 Rins. gul. 16 st. Hoofdman Jecolin van Basel, naar *Holland* gezonden.

Item Joncker Goessen van Elden (Elderen) met 35 paeyen gedient, aangaende 11ª Aprillis ende vutgaende prima May incluys, beloept 3 weken ende dairvoer betaelt 105 Phs. gul. q. vz. 131 Rins. gul. 5 st. Hoofdman Joncker Goessen van Elderen.

Item die selve, alnoch gedient met 68 paeyen, aengaende 2ª May ende vutgaende 27 Juny incluys, maickt van 4 weken eenen dach 553 Phs. gul. q. vz. 691 Rins. gul. 5 st.

Item die selve, noch met 58 paeyen gedient van den 28en Juny totten 3en Octobri incluys, maict 14 weken ende dair voer betaelt 812 Phs. gul. q. vz. 1015 Rins. gul.

Item Fritz van Kytzingen, Hoeftman, met 92 paeyen gedient, den 26en Meye aengaende ende 25 Juny incluys vutgaende, maickt 4 weken 3 daighen ende elcken paeye ter maent vier gouden gul. q. vz. 568 Rins. gul. 16 st. Hoofdman Frit Kijtzingen.

Item noch knechten orloff gegeven tot 42 ende onder Lenart van Schaendorf gelegen, ende elcken gegeven 1½ gouden gul. q. vz. 88 Rins. gul. 4 st.

Summe van den voirs. percelen 5060 Rins. gul. 11 st. oirt.

Kapittel 34 *als* 26.

Item Everit van Doerne, Hoeftman, met 15 perden een maent gedient, ende hem dair voer betaelt 120 Phs. gul. q. vz. 150 Rins. gul. Hoofdman Evert van Doerne of van Dooren.

Item die selve, met 116 paeyen alnoch gedient 14 Novembri aengaende ende 13 Decembri vutgaende excluys, beloept van 4 weken een dach 548 Rins. gul. 11 st.

Item onder Everiten voirs., knechten orloff gegeven, ende hadden overgedient, dair af betaelt 31 Rins. gul. 15 st.

Item Everiten voirs., alnoch gedient, aengaende 10ª Decembri ende vutgaende 2ª January incluys, met 100 paeyen, maickt van 3 weken 300 Phs. gul. q. vz. 375 Rins. gul.

Item Everiten voirs., alnoch gediend met 100 paeyen, 3ª January aengaende ende 23 January vutgaende excluys, maickt van 3 weken 300 Phs. gul. q. vz. 375 Rins. gul.

Item Everiten voirs., alnoch gedient, aengaende 23 January ende 4ª Mercy vutgaende excluys, met 90 paeyen, maickt 6 weken 540 Phs. gul. q. vz. 675 Rins. gul.

Item die selve Everiten, alnoch gedient met 50 paeyen, van 4ª Marcy totten 16ᵉⁿ Aprilli excluys, maickt 6 weken 300 Ph^s. gul. q. vz. 375 Rins. gul.

Item die selve Everiten, alnoch gedient den 16ᵉⁿ Aprilli aengaende totten 14ᵉⁿ Meye excluys, maickt van eenre maent van 75 paeyen 300 Phˢ. gul. q. vz. 375 Rins. gul.

Item die selve, alnoch gedient met 85 paeyen, den 14ᵉⁿ Meye aengaende ende 15ᵉⁿ Julij vutgaende incluys, maickt van 9 weken 765 Phˢ. gul. q. vz. 956 Rins. gul. 5 st.

Item die voirs. Everiten, alnoch met 102 paeyen gedient, aengaende 16ᵉⁿ July ende vutgaende den dorden Octobri incluys, beloept 11 weken 3 daighen 1164 Phˢ. gul. 21 st. q. vz. 1456 Rins. gul. 1 st.

Summe van desen 5317 Rins. gul. 12 st.

Kapittel 35 *als* 26.

Hoofdman Xipriaan van Lommel. Item Xipriaen van Lomel, Hoeftman, met 55 paeyen gedient, den 11ᵉⁿ Juny aengaende ende 6ª July vutgaende incluys, beloept eene maent 220 Phˢ. gul. q. vz. 275 Rins. gul.

Item die selve, noch gedient met 115 paeyen 7 July aengaende en 5ª Octobri vutgaende Ano octavo incluys, beloept van 13 weken 1495 Phˢ. gulden, ende heeft noch seven knechten oirloff gegeven die acht weken gedient hadden, beloept 61 Phˢ. gul. ende noch een knecht 11 weken 11 Phˢ. gul. vz. dit te samen 2227 Rins. gul. 10 st.

Kapitein Cracht Snepart. Idem Cracht Snepart, Capeteyn, met 154 paeyen gedient 20ª Augusti aengaende ende 4ª Octobri incluys vutgaende, beloept van 6 weken vier daighen 1262 Rins. gul. 16 st.

Kapitein Jorie Bregers. Item Jorie Bregers, aengenomen 10ª Septembri met 80 paeyen ende gedient 13 daigen ende dairvoer betaelt 192 Rins. gul.

Jonker Goessen van Elderen. Item Goessen van Elden (Elderen) met 19 payen seven daighen op Dirck die Monix hueye gedient 9 Phˢ. gul. betaelt q. vz. 11 Rins. gul. 5 st.

Dirk de Monick, als Hoofdman op zijn schip genaamd de hueije. Item Dirck die Monick voirs., van dat hy met zynen scepe 18 weken gedient heeft, voer zyn soult (soldij) hem toegevueght 1½ paeye, beloept 27 Phˢ. q. vz. 33 Rins. gul. 15 st.

Idem dient op *de Maas* tegen die van *Nijmegen.* Item die selve, noch gedient met zynen scip opter *Masen*, tegen die van *Nyemegen*, 14 daighen, sdaighs 18 st. vz. 12 Rins. gul. 12 st.

Idem dient op *de Maas*, voor den *Ham* te *Lith* en voor *Poederoijen.* Item dieselve, met zynen scepe noch gedient opten *Hamme* ende voirts voer *Poderoyen*, aengaende 10 Meye ende vutgaende 27 Juny incluys, beloept 49 daighen ende sdaighs 18 st. als voer vz. 44 Rins. gul. 2 st.

Item die selve, noch gedient voer *Poderoyen* 11 daighen, sdaighs 12 st., ende noch een maent als een solt gedient 5 Rins. gul. vs. tsamen 11 Rins. gul. 12 st.

Hendrik de Wilde. Item Henrick die Wilde, tot *Alem* geseyndt, ende gedient van den 5ᵗᵉⁿ Novembri met 30 payen 2 daighen, ende denselven als doen voirts onder

Leeuwen (van Ratingen) gesonden ende dairvoer betaelt 8 Ph⁸. gul 10 st. vz. 10 Rins. gul. 10 st.

Item die van *Geldrop*, van dat zy aen seker knechten die aldair 2 daighen gelegen hadden betaelt ende aen huer soults gecort, beloepende 39 Rins. gul. 11 st.

Item Elbaert van Kessel anders Roeffart, Ridtmeester van den volck van wapenen te peerden, tot *Helmont* ende in dier conteryen liggende, vuyt ordinantie ende bevelen der Keyserlicke Mayesteit betaelt 1000 Rins. gul.

Elbaert van Kessel, anders genaamd Roeffart, Ridmeester van het volk van wapenen te paard.

Summe van den voirs. percelen 5120 Rins. gul. 13 st.

Kapittel 36 *als* 26.

Item den Gref van *Buẽn* (Graaf van *Bueren*), met zynre peerden ende volck van wapenen als opperste Hooftman der stat ende Meyerie opten *Hamme* ende in dier reysen gedient, dair voer hem toegevueght ende betaelt 250 Rins. gul.

De Graaf van *Bueren*, opperste Hoofdman van het volk van wapenen der stad en Meijerij van *'s Hertogenbosch.*

Item Jannen Heym, Hoigscouteth, als Hoeftman, met 8 peerden der stat ende den volk vander Meyerien, den tyt van 14 daigen opten voirs. *Hamme* ende in dier reysen gedient, maickt als elck pert dobbel solt, 44 Rins. gul. 16 st. Ende alsoe die Hoeftluden van den Ruteren, te voete hebben voer hen selven 4, 5 of 6 solten van der Cappeteynscappen, ende die selve Scouteth in desen den last heeft gehadt van den *wimpel* ende tvolck in ordinantie te bestueren, hem dair voer toegevueght 8 gouden gul., maickt tsamen 56 Rins. gul.

De Hoogschout van *'s Hertogenbosch*, Jonker Jan Heijm, Hoofdman van het volk van wapenen der stad en Meijerij.

Item Jan Geck, Scepen, Geerlinck die Rover, Jan van Erpe ende Vranck van Langel, Raidsheeren, ende elck met zynen knecht opten voirs. *Hamme*, 14 daighen gedient ende elcken sdaighs metten knecht 18 st. vz. tsamen 50 Rins. gul. 8 st.

Item Xipriaen Coenen met 3 perden, Hans Sluyters met eenen perde, Lambrecht van Bueringk als provoest, met eenen perde ende Lambrecht Boeyens, Bussmeester met eenen perde, insgelicx opten voirs. *Hamme* 14 daighen gedient, ende elck perde van 4 gouden gul. vz. tsamen 33 Rins. gul. 12 st.

Jan Geck, Schepen, Geerlinck de Rover, Jan van Erp en Franck van Langel, Raadsheeren van *'s Hertogenbosch*, ieder met hun knecht 14 dagen op den Ham. Provoost, Busmeesters en anderen.

Item Heeren Reynerden, Cappellaen, den gemeynen volck aldaer gedient, ende des daighs misse gelesen 40 st. Item Yoesten, Scriver als 2 paeyen 2 gouden gul. ende Willem Baelyart, des Heeren dienaar 2 gouden gul. vz. tsamen 7 Rins. gul. 12 st.

Een kapellaan tot bediening des volks en om dagelijks op den *Ham* Mis te lezen, een schrijver en een dienaar van de Heeren van de Regering.

Item tween trommelslegers, Theeuken ende Claessen Scub, 14 daighen als boven gedient 4 gouden gul., ende den voirs. Claessen van eenen dach alnoch op *Oyen* gedient 4 st. vz. tsamen 5 Rins. gul. 16 st.

De trommelslagers die op den Ham diende.

Item Lauweryns, die tromp (trompetter), opten voirs. *Hamme* als boven 14 daighen gedient sdaighs 7 st. vz. 4 Rins. gul. 18 st.

Idem de trompetter.

Item Willemen Babbart, Goyart van Tongeren, Goyart Bott, Philippus van Wadelre, Gielys Spaen, Arnt die Bye, Claes Molemeker ende Willem

Negen Busmeesters.

metten honden, als busmeesters 14 daighen opten voirs. *Ham* gedient ende meester Goyart, busmeester 15 daighen, sdaighs dobbel solt 10 st. vz. 63 Rins. gul. 10 st.

Hunne knechts.

Item die voirs. busmeesters, van 4 knechten hen den voirs. tyt gedient sdaighs elcke 5 st. vz. 14 Rins. gul.

4 Veltwijvels en een provoost op den *Ham* gemaakt.

Item den vier Veltweyvelts opten *Hamme* gemaict worddende, voer huer recht betaelt 32 gouden gul. Item Kyry Miry, den provoest, voer syn recht 8 gouden gul. vz. tsamen 56 Rins. gul.

Tristram van Oss en anderen voor *Poederoijen* gediend.

Item Tristram van Oss, van dat hy negen weken voere *Poderoyen* gedient heeft 22 Rins. gul. Item Dircke van Dinther, alsoe voer *Poderoyen* gedient 45 daighen ende sdaighs 4 st. vz. 9 Rins. gul. Item Goyart van Waelwyck, voer *Poderoyen* gedient ende betaelt 7 gouden gul., maken 9 Rins. gul. 16 st.

Arent Beijs, Raadsheer der stad *'s Hertogenbosch* bij den Vorst van *Anholt* voor *Poederoijen*.

Verschillende dienaren en postrijders, den Vorst van *Anholt* in het leger van *Poederoijen* toegevoegd.

Item Arnt Beys, Raidsman, tot *Gorickem* opt stuck van *Poderoyen* gevaceert 3 daighen, ende metten Furst van *Anholts* int belegh van *Poderoyen* gelegen 55 daighen maickt 52 gul. 4 st. Item Henrick Osman, voer *Poderoyen* by den Furst van *Anholt* gedient 21 daighen, sdaighs 10 st. vz. 10 gul. 10 st. Item Jacop Sluyters, 3 maenden met eenen perden gedient, betaelt 15 Rins. gul. Ende Henrick in Bourgoingien voer zyn dienst ende ryden betaelt 12 Ph^s. gul. maickt dit tsamen 134 Rins. gul.

Poederoijen op den 3 Junij 1508 door den Vorst van *Anholt* ingenomen, vertrekt deze met zijn leger naar *Weesp*; 206 mannen uit de verschillende Ambachtsgilden van *'s Hertogenbosch* om het leger en de artillerie te bewaren, voor eene herneming en onbruikbaarmaking door den vijand en te zorgen dat slot en vesting geslecht werden naar *Poederoijen* gezonden.

Item, nae dien die Furst van *Anholt* 3^a Juny (1508) benodicht ende tslot ende veste van *Poderoyen* tot zynen wille hadde, ende zyne genade nae *Wesp* (*Weesp*) vertoigen, (was) den leger onbewaert latende, ende te verhueden die veste niet weder inne te nemenen noch die artilrye oner oever te stoetenen, mair te besorgen, tslot ende den wall gemineert te werden, vutten corpus deser stat aldair gesonden 206 mannen, die aldair laighen elck 5 daighen ende elcke sdaighs versolt 4 st. vz. tsamen 206 Rins. gul.

Item den trommeslegers ende pypers, hen gedient 5 daighen ende sdaighs elcken 4 st. vz. 40 st.

Onderscheidene Dekens der Ambachten, met het geschut en de kogels voor *Poederoijen* belast.

Item Jannen Jordens, Deken van den Cremeren, inden belegh van *Poderoyen* gedient ende die bussen, busclоten ende ander gereetscappen dairtoe dienende weder te hebbenen ende alhier te seyndenen, 36 daighen. Herman Ketheler, Deken van den Coerencoepers, 8 daighen. Gerit Wouteren Colenss, Deken van de Bontwerckers, 13 daighen. Rutgher van Meyelsfort, Deken van de Trapenierderen, 21 daighen ende Peter Potter, Deken van den Screynenmekeren, 6 daighen voer *Poderoyen* gedient als boven vz. tsamen 42 Rins. gul.

Item Arnde Beys, soe op die monsteringe ende die poirten te bewaeren, drie maenden gedient ende sdaighs 7 st. vz. 29 Rins. gul. 8 st.

Kosten voor het bedwingen der bezetting van *Poederoijen*, te *Aalst* aangewend.

Item Henrick Osman, van dienst, met Jory, busseschut voer *Aelst* gedaen, omme die van *Poderoyen* inne te haldenen, ende vier busmeesters huer knechten, van 6 weken, voere scuppen, bylen op Dirck die Monix scip, voer loot van 15 paeyen, 10 weken aldair gedient ende andere oncosten ter selver tyt dair op geloepen, met hem tegens die monstermeester 9 Oixt dair aff gerekent tsamen belopende 284 Ph^s. gul. 7 st. q. vz. 355 Rins. gul. 7 st.

1508.

Item, nae diverse dachvairden ende convocatien by den gedeputeerden van *Hollant*, deser stat ende Meyerien particulier, ende generalick metten Furst van *Anholt* geholden, zyne genaden aenenamen tslot ende veste van *Poderoyen* te benodigen ende in subiectie te brengenen, voer die some van 26,000 gouden gul., dairinne die voirs. van *Hollant*, gelden die drie vierde parten ende die stat ende Meyerie tvierde part, ende naedien tvoirs. slot benodicht was, tselve 4[de] part zynen genaden betaelt, beloepende 6500 gouden gul. q. vz. 9100 Rins. gul.

De stad en de Meijerij van *'s Hertogenbosch* betalen aan den Vorst van *Anholt* hun aandeel in den bedongen prijs voor de inneming van *Poderoijen*, te weten: een derde part in 26,000 goud guldens, terwijl *Holland* twee derde parten moest betalen.

Item, alsoe Cleyn Anderlyn, Xpofer Horenhamer, Hans Amman ende Michiel Croos, Hoeftluden elck van 450 paeyen, van onser genediger Vrouwen oirloff ende mits vertreck van den Hollanders, omme huer antwordt te brengen opt sluyten van der raminghen als voirs. is, *Poderoyen* te benodigen, men niet en wyste of men die knechten onderhouden soude off niet, nyet te min nae vele deliberatien dair op gehadt waert accordeert, dat die selve knechten niet overgaen souden, die te onderhouden ter tyt die Hollanders huer antwordt als voirs. brochten, navolgende den welcken, van den 18[en] Merte die selve knechten 9 daighen onderhouden ende versolt, ende by den Hollanders voirtaen in huer solt genomen totten slote van den voirs. tractate etc. ende den voirs. Cappeteynen dairaf betaelt 2880 Rins. gul.

Rekening van de stad en Meijerij van *'s Hertogenbosch* met die van *Holland*, aangaande de betaling van de 1800 knechten, behoorende tot het regiment van den Vorst van *Anholt*.

Item den gecommitteerden ende monstermeesteren deser stat ende Meyerie, opt stuck deser oirloige, die ruteren aen te nemenen, die te monsteren metten Hoeftluden ende Cappeteynen, rekeningh te haldenen, over all by daige ende nachte in defensie slants, bynnen ende buyten, in *Hollant*, *Brabant* ende inder Meyerie te rydenen etc., Evert Hoze, van wege deser stat, Walrave van Erpe, van wege des quartiers van *Pedelant*, Jan van Kessel, voer *Oisterwyck*, Jan van Vlierden, voer *Kempenlant* ende Goyart van der Graft, voer *Maeslant*, tsamen ende elck besunder in maniere voirs. gedient, zedert den 17[en] dach Octobri Anno Septimo, totten jersten Decembri Anno Octavo, te peerden, beloepende voer elcken 410 daighen ende elcken sdaighs, opt minsten als eenen Hoeftman 14 st. ende hierinne afgetoigen, dat elck van hen als gedeputeerden in dachvairt buyten gevacceert hebben ende hierinne niet gerekent te wetenen, Evert Hooze 14 daighen, Walrave van Erpe 13 daighen, Jan van Vlierden 9 daighen, Jan van Kessel 76 daighen ende Goyart van der Graft 14 daighen, blyft alsoe hier tsamen voer solt ende gagien 1339 Rins. gul. 16 st.

Betalingen aan de vijf Monstermeesters der stad en Meijerij voor hunne soldij in dezen oorlog.

Item alsoe die voirs. gecommitteerden, ter ordinantie deser stat verschoeten hebben, omme den Furst van *Anholt* te willigen ende conduceren voer *Poderoyen*, voer die Hollanders inde 10,000 gouden gul. als jerste dorde termyn, by zyner genaden *Poderoyen* te benodigen, nae inhoudt den tractaete dair af gemaict, 2500 gouden gul., ende voer die selve van *Hollant*, van die voirs. 1800 paeyen 9 daighen te onderhouden eer men tslot ende concept accorden dair aff (goedgekeurd terug had), de voirs. gecommitteerden betaelt hebben in de 2880 Rins. gul. gelick voirs. is 900 Rins. gul., ende by die voirs. van

Nadere rekening met die van *Holland*, aangaande de soldij der knechten, behoorende tot het regiment van den Vorst van *Anholt*.

Hollant, nae inhoudt hueren brieven van obligatien te remembourseren, ende in drien reysen op rekeninghe dairop ontfangen 2900 Rins. gul., soe rest tsamen dairaff alnoch te ontfangen 1500 Rins. gul., dair aff dese stat acquyten heeft te cortten, nae vutgaen vander acquyten op die loepende bede te voerens hebbende, ende zy gecommitteerden hier voer, volgerekent hebben die betaelinghen van der 1800 paeyen, als 2880 Rins. gul., dairin begrepen zyn 900 Rins. gul., alsoe trest alhier weder gestelt vutgegeven q. vz. 600 Rins. gul.

Summe van dezen 15,230 Rins. gul. 7 st.

Kapittel 37.

Verschillende oorlogskosten, door het platte land der Meierij van *'s Hertogenbosch* alleen betaald.

Ander vutgeven van diverse penningen ende zaken ter cause des voirs. oirloighs, den platten lande alleen ruerende ende aengaende, ende sonder laste ofte aengedeelt deser stat, mair ter ordinantie dieren van den platten lande voirs. verschoeten ende betaelt als hier volght.

In den jersten, dien van *Druenen* 13 mannen, *Waelwyck* 11 mannen ende *Loen* (*opzand*) 9 mannen, van dat zy elck drie weken voer *Poderoyen* gegraven hebben, ende elcken ter weeken 1 Phs. gul. q. vz. 123 Rins. gul. 15 st.

Item die Furst van *Anholt*, nae dien zyn genaden aengenomen hadden *Poderoyen* te benodigen, ende jerst vertoighen naden Hove, syn volck van wapenen inder Meyerien latende ende oick op die frontieren etc., verwachtende die antwordt dieren van *Hollant*, ende in middelen van dien (tijd) den lande by den ruteren egeene scade te doen, zynen genaden een prest gedaen van 100 gouden gul. q. vz. 140 Rins. gul.

Item Lambrecht van Buerick, voer syn ryden omme des Fursten knechten van *Anholt* te conduceeren ende leyden vutter Meyerien 8 Rins. gul.

Item Lucas van Amerzoyen, Stathelder van den Hoigenscouteth, van dat hy met Jannen van Vlierden gereden is geweest inder Meyerien, omme te executeren die dorpen van hueren taxen, elcke ter cause des voirs. oirloigs gesonden, die alnoch onbetaelt stonden, van 8 daighen 8 peters (gul) betaelt q. vz. 7 Rins. gul. 4 st.

Item Arnde Monix, Scouteth in *Kempenlant*, van gelycke met Jannen van Vlierden voirs., gereden ende geexecuteert die faulten, van 8 daighen 8 peters, betaelt, q. vz. 7 Rins. gul. 4 st.

Item Jannen Heym, Hoigscouteth, met Walraven van Erpe, van gelycke gereden ende geexecuteert op die voirs. faulten in *Pedelant*, gegeven 12 Rins. gul.

Item Geritden van Berck, bode, van gelyck te exploiteren van den voirs. resten op die dorpen hangende, betaelt 3 Phs. gul. q. vz. 3 Rins. gul. 15 st.

Item den gedeputeerden, tot behoef der gratuiteiten vander gheenen die de acquyten verworven hebben, alsoewel voer die Meyerie als die byder stat verworven waeren, ter cause van den penninghen int oirloige int jerste verschoeten, voer huer gerecommendatie ende diligentien 150 Rins. gul.

Item Jannen Heym, (Hoogschout), voer dienst der Meyerien inder reysen

van *Tournout*, (*Turnhout*) inder monsteringe ende anderssins gedaen, 100 Rins. gul.

Item den vier Secretarissen deser stadt, van velc en diverse scriftueren, missiven ende ander placcaten ende brieven den oirloige aengaenden, ende int impetreren van den acquyten, gescreven hebben, als hier voer int capittele van den bodenloen genoech blyct, hen byden platten landen dair voer toegevueght ende betaelt 30 Rins. gul.

Item Henricken die Bye, die oude, clerck deser stat, denwelcke zynen dienst ende officie, mits dese ende ter cause des oirloighs zeer bezwaert ende met vele diverse scrifturen belast is, alle die vacatien der boden henen rijden(de), alle weken des saturdaighs savonds te ingrosseren ende dairnae te loonen, hem alsoe byden voirs. platten lande dair voer toegevueght 8 Phᵉ. gul. q. vz. 10 Rins. gul.

Item Dircken van Hedel, voer zyn huys Rodenborch, dair die geheelen handel ende beweynde vanden voirs. gecommitteerden, die penningen van den oirloige te ontfangen, weder vuyt te gevenen ende die ruteren, Cappeteynen ende anderen te betalenen ende metten selven te rekenen, is geweest, hem als boven dair voer toegevueght ende betaelt 25 Rins. gul. De Directie over de oorlogszaken, in het huis Rodenborg, op de Markt, gehouden.

Item Cornelis Diebier, Rentmeester ons genedigen Heeren, in desen quartier van *sHertoigenbossche*, vuyt dien die selve nyet en heeft noch en heft die bede vander Meyerien, ten ocsuynen van den acquyten op die verschoeten penninghen van den oirloige geimpetreert, dairaff hy pleegh te hebbenen zyne profijten van gratuiteiten ende quytantien soet geboert, ende inde acquyten niet lettelick te syn, denselven byden platten landen dair voer geaccordeert 20 Phᵉ. gul. q. vz. 25 Rins. gul. Verschillende kleine uitgaven.

Item, noch van diversen gelaighen, byden voirs. monstermeesters vander Meyerien, diversen Cappeteynen, tot verscheiden tyden, omme inder Meyerien nyet te schedigen ende die ruteren dair vuyt te conduceren etc., geschenct tsamen beloepende 26 Rins. gul. 11 st.

Item die voirs. zesse gecommitteerden deser stat, die den geheelen last hebben gehadt, al soe langhe alst doirloige gestaen heeft, van den penninghen by quote ende taxe dairtoe vutgesonden, te ontfangen, vuyttegevenen ende alle gereetscappen van cruyt, loot, pylen, etc., der Meyerien ende den ruteren vuyt te leveren, met veele meer ander weercx dairtoe gedaen. Ende Meester Henricke die Bye, hueren clerck, met hen inden selven vuegen gedient, die taxen van den ontfanck te makenen, die cedullen dairvan vuyt te seyndenen, van elcken int zyne, met meer andere scryftueren, den lande gedient etc., elcken by den voirs. van den platten lande dairvoer toegevueght 25 Rins. gul. q. vz. 175 Rins. gul.

Item Jannen van der Steen, Mathys Lambrechts ende Victoeren van der Molen, van dat sy Anno quinto (1505) in tyde van den oirloige, over die stat ende Meyerie gehauen hebben 3000 Rins. gul., ende die anticiperen mosten aender Hoeftluden vanden ruteren Schaffhuysen, Jannen du Lusy ende

anderen, ende dat voer ende eer die stat metter Meyerie huer acquyten van meerderen sommen ten Hove consten gecrigen. Ende vuyt dien, den ontfanck vander Meyerien, soe haest niet inne en quam als die penningen betaelt mosten wesen, hebben zy die porcie van der Meyerien als 2250 Rins. gul. moeten furneren ende ontleenen, alsoe hen by den voirs. vander Meyerien voer hueren scade ende violentie van den Cappeteynen, die zy dairaff hadden, elcke dairaff toegevueght 12 Rins. gul. q. vz. tsamen 36 Rins. gul.

Item, alsoe hier voer inden ontfanck die voirs. gecommitteerden stellen ende rekenen den geheelen taxe ende quote, in zesse verscheidenen reysen, ten ocsuyne des voirs. oirloighs geaccordeert ende opt plat lant vutgesonden by declaratie van elcken int zyne, ende alsoe dan inden selven taxe, die stat altyt gestelt ende geordineert is opt viende part ende aender Meyerien vanden drien 4den parten min gequoteert syn, tsamen beloepende 22 Rins. gul. 7½ st., ende behoert te geldenen, dair omme dit alhier weder omme op die Meyerie gestelt q. vz. 22 Rins. gul. 7½ st.

Item, alsoe die voirs. Rentmeester Cornelis Dicbier van der beden St. Janssemisse septimo, van sommige vander Meyerien huer geheele porcie, van sommige die helft, van sommige meer ende min ende van sommige niet ontfangen enhadde, ende nochtans die stat ende Meyerie, van den selven termyn acquyten hadden ende dairop gerekent, alsoe dat ennige vander Meyerien dair aff sculdich bleven 2013 Rins. gul. 14 st. oirt. ende die betaelt mits den voirs. acquyten, ende alsoe te rembourseren, die voll ende meer, ende die min betaelt hebben by te leggen, van den faulten te extraheren, taxe elck opt zyne te makenen, int geheel ende voirts wes elcken comen ende weder by leggen sal, te quoteren, ter ordinantie van den monstermeesters van der Meyerien, dairaf betaelt 6 Rins. gul.

Aan den Vorst van *Anholt* eenen hengst geschonken.

Item die voirs. Furst van *Anholt*, aengenomen hebbende *Poderoyen* te benodigen, ende vele zwaerheiden dair inne vyelen, mits indracht dier van *Hollant*, etc., ende omme tselve nyet achter te blievenen, mair deser stat ende meyerie gunstich ende voirdeelick te wesenen, zynen genaden eenen hencxt gescenct van 100 gouden peeters, dair aff de stat niet en betaelden, mair die van den platten lande die 3 vierde parten q. vz. ende alhier betaelt 71 Rins. gul. 5 st.

De taux voor oorlogskosten op het dorp of de heerlijkheid *Gansoijen* gesteld, op de Meijerij overgebragt, omdat destijds te *Gansoijen* niemand woonde.

Item, alsoe tdorpe ofte heerlicheyt van *Gansoyen*, vuyt saken des oirloighs ende anderssins, intyde der voirs. gecommitteerden, inden taxen, dairaff vutgesonden, sculdich is 17 Rins. gul. 3 st. ort. ende dese stat inden ontfanck voere huer porcie, op 4de parte geheelick gestelt is geweest, ende die voirs. gecommitteerden dairaf niet ontfanghen en hebben, noch en kunnende niemant gemanen, soe niemant aldair en woent, als men seeght, dairomme die alhier wederomme opt lant gestelt, ende inden extracte afgerekent q. vz. 17 Rins. gul. 3 st. ort.

Schadeloosstelling aan Jonker Peter van Oss en zijne broeders voor het nadeel aan hun huis of kasteel te *Oss*

Item meesteren Peteren van Oss, van dat hy met zynen bruederen croonden, (kreunde, klaagde) dat huer vaders huys, by tyde die Hertoighe van *Zassen* *Oss* stercken woude, tot gemeyn proffijte, ontwee, gegraven ende zeer

gebroken was, hem by den Gedeputeerden vander Meyerien dair voer toegevueght ende betaelt 12 Rins. gul.

Osstoegebragt, tijdens de Hertog van Sassen Oss wilde versterken.

Item Meesteren Frans Toelinck, van dat hy die declaratie van der reyse ende voyagie des Fursten van *Anholt*, int velt ende anderssins te *Tournout* gedaen, soe elck van der Meyerien gedient hadden, naevolgende de monstercedullen dairaff gepasseert, ende die acquyten dair op geimpetreert ende tselve ter executie ende tot effect te brengenen, betaelt 25 Rins. gul.

Declaratie der reiskosten van den Vorst van Anholt, in het veld en te Turnhout, alsmede van die der Meijerij, welke aldaar volgens de monstercedullen gediend hadden.

Item van den dorden extracte, ende dien van den platten lande die geheel rekeninghe van den oirloighe te makenen, colligeren ende extraheeren, den clerck dairaf toegevueght 8 Rins. gul.

Item vanden selven extracte by diverse clercken te doen quadrupliceren, voer elck quarte een soe groet ende lanck was ende haest hadde, van elcken betaalt 40 st. vz. tsamen 8 Rins. gul.

Kosten voor het opmaken der rekening.

Item die van *Lomel*, (*Lommel*) die deser stat van den lesten taxen, ter cause vanden voirs. oirloige vutgescheyden ende hier voer inden ontfanck gestelt, schuldig zyn 147 Rins. gul. 13 st. 1½ oirt., dair aff die voirs. gecommitteerden egeen betalinghe en kunnen gecrieghen, overmits mandamenten by denselven van *Lomel*, te Hove dair af geimpetreert ende ter executien gestelt, ter cause onse genediger Heer hen gratie ende afflach heeft gedaen aende porcie van huer beden, nae inhout eener acte dairaff gepasseert ende die Rentmeester op elcken termyn cort, alsoe niet ontfangen, tquota alhier wederomme op vutgeven gestelt q. vz. 147 Rins. gul. 13 st. 1½ ort.

Lommel vrijgesteld van de betaling in de oorlogskosten.

Sume van desen den (platten) lande alleen aengaende 1196 Rins. gul. 18 st. ½ ort.

Kapittel 38.

Ander vutgheven van diverse zaken der stat ende Meyerien tsamen aengaende ende inden lesten extracte by den platten lande gepasseert, betaelt ende vutgegeven als hier volgt:

Uitgaven aan onderscheidene zaken, den oorlog, het belegeren en innemen van Poederoijen door de stad en de Meijerij te zamen betaald, aangaande herstelling van geschut en artilleriebenoodigdheden, bij de belegering van Poederoijen, alsandersints beschadigd, als: aan de groote slang, slangen, half slangen (zerpentijnen), bussen, haakbussen, dubbelde haakbussen, steenbussen, groote steenbussen, kartouwen, enz., maken en herstellen van affuiten en andere artilleriebenoodigdheden.

Inden jersten Lodewich van der Lynden, van dat hy in tyde van desen oirloige in refectie van den bussen ende der artilrien, soe (die) voer *Poderoyen* als elders georbaert (gebruikt) syn, gemaict, vermaict ende gerepareert heeft, te wetenen:

Teerlingen om in de bus of kanon kogels te gieten voor de groote slang en het ander geschut.

5 banden, 2 haeken aen de slanghen, ende vier loensen ende eenen haeck, dair die veter doer hangt, tsamen 20 st. Item noch groete boutten aen der bussen gelevert met 6 crammen, wegende 17 pont 10 st., noch twee nyeuwe stoemingen (1) inder bussen, wegende 18 pont 18 st., noch 2 banden omme die raderen aen de naven van den bussen 2½ st., noch 2 banden aent cleyn steucxken, wegende 10 pont, van der stat yser vermaict 3 st. 3 oirt., noch een stoeminge in een slang, een plact ende acht crammen, wegende 12 pont 9 st., noch 100 lasnagelen in de layen geslaigen 3 st., noch een half slang

(1) *Stoemingen* wordt hier en elders verkort aangetroffen, op andere plaatsen geheel, doch onduidelijk geschreven, kan men er ook *stoeningen* uit lezen, is de laatste lezing goed, dan zoude het steuningen kunnen wezen.

—

1508.

Maken van kogelgieters om looden kogels te gieten, enz.
Levering van handboomen, breekijzers, bijlen, axen, schoppen, spaden en andere werktuigen, tot het ondermijnen en slechten van het slot te *Poederoijen* en aan arbeidsloon en leverantien van ijzer en houtwerk tot optuiging en wapening der vaartuigen van oorlog, genaamd de *baerdse*, de *hueije* en de *roeischuit*.

vermaict met eenre nyeuwer crammen 13 st., noch een half slang vermaict, die ontwee geschoeten was op die *Royscuyle* (roeischuit) ende een nyeuwe cramme dair inne gemaict 13 st., noch 6 loensen inde bussen 3 st., noch een nyeuw stoeminge in de bussen ende 2 nyeuwe banden dair omme gesmeedt, wegende 28 pont 21 st. Item aender groete slang gemaict 79 pont ysers 58 st. ort., noch 2 half slanghen vermaict ende nyeuwe vervelen, tsamen 12 st., noch 2 haeckbusschen gemaict die van *Oss* quamen ende ontwee geschoeten waeren 10 st., noch een slancxken in een nyeuw lay geleeght, nieuw stoeminge dair aen gemaict ende gebonden 20 st., noch twee groete steenbusschen vermaict, gebonden ende nyeuwe layen met geheelen yser, wegende 218½ pont 10 Rins. gul. 18½ st., noch aen een slang die van *Megen* quam, met nyeuwer yser gemaict, 2 baeren, 6 groete bolten, 2 yseren int lamoen ende nagelen, wegende 35½ pont 21 st. 2½ ort., noch op die *Hueye* 50 lasnagel 1½ st., noch 100 lasnagel aen de ryemen op die *Baerdse* 3 oirt., noch 200 teerlingen in de buscloeten gegoten totter groeter slangen, wegende 77 pont 48 st. ½ ort., noch 350 teerlingen in cloeten van haeckbussen ende halff slangen gegoten, t' 100 3 st. 10½ st., noch den Busmeester, een tang aender vorme vander coperen slanghe gemaict 5 st., noch een tang aende cruytmolen te besigen 3 st., noch 374 teerlingen inde haeckbuscloeten, t' 100 3 st. vz. 11 st. ort., noch 2 decxselen over die nyeuwe yseren slangen van *Mechelen* comen waeren, ende 2 nyeuwe tessloten dair aen omme toe te sluyten 12 st., noch een tesslot aen eenre thonnen dairmen buscloeten inne sluyt, voer *Poderoyen* gebesicht 6 st., noch 4 loensen inde busschen 2 st., noch eenen sloetel aende artilrie kyst eenen st., noch vier nieuwe hantboemen *Poderoyen* te mineren, wegende 44 pont 77½ st. vz., dit tsamen 29 Rins. gul. 5 st. oirt.

Breekijzers om *Poederoijen* te slechten, herstel van geschut, en ijzerwerk op de oorlogsvaartuigen.

Item noch die selve Lodewich, yserenwerck gelevert, in tyde als boven, te wetenen: 2 nyeuwen breeckyseren 9 pont wegende 5 st. 2½ oirt., noch 2 nyeuwe breeckyseren ende versteelt 5 st., noch 2 breeckyseren ende vermaickt 1½ st., int afbreken van *Poderoyen* gebesicht, noch eenen slotel aen een slang op Dirck die Monick schip 8 pont 6 st. Item aen een haeckbusse eenen nyeuwen steel gemaict 5 st., noch eenen nyeuwen haeck aen der *Hueye*, die op te treckenen, 15 pont 9 st. 1½ ort., noch 2 banden aen de slede van der groeter busse met 13 yseren ende 4 platen, tsamen 34 pont 21 st., noch 2 wyndel banden aen de boerne die op den wagen leeght 2½ st., noch 50 lasnagelen 1½ st., 25 dobbel lasnagelen 1½ st., 25 doernagelen 1½ ort. st., aent selve werk verbesicht vz. dit tsamen 59 st. 2½ oirt.

Item die selve noch gelevert yserwerk opter *Baerdse* ende *Hueye*, te wetenen: 2 yseren boutten op die *Hueye*, 7 pont wegende 7 st., noch een half slang vermaict met eenen nyeuwen powel dair inne gemaict opter baerdse 5 st., noch vier steenbusschen vermaict met nyeuwe stoemingen ende dreijers 83 pont wegende 4 Rins. gul. 3 st., noch 2 slangen die opter *Hueye* laegen,

verbonden met alrehande yserweerck dair aen gemaict, 71 pont 3 Rins. gul. 11 st., noch een dobbel haeckbusse, die ontwee geschoeten was, vermaict 10 st., noch 2 halff slangen opter *Baerdse* liggende vermaict 16 st., noch 2 nyeuwe cameren aen een slang met 8 banden 3 Rins. gul., noch 2 slangen vermaict, ende tot elcken slangen 2 nyeuw cameren, 4 Rins. gul. 5 st. Itemopter*Hueye* 2 nyeuwe stoeminge met 2 banden gemaict, tsamen wegende 25 pont 25 st., noch 2 stoemingen omme 2 steenbusschen geleeght, opter *Hueye* liggende, 28 pont 28 st., noch 2 nyeuwe tessloeten opter *Hueye* ende *Baerdse*, omme tcruyt te sluyten 5 st., ende Goyart Cangietere voer een vorme op Dircx die Monix scip, die cloeten van zeerpetynen te ghieten 5 st. vz. tsamen 20 Rins. gul.

Item noch den selven voer 2 grote gehengen ende haecken aender *Steenen Camer* tot *Buckhoven*, omme die ruyteren vander *Baerdse* des nachts veylich dair op te syn, 12 pont, 12 st., noch 25 soldernagelen ende 1½ vierdel lasnagel 1 vlemis, noch opter *Baerdse* 100 soldernagel, 10 leydack nagel ende 100 lasnagel 4 st. 3 ort., noch 150 teerlingen totten slangen voer *Poderoyen*, 28 pont 28 st., noch 2 slangen opter *Hueye* en een nyeuwe laye metter stoeminge, meer yserwerck dairtoe behoerende, tsamen 88 pont 4 Rins. gul. 8 st., ende 400 lasnagelen t' 100 3 st. vz. 12 st., maickt dit tsamen 7 Rins. gul. 5½ st.

De steenen kamer te *Bokhoven*, bestemd tot nachtelijke veilige wijkplaats der ruiters van de baerdse.

IJzerwerk op de vaartuigen van oorlog, enz.

Item noch opter *Baerdse* gelevert 100 lasnagel 3 st., 12 crammen 6 st., 50 soldernagel, 75 lasnagel, 50 dobbel lasnagel, 21 pont yseren trengelen, tpont ½ braspenninck, noch 6 boutten met 2 crammen, 4 pont, ten voirs. prize tpont, vz. tsamen 38 st.

Item den smyt, van eenre bussen te repereren, aldair zynde 10 st., item Henrick Osman van eenre busse van *Oyen* te brengen 8 st. ende voer drie cruytsacken 6 st. vz. tsamen 24 st.

Item Arnt Henricks, smyt, yser aen verscheyden bussen gemaict, gegeven 16 st., item Gerit die smyt, op tOrtheneynde, op die *royschuyt* gelevert 300 suldernagel 4½ st., 200 vensternagel 1½ st., 200 lasnagel 6 st., 200 zintelen 3 st., noch eenen bout 3 ort. st., noch 50 nagelen 1 st., ende noch voer 33 pont weges, als van tobben ende crammen, verbesicht aen de bussen 20 st. 2½ oirt., maickt dit tsamen 56 st. 1½ oirt.

Item Gerit, die smyt voirs., alnoch yserenweerck gelevert, te wetenen: beslaigen een paer busraderen, wegende 36 pont, tpont 2½ ort. st., noch een paer busraderen beslaigen en gebonden, wegende 129 pont, ten selven prize tpont, noch 2 schenen inder asch, metten banden 26½ pont wegende, ten selven prize, noch in nagelen dairtoe verbesicht 1½ st., noch twee oude crammen verset ende vermaict 3 st., ende in loensen ende nagelen dairtoe verbesicht 2 st., vz. tsamen 9 Rins. gul. 14½ st.

Item noch die selve gelevert 2 schenen metten banden aender nyeuwe metalen slang 33 pont, noch een nyeuw yseren asch in een busse 24 pont, noch 2 paer raderen beslaigen metten naefbanden aender nyeuwer yseren bussen 214 pont, noch 14 nyeuwe schenen inder selve bussen 57½ pont, noch

dat houtweerck vanden voirs. bussen, dairse inne liggen, beslaigen met 4 baeren ende 18 boutten 150 pont, noch 4 tobben ende 8 loensen met 2 yseren, dair die lamongeboemen inne liggen 17 pont, noch een asch beslaigen, dairmen tbuscruyt mede maict 14 pont, noch aen een rat 2 banden ende een yseren inden naef gemaict 9 pont, noch eenen bout in een busch 5 pont, noch een yseren schort in een busch 16 pont wegende, ende elck pont $^1/_2$ braspennink vz. tsamen 15 Rins. gul. 12 st. ort.

Item die selve, noch gelevert drie banden omme 2 naven 3 st., noch een asch, ontwee geschoeten, versmeedt 12 st., noch 2 royen op een busrat 1 st., noch een schort gebonden metten auden banden ende nagelen 5 st., noch 2 gehengen onder die schort met 2 banden 4 st., noch in viervoudige lasnagelen 2 st., vz. tsamen 26 st.

Item die voirs. Gerit, noch gelevert yserenweerck te wetenen: 2 raderen aen een yseren slang met 2 nyeuw schenen, metten banden dair toe gemaict, wegende 126 pont. Item noch aender busschen yserenweerck gelevert, dairse inder laye mede beslaigen is 88 pont, noch 2 schenen metten banden aen een yseren slange 36 pont, tpont $^1/_2$ braspenninck vz. tsamen 7 Rins. gul. 15 st.

Item denselven noch van den groeten waigen, dair die groete busch op leeght, vier royen afgedaen ende weder opgeleeght, die naven verbonden ende een sprant gebonden 16 st., noch 4 nyeuwe draigbande ende die schenen verstelt 5 st., noch 2 yseren oiren aen de yseren slang dairse in de laye mede geleeght is 3 st. vz., tsamen 24 st.

Item Geritden voirs., voer 10 crammen, dair die bussen op die scepen in liggen, met 2 banden ende 2 boutten, wegende 29 pont, noch $2^1/_2$ pont teerlingen ende cloeten gegoten, op die scepen verschoeten, noch 6 yseren dair die *scilde* in staen opter *Baerdse*, wegende 17 pont, tpont $^1/_2$ braspenninck, noch denselven, Geritden voer lasnagel, dobbel lasnagel, soldernagel, vier voudige lasnagel, tegens 1300 pont gerekent, tpont $1^1/_2$ st. vz. 20 st. oirt. Item noch die voirs. Gerit, aen de *Baerdse* gelevert 12 crammen ende 11 boutten met sciven ende sceren, noch 20 yseren dair die *scilde* inne staen, noch een yseren spyll op den mast met 2 crammen, met eenen eynde aende groete veter, wegende 116 pont, ten voirs. prize 3 gul. $13^1/_2$ st., noch aen nagelen 5 st., noch een groete veter 3 gul. $2^1/_2$ st. vz., dit tsamen 9 Rins. gul. 6 st. 3 ort.

De Baerdse met ijzeren schilden voorzien.

Item den selven, noch van dat hy een yseren dair een busse in leeght, vermacct heeft, 1 st., noch gelevert 50 lasnagelen $1^1/_2$ st., een vierdel dobbel lasnagel $1^1/_2$ st., noch 100 lasnagel 3 st., noch $^1/_2$ vierdel dobbel lasnagel 1 vlimsen, noch 2 ringen van 3 ponden, noch 4 pont trengelen, tpont $^1/_2$ braspenninck, noch 50 dobbel lasnagel 3 st. en 50 lasnagel $1^1/_2$ st. vz. dit tsamen 16 st. $2^1/_2$ oirt.

Item Henrick Ossman, by hem verleeght voer 6 bylen 14 st., noch 9 bylen $22^1/_2$ st., noch een byl 3 st., noch 2 acxen 7 st. ende die acxen ende bylen te stelen 7 st. Item Wouteren die smyt, voer 3 scuppen $7^1/_2$ st.

Item Hubrecht die smyt, voer 2 scuppen 6½ st. Item Henrick Aben voer een scup 3 st. oirt., noch die selve, voer 3 scuppen 9 st. ort. vz. dit tsamen 4 Rins. gul. ½ st.

Item Reynerden Loyen, den Heer van *Aeymerys* nae *Kessel* te conduceren by nachte, dair ten tyde Heer *Kaerle van Geldre, Poderoyen* ontsette 20 st. Item Wernair den Mollener, ter selver tyt met zynen wagen ende peerden, den volck van wapenen deser stat int *Heer* (leger) buscruyt ende ander gerteetschap nae gevuerdt heeft van 2 daghen 20 st. Item der weduwe Scoteldreyers voer schiven ende proppen op der *Baerdse* ende in den driebock (draaibok) gebesicht 16½ st., ende Danelen van Vlierden, van craengelt van der bussen, clooten, pyllen op ende neder te doen, van *Poderoyen* comende ende aldair seyndenen 36 st. vz. dit tsamen 5 Rins. gul. 10½ st.

Het leger der stad en van hare Meijerij te *Kessel*, tijdens Karel van Gelder *Poederoijen* ontzette

Item Loucken den scipper, van seker cloeten ende volck voer *Poderoyen* te vueren, ende een groete cabel, int opwynden van der cortauwen, doen *Poderoyen* genomen was, verdorven, hem dair voer betaelt 3 Rins. gul. 15 st.

Allerlei gedane betalingen.

Item Willem Last, van dat hy, van den Drossaet tot *Hasselt* gearrasteert was, ter cause van drien ellen lakens tot *Bercheyck* boven paspoert genomen, deel (de el) van eenen gouden gulden, ende noch denselven van ander laken in gelycken formen gerestitueert 30 st., ende Willem Loyen, van dat hy aender bussen opten *Ham* gedient hadde 10 st. vz. tsamen 6 Rins. gul. 4 st.

Item meester Wouteren Boyens, descr stat Busmeester, van 12 weken, hy nae Bamisse A°. acht gedient hadde, totter proclamatien van den bestande oft paeys, hem ter ordinantie deser stat dair aff betaelt 12 gouden gul. vz. 16 Rins. gul. 16 st.

Item den trommeslegeren ende pyperen opten *Hamme* van 14 daigen voer huer montcosten, by Jannen Jordens, deken van den cremeren, betaelt 2 gouden gul., ende voer een bedevairt van St. Jacop af genomen Rembout IJsvogel, die opten *Homme* doot geschoeten waert 6 Rins. gul. vz. tsamen 8 Rins. gul. 16 st.

Bedevaart naar St. Jacob voor Rombout, IJsvogels die op den *Ham* sneuvelde.

Item Arnde Stevens ende Danelen van Wolsfinckel, vandat zy elck met 2 perden 10 weken den Furst van *Anholt* int optrekken van *Poderoyen* ende zyn genaden nae *Moyen* (Muiden) reysende, gedient hebben tot hueren verderffelicken scade, ende onbetaelt bleven, alsoe elcken dairvan naderhant toegevueght sdaigs voer elck peert 10 st. vz. 70 Rins. gul.

Item Arnde Peterss, tymermeester, van twee zeerpetynen oft slangen, die Lambrecht van den Boegart van *Mechelen* brocht van een rest, die te layen 20 st. Item noch voer een metalen slanghe voer tRaethuys van nyeuws in hout te layen 5 Rins. gul. 10 st. Item 14 botbredekers in botten te leggenen ende eerde dairmede vuyt te draigenen voer eenen lamoingen boem, ende den Busmeester voer een planck 6 st. Item voer 14 boerien dair men

Betalingen aan den timmerman voor het maken van laijen voor zerpentijnen of slangen. Bodbrekers botten en draagbaren of burrien om bij het beleg te *Poederoijen* aarden uit de mijn werken te dragen.

eerde mede draigt 1 stuck $2^1/_2$ st. vz. 35 st. Item den voirs. tymermeester vuyt oirdinantie deser stat, met tymmeren deser stat, van busschen leenen te repereeren ende anderssins te versien, soet voer *Poderoyen* dienen soude, nae ordinantie ende bevelen des Furst van *Anholts*, beginnende 9a February septimo totter hoightyt van Paesschen dairnae, doen hy ghinck inden dienst des voirs. Furste, maken 7 weken, ende die weke voer 6 daighen gerekent ende sdaighs 7 st. vz. 12 Rins. gul. 5 st., maickt dit tsamen 20 Rins. gul. 16 st.

Een bode naar *Holland*, om zekere berigten, aangaande de door de Hollanders aan den Vorst van *Anholt* geleende 1500 gulden.

Item Tristram van Oss, 29 Oixt A° nono, ter ordinantie der Gedeputeerden deser stat ende huer Meyerien, gereyst in *Hollant*, omme seker tydinge te hebbenen van 1500 Rins gul., den Hollanders aen den Furst van *Anholt* geleent ende vaceerden 5 daighen vz. 25 st.

Uitzending van boden in onderscheidene zaken.

Item diverse boden noch vutgesonden, der stat ende Meyerie tsamen aengaende, (die) naden vuytgaen deser rekeninghe, de nyeuw geeommitteerden niet betalen en wouden, vuytdien dat den oirloighe aenghinck, (te weten, boden met plakaten naar de verschillende kwartieren der *Meyery* van *'s Hertogenbosch.*)

Item Jan die Wuest, met eenen besloetenen brief aen Henrick die Groet, die knechten vutten landen te leydenen 2 daighen, die selve noch tot *Oerle* ende *Bladel*, die lantsaten thuys te halenen 2 daighen vz. tsamen 6 Rins. gul. $9^1/_2$ st.

Item Meester Symonen, van dat hy inden *Haighe*, voer seker notelen ende concept, geraempt ende gesloiten, aengaende den benodigen des huys van *Poderoyen* (verschoten heeft) 6 st., noch omme een request, van eenre acte gereformeert te hebbenen opt stuck van den oirloighe $2^1/_2$ st. Item Adriaen die roeper, van dat hy den steenhouwers gedient heeft achter int Raethuys int verhouwen van den bussloeten 3 st., den selven voer zyn hoightyt van Corssemisse 4 st., den selve van zynre hoightyt van Paeschen ende bessemen tsamen 5 st., den selven van den hoightyt van St. Janssemisse $3^1/_2$ st. ende die selve noch voer bessemen ende keeren, ende tslyck vander straten te doen vegen, inder incompste van der Keyseren $3^1/_2$ st. vz. dit tsamen $27^1/_2$ st.

De Vorst van *Anholt* legervast zijnde voor *Poederoijen*, wil het slot bestormen, de krijgsknechten wilden echter niet stormen voor dat zij geld hadden, de stad en de Meijerij leenen daartoe aan dat Legerhoofd 2000 gouden gulden; verrekening van die som.

Item die Furst van *Anholt*, legervast voer *Poderoyen* zynde, mynende tselve stormerhant te gewyenen, ende (om) die knechten dairtoe te willigen, heeft dese stat zynen genaden by preste moeten leenen 2000 gouden gul. ofte dbelegh soude hebben verbleven; aangezien die knechten niet stormen en wouden zy en hadden jerst gelt, hebben noch die voirs. gecommitteerden voer den Furst verschoeten, Arenden Stevens, tymmermeester, int maken van vele gereetscappen voer *Poderoyen* dienende 250 Rins. gul., ende noch 3 Rins. gul. 12 st., alsoe ten slote, dat die Furst alle saken nagaende zynen tractate affgerekent, tsamen deser stat dairaf sculdich bleeff 325 gouden gul. $27^1/_2$ st. Ende alsoe vander selver 325 gouden gul. $27^1/_2$ st., die nyeuw gecommitteerden Dirck van Hedel qs. gecort hebben aender beden van deser stat na desen gevallen, mits assignatien des voirs. Furste 300 gouden gul., soedie 25 gouden

gul. 27½ st. zynre genaden Secretaris hadde voer propiene, soude men gecomen totter 300 gouden gul. voirs., ende dairinne verleeght, dat in egheen rekening gecomen en is, en by der voirs. gecommitteerden aen Arende Stevens voirs. en andere betaelt die somma, beloepende tsamen 327 Rins. gul. 9 st. 1½ ort.

Item Peter Colen, van 2en daighen met eenen waigen, den Furst van *Anholt* vele gereetscappen voer *Poderoyen* te vueren 20 st. Item Pouwels den roydregeren (groenroede of deurwaarder) met Adriaen Aben, zynen venit, van dat zy cleyn faulte van settingen ingehaelt hebben tsamen dairaf gegeven 29½ st. vz. dit tsamen 59½ st. Ophaling van achterstallige taxen.

Item Adriaen, die roeper met hen vierde, inde eere ende reverentie vander Heiligher Sacramente als men proessessie omme der stat gegaen heeft, der stat tortssen gedraigen vz. tsamen 4 Rins. gul. 8 st. Processien door de stad.

Item Henrick Goyarrtsse voer een pleyt inder stat oirbaer aent blockhuys gebesicht 18 daighen ende Lysbeth Tymermans voer pleytten 28½ dach en sdaighs 1 st. vz. tsamen 46½ st. Betaling der huur voor de pleiten, ten dienste van het blokhuis gebruikt.

Item diversen clercken van sekere scrifturen soe inder lotinghe ende den oirloge aengaende gescreven, dat zeer groet ende lanck was, betaelt 6 Rins. gul. Schrijfgelden van klerken voor schrifturen in zake der loting en van den oorlog.

Volgen de uitgaven der lijf- en erfrenten ten laste der stad.

De geheele uitgaaf was 98,245 Rins. gul. 10 st. 2½ ort.
" " ontvang " 91,361 " 12 " ½ "
Nadeelig saldo 6884 Rins. gul. 18½ st.

N°. 18. Rekening van St. Remeys 1508 tot St Remeys 1509.

1ste REKENING VAN DIRCX VAN HEDEL, DIRCX JAN ARNT EGENSS, JANS DIE WOLF CLAESS, DIRCX VAN CREYELT, MATHYS LAMBRECHTSS ENDE CLAES COENEN, ALS ZESSE PERSOENEN VAN WEGE ONS ALDERGENEDICHSTEN HEEREN DES EERTSHERTOIGE VAN OISTERYCK, PRINCE VAN CASTILLIEN, HERTOIGHE VAN BOURGONDIEN, VAN LOTHRYCK, VAN BRABANT, ENDE DESE ZYNER GENADEN STADT VAN 's HERTOIGENBOSSCHE GESET, GECOEREN, ENDE GECOMMITTEERT TOTTEN REGIMENTE, BEWEYNDE ENDE POLOTIE DERSELVER STADT.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, accijnsen en andere belastingen, renten enz., als in voorgaande rekening.

Kapittel 7.

Alderhande saken.

Item alsoe Meester Frans Toelinck een declaratie ende vercleringe vander 's Hertogenbosch ontvangt gedeeltelij-

1509.

ke terugbetaling van voorgeschoten gelden, voor reiskosten van den Vorst van *Anholt*, te velde te *Turnhout* en naar andere plaatsen, tegen de Franschen en andere kwaadwilligen van *Gelder* met hulp der burgerij van *'s Hertogenbosch* en der ingezetenen van hare *Meijerij* gedaan.

reysen ende voyagie des Fursten van *Anholt* int velt (te) *Tournout*, (*Turnhout*) ende anderssins tegens die Franschoysen ende andere quaetwillige van *Geldre* gedaen, gemaict hadde, dairinne met hem die stat ende andere van der Meyerien gedient hadden, navolgende den monstercedullen by den monsterheeren dairvan gepasseert, ende dairop die acquyten inder betalinge van der beden geimpetreert syn, ende elck alsoe van der stat ende Meyerie van zynen dienst, soe die acquyten generalick gecort syn, boven syn porcie van meer oft min by te leggen oft te ontvanghen, te justificeren ende rembourseren, soe mits der selver declaratien voer deser stat, dat huer dair van competerende geremboursecrt te wordepen, dairvan tsamen ontfanghen 615 Rins. gul. 15½ st.

Afrekening van de aan den Vorst van *Anholt* in het beleg van *Poederoijen* door *'s Hertogenbosch* voorgeschoten 2000 goudguldens.

Item, alsoe den Furst van *Anholt*, int belegh van *Poderoyen* geleent waeren 2000 gouden gul., ende wederomme te betalenen als *Poderoyen* gewonnen weer, soe dat by rekeninghe die selve Furst, dairvan der voirs. stat ende hueren voirgaende gecommitteerden sculdich bleef 325 gouden gul 27½ st., alsoe mits vele vervolghs dairomme gedaen, by assignatie des voirs. Furst ende zynen Secretaris Ysenborch, den Rentmeester Cornelis Diebier, dairvan inder betalinge deser stat vander 300,000 croonen hiernae inden vutgeven gestelt, gecort 300 gouden gul., ende mitsdien, die alhier geset ontfangen q. vz. 420 Rins. gul.

Idem, van de door de stad *Antwerpen* aan *'s Hertogenbosch* geleende 2000 goudguldens, om daarmede de ruiters, in 's lands verdediging aangenomen, te betalen.

Item, alsoe noch inder voorledenen veden ende orloige van *Geldre*, die stat van *Antwerpen*, deser stat by preste soude doen 2000 gouden gul., omme die ruteren in defensie slants te onderhouden, ende al achtervolgende eenen concept op een dachvairt geraempt, dairvan Lambrecht van den Boegart, den voirgaende gecommitteerden in 3en reysen overgebracht heeft nae inhouts huer rekeninghe 1500 gouden gul. ende van den anderen 500 gouden gul. hebben Lambrecht Millinck ende Jan van Kessel met hen rekeninghe gehouden, ende in deser rekeninghe, der stat voer ontfanck gebracht ende alhier geset die somme van 60 Rins. gul.

Kapittel 8.

Ontvang van de tauxen op de buitenlieden, renten op de stad *'s Hertogenbosch* hebbende.

Zijn ontvangsten „comende van buytenluden, die metter stat sculdich syn te contribueren van hueren renten van hier gecomen ende gesproten, ende nae ordinantie dairop gemaict, voer guldens Peeters geboert hebben, van den tyde deser rekeninghe ende alhier volght."

Volgen die ontvangsten.

De geheele ontvang was 28,825 Rijns. gul. 3 st. 2½ plac.

UITGAVEN.

De kapittels als gewoon gebragt, die geene bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

Kapittel 6.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Gezwoornen, Gedeputeerden, Secreta-

rissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten van Brabant en in andere der stads zaken en van die harer Meijerij uitgezonden.

De afgevaardigden en Commissarissen voor de stad en van hare Meijerij waren:

Afgevaardigden en commissarissen ter Staten en in andere zaken.

Mr. Jan van Vladeracken, Heer tot *Geffen.*

Jan van Kessel, Schout van *Boxtel.*

Mr. Simon van der Couderborch, Secretaris van *'s Hertogenbosch.*

Lambrecht Millinck, Heer tot *Vucht.*

Mr. Claes Kuyst, Secretaris van *'s Hertogenbosch.*

Jan die Wolf Claesz, een van de zes gecommitteerden tot de regering en het bewind der stad.

Dirck van Hedel, idem.

Omtrent de handelingen der Staten van *Brabant* en der afgevaardigden in verschillende zaken komt in dit kapittel voor:

Commissie aan den Keizer, te *Schoonhoven* zijnde, om, de door de stad *'s Hertogenbosch* en hare Meijerij voorgeschoten gelden in den oorlog tegen *Gelderland*, terugbetaald te krijgen of op de beden te kunnen korten.

In den jersten, Meester Jannen van Vladeracken, Heer tot *Geffen* ende Jannen van Kessel, Scouteth tot *Boxtel*, 6a Octobri tot *Scoenhoven* in *Hollant*, by der Keyserlicke Majesteyt gereyst, omme met zynen genaden te communiceren ende gerembourseert te wordden op die loepende bede met acquyten van den penningen by deser stat ende Meyerie, in defensie van den lande ende ter cause van den oirloige verschoeten, ende gevaceert 13 daighen.

Generale dagvaard der Staten te *Antwerpen.*

Vervolg der sollicitatie om terugbetaling der gelden in den oorlog voorgeschoten.

Vrijheid van tollen in *Holland* en *Zeeland.*

Item Meester Symon van der Couderborch, Secretaris, 3a Novembri, tot *Antwerpen* by Lambrecht Millinck, den Heer van *Vucht*, gesonden, omme te helpen concluderen die generale dachvairt, ende te volgen die voirs. acquyten met meer andere saken der stat ende Meyerie treffelick aengaende, ende voirts in *Hollant* metter ampliatien van den toll in *Hollant* ende *Zeelant* van nyeuws geimpetreert.

Proces aangaande den tol te *Hedel.*

Item, die selve, by ordinantie deser stat 2a January gereyst tot *Loven*, overmits der saken gesubmitteert van den tholl van *Hedel*, omme dairtoe te willigen ende keysen Meesteren van recht, die van wegen ende in den name deser stat, die saken souden accepteren, ende helpen met sententien arbitrale, ende mynelick decideren ende slyten, (sluiten) ten einde te moigen obtineren inde vrijheid des voirs. thols.

Geschil met den Heer Floris van IJsselstein, aangaande het slot te *Oijen.*

Item Meester Claes Kuyst, Secretaris, 4a January gereyst vuyt ordinantie deser stat te *Bruessel*, omme Heer *Florys van Ysselsteyn*, te resisteren van den innemen sloots van *Oyen*, ende den wal te moigen mineren ende afwerpen, als men deede, ende hem egeen pretensie dair tegens te verleenen, dese stat en wordde dair op verhoert.

Dagvaard der Staten te *Brussel*, aangaande eene door den Keizer geeischte bede van 500,000 kroonen en 60,000 gulden voor de reis der Hertogin Margaretha naar *Kamerijk* ter

Item, die selve, by ordinantie deser stat 15a January, te *Bruessel*, op die dachvart, aldair by der Keyserlicke Ma. bescreven, gereyst, omme aldair te aenhoeren die propositie ende petitie derselver Keyserlicke Ma., als van 500,000 cronen bynnen drie jairen van allen den landen te betalenen, jerste tdorde part gereet, ende die andere 2e dorde parten in 2en jairen dairnae

1509. dagvaard aldaar gehouden.

volgende. Noch 60,000 gul. voer Vrouwe Margrieten, ter cause van huer voyagie op die dachvart te *Camerick* gehouden, gedaen, ende gehoirt davisen van den 2en Oversten Staten, als Prelaten ende Edelen, die Gedeputeerden van den steden huer beraet namen, ende achterrugge vertoigen, omme tselve elck aen zyn stadt te rapporteren.

Processen aangaande den tol te *Hedel* en de heerlijkheid *Oijen*.

Item Meester Symon voirs., ende Jan die Wolf Claess, gecommitteerde, vuyt ordinantie als boven, den lesten January nae *Bruessel* ende *Loven* gereyst, omme te vervolgen die voirs. sake van den tholl van *Hedel*; ende voirts te impetreren een mainteuuwe opt innemen ende recht vorderinge op de Heerlicheit van *Oyen* gedaen.

Afgevaardigden aan de Hertogin-Regentes te *Brussel*, om, ter zake van de groote kosten, lasten, schaden, brand en roverij, die het kwartier van *'s Hertogenbosch* in den laatsten oorlog tegen de Gelderschen heeft geleden en nog was lijdende, bijzonder wegens de kosten van het ondermijnen van *Poederoijen* en den togt der Bosschenaren met die der Meijerij naar den Ham, gratie en afslag te verkrijgen op de petitie tot opbrengst van 300,000 kroonen.

Item Meester Symon voirs., vuyt ordinantie als boven, 5a February met lettren van credentien by Lambrecht Millinck tot *Bruessel* gereyst, omme onser genediger Vrouwen te kennen te gevenen die groete kosten ende lasten, scade, brant ende roven, dit quartier van *'s Hertoigenbossche*, mits die voirs. oirloige tegens die vianden ende ongehoirsame van *Geldre* gehadt ende gesustineert heeft, ende noch daigelicx lydt ende sustineert, ende besunder van den costen int mineren van *Poderoyen* ende der reysen opten *Ham* gedaen. Ende ter cause van den selven, gratie ende afslach te versuekenen op die voirs. petitie vanden 300,000 cronen, ende meer ander saken der stat ende Meyerien tsamenen aengaende te solliciteren.

Commissie aan Graaf Floris van IJsselstein, aangaande het slot te *Oijen*.

Item Dirck van Hedel, een van den zesse gecommitteerden deser stat ende Jan van Kessel, Scouteth tot *Boxtel*, 19a February gereyst tot *Bruessel*, omme te communiceren metten Heer *Florys van Ysselsteyn*, ende te accorderen van den sloete ende wall van *Oyen* als voirs. is.

Commissie aan den Keizer te *Grave*, om eene groote metalen bus voor de stad *'s Hertogenbosch* te hebben.

Item Meester Symon voirs., ter ordinantie als boven by de Keyserlicke Ma. tot *Grave* gereyst, omme van zyne genaden, gemerct die voirs. lasten van den oirloige gesustineert, eene grote metalen busse te hebbenen.

Ampliatie door den Keizer op de vrijheid van tollen in *Holland* aan *'s Hertogenbosch* verleend, den tollenaars bekend gemaakt.
Proces met den tollenaar te *Gorinchem*.

Item Meester Symon voirs., 8a Merti, nae ordinantie deser stat gereyst op alle tollen in *Hollant*, omme aldair te intimeren, die ampliatie by de Keyserlicke Mai. op die vryheit van den selven toll, deser stadt onlancx verleent. Ende te verdachvarden den tollenair van *Gorinchem*, in den groeten Raide, omme afgedaen te hebbenen die belastinge, hy deser stat daigelicx doet aen hueren bourgeren int vertollen, ende oirlof te heysschen boven dinhoudt van den privilegien.

Afgevaardigden ten Hove, om antwoord te brengen op de petitie van 300,000 kroonen, de acquiten te hebben van de 1500 guld. den Hollanders geleend en om afslag te hebben van den derden penning in de voors. toegestane 300,000 kroonen.

Item Lambrecht Millinck, Dirck van Hedel ende Meester Claes Kuyst voirs. 10 Merte, by der Keyserlicke Ma. te Hove gereyst, omme op synder genaden peticie antwordt te ghevenen van den 300,000 cronen, ende mede te hebbenen die acquyten van den 1500 gouden gul. den Hollanders geleent, ende afslach mits den voirs. lasten van den oirloige, den dorden penninck int quonsent vander voirs. bede van den 300,000 cronen, als geschiede.

Vergadering der Staten te *Brussel*, aangaande een voorgekomen different in

Item Meester Claes, vuyt bevele ende ordinantie als boven, 25 Aprilli tot *Bruessel* op die dachvart aldair bescreven, gereyst, omme op seker differenten int quonsent van den voirs. 300,000 cronen ombeslicht gebleven, te accorde-

ren, ende die selve bede te betalenen, nader instructie van seligen Hertoige Kaerle van 500,000 cronen, na den welcken onse genedichste Heer, die betaelinge niet accepteren en woude; ende in alsulcker vuegen niet te scheyden, waert (ten ware) byden Staten een middel geraempt. 1509. de toegestane 300,000 kroonen.

Item, die voirs. Meester Claes, 2[a] Juny vuyt ordinantie als boven, tot *Bruessel* ter dachvairt gereyst, omme metten anderen steden op die voirs. differenten antwordt te ghevenen, ende die selve bede opten voet wylen Hertoige Kaerle byden lande van *Brabant* inder 500,000 cronen te betalenen, dair die twee overste Staten huer opinie op gegeven hadden, ende dese dachvairt dienden, by den steden antwordt te gevenen. Nadere vergadering der Staten omtrent dat different.

Item Meester Symon, Secretaris voirs., 17 July by ordinantie deser stat op die dachvart te *Bruessel*, by den gedeputeerden van allen den groeten steden, der landen ons genedichsten Heeren gereyst, (om) te communiceren opt stuck van der munten. Dagvaard te *Brussel* van al de groote steden der Hertogelijke landen, aangaande het stuk der munt.

Item die selve, ter ordinantie deser stad, 20 Oixt te *Bruessel* ter dachvart gereyst, omme by den anderen Staten slants van *Brabant* aldair vergadert zijnde, den behoirlicken eedt, ter conservatien van den rechten, privilegien, costumen en herbergen slants van *Brabant*, Meester Jans van Sovage, Heer tot *Bierbeke* etc., als Cancellier van den Raide van *Brabant*, te ontfangen, ende meer ander saken der stat ende Meyerie tsamen aengaende te solliciteren. De Cancelier van *Brabant* legt in handen der Staten van *Brabant* den eed af op het nakomen der privilegien, costuimen en herbergen.

Item Meester Symon voirs., van dat hy drie reysen is geweest tot *Engelen*, overmits seker arrest van vluthout, deser stat bourgers toebehoerende, aldair gedaen by den tollener van *Hedel*, quontrarie deser stad privilegien, ende tselve ten daige van recht dienende, te wederstaen. Proces met den tollenaar te *Hedel*.

Kapittels 7 *en* 8.

Zijn de uitgaven aan bodenloon.

Vele uitzendingen van boden met brieven, waren aan de afgevaardigden of gecommitteerden uit stads regering, ten Hove, ter Staten van *Brabant* en in andere commissie zijnde, ter zake in kapittel 6 vermeld, anderen aan de steden, vrijheden en dorpen in de Meijerij aangaande de nog achterstallige bijdragen in de oorlogskosten enz. Boden in verschillende zaken uitgezonden.

Op den 25 Junij 1509 werd Arnt van Weylhuysen, te paard met brieven gezonden aan de navolgende Prelaten: den Abt van *Floref*, den Abt van *Everbode*, den Abt van *Tongerlo*, den Abt van *Perck*, den Abt van *St. Geertruide* te *Leuven* en den Abt van *St. Michiel* te *Antwerpen*, hen biddende nader alder gewoenten, ende elck van hen, omme te comenen ende te wesen alhier opten Sondach ende beganckenisse van Onser Liever Vrouwen dracht. Ende oick met eenen besloiten brief, aen onse bourgeren tot *Antwerpen* ter merckt wesende, hen opten selven Sondach alhier te zyne op eenen peen van 20 alden scilden elck van hen te verbeurenen." Een bode aan Prelaten in *Brabant* gezonden, om hen uit te noodigen tegenwoordig te zijn in de processie en ommegang te *'s Hertogenbosch* op den feestdag van Onze Lieve Vrouwe dragt, gewoonlijk genaamd de hooge Lieve Vrouw. Idem aan de burgers van *'s Hertogenbosch* te *Antwerpen* ter markt zijnde, om op dien feestdag tegenwoordig te zijn op eene boete van 20 oude schilden ieder.

Eene dergelijke uitnoodiging werd den 24 Junij 1509 gedaan, en verzonden met den bode te voet Simon Crudener, aan den Abt van *Bern*, omme alhier

1509.

Eene uitnoodiging als aan de vorige prelaten, aan den Abt van *Berne*.

te comenen ende te wesen naden alder heir comen in de beganckenisse ende processie van Onser Liever Vrouwen dracht.

Zoodanige uitnoodigingen en aanschrijvingen aan de Prelaten en burgers had jaarlijks en ook in de jaren voor deze rekening plaats, zoo als dit steeds in de kapittels van bodenloonen vermeld wordt.

Karel van Gelder heeft in den zin, om andermaal den vrede te breken.

Voorts wordt nog het volgende in het kapittel: boden te voet, gevonden, ten blijke dat de Heer van *Gelder*, het in den zin had om den gesloten vrede andermaal te breken.

Item Symon (Crudener) voirs., noch opten 18ten dach der voirs. maent (Maart) met 2 besloeten brieven gesonden, den eenen tot *Bomel*, den anderen tot *Tyel*, tot elcker plaetse aen Bourgemeesteren, Scepenen ende Raet, ende dit vuyt sake, dat zy toe souden sien, gelyck die brieven dat inhielden.

Hij doet te *Nieuwerkerk*, *Barneveld* en op andere plaatsen blokhuizen en andere sterkten opwerpen.

Item, noch ten voirs. daige Dirck Mathysz, met 2 besloeten brieven gesonden, eenen aen den Hertoigh van *Cleve*, ende den anderen aen Bourgemeesteren, Scepenen ende Raet der stadt van den *Grave*, ende dit vuyt sake, soe die Heer van *Geldre* tot diversche plaetsen, als tot *Nyerkerck* ende *Barrevelt*, blockhuysen ende ander sterckheiden ordineerden ende deede maken, in schyn of hy den paeys of vutspraeck, nyet en soude willen onderhouden.

Kapittel 18.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen ens.

Daaronder komen schenkingen voor aan:

Schenkingen van wijnen aan voorname personen.

Heer Dirk Labby, Raad des Keizers in *Brabant*.

Den Graaf van *Corby*, Ambassadeur des Konings van *Frankryk*.

Een Bisschop en twee Ambassadeurs uit *Frankryk*.

Den Heer van *Ravesteyn*.

Den Heer van *Rossy*.

Den Vorst van *Anholt*.

De Heeren gedeputeerden uit de stad *Gorinchem*.

Den Markgraaf van *Baden*.

Heer Floris van Ysselstein.

Kapittel 19.

Uitgaven aan alderhande zaken.

Behalve de gewone, steeds in dit kapittel voorkomende zaken, komen de volgende merkwaardige posten voor:

Kosten gevallen op de mandementen waarbij aan de stad en hare Meijerij afslag wordt gegeven van den derden penning in de bede van 300,000 kroonen.

Idem, waarbij het acquit wordt toegestaan voor 1500

Item, Meester Claes Kuyst, by hem op die dachvart verleeght, int consent van den 300,000 cronen, dairinne dese stat ende Meyerie den dorden penninck afslaichs vercregen etc., voer dat mandamentén dairmede dat bevele gedaen waert 2 Ph^s^. gul. Item den Tresorier van den oirloighe van den acquyt van 1500 Rins. gul. van den naeoirloighe, int onderhouden van den knechten verschoeten, dairaf hun competeert voer syn recht den 100ten penninck vz.

15 Rins. gul. Item den Griffier voer syn recht van den mandamenten, dair mede bevolen waert tvoirs. acquyt te verleenen, 4 gouden gul.; den Audientier, ter cause van dien voer syn recht, 3 Ph^s. gul. Item den clercken, voer die expeditie van den voirs. 2^ee partyen 21 st. ende eenen bode van *Bruessel* tot *Antwerpen* gesonden, omme te hebbene die expeditie van den mandamenten, dat in desen quartiere die munten ganchaer zyn souden gelyck inder anderen quartieren van *Brabant*, 13 st. ort.

1509. Rijns. gul., door de stad aan de knechten in den na-oorlog voorgeschoten.

Mandement waarbij wordt bevolen dat in het kwartier van *'s Hertogenbosch* de munt gangbaar zou zijn gelijk in de andere kwartieren.

Item, eenen bode vutten Hoigen Raide ons genedichsten Heeren, te *Mechelen* residerende, van der tydinge te brengenen van den bestande deser landen ende der Gelderschen, ende tselve te publiceren, 54 st.

Tijding dat het bestand met *Gelderland* gesloten was, afkondiging van dat bestand.

Item Claesse van Heyst, Procureur deser stat, van der qontinuatie op die gedaighde van *Oyen*, in cas van maintenue gedaen, voer zegel ende sollicitatie, 4 gul. Ende omme inder saken hertelick te solliciteren geschenct in wyn 15 st.

Proces met den Heer van *IJsselstein* over de Heerlijkheid en het slot *Oijen*.

Item Zweeren van Gerwen, voorspreeck, te Hove te reysen, die voirs. maintenue te impetreren, die Heerlicheyt met hueren goden mits dopwinninghen met deser stat rechten, op die 200 gul. erffelick deser stat dair aen tachteren ende onbetaelt steet, te leen te ontfangen etc., voer dat mandamente zegel ende zynen salaris tsamen 16 Rins. gul. Item Jan Collet, Duerweerder van *Bruessel* tot *Oyen* te reydenen, die voirs. maintenue ter executien te stellen 3 Ph^s. gul. Item Geritten van Weert, clerck, van te copieren die rekeninghe des Drossaedts van *Oyen*, navolgende der commissie des Heeren van *Utrecht*, 6 st. ende eenen vuerman (voerman) die Lucas van Erpe, Mathys Lambrechtsz ende M^r. Henrick die Bye tot *Oyen* vuerden, omme Everten van Doerne als Drossaet aldair in te setten, 12 st.

De stad en de Meijerij van *'s Hertogenbosch* wordt in het bezit der Heerlijkheid en het slot van *Oijen* voor 5 jaren bevestigd en stelt daarin een Drossaard.

Item, alsoe die voirs. borcht (burgt), tot groeten costen onderhouden waert, ende Wouteren Bott als Hoeftman, voer dopcomen van Everit van Doerne, mits innemen ende den voirs. littren van maintenuwen, possessie dairvan hadde, tegens dwelck Heer *Florys van Ysselsteyn* hem opponeerden, willende die selve borcht in zynen handen hebben, ende eenen Drossaet nae zynen appetyt, dair op te stellenen, by den welcken men beduchtende was quader hoeden, die van den vianden te wordden; soe is men bij gedeputeerden van deser stat ende Meyerien met Heeren *Florys* voirnoemt, dair van overcomen, die voirs. Heerlicheyt ende Borcht van *Oyen* ende *Dieden*, met allen hueren rechten, attimenten ende behoirten, den tyt van vijf jaieren byder stat ende Meyerie in te hebbenen ende te doen bewaeren, met allen proffyten dairvan comende ende lasten dairop staende, weder te betalen, nae inhout seker qontracte dairvan gemaict zynde, voer die summe van 1000 Ph^s. gul. q. vz. 1250 Rins. gul.

Overeenkomst met Heer Floris van IJsselstein, aangaande het bezit van het slot en de Heerlijkheid voornoemd. De Heerlijkheid van *Oijen* en *Dieden* met het slot, worden daarbij voor 5 jaren aan de stad en de Meijerij afgestaan tegen eene schadeloosstelling van 1000 Phs. gulden aan genoemden Heer van *IJsselstein*.

Item, nadien Zeynsse Mulart, Drossaet, van wegen des Bisscoppen van *Utrecht* op *Oyen* geset, vertrecken soude, ende Wouter Bott thuys inne hadde, willende dese stat nae huer trecken, alle vruchten, proffyten ende emolumenten dair van comende, naevolgende den vercrygh van Heeren *Florys*

Zeynen Mulart, Drossaard der Heerlijkheid *Oijen* en *Dieden*, voor het in bezit nemen van het slot en de Heerlijkheid, door den Bisschop

— 1510. van *Utrecht* aangesteld, klaagt over schaden hem toegebragt, hij wil daarvoor de stad een proces aandoen, doch het geschil wordt in der minne afgedaan.

van Ysselsteyn voirs, dairinne denselven Zeyne verdochte, dat men hem vercortte, ende seer claighden, dairop alsoe te ruymenen, qontrarie syner commissien, latende voirsculden achter, ende hy Wouter Bott qumsuis, in den name van deser stat op *Oyen* in gelove gelaten hadde, en weer grotelic bedroighen, tot zynen merkelicken scade ende achterdele, dairop hy dechte alnoch to procederen; alsoe by tusschenspreken van goede mannen, omme metten selven mynenlicke af to scheyde, ende dat de stat nae huer trecken soudo, alle voirsculden diemen hem eenichsins van der Heerlicheyt wege noch sculdich ende tachteren weer, waert bedinght, ende byder goede mannen geproponeert ende geseeght, dat hy Zeyne, voer alle zyn actie hebben soude 100 Peters, ende hem die naevolgende syner quitantie betaelt, q. vz. 90 Rins. gnl.

Proefbakking van het brood.

Item van de prouven te doen backen by den Heeren Wegemeesteren, ende andere goede mannen dair by wesende, tot Katherynen Mols, dair op vertheert ende betaelt 30 st.

Volgen de uitgaven aan lijf- en erfrenten ten laste der stad.

De geheele uitgaaf was 26,936 Rijns. gul. 15 st. $^1/_2$ plac.
" " ontvang " 28,825 " 3 " $2^1/_2$ "
Batig slot 1888 Rijns. gul. 8 st. 2 plac.

Aan het slot volgt eene memorie van hetgeen de stad nog aan onbetaalde achterstallige renten schuldig bleef, daaruit blijkt dat die achterstallige schuld bedroeg 64,228 Rijns. gul. 7 st. 3 ort.

De vlekken *Weesp* en *Muiden* door de Gelderschen ingenomen.

Uit die memorie blijkt wijders nog, dat tijdens de Vorst van *Anholt* *Poederoijen* belegerde en innam, en *Karel van Gelder* door de Bosschenaren aan *den Ham* belet werd *Poederoijen* te ontzetten, deze met zijn volk in *Holland* viel en de vlekken *Weesp* en *Muiden* innam.

N°. 19. Rekening van St. Remeys 1509 tot St. Remeys 1510.

2de REKENING DER ZES, VOOR DRIE JAREN BENOEMDE, GECOMMITTEERDEN.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, accijnsen en andere belastingen, renten enz. als in voorgaande rekening.

Kapittel 7.

Ontvang komende van alderhande saken.

Geschil der stad *'s Hertogenbosch* met de Meijerij tot die stad behoorende, aangaande de uitga-

Item, alsoe die voirs. gecommitteerden, van alle alsulcken penningen ende kosten, in den naeme van deser stat, soe voer huer selver ende der Meyerien, tot gemeynen proeffyten, ter cause van den oirloighe, dachvarden, ryden

(en) reysen, int maken van der busschen ende anderssins verschoeten, als van Remigi 1508 incluys tot prima Juny 1510 excluys, gelyck dat int langhe inden extracte dair van gemaict, ende dien van der Meyerie, elck in zynen quartier overgegeven, voirder begrepen was, dair op seker questien ende geschillen, tusschen die van de Meyerie, ende hen gecommitteerden, in den name van der stat, reesen ende geboerden, als, vanden acquyten ter cause van den voirs. oirloige in den voirgaenden ende in desen extracte begrepen, dairvan dese stat gecontribueert hadde den 4den penninck, ende die van der Meyerien drie penninghen, ende die stat competeert te contribueren, ter cause van der beden, by taxe van den Hove den dorden penninck, ende die van der Meyerien die 200en penninck, dairvan zy van der Meyerie heysschende waeren, ende te cortte aen de penningen inder extracte gestelt, 3500 gul. ende meer, ende noch van gelycken. huer porcie van den drien jersten maenden met 2500 knechten gedient, ende oick van der reysen der Gedeputeerden van der Edelen in *Duytslant*, dairvan deser stat porcie betaelt was metten gemeyn acquyten, ende oick soe dairvan begerde in desen gerembourseert te wesenen, dairop zy gecommitteerden, die reyse by der stat alleen op coestayen gedaen, met meer andere diensten in defensie vander Meyerie, ende int impetreren van den acquyten gedaen, met meerder ende vele ander redenen te beyder zyden geallegeert. Hebben, alsoe dat by den Heeren arbiteren, te wetenen: Goessens van Brecht, Jordens van Boert ende Willem Moels, inder name vander stadt ende Jannen Keneparts, Mr. Jans van Vladeracken ende Meester Raes Raessen, Doctor, inder name ende van wegen der gedeputeerden vander Meyerien, byden selven opten 11ten dach July, Anno 10 (1510), mynelick waert gededinght, geaccordeert ende verclaert, (omme die aude vriendscappe te onderhouden, ende alle differenten, tweedracht ende discort, die dairvuyt met gedinghen ende anderssins hadde moighen spruyten ende groyen, te scouwen ende nedergeleeght te zyn), dat zy van der Meyerien der voirs stat, ter cause van den voirs. penninghen in den extracte gestelt, betalen souden 2500 Rins. gul. ende dairmede alle saken ende penningen inden extracte geset, ende voirts van alles, totter voirs. eynde vander selver extracte tusschen deser stat ende Meyerien, doot ende te nyeute, ende voirts, goeden gevriende als boven. Ende alsoe die voirs. penningen achtervolgende derselver verclaeringe ende accordt ontfangen q. vz. 2500 gul.

1510. ven ter zake van den oorlog, door arbiters beslecht.

Kapittel 9.

Ander ontfanck comende van vruchten ende prouffyten der Heerlicheyt Oyen ende Dieden, van den tyde deser rekeninghe, ende voer dierste dairvan verschenen ende gevallen als hier volght:

Deze ontvangsten zijn, de tolgelden op *de Maas*, de keuren en breuken, de bier accyns, pacht van landerijen, tienden en chynsen, hofstede, steen-

Eerste ontvangst van de inkomsten der Heerlijkheid *Oijen*

1510. en *Dieden* aan de stad *'s Hertogenbosch* voor 6 jaren afgestaan.

oven en van het veer op *de Maas* ten gezamentlijke bedrage van 799 Rijns. gul. 6 st. 9½ plac.

De geheele ontvang was 36,741 Rijns. gul. 17 st.

UITGAVEN.

De kapittels als gewoon gebragt, die geene bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

Lijf- en losrenten.

De uitgaven aan lijf- en losrenten in vorige rekeningen aan het slot verantwoord, komen in deze rekening in kapittel 2 en 3 voor, ten bedrage van 20,506 Rijns. gul. 15 st. ½ plac.

Kapittels 4, 5 *en* 6.

Bijbetaling van achterstallige lijf- en losrenten ten gevolge van den oorlog, het beleg, het innemen en de slechting der veste van *Poederoijen* onbetaald gebleven.

Zijn bijbetalingen van achterstallige renten, welke ten gevolge van den oorlog met *Gelderland*, het beleg, de inneming en de slechting van het slot te *Poederoijen*, onbetaald zijn gebleven, omdat de gelden tot die betaling bestemd, voor oorlogskosten in dat beleg, die inneming en slechting werden aangewend, zoo als zulks uit eene verklaring blijkt, afgegeven door de drie leden, uitmakende de regering van *'s Hertogenbosch*, den 11en October 1508, in zijn geheel bij afschrift aan het hoofd van kapittel 4 geplaatst.

Deze uitgaaf bedroeg 15,710 Rijns. gul. 5 st. 1½ ort.

Kapittel 9.

Ander vutgheven van penningen (aan) onsen genedighen Heer, als Hertoigen van Brabant, voer syn loepende bede ende anderssins dair aene clevende.

Afrekening met Cornelis Dicbier, Rentmeester des Hertogs van *Brabant* in het kwartier van *'s Hertogenbosch*, waarbij het aandeel door de stad en de Meijerij in de 4e, 5e en 6e termijnen der toen loopende beden worden vereffend tegen de acquiten en met de toegestane afslag of korting aan de stad en de Meijerij verleend.

Het tweede artikel van dit kapittel, is eene memorie van afrekening tusschen de zes gecommitteerden tot stads rekening en Cornelis Dicbier, Rentmeester des Hertogs in het vierde kwartier des Hertogdoms *Brabant* (*'s Hertogenbosch* en de Meijerij tot die stad behoorende), waarbij de 4e, 5e en 6e termijnen der bede van 80,000 Rijns. gul. toen loop hebbende en verschenen, in welke de stad en de Meijerij voor haar aandeel schuldig waren 13,761 Rijns. gul. 18 st. 1½ ort, werden betaald met de acquiten, ter zake van de gedane voorschotten in de oorlogskosten verkregen, met de afslagen of toegestane kortingen op de beden aan gemelde stad en de Meijerij verleend, en ook met de afslagen of kortingen verleend aan sommige dorpen welke groote schade in den oorlog, door roven, brand en gevangennemingen van ingezetenen geleden hadden.

Terugbetaling van betaalde graafgelden aan steden, vrijheden en dorpen, die ter zake van geleden oorlogschaden van den Hove gratie of afslag op de beden hadden bekomen.

De uitgaven hierop volgende, zijn terugbetalingen van betaalde graafgelden aan de gemeenten *Lommel*, *Asten*, *Oisterwijk*, *Eindhoven*, *Budel*, *Soerendonk*, *Maarheeze* en *Woensel;* welke gemeenten ter zake voors. van den Hove afslag of gratie op de bede verkregen hadden.

Kapittel 10.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Geswoornen, Gedeputeerden, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten van Brabant en in andere der stads saken en van die der Meijerij uitgesonden.

De afgevaardigden en Commissarissen voor de stad en hare Meijerij waren:

Afgevaardigden ten Hove, ter Staten van *Brabant* en in andere commissien.

Mr. Symon van der Couderberch, Secretaris der stad.
Lambrecht Millinck.
Jan van Kessel, Schout van *Boxtel.*
Jan Kenepart.
Mr. Jan van Vladeracken.
Dirk van Hedel.
Maarten de Greef of die Greve, Secretaris der stad.
Lambrecht van den Boegaert.
Mathys Lambrechts.
Mr. Henrick die Bye.
Henrick van Uden, Schepen.
Mr. Jan Lombarts, Secretaris van *Oisterwijk.*
Jan van Berckel, Schepen.
Walrave van Erpe.

Omtrent de handelingen der Staten van *Brabant* en der afgevaardigden in verschillende zaken, komt het volgende voor:

Verzoek aan de Hertogin-Regentes om afslag van bedea.

Inden jersten Meester Symonen van der Couderberch, Secretaris, 23 Octobri, vuyt ordinantie deser stat ter dachvart naer *Antwerpen* gereyst, ende voirts metten gedeputeerden van *Antwerpen* nae *Bruessel*, omme van ons genediger Vrouwen, Regente en de Gouvernente, te impetreren afslach aen der loependen beden, van alsulcken 20,000 gul. die dlant van *Brabant* boven der selver beden, seligen den Coninck van *Castilien*, voer tyde geanticipeert hadden, nae inhoudt eenre acten dair van gegeven. Noch inden Hoigenraedt te impetreren, een mandamente op ende tegens die rebellen in *Hollant*, willende deser stat State infringeren. Noch een mandamente van gelycken inden Raide van *Brabant*, tegens Servaes van Latem te *Loven*. Ende heeft voirts die dachvart bewaert *tAntwerpen* bescreven, ende te compereren 3a Novembri, ende waert van dair vertoigen tot *Bruessel* dair die gedeputeerden mosten wachten, mits den afwesen van den Prelaten ende sommige van der Edelen, eer men die propositie deede, tenderende tot fortificatien van eenighe vlecken ende steden op de frontieren in *Brabant* gelegen; en vaceerde 36 daighen, sdaighs 18 st. alsboven vz. 32 Rins. gul. 8 st.

Verzoek aan den Hoogen Raad van *Brabant*, om mandementen tegen de rebellen van *Holland*, die zich verzetteden tegen der stads State en tegen Servaas van Latem.

Dagvaard ter Staten van *Brabant*, aangaande de versterking van eenige vlekken en steden op de grenzen van *Brabant*.

Item Lambrecht Millinck ende Jan van Kessel, Scouteth tot *Boxtel*, des Donredaighs voer Martini, vuyt ordinantie als boven gereyst nae *Bruessel*, ten cause vanden besorgh van *Bomel*, ende van meer ander saken, der stat ende Meyerie aengaende, ende vaceerden elck 12 daighen vz. 21 Rins. gul. 12 st.

Commissie naar *Brussel* aangaande de verzorging van *Bommel* enz.

Item, Meester Symon voirs., 11a Decembri ter voirs. oirdinantie nae

Dagvaard ter Staten

om te aanhooren de opinie der twee overste Staten, op het voorstel tot voors. versterkingen, aangaande de belooning van den nieuwen Cancelier en voorts op het loon der timmerlieden, metselaars en andere werklieden.

Bruessel op die dachvart gereyst, omme te aenhoeren die opinie van den twee oversten Staten, op die voirs. propositie gedaen, ende op die gratuiteit van den nyeuwen Cancellier, voirts opt loen van tymmerluyden, metsers ende van andere werckluyden, dlant dair inne te besorgenen, dair hem noch meer lasten toequamen, als vander nyeuwe toll diemen alhier ende inder Meyerien leggen woude, ende noch van ennighe gevangenen alhier vutten Meyerien gehaelt, ende vaceerden 20 daighen vz. 18 Rins. gul.

Idem omtrent den ouden Leuvenschen tol, die men te *'sHertogenbosch* en in de Meijerij wilden heffen.

Vervolg van sollicitatien tegen het invoeren van den ouden Leuvenschen tol, welke tot groot nadeel van den handel zou strekken.

Idem, tot terugbekoming der 1500 gul. aan den Vorst van *Anholt*, in het beleg van *Poederoijen* den Hollanders voorgeschoten.

Item, Jannen Kenepart, Meester Jannen van Vladeracken, Lambrecht Millinck, Dirck van Hedel ende Meester Symonen voirs., 8^{a} January, ter oirdinantie deser stadt nae *Bruessel* gereyst, omme te vervolgen ende afgedaen te zyne den ongewoenlicke toll, geheiten den auden toll van *Loven*, die men alhier in deser stat ende huer Meyerie, in diverse wachte liggen woude, dat soude zyn geweest in groete achterdeel van der neeringhe deser stat, ende voirts te vervolghen die betaelinghe van 1500 gul., den Hollanders in belegh van *Poderoyen* aen den Forst van *Aenholt* geleent, ende vaceerden elck 18 daighen vz. 81 Rins. gul.

Dagvaard ter Staten aangaande het herstel der schade en fortificatie van de vlekken en steden, door de invallen der Franschen aangerigt, en noodzakelijk gemaakt.

Item, Meester Jan van Vladeracken ende Meester Merten die Greeff, Secretaris deser stadt, hebben dair nae op die voirs. dachvart gebleven ende die bewaert, aengaende der reparatie ende fortificatie van ennighen plecken ende steden in *Brabant*. mits den overloep ende scaiden der Franschoysen in deser landen gedaen; ende voirts te furneren tprocesse te Houve hangende, ter instantie van den Heer van *Merode*, ende vacerende elck 19 daighen vz. 24 Rins. gul. 4 st.

Gribbevorst door de Gelderschen versterkt.

Item Meester Symon voirs., 6^{a} Aprillis nae Paessen, met brieven van credentien aen de stat van *Antwerpen* gereyst, ende voirts metten Gedeputeerden van *Antwerpen*, by onser genediger Vrouwen, ende hueren genaden te kennen gevende, vander sterckte ende fortificatie des huys van *Gribbevoirst*, byden Gelderschen begonnen, dair van den lande van *Brabant*, ende besunder deser quartier groeten scaiden geschaepen is te comenen, ende dair vuyt te gebueren, ende dat in tyts te verhuedenen ende te beletten, dair op sy volgen mosten jerst tot *Ghent* ende voirts tot *Brugge* en vaceerde alsoe 13 daighen q. vz. 11 Rins. gul. 14 st.

Verschil der stad *'s Hertogenbosch* met de stad *Gorinchem* over de kaaspacht.

Item Lambrecht van den Boegaert, Mathys Lambrechtss ende M^{r}. Henrick die Bye, 12^{a} Aprillis, ter ordinantie van deser stadt gereyst tot *Huesden*, tegens die gedeputeerden der stede van *Gorichem*, omme met malcanderen te communiceren ende te accorderen, vander discensien vander keespacht, dair inne zy hen weygeren te contribueren ende arrastamenten te beyde syden dair op geleeght waeren, vertheert aldair metten Heeren van *Gorichem* tsamen met waegenhuer en tween daighen 3 Rins. gul. 15 st.

Proces over de vestiging van den ouden Leuvenschen tol in het kwartier van *'s Hertogenbosch*.

Item Jan Kenepart, Lambrecht van den Boegaert, Meester Merten die Greeff, met acht Dekenen vander ambachten ende ander huer knechten, 20^{a} Aprilli tot *Bruessel*, omme hen te verantwordde, soe zy in persoen te Hove te compereren, gedaight waeren, ter instantien Jans van Lathem,

tollener, by Jannen van der Eycken, omme belett hen aldair gedaen, dat zy die ongewoenlicke wachte van den voirs. toll van *Love*, sonder alle oppositie ende appellatie niet leggen en mochten, ende vaceerde dair omme ende waren vuyt 11 daighen ende tsamen alsoe reysens thuenes ende keerens, met wagenhuer vertheert 60 Rins. gul.

Item Lambrecht van den Boegart ende Meester Symon voirs., 6ª Juny, te *Bruessel*, op die dachvart aldair bescreven gereyst, ende jerst tot *Antwerpen*, omme aldair antwoirt negative te brengenen op huer begertte van mede te contribueren inde veylicheyt vanden wegen der *coepvaerders* op VRANCKEVOIRT reysende, dair inne dit quartier gequoteert (was) op 200 phs. gul., voirts op die reparatie vanden wegen, noch op die voirs. wacht van den toll, ende te aenhoeren die propositie ende begertte ons genedichsten Heer ende Vrouwe, vander continuatie vander beden te corssemisse 1510 eyndende, ende te aenhoeren dantwordt dair op vanden tween oversten Staten, (Prelaten ende Edelen), dairmede zy achterrugge toighen ende vaceerde elck alsoe 20 daighen vz. 36 Rins. gul.

Dagvaard der Staten te *Brussel*.
De stad *'s Hertogenbosch* weigert aan *Antwerpen*, om mede te betalen voor de veiligheid der wegen van de koopvaarders naar *Frankfort*.
Herstel van de wegen.
Voorstel en begeerte van den Hertog van *Brabant* tot continuatie der bede.

Item Henrick van Uden, Scepen, Mr. Symon voirs. ende Mr. Jan Lombaerts, Secretaris van *Oisterwyck*, 16ª July, ter ordinantie deser stat, ende bescreven (door) ons genedichsten Heeren, gereyst nae *Bruessel*, omme metten anderen steden antwordt te gevenen op die voirs. peticie ende prorogatie vander beden ende die reparatie van den steden en sterkten slants van *Brabant*, te wetenen 70,000 gul. voer die lopende bede ende 15,000 voer die voirs. reparatie, voirts affgedaen te hebbenen die voirs. wachte vanden toll, ende die onbehoirlicke costen by Jannen van Eycke, deurweerder, int maken vanden wegen, doen. Ende van meer saken ende vaceerde Uden ende Meester Symon 21 daighen ende Mr. Jan Lombartz 20 daighen vz. 60 Rins. gul. 16 st.

Antwoord op dat voorstel en op dat betreffende de reparatie der vestingwerken van de steden en sterkten van *Brabant*.

Item Mathys Lambrechtss ende Meester Henrick de Bye, ter voirs. ordinancie, metten voirs. gedeputeerden op die voirs. dachvart gereyst, ende die helpen heyen (houden), in vuege voirs. Ende voirts te vervolgen die abolutie van den voirs. tolle, die prorogatie deser stat state ende respyte van den renten, die reductie van den renten ende die aflossinge van den dorpen van *Vucht* ende *Roesmalen* met meer ander saken, die stat ende Meyerien aengaende, ende vaceerden elck 20 daighen vz. 36 Rins. gul.

Vervolg der sollicitatie tot abolitie van den Leuvenschen tol.
Solisitatie op de prorogatie van stads Staten, renten en reductie der renten.
Idem aangaande de aflossing der verpande dorpen *Vucht* en *Rosmalen*.

Item, Lambrecht Millinck ende Jan van Kessel voirs., vuyt bescreven ons genedichsten Heer, ende ter ordinantie deser stat gereyst tot *Bruessel*, op een generaele dachvart, omme te aenhoeren, alsulcke voertwaerde ende tractaten als geraempt ende geconcipieert waeren, tusschen ons genedichsten Heer ende Vrouwe, inden naeme Vrouwen Ysabeauw, onser Dochtere, ende Heer Kaerle van Geldre, omme wettich huwelick tusschen beyde te solempniseren, tot eenen paeys ende weltvaert deser landen, etc., ende dairinne mede te accorderen, ende vaceerde 15 daighen vz. 27 Rins. gul.

Generale dagvaard der Gedeputeerden van al des Hertogs landen, te *Brussel*, om te aanhooren de voorwaarden en het traktaat, ontworpen tot het sluiten van een huwelijk tusschen Isabella van Brabant en Heer Karel van Gelder, tot vrede en welvaart dezer landen, waarin de toestemming der Staten wordt verlangd.

Item, Meester Merten die Greve voirs., te *Bruessel*, omme ander saken,

1510.

Proces over den ouden Leuvenschen tol.

aldair zynde, most hy aldair boven dien blieven liggen, omme der twysten wille, die was tusschen beyde die advocaten deser stat, soe die een voer den anderen die scryftueren niet maken en woude, aengaende den processe van den voirs. tolle, ende oick soe Claes van Heyst zeer sieck was, den voirs. advocaten informatien dair van te doen, 3 daighen ende hem dairvoer betaelt voer syn kosten 30 st.

Weigerend antwoord op het voorstel tot prorogatie der beden.

Item Mr. Symon voirs., 13a Augusti ter ordinantie van deser stat gereyst tot *Bruessel*, met bescreven antwoirdt, omme metten anderen hoeftsteden te antwoirden op die voirs. petitie ende prorogatie van der voirs. beden, welk antwoirdt niet en was peremptoir maer declinatorie, mits saken vander voirs. tolle, State, etc., dat langh vertoighde ende vaceerde alsoe 24 daighen vz. 21 Rins. gul. 12 st.

Nadere sollicitatie tot prorogatie van stads State, de reductie van de renten en de aflossing van *Vucht* en *Rosmalen*.

Item Mathys Lambrechtss ende Mr. Henrick die Bye voirs., den voirs. meesteren Symonen nae gesonden, omme mede te helpen sollliciteren, die prorogatie vander State, die reductie van der renten, die losinge van *Vucht* ende *Roesmalen*, ende meer andere saken, ende soe Mr. Symon most vertrecken, mitsdien zy van den Hove op die antwordde, ghaven Commissarissen beter informatie, alhier te doene op die voirs. bede geqonsenteerd te hebbenen, quamen zy met Merten te huys en vaceerde elck 5 daighen vz. 9 Rins. gul.

De gedeputeerden worden uitgenoodigd aangaande het toestaan der beden nader beter antwoord te brengen.

Het blokhuis te *Liessel* hersteld en veranderd.

Item, Jannen van Berckel, Scepen ende Walraven van Erpe, van dat zy tot *Leyssel* (*Liessel*) opt blockhuys gegaen zyn geweest, tselve te visiteren, doen maken ende reformeren, en vaceerde elck 4 daighen vz. 7 Rins. gul. 4 st.

Executie van een verkregen mandement tegen die van *Holland*.

Item, Meester Symon voirs., ter ordinantie als boven, opten 18en dach van Septembri, met Jacoppen van Dorn nae *Dordrecht*, dair die doerweerder vutten Hoigen Raide verwachte, by hem hebbende dat mandamente van relaxatien der poirteren deser stat, beset tot *Amsterdammen*, huer exploit aldair doenden, ende voirts gereyst inden *Haighe* ende tmandamente metten relatien exhibeert, den President ende den Heeren van den Raide in *Hollant*, mede vervolgende omme voirder costen te scouwen, die sake vander arraste deser stat bourgeren aldair ende den gevangenen alhier, vuyt crachte van den vonnisse, hem tegens geweese, met gevoege beslicht te worddenen ende vaceerde 12 daighen vz. 10 Rins. gul. 16 st.

Reparatie en fortificatie van eenige steden en vlekken in *Brabant*.

Item, Meester Merten die Gref voirs., inder dachvart voirs., te *Bruessel* gehouden, op die reparatien ende fortificatie van eenighen steden ende vlecken in *Brabant*, dair hy metten Heer van *Geffen* (Joncker Jan van Vladeracken hier voer gevaceert hadde 18 daighen, dair te voerens inder dienste deser stat vander saken vander toll ende andere saken, hy noch mits brieven deser stat gevaceert hadde 21 daighen q. vz. 18 Rins. gul. 18 st.

Proces over den Leuvenschen tol.

Item, die selve noch des jerste donredach inder vaste dair nae, ten bevele ende ordinantie deser stat, nae *Bruessel* gereyst, omme den dach van recht van den voirs. toll te verwachten, met meer andere saken te

vervolghen, hem naegescreven na inhoudt der brieven dairvan zynde, en gevaceert 24 daighen vz. 21 Rins. gul. 12 st.

Item, die selve, noch vuyt ordinantie voirs. gereyst te Hove, des donredaighs voer Palm Sondach, omme provisie, ten eynde, dat Jan Kenepart ende ander Dekens gedaight in persoen, soude moighen compereren by procuratie, dair hy ons genediger Vrouwen volghden tot *Ghent* ende elders, ende vaceerde alsoe noch 24 daighen vz. 21 Rins. gul. 12 st. Idem.

Item, die selve noch, soe in middele van dien tyt, van der Keyserlicke Majesteyt selver, brieven dair van aen onser genediger Vrouwen quamen, weder tot *Bruessel* ende *Mechelen*, die selve brieven te exhiberen, ende alle procedure vander toll te schorssen ende gevaceert 16 daighen vz. 14 Rins. gul. 3 st. Schorsing van dat proces.

Kapittels 11 *en* 12.

Uitgaven aan bodenloon, zoo te paard als te voet uitgezonden.

Behalve de uitzendingen van boden, aan de afgevaardigden, ter staten, ten Hove of in andere commissien zynde, aan de besturen der steden, vrijheden en dorpen in de meijerij, ten einde hunne gedeputeerden naar *'s Hertogenbosch* te zenden, om te beraadslagen aangaande den oorlog met *Gelderland*, die wederom dreigde uit te barsten, daar Heer Karel van Gelder reeds werkelijk de vijandelijkheden begon, worden in deze kapittels nog de volgende bijzondere zaken aangetroffen:

Item, die selve (Henrick van den Hamme, boden te paard) noch vutgesonden 7ª February, met vier besloitenen brieven, den eenen aen ons genediger Vrouwen, den anderen aende stat van *Loven*, den derden aen *Bruessel* ende den vierden *tAntwerpen*, vuyt saken van den brandbrieven die aen der meyerie gecomen waeren. Een bode te paard met brieven aan de Hertogin-Regentes en aan de steden *Leuven*, *Brussel* en *Antwerpen*, ter zake van brandbrieven in de Meijerij gezonden.

Item, Arnt van Empel voirs. (boden te voet), 13ª Novembri, met een placaet overal in *Maeslant* gesonden, vuyt dien die Heer van *Geldre* in hadde doen nemen *Leeuwen Herren*, alsoe wael toe te sien met waken ende opten beenen te zyne. *Leeuwenherren* op last van den Heer van *Gelder* ingenomen.

Item, Dircke Mathys, 26 Novembri, met eenen placaet over al int bedryff van *Maeslant* gesonden, omme huer gedeputeerden alhier te seyndenen, ende raminghe te makenen opt scauwen vanden dycken. Gedeputeerden uit *Maasland* opgeroepen om een reglement op het schouwen der dijken te maken.

Item, den selven (Jacoppen van Doerne), noch in *Hollant* gesonden aen Heer Rolant Lefevre, Tresorier-Generael, ter cause van den penningen, den Furst van *Anholt*, int belegh van *Poderoyen*, van wegen der Hollanders geleent, ende hy aengenomen hadde van wege ons genediger Vrouwen te betaelenen. Een bode om Heer Rolant Lefevre, Tresorier-Generaal in *Holland*, ter zake van de penningen door de stad en de Meijerij voor de Hollanders in het beleg van *Poederoijen* den Vorst van *Anholt* geleend.

Item, Jan van Heze, in Januario met eenen besloitenen brief tot *Asten*, *Zoemeren* ende *Doern* gesonden, ter cause van te comen verdingen tegens die Gelderschen, gelyck zy dat aen hen gescreven hadden. Een bode naar *Asten*, *Someren* en *Deurne*, ter zake der door die dorpen van de Gelderschen ontvangen brieven om te komen verdingen.

Item, Dirck Mathyss, 4 daighen int bedryff van *Pedellant* ende Willem

1510. Karel van Gelder maakt groote toebereidselen om in de meijerij te vallen. Waarschuwing van stads regering daartegen.

die Beer 5 daighen in *Maeslant*, 5ᵃ February, elck met eenen placaet gesonden, inhoudende, een jegelick opten beenen te zyn, gode wake ende hoede te hebbenen, ende anderssins wel toe te siene, overmits den vorst van den yse, ende Heer Kaerle van Geldre, groete vergaderinge maickte, die ruyteren by een te houdenen int oversticht.

De Gelderschen doen dagelijks schade in het kwartier van *'s Hertogenbosch*.

Item, Symonen Dircks 4 daighen in *Oisterwyck*, Arent van Empel 5 daighen in *Pedellant*, Jan Adriaens 3½ dach in *Maeslant* ende Bruysten die Lepper 4 daighen in *Kempenlant*, elck met eenen plackaet gesonden, ende huer gedeputeerden, by elcken in zynen bedryff alhier te seyndenen, ende te communiceren opten scaide den welcken die Geldersohen daigelicx in desen quartieren doen.

Helmond, *Mierlo*, *Lierop*, *Bakel* en *Geldrop* gewaarschuwd op hunne hoede te zijn, mits de Gelderschen uit *Roermond*: *Asten*, *Deurne* en *Someren* hadden aangeschreven te komen verdingen.

Item, Arnt van Empel voirs., met eenen plackaet 13ᵃ February, tot *Helmont*, *Mierle*, *Lyedrop* (*Lierop*), *Bakel* ende *Geldrop* gesonden, overmits den brieven vuyt *Rueremunde*, dien van *Asten*, *Doerne* ende *Zoemeren* gescreven, te comen verdinghen, omme dair op wael te syn verdacht ende versien off yemont ruekeloes overloepen wordde.

De Gelderschen nemen ingezetenen van *Asten* en *Deurne* gevangen.

Item, Dirck Mathyss, opten vasten avont vutgesonden met eenen besloitenen brief tot *Bruessel*, ende met brieven van *Asten* ende *Doerne*, aende gedeputeerden, vuyt saken dat die Gelderschen, die goede luyden aldair hadden gehaelt.

Stads regering beveelt aan den Heemraad te *Empel* om een zomerdijk te maken.

Item, Symon Crudener, vutgesonden opten dynsdach in de weke oculi, met eenen besloitenen brief aen den hemraet tot *Empel*, om te ordineren ende te makenen eenen *somerdyck*.

Jonker Jan van der Aa, Heer van *Bokhoven*, houdt schepen op de rivier de *Maas* aan, en versterkt *Hemert*.

Item, Symon Crudener, 2ᵃ May vutgesonden met eenen besloitenen brief aen Joncker Jan van der Aa, Heer tot *Buckhöven*., tot *Hemart*, tot *Bommel* ende wederom tot *Heusden*, dair hy den brief over gaff ende brocht antwordt, als van den scepen aldair gearrasteert, ende dat hy *Hemart* sterckte.

Brandbrieven.

Item, Dirck Mathyss, 3ᵃ May met eenen besloiten brief tot *Woricum*, (*Woudrichem*) aen Philips van Weyborch gesonden, (die) casteleyn was geweest tot *Heeswyck*, aengaende twee gevangenen, van den welcken hy overseynde 2ᵉⁿ brandbrieven, by hen aen eenighe persoenen gesonden.

Gedeputeerden uit het Maaskwartier ontboden, om middelen te beramen tot behoud van den stroom der *Maas*.

Item, Geritden van der Hellen, 10 Juny, met eenen placaet in *Maeslant* gesonden, omme huer gedeputeerden alhier te schicken, omme provisie te doen, *den stroom vander Masen te behoudenen*.

Kapittel 22.

Uitgaven van diversen saken ende stucken, ter ordinantie deser stat ende huer gecommitteerden voirn., by provisie voer nu ende in toecomende tyde, tot gemeynen oirbaer ende proffijte vander selver stat ende huer meyerien verschoeten ende betaelt, als hier volght:

Merkwaardig voor de geschiedenis der artillerie.

Dit kapittel, *hoogst merkwaardig voor de geschiedenis der artillerie*, wordt alleen in zijne voornaamste artikels opgenomen.

Versmeden van het

In den jersten, nae dien deser stat grote yseren bussche, byden Furst

van *Anholt*, voer *Poderoyen*, verdorven ende die camere achter geborsten was, aen meesteren Merten Mertensse, bussesmyt *tAntwerpen*, op sekere voirwaerden ende conditien aen hem verdinght, van syns selfs stoff ende yser, aent voirstuck te smeden een nyeuwe camere van 4000 pont, ende dair over niet wegenen (wegende) ende t 100 voer 13 Rins. gul., ende schoet vry te leveren met 80 pont buscruyts, 12 schoeten vry, etc. Ende dien naegaende die voirs. camere volsmeedt zynde, Merten den scipper, vander voirs. camere metten voirstuck van *Antwerpen* alhier te brengenen, soe van craengelt *tAntwerpen*, van hout dair op sy lach ende van meer onraets dair op lopende, tsamen betaelt 14 Rins. gul.

groot kanon genaamd de Noodslang te *Antwerpen*. Vervoer naar *'s Hertogenbosch* en buiten de Vughterpoort om daarmede proefschoten te doen.

Item, Arnt Stevens, van dat hy met 9 perden vuyt Ste Gertruden cloestere den groeten wagen gehaelt heeft ende die voirs. busse gevuerdt voer tRaethuys ende voirts buyten Pickeporte, dairse geschoeten ende geproeft wairt, tsamen dair af betaelt 40 st. Item Claes Petersse, tymmermeester, met hem dorde, in de weke galli, hebben in den tuyn eene slede gemaict, die voirs. busse dair op te schieten, met meer wercx dair aene dienende, elck 6 daighen, sdaighs 3 st. 1/2 oirt. elcke, vz. 56 st. ort.. Item Jannen Artsz, vander voirs. bussen met zynen scepe vander *Masen* alhier inder stat onder die craen te brengenen 14 st. ende eenen man van gelycke dair aene geholpen 4 st. vz. dit tsamen 5 Rins. gul. 15 st. oirt.

Item, Arnt Stevens voirs., inde weke Severini, die cameren vander voirs. bussen, die int voirs. prouven ende schieten, achter geborsten was, met 4 perden inden Jonghen Schutboeghert te vuerenen, ende aldair byden voirs. meester Merten wederomme toe te smeden 25 st. Item Claes Petersse voirs. 2 daighen ende twee syn knechts, elck 6 daighen, hebbe die voirs. busse op en aff helpen laden ende ander gereedscappen dair toe gemaict 53 st. 1/2 ort. Item voer een stoenhout dat voer *Podoroyen* lach, geleent, (om) die voirs. busse te proeven, den tymmermeester des Fursten van *Anholt* dairvan gegeven 10 st., ende voer torff int smelten van den loet, dair die camer tegen stoenden (steunden) 2 st. vz. tsamen 4 Rins. gul. 10 st. 1/2 ort.

De nieuwe kamer van het groote kanon bij de proefschieting gebersten, wordt het stuk tot versmeding, in den bogaard van de Jonge Schuts gebragt.

Item, Cornelis voirs., 5 daighen inde weke vae 13, dath hout metter carren gesleypt, plancken ende palen buyten Pickenpoirte gevuerdt, die busse dair tegens te stellenen, ende cruyt gehaelt, die selve busse te proevenen 17 1/2 st. Item, Willem Voss, 5 daighen aent selver weerick geholpen 10 st. ende Claes Peterse met hem dorde, die stoeninge getymmert ende wederomme vermaict ende den busmeester, int proeven, vander selver bussen op ende aff te leggen geholpen, elck 5 daighen 46 st. 3 1/2 ort., maickt dit tsamen 3 Rins. gul. 14 st. 1 1/2 ort.

Kosten op het proefschieten gevallen.

Item, Arnt Stevens voirs., van dat hy met 8 perden, die voirs. busse versmeedt zynde, vutter Jonger Schuttenhoff weder buyten Pickenporte aende molen, omme te proeven gevuerdt heeft, 15 st., ende geproeft zynde, wederomme voer der stat tuyn te vuerenen 15 st., noch die stoeninghen van den boem buyten Pickeporte, die slede ende ander gerectscappen in den

Hersmeding en nadere proeve.

De Secretaris van den Vorst van Anholt levert daartoe het buskruid.

Kosten op de proeven gevallen.

tuyn te vuerenen 20 st. Item Meester Merten, Secretaris des Fursten van *Anholtz*, voer drie thonnen buscruyts, omme die voirs. busse als boven te proeven, tsamen wegende 750 pont ende t 100, 10 gul. 10 st. vz. 78 gul. 15 st. Item meesteren Lambrecht Boeyens, busse schut, vander voirs. bussen eens met schieten te proeven 8 st. Item Wouteren Boyens, voer een groet hout, dair die busse tegens stoonden, 3 Rins. gul. 15 st. Item denselven, van dat hy gereyst is geweest *tAntwerpen*, die voirs. cameren te smeeden, nae proportie vanden clooten ende met ringhen, omme op ende neder te laden oft winden, van 9 daighen 36 st. Item, die selve noch gedient int proeven van de voirs. bussen, soe voer ende nae Corssemisse, tsamen $16^1/_2$ dach, 3 Rins. gul. 6 st. ende den selven noch voer 40 reepen 5 st. vz. dit tsamenen 90 Rins. gul. 15 st.

Het kanon de proef doorstaan hebbende met 70 pond buskruid bij iedere lading, wordt den smid op de aannemingsom 80 Rijns. gul. gekort omdat hij aangenomen had, het met 80 pond buskruid in de lading schotvrij te leveren.

Item, meester Merten Mertenss, smyt *tAntwerpen* voirs., vander voirs. cameren ende busse, gelyck voirseyt is, van syns selfs yser ende stoff 4000 ende dair over niet te wegenen, te smeden t 100 voer 13 Rins. gul., beloepende 520 Rins. gul. ende mits dien hy die selve busse niet voirder gelevert en heeft dan 70 pont buscruyts schietende, dair hy aengenomen hadde die selve schoet vry met 80 pont te leveren. Alsoe mits appointemente ende overcomen met hem, hem dair voer gecort 80 Rins. gul. ende betaelt 440 Rins. gul.

De kuip of het voorstuk van het kanon met nieuwe banden voorzien en verbonden.

Item, den selven noch, mits dien hy die cuype oft voirstuck der voirs. bussen met nyeuwen banden versien ende verbonden hadde, hem dair voer, mits dedinghen van goeden mannen betaelt 12 Ph^s. gul., ende synen sone als meester knecht 12 st. vz. tsamen 15 Rins. gul. 12. st.

Mr. Casper Lyndenaist uit Neurenburg neemt aan voor de stad, binnen hare muren, te gieten twee metalen kartouwen met eene lading van 45 ponden buskruid schotvrij zullende wezen.

Item, nae dien die voirs. gecommitteerden, by advise vander stat ende in provisie voer nu ende in toecomende tyden, verdinght hadden aen meester Casperen Lyndenaist, van *Norenborch*, alhier in deser stat, te comen formen, maken ende ghieten, twee coperen corttauwen, nae vuytwysen van den patroonen dair van thoenende; ende vander stat stoff, van coper ende andere materie ende gereetscappen dairtoe dienende. te wetenen: calck, leem, steen, hout en arbeyt nae heysch des wercx, ende dies soude hy hebben voer hem ende zynen knechten voer arbeyt ende meesterie, ende die voirs. 2^{ee} corttauwen elck drie reysen met 45 pont buscruyts schoet vry te leveren, van elcken hondert datse wegen souden, twee gouden gul. een quarte, nae inhoudt der ordinantie ende voirtwartden dair vàn gemaict.

Bouwstoffen tot daarstelling van den daartoe bestemden smeltoven, smidse etc.

Alsoe omme tselve te volbrengenen ende nae te ghaen. In den jerste dairtoe gekocht 2000 gebacken steens, omme den oven te metsen, die stoff vander coper dair inne te smeltenen 40 st., noch dair toe 6000 clinckarts 6 Rins. gul., ende van opsetten 6 st., noch Aleyt Joircken tot *Engelen*, dair toe gelevert 2000 steens t 1000 15 st. ende van opsetten 4 st. vz. 3 Rins. gul. 4 st., noch 1150 steens t 100 $1^1/_2$ st. vz. 17 st. ort., noch 100 plefuysen $3^1/_2$ st., noch 400 plefuysen 16 st., noch 1050 steens, t 1000 15 st. ende van opsetten $1^1/_2$ st. vz. 24 st., maickt dit tsamen 14 Rins. gul. 10 st. 3 ort.

Idem.

Item, noch totten voirs. ovenen te hoighen ende den schoorsteenen, die

Scriver tot *Engelen* gelevert 2000 gebakken steens, t 1000 15 st., noch 100 plevuysen 3½ st. ende van opsetten 2 st., noch 500 clinckarts 10 st. Item, Arnt van Breuckelen, voer 500 clinckarts 12 st., noch 200 clinckarts 5 st., noch den busghieter tot den voirs. ovenen 1000 clinckarts 22 st., noch eenen man van Tricht van vuersteenen, dairtoe te verbesighen ende alhier te brengenen 45 st. ende voer den steen 3 Rins. gul. 42 st. maickt dit tsamen 9 Rins. gul. 19½ st.

Item, eenen knecht tot *Helmont* gesonden omme 2en waigenen leems, aen den voirs. ovenen te besigen, gegeven 1 st. ort., ende voir tleem 11 st. 3 oirt. Item, noch voer een carre leems 3½ st. ende 2 carren zants 2 st. Item, Lysbet Tymmermans, voer huer pleyt 2en reysen dair toe gebesicht 2½ dach 2½ st. Item noch voer 3 boerden tuynrys, verbesicht int vitten vander smissen 4½ st., noch voer 2en manden, leem mede te draigen 1½ st., noch voer 2 boerden latten 4 st. oirt. Item Corst Janss, voer een pleyt leems 20 st., ende van op doen 3 st., noch voer een pleyt leems 20 st., ende van op doen 3 st., noch voer een pleyt leems 20 st. ende van opdoen 3 st. ende noch voor eenen cruwagen, omme leem ende ander gereetscappen inder stat tuyn, mede aen te vueren 11 st., maickt dit tsamen 4 Rins. 8 st. ort. Idem.

Item, voer een hout, een *mack* genoempt, totten voirs. werck gebesicht 8 st. ende van saigen 2 st. Item Arnt Kersmeker, voer een eynd mast, totter ganss verbesicht 54 st. Item, Arnt van Breuckelen, voer een dennen hout, dair men die bussen mede vult 2½ st., noch 3 houtters van 30 voetten ende een balckoen 8 st., noch den selven voer 2 houtters van 30 voeten, 1 balckoen ende een middelhout, tsamen 5 st. Item, die selve noch gelevert totten *fineer* ende den *groeten oven* ende totten blaesballen 2 balckoenen, noch 4 balckoenen voer 24 st., 11 keperhoutters 5½ st., 27 boutten 27 st., 3 middelhouters 3 st., noch 2 bouten 2 st., noch een hout van 30 voeten 2 st., ende noch voor een dobbel sparre 1½ st., maickt dit tsamen 7 Rins. gul. 4½ st. Idem.

Item noch voer een pleyt leems, totten ganss vander carttauwen verbesicht, metten op doen dair van betaelt 12 st. Item, Mathys Lambrechtse voer 36½ pont loots, achter der leuffen (luif) aenden scoersteen vander smissen verbesicht, betaelt 11 st. ort., Jacoppen Donck, totten selven gelevert 38 pont loots voer 15 st., noch 400 ½ leynagel, dairtoe verbesicht 2½ st., noch 25 leyen 1 st. ort., noch 100 stopnagel ½ bras denier vz. dit tsamen 42 st. 2½ ort. **Leem tot de gans van de kartouwen, materialen.**

Volgen de rekeningen aan arbeidsloon voor metselwerk, timmerwerk en opperliedenloon, tot het daarstellen van de ovens, de smederij, enz. **Arbeidsloon aan de ovens en de smidse.**

Item, die selve (Jan van Gemairt), met hem dorde, inde weke Leonardi een forme off een exempel getymmert, in ghieten vanden corttauwen te besighen ende met 2 scraighen dair die vorme op dreyt ende den scoersteen vanden fineerovene, elck 5 daighen ende sdaighs 3 st. ½ ort. **Het maken van den vorm voor de kartouwen met 2 schragen waar die vorm op draait.**

Item Cornelis van derVenne, Jan Hessels, Jan Arntss, elck 6 daighen **Materialen tot fa-**

1510. brijkage der kartouwen.

ende Dirck van den Heseacker, 5 daighen inder weke Lucie, hebben in den tuyn eenen cuyl gegraven, dairmen die corttauwe in ghieten soude, die eerde ewech gecroyen ende meer wercx gedaen 59 st. ort. ende Claes Petersse ende Jan zyn knecht elck 6 daighen ende Peter syn knecht 5 daighen, die cuyp inder voirs. cuyl met eene *huyscraen* opgewonden ende dair in gelaten met meer wercx dairtoe gedaen 53 st. ort.

Item, Wouteren Boeyens, voer een groete cuype van dennen boerden gemaict ende met groeten reepen gebonden, dair die forme inne setten, die corttauwe te ghieten, omme droech te bliven, mits den op dringhen vanden water betaelt 8 Rins. gul. Item soe die voirs. cuype niet sterck genoech en was dat water te wederstaen, heeft Roeloff die cuyperen een ander cuype gemaict, zeer diep ende starck ende hem dairvoer betaelt 14 Rins. gul., ende noch voer een wynvat inden putte dair die forme in stont 18 st.

Item, Gerit Balmeker van 16 carren assen te vueren ende stortten inder voirs. cuyl 5 st. Item Lambrecht Tielmans, van 12 carren 3 st. ort. Item van gruys dairinne te vueren 1 st., noch van 9 carren assen 2 st. ort., noch van 7 carren 1 st. 3 ort. Ende voer houtten backen, omme die busmeestere syn stoff dair inne te reynighen ende wassen 6 st.

Item voer corven ende manden dairmen coper mede gezwyst ende scoen gemaict heeft ende die stoff inder oven te storten 10 st. ort. Item Lambrecht den cuyper voer vier groete reepen, die omme den deyen int ghieten vander corttauwen geleeght zyn 22 st.

Item, meester Jan Marceles tot *Mechelen*, vier tonnen salpeters, net wegende, die tarre af getoigen 2269 pont ende t 100 gecocht voer 10 gul. 10 st., hem dairvoer betaelt 238 Rins. gul. 6 st.

Volgen de verschillende posten van het, zoo te *Antwerpen* als elders, aangekochte koper, tot het maken der twee kartouwen, en bedroeg dit te zamen in gewigt 15,548$^3/_4$ ponden, onderscheiden in 15,037$^3/_4$ pond koper, 422$^1/_2$ pond *rood* koper en 88$^1/_2$ pond *wit* koper.

Even eens werd daartoe te *Antwerpen* en elders aangekocht 877$^1/_2$ pond *tin*.

Item, noch voer *calmeye*, dair men tvoirs. coper mede *geheel* gemaict heeft 5 Rins. gul. 3$^1/_2$ st.

Item, noch inden oven, int smelten ende ghieten vander spysen totten voirs. corttauwen verbesicht, ende is dairtoe gelevert, jerst 26 wagen assen voer 8 st. $^1/_2$ ort., noch 44 assen 13 st. 3 ort., noch 41 assen voer 13 st. 9 plec., noch 100 thonnen houtcolen metten draeghen voer 17 gul. 10 st., noch 6 wagen assen voer 1 st. 3 ort., noch 19 assen voer 6$^1/_2$ st., noch Arnt Neysen 96 thonnen houtcolen voer 14 gul. 8 st. ende van opdraighen 14 st., noch 100 fazee (farceele) houts 37 st., noch 48 assen voer 15 st. 9 plec., noch 10 gang steencolen voer 30 st., noch 4 voeder rys voer 48 st. 3 ort., noch 5 thonnen houtcolen metter draeghen voer 21 st., noch 4 thonnen torffs metten draeghen voer 5 st.

1510.

Tot tweemalen toe mislukte die gieting, eerst ten derde male sluagde zij, dit blijkt uit de in rekening gebragte posten, die, om herhaling te voorkomen, hier zijn weggelaten.

Twee mislukte gietingen der kartouwen.

Item, Claes Peterss, inde weke van Palm(zondag), den busmeester int ghieten vander corttauwen geholpen 3½ dach ende Peter syn knecht 4 daighen 28 st. ort. Item, Arnt voirs. ende Peter syn knecht, elck 2 daighen, hebben in de weke naden hoightyt van Paeschen de cortauwe *wel gelopen zynde*, den busghieter die vutter eerden helpen wynden, met meer wercx dair toe gedaen 15 st.

De derde gieting gelukt.

Item, Peter die Bont, Tielman van Croye ende Wouteren syn sone, van dat zy den busghieter geholpen hebben int proeven die op ende aff te helpen, elck 2½ dach 20 st. 2½ ort. Idem, Peter ende Tielman voirs., elck noch eenen nacht int waken en visiteren van den buscloten gedient 4 st. Item Herman van Cleve, van dat hy aen den cuyl ende die cortauwe schoen te makenen gedient heeft 2 daighen 6½ st. ende Jansse, mr. Jaspers knecht, vander coper ender spyse, inder eerden geloepen, vutter eerden heeft helpen doen, reynige, wasse ende schoen te makenen, 5 daighen 13 st. 3 ort.

De kartouwen beproefd.

Het koper bij de gieting in de aarde geloopen, uitgegraven en gewasschen.

Item, meester Casperen, busseghieter voirs., twee corttauwen vander stoffen ende materie die stat ende meyerie te ghieten ende te bearbeyden, ende die meesterye ende sorghe dair aff te draigenen, dair van voer zynen salaris, gelyck met hem als voirs. is, is overcomen van den den 100 des die 2en corttauwe wegen selen 2 gouden gul. een quartier ende wegende alsoe tsaemenen 12,292 pont, beloept voer zynen voirs. arbeyt ende hem dairvan betaelt tsamen 387 Rins. gul. 2 st.

Betaling van den geschutgieter voor het gieten der twee kartouwen.

Item, meester Jannen van Zeghen, meester smyt van *Colen*, die opten 18en dach van Meye Anno 10 (1510), heeft aengenomen voer deser stat ende meyerie, van yser, ten volcomenen van der artilrien, totter groetter yseren busse ende den 2en voirs. coperen corttauwen, te smeden een *nootslange*, van 22 voets lanck wesende, ende te schieten eenen yseren cloot van 18 pont ende met 36 pont buscruyts, scoet vry te leveren, ende dit van stoffen, als yser, colen ende ander gereetscappen dair toe dienende, die stat ende meyerie voirs., ende sdaighs dair van met zynen knecht eenen Phs. gul. ende den montcoste voer salaris. Ende jerst alsoe in tyde deser rekeninghe gelevert ende gedaen, Arnt Peterss alias Stevens ende Peter syn knecht, 1½ dach inde weke van Pinxteren, houtwerck dienende tot 2 smyssen aende sheilighs Cruys porte, inder Jongher Schutten hoff getymmert gereetscappen omme blaes ballen dair mede te tredenen 4 st. ende Henrick die Wraetselair ende syn sone, elck een dach aande voirs. smissen gemetst 8 st. ende die opknecht een dach geopt 3 st.

Overeenkomst der stad en de Meijerij van 's Hertogenbosch met den smid Jan vanZeghen te *Keulen*, tot het smeden der groote ijzeren noodslang bekend onder den naam van het *Stuerghewalt*, alnog op de binnenplaats achter het stadhuis te 's *Hertogenbosch* liggende.

Twee smidsen daartoe in den Jongen Schutsbogaard daargesteld.

Volgen de aankoopen van steenen, hout, ijzerwerk en verdere materialen, tot het daarstellen der smidsen en andere gereedschappen, benevens het bouwen van een huisje in den Jongen Schutsbogaard voor Jan van Zeghen, tot berging van de gereetschappen.

Materialen tot die smidsen en gereedschappen, benevens tot het bouwen van een huisje tot berging der gereedschappen.

1510. *Betaalde arbeidsloonen.* Betalingen aan arbeidsloonen, tot voirs. einden en werkloon bij het smeden van het kanon, buiten het loon van het busschmid en zijnen vasten knecht.

Eerste uitgaven aan smidskolen en ijzer, tot het vervaardigen van het Stuerghewalt. Uitgaven smidskolen en ijzer.

Onder het ijzer werd ook een oud gesmeed stuk geschut gebruikt, bekend onder den naam van het *Duyfken*, voorts werd in verschillende partijen, tot het smeden en maken van den grooten noodslang, genaamd het *Stuerghewalt*, 5797 pond ijzer aangekocht.

Werklieden die Jan van Zeghen en zijne knecht in het smeden van het Stuerghewalt geholpen hebben. Item, Jan Wouterss 75 daighen, Arnt Jans 30½ dach, Joachim van Heusden 67 daighen, Henrick Janssе 44½ dach, Goyart Luttelman 14½ dach, Henrick Dirc 10 daighen, Adriaen Gerritse 67½ dach, Willem Symons 17½ dach, Steven Bougart smyt 55 daighen, Henrick van Colen 49 daighen, Steven van Zanten 2 daighen, Huybrech Jansse 16 daighen, Peter van Pruyssen 47 daighen, Jan van Heze 4 daighen, Jan van Os 7 daighen, Gerit van Colen 12½ dach ende Cort Jan 2 daighen ende sdaighs elcke 3½ st., hebben vander weke van Pinexten totter weke van Remigi Anno 10 (1510) in middele van dien tyde, den voirs. meesteren Jannen, bussesmyt, met zynen knecht inder voirs. twee smyssen met blasen, smeden ende die heetten, aender voirs. nootslanghe, somtyde met 7, 8, 9 hameren met voirslaen gearbeyt, ende nae heysch des weercx van weke tot weke gedient vz. tsamen 91 Rins. 1 st. 3 ort.

Betaalde kost, huisvesting en verteriug voor Jan van Zeghen en zijnen knecht. Item, alsoe de voirs. bussesmyt met zynen knecht int aen nemen vander voirs. weerck, bevoirwaert heeft, den cost te hebbenen, ten tyde als hy in deeser stat weerckende is, alsoe Jan Claess alias Coepal, opten vachterdyck, die hem met zynen knecht int beginsel vanden selven weerck den cost, theringe ende logys heeft gedaen den tyt van 14 daighen ende hem dair voer betaelt 4 Rins. gul. 7 st.

Idem. Item, Goessenen van Beeck, int *Wilt Wyff*, die den selven meester ende zynen knecht insgelicx dair nae den cost, theringe ende logys heeft gedaen, den tyt van 30 daighen dair voer, ende van buyten byer, boven maeltyden, ende een thon byers geschenct tsamen betaelt 11 Rins. gul. 15 st.

Idem. Item, den meester noch, soe voer hem ende syn knecht, cost, theringe ende logys, ende met hem afgerekent 2ª Augusti totten Vrydach 11 Octobri Anno 10 excluys beloepende 70 daighen ende sdaighs 5 st. 3 ort. vz. 20 Rins. gul. 2½ ort.

Betaald loon aan Jan van Zeghen en zijn knecht van Pinksteren tot St. Remigi 1510. Item, alsoe noch die voirs. Meester Jan, soe voer hem ende zynen knecht int aen nemen vander voirs. weerck, bevoirwaert heeft, alle daighen als hy aent selve weerck smeden ende arbeyden sall, sal hebben voer zynen loen ende salaris eenen Phs. gul., alsoe hem dair aff betaelt van der weke van Pinoxteren tot Romigy Anno 10, teneynde deser rekeninge van 79½ dach 79½ Phus. gul. q. vz. 99 Rins. gul. 7½ st.

Eerste uitgaven aan het Stuerghewalt De geheele eerste uitgaaf voor het *Stuerghewalt*, met inbegrip der kosten van daarstelling der smidsen en verdere gereedschappen bedroeg 424 Rins. gul. 11 st. 3 ort.

1510.

Aangaande dit merkwaardig kanon wordt verder verwezen naar het deswege verantwoorde in de volgende rekeningen.

Verwijzing naar rekening n°. 21 van St. Remigi 1511—1512.

Kapittel 23.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen, ens., aan onderscheidene Heeren, Prelaten, Edelen, Jonckeren, Steden, Commissarissen, Gedeputeerden en andere goede mannen, tijdens deze rekening in de stad geweest zijnde.

Daar onder komen voor:

Mr. Lenart Cotcreau, Hoofd van den gewonen Raad van *Brabant.*

Vereeringen van wijnen en gelagen.

De bastard van *Brederode.*

De gedeputeerden van *Gorinchem.*

Een Ambassadeur van *Frankrijk.*

De Heer van *Petershem.*

De Heer van *Ravesteyn.*

Mr. Anthonis Watterpont, Raad in *Brabant.*

De Pensionaris en anderen van den Raad van *Holland.*

De Heeren gedeputeerden der stad *Utrecht.*

Kapittel 24.

Uitgaven aan alderhande zaken.

Behalve de gewone, steeds in dit kapittel voorkomende posten, komen de volgende merkwaardige zaken voor:

Voor eerst, bij onderscheidene betalingen, nadere inlichtingen aangaande de procedures over het daarstellen der wachten van den ouden Leuvenschen tol in de stad en meijerij van *'s Hertogenbosch*, zoo mede aangaande de kwestie van de rebellen in *Holland*, welke zich verzet hadden tegen het besluit van den Hove, waarbij aan de stad *'s Hertogenbosch* uitstel van betaling met reductie der renten werd verleend.

Proceduren over den ouden Leuvenschen tol en tegen de rebellen van *Holland*, welke zich verzette tegen het aan de stad verleende uitstel van betaling en reductie der renten.

Item, Meester Symonen, Secretaris, van dat hy te Hove verleeght heeft in brieven ende twee mael verscrevenen, aengaende die sterckte ende fortificatie van *Gribbevorst*, ende die Geldersche dair vuyt schedichten, ende tselve te verhuedenen ende afgestelt te wordenen.

Versterking van *Gribbevorst* door de Gelderschen, schade daaruit door hun in de Meijerij gedaan te verhoeden.

Item, Dircke Mont, wal en schansmeester, die alhier voir tydens bescreven was, eer men *Poderoyen* benodichten, omme blockhuysen ende anderen fortificatien voor *Poderoyen* te makenen. Ende soe die Furst van *Anholt* aen nam *Poderoyen* te benodigen, ende waert hy niet aengenomen, noch te weerck gestelt, ende gevaceert 13 daighen, hem dair voer toegevueght 4 Rins. gul.

Dirk Mont, wal en schansmeester, aangenomen om blokhuizen en schansen om *Poederoijen* op te werpen, krijgt schadeloosstelling, om dat hij daartoe niet gebruikt is.

Item, Anthonis ende Goyarde van Doerne, als bewaerderen ende Gouverneurs van den blockhuys te *Liessel*, tselve in meerder sekerheyt, voer die quaetwillighen van *Geldre* bewaert te hebben, ende alsoe dairop ter ordinautie vander stat ende meyerien gedient tot 7a February Anno 9, beloepende 29 weken, ende

Bezetting en bewaring van het blokhuis te *Liessel.*

ter weken met hen voer hueren salaris dair van overcomen, met eenen gouden gulden vz. 40 Rins. gul. 12 st.

Idem, vermits de Gelderschen zich dagelijks vereenigden en Reinier, bastaard van *Gelder*, *Gribbevorst* mede dagelijks versterkte.

Item, den selven noch, overmits die vergaderinghe die (de) Geldersche daighelickx maickten, ende dat Reyner, die bastart van *Geldre*, *Gribbevorst* daighelicx sterckten, ende eenighen alsoe dair vuyt scade beduchtende waeren te leydenen, hebben die selve, noch met 26 paeyen opt voirs. Blockhuys gedient ende tselve bewaert van den 7[ten] February totten 11[ten] Meye Anno 10, beloepende 298 Ph[s]. gul. ende hen die betaelt q. vz. 372 Rins. 10 st.

Bezetting van het slot en de burgt van *Oijen*.

Item, Wouteren Bott, als Hoeftmam met 15 paeyen, van den 28[en] Decembri A°. 8 int jairen voirleden tot prima Aprilis dairnae excluys, tslot ende borcht van *Oyen* te bewaeren, gedient hebben, beloepende drie maenden 9 daighen ende ter maent 60 Ph[s]. gul. q. vz. 259 Rins. gul.

Idem.

Item, die selve noch in maniere voirs. met 10 payen, van prima Aprilis totten 25[en] Juny gedient, beloepende 3 maenden 4 daighen q. vz. 157 Rins. gul.

Idem.

Item, opten Paeschavont 6 knechten orloff gegeven ende elcken betaelt eenen Philippus gul. q. vz. 7 Rins. gul. 10 st.

Het slot, de burgt en de Heerlijkheid van *Oijen*, op Heer Floris van IJsselstein, door de stad en de meijerij voor vijf jaren met al zijne regten als *open huis* verkregen, stelt de stad en de meijerij daarop als Drossaard Evert van Doorn.

Item, naedien die voirs. borcht van *Oyen*, tot groeter coste onderhouden most wordden, ende die vercregen ende geconquesteert was tegens Heer Florys van Ysselsteyn, den tyt van 5 jairen, met allen prouffijten ende emolumenten dair aff comende. Is byder gemeynre stat, Evert van Doerne als Drossaet dairop geset, omme tselve huys, borcht ende heerlicheyt met allen zynre rechten, *als altyt open huys*, voer deser stat ende meyerien trouwelick te bewaerenen, te houden ende weder te leveren, des jairs voer 200 peters, ende die hem voer een jair tot Johannis 10 betaelt q. vz. 180 Rins. gul.

Onderhoud der dijken ook de zeegh- en den zomerdijk.

Item, Geritden van Lotthem, van den dycken der voirs. heerlicheyt te onderhouden, enz. 15 Rins. gul. 12 st. ende noch Jannen van Lyer van den zeegh-dyck ende zomer-dyck te houdenen 30 st.

Bezetting en bewaring van het blokhuis te *Liessel*.

Item, Thomas van Doerne ende Lambrecht van Vlierden van tvoirs. blockhuys tot *Liessel*, vanden 11[en] Meye incluys totten 30[en] Oixt excluys te bewaerenen, sdaighs voer 3 st. ende hen betaelt vz. 33 Rins. gul. 6 st.

Aankoop van twee koperen slangen.

Item, meester Jasperen busghieter, in provisie van deser stat ende meyerie, voer twee coperen slangen, tsamen wegende 1112 pont, tegen hem gecocht t100 voer 10 Rins. gul. vz. tsamen 111 Rijns. gul. 3 st.

De geheele uitgaaf was 48,507 Rijns. gul. 9 st. 9 plac.
" " ontvang " 36,741 " " 17 "
Nadeelig saldo 11,765 Rijns. gul. 12 st. 9 plac.

Volgt eenen staat der stads achterstallige schulden, tot een bedrag van 60,822 Rijns. gul. 15 st. 1 plac.

N°. 20. Rekening van St. Remeys 1510 tot St. Remeys 1511.

3e REKENING DER ZES VOOR DRIE JAREN BENOEMDE GECOMMITTEERDEN.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, accijnsen en andere belastingen, renten, enz., als in voorgaande rekening.

Kapittel 7.

Ander ontfanck comende van vercochte lyfrenten 3a Juny soe op een lyff den penninck 8½ ende op twee lyven den penninck 10½, ende dit by accorde ende quonsent van den drien leden deser stat, omme te lossen ende de quyten die vercochte Heerlicheden van Vucht ende Roesmalen mits sekere redenen der stat dairtoe porrende. Ende oick omme te betaelenen ennige Colleners, renten op deser stat hebbende, die nyet langher verthueven en wouden, oft wouden dair voer commeren ende arrasteren, etc., als hier volght op die termyn van Corssemisse ende St. Jans misse.

Verkoop van lijfrenten op twee en één lijf, om met het daardoor te verkrijgen kapitaal de verpande Heerlijkheden *Vucht* en *Rosmalen* af te lossen alsmede om cenige rentheffers uit *Keulen* hunne obligatien op de stad af te doen.

Voor 27 lijfrenten op twee lijven en 4 op één lijf werd ontvangen 2777 Rijns. gul. 10 st.

Kapittel 8.

Ander ontvanck comende alnoch van vercochten lyfrenten op één lyff den penninck 8½ als boven, ende dit by accorde ende overdraighen van den drien leden deser stat, prima Septembri ende op die termyn halff 10a Mercy ende halff 10n Septembri jairlix te betalenen. Ende dit den Tresorier van den oirloighe ter cause van den 80,000 totten selver oirloighe by den 3en Staten slants van Brabant geconsenteert, deser stat porcie dair van hier mede te betalenen tot 2en termynen teynden den vier maanden etc., als hier volght.

Verkoop van lijfrenten op één lijf om met het kapitaal stads aandeel in de oorlogskosten te voldoen.

Voor 56 lijfrenten op een lijf werd ontvangen 4284 Rijns. gul.

Aan het slot van dit kapittel staat voor memorie vermeld, dat aan den steenhouwer Willem van Bullestraten, bouwmeester der kerk van *Amerzode*, eene lijfrent werd bezegeld van 2 gul. „in recompensie van zynder leempenisse (verlamming) gecrigenen int rasceren ende nederwerpen der Borcht ende thuys van *Oyen*."

Aan den bouwmeester der kerk van *Amerzode* eene lijfrent van 2 gulden verzegeld tot belooning voor zijne bekomen verlamming bij het rasceren en nederwerpen van den burgt en het huis van *Oijen*.

Kapittel 11.

Ontvangsten der vruchten en verdere voordeelen van de heerlijkheden Oijen en Dieden.

Ontvangen vruchten en voordeelen van de heerlijkheden *Oijen* en *Dieden*.

Voor het 2de jaar werd ontvangen 349 Rijns. gul. 18 st. 1 pl.

De geheele ontvangst was 41,514 Rijns. gul. 4 st. 9½ pl.

UITGAVEN.

De kapittels als gewoon gebragt, die geene bijzonderheden bevatten worden onvermeld gelaten.

In deze rekening worden de uitgaven aan lijf- en losrenten wederom aan het slot verantwoord.

Kapittel 4.

Ander vutgheven van penninghen onsen genedighen Heer als Hertoige van Brabant over die lopende bede, met meer andere gequonsenteerde penninghen etc.

Behalve de betalingen voor de verschuldigde beden komt in dit kapittel het volgende voor;

De door Hertog Philips Koning van *Kastilie* verpande heerlijkheden en dorpen *Rosmalen* en *Vucht*, door de stad *'s Hertogenbosch* ingelost.

Item die voirs. Rentmeester (des Hertogs in het kwartier van *'s Hertogenbosch*) noch tot behoef Heeren Jannen van Baecx Ridder ende onder Scouteth deser stadt, omme te lossen die heerlicheyt ende tdorp van *Roesmalen* by seliger onser genedichsten Heer Hertoige Philips, de Coninck van *Castillien;* in zynre voyagien ende reysen van *Spaengien*, aen den selven Heer Jannen van Baecx vercoft ende verset voer die somme van 1116 ℔ 16 schel. 5 deniers 4 ª 2 ptarº. Ende vuyt dien dese voirs. stat groeten scaide ende hynder dair by hadde in huer asssynsen, van buyten te ghaen drinken, theeren ende loigeren, mits brieve ende octroye ons voirs. genedichsten Heer, tvoirs. dorp van *Roesmalen* gelost, met quondicien die voirs. penninghen der voirs. lossingen, die helft dair van in drien termynen vander lopender beden onssen genedichsten Heer te cortten St. Jansmisse 1511 aengaende ende incluys, alsoe vuyt ordinancie deser stat ende mits vercoep van lyfrenten ter cause van dien gedaen, die voirs. penningen der lossingen betaelt q. vz. 1116 Ryns. gul. 16 st. $^1/_2$ ort.

Item die voirs. Heer Jannen, alnoch mits appointemente voer zyn costen, brief ende vervolgh int verorigen der voirs. heerlicheyt gedaen, ende by hem tegens die voirs. lossingen niet geopponeert en hadde noch resistencie en dede, ende voer dienst hy nader lossinge van insetten ende acceptatien na inhoudt den brieven van octroye ende den bevelen ons voirs. genedichsten Heeren gedaan heeft, hem toegevueght waert 40 phˢ. gul. q. vz. 50 Rins. gul.

Item den voirs. Rentmʳ, alnoch tot behoef Lambrecht Millinck, omme te lossen die heerlicheyt ende tdorp van *Vucht* by onssen genedichsten Heer als voer vercocht voer die somme van 1366 Rins. gul. 14 st., ende mits redenen ende bevelen als boven die penningen der voirs. lossingen bet. q. vz. 1366 Rins. gul. 14 st.

Kapittel 6.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, Gecommitteerden, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten

Hove, ter Staten van Brabant en in andere der stads zaken en van die der Meijerij uitgezonden.

De afgevaardigden en Commissarissen voor de stad en Meijerij waren:

Afgevaardigden ten Hove ter Staten, en in andere zaken.

Mr. Maarten de Greve Secretaris.
Mr. Henrick de Bye Clerck.
Geerlinc die Rover Schepen.
Claes Coenen gecommitteerden.
Mr. Simon van der Couderborch Secretaris.
Jan Kenepart.
Goessen van Brecht.
Mr. Claes Kuyst Secretaris.
Jan die Wolff.
Lambrecht Millinck.
Mr. Jan van Vladeracken.
Dirck van Hedel.
Matthys Lamberts gecommitteerden.

Aangaande de handelingen der Staten van *Brabant* en der afgevaardigden in verschillende commissien, wordt in dit artikel onder anderen het voornaamste vermeld.

Vergadering der Staten van *Brabant* aangaande de gevraagde hernieuwing der bede.

In den jersten Meester Merten die Greve Secretaris, vuyt ordinantie deser stat ende bescriven van onser genedichster Vrouwen, in Octobri Anno 10 tot *Antwerpen* ter dachvairt gereyst, omme metten anderen steden van *Brabant* op die petitie ende begertte van der prorogatien van der lopende beden, die expireerde te corsemisse thien, doen toecomende, onss gededichster Vrouwen een vutterlick antwordt te gevenen; ende nadien die ander steden bereet waeren onsen genedighen Heer ende Vrouwen te believen, versochten zy hem met hen te antwordden ende te believen, dat hy alsoe niet mede en hadde, ende vertoigh dairomme achter rugge, omme meerder rapport te doen, als hy deede, ende terstont metter advys van deser stat weder omme nae *Antwerpen* gereden by den anderen Staten, sonder metten anderen stede simpliter te consenteren ende vaceerde alsoe voer en nae tsaemen 19 daighen sdaighs 18 st.

's Hertogenbosch stemt daarin niet toe.

's Hertogenbosch zend als gewoonlijk aan den Cancelier van *Brabant* 2 ossen ten geschenke om daardoor ten Hove te worden aanbevolen.

Adres om continuatie van stads Staten en van het octrooi tot reductie der renten, adres om toestemming tot het heffen van accijnsen te *Rosmalen* en *Vucht*.

In het volgende artikel komt eene zending voor van Mr. Henrick die Bye, Klerk der stad en van hare zes gecommitteerden (26 October) aen den Canceelier van *Brabant*, eerstens om hem aan te bieden de twee ossen die de stad gewoon was hem jaarlijks te schenken ten einde door hem ten Hove te worden aanbevolen, alsmede om een adres aan te bieden tot het bekomen van verlenging van den stads State en van het octrooi tot reductie der renten. Wijders om toestemming te verzoeken tot het heffen van accijns op het drinken van bier etc. te *Vucht* en te *Rosmalen*.

Nadere sollicitatie tot het bekomen van toestemming om ac-

Op den 3en Januarij 1511 werd Dirk van Creyelt, een der zes gecommitteerden andermaal ter voirs. zaken naar *Mechelen* en *Brussel* gezonden, op zijne voor de stad gedane pogingen bekwam hij tot antwoord, dat indien

cijnsen te *Rosmalen* en *Vucht* te heffen.

De Hooge Regering antwoord, dat indien de stad *'s Hertogenbosch* zich met de andere Staten van *Brabant* en de drie andere steden wil voegen en het toestaan der bede ook zij voor de stad doen zou wat in alle zaken behoorlijk zou wezen.

de stad *'s Hertogenbosch* met de andere Staten van *Brabant* en de drie andere steden zich wilde voegen, en toestemmen in de gevraagde continuatie der beden, ook 's lands Regering voor de stad *'s Hertogenbosch* doen zoude wat in alle zaken behoorlijk zoude zijn, de Regering deed daarbij uitkomen, dat de stad *'s Hertogenbosch* een voorname oorzaak was, dat de gevraagde bede aan den Hertog niet werd toegestaan.

Voorts volgt omtrent deze zaak.

De afgevaardigden keeren naar de stad terug met brieven van Zijne Keizerlijke Majesteit en van de Hertogin-Gouvernante, waarbij wordt aangedrongen op het toestaan der bede, onder belofte van wederkeerige inwilligingen.

Item nae dien de voirs. gedeputeerden, achtervolgende den advys als boven hen gegeven, met hennen brochten seker brieven vander K. Ma. ende onser genedigher Vrouwen aen dese stat gesonden, aangesien den groeten ende getrouwen dienst altyt by dezer stat hueren naturlicken ende geboeren Heer ende Prince bewesen ende gedaen, sonder afscheyden van den anderen steden, deser stat alnoch huer te vuegenen op die voirs. peticie byden steden, Zynder Key. Ma. in aller billicken saken weder te versculden.

De stad *'s Hertogenbosch* blijft bij hare weigering op grond van de zware lasten die het kwartier door den oorlog met *Gelderland* lijdt en heeft geleden, waardoor het volk verarmd is.

Zyn alsoe opten 28[ten] dach January vuyt ordinancie ende met brieven deser stat tot *Mechelen* ende *Bruessel* by ons genedigher Vrouwen ende hueren raet gereyst, Geerlyck die Rover, Scepen, Claes Coenen, een van de zesse gecommitteerden, Meester Symon van der Couderborch, Secretaris ende Mr. Henrick de Bye, die voirs. saken te solliciteren ende dat quartier te excuseren vander voirs. peticie, dat er dilatorie geantwoordt weer ende niet simpliciter negative, ten einde dat die lopende bede geeyndt weer, gemerct die groete lasten dit quartier lydt ende gesustineert heeft van den oirloige van *Geldre*, inder manieren, dat tvolck zeer arm is. Ende voirts syn Geerlick ende Claes voirs. met ontseggen brieven, hen, nae ende dien van *Heese*, *Leende*, *Geldrop* met meer dorpen byder vianden van *Geldre* gesonden, gereyst te *Bruessel* ende *tAntwerpen*, die voirs. ontsegge brieven aldaer exhiberende, mede versueckende soe wes assistencien dit quartier ter cause van dien van hen te hebben soude, die voirs. Meester Symon ende Mr. Henrick dander saken ende dese aen ons genedigher Vrouwen bliven solliciteren ende vervolghen ende vaceerde elck, etc.

Commissie naar *Brussel*, om met de drie overige steden van *Brabant* ruggespraak te houden aangaande het innemen van *Harderwijk* en over het onderhouden van de 1200 voetknechten tot defensie 's lands in de meijerij liggende. Voorts te weten op welke hulp de stad en hare meijerij rekenen kon bij het nader uitbreken van den oorlog.

Item noch vuyt ordinancie voirs. opten 26[ten] dach February by ons genedigher Vrouwen gereyst Geerlick die Rouver, Jan Kenepart, Goessen van Brecht ende Meester Symon voirs., by den anderen Gedeputeerden van den drie hoofdsteden van *Brabant*, oick aldair bescreven, omme met malckanderen te communiceren van den innemen van *Harderwyck*, van den onderhouden van 1200 knechten in defensie slantz, doen ter tyt in deser meyerien liggende ende voirts omme te wetenen soe wes assistentien indien dat openbair vede wordden, zy deser quartier doen soude, ende vaceerde etc.

Commissarissen van den Hove binnen *'s Hertogenbosch*, om den toestand van

Item, nae dien die Heeren Commissarissen ons genedichsten Heeren in deser stat hadden geweest als Meester Jeronimus van der Noot, Raidt Ordinaris, Mr. Jan van der Eycken, Meester van der Rekenen camere ende

Mr. Henrick die Hane, Secretaris in Brabant, ende hen hadden doen informeren van den State deser stat, om navolgende dien te impetreren die prorogatie van den brieven van atterminatie, respyt ende die reductie van den renten, die lossingen van den dorpen van *Vucht* ende *Roesmalen*, mits gaders die geboeden ende verboeden vander buyten drincken, ende omme die saken te vervolgen ende solliciteren by oirdinancie als boven, 11a Mercy den voirs. Heeren Commissarissen naegereyst Jan die Wolff Claes, Claes Coenen ende Mr. Henrick die Bye voirs., jerst tot *Mechelen* dair nae tot *Bruessel* ende voirts tot *Ghent* ende weder omme tot *Bruessel*, soe aen onser genedigher Vrouwen, den Raet van *Brabant*, inder Rekeningen camere, op die audientie ende andere Heeren vander financien, al navolgende den rapporte der voirs. Commissarissen, van elcken opt request dairvan overgegevenen, te hebben huer advys ende rescript in besloitenen brieven, ende dit eer ende voer all zy consten gecomen totter brieven in behoirlicker formen ende die besegelt te hebbenen, als zy deeden, dair om zy solliciteerden in over ende wederover te reysen elck 27 daighen etc.

1511. stads financien te onderzoeken met betrekking tot het gedaan verzoek om continuatie van stads State en reductie der renten, aangaande de lossing der verpande heerlijkheden en dorpen *Vucht* en *Rosmalen* en de aldaar te heffen accijnsen.

Op het rapport dier Commissarissen het drieledig verzoek der Regering van *'s Hertogenbosch* ingewilligt.

Item Meester Symon voirs. vuyt ordinancie deser stat 22da Mercy gereyst nae ons genedigher Vrouwen tot *Ghent*, omme den knechten wille die inder meyerien laigen ende omme een antwordt te gevenen metten anderen Gedeputeerden van den drien Hoefsteden van *Brabant* op die peticie by onser genedigher Vrouwen gedaen, dat tland van *Brabant* betalen die voirs. 1200 knechten den tyt van drien maenden ende vaceerde 14 daighen, etc.

Commissie ten Hove, aangaande de knechten die in de meijerij lagen.

Antwoord op de petitie aangaande het onderhoud dier knechten voor drie maanden.

Item 8a Aprilis Mr. Symon voirs. alnoch nae *Antwerpen* gereyst omme der gevangenen wille te *Gelre* gevuerdt, te communiceren metten Heeren van *Antwerpen*, hoe men die sake soudt moigen beleyden, die gevangenen te verlossen, ende oick mede te versuecken antwordt in gevalle van oirloghe, wat bystant ende hulp zy ons doen souden, ende van dair voorts metten gedeputeerden van *Antwerpen* nae *Ghent* by onser genedigher Vrouwen gereyst, (om) van hueren genaden te hebbenen raet ende assistencie die gevangenen te moigen verlossen ende vaceerde 12 daighen, etc.

Commissie van die van *Antwerpen* om te beraadslagen op welke wijze men de gevangenen in *Gelderland* gevoerd, zou kunnen verlossen en om antwoord te bekomen op de vraag, op welke hulp *'s Hertogenbosch* van *Antwerpen*, in geval van oorlog zou kunnen rekenen.

Gedeputeerden van *'s Hertogenbosch* en *Antwerpen* naar *Gent* bij de Hertogin om raad en daad ter zake dier verlossing.

Item 19a Aprilis ten versuecke ende begeertte dier van *Antwerpen* ende bevele van deser stat, is Meester Symon voirs. nae *Brug* (*Bruggen*) gereyst by onser genedigher Vrouwen ter cause van den voirs. gevangenen, ende meer, hueren genaden te verthoenen seker brieven ende gescryften des Heere van *Geldre* ende Reynouts die bastairt, opt stuck van huren aentast aen deser stat gesonden, ende noch omme der knechten liggende inder meyerien te doen verloigeren ende in redelicker manieren te betaelenen, etc.

Nadere deputatie aan de Hertogin te *Bruggen*, ter zake voors., met vertoon van brieven door den Heer van *Gelder* en Reynout den bastaart aan *'s Hertogenbosch* geschreven.

Item die selve noch gereyst 2a Juny na *Antwerpen* omme met hen te reysenen by onzen genedigher Vrouwen in *Vlaenderen*, dewelke begiert hadde metten gedeputeerden van *Antwerpen* en *s' Hertoigenbosschc* te sprekenen van saken der oirloige aengaande. Ende mede te hebbenen consent *Oyen* te mineeren als hy deede met brieven dairvan brengende.

Gedeputeerden van *Antwerpen* en *'s Hertogenbosch* aan de Hertogin in *Vlaanderen*.

Consent om het slot van *Oijen* te mineren, verkregen.

Item Lambrecht Millinck, Meester Jan van Vladraeken ende Meester Symon

Gedeputeerde naar

1511.

de Hertogin om antwoord te brengen namens de beide steden *Antwerpen* en *'s Hertogenbosch* op de gedane petitie tot bescherming des lands.

voirs. vuyt ordinancie als boven 11a Juny nae *Antwerpen* gereyst tsamentlyck te convoceren ende soe voirts te reysenen by onser genedigher Vrouwen, omme te seggenen die advysen van beyde den steden *Antwerpen* ende *Bosch* (*'s Hertogenbosch*) op de voirs. peticie aengaende de beschermenisse deser landen na inhoudt der instructie dairop gemaict ende gevaceerd elck 8 daighen.

Dagvaard der Staten te *Brussel* op het stuk van den oorlog en de bescherming des lands.

Item die voirs. Lambrecht, Mr. Jan ende Mr. Symon voirs., Jan van Kessel, Scouteth tot *Boxtel* ende Mr. Jan Lombartz, Secretaris der vryheyt van *Oisterwyck* 27 Juny te samenen tot *Bruessel* op die dachvairt gereyst opt stuck vanden oirloghe ende defensie slantz ende gevaceert elck 11 daighen.

Nadere dagvaard ter zake des oorlogs.

Item die voirs. Lambrecht, Mr. Jan van Vladeracken, Mr. Symon ende Jan van Kessel vuyt ordinancie als boven, 9a July, wederomme by ons genediger Vrouwen op die dachvairt gereyst ter cause ende metten drie Staten slants, die saken van den oirloighe te helpen sluyten ende concluderen ende gevaceert elck 14 daighen.

Commissie met Heer Jan van Baecx, Ridder en Onderschout, en meer anderen gedeputeerde uit de Meijerij naar *Gorinchem*, om alsdan met die van *Holland* maatregelen te nemen om die van *Bommel* te beletten uitvallen in *Holland* en de meijerij te doen.

Item Dirck van Hedel ende Mathys Lambrechts twee van der 6 gecommitteerden, van dat zy met Heeren Jannen van Baex, Ridder ende Onderscouteth deser stat, met meer anderen Gedeputeerden vander stat ende meyeryen op stuck vanden oirloige tot *Gorinchem* gereyst zyn, omme die saken te helpen ordineren ende conduceren, die van *Bomel* in te haldenen, ende niet vuyt te moigen comenen in *Hollant* ende inder meyerien te schedighen ende dat met blockhuysen ende anderssins na instructie dairop gemaict vacerende elck 3 daighen.

Dagvaard te *Brussel* om gedeputeerden uit de Staten van *Brabant*, *Holland*, *Zeeland* en *Henegouwen* naar de Staten en steden van *Vlaanderen* te zenden, ten einde hun te verzoeken zich in den oorlog met *Gelderland* te voegen en bijstand aan hunnen Heer en Prins te verleenen.

Item Mr. Symon voirs. opten 16ten dach Septembri nae *Bruessel* op die dachvart gereyst omme gedeputeerden van wegen der Staten van *Brabant*, *Hollant*, *Zeelant* ende *Henegouwen* te schikken by den Staten ende steden van *Vlaenderen*, omme te induceren ende versuecken hen te vuegen ende bystant te doene in der tegenwoirdige oirloighe van *Gheldre* hueren Heer en de Prince, gelyck die andere voirsegde landen.

Kapittels 7 en 8.

Zijn de uitgaven aan bodenloon, van bodens zoo te paard als te voet uitgezonden.

Behalve de boden aan Heeren gedeputeerden, ter vergadering van de Staten van *Brabant* en in andere Commissien zijnde, aan de steden, vrijheden en dorpen in de meijerij om hunne Gedeputeerden naar *'s Hertogenbosch* te zenden, ten einde met stads Regering ter zake des oorlogs en in alle andere zaken de stad en de Meijerij in het algemeen betreffende, te beraadslagen, met placaten en brieven aan die steden, vrijheden en dorpen, om de hen opgelegde tauxen te komen betalen, gravers te zenden, hunne versterkingswerken tegen de invallen der vijanden te herstellen en zich gereed te houden om met klokkenslag tegen die vijanden op te trekken,

komen in deze kapittels, ter zake van de op nieuw ontstane oorlog met *Gelderland* en in andere zaken, de volgende belangrijke artikels voor:

Boden te paard.

Item 12ª February den selven (Arnt van Weylhuyse) noch vutgesonden tot *Oss*, om te vernemen naden knechten die tot *Lytt* waeren, wair zy thooft heenen hadden. **De vijand te *Lith*.**

Item die selve noch gereden des Vrydaighs naden Sondach Judica, te geleyden den Ambasiaet vuyt *Franckryck* na Heeren Kaerl van *Geldre*. **Een Ambasadeur van *Frankrijk* aan Heer Karel van Gelder.**

Item op assentie avont, die selve gereden met een besloiten brief tot *Goricum* aen Joncker Jan van der Aa, ende vernemende dat hy overgetoigen was nae den Heer van *Nassouwen*, quam wederom thuys ende terstond 2ᵉ reyse gereden tot *Hedel*. **Joncker Jan van der Aa en den Heer van *Nassauwen*.**

Item Arnt voirs., opten Belokenpinxt dach, met eenen besloitenen brief gereden aen Lambrecht Millinck, ende andere gedeputeerden tot *Bruessel* ter dachvart zynde, vuyt saken van den brieven by dien van *Bomel* alhier geschikt, willende op dit quartier den scaide vander knechten Heer Floris (van IJsselsteyn) voirs. verhaelen. **Die van *Bommel* schrijven brieven aan de stad *'s Hertogenbosch*, dat zij de schaden door de knechten van Graaf Floris van IJsselstein aangerigt, op de Meijerij willen verhalen.**

Item den selve noch gesonden in de weke Sacraments, twee reysen aen den Scouteth van *Maeslant*, omme tslot van *Oyen* te mineren ende dese stat bourgers bystant te doen. **Die van *Maasland* aangeschreven om de burgers dezer stad te helpen in het slechten der vesten van het slot te *Oijen*.**

Item die selve (Henrick van den Hamme), noch gereden ultima July nae *Loen opt Zant*, ons genedigher Vrouwen, onder oigen ende te wetenen die ure van huer incompst. **De Hertogin-Gouvernante op haren weg naar *'s Hertogenbosch* te *Loonopzand*.**

Item Henrick van den Hamme, op den Vrydach Colamti met eenen besloitenen brief van ons genedigher Vrouwen, tot *Woricum* gereden aen den Heer van *Buchoven* ende aende Cappeteynen aldair, ter cause vanden dorpen tusschen *Heusden* en *Woricum* van de Gelderschen verbrant. **Dorpen tusschen *Heusden* en *Woudrichem*, door de Geldersche verbrand.**

Item 13ª Septembri den selven (Arnt van Weylhuyse) gesonden met een placaet in *Kemplant*, omme elck zynen taxe vande gecoeren mannen over te seyndenen na bevele van ons genedigher Vrouwen, men sal goede betalinge (doen) omme *Bommel* te benoodigen. **De Hertogin beveeld om ieder zijn tax van gekozen mannen te zenden, ten einde *Bommel* in te nemen.**

Boden te voet.

Item 20 January Willem die Beer vutgesonden tot *Vucht*, *Orthen*, *Empel*, *Roesmalen* ende *Berlicum*, met eenen placaet vuyt saken seker knechten hen nedergeslaighen hadden tot *Rossem*, nyet wetende tot wat eynde, ende dairomme goede wake te houden ende toe te sien ter tyd zy vertoigen weeren. **De Gelderschen slaan zich te *Rossem* neder; bezorgdheid der regering van *'s Hertogenbosch*, voor een vijandelijken inval.**

Item den lesten January, Arnt van Empel met eenen besloitenen brief tot *Mechelen* gesonden, aende gedeputeerden Geerlick die Rover qs aldair zynde, overmits den ontsegge brieven dien van *Asten*, *Zoemeren*, *Heeze*, *Leende* ende *Geldrop* by den Gelderschen gesonden. **Ontzegbrieven van sauvegarde door hen aan eenige dorpen in de Meijerij geschreven.**

Item 13 February, Arnt van Empel met eenen besloitenen brief tot **Inbeslagneming van**

1511.

goederen uit het Geldersche.

Mechelen aen enser genedigher Vrouwen gesonden, aengaende den arrestamenten der Geldersche gueden.

Aanneming en monstering van 2100 man krijgsvolk tot verdediging des lands.

Item ten selven daighe Peter Daniels in *Oisterwyck* 5 daighen, Peter van Empel in *Maeslant* 5 daighen, Dirck Mathyss in *Kemplant* 6 daighen ende Thonis van Zomeren in *Pedellant* 5 daighen, elck met eenen plackaet tot allen plecken, in elcken bedrive gesonden vuyt saken van den knechten inder meyerien liggende, omme te keysen 2100 mannen in defensie slantz ende die te doen monsteren.

Plakkaat door de Regering van *'s Hertogenbosch* aan dorpen in het kwartier van *Maasland* om den Maasdijk, die gescheurd was, te houden en te beslaan.

Item den selven, 29 Merti met eenen placcaet in *Maeslant* gesonden tot *Macheren*, *Tephelen*, *Lytt*, *Littoyen*, *Roesmalen*, *Nuwlant*, *Kessel*, *Maeren*, *Alem*, *Geffen*, *Berchem* ende *Oss*, vuyt saken van den dyck te houden ende te beslaen, die geschoert was.

Zalt-Boemel door den vijand ingenomen of bezet.

Item Symon Crudener op Assentie avont met eenen besloitenen brief aen den Joncker van *Hedel* gesonden, vuyt saken dat *Bomel* ingenomen was ende met Leeuwe ende Jacoppen Barbier tot *Lytt* omme 100 knechten aan te nemenen.

Nader berigt van die inneming en bezetting.

Item 28 Meye, Gerit van der Hellen met eenen oepen placcaet tot *Empel*, *Alem*, *Maeren*, *Kessel*, *Lytt* en *Litthoyen*, ende gesonden vuyt saken *Bomel* ingenomen synde als boven, wel toe te sien ende, ofs van noode weer, metter stat gereed te wesenen.

De Maasdijk te *Oijen* doorgebroken.

Item Peter Janssen, met eenen plackaet in *Maeslant*, *Empel*, *Maeren*, *Kessel*, *Lyt*, *Litthoyen* ende *Oss* gesonden, vuyt saken vanden groeten water, soe den dyck te *Oyen* ingebroken was.

Last aan den ambtman van *Grave* om te beletten dat schepen met proviand *Zalt-Bommel* spijzen.

Item Peter Janssen in profesto Ven^lis^ Sacramenti met eenen besloiten brief tot *Grave* aen den Amptman gesonden, omme te beletten die scepen met provande geladen, *Bomel* te spysen.

De Geldersche versterken *Bommel* dagelijks met meer krijgsvolk.

Item Dirck Mathyss, 22 Juny met eenen placaet in *Maeslant* gesonden, tot allen dorpen ende vryheyden, vuyt saken, soe die van *Bomel* alle daighen knechten by quamen, den 80 knechten hen gesonden te helpen wel waken ende toesien.

De ruiters der stad *'s Hertogenbosch*, in bezetting te *Oijen*.

Item Jan die Weust, ten voirs. daigen gesonden met eenen besloitenen brief tot *Oyen* aen de ruteren van deser stat aldair gesonden, ende tslot inhebbende.

Last aan de dorpen langs de *Maas*, om alle ponten, schepen en schuiten aan deze zijde der *Maas* te houden.

Item den selve gesonden met 2 placcaten, den eenen tot *Empel*, *Alem*, *Maeren*, *Kessel*, *Lyt*, *Littoyen* ende den anderen tot *Nulant* ende *Roesmalen*, met waken wel toe te sien ende alle pointen, scepeninge ende scuyten aen deser zyden te brengen.

Brief der Regering van *'s Hertogenbosch* aan Jan van Balveren Ambtman te *Thiel*, om de rivier de *Waal* toe te palen.

Item 15 July Jan die Weust met eenen besloitenen brief tot *Thiel* aen Jan van Balveren Amptman, gesonden, *om die Wale toe te palen.*

Item 23 July, Dirck Mathyss met eenen placaet gesonden int bedryf van *Pedelant* aen seker dorpen, die frontieren van den lande op te graven.

Aanschrijving aan de dorpen in de Meijerij, om hunne draaiboomen en verster-

Item Peter Janssen, 17 July met eenen placcaet tot *Zoemeren*, *Asten*, *Doern*, *Vlierden*, *Bakel*, *Iyedrop* (*Lierop*), *Mierlo*, *Geldrop* ende *Hese* ende

Leende gesonden, om saken voirs. by daige ende nachte toe te sien, huer dreyboemen te repareren ende forteressen op te graven.

kingswerken te herstellen.

Item Dirck Mathyss 5 Oixt met eenen openen placaet na *Empel*, *Gewanden*, *Alem*, *Maeren*, *Kessel*, ende voirts all *Maeslant* duer gesonden, omme niemont te latene beschedigen tusschen *Maze*, *Wale*, *Bomelre* ende *Tielreweert* op lyff ende goet.

De dorpen langs de *Maas* aan deze zijde, op verbeurte van lijf en goed verboden, iemand in *Maas* en *Waal* of uit den *Bommeler*- of *Tielerwaard*, schade aan te doen.

Item 23 Oixt, Gerit van der Hellen met eenen plackaet gesonden tot *Driel*, *Rossem* ende *Herwairden*, vuyt dien, die van *Bomel* tot *Alem* gebrant hadden, dat zy de zaken soe vueghde, dats niet meer gebuerden ofte hen sou van gelycke gebueren.

De dorpen *Driel*, *Rossem* en *Herwaarde*, te kennen gegeven, dat die uit *Bommel* *Alem* verbrand hadden, met last te zorgen, dat dit niet meer gebeurde, anders zouden zij dezerzijds desgelijks behandeld worden.

Item, den selven noch gesonden met eenen placcaet tot *Berlicum*, *Heeswyck*, *Dinther*, *Hees* ende *Nystelroye*, soe Heer Kaerl van Egmont met zynre volck tot *Bathenburch* lach, opten beenen te syn ende wel toe sien.

Item 5ª Septembri, Dirck Mathyss 4 daighen in *Pedelant*, Symom Crudener 3 daighen in *Maeslant* ende Cornelis Zyll 3 daighen in *Oisterwyck* elck met eenen plackaet gesonden tot alle plecken ende parochien, huer gedeputeerden alhier te seyndenen ende oick van 900 knechten die dese meyerie voer *Bomel* onderhouden soude, die blockhuysen op te slaen.

900 knechten door de Meijerij in het beleg van *Zalt-Bommel* te onderhouden.

Blokhuizen op te slaan.

Item, Symon voirs. vutgesonden met eenen besloitenen brief tot *Huesden* aen den Heer van *Buckhoven*, dat hy die knechten soude doen vertrecken nae *Kessel*, als hy deede.

De Heer van *Bokhoven* met zijne knechten van *Heusden* naar het leger te *Kessel* opgeroepen.

Item Arnt van Empel, 8ª Septembri vutgesonden met eenen besloitenen brief aan Michel van Ordingen Hooftman tusschen *Heusden* ende *Woricum*, omme met zynder knechten weder inden leger tot *Kessel* te vertrekken, dat die van *Huesden* soe niet toe en wouden laten.

De Hoofdman Michiel van Ordingen met zijne knechten tusschen *Heusden* en *Woudrichem* gelegerd, ingelijks, dat die van *Heusden* niet wilde toestaan.

Item Peter Jans 14 Septembri met eenen plackaet int quartier van *Oisterwyck* gesonden, navolgende den bevelen van onser genedigher Vrouwen, hen volck voer *Bomel* te seyndenen.

Plakaat aan het kwartier van *Oosterwijk* om op bevel der Hertogin-Gouvernante het volk uit dat kwartier voor *Bommel* te zenden.

Item Arnt van Empel, 20 Septembri gesonden met 2[en] besloitenen brieven aen de Heeren deser stat tot *Gameren* by *Bomel* liggende, ende aenden Joncker van *Buckhoven* tot *Tuyl*.

Het volk der stad en van de Meijerij te *Gameren* en *Tuijl* voor *Bommel* golegerd.

Item Symon Crudener ten selver daige gesonden met eenen plackaet tot *Vlymen*, (*Nieuw*) *Cuyck*, *Holten*, *Druenen*, *Baerdwyck*, *Waelwyck*, *Besoyen* op *Sprang* ende tot *Engelen* omme met huer waigenen alhier te comenen ons genedigher Vrouwe, die in meyninghe was te vertrecken, huer bagagien te vuerenen.

De dorpen in de *Langstraat* tot *Besoijen* met *Sprang* en *Engelen* aangeschreven om wagens te leveren tot vervoer van de goederen der Hertogin-Gouvernante welke uit deze stad zou vertrekken.

Item Peter Janss, 24 Septembri met eenen besloitenen brief tot *Rossem* aen de Hooftluden aldair gesonden omme *Bomel* te benodigen, ende voirts met eenen placcaet tot *Lyt* en *Geffen*, omme die dingthale vander overe te onderhouden ende egheen roeff van dair komende te coepen.

De Hoofdlieden te *Rossem* aangeschreven, om *Bommel* te bemagtigen.

Lith en *Geffen* aangeschreven, om de dingtallen met de dorpen in het Overmaasche te onderhouden en geen roofgoederen van daar komende, te koopen.

Item Gerit van der Hellen, 25 Septembri met eenen besloitenen brief van ons genedigher Vrouwen aen vier hueyen scepen van oirloige, tot *Goricum* liggende, gesonden.

Bevelen van de Hertogin aan de Kapiteins van vier hueijen-schepen van oor-

log te Gorinchem overgebragt.

De Heer van Bekhoven, Leeuw van Ratingen en twee andere Hoofdlieden met hunne knechten te Tuyl en voor Bommel.

Het leger der stad en de meijerij te Rossem.

Item Symon Dircxs, 26 Septembri gesonden met drie besloitenen brieven tot Tuyl aen den Heer van *Buckhoven*, Leeuwe van Ratingen ende 2 andere Hoeftluden voer *Bomel.*

Item 29 Septembri, Thomas van Zomeren gesonden met eenen besloitenen brief tot *Rossem*, aen de Heeren der stat, aldair liggende.

Kapittel 15.

Ander vutgheven van tymeren ende repareren.

Het hof van Heer Jan van Baecx, Ridder en Langerhout, wordt tot ontvang der Landvoogdes Hertogin Margaretha Douarriere van Savoijen in gereedheid gebragt.

Idem inder weke voer S^t^. Lauryns Claes (Peterse timmerman) voirs. met hem 3de elck 3 daighen, inder weke Assumptione Mariæ, die selve Claes met hem 3de elck 5 daighen, inder weke voer den Sondach Bartholomei, die selve Claes ende Merten syn knecht elck 5 daighen ende Jan zyn knecht 6 daighen inder weke nae Bartholomei, Claes voirs. met hem 3de elck 5 daighen inde weke Egidi, dieselve Claes 3 daighen ende syn twee knechts elek 4 daighen, voer onser genedigher Vrouwe int Hoff tot Heer Jan van Baecx, in diversche manieren ende stucken geteymert ende gewrocht.

Kapittel 15.

Ander vutgheven van alrehande ysereweerck.

IJzerwerk tot herstelling van geschut. IJzeren werktuigen tot het mineren van het slot te Oijen. Smeden der ijzeren noodslang genaamd het Stuer ghewalt.

In dit kapittel komt voor, behalve de gewone uitgaven voor reparatien en bijleveringen aan smidswerken voor stads fabrykage, herstelling en bylevering van smids werk met ijzer aan het geschut, het volgende aangaande het slechten van het slot te *Oyen* en het maken der groote ijzeren noodslang het *Stuer-ghewalt.*

Slechten of mineren van het slot te Oijen.

Item die voirs. Lodewich (van Lynden) int afbreken ende mineren vanden borcht ende sloots van *Oyen* gelevert vier hantboemen wegende 98 ℔, 200 dobbel lasnagels, 200 lasnagels, 8 groote breeckeysers, noch 2 hantboemen wegende 23 ℔, noch vier houwelen tsamen 6 Rins. gul. 19$^1/_2$ st.

Item Evert Aritss totter voirs. werck gelevert, omme die mueren ende fundamenten des borcht te breken 203 ℔ ysers versteelt tpont een vlemis ende Arnt Nagelmickers in de Stoefstraet 108 ℔ yssers in beyntels ende breeckyseren vz. tsamen 10 Rins. gul. 19 st. 3 oirt.

Item meester Wouteren aenbiltmekeren, van beyntels ende breeckyseren totten selven weerck verbesicht gelevert tsamen wegende 76$^1/_2$ ℔ ysers t℔ 1 vlims vz. 57 st. 1$^1/_2$ oirt.

Stuer ghewalt.

Item Peteren Houtappel, gelevert voer den bussensmyt m^r^. Jannen van Zegen omme die nootslange te smeeden 1603 ℔ ysers thonderd 40 st. Ende Arnt van Brucken twee hoot smede colen thoot 45 st. vz. tsamen 36 Rins. gul. 11 st. oirt.

Item Merten van Loen, den voirs. busse smyt, omme die nootslange te smeden gelevert 1022 pont ysers thondert voer 31 st. 2$^1/_2$ ort. voer leems aen syn smysse 6 st. Item Staess den mesmekeren voer een yseren belle

dair syn blaesballen inne liggen 12 st. Item een vreempt coepman van *Venloe* gecocht 269 pont ysers thondert 31 st. 3 ort. Item Otto Willemss den selven gelevert 1153 pont ysers voer 17 Rins. gul. 17½ st. Item Gerit van Tricht voer 12 hoot 10 sester smecolen 15 Rins. gul. 7½ st.

In het geheel, met inbegrip van bovenstaande, werd dit jaar 19,288½ ℔ ijzer en 63 hoed 27 sester smeedkolen gebruikt, en door 28 verschillende arbeiders, medewerkers van den smid Jan van Zeeghen en zynen knecht gedurende het rekeningjaar S^t^. Remeys 1510 tot S^t^. Remeys 1511 in 2 smidsen met blasen, smeden, slaan, voorslaan en heeten, somtijds met 7, 8 en 9 hamers 2076 dagen gearbeid daags tegen 3½ st. voor ieder arbeider.

Werkloon en kostgeld van m^r^. Jan van Zegen en zijnen knecht voor het smeden van het Stuer ghewalt in het rekeningjaar St. Remeys 1510 tot St. Remeys 1511.

Item alsoe die voirs. bussemyt voer hem ende zynen knecht, int aennemen vanden voirs. weerck bevoirwaert heeft gehadt, alle daighen als hy in persoen metten knechten aent zelve werck smeeden ende arbeyden souden te hebbenen voer salaris ende loen eenen Ph^s^. gouden gul., hem alsoe dairvan betaelt van dezen jaire ende tyde dezer rekeninghe als hy metten knechten daen gewrocht heeft 256½ daighen ende dairtoe noch voer hem ende zynen knecht weerckende zynde, voer theringhe ende montcosten sdaighs 5 st. 3 ort. ende hem dairvoor betaelt van den gheelen jaieren deser rekeninghe van 365 daighen 104 Rins. gul. 3 ort. makende dit tsamen 425 Rins. gul. 11 st. ort.

Kapittel 18.

Uitgaven voor het afbreken en slechten van het slot en den burgt van *Oijen*.

Ander vutgheven van kosten ende loen, gedaen ende gegeven int afbreken nederwerpen ende mineren des Sloots ende Borcht van Oijen.

Philippus Sanders als Hoofd- en Raadsman der stad *'s Hertogenbosch*, met meer andere gecommitteerden naar *Oijen* gezonden, om die slechting, naar aanleiding van de daartoe bekomen schriftelijke toestemming der Hertogin-Gouvernante onder hunne leiding te doen plaats hebben.

De Dekens der 4 Schuttersgilden met hunne schutters die daartoe medewerkte

Inden jersten, na dien deze stat ende meyerien volcomenen en scryftelyk consent ende oirlof hadden die voirs. borcht van *Oyen* te mineren, raseren ende neder te werpen. By ordinancie deser stat, omme tselve effect te sorteren 13 Juny 11 (1511) aldair geschict, geordineert ende gesonden Philippus Sanders Hooft ende Raidsman, ende gevaceert soe voer ende nae 13 daighen, Jan van Berckel Gasthuysm^r^., met hem andere te peerde 10 daighen, Arnt Beys Raidsman 8 daighen, Leeuw van Ratingen als Cappeteyn met hem ander 3 daighen. Item den Dekenen van den Ouden Scutten voer 6 scutten, tsamen 117 daighen, den Dekenen van der Jonghen Scutten tsamen met 5 persoenen 100 daighen, die Dekenen vander Hantboegh Scutten met 9 persoenen 76 daighen ende die Dekenen van de Cloveniers met 6 scutten tsamen 113 daighen ende sdaighs elcken 3½ st. vz. tsamen 81 Rins. gul. ½ st.

Door den Hoofdman Sanders wordt met de schutters het slot en den burgt met geweld ingenomen, de gilden der ambachten leveren hunne contingenten tot slechting van het slot en den burgt.

Item, nadien die voirs. Hooftman metten scutten die voirs. borcht ingenomen hadden ende dair op geweltelyck waeren, by ordinancie als boeven vutten gemeynen ambachten met metselers, tymerluden, smeden ende ander, alnoch den 26^en^ dach Juny by hen gesonden ende geschict, ten effecte tvoirs. slot te mineren als geschiede, den tyt van 10 daighen te weten, vutten smeden ambacht 27 persoenen en elck 10 daighen ende elcken sdaighs, soe die

Zij deelen den buit

en ontvangen daarenboven hun loon voor het gedane werk.

ambachten die buete (den buit) inde tgeweyne met meer anderen onder hen behielden ende deylden 3½ st. vz. 47 Rins. gul. 5 st.

Item den Dekenen van den molleneren ambacht van 7 personen 10 daighen als boven gevaceert ende gedient vz. 12 Rins. gul. 5 st.

Item den Dekenen van den beckeren ambacht van 8 personen 10 daighen ende een persoen 8½ dach gedient als boven vz. 15 Rins. gul. 9 st. 3 ort.

Item den Dekenen van den coerencoperen van 14 personen 10 daighen alsoe gedient vz. 24 Rins. gul. 10 st.

Item den Dekenen van den vischcooperen van 6 personen en den Dekenen vanden vleeschouweren van 6 personen elck 10 daighen gedient alsoe vz. tsamen 21 Rins. gul.

Item Dekenen van den louweren ende scoenmekers ambacht van 12 personen 10 daighen ende 2ᵉ personen elck 6 daighen alsoe gedient vz. 23 Rins. gul. 9 st.

Item den Dekenen van den lynenweveren van 17 personen, ende den huedenmekeren van 3 personen elck 10 daighen als boven gedient vz. tsamen 35 Rins. gul.

Item den Deken van den plattynenmekeren van zynen persoen 10 daighen ende den Dekenen vanden verwer ambacht van twee personen elck 10 daighen ende een person van 6 daighen als boeven gedient vz. 6 Rins. gul. 6 st.

Item den Dekenen van den trapeneerderen van 14 personen elck 10 daighen ende den Dekenen van den cremeren ambacht van 26 personen elck 10 daighen gedient als boven vz. 70 Rins. gul.

Item den Dekenen van den snyderen ende droechscheerderen ambacht van 21 personen elck 10 daighen ende den Dekenenen van den spelmekeren van 13 personen elck 10 daighen alsoe gedient vz. tsamen 59 Rins. gul. 10 st.

Item den Dekenen vanden nastelmekeren ambacht van 11 personen elck 10 daighen, ende Dekenen vanden screynenmekeren van 9 personen elck 10 daighen en sdaighs elck 3½ st. als voer gedient vz. 35 Rins. gul.

De meester metselaren welke tot die slechting medewerkten.

Item Jannen van Beeck, Willemen van Orthen, Henricke van Zomeren, Jan die Wraetseler ende Matheus van den Berghe meesters vander trufelen ende te metsen, van dat zy elck 10 daighen die voirs. Borcht hebben helpen mineren ende afbreken ende vanden 9 daighen elck toegevueght sdaighs 6 st. ende voer den Sondach die zy vierden voer montcost elck 2 st. vz. 14 Rins. gul.

Timmerlieden, metselaars en andere werklieden tot dat einde gebruikt.

Volgen alsnu de betalingen van een 56tal timmerlieden, metselaars en andere werklieden, welke mede aan het werk der afbreking en slechting van het slot en den burgt van *Oyen* werden gebruikt.

De bouwmeester Willem van Bullestraten ontvangt 3 Rijns. gul. omdat hij in deze dienst gekwetst en kreupel geworden is.

Item meester Willemen van Bullestraten steenhouwer (bouwmeester der kerk van *Amerzoden*) dewelke 10 daighen die voirs. Borcht heeft helpen mineren ende inden dienst gequest ende dair by cropel gewordden is, hem toegevueght ende betaelt 3 Rings. gul.

Item Hensken den trommesleger metten voirs. Hooftman op *Oyen* ende int werck voirs. gevaceert, betaelt 36 st. Item Pauwels den trommesleger metten voirs. ambachten 10 daighen gedient bet. 3 gul. 10 st. ende Joryen den pyper 3 gul. 10 st. vz. tssmen 8 Rins. gul. 16 st.

Twee trommelslagers en een pijper voor de dienst van den Hoofdman en de ambachtsgilden.

Item Loy van Berchem en Jan Roelofs, als twee soldeniers den tyt voirs. gedient bet. 40 st. Item Henrick Collart met hem 4de van eenen reep (touw) ende driebuck (draaibok) dair die mueren mede neder gewonden zyn bet. 4 Rins. gul., ende Jannen Collart van twee windaes, drie pair scroeven ende dat derde gehaende gemaict ende helpen wynden 40 st. vz. tsamen 8 Rins. gul.

Soldij aan twee soldaten, uitgaven voor het gebruik van werktuigen en gedanen arbeid.

Item Bonyen den Busmeester, Lodewich van der Lynden, Phs. die Cryghmeker ende Goyart Bott als busseschieters inder voirs. reyse gedient 10 daighen en sdaighs dobbel soult 7 st. ende een knecht met hem gedient 10 daighen sdaighs $3^1/_2$ st. vz. tsamen 15 Rins. gul. 15 st.

Uitgaven aan den busmeester en drie busschieters.

Item Goyart Collart van dat hy die reepen tot *Berchem* vuerden 3 st. Item Henricke Jannen ende Goyart Collart voirs. met twee knechten van tween mueren tusschen die poirte ende zael ter Maesen waert, ende twee vacken vander poirten neder te werpen 6 gul.

Arbeidsloon voor het nederwerpen van twee muren tusschen de poort en de zaal Maaswaards en twee vakken van die poort.

Item den koer (hoorenblazer) opt huys van 23 daighen voer en nae te waeken ende te koeren 40 st.

Item Claesse Coenen, van dat hy als een van den zesse gecommitteerden deser stat, der werklieden op *Oyen* gelt vuerden ende betaelden, voer syn theringhe met hem ander van 2 daighen 6 st.

Betaling van de werklieden met het slechten van *Oijen* bezig.

Item Danelen Goessens, van eenen plackaet tot *Berlicum* te draighen, vuytdien die ruteren tot *Empel* liggende met Leeuwe (van Ratingen) den Hooftman nae *Oyen* moste, aldair ende in dier quontreyen te comen waken. Item Jannen van Nystelroye van dat hy met zynen waighen en peerden, buscruyt ende ander gereetscappen na *Oyen* vuerde 16 st. ende noch 6 gesellen, die de scepinge die van *Oyen* tot *Alem* gebrocht waeren, van dair voirts in deze stat te brengenen elck 12 st.

Plakaat waarbij die van *Berlicum* worden bevolen om te *Empel* en omstreken met hun volk te komen waken omdat de ruiters der stad van daar naar *Oijen* waren getrokken.
Buskruid en gereedschappen naar *Oijen* gevoerd.
De vaartuigen van *Oijen* binnen deze stad gebragt.

Item noch voer een reep der kercken toebehoerende ende te *Oyen* gebroken wegende 190 pont, tpont 3 ort. st. Item noch 10 arbeyders van *Oss*, omme te stoppen die ghateren van den groeten thoeren, dat hy metter outsteken van den buscruyt te bat borsten ende nedervallen soude, elcken gegeven $2^1/_2$ st. ende int opbreken van den voirs. volck 19 wagenen van *Oss*, die van *Oyen* alle gereetscappen alhier vuerden, elck waigen betaelt 6 st.

Ondermijning van den toren ten einde dien te doen springen

Item sommigen Heeren ende vrienden, te Hove voer deser stat ende meyerie te impetreren ende te hebbenen placet ende brief van onser genedigher Vrouwen, die voirs. borcht soder abolgeren ende mis doen, te mogen mineren ende afbreken, als zy deeden, voer gratuiteyt denselven geschenct 60 Phs. gul.

Placet en brief van de Hertogin-Gouvernante ten einde het slot en den burg van *Oijen* zonder te misdoen te kunnen nederwerpen, verkregen door sommige Heeren en vrienden ten Hove die daarover gratificatie ontvangen.

Item Goyart van der Graft van dat hy van wegen deser stat ende meyerien den dyck van *Oyen*, die metter groeter water doergegaen ende gebroken

Aanbesteding van den dijkbreuk te *Oijen*.

was, tembourde verdinght heeft gehadt wederomme te repareren, te beslaen ende toe te makenen voer die somme van 73 Rins. gul. 5 st. ende te lycoep (slaggeld) 4 Rins. gul. 4 st.

Betaling aan den Drossaard van *Oijen* voor de bewaring van het slot en den burgt tot aan de slechting.

Item Everden van Doerne als Drossaet die voirs. borcht ende heerlicheyden van *Oyen* ende *Dieden* als oepen huys der stat ende meyerien te bewaeren, houden ende soe wederomme te leveren, des jairs voer 200 peters van 18 stuivers tstuck ende dit van zynen tweesten jaiere, als van S[t]. Jansmisse 10 tot S[t]. Jansmisse 11, doen thuys gemineert waert vz. 180 Rins. gul.

Terugbetaling zijner uitgaven voor het doen van drie Missen jaarlijks in de kapel van het slot, welke uit de opbrengsten van den tol der heerlijkheden moesten worden voldaan.

Item denselven, noch ter cause van drien missen ter weken in de capellen opten huyse te doen, ende te betalenen stonden van 2[en] jairen vutten tholl derselver heerlicheyden, ende by hem betaelt waeren, ende noch voir syn recht dat hem competeerde, als hy seeghde, vander voirs. doergeloepen dycken, denselven by appointemente dairvoer toegevoeght 18 Rins. gul.

Het klooster der Clarissen te *'s Hertogenbosch* had 8 pont oudts geldts op de heerlijkheden van *Oijen* en *Dieden*.

Item Geritden van Gerwen Rentmeester des Goidshuisen van den Clarisse binnen deser stat 8 pont oudts geltz hem vutten heerlicheyt gueden verschenen op St. Lambrechts dach Anno 1510 vz. 12 Rins. gul. 7 st.

Verdere uitgaven ter zake voirs.

Wijders worden noch een aantal betalingen aangetroffen voor kleine diensten aan verschillende personen, aan- en afvoer van gereedschappen, enz.

De geheele uitgaaf te dezer zake was 1068 Rijns. gul. 3 st.

Kapittel 20.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen en gelagen, enz.

Schenkingen van wijnen aan voorname personen.

Daaronder komen voor als met wijnen of gelagen vereërd.

De Heer van *Ravestein.*

Gecommitteerden van ons genedigher Vrouwen uit den Hove alhier passerende naar den Heer van *Gelder*.

De Heeren Commissarissen ons genedichten Heeren vutten Hoven alhier comende omme informatie op deser stat staten te nemenen.

De Hertogin Douarriere van *Savoijen*, Gouvernante, met haar gevolg binnen deze stad, worden met wijnen beschonken.

Onse genedighe Vrouwe van *Oisteryk* Douagie van *Savoyen* Regentesse, ter cause van den oirloighe in deser stat zynde omme alle saken in defensie slants ten besten te vuegenen, geschenct een voerder 6 fierdel wyns, die aeme 7 gul. 10 st.

De Aeymirael als Stadhelder ende Overste vanden oirloigh 1 aem 5 quarte wyns.

De Oversten Hooftman ende Cappeteyn van den Ingelschen.

De Heer van *Bergen*, Raet ende Hooft van der financien ons genedichsten Heer.

Den grooten Tresorier Her Rolant Lefeure.

Jannen Mucalt, Ontfanger Generael vander financien ende Domaeynen ons genedichsten Heer.

Item de Audientier inden Groeten Raide ons genedichten Heer en Meester Ph[s]. Hanton (Haneton.)

Item Meester Charles VerdeRue, Secretaris inder Groeten Raid.

Item de Griffier vander voirs. financien.
Idem de Penningmeester der voirs. financien.

Kapittel 21.

Uitgaven aan alderhande saken.

De dijken en wegen te *Hintham* en elders door het hooge water vernield, hersteld.

Item Henricke Glaviman, voer een haighen tot *Hyntham*, dairvan die rys int repareren van den quaden wech aldair geleeght syn 7 Rins. gul. 10 st. Item den selven, noch voer rys inden wech aldair geleeght 30 st. Item meesteren Ewout Mallens, voer 84 boerden tuyn rys alsoe verbesicht 36 st. oirt. ende Lambrecht (van den) Boegaert ende Roelof Noppen, bouwmeesters, ter ordinancie (van stads Regering), ende die dycken ende wegen die metten groeten water ontwee geslaigen waeren ende in wanweerck laigen, te repareren ende doen versien, gegeven 30 Rins. gul. vz. dit tsamen 40 Rins. gul. 16 st. oirt.

De papen wijnkelder bewaakt om de smokkelarij op stads wijnaccijns tegen te gaan.

Item deser stat weercknechten, naedien byden Heeren ende der stat verboeden was, dat iemant in zyn huys ende sou laten drincken oft halen ennigen wyn oft sueten dranck, dien wyn oft dranck en weer gehaelt ter plaetsen dair deze stat costumelick is te heffen hueren wynaccynssen, den papenkelder 5 avont off nachten te wachten, ende die lude quontrarie dien doende te calangeeren, betaelt 48 st. ende van te gedaigen seker personen dien quontrarie gedaen hebbende, den roydreger gegeven 5 st.

Een Ambassadeur des Konings van *Frankrijk* op zijne reis naar Hertog Karel van Gelder, ten einde de geschillen tusschen *Brabant* en *Gelderland* weg te ruimen te *'s Hertogenbosch* zijnde, wordt naar *Grave* begeleid.

Item Lucas van Ammerzoyen, Stadthelder van den overste Scouteth, van dat hy den Ambasiaet des Coninckx van *Vrancryck*, die alhier comen was te reysenen, ende nae Heer Kaerle van Geldre, om af te doenę die faeyten ende beschedichtheden die de Geldersche dagelicx aen deser zyden deeden, tot *Grave* te geleydenen, betaelt 40 st.

Tusschenkomst des Konings van *Engeland* om te komen tot een vergelijk.

Item Meesteren Symonen, Secretaris, van dat hy ten Hove metter andere gedeputeerden, voor copien van seker brieven des Conincs van *Engelant* opt accordt van den oirloige, ende oick van brievenen dairop gescreven aen den Heer van *Aeymerys*, verleeght heeft, 9 st.

Bommel door Karel van Gelder op verlangen van die van *Thiel* bezet. *Thiel* zelf van deze zijde daarom vaster en beter bezet.

Item, nae dien die tydinge alhier gecomenen was, dat die Heer van *Geldre*, *Bomel* inhadde doen nemen, ter begertte ende versueke dier van *Thiel*, ende by accoordt deser stat, omme *Thiel* vaster ende beter te besetten, Jacop Barbier als Hooftman met 60 paeyen aldair gesonden ende aldair gedient 14 daighen, beginnende op assentie avont inder jerste weke met 59 paeyen ende inder anderen met 61 paeyen, beloepende tsaemen ende met hem gerekent ende betaelt, die dobbel solten, dairinne begrepen, 125 gouden gul. ende van over ende wederover te vaeren 63 st. vz. tsamen 177 Rins. gul. 18 st.

Stralen ingenomen

De Hertogin-Regentes binnen *'s Hertogenbosch*.

Item, den post van ons genedigher Vrouwen, die int seker die tydinge brocht *Stralen* inne hadden, gegeven 40 st. Item nadien ons genedigher Vrouwe in deser stat comen was huer hoefmeester voer syn recht 4 gul. ende huer truwanten ofte omlopers 24 st.

Maatregelen om

Item, omme 1200 mannen vutter meyerien te keysenen, ende altyt bereet

1511
—
1512.

Vischtol	127	alden schilden.
Van den cope	1/2	
Van 18 slagen	18	145 1/2
Kooren	41	
Van den cope	1/2	
Van 6 slagen	6	47 1/2
Hout en turf de wagen	180	
Van der cope	1/2	
Van 12 slagen	12	192 1/2
Het mijnen van den visch	227	
Van den cope	1/2	
van 15 slagen	15	242 1/2
Linnenweverssaat en lynwaatpacht	70	
Van den cope	1/4	
Van 16 slagen (icd. ad 1/2 o. s.)	8	78 1/4
Nieuwe meede (honingdrank)	51 1/2	
Van den cope	1/4	
Van 6 slagen	3	54 3/4
Vestgeld	143	
Van den cope	1/2	
Van 26 slagen	26	169 1/2
Oude meede	103	
Van den cope	1/4	
Van 10 slagen	5	108 1/4
Ysen honichpacht	21	
Van den cope	1/2	
Van 4 slagen	4	25 1/2
Wolpacht	20	
Van den cope	1/4	
Van 3 slagen	1 1/2	21 3/4
Steenpacht	61	
Van den cope	1/4	
Van 18 slagen	9	70 1/4
Smout	20	
Van den cope	1/4	
Van 6 slagen	3	23 1/4
Gebranden wyn	64	
Van den cope	1/4	
Van 24 slagen	12	76 1/4

Van beide die Muntelkens (landerijen buiten de Hinthamerpoort)	36	alden schilden.
Van den cope	1/2	
Van 10 slagen	10	46 1/2
Van den 40ste en 50ste pen. op den ouden huisraat .	29	
Van den cope	1/2	
Van 8 slagen	8	37 1/2
Buiten lakenaccijns	92	
Van den cope	1/4	
Van 23 slagen	11 1/2	103 3/4
Gort	12	
Van den cope	1/4	
Van 7 slagen	3 1/2	15 3/4
Visscherij te Orthen	6	
Van 13 slagen	6 1/2	12 1/2
Visscherij in de Aa	8 1/2	
Van 12 slagen	6	14 1/2
Visscherij te Vucht	8	
Van 6 slagen	3	11
Visscherij in de Muntel	8	
Van 3 slagen	4	12
Totaal in oude schilden		3512 1/4

Makende in Rijns. guldens van 20 stuivers 5268 7 1/2 st.

Kapittel 2.

Ontvangsten van erfrenten en pachten, die men de stad jaarlijks schuldig was te vergelden. Erfrenten en pachten.

Tot een gezamentlijk bedrag van 840 Rijns. gul. 9 st.

Kapittel 3.

Ontvangst van hen die poorters of burgers werden. Poortergelden.

Voor 45 personen 50 schellingen payements of 17 stuivers ieder, en nog van ieder 9 stuivers voor 3 ℔ salpeter 59 Rijns. gul. 12 1/2 st.

Kapittel 4.

Zijn ontvangsten van sommige der stads erven buiten Pickenpoort (Vuchterpoort) langs den dijk en steenweg destijds gelegen, te weten: dat die erven den personen (in de rekening beschreven) ten chijns uitgegeven werden, ieder erve niet langer dan 80 voeten van acht, als van den maatgraaf tot voor aan den dijk, en van elken voet erfs breet jaarlijks te betalen Pacht van stads erven buiten de Vuchterpoort.

12 penningen paijements, en nog van de erven tegens elks erve, over den voors. maatgrave in groes en andersints liggende, van 25 roeden in het 4/k. 20 schellingen der voirs. munt.

De opbrengst was 66 Rijns. gul. 3 st. $2^1/_2$ oirt.

Kapittel 5.

Stads regten op de beden van de ambachtsgilden.

Ontvangsten gekomen van meesters, gildebroeders en leerknapen der ambachten, keuren en breuken en andersints, als:

	Rijns. gl.	stuiv.	oirt.
Van de Dekenen der verwers	1	7	〃
〃 〃 〃 〃 cremers	6	6	〃
〃 〃 〃 〃 nestelmakers	3	〃	〃
〃 〃 〃 〃 vischkoopers	1	18	〃
〃 〃 〃 〃 goudsmeden	11	8	3
〃 〃 〃 〃 kruijers	1	10	〃
Van de hoogweegmeesters van het brood . .	2	〃	〃
Van den laagweegmeesters op den Vuchterendijk 17 st. en van de Kerkstraat $10^1/_2$ st. is . . .	1	$7^1/_2$	〃
Item van Henricke in het Leeuwke 36 st. en Loy de Moller 2 Ph^s. gul. ter cause vander ordinancie van den byeraccyns ende maalgelt gemaakt, ontvangen	4	6	〃
Item vanden anderen ambachten, ter cause dat zy ons genediger Vrouwe geleid hadden tot *Loen* nyet ontfange, daeromme alhier		*nyet*	
Totaal van de ambachten	33	3	1

Kapittel 6.

Stads groote accijnsen.

Ontvangsten van eenige der stads groote accynsen die niet verpacht, maar volgens ordinantien ende profijt van elk, int'syne gecolligeert syn geweest by goeder collatien nae inhoud der ingrosseerboeken. (In het archief voorhanden.)

Bieraccijns in de stad.

1°. Van Mathys Hermanse ende meester Wouter Mallens als ingrosseerders, bewaerders en visiteerders van den bier accyns, te weten:

Van den ouden *bier accyns* 7ste penning (half Ph^s. Guillelmus tuyn) ende den stuiver op elck vat.

Als van allen bier binnen gebrouwen ende van buiten ingecomen van elck tot zynen prys gebrouwen, getapt ende gesleten.

Idem te *Vucht* en *Rosmalen*, van den Heiligen Geestarmen, het Groot Gasthuis en op *den Dungen*.

Insgelyks de accynsen van het bier van *Vucht*, *Rosmalen*, van den Heiligen Geest, Groot Gasthuis en *den Dungen*, volgens zekere overeenkomsten met ieder gesloten.

En voorts van alles wat hier omtrent *opter kysten* nae declaratien vanden registeren en ingrosseerboeken van huyslieden, goidshuizen, brouweren,

tepperen ende anderen, als voir van den geheelen jaieren deser rekening gecomen ende ontfangen is beloept te samen . 15,341 R. g. 3 st. $^1/_2$ oirt.

Van den *wyn accyns* nae ordinantie dairop gemaickt, als die 4[de] quarte van tap, ende van heel coep vander voeder wyns eenen ryder van 26 st. 3 oirt. te zamen . . . . 5260 R. g. 2 st. 1 oirt. Wijnaccijns.

Verguer of *wijnroeigeld* en bodenloon komende van den wijn . . . . 48 R. g. 6 st. 1 oirt. Wijnroeigeld.

Van het *graan*, het *maalgeld* genaamd, naar ordonnantie en de ingrosseerboeken daarvan voorhanden zoo van de huislieden, bakkers, molenaars en andersints. Maalgeld op het graan of belasting op het gemaal.

Deze accijnsen werden volgens de ingrosseerboeken per 3/maanden overgestort; behalve de ingezetenen der stad, betaalde daarin de kloosters, gods- en gasthuizen, zoo mede de naegeburen der buitengehuchten, de buitenbakkers voor de poorten wonende en het buitenmeel.

Totaal van het maalgeld . . . . 2921 R. g. 9 st. 3$^1/_2$ ort.

Van den *edick of azyn accyns* door de gecommitteerden tot den bieraccijns . . . . 120 R. g. 15 st. $^1/_2$ oirt. Azijnaccijns.

Nog van de accijnsen bij voorgaende gecommitteerden opgezet en geordonneert om stads schulden te dekken, komende *van versterf Lateraliter* oft van bezyden op yemonde (iemand) tzy by successie, makinge of andersints voer de binnenlieden den 80[ste] penning ende buitenlieden den 40[ste] penning en lyffgoed half goed nae ordonnantie daarop gemaakt . 24 R. g. 18 st. 1 oirt. Successieregten.

Den 60[ste] penning komende van koop en verkoop, overgave, alienatie of veranderen, erfelijke goederen, renten, pachten, chijnsen, huizen binnen de jurisdictie der stad gelegen en lijfgoed, halfgoed, nae ordonnantie daarop gecolligeert te zamen . . . . 194 R. g. 13 st. Regt van den 60sten penning op koop en verkoop of verandering van eigenaar van erfelijke goederen, renten, pachten, chijnsen en huizen.

Totaal van het 6[de] kapittel . . . . . 23,911 Rijns. g. 8 st. 3$^1/_2$ oirt.

Kapittel 7.

Zijn ontvangsten wegens verkochte renten, zoo wel erflosrenten tegen den penning 18, als lijfrenten op een lijf tegen den penning 8$^1/_2$ en op twee lijven den penning 10$^1/_2$, bij consent der 3 leden van den 4 November 1507, verkocht, en wederom te kunnen afleggen naar avaluatie nu loop hebbende. Erflosrenten, lijfrenten op één en twee lijven.

Aan erf- en losrenten verkocht voor . . . . 2110 R. g. 18 st.
Lijfrenten op 1 en 2 lijven . . . . 1400 〃 〃 〃
Totaal van dit kapittel . . . . 3510 R. g. 18 st.

Kapittel 8.

Ontvangsten van verschillende zaken. Verschillende ontvangsten.

Daaronder komt een post voor van 1550 R. g. met consent der gedep. van het platte land over de meijerij omgeslagen als aandeel der kosten in het

bodenloon, heen en weder rijden, bussenloot, pijlen, enz., ter zake van den oorlog door de stad ten algemeene voordeele uitgeschoten.

Aan *heimelijke giften* in twee reizen 19 st.

Het totaal van dit kapittel bedraagt . . . . 1981 R. g. 7 st.

Onder kapitttel 8 staat de volgende noot:

Inkomsten van de heerlijkheid *Oijen.*

Ander ontfanck comende vanden renten ende proffijte der heerlicheid van Oyen en Dieden.

Aengaende van der tyde deser rekening, ende mitsdien die Heer van Geldre *ende zyner adherenten, die voirs. heerlicheit selve gebruycken fortselick ende met gewapender hant, soe dat sy gecommitteerden daervan egheen handel en hebben ende dairomme alhier te deser tyt* . . . . *nyet.*

Kapittel 9.

Personelen omslag.

Ontvang komende van de halve gemeene settinge nair ordinantie voor tyde dairop gemaeckt, by een jegelycke nae state, macht ende eer daarinne te contribueren ende by den voirs. gecommitteerden ter cause van den orloighe by accort ende overdraigen der gemeynre stat van een jegelyck, uitgenomen den gevangenen tot Rossem exempt synde, geheven en ontvangen.

De aangeslagene staan allen bij naam en voornaam te boek, de hoogste aanslag is . . . . 40 Rijns. gul.

De laagste . . . . 1 stuiver.

De ontvangsten waren als volgt:

Blok of wijk				R. G.	st.	ort.
Markt	van	395	belastingschuldigen	945	3½	„
Hinthamerstraat	„	694	„	1135	10	„
Kerkstraat	„	110	„	346	8	„
Verwerstraat	„	234	„	477	9	½
Wildenvercken	„	155	„	430	17½	„
Weversplaats	„	167	„	134	5	3
Vuchterstraat	„	387	„	590	½	„
Postelstraat	„	172	„	363	5	„
Vischmarkt	„	233	„	462	9	„
Ortenstraat	„	265	„	303	13	2½
De nagebueren op *den Dungen*, buiten de Pickenpoort (Vuchterpoort) en op het *Reut*				267	1½	„

	R. g.	st.	ort.
Totaal der zetting	5475	6	2½

Het getal belastingschuldigen op *den Dungen* is onbekend, aangezien in dat dorp destijds tot de jurisdictie der stad behoorende, door gezworenen en nagebuuren zelfs gecollecteerd was en in eens afgedragen 225 Rijns. gul., onder de som van 267 begrepen; het meerdere der laatst gemelde som werd opgebragt door 53 personen, wonende buiten Pickenpoort en op het *Root* of *Reut* thans de schans *Isabelle.*

Kapittel 11.

Kan mede ***een personeelen omslag*** genoemd worden, doch deze werd geheven van rendheffers ten laste der stad, buiten de stad woonachtig, zoo als de volgende titel aanduid.

Ontfanc comende van buyten luyden welke met deze stad, nae inhout der voirs. state, hebben gecontribueert van hueren renthen (die) sy, opt selver vergeldende hebben, int ontfangen Peters (guldens) voor (Ryns.) guldens.

a. Worden hier eerst in ontvang gebragt de resten der omslagen of kortingen op de renten, die de stad van het vorig dienstjaar S[t]. Remeys 1510—1511, nog te betalen had en in den loopenden dienst betaald werden, zijnde, van 128 rentenieren-buitenlieden, een bedrag van 163 Rijns. gul. 18 st. 1 ort.

k. Van de renten door de stad aan de buitenlieden betaald gedurende de loopende dienst 1511—1512, zijnde van 196 rentenieren 285 Rijns. gul. 17 st.

De geheele ontvang was 41,618 Rijns. gul. 11 st. $2^1/_2$ oirt.

UITGAVEN.

Kapittel 1.

Uitgaven aan lijf- en losrenten ten laste der stad, ten achter gebleven van het vorige dienstjaar S[t]. Remeys 1510 tot S[t]. Remeys 1511. Lijf- en losrenten.

Bedragende deze eerste betaling, door de rendanten voor Dirck van Hedel c. s. de zes gecommitteerden met Bamis of S[t]. Remeys 1511 afgetreden 10,968 Rijns. gul. $9^1/_2$ mith.

Kapittel 2—29.

Uitgaven aan lijfrenten in verschillende jaren door de stad aan particulieren zoo binnen als buyten de stad verkocht. Lijfrenten in 1438 en opvolgende latere jaren verkocht.

Zoo als hier volgt:

Lijfrenten verkocht 1° December 1438, vervallende Kersmis en S[t]. Jansmis 15 Rijns. gul. Er waren van dat jaar nog drie rentenieren overgebleven, waarvan, volgens de kantteekening, twee in dat dienstjaar zijn overleden, zoodat voor het volgende dienstjaar slechts 5 Rijns. gul. te betalen overbleef.

Lijfrenten verkocht A°. 1440 27 April betaalbaar op S[t]. Geertruiden- en St. Lambertsdag 78 Rijns. gul. 10 st. aan 14 rentenieren, waarvan 3 overleden.

Idem van Anno 1450 30 Sept. tot 28 Sept 1459 in een kapittel gebragt, betaalbaar op Bamisse en S[t]. Geertruiden dag 220 Rijns. gul. aan 32 rentenieren waarvan 2 overleden.

Idem van 28 Januarij A°. 1463—23 Dec. 1459, betaalbaar op Kersmis en S[t]. Jansmisse 613 Rijns. gul. 10 st. aan 87 renteniers waarvan 9 overleden.

Idem van 20 Febr. A°. 1470—31 Aug. 1473, betaalbaar op Purificationem Mariæ en pma Augusti 393 Rijns. gul. aan 54 rentenieren, waarvan 8 overleden.

Idem van 16 April Anno 1474—20 Junij van dat jaar, betaalbaar de 1ste serie op Bamisse en Paeschen, de 2de en 3de op Kermis en St. Jansmisse 459 Rijns. gul. 10 st. aan 76 rentenieren, waarvan 9 overleden en eenen afgekocht.

Idem van 10 Januarij 1476—1 Sept. 1477, betaalbaar de 1ste serie op Purificationem Mariæ en 1e Augusti, de 2de op Bamisse en Paeschen en de 3de op 1e Maart en 1e Sept. 407 Rijns. gul. aan 60 rentenieren, waarvan 4 overleden.

Idem van 1e April 1478—1 Dec. 1478, betaalbaar de 1ste serie op Bamis en Paaschen, de 2de op St. Geertruide en St. Lambrechtdag, de 3de op Kersmis en St. Jansmis en de 4de op Bamisse en St. Geertruidedag 1081 Rijns. gul. betaald aan 146 rentenieren, waarvan 11 overleden.

Idem van 14 Oct.—28 Dec. 1479, betaalbaar de 1ste serie op Allerheiligen, en Meye dag, de 2de op St. Martini en St. Servacidag, de 3de als voor, de 4de op Kersmis en St. Jansmisse 2280 Rijns. gul. betaald aan 277 rentenieren, waarvan 17 overleden en een afgekocht.

Idem van 30 Junij 1480—26 Nov. 1480, betaalbaar de 1ste serie op Kersmis en St. Jansmis, de 2de St. Pauli en St. Jacobi, de 3de op Petri ad Cathedra en Assumption Mariæ, de 4de op St. Geertruide en St. Lambertus, de 5de op Bamisse en Paeschen, de 6de en 7de id., de 8ste op 20 Oct. en 20 April, de 9de op Allerheiligen en den 1sten Meidag, de 10de op St. Martini en St. Servaci, de 11de op 1e Dec. en 1° Junij, de 12de op Kersmisse en St. Jansmisse, de 13de op Purificatione Mariæ en 1° Augt., de 14de op St. Geertruide en St. Lamberti, en de 15de op Bamisse en 1° April 1822 Rijns. gul. $3^{1}/_{2}$ st. betaald aan 194 rentenieren, waarvan 9 overleden.

Idem van 7 Mei 1481—3 Sept. 1481, de 1ste serie op Allerheiligen en 1° Mei, de 2de id., de 3de op 1e December en 1° Junij, de 4de op Kersmisse en St. Jansmisse 413 Rijns. gul. 18 st. betaald aan 32 rentenieren, waarvan 6 overleden.

Idem van 3 Febrnarij en 12 Nov. 1482, betaalbaar op Purificationem Mariæ en St. Martini en St. Servacy 845 Rijns. gul. betaald aan 85 rentenieren, waarvan 5 overleden.

Idem van 4 Augustus 1484, betaalbaar op Purificatione Mariæ en 1e Augustus 330 Rijns. gul. aan 26 rentenieren, waarvan 3 overleden.

Idem van 2 Januarij, 30 Junij en 3 Oct. 1485, betaalbaar, de 1ste serie op Kersmisse en St. Jansmisse, de 2de idem, de 3e op Bamisse en Paeschen 409 Rijns. gul. 18 st. 9 miths betaalbaar aan 62 rentenieren, waarvan 4 overleden.

Item van 3 April en 2 Mei 1486, betaalbaar op 14 Oct. en 14 April, St. Martens- en St. Servaasdag 448 Rijns. gul. $19^{1}/_{2}$ st. betaald aan 68 rentenieren, waarvan 7 overleden.

1511.
—
1512.

Idem van 26 Sept., 3 Oct. en 3 Dec. 1486, betaalbaar, de 1ste serie op Allerheiligen en 1° Mei, de 2de op Bamis en Paeschen, de 3de op 1° Junij en 1° Sept. 1232 Rijns. gul. 12 st. 3 oirt. betaald aan 176 rentenieren, waarvan 7 overleden.

Idem van 2 Sept. en 23 Dec. 1487, betaalbaar de 1ste serie 1° Maart en 1° Sept., de 2de op Corsemisse en St. Jansmisse 311 Rijns. gul. 5 st. betaald aan 51 rentenieren, waarvan 2 overleden.

Idem van 27 Janij. en 9 Julij 1488, betaalbaar op St. Paulus- en St. Jacobusdag 529 Rijns. gul. 9 st. 9 Ph s. pen. betaald aan 84 rentenieren, waarvan 3 overleden en 1 afgekocht.

Idem van 10 Januarij 1489, betaalbaar op St. Paulus- en St. Jacopsdag, 523 Rijns. gul. 5 st. 2½ oirt. betaald aan 62 rentenieren, waarvan 2 overleden.

Idem van 20 April 1490, betaalbaar op Bamisse en St. Jansmisse 155 Rijns. gul. 9 st. 3 oirt. betaald aan 12 rentenieren.

Idem van 5 Maart en 20 Maart 1490, betaalbaar de 1ste serie op St. Geertrude en St. Lamberts dag, de 2de op Bamis en Paeschen 1103 Rijns. gul. 8 st. 2 pen. betaald aan 114 rentenieren, waarvan 11 overleden.

Idem van 20 Mei 1491, betaalbaar op St. Martini en St. Servatiedag 232 Rijns. gul. 9 st. 3 oirt. betaald aan 15 rentenieren, waarvan geen overleden.

Idem in 1492, betaalbaar op verschillende termijnen 1777 Rijns. gul. 1½ st. betaald aan 235 rentenieren, waarvan 10 overleden en 1 afgekocht.

Idem in 1493, als voor 249 Rijns. gul. 14½ st. betaalt aan 36 rentenieren, waarvan 3 overleden.

Idem in 1497, als voor 78 Rijns. gul. betaald aan 5 rentenieren.

Idem in 1511, als voor, verschijnende Kermis en St. Jansmis 271 Rijns. gul., 1° Maart en 1° Sept. 498 Rijns. gul. 10 st., en nog op 1° Junij 1511 61 Rijns. gul. 10 st. betaald aan 105 rentenieren, waarvan 3 overleden.

De geheele betaling aan lijfrenten beliep 16,851 Rijns. gul. 2 st. 3 oirt. betaald aan 2111 rentenieren, waarvan 139 in dat dienstjaar zijn overleden en van 5 hunne renten zijn afgekocht, waarmede stads schuld verminderde tot een bedrag van . . . . 1186 Rijns. gul. 10 st.

Te weten:

Wegens overlijden .	1129 Rijns. gul. 10 st.
Wegens afkoop . .	57 〃 〃 〃
	1186 Rijns. gul. 10 st.

Kapittel 30.

Erf- en losrenten welke de stad, aan renteniers zoo binnen als buiten dezelve jaarlijks betaalde, in diverse tijden en valeurs verkocht in kroonen van 22 stuivers het stuk. Erf- en losrenten.

Bedragende aan 10 renteniercn 184 croonen of 220 Rijns. gul. 16 st.

Kapittel 31.

Erfrenten in goudguldens verkocht tegen den penning 12 en gereduceerd op 18.

Betaald aan 50 rentenieren 548 Rijns. gul. 3 st. 4½ plac.

Kapittel 32.

Erfrenten den penning 12 een quartier.

Betaald aan 47 renteniers 440 Rijns. gul. 17 st., gereduceerd tot 300 Rijns. gul. 7 plac.

Kapittel 33.

Erfrenten tegen den penning 12½ verkocht en gereduceerd tot 18.

Betaald aan 29 rentenieren van 389 Rijns. gul. 10 st. gereduceerd 277 Rijns. gul. 19 st. 9½ plac.

Kapittel 34.

Erfrenten tegen den penning 13.

Betaald aan 11 rentenieren 174 Rijns gul. 10 st., gereduceerd tot 126 Rijns. gul. 7½ st. 1 plac.

Kapittel 35.

Erfrenten tegen den penning 14.

Betaald aan 33 rentenieren 336 Rijns. gul. 10 st. en 7½ goud gul. tot 26 st. 't stuk, gereduceerd op 269 Rijns. gul. 6 st. 1 plac.

Kapittel 36.

Erfrenten tegen den penning 15.

Betaald aan 40 rentenieren 898 Rijns. gul. 8 st. tegen den penning 15 en 72 Rijns. gul. met 200 dier guldens ingekocht, naar voirs. reductie 815 Rijns. gul. 6 st. 9½ plac.

Kapittel 37.

Erfrenten tegen den penning 15¼.

Betaald aan 15 rentenieren 227 Rijns. gul., gereduceerd op 192 Rijns. 6 st. 1½ oirt.

Kapittel 38.

Erfrenten verkocht tegen den penning 16.

Betaald aan 15 rentenieren 116 Rijns. gul. current (courant) en 85½ goud gul. den penning 16, makende gereduceerd in courante munt tegen den penning 18, naar voirs. reductie 201 Rijns. gul. 18 st. 3 oirt.

Kapittel 39.

Erfrenten tegen den penning 16¹/₄.

Betaald aan 2 rentenieren 14 Rijns. gul., naar voirs. reductie 12 Rijns. 12 st. 3 oirt.

Kapittel 40.

Erfrenten tegen den penning 18 en anderen, welke de stad buitenlands in de limieten der landen van den Hertog moest vergelden en die daarom vrij van de reductie waren.

Betaald aan 14 rentenieren 1449 Rijns. gul. 2 st. 3 oirt., waaronder de stad *Mechelen* voor 400 Rijns. gul. renten van 6400 Rijns. guld., die aan de stad *'s Hertogenbosch* in voortijden A°. 1485 bij afkoop van de bede van den 20sten penning door *Mechelen* geleend werden.

De geheele uitgaaf aan de erfrenten was 4413 Rijns. gul. 13 st. 5¹/₂ plac.

Het totaal van alle de erf- en losrenten 21,264 Rijns. gul. 16 st. 2 plac.

Kapittel 41.

Uitgaven aan lijfrenteniers welke tot aan het tijdstip van hun overlijden de verschenen lijfrenten zijn betaald. **Betaalde lijfrenten tot den dag van overlijden.**

Betaald voor 20 overleden rentenieren 93 Rijns. gul. 3 st.

Kapittel 42.

Achterstallige renten, aan rentenieren door voorgaande rentmeesters schuldig gebleven en die sedert de hervorming in het financieel beheer der stad A°. 1499, door de zes gecommitteerden in termijnen werden afbetaald. **Onbetaald gebleven renten van vorige jaren.**

Zoo bedroeg den achterstand in de rekening van

St. Remeys	1495—1496	28,368	Rijns. gul.	15 st.		
„	1496—1497	28,293	„ „	1 „		
„	1497—1498	28,071	„ „	4 „	1	oirt.
„	1498—1499	27,732	„ „	13 „	3¹/₂	„

waarvan bij het doen dezer rekening reeds waren voldaan:

Op de eerste som	23,405	Rijns. gul.	1 st.	3¹/₂	oirt.
„ „ tweede „	15,668	„ „	12 „	13	plac.
„ „ derde „	14,654	„ „	7¹/₂ „		
„ „ vierde „	15,253	„ „	12	¹/₂	oirt.

Terwijl van de restant schulden in dit dienstjaar aan renten betaald werden 102 Rijns. gul. 12 st.

Kapittel 43.

Erfchijnsen welke de stad uit onderscheidene erven schuldig was te vergelden. **Erfchijnsen.**

Daar voor werd betaald 143 Rijns. gul. 19 st. ¹/₂ ph⁸. pen.

Kapittel 44.

Beden op lands belasting.

Hertogs bede of landsbelastingen door de Staten van Brabant toegestaan, om bij omslag over de steden en gemeenten te heffen, alsmede anderen, den Hertog toegestane penningen, ter sake van den oorlog.

Ten bedrage van 14,944 Rijns. gul. 3½ ort. stuiver.

Een gedeelte van laatstgemelde som werd door de gecommitteerden in recepissen en acquiten, ontvangen voor hunne uitschotten ter zake des oorlogs, voldaan, welke verantwoording hoogst merkwaardig is; behalve de Hoofdmannen en Commissarissen daarbij opgenoemd (*), met hun volk in dienst der stad en de meijerij zijnde, werden 347 Rijns. gul. 6 st. volgender wijze te boek gesteld.

Brabant in oorlog met *Gelderland*, vallende Bosschenaars in den *Bommelerwaard*.

Item, noch ter ordinantie en bevele als boven (der Regering van *'s Hertogenbosch*) 29 ende 30 January A°. 1512, omme den toigh ende aenslach in *Bomelre Weert* te doene, dairtoe vutter corpus deser stat gekosen waeren 300 mannen denselven toigh te doen, ende voirtaen altyt gereet te zyn in defensie der stat ende slants tot S[t]. Jansmisse dair nae volgende, ter cause vander welcken, elcken toegevueght op die hant te gevenen eenen Philips gulden oft die weerde, alsoe betaelt en dairop gereet verschoeten:

Den Dekenen van den Ouden Voetboeghe voor 10 schutten	10 Ph[s]. gul.
Van den Jonghen Voetboeghe voor 6 schutten	6 " "
Van den Handboeghe voor 4 schutten	4 " "
Van den Cloveniers voor 19 schutten	19 " "
Noch dieversen persoenen vutten corpus ende blocken deser stat gekosen ofte in de stede van dien betaelt voer 229 mannen	229 " "

Item Theeuwen den bomesleger 6 st. ende 12 pleyteners (schuitvoerders) tvolck over te vueren 12 Rijns. gul.

Togt van den Graaf van *Nassau* met de Bosschenaars naar *Alem*, *Kessel* en *Empel*.

Dat kapittel sluit met een togt, op den 14 November 1511 door de afdeelingen uit de 4 schuttergilden, de ambachten en verdere personen, met den Graaf van *Nassouwe*, als oudste van den oorloge aan het hoofd, naar *Alem*, *Kessel* en *Empel* gedaan, waar voor de Dekenen van de ambachten, om aan hunne daartoe gekozene gezellen op de hand te geven, werd betaald 144 Rijns. gul., Lambrecht van den Boegart voor de vier schutterijen 50 Rijns. gul. en Willem Ballyart voor de pleyteners 3 Rijns. gul.

Kapittel 45.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, gecommitteerden en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten van Brabant en in andere der stads zaken en van die harer meijerij

(*) Die hoofdlieden waren:
Arents van Utrecht, Michiel van Oirdingen, Leuwe van Ratinge, Joncker Jans van Cleve, Velein Landsberger, Yoest Haeck, Jacob van Hulst, benevens Maerten van Campen en Jordaen van Boert, commissarissen van den oirloige, tot behoef van de vyf veenkens, waarvan de Hoofdlieden niet worden genoemd.

uitgezonden, aan wien volgens de bestaande ordonnantie, voor reis- en verblijfkosten, 18 stuivers daags werd toegestaan.

Afgevaardigden ter Staten van *Brabant*, ten Hove en in andere commissien, waren:

Afgevaardigden ter Staten van *Brabant* ten Hove en in andere zaken.

Lambrecht Millinck, gezwoornen.
Mr. Simon van der Couderborch, Secretaris.
Gosewyn van Brecht, Schepen.
Maarten van Campen.
Jan van Kessel, Schout van *Boxtel*.
Mr. Maarten de Greef, Secretaris.
Jan van Berckel, Gasthuismeester.
Mr. Jan Lombarts, Secretaris van *Oisterwijk*.
Jan Kenepart.
Lambrecht van den Boegaert, Raadsman.
Walrave van Erpe.
Jan van den Wyngart, Hoofdschout.
Jan van Baecx, Laagschout.
Geerlinck de Rover.
Adriaan Voss.
Mr. Frans Toelinck.
Mr. Claes Kuyst.
Mr. Jan van Vladeracken.
Mr. Raes Raesen, Doctor.

Omtrent de handelingen der Staten van *Brabant*, en der afgevaardigden in verschillende zaken, komt in dit kapittel het volgende voor:

Vergadering der Staten van *Brabant* en der Staten van *Vlaanderen* te *Gend*, de eersten om de tweeden over te halen zich te voegen en met de andere landen den Hertog bij te dragen in den oorlog tegen *Gelderland* ten einde dat land te bemagtigen.

Inden jersten prima Octobri A°. 11, ter ordinancie deser stat, Lambrecht Millinck, geswoernen ende Meester Symon van der Couderberch, Secretaris, gereyst nae *Ghent* in *Vlaenderen*, dair die Staten van *Brabant* vergadert waeren, omme den Staten van *Vlaenderen*, present ende mede versaempt zynde, te induceren ende te bewegenen, mede te contribueren ende hen te vuegenen metten anderen landen, omme dlant van *Geldre* te benodigen, opt dwelck die van *Vlaenderen*, huer vertreck ende beraet namen 15 daigen, ende alsdan dair op te antwordden, ende vaceerde elck 14 daigen ende sdaighs (voor ieder) 18 st.

De Staten van *Gend* nemen beraad.

Idem Goessen van Brecht ende Meester Symon voirs., ter oirdinancie als boven, 20 Octobri wederomme gereyst nae *Ghent*, omme rapport ende die antwordt vander voirs. Staten van *Vlaenderen* te aenhoeren, dair nae die Staten van *Brabant* verbeyden mosten acht daigen, ende alsoe gevaceerd elck 20 daigen.

Nadere vergadering te *Gend*, tot het aanhooren van het antwoord der Staten van *Vlaanderen*.

Item Goessen van Brecht, Lambrecht Millinck, Marten van Campen, Jan van Kessel Sconteth tot *Boxtel* ende Meester Merten die Greff, Secretaris, 18 Novembri vuyt ordinantie voirs., ten bescriven van onser genedigher Vrouwen, tot *Breda* ter dachvart gereyst, op die petitie aldair, aengaende

Vergadering der Staten van *Brabant* te *Breda*.

Peticie der Hertogin-Gouvernante tot het onderhouden van een zeker getal ruiters

1512. den onderhouden van seker getall van ruyteren ende knechten, den tyt van vier maenden, ende die frontieren van *Brabant* dairmede te bescudden ende defenderen ende vaceerde elck 10 daighen.

en knechten voor den tijd van drie maanden en om daarmede de grenzen te beschutten en verdedigen.

Commissie aan de Hertogin-Gouvernante en aan den Graaf van *Nassau* om de stad en hare meijerij te zuiveren van eene ten hunnen laste gedane beschuldiging en verzoek om het krijgsvolk ter verdediging van het land te verleggen.

Item prima Decembri, Meester Symon voirs., by beveel ende ordinancie deser stat, gereyst te Hove nae ons genediger Vrouwen ende den Greve van *Nassouw*, omme deser stat ende meyerie, te excuseren van seker gebreken, dair inne wy geacuseert waeren ende oick mede tvolck van wapenen, te doen vertrecken vander vlecken dair zy laigen ende dieselve te moigen leggene ter plaetsen dair zy dlant souden beschermen. 9 daige.

Idem bij de Hertogin-Regentes ter zake van het innemen van *Woudrichem* en het doen van schaden in de meijerij door de Gelderschen.

Nadere vergadering der Staten om antwoord te geven op de voirs. petitie der Hertogin-Gouvernante.

Item, aengesien den opbreken van *Worichem*, ende dat die knechten bynnen der meyerien grote scaden van vuyttheringen deeden, 6ª Decembri soe syn Goessen van Brecht ende Meester Marten voirs., gereyst by onser genediger Vrouwen te *Mechelen*, omme provisie deser aengaende te impetreren. Ende mede die dachvart, omme antwordt op die voirs. peticie te gevenen, die corts dair nae dienende was, te bewaerenen ende die hen naegesonden ende gescreven zonder weerden, soe zyn, ter ordinancie al voer, gevolght Jan van Berckel, Gasthuysmeester ende mr. Jan Lombaerts, Secretaris *tOisterwyck*, die voirs. dachvart te helpen bewaeren, metgaders ander lasten, aengaende den verantwordden tegens die Heer van *Nassouwen*, ende die sake versocht tegens de Heeren van den Capittelen, ende vaceerde alsoe Goessen ende Meester Merten voirs., elck 25 daigen ende Jan van Berckel ende Meester Jan Lombaerts elck 20 daigen.

Commissie aan den Joncker van *Rennenbergh* met zijn krijgsvolk *Heusden*.

Item die voirs. Meester Marten, ter ordinancie van de Heeren gereyst tot *Heusden*, naden Joncker van *Rennenborch*, omme met hem te communiceren ende in zynen leger te reysenen, ende soe die voirs. Joncker met zynen knechten naeder *Langestraten* was, is die voirs. Meester Marten gekeert ende vaceerde alsoe 2 daigen.

Idem aan den Graaf van *Nassau* te *Geertruidenberg* en aan den Heer van *IJsselstein* om *Woudrichem* op de Gelderschen te hernemen.

Item Jan Kenepart, Lambrecht Millinck ende Meester Symon voirs. 11 Decembri na *Ste. Gertruden berghe* by den Greve van *Nassouwen* ende Heer van *Ysselstein* gereyst, omme te ramen ende accorderen *Worichem* te benodigen ende strengen, ende gevaceert elck 4 daigen.

Nadere commissie aan den Graaf van *Nassau* en den Heer van *IJsselstein*, ter zaken van de beweging der krijgsknechten en den oorlog tegen de Gelderschen.

Item Meester Symon voirs., 18 Decembri te peerde naden Heeren van *Nassouwen* ende *Ysselsteyn*, gereden met verscheiden bootscappen, te wetenen, die knechten te doen vertrecken liggende inde *Langstrate*, ende die te dirigeren in defensien slants tegens die vianden van *Geldre*, ende oick die selve Heeren te adverteren van sekeren brieven aen deser stat gesonden, 2 daigen.

Commissie naar de *Peel* om het landvolk op de been te brengen en de ruiters van *Mierlo* en *Geldrop* naar *Helmond*, *Asten* en *Deurne* te verleggen.

Item Lambrecht van den Boegaert, Raidsman deser stat, 7ª January met Walraven van Erpe, ter ordinancie deser stat inden *Peel* gereeden, omme tvolck opten beenen te brengenen ende die ruyteren van *Myerle* ende *Geldrop*, tot *Helmont*, *Asten* ende *Doerne* te vuegenen 3 daigen.

Commissie van *Mechelen* en *Brussel* om verlenging van

Item Jan van Berckel ende Meester Marten voirs. 9ª January ter ordinancie deser stat tot *Mechelen* ende *Bruessel* gereyst, omme te vervolgen die

continuatie vanden 800 knechten, dwelcke aengenomen waeren opten lasten vander beden vanden 60,000 gul., den tyt van drien maenden, noch te vervolgen die acquyten ende gerembourseert te wordden van 400 knechten, die dit quartier van noots wegen hadden moeten onderhouden, één maent boven die voirs. 800 knechten, ende die dachvart te bewaeren aengaende die anticipatie van den 60,000 gul. voirs., metten acquyten dairop dienende, Ende noch, die sake vanden voirs. Capittelen dairvan den dach van recht aenstaende was, te solliciteren ende bewaeren, ende vaceerde elck 36 daigen.

de aanneming van krijgsvolk, te betalen uit de toegestane bede van 60,000 gul. Sollicitatie tot voldoening van de acquiten en om terugbetaling van de soldij voor 400 knechten die dit kwartier boven de 800 van noods wegen had moeten onderhouden.

Dagvaard aangaande de betaling der bede van 60,000 bij anticipatie.

Proces met het Kapittel van S[t]. Jan

Item Jan van den Wygart, Hoigenscouteth ende Lambrecht Boegart, vuyt beveel vander stat, 26 January tot *Dyest* gereden byden Heer van *Nassouwen*, omme van zynder genaden te impetreren, zyn volck van wapenen te peerden, alhier in defensien slants te seyndenen, gelyck hy dede, ende vaceerde elck 9 daigen, die Scouteth met 3[en] peerden alsoe dobbel gagien.

Commissie aan den Graaf van *Nassau* te *Diest*, om zijne ruiterij ter verdediging des lands naar *'sHertogenbosch* te zenden.

Item Heeren Jan van Baecx, Ridder, Jan Kenepart, Lambrecht Millinck ende Meester Symon voirs., 29 January gereyst na *Mechelen*, by onser genediger Vrouwen omme te kennen te gevenen den groeten en verderffelyken scaide die alhier daigelix gebuert byden vianden van *Geldre*, vuyt *Remunde*, *Venloe* ende *Bomel*, ende dat by gebrek vanden knechten ende tvolck van wapenen te peerde, dairomme huer genaden versuekende, alhier te willen schicken den Greve van *Nassouwen* met zynder ruyteren, voirts te hebbenen desargien ende acquyten van den verschoeten penningen vanden onderhouden van 800, ende noch naderhant totten selven 400 knechten, dwelck zy soe vercregen, ende vaceerde die voirs. Heeren Jan, Millinck ende Kenepart elck 11 daigen. Ende soe Meester Symon te *Mechelen* bleef solliciteren, die voirs. desargien ende acquyten; ende by hem, ter ordinancie deser stat, 13 February gelast ende naegeryst Meester Raes Raessen, Doctor, Lambrecht Millinck ende Jan Kenepart voirs., omme te impetreren rempoursatie ende ontlastinge van 15,036 Rins. gul. 10 st. ende noch van 6000 gouden gul. vander maent dair die knechten in waeren, totten welcken die stat van den *Bossche* byden knechten, liggende in de *Langstrate*, bedwongen was, ende omme die selve noch voirts te continueren, dwelck by appointementen byden quartieren van *Antwerpen* ende van den *Bossche* gemaict ende al becomen is, ende syn gebleven tot *Mechelen*, om die propositie te aenhoeren op die generale dachvart van allen den landen, dwelcke gedaen waert Assche Woensdach, ende syn te samen thuys gecomen prima Marti ende gevaceert elck 18 daigen ende M[r]. Symon in alles 33 daigen.

Idem aan de Hertogin-Gouvernante te *Mechelen*, om te kennen te geven de groote schaden en het bederf welke door de Gelderschen dagelijks uit *Roermond*, *Venlo* en *Bommel* worden aangerigt, en zulks ter oorzake van het gebrek aan krijgsvolk in dit kwartier, met verzoek om den Graaf van *Nassau* en zijne ruiters naar hier te zenden.

Nadere sollicitatie om decharge en acquiten ter zake van de door de stad en hare meijerij voorgeschoten oorlogskosten.

Dagvaard der Staten te *Mechelen*.

Item Geerlinck die Rover ende Jan van Kessel, vuyt ordinancie als boven gereyst (naar den Graaf van *Nassau*), omme alhier met zynen rydtvolck te comenen ende zyne genaden dairtoe te bidden als zy deeden, ende vaceerde elck 17 daighen.

Nader verzoek aan den Graaf van *Nassau* om met zijne ruiterij naar *'s Hertogenbosch* te komen.

Item Lambrecht van den Boegaert ende Adriaen Voss, 7[a] February tsamen gereyst nae *Antwerpen*, omme aldair penningen te verwerven ende op te brengene, tot betaling der knechten in de *Langstrate* liggende, ende brochten

Commissie naar *Antwerpen* tot het bekomen van penningen ter betaling der knechten in de *Langstraat*.

met hen 3000 Ph^{s}. gul., dewelcke die stat van *Antwerpen* sonder financien, deser stat leenden en vaceerde elck 7 daigen.

Commissie aan die knechten in de *Langstraat* om aldaar te blijven.

Idem die voirs. Lambrecht ende Jan van Kessel, gereyst onder de knechten vander *Langstraten*, dat zy souden blyven liggen, als zy deeden, ende vaceerde elck eenen dach.

Commissie aan de stad *Antwerpen*, om te verkrijgen dat die stad mede zou onderhouden de knechten in de *Langstraat*.

Item de voirs. Lambrecht ende Adriaen Voss, 16 February alnoch gereyst, vuyt ordinantie als boven, tot *Antwerpen*, omme die selve te informeren ende accordt met hen te makenen, dat zy mede contribueren ende onderhouden souden die voirs. knechten van der *Langestraten*, als zy deeden, navolgende der acten dairvan gemaict zynde, ende vaceerde elck 6 daigen.

Commissie naar *Dordrecht* en *'s Gravenhage* tot het treffen van eene overeenkomst met den Stadhouder en den Raad van *Holland*, om *Woudrichem* met schepen te hernemen.

Item Geerlinck die Rover ende Meester Marten de Greef, 19 February gereyst nae *Dordrecht* in *Hollant* ende voirts inden *Haigh*, aen den Stadhelder ende Raet in *Hollant*, omme te accorderen *Woricum* met scepen te moigen benodigen ende vaceerde elck 9 daigen.

Blokhuis te *Doveren* tegen de Gelderschen welke *Woudrichem* bezet hielden.

Item Lambrecht van den Boegaert, 25 February gereyst tot *Druenen*, *Waelwyck* ende tot *Baerdwyck*, omme een blockhuys tot *Doveren* op te doen maken ende tselve doen repareren tegens die van *Woricum*, ende voirts te rydenen nae *Antwerpen*, ter cause vanden penningen die zy opbrengen souden, dairmede die Bourgemeesteren van *Antwerpen* hem te gemoete quam en vaceerde 2^{en} daigen.

Commissie naar *Holland*, om in overleg met de Gedeputeerden aldaar te treden, ten einde de poorten en muren van *Woudrichem* te slechten.

Item Geerlick die Rover ende Meester Symon voirs., 5^{a} Merti gereyst in *Hollant*, omme te communiceren metten gedeputeerden van *Hollant*, aengaende der demolitien van poirten ende muren van *Woricum*.

Idem, om aan de steden van *Dordrecht* en *Gorinchem* te verzoeken de schepen van oorlog te zenden naar *Thiel* en *Voorn*.

Gelijke sollicitatie aan de Hertogin-Gouvernante te *Mechelen*.

Ende mede te solliciteren aende steden van *Dordrecht* ende *Goricum*, schepen van oirloige van stonden aen te schicken in *Thiel*, boven *Bommel* ende *Voeren*, ende omme derselver saken, is Meester Symon voirts geschickt metten gedeputeerden van *Hollant* by onser genediger Vrouwen te *Mechelen*, tselve te solliciteren ende alsoe M^{r}. Symon gevaceert 14 daigen.

Dagvaard ter Staten te *Antwerpen* om te aanhooren de opinie der 2 overste Staten betrekkelijk de petitie hier voor door de Hertogin te *Mechelen* gedaan.

Item Meester Marten voirs. 12^{a} Merti gereyst nae *Antwerpen*, omme te aenhoeren die opinien van den tween oversten Staten van *Brabant*, op die peticie van onser genediger Vrouwen, allen den landen nu lestwerven te *Mechelen* gedaen, ende vaceerde 11 daigen.

Dagvaard te *Mechelen* ter voors. zake.

Item Goessen van Brecht, Lambrecht van den Boegaert, Jan van Kessel ende M^{r}. Marten de Greef, 26 Merti tsamen greyst ter dachvaert, omme metten anderen steden, te *Mechelen* conclusie te maken op die voirs. peticie, ende vaceerde elck 14 daigen.

Commissie naar *Gorinchem*, om de Heeren te impetreren de Hollandsche knechten bij die van dezer zijde in het leger te *Tuyll* te zenden ten einde *Bommel* op de Geldersche te veroveren.

Item Meester Symon voirs., by bevele vander stat gereden 5^{a} Aprill nae *Goricum* ende *Dordrecht*, omme den Heeren te impetreren ende solliciteren, dat die Hollandsche knechten souden comen inden leger tot *Tuyll* ende alsoe metten knechten van deser zyden *Bomel* te moigen benodigen, 4 daigen.

Dagvaard der Staten te *Mechelen*.

Item Lambrecht van den Boegaert, greyst nae *Mechelen* byden anderen gedeputeerden deser stat aldair zynden, omme die dachvart te helpen

1512.

bewaeren ende bysondere, aen onser genediger Vrouwe te solliciteren ende vervolgen, dat die bourgeren deser stat tot *Rossem*, by den vyanden van *Geldre* nedergeworpen ende gevangen, eenichsins mochten gerembourseert wordden van hueren scaide ende rantsoene, daervoir gevaceert 30 daighen.

Sollicitatie om schadeloosstelling voor de te *Rossem* verslagen en gevangen burgers van *'s Hertogenbosch.*

Item Heer Jan van Baex, Ridder, Onderscouteth, Mr. Frans Toelinck ende Mr. Symon voirs., 18 Aprilis greyst in *Hollant* nae *Goricum* ende *Dordrecht*, omme te solliciteren, dat die Hollandsche knechten, die van *Tuyll* vertogen ende opgebroeken waeren, wederomme souden komen inden leger tot *Tuyll*. Ende noch metten selven steden te communiceren ende concept te makenen, *Bommel* te benodigen, ende vaceerde Heer Jan ende Mr. Frans elck 6 daighen ende Mr. Symon, soe die tot *Goricum* most blyven liggen, die antwordt van *Dordrecht* ende vander *Gouw* te verwachten 10 daighen.

Nadere sollicitatie aan die van *Holland* om de Hollandsche knechten, die van *Tuyll* opgebroken en vertrokken waren, in het leger te *Tuyll* terug te zenden.
Commissie naar *Gorinchem* en *Dordrecht*, om met die steden een ontwerp te beramen tot het veroveren van *Bommel.*

Item Goessen van Brecht ende Mr. Marten die Greef voirs., des Goensdaighs inder Paescheilige daighen nae die stat van *Mechelen* gereyst, omme seker acquyten te vervolgen met meer ander lasten hen mede gegevenen, ende die ons genediger Vrouwen te openen, oick te bewaerenen ende vuttelyck te eyndenen, die voirs. dachvart, dair groete zwaricheyt inne was, soe dat die selve dachvardt verstelt ende vuytgeset waert van daige tot daighe, totter compst der K. Ma. dairnae dat alle die landen bleven liggen sonder te vertrecken tot *Bruessel*, ende want hen vele ende verscheiden lasten van der stadt nagesonden waeren, heeft dairomme gevaceert die voirs. Goessen 33 daighen ende die voirs. Meester Marten, die naeblyven moste, 48 daighen.

Commissie in verschillende zaken.

Dagvaard der Staten te *Mechelen.*

Item Goessen van Brecht, 2a Juny ende Lambrecht van den Boegaert 4a Juny naegereyst te *Bruessel*, opt sluyten vander voirs. dachvart, als van te onderhouden 6000 voetknechten ende dusent peerden, ende gevaceert alsoe die voirs. Goessen 8 daigen ende Lambrecht 6 daighen.

Idem te *Brussel.*

Item Heer Jan van Baex, Mr. Jan van Vladeracken, Lambrecht Millinck, Geerlinck die Rover, Marten van Campen, Mr. Symon, ende Jan van Kessel voirs., opten 28en dach van Juny byder K. Ma. tot *Tournout* wesende, gereyst, omme zijne genaden te congratuleren, ende van meer saken den oirloge aengaende, op dat dit quartier, van voirder te onderhouden die knechten ende peerden, ontlast mochte wesen, ende gevaceerd Mr. Jan, Geerlick ende Marten voirs., elck 3 daigen ende Lambrecht Millinck, Mr. Symon ende Jan van Kessel, die aldair bleven, solliciterende aender K. Ma., elck 10 daighen.

Commissie aan Z. Keizerlijke Maj. te *Turnhout* om Z. M. geluk te wenschen en onder meer andere zaken den oorlog aangaande, ook, dat het kwartier van *'sHertogenbosch* zou mogen worden ontlast van het onderhoud der krijgsknechten en paarden.

Item Lambrecht Millinck, Marten die Greef, Jan van Kessel ende Mr. Jan Lombaerts, tsamen nae onser genediger Vrouwen te *Mechelen* gereyst, omme te vervolgen die betalinge van den knechten vander *Langestraten*, met meer ander saken aldair te oepenen, den oirloighe aengaende, ende vuyt gereyst 27 July ende gevaceert elck 14 daighen.

Commissie naar de Hertogin-Gouvernante te *Mechelen*, om te vervolgen de sollicitatie tot betaling der krijgsknechten in de *Langstraat.*

Item de voirs. Mr. Marten ende Jan van Kessel, wederomme nae *Mechelen* gereyst, byder K. Ma., omme met Lambrecht Millinck, te vervolgen de

Nadere commissie ter verkrijging van die betaling aan den Keizer te *Mechelen.*

betalinge vander knechten vander *Langestraten*, ende vaceerde elck 6 daighen.

Commissie aan de Gedeputeerden der hoofdsteden van *Brabant*, om van hen hulp en betaling der vijf vaantjes knechten in de *Langstraat* zijnde, te verzoeken.

Item Lambrecht van den Boegaert, 3 Oixt met letteren van credentien byden Gedeputeerden der andere Hooftsteden van *Brabant* gereyst, omme van hen assistensien ende betalinge te versueken voer die 5 veenkens in de *Langestrate* liggende, 7 daighen.

Commissie aan de Hertogin-Gouvernante, om te verzoeken, de Staten van *Brabant* bijeen te roepen, ten einde van hen hulp in den oorlog te vragen.

Item Lambrecht van den Boegaert ende M^r^. Marten voirs., 18 Oixt nae ons genediger Vrouwen tot *Bruessel* gereyst, omme aldair te doen versamenen die Staten van *Brabant*, ende aen hen te versueken behulp, succurs ende assistensie inder tegenwordiger veeden, ende vaceerde elck 16 daighen.

Dagvaard der Staten te *Antwerpen*, ter zake van de betaling der krijgsknechten in de *Langstraat*.

Item Goessen van Brecht, M^r^. Raes, Doctor, Lambrecht van den Boegaert ende Meester Marten die Greef, ter ordinantie deser stat 7^a^ Septembri gereyst *tAntwerpen*, op die dachtvart aldair bescreven, ter cause vander betaelinge der knechten in de *Langestrate* liggende, ende gevaceert Goessen ende M^r^. Raes elck 19 daighen, ende die voirs. Boegaert ende M^r^. Marten zyn voirts gereyst nae *Mechelen*, te solliciteren dat die voirs. betaelinge geboeren souden, ende oick die frontieren te bewaeren, ende vaceerde elck 29 daighen.

Vredesonderhandelingen te *Weerd*, gehouden tusschen afgevaardigden dezer zijds en die van *Gelderland*, om de onredelijke eischen van de laatsten, afgesprongen.

Item 24 Septembri, vuyt raminghe van eenigen specialen vrienden, geestelyck ende weerlyck, dairtoe verweckt, die Gardiaen van den Mynrebruederen met zynen geselle, die persoen (pastoor) van *Mierle* met hen ander, die Procurator van den Carthuseren met zynen gesellen, Willem van Brogel ende M^r^. Symon, Secretaris met zynen clerck, zyn gereyst tot *Weerdt*, by ennigen Gedeputeerden des Heeren van *Geldre*, der steden *Venloe*, *Remunde*, etc., omme onderlinghe aldair te communiceren, middelen ende vuege te vyndenen opt voirs. oirloighe, stilzate oft wedersaet, ende dairby te verhuedenen voirderen scade te beyde zyden, dwelck alsoe niet en bequam, mits den onredelicken heyssche ende voirstellen dier van *Geldre* ende meer ander redenen, ende waren elck vuyt 8 daighen.

De totale uitgaaf in dit kapittel was 988 Rins. gul. 8 st. 3 ort.

Kapittel 46.

'Ander vutgheven van bodenloon, den gheene die in proffyten der voirs. stat is vutgesonden syn geweest, tzy te voete, te peerde oft anderssins, in tyde deser rekeningh gevaceert, te wetenen, te peerde elcke sdaighs 9 st. ende te voete 3½ st. ende buiten slands over Mase ende water ende van diere gelycken reysen elck sdaighs 4½ st., in maniere als hier nae volghen.

Bodenloon.

Dit kapittel bevat niet minder dan 57 beschreven bladzyden, velen der daarin voorkomende artikelen hebben betrekking op uitzending van boden aan stads afgevaardigden en Commissarissen ter Staten van *Brabant* en in bijzondere zendingen, andere zijn uitzendingen met brieven aan den Heer van *Nassouwen*, als oudste Kapitein van het volk van wapenen , ende

De Graaf van *Nassau* oudste Kapitein van het volk van wapenen

toirloighen, voirts (tegen de Gelderschen) te dirigeren;" aan de andere Legerhoofden en Kapiteinen, waaronder van Rennenberg, van Bueren en van der Heyden, de Jonckers van Zwartzenberch en van Cleef, Heer Cornelis van Sevenbergen, Heer Otto Schenck, de Heer van Wijngaarden, Hoofdschout der stad en meijerij van *'s Hertogenbosch*, Hoofdman van het volk van wapenen der stad en hare meijerij, enz., allen betrekking hebbende op zaken den oorlog aangaande, aan de steden, vrijheden en dorpen in de meijerij, om ter zaken des oorlogs, gedeputeerden naar de stad te zenden, hunne taxen op te brengen, het volk tegen den vijand onder de wapenen te houden en goed te waken, geen verdingen met den vijand aan te gaan, volk naar *'s Hertogenbosch* te zenden om de fortcressen te versterken, opontbod van gravers in het leger voor *Bommel*, enz. — 1512. in den oorlog tegen de Gelderschen, benevens verschillende Onderbevelhebbers.

Voorts komen in dit kapittel nog de volgende artikelen voor:

Item ten selven daighe, (8 November) Dirck Mathyss gesonden des nachts tot *Roesmalen*, *Nuwlaut*, *Geffen*, *Oss* ende *Berchem*, die clock te slaen mits tydinge alhier gecomen. — Een boden des nachts naar *Rosmalen* en verdere dorpen, met last om de klok te slaan.

Item Arnt van Empel, 9 Novembri met eenen plackaet in *Maeslant* gesonden, omme een jegelyck opten beenen te zyn, soe die Heer van *Geldre* te velde weer, omme een toigh te doen. — Een boden naar alle plaatsen in het kwartier van *Maasland*, met last om het volk op de been te brengen omdat de Heer van *Gelder* over de *Maas* was tot het doen van een'togt, de stad trekt uit en geeft sommige Hoofdlieden last, met hun volk op den Ham bij den Heer van *Nassau* te komen.

Item, na dien die (van de) stadt vuyttoighen, denselven (boden) gesonden aen Velten, Arent van Utrecht en den Richter, Hoofdluden, om terstont met hueren knechten opten Hamme, by den Heer van *Nassouwen* te comenen, 3 daighen, soe hy by nachte ghaen moste.

Item Jan die Wuest, 11 Novembri lancx den cant van *Maeslant* gesonden, omme te vernemenen na den opset ende reyse der Gelderschen. — Een spion uitgezonden om te vernemen wat de Heer van *Gelder* in den zin had.

Item 12 Novembri, Henrick van den Hammen gereeden met Heer Ott Schenck tot *Empel*, *Alem* ende lancx den *Maescant*, omme aldair te vernemen naer den Heer van *Geldre*. — Nadere uitzending op kondschap, naar den Heer van *Gelder*

Item 13 Novembri, Henrick van den Hammen gereden metten Heer van *Nassouwen* den Admirael ende meer andere Heeren tot *Alem, Kessel* ende *Empel*. — De Graaf van *Nassau* met die van den *Bosch* en hare meijerij te velde.

Item ten voirs. daighen, noch gesonden Herman Aelbertssen, metten waighen die de spiessen vuerden nae *Alem*, omme den toigh te doen.

Item 17 Novembri, Henrick van den Hamme gereden met een besloitenen brief tot *Oisterwyck*, omme hen volck te doen vertrecken nae *Druenen* ende *Waelwyck*. — Het volk uit het kwartier van *Oisterwijk* krijgt last *Drunen* en *Waalwijk* te bezetten.

Item 18 Novembri, Peter Janss gesonden met eenen besloitenen brief tot *Vorn* (*Voorn*), aen den Richter ende andere Cappeteynen, omme huer volck tot *Hemart* te brengenen, die scepen waeren gereet. — Eenige Hoofdlieden worden met hun volk naar *Hemert* opontboden.

Item 20 Novembri, Peter Janss gesonden aen de Cappeteynen Rennenberch, Richter ende anderen, omme met hueren ruteren te comenen, de scepen souden bereet zyn. — Idem.

Item 23 Novembri, Henrick van den Hamme gereden met eenen besloitenen brief tot *Huesden* aen den Heer van *Nassouwen*. — De Graaf van *Nassau* bevindt zich te *Heusden*.

1512.

Een spion naar *Woudrichem* gezonden.

Item 24 Novembri, Arnt van Weilhuysen gereden nae *Woricum*, omme die saken aldair te oversien ende alle gelegenheit, mits inquisitie dairop te doen, te wetenen.

Het leger van den Graaf van *Nassau* voor *Woudrichem.*

Item pemultimâ Novembri, Arnt van Empel des nachts met eenen besloitenen brief, tot *Huesden* gesonden aen den Heer van *Nassouwen*, die vertrocken was, ende volgden tot *Loovesteyn*, *Woricum* ende *Goricum* ende ghaff den brief zynen Stadthelder.

De tegenwoordige schans te *Gewande* aan de Blaauwe Sluis begonnen.

Item 13 Decembri, Bruysten den Lepper met eenen plackaet gesonden tot *Orthen* ende *Roesmaelen*, omme 25 mannen met scuppen ende spaeyen (te zenden) ende tot *Gewanden* een blockhuys te beginnen.

Het landvolk op de been geroepen om den Heer van *Gelder* te schutten, die andermaal over de *Maas* was om een togt te doen in de Meijerij.

Item 5ª January, Dirck Mathyss met eenen plackaet tot *Oss*, *Berchem*, *Roesmaelen*, *Nulant*, 2 daighen, Peter Bakel aen den Scouteth van *Maeslant*, 2 daighen ende Jan die Wuest tot *Heeswyck*, *Dinther*, *Roesmaelen*, 2 daighen gesonden, vuyt dien die Heer van *Geldre* opten beenen was om eenen toigh alhier te doen, alsoe opten beenen te zyn, wel te waken ende die reyse te scutten.

Oss uitgenoodigd in geen verdrag te komen met die van *Nijmegen.*

Item 7ª January, Dirck voirs. gesonden met eenen besloitenen brief aender vryheit van *Oss*, niet te verdingen tegens die van *Nyemegen.*

Een kondschapper naar *Helmond* om te zien of die stad ingenomen was zoo als het gerucht liep.

Item 9 Januari, die selve (Arnt van Weilhuysen) gereden nae *Helmont*, oft ingenomen weer, navolgende der faeme dairvan gecomen.

Brand te *Asten* en *Deurne.*

Item ten selven daighe, Gerit van der Hellen vutgesonden met eenen besloitenen brief aent lant van *Kessel* ende bysunder tot *Roy* over *Peel*, ter cause van den brant tot *Asten* ende *Doerne* gedaen, off zy dairmede zyn geweest.

Eenige dorpen in *Peelland* aangeschreven om hunne fortessen en sterkten op te maken, alsmede om hun volk naar *Eindhoven* te zenden.

Item 11 January, Dirck Mathyss gesonden met eenen plackaet tot *Oirle*, *Velthoven*, *Merefelt*, *Gestel*, *Zeelst*, *Blaerthem*, *Strype* ende *Woensel*, omme alle forteressen sterk te makenen en hen volck te schikken tot *Eyndoven.*

Andere dorpen in *Peelland* krijgen last om hun volk naar *Helmond* te zenden.

Idem 13 January, Dirck Mathys met eenen plackaet gesonden tot *Arle-Beek*, *Ryxtel*, *Stiphout*, *Nuenen*, *Gerwen*, *Lieshout* ende *Mierle*, omme elck syn volck tot *Helmont* te seyndenen.

Nog andere, om naar *Oss* te trekken daar komende had *Oss* verdongen.

Item ten selven daighe, Arent van Empel gesonden tot *Scindel*, *Roye*, *Zonne*, *Brogel*, *Heeswyck*, *Dynther* ende *Berlicum*, elck met zynen volck te *Oss* te comenen waken, ende aldair comende, hadden zy verdingt.

De Hoofdschout van *'s Hertogenbosch* is met zijn volk te *Riethoven:* eenige omliggende dorpen krijgen last hun volk bij hem te zenden.

Idem 15 January, Jan die Weust met eenen plackaet gesonden tot *Oerle*, *Eersel* ende *Bladel*, omme met hueren taxe vanden volck te comenen tot *Rythoven*, *Westerhoven* ende *Dommelen* by den Hoigenscouteth en Joselyn van Basel, den vorst duerende.

Eenige dorpen der meijerij gelast om hun volk van wapenen naar *'s Hertogenbosch* te zenden, ten einde met die stad en andere der meijerij, eene krijgsonderneming te doen.

Item 19 January, Arent van Empel gezonden met eenen plackaat tot *S^t. Oedenrode*, *Heeswyck*, *Dinther*, *Scindel*, *Zonne* ende *Brogel* omme elck syn volck van wapenen alhier te seyndenen, ende metter stat ende anderen vander meyerien een reysen te doen.

Tijding dat de vijand

Item 23 January, Henrick van den Hamme gereden metten knechten van

1512.

den Hoigenscouteth tot *Nulant*, *Geffen*, ter cause vander tydinge, dat die vianden aldair weeren, ende sekerheyt dairvan te brengenen. zich te *Nuland* bevond.

Item 23 January, Henrick van den Hamme gereden metten Hoighen scouteth ende Lambrecht van den Boegaert tot *Diest* by den Heer van *Nassouw*, omme in defensie slantz met zynen volck van wapenen alhier te comenen. Zending aan den Graaf van *Nassau* te *Diest*, om hem over te halen met zijn volk naar *'s Hertogenbosch* te komen.

Item 26 January, Arent van Empel gesonden aan Leeuwen (van Ratingen), den Hooftman tot *Empel*, omme den vianden onder oigen tot *Roesmaelen* te reysenen. De vijand te *Rosmalen*.

Item ten selven daighe, Willemen de Beer aender *Mase* gesonden, te vernemenen mits den furst (de vorst) of men over die *Mase* ghinck ende voirts nae *Vlymen*, omme die knechts alhier te brengenen ende tot *Hyntham* ende *Orthen*, omme thuys te blyvenen. Maatregelen tegen den vijand.

Item ten selven daighe, Henrick Otten gereden met Jacoppen Berbier ende Yoest Haeckmeker, Hooftluden, omtrent *Roesmalen* ende *Nulant*, omme tvolck te overslaen die *Geffen* ende *Nulant* branden. Een boden met 2 Hoofdlieden naar *Rosmalen* en *Nuland* gezonden om de sterkte van den vijand op te nemen die *Geffen* en *Nuland* verbrande.

Item Arnt van Empel in den nacht gesonden, dat die vianden *Nulant* ende *Geffen* branden met 2^en^ brieven aen den Voight (van *Remunde*) en Joselyn van Basel. Brieven aan twee Hoofdlieden, in den nacht dat de vijanden die dorpen verwoesten.

Item 29 January, Arent van Weylhuysen gereden met eenen besloitenen brief tot *Grave* aen Ott van Bueren, omme ruteren te peerde op te brengenen. Otto van Bueren te *Grave* zijnde, met zijn paardenvolk opgeroepen.

Item den lesten January, Gerit van der Hellen gesonden nae *Rossem*, omme te vernemenen van den Gelderschen, off zy dairomtrent alnoch inden velde weeren. Een spion naar *Rossem* gezonden om te zien of de vijand daaromtrent nog te velde was.

Item ten selven daighe, Gerit Sadelmeker gereden met brieven aen de voirs. Heeren Gedeputeerden (dezer stad) ende onser genediger Vrouwe ende hueren Raedt (te *Mechelen*), te openen den nederslach tot *Rossem* byder vianden van *Geldre*, in deser stat ruteren, bourgeren ende vander meyerien gedaen. Nederlaag van de Bossche- en Meijerijenaren te *Rossem* geleden. Zending aan de Hertogin en haren Raad, om daarvan kennis te geven.

Item ten selven daighe (1° February), Arnt van Empel gesonden nae *Rossem*, off dair ennigen van dezer zyden int cloester verbourgen weeren, ende heeft oick 27 dooden metten Priester ende M^r^. van den cloesteren tot *Alem* opten kerckhoff helpen begraven. Een boden uitgezonden om te vernemen of aldaar in het klooster nog eenige bij den nederlaag gevlugte burgers waren. 27 dooden worden te *Alem* begraven.

Item 2^a^ February, Gerit van der Hellen gesonden met eenen besloiten brief tot *Bomel* aen den Greef van *Moerze*, Overhooftman, dairvan hy egeen antwordt en const geerigen. De Graaf van *Meurs* Overhoofdman te *Bommel*.

Item ten selven daighe, Willem die Beer gesonden met eenen plackaet aender dorpen tot *Hapt* (*Hapst*), *Hoigenloen* ende meer dorpen in *Kempelant*, zoe zy bescreven waeren, metten anderen vanden platten lande, alhier te comenen opt stuck vanden vercopen vanden renten, tsamen metter stat te besegelen ende huer resten te betalenen ende niet gerepresenteerd en waeren, alsoe noch huer gedeputeerden terselven saken te seyndenen. Dorpen in *Pedelland* opgeroepen om met de stad renten te verkoopen en te bezegelen, hunne renten te betalen, enz.

1512.

Woudrichem door de Geldersche geruimd.

Item Peter van Bakel, gesonden 2a Merti by den scepenen tot *Hedel*, omme te besien die gelegenheyt van den ruteren, die *Woricum* geruympt hadden.

Die ruiterij trekt over de *Maas*.

Item ten selven daighe, Jannen die Weust gesonden met eenen besloitenen brief inde *Langstrate* ende van dair voirts tot *Heusden* ende brocht antwordt, nae dien die ruyters over weeren.

Brieven aan de Regeringen van *Woudrichem* en *Dordrecht*.

Item 3a Merti, Peter van Bakel gesonden met eenen beslootenen brief aende Heeren van *Woricum* ende voirts tot *Dordt* metten selven brief.

Last op den Hoofdman Jan van Lith om met zijne oorlogsvaartuigen naar *Voorn* op te varen.

Item 7a Merti, Peter van Bakel met eenen beslotenen brief int *Beck* by *Alem*, gesonden aen Jan van Lyt, Hooftman vander scepen, terstont opwairts te vaeren ende vlieten nae den *Voeren* (*Voorn*).

Last aan den Heer van *IJsselstein* te *Grave* om de *Maas* toe te palen opdat die van *Bommel* niet van levensmiddelen zouden kunnen worden voorzien.

Item 25 Merti, die selve Gerit met 2en besloten brieven tot *Grave* aen den Heer van *Ysselsteyn* ende den Hooftman Joselyn van Basel, die *Mase* toe te palen, op dat *Bomel* niet gespeyst en wordde.

Aanschrijving aan den Drost van *Gorinchem* om te beletten dat *Bommel* van daar van levensmiddelen worde voorzien.

Item ten selven daighe (7 April), Dirck Mathyss gesonden aenden Drossar tot *Goricum*, te beletten *Bommel* mer te spysen ende provisie te doen, soe hem die ruyteren ontgaen waren.

Karel van Gelder wil *Bommel* van levensmiddelen voorzien; de dorpen in de Maaskant ontvangen last om hun volk op de been te houden en naar *Megen* te zenden opdat die stad niet worde genomen.

Item ten selven daighe (22 April), Peteren van Bakel gesonden met eenen plackaet in *Maeslant*, hen opten been te haldenen, soe Heer Kaerle van Geldre *Bomel* spysen woude, ende hen vuegen wouden op *Megen*, dat niet by hem ingenomen en wordde.

Het volk uit *St. Oedenrode* en *Pedelland* naar *Oss* opgeroepen.

Item ten selven daighe, Thonis van Zoemeren gesonden met eenen placaet brief *St. Oedenrode* ende in *Pedelant*, hen volck nae den taxe zy voer *Venloe* waeren, tot *Oss* te schicken.

Gravers in het leger voor *Bommel* opgeroepen.

Item ten selven daighe, Wuest gesonden met eenen plackaet in *Maeslant*, omme grevers voer *Bomel* op te brengenen, van dorpe tot dorpe.

Item die selve, noch gereden naden Scouteth van *Maeslant*, terstont grevers optebrengenen ende inden leger voer *Bomel* te schicken, ende noch met eenen besloitenen brief aenden selven gesonden, die grevers te monsteren ende by hem te blyvenen.

De Geldersche vereenigen zich te *Roermonde*.

Item 5ta May, Jan van Heze met 2en plackaeten gesonden tot *Helmont* ende *Eyndoven*, *Asten*, *Zomeren*, *Bakel*, *Doern* ende *Vlyerden*, elcke van hen adverterende vander vergaderinge tot *Reuremunde*, alsoe toe te sien ende opten been te syn.

Idem te *Batenburg*.

Item 7a Meye, Simon Crudener alsoe gesonden met eenen plackaet in *Maeslant*, hen adverterende vander vergaderinge tot *Batenborch*, ende aldair comende, brande *Oss*.

Oss door hen verbrand. Een bode naar die plaats en naar *Geffen* en *Nuland*, ter zake van dien brand.

Item ten selven daighe, Peter Janss gesonden nae *Oss*, *Geffen*, *Nulant*, soe *Oss* verbrant was des nachts vurtekenen (vuur) te doen.

Een kondschapper uitgezonden om te vernemen of het slot van *Megen* ingenomen was.

Item ten selven daighe, Arnt van Empel gesonden nae Goyarde van der Graft, te vernemen oft slot van *Megen* ingenomen was ende voirts naeden leger.

De vijand te *Batenborgh*.

Item ten selve daighe, Thonis van Zomeren met eenen plackaet gesonden

tot *Roye*, *Scindel*, *Zonne*, *Brogel*, *Vechel* ende *Erpe*, hen adverterende, vanden voirs. vergaderinge der vianden te *Batenborch*, ende terstont den selven met 2[en] brieven gesonden (aan) den Joncker Jan van Cleve ende Ulrick van Basel, omme huer knechten op te brengen.

Item ten selven daighe (9 Mei), Jan die Wuest met brieven gesonden aen den Scouteth van *Kemplant* ende Adriaen Voss, omme hen volck op te brengenen ende gereedt opter beenen te halden, soe die vianden tot *Megen* waeren.

De vijand te *Megen*

Item 10[a] May, Dirck Mathys gesonden met eenen besloitenen brief aen Jan de Crues, Arnt van Boekelt ende den Stadthelder tot *Grave*, hen adverterende, dat die Geldersche toeleegden den *Grave* te stelenen, alsoe dairop voirdachtich te wesenen.

Kennisgeving aan die van *Grave* dat de Geldersche een aanslag op hunne stad in den zin hadden.

Item ten selven daighe, Arnt van Weilhuysen gereden met brieven nae *Herpen*, aen den Hoigen Scouteth, omme een reyse te doen int ryck van *Nyemegen*. Ende voirts 2[en] reysen gereden naeder *Grave* ende *Lyt*, omme die scepen op te brengenen.

De Hoogschout te *Herpen* zijnde, ontvangt last om met zijn volk een togt in het rijk van *Nijmegen* te doen.

Item ten selven daighe, Henrick van den Hamme gereden nae *Megen*, *Geffen*, *Oss*, oft die vianden vuyt *Megen* waeren.

Een spion uitgezonden, om te vernemen of de vijand *Megen* ontruimd had.

Item ten selven daighe (12 Mei), Peter Janss gesonden met eenen brief aender stat van *Woricum*, soe die faeme was, by den vianden ingenomen zynde.

Brief aan de Regering van *Woudrichem* mits het gerucht, dat die stad door den vijand was ingenomen.

Item 14 Meye, Arent van Weilhuysen gereden nae *Oss* ende *Berchem*, omme te vernemen oft die Gelderschen wederom over op huer eerden waeren.

Een bode naar *Oss* en *Berchem* om te vernemen of de vijand weder op eigen grondgebied was.

Item ten selven daighe, Dirck Mathyss gesonden nae *Buckhoven*, soe *Herpt* gebrant was, te vernemen of die vianden wederom overscеepten.

Herpt bij *Heusden* door de Gelderschen verbrand.

Item 16 Meye, Cornelis van Zill gesonden met eenen besloitenen brief tot *Marie Weerdt*, aen den Scouteth ende Hoofdluden, ende kwam met ruteren wederomme.

De Hoofdschout met zijne Hoofdlieden te *Marienweerd*.

Item 17 Meye, Henrick Otten gereden tot *Herpen* ende brocht die knechten tot *Grave*, omme den *Grave* te besorgen, ende wederomme tot *Batenborch* ende *Huesden*.

De knechten onder den Hoogschout te *Herpen*, trekken naar *Grave*.

Item 19 Meye, Arnt van Weilhuysen gereden nae *Lyt*, die sceepinge van *Thiel* over te halenen ende die te bestellen tot *Lyt* nae *Vauweryck*.

Item 21 Meye, Peter Janss met eenen placaet gesonden aende dorpen van *Zomeren*, *Lyerop* ende *Mierle*, ten versucke van den Scouteth te *Asten*, hueren forteressen op te makenen.

Last om de schepen van *Thiel* naar deze zijde over te doen halen en andere maatregelen tegen een inval van den vijand genomen.

Item tenselven daighe, Arnt van Empel gesonden, bynachte, aende Hooftluden ende knechten tot *Vlymen*, (ten) einde nae *Maeren* ende *Kessel* over te scepen.

De knechten te *Vlijmen* zijnde, naar *Maren* en *Kessel* gezonden.

Item 22 Meye, Arnt van Weilhuysen gereden nae *Kuyck* ende *Vlymen*, omme die Hooftluden met hueren knechten op die *Donck* (nabij de stad *'s Hertogenbosch*) te komen monsteren.

Monstering van de knechten te *Nieuwkuik* en *Vlijmen* zijnde, op de *Donk*.

1512.

Het geschut wordt van *Lith* naar de stad *'s Hertogenbosch* terug gebragt.

De Hoofdman van stads hueije krijgt last om bij de oorlogschepen der Hollanders in de *Voorne* te blijven.

Maatregelen tegen den vijand.

Item 1° Juny, Henrick Otten gereden tot *Lyt*, die slangen ende oorttauwen alhier te halenen.

Item 3ᵃ Juny, Symon Crudener met eenen besloitenen brief op Vrancken, Hueyen gesonden, (houdende last om) metten Hollanders scepen inde *Voeren* te blyven.

Item 22 Juny, Arnt van Empel gesonden met eenen plackact tot *Bakel*, *Asten*, *Zomeren* endc *Helmont*, mits den optrecken van den knechten.

Item ten selven daighe (1° Julij), Henrick van den Hamme gereden tot *Oss*, *Berchem* ende *Littoyen* nae Velten den Hooftman, mits tydinge vander viauden, die knechten te versamen.

Die van *Bommel* veroveren geschut en schepen op de *Maas*.

Item 15 July, Arnt van Weilhuysen gereden met Gheerlinck die Rover ter cause van der bussen ende scepen by die van *Bomel* inder *Mase* genomen.

Nieuw geschut naar den Maaskant gezonden.

Item ten selven daighe, Henrick Otten gereden aenden Maescant met Geerlinck de Rover voirs. metten geschut.

De overste Kapitein te *Helmond*, benevens *Eindhoven* en eenige dorpen daaromtrent aangeschreven wel te waken en toe te zien.

Item 2 Oixt, den selven gesonden met eenen beslotenen brief byden oversten Cappitein tot *Helmont*, ende van dair nae *Zomeren*, *Hese*, *Leende*, *Geldrop* ende *Eyndoven*, wel te waken ende toesien.

Geschut aan den Jonker van *Sevenbergen* te *Grave* gezonden.

Item 3 Oixt, denselven gesonden met eenen brief tot *Grave* metten bussen aenden Joncker van *Sevenbergen*.

De Geldersche vallen uit *Bommel* in de Meijerij.

Item (17 Oixt), Henrick Otten inden nacht gereden tot *Vucht*, *Helvoirt*, *Cromvoirt* ende inde *Langstrate*, hen adverterende, dat die van *Bomel* overquemen ende alsoe metten knechten opten beenen te zyn.

Item ten selven (21 Oixt), Henrick van den Hamme inde nacht gereden nae *Helvort*, *Cromvort* ende inde *Langstraet*, hen te waerscouwe, dat die van *Bomel* overquemen.

Een boden uitgezonden om te *Drunen*, *Bokhoven* en *Hedikhuizen* te vernemen hoe het met de schepen was door den vijand genomen en de knechten uit *Drunen* naar de *Maas* te brengen.

Item ten selve daighe (30 Oixt), Arent van Weilhuysen gereden nae *Druenen*, *Buckhoven*, *Hedickhuysen* (te vernemen hoet metten scepen weer byden vianden genomen) ende die knechten tot *Druenen* liggende, aender *Maze* te brengenen.

Kennisgeving aan de Hertogin-Gouvernante dat *Thiel* ingenomen was, en daarom de knechten van de 5 vaantjes te doen optrekken.

Item ten selven daighe (3ᵃ Septembri), Henrick Otten gereden met brieven nae onser genedigher Vrouwe, dat *Thiel* ingenomen was ende dairom die knechten vanden 5 veenkens optebrengenen.

Nadere oproeping van die knechten tegen den vijand.

Item 25 Septembri, Symon voirs. gesonden met eenen besloiten brief tot *Oirschot* aen de 5 veenkens, tot *Roye*, den vianden onder oigen te comenen.

De Geldersche zijn voor de poorten van *'sHertogenbosch* en in de Meijerij.

Item ten selve daige, Diercke Mathyss gesonden met eenen plackaet int ampt van *Oisterwyck*, metten clocken slach alsoe opten beenen te zyn, soe die Gelderschen alhier voer der porten ende inder meyerien waeren.

Last aan de dorpen *Heeswijk*, *den Dungen*, *Middelrode*, *Veghel* en *Erp* om de bruggen af te werpen.

Item ten selven daighe, Arnt van Empel gesonden tot *Heeswyck*, *Dungen*, *Middelroye*, die bruggen af te werpen, insgelix tot *Vechel* ende *Erp*, mits den toigh der voirs. Gelderschen.

Een bode naar de Hertogin-Regentes en de gedeputeerden dezer stad te *Mechelen*, om hulp van den

Item ten selven daighe, Gerit van der Hellen gesonden met brieven inden nacht aen onse genediger Vrouwen tot *Mechelen* ende den Heeren gedeputeerden deser stat, te kennen gevende den groten scade die voirs. Gelderschen

schaften, ende alsoe vanden Hove ende den anderen steden assistentien te hebbenen. 1512.

Hove en van de andere steden van *Brabant*, mits de groote schaden welke de Geldersche in de meijerij aanrigtte.

Item 26 Septembri, dieselve (Otten) gereden tot *Sint Oeden Rode*, onder die 5 veenkens, hen opten beenen te houdenen, ende die vianden te volghen metten bussen die hen quamen.

De 5 vaantjes knechten te *St. Oedenrode* zijnde, krijgen last om met het geschut dat hen gezonden was den vijand te vervolgen.

Item die selven, inden nacht terstond wederom gereden, die vianden van *Geldrop* vertoigen waeren, te besien off zy over waeren.

Een bode gezonden naar *Geldrop* om te vernemen of de vijand weder afgetrokken was.

Item ten selven daighe (27 Septembri), Arent van Empel gesonden nae de vloet (vloot) off die vianden over off weyndich weeren.

Item naar de vloot, te *Empel* op de *Maas*, om te vernemen of de vijand over die rivier teruggetrokken was.

Item (den lesten Septembri), Cornelis van Zill gesonden met eenen beslotenen brief tot *Herwaerden* aen den Scouteth Wyngarden ende brocht antwordt, ende den selven ter stout weder omme gesonden tot *Thiel* aenden selven ende brocht antwordt, ende den selven wederomme inder nacht gesonden inden leger tot *Tuyl* ende brocht den Scouteth mede.

Het leger onder den Hoofdschout van *'s Hertogenbosch* te *Herwaarden*, *Thiel* en *Tuyl*.

De geheele uitgaaf aan bodenloon zoo te voet als te paard was 454 Ryns. gul. 8 st. ort.

Kapittel 47.

Ander vutgheven ter cause alnoch van den oirloige, van zalpeter, swevel, colen, buscruyt, buscruyt te maken, loot, pylen, cloeten, bussen, bolwercken, staketten ende andersins, van gereetscappen dairtoe dienende ende verschoeten in tyde deser rekeninge als hier volght:

Uitgaven tot het maken van buskruid, pijlen, kogels, geschut, bolwerken, staketten, enz.

Volgen de onderscheidene aankoopen van salpeter, zwavel en kolen om buskruid te maken, gereedschappen daartoe dienende en kosten van het te maken, wijders aankoop van buskruid dat aangekocht werd onder de benamingen van *cnyp cruyt*, *haeckbus cruyt*, *groefs cruyt* en *Norenborchs buscruyt*, aankoop van lood voor kogels, enz.

Voorts wordt in dit kapittel nog het volgende in uitgaaf verantwoord, aangaande het maken van de groote noodslang, genaamd het *Stuer ghewalt*.

Item Jacoppen Coelborner, voer 302 pont ysers, thondert 39 stuvers, totter ysseren nootslangen by meester Jannen van Zegen versmeedt vz. 5 gul. 17 st. 3 ort. Item Henrick die Leeuw, cremer, voer 189 pont ysers dairtoe versmeedt, thondert 40 st. vz. 3 gul. 16 st. Item voer een half hoot smee colen dairtoe versmeet 22 st. Item Gerit die Cuper, voer een hoot smeede colen dairtoe gebroikt 44 st., den selven noch voer $4^1/_2$ mud colen dairtoe verbesicht metter opdoen bet. 3 Rins. gul. $7^1/_2$ st. ende Jan van Cleef, voer $1^1/_2$ malder colen dairtoe versmeedt, metter draighen bet. $12^1/_2$ st.

Nadere uitgaven tot het maken van de groote noodslang het *Stuer ghewalt*, gemaakt door mr. Jan van Zegen uit *Keulen*.

Item, den voirs. meester Jannen van Zegen, bussesmydt, van dat hy van Bamisse tot Sinte Pouwels avont qonfessiones aender voirs. busschen gesmeedt ende geboert heeft, soe hy syn montcoste aende voirgaende zesse gecommitteerden bevoirwaert hadde, des daighs als hy dairaene smeden soude 5 st. 3 ort., hem dairvan betaelt vanden tyde voirs. 30 Rins. gul. $11^1/_2$ st.

Het *Stuer ghewalt* gesmeed zijnde, wordt geboord.

1512. Het *Stuer ghewalt* voldoet bij de proeve niet, de kogels komen er gebroken uit, de maker neemt aan het stuk te verboren.

Item noch den selven, soe hy die bussche nyet oprecht geleveren en conste, overmits int proeven die cloeten ontwee braken, ende die busse verboert most wesenen, ende hy die weder omme aen nam, was noch byder stat bedinght, dat men hem dairtoe verschieten soude 24 Rins. gul., te wetenen, ter weken 40 st. ende dit alsoe hem verschoeten ende betaelt 24 Rins. gul.

Dagloonen aan werklieden in het versmeden en verboren van het *Stuer ghewalt*.

Item Jacop Driessen ende Ghyske van den Grave, inde weke Dionisy elck 7 daighen, noch 7 weerckluden elck 9 daighen den voirs. bussesmyt aender voirs. slangen geholpen ende gesmeedt sdaighs elcken $3^1/_2$ st. ende hen geschenct te verdrincken 1 st.

Item Steven van den Boegaert, Jan van Colen, Adriaen van Stabroeck elck $55^1/_2$ dach, Goessen van den Graef $2^1/_2$ dach ende Thyss die mesmeker 2 daighen ende sdaighs elcken $3^1/_2$ st., hebben die voirs. bussesmyt int smeden, oprichten, boeren ende anderssins totter werck dienende, geholpen, in tyde voirs. vz. tsamen 29 Rins. gul. 18 st. 2 ort.

Paarden tot die boring gebruikt.

Item Jannen den Oliesleger, dat hy met 2en peerden die voirs. bussen heeft helpen boeren $^1/_2$ dach betaelt 6 st. Item Jan Jacopss met 2en peerden alsoe geboert $7^1/_2$ dach ende Jacop Coelborns knecht $22^1/_2$ dach ende sdaighs $12^1/_2$ st., vz. tsamen 18 Rins. gul. 6 st.

Arbeidsloonen aan werklieden tot die boring.

Item Jan Woutters $9^1/_2$ dach, Steven van den Boegaert $8^1/_2$ dach, Jan van Colen $8^1/_2$ dach ende Adriaen van Stabroeck $3^1/_2$ dach ende sdaighs $3^1/_2$ st. die voirs. busche helpe boeren vz. 5 Rins. gul. 5 st.

Kleine uitgaven daartoe.

Volgen eenige kleine uitgaven aan olie, reusel en smout voor het kanon te booren, steenkolen om daar aan te smeden, ten bedrage van $39^1/_2$ st.

Beproeving van het *Stuer ghewalt* buiten de Vuchterpoort, bewaking van dat stuk geschut, kleine uitgaven aan brand en licht, alsmede aan lonten, om daarmede het *Stuer ghewalt* te ontsteken.

Item Jan Wouterss, Steven van den Boegaert ende Jan van Colen elck 5 daighen den bussesmyt int boeren geholpen, sdaighs elck $3^1/_2$ st. Item Cornelis Rutgerss 2 nachten, Jan Wouterss, Jan van Colen, Steven voirs. ende Adriaen van Stabroek elck 1 nacht die voirs. nootslange, naedien zy buyten Pickenpoirte geproeft (was) gewackt snachts elcken 2 st., voer torf ende hout by hen verbrant betaelt 4 st. 3 ort. voer 1 pont kerssen, ende voer lonthen die bussen mede te ontsteken 2 st. 3 ort. vz. tsamen 3 Rins. gul. $12^1/_2$ st.

Arbeidsloon aan werklieden tot het wederoprigten van het *Stuer ghewalt*.

Item Arent Stevens met hem ander, elck 2 daighen inder weken voer Paeschen die bussche voirs. wederomme helpen op richten, sdaighs elcken 4 st. Item Jan Byts ende Jan Back elck 1 dach dairaen gegraven, sdaighs elcken 3 st. Item Jan Willemsse ende Arnt zynen venit (gezel) inder weke nae Paeschen elck 2 daighen ende sdaighs 4 st., dairaen int oprichten getymmert, ende noch die selve inder weke dairnae elck 2 daighen dairaen geholpen vz. dit tsamen 54 st.

Herstel van ander geschut.

Worden wijders noch aangetroffen een aantal artikelen, houdende uitgaven aan herstel van geschut.

De geheele uitgaaf van dit kapittel bedroeg 2358 Rijns. gul. 3 st.

Kapittel 48.

Volgende hier nae, tgheene dat die gecommitteerden boven ende buyten huer commissien, ten ernstige versuecke vanden drien leden deser stat, ter cause van den oirloige ende dairomme in tyde vanden vorst, der stat thoerens ende mueren te versien, mitgaers, die eynde deser stat, als Hynthamer- ende Vuchter eynden, met staketten te makenen ende fortificeren, in diversche manieren ende in tyde deser rekeninghe.

Uitgaven ter zake van het voorzien der torens en muren alsmede om de beide einden der stad, (het Hinthamer- en Vuchtereinde) met staketten te versterken.

Het maken van een nieuwen dryfboom buiten de waterpoort, het maken of herstellen buiten de poorten, te *Hintham* en *Vucht*, van landweeren, draaiboomen en dammen, de laatste opgeworpen van aarden- en rijswerk, met geschut gewapend, het maken en daarstellen van houten staketten, de Vuchter- en Hinthamereinden tot de stad behoorende, van buiten afsluitende, het herstellen der torens in de vestingwerken, en wijders, het wapenen van die vestingwerken en de daarin zijnde poorten, enz., met geschut, koste 533 Rins. gul. 11 st. ort.

Nieuwe drijfboom buiten de waterpoort, landweren, draaiboomen, dammen van aarden- en rijswerk, met geschut beplant, staketten bij de uiteinden der stad naar de zijden van *Hintham* en *Vucht* en herstelling van torens en vestingwerken, zoo wel binnen als buiten de stad.

Kapittel 49.

Ander vutgheven noch van diverse saken den oirloige aengaende ende anderssins, tot gemeyn proeffyten der stat ende meyerien verschoeten.

Inden jersten 15 gesellen ende ingesetenen der vryheit van *Lomel*, dwelcke op S[t]. Hubertsdach acht ruyter knechten alhier brochte gevangen, ende aldair gelegen hadden sonder paspoort ende opten huysman schedichten, deselve voer huer montcoste, ten bevele van de Heeren, betaelt 12 Rijns. gul.

Door ingezetenen van *Lommel* worden 8 gevangenen, die aldaar zonder paspoort op den huisman leefde, naar de stad *'s Hertogenbosch* opgebragt.

Item Jannen, der vischcoepers knecht, vander baerdsen op te oesen, ende (om die) nae *Heusden* te seyndenen 6 st., idem Aerenden den screynmeker voer 10 zoutvaten, dair buscruyt inne te doen voer die gheen die de artilrye bewaeren 24 st. ende Claess den scipper alnoch vander baerdsen te oesen 4 st.

De baerdse van water ontdaan (*opgeoost*) wordt naar *Heusden* gezonden, zoutvaten tot buskruidvaten door de artillerie ingerigt.

Item m[r]. Jannen Heyns, loedsmeester (bouwmeester der cathedraal van S[t]. Jan), voer een forme cloeten (in hout) totten groeten corttauwen te ghieten 18 st.

Jan Heynsen, bouwmeester der cathedraal, maakt een vorm voor de kogel der groote kartouw.

Item vyf vurluyden (voerlieden) tot *Hyntham*, van leenen ende groete houtters te vuerenen nae den leger inder *Langerstraten*, betaelt elcken 10 st.

Item Zebert, mandemaker, voer manden, buscloeten mede te draighen 2 st.
Item Engbert die Doef, (den Doven) van der baerdsen alnoch te oesenen 6½ st.
Item voer een quarter boem olys, die nootslange mede te smeeren 3 st. ort.
Item voer vier tessloten, tveltgeschut mede te sluitenen 19 st.

Oorlogsbehoefte naar het leger in de *Langstraat*.

Item Goyart Bott, van dat hy als busmeester op die schepen van oirloige voer *Woricum* een maent gelegen heeft, bet. 8 Rins. gul.

Goyart Bott, busmeester op de schepen voor *Woudrichem*.

Item Arent Stevens, van 2[en] corttauwen vutter stadt tuyn te vueren ende voirts te seyndenen nae *Megen* 5 st.

Geschut naar *Megen* gezonden.

Item voer een dobbel bleck tot eenen laystock 1½ st. Item Jeronimus die Cuper, voer een vat, (om) buscruyt in te doen 2 st. ende Wouter Aelbertse van gebroeken busschen vutter leger voer *Bomel* alhier te brengenen 3 st.

Oorlogsbehoefte.

1512.

Victualie aan het leger voor *Woudrichem* gezonden.

Item Jan Corstkens, van dat hy vuyt bevelen van de Heeren, tvolck van wapenen voer *Woricum* vitaelgie gevuert heeft 12 st.

Vervoer van geschut, arbeidsloon aan de sleden van de noodslang.

Item Jannen van Driel, van 6 bussen te vueren 3 st. Item Arent Stevens, met hem vierde, elck 3 daighen aen de sleden vander nootslange gewrocht, sdaighs elck 3 st.

Vuurpijlen om voor *Bommel* te gebruiken gemaakt.

Item meester Bouwen, den busmeester, van dat hy in de weke van Jairs dach, $1^1/_2$ dach vuerpylen gemaict heeft, voer *Bomel* te besigen, sdaihgs 4 st. Thomas zyn knecht aent selve weerck $1^1/_2$ dach ende Gheerlinck Arentss $^1/_2$ dach vz. sdaighs 2 st. 10 st.

Vuurpotten om op der vijanden schepen te werpen, terug brenging van het klein veldgeschut en eene kartouw van voor *Bommel* naar *'s Hertogenbosch.*

Item Jannen den potbecker, voer 47 vurpotten opter vyanden scepen te werpen, met sulphur ende ander peck bornende, (brandende) 17 st. $2^1/_2$ ort.

Item, dat cleyn velt geschut ende een corttauw vutten leger voer *Bomel* alhier te brengen 3 st. ende Roel Rap voer twee cruwagen raderen, verbesicht inden leger, voer dat maken van den blockhuys 6 st.

Herstellingen aan het geschut te *Lith* gedaan.

Item Wouteren Bott, van dat hy tot *Lyt*, aender nootslange ende corttauwe, dair die wagens ende gestellen af gebroken waeren, verleeght heeft, van eenen boem voer int voirgestel (voorwagen) den langen wagen ass met 3 banden aen de raideren te doen maken, 34 st.

Betalingen aan Bouwen den busmeester, voor zijne reis naar *Woudrichem* en *Gorinchem*, om geschut te halen, kosten van vervoer, voor zijnen dienst op de schepen van *Gorinchem* en voor zijnen dienst toen de Geldersche *Oss* en *Geffen* verbrandden.

Item Bouwen, busmeester, gesonden nae *Woricum* ende *Goricum*, omme een corttauwe ende 2 slangen, ende vaceerde 12 daighen, sdaighs 7 st., noch vanden slot aender craen te vueren ende van craengelt betaelt 16 st. Item noch op die scepen naer *Goricum* gedient 9 daighen, sdaighs als boeven. Ende noch doen die Gelderschen *Oss* ende *Geffen* branden 1 dach vz. tsamen 8 Rins. gul. 10 st.

Betaling van twee andere busmeesters voor hunnen dienst in den togt naar *Geffen* en *Nuland.*

Item Mechilen van Luxemborch ende Hubrecht van Beringen, busmeesters, van dat zy gedient hebben inder reysen van *Geffen* ende *Nulant* 14 st.

Tijding van de nederlaag te *Rossem* aan de Hertogin-Gouvernante.

Item van eenen huer peert van *Mechelen* comende, by Gerit Sadelmeker, metter tydinge vander nederlaigen tot *Rossem*, aen onser genediger Vrouwen gereden, met brieven, ende den Gedeputeerden aldair zynden, terstont te thoenen ende op te doen, etc., van 2^{en} nachten int zweert, betaelt 6 st. Item den selven Gerit van eenen huerpeert by hem inder selver reyse tot *Beeck* genomen vander hueren, ende dat *tAntwerpen* aldair vertheert hadde 11 stuvers. Item Mathys Barbiers voer zynder peerde alsoe afgereden ter voirs. saken nae *Mechelen*, 3 Rins. gul. Item Arnt van Weilhuysen, bode, van den huer peert dat tot *Iyer* stont 4 st. Ende Gielis van Parys, bode ons genedichsten Heeren enden Raide van *Brabant*, van eenen huerpeert, ter cause voirs. afgereden, dat tot *Iyer* most blyvenen staen, wederomme te becomenen, van der costen betaelt 4 Rins. gul.

Schadeloosstelling aan den gewezen Drossaard van *Oijen* en *Dieden*, wegens het ontijdig ruimen van zijn ambt, bij het mineren en afbreken van den burgt en het slot aldaar.

Item, alsoe int mineren ende afbreken vanden borcht ende slot van *Oyen* buyten tyde, Evert van Doern als Drossaet, die selve borcht ruymen moste, tzyner groetster scaide ende verleys als hy seeghde, dairvan hy groeter scaide, verleys ende interest heysschende was, etc., vutten welcken by tusschenspreken van goede mannen, die voirs. sake te beide zyden waert

gestelt in submissie, omme by arbiteren, dairtoe genomenen ende gekosen, mynelick te appointeren ende accorderen, naevolgende den welcken die voirs. arbiteren hebben gepronuncieert, den voirs. Everden voer alle ende zyn geheele actie te betalenen 500 Rins. gul., ende dies soude dese stat ende meyerie wederomme behouden ende penwaerden, zyne beesten ent coeren opter veld staende, ende dat ten schoensten te vercoepenen, dwelck alsoe is gedaen ende hebben die beesten ende coeren by vercoepen vuytgebracht tsamen 286 Rins. gul. $7^1/_2$ st. nae inhoudt den extracte van rekeninghe voer die vanden platten lande van deser ende meer costen tot gemeyn proeffyten verschoeten, gepasseert ende die voirs. 286 Rins. gul. $7^1/_2$ st. vanden voirs. 500 Rins. gul. afgetoigen, soe reste Everden dairvan alnoch en hem bet. 213 Rins. gul. $12^1/_2$ st. 1512.

Wijders komen in dit kapittel noch voor, posten wegens herstellingen van de schepen van oorlog en aan het geschut, met bijgeleverde benoodigdheden, bodenloon, enz.

De geheele uitgaaf van dit kapittel was 350 Rins. gul. 13 st. ort.

Kapittel 50.

Ander vutgheven vander stat dienaeren loen, in tyde ende jairen deser rekeningh.

Dienarenloon of betalingen aan eenige stads ambtenaren.

Zijn de gewone uitgaven aan de stads ambtenaren, als: Den meester, van den twee ureclocken opten Raethuys ende op Sint Jans thoeren te stellen, de ambtenaren by de stedelyke accynsen, de groen roeden, stads pypers, speelluiden, die choer- en nacht blazer, stats poorten en boemsluiters, te zamen bedragende 428 Ryns. gul. 1 st.

Kapittel 51.

Ander vutgheven den gheenen die deser stat strathen, in tyde deser rekeninghe geveeght ende talyck dairvan met hueren carren, na ordinantie dair op gemaict, ewech gevuert hebben.

Reinigen van stads straten.

Zijn de kosten voor het reinigen van stads straten tot een bedrag van 206 Rijns. gul. 5 st.

Kapittel 52.

Ander vutgheven van tgheen dat opten raethuys, in tyde dezer rekenninghe gehaelt ende verbesicht is.

Brand en licht op het raadhuis.

Kosten van brand en licht op het raadhuis, als: hout, houtskolen en reuten kaarsen, benevens het kloven en verwerken van het hout, enz., waartoe werd uitgegeven 112 Rijns. gul. 10 st.

Kapittel 53.

Ander vutgheven van leyen, loet, deeken, stoppen ende van des dairtoe behoert, in tyde deser rekeninghe.

Leijendekkers en Loodgietersweken.

Leijendekkers en loodgieterswerk voor het stadhuis en verdere stads gebouwen, tot een bedrag van 33 Rijns. gul. 16 st. $3^1/_2$ ort.

Kapittel 54.

Ander vutgheven van zant, calck ende gebacken steen ende des dairtoe behoert, in tyde deser rekeninghe.

Aankoop van zand, gebakken en hardsteenen.

Aankoop van zand, gebakken en hardsteen, ten dienste van stads gebouwen, tot eene som van 11 Rijns. gul. 9 st. $1^1/_2$ ort.

Kapittel 55.

Ander vutgheven van metsen ende oeperen in tyde en jairen deser rekeninghe.

Steenhouw- en metselwerk.

Zijn de gedane betalingen aan steenhouwers, metselaars en opperlieden, voor gedaan werk aan stads gebouwen, beloopende 7 Rins. gul. 17 st. $^1/_2$ ort.

Kapittel 56.

Ander vutgheven van diversen hout, in oirbaer ende prouffyt deser stat, in tyde deser rekeningh verbesicht.

Aankoop van timmerhout.

Aankoop van timmerhout voor stads gebouwen, bruggen, enz., tot eene som van 51 Rijns. gul. 5 st. 3 ort.

Kapittel 57.

Ander vutgheven van tymmeren ende reparatie te doen in prouffyte deser stat ende in tyde deser rekeninghe.

Timmerwerk.

Behalve het gewone werk aan stads gebouwen, komt in dit kapittel het volgende voor.

Arbeidsloon aan onderscheidene timmerlieden tot het opwinden en in den grond graven van de groote noodslang, genaamd het *Stuer ghewalt*, ten einde die te kunnen boren.

Item Joessen Claes Peterss, der stat tymmermeester ende Jan zynen knecht, elck 6 daighen ende Merten zynen knecht $4^1/_2$ dach ende sdaighs 3 st. $^1/_2$ ort., inde weke van Sint Galle ende Claes Marcelisse $1^1/_2$ dach. Item Claes voirs. met hem dorde, in de weke Severini, elck 6 daighen ende inde weke Symonis ende Jude, die voirs. Claes met hem derde elck 4 daighen, hebben getymmert ende gewrocht aender noodslangen, die opgewonden, inder eerden geset, omme te boeren, hout dairtoe beslaigen ende tot *Vucht* gehaelt, met meer werck dairtoe gedaen vz. tsamen 7 Rins. gul. 10 st.

Arbeidsloonen tot de fortificatie en aan het geschut.

Item in de weke van Corssemisse, voirs. met hem dorde, elck 3 daighen, inde weke van Jairsdach, die selve met hem dorde, elck 5 daighen ende

inde . . . van 13 dach, Claes voirs. 2 daighen, hebben getymert ende gewrocht buyten die Hynthamerporte, die voerbaelgy, den boem gestaket ende getralyt, een corttauw in een laey geleeght ende die nootslanghe, doen zy geboert was, vutter eerden helpen wynden vz. dit tsamen 4 Rins. gul. 1 st. ort.

Het *Stuer ghewalt* geboord zijnde, uit den grond gegraven.

Item Arnt Stevens met hem dorde, in verscheidene tyde ende weken, aender voirs. nootslangen ende der sleden getymert ende geholpen 26 daighen ende sdaighs 3 st., vz. tsamen 3 Rins. gul. 18 st.

Arbeidsloon aan die noodslang en aan de sleden.

Item in de weke Antony, Claes voirs. met hem 3de, elck 5 daighen, ende Arnt Stevens met hem 3de, elck 5 daighen inde weke Sebastiani, Claes voirs. met hem ander, elck 5 daighen, Arnt Stevens met hem ander, elck 2 daighen ende Peter Janss 4½ dach inde weke Pauli qonfessiones, Claes voirs., 5½ dach ende Merten syn knecht 6 daighen ende sdaighs elcke als boven, hebben gewrocht ende getymert aende stoeninge der nootslange tegens de schieten, 2 ramen opter stat boem, aen der laye ende stellingen der voirs. nootslange, aenden waterboem ende der Hynthamerpoirten vz. tsamen 8 Rins. gul. 8 st. 3½ ort.

Idem aan de stoeningen van gezegd *Stuer ghewalt*, aan 2 ramen om daar tegen te schieten, aan de laay en stelling van dat stuk geschut.

Item inde weke Purificationes Mariæ, Claes voirs. met hem ander, elck 5 daighen, inde weke Valentini, dieselve elck 6 daighen, Peter Janss 6 daighen ende Adriaen van Stabeeck 1 dach ende inde weke Petri ad Cathedra, Claes voirs. 4½ dach ende syn knecht 4 daighen, hebben getymert ende gewrocht die nootslange vuyt ende in helpen doen int proeven opter stat muer, die Orthenporte boven met plancken beschoeten, twackhuys buyten die Hynthamerporte, Baseldonckscheporte, die brug van Pickenporte gerepareert ende tordneys voer traethuys gemaict vz. tsamen 5 Rins. gul 16 st. ort.

Idem voor het uit- en inbrengen van het *Stuer ghewalt* bij het beproeven op stads muur.

Onderscheidene herstellingen aan stads vestingwerken, poorten en bruggen.

Volgen nog andere timmerwerken van herstellingen aan poorten, bruggen en vestingwerken.

De geheele uitgaaf van dit kapittel was 66 Rijns. gul. 18 st. 2½ ort.

Kapittel 58.

Ander vuytgheven van straetsteen, straten te maken, stoppen ende repareren.

Onderhoud van stads straten.

Hiervoor werd uitgegeven 5 Rijns. gul. 4 st. ort.

Kapittel 59.

Ander vutgheven van diversen yserenweerck, in proffyten der voirs. stat verbesicht.

Zijn aankoopen van allerlei soort van ijzerwerk, als sloten, sleutels, gehengen, bouten, scheeren, ankers, wijnbanden, nagels, enz., aan de poorten, boomen, de kraan en stads gebouwen, te zamen tot een bedrag van 38 Rijns. gul. 19 st. ort.

IJzerwerken.

Kapittel 60.

Ander vutgheven vanden weerckluyden, die in proffyten der voirs. stat, in tyde deser rekeninghe gewrocht hebben.

Uitgaven aan arbeiders die in de verschillende ambachten als de timmerlieden, metselaars, enz., hebben geholpen, zoo wel aan stads gebouwen als vestingwerken en artillerie.

Zijn uitgaven aan werklieden, die de timmerlieden, metselaars en straatmakers, materialen aanvoerde en behulpzaam waren, dijkwerkers, slijkslechters, houtdragers, houtklovers en houtzagers, arbeiders tot het stellen en rigten der artillerie en aan de vestingwerken, enz.

De uitgaaf hiervoor was 80 Rijns. gul. 13 st. ort.

Kapittel 61.

Schenkingen van wijnen en gelagen.

Ander vutgheven van schenken van wynen ende gelaigen, diverse Heeren, Prelaten, Edelen, Jonckeren, Steden, Gedeputeerden, Secretarissen ende ander goede mannen, in deser stat, in tijde deser rekeninghe gecomen synde, als hier volght.

Aan den Graaf van *Nassau*, Overste Kapitein van het volk van wapenen.

Inden jersten den Heer van Nassouwen, 12 Octobri, in deser stat comende als *Overste Cappeteyn van den volck van wapenen*, *ende toirloighen voirts te dirigeren*, geschenct 2 aemen 19 quarten wyns, ende noch denselven geschenct, alsoe comende metten peerden, dairom geschickt was 7e February,

Aan den Heer van *Sevenbergen*.

2 aem wyns, ende den Heer *van Sevenbergen* een aem wyns, die aem 9 Rins. gul. vz. 46 Rins. gul. 13 st. 3 ort.

Aan den Heer van *Ravesteyn*.

Item noch alsoe geschenct den Heer van *Ravesteyn*, 12 der stat kannen, die quarte 2 st. ort. vz. 5 Rins. gul. 8 st.

Aan de Gedeputeerde van *Antwerpen*.

Item den Heeren *Gedeputeerden van Antwerpen* alhier zynde, die knechten vander *Langerstrate* mede te betalenen, den lesten Aprillis geschenct 7 der stat kannen, die quarte 2 st. 1½ ort. ende tot Jans die Cock gehaelt vz. 59 st. 3½ ort.

Idem en aan die van *Mechelen*.

Item den Heeren *Gedeputeerden van Antwerpen voirs. ende van Mechelen*, alhier zynden in Septembri metten penninghen, die voirs. knechten te betalenen, ende hen bestelbrieven over te nemenen, 53 quarten geschenct ende ter voirs. plaetsen gehaelt, die quarte 2 st. ort. vz. 5 Rins. gul. 19 st. ort.

Aan Graaf Floris van Bueren Heer van IJsselsteyn.

Item op Snte Bartholomeus dach, Heer *Florys van Ysselsteyn*, Cappeteyn van den oirloige, geschenct 6 der stat kannen, ten prise en plaetse voirs. gehaelt vz. 54 st.

Aan den Heer van *Ravesteyn*.

Item noch geschenct den Heer van *Ravesteyn* ½ aem wyns, omtrent St. Jans dach, tot Joseph in Spangie gehaelt vz. 5 Rins. gul. 12½ st.

Aan den Maarschalk der Keizerlijke Majesteit.

Item ten selven tyde van St. Jansdaighe, geschenct den Mairscalck vander Keyserlicke Ma. 8 der stat kannen, ter voirs. plaetse gehaelt, die quarte 2 st. ort. vz. 54 st.

Aan den Dekon van St. Jan, om de statie te maken bij de processie en bij den omgang van ons Lieve Vrouw.

Item ten selven tyde, inder processien ende omganck van onser Liever Vrouwen, den Deken van Sint Jans, die de stacie vanden eerweerdighen heilighen Sacrament te draigenen, gehalden heeft, geschenct 4 der stat kannen ten voirs. prise vz. 27 st.

1512.

Item ten selven tyde, den Heeren Prelaten, Scouteth, Scepenen ende ander Heeren ende goede mannen, voer den vuytganck vander processien, inder capittel camer geschenct ende aldair gedroncken 20 quarter wyns, ten voirs prise ende in scoenbroet, byer ende kerssen 16 st. vz. 3 Rins. gul. 1 st. Aan Prelaten, Schout, Schepenen en andere Heeren, in die processie medegegaan zijnde.

Item noch geschenct, des Goensdachs voer S[t]. Jacops dach, den Artilry Meester der Keyserlicke Ma. 4 der stat kannen, ter voirs. plaetse en priese gehaelt vz. 27 st. Aan den Artillerie-meester der Keizerlijke Majesteit.

De geheele uitgaaf van dit kapittet was 77 Rijns. gul. 16 st. 1$^1/_2$ ort.

Kapittel 62.

Ander vutgheven van alrehande ende diverse saken, in tyde ende jerste dorde jairen des voirs. gecommitteerden.

Behalve de gewone, steeds bij dit kapittel in uitgaaf gebragte posten, komen er nog de volgende merkwaardige zaken voor.

Inden jersten, 4[a] Octobri ter *comme* (*) gegaen, omme te besegelen seker lyffpensie(oen) brieven, 10[a] Septembri A°. 11 lestleden op een lyff vercocht, als voer die porcie deser stat inder 80,000 gul., byden Staten van *Brabant* geconsenteerd, omme tvolck van wapenen 4 maenden tonderhouden, dair mede te betalenen, ende oick te besegelen, die commissie der voirs. gecommitteerden, doen gegeven 5 scepenen, 3 gezwoerenen, eenen Raidsman, 4 ambachten (Dekens der) ende Lodewich van der Lynden, smyt, elcken 2[en] quarte wyns, 3 Secretarissen, 2 groen roye, 2 gecommitteerden (en) hueren clerck, elcken tquarte wyns, 2 onder clercken, ende den 2[en] costeren voer onse Lieve Vrouwe sittende, elcken een mengelen wyns, die quarte 2 st. vz. tsamen 4 Rins. gul. 16 st. Bezegeling van lijfpensioen of lijfrentenbrieven. Idem der akte van commissie van de nieuwe gecommitteerden. Schepenen, Gezwoorens, Raden, Dekenen der ambachten, Secretarissen, groenroedens, enz., welke daartoe medewerkte, met wijn beschonken.

Item Henricke Glaviman, voer syn huys *die Lavoir*, dair die voirs. gecommitteerden huer beweynde, regimente ende administratie hebben gehadt, in diverse manieren deser stat goeden te innen, ontfangen, colligeren ende bewaeren, ende wederom van elcken int zyne, vuyt te ghevenen soe behoerde ende tselve gebuert is, vander huyshueren vander jaire deser rekening bet. 25 Rins. gul. De rekenkamer door gecommitteerden van het huis *Rodenborch* naar het huis het *Gulde Lavoir*, thans de *Klinkletters*, op den hoek der Kolperstraat en Markt, overgebragt.

Item den 2[en] costeren van Sint Jans kercke, van die sluyt- ende ontsluyt clock, des avonts, noens ende des morgens te luydenen, ter porten opganck ende sluyten te luydenen, nae ordinancie deser stat, beginnende op Sinte Katharynen avont ende eindende 3[a] Marcy, dairvan tsamen betaelt 6 Rins. gul. 7$^1/_2$ st. Betalingen voor het sluiten en ontsluiten van stads poorten.

Item Henricke Broeck, Jannen van Tangeren, Steven Becker, Jannen Poortbewaarders om

(*) De *comme* was een zware eiken kast met lood gedekt, zware eiken deuren, gesloten door twee verschillende sloten, en daarenboven nog met twee ijzeren dwarsboomen, waar aan groote hangsloten. Daarin werden niet alleen de stads groote en kleine zegels ad legatie bewaard, maar ook de privilegien en andere gewigtige stukken. Zij stond in een kamertje ter westzijde der cathedrale kerk van S[t]. Jan. Thans is zij geplaatst in het stedelijk archief.

de in- en uitgaande op te schrijven.

Arentss, Roeloff den Zeyssemeker, Henrick van Zomeren, Staes den Mesmeker ende Dircke Willemss, van dat zy inder veden, alsoe der stat poirten by daighe gehuedt ende bewaert hebben, omme kennisse van elcke te hebbenen, innecomende ende vuytgaende, elck den tyt van 25 daigen, eynde 3a Mercy voirs. ende sdaigs elcken 2 st. vz. tsamen 20 Rins. gul.

Wakers buiten de poorten.

Item Jannen Persoens, Jannen Pouwels, Jannen die Wraetselair, Jannen Steenhouwer, Jannen van Tricht, van dat zy in diverse tyden van den oirloige, buyten porten die scaerwaeck gehouden hebben, hen dairvan betaelt tsamen 18 Rins. gul. 11 st.

Wakers te *Kessel* en te *Maren*, op de *Maas* aldaar en bij het geschut, toen de burgers van *'s Hertogenbosch* bij *Rossem* de nederlaag kregen.

Item Willemen Peterss ende Willemen die Houtzeger, van dat zy die scaerwaeck tot *Kessel* ende *Maeren* gehouden hebben op onser Liever Vrouwe Lichtmis dach ende des anderen daighs opter *Mase* 2 daighen ende 2 nachten, bet. 20 st. Thomas Goyartss, van dat hy vier nachten die bussen, ten selver tyde toen ons bourgers tot *Rossem* nedergeworpen waeren, gewaeckt heeft 8 st. vz. tsamen 28 st.

Schadeloosstelling aan burgers, van regerings wege, gedurende den oorlog belast geweest met het onderzoeken der dag- en nachtwachten binnen de muren der stad *'s Hertogenbosch*.

Item Mathys Stoters, Arnt Beys, Philippus Sanders, Gerit Willemsen, Gerit Petersen, Petel Toelinck, Arnt van den Yseren, Peter Becker, Gerit Colen, Ghysbrecht Loekeman, Lambrecht van den Boegaert, Lambrecht van den Broeck, Rutger van Meyelsfort ende Peter Byts, van dat zy ter ordinancie van deser stat, in tyde van den voirs. veden, die dachwaeck ende nachtwaeck gevisiteert hebben van den 18ten Novembri totten 2te Merti, belopende over allen 194 daigen ende sdaighs 3½ st. vz. tsamen 33 Rins. gul. 19 st.

Boom- en poortbewakers.

Item Symon Lambrechtse, van den *Boem*, Roeloff die Zeyssemeker, van *Pickeporte*, Reynder Potteye, vander *Ortenporte*, Claes Geritss, vander *Coeporte*, Claes Balyart, vander *Baseldonckscherporte* ende Wonter Bott, vander *Hynthamerporten*, van dat zy elck den tyt van 50 daigen die voirs. porten verwaert ende gehuet hebben als boven ende sdaigs elck 2 st. vz. tsamen 30 Rins. gul.

De uitgaaf van dit kapittel was 1102 Rijns. gul. 1 st. 3 ort.

De geheele uitgaaf was 54,424 Rijns. gul. 14 st. 1½ ort.
" " ontvang " 41,618 " " 11 " 2½ "
Nadeelig slot 12,806 Rijns. gul. 2 st. 3 ort.

De restantrekening der achterstallige schulden, wordt aan het slot dezer rekening volgender wijze verantwoord.

Achterstallige stads schulden van 1496—1513.

Ende alsdan te wetenen, hoe vele deser stat, ten slote van deser ende andere voirledene rekeninghen van diverse Rentmeesteren, voer den inghanck vander jersten state, ende dairnae byden zesse gecommitteerden, in tyde van den state van jairen tot jairen, als van resten lopenden, ende achterstellen, renten lopenden, ende achterstellen, renten verschenen tot Bamisee 1512 *ende excluys, ende hiervoer inden vutgeven niet betaelt, geassigneert oft beleeght en zyn, mair alnoch sculdich is, blyckt by declaratie van elcken int zyne ende alhier volght:*

Inden jersten, soe bleef dese stat sculdich in der leste rekeninghe Mertens van Elmpt ende Wouter Bolcx, als tsamen Rentmeesteren deser stat, van den jaire Remigy 1495 incluys tot Remigy dairnae 1496 excluys, van lyff- ende losrenten 28,358 Rins. gul. 15 st., opt welck in voir gaenden ende den vutgeven deser rekeningh, nae declaratie der selve in diverse manieren, is bewesen, assigneert ende betaelt 23,417 Rins. gul. 4 st. 3½ oirt. ende die afgetoigen blyft die stat dairvan noch sculdich 4941 Rins. gul. 10 st. ½ ort.

Item, insgelicx inde leste rekeninghe, Lambrecht van den Boegaert ende Henrick van Ophoven, als dairnae tsamen Rentmeesteren deser stat, van Remigy 96 incluys tot Remigy 97 excluys, van lyf- ende erfloss renten bleef dese stat sculdich 28,293 Rins. gul. 1 st., opt dwelck is alsoe bewesen ende betaelt 15,698 Rins. gul. 15 st. 13 plac. ende die afgetoigen, soe blyft die stat dairvan noch sculdich 12,594 Rins. gul. 5 st. ½ plac.

Item noch dairnae inde leste rekening Dirck Goyartss van Gestel ende Willem Janss, als tsamen Rentmeesteren van den jaire Remigy 97 incluys tot Remigy 98 excluys, van lyff- ende losrenten bleeff dese stat sculdich 28,071 Rins. gul. 3 st. 3½ oirt. dair op als boven is bewesen ende betaelt 14,684 Rins. gul. 10½ st. ende die afgetoigen, soe blyft die stat dairvan noch sculdich 13,386 Rins. gul. 13 st. 1½ ort.

Item ende noch den selven Rentmeesteren van der corpus ende beweynde huer rekeninghe, bleef die stat hen sculdich 358 Rins. gul. 13 st. 4 plac., opt welck alsvoer is bewesen ende betaelt 223 Rins. gul. 12 st. 4 plac. ende die afgetoigen, soe blyft die stat dairvan noch schuldich 135 Rins. gul. 1 st.

Item, dairnae inde leste rekeninghe der Rentmeesteren van Remeys 98 incluys tot Remeys 99 excluys, Jans van Wyck ende Ghysbrecht van Hulst, van lyff- ende erflosrenten bleef dese stat sculdich 27,732 Rins. gul. 13 st. 3½ ort., dairop als boven is bewesen ende betaelt 15,283 Rins. gul. 15 st. ½ ort. ende die afgetoigen, soe blyft die stat dairvan noch sculdich 12,448 Rins. gul. 18 st. 3 ort,

Item, noch bleef dese stat den selver Rentmeesteren van den beweynde ende corpus huer rekeninghe schuldich, dairop niet betaelt en is 55 Rins. gul. 13½ st.

Sume dat dese stat ter cause van achterstellen ende renten, voer den inganck vanden STATE *verschenen, sculdich is, beloept tsamen* 43,562 *Rins. gul.* 1 *st.* 10½ *plac.*

Ende dair nae, bleef deze stat den jerste zesse gecommitteerden totten regimente ende polotien deser stadt, Geritte Moens qum suis, als van Remigy 1499 tot Remigy 15^c vive (1505) excluys, nae declaratie van hueren state ende commissien, tsamen sculdich 6281 Rins. gul. 3 st. 12½ plac., dairop tsamen in voirgaende rekeninghe is betaelt ende geassigneert

5675 Rins. gul. 5½ plac. ende die afgetoigen, soe blyft die stat dairvan noch sculdich 605 Rins. gul. 3½ st.

Item ende noch dairnae, bleef dese stat sculdich dien navolgenden zesse gecommitteerden Jannen Kenepart qum suis, van hueren tyde van 3en jairen, van Remigy 1505 incluys tot Remigy 1508 excluys, 6883 Rins. gul. 18½ st., alsoe dat die stat, mits declaratie van voirleden rekeningh dairvan niet méér sculdich is ende noch rest 381 Rins, gul. 12 st.

Item, ende noch bleef dese stat inde voirgaende rekeningh, der zesse gecommitteerden Dircke van Hedel qum suis, van ruteren sculdich 11,618 Rins. gul. 14 st. 8 mithen, ende dairop hier voer inden jersten capitlen van den vutgeven deser rekening is betaelt 10,968 Rins. gul. 9½ mith. ende die afgetoigen, soe blyft die stat dair van noch sculdich 650 Rins. gul. 13 st. 46½ mith.

Ende alsoe die selve gecommitteerden Hedel qum suis, dair tegens, deser stat vanden beweynden ende corpus huer rekening sculdich bleven 1879 Rins. gul. 9 st. 4½ plac., ende is die by hen voer dese stat ter cause van den oirloige betaelt, dairomme alhier nyet.

Item ende noch, trest van deser rekeningh, hiervoer inden vutgheven vercleert, blyft dese stat sculdich den zesse gecommitteerden deser rekening 12,806 Rins. gul. 2 st. 3 ort.

Summa dat die stat, bynnen state ter cause van oirloige, tachteren ende noch sculdig is beloept 14,443 Rins. gul. 12 st. 10½ mithe.

Summa summaris, dat dese stat voer ende nae den state, ter cause vander oirloigen ende anderssins, tsamen schuldich is beloept 58,005 Rins. gul. 14 st.

N°. 22. Rekening van St. Remeys 1512 tot St. Remeys 1513.

2e REKENING DER LAATST VOOR DRIE JAREN BENOEMDE GECOMMITTEERDEN.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, accijnsen en andere belastingen, renten, enz., als in voorgaande rekening.

Kapittel 10.

Alderhande zaken.

Bijdrage der steden, vrijheden en dorpen in de meijerij, ter zake van den oorlog met *Gelderland*.

Item van den extract ende rekeningh, den platten lande aengaende, dairinne die voirs. gecommitteerden, seker penningen van hen ryden, bodenloen, van buscruyt, bussen, loot, pylen ende anderssins, ter cause van den oirloige ende tot gemeyn proffyte vanden platten lande ende der stat, van Remigy 1512 tot Corssemisse 13 verschoeten hadden, ende byden Gedeputeerden vanden selven platten lande, jerst dairop bescreven, dairvan geaccordeert ende overcomen, der stat van des voirs. is, by den platten lande te betalen

ende van elcken stat, vryheit ende dorpen vander meyerien ontfangen, beloepende tsamen 1500 Rins. gul.

Item alsoe int eynde, als in Septembri A°. 12 die viauden van *Geldre* voer deser stat poirten quamen, branden, roefden ende vangen (te) *Hyntham* ende *Orthen*, ende oick die vyff veenkens, die naegebueren buyten Pickenpoirte ende *tRoot* (*) vutgetheert hadden, die hen gecommitteerden van asseynsen van byer ende maelgelt vele sculdich waeren, ende te dieren tyt, mits hueren scaiden, nyet en consten betalen, alsoe vut huer jerster rekeningh gebleven ende nyet gerekent (in ontfang) ende nae geint ende ontfangen, beloepende tsamen ende in deser rekeninghe gestelt 796 Rins. gul. 3 st.

Op het einde van September 1512 waren de Gelderschen voor de poorten van *'s Hertogenbosch*, beroofden en verbrandden *Hintham* en *Orthen*, de 5 vaantjes krijgsknechten in dienst der stad en de meijerij teeren aan de andere zijde der stad *Vucht* en het gehucht het *Reut* uit, de ingezetenen van die dorpen en gehuchten konden daarom hunne accijnsen niet betalen.

De geheele ontvang was 48,429 Rijns. gul. 5 st. 10½ plac.

UITGAVEN.

De kapittels als gewoon gebragt, die geene bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

Kapittel 10.

Uitgaven van penningen aan den genadigen Heer als Hertog van Brabant, voor de loopende bede, met meer andere toegestane penningen, in plaats van dien ter zake van den oorlog.

Hertogelijke beden en andere den Hertog en voor den oorlog toegestane en betaalde gelden.

Afrekening met Cornelis Diebier, Rentmeester des Hertogs in het kwartier van *'s Hertogenbosch*, van de beden den Hertog toegestaan, tegen de door de stad en hare meijerij voorgeschoten oorlogskosten.

Inden jersten, alsoe onsen genedichsten Heer, als 4de 6te termyn, te Corssemisse 12 vander loepende bede vanden 70,000 ponden Artois, voer die porcie deser stat verschenen waeren 2257 Rins. gul. 19 st. ½ oirt. ende van gelycke S^{t}. Jansmisse 13, als 5te 6ste termijn vander selver bede 2257 Ryns. gul. 19 st. ½ oirt., ende vanden voirs. termijnen met oick anderen consenten ende termynen, byden drien Staten slants van *Brabant*, ten ocsuyne vanden oirloige ende tvolck van wapenen te onderhouden, gedraigende, mits rekeningh byden Commissarissen van den oirloige, gecommitteerden ende gedeputeerden dezer stat ende meyerien, met *Cornelis Diebier* als rentmeester ons voirs. genedichsten Heer in deser quartier, dairvan gehouden, met acquyten ende desargien by onsen genedichsten Heer ende Vrouwen, der stat ende meyerye verleent; soe dat die penningen, ten onderhouden van den volck van wapenen in defensien slants hadden verschoeten, betaelt, ende byden selven Rentmeester vander stat ende meyeryen alsoe egheen penningen ontfangen, maer acquiten ende desargien als voir. Ende voir ende eere dese stat ende meyeryen die voirs. desargien ende acquysen hebben kunnen vercrygen ende impetreren, hebben die gecommitteerden deser rekeningh, vut hueren ontfanck, over die porcie deser stat, in handen van den Commissarissen ende andere Cappeteynen ende Hoeftluyden vanden Oirloige ende ruyteren, dairtoe verschoeten ende betaelt ende alsoe niet mede gegaudeert inde voirs. acquyten, etc., te wetene: inden

(*) Het *Reut*, vroeger een gehucht bij en tot de stad *'s Hertogenbosch* behoorende, thans het fort *Isabelle*.

jersten, alsoe die voirs. stat ende meyerye, inde rekeningh van die beden ende andere consenten, metten voirs. Rentmeesteren gehouden, gebruict ende afslach gedaen hebben sommige gracien, die ennige vander voirs. meyeryen, voer tyden met hueren groeten scaiden ende verliesen van den oirloige, van onsen genedichsten Heer van sekeren jairen ende termynen vercregen hadden, nae inhoudt haeren octroyen, ende die selve by gelycke, soe die gracien gementelick gedient hebben te rembourseren, soe zy gecommitteerden inden ontfanck hier voir gestelt hebben, van dien ende anderen penningen voor die vander meyerien verschoeten, 1500 gul. ontfangen te hebbenen, alhier wederomme die selve gracien geset, in forme soe sy gedient hebben, vutgegeven te wetene: der stat van *Eyndoven* vander voirs. termyn van 2en jairen 114 ponden 8 sch. Artois, dien van *Buedel* 41 ponden 8 s., dien van *Zoerendonck* ende *Maerheze* 79 ponden, dien van *Doernen* ende *Vlierden* 420 ponden ende der vryheyt van *Oisterwyck* 43 ponden 12 s. Artois vz. tsamen 698 Ryns. gul. 8 st.

Gratien op hun aandeel in de beden aan de stad *Eindhoven* en sommige dorpen door den Hertog verleend.

Item Joncker *Maximiliaen van Sevenbergen*, 28 Octobri Anno 12 (1512) by bevele vander gemeynre stadt, nae dien hy aengenomen was, met 100 peerden der stat ende meyeryen te dienen, betaelt 100 Rins. gul.

Joncker Maximiliaan van Sevenbergen met 100 ruiters en paarden in dienst der stad en de meijerij aangenomen, geschil en proces met hem.

Item Peter van der Hert, coepman *tAntwerpen*, nadien Joncker Maximiliaen, vander stat ende meyerien groete penningen heysschende was, ter cause zyns diensts van 100 peerden voirs., over oft omtrent 7000 gl. gedraigende, ende dairop geseegt wairt, dat hem orlof gegeven was, hij sustineerde die contrarie, ende mandamenten dairop geimpetreert hadde, alsoe by onser genediger Vrouwen wairt geappointeert te namptizeren 4000 Rins. gul. ende die verworven aen Peter vander Hert voirs., op financien, etc., ende die alsoe voirdie porcie deser stat, als den 4de penninck betaelt, beloepende 1000 Rins. gul. ende voir die financien betaelt 136 Rins. gul. q. vz. tsamen 1136 Rins. gul.

Item dair nae, die voirs. stat ende meyerie processe te hove, tegens hem van *Sevenbergen* hebben moeten sustineren voer trest, alsoe dat by tusschen spreken van gueden mannen, die voirs. zake waert myndelick getracteert ende geaccordeert, dat men hem byder stat ende meyerien betalen soude voer zyn actie voirs. 3500 Rins. gul., beloepende dairvan den vierden penninck, die porcie deser stat ende betaelt 875 Rins. gul.

Item, vut ordinancie ende bevele vander stadt, ende gecommitteerden van den oirloige, Campen qum suis, 6a Octobri A°. 12, Hans Keyser den Hooftman, betaelt voor hem en zeyndere knechten soldie, die somme van 200 Rins. gul.

Betaling aan den Hoofdman Hans Keyser.

Item 7 Novembri Anno 1512, ter ordinancie als boven, Peter van Luxemborch, Hooftman, een van de vyf veenkens, opt quonsent vander geheelder settinge, verschoeten ende betaelt die somme van 2401 Rins. gul.

Item ter ordinancie ende bevele als boven, den Hertoige van *Bruyneswyck*, omme te onderhouden ofte aen te nemenen zeker voetknechten van boven comende, ende nyet over te ghaen by den vianden van *Geldre* ende elcken

Idem aan den Hertog van *Brunswijk* voor het aannemen van Hoogduitsche voetknechten.

eenen gulden inde hant te geven betaelt 10ª May A°. 13, 1000 gouden gul. q. vz. 1400 Rins. gul.

Item ten bevele ende ordinancie als boven, Henricke Valck, Hooftman, tot *Geffen* liggende, overmits die vergaderinge der vianden van *Geldre*, den tydt van acht daigen aengenomen met 104 soldeniers, die seven daigen voir eenen Philips gul. den 28 July 13, beloepende 118 Philips 14 st. ende die betaelt q. vz. 148 Rins. gul. 4 st. Item aan den Hoofdman Hendrik Valk.

Item ter ordinancie ende bevele deser stadt, Hans Scroeder, coepman *tAntwerpen*, voer Bertholt van der Heyden, betaelt dusent gouden gul. oft die weerde, van 28 st. tstuck, die dese stad in leeninge van hem ontfangen hadde, ter cause van den oirloige, ende soe dieselve dusent gouden gulden by financien geworven wordde, betaelt voer die selve financien 70 gouden gl., gelyck die stadt huere brief ende zegel dairvan gegeven hadde 10ª May A°. 13 vz. tsamen 1498 Rins. gul. Terugbetaling van geleende gelden ter zake des oorlogs.

Item Jacoppen Herbst, Scriever des Hertoigen van *Bruynneswyck*, by bevele ende ordinancie deser stadt, 27 February A°. 12, in dusent gouden gul., die dese stadt ende meyerie verschieten moste, omme zyn ruyteren te betalenen, voer die porcie deser stadt verschoeten 250 gouden gul. q. vz. 350 Rins. gul. Stads aandeel in de betaling der ruiterij van den Hertog van *Brunswijk*.

Kapittel 11.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Gezwoornen, Gedeputeerden, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten van Brabant en in andere der stads zaken en van die harer meijerij uitgezonden.

Afgevaardigden en Commissarissen voor de stad en de meijerij waren: Afgevaardigden ter Staten van *Brabant* ten Hove en in andere zaken.

Lambrecht van den Boegaert, Raadsheer.
Mr. Marten de Greef (Greve) stads Secretaris.
Frans Toelinck, Schepen.
Gosewyn van Brecht, Raadsheer.
Jan van Erp, Schepen.
Willem Pynappel, Burgemeester.
Symon van der Couderborch, stads Secretaris.
Peter die Borchgreef (de Borchgrave van Altena), Raadsheer.
Dirck die Borchgreef (de Borchgrave van Altena), Schepen.
Henrick die Leeuwe, Raadsheer.
Marten van Campen, Schepen.
Mr. Jan van Vladeracken, Heer van *Geffen*.
Geerlinck die Rover.
Jan van Berckel.
Gerit van Berckel.
Mr. Claes Kuyst, stads Secretaris.
Mr. Jan Lombarts, Secretaris van *Oisterwyck*.
Jan van Kessel, Schout van *Boxtel*.

Adriaan Voss.
Jan van Baecx Ridder, Onderschout.
Lambrecht Millinck.
Mr. Raes Raesen, Doctor.
Mathys in den Rinck.
Lucas van Erp.
Arent Beys, Raadsheer.
Philippus Sanders, Raadsheer.
Mathys Lambertsz, Raadsheer.
Charle Cleynart, Schout van *Kempenlant.*

De voornaamste in dit kapittel voorkomende zaken zijn:

Afgevaardigden ter Staten, ter zake van de verdediging des lands.

In den jersten, Lambrecht van den Boegaert, Raidsman ende Meester Marten die Greef, Secretaris, ter ordinancie des Heeren ende deser stat, 4 Octobri A°. 12, nae *Bruessel* ter dachvart gereyst ende aldair by onser genediger Vrouwen bescreven, opt stuck van den frontieren te besorgen, met meer ander pointen, etc.

Twee afgevaardigden aan de eerste toegevoegd, mede om te solliciteren de betaling der ruiterij.

Frans Toelinck, Schepen en Goessen van Brecht, Raadsman, werden op den 21 October voormelde afgevaardige nagezonden, om hen op die voors. dagvaard bij te staan en te solliciteren „die ruyteren van den 2en maanden van Octobri ende Novembri te betalenen."

De stad *'sHertogenbosch* zendt Commissarissen aan de Heeren van *Antwerpen*, te *Bergeik* zijnde om de aldaar liggende knechten van *Wissem* te betalen, ten einde te kennen te geven dat de stad *'s Hertogenbosch* haar aandeel in die betaling niet kon opbrengen.

Item Jan van Erpe, Scepen, Willem Pynappel, Bourgermeester ende Meester Symon van der Couderborch, Secretaris, vut ordinancie deser stat, gereden 29 Octobri tot *Eyndoven* ende voirts tot *Bercheyck*, by den Heeren van *Antwerpen*, die aldair laigen, verwachtende die porcie deser stat ende meyerien, omme die knechten van *Wyssem*, die aldair laigen, te betalenen, ende ons dairvan te excuseren, gemerct ter selver tyt nyet mogelick en was penningen dairtoe op te brengen.

Erflosrenten ten laste der stad en de meijerij, voor de voldoening van oorlogskosten, verkocht.

Peter die Borchgreef, Raadsman, werd daags voor den laatsten October (1512) naar *Antwerpen* en *Brussel* gezonden, om ter zake van den oorlog, voor 1000 Rijns. gul. erflosrenten op de stad *'s Hertogenbosch* en hare meijerij te verkoopen, ter welker zake hij op 14 November eene nadere reis naar *Brussel* en *Leuven* moest doen.

Afgevaardigden naar *Antwerpen* en *Mechelen*, om ter zake van de bewaring der grenzen in toekomende tijden, maatregelen te nemen.

Item Dirck die Borchgreef, Scepen, Henrick die Leeuwe, Raidsman ende Meester Marten voirs., 14a Novembri nae *Antwerpen* ende *Mechelen* ter dachvaert gereyst ende tsamentlick te communiceren, in toecomende tyde op die bewaernisse der frontieren, ende onser genediger Vrouwe dair van te adverteren ende seker besorgh dair van te doen.

Generale dagvaard der Staten, door den Keizer uitgeschreven tot het aanhooren van het voorstel des Keizers en van den Aarts-Hertog, om een einde aan den oorlog te maken.

Item Marten van Campen, Scepen, Meester Jan van Vladeracken ende Meester Symon voirs., 9 Decembri op die generale dachvart van allen den landen, by de Keyserlicke Maj. bescreven, gereyst, omme te aenhooren die opinien derselver K. Ma. ende ons genedichsten Heeren den Erts Hertoighe ende een eynde van den oirloige te hebbenen ende oick ander lasten van penningen op te brengenen ende te werven.

Item Geerlick die Rover, Jan van Berckel ende Meester Claes Kuyst, Secretaris, 23 Decembri nae *Antwerpen* metten Hertoige van *Bruynneswyck* gereyst, onme aldair metten anderen steden van *Brabant* opt stuck van den oirloige ende die frontieren te besorgen, te communiceren. 1513.

Commissie met den Hertog van *Brunswijk* naar *Antwerpen*, om met de andere steden van *Brabant*, op het stuk van den oorlog en de bewaring der grenzen te beraadslagen.

Item Dirck die Borchgreef, Mr. Jan van Vladeracken, Jan van Berckel, Peter die Borchgreef, Meester Symon voirs. ende Meester Jan Lombarts, Secretaris tot *Oisterwyck*, 18 January tsamenlick nae *Mechelen* op die voirs. generaele dachvart gereyst, aengaende 5000 payen voor vier maenden ende 10,000 payen voer zesse maenden, in defensie slants, te onderhouden.

Generale dagvaard voormeld, te *Mechelen* gehouden.

Item Heere Jan van Baecx, Ridder ende Onderscouteth deser stat, Marten van Campen, Lambrecht Millinck, Jan van Berckel ende Meester Symon voirs., 20 February tot *Breda*, byden Hertoighe van *Bruynneswyck* gereyst, omme te aenhoeren zynder opinie ende propotitie

Commissie naar *Breda* om het oordeel en het voorstel van den Hertog van *Brunswijk* te hooren.

Heer Jan van Baecx, Ridder, reisde andermaal met 7 personen op den 25en February by den Hertog van *Brunswijk*, te *Boxtel* zijnde, om met zijn genaden te spreken, mits hij opwaards zou reizen naar den Keizer.

Commissie aan den Hertog van *Brunswijk* te *Boxtel*.

Item Heer Jan voirs., Lambrecht Millinck, Jan van Berckel, Mr. Symon ende Mr. Jan Lombarts voirs., penultima February nae *Mechelen* op die dagvart gereyst, omme conclusie metten anderen Staten van *Brabant* te maken op die voirs. peticie by den Hertoighe van *Bruynneswyck* tot *Breda* gedaen.

Dagvaard ter Staten te *Mechelen*, om conclusie te nemen en de petitie des voors. Hertogs.

Item Meester Symon voirs., 11 Merte na *Mechelen* gereyst, omme te aenhoeren die antwordt van den steden *Loven*, *Bruessel*, die in de voirs. peticie tot *Breda* gedaen, nyet geconsenteert en hadden, ende oick mede te impetreren, dat diegheen die alhier provande halen soude, (zullen) varen den auden gewoenlicken wech.

Item om te aanhooren het antwoord van *Leuven* en *Brussel* die tegen voors. petitie gestemd hadden.

Op den laatsten Maart ging die afgevaardigde andermaal na *Mechelen*, om het antwoord van voirs. steden te aanhooren, die alnog geen consent gegeven hadden.

Vervolg der handelingen ten dezen.

Voorts om te communiceren met den Heer van *Sevenbergen*, aangaande zijnen eisch, etc. Zij kwamen echter, op eene te *Tilburg* ontvangen tijding, naar *'s Hertogenbosch*, om andermaal op den 11 April naar *Antwerpen* en *Mechelen* en van daar wederom naar *Brussel* te reisen, ten einde op den eisch van den Hertog van *Brunswijk* te helpen concluderen.

Op den 3 Mei werd andermaal naar *Brussel* ter dagvaard gereist, tot toestemming in de begeerte des Hertogs van *Brunswijk*, om hem soldij te geven voor 800 paarden en 1500 voetknechten, op welke reis den 5 Mei een ander gedeputeerde volgde, voor het maken van een eindslot aan die dagvaard, achtervolgens zeker hem mede gegeven voorwaarden en bescheiden.

Item Marten voirs., 16 Meye nae *Antwerpen* gereyst, ende voirts metten gedeputeerden van *Antwerpen*, die dairtoe gecommitteerd waeren, nae *Bruessel* te reysenen ende den paeys te versuekenen, etc.

De gedeputeerden van *'s Hertogenbosch* met die van *Antwerpen*, verzoeken te *Brussel* om den vrede te sluiten.

Item Mr. Frans Toelinck, Jan van Berckel ende Gerit van Berckel, 21 Meye nae *Bruessel*, by onser genediger Vrouwen gereyst, ende (om) te

Nader verzoek om den vrede of het sluiten van een bestand.

1513.

versueke van den tegenwoirdigen oirloige paeys ofte bestant, mits den groeten scaden ende verliesen der ingezetenen van desen quartiere ende dairop metten anderen gedeputeerden vanden steden te communiceren.

Commissie naar *Brussel* aangaande de betaling des Hertogs van *Brunswijk* en om den vrede of een bestand te verzoeken.

Item die Heer van *Geffen*, Meester Raes Raessen, Doctor ende Meester Marten voirs., 4 Juny nae *Bruessel*, met sekere instructie hen mede gegeven, gereyst, aengaende de betalinge des Hertoige van *Bruynneswyck* oick te solliciteren (om) paeys oft bestant.

Dagvaard der Staten te *Brussel* ter zake het bestand en om het traktaat te sluiten.

Item Marten van Campen, die Heer van *Geffen* ende Mathys in den Rinck, den lesten Juny nae *Bruessel*, op die dachvaert aldair bescreven, gereyst, ter cause van den bestande, ende het tractaet te sluyten, ende voirts op die sake des Heeren van *Sevenbergen* te solliciteren.

Commissie aan den Graaf van *Nassau* naar *Breugel* en *Eindhoven* ter zake van zijn schrijven om met de gedeputeerden der Meijerij niet te communiceren.

Item ten voirs. daighe, Meester Frans, Meester Raes, Lambrecht Millinck, Goessen van Brecht ende Symon voirs., gereyst nae *Broegel* ende *Eyndoven*, by den Greve van *Nassouwen*, vut synen bescriven, ende dat, omme metten gedeputeerden vander meyerien nyet te communiceren.

Dagvaard der Staten te *Brussel*, met zekere instructie om op het sluiten dier dagvaard te antwoorden.

Item 7ª July, Meester Marten voirs., nae *Bruessel* (gereyst), met sekere instructie hem mede gegeven opt sluyten vander dachvart, ende dairmede te antworden.

Commissie naar *Brussel*, met brieven van den Graaf van *Nassau*, aangaande de gevangenen en het beschrijven van het platte land.

Item Meester Symon voirs., 11 July gereyst met brieven des Heeren van *Nassouwen*, aengaende den gevangen ende den bescriven van den platten lande tot *Bruessel*.

Dagvaard te *Brussel* der Staten van *Brabant* en *Holland*, ter zake van het bestand.

Item den Heer van *Geffen*, Mr. Raes, Marten van Campen, Meester Marten ende Meester Jan Lombarts, 23ª July ter dachvart, te *Bruessel* bescreven, gereyst, byden Staten van *Brabant* ende *Hollant*, opt stuck vanden voirs. bestande.

Commissie naar *Antwerpen*, om met de commissie dier stad te solliciteren, dat het sluiten van een bestand niet worde geschorst, en dit op de tijding, dat de Geldersche gedeputeerde te *Antwerpen* zijnde, niet naar *Brussel* ten Hove durfden reizen.

Item Lambrecht van den Boegaert, 27 July ter ordinantie deser stat gereyst tot *Antwerpen*, overmits der famen, dat die Geldersche gedeputeerden aldair waeren, ende ten Hove nyet dorsten reysen, ende alsoe met dien van *Antwerpen* te solliciteren tconcept vanden bestande niet te schorssen.

Commissie aan den Graaf van *Nassau* te *Eindhoven*, ten einde zijne genade over het hem aangedaan ongelijk, door den Hertog van *Brunswijk* aan het hoofd van het leger te plaatsen, tevreden te stellen.

Item Lucas van Erpe, Lambrecht Millinck ende Meester Symon voirs., 28 July tot *Eyndoven*, naeden Heer van *Nassouwen*, gereyst, omme zynder genaden van zynen abolch (verbolgenheid) te vreede te stellen.

Commissie in het kw. van *Oisterwijk* om het volk op de been te houden bij klokkenslag, vermits de tijding van de Gelderschen ontvangen.

Item Peteren die Borchgreef, met eenen plackaet 27 en 28 July int quartier van *Oisterwyck* gereden, overmits der tydingen van den Gelderschen, tvolck metten clocken slaich opten beenen te houden.

Vervolg van het proces met den Heer van *Sevenbergen*.

Item Meester Claes Knyst, 2ª Augusti nae *Bruessel* gereden, omme te verheffen die appellatie tegens den Heer van *Sevenbergen*, verbo gedaen, ende dat tegens alsulcke executie byden duerweerder Colyn de Late, ter instancie van hem van *Sevenbergen* voirs., van 7000 gul., hy heysschende was vanden dienst van 100 peerden, geintenteert ende die stat dairvoir geexecuteert.

Commissie aan den Graaf van *Nassau* te

Item ten voirs. daige, Lambrecht van den Boegart ende Jan van Berckel, tot *Eyndoven* byden Heer van *Nassouwen* gereyst, ende dit aengaende die

betaelingen vanden knechten, dairop hy zyn verhael nam, ter tyt hy geweest hadde by onser genediger Vrouwen.

Eindhoven, aangaande de knechten, waarop hij zijn verhaal nam, tijdens hij ten Hove was.

Item Lambrecht voirs., 4 Oixt gereden naeden Heer van *Nassouwen*, die voirs. betalinge van den knechten by onser genediger Vrouwen te helpen solliciteren, ende comenen(de) tot *Veckelrezanda*, gemoeten hem die gedeputeerden deser stat, vanden Hove comende, ende keerde, soe zy bescheedt dairvan by hen hadden.

Nadere commissie aan dien Graaf, met verzoek om de betaling van die knechten van de Hertogin-Gouvernante mede te helpen solliciteren.

Item Meester Symon voirs., 8 Oixt tot *Eindoven* gereden by den Heer van *Nassouwen*, omme consent te hebbenen tplat lant te moigen bescriven, ende meer zynde, dair van te kennen te gevenen.

Commissie aan den voors. Graaf om te verzoeken het platte land te mogen beschrijven.

Item Meester Frans ende Mr. Marten voirs., 11 Oixt tot *Antwerpen* op die dachvart gereyst, omme met hen opt stuck van den oirloige te communiceren.

Commissie naar *Antwerpen*, om ter zake van den oorlog te onderhandelen.

Item Meester Frans, ende Jan van Berckel voirs., nae *Breda*, 17 Oixt, gereyst beyden Heer van *Nassouwen*, ende te rekenen van den verschoeten penningen van drien maenden hem geconsenteert ende soe syn genaeden aldair nyet en waeren gevaceert elck 2 daigen.

Commissie naar den Graaf van *Nassau* te *Breda*, om met zijn genaden af te rekenen van de verschoten penningen.

Item Meester Frans ende Meester Marten voirs., 19 Oixt tsamen gereyst tot *Antwerpen*, Meester Frans omme saken voirs. ende Meester Marten, omme te financieren alsulcke 4000 gul., als by appointemente van onser genediger Vrouwen, den Heer van *Sevenbergen* toegeseeght waeren, die men op cautie namptizeren moste.

Item ter zake voirs. naar *Antwerpen* alsmede tot opneming van gelden, ten einde den Heer van *Sevenbergen* te betalen.

Item Meester Claes Kuyst, 2a Septembri nae *Bruessel* gereyst, omme inne te setten ende te vervolgen inden Raide van *Brabant* die appellatie des Heer van *Sevenbergen*.

Appel in het proces met den Heer van *Sevenbergen*.

Item Meester Frans voirs., 5a Septembri tot *Antwerpen* byden Tresorier ons genedichsten Heeren, vut syn bescriven gereyst, soe Berthold vander Heyden die penningen, den Hertoige van *Bruynneswyck* geconsenteert, selfs wolde ontfangen ende dairaen nyet te cortten die 4000 gouden gulden denselven geleent, nyet tegenstaende tselve alsoe geaccordeert was.

Commissie naar *Brussel*, ten einde voor te komen, dat Berthold van der Heijden voor den Hertog van *Brunswijk* betaling bekome, zonder de aan dien Hertog voorgeschoten 4000 goud guld. te laten korten.

Item Meester Marten voirs., 16 Septembri naeden Heer van *Geldre* gereden, ter cause vander heerlicheyt van *Oyen*, die den tholl van *Geldre* ende ander indrachten die contrarie, in desen quartier, den bestande gebuert weeren, omme die afgestelt te wordden.

Commissie aan den Heer van *Gelder*, aangaande de heffing van den tol te *Oijen* en andere overtredingen van het bestand.

Item Arnt Beys ende Philips Sanders, Raidsluden, ter ordinantie deser stat ende bescriven des Heeren van *Nassouwen*, by hem tot *Rossem* gereden in cloester, ter cause van den grevers dien hy vutten meyeryen begeerden.

Commissie aan den Graaf van *Nassau* in het klooster te *Rossem*, die aldaar gravers uit de Meijerij verlangde.

Item alnoch Geerlick die Rover, die vut beveele van der stat metter Hooftluyden ende knechten van den vyf veenkens, tot *Herwynen* inden *Bomelre Weert*, den tyt van drie weken is geweest, omme hout te houwen (om) hoerden ende corven af te makenen totten blockhuys. Ende zyn dair van getoigen, vut bescriven deser stat op *Ontsels bydt Heilichcruys*, aldair tblockhius op te slaan ende te makenen.

Geerlink de Rover met de Hoofdlieden en knechten der 5 vaantjes te *Herwijnen* in den *Bommelerwaard* om hout te houwen voor horden en schanskorven tot het maken van een blokhuis.

1513. Geerlinck de Rover ontzet met de 5 vaantjes knechten *Megen*, toen de Gelderschen *Megen* ingenomen en *Oss* verbrande.

Item noch, doen die voirs. Gelders(schen) *Megen* inne genomen ende *Oss* verbrant hadden, vut scriven deser stat aen Wygarden Hoighscouteth, soe is Geerlick voirs. mitten vyff veenkens gereyst *Megen* te ontsetten, ende Leeuw ende die Richter met hueren knechten souden blyven ende tblockhuys bewaeren, ende heeft alsoe Geerlick voirs. metten knechten tot *Lyt* gelegen, die Gelders verwacht ende *Megen* ontset.

Megen ontzet.

Kapittel 12.

Uitgaven aan bodenloon, zoo te voet als te paard uitgezonden.

Boden in verschillende zaken uitgezonden.

Van de uitzendingen van boden worden alleen die opgegeven, welken voor de geschiedenis als merkwaardig voorkomen.

Gerrit van Weert, onderklerk van de Secretarissen der stad *'s Hertogenbosch* naar *Roermonde* en *Venlo* gezonden om van de gedeputeerden des Heeren van *Gelder* schorsing van den oorlog aan deze zijde, te verkrijgen.

Item Geritden van Weert, onder clerck vanden Secretarissen, met eenen huerpeert, by bevele vanden Heeren, met Ph^s. van den Bosch, Weert, tot *Weerdt*, gereden tot *Remunde*, aen den Raet des Heeren van *Geldre*, die zy volgde tot *Venloe*, omme te impetreren scherssingen (schorsing) van allen exploiten van oirloige aen deser zyden, ende dat van eenen sekeren tyt, die zy impetreerden 3 daigen geduerende, betaalt aen oncosten vanden geley brieff voir 9 oft 10 persoenen met theeringe van den selven, enz.

Een bode naar de *Langstraat* gezonden op de tijding dat de Geldersche over de *Maas* waren, ten einde goede hoeden te houden en te waken, als mede naar *Vlijmen*, *Nieuwkuik* en *Hedikhuizen*, om zekere tijding daarvan te brengen.

Item Peter Jansz, 4^a Octobri inde *Langstrate* te voet gesonden, hen seggende goede hoede ende wake te houdenen, soe die tydinge komen was, dat die Gelderschen over waren 1$^1/_2$ dach. Item Symon Crudener, tot *Vlymen*; *Kuyck* ende *Heeckhuysen*, omme seker tydinge te brengen of zy over waeren, ende wachtende weeren op die merct tot *Waelwyck* 1 dach ende Arent van Empel dairom tot *Empel* ende aenden Maescant.

Een bode naar *Empel* en *den Dungen*, om horden te maken en naar *Vucht* aan den Graaf van der Heijden om te *'s Hertogenbosch* te komen.

Item Symon Crudener, 5^a Octobri inder nacht, tot *Vucht* aen den Greef ende tReecalf, omme saken voirs. gesonden ende voirts tot *Empel* ende *den Dungen*, hoerden te maken, ende Thonis van Zomeren tot *Vucht* aen den Greeff van der Heyden gesonden, om alhier te comenen.

Brieven aan de Hoofdlieden van de 5 vaantjes te *Oirschot*, om aldaar te blijven.

Item (5 Oct.), Henrick van den Hamme, bode te peerde, met brieven tot *Oirschot*, aen de Hooftluyden ende knechten van den vyf veenkens gereden, dat zy aldair souden blyven.

Brieven aan onderscheidene dorpen, om *Helmond* en *Eindhoven* met hun volk te versterken.

Item Jan die Vuest, tot *Roye*, *Zonne*, *Broegel*, *Nuenen* ende *Gerwen* ende Peter Janszoen, tot *Oirschot*, *Beerse*, *Gestel* by *Eyndoven*, *Stryp*, *Strathem* ende *Woensel*, elck met eenen plackaet 6 Octobri gesonden, omme *Helmont* ende *Eyndoven* te stercken met hueren volck, gelyck sy voir *Venloe* waeren, soe die Gelders hen byeen hielden.

Idem in *Kempenland*, om *Bergeijk* te versterken.

Item ten selven daighe, Gerit vander Hellen gesonden met eenen plackaet in *Kemplant*, ter cause voirs., hen byeen te haldenen tot *Bercheyck*, ende men peerden vutten Hove wachtende was.

Idem tot *Balen* en *Moll* aan de knechten aldaar, om herwaarts te komen.

Item Symon die Crudener, 7^a Octobri gesonden met brieven tot *Balen* ende *Moll*, aende knechten, omme die herwaerts te brengen ende bystant te doen als zy deden.

1513.

Item Symon Dircxz, ten voirs. daige gesonden met 5 brieven tot *Huesden*, *Woricum*, *Gorichem*, *ten Berge* (*Geertruidenberge*) ende tot *Dordrecht*, elcke adverterende, vander reysen die de Gelderschen tot *Bomel* op veerden hadden, ennige steden te stelenen.

Brieven aan *Heusden*, *Woudrichem*, *Gorinchem*, *Geertruidenberg* en *Dordrecht*, houdende kennisgeving dat de Geldersche uit *Bommel* voornemens waren eenen togt te doen om eenige steden te stelen.

Item tenselven daige, Henricx van den Hamme, met eenen brieff gereden nae *Antwerpen* ende *Bruessel*, aen onse genediger Vrouwe, te weten wair die peerden blyven ende nyet en comen gelyck gescreven was, ende brocht antwordt.

Brief aan de Hertogin-Gouvernante, om te vernemen waar de ruiters bleven, die beloofd waren dat zouden gezonden worden.

Item Gerit Sadelmeker, ten voirs. daige met eenen besloitenen brief tot *Grave* gereden, aen de Vrouwe van *Ysselsteyn*, te vernemenen vanden volck omtrent *Nyemegen* liggende ende brocht antword, ende terstont wederomme terselver saken aldair gereden, omme seker tydinge dairvan te hebbenen.

Brief aan de Vrouwe van *IJsselstein* te *Grave*, om narigt aangaande den vijand omtrent *Nijmegen* liggende.

Item Willem die Beer, 9 Octobri inder nacht, opter *Masen* gesonden, omme te vernemen off die Gelders int seker over weeren of nyet.

Een boden des nachts op de *Maas* gezonden om met zekerheid te vernemen of den vijand daarover was.

Item ten selven daige, Arnt van Empel met eenen brieff tot *Vechel*, aen Walrave van Erpe gesonden, omme alhier te comenen ende voirts aenden Drossaet van *Ravesteyn*, te vernemenen waer die Gelderschen thooft heenen hadden.

Item aan den Drossaard van *Ravestein*, om te weten waar de vijand het hoofd heen had.

Item 10[a] Octobri, Dirck Mathysz met 2[en] brieven tot *Huesden* ende *Woricum* ende *Gorichum* gesonden, elcke adverterende, dat die Gelderschen toeleeghden ennigen vlecken te stelenen,

Nadere kennisgeving aan *Heusden*, *Woudrichem* en *Gorinchem*, dat de vijand voornemens was eenige vlekken te stelen.

Item 13 Octobri, Dirck Mathysz vutgesonden met Jannen van Druenen, inder nacht, te vernemenen opter *Masen* tot *Empel*, vander overcomen der vyanden ende dat terstont te intimeren.

Een boden te *Empel* op de *Maas* gezonden, om naar de overkomst der Gelderschen te vernemen.

Item 14 Octobri, Arnt van Empel, met eenen beslotenen brieff tot *Helmont* gesonden aent Reecalff (Hoofdman van een vaandel krijgsknechten.)

Brief aan den Hoofdman Reecalff te *Helmond*.

Item den selven, noch gesonden inde *Langstraet* aende ruyteren.

Idem aan de ruiteren in de *Langstraat*.

Item 16 Octobri, Jan van Druenen tot *Helmont* aent Reecalf gesonden, omme terstont alhier te comenen.

Idem aan Reecalff te *Helmond*, om dadelijk te *'s Hertogenbosch* te komen.

Item ten selven daige, Symon Crudener in *Maeslant*, Arnt van Empel in *Pedelant*, Symon Dircxz in *Oisterwyck*, elck met eenen plackaet gesonden, omme op Woensdach huer gedeputeerden alhier te seyndenen, met brieven ende procuratien omme penningen te financieren ende die ruyteren te betalenen.

Gedeputeerden uit de kwartieren van *Maasland*, *Pedelland* en *Oisterwijk* opgeroepen om, voorzien van volmagten, met de stad gelden op te nemen tot betaling der ruiterij.

Item 20[a] Octobri, Vuest met eenen besloitenen brief aen den Hooftman Jan van Delft tot *Besoyen* gesonden, te comen liggen tot *Drueneu*, als hy deede.

Brief aan den Hoofdman Jan van Delft te *Besoijen*, om met zijn volk te *Druenen* te komen.

Item 22 Octobri, Henrick Otten met eenen besloitenen brieff aen Heer Floris van Ysselsteyn tot *Grave* gereden.

Brief aan Graaf Floris van IJsselstein te *Grave*.

Item 23 Octobri, Wuest met eenen besloitenen brieff aen de gezwoeren op *die Dungen* gesonden, omme alle scuyten hier bynnen te brengen.

Brief aan de gezwoornen op *den Dungen*, om alle schuiten binnen *'s Hertogenbosch* te brengen.

Item Jan van Druenen, gesonden tot *Helmont*, met eenen besloitenen brieff aen den Rentmeester, alhier te comenen, omme penningen opter stat ende meyerien te beleggen.

Brief van den Rentmeester te *Helmond*, om te *'s Hertogenbosch* te komen, ten einde

1513.

penningen op de stad en de meijerij te beleggen.

Brief aan de Hoofdlieden der ruiterij onder Jenny Couterier te *Erp* en *Vegchel*, houdende last om op te trekken.

Item ten selven daige, Henrick Sadelmeker met eenen plackaet tot *Erpe* ende *Vechel* gereden, aende Hoeftluyden vanden peerden Jenny Couterier, omme op te trekken, als zy deeden.

Brief aan de Regering van *Helvoirt* om gravers.

Item den selven, (Arent van Empel), op 27 October noch gesonden met eenen besloitenen brieff tot *Helvoirt*, omme grevers ende aen dese stat te comen graven.

Brief aan den Heer van *Sevenbergen* te *Grave*, om te vernemen naar de komst van den Hertog van *Brunswijk*.

Item Henrick van den Hamme, den jersten dach van Novembri gereden met brieven aen den Heer van *Sevenbergen* tot *Grave*, omme te vernemen van den Hertoigh van *Bruynneswyck* ende zyn compst te wetenen, dairnae verthuesden (vertoefde).

Brieven naar *Breda* om aldaar renten te verkoopen ten laste der stad en hare Meijerij.

Item 3a Novembri, Arnt van Empel gesonden met brieven tot *Breda*, omme penningen aldair (te) vercoepen, voir die stat ende tplatlande te halenen, als hy deede.

Een bode met den Hofmeester des Hertogs van *Brunswijk* naar *Gorinchem* gezonden.

Item 5a Novembri, Henrick Otten gereden metten Hoefmeester des Hertoigen van *Bruynneswyck* nae *Gorichum*.

Verkoop van renten te *Breda*.

Item Arnt van Empel, gesonden met brieven tot *Breda*, vut saken vanden penningen voirs.

De knechten van *Wissem* uit *Bergeik* naar de *Langstraat* opgeroepen.

Item 6 Novembri, Henrick Otten gereden met brieven tot *Bercheyck*, aan de knechten van *Wissem*, omme inde *Langstraet* te comenen.

Brieven aan *Antwerpen* om betaling voor de vier vaantjes krijgsknechten.

Item ten selven daige, Henrick Sadelmeker gereden met brieven aende stat van *Antwerpen*, omme die betaelinge der vier veenkens.

(Aangaande die betaling, komen in den loop van dit kapittel nog herhaaldelijk uitzendingen van boden voor.)

Aan den bode des Grave van *Bueren*, voor een brief over te brengen aan den Hertog van *Brunswijk* bij *Thiel*.

Item eenen bode des Greven van *Bueren*, 12 Novembris, van eenen brieff omtrent *Thiel* aen den Hertoige van *Bruynneswyck* te dragenen.

De Jonker van *Swartzenberg* te *Helmond*.

Item ten voirs. daige, gesonden Dirck Mathysz. tot *Helmont*, aen den Joncker van *Sweertzenborch*, die met hem quam.

De knechten van *Wissem* van *Liempde* naar de *Langstraat* geleid.

Item 13 Novembris, Henrick Otten gereden den knechten van *Wissem* onderogen tot *Lyemd* (*Liempde*) ende die te geleyden in de *Langstrate*.

Brieven aan den Hertog van *Brunswijk*, die zijnen togt deed voor of omtrent *Thiel*; die Hertog op weg herwaarts.

Item ten selven daige, Arnt van Empel met zekeren brieven aen den Hertoighen van *Bruynneswyck* gesonden, die zynen toigh deede voor off omtrent *Thiel*, ende die Hertoigh was op wech herwaerts.

Een bode uitgezonden naar *Heeze*, *Leende* en in die omstreken, om te vernemen naar het bijeentrekken der Gelderschen in het opperkwartier.

Item 22 Novembri, Jan Persoens nae *Heze*, *Leende*, *Geldrop* ende in dier contreyen gesonden, omme te vernemenen naeder vergaderinge der Gelderschen int opperste quartier, als hy deede.

Brieven den Burgem^r^. en Markgraaf van *Antwerpen* te *Bergeik* en *Geel*, aangaande de knechten van *Wissem*.

Item ten selven daige, Arnt van Empel gesonden nair den Bourgermeester ende Merckgreeff van *Antwerpen*, tot *Bercheyck* ende *Gheel* liggende, met brieven ter cause van den knechten van *Wissem*.

Boden aan den Hertog van *Brunswijk* te *Stralen*, in het opperkwartier.

Item ten selven daige (23 November), Jannen Persoens gesonden nae *Stralen*, int opperste quartier, nae den Hertoigh van *Bruynneswyck*, omme alle saken over te brengenen, als hy met brieven deede.

Brieven aan de Vrou-

Item den lesten Novembri, Dirck Mathysz tot *Grave*, aan der Vrouwe van *Ysselsteyn* ende den Joncker Arnt Schenck tot Midler.

Item ten selven daige (prima Decembri), Peter Jansz met brieven gesonden int quartier van *Oisterwyck*, hen, ende tot allen plaetsen adverterende, dat Heer Karle van Geldre tot *Thiel* vergaderinge hadde, alsoe opten beenen te zyn ende wel toetesien. 1513.

we van *IJsselsteyn* en Joncker Arent Scheuck tot middeler te *Grave*.

Karel van Gelder trekt zijn volk te *Thiel* bijeen.

Item 2ª Decembri, Willem die Beer gesonden naeden Hertoigh van *Bruynneswyck*, int overste quartier bij *Remunde*, *Venloe*, *Stralen* ende dair omtrent, ende kwam met den Hertoigh wederomme, 15 daighen.

Een bode aan den Hertog van *Brunswijk* in het opperste kwartier bij *Roermond*, *Venlo* en *Stralen*. De Hertog komt van daar naar *'s Hertogenbosch*.

Item 5ª Decembri, Arnt van Empel naden scepen die op wege waeren van *Gorichem* alhier te comenen, to geleyde ende tydinge dairvan te brengenen.

De oorlogschepen van *Gorinchem* op weg naar *'s Hertogenbosch*.

Item ten selven daige, Peter Janszoen met eenen plackaet gesonden nae *Maeslant*, elcken adverterende vander vergadering der Gelderschen, ende by den Heemraden alle sluysen te sluytenen.

De Gelderschen trekken bijeen; last in het kwartier van *Maasland* om alle sluizen te sluiten.

Item 12 Decembri, Gerit van der Hellen met zekeren brieven tot *Weert*, nae den Hertoigh van *Bruynneswyck* gesonden, ende vernemende dat zyn genaden int overste quartier waere, keerde de bode.

Een Bode aan den Hertog van *Brunswijk* afgezonden.

Item ten selven daige, Heer Jan van Lyedrop, Priester, met brieven tot *Goch* naeden voirs. Hertogh gereyst ende brocht antwordt.

Idem Heer Jan van Lierop, Priester naar *Gogh*.

Item ten selven daige (15 December), Henrick van den Hamme gereden nae *Hees*, *Nulant*, *Geffen*, *Roesmalen*, overmits den vorst de groote brug aff te brekenen.

Die van *Hees*, *Geffen*, *Nulant* en *Rosmalen* krijgen last, om ter oorzake van de vorst, de groote brug af te breken.

Item 17 Decembri, Arnt van Empel met eenen brieff tot *Bercheyck*, *Balen*, aenden Merckgreef van *Antwerpen* ende zynder ruyteren gesonden ende brocht antwordt.

Brieven aan den Markgraaf van *Antwerpen* met zijne ruiterij te *Bergeyk* en *Balen* gelegerd.

Item 25 Decembri, Jan Persoens met eenen besloitenen brief tot *Huesden* aen Hertoigh Erick van Bruynneswyck gesonden, ende brocht antwordt.

Idem aan Hertog Erik en Hertog Hendrik van Brunswijk.

Item ten selven daige, Arnt van Empel met tweeen besloitenen brieven aen Hertoigh Henrick van Bruynneswyck, *tAntwerpen* ende den Heeren Gedeputeerden deser stat aldair zynde ende brocht antwordt.

Idem aan Hertog Hendrik van Brunswijk te *Antwerpen*.

Item ten selven daige, Henrick Otten gereden met brieven tot *Woricum* aenden voirs. Hertoigh ende brocht antwordt.

Idem naar *Woudrichem*.

De beide brieven aan den Hertog van *Brunswyck*, *ten zelven dage* naar *Antwerpen* en *Woudrichem*, staan alzoo vermeld.

Item 5ª January, Henrick Otten gereden met brieven tot *Grave*, aen Heer Floris van IJsselsteyn, overmits der doot des Joncker van *Hedel*.

Idem aan Graaf Floris van IJsselstein, aangaande den dood van den Heer van *Hedel*.

Item 7 January, die selve gereden met brieven tot *Helmont*, aen den Joncker van *Zwertzenborch*, als van den gevangen by hem neder geworpen.

Idem aan den Jonker van *Swartzenberg*, ter zake van de bij hem gemaakte gevangen.

Item 10ª January, Gerit van der Hellen met eenen besloitenen brieff aenden Joncker van *Zwertzenborch* tot *Helmont* gesonden, omme metten Hertoigh te ryden ende weder comende den selven gesonden opt *Root* (*Reut*) ende buyten porten, hen te waerscouwen dat die Gelderschen met scuyten over quemen.

Idem houdende uitnoodiging om zich met zijn volk bij den Hertog te voegen.

Kennisgeving aan de buitengezetenen der stad *'s Hertogenbosch* dat de Gelderschen met schuiten overkwamen.

1513.

Een bode op kontschap gezonden naar Lith en Grave, om tijding van Thiel en Nijmegen.

Item 17 January, Dirck Mathysz gesonden met eenen brieff aen den Scouteth van *Lytt*, die voirts seynder vrouwen nae *Thiel* (zond) omme van *Thiel* tydinge te hebbenen ente *Grave* omme van *Nyemegen* tydingen te hebbenen.

Brieven aan de Heeren van Antwerpen te Heusden bij de ruiterij zijnde.

Item ten selven daige (19 Januarij), Jannen van Druenen tot *Huesden* aenden Heeren van *Antwerpen* aldair zynden.

Idem.

Item 19 January, Peter van Bakel gesonden met eenen besloitenen brieff aan de Heeren van *Antwerpen*, tot *Heusden* byden ruyteren.

Een bode aan iemand genaamd Dries, te Someren, gezonden, om af te stellen een groen tente die hij verzamelde.

Item 28 January, Arent vrn Empel met eenen brieff tot *Zomeren*, aen eenen Dries genoempt, gesonden omme aff te stellenen een *groen tente* (?) die hy versamende.

Brief aan den Heer van Loonopzand, aangaande het leveren van vaartuigen aan de Geldersche.

Item 30 January, Arnt van Empel, met eenen besloitenen brieff gesonden aenden Heer van *Loen* (*Loonopzand*), omme tverdingen vander pleyten tegens die vianden vau *Geldre*.

Brieven aan Berlicum, aangaande het verdingen met den vijand.

Item ten selven daige, Symon Dircxz gesonden met brieven tot *Berlicum*, *Heeswyck* ende *Dinther*, vut sake vanden verdinge.

De Geldersche trekken te Roermonde bijeen.

Item 12 February, Henrick Otten tot *Bercheyck* gereden, aenden ruteren aldair liggende, hen adverterende vander vergaderinge der Gelderschen te *Remunde*.

De Hertog van Brunswijk te Gorinchem.

Item Peteren van Bakel, inder nacht 16 February, aen den Hertoigh van *Bruynneswyck*, met eenen besloitenen brieff tot *Goricum* gesonden, ende brocht antwordt.

Verzoek aan dien Hertog om zijne ruiterij naar 'sHertogenbosch te zenden.

Item ten selven daige, Henrick Otten gereden met eenen besloitenen brieff aenden voirs. Hertoigh, zyn peerden alhier te seyndenen.

Brief aan Hans Keyser om zijne ruiters en knechten bijeen te houden.

Item ten selven daige, Gerit van der Hellen gesonden tot *Druenen* aen Hans Keyser, (om) zyn ruyteren ende knechten by een te halden.

Een bode naar den Maaskant om te vernemen of de Gelderschen over de Maas waren en waar zij heen trokken.

Item ten selven daige, Symon Crudener nae den Maescant gesonden, te vernemen nae den Gelderschen, off zy over waeren ende waer zy thooft heenen hadden.

Waarschuwing aan Oss, Geffen, Nuland en Rosmalen, om goed toe te zien, mits heimelijk ontvangen tijding.

Item ten selven tyde, Jan van Druenen tot *Oss*, *Geffen*, *Nulant* ende *Roesmalen* gesonden, omme wel toe te sien, mits tydinge int hymontelick gedaen.

Brief naar Breda, aan Peter de Borchgrave, om te vernemen of de gedeputeerden van Antwerpen en Holland daar waren, ten einde met den Hertog van Brunswijk te handelen.

Item 21 February, Arnt van Weilhuysen gereden met eenen besloitenen brieff tot *Breda* aen Peteren die Borchgreef, omme te vernemen off die gedeputeerden van *Antwerpen* ende *Hollant* aldair waeren, mitten Hertoigh van *Bruynneswyck* te communiceeren.

Een bode naar Eindhoven en Helmond om te vernemen of de ruiterij van Swartzenberg wederom te Helmond was.

Item 22 February, Henrick Otten tot *Eyndoven* ende *Helmont* gereden, omme te besien off die ruyteren van *Zwertzenborch* weder te *Helmont* waeren.

Idem naar Lith, om te vernemen of de Gelderschen andermaal over de Maas kwamen.

Item die selve wederomme terstont gereden tot *Lyt*, omme te vernemenen of die Gelderschen wederom over quamen, ende voirts met brieven aende stat van den *Grave* ende brocht antwordt.

Item 24 February, Arnt van Weylhuysen metten Heeren Gedeputeerden

tot *Boxtel*, byden voirs. Hertoigh gereden, ende te geleyden den scriver van Otto van Bueren.

Gedeputeerden aan den Hertog van *Brunswijk* te *Boxtel*.

Item 2 Marti, Henrick Otten, metten Heeren ende den Cappeteynen van *Bruynneswyck* opten Litsenham gereden, omme aldair een blockhuys te begrypen.

Blokhuis op den Lithschen Ham te maken.

Item ten selven daige, Jannen Persoens tot *Waelwyck* inde *Langstrate*, omme den meester een blokhuys op te slaen.

Idem te *Waalwijk*.

Item 5ª Marcy, Dirck Mathysz met eenen besloitenen brieff tot *Vechel*, aen Joest Haeck ende zynder knechten gesonden, omme nae *Roye* (*St. Oedenrode*) te reysenen, ende voirts inde *Langstrate* aende Hooftluyden, met hueren ruyteren terstont tot *Engelen* te comenen ende tblockhuys op te slaen.

De knechten van Joost Haeck, van *Veghel* naar *St. Oedenrode*, de Hoofdlieden der ruiterij uit de *Langstraat* naar *Engelen* ontboden om daar een blokhuis op te slaan.

Item 6 Merte, Henrick Otten met besloitenen brieven gereden naeden *Haigh* in *Hollant* nae Bueren (Otto van), Stadthelder van *Bruynneswyck*, ende brocht antwordt.

Brief aan den Stadhouder van den Hertog van *Brunswijk*, Otto van Bueren, in *'s Hage*.

Item Symon Dircxz, ten selven daige (12 Maart) gesonden met brieven aan den Scouteth tot *Aerle* by *Beeck*, als van den gevangenen der Gelderschen ende brocht antwordt, dairnae hy wachten.

Brief aan den Schout van *Aerle-Beek*, aangaande de gevangenen der Gelderschen.

Item 14 Merte, Henrick van den Hamme gereden inde *Langstrate* nae Hans Keysers knechten, dairnae tot *Oss* ende *Megen*, te vernemenen of die Geldersche over waeren, ende wederom opten Ham.

Een bode naar *Oss* en *Megen* om te vernemen of de Gelderschen over de *Maas* waren.

Item 16 Merte, Peter van Bakel, inder nacht, tot *Oss* ende *Berchem* gesonden, mits der tydinge dat de Gelderschen overwaeren, ende sekerheyt dairvan te brengenen.

Idem naar *Oss* en *Berchem*, om zekere tijdingen van dien overgang te hebben.

Item tenselven daige (19 Maart) ende ter cause voirs., Henrick Otten in drien reysen gereden naden Ham tot *Lyt* ende *Ravesteyn*, omme te vernemenen van den Gelderschen.

Idem naar *Lith* en *Ravestein*.

Item ten selven daige (29 Maart), Weust gesonden metten truwanten des Hertoighen van *Bruynneswyck* tot *Geffen*, ende dairnae tot *Engelen*, omme pleyten te schicken.

De trawanten des Hertogs van *Brunswijk* te *Geffen*.
Engelen aangeschreven om schuiten binnen de stad te brengen.

Item ten selven daige, Gerit van der Hellen gesonden aenden Ritmeester des Hertoighs van *Bruynneswyck*, mits vianden omtrent *Oisterwyck* waeren, opten beenen te zyn.

Een bode aan den Ritmeester des Hertogs, om met zijne ruiterij gereed te zijn, aangezien de vijand omtrent *Oisterwijk* was.

Item ten selven daige, Henrick Otten metten ruyteren van *Bruynneswyck* opten Ham gereden.

De ruiterij van den Hertog op den Ham.

Item ten selven daige, Henrick Otten met eenen besloitenen brieff inde *Langstrate* gereden, omme dat men die gevangen Gelderschen nyet versteken en sonde.

Een bode met een brief in de *Langstraat*, om de gevangen Gelderschen niet verscholen te houden.

Item 3ª Aprillis, Henrick Otten gereden 2en daige ende Dirck Mathysz gesonden 2½ dach tot *Helmont* met brieven aen *Zwertsenborch* voirs., omme den Hertoigh onder oigen te rydenen.

Brieven aan den Jonker van *Swartzenberg* te *Helmont*, om zich met zijne ruiters bij den Hertog te voegen.

Item ten voirs. daige (7 April), Jan van Druenen gesonden inden avont te *Vorn* ende te *Engelen*, omme te vernemen van den Gelderschen.

Item 8ª Aprilis, in den avont, Wuest gesonden nac *Oss* ende opten

Bodens naar *Voorn* *Engelen*, *Oss* en naar den Maaskant, om te vernemen waar de

Geldersche zich bevonden.

Maescant, omme zeker tydinge te brengen van der vergaderinge der Gelderschen.

Brief aan den Hertog te *Boxtel*.

Item ten selven daige, Thonis van Zomeren met 2en brieven tot *Boxtel* aenden Hertoigh gesonden ende Symon Dircxzoens inde *Langstrate*, mits den Geldersche voirs.

Die van *Bokhoven* gelast vuurteekenen te geven als de vijand over de *Maas* zou komen.

Idem 9 Aprillis, Peter van Bakel gesonden tot *Buchoven*, omme vuertekenen te doen, indien die vianden over quemen.

Otto van Bueren, Maarschalk des Hertogs van *Brunswijk* te *Waalwijk*.

Item 13 Aprilis, Simon Crudener met eenen besloitenen brief tot *Waelwyck*, aen den Marscalck des Hertoighs van *Bruynneswyck* gesonden.

De Geldersche ondernemen den aanval.

Item 20 Aprilis, den selven gesonden inde *Langstrate*, die knechten op de beenen te haldenen, mits dat den Geldersche op de reyse waeren.

Item ten selven daige, Arnt van Empel snachts aen Joost Haeck opten *Dungen* ende *Gestel* gezonden, ter cause voirs.

De Geldersche te *Bern* bij *Heusden*.

Item ten selven daige (25 April), Peter van Bakel gesonden tot *Bern*, als van den handel die Geldersche aldair gehadt hadden.

Brief aan den Hertog van *Brunswijk* te *Boxtel*, om Z. G. te verzoeken in *'s Hertogenbosch* te komen, of gedeputeerden te zenden mits de gedeputeerden van het platteland daar vergaderde.

Item ten voorscreven daige (2 Mei), Gerit van der Hellen gesonden tot *Boxtel* aenden voirs. Hertoigh, soe tplatlant alhier versaempt was, zyn genaden alhier te comenen ofte gedeputeerden te schicken, ende noch wederomme gereden aan Jannen van Kessel ende brocht antwordt.

Een bode naar *Oijen* en *Lithoijen*, om te vernemen naar den aanslag des vijands.

Item ten voirs. daige (6 Mei), Dirck Mathysz aender *Maesen* tot *Oyen* ende *Littoyen* gesonden, omme te vernemenen van den aanslag van den vianden.

Een bode naar *Gemert*, *Wanroy* en *Venroy*, om te vernemen of de knechten het hoofd tegen de Engelschen of tegen de Gelderschen keerde.

Idem 8 Meye, Henrick Otten naer *Gemart*, *Wanroye* ende *Venroye* gereden, te vernemen off die knechten thooft hadden naeden Engelschen off den Gelderschen.

Een bode naar *Grave* en aan den Maaskant gezonden, om tijding te hebben of de vijand over de *Maas* was.

Item 23 Meye, Jan van Druenen met eenen besloitenen brieff gesonden aenden Amptman tot *Grave* ende brocht besloiten antwordt. Item Jan van Heze aen den Maescant, omme tydinge te hebbenen off die vianden over weeren of nyet ende Arnt van Empel aen den Maescant.

Een bode aan *Engelen*, *Voorn* en *Bokhoven*, om hunne schepen hier te brengen.

Idem 30 Meye, Symon Dircxz tot *Engelen*, *Vorn* ende *Buckhoven* gesonden, mits der tydinge van der Gelderschen, huer scepen alhier te brengenen.

Brieven aan den Graaf van *Nassau* en Jonker Robert van Arenberg te *Heusden*.

Item 2a Juny, Arnt van Weilhuyse gereden met 2en brieven aen den Heer van *Nassouwen* ende Joncker Robbrecht van Arborch tot *Heusden* ende brocht antwordt, dat zy selver comen soude.

De Gelderschen voor *Asperen*.

Item 4a Juny, Arent van Weilhuysen gereden met brieven der Hollanders tot *Boxtel*, soe die vianden voer *Asperen* waeren.

Een bode naar den Maaskant om te vernemen of de Gelderschen het voornemen hadden om over de *Maas* te komen.

Item 5 Juny, Symon Dircxz gezonden tot *Empel*, *Maren*, *Kessel*, *Lyt* ende *Littoyen*, te vernemen vanden Gelderschen, of zy aen dezer zyden wouden.

Brieven aan den Markgraaf van *Antwerpen*, te *Bergeik*, om met zijne ruiterij en de gravers te

Item 9 Juny, Henrick Otten gereden inder nacht met brieven aenden Merckgreef tot *Bercheyck*, omme metten ruyteren ende den grevers alhier byden Heer van *Nassauwen* te comenen ende brocht antwordt.

Item ten selven daige (17 Juny), Arnt van Weilhuysen gereden met Clootken, Hooftman, ende zyner knechten, tot 300 toe, inden leger tot *Rossem* ende brocht se weder tot *Hedel*, ende terstont wederomme gereden met eenen brief aen den Heer van *Nassouwen*.

's Hertogenbosch bij den Graaf van *Nassau* te komen.

Het leger onder den Graaf van *Nassau* te *Rossem*.

Item 19 Juny, Gerit vander Hellen naeder greveren vanden quartier van *Oisterwyck* vutgesonden, omme die te brengenen inden leger tot *Hedel*.

Schansgravers uit het kwartier van *Oisterwijk* in het leger te *Hedel* ontboden.

Item 20 Juny, Henrick Otten met brieven tot *Amerzoyen* aenden Heer van *Nassouwen* gereden ende voirts met hem tot *Hedel*.

De Graaf van *Nassau* in het leger te *Ammerzoden* en *Hedel*.

Item 21 Juny, Arnt van Empel met eenen besloitenen brief tot *Gemart* gesonden, omme volck by den Heer van *Nassouwen* op te brengen.

Oproeping van volk uit *Gemert* voor het leger van den Graaf van *Nassau*.

Item 22 Juny, Dirck Mathysz gesonden met eenen besloitenen brieff in den leger by den Heer van *Nassouwen*.

Brief aan dien Graaf in het leger.

Item 23 Juny, Weust met brieven gesonden naeden Hertoigh van *Bruynneswyck* tot *Arendonck* toe, ende brocht brieven wederomme.

Brieven aan den Hertog van *Brunswijk* te *Arendonk*, de bode hem daar niet vindende brengt ze terug.

Item ten selven daige, Henrick Otten gereden met brieven tot *Oss* aenden Heer van *Nassouwen*, ende voirts met hem tot *Zon* ende *Brogel*, dair hy antwordt creegh.

Brief aan den Graaf van *Nassau* te *Oss*, antwoord daarop ontvangen uit *Zon* en *Breugel*.

Item Arnt Barbier, gereden met brieven inden leger naeden voirs. Heer van *Nassouwen* ende brocht antwordt.

Nadere brieven aan dien Graaf in het leger.

Item ten selven daige, Peter Jansz. met eenen plackaet gesonden int quartier van *Oisterwyck*, mits tydinge de Gelderschen opten beenen te zyn.

De Gelderschen zijn op de been.

Item opten jersten dag van Julio, inder nacht, Jan die Weust tot *Brogel* aen den Heer van *Nassouwen* gesonden.

De Graaf van *Nassau* te *Breugel*.

Item ten selven daige (2 Julij), Arnt van Empel gesonden nae *St. Oedenrode*, omme te vernemen van den toigh der knechten, waer zy einden soude.

Een bode naar *St. Oedenrode*, om te vernemen waar heen de togt der knechten was.

Item ten selven daige, Henrick Otten opten Ham gereden omme te vernemen van den vianden, of zy over quemen.

Item 3 July, Arnt van Empel, onder die processie van onser Lieve Vrouwen omganck, opten Maescant gesonden, ter cause voirs.

Idem naar den Ham en de Maaskant om te vernemen of de Gelderschen over de *Maas* kwamen.

Item opten 4 July, Henrick Otten gereden bydie gedeputeerden des Heeren van *Geldre*, die opt bestant hadden geweest tot *Drien Bruggen*.

Gedeputeerden des Heeren van *Gelder* op het bestand te *Driebruggen* geweest zijnde.

Item 9 July, Peter van Bakel gesonden met eenen besloitenen brieff tot *Eyndoven*, aenden Heer van *Nassouwen* ende brocht antwordt.

Brief aan den Graaf van *Nassau* te *Eindhoven*.

Item ten selven daige (14 Julij), Arent van Weilhuysen gereden aenden Heer van *Nassouwen* ende die brieven wederom overgeseyndt.

Idem.

Item 18 July, Symon Crudener met eenen plackaet in *Maeslant* gesonden, hen adverterende van den concept van den bestande, ende alsoe 10 of 12 daigen wel toe te sien.

Concept van een bestand.

Item ten voirs. daige (19 July), Arnt van Weylhuyse gereden by den Ritmeester Tyngnagel tot *Eyndoven*, omme metten peerden alhier te comenen.

De Ritmeester Tengnagel met zijne ruiterij naar *'s Hertogenbosch* ontboden.

Item 21 July, Gerit van der Hellen, gesonden met brieven tot *Berlicum*, omme stallinge voor 100 peerden.

Breven aan de Regering van *Berlicum*, om stalling voor 100 paarden in gereedheid te brengen.

1513.

Een bode aan den Ritmeester Tengnagell, voorts naar *Helmond* aan zijne ruiterij.

Item ten voirs. daige, Arnt van Weilhuysen, inden nacht aenden voirs. Ritmeester gereden ende voirts tot *Helmont* aen zyn ruyteren.

Brief aan den Graaf van *Nassau* te *Hamont* gelegerd.

Item ten voirs. daige (22 July), Peter Jansz met een besloitenen brief aenden Heer van *Nassouwen*, die tot *Hamont* lach, gesonden, ende wachten der antwoirden.

Brief aan dien Graaf om bijstand.

Item 23 July, Dirck van Mulsel naeden Heer van *Nassouwen* gereden met brieven, zyne genaden te versueken, mits vergaderinge der Gelderschen, assistencien.

Idem om te *'s Hertogenbosch* te komen.

Item ten selven daige, inder nacht, Arnt van Weylhuysen tot *Eyndoven* gereden, die Heer van *Nassouwen* alhier te comenen, voirts tot *Boye*, *Helmont* ende *Boxtel*.

Plakaat alom in de meijerij en den Maaskant, het land van *Heusden* en de overige kwartieren der meijerij om op de been te zijn en den klokslag te volgen.

Item 24 July ende ter cause voirs., Jan Marien met eenen plackaet gesonden tot *Orthen*, *Empel*, *Maren*, *Kessel*, *Littoyen*, *Lyt*, *Oss* ende dairomtrent. Item Thomas van Zomeren met brieven tot *Huesden*, *Vlymen* ende int quartier van *Oisterwyck*, voirts tot *Gestel*, *Gemonde*, *Boxtel*, *Leymde*, *Brogel*, *Zonnen*, *Rcye*, *Scyndel*. Item Herman Zandaen int quartier van *Oisterwyck*, mits der tydinge voirs., opter beenen te zyn ende den clocken slach te volgen. Item Willem de Beer aen den Drossaet op *Amerzoyen* ende Symon Crudener tot *Grave* aen Joncker Reynier van Boechout.

Idem aan den Drossaert van *Amerzoden* en te *Grave* aan Jonker Reinier van Boeckhout.

Brief aan den Graaf van *Nassau* te *Eindhoven*.

Item ten selven daige (27 Julij), Symon Crudener met eenen besloitenen brieff aenden Heeren van *Nassouwen* te *Eyndoven* gesonden.

Een bode naar *Lithen Lithoijen* om tijding van den vijand te hebben; eene vrouw naar *Thiel* gezonden om te spionneren en haar daarvoor betaald *vier stuivers*.

Item ten voirs. daige (28 Julij) ende ter cause voirs., Arnt van Empel gesonden tot *Lyt* ende *Littoyen* te vernemen van den vianden, ende tydinge over te brengenen 1 dach. Den selven noch, in der nacht, tot *Berlicum* aen den Ritmeester Tyngnagel 1 dach. Item Symon Dircxz aen den Maeskant ende eene vrouwe nae *Thiel* gesonden, omme seker tydinge te hebbene $1^1/_2$ dach ende der vrouwe gegeven 4 st.

Een bode in de *Langstraat* om kennis te geven dat de Gelderschen nog bijeen waren.

Item ten voirs. daige ende ter cause voirs., Peter Jansz gesonden met eenen plackaet tot *Waelwyck*, *Druenen*, *Baerdewyck* ende dairomtrent ende *Langstrate*, hen adverterende, dat die vianden noch by een waeren.

Idem aan de gedeputeerden der stad, te *Eindhoven* bij den Graaf van *Nassau*, gezonden.

Item ten selven daige, Henrick Otten gereden met brieven aende gedeputeerden, naeden Heer van *Nassouwen* gereyst tot *Eyndoven*, ende tweemael overgereden.

Idem uit *Eindhoven* met brieven van het bestand, dat vast gesloten was.

Item ten voirs. daige (29 Julij), Dierke van Mulsel van *Eyndoven* alhier te rydenen, met brieven vanden bestande, dat vast weer.

Idem naar *Lith* en *Litthoijen* om te vernemen of de Gelderschen nog bijeen waren.

Item ten voirs. daige, Arnt van Empel tot *Lyt* ende *Lyttoyen* gesonden, omme vander ghysselers te vernemen, off den hoop van dair gescheyden was.

Idem met brieven der Hertogin en van de stad aan den Graaf van *Nassau*.

Item 18 July, Henrick Otten gereden naeden Heer van *Nassouwen*, met brieven onser genediger Vrouwen ende deser stat ende vant den selven by Zittart ende brocht antwordt 6 daige ende 23 July, Gerit van der Hellen in *Maeslant* gesonden, hen adverterende vander vergaderinge te *Thiel*.

Bijeentrekking der Gelderschen te *Thiel*.

Item ten voirs. daige (2 Augustus), Henrick Otten metten Heeren gedeputeerden tot *Eyndoven* by den Heer van *Nassouwen* gereden, ende van dair voirts by den gedeputeerden tot *Mechelen*, metten Heer van *Nassouwen* tot *Aelst* byde K. Ma. gereden.

Een bode met stads gedeputeerden naar den Graaf van *Nassau* welke met dien Graaf naar Z. K. M. te *Aelst* reisden.

Item ten voirs. daige (3 Aug^s.), Arnt van Weilhuysen gereden tot *Geffen* doen de roep quam dat zy aldair waeren.

Idem naar *Geffen* toen de tijding kwam dat de vijand daar was.

Item ten voirs. daige, Thonis van Zomeren gesonden tot *Geffen*, te vernemen wat dair gedaen was.

Idem om te zien wat daar had plaats gehad.

Item 4 Oixt, Arnt van Empel gesonden met eenen besloitenen brief tot *Eyndoven*, aen den Drossaet van *Brabant* ende brocht antwordt.

De Drossart van *Brabant* te *Eindhoven*.

Item ten selven daige (27 Augustus), Arnt van Empel gesonden met eenen besloitenen brieff aende stat van *Helmont* ter cause van den blockhuys.

Blokhuis te *Helmond*.

Item ten selven daige, in der nacht, Peter Jansz naeden Maescant te vernemen naeder vergaderinge der Gelderschen.

Een bode naar den Maaskant om naar het bijeentrekken der Gelderschen te vernemen.

Item 7 Septembri, Arnt van Weylhuysen nae *Antwerpen* met brieven aen Meester Franssen ende Jan van Kessel gereden, voirts tot *Mechelen* byden Griffier vander Ordenen, als van den penningen des Heeren van *Nassouwen*.

Idem naar *Mechelen*, aangaande de penningen den Graaf van *Nassau* verschuldigd.

Item ten selven daige (12 September), ende ter cause voirs., Weust gesonden tot *Heze*, *Leende*, *Buedel*, *Maerheze*, *Zoerendcnck*, *Berckel* ende *Gastel*, ende voirts aen den Scoutheth van *Kempelant*, mits vergaderingen der Gelderschen, 400 mannen in *Eyndoven* te bestellen.

Idem aan de dorpen in *Peelland*, om mits de vergadering der Gelderschen 400 man naar *Eindhoven* te zenden.

Item ten voirs. daige, Dirck Mathysz, inder nacht, met brieven aenden Heer van *Ysselsteyn* tot *Grave* ende brocht antwordt, ende voirts tot *Eyndoven*, hen adverterende vander hoop ende vergaderinge der Gelderschen.

Brieven aan den Heer van *IJsselstein* te *Grave* en aan de stad *Eindhoven*, hen te kennen gevende „van die hoop en de vergadering der Gelderschen."

Item 13 Septembri, Thonis van Zomeren gesonden tot *Thoernhout*, naeder vergaderinghe voirs.

Een boden naar de Gelderschen te *Turnhout* op kondschap gezonden.

Item ten selven daige ende cause, Arnt van Empel aen de stat van *Helmont* gesonden.

Item 15 Septembri, denselven noch gesonden tot *Oirschot*, *Lomel* ende voirts tot *Huesden*, ter cause voirs.

Idem ter zake voirs. naar *Helmond*, *Oirschot*, *Lommel* en *Heusden*.

Item ten selven daige (16 September), Cornelis van Zill met Meester Marten gereden by den Heer van *Gelderwyck*, vut sake van den tholl van *Geldre* ende *Oyen* voirs. ende oick zynen eedt dbestant te onderhouden.

Commissie aan den Heer van *Gelderswijk* aangaande de Geldersche toll en die van *Oijen*, voorts dat hij zijn eed op het bestand zou hebben te onderhouden.

Item ten voirs. daige (22 September), Arnt van Empel, gesonden tot *Tricht* (*Maestricht*), *Ludick*, *Mariedael*, *Remunde*, vander Geldersche knechten nae *VranckRyck* reysende, te vernemenen 9 daigen.

Een boden naar *Maastricht*, *Luyk*, *Mariendaal* en *Roermonde*, om te vernemen naar de Geldersche knechten die naar *Frankrijk* trokken.

Item ten voirs. daige (30 September), Symon Crudener gesonden naeden voirs. knechten inder voirs. plaetsen te vernemenen ende te brengen seker tydinge dairvan, als hy deede ende was vut 9 daigen.

Idem naar die knechten, om van hen zekere tijding te hebben.

Voorts werden noch onderscheidene boden met brieven aan de steden, vrijheden en dorpen in de meijerij van *'s Hertogenbosch*, uitgezonden, waarbij zij werden verzocht of bevolen, hunne gedeputeerden naar *'s Hertogenbosch* te

Gedeputeerden van de steden, vrijheden

en dorpen in de Meijerij van *'s Hertogenbosch* naar die stad geroepen, om ter zake des oorlogs te beraadslagen met de gedeputeerden der stad de rentebrieven ten laste der stad en hare meijerij voor opgenomen penningen tot dien oorlog mede te bezegelen, boden aan die steden, vrijheden en dorpen, om hunne taxen te komen betalen en gravers te zenden.

zenden, om met die stad, ter zake des oorlogs, te beraadslagen, tot het zenden van gedeputeerden met het zegel der gemeente, ten einde met de stad *'s Hertogenbosch* de rentebrieven te bezegelen, voortgesproten uit de door de stad en hare Meijerij opgenomen gelden tot betaling der oorlogskosten, om hunne taxen in de oorlogslasten te betalen, om gravers te zenden, ten einde aan de vestingwerken van *'s Hertogenbosch* te komen werken, enz.

Kapittel 19.

Andere uitgaven aan verschillend timmerhout, ten dienste der stat aangekocht.

Stoel en stellage tot verbranden van een man.

Item Andries Maessen sone, voer een hout aen Pickenpoirte, tot eenen merckel vertymert $3^1/_2$ st. Item Gielys van Vessem van 3^en^ houten tot *eenen stoell, dairmen eenen op verbranden soude* 10 st. ende hout *totter stellinge gelevert* 20 st.

Kapittels 18, 19, 20, 22 *en* 23.

Uitgaven aan vesting- en verdedigingswerken.

Uitgaven aan metselwerk, aan timmerhout, aan timmerwerk, aan ijzerwerk en aan werklieden.

Zijn voor het grootste gedeelte kosten, aangewend tot herstel van vestingwerken en geschut, zoo als het maken van gemetselde schietgaten voor het kanon aan de verschillende poorten, het maken van eenen buskruidoven, draaiboomen, herstel van oorlogschepen, enz.

Kapittel 24.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen en gelagen.

Daaronder komen, onder de voornaamste, schenkingen voor aan:

Schenkingen van wijnen, enz., aan voorname personen.

Den Hertog Hendrik van Brunswijk.

Den Hertog Erick van Brunswijk, zijn broeder.

Den ouden Hertog van *Brunswijk.*

Den Graaf van *Nassau.*

Robrecht van Arborch (van Arenberg), Raad van den Graaf van *Nassau.*

Den Jonker van *Rennenberg.*

Den Graaf Floris van Bueren Heer van IJsselstein.

Om de geschiedkundige waarde volgen hier de voornaamste schenkingen omschreven:

Hertog Hendrik van *Brunswijk*, door den Keizer naar *'s Hertogenbosch* gezonden om het land te verdedigen als Opperste Kapitein.

Inden jersten, Hertoigh Henrick van Bruynneswyck, als Opperste Cappeteyn, in deser stat comende, ende byden Keyserlicke Ma., omme dlant te bescudden gesonden, geschenct een stuck wyns, houdende 5 aemen min 4 fierdel wyns, die aem 10 Ryns. gul. ende tegens Hendrick die Greve gekocht, ende dairtoe noch 50 malder haveren, elck malder gecocht voir 12 st. vz. 78 Rins. gul. 8 st.

Hertog Erik zijnen broeder.

Item Hertoigh Erit van Bruynneswyck, zynen broeder, insgelicks alhier comende, geschenct 50 malder havere, tmalder van 11 st. 3 oirt. ende

5 aem min 3 fierdel wyns, die aem ten voirs. pryse tot Bertel Boeyens gehaelt, ende voir tvat betaelt 10 st. vz. tsamen 78 Rins. gul. 5$^1/_2$ st.

Item den auden Hertoigh Henrick, alnoch geschenct omme wel te doen ende tplat lant te bescudden, 2 aemen wyns, ende tot Henrick die Greef gehaelt ter voirs. pryse, vz. 20 Ryns. gul.

De oude Hertog hunnen vader.

Item ten dorden, Hertoigh Henrick, tot Besselen Boeyens, by den Heeren ende Scutten geschenct, metten Heeren ende Cappeteynen by hem zynde, een gelaigh, beloepende in spyse ende dranck 34 Rins. gul. 2 st.

Hertogen Hendrik van Brunswijk en zijn gevolg, door de Regering en de Schuttersgilden te *'s Hertogenbosch* een feestmaal aangeboden.

Item nog geschenct den voirs. Hertoigh, des Zaturdaighs nae bloken Paeschen 3 aemen 4 quarten wyns, die aem 11 Rins. gul. 10 st. tot Joseph gehaelt, vz. 31 Rins. gul. 1 st.

Hertog Hendrik wordt andermaal wijn geschonken.

Item 22 Meye, den voirs. Hertoigh geschenct ende tot *Boxtel* hem gevuerdt, een stuck wyns houdende 1$^1/_2$ aem min 4 fierdel, tot Joseph voirs. gehaelt ende voirs. pryse, ende den selven wyn tot *Boxtel* te doen vueren, betaelt 6 stuivers ende op den waigen te doen 1$^1/_2$ stuiver, vz. tsamen 15 Rins. gul. 19 st.

Idem den genoemden Hertog wijn geschonken en naar *Boxtel* doen brengen.

Item die voirs. Hertoigh, vuten Hove van onser genediger Vrouwen comende, denselven noch geschenct 2da Juny een stuck houdende een aem 2 quarten wyns, ten voirs. pryse, vz. 11 Rins. gul. 10$^1/_2$ st.

Idem ten vierde male Hertog Hendrik van Brunswijk wijn vereerd.

Item, nae dien den voirs. Hertoigh nyet meer aen en stont toirloige te dirigeren, ende onse genedichste Vrouwen den Greve van *Nassouwen* dairtoe gewillecoert hadde, den selven geschenct des maendaighs nae des heilichs Sacraments dach 50 malder haveren, tmalder 12$^1/_2$ st., ende die te vueren gegeven 6 st. vz. 31 Rins. gul. 11 st.

Item ten selven tyde, den selven noch geschenct een stuck wyns, houdende 1$^1/_2$ aem, ten voirs. pryse, tot Joseph gehaelt, betaelt metten onkosten 17 Rins. gul.

De Hertog van *Brunswijk* het oorlog voeren moede, wordt als opperste Kapitein dirigerende den oorlog, door den Graaf van *Nassau* vervangen; zijn genade door de regering van *'s Hertogenbosch* met haver en wijn beschonken.

Item geschenct den Heer van *Rossoye*, President in den Hoigenraet ons genedichsten Heeren, 6 der stat kannen (wyn), die quarte van 3 vlems tot Katheryn Mols inden *Zwaen* gehaelt, vz. 40$^1/_2$ st.

De Heer van *Rossoije* President van den Hoogen Raad des Hertogs van *Brabant*.

Item den Heer van *Casteren*, Monsterheer ende Cappeteyn van den oirloige, geschenct 6 der stat kannen (wyn), die 4 van 3 vlems ende die 2 van 2 st. 1$^1/_2$ oirt., ter voirs. plaetsen gehaelt, vz. 42 st.

De Heer van *Casteren*, Monstermeester en Kapitein van den oorlog.

Item den Joncker van *Rennenborch*, geschenct byden Heeren 7 quarten wyns ende noch eenen anderen geschenct drie der stat kannen die quarte 2 st. 1$^1/_2$ oirt., tot Henrick die Greef gehaelt, vz. 38 st.

Joncker van *Rennenberg*.

Item Meester Jeronimus van der Noot, Raet ordinaris ons genedichsten Heeren in *Brabant*, met meer Heeren van den selven Rade, by hem alhier zynden als Commissarissen, 3 der stat kannen wyns, ende noch een gelaigh inde *Roy Poirte*, in spyse, wyn ende dranck, gedraigende 34 quarten van 2$^1/_2$ st. die quarte, tot Joseph gehaelt, vz. tsamen 5 Rins. gul. 7$^1/_2$ st.

Jeronymus van der Noot, Raad ordinaris van den Hertog van *Brabant*, met meer andere Heeren van dien Raad in commissie zijnde.

Item Heer Floris van Ysselsteyn, geschenct 6 der stat kannen, van 2$^1/_2$ st. die quarte, tot Besselen Boeyens gehaelt vz. 45 st.

Graaf Floris van Bueren Heer van *IJsselstein*.

1513.

Gedeputeerden van Holland. Item twee Heeren Gedeputeerden vut *Holland* alhier zynde, geschenct 4 der stat kannen, die twee gehaelt ter voirs. plaetsen ten pryse van 2½ st die quarte ende die ander 2 tot Joseph, van 2 st. 3 oirt. die quarte, vz. tsamen 31½ st.

Idem Item geschenct des Saturdaighs nae 13 daich, sekeren Heeren Gedeputeerden vut *Hollant* alhier zynde, 8 der stat kannen van 3 st. die quarte ende tot Joseph gehaelt, vz. 3 Rins. gul. 12 st.

Idem van Antwerpen. Item geschenct sekeren Gedeputeerden van *Antwerpen* 4 der stat kannen, opten 13 dach tot Jans de Cock gehaelt van 3 st. die quarte vz. 36 st.

Overwinnaar, Kapitein der Keizerlijke Majesteit. Item Overweinair, Cappeteyn der Keyserlicke Ma., geschenct op Sinte Pouwel dach conversion 3 der stat kannen, tot Katheryn Mols gehaelt 2 st. 3 oirt. die quarte, vz. 2 st. 3 oirt.

Gedeputeerden van Antwerpen. Item den Heeren Gedeputeerden van *Antwerpen*, opten jersten Sondach inden vasten, geschenct alnoch 6 der stat kannen, tot Besselen gehaelt, van 3 vlems die quarte, vz. 40½ st.

Jonker Robert van Arenberg, Raad van den Graaf van Nassau. Item Heeren Robbrecht van Arborch, Raet des Heeren van *Nassouwen*, des Vrydaighs nae Scheilichs Sacraments dach, geschenct 4 der stat kannen, die quarte ten voirs. pryse ende tot Besselen gehaelt, vz. 33 st.

Idem, en den Commissaris Delremont. Item op St. Jacopi dach, geschenct Joncker Robbrecht van Arborch ende den Commissaris onser genediger Vrouwe, Delremond, 6 der stat kannen, die quarte van 2½ st., vz. 45 st.

De Heeren van Meerveys en van Woudrichem (Altena.) Item des anderen daighs, geschenct den Heer van *Meerveys* ende den Heer van *Woricum* (*Woudrichem*, hoofdplaats van de heerlijkheid genaamd het land van *Altena*, destijds toebehoorende aan den Heer van *Hoorn* of *de Hornes*), 6 der stat kannen, ten voirs. pryze vz. 45 st.

Kapittel 25.

Ander vutgheven van waken ende der stat porten te doen bewaeren, by daige ende by nachte, ende oick die waken doen visiteren.

Bewaking van stads vesting poorten. Inden jersten, ten bevele ende ordinantie deser stat, Huygh Adriaensz. Mesmeker ende Roelof Zeyssemeker, die Pickenpoirte gehuedt totten 23sten dach van Oixt incluys, elck 47 weken ende eenen dach ende sdaighs elcken 2 st., vz. 66 Rins. gul.

Zoo werden ook de Hinthamerpoort, de Orthenpoort ende Coepoort bewaakt.

Schepen en andere regeringsleden, op hunne beurt met de bewaking der poorten des nachts en de visitatie der wachten des daags, gedurende den oorlog belast. Item Meester Henrick Kuyst, Scepen, Lambrecht van den Broeck, Raidsman, elck 40 nachten, Lambrecht van den Boegart 30 nachten, Arnt Beys 32 nachten, Vranck van Langel 37 nachten, noch 9 nachten, Hubrecht Petersz 8 nachten, Willem van Roesmalen 10 nachten, Jan Staessen 30 nachten, Laurens van Reeck 46 nachten, Henrick Ossman 31 nachten, Emont Jansz 32 nachten, Loy Teerlincx 40 nachten, Jan die Bever 5 nachten, Arnt Paeuweter 28 nachten, Phs. Sanders 46 nachten, Henrick van Herlair 21 nachten, Mathys Stoters 3 nachten, maickt tsamen 488 nachten ende

elcken des nachts metten dach die wake te visiteren ende te waken $3^1/_2$ st., vz. tsamen 85 Rins. gul. 8 st.

Item Willem Babbart, ter ordinantie deser stat, in tyde vander veeden als busseschieter gedient, naedien *Hyntham* ende *Orthen* gebrant waeren, des nachts die Hynthamerpoirte metten geschut te bewaeren 9 weken, bet. 6 Rins. gul. Item Boeyen Jan Boeyenss., de Cloveniers thoeren alsoe te bewaeren, betaelt 6 Rins. gul., insgelicx Arnt Hont 6 Rins. gul. 13 st. ende Michiel Velckener 10 Rins. gul.

De Hinthamer- en Ortherpoort, alsmede den Clovenierstoren, ten tijde dat de Gelderschen *Hintham* en *Orthen* verbrandde, ook des nachts door de busmeesters met geschut bewaakt.

Item Lambrecht van Reeck, insgelicx als busschieters aan de Oortenpoirte gedient, betaelt 11 Rins. gul. 10 st.

Item noch ter cause voirs., Michiel die Velckener, betaelt 30 st. Peteren Cangieter 8 Rins. gul. 2 st.

Item Willem Boeyens, alsoe betaelt als busschieter 10 Rins. gul. Meester Wouter Aenbiltmeker 7 Rins. gul. ende Ph^s^. Cryghmeker 9 Rins. gul.

Kapittel 26.

Uitgaven aan alderhande zaken.

Behalve de gewone, steeds in dit kapittel voorkomende posten, komen daarin de volgende merkwaardige zaken voor:

Inden jersten, Bruysten den cremer, voere drie ellen zayen, root ende wyt (*) delle $3^1/_2$ st. ende voer twee stocken 3 st., dair twee veenkens aff gemaict waeren, omme des daighs deur meede op Sinte Jans thoeren te coeren.

Twee vaantjes om daarmede op St. Jans toren te coeren (sijnen).

Item den tweeën costeren van Sinte Jans, vander clocken te luyden, omme der stadt poirten des moirgens, te middaege ende des avonts op ende toe te doen, intyde deser rekeninghe van 10 maenden, ter maent 25 st. vz. 12 Rins. gul. 10 st.

Het luiden der klok in St. Jans toren voor het openen en sluiten der poorten.

Item Peteren Stevens, clerck, van dat hy metten Heeren ende Gedeputeerden deser stadt, omme gegaen heeft, te visiteren ende te scryven stadt gebreken 5 st., aen poirten ende mueren.

Visitatie van stads poorten en vestingmuren.

Item Jannen den Reymeker, van eenen auden scip tegens hem gecocht, ende der stadt poirten ende blockhuysen dairmede te repereeren.

Een oud schip gekocht om met den afbraak stads poorten en blokhuizen te herstellen.

Item Arnt Jans soen, voere 5500 torcken peck vorst aff te siedenen 11 Rins. gul.

Item Henrycken van Loen, voere $^1/_2$ thon pecx dairtoe verbesicht, 22 st. ende Woutere van Lyt, voer een thonne tarren 34 stuvers.

Pikworsten gemaakt, pik en teer daartoe verbruikt.

Item 30 July, Claes de Latere, boode, alhier comende omme te executeren 6600 Rins. gul., ter cause van dienst des voirs. van Sevenbergen, met 100 perden, den tyt van zessse maenden deser stadt gedaen, voere die copie betaelt 8 st.

Item Meester Henrick die Bye, als Notaris, staende over de appellatie, die de stadt in hueren drie leeden deede, tegens die voirs. executie 4 st.

Proces met den Heer van *Sevenbergen* ter zaken van zijnen, voor de stad *'s Hertogenbosch* gedane dienst met 100 paarden, gedurende 6 maanden.

Item Wyntken Wyntkens, van der grooter corttouwen buyten Pyckenpoirten

Vervoer van geschut.

(*) *Rood* en *wit* waren de kleuren welke de stad *'s Hertogenbosch* in hare vlag voerde.

te vueren omme te proeven, noch een andere inden Heiligen Geest te vueren, ende die jersten inden tuyn met 6 perden eenen dach gedient 24 st.

Een baerdse van *Heusden*, naar '*sHertogenbosch* gebragt, vervoer en beproeving van geschut.

Item Simon Crudener, van tween bussen van *Berckeyck* alhier te doen brengen, 40 st. Item Goyart Bott, busmeester, van eenre baerdsen tot *Huesden* liggende, alhier te halenen, gegeven van oesen 4 st., vander lande te brengenen ende vier ghesellen diese alhier brochten 26 st., van 2[en] daigen dat hy daer om vuyt was 14 st. ende van haeckbussen te proeven 4 st.

Toelagen aan de kamers van Rhetorica, aan de kerkmeesters van St. Jan en aan die Schuttergilden, voor hunne spelen en optogten in de processie en omgang op den feestdag van onze Lieve Vrouwen dragt.

Item inder feesten ende processien van *onser Liever Vrouwen dracht*, nae ouden costumen ende hercomen (reeds vroeger medegedeeld, en blijft voor het vervolg een gewone jaarlijksche post, gelijk ook de volgende) in hulpe vander selver processien ende ghilden te spelenen, gegheven den Dekenen vander Ghylde van Sinte Katherynen spele 7 croonen ende 2 Rins. gul., van Sinte Barbaren ende Aighten spele elck 6 croonen ende 2 Rins. gul. ende den drien Kerckmeesteren van Sinte Jans, elck een ghelt wyns, van 3 vlims die quarte vz. 29 Rins. gul. $9^1/_2$ st.

De Schutters gaan bij die gelegenheden in het harnas en schieten den vogel.

Item den Dekenen ende goede mannen van den ouden Voetboege deser stadt, vuyt dien zy egeen prouffyten, gagien noch clederen en hebben, als zy plaigen voere den inghanck van den state, etc., ende nochtans statie in de processien int harnasse te gaen, den vogel te schieten halden, den selven alsoe in hulpe van hueren costen gegeven 22 Rins. gul., den Jongen scutten 8 Rins. gul. ende den Hantbooge 8 Rins. gul.

Gagie aan de Cloveniers, toelaag tot het maken en onderhouden van hunnen doelen.

Item den Dekenen van den Cloveniers, nae ordinantie deser stadt ende voere 60 schutten, den selven geconsenteert voere huere gagien des jaers, elcken 2 Rins. gul. ende die hen betaelt van Bamisse 12[e] ende Paeschen 13[e] 120 Rins. gul. Ende ter conservatien van hueren bogaert ende die doelen te maickenen 8 Rins. gul.

Twee spionnen in het leger van den Heer van *Gelder*, dat in het land van *Hoorn* en in het opperkwartier lag, zoo als het gerucht liep, bestemd naar *Frankrijk*.

Item Henrycke Ossman, voere ende tot behoeff van tween gesellen, die hen, vanden 27 Oixt totten 25[en] dach van Septembri, gehouden hebben byden hoep ende omtrent der vergaderinge des Heeren van *Gheldre* inden lande van *Hoern* ende int over quartier liggende, dairvan die fame was, dat sy reysen souden nae *Vranckryck*, etc., ende altyt tydinge dair van te hebbenen, die selve over ende weder over te reysenen, ende tydingen te brengenen.

Een oorlogbaerdse van *Dordrecht* geleend en terug gegeven.

Item Jannen Corstkens van eenre baerdsen van oirloige van *Dortrecht* alhier te brengenen, betaelt 8 Rins. gul. ende Gerytden van Doern, van eenre baerdsen dien van *Dordrecht* wederomme thuys te vueren 28 st. ende van eenre zerpeteynen daer op ontwee geschoten.

De Gelderschen zijn voornemens een aanslag te doen, niet tegenstaande er onderhandeld werd en een traktaat voor het sluiten van een bestand gereed was. Zij vallen in den *Dordschen waard*.

Item overmits der vergaderingen der Gelderschen, ende staende opten tractaet vanden bestande, ende dien nyet tegenstaende in veerden waren, eenen toich ende aenslach te doen, dairvan sommige vanden landen geadviseert waeren; ende geboerden inden *Doortschen Wert*, alsoe op provisie aangenomen Yoesten Haeck, Hooftman, met 100 knechten oft in desen

quartiere gevallen hedde, den meesten scade te scutten, etc. ende van dien dienst betaelt 7 Rins. gul.

Item noch tweeen ruyteren, die des nachts alsoe opter *Mase* die wake ende waerde gehouden hebben, gegeven 2 Hoerns. gul. Item Dircke Stevens ende Yoest Claes soen, alsoe die waerde gehouden opten maescant ende opten *Hamme*, te perde, betaelt 20 st. Item noch eenen opten *Hamme* alsoe ghesonden, betaelt 5 st. ende Dirck Herberts, oick daer omme ghevaceert tot *Nulant*, 7 stuvers.

Spionnen op de *Maas*, aan den Maaskant, op den Ham en te *Nulant*.

Item 7 Octobris, eenen bode van *Venloe*, die alhier commen was, ter cause vander stilzaten die inveerden was, ende by hen goet rappoert te doen, vuyt dien die stilzate by onser genediger Vrouwe verbooden waert nyet toe te laeten oft admitteren, denselven voir zyn port ende mont costen betaelt 17½ st. ende voirts geschenckt in hulpe van zynen vacatien 3 Hoerns. gul.

Een bode van *Venlo* ter zake van het bestand. De Hertogin-Gouvernante verbiedt het sluiten van dien.

Item Jannen Aerents soen, met hen 5ter, van eenre pointen (pont), aenden Boem verdreven, op te wynden, omme volck van wapenen, ten bevele des Hertoigen van *Bruynneswyck* over te vueren 25 st.

Eene pont, om ten bevele des Hertogs van *Brunswijk*, het volk van wapenen over de *Maas* te voeren boven water gehaald.

Item den pypers ende speelluyden des Hertoigen van *Bruynneswyck*, als Cappeteyn alhier jerst comende, voer huere rechten geschenct 4 Hoerens. gul. Ende insgelycx den pyperen Hertoige Eryts van Bruynneswyck geschenct 4 Hoerens. gul., vz. tsamen 4 Rins. gul. 16 st.

De pijpers en speellieden der Hertogen Hendrik en Erik van Brunswijk vereeringen in geld gedaan.

Item Aelbrecht Buyssen, opten Vuchterendyck, voere den ruyteren ende dorpen gelevert 550 pylen veltgeschut, noch 600 pylen, noch 500 pylen ende noch 390 pylen ende thondert 20 st. vz. tsamen ende betaelt 20 Rins. gul. 6 st.

Levering van pijlen, herstel en levering van haakbussen en kogels.

Volgt de levering van nog eenige andere pylen, reparatie en levering van haakbussen en busclooten.

Item Goyart Bott, voere 100 vuerpylen, des Hertoigen volck van *Bruynneswyck* gelevert 7 Rins. gul. ende Arent van Egom van *Antwerpen*, voer een becken dairmen buscruyt inne droecht 10 st.

Levering van vuurpijlen en een bekken om buskruid op te droogen.

Item Arnt van Egom voirs., voere 271 pont cnypcruyts, thondert 20 Ryns. gul., noch 139 pont cnypcruyts, thondert 18 Rins. gul., noch 399 pont cruyts, ten voirs. prize, noch van vueren (vervoeren) ½ st. Ende noch voer eenen molen dairmen buscruyt op maickt tegens hem gecocht 25 Rins. gul.

Idem van buskruid genaamd cnijp- of knipkruid.

Idem van eenen buskruidmolen.

Item Goessen Jans soen ende Pouwels Wouters soen, van dat zy den busmeester inden tuyn geholpen hebben die cruytmolen aldair te stellen, elck 2 daigen, betaelt 10 st.

Die buskruidmolen geplaatst en in werking gebragt.

Item Jacop Coelboernere, voere 171½ pont loots, tot bus cloeten vergoeten, betaelt 3 Rins. gul. 5 st. oirt. Item Arnt den screynmeker, van 16 stempelen inden haeckbussen te maicken 8 st., seven soutvaten omme buscruyt inne te doen 21 st., noch denselve voere zyn vacatien die *nootslange* (het *Stuer ghewalt*) te besien, wes gebrek zy van bynnen hadde 5 st. Goyart Bott,

Levering van lood voor kogels.

Laadstokken voor de haakbussen.

Het *Stuer ghewalt* nagezien wegens een gebrek van binnen.

Beprueving en regeling van de groote kartouwen.

vandat hy inde weke Sacramenti, int proeven vander corttauwen ende die te bereyden 4 daigen gevaceert heeft 16 st.

Levering van buskruit (cyyp cruyt.)

Item Bouwen Jans soen, busmeester, voer 75 pont cayperuyts, tpont 4 st. 3 oirt. Item Peteren Cangieter, voer een forme tot eenre dobbel haeckbussen 2 st. Item Willemen Babbart, van sunderlingen dienst int buscruyt gedaen 22 st. Item Meester Jaspaer, busgieter, voere 17½ pont cayperuyt tpont 4 st. Item Willemen Maes, van buscruyt in den tuyn te vueren 3 oirt. st.

De trouwanten des Hertogs van *Brunswijk* te *Engelen* over de *Dieze* gezet.

Item Peteren Scalcken, Symon Crudener ende Jan van Tricht, van den trouwanten des Hertoigen van *Bruynneswyck* tot *Engelen* over te setten 9 st. ende Willemen Peeters soen, van dat vorste gestelle vander cartauwen, omme te beslaen, aende Oirtenporten te vueren 1 st.

Buskruid naar den Ham gezonden voor de ruiters bij de schepen aldaar in de *Maas* liggende.

Item Jannen van Lyt, Hooftman, van buscruyt te doen vueren opten *Hamme*, voer zyn ruyteren te scepen, aldair liggende 22 st. Item Jannen Daems Wackertap, van dat hy met eenre carren den Hartoige van

De Hertog van *Brunswijk* te *Gorinchem*.

Bruynneswyck inder reysen van *Gorichem* gedient heeft 12 daigen 36 st.

De Hoogschout en eenige Commissarissen uit de Regering, rijden met den Hertog van *Brunswijk* naar den Litschen Ham, om aldaar in defensie van het land op de geschiktste plaats een blokhuis te doen bouwen.

Item 2ª Marcy, die Hoigscouteth, Mr. Frans Toelinck, Henryck Kuyst ende Lambrecht van den Boegart, metten Hooftluyden des Hertoigen van *Bruynneswyck* opten *Littensen Hamme* gereden, omme ter bester ende gelegender plaetsen, in defensie slants, een blockhuys te ordineren, des avonts int wederom commen inden *Zwaen* vertheert 7 quarten wyns, betaelt 21 st.

Nadere reis van den Hertog met eenige Commissarissen uit stads Regering derwaarts, om gemeld blokhuis te doen opslaan.

Item 13 Meye, Meester Frans voirs., Geerlyck die Rover ende meer andere Heeren, metten voirs. Hartoge opten *Hamme*, van tvoirs. blockhuys op te slaen, gereden, ende in t weder omme commen, tsamen vertheert 40 st.

Teer aan den Graaf van *Nassau* voor *Bommel* gezonden.

Item Wouteren van Lytt, voer een thonne terren by den Greve van *Nassouwen* voere *Boemel* verbrant 38 st., noch voere 4 ydel (ledige) thonnen 18 st. ende van vyff thonnen tarren op ende aff te doen ende oick aldair gevuert waeren 3 st.

Pektonnen in het leger van den Graaf van *Nassau* te *Hedel* gezonden.

De pont aldaar in gereedheid gebragt en de tent den Graaf van *Nassau* geleend, gedroogd.

Item Peteren Reymers, van peck thonnen inden leger tot *Hedel* te vueren 20 st. Item Hubrecht Arnts soen, met hem 3de, van den pointen (de pont) tot *Hedel* te oesen 16 st. Item Jan de pleytmeker, vander selver pointen te stoppen 3½ st. ende eene thente te droghen, den Heere van *Nassouwen* geleent 3 st.

Betaalde gelden aan voerlieden om zekere Gedeputeerden bij den Hertog van *Brunswijk* te *Boxtel* te brengen.

Item Ghys Gheryts soen van Helvoert, vuerman (voerman), met 3en perden zekeren Heeren Gedeputeerden deser stat, 3ª May byden Hartoige van *Bruynneswyck* tot *Boxtel* te vueren 1 dach 15 st. Item Jan Jacops soen, ten selve daige van gelycke met 2en perden tot *Boxtel* te vueren 10 st., noch van gelycke 6ª May, betaelt 15 st., noch van gelycke 21 Meye betaelt 10 st., enz. (Volgen nog meer voerliedenloonen ter zake voors.)

Eene vuurpan en 25 haakbussen aangekocht.

Item Dierck die Lepper, voer eene vuerpanne 5 st. ende Thonis van Dortmont voer 25 haeckbussen hem affgekocht, tstuck 32 st. Item Claes,

1513.

tymmerman ende Ghysbrecht, slootmeker, vanden blockhuys opt Hynthamereynde te versien $2^1/_2$ st.

Blokhuis aan de Hinthamerpoort.

Item van eerd ende gruys (aarden en steenpuin) ende (aan de) nyeuwe straten ende achter die Tolbrugge te vueren van Jan die Cock, te wetenen Willem Jans soen 15 carren, enz.

Nieuwe straten.

Item den gesellen vander Passien, in hulpe vander selver passien te spelen ende by figueren te thoenen 25 st.

Toelaag aan de Passiebroeders, voor het spelen der passie met figuren.

Item Willemen Henrycx soen ende Meester Henrycken die Bye, met 2en waigenen met Ouden Schutten ende den Cloveniers tot *Oyen*, op Sinte Lambrechts dach gesonden, omme den chyns ten selven daige dienende, te ontfangen, vuyt dien zy besorcht waeren, (dat) nyet tegenstaande den bestande, der Gelderschen, te wetenen Jacoppen van Ghent, Scouteth tot *Thyel* ende Diercke van Bathenborch, die den selven thyns dach geleeght hadden, daer over tot *Maesboemel* in hueren handen te betaelenen, metten thol ende andere der heerlicheydt goeden, ende quamen wel 36 persoenen sterck; ende by tusschenspreken vanden naegebueren ende goeden mannen waert die saeke een maent op een bycomen geschorst, vertheert inder selver reysen, met wagenhuer, theringe ende wyn te samen 4 Rins. gul. 16 st. ort.

Commissarissen uit de Regering van *'s Hertogenbosch*, met schutters van den Ouden Voetboog en van de Cloveniers naar *Oijen*, tot het ontvangen van den chijns aldaar gezonden, door die gewapende magt begeleid, omdat men bezorgt was voor de Gelderschen welke niet tegenstaande het gesloten bestand, daar ook, door Jacob van Ghent, Schout van *Tiel* en Dirck van Batenborch, den Oijenschen chijnsdag belegd hadden, te *Maas-Bommel* in hunne handen te betalen.

Item den Kerckmeesteren van Sinte Jans, Henrycke van Uden cum suis, voir zeker hout byden Hartoige van *Bruynneswyck* den kerken aff genomen, omme een blockhuys opten *Hamme* te maicken, ende nae, byden Greve van *Nassouwen*, by zynen ruyteren op die baerdse vertymeert, tsaemen gerekent op 22 balcken ende elcken balck op 3 Rins. gul. vz. 66 Rins. gul.

Timmerhout door den Hertog van *Brunswijk* van de kerk van St. Jan afgenomen tot het maken van het blokhuis op den Ham en daarna door den Graaf van *Nassau* tot het vertimmeren der baerdse.

Item dien van *Bercheyck*, van costen by hen gedaen ende geleden, ten bevele van den Heer van *Waelhem*, den Merckgreef van *Antwerpen*, ende nae, by den Heere van *Nassouwen* in wagen en bussen te vueren opten toight naeden oversten quartiere, perdenhuer, boodenloen, die waarde te houden, met meer andere costen, voere hen inden extracte gepasseert, tsamen beloepende 45 Rins. gul.

Kosten door die van *Bergeijk*, ten bevele van den Heer van *Waelhem*, Markgraaf van *Antwerpen* en den Graaf van *Nassau* in den togt van het léger naar het opperkwartier van *Gelder*, gedaan.

Item Geerlicke die Rover, Raidsman, van 83 daigen, Tielman van den Broek van 96 daigen, Peter Raescop 138 daigen ende Louereyns van Reeck van 122 daigen, vuyt beveel ende ordinantie der gemeynre stadt, deze stadt in hueren eynden ende voir die poirten starck helpen maken, die poirten te versien met dreyboemen, bolweercken, borstweringe ende met meer andere fortificatien dairtoe dienende, van staketten ende graven, ende dair voer elcken betaelt sdaighs 5 st. q. vz. 109 Rins. gul. 15 st.

Fortificatiemeesters der stad, om de stad in hare einden en de poorten sterk te maken, te verzien met draaiboomen, bolwerken, borstweringen, staketten, enz.

Item Henricke Ossman, by ordinancie ende beveele der gemeynre stadt tot behoeff van 12 wekers, die des nachts gedient ende gewaeckt hebben op die blockhuysen, buyten poirten deser stadt staende, ten eynde vanden bestande, den tyt van vyff weken ende 5 daigen, dairvan betaelt 10 pont Vlimmis q. vz. 60 Rins. gul.

Wakers op de blokhuizen buiten de poorten der stad *'s Hertogenbosch*.

1513.

Beproeving en regeling van de groote kartouwen.

vandat hy inde weke Sacramenti, int proeven vander corttauwen ende die te bereyden 4 daigen gevacoert heeft 16 st.

Levering van buskruit (cnyp cruyt.)

Item Bouwen Jans soen, busmeester, voer 75 pont cnypcruyts, tpont 4 st. 3 oirt. Item Peteren Cangieter, voer een forme tot eenre dobbel haeckbussen 2 st. Item Willemen Babbart, van sunderlingen dienst int buscruyt gedaen 22 st. Item Meester Jaspaer, busgieter, voere $17^{1}/_{2}$ pont cnypcruyt tpont 4 st. Item Willemen Maes, van buscruyt in den tuyn te vueren 3 oirt. st.

De trawanten des Hertogs van Brunswijk te Engelen over de Dieze gezet.

Item Peteren Scalcken, Symon Crudener ende Jan van Tricht, van den trouwanten des Hertoigen van *Bruynneswyck* tot *Engelen* over te setten 9 st. ende Willemen Peeters soen, van dat vorste gestelle vander cartauwen, omme te beslaen, aende Oirtenporten te vueren 1 st.

Buskruid naar den Ham gezonden voor de ruiters bij de schepen aldaar in de Maas liggende.

De Hertog van Brunswijk te Gorinchem.

Item Jannen van Lyt, Hooftman, van buscruyt te doen vueren opten *Hamme*, voer zyn ruyteren te scepen, aldair liggende 22 st. Item Jannen Daems Wackertap, van dat hy met eenre carren den Hartoige van *Bruynneswyck* inder reysen van *Gorickem* gedient heeft 12 daigen 36 st.

De Hoogschout en eenige Commissarissen uit de Regering, rijden met den Hertog van Brunswijk naar den Litschen Ham, om aldaar in defensie van het land op de geschiktste plaats een blokhuis te doen bouwen.

Item 2a Marcy, die Hoigscouteth, Mr. Frans Toelinck, Henryck Kuyst ende Lambrecht van den Boegart, metten Hooftluyden des Hertoigen van *Bruynneswyck* opten *Littensen Hamme* gereden, omme ter bester ende gelegender plaetsen, in defensie slants, een blockhuys te ordineren, des avonts int wederom commen inden *Zwaen* vertheert 7 quarten wyns, betaelt 21 st.

Nadere reis van den Hertog met eenige Commissarissen uit stads Regering derwaards, om gemeld blokhuis te doen opslaan.

Item 13 Meye, Meester Frans voirs., Geerlyck die Rover ende meer andere Heeren, metten voirs. Hartoge opten *Hamme*, van tvoirs. blockhuys op te slaen, gereden, ende in t weder omme commen, tsamen vertheert 40 st.

Teer aan den Graaf van Nassau voor Bommel gezonden.

Item Wouteren van Lytt, voer een thonne terren by den Greve van *Nassouwen* voere *Boemel* verbrant 38 st., noch voere 4 ydel (ledige) thonnen 18 st. ende van vyff thonnen tarren op ende aff te doen ende oick aldair gevuert waeren 3 st.

Pektonnen in het leger van den Graaf van Nassau te Hedel gezonden.

De pont aldaar in gereedheid gebragt en de tent den Graaf van Nassau geleend, gedroogd.

Item Peteren Reymers, van peck thonnen inden leger tot *Hedel* te vueren 20 st. Item Hubrecht Arnts soen, met hem 3de, van den pointen (de pont) tot *Hedel* te oesen 16 st. Item Jan de pleytmeker, vander selver pointen te stoppen $3^{1}/_{2}$ st. ende eene thente te droghen, den Heere van *Nassouwen* geleent 3 st.

Betaalde gelden aan voerlieden om zekere Gedeputeerden bij den Hertog van Brunswijk te Boxtel te brengen.

Item Ghys Gheryts soen van Helvoert, vuerman (voerman), met 3en perden zekeren Heeren Gedeputeerden deser stat, 3a May byden Hartoige van *Bruynneswyck* tot *Boxtel* te vueren 1 dach 15 st. Item Jan Jacops soen, ten selve daige van gelycke met 2en perden tot *Boxtel* te vueren 10 st., noch van gelycke 6a May, betaelt 15 st., noch van gelycke 21 Meye betaelt 10 st., enz. (Volgen nog meer voerliedenloonen ter zake voors.)

Eene vuurpan en 25 haakbussen aangekocht.

Item Dierck die Lepper, voer eene vuerpanne 5 st. ende Thonis van Dortmont voer 25 haeckbussen hem affgekocht, tstuck 32 st. Item Claes,

1513.

tymmerman ende Ghysbrecht, slootmeker, vanden blockhuys opt Hynthamereynde te versien 2½ st. Blokhuis aan de Hinthamerpoort.

Item van eerd ende gruys (aarden en steenpuin) ende (aan de) nyeuwe straten ende achter die Tolbrugge te vueren van Jan die Cock, te wetenen Willem Jans soen 15 carren, enz. Nieuwe straten.

Item den gesellen vander Passien, in hulpe vander selver passien te spelen ende by figueren te thoenen 25 st. Toelaag aan de Passiebroeders, voor het spelen der passie met figuren.

Item Willemen Henrycx soen ende Meester Henrycken die Bye, met 2en waigenen met Ouden Schutten ende den Cloveniers tot *Oyen*, op Sinte Lambrechts dach gesonden, omme den chyns ten selven daige dienende, te ontfangen, vuyt dien zy besorcht waeren, (dat) nyet tegenstaande den bestande, der Gelderschen, te wetenen Jacoppen van Ghent, Scouteth tot *Thyel* ende Diercke van Bathenborch, die den selven thyns dach geleeght hadden, daer over tot *Maesboemel* in hueren handen te betaelenen, metten thol ende andere der heerlicheydt goeden, ende quamen wel 36 persoenen sterck; ende by tusschenspreken vanden naegebueren ende goeden mannen waert die saeke een maent op een bycomen geschorst, vertheert inder selver reysen, met wagenhuer, theringe ende wyn te samen 4 Rins. gul. 16 st. ort. Commissarissen uit de Regering van *'s Hertogenbosch*, met schutters van den Ouden Voetboog en van de Cloveniers naar *Oijen*, tot het ontvangen van den chijns aldaar gezonden, door die gewapende magt begeleid, omdat men bezorgt was voor de Gelderschen welke niet tegenstaande het gesloten bestand, daar ook, door Jacob van Ghent, Schout van *Tiel* en Dirck van Batenborch, den Oijenschen chijnsdag belegd hadden, te *Maas-Bommel* in hunne handen te betalen.

Item den Kerckmeesteren van Sinte Jans, Henrycke van Uden cum suis, voir zeker hout byden Hartoige van *Bruynneswyck* den kerken aff genomen, omme een blockhuys opten *Hamme* te maicken, ende nae, byden Greve van *Nassouwen*, by zynen ruyteren op die baerdse vertymeert, tsaemen gerekent op 22 balcken ende elcken balck op 3 Rins. gul. vz. 66 Rins. gul. Timmerhout door den Hertog van *Brunswijk* van de kerk van St. Jan afgenomen tot het maken van het blokhuis op den Ham en daarna door den Graaf van *Nassau* tot het vertimmeren der baerdse.

Item dien van *Bercheyck*, van costen by hen gedaen ende geleden, ten bevele van den Heer van *Waelhem*, den Merckgreef van *Antwerpen*, ende nae, by den Heere van *Nassouwen* in wagen en bussen te vueren opten toight naeden oversten quartiere, perdenhuer, boodenloen, die waarde te houden, met meer andere costen, voere hen inden extracte gepasseert, tsamen beloepende 45 Rins. gul. Kosten door die van *Bergeijk*, ten bevele van den Heer van *Waelhem*, Markgraaf van *Antwerpen* en den Graaf van *Nassau* in den togt van het leger naar het opperkwartier van *Gelder*, gedaan.

Item Geerlicke die Rover, Raidsman, van 83 daigen, Tielman van den Broek van 96 daigen, Peter Raescop 138 daigen ende Louereyns van Reeck van 122 daigen, vuyt beveel ende ordinantie der gemeynre stadt, deze stadt in hueren eynden ende voir die poirten starck helpen maken, die poirten te versien met dreyboemen, bolweercken, borstweringe ende met meer andere fortificatien dairtoe dienende, van staketten ende graven, ende dair voer elcken betaelt sdaighs 5 st. q. vz. 109 Rins. gul. 15 st. Fortificatiemeesters der stad, om de stad in hare einden en de poorten sterk te maken, te verzien met draaiboomen, bolwerken, borstweringen, staketten, enz.

Item Henricke Ossman, by ordinancie ende beveele der gemeynre stadt tot behoeff van 12 wekers, die des nachts gedient ende gewaeckt hebben op die blockhuysen, buyten poirten deser stadt staende, ten eynde vanden bestande, den tyt van vyff weken ende 5 daigen, dairvan betaelt 10 pont Vlimmis q. vz. 60 Rins. gul. Wakers op de blokhuizen buiten de poorten der stad *'s Hertogenbosch*.

Een roeischuit tijdens het slechten van *Oijen* door de Gelderschen genomen, verloren of vernield, alnog door de stad aan den eigenaar betaald.

Item ter ordinantie deser stadt, alnoch betaelt een groete royscuyte, die ennige vander ander zyden van *Geldre* afhendich (gemaakt hadden), verdestrueert oft verloeren was, int mineren der borcht van *Oyen* 24 Rins. gul.

De geheele uitgaaf was 51,916 Rijns. gul. 18 st. 9 plec.
" " ontvang " 48,429 " " 5 " 10½ "
Nadeelig slot 3487 Rijns. gul. 12 st. 3½ oirt.

N°. 23. Rekening van St. Remeys 1513 tot St. Remeys 1514.

3e REKENING DER LAATSTE 6, VOOR DRIE JAREN GECOMMITTEERDEN.

ONTVANGSTEN.

Bij deze rekening ontbreekt de verantwoording der ontvangsten, aan den band en de inbinding te zien, is die verantwoording daar van in het ongereede geraakt; de verantwoording der uitgaven heeft veel door vocht geleden, het papier is gedeeltelijk vergaan, die der ontvangsten zal waarschijnlijk te dier oorzake verloren zijn.

UITGAVEN.

Kapittel 1.

Dit is dat vutgheven van die voirs. sesse gecommitteerden, tegens den voirs. ontfanck, in tyde ende in deser huerer lester ende dorde rekeninghe, vander voirs. stadt wegen wederomme vutgegeven hebben, als hiernae volght.

Teruggave van de door Heeren, Godshuizen, Burgers, Ingezetenen en corporatien, te *'s Hertogenbosch*, in Januarij 1512 de stad geleende gelden, aan den *Hertog van Brunswijk* tot het voeren van den oorlog voorgeschoten.

Inden jersten, van geleende penningen den *Hertoige van Bruynneswyck*, doir ordinantie deser stat ende by hueren Gedeputeerden dairtoe geordineert, te wetenen: Roloff Noppen, Mathys Lambrechtsz, Dircke van Hedel, Peteren Engbertsz, met meer anderen, den *Heeren*, *Goidshuysen*, *Bourgeren* ende *Innegezetenen* deser stat, in Januario 1512 affgeleent ende den voirs. Hertoige gedaen ende geleent ende elcke alsoe wederomme betaelt, als hier volght.

Jannen die Cock, 100 Rins. gul., enz.

Behalve de Heeren, Godshuizen, Burgers en Ingezetenen, leende tot die voorgeschoten gelden aan den *Hertog van Brunswijk*, ook hunne penningen en kregen bij deze daarvan teruggave de onderscheidene destijds hier bestaande corporatien der *Ambachtsgilden*.

Summa van den voirs. geleende penningen den *Hertoege van Bruynneswyck* 7679 Rins. gul. 9 st. oirt., dairvan die vanden platten lande voer huer

porcie ende inden extracte gestelt, hebben betaelt 5616 Rins. gul. ende die afgetoigen, soe blyft, dat die voirs. zesse gecommitteerden voer deser stat dair van hebben betaelt ende alhier in vutgeven gestelt beloepende 2063 Rins. gul. 9 st. ort.

Kapittel 2.

Ander vutghevenen alnoch ter ordinancien deser stadt, die knechten ende ruyteren van 10ª May Aº. 13, van wegen DES GREVEN VAN NASSOUWEN, ende byder stat ofte ennige Gedeputeerden van den oirloigen, aen den weerden oft herbergen dair die ruyteren sculdich waeren gebleven, afgesproken te betalenen ende dit inder somme van 3925 Rins. gul. ½ st., nae inhoudt eender registre 21 Merte Aº. 13, den voirs. gecommitteerden dairvan overgegeven, als hier volght.

Uitgaven wegens huisvesting en voeding aan het krijgsvolk, zoo te voet als te paard, des *Graven van Nassau*, te rekenen van den 10 Mei 1513.

Inden jersten Evert van Doern, van wegen des Jonckeren van *Zwertsenborch*, Ritmeester, by bevele Mertens van Campen betaelt 17 Rins. gul.

Hoofdlieden dienende onder den Graaf van *Nassau*.

Item ten anderen, van wegen Yoest Hack, Hooftman en zynen knechten, Coenraet den Weert betaelt 10 Rins. gul. 18 st.

Volgen een aantal andere betalingen voor huisvesting en voeding, zoo mede betalingen aan de Hoofdlieden des Graven van *Nassau* volk zelve, die behalve de Jonker van *Swartzenberg* en Joost Hack, waren Hans Keyser, Goyart Smit en Gerard van Doern, de laatste op de schepen van oorlog.

De uitgaaf ten deze was 2299 Rijns. gul. 1 st.

Kapittel 3.

Bevat alnog betalingen aan krijgsvolk. Daar echter het titelblad van dit kapittel uit de rekening gemist wordt, zoo kan die titel niet worden opgegeven.

Nadere betalingen aan het krijgsvolk.

De uitgaaf in dit kapittel voor ruitergeld en oorlogspenningen gebragt, bedraagt 3333 Rijns. gul. 8½ st.

Kapittel 4.

Ander vutgheven onsen genedigen Heer als Hertoige van Brabant, voer die lopende bede met meer ander penningen inder plaetse van dien, ter cause van oirloige geconsenteert, in tyde deser rekeningen verschenen ende gevallen, als hier volght.

Inden jersten, Cornelis Dichier, als Rentmeester ons voirs. genedigsten Heer in deser quartier, als voer die porcie deser stat ende meyerien inder lopende bede, drien jairen lanck geconsenteert, tot alle Snt. Janssemisse ende Corssemisse te betalen ende voer den lesten zesten termyn vanden 70,000 gul. te Corssemisse 1513 verschenen, beloepende 6436 Rins. gul. 5 st. 16 mith vlimsen, met meer andere nyeuwen consenten byden Staten slantz van *Brabant*, ten ocsuyne van den oirloighe gedraigen, mits rekening

Likwidatie van de door de stad en hare meijerij verschuldigde beden tegen dechargen en acquiten, ter zake van reeds gedane voorschotten tot onderhoud van het krijgsvolk.

byder Commissarissen vander oirloighe, Gedeputeerden ende Gecommitteerden van deser stat ende meyerien, metten voirs. Rentmeester gehouden, met desargien ende acquyten, by onser genedichsten Heeren ende Vrouwen, der stat ende meyerien, soe die die penningen, ten onderhouden van den volck van wapenen, in defensien slantz, hadden verschoeten, verleent, dairmede den voirs. Rentmeester betaelt ende alsoe den selven Rentmeester vander voirs. termyn niet betaelt, dairomme alhier *nyet*.

Betalingen in de beden den Hertog van *Brabant*, de Regentes en voor den Graaf van *Nassau* toegestaan.

Item Peteren van Balen, als Ontfanger van de beden, dairnae ons genedichten Heere inder 80,000 gul., zynder genaden geconsenteert, tot 2en termynen opgehaûen, ende betaelt te worddenen Sint. Janssemisse ende Corssemisse A°. 1514, noch ten tyde alsoe te betaelenen voer onser genedichster Vrouwe, 10,000 gul. ende voer den *Greve van Nassouwen* 30,000 gul., beloepende tsamenen voer deser stat porcie 7760 Rins. gul. 10 st. 2½ ort. Ende ter cause van gratien, van penningen inder oirloige verschoeten, dairaen gecort ende afslach gehadt, jerst 2581 pont 5 scill. 10 deniers Artois, noch 2582 pont 5 scil. 10 deniers Artois, ende tot reparatie van deser stat 500 pont ende die afgetoigen, soe blyft die stat int geheel dairvan sculdich, als vander geheelen jaire, van Johis. ende Corss. voirs. 2096 pont 19 scillingen munte voirs., ende die alhier betaelt, als voer de voirs. termyn Johis. ende Corss. 14 verschenen, q. vz 2095 Rins. gul. 19 st.

Herstel en versterking der vestingwerken van de stad *'s Hertogenbosch*.

Item den bouwmeesteren van deser stat, Dircken van Hedel ende zynen vennitten, tot behoeff der voirs. stat reparatie ende die starck te makenen, vuyt crachte den voirs. consente ende gracien ons voirs. genedichsten Heeren, in afslach vander voirs. bede betaelt 500 Rins. gul.

20,000 goud. gul. voor den Hertog van *Brunswijk* toegestaan om uit het land te vertrekken.

Item Cornelis Diebier, Rentmr. voirs., als voer deser stat porcie ende aengedeelte vanden 20,000 gouden gul., byden 2en Staten slantz van *Brabant* geconsenteert voer den Hertoige van *Bruynneswyck*, omme vutten lande te vertrecken, by ordinantie ende bevele van deser stat betaelt 1813 Rins. gul. 18 st. 3½ ort.

Kapittel 5.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, Gecommitteerden, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten van Brabant en in andere der stads zaken en van die harer meijerij uitgezonden.

De afgevaardigden en Commissarissen waren:

Afgevaardigden en Commissarissen ter Staten en in andere zaken.

Geerlinck die Rover, Raadsheer.
Mr. Marten die Greve, Secretaris.
Jan van Kessel, Schont van *Boxtel*.
Peter van Balen.
Henrick die Leeuw, Schepen.
Jordaen van Boert.
Mr. Claes Kuyst.

Jacob Coelborner.
M[r]. Jan Lombarts, Secretaris van *Oisterwijk.*
M[r]. Frans Toelinck.
M[r]. Symon van der Couderborch, Secretaris.
Jan van Berckel.
Adriaen Voss.
M[r]. Dirck die Borchgreve, Schepen.
M[r]. Henrick die Bye.
Rynder Belmeker, van *Someren.*
Peter Wytvenne, van *Mierlo.*
Jan Willemss, van *Mierlo.*
Goessen van Brecht.
Jan Monix.
Lambrecht van den Boegaert.
Jan die Cock, Schepen.
Gerrit Willemss, van *Wijck.*
M[r]. Raes Raess.
Gerit Colen, Schepen.
De Hoogschout.

Omtrent de handelingen der Staten van *Brabant* en der afgevaardigden in verschillende zaken, komt in dit kapittel voor:

Inden jersten, Geerlyck die Rover, Raidsman ende M[r]. Marten die Greve, Secretaris, 5[ta] Octobri A°. 13, by ordinantie dezer stat, nae *Dornick* by ons genedichste Vrouwe gereden, off daeromtrent, dair zy hoopten die Keyserlycke Ma., ons genedichste Vrouwe ende die Gedeputeerden des Heeren van *Geldre* te vyndenen, aengaende die attemptaten der Gelderschen, quontrarie den bestande, op die van *Oyen*, *Dieden*, den tholl, den dorpen verdinght ende den gevangenen aen deser zyden gehaelt, omme dat geremedieert te hebbenen ende van daer nae *Ghent*, dair vele reysens af gebeurde ende elck alsoe gevaceert 31 daigen.

De Gelderschen schenden het bestand.

Item Henrick die Leeuw, Scepen, Jordaen van Boert, Meester Claes Kuyst, Jacop Coelborner, Jan van Kessel ende Meester Jan Lombaerts, 4[a] Novembri nae *Antwerpen* gereyst, omme metten Heeren van *Antwerpen* te communiceren ende te overcomenen vanden differenten tusschen beyde hangenden, aengaende den penningen by hen verschoeten aen den Hooftman Michiel Flegel ende zynen ruyteren, den knechten tot *Huesden*, met meer anderen, dairvan die van *Antwerpen* heysschende waren 6 Rins. gul.

Geschil met de stad *Antwerpen*, over de betaling van het krijgsvolk.

Item Meester Marten voirs., 7 Novembri gereden te *Wageningen* nae Arkelens, Beveelre (Bevelhebber) des Heeren van *Geldre*, van *Wageningen* ende *Thiel*, omme te vervolgenen die voirs. jerste saken van *Oyen*, *Dieden*, tholl, etc., ende vaceerde 3 daigen.

Commissie naar *Wageningen* aan den Gelderschen Bevelhebber van *Wageningen* en *Thiel*, betrekkelijk het schenden van het bestand.

Item Meester Frans Toelinck ende Meester Symon van der Couderborch, Secretaris, 12 Novembri tsamen gereyst in den *Haighe* in *Hollant*, omme

Idem aan de Raden van de Rekenkamer in *Holland*, te '*sHage*,

1514.

aangaande het heffen van tollen in *Holland* en *Zeeland*, van poorters der stad *'s Hertogenbosch* tegen de privilegien.

aldair de Heeren van den Raide ende Rekeningen in *Hollant* te oepenen ende verkundigen, die beletten noot ende commeren, deser stat poirteren ende poirteressen daigelix gebuerende byden tollenaeren van *Hollant* ende *Zeelant*, int gebruyck van hueren privilegien van tolvry te vaeren op alle straten ende stroomen ende provisie dairop te impetrerenen, als zy deeden ende vaceerde elck 11 daigen.

Idem naar *Antwerpen* tot nederlegging van het geschil over het onderhoud van krijgsvolk, en voorts naar *Mechelen* aan den Graaf van *Nassau*, die met deze Commissie de Hertogin-Regentes opening deed van het geweld en de euveldaden door de Gelderschen te *Mierlo* en *Zomeren* gepleegd, niet tegenstaande het gesloten bestand.

Item Henrick die Leeuwe, Jan van Berckel, Mr. Claes Kuyst, Jan van Kessel, Mr. Jan Lombaerts ende Adriaen Voss, tot *Oirschot*, 28 Novembri nae *Antwerpen* tsamen gereyst, omme te accorderen die differenten ende den heysch der voirs. van *Antwerpen*, ende voirts nae *Mechelen*, by den Greve van *Nassouwe*, omme met zynder genaden onser genediger Vrouwen te oepenen die violentien ende overdaden (euveldaden) der Gelderschen, niet tegenstaande den bestande, op die ondersaten van *Mierle* ende *Zomeren*, ende die gevangenen van dair wederomme opten beenen ende loss te brengenen, ende gevaceert, etc.

Afgevaardigden ter dagvaard der Staten te *Brussel*, op de continuatie der beden van 180,000 voor den Hertog de Regentes en de Graaf van *Nassau*.

Item Meester Marten die Greef voirs., ter ordinancie van deser stat ende bescryven ons genedichsten Heren tot *Bruessel*, 9 January, op die dachvart gereyst omme te aenhoeren die propositie aldaer gedaen, op die continuatie vander beden van 180,000 voer ons genedichsten Here, ons genediger Vrouwen ende den Greve van *Nassouwen*, etc., dair groot vertreck, mits den 2en overste Staten, in quam ende vaceerde 23 daigen ende Jan van Berckel, die nae quam met zynen affairen 14 daigen.

Commissie naar *Utrecht* op de dagvaard aldaar door de beide vorsten beschreven aangaande de schending van het bestand door de Gelderschen.

Item Meester Dirck die Borchgreve, Scepen, Mr. Frans Toelinck, Mr. Symon, Secretaris ende Mr. Henrick die Bye, ende met hen Reynder Belmekeren, van *Zomeren*, Peter Wytvenne ende Jan Willemss van *Myerle*, vuyt bescryven ons genedigen Heren ende ordinancie deser stad, 19 January tsamenen gereyst op die dachvaert by beyde den Fursten, tot *Utrecht* geleeght ende geordineert, op die gebreken ende overgrypen (vergrypen) der Gelderschen boven bestande (het bestand), aengaende der heerlicheit van *Oyen* ende *Dieden*, den tholl ende den gevangenen tot *Zomeren* ende *Myerle* gehaelt, met meer andere saken, voer den Commissarissen van beyde den zyden, aldaer zynde, te termineren ende elck zyn bescheydt dairvan, ter conservatien van den bestande, te thoenen ende doceren ende waeren vuyt Borchgreef, Toelinck, Symon ende Bye elck 17 daigen, etc.

Afgevaardigden ter Staten te *Brussel* om antwoord te brengen op de gevraagde beden. Die vergadering verdaagd tot in de vasten.

Item Jan van Berckel, Goessen van Brecht ende Meester Marten voirs., ten bescriven van ons genedigen Heren ende ordinancie deser stat, 20a February tot *Bruessel* ter dachvart gereyst, omme antwordt op die voirs. peticie, mits instructie dairvan hebbende, te gevenen ende overmits nootelicke occupatie ende gelegenheit, van den tyde, van ons genediger Vrouwen waert, die dachvart gecontinueert tot inde vasten ende elck alsoe gevaceert 8 daigen.

Vervolg der dag-

Item 6ta Mercy, Berckel, Brecht ende Meester Marten voirs., tot *Iyer* ter

dachvart gereyst, op die voirs. peticie te *Antwerpen*, ende comende tot *Mechelen*, vernamen zy dat ons genediger Vrouwen die voirs. dachvart wederomme verleeght hadde ende zyn dairomme Berckel ende Brecht gekeert ende Meester Martenen nae *Bruessel* gesonden, omme, enz. vaard over gemelde petitie.

Item 16 Merte, nae volgende den overscriven, Meester Mertens voirs. syn gevolght des voirs. Berckel ende Brecht tot *Lier*, omme op die voirs. peticie te antworddenen ende voirts andere saken, mede te vervolgen vander hertellingen, *Oyen*, *Dieden*, ende gevaceert elck 10 daigen. Idem. De hertelling ter Staten in beraadslaging gebragt enz.

Item die voirs. Jan van Berckel, Goessen van Brecht ende Meester Marten 7ᵃ Aprilis wederomme ter dachvart gereyst, omme antwordt als boven te gevenen ende mits sekeren redenen, inder rapport vercleert ende Meester Marten by brieven van beveel van onser genediger Vrouwen, aldair most blyven, totter compste van Jan voirs. ende daer en tusschen te besoingneren inder voirs. saken ende ander hem belast zynde van *Oyen*, den bussensmyt van *Colen* ende den herinck tot *Bercheyck*, etc., gevaceert Berckel en Brecht elck 8 daigen. Vervolg.

Item 24ᵗᵃ Aprilis, die voirs. Berckel ende Brecht wederomme nae *Bruessel* ter dachvart nae Mʳ. Marten gereyst ende al ter cause als bove, antwordt op die voirs. begertte te gevenen ende die ander voirs. saken, voirts te vervolgen ende soe Goessen van Brecht onderwegen siek waert, keerde die zelven ende vaceerde alsoe maer 3 daigen ende Jan van Berckel die voirts reysden 17 daigen. Idem.

Item 14 Meye, Jan van Berckel voirs. ende Jan Monix, Janss des Jongen wederomme by Mʳ. Marten voirs., op die selve dachvart gereyst, te antwordden ende helpen sluyten die voirgemelde peticie ende begertten ons genedigen Heren ende Vrouwen voirs. ende vaceerde elck 19 daigen. Idem.

Item Meester Marten voirs., 12 Juny ter ordinancie deser stat tot *Bruessel* ter dachvart gereyst, op die bescrivinge vander hertellinge ende conclusie dairvan te makenen, ende mede te solliciteren die acquiten ende gevaceert tsamen 22 daigen. Hertelling ter Staten-vergadering andermaal behandeld.

Item 7 July, Meester Marten voirs. wederomme te *Bruessel* ter dachtvart gereyst, omme metten anderen steden van *Brabant* te ramen, ende eene nyeuwe hertellinge te doene, ende mits qwader vergaderinge der steden ende by die van *Loven* achter rugge te porren, gevaceert 21 daigen. Idem.

Item 12 Oixt, Meester Marten voirs., wederomme ter dachvart op die voirs. hertellinge gereyst, omme metten anderen steden een antwordt te gevenen vander hertellingen voirs., welcke antwordt Lambrecht van den Boegaert, Scepen ende Meester Claes Kuyst nae brochten (dair op seker concepten gemaict waeren) ende te aenhoeren die opinien vanden groeten ende cleynen steden metten vryheiden in *Brabant*, omme dair nae te procederen, ende vaceerde alsoe Mʳ. Marten 13 daigen ende Lambrecht ende Mʳ. Claes elck 14 daigen. Idem.

Item Henrick die Leeuw, Scepen ende Meester Marten voirs., 5ᵗᵃ Septembri wederomme nae *Bruessel* ter dachvart gereyst, op die voirs. hertellinge eene Idem.

quonclusie helpen maken, met meer saken, den bussensmyt aengaende, te vervolgen, gevaeeert elck 18 daigen.

Commissie aan de rekenkamer van *Holland* te *'s Hage*, over de tollen.

Item 21 Septembri, Jan die Cock, Scepen, Meester Raes Raessen ende Meester Claes Kuysten, ter ordinancie deser stat inden *Haighe* in *Hollant* (gereyst), byden Heeren vander Rekeninghen, cautende aldair ende sunderlinge by Heren Commissarissen, op die clachten deser stat, op den tolleners gedaen, dair toe by onsen genedigen Heer gecommitteert, dat een poirter zyns mede poirters goet niet en soude moigen verantwordden, oick te brengenen boven den gewoenlicken tolbrief, certificatie dat tgoet onverloest ende onvercocht weer, ende niet te laten passeren tgoet vanden hoighsten merct comende, ende dat het zaut (zout) boven die twee quartieren sonden moeten vertollen, gevaceert elck 7 daigen.

Gevangenen door die van *Weert* te *Zomeren* genomen, worden door eene Commissie vergezeld van den Hoogschout terug gevorderd.

Item 24 Septembri, Lambrecht van den Boegaert ende Gerit Colen, Scepenen, metten Hoigenscouteth gereden tot *Eindoven*, tegens die van *Weert*, overmits den gevangenen tot *Zomeren*, als vutten lande ons genedichsten Heeren gehaelt.

Commissie naar *Dordrecht* ter zake van achterstallige renten, aan deze stad door *Dordrecht* verschuldigd.

Item Meester Henric die Bye, tot *Dortrecht* gereyst, omme metten Tresoriers aldair te rekenen van 600 gul. zy dese stat jairlix geldende zyn, ende van den achterstellen van 11 jairen dairvan verloepen, ende die penningen, nae inhout hueren state, tot Remigy 14 (1514) toe excluys, vervallen, mede te brengenen, als hy in deels deede, ende gevaceert 4 daigen.

Kapittel 6.

Andere uitgaven aan bodenloon, zoo te voet als te paard uitgezonden.

Bodens in verschillende zaken uitgezonden.

Behalve de uitzendingen van boden aan de afgevaardigden en gecommitteerden in stads zaken ter Statenvergadering, ten Hove of in commissie elders zijnde, oproepingen van Gedeputeerden naar deze stad, enz., worden in dit kapittel nog de volgende zaken aangetroffen:

Een bode naar *Brussel*, *Doornik*, *Rijssel* en *Gend*, met de Gedeputeerden der stad bij de Hertogin-Regentes zijnde om het vredestraktaat mede te bezegelen.

Item 5ª Octobri, Arnt van Wellhuysen, bode te peerde, gereden metten Gedeputeerden Geerlyck die Rover ende Meester Marten die Greve nae ons genediger Vrouwen te *Bruessel*, *Dornick*, *Ryssel* ende *Ghent*, op tstuck van den paeys te besegelen ende meer gebreken geremedieert te hebbenen ende was vuyt 31 daigen.

Idem aan den Hertog van *Gelder* te *Zutphen*, aangaande het verdingen van dorpen in de meijerij.

Item Dirck Mathyss, 9 Octobri met brieven gesonden tot *Zutphen* aenden Hertoigh van *Geldre*, ter cause van den verdingen vanden dorpen ende brocht antwordt.

Idem aan Wouter de Jeger te *St. Oedenrode*, die Burgemeester gekozen was.

Item ten selven daige, Thonis van Zomeren met eenen besloitenen brieff tot *Sint Oedenrode*, aen Wouteren den Jeg. (de Jeger) gesonden, alhier te comenen, soe hy Bourgemeester gecoeren was.

Idem aan de dorpen *Lith*, *Lithoijen*, *Berchem*, *Oss* en *Megen*, ter zake van hunne verdingen.

Item 13 Octobri, Peteren Janss gesonden met eenen placaet tot *Lyt*, *Littoyen*, *Berchem*, *Oss* ende *Megen*, ter cause van hueren verdinghen.

Idem aan den Gelderschen Rentmeester

Item ten selven daighe, Gerit van der Hellen met brieven tot *Thiel* aen Arekelens den Rentmeester aldair, gesonden, omme voer den Gedeputeerden

1514.

deser stat geleyde te hebbenen ende ter dachvaert, tot *Rossem* geraempt, te comenen.

Arckelens te *Thiel*, om vrijgeleide ter dagvaard te *Rossem*.

Item 23 Octobri, Symon Dircxss met brieven van ons genedichste Vrouwen ende deser stat, tot *Oyen* gesonden, ende niemonden den thyns te betalenen dan deser stadt.

Idem naar *Oijen*, met brieven van de Hertogin-Regentes, houdende bevel aan niemand den thijns te betalen dan aan deze stad.

Item 26 Octobri, Gerit van der Hellen noch tot *Thiel* aen den voirs. Rentm[r]. gesonden, mitsdien tgeleyden niet comen en was, alnoch tot *Rossem* ter dachvart te comenen.

Nadere brief aan Arckelens te *Thiel* over het vrijgeleide.

Item 28 Octobri, Henrick van den Hamme met eenen besloitenen brief, gedraighen aender stat van *Antwerpen*, omme geleyde voer den Heeren Gedeputeerden, aldaer met hen te comenen communicatien te hebbenen opt stuck van Michiel Flegel ende den penningen des Hertoigen van *Bruynneswyck* ende brocht antwordt enne geleyde.

Een bode aan de stad *Antwerpen* om vrijgeleide voor de Gedeputeerden naar die stad in de zaken van den Hoofdman Flegel en de penningen des Hertogs van *runswijk*.

Item ten voirs. daighe, Gerit van der Hellen gesonden met brieven nae *Thiel* ende voirts tot *Wageningen*, aenden Rentm[r]. Arckelens, ter cause van den voirs. geleyde ter dachvart tot *Rossem*, *Ravesteyn*, *Buckhoven* oft tot *Amerzoyen* te comen ende brocht antwordt tot *Thiel* te comenen.

Nader schrijven aan den Rentmeester Arckelens omtrent de dagvaard-geleide, met voorstel om die te *Rossem*, *Ravesteijn*, *Bokhoven* of *Amerzoden* te houden, en koos Arckelens daartoe *Thiel*.

Item Henricke van der Beke, bode inden Rade van *Brabant*, van goede tydinge te brengen vander groeter victorien in *Lombardien* gehadt, vuyt beveel vanden Heeren betaelt 3 Rins. gul.

Victorie in *Lombardije* behaald.

Item 13 Novembri, Arnt van Empel met besloitenen brieven gesonden tot *Remunde*, ter cause van den brandscat ende verdinge vanden dorpen, seynend dairomme voirts tot *Geldre*.

Een bode naar *Roermonde* ter zake van de brandschatting en het verdingen der dorpen in de meijerij.

Item 23 Novembri, Jan die Wuest gesonden aenden deurweerder, liggende opten weg van *Bergen*, deser stat bourgeren ende gueden te arrasteren, ter cause vanden 20,000 gul., gequonsenteert den Hertoigen van *Bruynnenswyck*, vutten lande te vertrecken.

Idem aan den Deurwaarder liggende op den weg van *Bergen*, om de goederen der burgers van *'s Hertogenbosch* in beslag te nemen voor de 20,000 guldens, den Hertog van *Brunswijk* toegestaan.

Item 6[a] Decembri, Arnt van Empel met eenen besloitenen brief aen Joncker Arnt Schenck tot Middel., aengaende de knechten daeromtrent liggende.

Idem aan Jonker Arnt Schenk.

Item 10 Decembri, den selven gesonden met brieven aen Meester Anthonis Waterpont, als Commissaris aen den Hertoigh van *Geldre*, by onser genediger Vrouwen gesonden ende souden antwordt schicken, gecomen zynde van den Hertoigh voirs.

Idem aan Mr. Anthonis Waterpont, Commissaris der Regentes bij den Hertog van *Gelder*.

Item 17 Decembri, Peter van Bakel gesonden naden hoop van ruyteren tot *Mil* liggende, te vernemen seker tydinge van dair, of zy over waeren off niet.

Idem aan den Hoofdman der ruiters te *Mill* om zekere tijding of zij? over waren of niet.

Item 28 Decembri, Thonis van Zomeren, tot *Heeswyck*, met eenen besloitenen brief aen Jonker Maximiliaen van Sevenbergen gesonden ende brocht antwordt.

Idem aan Joncker Maximiliaan van Sevenbergen.

Item 11 January, Dirck Mathyss gesonden met drien brieven tot *Bomel*, *Thiel* ende *Nyemegen*, aengaende der overgrypen vander Gelderschen, boven bestande, op *Oyen*, *Dieden*, etc. ende brocht antwordt.

Brieven naar *Zalt-Bommel*, *Thiel* en *Nijmegen* aangaande de overtreding van het bestand door de Gelderschen.

1514.

Idem aangaande de te *Oijen* door de Gelderschen gehaalde gevangenen. Item 18 January, Symon Dircxss met eenen besloitenen brieff tot *Thiel* gesonden, aengaende den gevangenen tot *Oyen* gehaelt.

Idem aan de Gedeputeerden te *Utrecht* zijnde, om met die van *Gelderland* te onderhandelen. Item ten selven daige, Thonis van Zomeren met eenen besloitenen brief tot *Utrecht* gesonden, voir die Gedeputeerden vander stat ende meyerie, aldair comende tegens die Gelderschen te tracteren, geleyden te hebbenen.

Idem. Item 27 January, den selve wederomme nae *Utrecht* gesonden met brieven aende voirs. Gedeputeerden tot *Utrecht* ende quam metten selven Gedeputeerden wederomme.

Placaat gezonden aangaande het maken van een wagenweg en eene vaart van *Heusden* en de *Langstraat* ter Koepoort in binnen *'s Hertogenbosch*. Item 17 February, Gherit van der Hellen met eenen plackaet gesonden, aengaende den waigenwech ende die vaert te makenen, die Coeport inne te comenen.

Idem. Item 2a Marcy, Arnt van Empel voirs. gesonden met eenen plackaet int lant van *Heusden*, ter cause voirs. ende elck zyn porcie dairtoe te betalenen.

Aan de geburen te *Oijen* om niemand te betalen dan diegene die bevel tot ontvang heeft van den Hertog. Item 18 Merti, Gerit van der Hellen te *Oyen* aende gebueren gesonden, die selve adverterende niemonden te betalen dan den gheenen dien beveel van onsen genedichsten Heren hebbene.

Arnhem door de Gelderschen in weerwil van het bestand ingenomen. Item 22 Merti, Jan van Druenen met brieven gesonden tot *Woricum*, Gerit van der Hellen tot *Helmont* ende *Eyndoven*, Dirck Mathyss tot *Grave* aende Vrouwe van *Ysselsteyn*, Arnt van Empel tot *Ste Gertrudenberchge*, elck 2 daigen ende telcker plaetsen adverterende, van den innenemen van *Arnhem* byden Gelderschen, quontrarie den bestande, ende soe wel toe te sien, en Dirck Mattyss noch 24 Merti alsoe met brieven gesonden tot *Huesden*, *Woricum*, *Goricum* 5 daigen.

Aan den Drossaard van *Ravenstein*, om tijding van de Gelderschen te hebben. Item 25 Merti, Peteren Janss met eenen besloitenen brief gesonden aen den Drossaet tot *Ravesteyn*, omme tydinge van der Gelderschen te hebbenen ende brocht antwordt, dair nae hy wachte.

Een bode naar *Grave* om tijding te hebben hoe sterk het leger was waarmede de Paltsgraaf afkwam. Item ten selven daige, Henrick Otten naden *Grave* gereden, te vernemen hoe starck die Palsgreve queme.

Idem naar *Hedel* om te vernemen of het huis aldaar ingenomen was. Item 26 Merti, Peter van Bakel nae *Hedel* gesonden omme tydinge te brengen van den zeggen, des innemens des huys.

Aan de steden *Dordrecht*, enz., met kennisgeving dat de Gelderschen hun leger bijeentrokken. Item 12 Aprilis, Arnt van Empel met brieven tot *Dordt* ende inden *Haighe* ende Peter Janss tot *Huesden*, *Goricum*, *Woricum* ende *Amsterdamme* gesonden, elcken adverterende vander vergaderinghe der Gelderschen.

Aan *Helmond* en *Eindhoven*, om wel toe zien en ruiterij in het veld te houden. Item Thonis van Zomeren, alsoe 14 Aprilis tot *Helmond* ende *Eyndoven* gesonden, omme wel toe te sien ende peerden inden veld te houdenen.

Aan *Ammerzoden*, etc., ter zake van de vereeniging der Gelderschen. Item Dirck Mathyss, 16 Aprillis gesonden op *Amerzoyen*, *Wel*, *Lovesteyn*, *Goricum* ende tot *Dort*, ter cause der tydinge van de Gelderschen.

Idem aan den kastelijn van *Hedel*. Item 20a Aprilis, Symon Dircxss met eenen besloitenen brief aen den casteleyn tot *Hedel* gesonden, voirts tot *Amerzoyen*, *Lovesteyn* ende *Goricum*, omme wel toetesien voer die Gelderssen.

Brieven naar *Keulen*, aangaande den bussmid Jan Fijck van Zeghen. Item 12 Juny, den selven (Goyart die bode) met brieven tot *Colen* gesonden, opt stuck van den bussesmyt (Jan Fyck van Zeghen.)

— 1514.

Item 9 July, Henrick Otten gereden metter Vrouwen van *Sevenbergen*, te vervolgen die peerden die ennige van deser zyden tot *Driel* gehaelt hadden, omme byden Gelderschen weder niet toe te tasten aen deser zyden, ende reet tot *Grave*, voirts tot *Eyndoven* ende *Maerkeze*, daerse versteken waeren.

Een bode uitgezonden, om te doen terugbrengen de paarden, van dezer zijde te *Driel* genomen, ten einde de Gelderschen niet op nieuw in de meijerij zouden komen roven.

Item 14 July, Arnt van Weilhuysen gereden metten Scouteth, Heeren ende Scutten, ter cause van den voirs. beesten tot *Driel* gehaelt.

Idem.

Item 27 July, Arnt van Weilhuysen gereden inde *Langstrate*, omme te vernemen naden volck van wapenen, aldair gecommen vutter Engelschen heer (leger) van *Dornick*.

Volk van wapenen in de *Langstraat*, uit het Engelsche leger te *Doornik*, aangekomen.

Item ten selve daige (25 Oixt), Arnt van Weilhuysen gereden naden *Grave*, te vernemen vander compste van den brudegom van *Nassouwen*, nae *Bergen* rydende.

De bruidegom van *Nassau* wordt gewacht op zijne doorreis naar *Bergen*.

Item 15 Septembri, Henrick Otten gereden met brieven aende Vrouwe van *Ysselsteyn* ende Geerlick die Rover tot *Grave*, vuyt saken vander vergadering, der knechten in *Gelderlant*.

Brieven aan de Vrouwe van *IJsselstein* en Geerlink de Rover te *Grave*, aangaande de vergadering der Gelderschen.

Item 18 Septembri, eenen bode tot *Bueren* aenden Greef van *Bueren* gesonden, omme tydinge te brengen vander voirs. knechten.

Idem aan den Graaf van *Bueren* te *Bueren*.

Item 2[en] gesellen die bootscappen brochten van *Lyt*, als vanden voirs. knechten.

Boodschap ontvangen van 2 gezellen uit *Lith*, aangaande de knechten der Gelderschen.

Item Peter Janss, 20 Septembri met brieven tot *Eyndoven* ende *Helmont* gesonden, mits vergaderinge der Gelderschen.

Brieven naar *Eindhoven* en *Helmond*, aangaande de vereeniging dier knechten.

Item 24 Septembri, Arnt van Weilhuysen gereden met Lambrecht Boegaert, Gerit Colen ende den Hoigenscouteth tot *Eyndoven*, op die dachvart vanden gevangenen tot *Zomeren* by die van *Weert* gehaelt.

Dagvaard te *Eindhoven* aangaande de gevangenen door die van *Weert* te *Someren* gehaald.

Item 28 Septembri, Peteren Janss gesonden met 2[en] brieven tot *Huesden* ende *Woricum*, hen adverterende van der vergadering der Gelderschen.

Brieven naar *Heusden* en *Woudrichem*, houdende mededeeling dat het leger der Gelderschen vereenigd was.

Item gesonden Jacoppen van Doern tot *Dortrecht* in *Hollant* tot meer stonden, omme die renthen van 600 Rins. gul. des jairs, die dese stat op die 5 steden van *Hollant* geldende heeft, metter achterstellen van 3[en] jairen ende dairomme gevaceert in 5 reysen tsamen 27 daigen.

Renten van ƒ600, welke de stad *'s Hertogenbosch* op de 5 steden van *Holland* had, 3 jaren onbetaald gebleven, ingevorderd.

Kapittel 17.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen en gelagen aan onderscheidene Heeren, Prelaten, Edelen, Jonkeren, Steden, Gedeputeerden, Secretarissen en andere goede mannen.

De voornaamste personen dit jaar te *'s Hertogenbosch* geweest en met wijn vereerd waren:

Voorname personen binnen *'s Hertogenbosch* geweest, die met wijnen werden vereerd.

M[r]. Rytzart Barrodot, Secretaris van den Hertog en de Hertogin.

Gedeputeerden uit *Zwolle*, *Deventer* en *Kampen*.

De Heer van *Zevenbergen*.

De Heer van *Swartzenberg*, Kapitein der ruiterij te *Helmond*.

Monsieur de Flagys.

Anthonis Watrepont, Raad des Hertogs in *Brabant*, Commissaris naar den Heer van *Geldre* gezonden.

Graaf Floris *van Bueren*, Heer van *IJsselsteyn*.

De Procureur-Generaal van *Brabant*.

Heer Jan van der Aa, Schout te *Mechelen*.

De Vrouwe van *IJsselsteyn*.

De Graaf van *Nuwaerden*.

Joncker Maximiliaen, Heer tot *Zevenbergen*.

Kapittel 20.

Uitgaven aan alderhande zaken.

De posten steeds in dit kapittel als gewoon gebragt, zijn weg gelaten.

Commissie naar *Rossem* om in het klooster aldaar met de Geldersche Commissarissen te onderhandelen in zaken van *Oijen* enz., komt onverrigter zaken terug, omdat de Geldersche commissarissen niet waren opgekomen.

Item Lambrecht van den Boegaert, Mr. Symon, Secretaris, Henrick Glavimans, Mr. Henrick die Bye, Goyart van der Graft ende Peter Goyartss, tot *Empel* gesonden ende gereyst nae *Rossem* int cloester, tegens die Gedeputeerden van *Geldre*, aldaer bescriven opt stuck van *Oyen*, den tholl van *Geldre* ende den gevangenen tot *Mierle* ende *Zomeren*, nae den bestande gehaelt, daer die van *Geldre*, navolgende hueren scryvenen nyet en quamen, alsoe tot *Alem* metten gebueren vertheert, etc.

De afgevaardigden naar *Antwerpen* en enandere burgers van *'s Hertogenbosch* op weg zijnde, gearresteerd, omdat de stad in gebreken bleef het aandeel te betalen in de 20,000 den Hertog van *Brunswijk* toegestaan, om het land te verlaten.

Item Henrick de Stragio, Deurweerder inden Raide van *Brabant*, van zynen vacatien van den 2en Novembri totten 30te Novembri incluys ende, den Gedeputeerden tot *Antwerpen* ende ander Bourgeren op weg zynde, arrastamenten te leggen, vuyt gebrek van deser stat porcie te betalenen vander 20,000 gouden gulden inden vertrecken des Hertoigen van *Bruynneswyck*, byder Staten geconsenteert, by ordinancie hem dairvan betaelt 16 Rins. gul.

Een huis afgebroken voor het maken van een nieuwestraat naar de Tolbrug.

Item den Armermeesteren in den block vander Ortenstraten, ter cause van eenen huyse aldair afgebrocken, den armen toebehoerende, *daer die nyeuwe strate doer passeert, ter Tolbrugge waert*, vander hueren van eenen jair 6 gouden gulden.

Wachters te paard aan de Maaskant, toen de Geldersehen zich bijeentrokken om een inval te doen.

Item Teerlinck Ott Teerlincxss, Peter Goyartss tot *Empel*, Henrick Dirck Janss ende Willem Ghybenss tot *Alem*, van dat zy by bevele van den Heren opten Witten Donredach, beginnende, die wake opten Maescant te peerde gehouden hebben, ter cause vander vergaderinge der Gelderschen, soe men niet en wyste waer zy dat hooft heenen hadden, elck 6¼ nacht ende soe over nacht ende dach daervoer betaelt 8 Rins. gul. 10 st.

Proces van den bussmid Jan van Zegen te *Keulen*, over het *Stuer ghekalt*.

Item meester Goessenen Adriaenss, deser stat Procureur, tot *Colen*, voer zynen dienst ende salaris, van dat hy aldair deser stat saken tegens meester Jannen van Zegen, bussesmyt ende voirts tegens Albrecht Keye aldair, van zynen Herinck tot *Bercheyck*, voer prys gewesen by den Merckgreef van *Antwerpen*, etc. Item eenen bode van *Colen*, die eenen brief van Commissarissen op den Scouteth van *Heusden* van den voirs. bussesmyt brocht. Ende voer een instrument tot *Colen* gesonden, vander voirwerden hoe die bussesmyt die busse aengenomen hadde te smeden.

1514.

Item, enz. Ende Henricke Ossman, vuyt ordinancie ende bevele deser stat, 2a May met 3en peerden naden *Grave*, by Heer Floris van Ysselsteyn gereden, ter cause die Heer van *Geldre* vergaderinge van volck van wapenen opten beenen hadde ende Heer Floris, knechten van hier begerden (om) *Grave* te bewaeren, ende dezer stat dair van te excuseren ende Heer Floris selve knechten aanneme.

De Graaf van *Bueren* Heer Floris van IJsselstein verlangt krijgsvolk van deze stad, om *Grave* tegen de Gelderschen te beschermen.

Item Jannen van den Wyghaert, Hoighschouteth, vuyt beveel der Heeren ende deser stat, ter cause vander vergaderinge der Gelderschen knechten, tot behoeff des Heren van *Ysselsteyn*, voer seker ruyteren aen te nemenen' omme den *Grave* te bewaeren ende niet gestolen te wordden ende voirder deser stat nyet te belasten, betaelt 50 Phs. gulden.

De stad *'s Hertogenbosch* doet ruiters aannemen om *Grave* te bezetten.

Item Arent Cloot, Jan Persoens ende Jannen van Breukelen, van dat zy, ter ordinancie van de Heren, onder die Geldersche knechten gewandelt hadden, ende die gevolght waer zy thooft heenen hadde.

Spionnen dezerzijds in het Geldersche leger gezonden.

Item Heiliger Cruytsart, voirtyden Cappeteyn deser stat ende meyerien, tot *Tuyl* liggende, ende gediend met 100 knechten den tyt van eenre maent, ende byden Commissarissen van den oirloigen dair voir maer ontfangen en hadde dan 100 paeyen, dair van hem quamen noch thien solden, voirts hy noch gedient hadde met vier peerden, doen die vianden van *Geldre*, *Heesvyck* ende *Dynther* braudden, ende inde straet van *Nulant* ende *Roesmalen* waeren, vutgereden was die vianden te overslaen, helpen keeren ende den huysluyden assistensien verleenen, dairvoer hem toegevueght byden Gedeputeerden vander stat ende meyerie voirs. 156½ Rins. gul.

Betaling aan den Kapitein Heiliger Cruytsart, wegens gedane diensten tijdens *Heeswijk* en *Dinther* door de Gelderschen werden in asch gelegd en dat het Geldersche leger te *Nuland* en *Rosmalen* was.

Volgens de uitgaven aan lyf- en losrenten.

De geheele uitgaaf was 38,700 Rijns. gul. 14 st. oirt.

" " " " 39,155 " " 3 " 2 plac.

Meer ontfangen dan uitgegeven 454 Rijns. gul. 8 st. 3½ ort.

N°. 24. **Rekening van St. Remeys 1514 tot St. Remeys 1515.**

1ste REKENING VAN DE 5de ZES GECOMMITTEERDEN TOTTEN REGIMENTE, BEWEYNDE ENDE POLOTIEN DER STAD 's HERTOGENBOSCH, DIRCX JAN ARNT EGENSZ. ALIAS SCOERCOP, DIRCX VAN CREYELT, ARNT MONICK, HERMAN DIRCX HENRICX PELGROMSZ, REYNER JAN DAEMZ. ende AMBROSIUS WELLENS, DAIRTOE VAN WEGEN ZIJNE GENADE DEN KONING VAN KASTILIE, AARTS-HERTOG VAN OOSTENRIJK, ALS HERTOG VAN BRABANT EN VAN WEGE VOORMELDE STAD GEKOZEN EN GECOMMITTEERT.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde als in vorige rekeningen.

Accijnsen en andere middelen mede als in vorige rekeningen.

De opbrengst van het vestgeld der beide *Muntels*, van stads visscheryen, de poortergelden, de regten op nieuwe meesters en leerknapen in de ambachten en de korting op de renten, in het bezit van renteniers elders woonachtig, afgestaan aan de bouwmeesters der stad, om daaruit de vestinwerken te herstellen en verder de stad te sterken.

Worden niet in ontvang verantwoord, maar aan het slot van kapittel 1 alleen voor memorie uitgetrokken, het vestgeld van de beide *Muntelkens*, boven en beneden de *Leede*, van de stads visscherijen te *Vucht*, *Orthen*, in de rivier de *Aa*, en in de *Muntelkens* voirs., omdat, bij ordinancie van stads Regering, die inkomsten aan de bouwmeesters der stad werden verstrekt, om deze daaruit te stercken ende in refectie brengen.

Op gelijke wijze en tot voirs. doel werden aan stads bouwmeesters almede verstrekt en bij kapittel 5 van deze rekening voor memorie uitgetrokken, de ontvangsten van hen die poirters (burgers) geworden waren en de regten die in de ambachten, door nieuwe gildebroeders en leerknapen werden betaald.

Almede werdt de bij kapittel 10 anders voorkomende ontvang „van de buitenlieden die volgens de ordinancie der stad van hunne op die stad werde gekort" voor memorie uitgetrokken, omdat die ontvangsten tot gelijk einde aan stads bouwmeesters werden afgestaan.

Verkochte lijf-, erf- en losrenten.

Bij kapittels 6, 7, 8 en 9, worden de ontvangsten verantwoord van verkochte lijfrenten op een en twee lijven, alsmede van de verkochte erf- en losrenten, die bij kapittel 6 ter betaling van stads aandeel, (zijnde den 4en penning van 2000 Phe. gul.) aan de stad *Antwerpen* toegezegd voor het onderhoud der knechten onder het bevel van den Markgraaf dier stad in den oorlog tegen de Geldersohen te *Bergeyk* gelegerd geweest, met de volgende verkoopen van lijf- en erflosrenten, werden oude schulden bij obligatien door de stad aangegaan, voldaan.

Het daarstellen van eene Gaffel- of Teerkamer naast het het stadhuis.

Bij kapittel 11, ontvang van ALDERHANDE ZAKEN, wordt het tijdstip aangegeven van de stichting der GAFFELKAMER met de volgende noot:

„Inden jersten van den huyse naest den Raethuys, soe tselve *nu tot eenre gaffelen- ende theerhuys gemaict is*, dairomme hier dairvan nyet.

Dat huis, thans de linkervleugel van het stadhuis, werd volgens de verantwoording der ontvangsten in vorige rekeningen, steeds door de stad

verhuurd. Bij laatstgemeld kapittel wordt de volgende post te boek gesteld. „Item van Arnde Dircxz, vander halver plaetsen voer de ponyen (verheven stoep) van den Raethuys, omme aldair voert te doen ende zyn waer ende maelgerye (gravuren, teeken- en schilderwerken) te vercopenen, verhuerdt voer 6 Rins. gul. ende Adriaen Rolofs, boeckvercopere, die ander helft voer vier Rins. gul."

1515. De plaats voor de pui van het stadhuis aan een prenter en boekverkooper, ieder voor de helft, tot uitstalling en verkoop, verhuurd.

De geheele ontvangst was 36,499 Rijns. gul. 7 st. $3^{1}/_{2}$ ort.

UITGAVEN.

De kapittels als gewoon gebragt, die geene bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

In deze rekening worden wederom de uitgaven aan renten, ten laste der stad, voorop gesteld.

Kapittel 54.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Geswoorens, Raadsheeren, Gecommitteerden, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten van Brabant en in andere stads zaken uitgezonden.

Daaronder komen voor:

Afgevaardigden ter Staten van *Brabant*, ten Hove en in andere commissien.

Mr. Marten de Greve, Secretaris.
Mr. Claes Kuyst, Secretaris.
Lambert van den Beegaert, gezwooren.
Mr. Frans Toelinck, Raadsman.
Mr. Jan van Vladeracken, Heer van *Geffen*.
Mr. Raes Raessen, Doctor.
Bruysten Wellens, één der zes gecommitteerden.
Peter die Borchgreef, Schepen.
Mr. Symon van der Couderborch, Secretaris.
Jan die Cock, Raadsman.
Heer Jan van Baecx, Ridder, Onderschout.
Jan van Guntselaer.
Henrick de Bye.
Goyart van Middegael.
Jan van Kessel, Schout van *Boxtel*.

Inden jersten, 4a Octobri Anno 14 Mr. Marten die Greve, Secretaris, ter ordinancie van deser stadt nae *Bruessel* gereyst, omme een slot affirmative oft negative metten anderen steden van *Brabant*, opt concept vander hertellinge te makenen. Insgelicx op monipolien van den zaut ende speceryen begonnen.

Statenvergadering ter zake van de voorgestelde hertelling.

Monopolie op het zout en de specerijen

Item, alsoe den dach van recht voer Cancellier ende Raidt van *Brabant* dienen soude, aengaende de contrearresten, ten ocsuyne van den bussensmyt ende den af genomen hernick (haring) tot *Bercheyck* op die van *Colne* gedaen, mede vanden penningen vanden Hertoige van *Bruynneswyck*, ende dat des maendaighs

Proces in den Raad van *Brabant* met Jan van Zegen, kanonsmid te *Keulen*, in het geschil over het *Stuer ghewalt* en in andere zaken. Voor-

1515. 20ª Novembris, Meester Marten die Greve voirs. 15ª Novembris nae *Bruessel* gereyst, den dach van recht te helpen bewaeren, ende oick die acquyten voer deser stadt ende meyeryen te helpen vervolgen, ende alsoe oick die Cancellier deser stadt tegens die van *Colen* bescreven hadde, die voirs. saken metter mynnen te handelen ende accorderen, ende den dachvart brieff hem nagesonden waert, dair alle die landen ons alregenedichsten Heeren bescreven waeren, contenderende op die huldinge ende soe die dachvaert mede bewaert, gevaceert in alles 32 daigen.

stel om die zaken in der minne af te doen. Dagvaard der Staten te *Brussel*. Dagvaard van alle de landen des Hertogs ter zijner huldiging.

Item Meester Jan van Vladeracken, Heer tot *Geffen* ende Meester Marten voirs., des Goensdaighs nae derthien dach, op die dachvart van allen den landen tot *Bruessel* gereyst, opt stuck vander huldinge, ende voirts tot *Loven*, omme onse genedichsten Heer als Hertoige van *Brabant* te hulden ende te ontfangen ende elck gevaceert 27 daigen. Item Lambert van den Boegaert hen nagesonden ende gevaceert 20 daigen.

De dagvaard omtrent de regeling dier huldiging te *Brussel* gehouden. Huldiging te *Leuven*.

Item, alsoe mits der tydinge, dat vut *Vrieslant* alhier tot *Lytl* comen waeren 3000 knechten, omme doere *Oss*, *Nulant*, *Geffen* ende ander dorpen te reysenen, omme eenen toigh int lant van *Ludick* te doen, dairtoe zy van *Schoenhoeven* mere knechten verwachten, met oick ander knechten vutten lande van *Loen*, etc., ende lyeten luyden (gaven te kennen), in dien zy van den Hertoigh van *Zassen* nyet onderhouden en wordden, alhier opten huysman ende inde *Langhe Strate* te blyven liggen, theeren ende loigeren ende een vleck inne te nemenen, ende mits advertizemente dier van *Tricht*, omme tselve te verhueden, Meester Claes Kuyst 29 January nae *Bruessel* gereyst ende ons genedichsten Heer tselve claigelyck te kennen gegevenen, omme dair tegens by zynder genaden te versien, die knechten vutter meyerien te blyven, dairop worden verleent brieven ende den clockenslaich ende vaceerde 12 daigen.

3000 knechten uit *Friesland* te *Lith* aangekomen, ten einde met meer anderen aldaar verwachte een togt te doen, geven te kennen, dat indien zij niet door den Hertog van *Sassen* betaald werden, zij dan op den huisman in de *Langstraat* zouden teeren en logeren, alsmede dat zij een vlek zoude innemen. Commissie aan den Hertog van *Brabant* om daarover te klagen met verzoek om dit te voorkomen.

Beden. Item 8ª February, Meester Raes Raessen, Doctor, die Heer van *Geffen*, Lambert Boegaert ende Meester Marten die Greeff, by ordinancie deser stadt, op die voirs. dachvart gereyst nae *Antwerpen*, omme metten anderen Staten op de peticie ons genedichsten Heren antwordt te gevenen, ende gevaceert Meester Raes, die Heer van *Geffen* ende Boegaert elck 15 daigen.

Hertelling. Item den voirs. Heer van *Geffen* ende Meester Claes Kuyst voirs., tsamen gereyst ter voirs. ordinancie des Goensdaighs nae litæ Jhrlm., tot *Bruessel* ter dachvart, omme een vutterlick slot vander nyeuwer hertellinge, ter ocsuyne van den consent 150,000 gul. te makenen, omme byden Heeren vander Rekenen Cameren den taxe van Sint Janssemise 15, dairnae te makenen ende vut te seyndenen, met meer andere saken ende gevaceert elck 13 daigen.

Commissie aan den Heer van *Reulx*, ten einde met hem te onderhandelen om met zijne paarden en voetvolk, de garde uit de meijerij te slaan.

Item meester Marten voirs., dair nae (31 Maart) gereyst by den Heer van *Reulx* tot *Hoichstraten*, omme met hen te spreken ende te onderwysen, met zynen peerden ende volck van wapenen alhier te comenen, omme die garde vutter meyeryen te slaen, 2 daigen.

1515.

Item, dairnae weder omme tot *Oisterwyck*, byden voirs. Heer van *Reulx* gereyst, omme hem antwordt te ghevenen opten heysch by hem gedaen van 2000 gl., etc.

Antwoord op den eisch daartoe door den Heer van *Reulx* gedaan.

Item Peter die Borchgreeff, Scepen ende Meester Claes Kuyst, ter voirs. oirdinancie nae *Bruessel* ter dachvart gereyst, des Donredaighs nae beloken Paeschen, opt sluyten vander hertellinge, ende voirts opt lant van *Brabant* te betalenen tot behoeff van 200 peerden ende 800 voetknechten 6 weken aengenomen, omme die garde te slaen, 9000 Rins. gul. ende omme noch te aenhoeren die begertte van onsen genediger Vrouwen, van dienst den lande gedaen inder tyt vander onbejairheyt ons genedichsten Heeren voirs. noch een gratuiteyt voer den Heer van *Nassouwen*, in subventie zynre gevanckenisse, etc. Ende alsoe die steden metten Prelaten nyet wel vergadert en waeren, ende dairop twee oft drie reysen bescreven, ende wenich ofte laet by quamen, vertoigh die voirs. Peter met Meester Marten van Bruessel nae *Brugge* ende Meester Claes bleef solliciteren seker acquyten.

Herstelling.

9000 Rijns. gul. tot betaling van het krijgsvolk om de garde te slaan, door het land van *Brabant* te betalen.

Beden voor de diensten door de Hertogin-Regentes gedurende de minderjarigheid van den Hertog bewezen.

Gratificatie voor den Graaf van *Nassau*, ter zake zijne gevangenis.

Trage opkomst der afgevaardigden.

Item alsoe dese stadt bescreven was by onsen genedichsten Heer, te zyne byden Staten van *Brabant* bynnen der stadt van *Antwerpen*, etc., antwordt te gevenen op die peticie den selven Staten by zynen genaden gedaen, etc., Meester Symonen gesonden omme te aenhoeren die advisen ende opinien vanden 2^en^ oversten Staten, nae Paeschen lestleden geopent, op die anticipatie vander beden van S^t^. Janssemisse 15 (1515) van 9000 gul., vander gratuiteiten des Heer van *Nassouwen*, den Heer van *Wassener*, etc. en reysden vut 10 Juny ende gevaceert 11 daigen.

Beden en vervolg op bovenstaande zaken.

Item Heer Jan van Baecx, Ridder, Onderscouteth, Jan van Guntерslaer ende Meester Marten die Greve voirs., inden *Haighe* voirs. gereyst 11 Juny, omme aldair ons genedichten Heer te verwachten, te comenen van *Amsterdamme*, ende zyne genaden te noeden ende eerlicken te versuecken alhier te comen hulden, ende vaccerde elck 12 daigen.

Afgevaardigden naar *'s Hage*, om den Hertog aldaar af te wachten en te noodigen naar deze stad, om aldaar gehuldigd te worden.

Item, alsoe die voirs. Gedeputeerden mede brochten die compste ons genedichsten Heeren, ende omme synen genaden te bewysen goede gonste, ende oick propyne te doen, Bruysten voirs. ende Meester Henrick die Bye tsamen 24 Juny nae *Antwerpen* gereyst, omme zilveren stoepen, coppen ende juwelen te coepenen ende zynen genaden te schencken, als zy die medebrochten ende vaceerde elck dair omme 4 daigen ende Meester Henrick, die nae blyven moste, noch 2 daigen, ter cause van Jannen van Hasselt, die deser stadt state infringeerende woude met contre arresten, mits dien hy boerden Peters voer guldens, etc.

Commissie naar *Antwerpen* om zilveren stoopen, koppen en juweelen te koopen tot vereering aan den Hertog bij zijne huldiging te *'s Hertogenbosch*.

Item Peter die Borchgreeff, Meester Claes Kuyst ende Bruysten voirs., tsamen tot *Loven* aen onsen genedichsten Heer gereyst, omme te vervolgen sekere acquyten van penningen, verschoeten int oirloige, ende renten ter causen versegelt, ende die te moigen cortten aender beden, voirts op die vryheyt der voirs. thollen van *Oyen*, *Dieden*, met meer ander pointen inder huldinge begeert, ende voirts gereyst tot *Bruessel* ende gevaceert Borchgreeff

Commissie naar den Hertog te *Leuven*, om de acquiten en daarvoor verzegelde renten, ter zake des oorlogs te mogen korten van de beden.

Vrijheid van tollen te *Oijen* en *Dieden*.

ende Bruysten elck 57 daigen ende Meester Claes 38 daigen, soe hy brief verwachten ende Jan van Kessel, Scouteth tot *Boxtel*, die met hen volghden 11 daigen ende reysden vut 2[a] Augusti.

Kapittel 55.

Uitgaven aan bodenloon, soo te paard als te voet, binnen- en buitenlands gezonden.

In dit kapittel worden vele uitzendingen aangetroffen van gewonen aard, als met brieven aan stads afgevaardigden, ter Statenvergadering, oproepingen van gedeputeerden uit de meijerij enz.

Onder meer anderen nog, bevat dit kapittel wijders het merkwaardigste.

Arrest op de goederen der burgers van *Thiel* te *Engelen* gedaan.

Item 5[ta] Octobri, Symon Crudener met eenen besloitenen brieff gesonden tot *Engelen* aan Willemme Louys, Scouteth aldair, omme alhier te comenen, ter cause van den arrest by hem gedaen op die van *Thiel*.

Briefwisseling aangaande de gevangenen door de Gelderschen uit de meijerij gehaald.

Item Henrick van den Hamme voirs., 10[a] Octobri met eenen besloitenen brieff tot *Bruessel*, aen Meester Merten die Greeff gereden, aengaende den gevangenen die Hans Keyser vutter meyeryen gehaelt hadde, ende brocht wederomme brieven van den Heer van *Geldre*.

Item ten voirs. daige, Gerit die Wale, by beveel van den Heeren, tot *Thiel* ende *Rienen*, ter cause voirs. gereden.

Te dezer zake werden voorts nog brieven gewisseld met de Regering van *Thiel*, den Bisschop van *Utrecht*, den Heer van *Gelder*, enz.

Een bode solliciteerd te *Brussel* confirmatie van het octrooi waarop de 6 gecommitteerden tot stads financien en politie, de loopende 3 jaren dienen zouden.

Item Arnt van Weilhuysen, bode te peerde, zynde tot *Bruessel*, solliciterende die confirmatie van den state ende octroye, dairop deze zesse gecommitteerden den tyd van drie jaeren dienen souden, ende brocht die bezegelt.

De Hertog van *Cleve* eischt betaling voor zijne ruiters in dienst des Konings geweest zijnde.

Item 2[a] Novembris, Symon Crudener met eenen beslotenen brieff aen Lambert van den Boegaert, tot *Bruessel* ter dachvart zynde, gesonden, mits scryven des Hertoige van *Cleve*, heysschende vele penningen voer zyn ruyteren van dienst, der C. Ma. gedaen.

Vrede met *Frankrijk* afgekondigd.

Item een boden vutten Hove, die den paeys alhier brocht tusschen den Coninck van *VrancRyck* ende desen landen, gepubliceert 7 Novembris.

Een bode naar *Helmond*, om te vernemen welke ruiters aldaar waren.

Item 22 Novembri, Henrick van den Hamme, gereden omme te vernemenen tot *Helmont*, wat ruyteren aldaer waeren.

Brieven aan de Vrouwe van *IJsselstein* en den Heer van *Zevenbergen*, aangaande het krijgvolk omstreeks en in de meijerij gelegerd.

Item 5[a] Decembri, Henrick Otten gereden met brieven aende Vrouwe van *Ysselsteyn*, ende voirts met hueren diender by *Mouwyck*, te vernemen vanden knechten die aldair laigen ende waer zy heenen woude.

Item 17 Decembri, Arnt van Weilhuysen, vut bevele van den Heeren, gereden naeden Heer van *Sevenbergen* tot *Heeswyck* ende voirts tot *Uden*, ter cause vanden voirs. knechten inder Meyeryen liggende.

Den klokkenslag verzocht om hen te wederstaan en te doen vertrekken.

Item 18 Decembri, Gerit vander Hellen met brieven gesonden te Hove aen den Audientier, omme den clockenslaich te hebbenen ter cause vanden voirs. ruyteren.

 1514.
—
1515.

Item 19 Decembri, Jan van Heze met eenen brieff tot *Nuenen* aenden voirs. ruyteren gesonden, dat zy vertrecken soude, ende vertoigen nae *Erpe*.

Item ten selven daighe, Peter van Bakel in *Maeslant*, Jan van Druenen in *Oisterwyck*, elck 4 daighen, Cornelis van Zille in *Pedelant* 2 daighen ende Peter Janssen in *Kemplant* 5 daighen, elck met eenen plackaet gesonden, ter cause der voirs. knechten opten beenen te zyn ende den clockenslach te volgen.

Plakaat aan de 4 kwartieren der meijerij, om ter zake van dien op de been te zijn en den klokkenslag te volgen.

Item 23 Decembri, Henrick Otten gereden met brieven aen den Scouteth van *Pedelant*, die voirs. knechten van *Nuenen* ende *Wetten* te doen vertrecken.

Item Goyart die bode, van sekeren processen, alhier over Scepenen ende Scouteth van *Heusden*, op Alreheiligen avont beleydt, ende geproduceert opten heysch van den bussensmyt, van den boer, (booren van het *Stuer ghewalt*) tot *Colne* over te draigen.

Proces te *'s Hertogenbosch* voor Schepenen en Schout te *Heusden* belegd, ter zake van den eisch van Jan van Zeghen, bussensmid te *Keulen*.

Item 20 January, Cornelis van Zille gesonden met eenen besloitenen brieff tot *Gewanden* op die sluyse, ter cause van den gevangenen, gehaelt tot *Driel*, byden ruyteren van *Zassen*.

Gevangenen uit *Driel* door de ruiters van den Hertog van *Zassen* gehaald.

Item 29 January, Henrick van den Hamme gereden met brieven onder die knechten tot *Oss*, omme te verstaen huer meyningen ende brocht antwordt.

Boden onder de knechten en ruiters in de meijerij gezonden om te vernemen naar het doel van hun verblijf in de meijerij.

Item 30 January, Arnt van Weilhuysen tot *Oss*, *Hees*, *Nistelroye*, onder die voirs. knechten gereden, ende des anderen daighs te *Roye*, metten Hoigenscouteth, Kuyst ende Lambert van den Boegaert, omme geleyde voer hen te hebben.

Idem.

Item ten selven daige, Peter Jansz met brieven gesonden by *Woerden*, aenden anderen hoop vanden knechten aldaer liggende ende tydinge dairvan te hebbenen ende brocht antwordt.

Idem onder de knechten te *Woerden* zijnde.

Item prima February, Lambert van Buedel met eenen brieff tot *Roye*, onder die voirs. knechten gereden ende brocht antwordt.

Nadere boden onder de knechten in de meijerij.

Item Henrick Otten, gereden metten voirs. Scouteth ende Heeren tot *Roye*, onder die ruyteren.

Item 2da February, Thonis van Zomeren in *Pedelant*, Weust in *Kemplant*, elck 5 daighen, Arent van Empel in *Maeslant* ende Gerit van der Hellen in *Oisterwyck*, elck 4 daigen ende elck met eenen plackaet gesonden, opt stuck van der beden huer Gedeputeerden alhier te schicken ende oick opten extracten.

Oproeping van Gedeputeerden uit de 4 kwartieren der meijerij naar *'s Hertogenbosch*, ter zake van de door den Hertog verlangde beden.

Item 9 February, Gerit van der Hellen met brieven tot *Vechel* aen Aelbrecht van Berckel gesonden, omme die obligatie des Hertoige van *Bruynneswyck* van 5500 gouden gulden, hem geleent, te hebbenen.

Obligatie voor de aan den Hertog van *Brunswijk* geleende 5500 goudguldens.

Item Henrick Otten, gereden onder die voirs. knechten, omme te vernemen van hueren aenslach ende tot wat eynde zy inder voirs. meyeryen laighen.

Een bode onder de knechten in de meijerij, om te vernemen welken aanslag zij voor hadden en tot

wat einde zij in de meijerij waren.

Brief aan vrouwe van *Ysselstein* te *Heeswijk* om *Grave* te bewaren.

Boden onder de knechten te *Hamont*, etc., gezonden, om te vernemen waar heen zij wenden en of zij uit elkander wilden gaan.

Obligatie des Hertogs van *Brunswijk* aan de Gedeputeerden der stad gezonden, om te bewerken dat die voorgeschoten som van de toekomstige bede kon worden gekort.

Nadere boden onder en ter zake van de knechten in de meijerij verblijvende, uitgezonden.

Item ten voirs. daighe (13 February), Symon Crudener met eenen brieff tot *Heeswyck*, aende Vrouwe van *Ysselsteyn* gesonden, *Grave* te bewaeren.

Item selven daighe, Henrick Otten gereden nae *Hamont*, *Quay*, *Breede*, *Beringe*, etc., onder die ruyteren aldair liggende, omme te verstaen waer zy heenen wouden ofte dat zy scheyden wouden.

Item 16 February, Arent van Empel metten brieven van obligatien des Hertoige van *Bruynneswyck* hem geleent, gesonden naeden Gedeputeerden, omme te moigen cortten opt quonsent vander toecomende beden.

Item 19 Septembri, Henrick van den Hamme gereden met brieven inden hoop vander knechten, omme te vernemen waar zy thooft heenen hadden.

Item ten voirs. daige, Gerit van der Hellen met eenen besloitenen brieff te *Antwerpen* aende voirs. Gedeputeerden gesonden ende voirts te *Grave* metter antwoorden der voirs. knechten.

Item 22 February, Lambrecht van Buedel met 2[en] plackaten tot *Buedel* ende *Helmont* gesonden, hen adverterende vander voirs. knechten.

Item ten selven daige, Gerit van der Hellen met brieven tot *Grave*, aen Heer Floris van Ysselsteyn gesonden.

Item Thomas van Zomeren, prima Merti met eenen plackaet tot *Zonne*, *Brogel*, *Nuenen*, *Tongelre*, *Wetten*, *Aerle Beek*, *Rycstel*, *Lieshout*, *Stiphout*, *Erpe*, *Bakel*, *Doerne* en *Vlierden* gesonden, overmits die tydinge van den knechten ende dairomme 100 mannen bynnen *Helmont* te schicken.

Item ten selven daige, Lambrecht van Buedel alsoe gesonden inder dorpen omtrent *Eyndoven*.

Item ten selven daighe, Arnt van Weilhuysen gereden tot *Asten*, *Zomeren*, *Lyedrop* ende dair omtrent, onder die knechten aldair liggende, die by den Heer van *Sevenbergen* ende *Wassener*, te doen vertrecken vutter meyeryen, als zy deeden.

Item ten selven daighe, Henrick Otten met besloitenen brieven tot *Ghent*, aen onsen genedichten Heer gereden, mits dat die knechten wederomme inder meyeryen quamen ende brocht antwordt.

Item 2[a] Merti, Jacop Ghysberts met brieven aen de Heeren van *Ysselsteyn* ende *Sevenberge* gesonden, aengaende den knechten ende brocht antwordt.

Item 18 Merte, Henrick Otten gereden aen onsen genedichten Heer ende den Heer van *Ravesteyn*, ter cause voirs. tot *Ghent*.

Item Symon Crudener, tot *Berlicum* onder de knechten gesonden ende most overnacht aldair blyven.

Item 24 Merte, Thonis van Zomeren, gesonden aen de Gedeputeerden tot *Bruessel*, ter sake van Hans Keyser ende hem voirts gesonden tot *Ghent*, die sake te stellen inden (handen) Bisscop van *Utrecht*.

Item den lesten Merte, Gerit vander Hellen met 2[en] brieven gesonden naer *St. OedenRoye* ende voirts aenden vorster tot *Nuenen*, om tvolck van wapenen vutter meyeryen te slaen.

1514.

Item ten voirs. daige, Arnt van Weilhuysen met Meester Marten die Greve tot *Goirle*, by den Heer van *Reulx* gereden, omme met zynen volck van wapenen die garde te verdryven ende wederom tot *Tilborch*, opten Palm sondach, ter cause van den Raet van *Zassen*.

Verzoek aan den Heer van *Reulx*, om met zijn krijgsvolk de garde uit de meijerij te slaan.

Item ten voirs. daighe, Jannen van Druenen gesonden aenden Scouteth tot *Oisterwyck*, omme zyn volck gereet ende opten beenen hebben.

Item Arnt Loyen, alsoe ten selven daighe gesonden tot *Oss*, met eenen besloitenen brieff.

Item 2a Aprilis, Henrick van den Hamme gereden metten Heer van *Reulx*, naden Maescant onder die garde.

De garde aan den Maaskant, de Heer van *Reulx*, begeeft zich onder hen.

Item Henrick Otten, alsoe gereden tot *Grave* aen Heer Floris van Ysselsteyn, alhier by den Heer van *Reulx* te comenen.

Item 4a Aprilis, Gerit van der Hellen met brieven ons genedichten Heer tot *Wyck* aenden Bissop van *Utrecht* gesonden, aengaende der saken van Hans Keyser.

Brief van den Hertog aan den Bisschop van *Utrecht* om de zaak van Hans Keyser te beslechten.

Item 13a Aprilis, gereden Arnt van Weilhuysen met meester Marten die Greve tot *Vucht* ende voirts inder nacht tot *Oisterwyck*, byden Joncker van *Arborch* ende Monsur. de Saulx, omme antwordt te gevenen op die peticie van 2000 gul., byden Heer van *Reulx* by preste gheheyst.

De Heer van *Reulx* vordert van de stad en de meijerij 2000 guldens tot betaling van zijn krijgsvolk.

Item Jacop Ghysbrechtst, met eenen besloitenen brieff tot *Gorinchem* aen den Heer van *Reulx* gesonden.

Brief aan dien Heer te *Gorinchem*.

Item Cornelis van Zille, met brieven tot *Breda* gesonden aen den Heer van *Arborch*, ter saken van den voirs. ruyteren.

Brief aan den Heer van *Arenbergh* te *Breda*, ter zake van dat krijgsvolk.

Item 19 Meye, Willem die Beer met eenen plackaet gesonden tot *Helvoert*, *Haeren*, *Oisterwyck*, *Tilborch*, *Druenen* ende *Waelwyck* 2 daigen, Gerit van der Hellen in *Pedelant* ende *Kemplant* 4 daigen, Jan van Druenen tot *Heeswyck* 1 dach ende Symon Dircxz tot *Eyndoven* ende *Pedelant* 3 daigen, omme hueren scaide byden knechten geleden, den Heer van *Reulx* over te brengenen.

Plakaat aan *Helvoirt* en andere dorpen, om hunne schaden, door de knechten in de meijerij gelegerd geweest, veroorzaakt, den Heer van *Reulx* op te geven.

Item 27 Meye, Henrick Otten metten Heer van *Sevenbergen* tot *Grevenbroeck* gereden omme te besien ende vernemen waer die knechten thooft heenen hadden.

Een bode naar *Grevenbroek*, om te vernemen waarheen de knechten het hoofd hadden.

Item Peter Janssen in *Pedelant*, Cornelis van Zill in *Kemplant*, elck 4 daighen, Herman Zandaen in *Oisterwyck* 3 daigen ende Symon de Crudener in *Maeslant* 2½ dach, 25 Juny elck met eenen plackaet gesonden omme huer gedeputeerden alhier te schicken, ende tsamentlyck te communiçeren van die incompste ons genedichten Heeren.

Boden aan de vier kwartieren der meijerij, om hunne Gedeputeerden hier te zenden ten einde met de stad te overleggen, wat moet gedaan worden bij de huldiging des Hertogs te *'s Hertogenbosch*.

Item 4a July, Cornelis van Zille met brieven aen den Cancellier ende Procureur deser stadt tot *Bruessel* gesonden, omme te hebbenen copie vander incompst ende huldinge van onsen genedichten Heer ende brocht antwordt.

Brieven aan den Kanselier en den Procureur der stad te *Brussel*, om copie te hebben van het programma der huldiging aldaar.

Item ten voirs. daighe, Willem die Beer int quartier van *Oisterwyck*, Symon Crudener in *Maeslant*, elck 3 daighen, Wuest in *Kemplant* 4 daighen

Oproeping der Ge-

deputeerden uit de vier kwartieren der Meijerij, om tegenwoordig te zijn bij de huldiging des Hertogs te 's Hertogenbosch.

ende Gerit van der Hellen in *Pedelant* 5 daighen, elck met eenen placaet gesonden, omme huer Gedeputeerden alhier te schicken op die huldinge van onsen genedichsten Heer.

Een bode naar Heusden gezonden, om den Hertog bij zijne komst naar 's Hertogenbosch voor te rijden.

Item 12 July, Henrick Otten nae *Huesden* gereden ende aldair te blijven ende onsen genedichten Heer opgeseten weer, voer te rydenen ende alhier te intimeren $1^{1}/_{2}$ dach.

Een tweeden bode derwaarts gezonden, om de tijding te brengen van de komst des Hertogs.

Item 13 July, Arnt van Weilhuysen nae *Huesden* by onsen genedichten Heer gereden, omme tydingen als voer te brengenen, als hy te 8 ure inden avont deede.

Een bode den Hertog bij zijn vertrek ten geleide mede gegeven.

Item 16 July, Henrick van den Hamme vut beveel van onsen Heeren mit onsen genedichsten Heer te *Loen opt Zant* gereden omme zyne genaden te geleyden.

Wagens uit de Langstraat gevraagd, om de bagage des Hertogs te vervoeren.

Item Arnt van Weilhuysen, inde *Langherstrate* met eenen plackaet gereden omme waigenen alhier te schicken ende die baggagien ons genedichsten Heeren te vueren.

De Gedeputeerden uit de 4 kwartieren naar 's Hertogenbosch opgeroepen om met de stad de betaling der kosten te regelen op de huldiging des Hertogs gevallen.

Item 24 July, Gerit van der Hellen gesonden met 2[en] plackaten in *Oisterwyck* ende *Kemplant*, omme huer Gedeputeerden alhier te schicken, te communiceren van den costen vander huldinge ende der voirledenen extracten $2^{1}/_{2}$ dach ende Arnt van Empel in *Maeslant* ende *Pedelant*.

Een bode naar den Hertog gezonden om te weten te komen of de Hertog naar Henegouwen toog, ten einde de Gedeputeerden dezer stad niet te vergeefs zouden reizen.

Item 30 July, Arnt van Weilhuysen nae onsen genedichsten Heer gereden omme te besien ende vernemen off zyn genaden nae *Henegouwen* reysen souden, alsoe byden Gedeputeerden nyet te vergheefs te reysenen.

Brief aan den Graaf . . . . te Bommel in de zaak van Ghijs van Gestel tot behoud van het bestand.

Item 5 Oixt, Peter Jansz met eenen besloitenen brief tot *Bomel* aenden Greve gesonden inder saken van Ghys van Gestel, ter quonservatien van den bestande.

Kapittel 62.

Ander vutgheven van alderhande hout, ten dienste der stad gebruikt.

Hout voor bruggen en poorten der stad.

Iden jersten, den bouwmeesters voer 6 vutdregers, 8 macken ende 8 stylen aender stadtpoirten ende bruggen vertymert, betaelt 14 Rins. gul. 9 st.

Item den voirs. bouwmeesters voer 6 vutdragers aen de hynthamerpoirte vertymert tstuck 16 st. 3 oirt.

Hout bij de huldiging des Hertogs verbruikt.

Item Lauryns den tymmerman voer 8 balckonen verbesicht inde huldinge van onsen genedichsten Heeren tstuck 3 st.

Kapittel 63.

Uitgaven aan timmerwerk.

Arbeidsloon aan timmerwerk van de stellaadje op de markt voor het stadhuis geplaatst, waarop de Hertog werd gehuldigd.

Item Jan voirs. (Jan van Weert), met zynen venitten, tsamen 10 daighen, inde weke nader processien, getymmert aen de stellagie ende gereempt te makenen ende aff te brekenen, dairop ons genedichsten Heer gehuldt waert, te tymmeren ende te stellenen.

Kapittel 65.

Uitgaven aan werklieden.

Item inder weke naeder processien voirs., worst gesoden, ende inder huldinge van onsen genedichsten Heer aen allen weerck geholpen.

Arbeiders daggelden in het maken van pikkrausen, in het helpen der timmerlieden om het ordnijs of stellaadje voirs. op te slaan.

Item inde weken voer S[te] Jacops dach, Willem Vos 6 daigen, den tymmerman dat ordnys helpen maken dair onsen genedichsten Heer op gehult waert, palen tot *Vucht* gesedt ende torssen gehaelt.

Kapittel 67.

Uitgaven voor schenkingen van wijnen en gelagen aan onderscheidene Heeren, Prelaten, Edelen, Jonkers, Steden, Gedeputeerden ende andere goede mannen, binnen de stad komende, gedaan.

Schenkingen van wijnen en gelagen.

Inden jersten, onsen genedichten Heer (DEN HERTOG) inder huldinghe (den) 15 July geschenct twee voeder wyns, vutten kelder van Jannen Hermans, gecocht voer 24 ℔ 10 schellingen Vlemisch vz. 87 Rins. gul.

Aan Karel V bij zijne huldiging als Hertog van *Brabant* binnen *'s Hertogenbosch*.

Item den Heer van *Chieveren*, een aem wyns alsoe geschenct betaelt 7 Rins. gul. 10 st.

Aan den Heer van *Chiveren*.

Item onse genediger Vrouwen Duwagier van *Savoyen*, een aem wyns alsoe gschenct betaelt 22 Rins. gul. 10 st.

Aan de Hertogin Douarière van *Savoijen*.

Item den Heer van *Ravesteyn*. — Den Greve van *Hoern*. — Den Greve van *Brandenborch*. — Den Heer van *Reulx* en den Pals Greve, elcken 16 der stadt stopen, ter selver tyt gescenct vz. 25 Rins. gul. 4 st.

Item ter selver tyt noch geschenct den Ambasciaten van *Franckryck*, van *Engelant* ende van van *Arragon*, elcken 12 der stadt stopen wyns vz. 10 Rins. gul. 16 st.

Aan den Heer van *Ravesteyn*, de Graven van *Hoorn* en *Brandenburg*, den Heer van *Reulx* en den Pfaltzgraaf, de Ambassadeurs van *Frankrijk*, *Engeland* en *Arragon*.

Item noch ter selver tyt geschenct den Cancellier van *Bourgondien* 24, de President in *Holland* 8, den Proest van *Audtmunster* 10, den Audientier Haneton 4 ende Meester Charle VerdeRue, Secretaris 10 der stadt stopen wyns vz. 10 Rins. gul. 16 st.

Aan den Kanselier van *Bourgondie* en verdere hooge personen in het gevolg des Keizers.

Item den Heer van *Reulx*, met meer andere Heeren ende Cappeteynen inde deser stadt, omme de garde vutten meyeryen te slaen ende te doen vertrecken, als zy deeden, by advys vanden Heeren geschenct een gelaigh op die Gaffel, soe in spys ende wyn tsamen beloepende ende betaelt 4 Aprilis Zegeren Jan Goyartsz 27 Rins. gul.

Aan den Heer van *Reulx* met meer andere Heeren en Kapiteinen te *'s Hertogenbosch* zijnde, om de garde uit de meijerij te slaan en te doen vertrekken, eenen maaltijd op de Gaffel- of Teerkamer gegeven.

Wijders komen daaronder nog voor:

Meester Jan van Dinxlaken, screynscriver, die stad *Keulen* alhier gedeputeert zynde, naevolgende den advyse des Racts van *Brabant*, omme vander saken vanden bussen smyt ende Aelbrecht Keyen, te overcomen, metter minnen, ende te beyde zyden arrest ende contrearrest aff te doen, drie der stadt stopen wyns van 2 tuyn die quarte vz. 15 st. 3 oirt.

Een gedeputeerde uit *Keulen* om met de stad *'s Hertogenbosch* het proces aangaande het *Stuer ghewalt* in der minne af te doen.

Item den selven, by advys vanden Heeren noch geschenct inden *Hert* (ook genaamd het *Hort*, eene herberg ter plaatse waar nu op de groote

Markt de Hoofdwacht is) dair hy lach met 3en peerden, omme zynen Heeren van *Colne* goet rappoert te doene vander tyt dat hy hier was ende inder saken tracteerde, zyn costen belopende 11 Rins. gul. 4 st.

Andere Heeren met wijnen vereerd.

De Heer van *Reulx*.
Graaf Floris van Bueren, Heer van *IJsselstein*.
De Heer van *Wassenaar*.
Lodewijk van Berchem, Hoofdman.
Heer Robbrecht van Arenbergh.
De Heeren van *Driel*.
De Heeren van *Heusden*.
De Heeren en den Raad van *Kleef*.
Jeronimus van der Noot en andere Raden, Ordinaris in *Brabant*.

Kapittel 68.

Uitgaven aan alderhande zaken.

Behalve de gewone uitgaven in dit kapittel steeds gebragt, vindt men nog de volgende:

Gesloten vrede op 7 November 1514 gepubliceerd.

Item eenen bode vutten Hove, die den paeys alhier brocht van 7 Novembris anno 14 gepubliceert waert vanden Vorsten tallen zyden, geschenct ende ten bevele vanden Heeren gegeven 12 st.

De sleutels der stads poorten in deeg afgedrukt om die aan den Heer van *Gelder* te leveren.

Item eenre vrouwe, wonende int huys van *Nassouwen*, die den Heeren deser stadt tydinge bracht, dat de portslotelen deser stadt in deegh weeren geprent, ende den Heeren van *Geldre* te leveren, gegeven 50 st.

Mandement van contra-arrest tegen die van *Keulen*. Proces over het *Stuer ghewalt*.

Item Jannen Collet, Deurweerder inden Raiden van *Brabant*, voer een mandamente ten Hove geimpetreert van contrearrest op die bourgeren en goeden van *Colne*, ter sake van den bussensmyt ende Aelbrecht Keyen.

Item den selven Collet, vanden selven mandamenten ter executien te stellen op die voirs. van *Colen*, op huer gueden, wynen ende comunschappen, omme aff te doen die contraarresten.

Wijnen van de Keulenaars in arrest genomen.

Item Pouwels den roydreger, van zekeren wynen den voirs. Colners toebehoerende, navolgende den voirs. mandamenten, in arrest te houdenen.

Schout en Schepenen van *Heusden*, benoemde Commissarissen voor het getuigenverhoor in zake het proces over het *Stuerghewalt*, hebben in dat verhoor zitting te *Vlijmen*.

Item Meester Goessenen Adriaensz van Huesden, Procureur deser stadt tot *Colne*, inder voirs. saken vanden bussensmyt ende Aelbrecht Keyen, metten voirgaende zesse gecommitteerden Henricke Glaviman met zynen venitten, op Alreheilighe avont tot *Vlymen* geweest, voer Scouteth ende Scepenen als oupentlicke Commissarissen dairtoe gecommitteert als van den boer (het booren) vander bussen, huer onschult te doene, als zy deeden.

Nader getuigenverhoor door hen te *'s Hertogenbosch*, gehouden in de herberg genaamd de *Roode Poort*.

Item den voirs. Scouteth ende drien Scepenen, van *Huesden* met hueren Secretaris ende eenen dienaere, als Commissarissen voer deser stadt alhier gecomen 8a Novembris, omme die getugen te verhoeren tegens den bussen smyt voirs., dair omme, jerst opt stuck van den boer, tot *Vlymen* gevaceert eenen dach, ende in deser materien 4 daigen, den selven dair van voer hueren salaris bet. 15 gouden gul.

1514.

Item den selven, met onsen Heeren geschenct inde *Royporte*, dair zy logeerde ende die getugen verhoerden, in spyse ende wyn tsamen een gelaigh, beloepende 3 Rins. gul. 6 st.

De Regering van *'sHertogenbosch* geeft hen eenen maaltijd.

Item huer dienaeren gegeven 12 st. ende hueren Secretaris, van den getugen te scryven ende tprocess te furneren ende in forma te stellenen, dat groot ende lanck was, ende alhier te brengenen, soemen dat overvueren soude 9 Ph^s. gul.

Nadere loop van het proces.

Item Meester Goessen Adriaensz, Procureur inder voirs. saken tot *Colne*, van 40 daigen, hy alhier dair omme in deser stadt gevaceert heeft, ende tprocesse te helpen furneren ende beleyden ende over te vueren, dairvan sdaigs 10 st. Item drien mombaeren, die int voirs. process te *Colen* dienen ende gedient hebben, elcken 6 Horns gul. ende Meester Ewout Mallens, van dat hy met brieven van credencien, aende voirs. Commissarissen tot *Huesden* voirs. alnoch is gereyst, omme copie vanden processe, van 2^e daigen 18 st.

Item den Advocaten ende Procureurs tot *Colne* die inder voirs. saken gedient, gescreven ende die dagen van recht bewaert hebben, 6 gouden gul. Item Laurens, den Bastenier der Heeren van den Capittele, van drien Priesteren te gedaigen, die inder voirs. processe getuight hebben 3 st.

Item Meester Martenen die Greeff, vandat hy te Hove verleeght heeft, aen een acte enden Raide van *Brabant* gegeven, op die contrarresten van *Colne*, 10 st., item, noch van eene copie van eene certificatien Aelbrecht Keye, vander Heerinck te *Bercheyck* angeslaigen ende der conventie des bussesmyts, den Gedeputeerde van *Colne* medegegeven, 4 st.

Item Bernt Adriaensz, bode in *Brabant*, vanden Gedeputeerden tot *Bruessel* op die dachvart zynde, brieff alhier te brengenen, als dat onse genedichten Heer, terstont byden lande gehuldt soude worden ende antwordt wederomme vuerden, voer hem ende thuerpeert van 6 daigen ende verthueft 3 daigen, tsamen 3 Rins. gul. 16$^1/_2$ st.

De bode van *Brabant* brengt brieven van de Gedeputeerden uit de Staten, houdende kennisgeving dat de Hertog terstond zal gehuldigd worden.

Item den selven (Meester Marten de Greve), voer dat appointemente van den requeste, aengaende den contrearresten van *Colne* 8 st., noch van den scryftueren vander antwordden by ons genediger Vrouwen, den Staten van den landen, overgegeven opt stuck vander huldinge, 4 st., noch voer die copie van der incompst dairop onse genedichsten Heer gehuldt is 40 st., etc.

Appointement op het rekwest om contra-arrest tegen die van *Keulen*.

Schrifturen van antwoord der Hertogin-Regentes ter zake der huldiging den Staten van *Brabant* overgegeven. Copie van de blijde incompsten, waarop de Hertog gehuldigd is.

Item Anthonis Hinckart, tot behoeff van ennigen, dewelcke vervolght hebben int secrete op Hans Keyser voirs., omme ontlast te zyn van zyn vangen en spannen, etc., betaelt 40 Rins. gul.

Betaling aan personen, welke Hans Keyser vervolgde om hem het vangen en spannen in de meijerij te beletten.

Item een bode des Jonckeren van *Zweertsenborch*, die alhier comen was omme penningen byder stadt ende meyeryen hem geaccordeert, beloepende 100 Rins. gul. ende verthueven moste, alsoe betaelt voir zyn costen 50 st.

Betaling aan den Joncker van *Swartzenberg*.

Item Heer Jannen van Liedrop, Priester, met brieven van den Hove te reydenen aen den Heer van *Geldre*, omme dat vangen van Hans

Jan van Lierop, Priester, met brieven van den Hove aan den

1515.

Heer van Gelder, om het vangen en spannen van Hans Keyser te doen ophouden en hem in zijne landen niet toe te laten.

Keyser aff te stellenen, ende byden Heer van *Geldre* in zynen lande nyet te admitteren, betaelt voer zyn vacatien, huerpeert ende costen 7 Rins. gul. 4 st.

Eene commissie met den Hoogschout aan het hoofd naar St. Oedenrode, om de Kapiteinen en ruiters aldaar, over te halen uit de meijerij te vertrekken.

Item Adriaen Zegers, clerck in den Heyligen Geest, die metten Hoigenscouteth ende Heiligeestmeester, tot *Roye* byden Cappeteynen van den ruyteren gereden was, omme die te onderwysen ende vutter meyeryen te vertrecken, vertheert 15 st.

Die ruiters met pleyten of schuiten over de Maas gezet.

Item Peteren Scalcken met hem achte, met hueren pleytten die ruyteren ende knechten over der *Masen* ende vutter meyeryen te vueren, betaelt elcken man van 2en daigen 8 st. ende elck pleyt 3 st.

Kostbare en kunstige zilveren stoopen en een gouden kop te Antwerpen gekocht om den Hertog bij zijne huldiging te 's Hertogenbosch te schenken.

Item Bruysten Wellens ende Meester Henrick die Bye, van dat zy, 26 Juny Anno 15 (1515) tot *Antwerpen* gecoft hebben, te wetenen: tegens meester Jan van Nyemegen twee silveren stoepen, wegende 17 marck 3½ onze troys, die onze 39 st., soe die selve stopen zere costelick gemaickt ende geformeert waeren ende tegens Gerit den Coman Willemsz, eenen schoenen vergulden cop, wegende 7 marck 2 onzen, die onze 7 scellingen vlims ende voir den Goidspenninck ende indenhoep 2 st. ort. ende noch voer eenen corff, daerse inne geleeght waeren 2 st., van draigen ende ten *Bossche* 5 st. oirt. ende Matthyss den goutsmit van scilden dair op te makenen met wapenen, etc., voer silver ende gout dairtoe gedaen 4 Rins. gul. 4 st., ende onsen genedichsten Heer in zynre huldinge alhier geschenct, als indien gewoenlick is vz. tsamen 398 Rins. gul. 10½ st.

Schilden en wapens daarop gemaakt.

Kosten ter gelegenheid der huldiging, voor den troon, waarop die huldiging plaats had, aangewend.

Item van drien (stukken) groenen lakenen, dairmede dat oirdonys ende stallagie, dairop onsen genedichten Heer gehuldt waert, overdekt was, gegeven van verlus 36 st. Item Thonis den maeldere, van wapenen opt voirs. laken te schilderen ende dairop gehecht 3 Rins. gul. 12 st. Item voir nagelen ende spellen dairtoe gebesicht 2 st. Item vanden voirs. lakenen, (te) tortschen ende ander houdt te vueren 5½ st. ende die selve lakenen wederomme thuys te vueren 2 st.

Regten aan de personen der hofhouding des Hertogs, bij die huldiging betaald.

Item des sondaighs 15 July Anno 15 (1515), ten ocsuyne der voirs. huldinge, ende voer trecht vanden officieren ons genedichsten Heeren, geschenct ende gegeven den lackayen 5 Phs. gul., den trompetters 3 Hoorns· gul., den artchiers 3 Phs. gul., den duerweerderen van den grooten Cancellier 2 Phs. gul., den duerweerderen ons genedichsten Heeren 4 Phs. gul., den gesellen vander Capellen 20 st., den boden ordinaris 2 Phs. gul., den camer knechten 40 st., den traperiemeesters, foriers ende herhaulten, voer recht vanden laken, 21 Rins. gul. 10 st.

Toortsen, bij de plegtige inhaling des Hertogs gebruikt.

Item Henricken den coster, van 81 tortssen gebruikt albornende', (brandende) onsen genedichtsten Heer dair mede inne te halenen, staeds gewyse byden Heeren, scutten ende meer anderen bet. 25 Rins. gul. 14 st.

Item Arnt den coster, 71 tortssen alsoe dair toe gelevert ende bet. 21 Rins. gul. 6 st.

Item Ydeken Kersmekers, voer tortsen alsoe gelevert betaelt 21 Rins. gul.

1516.

Item vanden gereempte dairop onse genedichsten Heer gehuldt waert, 12 st. Item van 5600 fazeel houts, daer des avonts vuer aff gemaickt waert ende voer rys dair toe 6 Rins. gul. 7 st., van rys op te langen 1 st. vz. tsamenen 8 Rins. gul..

Troon tot huldiging. Hout ter eere des Hertogs verbrand.

Item by bevele van den Heeren, den drien ghilden, van stomme personagien op die hoecken vander straten, inder incompst van onsen genedichsten Heer te makenen, gegeven elcker ghilden 3 gul

De leden der drie gilden (kamers van Rethorica) stellen aan de hoeken van de straten stomme personaadjes voor.

Item den gesellen van die Passien, op den Goeden Vrydach, des nachts, op St. Jans kerckhoff, onder den sermoen, die figuren vander passien xpi te thoenen 25 st.

De gezellen van de passien, spelen in den nacht van den Goeden Vrijdag op St. Jans kerkhof onder het sermoon, de passie

Item Dircken van Hedel, voer zyn huys *Rodenborch*, dair die voirs. gecommitteerden huer beweynde ende administratie hebben gehadt, omme deser stadt gueden in diverse manieren te innen, ontfangen, colligeren, bewaeren ende wederomme van elcken int zyne vut te gevenen soe behoert ende tselve geschiet is, vander huys hueren van den jairen deser rekeninghe 25 Rins. gul.

Het huis *Rodenborg* op de Markt, dit jaar stads rekenkamer.

De geheele uitgaaf was 40,885 Rijns. gul. 9 st. 2½ oirt.
" " ontvang " 36,499 " " 7 " 3½ "
Nadeelig slot 4386 Rijns. gul. 1 st. 3 oirt.

N°. 25. **Rekening van St. Remeys 1515 tot St. Remeys 1516.**

2e REKENING DER LAATSTE ZES, VOOR DRIE JAREN GECOMMITTEERDEN.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, als in voorgaande rekening.

Accijnsen en andere middelen, mede als in voorgaende rekeningen.

De kapittels wegens ontvang van hen die poorters zijn geworden, van meesters, gildebroeders en leerknapen, in de ambachtsgilden en dat van den ontvang, komende van lieden buiten de stad woonachtig, die, naar aanleiding van het octrooi en de commissie der zes gecommitteerden, van hunne renten op de stad, voor stads inkomsten zijn gekort, zijn in deze rekening op nieuw voor memorie uitgetrokken, om dat die inkomsten bij besluit van stads Regering wederom aan stads bouwmeesters werden afgestaan, ten einde te worden aangewend tot herstel en versterking van stads verdedigingswerken.

Eenige ontvangsten, wederom afgestaan aan stads bouwmeesters, tot herstel en versterking van stads vestingwerken.

De geheele ontvangst was 37,302 Rijns. gul. 14 st.

UITGAVEN.

De kapittels als gewoon gebragt, die geen bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

Kapittel 7.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Gezwoornen, Raadsheeren, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ter Staten van Brabant ten Hoven en in andere der stads zaken en van die der meijerij uitgezonden.

Afgevaardigden ter Staten van *Brabant* en in andere commissien.

Deze waren:

Mr. Symon van der Couderborch, Secretaris.

Mr. Marten de Greve, id.

Jan van Kessel, Schout van *Boxtel.*

Peter van Balen, Ontvanger van de beden.

Jan de Cock, Raadsheer.

Mr. Klaas Kuyst, Secretaris.

Ambrosius Wellens, gecommitteerde.

Jan van Berckel, Raadsman.

Herman Pelgrom, gecommitteerde.

Jan van Vladeracken, Heer tot *Geffen.*

Evert van Doerne.

Mr. Jan Lombarts, Secretaris te *Oisterwyck.*

Lambrecht Millinck, Schepen.

Mr. Henrick de Bye.

Reyner Jan Daems, gecommitteerde.

Peter de Borchgrave.

Jordaen van Boert.

Jan van Gunterslaer, Raadsheer.

Peter Reynders.

Peter Raessen.

Omtrent de handelingen ter Staten en andere commissien, komen in dit kapittel de volgende zaken voor:

Generale dagvaarding van alle de Staten des Hertogs landen te *Aalst* gehouden, aangaande de nieuwe ordonnantie op de munt.

Inden jersten, prima Octobri Anno 15 Meester Symon van der Couderborch, Secretaris deser stat, vuyt bescryven ons genedichsten Heer op die generale dachvart tot *Aelst* in *Vlaenderen* gereyst, omme te aenhoeren die propositie, te wetenen, die nyuwe oirdinantie op die munte geraempt, ende gevaceert 13 daigen.

Commissie ten Hove, om afrekening te verkrijgen van de acquiten en rekening ter zake van verschoten oorlogskosten.

Item ten voirs. daighe, Meester Marten die Greve, Secretaris, Jan van Kessel, Scouteth tot *Boxtel* ende Peter van Balen, Ontfanger van der beden, tsamentlick ten Hove gereyst, met acquyten ende rekeninghen vander oirloige, omme metten Heeren vander financien te accorderen ende gerembourseert te moigen wordden vander penninghen, by deser stat ende meyerie int voirs. oirloighe verschoeten ende gevaceert elck 13 daighen.

Commissie naar *'s Gravenhage* aan de Rekenkamer aldaar, aangaande het door den Hertog de stad *'s Hertogenbosch* verleende octrooi of

Item Jan die Cock, Raidsman, Claes Kuyst, Secretaris ende Ambrosius Wellens, gecommitteerden, tsamen 8 Octobri gereyst inden *Haige* in *Hollant* aende Heeren van der Rekeningcameren aldair, omme den selven te presenteren alsulcken octrooye ende verclaeren, by onsen genedichten

Heer opt zaudt, zesse quartier vry verby, sonder toll te betalen, te vueren, gedaen ende noch hen advys te hebbenen op den tholl van *Hollant* ende *Zeelant*, dat een poirter oft scipman deser stat, van geloven, syns medepoirters goet soude moigen verantwordden, dairop hen brieven wordden verleent aender tolleners vander *Gouw*, *Sperendam*, etc. ende vaceerde elck 12 daighen.

Verklaring op het zout, volgens welke het zout vrij voorbij de tollen was, en om zekere verklaring te verkrijgen aangaande de tollen van *Holland* en *Zeeland*.

Item Jan van Berckel, Raidsman, Herman Pelgrom, gecommitteerden, Meester Marten die Greef voirs., 23 Octobri vuyt oirdinantie van deser stat te Hove gereyst, ter conservatien van den privilegien deser selve stat, dat nyemont alhier Scepen sitten en soude hy en weer geboeren poirter, ende soe murmuratie dairvan was van Jan van Erpe, dat hy egheen geboeren poirter en weer, dat na bethoent oft betuight waert, by onsen genedichsten Heer dairop te versien, ende vaceerde elck 15 daighen.

Commissie ten Hove, tot handhaving van het privilegie volgens hetwelk niemand Schepen te *'s Hertogenbosch* mogt zijn als een geboren poorter.

Item Meester Jan van Vladeracken, Heer tot *Geffen*, Meester Marten die Greve, Evert van Doerne, Jan van Kessel, Mr. Jan Lombaerts, Secretaris tot *Oisterwyck* ende Peter van Balen voirs., 24 Novembri tsamen, vander stat ende meyerie wegen, by onsen genedichsten Heer gereyst, omme te vervolgen die scult ende acquyten, int leste oirloige verschoeten ende voirts eene conclusie dairvan te brengenen ende voirts tot *Brussel* die dachvart te bewaren opt stuck van der munte, ende waeren elck vuyt 22 daighen.

Nadere commissie ten Hove om afdoening der acquiten en voorschotten ter zake des oorlogs.

Dagvaart te *Brussel* op het stuk der munt.

Item Lambrecht Millinck, Scepen, Meester Marten voirs., Evert van Doerne ende Jan van Kessel voirs., 13a January tsamen, op die generale dachvart van allen den landen tot *Bruessel* bescreven, gereyst, als omme te lossen die landen van *Overmaze* ende onsen genedichsten Heer dair toe te hulpen te comenen 20,000 gouden gul., oick te sprekenen van den tholle van den houtte, ende te accorderen, opt dappointemente tusschen deser stat ende meyerie gemaict ende gevaceert elck 21 daigen.

Generale dagvaart te *Brussel* over de lossing der landen van *Overmase*.

Tol op het hout. Appointement tusschen de stad en de meijerij.

Item Ambrosius Wellens ende Meester Henrick die Bye, vuyt ordinancie als boven, op die voirs. dachvart gevolght, ende mede te impetreren prorogatie van deser stat state, die expireerden, als zy deeden den tyt van vyff jaieren, ende vaceerde elck 21 daighen.

Prorogatie van de stads state voor den tijd van vijf jaren.

Item Lambrecht Millinck, Meester Marten, Evert van Doern ende Jan van Kessel voirs., 15 February, midts bescryven van onsen genedichsten Heer, op die dachvart te *Brussel* gereyst, opt stuck vander reysen in *Spaengien* ende der lossingen der landen van *Overmaze* voirs., gevaceert elck 20 daigen.

Dagvaart te *Brussel* op het subsidie aan den Koning voor zijne reis naar *Spanje* en aangaande de lossing van de Overmaaslanden.

Item 26 February, Reynder Jan Daemss, gecommitteerde, vuyt oirdinancie deser stat, den voirs. Gedeputeerden gevolght, ende dieselve saken te helpen bewaeren, met meer andere, omme te moigen schutten die abusen van den papen wynkelder.

Commissie om te bewerken dat de smokkelhandel uit den papenkelder van het Kapittel van St. Jan worde geweerd.

Item Meester Marten voirs. ende met hem Evert van Doerne ende Jan van Kessel, ten Hove gereyst, omme op die voirs. peticie antwordt te

De stad en meijerij vraagt de Staten om verschoond te zijn in

1516.
de betaling der voors. bede, op grond der groote schaden die zij in den laatsten oorlog met *Gelderland* te verduren hadden.

Dagvaart tot het geven van een finaal antwoord.

gevenen, ende deser stat ende meyerie te excuseren, mits hueren groeten scaiden zy gehadt hebben, ten ocsuyne vanden oirloige, als van brant, roven ende gevanckenisse, ende vaceerde elck 11 daighen.

Idem Lambrecht Millinck, Jan van Berckel, Meester Marten, Evert van Doern ende Jan van Kessel voirs., te *Bruessel* ter dachvart gereyst 10ª Aprilis, omme metten anderen Staten finale antwordt te makenen op die peticie vanden 400,000 Phs. gul., der Co. Ma. gequonsenteert, ende, mits armoede van desen quartiere, afslach te hebbenen ende vaceerde elck 18 daigen.

Commissie naar *Brussel*, betreffende voorn. wijnkelder en de bierbrouwerij, ten einde die zaak af te doen.

Item Lambrecht Millinck, Peter die Borchgreeff, Jordaen van Boert, Jan van Berckel, Peter Reynderss, Peter Raessen, Ambrosius Wellens, elck 10 daigen ende Meester Merten voirs., 11 daigen, 27 Aprilis tsamen te *Bruessel* gereyst, vuyt bescryven des Coninex, tegens die Heeren vander Capittelen, op die abusen vanden voirs. papenkelder ende van hueren brouwen ende by Co. Ma. tselve te remedieren, ende met hen gereyst meester Ewout Mallens, als gruytener, omme te bat die abusen van hueren byer ende brouwen te doceren ende betaelt voer zyn costen ende theeringe 5 Rins. gul. 16 st.

Ewout Mallens, gruytenaar van het bier, om inlichting in deze zaak te geven.

Commissie naar *Brussel* ter afdoening van het voorm. geschil met het Kapittel van St. Jan over den papen wijnkelder en het brouwen van het bier voor dat kapittel. Dat geschil wordt door den Koning-Hertog beslist.

Item Lambrecht Millinck ende Jan van Berckel, 11 Juny, Jordaen van Boert, Meester Marten die Greef ende Ambrosius Wellens, 17 Juny nae *Bruessel* by ons genedichsten Heer de Co. Ma. gereyst, omme te vervolghen, af gedaen te hebbenen die abusen vanden papenwynkelder ende dat brouwen van hueren byer ende tselve te remedieren by taxe, als geboerde by decreet der Co. Ma., dair groet ende lange vervolge dair toe is geweest, eer die sake ten einde quam, alsoe dairomme gevaceert Millinck en Berckel voirs., elck 50 daighen ende Boert, Greeff ende Ambrosius elck 44 daighen.

Niepoort in het sticht van *Utrecht* door de Gelderschen, in strijd met het bestand, ingenomen. Commissie naar *Brussel*, om raad, indien de Gelderschen ook dezerzijds handelden.

Item Meester Marten die Greef voirs., den lesten dach van Oixt ten Hove gereyst, ten ocsuyne van den innenemen van *Nyeuwpoirt*, ende meer ander attemptaten, quontrarie den bestande, byden Heer van *Geldre* gecommitteert, etc., omme advys van Co. Ma. hier van te hebbenen, off van gelycken die selve van *Geldre*, alhier in dezer quartier attemteerden, ende gevaceert 13 daigen.

Dagvaart ter Staten van *Brabant* om middelen tot welvaart en beschutting te beramen tegen de schending van het bestand.

Item Jan van Vladeracken, Jan van Berckel, Meester Marten die Greeff, Jan van Kessel ende Meester Jan Lombaert, 24 Septembri na *Bruessel* op die dachvairt gereyst, ende bescreven was, op die welvaert der landen, omme die frontieren te bescudden, mits den ondergrypen quontrarie den bestande, dewelcke die Heer van *Geldre* daigelicx doet ende attempteert ende elck gevaccerd 13 daigen.

Kapittel 8.

Uitgaven aan bodenloon, zoo te paard als te voet uitgezonden.

De uitzendingen van boden aan de afgevaardigden ter Staten van *Brabant*,

en Hove en aan andere commissien, van stadswege op reis zijnde, gelijk mede de oproepingen van Gedeputeerden uit de meijerij naar deze stad en alle andere gewone zaken, worden onvermeld gelaten.

Item 10ª Decembris, Arnt van Empel met brieven tot *Bruessel* aen den Heeren Gedeputeerden aldaer zynde, gesonden, als vanden gevangen oft gearresteerde tot *Bommel*, mits attemptatie by Heer Florys van Ysselsteyn in *Vrieslant* gedaen ende brocht antwordt.

De Geldersche nemen ingezetenen uit de meijerij gevangen, in weder vergelding van hetgeen door Floris van Bueren, Heer van IJsselstein in *Friesland* werd gedaan.

Item ten selven daighe (3ª January), Gerit van der Hellen met brieven aen den Greef ende die stat van *Bomel*, ter cause van den gevangenen aldair gesonden ende brocht antwordt.

Brieven aan den Graaf en de stad *Bommel*, ter zake van die gevangenen.

Item terstont, den selven metten voirs. antwordden ten Hove by onsen genedichsten Heer gesonden, omme advys ende remedie dair tegens ende brocht antwordt.

De antwoorden aan den Hove opgezonden om voorziening.

Item 17 January, Weust gesonden in *Kemplant*, aengaende den straetreuvers.

Een bode naar *Kempenland*, aangaande de straatroovers welke zich in dat kwartier der meijerij ophielden.

In het laatste gedeelte van het jaar 1515 en in het begin van 1516 had de meijerij, en bijzonder de kwartieren van *Peel-* en *Kempland*, veel te lijden van die roovers; dit deed de Regering eindelijk besluiten om tegen hen den klokkenslag te bevelen, waartoe op den laatsten January 1516 tegen hen het plakaat uitging en per boden aan *Hooge* en *Lage Mierde*, aan *Bladel* en in *Kempenland* gezonden werd. De Hoofdschout der stad en der meijerij van *'s Hertogenbosch*, benevens de Regering dier stad, liet het daarbij niet blijven; (zie uitgaven aan verschillende zaken) hij trok, vergezeld van 9 paarden en 19 personen, op den 17 Januarij 1516 naar de *Kempen*, om zich van hen meester te maken, en onder zijne bevelen werden door stads Regering gesteld en trokken tegen die roovers uit 60 schutten, gedeeltelijk van den Ouden Voetboog en gedeeltelijk der Cloveniers.

De Regering van *'s Hertogenbosch* beveelt tegen hen den klokkenslag, de Hoogschout met zijne dienaren ondersteund door 60 schutters van den Ouden Voetboog en de Cloveniers doet een togt naar de *Kempen*, om zich van die roovers meester te maken.

Item 20 February, Thonis van Zomeren met 2ᵉⁿ plackaeten gesonden aenden Scouteth van *Maeslant*, tot *Oss* ende *Vechel*, ende aenden Scouteth in *Pedelant*, tot *Roye* ende *Helmont* 3 daighen ende Arent van Empel, tot *Oisterwyck*, *Oirschot*, *Beeck*, *Eyndoven*, *Waelwyck*, etc., omme den Coninck van *Argon* saliger te overluyden.

Plakaat der Regering van *'s Hertogenbosch*, houdende aanschrijving, om ter gelegenheid van den dood des Konings van *Arragon* de klokken te luiden.

Item 9 Juny, Arnt van Weilhuysen met eenen besloitenen brief gereden aen den Heer van *Geldre*, aengaende den gevangenen van deser syden op die stichtsche eerde (grond) by den Gelderschen (gehaald) ende brocht antwordt.

Brief aan den Heer van *Gelder*, over de gevangenen van deze zijde, in het sticht van *Utrecht* door de Gelderschen gehaald.

Item 11 Juny, Weust met eenen besloitenen brief aender Heeren der stede van *Utrecht* gesonden, aengaende den voirs. gevangenen.

Idem aan de Regering van *Utrecht* over die gevangenen.

Item 5° July, Arnt van Weilhuysen, gereden aenden Maescant, inden avont, ter cause dat tot *Bommel* knechten comen waeren.

Een bode in den avond naar den Maaskant, ter zake van de knechten te *Bommel* aangekomen.

Item 6ᵗᵃ July, Gerit van der Hellen gesonden met eenen besloitenen brief tot *Bomel*, ter cause vanden gearresteerden aldair.

Brief aan de Regering van *Bommel* over de aldaar zijnde gevangenen.

1516.

Het volk te *Beers* bij *Oirschot* ontvangt last om te vertrekken of tegen hen zou klokkenslag worden bevolen.

Item 2 Oixt, Henric Otten gereden met brieven aende Cappeteynen ende knechten die nae *Beerse* by *Orschot* waeren, dat zy vertrekken zoude off soude den clockenslach doen.

Brief aan den Kommandeur van *Gemert* en den laat van den Heer van *Keersbergen* over gevangenen.

Item 4 Oixt, Weust gesonden met brieven aenden Comendatuer van *Gemart* ende den Laet des Heeren van *Keersbergen*, vanden gevangenen alhier sittende.

Brief aan Schout en Heemraden in *Maasland*, om den vliet in de *Maas* te doen opgraven.

Item 21 Oixt, Weust met eenen besloitenen brieff aenden Scouteth ende Hemraiden in *Maeslant* gesonden, omme op te doen graven eenen *vleyt* inder *Masen*.

Brief aan den Officiaal te *Oirschot* over een Priester die met geweld het regt van ingebod te keer ging.

Item 25 Oixt, Thonis van Zomeren gesonden tot *Orschot*, aenden Officiael aldaer, aengaende eenen Priester die trecht ende executie vanden ingebot violenter gekeert hadde, ende brocht antwordt.

Brief naar *Brussel*, aangaande de inneming van *Niepoort*.

Item 27 Oixt, Arnt van Weilhuysen gereden met eenen besloiten brief tot *Bruessel*, aengaende den innemenen van *Nyeuport* ende brocht antwordt.

Plakaat aan die van *Maasland* en naar *Amerzoden*, om ter zake voors. wel toe te zien.

Item 29 Oixt, Symon Crudener met eenen plackaet overal in *Maeslant*, ter cause voirs., omme wel toe te sien, gesonden.

Item 1a Septembri, Weust met eenen besloitenen brief, ter cause voirs., op *Amerzoden* gesonden.

Eene vrouwelijke spion naar *Bommel* en *Thiel*.

Item 2a Septembri, eene vrouw gesonden tot *Bomel* ende *Thiel*, omme te vernemen den staet aldaer, en hoe zy hen houden opt innemen van *Nyeuport* 3 daighen.

Een brief uit *Bommel* van den Graaf.... vangen, houdende, of deze stad zich de inneming van *Niepoort* aantrekt of niet? naar *Brussel* gezonden.

Item 3a Septembri, Arnt van Weilhuysen gereden met eenen brief, byden Greeff tot *Bomel*, aen dezer stat gescreven, off wy ons der saken van *Nyeuporten* aentrecken wouden off nyet, aan ons genedichsten Heer ende zyn genade advys, dairop tomme (per omgaande) te antwordden.

Een bode naar *Ravestein*, *Grave* en *Helmond*, aangaande de vergadering der Gelderschen.

Item 4a Septembri, Symon Dircxs gesonden tot *Ravesteyn*, *Grave* ende *Helmont*, aengaende der vergaderinge vanden Gelderschen.

Brief aan den Drossaard van *Ravenstein*, aangaande de aldaar verlangde krijgsknechten.

Item 8 Septembri, Arnt van Empel gesonden met brieven aenden Drossaet tot *Ravesteyn*, als vanden knechten hy begeert hadde, ende voirts tot *Grave*.

Goijart Grotart, naar *Ravestein* gezonden om den Drossaard in verzet te helpen, tegen het mandement van die van *Lier*, houdende verbod om alhier ossen en runderen ter markt te brengen.

Item ten selven daige (22 Sept.), gesonden Goyarden Groetart, clerck, aen den Drossaet ende Rentmeester tot *Ravesteyn*, omme te helpen resisteren dat mandement van *Lyer*, omme alhier ossen, nae ouder ussantien met runderen te moigen coepen ende vercoepen.

Boden naar *Heusden*, *Woudrichem*, *Oss* en *Berchem*, aangaande de vergadering der Gelderschen.

Item 24 Septembri, Symon Crudener tot *Huesden* ende *Woricum*, ten ocsuyne vander vergaderinghe der Gelderschen.

Item Weust, alsoe ten daige ende ocsuyne voirs., lancxs den Maescant gesonden.

Item Jan van Druenen, alsoe gesonden tot *Oss*, *Berchem*, ende aldair te blyven ende seker tydinge dairvan te brengen.

Kapittel 19.

Schenkingen of vereeringen van wijnen, aan onderscheidene Heeren, Prelaten, Edelen, Jonkers, Steden, Commissarissen, Gedeputeerden en andere goede mannen.

Daar onder komen voor:

Een Ambassadeur van den Koning van *Frankrijk*, op zijne doorreis naar Hertog Karel van Gelder.

Vereeringen van wijnen aan voorname personen.

De zoon van den Heer van *Brederode*.

De Graaf van *Waldeck*.

Der Jouffrou van *Arnborch*.

Meester Leonart Coutereau, Raad ordinaris der Hertogin.

Meester Antonius Heenkens, Hoograad in *Brabant*.

De Jonge Heer van *Cleef*.

Kapittel 21.

Uitgaven aan alderhande saken.

Item vuyt bevelen van den Heeren, om den straetroevers inder *Kempen* reguerende, int secrete vercundicht te hebben, gegeven 17 Rins. gul.

De straatroovers in de *Kempen* aan de Regering van *'s Hertogenbosch* voor geld verraden.

Idem 17 January, den Hoigenscouteth, doen hy nader *Kempen* reedt ende reysden, omme die voirs. straetroevers te moigen gecrygen, voer die gesellen van *Myerde* die mede reysden, bet. 3 Rins. gul.

Togt van den Hoogschout met zijne dienaren naar de *Kempen* om de straatroovers te vangen.

Item den selven Scouteth, inden selven reysen met 9 peerden ende 19 personen, van des Vrydaighs nacht tot des Sondaighs avont gevaceert, betaelt 7 Rins. gul. 6 st. ende van 2en huerpeerden 24 st. vz. tsamen 8 Rins. gul. 10 st.

Item prima February, Jan van Ammerzoyen ende Jacopen Colen, Dekenen van den Ouden Scutten ende Marten Peterss, Deken van den Cloveniers, met hunnen scutten, tot 60 personen, metten voirs. Scouteth vuyt geweest ende hen dairvan betaelt 38 Rins. gul. 13½ st. Ende Phs. Noytten 6 Rins. gul. vz. tsamen 44 Rins. gul. 13½ st.

Afdeelingen uit de Schutterijen van den Ouden Voetboog en de Cloveniers aan den Hoogschout door stads Regering toegevoegd, om zich van de straatroovers meester te maken.

Item den voirs. Scouteth, 21 January van dat hy eenen straetroever van gelycken tot *Vechel* gehaelt hadde, betaelt voer zyn costen 6 Rins. gul. (Zie kapittel 8 uitgaven aan bodenloon.)

Een straatroover door den Hoogschout te *Veghel* opgeligt.

Item Meester Rolant, die hem presenteerden over die pestilentie te ghaen, ende hem toegevueght eenen thoeren by Ste. Anthonis capelle, omme vuytten volck te zyn, by ordinancie van den Heeren hem gecocht een bedde metter toebehoirtten ende betaelt 3 Rins. gul. 10 st.

De pest te *'s Hertogenbosch*. De pestmeester, afzonderlijk in een vestingtoren gehuisvest.

Item den grevers van *Loen* (*op Zand*), van 40 personen vuyt bescryven van deser stat, die vaert op *Loen* gegraven, voer huer byer ende broet betaelt 30 st. ende Peteren Ruelens van 13 huys brouwers, omme hueren eedt te comen doen, ende dien van den Capittele, als den bourgeren op segel te brouwen, te gedaigen 3 st. oirt.

De vaart naar *Loon op Zand* gegraven.
13 brouwers, gedaagd tot het afleggen van den eed, waarbij zij verbonden waren om zoo wel voor het Kapittel van St. Jan als voor de burgers geen bier als op het segel te brouwen.

Item Lucas ende Jannen den Houtzegeren, die met scuyten opt water gelegen hebben, dat maelgelt ende byer met scuyten incomende, ende den papenkelder, tot meer stonden, by daige ende nachte, te wachten 20 st. ende noch van 2 daigen 10 st.

Wachters tegen het smokkelen der accijnsen, op het gemaal en het bier, ook bij den papenkelder.

1516.

Een man uit *Weert* verbrand.

Item Lenart van Aelst, van aent gericht te vaeren, doen men den man van *Weert* branden ende zant vutten bleauwen steen voer den raethuis ewech te vueren 3 st.

Verzoekschrift aan den Hove, aangaande de gevangenen uit de Meijerij naar *Sloten* in *Vriesland* gevoerd. Overwinning door Graaf Floris van Bueren in *Vriesland* behaald. Vrede met *Frankrijk*.

Item voor eene supplicatie te Hove overgegeven, aengaende den gevangenen van deser zyden gehaelt ende tot *Sloten* in *Vrieslant* gevuerd, 4 st. Item Lucas van Orthen, van brieven van den Greve van *Bueren*, vander victorie in *Vrieslant* gehadt aenden Heeren te brengen 24 st. Ende den bode die den paeys brocht, getracteert tusschen die Co. Ma. van *Spaengien* ende den Co. van *Vrancryck* $42^1/_2$ st.

De klokken driemaal geluid bij het overlijden van den Koning van *Arragon*.

Item 2^en^ oosteren van S^te^. Jans, vuyt beveel der Co. Ma., zynen groetvader den Co. van *Argon*, metter groeter clocken drie reysen sdaighs te overluyden, vuyt beveel van onsen Heeren betaelt 10 Rins. gul.

Rekwest aan den Kancelier in zake de stad *Lier* over het mandement tot verbod der alhier te houden veemarkt.

Item Meester Marten die Greve voirs., voer een supplicatie den Cancellier van *Brabant* overgegeven, wegens die van *Lyer*, aengaende der vedemerct 6 st.

De stad *Lier* bij de laatste hertelling te hoog aangeslagen, ontvangt restitutie.

Item der stat van *Lyer*, die inde leste hertellinge overtaxt waeren, ende dat bevonden byden Staten van *Brabant*, op sekere dachvart zynde, beloepende voer deser stat ende huer meyerie 94 Rins. gul. 18 st. $1^1/_2$ ort., vanden welcken die vanden platten lande hebben betaelt die twee delen ende dese stat dat dorde deele vz. 31 Rins. gul. 12 st. $3^1/_2$ ort.

Proceskosten in het proces over het *Sluer ghewalt*.

Item Goessen Adriaenss, Procureur deser stat, tot *Colne* inder sake van den bussensmyt, voer zynen salaris ende dienst $3^1/_2$ croen, maken 4 Rins. gul. 4 st., den selven noch, ten ocsuyne vander selver saken alhier comende omme tprocesse alhier inder selver saken beleydt te doen, by Scouthet ende Scepenen van *Huesden*, versegelen, soe mits den overvueren den jersten zegel gebroken was, voer syn reysen thuerende ende keerende 5 Rins. gul. ende den Procureurs ende Advocaten aldair inder saken te dienen, scryven ende acten, 12 goud. gul. tsamen 26 Rins. gul.

Gratificatien aan de Heeren van de financien, Secreten en Grooten Raad des Konings-Hertog, ter zake der kwestie over de aquiten en den Heeren van het Kapittel van S^t^. Jan, over het slijten van hunne bieren en wijnen uit den papenkelder.

Item noch diversen Heeren vander financien, Secreten ende Groeten Raide der voirs. Co. Ma., voer gratuiteyt ende dienst, deser stat in diversen tyden inder voirs. saken (de kwestie omtrent de acquiten tusschen de stad en hare meijerij) ende oick inder saken tusschen den Heeren vander Capittele ende deser stat hangende over huer abusen, afgedaen te hebbenen, int slyten van hueren byer ende wyn kelder, etc., by advys vanden voirs. Gedeputeerden (dezer stad en hare meijerij), in diverse manieren tsamen ter somme van 509 Rins. gul.

Een bode uit *Aarschot* in zake hangende voor den Officiaal, tegen eenen Priester, die met geweld de uitvoering van het regt van ingebod weerde.

Item een bode van *Arschot*, vander saken aldair hangende voer den Officiael, aengaende den ingebot, dat ennige Priesteren die executien dair toe staende, violenter beletten, vuyt bevelen van den Heeren gegeven 4 Rins. gul.

De geheele uitgaaf was 38,952 Rijns. gul. 10 st. 22 mithen.
" " ontvang " 37,302 " " 14 "
Nadeelig slot 1649 Rins. gul. 16 st. 22 mithen.

N°. 26. Rekening van St. Remeys 1516 tot St. Remeys 1517.

3de REKENING DER LAATSTE ZES VOOR DRIE JAREN GECOMMITTEERDEN.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, als in vorige rekening.

De accijnsen en andere middelen, mede als in voorgaande rekeningen.

Kapittels 5, 6 en 7 zijn ontvangsten van verkochte erfrenten en lijfrenten op één en ook op twee lijven, vóór en ten laste der stad, te weten: De erfrenten verkocht de zes Rijns. guldens jaarlijks voor honderd dier guldens, de lijfrenten op één lijf tegen den penning 8 en op twee lijven tegen den penning 10.

Verkochte erflosrenten en lijfrenten tot betaling, gedeeltelijk van de Hertogsbede en gedeeltelijk tot kwijting van andere renten ten laste der stad.

Aan erflosrenten 69 Rijns. gul. voor eene som voor 1150 Rijns. gul.

" lijfrenten op één lijf 365 Rijns. gul. voor 2920 Rijns. gul.

" " " twee lijven 670 Rijns. gul. voor 6700 Rijns. gul.

Deze verkoop werd door de stad gedaan, gedeeltelijk tot betaling der loopende Hertogsbede, en gedeeltelijk ter kwijting en lossing van renten ten laste der stad, tot welker aflossing de Regering gedrongen was.

Kapittel 8.

Ontvang gekomen van alderhande saken.

Item den lesten Novembri Anno 16, opten termyn van St. Andries dach, versegelt Claesse sone Wilmer Willems van Buchoven een erflosrente van 150 Rijns. gul., Lambrecht Mathys Stoters, opten termyn 8° January 30 Ryns. gul. ende Jannen sone Wilmer Arnts van Lyebergen 20 Rijns. gul. ende al ter quytinge den penninck 16. Ende want tselve geschiet is voer deser stat porcie inde 1000 voer huer vierde part metter meyerie versegelt, omme die vyff veenkens, inder *Langhestraet* liggende, te betaelenen, ende drie parten als 750 Rins. gul. (renten), byder meyerye gequyt worddende, ende die brieven altsamen versegelt, gebroken ende gecancelleert worden, zyn die voirs. renten alleen onder der voirs. stadt zegel versegelt ende dairmede gequyt Dircke die Borchgreeff 150 Ryns. gul. ende Mr. Jan die Wolff Janss 50 Ryns. gul. ende egheen pennnigen ontfangen, dair omme, hier dairvan *nyet*.

Erflosrenten verkocht tot onderhoud der vijf vaantjes krijgsknechten in de *Langstraat* gelegerd.

Item, alsoe tusschen deser stat ende huer meyeryen, vele differenten opgeresen waeren aengaende den consenten van der lopende beden, met oick den nyeuwen consenten den oirloige aengaende ende omme der corttingen derselve qonsenten ende den desargien dairop verleent, meynende de stat te gestaen metten vierden penninck, oirloghs gewyse, ende die meyery sustinerende die contrarie, dat dese stat betalinge of corttinge doen soude nader taxe vanden Hove, dairvan zy heysschende vander stat waeren

Kwestie tusschen de stad en hare meijerij over de te betalen oorlogskosten.

11,646 Ryns. gul. 2 st. $3^1/_2$ ort. ende bleven dair tegens staen, drie extracten voirleden, ende dairtoe meynende te hebben die gratien, ten oesuyne vanden oirloighe, deser stat verleent, gelyck hiernae int vuytgeven breeder vercleert staet, etc., mits vutsprake vander selver differenten, te beyder zyden dairvan gedaen ende verenicht te syn, ende die voirs. stat huer gracie te behoudenen ende selven die extracten te betalenen, met ook dat inhouden van eener cedullen, byden platten landen overgegeven, hebben die voirs. gecommitteerden in hulpe van dien vander meyeryen, tot behoeff vander stat ontfangen *duysent Rins. gul.*, ende dairtoe noch, dat die vander meyerien tot behoeff vander peerden, dat zy alhier bynnen der stat ende nyet opter meyerien logeren en souden, metter voirs. 1000 Rins. guld. en deeden quoteren 100 Rins. gul. vz. tsamen 1100 Rins. gul.

Asperen door de Gelderschen en Friesen ingenomen, moet de stad en hare meijerij ruiters onderhouden, die te *Ravenstein*, aan den maaskant en binnen *'s Hertogenbosch* gelegerd werden.

Item, nadien *Asperen* ingenomen was, ende die stat metter meyerien mosten onderhouden seker ruyteren te *Ravesteyn* opter maescant, ende hier bynnen liggende ende dair mede die te versolten, 3 Augusti, byder accordt vander stat ende der meyerien opter selver meyerien, vutgesonden ende dairnae tot behoeff der selver ruyteren, alst vutgeven breeder vercleert, ontfangen die somme van 1500 Rins. gul.

Nadere oorlogslasten door de stad en hare meijerij te betalen, toen *Asperen* en *Alkmaar* door de Gelderschen en Friesen waren ingenomen.

Item noch ter cause van den lesten extracte, in Decembri Anno 17 byder stat ende den Gedeputeerden vander meyerien, van Bamisse 16 tot Bamisse 17, vander penninghen dairinne verschoeten, naden innemen van *Asperen* ende *Alckmaer*, ter defensien vanden lande ende anderssins, tot gemeyn proeffyte, gelyck dat vutgeven hiernae voirder vercleert, geaccordeert vander selver meyerie, voer huer porcie ontfangen die som van 1241 Rins. gul. 5 st.

Bijdragen in de oorlogskosten door de stad *Antwerpen*.

Item dairtoe noch vander Bourgermeesteren der stede van *Antwerpen*, byden Ed. gecommitteert, totter ontfang ende distributie van 6000 Rins. gul. byden Staten van *Brabant* geconsenteert, die frontieren vanden lande te bewaeren naeden innemen van *Asperen*, ende voer die costen byder stat ende meyerien dairtoe gedaen, mits rekening by die vander meyerien tegens die van *Antwerpen* gehouden, ontvangen 1017 Rins. gul. 13 st.

Item, mits den selven, syn die platten landen vander meyeryen inden voirs. consent gequoteert, ende (om) deser stat ende meyerien te betalenen, op 70 Rins. gul. 11 st. 9 plac. ende mitsdien die selver penningen noch nyet betaelt en syn, dairomme hier van te deser tyt *nyet*.

De inkomsten wegens poorterregten, regten van meesters, broeders en leerknapen der ambachtsgilden en de kortingen op de renten der buiten de stad wonende renteniers, afgestaan tot herstel en versterking der stad, voor memorie uitgetrokken.

Aan het slot van dit kapittel worden wederom voor memorie gebragt de ontvangsten van het poorterregt, de regten van meesters, broeders en leerknapen in de gilden der ambachtslieden en de kortingen op de renten, ten laste der stad, betaald wordende aan rentenieren buiten *'s Hertogenbosch* woonachtig, welke ontvangsten, even als in de laatste jaren, aan de bouwmeesters waren afgestaan, om daarmede stads vestingwerken te herstellen en versterken.

De geheele ontfang was 45,219 Rins. gul. 11 st. $^1/_2$ ort.

UITGAVEN.

Van de kapittelen, bevattende de gewone uitgaven als in vorige rekening, wordt geene melding gemaakt, tenzij zij bijzonderheden hebben.

Kapittel 13.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Gezwoornen, Gecommitteerden, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten van Brabant en in andere stads zaken uitgezonden.

Indeu jersten, Meester Jannen van Vladeracken, Heer van *Geffen*, Lambrecht Millinck ende Meester Marten die Greve, Secretaris, vuyt bescryven der Co. Ma. ende ordinancie van deser stat, 23 Octobri A°. 16 tsamen gereyst tot *Bruessel* ter dachvart, omme metten anderen steden van *Brabant* antwordt te gevenen op die welvaert ende bewaernissen der landen ende peticie des Co., van te onderhouden op die frontieren in defensie slants 1000 peerden met meer andere saken te solliciteren, ende vaceerde elck 25 daigen.

Dagvaart ter Staten te *Brussel*, om antwoord te geven op de voorgestelde middelen tot welvaart en bewaarnis der landen en petitie der Co. Ma. om in verdediging des lands op de grenzen 1000 man ruiterij te onderhouden.

Item Meester Marten die Greve voirs., vuyt bevele van deser stat 10 Decembri gereden nae *St. Oedenrode*, *Oisterwyck* ende halfwech *Beke* (*Hilvarenbeek*) onder die ruyteren ende volck van wapenen des Heeren van *Ravesteyn*, aldaer wesende, mits dien die huysluyden begeerden, dat hy niet en sonde vertrecken, die ruyteren en weeren vertoigen ende dat zy betaelinge mochten gecrigen, gevaceert dairomme 4 daigen.

Commissie naar *St. Oedenrode*, *Oisterwijk* en halfweg *Beek* (*Hilvarenbeek*), onder het krijgsvolk van den Heer van *Ravesteyn*.

Item Lambrecht van den Boegaert ende Meester Marten voirs., 17 Decembri wederomme, vuyt bevele van den Heeren ende versuecke dier van den platten landen, tot *Helmont*, onder die voirs. ruyteren ende ter cause als bove, gereden, ende vaceerde elck 3 daigen.

Idem naar *Helmond*.

Item die Heer van *Geffen*, Lambrecht Millinck, Meester Marten voirs. ende Ambrosius Wellens, een van den zesse gecommitteerden deser stat, vuyt bescryven der Co. Ma. ende ordinancie deser stat, tot *Bruessel* gereyst, inder saken ende tegens die Heeren van den Capittele, op die abusen ende defraudatien van hueren wyn ende byer inleggende, etc., met meer andere saken te vervolgen ende vaceerde elck 12 daigen.

Commissie naar *Brussel* in zake van het geschil der stad *'sHertogenbosch* tegen het Kapittel van St. Jan, aangaande de frauden op den wijn en het bier in en uit den zoogenaamden papenkelder.

Item Meester Marten die Greve voirs., 7 February nae *Bruessel* gereyst omme inder voirs. saken vander Capittele te solliciteren. Ende vuyt bescryven der Co. Ma. ende ordinancie deser stadt tot *Bruessel* gevolght, Jordaen van Boert, die Heer van *Geffen*, Lambrecht Millinck, Reynder Jan Daemss, vander voirs. stat wege, Gerit van Doern, Jan van Kessel, Scouteth tot *Boxtel* ende Willem van den Berge, Gedeputeerde vander meyerien wegen, als op die dachvart, omme te antwordden op die continuatie vander lopender beden, hen oick advertenccie gevende inder voirs. saken vander Capittele, met meer andere saken ende gevaceert Meester Marten 29 daigen ende die andere elck 13 daigen.

Idem.

Dagvaart der Staten van *Brabant* te *Brussel*, om antwoord te brengen op de gevraagde continuatie der loopende bede.

Item die Heer van *Geffen*, Jan van Berckel, Reynder Jan Daems, Gerit

Idem, die continuatie wordt toegestaan.

van Doern, Jan van Kessel, Willem van den Berge, elck 22 daigen ende Mr. Marten voirs., 21 daigen, vuyt ordinancie tot *Bruessel* op die dachvart gereyst, omme metten anderen Staten van *Brabant*, antwordt op die continuatie vander voirs. beden te gevenen, ende waert die voirs. bede geprorogeert twee jairen, elck jair 120,000 ende dat leste dorde jair 150,000 gul. te gevenen. Ende dair van deze stat impetreerde gracie ende afslach die twee jairen des jairs 2000 opt dorde 2500 gul. met meer andere saken te vervolgen.

Gratie daarop door de stad verkregen.

Heer Jan van Baecx, Ridder, met Mr. Frans Toelinck, Goessen van Brecht en Mr. Marten de Greve bij den Keizer te *Breda* gezonden, om te verzoeken defensie zonder oorlog.

Item Heer Jan van Baecx, Ridder, Scouteth, Meester Frans Toelinck, Goessen van Brecht ende Meester Marten die Greve voirs., 7a Aprillis byder Key. Ma. tot *Breda*, vuyt ordinancie van deser stat gereyst, omme met zynen genaden te communiceren, ende te begeren defensie ende sonder oirloige te moigen blyven met meer andere saken ende gevaceert elck 2 daigen.

Commissie naar *Brussel*, om verklaring te verzoeken op het Kon. decreet in de kwestie met het Kapittel, daar het beweerde wijn boven de bepaalde tax te mogen inslaan.

Item 9 Aprillis, vuyt ordinancie voirs., Reynder Daemss voirs., nae *Bruessel* gereden, omme vereleringe te versuecke, vander acten opt vonnisse of decreet van den Capittele, byder Co. Ma. gegeven, soe zy pretendeerde boven taxen wyn inne te doen, ende vaceerde 6 daigen.

Idem naar *Oisterwijk* en elders onder de krijgsknechten, ten einde hen met geld over te halen, aan deze zijde te blijven en niet over te gaan tot de gedoopten *Geldersche-Friesen*.

Item opten Paesavont, Goessen van Brecht ende Evert van Doern, elck 4 daigen ende Jan van Kessel 2 daigen gevaceert tot *Oisterwyck* ende elders, inder leeninge vander 1000 gouden gul. der Key. Ma. tot behoeff der knechten, omme aen dezer zyden te blyvenen, ende nyet overteghaen byder GEDOEPTEN GELDERSCHE VRIESEN; ende Ghysbrecht Herinck, 2 daigen die tgelt vuerde ende overtellen soude.

De krijgsknechten weigeren. Nadere commissie naar *Kuyk* om hen uit de meijerij te houden.

Item Evert van Doern voirs., tot *Kuyck* gereden int scheyden vander voirs. knechten, omme die vutter meyerien te houden soe zy die 1000 gouden gul. nyet ontfangen en wouden, ende wordden den Gedeputeerden voirs. wederomme overgetelt, 3 daigen.

Generale dagvaart der Staten van alle de landen te *Gend*, aangaande de reis door den Koning-Hertog naar *Spanje* te doen en waar Zijne Maj. afscheid nam van die Staten.

Item Meester Frans Toelinck ende Mr. Marten voirs., 18 Meye Anno 17, vuyt ordinancie van deser stat op die generale dachvaert tot *Ghent* bescreven, aengaende der reysen ende voyagie der Co. Ma. nae *Spaengien* te doen ende aende Staten van zynen landen orlof nam ende heysche, ende soe die saken ende affairen vanden Co. groet ende lestich waren, duere dwelck Zyne Ma. behyndert was omme die propositie te doene, ende die Staten te continueren, soe hebben die Staten vanden steden aldair langhe moeten liggen, eer hen die saken opgedaen wordden, in alsulcker vuegen dat zy dair omme elck hebben gevaceert 33 daigen ende met hen, vander meyerie wegen, Evert van Doern ende Jan van Kessel, Scouteth tot *Boxtel*, elck 30 daighen.

Commissie naar *Brussel* en *Mechelen*, in zake van het Kapittel van St. Jan, dat ten Hove sollicitteerde om boven den bepaalden tax wijn te mogen inslaan en voorts om gratie der bij het koninklijk decreet opgelegde betaling.

Item Meester Marten voirs., nae *Bruessel* ende *Mechelen* gereyst, omme te beletten dat voirnemen dier vander Capittele, dewelcke huer Gedeputeerden naden Hove voerts gesonden hadden, omme wyn inne te moigen doen boven hueren geordineerden taxe, ende gracie den appointementen der Co. Ma. en vaceerde 8 daigen.

Proces van Rolant

Item 13 Juny, Jan van Kessel voirs., vuyt bescryven van deser stat

1517.

gereyst nae ons genedichsten Heer ende zynen genaden Raet in *Brabant*, te *Bruessel*, omme te verantwordden die sake ende den dach van recht, dair van dienende te bewaeren, tegen Heer Rolant le Feur Tresorier was, dewelcke dese stat hadde doen daigen voer 4000 Rins. gul. byder stat ende meyerie verschoeten ende betaelt den Heer van *Nassouwen*, Heer Florys van Ysselsteyn ende anderen ende hem nyet passeren en mochten, als hy seeghde, aende penningen des Hertoige van *Bruynneswyck* 12 daigen.

le Feur over eene in der tijd door hem gedane betaling aan den Graaf van *Nassau* en anderen, die hem niet was toegestaan, te korten in de rekening des Hertogs van *Brunswijk*, en welke hij daarom van de stad en hare meijerij opvorderde.

Item 23 Juny, Marten voirs. gereyst by de Co. Ma. tot *Brugge*, omme van zynder genaden te verheyschen naden state ende gelegentheyt van den bestande slants van *Geldre*, die corts expireren soude, 10 daigen.

Commissie om van den Hertog zijne denkwijze te weten aangaande het bestand met *Gelderland* dat stond te eindigen.

Item Jan van Berckel, Lambrecht van den Boegaert ende meester Symon van der Couderborch, Secretaris, 28 July byden anderen steden van *Brabant*, *Loven*, *Bruessel* ende *Antwerpen* gereyst, omme assistencie ende bystant, mits die Geldersche Vriezen *Asperen* inne genomen hadden ende gevaceert Boegaert ende Berckel elck 16 daighen ende M^r^. Symon 11 daighen.

Asperen door de Geldersche-Friezen ingenomen zijnde, zendt de stad om hulp aan de drie andere hoofdsteden van *Brabant*.

Item M^r^. Marten voirs., gereyst by de Co. Ma. in *Zeelant*, omme van zynen genaden te vernemen, hoe wy ons houden ende hebben souden, soe *Asperen* als boven innegenomen was ende de bestant vutghinck, dairop zyne genaden deeden antwordden „dairop souden versien wordden ende alhier Gedeputeerden schicken" ende vaceerde 6 daighen.

Gedeputeerden aan den Koning-Hertog in *Zeeland* gezonden, om te vernemen wat de stad te doen stond bij het innemen van *Asperen*.

Item Meester Symon voirs., gereden naden Bisscop ende den Geestelycken Hove van *Ludick*, tot *Arschot* residerende, ter cause van Geritden Cloot, die Geritden van Beest, Deken van den Snyderen, heymontlyck dood gestoken ende vermoerdt hadde, ende ter cause van dien byden Hoigenscouteth, Heer Maximiliaen van Sevenbergen ende den Prevoost des Co., vander Prekers (Predikheeren) Kerckhoff gehaelt waer, etc., omme den selven Geritde zyn voirs. quade faeyt met recht, mits quonsultatien vanden Officiael ende andere Advocaten, te moigen executeren, ende gevaceert 10 daighen.

Commissie aan den Bisschop en aan het Geestelijk Hof van *Luik*, te *Aarschot*, aangaande eenen moordenaar door den Hoofdschout op het Predikheeren kerkhof te *'s Hertogenbosch*, gevangen genomen.

Item Evert van Doern 4 daighen ende Geerlick die Rover 3 daighen, gereden inden leger voer *Asperen* tot *Hoculem*, omme vanden Heeren ende volck van wapenen aldair liggende, assistencie ende bystand te hebbenen, mits tydinge, dat die Geldersche Vriesen in deser quartier slaen ende comen souden, navolgende seker advertentien alhier dair van gedaen.

Commissie naar het leger voor *Asperen*, te *Heukelom*, om bijstand voor een gevreesden inval der Geldersche-Friesen in de meijerij van *'s Hertogenbosch*.

Item 12 Oicxt, Meester Frans Toelinck, Jan van Berckel ende Meester Marten voirs., vuyt bescryven der Co. Ma. ende ordinancie deser stat, gereyst te *Middelborch* in *Zeelant*, op die generale dachvart aldair bescreven, als op die peticie voer gedaen, van den besorghe van den gemeynen lande, te onderhouden peerden, oick van zynen vertreck nae *Spaengien*, ende te hebben eenen Gouverneur des gemeyns lants ende vaceerde elck 9 daighen.

Generale dagvaart der Staten van alle des Hertogs landen te *Middelburg* op de petitie tot het onderhouden van de ruiters tot verdediging van en ook over de benoeming van een Gouverneur voor het gemeene land, mits het vertrek des Konings naar *Spanje*.

Item Jan van Erp Jansz., Jan van Kessel ende Reyner Jan Daems voirs., 28 Oixt, tot *Ravesteyn* gereden onder de voetknechten inder stede vander peerden aldair liggende, omme dieselve knechten te monsteren, ende die sommige te betalenen ende orloff te gevenen, als zy deeden, ende vaceerde

Commissie naar *Ravestein* om knechten te monsteren, te betalen, gedeeltelijk te ontslaan en gedeel-

van Doern, Jan van Kessel, Willem van den Berge, elck 22 daigen ende Mr. Marten voirs., 21 daigen, vuyt ordinancie tot *Bruessel* op die dachvart gereyst, omme metten anderen Staten van *Brabant*, antwordt op die continuatie vander voirs. beden te gevenen, ende waert die voirs. bede geprorogeert twee jairen, elck jair 120,000 ende dat leste dorde jair 150,000 gul. te gevenen. Ende dair van deze stat impetreerde gracie ende afslach die twee jairen des jairs 2000 opt dorde 2500 gul. met meer andere saken te vervolgen.

Gratie daarop door de stad verkregen.

Heer Jan van Baecx, Ridder, met Mr. Frans Toelinck, Goessen van Brecht en Mr. Marten de Greve bij den Keizer te *Breda* gezonden, om te verzoeken defensie zonder oorlog.

Item Heer Jan van Baecx, Ridder, Scouteth, Meester Frans Toelinck, Goessen van Brecht ende Meester Marten die Greve voirs., 7a Aprillis byder Key. Ma. tot *Breda*, vuyt ordinancie van deser stat gereyst, omme met zynen genaden te communiceren, ende te begeren defensie ende sonder oirloige te moigen blyven met meer andere saken ende gevaceert elck 2 daigen.

Commissie naar *Brussel*, om verklaring te verzoeken op het Kon. decreet in de kwestie met het Kapittel, daar het beweerde wijn boven de bepaalde tax te mogen inslaan.

Item 9 Aprillis, vuyt ordinancie voirs., Reynder Daemss voirs., nae *Bruessel* gereden, omme vercleringe te versuecke, vander acten opt vonnisse of decreet van den Capittele, byder Co. Ma. gegeven, soe zy pretendeerde boven taxen wyn inne te doen, ende vaceerde 6 daigen.

Idem naar *Oisterwijk* en elders onder de krijgsknechten, ten einde hen met geld over te halen, aan deze zijde te blijven en niet over te gaan tot de gedoopten *Geldersche-Friesen*.

Item opten Paesavont, Goessen van Brecht ende Evert van Doern, elck 4 daigen ende Jan van Kessel 2 daigen gevaceert tot *Oisterwyck* ende elders, inder leeninge vander 1000 gouden gul. der Key. Ma. tot behoeff der knechten, omme aen dezer zyden te blyvenen, ende nyet overteghaen byder GEDOEPTEN GELDERSCHE VRIESEN; ende Ghysbrecht Herinck, 2 daigen die tgelt vuerde ende overtellen soude.

De krijgsknechten weigeren. Nadere commissie naar *Kuyk* om hen uit de meijerij te houden.

Item Evert van Doern voirs., tot *Kuyck* gereden int scheyden vander voirs. knechten, omme die vutter meyerien te houden soe zy die 1000 gouden gul. nyet ontfangen en wouden, ende wordden den Gedeputeerden voirs. wederomme overgetelt, 3 daigen.

Generale dagvaart der Staten van alle de landen te *Gend*, aangaande de reis door den Koning-Hertog naar *Spanje* te doen en waar Zijne Maj. afscheid nam van die Staten.

Item Meester Frans Toelinck ende Mr. Marten voirs., 18 Meye Anno 17, vuyt ordinancie van deser stat op die generale dachvaert tot *Ghent* bescreven, aengaende der reysen ende voyagie der Co. Ma. nae *Spaengien* te doen ende aende Staten van zynen landen orlof nam ende heysche, ende soe die saken ende affairen vanden Co. groet ende lestich waren, duere dwelck Zyne Ma. behyndert was omme die propositie te doene, ende die Staten te continueren, soe hebben die Staten vanden steden aldair langhe moeten liggen, eer hen die saken opgedaen wordden, in alsulcker vuegen dat zy dair omme elck hebben gevaceert 33 daigen ende met hen, vander meyerie wegen, Evert van Doern ende Jan van Kessel, Scouteth tot *Boxtel*, elck 30 daighen.

Commissie naar *Brussel* en *Mechelen*, in zake van het Kapittel van St. Jan, dat ten Hove solliciteerde om boven den bepaalden tax wijn te mogen inslaan en voorts om gratie der bij het koninklijk decreet opgelegde betaling.

Item Meester Marten voirs., nae *Bruessel* ende *Mechelen* gereyst, omme te beletten dat voirnemen dier vander Capittele, dewelcke huer Gedeputeerden naden Hove voerts gesonden hadden, omme wyn inne te moigen doen boven hueren geordineerden taxe, ende gracie den appointementen der Co. Ma. en vaceerde 8 daigen.

Proces van Rolant

Item 13 Juny, Jan van Kessel voirs., vuyt bescryven van deser stat

1517.

gereyst nae ons genedichsten Heer ende zynen genaden Raet in *Brabant*, te *Bruessel*, omme te verantwordden die sake ende den dach van recht, dair van dienende te bewaeren, tegen Heer Rolant le Feur Tresorier was, dewelcke dese stat hadde doen daigen voer 4000 Rins. gul. byder stat ende meyerie verschoeten ende betaelt den Heer van *Nassouwen*, Heer Florys van Ysselsteyn ende anderen ende hem nyet passeren en mochten, als hy seeghde, aende penningen des Hertoige van *Bruynnesuyck* 12 daigen.

le Feur over eene in der tijd door hem gedane betaling aan den Graaf van *Nassau* en anderen, die hem niet was toegestaan, te korten in de rekening des Hertogs van *Brunswijk*, en welke hij daarom van de stad en hare meijerij opvorderde.

Item 23 Juny, Marten voirs. gereyst by de Co. Ma. tot *Brugge*, omme van zynder genaden te verheyschen naden state ende gelegentheyt van den bestande slants van *Geldre*, die corts expireren soude, 10 daigen.

Commissie om van den Hertog zijne denkwijze te weten aangaande het bestand met *Gelderland* dat stond te eindigen.

Item Jan van Berckel, Lambrecht van den Boegaert ende meester Symon van der Couderborch, Secretaris, 28 July byden anderen steden van *Brabant*, *Loven*, *Bruessel* ende *Antwerpen* gereyst, omme assistencie ende bystant, mits die Geldersche Vriezen *Asperen* inne genomen hadden ende gevaceert Boegaert ende Berckel elck 16 daighen ende Mr. Symon 11 daighen.

Asperen door de Geldersche-Friezen ingenomen zijnde, zendt de stad om hulp aan de drie andere hoofdsteden van *Brabant*.

Item Mr. Marten voirs., gereyst by de Co. Ma. in *Zeelant*, omme van zynen genaden te vernemen, hoe wy ons houden ende hebben souden, soe *Asperen* als boven innegenomen was ende de bestant vutghinck, dairop zyne genaden deeden antwordden „dairop souden versien wordden ende alhier Gedeputeerden schicken" ende vaceerde 6 daighen.

Gedeputeerden aan den Koning-Hertog in *Zeeland* gezonden, om te vernemen wat de stad te doen stond bij het innemen van *Asperen*.

Item Meester Symon voirs., gereden naden Bisscop ende den Geestelycken Hove van *Ludick*, tot *Arschot* residerende, ter cause van Geritden Cloot, die Geritden van Beest, Deken van den Snyderen, heymontlyck dood gestoken ende vermoerdt hadde, ende ter cause van dien byden Hoigenscouteth, Heer Maximiliaen van Sevenbergen ende den Prevoost des Co., vander Prekers (Predikheeren) Kerckhoff gehaelt waer, etc., omme den selven Geritde zyn voirs. quade faeyt met recht, mits quonsultatien vanden Officiael ende andere Advocaten, te moigen executeren, ende gevaceert 10 daighen.

Commissie aan den Bisschop en aan het Geestelijk Hof van *Luik*, te *Aarschot*, aangaande eenen moordenaar door den Hoofdschout op het Predikheeren kerkhof te *'s Hertogenbosch*, gevangen genomen.

Item Evert van Doern 4 daighen ende Geerlick die Rover 3 daighen, gereden inden leger voer *Asperen* tot *Hoculem*, omme vanden Heeren ende volck van wapenen aldair liggende, assistencie ende bystand te hebbenen, mits tydinge, dat die Geldersche Vriesen in deser quartier slaen ende comen souden, navolgende seker advertentien alhier dair van gedaen.

Commissie naar het leger voor *Asperen*, te *Heukelom*, om bijstand voor een gevreesden inval der Geldersche-Friesen in de meijerij van *'s Hertogenbosch*.

Item 12 Oicxt, Meester Frans Toelinck, Jan van Berckel ende Meester Marten voirs., vuyt bescryven der Co. Ma. ende ordinancie deser stat, gereyst te *Middelborch* in *Zeelant*, op die generale dachvart aldair bescreven, als op die peticie voer gedaen, van den besorghe van den gemeynen lande, te onderhouden peerden, oick van zynen vertreck nae *Spaengien*, ende te hebben eenen Gouverneur des gemeyns lants ende vaceerde elck 9 daighen.

Generale dagvaart der Staten van alle des Hertogs landen te *Middelburg* op de petitie tot het onderhouden van de ruiters tot verdediging van en ook over de benoeming van een Gouverneur voor het gemeene land, mits het vertrek des Konings naar *Spanje*.

Item Jan van Erp Jansz., Jan van Kessel ende Reyner Jan Daems voirs., 28 Oixt, tot *Ravesteyn* gereden onder de voetknechten inder stede vander peerden aldair liggende, omme dieselve knechten te monsteren, ende die sommige te betalenen ende orloff te gevenen, als zy deeden, ende vaceerde

Commissie naar *Ravestein* om knechten te monsteren, te betalen, gedeeltelijk te ontslaan en gedeel-

telijk naar *Berchem* te geleiden.

elck 2 daighen, ende van hen wederomme van *Ravesteyn* tot *Berchem* te geleyden geschenct den knechten 12 st.

Dagvaart der Staten te *Brussel*, om te aanhooren besluit en antwoord der Prelaten en Edelen, uitmakende het 1ste lid der Staten van *Brabant* op de petitie van den Koning-Hertog te *Middelburg* gedaan.

Item Meester Marten voirs., 6 Septembri vayt ordinancie van deser stat gereyst nae *Bruessel*, al op die dachvart aldair bescreven, omme te aenhoeren die opinien ende antwordden van den oversten Staten, (vander Prelaten ende Edelen van *Brabant*,) als op die peticie byder Co. Ma. tot *Middelborch* gedaen 9 daighen.

Betaling van de krijgsknechten te *Ravesteyn* gebleven

Dagvaart generaal van alle de landen des Hertogs, te *Brussel* gehouden, over het stellen van een Gouverneur, mits het vertrek des Konings naar *Spanje*, aangaande de 400 ruiters door den Heer van *Ravesteyn* aangenomen en over de kosten door stad en de meijerij uitgeschoten tot onderhoud van de voetknechten te *Ravesteyn* en binnen *'s Hertogenbosch* gelegerd geweest.

Item den lesten Septembri, Goessen van Brecht, Meester Frans Toelinck, Meester Marten die Greve, Evert van Doern, Jan van Kessel ende Meester Jan Lombaerts, tsamen gereyst nae *Bruessel*, op die generale dachvart van allen den lande ende oick van *Brabant* aldair bescreven, aengaende den Gouvernemente, mits den vertreck der Co. Ma. nae *Spaengien*, der landen; oick vanden 400 peerden byden Heer van *Ravesteyn* aengenomen ende den costen by deser stat ende meyeryen gedaen, te onderhouden die knechten tot *Ravesteyn* opten maescant ende bynnen deser stat, dair van refusie der stat ende meyerye gecomen is, mits groeter sollicitatien der Gedeputeerden van den qonsent van 6000, byden State van *Brabant* dairtoe geconsenteert, ende van den stede van *Antwerpen* ontfangen 1017 Rins. gul. 13 st., gelyck den ontfanck hier voer vercleert, ende dairomme gevaceert Brecht, Toelinck, Greeff, Doern ende Kessel elck 10 daighen ende Jan Lombaerts 9 daigen.

Kapittel 14.

Uitgaven aan bodenloon, zoo te paard als te voet uitgezonden.

Bodenloon in verschillende zaken.

Behalve de uitzendingen van boden, aan de afgevaardigden ter Staten, ten Hove of in andere commissien zynde, aan de Besturen der steden, vrijheden en dorpen in de meijerij, ten einde hunne Gedeputeerden naar *'s Hertogenbosch* te zenden om te beraadslagen aangaande den oorlog met *Gelderland* en andere gewone zaken, worden in dit kapittel nog de volgende bijzonderheden aangetroffen:

Brieven naar *Bommel* aan den Graaf en aan de stad.

Inden jersten, opten 2den dach Octobri A°. 16, Peteren van Bakel met tween brieven gesonden, aenden Greve ende die stat van *Bomel*, ende brocht besloiten antwordt.

Idem naar *Tiel* en in het kwartier van *Maasland* aangaande de te *Toeffelen* gehaalde gevangenen.

Item ten selven daighe, Symon Crudener gesonden met brieven aen de stat van *Thiel*, ter cause vander gevangenen tot *Tephelen* (*Teffelen*) gehaelt ende brocht antwordt.

Item Arnt van Empel, 4ta Octobri met eenen placaet (brief) in *Maeslant* gesonden, elcken adverterende vanden voirs. gevangenen tot *Tephelen*.

Gedeputeerden uit de meijerij opgeroepen tot aanhooring der rekening en om te beraadslagen over de door den Hertog gedane petitie tot onderhoud van 1000 ruiters.

Item 13 Octobri, Peter van Bakel in *Oisterwyck* 4 daighen, Jan van Druenen in *Kemplant* 5 daighen ende Arent van Empel in *Maeslant* ende *Pedelant* 8 daighen, elck met eenen plackaet gesonden, om Gedeputeerden alhier te schicken opter lesten extracte te concluderen ende van den heysch, dusent peerden te onderhouden.

1517.

Item 18 Octobri, Jan van Druenen met eenen oepenen plackaet gesonden aende Heemraiden van *Kessel*, *Maeren* en *Alem*, om terstont alhier te comenen ende te communiceren, van saken den gemeynen lande aengaende, 1 daigh ende ter selven saken aen den Scouteth van *Macslant*.

Heemraden van *Kessel*, *Maren* en *Alem* benevens den Schout van *Maasland* opgeroepen binnen *'s Hertogenbosch* te komen om in zaken het gemeenland aangaande met de stad te beraadslagen.

Idem 24 Octobri, Peter van Bakel met brieven gesonden tot *Bomel*, 2 daighen, Jan van Druenen tot *Thiel*, 2 daighen, Cornelis van Zille tot *Nyemegen*, 2 daighen ende Arnt van Empel tot *Helmont*, 2 daighen, ter cause vanden ontseg brieven byden Greve van *Bomel*, aen die van *Empel* ende *Engelen* gesonden ende brochte antwordt.

De Graaf zendt ontzegbrieven uit *Bommel* aan *Empel* en *Engelen*.

Item Arnt die Jongen (voor 7 November en na 25 October) metten Hoigenscouteth onder die ruyteren tot *Oisterwyck* gereden.

De Hoogschout onder de ruiters te *Oisterwijk*.

Item 3a Decembri, Henric Otten gereden tot *Roye* ende dairomtrent, met Meester Marten die Greve, Secretaris, onder die ruyteren en knechten.

Idem te *St. Oedenrode*.

Item 10a Decembri, Arnt van Weilhuysen met Meester Marten die Greve gereden naeden reysegers tot *Beeck* ende tvolck van wapenen des Heeren van *Ravesteyn*, die zy vonden tot *Oisterwyck*.

Het volk van wapenen des Heeren van *Ravesteyn* te *Oisterwijk*.

Item Gerit Sadelmeker, 16 January (1517) met brieven tot *Tricht* (*Maastricht*) aende Key. Ma. gereden, naevolgende zynen genaden scryven ende begeren als vanden Gelderschen ruyteren omtrent den *Grave* liggende, ende brocht antwordt.

Brieven aan den Keizer te *Maastricht*, over de Geldersche ruiters in den omtrek van *Grave* gelegerd.

Item 20 January, Peter van Bakel tot *Bruessel* met brieven aen de Co. Ma. gesonden, mits der tydinge van den knechten vuyt *Vrieslant* gekomen ende brocht antwordt.

Brieven aan den Koning-Hertog te *Brussel* aangaande de knechten uit *Friesland* gekomen.

Item ten selven daighe, Thonis van Zomeren, ter cause voirs., met brieven tot *Snt. Truyen* aende Key. Ma. gesonden.

Idem ter zake voirs. aan den Keizer te *St. Truijen*.

Item 25 January, Arnt van Weilhuysen met brieven nader Key. Ma. gesonden tot *Lyer*, *Turnhout*, etc., ter cause vanden voirs. knechten.

Idem ter zake voirs. aan den Keizer te *Lier*, *Turnhout*, etc

Item 11 February, Weust met brieven gesonden aenden Cappeteynen tot *Waelwyck* liggende, omme met hueren ruyteren te vertrecken ende den weerden ende huysluyden betaelinghe te doene, ende ter cause van dien in vier reysen gevaceert 4 daighen.

Brieven aan de Kapiteinen en ruiters te *Waalwijk* gelegerd om van daar te vertrekken.

Item 27 February, Herman Reyners met brieven van credentien tot *Antwerpen* aende Gedeputeerden deser stat, aldair zynde, gesonden, omme te communiceren metter stat van *Antwerpen*, aengaende den vuyt trecken vander bourgeren te beyde zyden.

Brieven van volmagt aan stads Gedeputeerden te *Antwerpen*, om te onderhandelen over het uittrekken der wederzijdsche burgers.

Item 5ta Aprilis, Weust met eenen besloitenen brief tot *Heeswyck* aen den Heer van *Sevenbergen* gesonden, ende voirts tot *Waelwyck*, met eenen brief aen Jannen Laur, omme den ruyteren aldair liggende, ende comende aldair brande tdorp, ende soe wederomme aenden Heer van *Sevenbergen* ende brocht antwordt.

Brieven aan den Heer van *Zevenbergen* te *Heeswijk* en naar *Waalwijk* aangaande de ruiters aldaar liggende.
Waalwijk in brand.

Item Peter van Bakel, ten voirs. dagen tot *Almkerck* gesonden, omme te vernemenen waer die ruyteren thooft heenen hadde ende vernam, dat zy nae *Oisterwyck* wouden.

Een bode naar *Almkerk* om te vernemen waar de ruiters het hoofd heen hadden.

1517.

telijk naar *Berchem* te geleiden.

elck 2 daighen, ende van hen wederomme van *Ravesteyn* tot *Berchem* te geleyden geschenct den knechten 12 st.

Dagvaart der Staten te *Brussel*, om te aanhooren besluit en antwoord der Prelaten en Edelen, uitmakende het 1ste lid der Staten van *Brabant* op de petitie van den Koning-Hertog te *Middelburg* gedaan.

Item Meester Marten voirs., 6 Septembri vuyt ordinancie van deser stat gereyst nae *Bruessel*, al op die dachvart aldair bescreven, omme te aenhoeren die opinien ende antwordden van den oversten Staten, (vander Prelaten ende Edelen van *Brabant*,) als op die peticie byder Co. Ma. tot *Middelborch* gedaen 9 daighen.

Betaling van de krijgsknechten te *Ravesteyn* gebleven

Dagvaart generaal van alle de landen des Hertogs, te *Brussel* gehouden, over het stellen van een Gouverneur, mits het vertrek des Konings naar *Spanje*, aangaande de 400 ruiters door den Heer van *Ravesteyn* aangenomen en over de kosten door stad en de meijerij uitgeschoten tot onderhoud van de voetknechten te *Ravesteyn* en binnen *'s Hertogenbosch* gelegerd geweest.

Item den lesten Septembri, Goessen van Brecht, Meester Frans Toelinck, Meester Marten die Greve, Evert van Doern, Jan van Kessel ende Meester Jan Lombaerts, tsamen gereyst nae *Bruessel*, op die generale dachvart van allen den lande ende oick van *Brabant* aldair bescreven, aengaende den Gouvernemente, mits den vertreck der Co. Ma. nae *Spaengien*, der landen; oick vanden 400 peerden byden Heer van *Ravesteyn* aengenomen ende den costen by deser stat ende meyeryen gedaen, te onderhouden die knechten tot *Ravesteyn* opten maescant ende bynnen deser stat, dair van refusie der stat ende meyerye gecomen is, mits groeter sollicitatien der Gedeputeerden van den qonsent van 6000, byden State van *Brabant* dairtoe geconsenteert, ende van den stede van *Antwerpen* ontfangen 1017 Rins. gul. 13 st., gelyck den ontfanck hier voer vercleert, ende dairomme gevaceert Brecht, Toelinck, Greeff, Doern ende Kessel elck 10 daighen ende Jan Lombaerts 9 daigen.

Kapittel 14.

Uitgaven aan bodenloon, soo te paard als te voet uitgesonden.

Bodenloon in verschillende zaken.

Behalve de uitzendingen van boden, aan de afgevaardigden ter Staten, ten Hove of in andere commissien zynde, aan de Besturen der steden, vrijheden en dorpen in de meijerij, ten einde hunne Gedeputeerden naar *'s Hertogenbosch* te zenden om te beraadslagen aangaande den oorlog met *Gelderland* en andere gewone zaken, worden in dit kapittel nog de volgende bijzonderheden aangetroffen:

Brieven naar *Bommel* aan den Graaf en aan de stad.

Inden jersten, opten 2ten dach Octobri A°. 16, Peteren van Bakel met tween brieven gesonden, aenden Greve ende die stat van *Bomel*, ende brocht besloiten antwordt.

Idem naar *Tiel* en in het kwartier van *Maasland* aangaande de te *Teeffelen* gehaalde gevangenen.

Item ten selven daighe, Symon Crudener gesonden met brieven aen de stat van *Thiel*, ter cause vander gevangenen tot *Tephelen* (*Teeffelen*) gehaelt ende brocht antwordt.

Item Arnt van Empel, 4ta Octobri met eenen placaet (brief) in *Maeslant* gesonden, elcken adverterende vanden voirs. gevangenen tot *Tephelen*.

Gedeputeerden uit de meijerij opgeroepen tot aanhooring der rekening en om te beraadslagen over de door den Hertog gedane petitie tot onderhoud van 1000 ruiters.

Item 13 Octobri, Peter van Bakel in *Oisterwyck* 4 daighen, Jan van Druenen in *Kemplant* 5 daighen ende Arent van Empel in *Maeslant* ende *Pedelant* 8 daighen, elck met eenen plackaet gesonden, om Gedeputeerden alhier te schicken opter lesten extracte te concluderen ende van den heysch, dusent peerden te onderhouden.

Item 18 Octobri, Jan van Druenen met eenen oepenen plackaet gesonden aende Heemraiden van *Kessel*, *Maeren* en *Alem*, om terstont alhier te comenen ende te communiceren, van saken den gemeynen lande aengaende, 1 daigh ende ter selven saken aen den Scouteth van *Maeslant.*

Heemraden van *Kessel*, *Maren* en *Alem* benevens den Schout van *Maasland* opgeroepen binnen *'s Hertogenbosch* te komen om in zaken het gemeenland aangaande met de stad te beraadslagen.

Idem 24 Octobri, Peter van Bakel met brieven gesonden tot *Bomel*, 2 daighen, Jan van Druenen tot *Thiel*, 2 daighen, Cornelis van Zille tot *Nyemegen*, 2 daighen ende Arnt van Empel tot *Helmont*, 2 daighen, ter cause vanden ontseg brieven byden Greve van *Bomel*, aen die van *Empel* ende *Engelen* gesonden ende brochte antwordt.

De Graaf zendt ontzegbrieven uit *Bommel* aan *Empel* en *Engelen.*

Item Arnt die Jongen (voor 7 November en na 25 October) metten Hoigenscouteth onder die ruyteren tot *Oisterwyck* gereden.

De Hoogschout onder de ruiters te *Oisterwijk.*

Item 3a Decembri, Henric Otten gereden tot *Roye* ende dairomtrent, met Meester Marten die Greve, Secretaris, onder die ruyteren en knechten.

Idem te *St. Oedenrode.*

Item 10a Decembri, Arnt van Weilhuysen met Meester Marten die Greve gereden naeden reysegers tot *Beeck* ende tvolck van wapenen des Heeren van *Ravesteyn*, die zy vonden tot *Oisterwyck.*

Het volk van wapenen des Heeren van *Ravesteyn* te *Oisterwijk.*

Item Gerit Sadelmeker, 16 January (1517) met brieven tot *Tricht* (*Maastricht*) aende Key. Ma. gereden, naevolgende zynen genaden scryven ende begeren als vanden Gelderschen ruyteren omtreat den *Grave* liggende, ende brocht antwordt.

Brieven aan den Keizer te *Maastricht*, over de Geldersche ruiters in den omtrek van *Grave* gelegerd.

Item 20 January, Peter van Bakel tot *Bruessel* met brieven aen de Co. Ma. gesonden, mits der tydinge van den knechten vuyt *Vrieslant* gekomen ende brocht antwordt.

Brieven aan den Koning-Hertog te *Brussel* aangaande de knechten uit *Friesland* gekomen.

Item ten selven daighe, Thonis van Zomeren, ter cause voirs., met brieven tot *Snt. Truyen* aende Key. Ma. gesonden.

Idem ter zake voirs. aan den Keizer te *St. Truijen.*

Item 25 January, Arnt van Weilhuysen met brieven nader Key. Ma. gesonden tot *Lyer*, *Turnhout*, etc., ter cause vanden voirs. knechten.

Idem ter zake voirs. aan den Keizer te *Lier*, *Turnhout*, etc

Item 11 February, Weust met brieven gesonden aenden Cappeteynen tot *Waelwyck* liggende, omme met hueren ruyteren te vertrecken ende den weerden ende huysluyden betaelinghe te doene, ende ter cause van dien in vier reysen gevaceert 4 daighen.

Brieven aan de Kapiteinen en ruiters te *Waalwijk* gelegerd om van daar te vertrekken.

Item 27 February, Herman Reyners met brieven van credentien tot *Antwerpen* aende Gedeputeerden deser stat, aldair zynde, gesonden, omme te communiceren metter stat van *Antwerpen*, aengaende den vuyt trecken vander bourgeren te beyde zyden.

Brieven van volmagt aan stads Gedeputeerden te *Antwerpen*, om te onderhandelen over het uittrekken der wederzijdsche burgers.

Item 5ta Aprilis, Weust met eenen besloitenen brief tot *Heeswyck* aen den Heer van *Sevenbergen* gesonden, ende voirts tot *Waelwyck*, met eenen brief aen Jannen Laur, omme den ruyteren aldair liggende, ende comende aldair brande tdorp, ende soe wederomme aenden Heer van *Sevenbergen* ende brocht antwordt.

Brieven aan den Heer van *Zevenbergen* te *Heeswijk* en naar *Waalwijk* aangaande de ruiters aldaar liggende.
Waalwijk in brand.

Item Peter van Bakel, ten voirs. dagen tot *Almkerck* gesonden, omme te vernemenen waer die ruyteren thooft heenen hadde ende vernam, dat zy nae *Oisterwyck* wouden.

Een bode naar *Almkerk* om te vernemen waar de ruiters het hoofd heen hadden.

1517.

Brieven aan den Keizer te *Breda*.

Item 7a Aprilis, Arnt van Wellhuysen met brieven aende Key. Ma. tot *Breda* gesonden.

Proces met het Kapittel van St Jan. Het Kapittel [illegible] brieven op de kerkdeuren aan.

Item 11 Aprilis, Weust met eenen besloitenen brief nae *Bruessel* aen Reynderen Jan Daemss, inder saken vander Capittele, die brieven op die kerck doeren geslaigen hadde, gesonden.

Brieven aan den Keizer om de krijgsknechten uit de Meijerij te doen vertrekken.

Item 17 Aprilis, Thonis van Zomeren met brieven aende Keys. Ma gesonden, omme die knechten vuter meyeryen te doen vertrekken ende vernam datse vervolgen waeren.

Een bode brengt den Markgraaf van *Brandenburg* naar *Breda*.

Item ten selven daige, Gerit Sadelmeker, vuyt bevelen vanden Heeren, den Marckgreve van *Brandenborch* nae *Breda* geleydt.

Een bode naar de *Peel* en te *Overpeel*, onder de knechten gezonden, om te vernemen waar zij het hoofd heen hadden en de dorpen te verwittigen of zij ze ontkoopen konden.

Item 27 Aprilis, Henrick Otten gereden met brieven inden *Peel*, *Asten*, *Zomeren* ende *Overpeel*, onder die knechten, omme te weetenen waer zy thooft heenen hadden ende den dorpen dair van te adverteren, ofte zy die vuyt consten gecoepen.

Een bode onder de knechten gezonden tot dat zij gescheiden waren.

Item 29 Aprilis, Henrick Otten gereden onder die knechten ende aldair te blyven, ter tyt zy gescheyden souden wesen ende alsdan tydingen dair van te brengen, als hy deede, 4 daighen.

Brieven aan den Koning-Hertog over de vergadering der voorn. knechten.

Item 9a May, Henrick Otten gereden met brieven aende Co. Ma., als vander vergaderinge der voirs. knechten ende die Cappeteynen nae *Gorichem* te geleyden en brocht antwordt.

Een bode onder de knechten te *Lith*, *Lithoyen* en *Oss* gezonden.

Item 4 Meye, Henrick van den Hamme tot *Lyt*, *Lytoyen* ende *Oss*, ter cause voirs., onder die knechten gereden.

Brieven aan den Koning om de knechten te doen vertrekken.

Item ten selven daighe, eenen boode met besloitenen brieven aende Co. Ma. gesonden, als die knechten te doen vertrecken, ende brocht antwordt.

Een bode brengt den Markgraaf van *Brandenburg* naar *Grave*.

Item 12 Meye, Henrick Otten, vuyt bevele vanden Heeren, gereden metten Merckgreve van *Brandenborch* naeden *Grave*.

Een bode naar *Lith* om te vernemen naar de knechten die *Alkmaar* ingenomen hadden.

Item 3a July, Herman Reynderss tot *Lyt* opten Maescant gesonden, omme te vernemen vanden knechten, die *Alckmaer* innegenomen hadden.

Brieven aan Graaf Floris van IJsselsteyn te *Haarlem* aangaande het innemen van *Alkmaar*.

Item ten selven daighe, Peter van Bakel gesonden tot *Haerlem*, met brieven aen Heer Florys van Ysselsteyn, aengaende den innemen van *Alckmaer* voirs. ende brocht antwordt.

Brieven aan de Regering te *'s Hage*, ter zake voirs.

Item 4ta July, Weust met eenen besloitenen brief inden *Haige* in *Hollant*, aende Heeren aldair zynde, ter cause voirs. gesonden ende brocht antwordt.

Plakaat in het kwartier van *Maasland*, houdende kennisgeving van het geweld door de Geldersche-Friezen in *Zuidholland* en *Waterland* gepleegd.

Item ten selve daighe (5ta July), Weust gesonden met eenen plackaet in *Maeslant*, omme hen te adverteren vander overdaet in *Zuythollant* ende *Waterlant* byder Geldersche Vriesen gedaen, ende Reynderss alsoe gesonden tot *Gorichem*, tot *Waelwyck* ende in *Maeslant*.

Item naar *Oijen*, *Lith* en *Dreumelen*.
Brief aan den Graaf van *Nassau* te *Gorinchem*.

Item 9 July, Henrick Otten gereden tot *Oyen*, *Lytt*, *Overmaze*, tot *Dromelen* (*Dreumelen*), vuyt saken voirs., ende tyding dairvan te brengen ende voirts nae *Gorinchem* aen den Heer van *Nassouwen*, ter selver saken, ende brocht antwordt.

Idem naar *Amerzoden* en aan den Wijngart te *Gorinchem*.

Idem 10 July, Anthonis van Zomeren tot *Amerzoyen* gesonden ende voirts aen Wyghaert tot *Gorichem*, ter cause van die Gelderschen Vriezen.

Item Peter van Bakel, gesonden int quartier van *Oisterwyck*, $3^1/_2$ dach ende Arnt Loyen in *Pedelant*, $2^1/_2$ dach, ten voirs. (einde), omme hueren halven taxe tvolck van wapenen te *Loon* op te brengen en wel te waken.

Brieven in de kwartieren van *Oisterwijk* en *Pedelland*, houdende oproeping van den halven tax van hun volk.

Item Arnt van Empel, alsoe gesonden tot *Oirschot*, *Boxtel* ende *den Dungen*, 2 daighen, ende voirts 11 July aen den maescant, omme het volck opten beenen te houdenen, des nachts te wakenen ende altyt tydingen te brengenen, 9 daighen.

Idem naar *Oirschot*, *Boxtel*, *den Dungen* en den Maaskant om het volk op de been te houden.

Item 13 July, Jannen Persoens ende Henrick Goyarts Jansz. op die *Maze*, *Vorn* ende *Buckhoven* gesonden, omme die scaerwaeck te houdenen, elck 12 nachten.

Idem aan de bewoners langs de *Maas*, *Voorne* en *Bokhoven* om aldaar de schaarwaak te houden.

Item 14 July, Henrick Otten met brieven tot *Leerdam* ende *Gorichem*, aen den Heer van *Nassouwen* ende Heer Florys (van Bueren) gereden ende brocht antwordt, 2 daighen, ende terstont wederom aende selve Heeren.

Brieven aan den Graaf van *Nassau* en Graaf Floris van Bueren te *Leerdam* en *Gorinchem*.

Item 15 July, Willem die Beer in *Maeslant* aen den Scouteth, die hy vant tot *Oss*, gesonden, 2 daighen.

Brief aan den Schout te *Oss*.

Item Arnt van Weilhuysen, opten maescant 16 July gereden, omme altyt tydinge te hebbenen van des vuyt *Bomel*, byden Gelderschen Vriezen, gebueren soude, 4 daighen.

Een bode aan den maaskant, om tijding van hetgeen uit *Bommel* door den vijand zou worden ondernomen.

Item 19 July, Gerit van der Hellen int heer aen Wyghaert, Scouteth, voer *Asperen* gesonden ende brocht antwordt.

Een bode aan den Hoogschout in het leger voor *Asperen*.

Item 20 July, Peter van Bakel int quartier van *Oisterwyc*, Symon Crudener van Heze in *Pedelant* ende Willem die Beer in *Kempelant*, elck met eenen plackaet gesonden aende Officieren, nyet te gedoegen ennigen scaide op die Gelderschen te doen.

Plakaat in de kwartieren van *Oisterwijk*, *Pedelland* en *Kempenland*, om geen schade aan de Gelderschen toe te brengen.

Item 21 July, Arnt Loyen met brieven tot *Bomel* aen den Greve gesonden ende brocht antwordt.

Item ten selven daighe, Arnt van Empel metten antwordden des Heeren van *Geldre* aender Co. Ma. tot *Middelborch* gesonden ende brocht antwordt.

Brief aan Graaf Karel van Egmond, Heer van *Gelder*, te *Bommel* en antwoord van genoemde Graaf, dat aan den Koning, Hertog van *Brabant*, te *Middelburg* wordt gezonden.

Item 22 July, Jannen Danielss met brieven gesonden inden leger aenden Heer van *Nassouwen* ende brocht antwordt.

Brief aan den Graaf van *Nassau* in het leger.

Item 24 July, Arnt van Weilhuysen gereden met eenen plackaet tot *Oss*, *Geffen*, *Nulant* ende *Roesmalen*, omme wake te peerde te houden.

Item 26 July, Arnt Loyen tot *Lyt* gesonden, omme wake te helpen houden ende tydinge te brengene.

Een bode met brieven naar de dorpen *Oss*, *Geffen*, *Nuland*, *Rosmalen* en *Lith*, houdende last om de wacht te paard te houden.

Item 25 July, Weust in quartier van *Oesterwyc*, $3^1/_2$ dach, Peter van Bakel in *Pedelant*, Herman Reynders in *Kemplant*, elck $4^1/_2$ dach ende Gerit van der Hellen in *Maeslant* 3 daighen, ende elck met eenen plackaet gesonden, omme huer Gedeputeerden alhier te schicken ende elck zyn landweeren op te makenen.

De Gedeputeerden uit de 4 kwartieren der meijerij opgeroepen. Last om de bestaande landweren te herstellen.

Item Arnt van Empel, met brieven der Co. Ma. aen den Greve tot *Bommel* gesonden ende souder antwordt scynden met zynen bode.

Brief van den Koning-Hertog aan den Graaf te *Bommel*.

Item 27 July, Henrick Sadelmeker gereeden metten Heeren Gedeputeerden van deser stat inden leger voer *Asperen*.

De Gedeputeerden uit *'s Hertogenbosch* in het leger voor *Asperen*.

1517.

Brieven aan den Keizer te *Breda*.

Item 7a Aprilis, Arnt van Weilhuysen met brieven aende Key. Ma. tot *Breda* gesonden.

Proces met het Kapittel van St. Jan. Het Kapittel slaat brieven op de kerkdeuren aan.

Item 11 Aprillis, Weust met eenen besloitenen brief nae *Bruessel* aen Reynderen Jan Daemss, inder saken vander Capittele, die brieven op die kerck doeren geslaigen hadde, gesonden.

Brieven aan den Keizer om de krijgsknechten uit de meijerij te doen vertrekken.

Item 17 Aprillis, Thonis van Zomeren met brieven aende Keys. Ma. gesonden, omme die knechten vutter meyeryen te doen vertrekken ende vernam datse vertoigen waeren.

Een bode brengt den Markgraaf van *Brandenburg* naar *Breda*.

Item ten selven daige, Gerit Sadelmeker, vuyt bevelen vanden Heeren, den Marckgreve van *Brandenborch* nae *Breda* geleydt.

Een bode naar de *Peel* en de *Overpeel*, onder de knechten gezonden, om te vernemen waar zij het hoofd heen hadden en de dorpen te berigten en of zij ze uitkoopen konden.

Item 27 Aprilis, Henrick Otten gereden met brieven inden *Peel*, *Asten*, *Zomeren* ende *Overpeel*, onder die knechten, omme te wetenen waer zy thooft heenen hadden ende den dorpen dair van te adverteren, ofte zy die vuyt consten gecoepen.

Een bode onder de knechten gereden tot dat zij gescheiden waren.

Item 29 Aprilis, Henrick Otten gereden onder die knechten ende aldair te blyven, ter tyt zy gesheyden souden wesen ende alsdan tydingen dair van te brengen, als hy deede, 4 daighen.

Brieven aan den Koning-Hertog over de vergadering der voirs. knechten.

Item 2a May, Henrick Otten gereden met brieven aende Co. Ma., als vander vergaderinge der voirs. knechten ende die Cappeteynen nae *Gorichem* te geleyden en brocht antwordt.

Een bode onder de knechten te *Lith*, *Lithoyen* en *Oss* gezonden.

Item 4 Meye, Henrick van den Hamme tot *Lyt*, *Lytoyen* ende *Oss*, ter cause voirs., onder die knechten gereden.

Brieven aan den Koning om de knechten te doen vertrekken.

Item ten selven daighe, eenen boode met besloitenen brieven aende Co. Ma. gesonden, als die knechten te doen vertrecken, ende brocht antwordt.

Een bode brengt den Markgraaf van *Brandenburg* naar *Grave*.

Item 12 Meye, Henrick Otten, vuyt bevele vanden Heeren, gereden metten Merckgreve van *Brandenborch* naeden *Grave*.

Een bode naar *Lith* om te vernemen naar de knechten die *Alkmaar* ingenomen hadden.

Item 3a July, Herman Reynderss tot *Lyt* opten Maescant gesonden, omme te vernemen vanden knechten, die *Alckmaer* innegenomen hadden.

Brieven aan Graaf Floris van IJsselsteyn te *Haarlem* aangaande het innemen van *Alkmaar*.

Item ten selven daighe, Peter van Bakel gesonden tot *Haerlem*, met brieven aen Heer Florys van Ysselsteyn, aengaende den innemen van *Alckmaer* voirs. ende brocht antwordt.

Brieven aan de Regering te *'s Hage*, ter zake voirs.

Item 4ta July, Weust met eenen besloitenen brief inden *Haige* in *Hollant*, aende Heeren aldair zynde, ter cause voirs. gesonden ende brocht antwordt.

Plakaat in het kwartier van *Maasland*, houdende kennisgeving van het geweld door de Gelderche-Friezen in *Zuidholland en Waterland* gepleegd.

Item ten selve daighe (8ta July), Weust gesonden met eenen plackaet in *Maeslant*, omme hen te adverteren vander overdaet in *Zuythollant* ende *Waterlant* byder Geldersche Vriesen gedaen, ende Reynderss alsoe gesonden tot *Gorichem*, tot *Waelwyck* ende in *Maeslant*.

Item naar *Oijen*, *Lith* en *Dreumelen*. Brief aan den Graaf van *Nassau* te *Gorinchem*.

Item 9 July, Henrick Otten gereden tot *Oyen*, *Lytt*, *Overmaze*, tot *Dromelen* (*Dreumelen*), vuyt saken voirs., ende tyding dairvan te brengen ende voirts nae *Gorinchem* aen den Heer van *Nassouwen*, ter selver saken, ende brocht antwordt.

Idem naar *Amerzoden* en aan den Wijngart te *Gorinchem*.

Idem 10 July, Anthonis van Zomeren tot *Amerzoyen* gesonden ende voirts aen Wyghaert tot *Gorichem*, ter cause van die Gelderschen Vriezen.

Item Peter van Bakel, gesonden int quartier van *Oisterwyck*, $3^{1}/_{2}$ dach ende Arnt Loyen in *Pedelant*, $2^{1}/_{2}$ dach, ten voirs. (einde), omme hueren halven taxe tvolck van wapenen te *Loon* op te brengen en wel te waken.

Brieven in de kwartieren van *Oisterwijk* en *Pedelland*, houdende oproeping van den halven tax van hun volk.

Item Arnt van Empel, alsoe gesonden tot *Oirschot*, *Boxtel* ende *den Dungen*, 2 daighen, ende voirts 11 July aen den maescant, omme het volck opten beenen te houdenen, des nachts te wakenen ende altyt tydingen te brengenen, 9 daighen.

Idem naar *Oirschot*, *Boxtel*, *den Dungen* en den Maaskant om het volk op de been te houden.

Item 13 July, Jannen Persoens ende Henrick Goyarts Jansz. op die *Maze*, *Vorn* ende *Buckhoven* gesonden, omme die scaerwaeck te houdenen, elck 12 nachten.

Idem aan de bewoners langs de *Maas*, *Voorne* en *Bokhoven* om aldaar de schaarwaak te houden.

Item 14 July, Henrick Otten met brieven tot *Leerdam* ende *Gorichem*, aen den Heer van *Nassouwen* ende Heer Florys (van Bueren) gereden ende brocht antwordt, 2 daighen, ende terstont wederom aende selve Heeren.

Brieven aan den Graaf van *Nassau* en Graaf Floris van Bueren te *Leerdam* en *Gorinchem*.

Item 15 July, Willem die Beer in *Maeslant* aen den Scouteth, die hy vant tot *Oss*, gesonden, 2 daighen.

Brief aan den Schout te *Oss*.

Item Arnt van Weilhuysen, opten maescant 16 July gereden, omme altyt tydinge te hebbenen van des vuyt *Bomel*, byden Gelderschen Vriezen, gebueren soude, 4 daighen.

Een bode aan den maaskant, om tijding van hetgeen uit *Bommel* door den vijand zou worden ondernomen.

Item 19 July, Gerit van der Hellen int heer aen Wyghaert, Scouteth, voer *Asperen* gesonden ende brocht antwordt.

Een bode aan den Hoogschout in het leger voor *Asperen*.

Item 20 July, Peter van Bakel int quartier van *Oisterwyc*, Symon Crudener van Heze in *Pedelant* ende Willem die Beer in *Kempelant*, elck met eenen plackaet gesonden aende Officieren, nyet te gedoegen ennigen scaide op die Gelderschen te doen.

Plakaat in de kwartieren van *Oisterwijk*, *Pedelland* en *Kempenland*, om geen schade aan de Gelderschen toe te brengen.

Item 21 July, Arnt Loyen met brieven tot *Bomel* aen den Greve gesonden ende brocht antwordt.

Brief aan Graaf Karel van Egmond, Heer van *Gelder*, te *Bommel* en antwoord van genoemde Graaf, dat aan den Koning, Hertog van *Brabant*, te *Middelburg* wordt gezonden.

Item ten selven daighe, Arnt van Empel metten antwordden des Heeren van *Geldre* aender Co. Ma. tot *Middelborch* gesonden ende brocht antwordt.

Item 22 July, Jannen Danielss met brieven gesonden inden leger aenden Heer van *Nassouwen* ende brocht antwordt.

Brief aan den Graaf van *Nassau* in het leger.

Item 24 July, Arnt van Weilhuysen gereden met eenen plackaet tot *Oss*, *Geffen*, *Nulant* ende *Roesmalen*, omme wake te peerde te houden.

Een bode met brieven naar de dorpen *Oss*, *Geffen*, *Nuland*, *Rosmalen* en *Lith*, houdende last om de wacht te paard te houden.

Item 26 July, Arnt Loyen tot *Lyt* gesonden, omme wake te helpen houden ende tydinge te brengene.

Item 25 July, Weust in quartier van *Oesterwyc*, $3^{1}/_{2}$ dach, Peter van Bakel in *Pedelant*, Herman Reynders in *Kemplant*, elck $4^{1}/_{2}$ dach ende Gerit van der Hellen in *Maeslant* 3 daighen, ende elck met eenen plackaet gesonden, omme huer Gedeputeerden alhier te schicken ende elck zyn landweeren op te makenen.

De Gedeputeerden uit de 4 kwartieren der meijerij opgeroepen. Last om de bestaande landweren te herstellen.

Item Arnt van Empel, met brieven der Co. Ma. aen den Greve tot *Bommel* gesonden ende souder antwordt seynden met zynen bode.

Brief van den Koning-Hertog aan den Graaf te *Bommel*.

Item 27 July, Henrick Sadelmeker gereeden metten Heeren Gedeputeerden van deser stat inden leger voer *Asperen*.

De Gedeputeerden uit *'s Hertogenbosch* in het leger voor *Asperen*.

1517. Item Gerit van der Hellen gesonden tot *Boxtel* omme die sluysen op te trecken.

Boden naar Boxtel en Herlaar met last om de sluizen op de rivier de Dommel open te zetten.

Item Thonis van Zomeren, gesonden tot *Herlair* ende *Boxtel*, omme die sluysen op te doen.

De overgang der Maas bewaakt.

Item 30 July, Arnt van Empel des nachts opter mazen gesonden, omme te waken.

Aerlebeek, Rixtel en Mierlo bevolen om de wacht binnen Helmond te houden.

Item, ter stont den selven gesonden tot *Arlebeeck*, *Rycstel* ende *Myerle*, omme wake bynnen *Helmont* te houdenen.

Druenen, Waalwijk en andere dorpen aangeschreven om te paard de overgangen der Maas te bewaken.

Item Gerit van der Hellen, met eenen plackaet tot *Druenen*, *Waelwyck* ende dairomtrent gesonden, omme opter maze te peerde wake te houdenen, ende ter selver saken voirts tot *Boxtel*, *Heeswyck* ende in *Maeslant*, 4 daighen.

Brief aan den Graaf van Nassau in het leger.

Item 31 July, Symon Crudener gesonden aenden Heer van *Nassouwen* inden leger.

Tijding van den vijand door eene vrouw aangebragt.

Item eenre vrouwen die tydinge brocht vande knechten der Geldersche Vriesen.

Bewaking der Maas. Brieven aan Heusden en Woudrichem alsmede aan stads Gedeputeerden te Antwerpen, en Middelburg.

Item 2 Oixt, Willem die Beer opter *Masen* 2 nachten gewaeckt ende voirts met 2en brieven gesonden tot *Huesden* ende *Woricum*.

Item ter selver tyt, Arnt van Empel gesonden met brieven aende Gedeputeerden tot *Antwerpen*, mits tydinge der voirs. Geldersche Vriesen.

Item selven terstont wederomme gesonden met brieven tot *Middelborch*, aen de Gedeputeerde aldair zynde byder Co. Ma.

Brief aan de Regering van Turnhout over hun aanbod om Eindhoven te bezetten.

Item 5 Oixt, Willem Daemen met eenen besloitenen brief tot *Tournout* gesonden, mits dien zy presenteerden volck bynnen *Eyndoven* te schicken.

Bewaking der Maas. Een bode naar Kempenland met last om 900 man binnen Eindhoven te zenden.

Item 6 Oixt, Herman Reynderss eenen nacht opter mazen gewaeckt, ende voirts in *Kemplant* gesonden, omme 900 mannen bynnen *Eyndoven* te schicken.

Lucas van Buedel en anderen uitgezonden om de schaarwaak te houden.

Item ten selven daighe, Lucas van Buedel gereden ende een nacht scaerwaeck gehouden.

Item Jan Persoens ende Henrick Goyartss 8 daige elck scaerwaecke te houden.

Geschil over het gevangen nemen van Gerrit Cloot op het kerkhof van een klooster.

Item 9 Oixt, Otten met Meester Symonen vander Couderborch, Secretaris, aenden Officiael van *Ludick* tot *Arschot* gereden, inder saken, dat Gerit Cloot vander kerckhoff gehaelt was.

Brief aan den Graaf van Nassau om het paardenvolk te 's Hertogenbosch te houden.

Item ten selven daighe, Arnt van Weilhuysen gereden aenden Heer van *Nassouwen*, omme die peerden alhier te blyvenen ende brocht antwordt.

Wachters op den Ham en in Maasland te houden.

Item die selve, van 18 nachten ende Henrick Otten van 14 nachten die wake opten Ham ende in *Maeslant* te peerde te houdenen, ende over nacht ende dach, elcken 12 st.

Boden aan de 4 kwartieren der meijerij met de omslagen tot onderhoud der ruiters, om die terstond te betalen.

Item 12 Oixt, Arnt van Empel int quartier van *Maeslant*, Symon Dircxs in *Oisterwyck*, elck 3 daighen, Weust in *Kemplant* ende Peter van Bakel in *Pedelant*, elck 5 daighen, metten cedullen vander 2000 gul., omme die ruyteren te onderhouden, vutgesonden ende terstont te betalenen.

Item ten selven daighe (20 Oixt), Willem die Beer met brieven inden leger opter *Veluwen* aende Heer van *Nassouwen* ende *Ysselsteyn* gesonden ende brocht antwordt.

Brieven aan de Graven van *Nassau* en van *Bucren* met het leger op de *Veluwe* zijnde.

Item 26 Oixt, Herman Reynderss gesonden in *Maeslant* aen Lodewich van Berchem, omme met zynen knechten vutter meyeryen te vertreecken.

Bevel aan Lodewijk van Berchem, om met zijn volk de meijerij te verlaten.

Item 27 Oixt, Arnt van Weilhuysen gereden met Reyneren Jan Daems tot *Ravesteyn*, onder die ruyteren aldair liggende.

Ruiterij te *Ravestein* gelegerd.

Item Jan van Heze tot *Huesden* gesonden, omme te vernemenen van den vertreck der Ambasiaten van *Vrancryck*.

Ambassadeurs van *Frankrijk* te *Heusden*

Item 26 Oixt, Henrick Otten gereden met brieven tot *Utrecht* aen den Heer van *Nassouwen*, ende aldair te blyven, ten eynde vander dachvart, omme te wetene oft bestant zy of nyet.

Brieven aan den Graaf van *Nassau* te *Utrecht* om te weten of ter dagvaard aldaar het bestand al of niet werd aangenomen.

Item ten selven daighe, Arnt van Empel gesonden met brieven aenden Gouverneur van *Bethunen* tot *Scerpenzeel* ende brocht antwordt.

Brief aan den Gouverneur van *Betunen* te *Scherpenzeel*.

Item denselven, terstont gesonden met brieven aende stat van *Antwerpen*, ter cause vanden aenneme vander peerden ende brocht antwordt.

Brief aan de Regering van *Antwerpen*, over het aannemen van paardenvolk.

Item den selven terstont wederomme gesonden nae Joncker Dircken van Bathenborch ende den Heer van *Sevenbergen*, mits antwordt gegheven van *Antwerpen*, egheen peerden op te brengen.

Brieven aan Jonker Dirk van Batenburg en den Heer van *Zevenbergen*, mits de weigering van *Antwerpen*.

Item 27 Oixt, Symon Dircx met eenen besloitenen brief aenden Heer van *Nassouwen* tot *Scerpenzeel* gesonden ende brocht antwordt..

Brief aan den Graaf van *Nassau* te *Scherpenzeel*.

Item Weust in den avont gesonden tot *Buckhoven*, aende scepenen, dat zy opwaerts vaeren souden, ende te vernemen waer die Geldersche Vriesen thooft heenen hadden ende des morgens den selven met eenen plackaet tot *Geffen* ende *Nulant* gesonden, die steenen brugge op te brekenen.

Last naar *Bokhoven* om te vernemen waar heen de Geldersche het hoofd hadden.
Plakaat aan *Geffen* en *Nuland* om de steenen bruggen af te breken.

Item een vrouwe tot *Thiel* ende *Bomel* gesonden, omme te wetenen hoot aldair stont metten ruyteren ende den bourgeren.

Eene vrouw naar *Thiel* en *Bommel* om te zien hoe het daar was met de ruiters en burgers.

Item 9 Septembri, Weust met eenen besloitenen brief aen den Greve tot *Bomel* gesonden, ter cause vanden gevangenen inder *Diesen* gehaelt.

Brief aan dien Graaf te *Bommel* ter zake van krijgsgevangenen.

Item 14 Septembri, Thonis van Zomeren met brieven tot *Gorichem* aen de Heeren van den oirloighen ende brocht antwordt.

Brief naar *Gorinchem* aan de Heeren van den oorlog en aan den Graaf van *Nassau* aangaande het bestand.

Item een bode des Heeren van *Nassouwen*, die brieven brocht vanden bestande.

Item 15 Septembri, Henrick Otten tot *Gorichem* gereden ende voirts tot *Utrecht* metten Heer van *Nassouwen*, omme te brengen dat eynde vanden bestande.

Een bode met den Graaf van *Nassau* naar *Utrecht* aangaande het bestand.

Item 28 Septembri, Arnt van Empel tot *Grave* met brieven gesonden aen den Heer van *Sevenbergen*, als vanden gevangenen van *Venloe*.

Brieven aan den Heer van *Zevenbergen* over krijgsgevangenen.

Item tenbevele van den Heeren, eenen bode die den paeys brocht 12 st.

Vredestraktaat gesloten.

Kapittels 25 *en* 26.

Uitgaven voor het maken van buskruid en voor het bewaken der stads poorten en stads buitenwerken, zoo aan de busmeesters als wakers, bij dagen en bij nachten, tijdens de Geldersche-Vriezen Asperen hadden ingenomen.

Krijgsuitgaven.

Kapittel 27.

Uitgaven voor schenkingen van wijnen en gelagen, aan onderscheidene Heeren, Prelaten, Edelen, Jonkeren, Steden, Gedeputeerden, Secretarissen en andere goede mannen, binnen de stad tijdens deze rekening vertoeft hebbende.

Schenkingen van wijnen en gelagen aan voorname personen.

Daar onder komen schenkingen voor aan:

Inden jersten, den Heeren Forsten, Hertoigen ende Greven, van boven comende ende naden Hove ende Co. Ma. rydende, geschenct, te wetene:

Den Hertog van *Beijeren.*

Den Markgraaf van *Brandenburg.*

Den principalen Markgraaf van *Brandenburg.*

Den Heer van *Ravesteyn.*

Heer Cyriaeck van Poelhem, Heer Wolgancx sone.

Heer Lodewich van Poelhem.

Heer Gangolff van Cerolyzick.

Heer Wolther van Cerolyzick.

Den Graaf van *Westenburg.*

Den Graaf van *Menen.*

De Vrouwe van *Helmont.*

Eenen Aartsbisschop van *Rome*, als Ambassadeur van den Keizer.

Den broeder vanden Graef van *Nassau.*

Den vader vande jonge Vrouw van *Zevenbergen* met zijne vrienden.

Eenen Ambassadeur des Konings van *Frankrijk.*

Den Heer van *Gaesbeke*, vutten Hove alhier comende, met dien van *Antwerpen* ende deser stat te communiceren.

De Heeren Gedeputeerden der stat van *Antwerpen.*

Den Maarschalk des Hertogs van *Cleve*, die alhier beschreven was om met 200 paarden te komen dienen (26 Augustus 1517.)

De Heeren Gedeputeerden der stat *Nyemegen.*

Voorts wordt hier nog om zijne eigenaardigheid in zijn geheel de volgende post gegeven.

Een maaltijd aan den Heer van *Zevenbergen* en zijne vrouw, ter gelegenheid van hun gesloten huwelijk gegeven, met eene geheele omschrijving van de daar voor gedane uitgaven.

Item des Goensdaighs 18 February, by den Heeren van deser stat, den Heer van *Sevenbergen*, alhier comende met zynre vrouwe, die bruyt geweest zynde, met hueren vrienden geschenct een *costelycke maeltyt*, by Melys van Ampstel *opter Gaffelen* bereydt, ende dair van betaelt, soe in wyn ende spyse, tewetenen: Amelys voirs., van specerye ende cruyt, tot Dircx van Oss gehaelt 9 Rins. gul. 15 st., noch Amelys betaelt voer pasteye vlees 46 st. ort., voer 5 verckens hammen 33 st., voer 2 hamelen ende een vierdel 4 Rins. gul. 3 st. ort., voer 2 lammeren 40 st., 12 mergpypen 6 st., 5 speen verckens 40 st., eenen zwaen 7½ st., 6 hazen 54 st., 10 paer conynen 3 Rins. gul., 17½ paer velthoenderen 5 Rins. gul. 5 st., 15 cappuynen 4 Rins. gul. 2½ st., 6 plemeren (sic) 6 st., 12 tolingen (talingen) 9 st.,

5 entvogels 6 st. ort., . . . kypen 7 st., 16 pont specx 14 st., den knecht vanden onden scutten, die een lyt van eenen zwyn der stat scheickten, voer drinckgelt 2 st., 24 pont boeteren 21 st., 300 eyer 21 st., voer peeren ende appelen 7 st., koolen rapen ende juin 4 st., 15 quarten azyns $7^1/_2$ st., zaut 4 st., eerden potten ende teglen 7 st., een ton hout colen 5 st., een mengelen roeswaters 6 st., broet 25 st., van 40 pasteijen ende 3 hazen in deegh te backen 3 Rins. gul. $4^1/_2$ st., 15 scotelen gebacx $52^1/_2$ st., Stouken die dat gegoeten gemact hadde 10 st., Josep voer 11 quarte wyns, Jan Hermans 5 pinten wyns, Huybrecht, int Gulde Cruys, voer 3 quarte roots wyns, omme tgegoten daermede te makenen 35 st., den schilder, dat gegoten met wapenen te stofferen 18 st., Aelbrecht Kethler van scotelen te hueren 20 st., in Sinter Claes voer 28 quarten byers 21 st. ort., voer een huerpeert, dair Melys voirs. op reet tot *Heeswyck*, omme die Vrouwe van *Sevenbergen* te noeden 4 st., den 2[en] cocken van coecken 2 nyeuwe croonen makende 3 Rins. gul. 13 st.; ende aldair in wyn gedronken 101 quarten 10 Rins. gul. 2 st. ende Amelys voirs., voer zyn moyte ende arbeyt 5 Rins. gul. vz. tsamen 74 Rins. gul. 14 st. 3 ort.

Kapittel 28.

Uitgaven aan alderhande zaken.

Behalve de gewone steeds in dit kapittel voorkomende zaken, vindt men daarin de volgende:

Inden jersten den tollener tot *Ravesteyn*, met twee andere goede mannen, die alhier bescreven waeren, voer den Rentmeester Victoeren van der Molen, als Commissaris inder saken tegen die van *Lyer*, die deser stat vryheyt van der oss, qontrarie den ouden costumen, infringeren wouden, etc., te tuygen, als zy deeden, betaelt voer hueren montkosten, tsamen 24 st.

Getuigenverhoor in zake tegen de stad Lier, die de stad 's Hertogenbosch den stapel van ossen betwiste.

Item Gerit van Dueren, van glasen in des dieffhenkers huys te stoppen.

Het diefhenkershuis.

Item een bode, die van *Tricht*, alhier brief brocht, by de Key. Ma., gescreven, by bevele van den Heeren 7 st. Item eenen bode die den paeys brocht, van allen korsten Coninghen ende Voirsten vereenicht te zyn, 21 Decembri, bet. 24 st.

Brief des Keizers. Algemeene vrede tusschen alle Christen Koningen en Vorsten.

Item eenre vrouwen, van dat zy vuyt bevele van den Heeren reysden naden hoop van den Geldersche knechten, omme te wetenen waer zy thooft heenen hadden, betaelt 15 st. Ende Hillegonds van den Gheyn, alsoe oick gesonden, ende dair by te blyven, omme seker tydinge te brengen, van 7 daighen bet. $31^1/_2$ st.

Vrouwelijke spionnen in het Geldersche leger gezonden.

Item Claese Watermael, 23 Decembri, van den wynen des Heeren van den Capittele toebehoerende en boven hueren geordineerden taxe inne te doenen, te arrasteren, metter veresluyden, omme der waerheyt getuygenisse te gheven, als zy deeden, 4 st. Item Peteren van Bakel, vanden selven wynen te wachten 1 st. Item Wouter Bot, noch van den wynen buyten

Inbeslagneming van wijnen en bieren. Getuigenverhoor in zake der stad tegen het Kapittel van St. Jan, wegens begane overtredingen op den stedelijken wijn- en bieraccijns.

Bewaking van de in beslag genomen wijnen.

der Hynthamerpoirten ten Capittelen comende 22 February, te wachten, van 1½ dach 3 st. Item nadien die selve wynen onder den *Engel* ingedaen waeren, Willem Voss met hem derde die selve gewacht, omme by nachte nyet vut te halenen, van 2[en] nachten betaelt 9 st.

Vervolg der voirs. zaak.

Item Adriaen Aben, roeydregeren, van den gezwoeren brouwers te gedaigen, omme op die abusen vanden Capittele te comen tuygen 2½ st. Item Arnt die Jongen, den Heeren Dekenen ende Capittele te intimeren over te comen, sien ende hoeren zweeren die getuygen, die deponeren souden opt die voirs. abusen, tegens decreet des Co., 2 st. ende Jannes Bacx, clerck, tselve getuigenisse te scryvene, 5 st.

Item, vuyt bevele van den Heeren, ter dachvart zynde tot *Bruessel* den lesten February, ennige Heeren ende dienaren des Heeren van *Montaingy*, omme assistensien inder saken van den Capittele te hebben, geschenct een gelaighen, beloepende 24 st. Item m[r]. Janne Lombaerts, van costen byden Ambasiaten der Key. Ma. tot *Oisterwyck*, omme die knechten vutter meyerye te doen vertrecken, geschenct 28 st. Ende van verleys van gelden inder 1000 gouden gul. byder stat ender meyerye den Key. Ma. geleent, omme die knechten aen te nemenen, dat soe niet en bequam, betaelt 38 st.

Ambassaden des Keizers te *Oisterwijk*, om de krijgsknechten uit de meijerij te doen vertrekken.

Verlies op 1000 goudguld., den Keizer geleend om krijgsknechten aan te nemen.

Item van den instrumente, den Notaris van den Capittele, van saken hueren privilegien aengaende, die zy opter Paesavont opter kerck doeren, qontrarie deser stat, aengeslaigen hadden 25 st. Item Meester Peter Pelgroms, van de copieren, een lange bulle vander liberteyt der geestelicheyt aengaende, 4 st. ende den selven, noch van te copieren dat privilegie vander weeckmert tot *Waelwyck* ende al qontrarie deser stadt vryheyt.

Privilegien van het Kapittel van S[t]. Jan, door dat Kapittel op de deur der kerk aangeslagen. Bulle van vrijheid der geestelijkheid.

Privilegie van de weekmarkt te *Waalwijk*.

Item Willemen van Haeren, van eenre broetsen te vermakenen voer een der stat pyperen 4½ st.

Een borstwapen (broetse) der stads pijpers vermaakt.

Item Jannes Bacx, van te scryvenen ende copieren duplick, reproche ende salvatien voer deser stadt, inder saken vanden Capittele, dat lanck ende groet was, bet. 36 st. Item Meester Marten die Greve, by hem ten Hove verleeght, aen een supplicatie den Coninck overgegeven, om provisie tegens die abusen ende voirnemen dier vander Capittelen, omme egheen wynen boven hueren taxe inne te leggen, 10 st. Item den dienaer des Coninck, dair doer middelen vander selven, M[r]. Marten inder cameren quaem ende vercreegh die ordinancie getekent, dair mede te nyeute gedaen waert, die provisie by die vander Capittele aenden Cancellier van *Brabant* geimpetreert, 2 Ph[s]. gul. Item den Clerck van Meesteren Charles VerdeRue, die met Meester Marten solliciteerden tot inder avont tot 12 uren, dat die ordinancie geteekent was, 20 st. Item Michelet, duerweerder, die voirs. ordinancie aen den Cancellier van *Brabant* ter executien te stellen, 12 st.

Kosten van sollicitatie, tot het bekomen der koninklijke ordonnantie en het beteekenen van die ordonnantie aan den Kanselier van *Brabant*, waarbij bevolen werd dat het Kapittel van S[t]. Jan geen wijnen of bieren boven den gestelden tax mocht inslaan en te niet werd gedaan de provisie daartegen, door dien Kanselier aan het Kapittel verleend.

Item drien waigenluyden, dewelcke die Cloveniers vuerden nae *Huesden* ende *Breda*, omme den Heer van *Gaesbeke*, die alhier gecomen was, metten Gedeputeerden van *Antwerpen* ende deser stat te sprekenen, omme ruyters

De Cloveniersschutters strecken ten geleide van den Heer van *Gaesbeke*, te *'s Hertogenbosch* ge-

1517.

ende peerden in defensien slantz aen te nemenen, te geleyden, 20 July betaelt 3 Rins. gul. 8 st. ende voer montcosten, etc.

komen met de Gedeputeerden van *Antwerpen*, om met stads Regering te onderhandelen over de aanneming van ruiterij.

Item eenre vrouwen van *Goricum*, die vuyt monde van eenre vrouwen van *Bomel*, alhier waerscouwinge deede, mits woerden gehoert vanden Gelderssen Vriesen, bynnen *Asperen* zynde, dat van noode was wel toe te sien ende opter been te zyn, 15 st. Item noch byden Heeren gesonden, een vrouwe bynnen *Thiel* ende *Bomel*, omme tydinge te hebbenen, hoet aldair metten bourgeren ende ruyteren gestelt was, 24 st. Ende noch eenen huysman van *Lytt*, die boetscap brocht hoet metten Gelderssen gestelt was, etc., 12 st.

Vrouwelijke en andere spionnen in het Geldersche leger.

Item, alsoe die Co. Ma. in desen quartier, vuyt synre oirdinancie, volck van wapenen te peerde op die frontieren, in defensie slants, geschickt hadde ende den huysluyden op die dorpen met vuytvoederen lestich vyele; alsoe by advys deser stat ende den Gedeputeerden vander meyerye geordineert, die voirs. ruyteren alhier inder stat te comen loigeren, men soude hen te hulpe comen, des nachts op elck peert eenen halven stuver, al in verlichtenisse van den dorpen, etc. ende achtervolgende den selven, zyn die vois. ruyteren inder stat comen gereden ende loigeren op Sint Claesdach, ende gebleven 52 daighen, ende met inne ende vuyt te rydenen, den voirs. weerden ende herbergiers dair zy geloigeert hebben, by goeder rekening van elck int zyne, van menichte van peerden betaelt, te wetenen: Lambrecht van Buerick van 29 peerden 25 Rins. gul. 7 st., enz., het gezamenlijk getal paarden was 257, waarvoor alzoo betaald werd 263 Rins. gul. $^1/_2$ st., in twee posten van uitgaaf gebragt.

De ruiterij ten platten lande op de grenzen gelegerd, den landman tot last zijnde, wordt met onderlinge overeenkomst der Gedeputeerden van de meijerij en die van *'s Hertogenbosch* binnen die stad verlegt.

Item den fourier van den voirs. volck van wapenen, vuyt beveel vanden Heeren gegeven 12 st. Item Goyart Groetart, van te copieren die commissie des Conincks, den Heer van *Sevenbergen* verleent, in dit quartier toe te sien, 2 st. Item den voirs. Heer van *Sevenberghen* voer syn wel doen alhier bynnen deser stat, in defensie der selve ende dier vander meyeryen te blyvenen, soe die vyanden oft Gelderssen Vriese bynnen *Asperen* waeren, ende den groeten moert aldair gedaen hadden, ende metter macht vuyt *Asperen* quamen op die *Voeren*, nyet wetende waer zy hueren aenslach doen souden, in dit quartier oft elders, dair van dese stat geadverteert was toe te sien, ende by daige ende nachte opter beenen te syn, binnen ende buyten, etc., dair die voirs. Heer van *Sevenbergen* grote diligentie inne deede, etc., hem alsoe, vuyt bevele ende ordinancie vander stat, soe voer der selver stat ende huer meyeryen, geschenct ende gegeven voer gratuiteyt 200 Ph^s. gul.

Betaling aan den fourier van het volk van wapenen.

Commissie des Konings aan den Heer van *Zevenbergen* om op het kwartier van *'s Hertogenbosch* en hare meijerij toe te zien.

Aan dien Heer voor zijn verblijf in- en verdediging der stad en de meijerij, tijdens de Geldersche Friesen *Asperen* innamen, groote moorden aanrigten en van daar met hunne magt op *Voorn* trokken, zonder dat men wist op welk ander punt zij een' nieuwen aanslag zouden ondernemen, eene gratificatie van 200 Phs. gul. geschonken.

Item die voirs. Heer van *Sevenbergen*, vuyt ordinancie als boven, noch gegeven tot behoeff van ennigen alhier gecomen, ende by den provoost onthoeft wordden, (als) 4 gesellen die *Asperen* hadden helpen innemen ende oick Gerit Cloot, mits zynen qwaden faeyt ende mort aen Gereden van Beest, gecommitteert 13 Oixt Anno 17, 18 Rins. gul.

Onthoofding van 4 gezellen, die *Asperen* hadden helpen innemen en van Gerrit Cloot, wegens zijnen moord op Gerrit van Beest.

1517.

Kosten aan den Officiaal in het Geestelijk Hof te *Aarschot* en voor consultatie van Advokaten om voormelden Gerrit Cloot, op het kerkhof der Predikheeren gevangen genomen na regt en ten minste schade te kunnen executeren.

Item meester Symonen, Secretaris, van dat hy int Geestelyck Hoff, aen den Officiael ende drien Advocaten, tot *Archot* residerende, verleeght hadde, omme opt voirs. faeyt van Gereden Cloot quonsultatie te hebbenen, soe die selve byden Heeren vander gewyden (aarden) genomen was ende den selven nae recht ende ter minste scaden te moigen executeren, als byden voirs. provoest inder name der Co. Ma. geschiede, den Officiael gegeven ende geschenct zynen salaris 6 Horns. gul. ende drien Advocaten, ter cause vanden selve ontbode ende tot *Diest* te comenen, elcken 2 Horns. gul.

Otto Schenck verzameld zijne ruiters om daarmede in het kwartier van *'s Hertogenbosch* te vallen, ten einde zich schadeloos te stellen voor zijne van den Koning-Hertog te goed hebbende penningen voor de bewaring van *Wachtendonck*.

Item eenen man van *Tricht*, van dat hy tydinge alhier brocht, dat Heer Otto Schenck, ruyteren ende peerden opbrocht, mynende dair mede aenslach te doen in desen quartier, omme zyn penningen vander Co. Ma. te gecrygenen, van *Wachtendonck* te bewaeren, ende op ons te verhalenen, gegeven ten bevele vander Heeren 12 st.

De ruiterij uit *Ravesteyn* naar *'s Hertogenbosch* verlegd; voetknechten te *Ravesteyn* in bezetting gezonden.

Item dair nae syn noch vuyt *Ravesteyn* die ruyteren in deser stat, ter cause voirs., comen loigeren, ende, inder plaetse vander peerden, wordden die voetknechten aldair gesonden, ende elcken peerde, mits duerte vanden haveren, te bathen gecomen eenen stuver, ende alsoe vanden 2ten Augusti den nabescreven herbergiers van 9 nachten betaelt, te wetenen: Henricken inden *Valck* van 16 peerden, etc., gezamentlijk 207 paarden.

Die ruiterij naar den Graaf van *Nassau* in het leger voor *Asperen* gezonden en van daar wederom naar *'s Hertogenbosch* terug.

Item die voirs. peerden, naeden 9 nachten voirs., gereden naden Heer van *Nassouwen*, Heer Floris, inden leger voer *Asperen* ende in maniere voirs. wederomme innegecomen 3^{a} Septembri ende gelogeert elck 27 nachten ende elcken s' nachts $^{1}/_{2}$ stuver, soe die haver afgecomen was, alsoe betaelt, te zamen voor 224 paarden.

De ruiterij uit *Ravesteyn* andermaal binnen *'s Hertogenbosch*.

Item die voirs. peerden, van *Ravesteyn* wederomme in deser stat gecomen ende hebben op conditien voirs. geloigeert, elck 5 nachten ende voer elck peert des nachts betaelt eenen halven stuver, als: Heilwich Bitters 7 peerden, etc., te zamen 235 paarden.

Jan Voss als Hoofdman met 200 paijen aangenomen om den Gelderschen tegenstand te bieden, die voornemens waren een inval te doen.

Item gemerct den groten laste ende besorghe, vander vergaderingen der voirs. Gelderschen Vriesen, omme in deser quartier te schedigen ende ennige vlecken inne te nemenen, soet gebueren mochte ende tselve te obineren (opponeren), by advys alsce aengenomen Jan die Voss, als Hooftman, met 200 payen, aengaende 29 July ende gedient totten 30ten dach van Oixt, belopende een maent 2 daigen, van 30 daigen die maent ende 4 gouden Ph^{s}. gul. ter maent, na monstering dair van gedaen ende ontfangen, soe alhier ende tot *Ravesteyn*, etc., tsamen dairvoer betaelt, nae inhout syner quytantien de dato P^{a}. Septembri A^{o}. 17, 835 Ph^{s}. gul. q. vz. 1043 Rins. gul. 15 st.

Item de voirs. Hooftman, van dat hy alnoch gedient heeft bynnen *Ravesteyn*, met 119 paeyen, vanden 30sten dach Oixt totten 14ten Septembri, makende 16 daigen, ende elcken nae advenant vander maent alsboven betaelt, beloepende 318 Rins. gul. 15 st.

Aankoop van slui-

Item Boudewyn Janss, cremer, voer sluerdoeck (sluijerdoek), tot een

veenken voir den voirs. Hooftman ende zynen knechten, 9 Rins. gul. 8½ st. 1517. jerdoek voor een vaantje door de Regering aan Jan Voss en zijne knechten gegeven.

Item Jannen Judas, als Hoofdman met 125 paeyen op die frontieren ende den maescant, by daige ende nachten de wake te houdenen ende den vieanden Geldersehen Vriesen, off zy overgecomen hedden, te resisteren, van gelycken gedient, aengaende den 30ten July ende eynden den 5ten Septembri ende 4 gouden Phs. gulden elcken ter maent, elcken paeye van 30 daigen die maent, beloepende 625 Phs. gul ende noch 4 paeyen, noch een maent alsoe gedient, opten maescant, tot *Kessel*, etc., ende elck 4 Phs. gul. vz. tsamen 801 Rins. gul. 5 st.

Jan Judas als Hoofdman met 125 paijen aangenomen.

Item den Heer van *Sevenbergen*, tot behoeff van 100 paeyen, die gedient hebben ende gelegen bynnen der stat van den *Grave*, in tyde voirs., een maent, ende ter maent elcken als boven 4 Phs. gul. vz. 500 Rins. gul.

Den Heer van *Zevenbergen* met 100 paijen binnen *Grave* in bezetting.

Item Joncker Diercken van Batenborch, Maascalck des Hertoigen van *Cleve*, ter cause van oncosten by hem gedaen, omme op te brengen ende aen te nemenen 200 peerden, by deser stat ende meyerie aen hem gescreven ende begeert, etc. ende tot 2en reysen dair inne alhier gereden was ende mits tydinghe vanden bestande, waert hem tselve opgescreven, alsoe hem geschenct, ter ordinancie van den Heeren ende deser stat, voer zyn oncosten ende moeyten 100 Phs. gul. vz. 125 Rins. gul.

Jonker Dirk van Batenburg, Hofmaarschalk van den Hertog van *Cleef*, ontvangt last om 200 paarden bij een te brengen, doch om reden van het gesloten bestand wordt hem dien last opgezegd en ontvangt hij voor zijne moeiten en kosten eene gratificatie.

Item Walraven van Baecx, van gelycke costen, die voirs. peerden opte brengenen, hem ten advyze vanden Heeren ende Gedeputeerden vander meyerie geschenct ende betaelt 10 Rins. gul.

Van gelijken Walraven van Baecx voor zijne bemoeijingen.

Item inden extracte ende rekeningh, metten voirs. Gedeputeerden vander meyerye gehouden, vanden coste, soe vanden innemen van *Asperen* ende anderssins tot gemeyn proffijte in tyde deser rekeningh verschoeten, alnoch in den selven extracte gepasseert, te wetenen Jannen Zebrechts te *Berchem* voer een maent soldye, tot *Ravesteyn* voirs. gedient, 5 Ryns. gul. Everden van Doern ende den Scouteth van *Doern*, van waerscouwinge te houden opten *Peel* 8 Rins. gul., der stat van *Helmont*, van peerden van gelycken te houden 2 Phs. gul.. den dorpen van *Bakel* 1 Phs. gul. ende Willem Vrancken van soldye 5 Rins. gul.

Nadere betalingen van soldijen voor dienst gedaan hebbende Hoofdlieden en knechten, tijdens de herneming van *Asperen*.

Item ingelycken den vier Secretarissen deser stadt, vanden tyde die Geldersschen in *Hollant* waeren, *Alckmaer* ende *Asperen* innemende, ende oick te voerens dese naeste twee jairen herwaerts, tot dat den paeys tot *Utrecht* gemaict waert, vele ende missiven, placcaeten, copien ende andere saken gescreven, doen scryven ende gemaekt hebben, als in defensien ende wairscouwingen van desen quartieren, wairvan zy grote costen gehadt hebben, voer (zegel)was-stof ende Clercken, hen dairvoer toegevuegt 4 Phs. gul.

De Gelderschen in *Holland*, nemen *Alkmaar* en *Asperen*.

Item Jannen van Kessel, Scouteth tot *Boxtel*, van dat hy ten Hove hadden doen copieeren, tghene dat alhier, ter cause van den innemen van

Gevolg van het innemen van *Asperen*.

Asperen verschoeten was ende ten Hove overgegeven omme acquyten dair o te impetreren 5 st.

Het *Gaffelhuis* of de *Gaffelkamer* vergaderplaats van de Gedeputeerden uit de vier kwartieren der meijerij.

Item, alsoe die Gedeputeerden vander meyerien, tot meer stonden, ten bescryven van deser stat gecompareert hebben ende daigelicx compareren, in saken der stat ende den lande tsamen aengaende, ende hueren raed houden inden huyse vander stat, *die Gaffele*, dair zy altyt vynden huer cost ende maeltyt bereedt, ende hen die plaetse wordt geadsigneert, inde voirs. extracte als bove, der voirs. Gaffelen toegevueght ende betaelt 12 Rins. gul.

Omslag der kosten van onderhoud der ruiterij van de Kapiteins Voss en Judas.

Item alsoe byder stat ende den lande geaccordeert waert, omme Jannen die Voss ende Jannen Judas, Cappeteynen, met hueren ruyteren tot *Ravesteyn* ende opter maescant in defensie slants, als voirs. is, te onderhouden, by taxe op te brengenen 2000 gul. ende die ter stont te betalenen, etc. Alsoe opt lant voer huer porcie, orloighs gewys vutgesonden, 1500 Rins. gul. te betalenen aen de voirs. gecommitteerden, vanden selven taxe te makenen ende quoteren 4 Rins. gul.

Luiden der poortsluitklokken tijdens de Gelderschen *Asperen* ingenomen en bezet hielden.

Item den 2en costers van St. Jans, van dat zy ter oirdinancie van deser stat, nae dien *Asperen* ingenomen was, die sluitklock twee mael sdaighs geluyt hebben, den tyt van tween maenden 7 daighen, als des morgens ende des avonts ende sdaighs 1 stuver, 3 Rins. gul. 3 st.

De kooplieden van *'s Hertogenbosch* wordt toegestaan met hunne koopwaren boven *Keulen* opwaarts te reizen. De 4 Keurvorsten waarborgen, alle hen aan te doene schaden.

Item eenen bode van boven vutten landen, aen deser stat brieven brochte, dat een jegelyck, coepluyden ende anderen, boven *Colen* opwaerts reysende, vry souden syn ende of yemonden yet genomen wordde, dair souden die vier Koervorsten voer inne staen ende rembourseren, den selven gegeven, vuyt bevele van den Heeren 12 st.

Inlegering van de ruiterij.

Item Goyart Groetart, van te scryven die stallen ende loigisten vander ruyteren ende peerden, die alhier comen souden 3 st.

Vestingwerken der stad *'s Hertogenbosch* versterkt en hersteld.

Item ter ordinantie ende bevelen vander voirs. stat, den voirs. bouwmeesters, omme dese stat starck te makenen ende te repareren, vander voirs. verkochten lyffrenten betaelt ende vuytgereyckt 632 Rins. gul.

Konstabels in dienst der stad de wacht te houde.

Item Jannen van Balen ende Claessen Bormans, voer die cedullen van den conninckstavelen, rontomme duer die stat te scryvenen, ende elcken conninckstavele, omme die wake te houdenen, een cedulle gegeven, ende 2e boecken voer den Heeren dair van te scryvenen, bet. 4 Rins. gul. Ende Jannen voirs., van dat hy als Notaris in 2en reysen mede is gegaen voer den kelder van den Capittelen ende voer hem protesterende, dat die selve vander Capittele, boven decrete vanden Coninck ende hueren taxe, wyn fortselyck inne gedaen hadden.

Notariëel protest tegen de Kanunniken van het Kapittel van St. Jan, wegens het met geweld invoeren van wijn in hunnen kelder, boven de door den Koning-Hertog gestelden tax.

Een Priester die met geweld de uitvoering van een vonnis bij ingebod, had te keer gegaan, met toestemming van het Geestelijk Hof gevangen naar *'s Hertogenbosch* gebragt.

Item den dienaeren vanden zegeler van *Ludick*, die metten Stadthelder ende den poirtier deser stat gereden syn geweest inder meyeryen, nae appointementen des geestelicx Hoofs, omme eenen Priester, die fortselyck dexecutie vanden vonnissen opt ingebot gegeven, belet hadde, te halenen, by ordinancie vanden Heeren, betaelt 6 Rins. gul.

Alkmaar en *Asperen*

Item, alsoe dese voirs. stat ende meyerye, nae dien *Alckmaer* ende

1517.

Asperen byden Gelderschen Vriesen innegenomen waeren, *vermoert ende gespolieert* ende die selve vianden in de *Voeren* laigen, latende die fame vliegen, op dese stat ende huer meyerie van gelycken te doen, zyn onderhouden ende aengenomen, seker ruyteren ende knechten tot *Ravesteyn* opter maescant ende elders, tot groter costen, tselve te moigen resisteren oft gebuerde, gelyck hier voer, in vele diverse manieren, genooh vercleert steet ende mits dien resistentie, heeft tHoff dairop gedelibereert, ende die costen opt gemeyn lant van *Brabant* gesedt, ende dese stat metter meyerien dairvan gerembourseert totter somme van 1017 Rins. gul. 13 st., als den ontfanck hiervoer vutwyst ende (om) dairtoe te comenen, den Heer van *Montaingnies*, Raet des Co., geschenct 100 Ph^s^. gul.

door de Geldersche-Friesen ingenomen, uitgemoord en gespolieert zijnde, dreigen die vijanden, te *Voorne* zijnde, om van gelijke met *'s Hertogenbosch* te doen.

Item, alsoe tusschen deser stat ende der meyeryen groete differenten opgeresen waeren, aengaende den consenten vander loepende beden, met oick den nyeuwen consenten byden Staten van *Brabant*, in tyde van den oirloighe, in defensie slants, tvolck van wapenen te onderhouden, sedert den jaieren 11, 12, 13, 14 ende 15 gedaen, ende in den selven consenten, besunder inden nyeuwen consenten vanden oirloighe, die stat hadde betaelt ofte huer verschoeten penningen gecort, oirloighs gewyse den vierden penninck ende die meyerie die drie penningen; ende ons genedichsten Heer die Co., deser stat ende meyerie, mits hueren groeten verliesen ende scaiden vanden oirloighe, afslach ende gratie inder selver consenten gedaen hadde, soe wel inder loepende beden ende noch te quonsenteren, ende die vander meyerien huer rekeningh gemaict hadden, die taxen van den voirs. consenten byder stat te betalenen, ofte die te cortten, naden taxen vanden Hove ende der Rekeningh Cameren vutgesonden, ende nyet te gestaen oirloighs gewyse metten vierden penninck, als zy gecort waeren, mair den dorden penninck ende meer, na vutwyse vanden voirs. taxen vanden Hove, dat wel gedroech nae huer rekeningh, dat hen vander stat, ter cause van dien, comen soude 11,646 Rins. gul. 2 st. $3^1/_2$ ort., willende dair voer, voer hen alleen innehouden, soe wel die gratien vander stat als die gratien van hen selven, ende oick nyet te betalenen den extracte van den lesten jairen Henrick Glavimans qumsuis, ende die extracten vanden jairen voirleden], met vele redenen, meynende van huer betalinge ende corttinge gedaen, te gestaen metten 4^den^ penninck als boeven, onder meer met vele disputatien met malckanderen, op diverse dachvarden dairomme bescreven, gehadt, syn die voirs. differenten in Decembri 16 in (handen van) sekeren arbiteren van beyder zyden gestelt ende gecommitteert, dewelcke, omme de stat ende meyerie te vereenighen, hebben verclaert; dat alle corttingen metter acquyten ende betalingen van beyde zyden, tsamen ende besunder gedaen, sullen blyven gedaen, sonder deen op den anderen querele oft heysch meer te makenen, ende dat die stat sal behouden huer gratie van 9000, dair van zy in corttinge vander beden is ende die meyerie huer 9000, diemen cortten sal nae dexpiratie der tegenwoordiger lopende beden, met oick 4500 pont, dairvan zy alnu

Geschil tusschen de stad *'s Hertogenbosch* en hare meijerij over de betaling der beden en oorlogskosten over vorige jaren, in der minne bijgelegd.

in corttingen is, ende die voirs. extracten met eenre cedullen dair aen gehecht, ende by die vander meyerye gearticuleert, na inhoudt vanden selven, sal die stat alleen betalen, ende in hulpe vander selver betalinghe, sal die stat by hueren gecommitteerden vuytseynden ende vander meyeryen by taxe, als indien gewoenlick is, ontfanghen, als gedaen is, ende den ontfanck hier voer verclaert duysent Rins. gul., ende dairmede alle querele deser aengaende nul ende te nyeute ende myne (minne) ende vrientscappen met malcanderen alsvoer; alsoe vuyt saken van voirs. extracte ende der cedullen daeraen gehecht betaelt, te wetenen: vanden extracten vanden lesten jairen Henrick Glaviman q[s]. ende dair inne gepasseert, inden jersten, Heiliger Cruyschart, Cappeteyn deser stat ende meyerien, tot *Tuyl* gelegen, ende gedient met 100 knechten den tyt van eenre maent ende byden Commissarissen vanden oirloighe dair voer nyet meer ontfangen en hadde dan 100 paeyen, dair van hem noch kwamen 20 soulten, voirts hy noch gedient hadde met vier peerden, doen die vianden van *Geldre*, *Heeswyck* ende *Dinther* branden ende in de straet va *Nulant* ende *Roesmalen* waeren, vutgereden was, die vianden te overslaen, helpen keeren ende den huys luyden assistensien te doen, dair voer hem byder Gedeputeerden vande stat ende meyerien toegevueght is 156 Rins. 10 st. ende by Henrick Glaviman q. s. dairop betaelt in huer leste rekening 119 Rins. gul. ende alhier trest beloepende 37 Rins. gul. 10 st.

Volgen nog een aantal andere achterstallige soldijbetalingen en verdere oorlogskosten van vroegere jaren. Voorts bevat dit kapittel nog onder meer andere de volgende noot:

De toren in stads vestingwerken bij de Weversplaats gebouwd.

Item de bouwmeesters deser voirs. stat, tot behoeff en reparatien der selver stat, ende omme eenen nyeuwen thoern aen de weversplaets achter die Joffr. kempen te leggen, ende voer Bamisse 17 geleeght ende gemetst soude zyn, ten bevele ende ordinantie deser stat gegeven ende betaelt 200 Rins. gul.

De geheele uitgaaf was 44,907 Rijns. gul. 16 st. $2^1/_2$ ort.
〃 〃 〃 〃 45,219 〃 〃 11 〃 $^1/_2$ 〃
Nadeelig saldo 311 Rijns. gul. 8 st. $14^1/_2$ st.

N°. 27. Rekening van St. Remeys 1517 tot St. Remeys 1518.

1ste REKENING VAN DIRCX JANS ARNT EGENSS ALIAS SCORCOP, DIRCX VAN CREYELT, ARNT MONIX, HERMAN DIRCX HENRICX PELGROMSS, REYNERS JAN DAEMSS ende ANTONIUS VAN DEN HANENBERCH, ALS ZESTE ZESSE VAN WEGE ONS HEERE DES CONINCX VAN SPAENGEN, VAN LEON, GERNADE, ENZ., HERTOGE VAN BRABANT, ETC., ENDE DESER ZIJNDER GENADE STAT VAN S HERTOIGENBOSSCHE GESEDT, GEKOESEN ENDE GECOMMITTEERT, TOTTEN REGIMENTE, BEWYNDE ENDE POLOTIEN DERSELVER STAT ENDE GECONTINUEERT DEN TYT VAN DRIEN JAIREN LANCK.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, accijnsen en andere belastingen, renten, enz., als voorgaande rekening.

Kapittels 5, 6, 7 *en* 8.

Ontvang van verkochte erfrenten en ook van lijfrenten op één en op twee lijven, eensdeels om daarmede af te doen andere renten ten laste der stad, welke de stad lastig waren en anderdeels tot herstelling, verdere versterking en uitbreiding der vestingwerken: Ende ander die huer (hunne) huysen ende erven, ter cause van dien afgebroken zyn ende genomen, opt Hynthamereynde ende by Heer Adaems (van Mierdens) gasthuys, hueren scaide te restitueren, nae taxatie ende discretie van seker Gedeputeerden by deser stat geordineert, ende dat al op losse ende quyttinge, die erfrenten met 18, lyffrenten op twee lyven thien, ende één lyff acht den penninck, ende al met Rins. gul. van 20 st. stuck, nae desen tegenwoordige evaluatien als hier volght.

Verkochte erf- en lijfrenten om uit de opbrengst andere renten ten laste der stad af te doen en om daaruit stads vestingwerken te herstellen, te versterken en uit te breiden, alsmede tot schadeloosstelling voor daartoe ingenomen huizen en erven op het Hinthamereinde en bij Adam van Mierdens gasthuis.

Alleen KAPITTEL 5, verkochte erfrenten aan 5 personen, wordt met eene som van 2322 Rijns. gulden in ontvang uitgetrokken.

Omschrijving dier verkochte erf- en lijfrente.

KAPITTEL 6 zijn uitgegeven erfrenten aan hen wier huizen voor de versterking en uitbreiding der vestingwerken genomen (onteigend) en afgebroken zijn; van deze 5 erfrenten waren er 4 ten behoeve van gast-, godshuizen en armeninrigtingen, als: aan Heer Adam van Mierdens gasthuis 9 Rijns. gul., S^t. Leonarts altaar in S^t. Barbara kapel 36 st., den huisarmen in de Kerkstraat 6 Rijns. gul. en het groot gasthuis binnen deze stad 4 Rijns. gul., de 5de van 2 Rijn. gul. 10 st. aan Claes Peters Molemeker op het Hinthamereinde, vertegenwoordigende te zamen eene kapitale som van 414 Rijns. gul. 8 st.

KAPITTEL 7 zijn lijfrenten op twee lijven, allen aan particuliere eigenaars van gebouwen en gronden, ter zake als boven, uitgegeven, makende eene kapitale som van 360 Rijns. gul.

KAPITTEL 8. Lijfrenten op een lijf, werden verzegeld en uitgegeven tot

eene kapitale som van 800 Rijns. gul., welke gelden onmiddelijk aan de bouwmeesters werden uitbetaald, zoodat de zes gecommitteerden, daarvan noch ontvang noch uitgaaf hadden.

Kapittel 9.

Ontvang van alderhande en verschillende zaken.

De Gaffelkamer naast het stadhuis tot een wijnhuis voor de Heeren ingerigt.

Inden jersten vanden huyse naest den Raethuysen, die *Gaffel* genoempt, ende voer den Heeren tot eenen wynhuys geordineert ende gemaict is, ende in dier maniere opgehonden wordt, dairomme hier *nyet*.

Afrekening met de meijerij, wegens door de stad voorgeschoten penningen en tot algemeen nut.

Item ter cause vanden extracte, 12 January A°. 18 byden Gedeputeerden vander stat ende der meyeryen van Bamisse 17 tot Bamisse 18, vanden penninghen dairinne verschoeten ende tot gemeynen proffijten uitgegeven, is geaccordeert, dat die stat vander meyerien ontfangen sall 640 Rins. gul., dairvan ghaen zullen, van wegen dier vander voirs. meyeryen alleen aengaende, voer die voirs. vander Gaffelen 15 Rins. gul., voer die wed^e^. Cornelis Dicbier 20 Rins. gul., ende voer een peerde den Heer van *Sevenbergheu* geschenct 40 Rins. gul., tesamenen 73 Rins. gul. ende die afgetoighen blyft alhier, etc

Een paard van 40 Rijns. gul. aan den Heer van *Zevenbergen* geschonken.

De geheele ontvang was 32,146 Rijns. gul. 5 st. oirt.

ONVANGSTEN.

De kapittels als gewoon gebragt, die geene bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

Kapittel 55.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten van Brabant en in andere der stads zaken en van die harer meijerij uitgezonden.

Afgevaardigden ten Hove en ter Staten van *Brabant* en in andere commissien.

De afgevaardigden en Commissarissen waren:

M^r^. Marten de Greve, Secretaris.

M^r^. Henrick de Bye, Klerk van de zes gecommitteerden.

Willem van Achelen.

Jan van Berckel, Schepen.

Reyner Jan Daems, een der zes gecommitteerden.

M^r^. Jan van Vladeracken, Heer van *Geffen*.

M^r^. Frans Tolinck.

Geerlinck de Rover, Schepen.

Jan van Erp Lucass., Schepen.

M^r^. Dirk de Borchgrave, Schepen.

Evert van Doorn.

Ambrosius van den Hanenberch, een van de zes gecommitteerden.

M^r^. Klaas Kuyst, Secretaris.

Lambert van den Boegaert.

Jan de Cock.
Mathys Lambertse.
Jan van den Wyngaert, Hoogschout.
Jan van Baecx, Ridder, Laagschout.
Roelof van den Broek, Schepen.
Goessen van Brecht.

Omtrent de handelingen der Staten van *Brabant* en der afgevaardigden in verschillende zaken komt in dit kapittel het volgende voor:

Vervolg van het proces tusschen de stad en de kanunniken van het Kapittel van St. Jan, ter zake van hunnen wijn- en bierkelder genaamd den papenkelder.

Iden jersten, Mr. Marten die Greve, Secretaris, vnyt ordinancie deser stat, opten 26ten dach Octobri nae *Bruessel* gereyst, omme inder saken tusschen deser stat ende den Capittel hangende, ende den tholl van *Brabant*, te solliciteren ende te wederstaen die importune sollicitatien der selver vander Capittele, ende mits brieven dair op geordineert ende metten posten nade Co. Ma. ende ander Heeren ende groote personagien in *Spaengien* gedirigeert, provisie dair tegens te hebbenen, ende dat leste appointemente in zynen effecte te blyvenen ende contrarie den selven, nyet te laten procederen of voirder commissien te verleenen, etc., voirts met Willemen van Achelen, die sake tegens den tollener van *Antwerpen* te bewaren, ende dairomme gevaceert Mr. Marten voirs. 26 daighen ende Willem van Achelen 11 daighen.

Commissie aan de zes gecommitteerden voor drie jaren gecontinueerd van wege den Koning geauthentiseerd.

Item Meester Henrick die Bye, clerck deser stat ende hueren gecommitteerden, van dat hy op die commissie, by deser stat, den zesse gecommitteerden verleent, ende dairop zy dienen ende drie jaren gecontinueert syn, van wege der Co. Ma. heeft doen auctorizeren, ende voirts inder selver commissie, hen ende deser stat verleent ende geottroyeert, alle renten by deser stat voirtyden vercocht ende noch vercopen sall, ende voirts overgeset ende anderen getransporteert wordden, beneden den justen prys, altyt die selve renten naden selver transporte ende oversette, inde jairlixe betalinge te moigen reduceren, die erfrente tot 18, lyfrenten op twee lyven vercocht op thien ende één lyff op acht den penninck, ende naden prize vanden oversetten ende transporten te moigen quyten, na inhout van den voirs. brieven van ottroye, ende dairomme tot *Bruessel* zynde, gevaceert ende hem betaelt drie daghen q. vz. 54 st.

Commissie naar *Antwerpen*, om aldaar met gecommitteerden uit de Regering te beraadslagen aangaande het aannemen van krijgsvolk tot 's lands verdediging. Proces tegen den tollenaar van *Antwerpen*. Dagvaard der Staten van *Brabant*.

Item Willem van Achelen ende Meester Marten voirs., opten 7en dach van Januario, ter voirs. ordinancie, na *Antwerpen* gereyst, omme aldair te communiceren ende met hen delibreren vanden aen nemen in defensie slantz vanden knechten. Ende voirts na *Bruessel* gereyst, den dach van recht, die dienende was den 12ten Janaary, tegens den tollener van *Antwerpen* te bewaeren, ende wederomme reysende nae huys, quamen ende worden hen gesonden die brieven vander dachvart te bewaeren als vanden 120,000 byder Co. Ma. geheyst vanden lande van *Brabant* ende waeren vuyt elck 25 daighen.

Dagvaard der Staten van *Brabant* te *Lier*.

Item Jan van Berckel, Scepen, Mr. Marten voirs. ende Mr. Reyner Jan Daems, een van de zesse gecommitteerden, vuyt bescryven der Co. Ma.

ende ordinancie van deser stat tot *Lyer*, 4a Merti ter dachvart gereyst, omme metten anderen steden, op die voirs. peticie te antwordden, ende byden Co. af te doen stellen het cesse bydien van den Capittele alhier onbehoirlycke ende met quader saken hadden doen leggen, ende gevaceert elck 22 daighen.

Vervolg van het proces tegen de Kanunniken van het Kapittel van St. Jan.

Item des Maendaighs nae beloken Paesschen, 12 Aprilis, Jan van Berckel, die Heer van *Geffen*, Mr. Frans Tolinck, Reyer ende Mr. Marten voirs., vuyt bescryven ende ordinancie als boven, te samen, tegens die Heeren van den Capittelen tot *Mechelen* gereyst, omme dese stat vander voirs. cesse te excuseren, ende tselve met quader saken ende naratien geleeght was, ende dat te thoenen met littren van certificatien van den Officieren, hoig ende leegh ende ander ombstanden, dat den wyn met recht gearrasteert was van wege des Co. ende anders nyet, ende vaceerde elck in dier saken 6 daighen. Ende want die dachvart ter selver tyt oick dienende was, soe vander voirs. peticien des Co. ende ons genediger Vrouwen, ende oick van den tholl voirs., soe hebben die Heer van *Geffen* ende Mr. Marten voirs., die voirs. saken voirts bewaert, ende alsoe noch die selve gevaceert elck 7 daighen.

Dagvaard der Staten van *Brabant*.

Proces over den grooten Brabantschen watertol.

Dagvaard der Staten van *Brabant* te *Lier*.

Item die selve, 28 Merti wederomme tot *Lyer* gereyst, omme op die voirs. peticien metter Staten te quonsenteren, als gedaen waert, ende vaceerden elck 5 daighen.

Monstering der weerbare mannen in *Maasland*, door den Heer van *Zevenbergen* en stads gecommitteerden te *Heesch* gehouden.

Item Geerlick die Rover ende Jan van Erpe Lucass., Schepenen, ter ordinancie van deser stat ende den Gedeputeerden vander meyeryen tot *Hees* byden Heer van *Sevenbergen* gereden, omme den monster van den dorpen in *Maeslant*, aldair bescreven, naden taxe voirtyde geraempt ende geordineert, te ontfangen, ende gevaceert elck één dach.

Commissie aan den Heer van *Zevenbergen* te *Heeswijk*, om de monsteringen, zoo als voor heen in iedere stad, vrijheid of dorp, voor de drie andere kwartieren, te doen plaats hebben.

Item Geerlick voirs. ende Meester Dirck die Borchgreve, Scepenen, van dat zy gereden waeren tot *Heeswyck* byden voirs. Heer van *Sevenbergen*, omme af te stellen, dat die drie ander quartieren deser meyeryen, alsoe nyet souden bescreven wordden in één plaetse te comen monsteren, soe tselve was tot groeten laste ende costen der selven vander meyeryen, mair in elcke stat, vryheyt ende dorpe te comenen en deden monsteren te ontfangen, na manieren van oudts ende voirtyden dairop geordineert is geweest ende gevaceert elck eenen dach.

Commissie uit stads Regering om volgens den uitslag van die onderhandeling in de kwartieren van *Pedel*-en *Kempenland* de monstering te doen.

Item Geerlick voirs. 7 daighen ende Jan van Erpe Janss. 2 daigen, naevolgende den voirs. concept, hebben die monster helpen ontfangen in *Pedelant* ende dairnae int quartier van *Kemplant*, elck 10 daighen.

Dagvaard der Staten van *Brabant* te *Antwerpen*.

Commissie in de zaak van den grooten Brabantschen watertol.

Item Mr. Marten die Greve voirs., opten 5ten dach der maent van Meye nae *Antwerpen* gereyst, omme aldair die dachvart vander voirs. peticien ende gratuiteyt van onser genedichster Vrouwen te bewaeren. Ende voirts te solliciteren inder sake vanden voirs. groeten Brabantschen watertoll, dairtoe myn Heer die Cancellier ende Mr. Jeronimus die Cock, Secretaris van *Brabant*, Commissarissen inne geordineert waeren, omme ter justificatien

van deser stat vryheyt, informatie dairop te nemenen, ende die getuygen dairop te verhoeren, als zy deeden, ende gevaceert 20 daighen.

Item 26 Meye, Geerlick die Rover ende Jan van Erpe voirs., metten voirs. Heer van *Sevenbergen* tot *Weerd* op de dachvart, aldair geraempt tegens die van *Venloen* van hueren gevangenen, gereyst, omme die sake te vervangen, dat hy byden Heer van *Sevenbergen* vander poirten gehaelt was ende elders vervuerdt, ende gevaceert elck 5 daighen.

Dagvaard te *Weert* aangaande den gevangen Venlonaar door den Heer van *Zevenbergen* van de gevangenpoort gehaald en naar elders vervoerd.

Voorts worden nog eenige commissien aangetroffen ter zake van het bekende proces tegen de Kanunniken van S^t^. Jan Evangelist, te *'s Hertogenbosch*, commissien naar *'s Hage* by de Rekenkamer en de tollenaars in *Holland*, om te aanhooren al zulke gebreken en abuizen, waaraan zij beweerde, dat de kooplieden van *'s Hertogenbosch* zich dagelijksch op de Hollandsche tollen schuldig maakte en wijders, op 3 September 1518 eene commissie naar *Brussel* om met de steden *Heusden*, *Breda* en *Geertruidenberg* te solliciteren tot cassatie van het octrooi waarbij aan *Waalwijk* werdt verleend eene weekmarkt te houden.

Proces tegen het Kapittel van St. Jan.

Commissie naar *'s Hage*, aangaande de overtredingen die men beweerden at dagelijks door de burgers van *'s Hertogenbosch* op de Hollandsche tollen werden gepleegd.

Weekmarkt te *Waalwijk*.

Kapittel 56.

Uitgaven aan bodenloon.

Vele boden waren met de overbrenging van brieven en stukken belast aan de afgevaardigden en gecommitteerden ten Hove, ter Statenvergadering van *Brabant* en in andere commissien zijnde, en worden voorts in dit Kapittel de volgende noten aangetroffen:

Item Gherit van der Hellen, int quartier van *Oisterwyck*, Peter van Bakel, in *Maeslant*, elck 4 daighen, Arnt van Empel, in *Pedelant* ende Jan van Helmont in *Kemplant*, elck 5 daighen, ende elck met eenen plackaet gesonden, dat die Co. Ma. in *Spaengien* met lieve ende wel over comen was ende soe by elcken int zyne processie te ghaen, soe behoert.

Plakaat aan de Meijerij, houdende kennisgeving dat de Koning behouden in *Spanje* is aangekomen. Last om deswegens processie te houden.

Item ten voirs. daige (16 December), Henrick Otten met 2^en^ placcaten aen verscheyden dorpen bynnen *Pedelant* ende *Kemplant* gesonden, omme den ruyteren, met hueren peerden bynnen *Eyndoven* liggende, tot behoerlycken prize ende weerden hoy, stroey ende voeder te brengen.

Plakaat aan dorpen in *Pedel-* en *Kempenland*, om de ruiterij te *Eindhoven* in bezetting, van hooi, stroo en haver te voorzien.

Item 17 December, Arnt van Weilhuysen, met brieven aen den Cappeteyn Monss^r^. Glaude, Gouverneur van *Bethuynen*, dienaer des Heeren van *Ravesteyn* inder meyerye met zynder peerden liggende, gereden, die hy vant tot *Helmont*, omme mits armoede van deser frontieren, in ander plaetsen te willen vertrecken.

Brieven aan Glaude, Gouverneur van *Béthune*, te *Helmond*, om met zijn paardenvolk naar elders te vertrekken.

Item 29 Decembri, Henrick Otten met brieven aende Heeren van *Ysselsteyn* ende *Sevenbergen*, die hy vant tot *Cleve*, gereden, aengaende die vergaderingen vanden knechten.

Brieven aan de Heeren van *IJsselstein* en van *Zevenbergen* over de bijeentrekking van des vijands leger.

Item ten selven daighe, Peter van Bakel, in *Maeslant*, Herman Reynders, in *Pedelant* en Weust in *Kemplant*, elck 5 daigen ende elck met een plackaet gesonden, overmidts tydinge vander vergaderinge der voirs. knechten, opten

Plakaten aan de kwartieren van *Maasland*, *Peelland* en *Kempenland*, houdende last om met

1518.

zijn, ter zake van die bijeentrekking. hun volk gereed te

beenen te zyn met hueren volck van wapenen, nae taxe voertyde dairop geordineert.

Brieven aan den Graaf van *Nassau* te *Mechelen*, ter zake voornoemd.

Item ten voirs. daige, Thonis van Zomeren gesonden met brieven, overmidts der voirs. tydinge vander knechten, aen den Heer van *Nassouwen* tot *Mechelen*, ende brocht antwordt.

Brief aan de Regering van *Breda*, over die bijeentrekking.

Item Willem die Beer, met eenen besloitenen brief tot *Breda*, aengaende die voirs. van *Gelder*.

Brieven aan den Graaf van *Nassau*.

Item 2ª Merti, Peter van Bakel met brieven na *Heusden*, inde *Langstrate* ende *Breda*, aenden Heer van *Nassouwen* gesonden ende brocht antwordt.

Een bode naar *Deventer*, *Grol* en *Lochem*, op kontschap onder het Geldersche krijgsvolk, uitgezonden.

Item ten selven daige, Herman Reynderss omtrent *Deventher*, *Grol*, *Loechem* aende Hooftluden ende onder die knechten, omme tydinge van hueren opset ende vergaderinge te hebbenen, ende brocht brief ende antwordt metten monde.

De Walen trekken naar de *Langstraat*.

Item 14 Merte, Henrick Otten metten Walen gereden, omme die seker te geleyden vuyt deser stat inder *Langstrate*.

Brieven aan den Graaf van *Nassau* te *Breda*.

Item 19 Merte, Henrick Sadelmeker met deser stat brieven tot *Breda* aenden Heer van *Nassouwen* gereden.

Plakaten aan de Schouten van *Oisterwijk* en *Oirschot*, om met hun volk gereed te zijn, ten einde de Gelderschen, te wederstaan.

Item ten voirs. daige, Arnt Loyen met eenen plackaet aende Scouteth van *Oisterwyck* ende *Oirschot* gesonden, dat zy met hueren volck in hueren bedryve, metten clocken slach opten beenen souden zyn, off die knechten aen deser zyden quemen, die te moigen wederstaen.

Brief aan den Heer van *Zevenbergen* te *Heeswijk*.

Item 20 Merti, Jannen die Wuest met eenen besloitenen brief aenden Heer van *Sevenbergen* tot *Heeswyck* gesonden, ende brocht antwordt.

Opontbod naar deze stad der Schouten van *Poelland* en *Maasland* ter zake der ruiterij.

Item Wuest voirs., in *Pedelant* aenden Scouteth ende Peter van Bakel aenden Scouteth van *Maeslant* gesonden, omme alhier ter cause van den ruyteren te comenen.

Last aan den Schout van *Maasland*, om goed te waken en toe te zien.

Item die voirs. van Bakel, alnoch aen den Scouteth van *Maeslant* gesonden, omme te wel te waken ende toe tesien.

Een bode naar *Kleef*, om aldaar onder den vijand te vernemen naar het plan van hunnen veldtogt.

Item 21 Merte, Cornelis van Zille, inden lande van *Cleve*, onder die knechten aldair liggende, gesonden, omme te vernemen waer zy thooft heen mochten hebben.

Brieven op last van den Graaf van *Nassau* en den Heer van *Zevenbergen* aan Graaf Floris van Bueren te *Gorinchem* gezonden.

Item 24 Merte, Gerit van der Hellen, met brieven, ten bevele des Heeren van *Nassouwen* ende *Sevenbergen*, naer Heer Florys van Ysselsteyn gesonden, ter cause der voirs. knechten ende vant den selven tot *Goricum*.

Een gids naar *Breugel* en *Uden*, den Graaf van *Nassau* mede gegeven.

Item 26 Merte, Henrick van den Hamme, vuyt bevele vander Heer van *Nassouwen* tot *Brogel* ende voirts tot *Uden* gereden, omme den selven Heer te geleyden, ende brocht 5 brieven wederomme van den selven aan dese stat.

Een bode naar den vijand in het klooster te *Camp* bij *Meurs*.

Item ten selven daighe, Jan van Ghilze, onder die knechten int cloester, te *Camp* by *Moers* gelegen, gesonden, omme die gelegentheyt vander selven te wetenen.

Brieven van den Heer van *Zevenbergen* aan den Graaf van *Hoorn*.

Item 5ª Aprillis, Henrick Otten met brieven des Heeren van *Sevenbergen* en de deser stat, aenden Greve van *Hoerne* gereden, aengaende den voirs. knechten.

1518.

Item 6ª Aprillis, Henrick vanden Hamme gereden met brieven aen onser genediger Vrouwen ende hueren Raet tot *Mechelen*, ter cause vander knechten die in meyningen waeren in deser quartieren te slaen, ende brocht antwordt.

Brieven aan de Hertogin-Regentes, aangaande de Gelderschen.

Item ten voirs. daighe, Henrick Sadelmeker metten Heeren deser stat in *Pedelant* gereden, omme den monster vander dorpen te ontfangen.

Monstering van het volk van wapenen in *Peelland*.

Item Thonis van Zomeren, met brieven inden lande van *Cleve* aenden Greve van *Nassouwen* gesonden, ende was, mits den nederslach van den knechten, vertrocken.

Brieven aan den Graaf van *Nassau* te *Kleef*, van waar hij vertrokken was, mits de nederlaag der knechten.

Item 8 Aprilles, Henrick Otten met eenen besloitenen brief aen den Scouteth van *Pedelant* ende allen dorpen onder hem gelegen, omme nae hueren taxe te monsteren.

Brief aan den Schout van *Peelland* om het volk van wapenen te monsteren.

Item 9ª Aprillis, Willem die Beer met eenen mandamente ende eenen besloitenen brief, ter cause van der voirs. monster te doen, tot *Heeswyck* aen den Heer van *Sevenbergen* gesonden.

Brief aan den Heer van *Zevenbergen* tot het doen dier monstering.

Item ten selven daighe, Arnt van Empel met eenen plackaet gesonden aen den reysegers in *Maeslant* liggende, omme vutter meyery te vertrecken.

Last aan het krijgsvolk in *Maasland* om de meijerij te verlaten.

Item 12 Aprillis, Henrick van den Hamme tot *Gestel* ende *die Dnngen* gereden, met brieven omme die voirs. peerden ende ruyteren vutter meyeryen te doen vertrecken.

Idem naar *St. Michiels-Gestel* en *den Dungen*.

Item 15 Aprillis, Peter van Bakel met brieven aender stat van *Venloen* gesonden, ter cause van hueren gevangenen byden Heeren van *Sevenbergen*.

Brieven aan de Regering van *Venlo*, ter zake van hun' gevangen burger.

Item Geerlick die Rover ende Jan van Erpe Lucass. van bodenloen, byhen gegeven van dorp ende dorp lopende, ende te comen monsteren.

Monstering van het volk van wapenen.

Item 19 Meye, Symon Dircxss met eenen besloitenen brief gesonden ter cause vander gevangenen van *Venloen* aen Evert van Doern, die hem voirts geseynde tot *Broeckhuysen* aenden Heer aldair, die Doctor van *Geldre* ende brocht antwordt, 6 daigen, en terstont den selven wederomme met drien brieven gesonden aenden Heer van *Sevenbergen*, den Doctor ende Evert voirs., omme ter cause vanden selver op die dachvart dairvan geraempt te *Weert*, te compareren.

Bijeenkomst te *Weert*, ter zake van den Venloschen gevangen burger.

Item 2ª July, Trompken, met eenen besloiten brief aenden Joncker van *Rossem*, ter cause van eenen gevangen, gesonden.

Brief aan den Jonker van *Rossem*.

Item ten selven daighe (10 Augustus), Arnt van Weilhuysen gereden met onsen Heeren Gedeputeerden nae *Breda*, dair zy meynden ons genedichsten Heere dom Fernando te vynden, ende vertrocken was nae *Hollant*.

Commissie naar *Breda* aan don Fernando, die van daar reeds naar *Holland* vertrokken was.

Item 14 Oixt, Weust met brieven tot *Goricum* gesonden, ter cause vander nyeuwe belastinge, zy gesedt hebben opt coeren, ende brocht antwordt.

Nieuwe belasting op het graan te *Gorinchem*.

Item 16 Oixt, Gerit van der Hellen met brieven inden *Haige* aenden Heer van *Sevenbergen* gesonden, omme te vernemen vander vertreck ons genedichsten Heer Dom Verginandus, ende brocht antwordt.

Brief naar *'s Hage* aan den Heer van *Zevenbergen* om tijding aangaande het vertrek van don Fernando.

Item 6 Septembri, Gerit van der Hellen met eenen besloitenen brief gesonden tot *Rossem*, ter cause van den gevangenen.

Brief naar *Rossem* ter zake van de gevangenen.

Kapittel 64.

Uitgaven aan timmerwerk.

Feestelijke viering der aankomst van den Koning in *Spanje*.

Item inde weke Symonis ende Jude, Jan voirs. (van Weert) met zynen knechten tsamen 13 daigen opter merct, rys ende hout helpe stapelen, dair men mede vuerden ende triumpheerde, dat onse genedigher Heer die Co. met liefe ende wel in *Spaengien* over comen was.

Valbrug bij de Vugterbinnenpoort en de lange brug te *Orthen* hersteld.

Item inde weke van S[t]. Hubrechts dach, Jan voirs. met zynder knechten $10^1/_2$ dach getymmert aende valbrug by s'Heylichs Cruyspoirte ende die Langhe Brugge tot *Orthen*.

Item, Jan voirs. met zynen knechten 8 daigen ende inde weke van Lichtmisse 5 daigen aen den Boem, die Buckhoven trappe ende een sprinckgalge dair die conterfaeyter vander schrickelbourgers aen gehangen waert.

Springgalg waaraan een conterfayter werd gehangen.

Kapittel 67.

De aarde uit de rivier de *Dieze* gehaald en daarmede stads vestingwerken verhoogd en versterkt.

Ander vutgheven, den gheenen, die inden somer voirleden, ter oirdinantie van deser stat, hueren gecommitteerden ende ander van den gebueren, die eerde vuytter Dyesen gegraven, aender stat mueren en diversen eynden in sterckenisse vanden selven, gevuerdt hebben, ende nae overcomen vanden selven, vanden drie carren betaelt eenen stuver.

Volgen de door onderscheidene personen gedane karrenvrachten.

Kapittel 68.

Uitgaven voor schenkingen van wijnen en gelagen.

Schenkingen van wijnen en gelagen aan voorname Heeren en Vrouwen.

Daaronder komen schenkingen voor aan:

Den Graaf van *Meenen*.

Den Graaf Floris van *Bueren*, Heer van *IJsselstein*.

De oude Vrouwe van *Zevenbergen*.

De Vrouwe van *Arenbergh*.

De jonge Vrouwe van *Zevenbergen*.

De Vrouwe van *Wisch*.

De Vrouwe van *Brabantzon*.

De Vrouwe van *Palant*.

Den Graaf van *Hoorn*.

Heer Robrecht van *Arenbergh*.

Den Heer van *Nassouwen*, Kapitein-Generaal (24 Merty 1518).

Idem den Heer van *Nassouwen* eene maeltyt op de Gaffelkamer.

Den Heer van *Wassenaar*.

Den Heer van *Rennenberg*.

Den Heer van *Bokhoven*.

Den Graaf van *Bentheim*.

Kapittel 69.

Uitgaven aan alderhande zaken.

Behalve de gewone, steeds in dit kapittel voorkomende zaken, worden daarin de volgende bijzondere aangetroffen:

Inden jersten, Mr. Peter Pelgrom, van te copieren die monstercedullen van den ruyteren tot *Ravesteyn* ende opten maescant onderhouden, 2 st. Item Meester Merten die Greve, van eenre acten byden Staten van *Brabant* geteekent vanden consent van 6000 gul., ter cause vanden onderhouden der voirs. knechten, 2 st. Item een deurweerder vander Cancelryen, van eener executien te doen aenden Officiael van *Arschot*, van eenen Priester de welcken inden *Peel* den poirtier (cipier der gevangenpoirt, tevens ingebieder of deurwaarder), belet hadde executie, quontrarie den ingebot, te doene (contrarie aan het regt van ingebod, executie te doen).

Monsterstaten van de ruiterijen aan den maaskant gelegerd.

Akten van consent der Staten van *Brabant* tot onderhoud dier ruiterij.

Executie aan den Officiaal van *Aarschot* aangaande eenen Priester in de *Peel*, die zich tegen het regt van ingebod der stad *'s Hertogenbosch* had verzet.

Item eenen bode van *Bruessel*, die alhier tydinge brocht, dat onse genedichsten Heer de Co, wel met lieve in *Spaengien* overcomen was, vuyt bevele van den Heeren gegeven 18 st.

Tijding dat de Koning-Hertog behouden in *Spanje* is geland.

Item van steen te rapen tot hagelgeschut ende eerde aender stat muer te vueren, bet. 10 st.

Steenen gebruikt tot hagelgeschut.

Item Meester Henricke die Bye, van dat hy te Hove verleeght hadde, by onsen genedichsten Heer die Co. Ma. te auctorizeren die commissie drie jairen lanck geprorogeert, daar op die voirs. zesse gecommitteerden tegewoirdelyck dienen. Ende voirts renten, beyde, erffelyek ende lyfflyck by deser stat vercocht, ende anderen personen voirts overgeset ofte getransporteert, beneden den justen prys, te wetenen, die erfrenten 18 op 2 lyven 10 ende één lyff acht den penninck, die ten selven justen prys te moigen reduceren, soe int afleggen ende quyten, ende oick inder jairlixe renten te betalen, ende dese stat dair inne altyt de naeste te zyn, betaelt den Audientier voer den zegel 5 Rins. gul. 2 st., voer die copie, ten Hove in de audientie blyvende, 18 st. ende den Secretaris van den groeten ende secreten Raidt, voer syn rapport 2 Phs. gul.

De verlenging der commissie voor de zes gecommitteerden tot stads financien, regering en politie, van stads wege afgegeven door den Koning-Hertog bekrachtigd.

Item Meester Marten die Greve, Secretaris, van dat hy te Hove verleeght hadde, voer een supplicatie metter coppien vander ordinancie dair aen gehecht, inden Raide van *Brabant* overgegeven, als van den tolrechte in *Brabant* deser stat bourgeren toebehoerende, ende midts den welcken bescreveh waert die tollenaer *tAntwerpen* tegens die Gedeputeerden van deser stat, omme afgedaen te hebbenen, dat belet dat deser stat bourgers *tAntwerpen* dagelicx gebuerden, betaelt Meester Geritden van den Dyck, Secretaris, voer dappointemente quia duplex 8 st. Item voer die besloitenen brieven ende copien vander ordinancien dair mededìet ollenaer bescreven waert 16 st. Item ten daige dienende tegens Heer Lyenen van Pottelberge, Ridder, principael tollenaer, ende selven nyet en compeerden, maer seynden eenen van zynder dienaeren, omme te aenhoeren, enz., soe waert byden Heeren vander Recken cameren

Kwestie aangaande den grooten Brabantschen tol.

geoirdineert, naedien sy gesien ende gevisiteert hadden, die voirs. vryheyt ende privilegien vanden tholl ende zyne dienaer aldaer gesonden adverteerende medio ipe dat zyn meester ende hy gehoert souden zyn, deser stat bourgers egheen belet oft turbatie in hueren vryheyt te doen, etc.

Verhoor in de zaak van dien tol, door den Cancelier van *Brabant*.

Item den Cancellier van *Brabant*, als Commissaris inder voirs. saken op die vryheyt deser stat bourgers opten grooten tholl van *Brabant*, ende der possessien dair van zynde *tAntwerpen* te verhoeren, 3 daigen ende sdaigs, nader ordinantie vanden Hove, 3 croonen quia cancellarus.

Item Meester Jeronimo die Cock, Secretaris, die metten voirs. Cancellier *tAntwerpen* gereyst is geweest, ende die voirs. getuigen helpen verhoeren ende wederomme thuys te reysenen, 6 daigen ende sdaigs 2 Peters (gul.)

Krooning van Carel V, als Koning van *Castilien*, *Leon* en *Grenada*.

Brief van den Heer van *Ravestein* aan den Bisschop van *Luik*, om het mandement der Kanunniken van het Kapittel van S[t]. Jan, waarbij het toedienen der Heilige Sacramenten aan de burgers van *'s Hertogenbosch* wordt verboden, buiten werking te stellen.

Mandement van dien Bisschop, waarbij die burgers daarvan worden ontheven.

Brieven van den Koning uit *Spanje* waarbij het appointement tegen gemeld Kapittel wordt gehandhaafd.

Item 6[a] Merti Anno 17 (1517), brieven van wege der Co. Ma. ontfangen, dat zyne genaden gecroent waeren 7 February, als Co. van *Castillie*, *Leon* en *Grenade* ende dairomme processie te ghaen, betaelt ten bevele vanden Heeren, den bode 18 st. Item den Secretaris des Heeren van *Ravesteyn*, van brieven te scryven in favoir van deser stat aenden Bisscop van *Ludick* het cesse af te stellen, dat die vander Capittele pretendeerden in deser stat te leggen, als zy deeden 18 Merte, 18 st. Item 2[a] Aprilis, opten goeden Vrydach, Wolteri Rimigi, Notaris, comende alhier metter relaxatie van den cesse, voer die copie vanden selven, ende byden Deken vanden Capittele te ghaen, gemerkt die brieven van relaxatien, eenen jegelyck te absolveren, 24 st. Ende M[r]. Peter Pelgrom, van te copieren eenen missive van den Officiael tot *Arschot*, voer den Officiael Foram, M[r]. Arnt Boest, alhier residerende, gesonden, den selven vry te latenen van te betalen ennige assysen, noch van te copieren seker brieven vuyt *Spaengien* gecomen, omme te onderhouden tappointement inder saken vanden Capittele gegeven, noch 3 copien van den voirs. cesse alhier geleeght.

Nadere akten tot uitvoering der opheffing van den ban door de kanunniken van S[t]. Jan tegen de burgers van *'s Hertogenbosch* uitgevaardigd.

Item Meester Marten die Greve by hem ten Hove verleeght, nae Paeschen, aan den zwager van M[r]. Charles VerdeRue, duerweerder, voer zynen arbeyt ende sollicitatien by hem gedaen, te vergaderen die Gedeputeerden vanden Staten ende Raide ende anderssins, 12 st. Item Meester Jannen de la Sauche, Secretaris van den Co. ende geordineert byden Heer van *Montaingyns*, voer zyne diligentien vanden brieven die hy des avonts zeer spade expedieerde, ende met eenen bode bestelde aen M[r]. Jannen van der Beke, Advocaet ons Heeren- des Co., omme inder saken tegens die vanden Capittele, terstont te comenen ende te ageren, 25 st. Item den selven bode, mits dien hy inder nacht loopen moste, 10 st. Item M[r]. Rydtschart Barrodot, Secretaris, van seker brieven aen Heeren Jannen van Baecx (Laagschout) gescreven, mits denselven hem bevolen waert, deser stat, omme dat leste appointemente inder saken vanden Capittele gegeven, te onderhouden, tselve assistentie te doene, ende naderhant die brieven verscreven wordden, metter copie betaelt 12 st. Item M[r]. Janne van der Beke voirs., den welcken die Gedeputeerden van deser stat wederomme van *Bruessel* tot *Mechelen* moste nemen, omme die

acte te helpen sollioiteren van tgheene des by den Raidt des Co. inder saken vanden Capittele geordineert was, overmits die President, die Heer van *Sorre*, grote zwaricheyt dairinne maickten, voer twee daigen betaelt 4 Ph^s. gul. 1518.
Item voer die brieven geexpedieert ende gesonden Heeren Jannen van Baecx voirs., ende dair inne begrepen was, dat appointemente ende ordinantie aengaende den cesse, mits oick die Commissie ende mandamente van bevelen ende der instructie dairop geordineert, Meester Janne van der Beke, Advocaet, voer Paeschen lestleden sonder vertreck in deser stat reysden, met regereurster executien te procederen ende ten onderhouden vander appointemente, by dien vanden Capittele tcesse af testellen, den Audientier betaelt 4 Ph^s. gul.

Item Meester Rytschart Barrodot, Raidt, als Commissaris van wegen ons Heer des Co. geordineert, by den Bisscop van *Ludick* te reysenen, omme afgedaen ofte gelaxeert te hebbenen dat voirs. cesse tegens hooghtijt van Paeschen, als gedaen waert, voer zyn salaris betaelt 25 Rins. gul.

'sKonings Commissaris, reist naar den Bisschop van *Luik* om den ban vernietigd te hebben voor het hoogtijd van Paschen.

Item, alsoe die ruyteren ende voetknechten, vuyt *Vrieslant* ende *Denmarcken* comende, tot 7 oft 8000 vergadert zynde, en liggende, in den lande van *Geldre* by dese frontieren, int lant van *Hoerne* ende over quartier van *Geldre*, tot overlastinge van alle hen landen ende steden, ende zeer beducht zynde in desen quartieren te slaen; soe is alhier gecomen, van wegen ons Heeren des Co., tvolck van wapenen van zynder oirdinantie met hueren peerden, als: die Heer van *Nassouwen*, Capeteyn Generael, die selve te helpen resisteren ende huer vergaderingh te straffen, als omtrent den heilighen Paesch dach voer *Venloen* gedaen waert, alsoe dat die peerden des voirs., ter ordinantie vander stat ende begertte vander meyeryen, inder stat bynnen blyven logieren, omme opten huysman nyet te schedigen, ende dies soude die stat ende meyerye, voer elck peert den ruyteren des nachts te bathen comen drie oirt. st. Ende in derjersten alsoe betaelt Symon Blicmam indenZwarten Leeuwe van de peerden die hy geloigeert heeft, te wetenen, enz. Volgt de lijst der in de verschillende stallen, van herbergiers en particuliere burgers, gestalde paarden der ruiterij, tot een getal van ongeveer 400.

Het Geldersche leger gesterkt met *Friesen* en *Denen*, bij de grenzen in het land van *Hoorn* en in het overkwartier van *Gelder* gelegerd. Het volk van wapenen ter ordonnantie des Konings-Hertogs onder het bevel van den Graaf van *Nassau* Kapitein-Generaal, stelt zich daartegen over. De vijand wordt omtrent Paschen door den Graaf van *Nassau* nabij *Venlo* geslagen. De ruiterij van den Graaf te *'s Hertogenbosch* gelegerd.

Item alsoe die vander Capittele, prima Merti pretendeerde twee waigenen met wynen boven hueren taxe, ende quontrarie den appointemente onses Heeren des Co., in hueren kelder te brengenen ende inne te doene, ende tselve vernemende, bleef den wyn buyten die Hynthamerpoirte, die poirte toegesloitenen totter tyt toe, dat byder stat voirder gedilibereert soude zyn, ende omme denselven wyn nyet te vercorten, diversen persoenen van waken gegeven 34 st. Item Huigh die Mesmeker, van Pickenpoirte te wachten, dat aldair egeen wyn voer die vanden Capittele innecomen en souden, gewacht $8^1/_2$ dach. Item Wouter Bott, alsoe gewacht die Hynthamerpoirte, item Willem Voss, die Hekele aent Volregat.

De Kanunniken van S^t. Jan willen twee wagens met wijn boven hunnen gestelden tax in hunnen wijnkelder doen brengen, waartegen stads Regering zich verzet met die wagens in beslag te nemen en te bewaken zij doet ook de overige toegangen der stad tegen verboden invoer bezetten.

Item Gielys van Parys, bode, vutter Cancelryen tydinge brengende, dat onse Heer die Co. groote victorie hadde in *Affrica*, in sterckenisse vander heyligen Corsten gelove, bet. 10 st.

Groote overwinning door den Koning van *Spanje* in *Afrika* behaald.

Mandementen des Konings-Hertogs, aangaande de vrijheid van de tollen voor de burgers van 's Hertogenbosch.

Item eenen deurweerder vuyt *Hollant*, voer copien van tween mandamenten, by den Co. verleent op die vryheyt vanden tollen in *Hollant* ende *Zeelant*, 25 st. Item die Gedeputeerden in *Hollant* wesende ende te communiceren hadden metten tollenaers ter *Gauwersluys*, *Geervlyet*, etc., omme die selve te onderwysen met vele redenen, navolgende deser stat privilegien huer poirters nyet te vercortten ende alsoe om beters wille hem geschenct een gelaigh, belopende 20 st.

Gelagen op de Gaffelkamer aan de Heeren van Zevenbergen en van Batenburg.

Item Amelys van Ampstel, weert opter Gaffelen, ten bevele vander Heeren en den Gedeputeerden vander meyeryen, van eenen gelaighe by hen geschenct den Heer van *Sevenbergen*, beloepende 4 Rins. gul. 11 st. Ende noch een gelaigh alsoe geschenct den Marscalck van *Cleve*, *Batenborch*, belopende 4 Rins. gul. 7 st. ende vut saken vanden extracte byden platten lande gepasseert.

Een tweede onthaal, den Heer van Zevenbergen op de Gaffel geschonken ter zake dat hij den Venloschen gevangen burger aan de stad schonk.

Item noch alsoe ende vuyt saken voirs., mits den extracte betaelt ende opter Gaffelen int gelaigh afgesproken, 12 Rins. gul. 10 st., ende noch een gelaigh aldair geschenct de Heer van *Sevenbergen*, nadien hy den gevangen van *Venloen* der stat schencten, beloepende 4 Rins. gul. 10 st.

De geheele uitgaaf was 36,263 Rijns. gul. 9 st. 33 mithen.
„ „ ontvang „ 32,146 „ „ 5 „ ort.
Nadeelig slot 4117 Rijns. gul. 4 st. 21 mithen.

N°. 28. **Rekening van St. Remeys 1519 tot St. Remeys 1520.**

3de REKENING VAN DE VOOR DRIE JAREN GECONTINUEERDE GECOMMITTEERDEN, DIRCX SCORCOPS C. S.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, accijnsen en andere belastingen, enz., als in vorige rekeningen.

Kapittel 5.

Verkoop van lijfrenten, om uit de opbrengst daarvan, een gedeelte der vestingmuur om den Vuchterendijk te bouwen.

Ander ontfanck, comende van vercochten lyfrenten op een lyff, byder voirs. stadt, 16 Novembri Anno 1519, tot behoef van den bouwmeesteren, omme dat Vuchtereynde eensdeels mede ende voirts te ommueren, vercocht den penninck thien.

De opbrengst dezer renteverkoop was 1005 Rins. gul.

Kapittel 6, 7 *en* 8.

Andere verkochte lijf- en erfrenten.

Zijn mede ontvangsten van verkochte lijf- en erfrenten, eensdeels om uit de opbrengst te voldoen de beden den Hertog toegestaan en anderdeels, om daarmede oude renten, in tijde van nood tot stads schade vercocht, te dooden·

Kapittel 9.

Ontvang van alderhande saken.

Item van den Convente van den Bogaerden, ter cause dat zy clercken ende scholieren, die in deser stadt ter scholen ghaen in hueren cost gehouden hebben, ende voer hueren byer accyns daervan, nae overcomen daervan gedaen, ontfangen 9 Rins. gul. 6 st.

Afkoop van den bieraccijns door het Convent van de Boogaarden, voor het bier door de Klerken en scholieren binnen *'s Hertogenbosch* te school gaande en in dat Convent wonende, gebruikt.

De geheele ontvang was 40,852 Rijns. gul. 7 st. 40½ mith.

UITGAVEN.

De kapittels als gewoon gebragt, die geene bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

Kapittel 7.

Uitgaven van penningen aan onsen Heer den Keizer als Hertog van Brabant voor de loopende bede, met meer andere toegestane penningen.

Bede aan den Keizer als Hertog van *Brabant* betaald.

Item den voirs. Ontfanger (Peter van Balen), ter cause van den voirs. beden ende consenten ende onsen voirs. Heer den Keyser S^t^. Jansmisse 1520 verscheenen, te wetenen vanden 150,000 ₰ Artois, voer één jair, nae die expiratie vanden 120,000, geconsenteert omme *Vrieslant* te lossen, ende dit voer den jersten tweesten termyn, beloepende 4841 ₰ 6 sch. 9 d^n^., etc.

Bede toegestaan om *Friesland* te lossen.

Kapittel 9.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Gezwoornen, Raadsheeren, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten van Brabant en in andere der stads zaken en van die der meijerij uitgezonden.

De afgevaardigden en Commissarissen waren:

Afgevaardigden ter Staten van *Brabant*, ten Hove en in andere commissien.

Willem van Achelen, Raadsheer.
Mr. Marten de Greve, Secretaris.
Jan van Erp, Schepen.
Mr. Klaes Kuyst.
Heer Jan van Baecx, Ridder, Laagschout.
Arnt Monix.
Jan van Berckel.
Geerlinck de Rover.
Ambrosius van den Hanenberch.
Jan van Kessel, Schout van *Boxtel*.
Herman van Deventer, Schepen.
Evert van Doorn.
Mr. Frans Toelincx.
Reynert Jan Daemss.
Goyart van Middegael, Raadsheer.
Herman Pelgrom.

Omtrent de handelingen der Staten van *Brabant* en der afgevaardigden in verschillende zaken, komt in dit kapittel voor:

Verzoek tot hernieuwing van het mandement der oude loterij en tot het houden van twee andere loterijen te *'s Hertogenbosch* in den tijd van vier jaren.

Item 16 January, Willem (van Achelen, Raadsheer) ende Mr. Marten (de Greve, Secretaris) voirs., ter ordinantie als bove (der stad), wederomme nae *Mechelen* ende *Bruessel* gereyst, omme die voirs. saken voirts ten eynde volgende, ende te impetreeren ende doen removeren, dat mandamente vander ouder lotinge, dat geexpireert was, ende twee nyeuwe lotingen binnen 4 jairen in deser stat te moigen opsetten, ende oick die sake tegens tCapittele hangende te vervolgen.

Commissie ten Hove om te verzoeken brieven van voorschrijving aan den Bisschop van *Luik*, ten einde de stad te verschoonen ter zake van het proces tegen het Kapittel van St. Jan.

Verzoek om provisie tegen den Graaf van *Megen*, wegens het beletten van het regt van ingebod.

Item 13 Aprillis, na Paeschen, ten bevele vander Heeren ende deser stat, mr. Marten voirs., naden Hove te *Bruessel* gereyst, omme deser stat te excuseren aenden Biscop van *Ludick*, aengaende die saken tegens tCapittele hangende, mitsgaders te exhiberen die brieven, ter cause vanden selven, van boven vuyt *Duytslant* gesonden, ende voirts die sake vander voirs. tolle te solliciteren. Ende oick te impetreren provisie tegens den Greve van *Megen*, de welcke dese stadt in huer jurisdictie ende ingebot, hebben (de) in den lande van *Megen*, grotelick turbeert ende quontrarieert.

Commissie naar *Brussel* om den Keizer bij zijne aankomst uit *Spanje* te verwelkommen.

Item 8 Juny, Heer Jan van Baecx, Riddere, Leeghscouteth, Arnt Monix, Jan van Berckel, Geerlick die Rover ende Ambrosius van den Hanenberch, ter ordinantie als boven, nae *Bruessel* gereyst, mitsdien ons Heer die Keyser vuyt *Spaengien* gecomen was, Zyne Keyserlecke Ma. willecommen te seggenen ende gevaceert elck 12 daigen.

Aankomst des Keizers te *Brussel*.

Dagvaard der Staten te *Brussel*.

Item ons Heer die Keyser, vuyt *Spaengien* als voer gecomen zynde, ende zyne genaden te *Bruessel* innequamen, ende die dachvart aldair bescreven was, met brieven deser stadt, wairt Meester Marten voirs. bevolen op die selve dachvart met Jannen van Berckel te blyven ende die te helpen bewaeren, ende die propositie ende begerten, aldair den Staten opgedaen, te aenhoeren, alsoe gevaceert Jan van Berckel 16 daigen ende Meester Marten 32 daigen.

Dagvaard der Staten te *Gent*.

Item 24 July, Jan van Erpe, Schepen, Geerlick die Rover ende Mr. Marten voirs., vuyt bescryvene ons Heere des Keysers ende ordinantie van deser stadt, tot *Ghent* ter dachvart gereyst, omme naerder te aenhoeren die openinge ende peticie ons Heere des Keysers voirs., ende gevaceert elck 26 daigen.

Dagvaard der Staten te *Brussel*.

Item 27 Oixt, Jan van Erpe, Mr. Frans Toelinck, Reinier Jan Daemss ende Mr. Marten voirs., ter oirdinantie ende bescryven als boven, tsamen nae *Bruessel* ter dachvart gereyst, ende metten anderen steden, dair vele swaricheiden inne gebuerden, op die peticie te voerens gedaen, antwordt te ghevenen ende vaceerde elck 12 daigen.

Dagvaard der Staten te *Antwerpen*, aangaande de petitie tot continuatie der bede van 150,000 gul. en 200,000 goudguldens.

Item 19 Septembri, Jan van Erpe, Herman van Deventher, Scepen, Mr. Frans Toelinck, Herman Pelgrom ende Meester Marten voirs., ter oirdinantie ende bescryven als boven, tsamen gereyst omme te bewaeren die dachvart van den Staten van *Brabant*, alsdoen dienende bynnen der

stadt van *Antwerpen*, aengaende der peticie vander continuatien vanden beden als van 150,000 gul. ende vander 200,000 gouden gul. te concluderen ende op die gratie dairinne te verwerven, ende soe metten anderen Staten te consenteren, als gedaen waert, nae innehoudt der akten dairvan zynde; ende gevaceert Erp voirs., 13 daigen, Deventher, Toelinck ende Pelgrom, elck 11 daigen, Mr. Marten, vuyt dien hy mede die conclusie vander selver dachvart van dair voirts tot *Loven*, omme te solliciteren die behoeften vanden affslach ende gratien deser stadt, dairtoe hy met groter moyten ende zwaricheyden ten leste nae appeteyte ende meyninghe vander stadt gecomen, is 32 daigen.

Kapittel 10.

Uitgaven aan bodenloon.

Behalve de uitgezonden boden, met brieven aan de Gedeputeerden en Commissarissen der stad, ter Statenvergadering, ten Hove en in andere commissien, aan de steden, vrijheden en dorpen in de vier kwartieren der meijerij van *'s Hertogenbosch*, om hunne Gedeputeerden naar *'s Hertogenbosch* te zenden, ten einde met Gecommitteerden der stad te beraadslagen op de gemeene verdediging en het gezamentlijk dragen der lasten van dien, worden in dit kapittel nog de volgende merkwaardige aanteekeningen gevonden. Bodenloon in verschillende zaken.

Item 22 Octobri, Jan van Heze, gesonden met brieven tot *Megen* ende *Ravesteyn*, omme wel toetesien, gemerct die Geldersse een heymontlycke vergaderingen (maakte). Brieven aan *Megen* en *Ravestein* om goed toe te zien, daar de Gelderschen in het geheim een aanslag voorbereide.

Item Symon Dirixs, van gelycken alsoe gesonden tot *Huesden*, *Woricum* ende *Gorichem*. Idem aan de steden *Heusden*, *Woudrichem* en *Gorinchem*.

Item Peteren van Bakel, met brieven deser stadt tot *Eyndoven* gesonden omme wel toe tezien. Idem aan de stad *Eindhoven*.

Item Dircken Vonck, twee reysen onder die voirs. vergaderinge der Gelderssen gesonden, omme van hueren opsette te moigen vernemen. Een kondschapper onder de Gelderschen gezonden om van hun opzet onderrigt te worden.

Item 10 Novembri, Dircke Fonck gesonden inden leger ende den knechten van *Bruynneswyck*, tot *Hildesom* ende *Munster* omme tgelech dairvan te wetene. Idem in het leger der Brunswijkers te *Hildesom* en *Munster*.

Item 11 Decembri, Dircke Fonck voirs., met deser stat brieven boven int lant, aen den Heer van *Sevenbergen* gesonden, omme zyn advys te hebbenen, ende int scryfte te brengenen zyn rappoirt, gedaen vanden lesten appointemente, inder saken vanden Capittele gegeven, dairvan hy antwoirdt brocht ende was dairomme vuyt geweest, reysende thuenens ende keerens 90 daigen. Een bode aan den Heer van *Zevenbergen* in *Hoog-Duitschland* gezonden, om zijn advies en om zijn mondeling gedaan rapport, aangaande de kwestie van het Kapittel van St. Jan in schrift te brengen.

Item 7 February, Jan die Weust aenden Scouteth tot *Engelen* gesonden, als vanden formen vanden steen, elck op zyn groete voirtaen te backen. Steenbakkerij voor de stad *'s Hertogenbosch* te *Engelen*.

Item 20 Merte, Jan van Heze met eenen plackaet inden dorpen van *Roesmaelen*, *Nulant*, *Geffen* ende *Orthen* gesonden, omme den zomerdyck tot *Empel* te helpen, ten proffyten van den gemeyn lande, op te graven ende maken. Opgraving van den zomerdijk te *Empel* door de stad bevolen.

1520. Steenbakkerij voor de stad, te *Empel.* Item 27 Merte, Weust den bode tot *Empel*, metten forme van den steen gesonden, omme dairnae voirtaan te backen.

Opgraving en ruiming der rivier de *Aa.* Item 2a Juny, Thonis van Zomeren met eenen placcaet tot *Roesmalen* en *Berlicum* gesonden, omme te comen helpe grave ende ruimen die *Aa.*

Kapittel 21.

Weggraving der aarde uit den *Burgt* der stad *'s Hertogenbosch*, om daarmede stads vestingwerken te versterken.

Ander vutgheven den gheenen diewelcke ter ordinantie van deser stadts hueren Gecommitteerden ende ander vander gebueren, die eerde in de borcht liggende, vuytgegraven, aender stat mueren achter Jan Heyms met carren te doen vueren, ende dat by diverse alyckvegeren, nae overomen met hen gedaen, als vander carren een oirt stuver.

Kapittel 22.

Schenkingen van wijnen en gelagen aan voorname personen.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen, gelagen, ens.

Daaronder komen schenkingen voor aan:

Mr. Adolf van der Noot, Raadordinaris in *Brabant.*

Den Heer van *Bokhoven.*

Den Cancelier van *Weerdenborch.*

De Vrouwe van *Zevenbergen.*

Den oversten Cappeteyn van den overlenschen knechten, ende binnen deser stadt liggende, opter Gaffelen byden Heeren geschenct een gelach van 5 Rins. gul. 13 st.

Graaf Wolffganck . . . . .

Heer Jan van Doorn. Domheer te *Keulen.*

Den Docter van *Zevenbergen.*

Den Heer van *Postel.*

Joncker Leonart van *Zevenbergen*, byden Heeren opter Gaffelen geschenct een gelaigh beloepende 3 Rins. gul. 6 st.

Kapittel 23.

Uitgaven aan alderhande saken.

Behalve de gewone, steeds in dit kapittel voorkomende posten van uitgaven, komen de navolgende merkwaardige zaken voor:

Onderzoek naar de regten der stad *'s Hertogenbosch*, om des Zaturdags ter markt den stapel van ossen te houden, waartegen de stad *Lier* zich verzette.

Item Victoeren van der Molen, Rentmeester ons Heeren des Conincx in deser quartieren, by commissie des selfs ons Heeren des Conincx, van seker informatie te nemenen op deser stat vryheit ende possessie, dair niemanden dic contrarie ende gedenckt, vanden stapel vanden ossen gehadt, altyt des Saterdaighs alhier opter merct, twee uren te stapel moeten staen, ende die vryheit te houden, byden selven Rentmeester, mits oppositie dier van *Lyer*, vele ende diverse getuigen dairop verhoert, achtervolgende zynre voirs. commissie.

Commissie naar deze stad gezonden, om tusschen haar en

Item Meester Adolph van der Noot, Raidt ordinaris in *Brabant*, metten zegeler van *Ludick*, als Commissarissen deser stadt wesende inder saken

1520.

tusschen deser stat ende dien vanden Capittele hangende, omme die inden besten te vereenigen, ende van des dair van geboert ende geschiet weer, deugdelyck te rapporteren, etc., denselve bet. ende geschenct 5 Ph^s. gul.

het Kapittel van St. Jan, eene schikking te treffen ter zake van het hangende proces.

Item Jan Colet, deurweerder, vuyt bevelen vanden Heeren gegeven, omme ten Hove te impetreren, provisie tegens die ombehoirlycke imbitien die alhier byden Cappelaenen opten predickstoel peredicten, te executeien gestelt waeren, contrarie den privilegien van deser stadt, te wetenen „ yemont die yet sculdich weer oft gelt, have ofte cleynoden oft ander goet secretelyck onder hebbende, ende oick oft openbair weer, wel verstaende vander weduwe Dircx, die zwager was Gerits van Wyck, alias op die Tralye, opten pene van den banne ende andere zware censueren, tot behoeff vander sculdeneren, die te motten openbaren ende voirts te brengenen" voer die mandamenten ende ander requesten dair van overgegeven metten copien.

Verzet van de Regering der stad *'s Hertogenbosch* tegen de Geestelijkheid, welke in strijd met de privilegien der stad, in het gebied van den burgerlijken Regter traden, door opentlijk van den predikstoel den ban en andere zware censuren af te kondigen tegen hen die zekere goederen niet aanwezen of te regt bragten.

Item Henricken van der Wyckt, deurwerder, van dat hy met eenen mandamente ons Heere des Conincxs gevacoeert heeft, opt bescryven ende trecht vanden innegebot deser stadt, over langen jairen geuseert heeft gehadt int greefscap van *Megen*, dair die selve van *Megen* hen tegens opponeren, ende alsoe byden selven duerwerder, jerst vanden voirs. auden costumen ende herbrengen informatie dair op te nemenen.

Proces aangaande het regt van ingebod der stad *'s Hertogenbosch* in het graafschap *Megen*.

Item die selve, noch van een mandamente ten Hove te doen verneyeuwen, aengaende der weeckmerct van *Waelwyck*, by den Heere van *Nassouwen* ende dien van *Huesden* geimpetreert, gemerct selver overjairt was, den Secretaris voer zyn recht 30 st., ende van te copieren die supplicatie by die van *Waelwyck* dairtegens overgegeven, ende byden Bourgemeesters van *Huesden* met hem gedraigen.

Weekmarkt te *Waalwijk*.

Item een bode van *Dort*, bodenbroet heyschende, dat ons Heer die Coninc vuyt *Spaengien* aen deser zyden wel overcomen zoude zyn, den selven ten bevele van den Heere geschenct 3 Hours. gul. Item 9 Juny, by Meesteren Marten die Greve, van *Bruessel* alhier brieven gesonden, aengaende der compst ons Heere des Conincxs voirs., ende ter cause van dien, alhier te triumpheren met vueren ende blyde ende vrolick te wesenen, bet. huer twee 38 st. ende Gielys van Parys, bode in *Brabant*, 11 Juny van gelycke tydinge te brengenen 4 st.

Tijding dat de Koning-Hertog uit *Spanje* behouden in zijne *Nederlanden* is aangekomen.

Brieven van M^r. Marten de Greve uit *Brussel* aangaande die komst, waarvoor te *'s Hertogenbosch* vreugdebedrijven werden bevolen.

Item Cornelis van Zelle, bode vuyt *Zeelant*, zeker tydinge brengende, dat hy tot *Vlissinge* gesien hadde den Coninck vutten scepe gaen, ten bevele van den Heeren, den selven gegeven 6 Rins. gul.

Landing van den Koning-Hertog te *Vlissingen*.

Item den costeren van St. Jans kercke, ter cause vander compst des Co. voirs., twee reysen de grote clocken geluydt 16 st. Ende den beyerman van *beyeren* $2^1/_2$ st.

Die landing door klokkengelui en het bespelen van het klokkenspel aangekondigd.

Item voer 100 rysboorden, totten harden houdt gecocht omme te vueren, 13 st., van hout ende peck thonnen dairtoe, voer het Raethuys te halenen ende tvuer te makenen, 9 st. Item Henricken de Lepper 14 pecktonnen,

Vreugdevuren te dier gelegenheid.

Lambrecht van Uden 13 ende Peter Houtappel 4 tonnen dairtoe gelevert, mede verbrant, tstuck $1^1/_2$ st.

Vorm van den steen te *Engelen* en *Empel* voor de stad gebakken.

Item vanden vormen te doen bynden, dairmen den steen tot *Engelen* ende *Empel* in formeren soude om te backen, 8 st.

Vervolg van de handelingen in het proces over het regt van ingebod te *Megen*.

Item alsoe deser stadt, ter justificatien van huer jurisdictie vanden ingebot ende den bescryven int greefscappe van *Megen* hebbende, hadde doen inne gebieden by Claesse Gheelmans, poirtier, Jannen Mercelis, Scouteth, Jannen Huyckman, Dircken die Cock ende Jannen Berwen, ingesetenen van *Megen*, die alhier compareerde ende waeren gehorsam den selven ingebot, tot Willem van Haerens betaelt voer huer montcosten ende wederomme thuys te reysen 14 st. oirt.

Klokkengelui over het afsterven van den Koning van *Arragon*.

Item den costeren van S^t^. Jans kercke, vuyt bevele ende scryven ons Heeren den Co., mits der doot van seligen den Co. van *Aragon*. te luyen die grote clocke, in refrigerm. zynre siele, alsoe geluidt vander maent July tot Bamisse toe, makende 64 daigen ende sdaigs 1 st.

Nieuwe vestingmuur om den Vuchterdijk aan de zijde van S^t^. Corneliskapel.

Item, alsoe dese stadt die nyeuwe muer opten Vuchterendyck, aen de zyde van Ste Cornel. capelle, heeft byden bouwmeesteren doen leggen ende metsen, ende dat doir sommige der gueden luyden erven, ende ter cause van dien, die selve nyeuwe muere is geleeght doere den camp van M^rn^. Goyarden vander Bruggen, dairby den selven is geargert ende gemindert, ende byder stat hem in recompensien van dien versegelt opten lyve van Ermgarde 7 Rins. gul. den penninck 9, ende hiervoir mede metten anderen lyffpensioenen inder ontfanck gestelt ende nyet dairvan ontfangen, dairomme die hier wederomme inden vutgeven gestelt q. vz. 63 Rins. gul.

De geheele uitgaaf was 43,396 Rijns. gul. 13 st. $22^1/_2$ mith.
" " ontvang " 40,852 " " 7 " $40^1/_2$ "
Nadeelig slot 2544 Rijns. gul. 5 st. 30 mithen.

N°. 29. **Rekening van St. Remeys 1520 tot St. Remeys 1521.**

1ste REKENING VAN DIRIX SCORCOPS C. S., ALS TEN TWEEDE REIS VOOR DRIE JAREN GECOMMITTEERT, GEZET EN GEKOZEN VAN WEGENS ONS HEER DES KEYSERS ALS HERTOIGE VAN BRABANT ENDE DESER ZYNDER GENADEN STADT VAN 'S HERTOGENBOSCH.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, accijnsen en andere belastingen, pachten, grondrenten en chijnsen, als in vorige rekening.

Aan het slot van kapittel 1, **ontvang van verpachte accijnsen**, staat echter:

Item van den navolgende acssynsen, te wetene: *tVestgelt*, beide *die Muntelkes*, ende voirts die *vier visscheryen*, tot *Vucht*, in de *Aa*, tot *Orthen* ende inde voirs. *Muntelkens* gelegen, met meer andere *Bruecken* ende *Kueren* etc., soe die selve asseynssen, byder stadt, geassigneert ende toegevueght zyn byden bouwmeesters te ontfangen, ende deze stadt dairmede te repareren ende starck te makenen, ende rekening dairvan houden selen, dair omme alhier *nyet*. 1521. Opbrengst van accijnsen en andere middelen der stad *'s Hertogenbosch* aangewezen, om daaruit de vestingwerken te herstelllen en te vermeerderen.

Kapittel 5.

Ander ontfanck komende van lyffrenten, 10 Aprilis op één lyff byder voirs. stat Anno 21 nae Paeschen vercocht, den penninck thien, ende ten selven prieze altyt te moigen lossen, op die termynen van Bamisse ende Paeschen jairlicx te betaelenen, ende dat in munten van Ryns. guldenen van 20 st. den gulden te rekenen, ende jerst ten eynde ende ordinantie, dat Vuchtereynde, achter Ste. Cornelis cappelle, voirts te ommueren by den bouwmeesteren, etc., als hier volght: Verkoop van lijfrenten ten laste der stad, om uit de opbrengst de vestingmuur achter St. Cornelis kapel verder te voltooijen.

Vijf lijfrenten, tot een gezamentlijk bedrag van 50 gul. jaarlijks, werden voor 500 Rijns. gul. verkocht.

Kapittel 6.

Andere lyffrenten op één lyf, byder voirs. stat noch vercocht den penninck thien, endealsoe altyt weder omme te moigen lossen ten priese ende munten als boven, omme dairmede te betalen onsen Heeren des Keysers bede, te Corsse 20 ende St. Jansse 21, synen genaden verschenen ende gevallen, ende op diverse termynen ende personen. Idem, om daaruit de verschenen keizerlijke bede te betalen, enz.

Zes en veertig lijfrenten tot een gezamentlijk bedrag van 340 Rijns. gul. 10 st. st. werden verkocht voor eene som van 3405 Rijns. gul.

Daarenboven werd nog aan Lambrecht van Oss, verwer op het Hinthamereinde, eene rent op zijn lijf verzekert van 2 Rijns. gul. jaarlijks, zulks in voldoening van de door hem geleden schaden, wegens het bouwen van stads vestingmuur om het Hinthamereinde, over zijn erf aangelegd.

Kapittel 7.

Ander ontfanck van erffrenten, by deser stadt, by gemeynen accorde vercocht ende besegelt, omme metten penningen dair van comende te lossen, quyten ende af te leggen alsulcke 400 Ryns. gul. losrenten voirtyden der stat van Mechelen geloeft ende versegelt Anno 85 (1485), int afcoepen vanden heysch vanden 12ten penninck, byden Roemschen Coninck alsdoen begeert, van allen gueden, by eenen jegelick in Brabant geseten, hebbende, etc., ende dat met Ryns. gul. van 20 stuiveren den gulden, te rekenen op die termyn van prima Octobri ende Aprilis jairlicx verschynende, den penninck 18, ende altyt alsoe wederomme te moigen lossen. Verkoop van erflosrenten ten laste der stad, om uit de opbrengst te kwijten 400 Rijns. gul. losrenten in het bezit der stad *Mechelen* sedert 1485 de stad *'sHertogenbosch* geschoten, om daarmede af te koopen den eisch van den 12de penning door den Roomsch Koning van alle goederen in *Brabant* gevraagd.

Het bedrag der aan 11 personen verkochte erfrenten was 378 Rijns. gul. 9 st., vertegenwoordigende eene verkoopsom van 6668 Rijns. gul. 2 st.

Kapittel 8.

Andere verkoop van erflosrenten om daarmede af te lossen losrenten in vorige tijden tegen hoogeren prijs door de stad verkocht.

Ander ontfanck van erflosrenten by deser stat vercocht ende versegelt, om dairmede te lossen, quyten ende afleggen tot meerdere proffijten, andere losrenten, voirtyden, in tyden vanden oirloige tot lichteren prysen versegelt, nae vercleren vanden vutgeven in deser rekening.

De daarvoor ontvangen gelden bedroegen 1728 Rijns. gul.

Kapittel 9.

Verkoop van erfrenten ten laste der stad, om uit de opbrengst de som van 7000 Rijns. guldens te voldoen, zijnde stads aandeel in de oorlogskosten door de Staten van *Brabant* den Keizer toegestaan in den oorlog tegen *Frankrijk*.

Ander ontfanck, noch komende van erfrenten by deser stat verkocht in Septembri 21, omme dairmede te betalenen die somme van 7000 Ryns. gul., wesende deser stat porcie, by brieven van gratie, in den quonsente byder Staten van Brabant onsen Heer den Keyser gedraigen, van 150,000 croonen tot synder affairen ende lasten vanden tegenwoirdigen oirloige hebbende, tegens die Franchoysen ende Heer Robbrecht van Arenborch, int beleggen van Longin, Moson ende Masiers, etc., nae inhoudt der acten dairvan synde, ende dit diversen persoenen.

Hiervoor werd eene som van 6380 Rijns. gul. ontvangen.

Kapittel 10.

Ontvangsten van alderhande zaken.

Een halve plaats onder de pui van het stadhuis verhuurd aan Adriaan Roelofs, om aldaar zijne boeken en geschilderde prenten uit te stallen en te verkoopen.

Item van Arnden Dircx, cremer, vander halver plaetse voer der ponyen van den Raethuys (de voorpui of hooge stoep van het stadhuis) om aldair zyne cremerye voer te doen ende vercoepen, etc. 6 Rins. gul. ende van Adriaen Roelofs, voer dander helft, omme zyn boecken ende gemaelde brieven te vercoepenen 4 Rins. gul.

De geheele ontvang was 49,153 Rijns. gul. 14 st. 34 mithen.

UITGAVEN.

De kapittels als gewoon gebragt, die geene bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

Kapittel 57.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, Gedeputeerden, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ter Staten van Brabant, ten Hove en in andere der stads zaken en van die harer meijerij uitgezonden.

De afgevaardigden en Commissarissen waren:

Mr. Marten de Greve, Secretaris.

Evert van Doorn.

Jan van Kessel, Schout van *Boxtel.*

Jan Wouters, Schout van *Geldrop.*

Mr. Henrick de Bye.

Heer Jan van Baecx, Ridder, Laagschout.

Mr. Frans Toelinck, Schepen.
Ambrosius van den Hanenberch.
Hendrik Kuyst.
Jan van Berckel.
Herman Pelgrom.

Inden jersten meester Marten de Greve, Secretaris, vuyt ordinantie van deser stat, 25 Novembri, met Evert van Doerne, Jannen van Kessel, Scouteth tot *Boxtel* ende Jannen Wouters, Scouteth tot *Geldrop*, gedeputeerden vander meyeryen, nae *Bruessel* ten Hove gereyst, omme voirts te solliciteren opt qonsent vander prorogatien vander beden van 150,000 gouden gul. gedaen, die gratien ende afslach hen tot behoeff deser stat ende meyeryen beloeft, ende die gehaeften (behoeften) dairtoe dienende, te hebbenen, ende met hen te brengenen als zy deeden, ende dair inne gevaceert, etc.

Commissie ten Hove om de beloofde gratie en afslag te verzoeken van het aandeel der stad en hare meijerij in de bede van 150,000 goud gul. door de Staten van *Brabant* den Keizer toegestaan.

Item Meester Henrick die Bye, vuyt *Henegouwen*, wederomme tot *Bruessel* comende, vuyt bevele vander voirs. gecommitteerden, vervolght ten Hove prorogatie van anderen thien jaieren, te hebbenen tot *Vucht* ende *Roesmalen* ende elders, buyten nyet te ghaen drincken, theeren oftc loigeren int prejudicie van deser stat accynsen, ende bydien van *Vucht* ende *Roesmaelen* assynsen met deser stat te contribueren etc., gemerckt St. Janssemisse toecomende, doctroye, dairvan zynde expirerende was, dairomme vervolght aenden Raet ende Rekenkamere van *Brabant*, voirts aen de Heeren vander finantien, dewelcke die sake verzonden aenden Rentmeester in deser quartiere, omme zyn advys jerst dairop te hebbenen.

Verzoek aan den Hove om alnog voor tien jaren octrooi te bekomen tot het heffen van stads accijnsen te *Vucht*, *Rosmalen* en elders.

Item 9 January, vuyt oirdinantie van deser stat, Mr. Marten voirs., postgewyse gereden naden Hove, omme te impetreren van onser genediger Vrouwe besloitenen brieven, omme dair mede te beletten, dat die vanden Capittele nyet en souden inne doen ennige wynen, emmers noch ter tyt, boven hueren taxe van 200 aemen, ende dat zy oick bedwongen souden wordden tcesse af te doen ende te passeren die condempnatie inden Raide van *Brabant*, achtervolgende den appointemente tot *Ghent* gegeven, welcke brieven die voirs. Meester Merten vercregen hadde, etc.

Verzoek aan de Hertogin-Regentes om te beletten, dat het Kapittel van St. Jan voorloopig boven den tax, wijn in den papenkelder brenge en gedwongen worde om het mandement van weigering der H. Sacramenten aan de ingezetenen, in te trekken, alsmede tot uitvoering van het vonnis in den Raad van *Brabant* in die zaak gewezen.

Item 25 February, Heeren Jan van Baecx, Ridder, Leegscouteth, Meester Frans Toelinck, Scepen, Meester Marten, Henrick die Bye ende Jan van Kessel voirs., vuyt oirdinantie alsboven, nae *Mechelen* ende voirts tot *Bruessel* gereyst, omme voirts die voirs. sake ende quondempnatie van den Capitle te doen geschieden, ende dair inne te concluderen; mede metter stat van *Mechelen* te overcomen ende huer af te leggen 400 Rins. gul., die hen deze stat Anno 85 versegelt hadde, die dachvart te bewaeren tot *Bruessel* bescreven opt stuck van een nyeuwen hertellinge te doen ende oick te vervolgen die prorogatie van *Vucht* ende *Roesmaelen*.

Solicitatie om die zaak verder af te doen en tevens de afdoening te regelen van 400 Rijns. guld. aan *Mechelen* door *'s Hertogenbosch* verschuld.
Dagvaard der Staten van *Brabant* op het stuk der nieuwe hertelling.
Sollicitatie vervolgd tot heffing van stads accijnsen te *Vucht* en *Rosmalen*.

Item Jannen inde Ploech, tot *Oisterwyck*, die met Jannen van Kessel voirs. inde voirs. dachvart, van slants wegen op die hertellinge te doen, gevaceert heeft 14 daigen.

Dagvaard op de nieuwe hertelling.

1521. Proces over den tol te Antwerpen en het Kapittel van St. Jan. Dagvaard der Staten van *Brabant* te *Brussel* op het stuk van de nieuwe hertelling.

Item 6a Aprilis, nae Paeschen, Meester Marten voirs. nae *Mechelen* gereyst, omme den dach ende die sake van den tholl te *Antwerpen* liggende ende oick vanden Capittele te bewaeren; ende voirts met Meester Franschen Toelinck, die des Maendaighs dair nae volghden, nae *Bruessel* gereyst, die dachvart aldair bescreven opt stuck vander hertellinge te bewaeren.

Aflossing van stads schuld aan de stad *Mechelen*. Vervolg der sollicitatie tot heffing van stads accijnsen te *Vucht* en *Rosmalen*.

Item 23 Aprill, Meester Henrick die Bye voirs., vuyt bevele vanden Heeren ende den gecommitteerden, gereyst nae *Bergen opten Zome*, by Ambrosio van den Hanenberch ende van dair voirts tsamen gereyst metten penningen nae *Mechelen*, omme die selve van *Mechelen*, naden overcomen dairvan gedaen, af te leggen 400 Rins. gul. losrenten als voirs. is, als geschiede, metter hooft penningen, lopende ende achter stelle van renten, nae vercleeren hiernae int vutgeven gestelt ende voirts nae *Bruessel* gereyst omme te vervolgen die prorogatie van den ottroye van *Vucht* ende *Roesmalen*.

Dagvaard der Staten van *Brabant* te *Brussel*, om te aanhooren den eisch der bede van 150,000 kroonen door den Keizer voor oorlogskosten gevraagd.

Item 10 July, Henrick Kuyst, Scepen ende Meester Marten voirs., gereyst nae *Antwerpen*, op die dachvart aldair bescreven, als omme te aenhoeren die proposatie ende den heysch van 150,000 croonen, ter cause vander oirloige byder K. Ma. gedaen ende dairvan te aenhoeren die opinien vander 2en oversten Staten ende gevasceert elck 8 daigen.

Nadere dagvaard te *Brussel*, ter zake voirs.

Item 23 July, Henrick Kuyst voirs., Jan van Berckel, Meester Marten die Greve ende Herman Pelgrom, vuyt bescryven ende oirdinantie als boven gereyst, omme metten anderen Staten van *Brabant* opten heysch byder Key. Ma. als voer gedaen te antwordden, als geschiede omme (te) prospereren ende te raseren die sloten ende roefhuysen van *Longne*, *Esdyn* ende te vervolgen dbelech van *Mason* en *Masiers*. Ende mits die absentie ons Heren des Keysers, gevaceert Kuyst ende Berckel, elck 48 daigen, Marten voirs. 54 daigen.

Verzoek der Regering van *'s Hertogenbosch*, om voor haar aandeel in gezegde bede te kunnen volstaan met de betaling van 7000 Rijns. gul.

Item 22 Septembri, Meester Marten voirs., vuyt oirdinantie van deser stat na *Bruessel* gereyst, omme te solliciteren, dat dese stat voer huer porcie inde contributie vander voirs. consent vanden 150,000 croonen, mits dien die penningen gereet ende aen Peteren van Balen betaelt waeren, gestaen souden moigen met 7000 Rins. gul., nyet tegenstaende dat int consenteren vanden selven, die brieven voirder expedieert waeren, als opt dordedeele van gratie.

Commissie naar den Hove, ter afdoening van het proces der stad en het Kapittel van St. Jan.

Item Meester Frans Toelinck, Herman Pelgrom ende Mr. Marten voirs., tsamenen naeden Hove 22 January gereyst tegens die vanden Capittele ende dat vuyt bescryven der Co. Maj., omme te aenhoeren, dat appointement dwelck op die differenten tusschen deser stat endie voirs. vanden Capittele hangende, geproponeert soude wordden ende die saken ten beste te beleyden gevaceert elck 17 daigen.

Kopittel 58.

Uitgaven aan bodenloon.

Onderscheidene bo-

Behalve de uitzendingen van boden met brieven aan de afgevaardigden

ter Staten, ten Hove en in andere der stads zaken, ter zake in kapittel 57 vermeld, worden ook vele uitzendingen aangetroffen voor boodenloon, aan de Schouten der 4 kwartieren van de meijerij en aan de steden, vrijheden en dorpen in die kwartieren, hetzij om gedeputeerden naar deze stad te zenden, ten einde te beraadslagen over zaken de stad *'s Hertogenbosch* en hare meijerij aangaande en de tauxen te regelen; voorts om die te komen betalen, etc. Wijders worden in dit kapittel nog de volgende merkwaardige noten aangetroffen:

1521. den in verschillende zaken uitgezonden.

Item 17 January, eenen boden vutten Hove comende, alhier brengende seker brieven, aengaende den lesten appointemente, tot *Antwerpen* byde K. Ma. gegeven, inder voirs. saken vander Capittele, ter cause vandien seker gedeputeerden aldair te schickenen, omme tselve appointement te accepteren.

Brieven aangaande het laatste appointement der K. M., in zake het proces met het Kapittel van St. Jan.

Item 6a Aprilis, Dirck Fonck met 2en placcaten gesonden aen verscheiden dorpen in *Maeslant* gelegen als opten beenen te zyn ende goede wake te houden.

Last aan de dorpen in *Maasland* om het volk op de been te houden en te waken.

Item 11 Meye, Henrick Otten tot *Gestel* by *Oisterwyck*, metter Scouteth gereden, ter cause van eenen scrobbere, alhier opter poirten sittende ende getuigen dairop te doen verhoeren.

Getuigenverhoor te *Oisterwijk*, aangaande een schrobbert.

Item 13 Meye, deselve noch gereden vuyt bevelen van den Hoigenscouteth aende vorsters tot *Helmont*, *Oisterwyck* ende *Gestel* dairby, dat zy tot *Gestel* comen sonde, ende ennige scrobbers te vangen.

Last aan de vosters van *Helmond*, *Oisterwijk* en *Gestel*, tot het vangen van eenige schrobbers.

Item 23 Meye, Herman Reynders met brieven aenden Scouteth tot *Lyt* gesonden, omme tydinge te hebbenen, aengaende der vergaderinghe van den Gelderschen.

Een bode naar *Lith* om tijding aangaande het bijeentrekken der Gelderschen.

Item den selven Meye, Dircke Fonck met brieven aende stat van *Huesden* gesonden, aengaende der famen dat die Heer van *Geldre*, *Huesden* outseeght soude hebben.

Brief aan *Heusden*, aangaande het gerucht, dat de Gelderschen *Heusden* ontzegt hadden.

Item 3a July, Henrick Otten met brieven deser stat gereden tot *Geldre*, ter cause van eenen gevangenen aldair sittende, die den Abt van *Ecerboe* zynen hoff gebrant hadde, ende noch andere, tot 8 personen toe, tot *Heze* ende *Leende* geseten, gedreyght hadde af te branden ende brocht antwordt.

Brieven naar *Gelder* over een gevangen, welke de hofstede van den Abt van *Everbode* afbrande en nog 8 andere personen gedreigd had.

Item Wuest voirs., met eenen plackaet in *Maeslant* gesonden aenden Hemraiden aldair, omme des *Hertoigenweteringe* te doen opgraven.

Plakaat aan de Heemraden in *Maasland*, om *'s Hertogenwetering* te doen opgraven.

Item 26 July, Dirck Fonck, met brieven deser stat nae *Bruessel* aende Heeren Gedeputeerden tot *Bruessel* op die dachvart, gesonden, aengaende den heysch vander 150,000 croonen. Ende voirts metter chartten vander lotinge deser stat, die op te doen slaen tot *Bruessel*, *Antwerpen* ende *Mechelen*.

Brief aan de Gedeputeerden der stad te *Brussel*. Aanplakking der te houden stedelijke loterij, te *Brussel*, *Antwerpen* en *Mechelen*.

Item 2 Oixt, een vrouwe inden lande van *Geldre* gesonden, omme te vernemenen van huer vergaderinge aldair.

Eene vrouwelijke spion in het land van *Gelder* gezonden.

Item (23 September), Arnt van Weilhuysen, vuyt bevele vanden Heeren, metten Coninck van *Denemarcken* in zynder vertreck, omme zyne genaden nae *Tricht* te geleyden, gereden 5 daigen.

Bode den Koning van *Denemarken* op zijne reis naar *Maastricht* mede gegeven.

Kapittel 62.

Uitgaven aan zand, kalk en gebakken steenen.

De waterput op de Markt te *'s Hertogenbosch* gemaakt.

Item nae ordinantie der Heeren ende deser stat, den putte op die Merckt gefundeert staende, ende den selven voirts op te doen maken met blaeuwen steen, etc., alsoe den selven verdinght aen Gielys van Tricht, steenhouwer, ende heeft dien met blaeuwe steen opgemaickt voer 100 Ph^s. gul., dair die Heeren Scepenen toe in mindernisse vander selven brochten 22 Rins. gul., ende die afgetoighen blyft die somme van 103 Rins. gul.

Item noch boven den verdinghe voirs., is noch meer steens dairtoe verbesicht beloepende 9 Rins. gul. ende voirs. steen aenden craen, van *Tricht* gecomen zynde, te bearbeyden, bet. 10 st.

Kapittel 67.

Uitgaven aan alderhande yserwerk.

Smidswerk aan het geschut.

In den jersten, Arnden van Hamvelt, smyt by Pickenpoirte wonende, vander nyeuwer slanghe met yser inde laye te bynden, wegende die banden 91 pont. Item noch aende broeck ende banden dat dair aene ontbrack geleeght 46 pont ysers, noch aen naegelen ende raiden op te leggen 26 st. Item aende roye slange geleeght 181 pont ysers, ende die aude banden verstelt 40 st. Item noch 2 steenbussen gebonden met 91 pont ysers, noch dat aude weerck te vermaken 24 st. Item noch een slanghe alle huer banden versmeet met 159 pont ysers, ende die selve slange te bynden 40 st., van beslaen 4 st. ende die nagelen dairtoe gebesicht, wegende 19 pont. Item noch vander cameren, dienende totter slange van *Oyen*, te vermaken 20 st. Twee raden beslagen 4 st. ende 17 pont raynagelen dairtoe gebesicht 10 st. 2$^1/_2$ ort, noch 8 banden aende raideren gemaickt 6 st. ende noch van twee zerpentynen te bynden 30 st., tsamen hiervan met hem overcomen ende betaelt 29 Rins. gul.

Kapittel 69.

Schenkingen of vereeringen van wijnen en gelagen.

Schenkingen van wijnen en gelagen aan voorname personen, welke de stad *'s Hertogenbosch* bezochten.

Daaronder komen schenkingen voor aan:

De Vrouwe van *Zevenbergen.*

Den Waldgraaf van *Kleef.*

Den Graaf van Bueren Heer van *Ysselsteyn.*

Den Raad des Heeren van *Gelder.*

Den Heer van *Kleef* met zynen zoon.

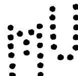
Meester Goidscalck Roesmont, Doctor te *Leuven.*

De Commissarissen ons Heeren des Keysers, alhier zynde omme den eedt te ontfangen „vander munten te ontderhouden."

Heer Leonart Coutereau, Raedt oirdinaris in *Brabant.*

De Koning van

Item den Conninck van Denmarcken, in deser stat comende ende

geloigeert zynde tot Lambrecht Buerick, inde Roypoirte, metten Bisscop van *Bremen*, geschenct in wyn, theringhen ende anderssins, den tyt aldair geloigeert verdaen, by advys vanden Heeren, tsamen dair voir betaelt 58 Ryns. gul. 7 st. ort.

Denemarken met den Bisschop van *Bremen* gehuisvest in het huis de Roode Poort te *'s Hertogenbosch*.

Kapittel 70.

Uitgaven aan alderhande zaken.

De gewone, in dit kapittel voorkomende zaken, worden onvermeld gelaten.

Item Henrick van den Ghener, van te copieren die ordinantie byde Keyserlicke Ma. geoirdineert ende alhier gepubliceert, als byden Geestelickheyt van hueren thienden nyet voirder oft meer te moigen heyschen, dan zy voer 40 jairen en deeden, oft plegten te doen. Item Mathysken, Mr. Martens clerck, vande copieren seker concepten op die hertellinge Anno 96 (1496) gedaen ende genomen 4 st.

Keizerlijke ordonnantie, dat de Geestelijkheid voor hunne tienden niet meer mogten eischen dan zij over 40 jaren pleegden te doen.

Concept op die hertelling van 1496.

Item Jannen Steenbeckers, screynmeker, van zessen vensterramen getralyt inden Engel, dair die voirs. zesse gecommitteerden sitten ende achtervolgen huer commissie, huer officie van deser stadt wegen exerceren, te maicken, tstuck 15 st., noch voer twee tafelen met voeten, voer dieselve gecommitteerden aldair te makenen 35 st.

De vensterramen in het huis, den Engel, door de gecommitteerden tot stads rekenkamer in gebruik, met ijzeren traliewerk voorzien.

Item Jannen van Dueren, gelaesmeker, van 25 ende een vierdel voets gelaessen inde voirs. ramen te setten ende maken, betaeld 37 st.

Glaswerk in die ramen gezet.

Item tegens eenen schipper van *Venloen*, 27 gegoten buscloten gecocht, tstuck voer 4 st.

Buskloten of kogels van een schipper uit *Venlo* gekocht.

Item mr. Symonen Gielys, buschgieter tot *Mechelen*, den welcken een coperen gebroken bussche gesonden is geweest, wegende metter stoffen dairtoe dienende 700 pont ende dairvan weder omme gelevert eene nyeuwe gegoten loop ende slange wegende 1946 pont ende thondert te betalen voer 10 Phs. gul., ende afgeslaigen die oude stoff, tsamen dair voer betaelt 43 pont 9 schellingen $5^1/_2$ deniers gro. vlims.

Gieten van een nieuwe slang te *Mechelen*.

Item Jannen van der Hoven, by Pyckenpoirte woenende, totter voirs. bussen twee nyeuwe raideren gemaict ende een assche metter stoeminghen dairtoe gelevert, tsamen voer 3 Ryns. gul. 10 st.

Affuit en raderen voor dat stuk geschut gemaakt en meer andere stukken geschut van affuiten voorzien, andere affuiten hersteld.

Item die selve heeft noch een slange gelaydt ende twee nyeuwe raideren metter asschen dair toe gelevert voer 4 Ryns. gul. 1 st. ende voir thout dair die laye af gemaict is 3 Ryns. gul. vz. tsamen 7 Ryns. gul. 1 st.

Item die selve heeft noch twee steen busschen gelaydt ende die stoemingen gemaict 3 Ryns. gul., voer thout betaelt 30 st., ende twee paer nyeuwe raideren met twee eycken asschen dair toe gelevert voer 48 st. vz. tsamen 6 Ryns. gul. 18 st.

Item den selven, noch van een slange te layen ende maken met eycken asschen ende stoemingen tsamen 3 Phs. gul. ende voer thout dair toe gebesicht 45 st. vz. tsamen 6 Ryns. gul.

Item den selven, aen een steenbussche een stoeminge gemaict ende een assche met twee raideren dairtoe gelevert 25 st., noch een ander steenbussche die naven gecort ende geleeght op een yseren assche met twee raideren ende stoemingen, tsamen 27 st., ende noch twee wangen aen een bussche 10 st., noch van twee zerpetynen te layen 26 st. ende voer tar ende smeer omme die voirs. busschen ganckbaer te maken 10 st. vz. tsamen 4 Ryns. gul. 18 st.

Eenen nieuwen grooteren buskruidmolen aangekocht, gesteld. in werking gebragt.

Item soe den tyt tegenwoirdelyck avonturlycke loept, byden Franschoysen, Gelderschen, etc. ende die voirs. busschen versien zyn, ende van node weer, byden busmeester een cruytmolen metten steenen dair toe dienende gecocht, want men in eenen daighen meer cruyts dair mede breken soude dan anderssins sou men plach in 2[en] daigen, etc., dair voer betaelt 9 Rins. gul.

Item Jannen van Gassel, van drien molen steenen van den Hynthamereynde, dair die molen stont, inden stat tuyn te vueren ende omme aldair te setten 8 st., noch voer den rolwaigen, dair die voirs. steenen oplaigen ende mede gevuerdt wordden 4 st., ende drie reysen den tymerman dairtoe metter carren gedient 1½ st. vz. tsamen 13½ st.

Item Jannen van Lyer, steenhouwer, van den voirs. steenen, totter molen dienende, te houwen 4 daighen ende sdaighs 4½ st. vz. 18 st.

Item Jannen van Weert, deser stat tymmerman, met zynen knechten 12 daigen ende sdaighs 3½ st., heeft die voirs. molen inder stat tuyn geset ende dair aene getymmert. Item Ponwels die tymmerman, Jannen voirs. geholpen, ende die voirs. molen helpen setten 3 daighen ende sdaighs 5 st. ende 50 voets sulderplancken dair aene verbesicht 9 st. vz. 3 Rins. gul. 6½ st.

Item noch voer een yseren spille ende ander yserwerck, int setten vander voirs. molen verbesicht 57½ st. ende noch voer willigenhout omme colen af te branden totten buscruyt dienende 46½ st. vz. tsamen 5 Ryns. gul. 4 st.

Schavot gemaakt, waarop de schrobber uit *Gestel* is verbrand. Hout, ijzer en stroo daartoe gebruikt.

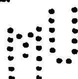
Item Jannen den tymmerman, vanden ordnys byden gerichte te makenen, dair die scrobber van *Gestel* opten Pinxtavont, 18 Meye, op verbrant waert, van 3[en] daigen 10½ st., van 150 voeten leydacx plancken dair toe verbesicht 21 st., 7 bout 8 st. 3 ort., een dobbel balckoen 5 st., voer reys ende stroe, dairmede die selve verbranden 23 st. 3 ort. ende van veteren ende yserweerck, dairtoe verbesicht 18 st. vz. tsamen 7 Ryns. gul. 7 st.

Jan . . . . . den boekbinder, levert de stad twee lijfpensioenboeken.

Item Jannen den boeckbynder, van tween lyff pensioen boecken voer deser stadt te bynden 9 st.

De Keizer zend een bode om van de stad veldtenten ter leen te hebben; de stad zend er ééne, welke nog moest hersteld worden.

Item eenen boden byden Key. Ma. alhier gesonden, omme van deser stat ende den ambachten, geleent te hebben seker tenten, omme dair mede te velde te liggenen, ende omme byden selven boede goet rapport te doen, soe hy mair één tente mede en vuerden, zynen cost ende theeringhe inder

herberghen gedaen, soe hy naeden slot vander stat wachten moste, betaelt 57 st. oirt. Item die voirs. tente te doen repareren metten stoffen dairtoe gedaen, betaelt 38 st. 1½ ort., ende Jannen van Heeckhuysen, die voirs. tente tot *Mechelen* te vueren 24 st.

Item Peteren van Wyck, van alhier te lesen ende publiceren dat octroye ende provisie, 10 jairen geprorogeert, omme buyten nyet te moigen ghaen drincken oft loigeren.

Het octrooi om te *Vucht*, *Rosmalen* en *Berlicum* stad accijnsen te heffen, afgelezen.

Item 6ª July, een vrouwen persoen in den lande van *Geldre* gesonden, omme te vernemenen oft aldair ennige vergaderinge van ruyteren gemaict wordde oft weer, bet. 15 st.

Een vrouwelijke spion in het land van *Gelder* gezonden.

Item ten selven tyde, vuyt bevelen vanden Heeren, aen den *boem* gesedt Jannen van Erpe, als weker toe te sien, soe wye ende wat persoenen inder stat quemen, ruyters ofte ander ende van zynen tyt hem betaelt 41½ st.

Even zoo werden wakers aan alle der stads poorten gesteld.

Wakers aen den boom en aan de poorten, om op te nemen welke personen aldaar, zoo te voet als te paard, inkwamen.

Item Henrixke, die weduwe wylen Jannen Ghysselen, voer huer huys den Engel genoempt, dair die voirs. gecommitteerden huer beweynde ende administratie hebben, omme deser stat gueden in diversen manieren te innen, ontfangen, colligeren ende bewaeren, ende wederomme vutgeven van elck int zyne soe behoert, na vercleren deser rekening vander huyshueren van desen jairen 18 Ryns. gul.

Huur van het huis den Engel door stads rekenkamer in gebruik.

Item Dircken van Hedel ende Jannen die Sceper, als tsamen bouwmeesters van deser stat, ter oirdinantie vander selver stat, omme dat Vuchtereynde, aende zyde van Ste. Cornelis Capelle, voirts te doen ommueren, ende ter cause van dien lyffrenten vercocht, nae vutwysen ende verclaeren van den ontfanck hier voer gestelt, den selven alsoe betaelt 500 Ryns. gul.

Bouwmeester der stad tot het verder ommuren van den dijk achter St. Cornelis kapel.

Item Meester Marten die Greve, van dat hy te Hove verleeght heeft gehadt int impretreren van besloitenen brieven, dat die van den Capittele boven de 200 aemen egheen wyn inne doen en soude, den Audientier voer die expeditie 28 st.

Gesloten brieven aan den Hove dat de Kanunniken van St. Jan niet boven de 200 aamen wijn in den papenkelder mogten opslaan.

De geheele uitgaaf was 54,789 Rijns. gul. 5 st. 37½ mith.

" " ontvang " 49,153 " " 14 " 34 "

Nadeelig slot 5635 Rijns. gul. 11 st. 4½ mith.

N°. 30. **Rekening van St. Remeys 1521 tot St. Remeys 1522.**

2de REKENING VAN DE 3de DRIE JAIREN, DER ZES GECOMMITTEERDEN DIRCKX SCOERCOPS C. S., DAARTOE GESET EN GEKOZEN VAN WEGE DEN „ONVERWINLIXTE PRINCE CAERLES DIE VYFTE, GECOREN ROEMSCH KEYSER, ALS HERTOG VAN BRABANT, ENDE DESER ZYNRE KEYSERLYKER MA. STAT VAN sHERTOGENBOSCH."

ONTVANG.

Geld en geldswaarde, accijnsen en andere belastingen, renten, enz., als in vorige rekening.

Stads accijnsen, welke gedurende eenige jaren aan de bouwmeesters der vestingwerken waren afgestaan tot voltooijing der vestingmuren om den Vuchterdijk en het Hinthamereinde, op nieuw als ontvangsten in deze rekening gebragt.

Alleen worden wederom op nieuw in rekening verantwoord, de ontvangsten van de verpachting van stads visscheryen, de poorterregten, de regten, keuren en breuken van meesters en leerknapen in de ambachtsgilden en de ontvang, komende van de korting op de renten ten laste der stad, in het bezit van renteniers daar buiten wonende, welke middelen gedurende eenige jaren, dit vooraf gaande, aan stads bouwmeesters tot herstel en verdere sterkmaking van stads vestingwerken waren afgestaan, bepaaldelijk met meer andere gelden, aangewezen tot het ommuren van den Vuchterdijk en het Hinthamereinde.

Kapittels 9, 10 *en* 11.

Verkochte lijf- en erflosrenten, om uit de opbrengst het aandeel der stad in de bede den Keizer in de oorlogskosten tegen *Frankrijk* te betalen.

Verkochte lijf- en erflosrenten, ten laste der stad bezegeld, om uit de opbrengst te voldoen, eerstens de Keiserlyk-Hertoghlyke loopende bede, voor zoo verre het aandeel der stad betreft en ten tweede, het aandeel der stad in de 100,000 goudguldens, den Keizer toegestaan voor kosten in den oorlog tegen Frankrijk.

Kapittels 13—76.

Ontvangsten ter zake van de 2de door de stad *'s Hertogenbosch* gehouden loterij van zilverwerk en andere juwelen, ten einde uit de baten dier loterij de loopende renten, de verachterde renten en andere schulden ten laste der stad te betalen.

Bevatten de verantwoording der ontvangsten van de 2de binnen deze stad gehouden loterij, wordende kapittel 13 aan het hoofd volgender wijze omschreven.

Ander ontfanck ende vercleringe, comende van tghene des vander lotinge binnen deser stadt, den lesten van Julio beginnende, die selven continuerende ende alsoe eynde den 19ten dagh der maent van Augusto dair nae volgende Anno 22 (1522) gehouden. Soe van gereden penningen, lopende renten ende van achter stellen ende diere gelycke sculden, omme die juwelen ende prysen, mits den inneleggen inder selver lotinge dair toe staende te gewinnen, als: in gerede penningen ofte lopende renten, voir elck lot drie stuvers ende van achter stellen van renthen ofte diert gelycke sculden, voire den inneganck van den jersten state verschenen, voere elck lot seven stuvers, beheltelyck met conditien wel verstaende, dat alle die ghene die van achter stellen, renten oft sculden alsoe inne geleeght hebben

eenen Ryns. gulden van twintich stuvers, ende stellende op eenen NAME, PROSE OFTE DICHTE, hebben dairvoer gehadt drie loten, ende zoe ascenderende, allet nae innehouden van den chartten bynnen ende buyten deser stadt over all op kerckdoren, poirten, steden huysen ende ander gemeyne plaetsen geplect, ende dat van elcken int zyne ende by een gecolligeert ende gestelt als hier volght:

Ende jerst vander in gerede, als voer elck lot drie stuvers ontfangen ende inne geleeght is geweest, te wetenen:

By Meester JANNEN DURNICK, Secretaris ende lootmeester tot *Ghent*, ontfangen ende overgeseyndt op *namen*, *prosen* ende *dichten*, die loten hier navolgende:

Lootmeesters in de verschillende steden, vrijheden en dorpen der hertoglijke *Nederlanden*, met het aantal der door hen verkochte loten en het bedrag der daarvoor ontvangen gelden.

Volgt eene naauwkeurige omschrijving der door de lootmeesters geplaatste loten, als:

Te *Gend*, door Jan Durnick	317	loten	voor	47	Rijns.	gul.	11	st.
〃 *Antwerpen*, door Joris de Formanteel	4441	〃	〃	666	〃	〃	3	〃
〃 *Mechelen*, door Joost Robijns	264	〃	〃	39	〃	〃	12	〃
〃 *Lier*, door Quintijn Mijntens	231	〃	〃	34	〃	〃	13	〃
〃 *Yperen*, door	21	〃	〃	3	〃	〃	3	〃
〃 *Brussel*, door Klaas van Megen	823	〃	〃	123	〃	〃	9	〃
〃 *Leuven*, door Mr. Leonard van Teffelen	993	〃	〃	148	〃	〃	19	〃
〃 *Leuven*, door Mr. Bartholomeus Peters, adsistent lootmeester	349	〃	〃	52	〃	〃	7	〃
〃 *Leuven*, door Gillis Croels, id.	282	〃	〃	42	〃	〃	6	〃
〃 *Bergenopzoom*, door Cornelis van Haren	662	〃	〃	99	〃	〃	6	〃
〃 *Thienen*, door Hendrik Stijls	172	〃	〃	25	〃	〃	16	〃
〃 *Diest*, door Klaesse van Bern	173	〃	〃	25	〃	〃	19	〃
〃 *Breda*, door Jan van den Corput	251	〃	〃	37	〃	〃	13	〃
〃 *Zoutleeuw*, door Mr. Klaes Ansems	89	〃	〃	13	〃	〃	7	〃
〃 *Brugge*, door Jacob Puijshallme	658	〃	〃	98	〃	〃	14	〃
〃 *Amsterdam*, door Wullebrandt Dirixs	489	〃	〃	71	〃	〃	17	〃
〃 *Leyden*, door	158	〃	〃	23	〃	〃	14	〃
〃 *Delft*, door Henrick Janss	277	〃	〃	41	〃	〃	11	〃
〃 *Haarlem*, door Mr. Lambrecht Jacops	17	〃	〃	2	〃	〃	11	
〃 *Goes*, door	112	〃	〃	16	〃	〃	16	〃
〃 *'s Gravenhage*, door Gielis van Amerongen, stads Secretaris	113	〃	〃	16	〃	〃	19	〃
〃 *Dortrecht*, door Jacob de Vries, stads Secretaris	128	〃	〃	19	〃	〃	3	〃
〃 *Gorinchem*, door Huig van Zevenbergen	104	〃	〃	15	〃	〃	12	〃
〃 *Gorinchem*, door . . . . . Secretaris	9	〃	〃	1	〃	〃	7	〃

1522.	Te *Delfshaven*, door	21	loten	voor	3	Rijns.	gul.	3	st.
	″ *Heusden*, door	16	″	″	2	″	″	8	″
	″ *Rotterdam*, door Mr. Goessen Berbier	5	″	″	0	″	″	15	″
	″ *Middelburg*, door Peter Sophier	236	″	″	35	″	″	8	″
	″ *Reimerzwale*, door	111	″	″	16	″	″	13	″
	″ *Brouwershaven*, door	13	″	″	1	″	″	19	″
	″ *Arnemuyden*, door	39	″	″	5	″	″	17	″
	″ *Brielle* door	79	″	″	11	″	″	17	″
	Bij Jan de Bruyn, bode van *Leuven*, in onderscheidene plaatsen verkocht	70	″	″	10	″	″	10	″
	Te *Veere*, door	236	″	″	35	″	″	8	″
	″ *Steenbergen*, door	18	″	″	2	″	″	14	″
	″ *Berlant*, door	49	″	″	7	″	″	7	″
	″ *St. Martensdijk*, door	48	″	″	7	″	″	4	″
	″ *Zierikzee*, door	22	″	″	3	″	″	6	″
	″ *Tholen*, door	83	″	″	12	″	″	9	″
	″ *Utrecht*, door Valentijn van der Voirt	246	″	″	36	″	″	18	″
	″ *Maastricht*, door Jasper van Dijck	84	″	″	12	″	″	12	″
	″ *Luik*, door	137	″	″	20	″	″	11	″
	″ *Tongeren*, door	239	″	″	35	″	″	17	″
	″ *Bilsen*, door	61	″	″	9	″	″	3	″
	″ *St. Truijen*, door Jan Pluegere	254	″	″	38	″	″	2	″
	″ *Hasselt*, door Jan van Hilst	121	″	″	18	″	″	3	″
	″ *Keulen*, door Hendrik Wijnter	290	″	″	43	″	″	10	″
	″ *Turnhout*, door Mr. Cornelis, Secrts.	109	″	″	16	″	″	7	″
	″ *Rosendaal*, door	60	″	″	9	″	″	0	″
	″ *Tongerlo*, door	82	″	″	12	″	″	6	″
	″ *Everbode*, door	22	″	″	3	″	″	6	″
	″ *Gheel*, door	48	″	″	7	″	″	4	″
	″ *Herenthals*, door	32	″	″	4	″	″	16	″
	″ *Hilvarenbeek*, door Heer Dirk van Eeker	48	″	″	7	″	″	4	″
	″ *Oisterwijk*, door	21	″	″	3	″	″	3	″
	″ *Vucht*, door Jan van Nertingen	239	″	″	35	″	″	17	″
	″ *Hintham*, door	273	″	″	40	″	″	19	″
Aantal loten in de stad *'s Hertogenbosch* verkocht.	″ *'s Hertogenbosch*, door de lootmeesters Jan van Gunterslair, Dirck Jacobss van Hedel en Mr. Henrick de Bye	4577	″	″	686	″	″	11	″
Idem van de door gecommitteerden verkochte loten in de Paaschmarkt te *Bergenopzoom*.	″ *Bergenopzoom*, bij Arent Monix, een van de zes gecommittteerden, aldaar ontvangen tijdens hij te dier stede op de Paaschmarkt Anno								

1522 met den jongen Mr. Hendrik de Bye, de prijzen en juweelen der loterij uitstalde	508 loten voor	76 Rijns. gul.	4 st.		
Te *Antwerpen*, bij Ambrosius van den Hanenberch, een van de zes gecommitteerden, op de Pinkstermarkt aldaar uitgestald	3773 " "	565 " "	19 "		
Geheel bedrag der alzoo verkochte	23403 loten	3510 " "	9 "		

Idem op de Pinkstermarkt te *Antwerpen*.

Een groot getal der alzoo verkochte loten waren op naam der koopers geschreven, vele andere onder aanroeping van God of zijne Heiligen genomen, in het vertrouwen van daardoor een prijs te trekken, doch ook op zeer veel andere werd eene hoogst platte, eene veel tijds onzedelijke rijmelarij of spreuk, ter keuze van de koopers der loten, gesteld, waarvan onder meer anderen genomen, om den goeden ouden tijd te doen kennen, de volgende lijst wordt medegedeeld:

GEND.

— Eenen str.nt gebraden in u kele, etc., (bij verkorting te boek gesteld.)
— Hadde Johanna Suemens tbeste lot, zy dancter aff Godt.
— Die nyet en avontuert, elck wilt versinnen,
Soe zoude topperste lot gewinnen.
— Zeerden saigen ende beridragen, vollen ende wulleweven,
Dair moeten twee en twintich eersbillen op leven.
— Om te volcomene ons verzinne,
Jonne ons fortune goet gewinne.
— Een wensch, eenen veest ende eenen vloeck,
Alle drie gebonden in een doeck;
Bindt ende ontbindt,
Ende besiet, wat ghier in vindt.

ANTWERPEN.

— Wat zal hebben Marteken Sch.tpot.
— Lyntke van Loo, slaept liever op bedde als opt stroo.
— Diet weet die weetet, maer diet Godt verleent heeftet.
— Drie sottinnen zouden gern thoichste lot gewinnen.
— Geeft my wat
Of lect myn g.t.
— tLot van drie vrouwen,
Hebbense nyet, zy zullen huer c.nte crauwen,
— God ende die Heylige Moeder Sint tAnne,
Die verleene my die zesse silveren kannen.

— Sonder vrouwen ende wyn,
En mach de werelt nyet zyn.
— Treckt vuyt ende lest gerass,
Heb ik nyet, den duivel heb den bras.
— . . . .
— Frans Paeuw hadde gerne tgroet lot in zyn claeuw.
— Vrauwen secreten
Zyn gesp..ten.
— Twee ydel tesschen, twee ydel flassen, twee ydel cullen,
Dat zyn zes ampullen, die qualick den buyck vullen.
— Hy is wel sot, die syn gelt werpt in allemans pot.
— Oh alder ryckste Godt, verleen my tgroote lot.
— Ghy trecker vuyl Katyf en geeft gy my nyet ik serdt u wyf.

MECHELEN.

— Kynderen die koten
Ende sotten die loten.
— Tristram geeft my een boterham.

LIER.

— Eenen wensch, eene veest ende eenen vloeck,
Alle drie gebonden in eenen doeck;
Bindt ende ontbindt,
Ende besiet wat ghier in vindt.
— Wat zal hebben ons lief Vrouwe te *Heerenperck*,
Tot reparatie van huere kerck.
— Jan Huygen te *Liere* inde Lipstrate,
Heeft hy prys het waeren zyn bate.

YPEREN.

— Hyn Wyns, ick seght u in bichten,
Hadde gerne tgroot lot om zyn zeven wichten.
— Hebben wy wat *tYpere*, men salt wael weten,
Hebben wy niet het wert vergheten.

BRUSSEL.

— On na ryens sion ne saventuere.
— Hortas boreas, die Hertoige pyper was.
— Hoirt, te *Bruessel* is een groot sot,
Die *tsHertoigenbosch* hadde gerne tgroet lot.
— Wilt Godt, ons Vrouwe ende Sint Anne,
Ick gerake wel aende 6 zilveren kannen.

— Wilt my die trecker nyet vuyt langen,
Soe sal hy, die hangdief, hangen.

LEUVEN.

— Vele loten ende vele nyeten,
Beginnen Corstiaen van Roggen te verdryeten.
— O bona pucella si essem in cella,
Cum mea flagella, facerem mirabilia bella.
— Van Hompelepom, die Keyser compt.
— Die nyet en heeft, wat ontvelt hem?
— Hoe staen dese gapers en gapen,
Gaet thuys en wacht u wyfs van den P.pen.

BREDA.

— Drie Hannekens ende een Gerit, die geerne spelen metten grooten teenken.
— Usq. quo oblini scaris in finem Corput.

BRUGGE.

— Que admodium desiderat sernus ad fontes aquarum p. m. etc.
— In vele loteryen heb ik myn gelt verqwist.
— Die nyet en avontuert en heeft nyet.
— Quaempt ick naempt.
— Vreest Godt, zyt onversaecht.
— Qui plus y meret plus y pert.

AMSTERDAM.

— Ik hope ende ick duchte.
— Dat geluck vlieget.
— Die bloempkens ontspringen.
— Wat sal hebben Sinte Francois.

LEYDEN.

— Die wercken Goidts zyn gebenedyt.
— Help Godt ende Maria.
— Wair dat Godt gave, ick reysde ten heiligen laven.
— Opera peryt et impensa Leyden.

DELFT.

— Compter nyet soe en heb ick nyet.
— Helpt my Godt almechtich.

— Wy bidden Jhesum van Nazarenen.
— Sonder Godt en mach men nyet.
— Eens geluk all druck vergeten.
— Sors patitur frenos.

MIDDELBURG.

— Cori Mori en is nyet zoe sot.
Off hy hat gerne tgroete lot.
— Sch.t laet vliegen diet vangt zyn eest. . . . . .

BERGENOPZOOM.

— Dair isser vyf te *Bergen* geseten,
En hebben zy niet zoe moeten zy zyn besch.ten.
— Hier comen drie Marien, tgroet lot wil hen verblyen,
Te *Bergen* opter stadt huys dair zyn zy thuys.

'S HERTOGENBOSCH.

— Ick sach die son ende maen,
Tusschen Jherusalem ende Jordaen staen.
— Sancta Katherine, Maget puer,
Ick bidde om goet avontuer.
— Geeft Stoop wat van den hoop.
— Die wael gemint is zwyght al stille.
— Godt ende Maria willen my met een lot verblyen.
— Lect Jan Gyben g.t.
— Victuti fortuno comes leo.
— Godt en St. Jan helpen Aleyt van Boxtel aen eenen man.

Kapittel 74.

Andere ontvang bij loten aan de lootmeesters voor hun salaris en aan personen voor gereedschappen en gedane werkzaamheden vóór de loting betaald.

Ander ontfanck comende van den inleggen inde voirsch lotinge, als gereet, van dienst ende sallaris van ennige der voirs. stat bynnen en buyten lootmeesteren, etc., ende van overbrengen van gereetscappen totter lotinge gelevert ende anderssins van dienst in de selve lotinge gedaen ende daer aen clevende, dat men in gerede soude hebben moeten betalen.

Behalve de betaling in loten aan lootmeesters en onderlootmeesters, boden, bedienden, vouwers en verzegelaars van loten, komen in dit kapittel nog de volgende uitgaven voor:

De kerk van St. Jacob te *Antwerpen* ontvangt loten omdat zij hare loterij zou uitstellen.

Dit kerck van St. Jacop *tAntwerpen*, van dat de selve kerck, huer lotinge by huer geimpetreert, liet bestaen ende dese stat lotinge voer lieten gaen, mindelycke overcomen ende der kercke toegevueght 100 loten.

De eigenares van het huis de Engel voor het gebruik van dat huis tot de loterij.

Henricxke Ghyselen, inden Engel, voer huer huys, dair die lotinge gehanteert waert ende moeyten by huer dairvan gehadt ende toegevueght 31 loten.

1522.

Laureyns die boeckbynder, in aff cortinge van zynen loen van 26 riemen papiers, zoe charten ende figueren te drucken ingeleeght 156 loten.

De drukker Laurijns de boekbinder loten in afkorting van loon voor het drukken der loterijkaarten en figuren.

Het gezamentlijk bedrag der alzoo geplaatste 1329 loten was 199 Ryns. gul. 7 st.

Kapittel 75.

Ander ontfanck, comende mits inleggen in deser tegenwoirdiger lotinge als gereet van penningen ende scult, die deser stat den persoenen, nae bescreven, sculdich was ende int gereet soede hebben moeten betaelen.

Te wetene inden yersten, tconvent van Sinte Gertruiden, bynnen deser stadt, dwelck die selve stadt inden jaire van 97 in tyde der Rentmeesteren deser stadt Dircx Goyartst van Gestel enne Willem Janss, in gereden penningen hadde geleent 66 gouden Peters van 19 st. tstuck, dair van die selve Rentmeesteren tvoirs. convent doir versuecke van deser stadt, Scepenen scult brieven hadden gegeven ende die penningen voirs. op verbyntenisse van hueren eygen gueden, bynnen cortten daigen dair nae ende nu lange overleden geloefden te betaelen, dwelck mits andere lasten nyet en is geschiet, die alhier ingeleeght vz. 418 loten.

Het convent van St. Geertruide te *'s Hertogenbosch* ontvangt loten voor aan de stad *'s Hertogenbosch* geleende gelden.

Idem het convent van den derden regel van St. Franciscus, achter de Tolbrug 533 〃

Idem het convent op den Uilenburg 500 〃

Idem 〃 〃 van de Bogaarden 266 〃

Idem de conventen achter Tolbrug op den Uilenburg en de Bogaarden.

Idem alsoe die bouwmeesters deser stadt, int leggen van deser stat muer opt Hynthamereyndt, aff gegraven ende toebruyck gemaict hadden zeker erve, toebehoerende Engele, wede. Jans van Kempe, soe is men metter selver Engele dairvan overcomen ende huer toegevueght 12 Ryns. gul. ende by huer die selve alhier ingeleeght 80 〃

Idem de eigenares van een stukje grond voor de vestingwerken der stad onteigend.

Item Gysberden Loekemans, insgelycx voir dafgraven van zynder erve opt Hynthamereyndt toegevueght 6 Ryns. gul. ende die alhier ingeleeght vz. 40 〃

Idem een ander eigenaar voor het afgraven van zijn erf tot de vestingwerken.

Item alsoe die kercke van St. Jan Baptiste, bynnen *Maestricht*, by besetsele ende van wege Gerits Breydels, op dese stat vergeldende hadde een losrente van 70 Ryns. gul., ingecoft den penninck 15, de welcke by tyde Henrick Glavimans qs., als zesse gecommitteerden deser stadt, overmits die kerckmeesters van wege der selver kercke, op sommige bourgeren deser stat arrest hadden doen leggen, is affgelost ende gequeeten metter principael hooftpenningen, dair nochtans diere tyt van verloepen afterstelle, renthen onbetaelt bleven staen 90 Ryns. gul., die welcke dese stat int gereet, int aflossen metten principaele hooftpenningen by hadden moeten leggen, ende die alsoe byden kerckmeesters voirs. als gereet ingeleegt vz. 600 〃

Idem de kerk van St. Jan Baptist te *Maastricht*, voor den afkoop van eene losrente ten laste der stad.

Bedrag van dit kapittel 2437 loten, in geld 365 Rijns. gul. 11 st.

Kapittel 76:

Uitgegeven loten tot voldoening van achterstallige lijf- en erflossen ten laste der stad.

Ander ontfanck, comende mits inleggen in dese tegenwoirdige lotinge, met quytantien van achterstellen van lyff- ende erfflosrenten, op dese stadt onder diverse Rentmeesteren, voir den inghanck vander state der zesse Gecommitteerde, verschenen, welcke achterstellige renten dese naebescreven persoenen by specificatien van quytantien, by hen deser stadt dair van gegeven, hebben ingeleeght, stellen die loten dair van op hen selven ofte andere persoenen, voirts overgeset, nae vuytwysen den lootboecken ende registeren dairvan synde, te wetene, voir elck lot van achterstelle, alsoe ingeleeght 7 st., of die ghene die van achterstellen, renthen alsoe ingeleeght hebben, een Ryns. gul. van 20 stuvers, stellende op eenen name, prose oft dichte, hebben dair voire gehadt 3 loten ende alsoe assenderende gelyck hier voer tselve oick vercleert staat.

Aan 352 renteniers ten laste der stad, werd alzoo betaald in 70,160 loten tot een bedrag in geld van 23,386 Rijns. gul. 14 st.

Bedrag der ontvangsten van de loterij.

Het totaal bedrag der ontvangsten van deze loterij was:

Kapittels 13—74 in gelden	3510	Rijns.	gul.	9	st.	
Kapittel 74 „ „	199	„	„	7	„	
„ 75 „ „	365	„	„	11	„	
„ 76 „ „	23,386	„	„	14	„	
Generale opbrengst	27,462	Rijns.	gul.	1	st.	

Idem uitgaven.

Terwijl aan prijzen en onkosten, hier na in kapittel 76 der uitgaven gebragt, door de stad betaald werd	3074	„	„	1	„	3 ort.
Zoodat er eene zuivere winst bleef van	23,487	Rijns.	gul.	13	st.	5 ort.

Zuivere winst der loterij.

De geheele ontvangsten waren 70,732 Rijns. gul. 11 st. 9 mijten.

UITGAVEN.

De verschillende uitgaven, als gewoon gebragt en die geene bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

Voor uitgaven aan beleggen en assigneren van renten en nadeelige saldo's van de oude Rentmeesters voor *den state* (voor 1499) gediend hebbende, wordt ter gewone plaats niets in rekening gebragt, maar verwezen naar de uitgaven voor de loterij.

Kapittel 61.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten van Brabant en in anderen stads saken uitgesonden.

Afgevaardigden der stad en hare meijerij, ter Staten van *Brabant* en in andere commissien.

Afgevaardigden ter Staten, ten Hove en in andere commissien, waren:
Mr. Marten de Greve, Secretaris.
Jan van den Wyngarde, Schepen.
Geerlinc de Rover.
Jan van Kessel, Schout van *Boxtel*.

1522.

Inden jersten 27 Octobris, Meester Marten die Greve, Secretaris, ter ordinantie deser stat nae *Bruessel* gereyst, omme ten Hove te solliciteren, ontlast te zijn vanden taxe vanden luyden van oirloige, nae de K. Ma. te scicken, navolgende den placaten daer van vut gesonden, gevaceert 15 daigen.

Commissie naar den Hove om ontlasting van oorlogsvolk naar den Keizer te zenden.

Item 11ª Decembris, Meester Marten voirs., ter ordinancie als boven, gereyst ter Hove, opten heysch aldaer gedaen van 6000 Ryns. gul. voer gratuiteyt, voertyts den Heer van *Chieveres* toegesyt zynde; ende voerts opter dachfaert aldaer bescreven, te aenhoeren den eysch byder K. Ma. aldaer gedaen, ter cause vanden oirloige ter stont op te brengen 160,000 Rins. gul. ende te continueren die bede van den hondert 50 duysent Rins. gul., nae dexpiratie der selver nu loop hebbende ende gevaceert 22 daigen.

Idem aangaande de gratificatie voortijds den Heer van *Chievres* toegezegd.
Dagvaart der Staten van *Brabant*, aangaande de door den Keizer verlangde beden, ter zake des oorlogs en van de continuatie der bede loop hebbende.

Item Mʳ. Jan van den Wyngart, opte selver dachfaert met Mʳ. Martenen gevaceert 10 daigen.

Vervolg.

Item 11 January, want die K. Ma. bynnen der stat van *Ghent*, den Staten van allen zynen landen van herwarts over, hadde doen proponeren ende remonstreren, zyn lasten staten ende affaren, ter cause vander oirloige van *Vranckryck* ende andersins; ende daer nae geheyscht, bysunder ende int particulier, den State van *Brabant* inde selve stat, die summa van hondert ende 60 duysent Ryns. gul. gereet, ende daer enboven die quontinuatie vander loopender beede van 150000 gelycke gul., noch drie ander jaeren lanck te betalen, etc. Ende mits dien die twee overste Staten huer opinien buyten *Brabant* nyet maken en wouden, zyn alsoe die selve Staeten wederom bescreven bynnen der stat van *Bruessele*, omme aldaer opte voers. peticie te delibereren, dair die voirs. Mʳ. Marten ten voirs. daige, ter ordinantie deser stat is gereyst, omme die voers. dachfaert voer desen quartier te bewaeren, ende mits den langen vertreck ende verbeyden vanden Prelaten, oick overmits der doliantie ende clachten, daer op die Prelaten jerst provisie begeerden, en consten die steden egeen expedicie gecrigen, ende mosten die Gedeputeerde der selver steden tsamentlic blyven liggen, alsoe dat Mʳ. Marten daer om gevaceert heeft 41 daigen.

Dagvaart der Staten van alle de *Nederlanden* te *Gend*, aangaande de door den Keizer gevraagde beden, ter goedmaking van den oorlog tegen *Frankrijk*.
Van de Staten van *Brabant* wordt afzonderlijk geëischt eene bede van 160,000 Rijns. gul. en daar boven de continuatie der loopende bede van 150,000 gulden voor drie jaren.
De Prelaten en Edelen willen deswege buiten *Brabant* hunne opinie niet maken, waarom de Staten van *Brabant* te *Brussel* worden beschreven.

Item 10ª Marcy, Geerlick die Roever, Jan van de Wygart ende Mʳ. Marten voirs., tsamen op die dachfaert te *Bruessel* gereyst, omme mitten anderen steden ende den Staten van *Brabant* op die voirs. peticien der K. M. te antwoerden, dat lange vertoech, ende alsoe dairomme elck gevaceert 28 daigen.

Vervolg der voors. Statenvergadering te *Brussel*.

Item 14 July, Mʳ. Marten voirs. met Jannen van Kessel, Scouteth tot *Boextel*, nae *Bruessel* gereyst op die dachfaert aldaer by onser genediger Vrouwe bescreven, daer ten jerste geproponeert waert byden lande van *Brabant*, omme die fronteren vanden lande te bescudden ende die ruyteren te voet ende te peerden daermede te onderhouden, etc., 15,000 Ryns. gul. erfflick den penninck met 16 te lossen, te vercoepen ende daertoe noch 100,000 croonen gereet, ende gevaceert 12 daigen.

Dagvaart te *Brussel*, aangaande het voorstel der Hertogin-Regentes om tot dekking der kosten voor het bezetten der grenzen met krijgsvolk voor 15,000 Rijns. gul. erfljke renten te verkoopen en daarenboven nog 100,000 kroonen in gereed geld op te brengen.

Item die selve Mʳ. Marten mit Jannen van den Wygart, tsamen gereyst

Vervolg der be-

1522.

raadslaging van de Staten te dezer zake op de te *Breda* beschreven dagvaart, gehouden.

quinta Augusti nae *Breda*, aldaer die Staeten van *Brabant* bescreven waeren, omme die selve dachfart van *Bruessel* voerts te eynden, gevaceert elck 8 daigen.

Idem op de dagvaart te *Bergenopzoom* beschreven.

Item 22ª Augusti, Jan van den Wygart ende Mr. Marten voirs., tsamen gereyst nae *Bergen opten Zoom*, daer die dachfaert geleyt was omme metten anderen steden opten voirs. heysch naerder te antwoerden, gevaceert elck 12 daigen.

Idem te *Antwerpen*.

Item 10ª Septembris, Jan ende Mr. Marten voirs. weder omme nae *Antwerpen*, daer die voirs. dachfaert verleeght was, tsamen gereyst, omme alnoch naerder antwoerdt opten voirs. heysch te geven, gevaceert elck 8 daigen.

Idem.

Item 26 Septembris, die selve alnoch wederom tsamen gereyst nae *Antwerpen*, daer die voers. dachfaert geleeght was, omme alnoch naerder antwoerdt opter begheerte van onser genediger Vrouwen te brengen, daeromme gevaceert elck 6 daigen.

Kapittel 62.

Uitgaven aan bodenloon, voor boden zoo te paard als te voet uitgezonden.

Bodenloon in verschillende zaken.

Behalve de uitzendingen van boden aan Jan van den Wyngarde, Hendrik van Deventer en Jan van Raveschot van *Capelle*, om te *'s Hertogenbosch* te komen, mits zij Schepen gekozen waren, hunnen eed te komen doen en bezit van den Schepenstoel te komen nemen, aan de Gedeputeerden en Commissarissen ter Staten van *Brabant*, ten Hove en in andere commissien, namens de stad en hare meijerij uitgezonden, ter zake in het vorig kapittel vermeld, en aan de Schouten, steden, vrijheden en dorpen van de vier kwartieren der meijerij van *'s Hertogenbosch*, om hunne Gedeputeerden naar de stad te zenden, ten einde, zoo wel omtrent de veiligheid en verdediging dier stad en hare meijerij, als aangaande de door den Hertog gevraagde beden, met de Gedeputeerden der stad te beraadslagen, alsmede om de hen opgelegde tauxen in die bede en de verdere oorlogslasten te betalen, komen in dit kapittel de volgende merkwaardige noten voor.

Oproeping van Gedeputeerden uit de 4 kwartieren der meijerij van *'s Hertogenbosch*, om aldaar te komen beraadslagen op de aanschrijving des Keizers tot het ligten van 2400 mannen van wapenen.

Item 24 Octobris, Arnden Loyen vutgeseynt met eenen placaet in *Oisterwyck*, 4 daigen, Vuest in *Kemplant*, 5 daigen, Thoenis van Zoemeren in *Pedelant*, 5 daigen ende Peter van Bakel in *Maeslant*, vier daigen, gevaceert tsamen 18 daigen, aen elcken gesonden om huer Gedeputeerden alhier te soicken des Dynsdaighs altera Symonis et Jude, Apost. ende te communiceren op die brieven byder K. Ma. alhier gesonden, omme vut te makenen 2400 mannen van wapenen.

Wapenschouwing in *Mausland*. Last op ieder dorp in dat kwartier, om zijn tax in manschappen te leveren.

Item Wuest, gesonden 29 Octobri met eenen besloetenen brieff aenden Scouteth in *Maeslant*, omme in zynen bedrive all omme waepenscauwinge te doene, ende in elcke dorpe huere mannen te ordineren.

Brieven aan Mr. Marten de Greve te

Item opten dordden dach Novembris, Jan Goris met brieven gesonden nae *Bruessel*, aen Mr. Marten die Greve, ter cause van den vutleggere

van den volck van wapenen, by deser stat ende meyeryen te doen, nae scryven der K. Ma.

Brussel, ter zake van die gedane oproeping.

Item Peter van Bakel, 6ª Novembris met eenen besloeten brieff gesonden aenden Scouteth van *Pedelant*, omme naeden taxe vut te maken huer volck van wapenen.

Nadere last aan den Schout van *Maasland* te dier zake.

Item Herman Reynersz, alsoe gesonden aenden Scouteth van *Kemplant* ende *Oisterwyck* tot *Beeck*.

Idem aan *Kempenland* en *Oisterwijk*.

Item 22 Novembris, Weusten gesonden met eenen besloetenen brieff aenden Scouteth tot *Waelwyck* ende voerts aenden Heer van *Waelwyck*, vander selver saicken.

Brieven aan den Schout en aan den Heer van *Waalwijk* tot oproeping van het volk van wapenen.

Item Cornelissen van Zille, op Sinte Elisabets dach gesonden, met brieven deser statt aenden Hertoigh van *Gulick*, omme te wetenen off die Heer van *Gelre*, ennige vergaderinge maicten off hadde van ruyteren of knechten.

Brieven aan den Hertog van *Gulick*, om te vernemen of de Gelderschen bijeen trokken of waren.

Item den lesten Decembris, Henrick Otten, vut beveel van den Heeren, gereden naeden knechten *tOirschot*, *Tilborch*, vantse op die heyde by *Weeldt*, dierse hen scheyden.

Het krijgsvolk te *Oirschot* en *Tilburg*, gaat op de heide van *Weeld* uiteen.

Item prima February, Weust met brieven deser stat gesonden tot *Bommel*, ter cause van seker gevangenen die tot *Rossum* gehaelt waeren.

Gevangenen door de Gelderschen te *Rossem* gehaald.

Item Geritden van der Hellen, ultima January met eenen besloetenen brieff tot *Bruessel* aen Mr. Marten gesonden, ter cause vanden gevangenen te *Poederoyen* gehaelt.

Idem te *Poederoijen*.

Item 21 February, Dircken Vonck gesonden tot *Bruessel*, aenden Bisscop van *Luydick* ende zynen zegeler, mits der armoeden vander gemeynen volck ende diere tyt, byden gemeynen volck in desen quartier zuivel te moigen eten inde Vasten, als hy daer van consent medebrocht.

Verzoek aan den Bisschop van *Luik*, om gedurende de Vaste zuivel te mogen gebruiken.

Item 27 February, Cornelissen den bode gesonden met brieven des Hoefs byden Cancellier van *Brabant* verleent, aen den Biscop van *Coelne*, aengaende den bussensmyt, ter saeken tegens den selven hangende, te handelen naeden gulden privilegien, ende voerts die loetbrieven, tot *Coelen* mede gedragen.

De toestemming daartoe verleend.

Vervolg van het proces der stad met den bussesmid Jan van Zeeghen te *Keulen*.

Item 28ª February, Henricxken Petersz. met brieven deser stat gesonden tot *Helmont* ende *Weert*, omme wel toe te zien.

Brieven aan *Helmond* en *Weert* om goed toe te zien.

Item 14ª Aprilis, Herman Reyners zoen met brieven deser stat gesonden aen Heeren Kaerle van Egmont van *Gelre*, inhoudende antwoert opten brieff by hem Kaerle voirgezegt, gescreven aen dese stat, als van zommigen bourgeren van *Zwolle*, die binnen deser stat waeren gearresteert.

Antwoord op een brief van Karel van Egmont van *Gelder*, aangaande de binnen *'s Hertogenbosch* gevangen genomen burgers uit *Zwolle*.

Item 17 Aprilis, Cornelis die bode met brieven deser stat gesonden aen den Biscop van *Colen*, tot *Bon* wesende, aengaende den saicken vanden bussensmyt ende brocht wederomme besloten antwoirdt.

Vervolg van het proces der stad met den bussensmid Jan Zeeghen te *Keulen*

Idem 18ª Aprilis, Henric Otten, vut bevelen vanden Heeren, gereden tot *Beerlyckom* ende voerts nae *Loesbroick*, omme van wegen deser stat beveel te doen, den knechten aldaer omtrent liggende, ende den huysman overlast doende, dat zy vut deser meyeryen zouden vertrecken.

Bevel van stads Regering aan het krijgsvolk te *Berlicum* en *Loosbroek* om de meijerij te verlaten.

Item 3ª May, Cornelis van Zille metten Gedeputeerde gereyst nae *Coelen*,

Commissie van twee

Geestelijken naar *Keulen*, om het proces met den bussensmid af te doen.

te wetenen Mr. Marten die Cappellaen ende Mr. Joerdaen Corendyck, inder saken vander bussensmyt, gevaceert 11 daigen.

Een bode aan den maaskant met bevel om goed toe te zien.

Item 17 May, Cornelissen den bode, vut bevele vanden Heeren, gesonden lanch den maescant, mits zeker tydinge alhier gecomen, wel toe te sien ende te waken.

Een spion in *Gelderland* gezonden.

Item Quiryn, ter cause voirs. gesonden in *Gelrelant*, omme te vernemen vanden knechten des Heeren van *Gelre* 4½ dach, bet. 22½ st.

Brieven aan de Hertogin-Regentes te *Brugge*, aangaande den slag van *Geelmouwen*.

Item 8a Juny, Herman Reynersz., met brieven gesonden tot *Brugge* aen onse genediger Vrouwe, aengaende den slach van *Geelmouwen* (*), ende andersins die periculen vanden oirloige te verhueden, mits die knechten nae desen quartier quamen.

Brieven aan *Ravestein* en *Helmond* om goed toe te zien, op het krijgsvolk.

Item 11 Juny, Wuesten gesonden met brieven deser stat tot *Ravesteyn* ende *Helmont*, omme wel toe te sien mits den scheyden vanden knechten.

Brieven aan de Hertogin-Regentes, ter zake van het krijgsvolk in de meijerij gelegerd.

Item 29 Juny, Arnt van Weilhuysen, bode te peerde, met brieven deser stat gereden aen onser genediger Vrouwe te *Bergen* in *Henegouwen*, ter cause dat die knechten bynnen deser meyeryen opten armen huysman lagen en theerden, omme provisie daer tegens te hebben.

Bevel aan den maaskant, om goede wacht te houden.

Item 26 July, Jannen van Heze gesonden aenden maescant rontomme, omme wel toe te sien, mits der vergaderinge vanden Gelderschen.

Waarschuwing aan *Holland*, dat de Gelderschen bijeen trokken.

Item 27 July, Peter van Bakel met brieven deser stat gesonden in *Hollant*, omme te doen waerscouwinge vander vergaderinge des Heeren van *Gelre*.

Idem aan den Drossaard van *Grevenbroek*.

Item Jan Petersz., 3a Augusti vutgesonden met brieven deser stad tot *Grevenbroeck*, aenden Drossaet aldaer, om wel toe te sien.

Idem naar *Oss*, *Ravesteyn* en aan den maaskant.

Item 6 Augusti, Jan van Heze gesonden tot *Oss*, *Ravesteyn* ende aenden maescant, omme wel toe te sien.

Idem naar *Gorinchem*.

Item ten selven daige, Thoenis van Zoemeren tot *Goricum* geseynt, adverterende van den Geldersche.

Idem aan den Stadhouder van *Holland* te *'s Gravenhage*.

Item Jannen Gorysz., 17 Augusti geseynt met brieven deser stat in *Hollant*, inden *Haige*, aenden Stathouder aldaer, ter cause vander vergaderinge der Geldersche.

Bijeenroeping der Heemraden op de sluis te *Gewande*.

Item 17 Augusti, Peter van Bakel met een placaet in *Maeslant*, omme die Heemraeden te compareren te *Gewanden* opte sluyse.

Plakaten in de 4 kwartieren der meijerij, houdende oproeping hunner Gedeputeerden naar *'s Hertogenbosch*, ter zake van het bijeen trekken van een leger door den Heer van *Gelder*.

Item 29 Oixt, Gerarden van der Hellen, in *Maeslant*, 3 daigen, Jannen van Heze, in *Kemplant*, 4 daigen, Dircken Fonck in *Pedelant*, 4 daigen ende Jannen Petersz., in *Oesterwyck*, 3 daigen, elck met eenen placaet gesonden, omme huer Gedeputeerden alhier te scicken, ter cause vander vergaderinge des Heere van *Gelre*, op Dynsdaige naestcomende.

Ruiterij uit *Gelderland* ontboden en ter verdediging des lands in het kwartier van *'s Hertogenbosch* gelegerd.

Item 3a Septembris, Arnt van Weilhuysen, bode te peerde, gereden met Lamberden van Buerich naeden lande van *Gelre*, omme 200 ruyters te peerde op te brengen ende te leggen in defensie vanden lande ende in desen quartier.

(*) Vermoedelijk *Geichermulh*, gemeente *Guirsch*, kw. *Arlon*, groot-hertogdom *Luxemburg*.

1522.

Item 4ª Septembris, Geritden vander Hellen, in *Maeslant*, 3 daigen, Jan Petersz., in *Oesterwyck*, 4 daigen, Thoenis van Zoemeren, in *Pedelant*, 5 daigen ende Arnt Loyen, in *Kempelant*, 5 daigen, elck met eenen placaet gesonden, inhoudende, by elcken die landweeren ende dreyboemen op te maken, begraven ende te repareren ende elcken op zyn haernaes ende wapenen te stellen.

Plakaten aan de 4 kwartieren der meijerij van *'s Hertogenbosch* om overal de landweren en draaiboomen te herstellen en dat elk zich zoude wapenen en in het harnas stellen.

Kapittel 69.

Uitgaven aan timmerwerk.

Inden jersten, Jan, der stat tymmerman, inde weke Dyonisy, met zynen knechten aen dboltwerck byde Hynthamerpoert getymert, staketten vutgedaen ende afgebroeken aendes Heilichs Cruyspoerte (*) ende een pleyt daertoe gebesinght eenen stuver ende die tymmerluyden 10 daigen, sdaighs $3^1/_2$ st.

Herstel van de vestingwerken, zoo binnen als buiten de stad *'sHertogenbosch*.

Item inde weke Bti. Luce, Evangelist, Jan voirs., met zynen knechten 12 daigen getymmert aent bolwerck by de Hynthamerpoert. Item aen den boem, byden bars tot *Hyntham* ende aende nyeuwe Hekel, opten Vuchterendyck.

Item inde weke vanden 11,000 Meegden, Jan Vaers met zynen knechten 11 daigen getymmert ende hout gevuert inden tuyn ende tstaket tot *Vucht* gerepareert.

Item inde weke Leonardi, Jan voers. aent bolwerck buyten die poirt ende den dreyboem tot *Vucht*, ende aen de craen gewrocht.

Item in de weke Purificationem Marie, Jan van Lyer $1^1/_2$ dach die metalen pypen aenden put opte Merckt staende, gehouwen.

Metalen pijpen aan den waterput op de Markt.

Item inde weke Sancti Nicolai, Jan voirs. gemaict een ordnys daer een op waert gegezelt, ende een huysken inden thuyn, daer die busmeester zyn houtcolen inne leeght.

Schavot op de Markt gesteld om een man te geeselen.

Item inde weke voer Lichtmisse, Jan voers. met zynen knechten 14 daigen aen den boem getymmert, rontom die sluys opgewonnen, ende dat yss daer gebeten.

IJsbijten.

Item Willem Voss 8 daigen ende noch een ander 2 daigen, sdaighs 2 st., den voirs. tymmerman die sluysen op helpen wynden ende ys helpen byten.

Sluis opwinden en ijsbijten.

Item inde weke nae grootvastelavont, die voirs, Jan met zynen venitten de stellagie gemaict, daerop men gevuert heeft, ter saicken der electien van den Paeus Mr. Adriaen van *Utrecht*, Cardinael tituli Scor Johannis et Pauli ende Bisscop *Darthusien*.

De stellage gemaakt waarop gevuurd werd voor de verkiezing van Mr. Adriaan van Utrecht tot Paus van *Rome*.

Item inde Goede Weke, Jan voirs. aende Hekele by tvolregat met zynen venitten gewrocht, ende oec die steygeringe voerden Engel gemaict daermen die prysen op thoenden.

Steiger voor den Engel, om daarop de loterij te houden.

(*) De Heilig Kruispoort werd bij het uitleggen der stad en het ommuren van den Vuchterdijk, de Vuchter binnenpoort.

Kapittel 70.

Uitgaven voor aankoop van straatsteenen.

Aankoop van Vilvoordsche straatkeijen.

Item 15 Aprilis, voer Paeschen, gecoft tegen Jannen Denys 3½ last *Vilvoerts* steens, elcken last 11 Ryns. gul.

Die keijen worden glad geslepen.

Item inde weke Philippi et Jacobi, Huybert voirs. (de straatmaker) 2½ dach ende die knecht 2 daigen steen geschoert (geschuurd).

Volgen eenige posten wegens aankoop van Vilvoordsche keijen en het schuren van die keijen; het maken en herstellen van straten.

Kapittel 71.

Uitgaven aan alderhande ijzerwerk.

Nieuwe gevangenis.

Iiem noch die voirs. Heylwigen, wed^e. Lodewichs van der Lynden, ten bevele vanden Heeren ende deser stat, van diverse yserwerck aen die nyeuwe gevenckenisse gelevert.

IJzerwerk aan de put op de Markt.

Item voer 4400 leynagel tot Joesten byde poert gehaelt, t'1000 4 stuvers facit 17 st. 3 oert., noch 400 stopnagel t'100 2 oert, aenden put opte Merckt gebesinght.

Kapittel 72.

Uitgaven aan werklieden of stads arbeiders.

Vuurwerk gestookt en processie gehouden ter eere van M^r. Adriaan Floris van Utrecht, nieuw gekozen Paus van *Rome* onder den naam van Adrianus VI.

Item inde weke groot vastelavont, Gerit Petersz. 12 reysen, rys ende hout gevuert vutten ouden raethuys opte Merckt, omme daermede te vueren, mits der processien van den nyeuwen gecroenden Paeus, Cardinael tituli Scor Johannis et Pauli, Episcopus *Darthusien*, te wetene: M^r. Adriaen Florentci van *Utrecht*, ende Paeus wesende, geheyten Adrianus Sixtus, etc.

Kapittel 73.

Uitgaven voor het schenken van wijnen en gelagen.

Schenkingen van wijuen en gelagen, werden onder meer anderen gedaan, aan de volgende Heeren:

Schenkingen van wijnen en gelagen aan voorname Geestelijken, Heeren en Vrouwen.

Den Vicaris der Minderbroeders, een Spanjaard uit den huize des Konings van *Spanje* geboren, in het klooster der Minderbroeders alhier, in wijn en spijs voor 6 Rijns. gul.

De Raden van *Keulen*, *Lubeck* en *Hamburg*.

Den Generaal der Minderbroeders.

De Gedeputeerden van *Holland*.

Den Graaf van *Bueren*.

Den Generaal en het Kapittel der Bogarden.

Den Heer van *Bokhoven*, Drossaard van *Gorinchem*.

De Gravin van *Bueren*.

Den Generaal der Kruisbroeders.

Den Abt van *S^t. Geertruide*.

1522.

Item Amelis van Ampstel, weerdt opter Gaffelen, van wyn ende gelagen byden Heeren gedeputeerden vander stat ende den platten lande, als die selve alhier bescreven zyn geweest, vertheert ende geschenct, ende gerekent voer Paeschen Anno 1521, 23 Ryns. gul. 18 st.

Verteringen der Heeren Gedeputeerden uit de 4 kwartieren der meijerij tijdens zij met die der stad op de Gaffel vereenigd waren.

Item opten 30en dach July A°. 1522, byden voers. Heeren vander stat ende meyeryen, Mr. Adolph van der Noot, Raet ordinaris in *Brabant*, opter voirs. Gaffelen gescenct den wyn ende tgelaech, beloepende 4 Ryns. gul. 17 st.

Die gedeputeerden en de stad geven een maaltijd aan Mr. Adolf van der Noot, Raadordinaris in *Brabant*.

Item noch byder voirs. Heeren ende gedeputeerden geschenct Herman van Ghoer, Drossaard van *Valckenborch*, Capitein, met zynder ruyteren te peerde gelegen tot *Eyndoven*, een gelaich beloepende 3 Ryns. gul. 4 st. 1 oert.

Herman van Ghoer, Drossaard van *Valkenburg*, Kapitein, met zijne ruiters te *Eindhoven* gelegerd

Kapittel 74.

Uitgaven aan alderhande zaken.

De zaken als gewoon in dit kapittel steeds voorkomende, worden weggelaten.

Item 18 Novembris Anno 21, Henrico van der Wyst, Doerweerder, voer een mandament van contra arrest, dairmede alle die poirteren gueden van *Coelen*, tot *Antwerpen* ende elders zynde, gearresteerd te wordene, achtervolgende Aureum Privilegium, omme daer by aff gedaen te zyne alsulcken procedure byden bussensmyt tot *Coelen* gedaen, tegens tselve privilegium, voer dat mandamente zyn vacatien, met anderen hem assistentie gedaen hebbende, betaelt 8 Ryns. gul.

Contra arrest tegen die van *Keulen* in het proces der stad met den bussensmid Jan van Zeghen ten uitvoer gelegd.

Item eenen bode gesonden van *Antwerpen* nae *Bruessel*, om Henricken van der Weyst, Deurweerder, als doen tot *Antwerpen* wesende, te halen, ende die brieven van contra arresten tegens die van *Coelen* ter executie te stellen, bet. 14 st.

Item voer het placaet by Meester Marten (ten Hove) geimpetreerd, dair mede bevolen ende geordineert wordt, dat nyemont egeen coren en zoude vueren vuter meyeryen, maer dat ten *Bosch* ter merckt brengen, bet. 20 st.

Verbod dat niemand graan buiten de meijerij mag voeren, maar het te *'s Hertogenbosch* ter markt moet brengen.

Item den beyerman, van den armen luyden ende bedelaers vuter kercken te houden, ter allen vierdel jaers 1 gul.

De arme lieden of bedelaars in de kerk bedelende, geweerd.

Item mr. Jasper, clockgieter, voer 4 vysels die men besinght in de moelen daer men het buscruyt maict, wegende 160 pont, elck pont 2 st. 1½ oert.

Aankoop van vijzels voor den buskruidmolen.

Item den urewerckmeker van *Turnhout*, alhier ontboeden, omme te visiteren het uregewerck op Sint Jans thoeren ende opten raethuyse ofte sufficiant weer ende wel gaende zoude blyven off nyet, hem gegeven voer zyn reyse ende vacatien 48 st. ende Bartholomeus Loyen, den smyt, omme den selven van *Turnhout* te halen 20 st.

Nieuwe uurwerken in St. Jans- en den stadhuistoren, door den uurwerkmaker uit *Turnhout* opgenomen.

Item Mr. Merten, voer die copie vander peticien byde K. Ma. gedaen vanden 6000 gul. voer die Gouverneurs, voer diensten den lande van *Brabant* gedaen, 2 st., ende van brieven vanden overcomen tusschen der stat van *Coelne* ende deser stat, ten Hove gemaict, aengaende der saeken vanden bussensmyt 4 st.

Petitie van 6000 gul. voor de Gouverneurs. Voorstel van den Hove tot overeenkomst in het proces met den bussensmid.

Wakers te *Orthen.*

Item 31 January, gegeven drie wekers, die welke op dien nacht tot *Orthen* gewaeckt hebben, bet. elcken 2 st.

Metalen gegoten pijpen voor den waterput op de Markt.

Item Aelberden Keteler, daude, omme metalen pypen te doen ghyeten, daer dwaeter inde backen doer loept aen den put, opte Merct staende, bet. 10 Ryns. gul. 5 st.

De arend met de kroon en verdere ornamenten boven dien put geplaatst, verguld en geschilderd.

Item voor 200 gouts geslagen, omme boven den put voers. daar mede te vergulden, ende den arn (arend) daermede te stofferen 50 st.

Item den schilder, vanden selven arn metter cronen, ende dat daer toe behoert te schilderen 9 st.

Verdere materialen tot dien put gebruikt.

Item noch betaelt vanden goetkens (gootjens) onder dack vanden putte (te) maken, 31 st.

Item gecoft tegens Mathyssen van den Poell 3000 leyen opten put gedeckt, betaelt 6 Ryns. gul. 12 st.

Drakenhoofden, die het water in de bakken spuwde.

Item omme die draeckxhoefden aenden putte, die gestopt waeren, te drylen ende te oipenen, bet. 24½ st.

Obligatie ten laste der stad wegens geleende gelden voor het aandeel der stad en hare meijerij in de den Keizer verstrekte subsidie, voor zijne reis naar *Engeland* en *Spanje.*

Item 12 Aprilis voer Paeschen, te commen gegaen, omme te bezegelen zeker obligatie voer deser stat ende meyeryen, aen die van *Antwerpen*, byden preste by hen der Key. Ma. gedaen van 7 malen 100,000 gulden, aenden coopluyden gefurneert, tot zynre voyagie ende affairen te doen in *Engelant* ende voerts in *Spaengien*, bet. 3 Ryns. gul. 8 st.

Stijgerwerk aan de put op de Markt.

Item voer twee basten daermede steygerden aenden put 2½ st.

Soldij aan de Cloveniersschutters.

Item den Dekenen vanden Clovenieren, nae vutwysen van hueren charten, hen by deser stat verleent, voer 60 scutten die dit jaer hebben geweest ende gedient, elcken 2 Ryns. gul., als voer huer gagien; ende voer reparatie van hueren bogart ende huer doelen te maken 6 Ryns. gul.

Aan de schutters van den Ouden Voetboog omdat zij hunne soldij als voorheen hadden en aan die van den Jongen Voetboog, omdat hun Gilde was opgeheven, ter zake van statie te maken in de processien niets betaald.

Item den goeden mannen vanden ouden Voetboge bynnen deser stat, want zy huer gagien hebben als zy plaghen ende den jonghen Voetboeghe, want zy afgebroken zyn, ter cause vanden statien inde processien int harnaesch te gaen *nyet.*

Toelagen aan de schutters van den Handboog en de Cloveniers voor het maken van statie in de processien.

Item den goeden mannen der scutten vanden Hantboge ende vanden Clovenieren bynnen deser stat, die huer statien gehouden ende medegegaen hebben staedts gewyse inder processien, int harnaesch, int schieten ende anderssins, hen alsoe geschenct, in hulpe van hueren costen, elcken geselscappe ofte scutteryen 8 Ryns. gul.

Vordering van schadevergoeding door Wouter van Baecxen, omdat hij 45 jaren geleden te *Batenburg* gevangen was.

Item Mr. Henricken die Bye, die Jonghe, van zekeren scryftueren te scryven, in mannieren van verantwerden opten eysch van Wolteren van Baecxen op deser stat ende meyeryen gedaen, dat hy over 45 jaeren geleden tot *Batenborch* met Zanderen van *Empel* gevangen was geweest.

Schilderen van den waterput.

Item gegeven vanden put, opte Merckt staende, te verwen 20½ st.

Emmers voor den put.

Item voer twee eemers aen den put 5 st. 2 oert.

Namensche hardsteen voor de vischbrug en aan den put gebruikt.

Item gecoft tegens Gielissen, steenhouwers, blaeuwen Namenschen steen, omme aen de Vischbrugge te leggen ende oick aen den put verbesinght 20 Ryns. gul. 17 st.

1522.

Twee honderd ruiters uit *Cleve* te *Eindhoven* gelegerd.

Item Lambrechten van Buerich, weerdt inde Roy Poirt, die vut beveel vanden Heeren is gereden 3ª Septembris, omme op tebrengen vutten lande van *Cleeff* ende elders 200 ruyters te peerden ende die te leggen in defensien slants gelyck die gecomen zyn, ende tot *Eyndoven* gelegen hebben, bet. 18 Ryns. gul.

Door de stad *'sHertogenbosch* en de 4 kwartieren van hare meijerij geschenken in geld gegeven aan voorname Staatsdienaren om door dat middel afslag te verkrijgen van den Hertog toegestane beden.

Item, want geordineert ende overdragen was, byden Heeren Scepenen ende ennigen vanden principaelsten vanden Raide ende den zessmannen deser stat ter eenren, ende die vanden platten lande, gesamerhant vynden ende opbrengen soude die summa van duysent Ryns. gul. eens, omme die gegeven, geschenct ende gedistribueert te wordden, versceydene Heeren ende vrienden te Hove, te wetenen: mynen Heere den Greve van Hoochstraten, mynen Heeren den President, den Tresorier, Ontfanger Generaal, Griffier vander Financien ende meer anderen vrienden, deser selver stat ende meyeryen groitelyck gediendt hebben, ende proffijtelyck zyn geweest int sollicteren ende vercrigen vanden gracien inden consente vanden 100,000 ende 40,000, byden Staten van *Brabant* geconsenteerd der K. Ma. tot reysen nae *Spaengien*, in Marcio Anno 21 geanticipeert, teenenmael 12 Aprilis inde Goede Weke desselven jaers, ende alsoe mits betalinge der helft gestaen, alst voer blyckt in deser rekening int vutgeven des Capittels vander beeden, dairvan die voirgemelde gecommitteerde ter selver tyt gegeven ende betaelt hebben voer die portie vander stat 316 Ryns. gul. 13½ st.

Proceskosten ter zake van het proces met den bussensmid Jan van Zeeghen te *Keulen*.

Item deser stat Procureur, Meester Evert Haeck genoempt, die deser stat saken bewaert tot *Coelen*, tegens den bussensmyt, langen tyt aldaer gehangen hebbende onbeslicht, van zynder vutgeleeghden penningen int vervolge vanden processe, in defensien deser stat, aenden Advocath acten ende termyn van zynen salaris, 9 gouden gul., vz. 12 Ryns. gul. 12. st.

De Thesaurier van *Brabant* wordt door stads gecommitteerden 50 gul. beloofd indien de stad *'s Hertogenbosch* gratie op de toegestane bede verkreeg, welke som hier in uitgaaf wordt gebragt.

Item int impetreren vanden gracien vanden consente der beeden van 150,000 gul. byde Staten van *Brabant* geconsenteerd voer 3 jaeren, te wetenen: zess termynen, daer aff den jersten termyn was Johis Baptiste A°. 21, hebben Jan van Berckel ende Meester Marten die Greve toegeseeght den Tresorier te scencken van deser stat wegen vyftich gulden, *zoe dese stat gracie vercreegh* inder selver beeden, te wetenen: het dordde part vanden drie jerste termynen ende die helft vanden drie lesten termynen alst voer blyckt, omme totten selven gracien te beter te moigen comen, ende den Griffier vander Financien voer zyn expedicie, registratie ende verificatie 8 Ryns. gul., die welcke toegeseeghde penningen, die voirs. zess gecommitteerde naemaels, te wetene 10ª Septembris A°. 22, Meester Marten die Greve hebben vutgeryct, omme voerts te geven ende te betalen dairomme alhier 63 Ryns. gul.

Idem aan den Griffier van Financien.

Kosten gevallen op het verkrijgen van het vernieuwd octrooi, waarbij de stad *'s Hertogenbosch* wordt toegestaan accijnsen te heffen te

Item alsoe het ottroye deser stat verleent op dontfanck vanden assynsen inde dorpen van *Vucht*, *Roesmalen* ende *Beerlycken*, met hueren toebehoirten ende den verbode vander buyten te gaen drincken, thien jairen geduert hebbende expireert is geweest S^t. Jans Baptiste Anno 21. Ende die voirs.

1522. *Vucht, Rosmalen* en *Berlicum.*

gecommitteerden, met nerstigen vervolghe, een nyeuwe gelycke otteroye vander K. Ma. verworven hebben, 10 jaeren lanck duerende achter een volgende, ende ingaende nae die expiratie vanden voirs. auden lesten ottroye, te wetene tSint Jansse Baptiste 21° voirs. ende daernae eenpaerlycken volgende ende duerende; behoudelyck, dat deze stat gehouden sal syn, tot behoeff der K. Ma. te betalen alle jaer 12 pont Artois van 40 groot Vlaems tpont gerekent, duerende den voirs. tyt van 10 jaeren, in handen des Rentmeesters deser stat ende quartier van *sHertogenbosch*, nae inhoudt der bezegelder brieven der K. Ma. opt voirs. nyeuwe octroye gegeven, daeromme alhier in betalinge vanden jersten jaeren der 10 jaeren voirs. den voirs. Rentmeesteren betaelt die voirs. 12 lib. Artois vz. 12 Ryns. gul.

Commissie naar *Keulen* om het proces met den bussensmid Jan Fyck van Zeegen in der minne af te doen.

Item, alsoe aengaende der saicken tusschen dese stat ende den bussmyt tot *Coelen*, onbeslicht hangende, ennige vrienden inden besten raporten hadden, aldair te scicken, omme met hem te spreken, een goet middel te vynden, ende een eynde dair aff te maken, etc.; soe heeft men daertoe geordineert Meesteren Marten van Zusteren, Cappelaen ende Joerdaen van Coedyck, Priestere, (zoe aldair tot *Coelen* zonder sorch nyet te reyse enwas) omme die voirs. saecke vander stat wegen aldair te becallen ende te handelen ende hebben verteert inde selve reyse tsamen metten salarissen van hueren vacatien 29 Ryns. gul. 10 st.

Kapittel 76.

Uitgave ter zake der door de stad gehouden loterij. Betalingen aan de lootmeesters.

Uitgaven ter zake van de door de stad gehouden LOTERIJ.

Inden yersten, Mr. Jannen Dorninck, Secretaris, ende lootmeester bynnen der stede van *Ghent* gestelt, overgesonden 317 loten, dairvan hem competeerden t'12te lot, noch vanden voirs. lotinge metter trompette aldair te condigen 10 st. ende die charte alomme te doen plecken ende voer pape betaelt 6 st. vz. 4 Ryns. gul. 14 st.

Volgen de lootmeesters in de steden, vrijheden en dorpen, zoo als zij hier voor by de ontvangsten kapitrel 13 en volgende staan vermeld.

Geschil met den lootmeester te *Antwerpen.*

Item Joris Formanteel, als commissaris en lootmr. bynnen der stat van *Antwerpen* gestelt ende geordineert, selver in zynen persoen alhier overbracht ende aldaer outfangen 4141 loten, dair van hem als voire competeerden t'12te lot, noch hadde Ambrosius van den Hanenberch, Herman Dirck Henrick Pelgromss, gecommitteerden ende Mr. Henrick die Bye, de jonge, als zy tot *Antwerpen* inde Pincxtmerct aldair metten silver ende prysen te thoen vuyt stonden, int gereet ontfangen ende innegescreven 3773 loten, dair van dieselve Joris eysschende was als commissaris ende lootmeester totten ontfange der lotinge bynnen *Antwerpen* gestelt den t12ten penninck, ende hadde die selve Joris, ten ocsuyn van dien, die lootboecken byden selven Mr. Henrick die Bye, die jonge, aldair gescreven, doen arresteren ende beslaen ende de zelve te recht gestelt. Soe is men metten voirs. Joris, omme alle moytenissen ende costen van rechten, oft zoe die wesen mochten,

te scouwen, by raide van ennige aldair, overcomen, ende hem voir zynen ontfanck ende voir dactie vanden anderen, ende oick voire zyn costen ende reyse, als vanden penninghen selver over te brengen ende zyn nerstige sollicitatie toegevueght ende betaelt 70 Ryns. gul.

Item Jannen van Nymmegen, goutsmit ende juwelier *tAntwerpen*, voer 164 merc 19$^1/_2$ ingelsche silvers, wegende tsamen die prysen ende juwelen vander lotinge, als *kannen*, *cruesens*, *scalen*, *waterpotten* ende *lepels*, nae inhout vander charten, voer elck merck silvers, nae overcomen met hem daer van gedaen, betaelt 41 sch. 6 deniers, ende een pont groot vleems opten hoeren, des zoude hy inneleggen 100 loten, die alhier voer inden ontfanck geset staen, alsoe alhier die geheele somme voire vuytgegevene gestelt, q. vz. 2049 Ryns. gul. 6 st. ort. Prijzen voor de loterij door den goudsmid en juwelier Jan van Nymegen te *Antwerpen* geleverd.

Item Franss, die goudsmit, voer 1$^1/_2$ hondert *ringen* ende 50 *boemen*, tsamen wegende 27 onsen 9 ingelsen in silver, elck onse 33 st. ende 2 st. voir den knecht betaelt, tsamen 45 Ryns. gul. 8 st. Idem door Frans den goudsmid.

Item Ambrosius van den Hanenberch, nae *Antwerpen* inde passieweke, omme tsilver te halen als hy dede, gevaceert dair om 6 daigen, vertheert metter wachten vanden silver ende montcosten, tsamen 51 st. oirt., noch betaelt voire een ton, papier, corden ende canifas, omme tsilver inne te packen 22 st., ende den gesellen voier hen drinck gelt 12 st., vz. tsamen 4 Ryns. gul. 5 st. oirt. Aflevering van het zilverwerk.

Item Mr. Henrick die Hane, vanden vercleren vanden geleyde, aengaende der lotinge, betaelt 32 st. Item Mr. Marten die Greve, van dat hy te Hove verleeght heeft om int reyne te stellen die lotinge, getranslateert vuytten Duytschen in Walschen, mits dien die selve by Mr. Claess Mombare nyet perfect genoch gescreven en was om te prenten, betaelt 6 st. Item Michillen, die goutsmit, om die juwelen ende prysen opt papier te ontwerpen, omme die selve alsoe te doen prenten ende drucken, betaelt 20 st. ende Mr. Pr. Pelgrom, van te copieren doctroye vander lotinge 1$^1/_2$ st., vz. dit tsamen 2 Ryns. gul. 19$^1/_2$ st. De afkondiging der verloting uit het Nederduitsch in het Fransch overgezet en de teekening der juweelen en prijzen gemaakt om die te doen drukken en prenten.

Item voer een cleyn *scael*, die nyet gemaict enwas van meester over te brengen, te leveren van 6 onsen betaelt 9 Ryns. gul. Eene kleine schaal tot de verloting aangekocht.

Item van doctroye voir St. Jacops kerck *tAntwerpen* te impetreren, ter cause zy huer lotinge deser stat overgaven, ende hem beloeft was een nyeuwe te impetreren, betaelt Mr. Henricke die Hane, 6 Ryns. gul. 4 st. Afkoop van het octrooi tot loterij aan St. Jacobskerk te *Antwerpen* verleend.

Item Jannen Steenbecker, van lootbeerders (borden) te maicken, dair die figueren ende charten opgeplect waeren, betaelt 9 st. Item Jannen van Nymmegen voirs., geschenct eenen haze, omme tsilver goets tyts gereet te hebbenen, betaelt dair voir 8 st., ende Ansem, trommelsleger, van verscheyden reysen, als hy dair toe versocht is geweest, die tromme omder stat te slaen ende te vercundigen dinleggen ende dingaen vander lotinge, betaelt 42 st. Item Lauryns, die tromper, alsoe, vandat hy den lesten dach met eenen Verschillende uitgaven.

peerde, om dese stat tot alle hoeeken ende strathen heeft gereden ende metter trompette vercundicht duytgaen vander lotinge, 8 st., vz. tsamen 3 Ryns. gul. 7 st.

Item Arnt, den screynmeker, vander kaste te maicken dair tsilver vander lotinge, elck opt zyne, zoe dat ordineert was om te thoenen, inne stont, betaelt met ander houtwerck dat hy gemaict hadde, dair Mr. Henrick die Bye zyn bueken ende ander gescriften, dienende totter lotinge, opleeghde, tsamen 10 Ryns. gul. 5 st.

Item Zeger Jan Goyartss, wesende tot *Tricht*, van dat hy aen sommigen persoenen, alhier op deser stadt achterstellige renthen hebbende, dair voer tanderen tyde ennige deser stadt bourgers gearresteert zyn geweest, hadden gesolliciteert, dat zy huer achter stellen hebben ingeleeght, voer zyn dienst, cost ende sollicitatie betaelt 2 Ryns. gul. 10 st.

Betaling aan Laureyns, boekbinder, voor papier en druklooneu van lootkaarten en figuren van het zilver.

Item Laureyns, die boeckbynder, van 26 riemen papiers, zoe charten ende figueren te drucken, dair van hy, zoemen met hem dit is overcomen voir elcken riem hebben soude 2 Ryns. gul., mer des soude hy van elcken riem in loten inleggen 18 st. vz. 26 Peters, gelyck hiervoir inden ontfanck die selve loten geset staen ende trest voirts hem in gelde betaelt vz. 28 Ryns. gul. 12 st.

Idem voor kaarten of plakaten te drukken, waarop de namen der trekkers van de prijzen en de nummers waarop die prijzen gevallen waren, stonden.

Item den selven noch van 300 carthen te prenten, dair die namen ende prysen inne stonden gedruct, vanden gheenen die de prysen ende loten gevallen waeren, betaelt 3 Ryns. gul. 16 st. ort.

Verschillende uitgaven.

Item diverse clercken, van de prosen, namen ende dichten, soe die innegescreven ende ingeleeght wairen, elck opt zyne te scryven, van elcken duysent nae overcomen met hen dair van gedaen betaelt 7 st., alsoc inden yersten Mr. Arnt Coelborners, van 3720 cedullekens te scryven 25 st. 3½ ort. Mr. Peter Pelgrom 22,955 cedullekens, enz.

Item voerseyde persoenen, de welcke van smorgens vroecht tot inden avont, om goede expeditie te hebben, geseten hebben inden Engel ende die cedullekens vanden watten (prijzen) toe gevouwen, bezegelt ende was dair toe gemaict ende bereyt, zoe dat behoirde, sdaighs daervan voer elcken, soe men des met hen is overcomen 5 stuvers ofte 2 lot, dair voire die inne hebben willen leggen, alsoe inden jersten betaelt Meester Lambrecht Millinck 5 daigen, etc.

Item den (klooster) Zusteren opten Ulenborch, de welcke de nyeten, zoe den tyt cort was, diere oick meer dan 100,000 zyn geweest, in hueren Quonvent hebben gevouwen ende toe bezegelt ende dair wel 6 off 7 daigen over onledich geweest, hen geschenct voire hen moeten', zoe in spyse ende dranck tsamen 9 Ryns. gul. 2½ st.

Item den 8en July, alst lest inleggen vuytghinck, metten lootmeesters ende ennigen vander Heeren tsavonts inden Engel een maeltyt doen bereyden, ende in spyse ende wyn tsamen vertheert 4 Ryns. gul. 5 st.

Item gedroncken byden gheenen, de welcke inde voirs. lotery hebben

gedient, zoe int vouwen, zegelen ende die opt scavot die loten hebben vutgegeven, gelesen ende geroepen, in byer tsamen 2 Ryns. gul. 12 st.

Item Ambrosio van den Hanenberch, voire 12 ryemen pappiers betaelt 12 Ryns. gul., Henrick Kuyst, van 4 riemen 4 Ryns. gul., Jan Otten, van 5 ryemen, den ryem 18 st. vz. 4 Ryns. gul. 10 st., dair die cedullekens, zoe watten ende nyeten, meer dan 200,000 ende ander boecken dairtoe dienende, aff gemaict zyn vz. tsamen 22 Ryns. gul. 10 st.

Item Mr. Peter Pelgrom, Mr. Henrick die Bye die jonge, ende Daniel van Vlierden, die welcke by ordinantie van den Lootmeesters 20 daigen ende nachten lanck duerende, den tyt van der vuytnemen der lotinge, die prosen ende namen, terciatim hebben vuyt gelesen, elcken voier hueren salaris dairvan toegevueght 12 Ryns. vz. tsamen 36 Ryns. gul.

Item Claes Watermael, Arende die Jongen, dieners vander groenderroyen ende Geritde Kuyst, die den voirs. tyt geduerende die prosen ende nyeten hebben vutgelanght, voer hueren salaris als boven betaelt.

Voorts komen uitgaven voor aan de uitroepers der nieten, aanrijgers der getrokken nummers, prijzen en nieten.

Item den vier pypers deser stat, van dat zij den voirs. tyt elck zyn ure opt scavot hebben geseten ende als ennich lot ofte pryse vuyt quam, *gespeelt* ende *gepepen*, elck dair van toegevueght ende betaelt, nae advenant vander laetster lotinge 42 st.

Item Jannen van Gunterslair, Dircke van Hedel, Jacopss, Mr. Henrick Kuyst, Herman Pelgrom, Dircxs, Mr. Henrick die Bye, dauwen ende Raesse Persoens, dewelcke den voirs. tyt van 20 daigen ende nachten hebben geseten elck zyn ure opt scavot, als men de loten vugtgaf, omme eenen yegelycken te voldoen, ende toe te sien, dat int vuytlangen oft lesen egeen faulten gebueren en souden, ende oick inne te scryven die naemen, dair die prysen tegens vuyt quamen, betaelt elcken voer hem, voer hueren salaris dair aff 6 Ryns. gul.

Item voier drie rocken voir de vuytlangers, dairse inne saeten, alse die loten vuytgaven, tsamen metten maicken betaelt 3 Ryns. gul. 6 st. oirt.

Item twee wekers, dewelcke 3 nachten tsilver voir den Engel inden omganck van onser Liever Vrouwen dracht te thoen stacnde, hebben gewaickt, betaelt 10 st. Item vanden auden loot corven te meerderen ende met leer bynnen te vermaicken, zoe die nyeuwe loot corven niet gemaict en waeren gelyck behoorde, betaelt 16 st.

Item voir die huer vanden gereempt, dair die loten op vuytgegeven waeren, betaelt 16 st. Item betaelt den tymmerluyden, vander voirs. gereempt te setten, gereet te maicken ende boven te decken, als dat behoirden 41 st. Item voer hauts plancken metten saigen, dat men opt scavot behoeft ende gebesicht heeft 3½ st. Item voer een slot, nagelen ende gehengen aende dore vander scavot 14 st. Item Willem Voss, van dat hy opt scavot,

duerende die lotinge heeft gewaict ende die vuerpannen ende tgereetscap dairtoe dienende bewaert ende aengedraigen 17½ st.

Volgen alsnu de kosten voor het vervoer van het zilverwerk, uitmakende de prijzen der loterij, naar *Bergenopzoom* inde Paeschmarkt en naar *Antwerpen* inde Pinxtermarkt, kosten van berging, bewaring en ook van uitstalling op die markten, enz.

Item alsoe alhier voir inden ontfanck vander lotinge ingeleeght zyn by ennigen vanden lootmeesters ende anderen, van dienst dairinne gedaen ende gereetscap daer toe gelevert, nae vuytwysen van dien Capittel 1329 loten, ende egheen penningen mits dairvan aff ontfangen, dairomme die alhier weder gestelt vuytgegeven q. vz. 199 Ryns. gul. 7 st.

De geheele uitgaaf voor de *loterij* was 3074 Ryns. gul. 7 st. 3 oirt.

De achterstallige schuld ten laste der stad, welke uit de baten der loterij betaald werdt, beliep volgens kapittel 77 23,794 Ryns. gul. 4 st. 25 mithen.

De generale uitgaven waren 73,838 Rijns. gul. 4 st. 17 mithen 1 qr[te]. 10 plac.
" " ontvangsten " 70,732 " " 11 " 9 "
Nadeelig slot 3105 Rijns. gul. 13 st. 8 mith. 1 qr[te]. 10 plac.

Aan het slot dezer rekening volgt de staat der stads achterstallige schulden en de betalingen, die daarop uit de baten der loterij plaats hadden, daaruit blijkt dat die schulden, niettegenstaande die afbetalingen, alnog bleven 21,483 Rijns. gul. 3 st. 15½ mijten 1 qr. 10 plac.

N°. 31. **Rekening van St. Remeys 1523 tot St. Remeys 1524.**

1[ste] REKENING DER ANDERMAAL VOOR DRIE JAREN GECOMMITTEERDEN DIRCX JANS ARNT EGENS SOEN ALIAS SCOERCOP, DIRCX VAN CREYELT, ARNT MONIX, HERMAN DIRCX, HENRICX PELGROMS, REYNERS JANS DAEMSS EN AMBROSIUS VAN DEN HANENBERCH.

ONTVANG.

Geld en geldswaarde, accijnsen en andere middelen, als in vorige rekening.

Kapittel 10.

De stad *'s Hertogenbosch* koopt de helft van de gevangenpoort met de

Zijn 5 lijfrenten tegen den penning 10, ieder op één lijf, door de stad verzegeld, om daarmede den aankoop te kwijten van de helft der gevangenpoort met hare regten en toebehooren (*) voor de som van 350 Rijns. gul.,

---

(*) De regten en toebehooren, aan het eigendom der gevangenpoort verknocht, waren het *cipier- en ingebiederschap*.

door Claes Gheelmans, bij akte voor Schepenen van 's Hertogenbosch opgemaakt, aan die stad overgedragen.

regten daaraan verbonden.

Aan de vier kinderen van den verkooper Claes Gheelmans, werd in voldoening van den gedeeltelijken koopprijs, ieder eene lijfrent op hun lijf verzekerd van 5 Rijns. gul. en aan Anna, dochter nalyck Meester Ghysbrechts van der Velde, Canonicx, een van 15 Rijns. gul., ter voldoening van het ander gedeelte.

Bij noot achter kapittel 11 wordt aangaande die poort gezegd:

De verantwoording der verpachting van die regten aangehouden tot de volgende rekening.

Ander ontfanck, comende van deser stadt Gevangen poirt byde sess gecommitteerde voirs., van der voirs. stadt wegen gecoft ende verpacht, verhouden, om redenen ende saicken, totter naestcomende rekeninge, dair omme hier . . . nyet.

Kapittel 12.

Ontvang van alderhande saken.

Item van Arnden Dircx, cremer, vander halver plaetse voer der poneyen van den raethuys, omme aldair zyn cremerye voert te doene ende te vercopene 7 Ryns. gul. ende van Ariaen Roeloffss voer dander helft, om zyn boeken ende gemaelde brieven te vercopen vyff Ryns. gul.

De plaats voor de pui van het raadhuis voor de helft verpacht aan Ariaen Roeloffss om zijne boeken en gemaelde brieven ter verkoop uit te stallen.

Item 18 July Anno 1524, gevisiteert die kyste in S^t^. Jans kercke voer S^te^. Peters aldair, tot reparatien der stat geset ende dair inne gevonden 10 Ryns. gul. $2^1/_2$ st.

Eene kist in S^t^. Jans kerk voor S^t^. Petrus aldaar geplaatst om daarin offers te ontvangen tot reparatie der stad.

De geheele ontvang was 44,094 Ryns. gul. 8 st. 1 ort. 1 mijt.

UITGAVEN.

De uitgaven aan lijf-, erf- en losrenten, ten laste der stad, zijn verdeeld in 70 kapittels, waarvan de oudste lijfrenten verzegeld waren in 1443 en jongste in 1523, aan lijfrenten op één en twee lijven werd door de stad betaald 17,159 Rijns. gul. 12 st. 2 oirt. 10 mithen en aan erflosrenten 6422 Ryns. gul. 17 st. $1^1/_2$ mith.

De oudste lijfrenten in 1443 en de jongste in 1523 verzegeld.

Kapittel 71.

Uitgaven aan lijfrenten van de in dit dienstjaar afgestorven lijfrenteniers, voor soo verre het bedrag dier lijfrenten bij het overlijden te goed waren.

In dit dienstjaar afgestorvene lijfrenteniers.

In dit jaar stierven 43 lijfrenteniers, voor welken aan de erven, de bij den dood verschenen renten, geheel voor anderen tot aan het tijdstip van overlijden de helft of minder of meer werd voldaan.

De uitgaaf ten deze bedroeg 421 Rijns. gul. 2 st. 2 oirt. 9 miten en de ontlasting der stad aan lijfrenten voor toen en het vervolg 632 Rijns. gul. 8 st. 4 miten.

Kapittel 72.

Gedeeltelijke afbetaling van onbetaald gebleven renten.

Zijn nadere gedeeltelijke afbetalingen op de ten achteren zijnde renten van de jaren 1495–1499, in zoo verre zij niet door de baten der plaats gehad hebbende loterij waren gedekt.

De geheele uitgaaf van dit kapittel was 530 Ryns. gul. 8 st.

Kapittel 74.

Uitgaven van penningen aan den Keizer, als Hertog van Brabant, van de loopende beden en de gelden in den oorlog met Gelderland, ten tijde deser rekening gehad, welke oorlog op den 1en April 1524 begon.

De Gelderschen komen te *Empel* over de *Maas* en beginnen *Orthen* te berooven en af te branden. Zij worden in hun opzet gestuit en vlugten over de *Maas* naar *Bommel*, waardoor hun plan om verder in de meijerij te vallen, rooven en branden, wordt verijdeld. De oorlogskosten hiertoe door de stad en hare meijerij uitgeschoten, van de toegestane beden gekort.

Item alsoe die Gelderschen weder van nyeuws begonsten aen te tasten ende huer ongenade te schaffen met feyten van oirloige, roeff, brant, etc., in dezer meyerye, gelyck zy in *Hollant* gedaen hadden. Ende zyn alsoe gecomen opten jersten dag Aprilis An°. 24, nae Paeschen, verbrandende tdorp van *Orthen*, ende zoe dese stat, metter Ritmeester vanden *Grave*, huer opset belettende, die branden (brandstichers) dede vlieden, wederomme nae *Bommel*, sonder hueren wille ende ongenade voirts inder meyeryen te bedryven, hebben dese stat ende meyerye, ter eeren der Keyserlicke Ma., ende tot defensien des gemeynen lantz, volck van wapenen aengenomen ende vele ende menichfoldige ander costen na exigencie des oirloighs moeten doen, die penningen dair toe opbrengen, verscheyten ende betalen, navolgende der rekeningen van den Penninghmeesteren, die administratie dair aff gehadt hebbende. Ende alsoe byden Staten slantz van *Brabant*, opter dachvart *tAntwerpen* gehouden 11 Juny Anno 24, een consente gedragen is van 80,600 pont 13 sch. 3 d., dair aff deser stat ende meyeryen porcien, mits den verschoten penningen inden oirloighe voirs., by diligentie der Gedeputeerden ten Hove solliciterende, zyn gecort, achtervolgende den acquyten dair aff gegeven, belopende den taxe deser stadt 5211 Ryns. gul. 2 st. 3½ ort., welcken taxe ende penningen die voirs. gecommitteerden inden voirs. oirloige verschoten hebben, dairom alhier die voirs. 5211 Ryns. gul. 3½ ort.

Kapittel 76.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Gezwoornen, Raadsheeren, Secretarissen, Gecommitteerden en andere Heeren, in het belang der stad en van hare meijerij, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten van Brabant en in andere commissien uitgezonden.

Afgevaardigden ter Staten, ten Hove en in andere commissien, waren:
Mr. Marten de Greve, Secretaris.
Mr. Henrick Kuyst., Schepen.
Lambrecht van den Boegaert, Raad.
Frans Toelinck, Schepen.
Jan van Erp, id.

Goyart van Middegael, Raad.

Mr. Klaas Kuyst, Secretaris.

Geerlinck de Rover, Raad.

Jan van Vladeracken, Heer van *Geffen*, Raad.

Heer Jan van Baecx, Ridder, Laagschout.

Jan van Brecht, Schepen.

Ambrosius Walravens van den Hanenbergh, gecommitteerde.

Inden jersten, Mr. Marten de Greve, Secretaris, mits ordinantie van den Raide deser stadt, vut der selver stat gereyst 21a Septembri, corts voer den inneganck des tyts deser rekening, nae *Mechelen* by onse Vrouwe van *Savoyen*, Regente, etc., omme dese goede stat te excuseren vander weygeringe byder selver stat gedaen, van dexecuteren zeker brieven van arrest opte Gelderschen en huer gueden te doen; Ende omme by assistentie van die van *Antwerpen* insgelycx te solliciteren, dat die frontieren deser meyeryen ende van den lande, bewaerdt zouden worden voer overloep der quaetwillige Geldersche ende anderen, gevaceert 14 daigen.

Commissie aan de Regentes, ter verontschuldiging der weigering om gevolg te geven aan zekere brieven waarbij bevolen werd arrest op de Gelderschen en hunne goederen te leggen en om te verzoeken, dat de grenzen tegen eenen inval der kwaadwillige Gelderschen worden verdedigd.

Item die selve is wederomme gereyst vut deser stat, ter ordinantie vander Leden als boven, den 21en dach in Octobri, naeder stat van *Lyer*, opte dachvaert vanden lande van *Brabant*, alleen omme te aenhoeren ende te rapporteren, tgeene des aldaer geproponeert ende geordineert zoude worden. Ende was den aengaende die betaelinge svolcx van wapenen in *Vranckryck* te velde liggende, ende bewaringe slantz, waer omme hy gevaceerd heeft oick 14 daigen.

Dagvaard der Staten van *Brabant* te *Lier*, aangaande de betaling van het volk van wapenen in *Frankrijk* te velde zijnde en van het volk tot bewaring van het land van *Brabant* aangenomen.

Item de voirs. Meester Marten is weder alleen vutgereyst, ten beveel ende ter ordinancie vanden Raide deser stat, nae *Lyer* ende voerts nae *Mechelen*, opte dachfaert slants van *Brabant*, die aldaer bescreven was, dienende om antwoirdt te geven opte peticie ende begeerte onser Vrouwen als Regente voirs., vander summe van 80,000 Ryns. gul. byde twee overste Staten geaccordeert, omme dairmede die frontieren slants van *Brabant* te bewaeren. Ende alsoe, over mits altricatien ende questien, die tot dien tyt vyelen, tusschen die Prelaten ende steden van *Brabant*, op versceyden doliancien overgegeven byden Prelaten, den lande van *Brabant* over comende, in prejudeys ende afneemenen vanden privilegien desselfs, soe oick overmits ander zwaricheyden, qnestien ende gebreeken, byden voirs. steden voertgekeert ende gemaeckt int consenteren vander selver peticien, deen stat voer ende dander nae, die dachfaert ende de vergaderinge vanden voirs. Staten zeer langh duerden, soe heeft de voirs. Mr. Marten tselver tyt gevaceert 42 daigen.

Item te *Lier* en te *Mechelen*, om antwoord te brengen op de gedane petitie ter zake voors., moeijelijkheden door Prelaten en Edelen ter eene en de steden ter andere zijde, die in hunne privilegien en oude herkomen, meer en meer verkort meenden te worden.

Item opten 23en dach Decembri zyn Meester Henrick Kuyst, Scepen ende Lambrecht Bogart, Raitsman deser stat, ter ordinantie vanden Raet der selver stat, gereyst nae *Antwerpen*, zoe die Geldersche zeer sterck opte beenen waren, omme te solliciteren die bewaernisse vanden frontieren, tegen die selve Geldersche, die welke gedeputeerden (op wege wesende) verhooert

Commissie naar *Antwerpen* om hulp tegen de Gelderschen te vragen, welke laatsten een talrijk leger bijeen trokken om in de meijerij te vallen.

ende vernomen hebben, dat Mr. Marten de Greve, Secretaris deser stat, tot *Turnhout*, op wege wesende vander voirs. dachfaert metten Staten van *Brabant* gehouden, thuys waert te comen, hebben die selve gedeputeerde den voirs. Mr. Marten ontboden by eenen bode deser stat, omme nae *Antwerpen* by hen te comen ende die voirs. bewaernisse der frontieren te helpen solliciteren, tegen die wederwillige Gelderschen voirs., die welcke Kuyst ende Bogart ter selver tyt gevaceert hebben elick 7 daigen.

Dagvaard der Staten van *Brabant* te *Brussel*, aangaande voormelde bede, en om ter zake van het land van *Gelder* nadere voorstellen te aanhooren.

Den 10 Januarij 1524 reisde Frans Toelinck ende Jan van Erp, Schepenen Mr. Marten de Greve, Secretaris, ter dagvaard naar *Brussel*, om een uiterlijk slot te maken op de van wege den Keizer gevraagde bede van 80,000; ende insgelycx omme te aenhoeren tgeene, des den selven Staten van nyeuws geproponeert zoude worden, aengaende den oirloige ende affairen vanden lande van *Gelre*, achtervolgende die bescryve ende dachfaert, brieven aen deser stat gesonden, in welcker commissien die voirs. gedeputeerde gevaceert hebben, elck 17 daigen.

Dagvaart te *'s Gravenhage*, der steden van *Holland* en *Zeeland*, *Antwerpen* en *'s Hertogenbosch*, om op het verzoek van den keizerlijken Commissaris onderling te beraadslagen en een besluit te nemen, aangaande de tusschen den Koning van *Denemarken* en den Hertog van *Holstein* met de steden van *Oostland* (*Duitschland*) tot stremming van den handel met koopvaarders uit deze landen in *Oostland* belegde dagvaard.

Item opten 14en dach in Januario zyn Goyart van Middegael, Raetsman ende Mr. Claes Kuyst, Secretaris deser stat, ter ordinancie ende bevele der selver stat, gereyst inden *Haige* in *Hollant*, ter dachfaert aldaer bescreven waeren, die steden der landen van *Hollant* ende *Zeelant* ende insgelyx van *Antwerpen* ende *'s Hertogenbosch*, omme aldaer met malcanderen te spreeken ende een instructie te furneren, van, ende op alsulcken versuecken als Jan Hanart, Commissaris der Key. Ma., op die dachfaert die geraempt was tusschen den Coninck van *Deenmarck* ende den Hertoige van *Holstin*, metten steden in *Oestlant*, op dat belet, dat desen landen gedaen wordt op die vaert zeylinge ende coomanscappe in *Oestlant*, te doen, ende hebben gevaceert elck 10 daigen.

Commissie aan de Regentes te *Mechelen* om provisie tegen de afgegeven brieven, waarbij aan sommige vleeschhouwers te *Antwerpen* wordt vergund om arrest te leggen op de Geldersche goederen binnen deze stad en hare meijerij.

Item opten 29e dach February, is Mr. Marten de Greve voirgen., ter ordinancie als boven, gereyst nae *Mechelen*, omme provisie te werven inden Hove, aen onse Vrouwe Regentes, ende te impetreren oft beletten die executie van zekeren oipenen brieven van marcke, dairmede geordineert was van wege der Key. Ma., ten versuecke van ennigen vleeschouweren van *Antwerpen* in arrest te leggen alle de Geldersche gueden binnen deser stat ende meyeryen te bveyndene, dwelck dese goede stat (omme te verhueden geboerlycke scaide der selver stat ende meyerye) nyet en woude admitteren, solliciterende alsulckene executie met goeden ende bequamen mannen ende middelen te beletten ofte prevenieren, bysundere, want de frontieren slants bloot, ongewapent ende onbeset waeren, gevaceert dairomme 9 daigen.

Dagvaard der Staten van *Brabant* te *Lier*.

Item ter ordinantie als boven, zyn gereyst Mr. Henrick Kuyst, Scepen ende Marten de Greve, Secretaris der voirs. stat, vut deser stat den 12en Marcy, voer Paesschen Ao. 23, tot *Lier* opte dachfaert, omme te aenhoeren die propositie die aldaer den Staten slants van *Brabant*, voir gehouden ende gedaen zoude worden; ende was vanden 150,000 Ryns. gul., die myn Vrouwe de Regentes voirs., begeerde opt lant van *Brabant* byde Staten, desselfs

De Regentes verlangt van de Staten eene bede van 150,000

1524.

geconsenteert te hebbene, omme dair mede den tyt van zess maenden, beginnende opten jersten dach van Aprill Anno 24, nae Paeschen, te onderhouden 2000 knechten ende duysent peerden, omme sKeysers lant dair mede te bescermen, gevaceert elck 13 daigen.

Rijns. gul., tot onderhoud van 2000 knechten en 1000 paarden, gedurende zes maanden.

Item Mr. Frans Toelinck, Scepen, Geerlick de Roever, Raetsman ende Mr. Marten voirs., 6a Aprillis Anno 24, nae Paeschen, ter ordinancie der voirs. stat, gereyst *tAntwerpen*, aldair de Staten der landen van *Brabant*, *Hollant* ende *Zeelant* bescreven waeren, omme opten oirloige van *Gelre*, eens te voirsien, aldair geproponeert ende geheyscht waerdt den selven Staten, omme een vuytterlycke eynde vanden selven oirloige te maken, ende Heeren Kaerlle van Egmont alias van Gelre tot subiectien te brengen, die summe van 300,000 Ryns. gul. gereet opgebracht te hebbenen, omme dairmede te onderhouden, voer den tyt van vier maenden, 8000 knechten ende 1000 peerden, gevaceert elck 14 daigen.

Dagvaard der Staten van *Brabant*, *Holland* en *Zeeland* te *Antwerpen*, voorstel, eens voor goed te voorzien in de maatregelen om Karel van Egmond alias van Gelder, tot onderwerpingtebrengen, waartoe 300,000 Rijns. gul. verlangd werden, ten einde voor den tijd van 4 maanden aan te nemen 8000 knechten en 1000 paarden.

Item nae desen, te wetenen den 22 Aprilis, zyn Jan van Vladeracken, Heer tot *Geffen*, Geerlick die Roever, Mathys Lamberts Stoeters, Raitsmannen, Mr. Marten de Greve, deser stat ende Jan Lombarts, daude, der vryheyt *Oisterwyck* Secretarissen, ter ordinantie als voer, wederomme gereyst nae *Antwerpen*, opte voers. dachfaert, met volcomen macht ende autoriteyt, omme metten Staten des lants van *Brabant* ende ander landen voirs., opte voirs. propositie het best te doen, ende met hen luyden op ende af te gaen; welcke dachfaert, zoe mits den vertreck van die van *Loeven*, onwillicheyt die van *Bruessel*, ende meer ander zwaricheit, die opte voirs. dachfaert gevielen, de selve dachfaert zeer langh duerden ende sich verliep, in zulcker vuegen dat die voirs. Roever, Stoeters ende Lombaerts vertogen ende thuys gecomen en, omme die costen te lichten, latende aldaer den voirs. Heer van *Geffen*, ende Greve, ende hebben Roever, Stoeters ende Lombaerts gevaceert elck 24 daigen ende myn Heer van *Geffen* ende Greve, elck 32 daigen.

Nadere dagvaard te dezer zake te *Antwerpen* gehouden, welke om het vertrek der afgevaardigden uit *Leuven* en de onwilligheid der stad *Brussel* verliep.

Item de voirs. Mathys Lamberts ende Mr. Marten de Greve, zyn wederomme gereyst nae *Antwerpen*, den 28ten dach May, opte voirs. dachfaert, die wederomme verleeght ende aldair weder geleeght was, mits dien de Staten van *Hollant* egeenen volcomen last off autoriteyt (zoe zy allegerende waren) en hedden, inde voirs. voirgaende dachfaert, omme hen te vuegenen metten voirs. Staten van *Brabant* ende *Zeelant*, om voirts deselve dachfaert eens tot eenen goeden eynde te brenghen, ende mits der veranderinge vanden saicken, overmits den *bestande* ende meer andere incidenten saken, aldair met grooter difficulteyten geperpetreerd, ende om redenen den gecommitteerden porrende, Mr. Marten betaelt van 19 daigen inde selve dachfaert 22 Ryns. gul. 16 st., etc.

De afgevaardigden andermaal te dier zake te *Antwerpen* ter dagvaard opgeroepen, welke, mits de verandering der zaken en het *bestand*, even vruchteloos afliep.

Item Heer Jan van Baecx, Ridder, Leeghscouteth, is gereyst tot *Gorichem*, aldair die Greve van *Bueren* metten President vanden Hoigen Raide, tot *Mechelen* residerende, ende die Audiencier van wege der K. Ma. ten beveel van Vrouwe Margariete, Regente ende Gouvernante, etc., tracterende waren, om zeker *bestant* te maken metter Geldersche, aldaer van wegen

Onderhandelingen over het sluiten van een *bestand* met *Gelderland* te *Gorinchem* gehouden.

sHeeren van *Gelre* waeren Willem van Rossum, Viersen ende een geheyten Collart, gevaceert 9 daigen, van welcke vacatie die Leegschouteth voirs. nyet meer en begeerde vander stat dan zyn wagenhuer ende die hem alsoe betaelt, beloepende 2 Ryns. gul. 18 st.

Mr. Hendrik Kuyst, Schepen der stad *'s Hertogenbosch*, werd den Laagschout bij deze vredesonderhandeling toegevoegd, zoo als uit de opvolgende, hier niet gegeven, post der rekening blijkt.

Monstering van het volk van wapenen in de vier kwartieren der meijerij.

Item Jan van Erpe, Scepen, is ten bevele, scryven ende versuecke vanden Hoichscouteth, met Lucas van Amerzoye, zynen Stathouder, gereden inde vier quartieren deser meyerye, om tvolck van wapenen aldair gecoren, te monsteren ende wapenscouwinge te doene, gevaceert alsoe die voirs. Jan int quartier van *Oisterwyck* 7 daigen, in *Kemplant* 7 daigen, in *Pedelant* 2 daigen ende in *Maeslant* 3 dach vz. tsamen 19 daigen.

Dagvaard der Staten van *Brabant* te *Mechelen*.

Dagvaard der Staten van allen des Hertogs landen te *Mechelen*, aangaande de munt.

Item Mr. Marten de Greve is vutgereyst 9 July, alleen nae *Mechelen*, ter ordinantie deser stat, omme aldaer te bewaeren die dachfaert slants van *Brabant*, aldair bescreven wesende; ende des gelycx om oick te bewaren die dachfaert van allen den landen, ten selven tyde off corts dair nae oick bescreven opt stuck vander munten, dair om Ambrosius Walravens alias van den Hanenberch, een vanden zess gecommitteerden, hem naegescict was, in welcker reyse die voirs. Mr. Marten gevaceert heeft 20 daigen.

Item Ambrosius voirs., ter selver generael dachfaert den voirs. Mr. Marten nae gescict, als voirs. is, aengaende der munten, gevaceert 12 daigen.

Dagvaard der Staten voorn. te *Brussel*, zoo aangaande de munt als aangaande de subsidie van 80,000, om daarmede krijgsvolk te onderhouden tot bewaking der grenzen van *Brabant*, *Henegouwen* en *Luxemburg*, welken eisch der Regentes tot 127,000 klom.

Item 8a Augusti, Jan van Erpe, Schepenen ende Mr. Marten de Greve, Secretaris, ter ordinantie deser stat gereyst nae *Bruessel*, omme te bewaeren aldaer die dachfaert, zoe vander munten, zoe oick vanden 80,000 Ryns. gul., by myn Vrouwe Regentes, den Staite van *Brabant*, omme dair mede die frontieren slants van *Brabant*, van *Henegouwen* ende *Luxemborch* te bewaeren, ende mitsdien den selven heysch alsdoen verandert waert totter summe van 127,000 off dair omtrent, omme voer den toecomenden wynter die frontieren al omme te besorgen, ende die oude schulden te betalen, waerop die Prelaten ende Edelen van nyeuws bescreven ende gehoert mosten wesen, soe heeft die selve Greve gevaceert 24 daigen.

Vervolg.

Item, want die Staeten van *Brabant* bescreven waeren, om te *Bruessel* te vergaderen ende te aenhoeren de opinien vanden Prelaten ende Edelen opte peticie vanden 80,000, bynnen der stat van *Antwerpen*, terstont naede publicatie vanden *bestande* van *Gelre*, by myn Vrouwe voirs. als Regentesse gedaen, ende dat boven die jerste 80,000 byde voirs. Staten oick *tAntwerpen* geconsenteert, omme metten voirs. lesten 80,000 te betalen, die aude gevallen schulden, ende oick voerts te onderhouden die duysent peerden ende 500 knechten opte frontieren tot September toe incluys lestleden, ende dat den Staten voirs. inde selve vergaderinge verdocht, dat beter ende oirbairlixte waer, dat men maken soude eenen staet, zoe wel vanden schulden die voirleden ende verschenen waeren, als vander toecomender tyt, nyet alleen tot September

toe incluys, mer voer den geheelen aenstaenden wynter, te wetene totten jersten dach van Aprill excluys, omme eens voir all ontlast te zyne; zoe is den selven staet gemaeckt byden Greve van *Bueren*, als Capiteyn Generael ende by die luyden vander financien, bedragende totter summen toe van 127,000 gul., waer van de Prelaten ende Edelen (nae lange vergaderingen ende inductien) geconsenteert hebben, overleggende die laste van den lande aen deen zyde, ende die groote affairen vanden Keyser, mits den oirloige van *Vranckryck*, aen dander zyde, die summa van 100,000 Ryns. gul., te betalen beedsgewyze opt lant van *Brabant*, tot Corssemisse naestcomende, ende om welcke dachfaert te bewaeren ende rapport te doene, daervan Mr. Marten de Greve, Secretarys, ter ordinantien als voer, vutgereyst is 11 Septembris nae *Bruessel* ende heeft gevaceert 16 daigen.

Kapittel 77.

Uitgaven aan bodenloon, van boden zoo te paard als te voet uitgezonden.

In den jersten, den tweesten dach van Octobri is Ghysbrecht Dircxs, bode deser stat, geseynt met deser stat brieven aende dorpen van *Berlyckem*, *Dynther*, *Nystelre*, *Oss* ende *Berchem*, omme te comen graven by Heer Daems gasthuys ende eenen nyeuwen graft aldaer, in sterckenissen deser stat te maken, gevaceert 2 daigen.

Brieven aan *Berlicum* en andere dorpen om gravers naar *'s Hertogenbosch* te zenden, tot het graven van eene nieuwe gracht ter versterking der stad.

Item 4a Octobris, Gerarden van der Hellen, bode deser stat, te voet gesonden tot *Mechelen*, aen myn Vrouwe van *Savoyen*, Regente ende Gouvernante, mits dat de stat van *Arnhem*, begeerde geleyde te hebbenen van deser stat, omme haer advys daervan te wetenene.

Brief aan de Regentes te *Mechelen*, om haren raad, aangaande het verzoek der stad *Arnhem*, om vrijgeleide van deze stad te hebben.

Item 6a Octobri, Dircken Fonck, bode te voete, geseynt tot *Huesden*, by ordinantie van den Heeren, dewelcke Dirck 6 daige lanck tusschen *Huesden* ende dese stat gheen ende weder (zoe hem bevolen was) gegaen heeft, met brieven die Henrick Otten ende Marten Arntss, booden deser stat, te peerde tot *Gorichem* vuerden aenden Greeff van *Hoochstraten*, ende weder antwoirdt brochten, dewelcke die voirs. Dirck voerts brocht aen dese stat.

Briefwisseling der stad *'s Hertogenbosch* met den Graaf van *Hoogstraten*, te *Gorinchem*, op het sluiten van een bestand met *Gelderland*, daar verblijvende.

Item 7 Octobris, Henricken Otten, bode te peerde, met brieven deser stat gereden tot *Gorichem* aenden Greve van *Hoochstraten* voirs., ter cause vander knechten die alhier bynnen deser meyeryen tot *Hees* ende *Geffen* lagen ende brocht antwordt.

Idem.

Item op Sinte Dionys dach, Marten Arentsz, bode te peerde voirgemelt, ter ordinantie als voir, gereden tot *Gorichem*, wesende aldair de Greve van *Hoochstraten*, tracterende tusschen die Hollanders ende Geldersche, alsoe tusschen *Huesden* ende *Gorichem* rydende, omme, off die Greve voirs. deser stat yet verkondigen woude off scriftelick laten weten, altyt bereet te zyn, gevaceert 4 daigen.

Een bode aan gemelden Graaf te *Gorinchem* gezonden, aldaar de onderhandelingen leidende tot het sluiten van een bestand tusschen de Hollanders en de Gelderschen.

Item Peter van Bakel, 9 Octobris, met graefbrieven gesonden tot *Gestel* by *Oesterwyck*, *Hilvarenbeeck*, *Goerle* ende *Tilborch*, omme hueren taxe van

Graafgelden in plaats van het zenden van gravers door som-

mige dorpen opgebragt.

hueren mannen alhier ie scicken ende te comen graven by Heer Daemis gasthuys.

Nog andere brieven, om gravers tot voors. einde naar *'s Hertogenbosch* te zenden, werden aan verschillende gemeenten in de meijerij gezonden.

Brief aan de stad *Arnhem*, aangaande het gevraagde vrijgeleide om alhier op de veemarkt te komen.

Item 12ᵃ Octobri, Dirck Fonck voirs., bode te voet, ter ordinantie ende beveel der Scepenen deser stat, met beslotene brieven geseyndt tot *Arnhem*, aenden Burgemeesteren aldaer, aengaende den geleyde, te comen alhier inde vedemerckt, daer zy omme gescreven hadden.

Brief aan den Graaf van *Hoogstraten* te *Gorinchem*, nog op het sluiten van den vrede vertoevende.

Item 19 Octobris, Henricken Otten voirs., bode te perde, gesonden tot *Gorichem* aenden Greve van *Hoochstraten*, aldair noch liggende ende besoingerende tusschen die Hollanders ende Geldersche, tenderende ten payse ende gemeynen vrede vander lande ende brocht besloten antwordt.

Idem aangaande het door de stad *Nijmegen* gevraagde vrijgeleide.

Item 22 Octobri, Marten Arentsz met brieven deser stat gereden byden Greve van *Hoochstraten*, aengaende tgeleyde dier van *Nymegen*, zoe dese stat dair inne nyet doen en woude zonder advys ven den Greve voirs.

Idem.

Item 3ᵃ Novembris, Ghysbrecht Dircxss geseynt tot *Nymegen* met deser stadt brieven, aengaende den geleyde daer zy om gescreven hadden, ende heeft den Raet van *Nymegen* hem aldair houden liggen, hem medegevende huer bode, die antwordt brocht.

Gedeputeerden uit de 4 kwartieren der meijerij opgeroepen, om met die der stad maatregelen te nemen ter beveiliging van het land.

Idem op 6 November werden boden naar de 4 kwartieren der meijerij gezonden met plakaten ter oproeping van de gedeputeerden uit die kwartieren naar deze stad, ten einde aldaar met die der stad te beraadslagen en maatregelen te nemen tot bescherming van het land en bewaring der grenzen van hare meijerij.

Scherpen brief door Karel van Egmond alias van Gelder, aan *'s Hertogenbosch* geschreven over het weigeren van vrijgeleide voor die van *Arnhem*, aan de Aartshertogin-Regentes gezonden.

Item 7ᵃ Novembri, Dirck Fonck met brieven Heeren *Kaerls van Egmont alias van Gelre*, alhier aen dese stat zeer scerpelyck gescreven, mits datmen dien van *Arnhem* egeen geleyde toescryven en woude, gesonden aen myn Vrouwe die Eertshertoginne Regente, etc., tot *Mechelen*, om sulcx afgestelt te worddene, ende dat dese stat ende dingesetenen deser meyerye dair af bevreydt mochten wesen, ende brocht antwordt.

Plakaat aan de vrijheden en dorpen in *Maasland* om goede wacht te houden en hunne versterkingsmiddelen op te maken omdat de Gelderschen met magt bijeen waren en met roven en branden in *Holland* veel schade aangerigt hadden.

Item tenselven daige (19 December), Thoenis van Zoemeren met eenen placaet gesonden aen de vryheyt ende dorpen in *Maeslant*, om goede toeversicht te hebbene ende huer drey boemen ende andere forteressen op te maken, zoe die Geldersche metter macht by een waren ende in *Hollant* groote scade gedaen hadden met spolieren ende brant.

Commissie naar *Antwerpen* om hulp en bijstand.

Item alsoe opten 6ᵉⁿ Decembri Arnt van Weilhuysen gesonden is geweest tot *Lier*, opter dachfaert by Mʳ. Marten, als voer verhaelt is, dien hy tot *Mechelen* vant, comende deselve bode van *Mechelen*, met Mʳ. Marten tusschen wegen, opter Corsavont, zyn hem ontmoet Mʳ. Henrick Kuyst, Scepen ende Lambrecht Bogart, nae *Antwerpen* reysende omme hulpe ende bystant tegen die wederwillige Geldersche, zoese hen sterck gemaict ende grooten scaide in *Hollant* gedaen hadden, soe is Arnt voirs. doer beveel vanden selven Heeren met hen gereden nae *Antwerpen* ende voirts nae *Mechelen*.

Item die selve (Ghysbrecht Dircxz, na 27 December) met eenen brieff gesonden aenden Scouteth van *Pedelant*, omme bynnen zynen bedryven die forteressen op te doen maken, ende tvolck van wapenen, die aldair geset waeren, met huer geweer gereet te hebbene ofs van noode waer.

Bevel aan de vier Kwartierschouten der meijerij, om hunne forteressen te doen opmaken en het volk van wapenen gereed te houden.

Dergelijke bevelen ontvingen ook de Schouten der kwartieren van *Oisterwyck*, *Maasland* en *Kempenland*, de laatste woonde destijds te *Bladel*.

Item opten Corsavont, Marten Arentss, bode te peerde voirs., inder nacht met eenen placaet gereden tot *Middelroy*, als dat zy van stonden aen aff werpen zouden die brugge aldair, mits der tydinge van der vergaderinge der wederwillige Geldersche.

Brief aan de Regering van *Middelrode*, om de brug aldaar af te breken.

Item die selve opten Corsdach, inder Vesperen, met brieven die de Greeff van *Bueren* ende Lubbert Turck, alhier aende Wethouwers gesonden hadden, gereden tot *Graeff* (*Grave*) aenden Hoefmeester, Amptman ende Maerscalck, omme peerden vander benden des Greven van *Bueren* op te brengen, want die Geldersche (zoe die faem ginck) metter macht thoeft nae *Hollant* hadden.

De ruiterij van den Graaf van *Bueren* uit *Grave* naar deze stad opontboden, vermits de Gelderschen volgens loopend gerucht een togt naar *Holland* deden.

Item 7ª February, Dirck Fonck voirgenoemt, comende van *Gorichem*, aldaer de Graff van *Bueren* was, tracterende die saecken ter welvaert vanden lande tegen die Geldersche, heeft brieven gebrocht aende Wethouweren deser stat, byden voirs. Greve gescreven, ende hadde beveel vanden Greve, andere brieven voerts tot *Graeff* te dragenen als hy gedaen heeft, by consent vanden Wethouweren deser stat.

De Graaf van *Bueren* te *Gorinchem*, de zaken aldaar leidende in het belang van het land tegen de Gelderschen.

Item 26 February, Arnt Loyen met brieven deser stat gesonden aenden Scouteth ende Schepenen tot *Poedroyen*, die hy volgen most tot *Bommel*, dair zy waeren, ter cause van zekeren goeden, ennigen deser stat bourgeren toebehoirende, dwelck die van *Poedroyen* inder stroem vander *Mazen* hadden aenveerdt ende tselve voer vedewaer ende goet prys wouden houden, mits dien zy sustineerden huer vianden, te wetene die Hollanders, dair mede gesterct waerden, ende brocht mundelingh antwordt.

De Gelderschen te *Poederoijen* nemen de goederen der burgers van *'s Hertogenbosch* die voor oorlogscontrabande verklarende, op grond der bewering dat daarmede de Hollanders zouden ondersteund worden.

Item ten voirs. daige, Ghysbrecht Dircxs voirs., geseyndt tot *Bommel*, met deser stat brieven aenden Amptman opt blockhuys, omme den voirs. saken wil vanden afgenomen goet tot *Poedroyen*.

Brief aan den ambtman op het blokhuis te *Bommel*, over die afgenomen goederen.

Item 8ª Marcy, Dirck Fonck met brieven vuten Hove comende ende deser stat tot *Bueren* gesonden aenden Greve van *Bueren*, aldair wesende, omme te wetenen, hoe dese stat met die van *Bommel* die saicke zoude aenstellen, aengaende vanden goet, dat seker knechten, liggende bynnen *Boemmel* inden stroem vander *Mazen* haden aengeveerdt ende genoemen.

Brief uit den Hove ter zake voors., aan den Graaf van *Bueren* te *Bueren* gezonden, om van hem te vernemen hoe de stad zich in deze zaak gedragen zou.

Item 12 Marcy, Peter van Bakel met brieven deser stat gesonden aen Batenborch, tot *Grave*, liggende, opt nyeuwe werck, vuyt bescryven vanden Greeff van *Bueren* omme met zyn volck gereet te zyne, zoe hem dat geordineert was.

Brief aan den Jonker van *Batenburg* te *Grave*, met last van den Graaf van *Bueren* om zijne ruiterij gereed te houden.

Item ten selven daige, Ghysbrecht Dircxs met brieven gesonden tot *Grave* aenden Hoeffmeester aldaer, omme alhier te scickene sommige van zynen ruyteren ende geleyde te doen Jannen van Berchem van *Antwerpen*,

Een eskorte ruiterij uit *Grave* gevraagd, om geld voor soldij dier ruiterij te begeleiden.

die by hem hadde penningen dairmede die ruyteren, bynnen *Grave* liggende, betaelt zoude wordden.

Brief aan Lubbert Turck, om berigt aangaande een nieuw blokhuis te *Poederoijen* op te slaan.

Item die selve alsoe gesonden aen Lubbert Turck op *Hemart*, dat hy vernemen woude off tot *Bommel* een blockhuys gemaickt worde, gelyck die faem ginck, datse tot *Poedroyen* opwouden slaen.

Brief aan den Schout van *Maasland*, om tijding of de Gelderschen hun leger bijeen trokken.

Item Henrick Janss, gesonden tot *Oss*, aenden Scouteth van *Maeslant*, omme te vernemen off ennige vergaderinge van volck van wapenen over die *Maze* by die Geldersche gemaickt wordde.

Brief aan den kwartierschout van *Oisterwijk*, dat elk gereed zou zijn bij klokkenslag op te trekken.

Item Symon Dircxs, bode, heeft vutgeseyndt geweest met eenen missyf brieff aenden Scouteth van *Oesterwyck*, ende hem gevonden tot *Myerde*, aengaende der wapenscouwinge, dat elck met zynen geweer, achter volgende der monsteringe corst leden gedaen, metten gemeynen clockenslach, den vianden, ofs noot worde, onder oigen in bescermisse des lants trecken zouden.

Idem aan de Kwartierschouten van *Maasland* en *Peelland*.

Volgen uitzendingen van boden met dergelijke brieven aan de Schouten der kwartieren van *Maasland* en *Peeland*.

Brief aan den Drossaard van *Ravestein*, om tijding van de Gelderschen.

Brief aan den Drost van *Ravesteyn* (24 Maart), om tyding van den vijand, waarop het mondeling antwoord kwam, dat hij daarvan niets bijzonders wist, doch dat zoo hij iets vernam, dit terstond zou mededeelen.

Het krijgsvolk van *Uden* komende, mag niet in massa door de stad passeren, maar moet dit in kleine afdeelingen doen.

Item opten Paeschavont Anno 1524, Merten Arntss, bode te peerde, den knechten van *Uden* comende te gemoet gereden, die door dese stat passeren zouden, dat zy voert quamen, mer nyet metten ganssen hoop, mer zoudensse alleynskens doer laten passeren.

Vergadering van de gedeputeerden uit de 4 kwartieren van de meijerij om met de stad te beraadslagen over zeker treffelijke zaken het gemeene land aangaande.

Item 24 Marcy, nae Paesschen, Anno 1524, Dirck Fonck met eenen plackaet gesonden int quartier van *Oesterwyck*, van dorpe tot dorpe, inne houdende, dat zy huer gedeputeerden scicken zouden alhier, omme met malcanderen te communiceren van zekeren trefflycken saicken, den gemeynen lande aengaende, byde gedeputeerde deser stat vander dachfaert van *Lier* gereporteert ende vaceerde 4 daigen, alsoe Cornelis de bode, in *Maeslant*, Jan Doerkens, in *Kemplant* ende Thoenis van Zoemeren, in *Pedelant*.

Brief van den Graaf van *Hoogstraten*, over de ontzegbrieven door de dorpen in het kwartier van *Maasland* uit het land van *Gelder* ontvangen.

Item 28 Marcy, Symon Janss, met brieven deser stat gesonden aenden Greve van *Hoochstraten*, wesende tot dien tyt tot *Hoochstraten*, ter cause vanden ontsegghe brieven die aen sommige dorpen bynnen *Maeslant* gelegen, vuten lande van *Gelre* gesonden waeren ende brocht wederomme besloten antwordt.

Plakaat aan *Rosmalen* en voorts aan aan de dorpen langs den maaskant om bij klokkenslag gereed te zijn en den Schout van *Maasland* tot eigen verdediging te volgen.

Item ten selven daige Symon Dircxzoen met oipen plackaet brieven deser stat geseynt tot *Roesmalen* ende voerts ronts omme aenden maascant, hen adverterende, dat zy met clocken slach, navolgende den beveel, hen dair te voeren gedaen, ende de monsteringe, den Scouteth van *Maeslant* te volgen ende den vianden tot heu selfs defensie, onder oigen trecken zouden, dwelck die ondersetenen voirs., seyden gherne te willen doen, gelyck die bode voirs. rapporteerde ende heeft voirts tot *Oss* gedraigen eenen besloten brieff aenden Scouteth van *Maeslant*.

Brief aan den Graaf

Item noch ten selven daige, Peter van Bakel met brieven gesonden tot

Bueren, aenden Greve van *Bueren*, om volck van wapenen alhier in desen quartier te hebbenen, tot defensie vanden lande ende brocht wederom antwordt.

1524. van *Bueren* om volk van wapenen in het kwartier van *'s Hertogenbosch* te hebben.

Item Dirck Fonck, geseynt tot *Hemart*, 30^s Marcy aen Lubbert Turck, met beslotenen brieven deser stat, om die ruyteren ende peerden in defensien des lants, tegen die Geldersche, die in veerden waren in deser meyeryen te slaen, ende huere ongenade te schaffen, op te brengen, ende brocht mondelinge antwoirdt van Lubbert Turck, aende Wethouderen deser stadt, dat hy doen zoude gelyck aan hem gescreven ende begeert was, hoewel hy nochtans dat alsoe nyet en dede.

Brief aan Lubbert Turck te *Hemert*, om met de ruiterij onder zijne bevelen, in de meijerij te komen, daar de Gelderschen gereed stonden tot den aanval; de Heer van *Hemert* belooft het maar komt niet op.

Item penultima Marcy, Cornelissen voirs. geseynt met besloitenen brieven aen Joncker Dirck van Batenborch, maerscalck, opt nyeuwe werck te *Grave*, om die ruyteren en peerden vandaer alhier te brengen in bescermenisse vander maescant ende des gemeynen lants, want zy gesumert waren vanden quaetwilligen Geldersche, omme te comen verdinghen. Soe is die voirs. Joncker Dirck van Batenborch, ten scryven ende begeerten deser stat, metten voirs. peerden gecomen bynnen deser stat, den lesten dach Marcy, tegen avont, ende die Geldersche tselve nyet wetende datter ennige peerden bynnen deser stat waeren, hebben opten jersten dach Aprilis, des Vrydaighs nae Paeschen inden mergenstont, *Orthen* gebrant, zoe dat die voirs. van Batenborch met zynder peerden vut deser stat reet ende scuttende den hoop der Geldersche, die met scanden weder omme togen over die *Maze*, anders waest gescapen, dat zy grooten onverwynlycken scaide in deser meyeryen gedaen ende huer ongenade (gelyck in *Hollant*) geschacht souden hebben.

Brief aan Jonker Dirk van Batenburg te *Grave*, met een dergelijk opontbod; Batenburg voldoet aan die oproeping en komt den laatsten Maart tegen den avond met zijne ruiterij binnen *'s Hertogenbosch*. De Gelderschen daarvan onbewust, komen op 1 April te *Empel* over de *Maas*, zij roven en branden te *Orthen*.

Batenburg doet daarop een uitval en dreef de Gelderschen te *Orthen* op de vlugt, die met schande wederom over de *Maas* terug trokken.

Item opten lesten dach Marcy, Jannen van Heze des avonts vuter poirten gelaten, omme te vernemen zekere tydinge waer die Geldersche over scepen souden, die welcke inden mergen stont van *Tiel* quamen, ende sceepten aende kerck tot *Empel* over, latende *Empel* onbeschedicht, *Orthen* brandende, ende die bode voirs. waert vanden Geldersche gevangen ende ontliept hen *tOrthen* opten kerckhoff, gevaceert dien nacht.

Een spion uit de stad onder de Gelderschen gezonden wordt door dezen gevangen toen zij van *Thiel* komende te *Empel* over de *Maas* trokken, doch ontliep hen te *Orthen* op het kerkhof.

Item opten jersten dach van Aprilis, des Vrydaighs nae Paeschen, Dirck Fonck voirs., geseynt met besloitene brieven deser stat aenden casteleyn tot *Hedell*, dat hy die pointe ende sceppinge bestellen zoude alle nacht int gat vander *Diezen*, dat der stat ende meyerye daer by egeen scade en bequaem.

Brief aan den kastelijn van *Hedel*, om de ponten en schuiten dezer zijds van de *Maas* in het gat der rivier de *Dieze* te brengen.

Item prima Aprilis, inder nacht, als die Geldersche des morgens *Orthen* branden, gesonden weder Thoenis van Zoemeren, met brieven deser stat nae *Hemart*, aen den voirs. Lubbert Turck, dien hy vant vertogen van *Hemart* tot *Woudrichem*, om met zynen volck ende peerden alhier te comen ende brocht antwoirde metten monde, zonder scrifte, dat hy comen zoude, mer het was al nyet.

Nadere brief aan Turck, om met zijne ruiterij hier te komen dat hij beloofde maar toch niet kwam.

Item inden selven nacht, Marten Arentss gereden aenden maescant, om

Een spion aan den

maaskant en daar de Gelderschen over de *Maas* waren, reed hij naar *Geffen* en omstreken om te waarschuwen.

zekere tydinge te hebbene vanden Geldersche off zy oversceepten, ende zoe zy over waeren, is hy voerts gereden tot *Geffen* ende daer omtrent aenden maescant, rontsomme te waerscouwen ende die clock die te doen slaen.

Nadere beschikkingen tot afwering en verdediging vóór dezen inval der Gelderschen genomen.

Item dair te voeren opten 24[en] dach van Meerte, is Symon Janss voirs. met brieven deser stat gesonden tot *Bladell*, aen den Scouteth van *Kemplant*, om huer volck gereet te hebbenen.

Item opten selven dach, Arnt Loyen geseynt tot *Bueren*, aen den Greve van *Bueren*, tot dien tyt aldaer wesende, met besloten brieven aengaende den besorch ende bewaernisse des lants ende waert die selve bode gecomen wesende, terstont wederomme geseynt totten Greve ende brocht weder van den Greve eenen brieff aen Lubbert Turck.

Item noch betaelt 3 Ryns. gul. 7½ st. zekeren boden, tot verscheyden tyden opten maescant ende over die *Maze*, inden lande van *Gelre*, gescict ende gescynt, omme te vernemenen van den opset ende aenslach der Geldersche.

Item daer te voeren, den 22[en] Marcy, Ghysbrecht Dircxs byden Heeren deser stat geseynt tot *Hemart*, aen Lubbert Turck, met besloiten brieven, omme zyn peerden ende ruyteren te gebruycken in bescermenisse des lands ende brocht weder scriftelyck antwordt.

Item 25 Marcy, dieselve Ghysbrecht met beslotene brieven geseynt tot *Bueren*, aen den Greve van *Bueren*, aldair wesende om tgemeyn lant ende die frontieren der meyeryen te besetten ende te besorgen tegen de Geldersche ende brocht besloten ende scriftelycke antwordt.

Brieven aan den Maarschalk, Burgemeester en Raad van *Bommel*, aangaande de door hun in *Maasland* gezonden ontzegbrieven.

Item 29 Marcy, die selve Ghysbrecht gescynt tot *Bommel*, aenden Maerscalck, Burgermeesteren ende Raet, aengaende den ontsegge brieven, in *Maeslant* van henluyden geseyndt, mer en bracht egeen bescreven antwordt.

Idem aan Burgemeester en Raden van *Tiel*, houdende de vraag, of de ontzegbrieven door zekeren Collard aan den maaskant gedaan ook hun werk was.

Item ten selven daige, Arnt Loyen, geseynt tot *Tiel* met beslotenen brieven, aenden Burgermeester ende Raet aldaer, in effect inhoudende „off zy hen des werckx van ontseggen der dorpen aenden maescant, by eenen genoempt Collart gedaen, aentogen" ende die Borgenmeester heeft den voirs. bode opgehouden, alsoe dat hy nyet vuter stat noch opter straten gaen en mochte, voer die Geldersche tot *Orthen* onwil geschacht ende aldaer gebrant hadden, ende verdrevene waeren by die peerden Joncker Dircx van Batenborch, vanden *Grave* gecomen als voirs. is, ende quam alsoe die voirs. bode weder des Saturdaighs naeder noenen,

Idem aan *Nijmegen*.

Item den selven daige, Marten Arntss met deser stat brieven gereden aende stat van *Nymegen*, ter cause vanden ontseg brieven, by Collart aen sommige dorpen in *Maeslant* gesonden ende bracht wederom antwordt.

Brief aan den Graaf van *Bueren*, waarbij hem werd berigt dat de maaskantsdorpen door de Gelderschen waren aangeschreven om te komen verdingen.

Item den lesten Marcy, Ghysbrecht Diericx met beslotenen brieven weder geseynt aen den voirs. Greven van *Bueren*, omder saicken wil voirs., want den maescant deser meyeryen gesommeert was, byden Geldersche te comen verdingen.

Een bode naar *Rosmalen* en andere dorpen om hun volk

Item opten jersten dach van Aprill, Herman Reynerss, bode te voet, mits der quader tydingen vanden Geldersche, want zy smorgens *tOrthen* branden,

als voirs. is, geseynt tot *Roesmalen*, *Nuwlant*, *Geffen*, *Oss*, *Berchem*, *Hees*, dat zy metten clocken slach optebeenen zyn zouden.

bij klokkenslag op te doen roepen.

Item ten selven daige, Cornelis van Zille, gesonden opte *Dungen*, *Scyndel*, *Roy*, *Broegel*, *Zonne* ende voerts die contreye, om ter stont metten clockenslach gereet te syn, ende te comen aender brugge tot *Middelroy*, omme wederstant te doen, den Geldersche die *Orthen* branden.

Idem naar *den Dungen* en aan de dorpen daaromtrent, om met hun volk de brug van *Middelrode* te bezetten.

Item 2ª Aprilis, die selve Cornelis met brieven deser stat gesonden aen myn Vrouwe die Eerts Hertoginne Regente, etc., aende steden van *Loeven*, *Bruessel* ende *Antwerpen*, hen te kennen gevende, den overdaet die de wederwillige ende onvreedzamige Geldersche tot *Orthen*, met brant ende spolieren gedaen hadden, omme daer tegens hulpe ende bystant te hebbene.

Brieven aan de Regentes, aan *Leuven*, *Brussel* en *Antwerpen*, waarbij van den aanslag der Gelderschen op *Orthen* werdt kennis gegeven en om hulp verzocht.

Item 4ª Aprilis, Marten Arntsz, vut beveel vanden Heeren, inder nacht metten Hooftluden vanden knechten tot *Oss* liggende, vut deser stat tot *Oss* gereden, soe die tydinge quam, dat die Geldersche over sceepten.

De Hoofdlieden der krijgsknechten te *Oss* gelegerd gaan daar heen, vermits de Gelderschen overscheepten.

Item quinta Aprilis, Symon Janss, byden Heeren, naegesonden den knechten die alhier vutgemonstert waren, als dat zy wederromen (komen) zouden, men soude hen dienst geven, die hy vant tot *Esch* ende omtrent *Oesterwyck*.

De te *'s Hertogenbosch* afgemonsterde knechten nagezonden dat zij terug zouden komen om wederom in dienst te worden gesteld.

Item noch ten selven daige, Gerit van der Hellen $4^1/_2$ dach in *Oesterwyck*, Peter van Bakel in *Maeslant* 4 daigen, Jan van Heze in *Kemplant* 6 daigen ende Thoenis van Zoemeren in *Pedelant* 6 daigen, elck met cedullen vanden taxe van 4500 Ryns. gul., 2ª Aprilis lestleden byden gedeputeerden vanden platten lande, int onderhouden des volcx van wapenen geaccordeert, vutgesonden ende gedragen.

De taxen voor het onderhoud van het volk van wapenen, ter voldoening, in de vier kwartieren der meijerij gezonden.

Item 6ª Aprilis, Arnt Loyen ende Peter van Bakell inder nacht vutgelaten ende geseynt nae *Geffen*, *Oss*, etc., omme die knechten aldair liggende te adverteren, dat zy goede wake houden zouden, behoefden zy die peerden binnen deser stat liggende, zouden hen die van stonden aen in hulpen comen, ende wederomme brachten mede eenen sack haeckbuscruyt, dat den knechten aldaer nyet en dienden.

Boden naar *Geffen*, *Oss* en andere dorpen om de knechten aldaar aan te zeggen goede wacht te houden, en dat men hen des noods door ruiterij zou ondersteunen.

Item 6ª Aprillis, Dirck Fonck met placaet brieven geseynt tot *Oesterwyck* ende *Tilborch*, *Goirle*, omme huer volck te scicken inde *Langhstraet*, tot *Waelwyck*, *Druenen*, etc., tegen die vianden.

Schrijven aan *Oisterwijk*, *Tilburg* en *Goirle*, om hun volk naar de *Langstraat* te zenden.

Item ten selven daige, Marten Arntss met brieven deser stat gereden tot *Oss* aen die Hoeftluyden, als dat zy huer knechten, liggende tot *Geffen* ende daeromtrent, tot *Oss* leggen zouden.

De Hoofdlieden te *Oss* aangeschreven, om hun volk te *Geffen* liggende naar *Oss* te doen trekken.

Item noch den 6ten Aprilis, Henrick die Bastart met brieven deser stat geseynt tot *Vucht* ende *Cromvoirt*, om grevers te zenden byden hoop vanden knechten.

Vucht en *Cromvoirt* aangeschreven om gravers in het leger te zenden.

Item 8ª Aprilis, Arnt Loyen inden avont met brieven gesonden tot *Engelen*, aen zeker pleyteners aldair, om huer pleyten, zoe dat geordineert was, gereet te hebbenen.

De schippers te *Engelen* aangeschreven om hunne pleiten gereed te houden.

Item Arent Loyen, 9ª Aprilis gesonden op *die Dungen*, om huer dente

Een bode naar *den*

1524. *Dungen* om een veldtent te leenen. (tent) geleent te hebbenen, den volck van wapenen inden toech die zy op handen hadden.

Bevel aan de Hooftlieden te *Oss*, om met hun volk naar *Megen* op te trekken en aan *Geffen* om gravers op den Ham te zenden. Item die voirs. Marten, noch ten selven daige met brieven weder gereden tot *Oss*, aende Hoeftluden vanden knechten, omme met hueren knechten op te trecken nae *Megen*, ende oick gedragen plackaet brieven aen *Geffen* ende *Oss*, om grevers te scicken opten *Ham*.

De Hoofdlieden te *Megen*, bevolen om met hunne knechten naar den Ham te trekken. Item 10ⁿ Aprilis, Jan van Heze met brieven deser stat gesonden aen die Hoeftluiden van den knechten tot *Megen* liggende, als dat zy byden anderen knechten opten *Ham* comen zoude.

Togt tegen de Gelderschen in den *Bommelerwaard*. Item 11 Aprilis, Ghysbert Dircxz gesonden met brieven nae *Hedell*, aenden Heer van Montmerancy, die mede was opten toegh in *Bommelreweerdt*.

Brieven aan *Nuland* en *Geffen* om de steeneubrug die door hun afgebroken was te herstellen ten einde daarover naar het leger te kunnen gaan en rijden. Item ten selven daige (12 April) Ghysbrecht Dircxz, bode te voete, met brieven deser stat gesonden aende dorpen van *Nuwlant* ende *Geffen*, hen bevelende, dat zy die steenen brugge, die zy afgeworpen hadden, weder maken sonde, omme dair over te passeren ende repasseren, gaende ende varende totten leger.

Brief aan den Hertog van *Kleef* over de krijgsknechten die zich aldaar bevonden. Item 13 Aprilis, die selve geseynt met deser stat besloten brieven aenden Hertoich van *Cleeff*, omme die 1500 off 1600 knechten, diemen seyde aldair te wesen, op tehonden, om aen genomen te worden.

Oss en andere dorpen in den omtrek aangeschreven om gravers te *Lith* op den Ham te zenden. Item ten selven daige, Symonen Janss vutgeseyndt byden Heeren tot *Oss*, *Nuwlant* ende *Rosmalen*, *Hees* ende *Geffen*, om grevers te seynden vut hueren dorpen tot *Lit* opten *Ham*.

Aanschrijving aan andere dorpen omtrent den Maaskant, om gravers. Item ten selven daige 15ª Aprilis, met brieven gesonden aen die dorpen omtrent den maescant liggende, om grevers op te brengen ter plaetsen zoe den brief dat inhielt.

Brief aan de Kapiteinen te *Lith*, om met zijn volk de Gelderschen aan te tasten. Item noch ten selven daige, Cornelis van Zille, met brieven deser stat gesonden tot *Lith*, aende Capeteynen vanden knechten, alsdat zy aentast doen zoude op die Geldersche.

Brief aan de Hoofdlieden te *Lith* op den Ham, die daarop naar *'sHertogenbosch* komen. Item 17ⁿ Aprilis, Arnt Loyen, ten bevele van den Scepenen deser stat, gegaen tot *Lith* opten *Ham*, met deser stat brieff, aen Pladergans ende Pelsken, Hoeftluden ende met eenen brieff aen Gabriel den brantmeester, aldair inden leger wesende, ende de Hoeftluyden zyn alhier gecomen byde Wethouders.

Rosmalen, *Nuland* en *Geffen* aangeschreven om met hun volk te *Empel* te komen en aldaar de wacht te houden. Item ten selven daige, Peteren van Bakell met oipen brieven anderwerff gescreven aen die van *Rosmalen*, *Nuwlant* ende *Geffen*, hem bevelende tot *Empel* met zeker peerden te comen waecken ende snachts tot henre ende der nabueren defensie die waeck te houden.

Een bode naar *Orthen* en *Empel*, om tijding te hebben of de Gelderschen overscheepten zoo als het gerucht liep. Item 18ª Aprilis, Marten Arntss geseynt ende gereden tot *Orthen* ende naederhant noch tot *Empel*, om tydinge te hebben int zeker off die Geldersche over sceepten, gelyek alhier die faem quam.

Idem naar *Bokhoven* en langs den maaskant tot voirs. doel. Item ten selven daige, Herman Reynders gesonden tot *Buchoven* ende opten maescant, omme te vernemen of die Geldersche oversceepten.

Heusden, *Woudri-* Item ten selven daige (20 April), Herman Reyners, ten beveel als boven,

inder nacht, met eender peerde gereden met besloitenen brieven tot *Huesden*, *Woudrichem* ende *Gorichem*, hen waerscouwende vander vergaderinge der Geldersche.

1524. *chem* en *Gorinchem* gewaarschuwd dat de Gelderschen gereed stonden om een inval te doen.

Item 21ª Aprilis, Arnt Loyen met oipenen placaet gegaen in *Maeslant*, van dorpe tot dorpe, omme alhier te comen ende huer gedeputeerden te scickene ter dachfaert ende een accordt te maken aengaende der contributien der penningen ten Hove geconsenteert, ter defensie vanden lande tegen die Geldersche, aldair ten Hove getaxert te worden, nochtans soe dese stat sustineerde, die dorpen inder meyeryen die drie deelen off penningen ende dese stat den vierden penninck betalen zoude, gelyck mede ruyter gelt, alhier gequoteert, etc. Andere boden werden met gelijke oproepingen gezonden in de kwartieren van *Oisterwijk*, *Kempenland* en *Pedelland*.

Dagvaard der gedeputeerden van de 4 kwartieren der meijerij te *'sHertogenbosch* om eene overeenkomst te maken tot betaling aan den Hove toegestaan tot verdediging van het land tegen de Gelderschen.

Item 22ª Aprilis, Peter van Bakel met brieven deser stat, ende copie van den antseg brieve byden Borchgreeff van *Nymeghen* ofte Drossaet van *Heurne*, vut *Thiel* gescreven aen *Oss*, *Berchem* ende ander dorpen in *Maeslant*, aendie stat van *Nymeghen* gesonden, ende brocht wederom scriftelycke antwordt.

Brief aan de stad *Nijmegen*, met kopij van een brief waarbij de Burggraaf van *Nijmegen* ontzegging van vrede doet aan *Oss* en andere dorpen in *Maasland*.

Item ten selve daighe, Thoenis van Zoemeren met besloitene brieven deser stat gesonden aen den Greve van *Hoirne* tot *Weerdt*, om tydinge te hebbene off bynnen *Ruermunde* ennige vergaderinge was van volck van wapenen gelyck die tydinge alhier gecomen was ende brocht besloten antwordt.

Brief aan den Graaf van *Hoorn* te *Weert*, om inlichtingen of de Gelderschen te *Roermonde* een legerbijeen hadden.

Item Jan Jan Danielsz, bode met eenre hant, met beslotenen brieven vutgeseynt aen Pelsken ende Playerganss Hoeftluyden tot *Lit* liggende inden leger, anderen daighs met besloten antwoirdt weder comende, ende van stonden aen weder geseyndt met eenen besloitenen brieff aen Playerganss Hoeftman voirs., omme vanden knechten aldair liggende, te leggen opte scepe van oirloige dairtoe geinstrueert.

Brieven aan de Hoofdlieden te *Lith* in het leger.
Last aan den Hoofdman Playergans om van zijn volk een gedeelte op de schepen van oorlog te plaatsen.

Item 26 Aprilis, Dirck Fonck, met brieven geseynt aen die knechten liggende tusschen *Buchoven* ende *Well* opte scepe van oirloige, om clachten die, die van *Hedell* gedaen hadden, van zekeren overlast hen byden knechten gedaen, zoe zy seyden, ende zoe die van *Hedel*, die natuer ende aert vanden lande (en) gebruycken vanden Bourgoinschen, haest geruert zyn, ende lichtelyck claghen want zy die Bourgoinsche qnalyck lyden moigen.

Klagten van die van *Hedel*, over den last die zij hadden van de Bourgondische krijgsknechten tusschen *Bokhoven* en *Well* in de *Maas* op de schepen van oorlog zijnde.

Item hier te voeren opten jersten Aprilis, Gielys die Vraetseler gesonden tot *Boxtel*, om die sluysen op te doen doen, ende alhier water te hebbene.

Brief aan *Boxtel* om de sluizen aldaar open te doen zetten.

Item des anderen daighs, Jan Deenkens gesonden inden lande van *Ravesteyn*, tot *Hernen* aen den hoep vanden knechten aldair liggende omme tot *Oss* te comen.

Bevel aan de knechten te *Herpen* om naar *Oss* te vertrekken.

Item Marten Arntss, met brieven gesonden inde *Langhstraet* aen den Capetein ende knechten aldair liggende, om alhier te comen.

Het krijgsvolk uit de *Langstraat* naar *'s Hertogenbosch* opgeroepen.

Item den vierden dach in Meye, Ghysbrecht Dircxs met besloten brieven geseynt tot *Gorichem*, aldaer die Greeff van *Bueren* was tracterende van payse metten Geldersche, dair Meester Henrick Kuyst Scepen oick was, ende

Onderhandelingen over den vrede te *Gorinchem*.

is aldair houden liggende om zekere tydinge weder over te brengen, ende zoe der Geldersche Raet aldaer wesende weder om verhael gereyst was, zoe heeft hy gevaceert 5 daigen mede brengende besloiten brieven.

Het leger te *Lith* op den Ham.

Item 5a May, Peteren van Bakel naegesonden Janne van Erpe Scepenen, tot *Oss*, hem vuten monde vanden Heeren seggende, dat hy dien nacht tot *Lit* opten *Ham*, inden leger blyven woude.

Brief aan die van *Peelland* om niet op den Ham te komen, mits de stad knechten in soldij genomen had.

Item 6a May, Arnt van Weilhuysen gereden met een oipenen placaet brieff in *Pedelant* omme te intimeren den innegesetenen, dat zy nyet comen en dorven opten *Ham*, mits dat die stat knechten aengenomen heeft.

Brief aan van Bateuburg, aangaande de 2500 knechten te *Rees*, die beloofden niemand dan den Keizer te zullen dienen.

Item ten selven daige, Jannen van Heze bode, gesonden met besloiten brieven aen Batenborch, Borchsaet opt nyeuwe werck te *Grave*, omme de 2500 knechten tot *Rees* liggende te spreecken, nyet over te gaen ende hebben geloeft Batenboreh voirs., nyemanden dan den Keyser te dienen.

Klagten dat die van *Oijen* den vijand ophielden, welke van daar uit, den huisman aan den maaskant gevangen namen en hunne beesten roofden.

Item 9 May, Arnt Loye met brieven deser stat gesonden aen den Scouteth ende Scepenen ende gemeyn nabueren van *Oyen*, mitsdien zeker clachten alhier comen waeren, dat zy die Geldersche aldair herberchden, die den huysman aenden maescant geseten, by nacht ende ontyde haelden ende henre beesten roefden; ende die van *Oyen* kwamen metten bode aende Wethouderen om hen dairvan te verantworden.

Brief aan *Oss* om gravers te zenden op den Ham, ten einde aldaar de knechten te omschansen.

Item ten selven daige, Ghysbrecht Dircxz geseyndt met deser stat brieven tot *Oss* omme te comen graven ende bescanssen, die knechten opten *Ham* liggende, zoe zy dair zeer bloot lagen.

Brief aan den Kapitein van Breugel op den Ham.

Item 11 May, Arent Loyen met brieven, deser stat inder nacht gesonden opten *Ham*, aen Broegel Capiteyn ende Hoeftman van zeker knechten.

De ruiterij trekt uit deze stad naar den Ham.

Item ten selven daige, Marten Arntsz bode te peerde snachts metten ruyteren bynnen deser stat, gereden opten *Ham* in den leger.

Plakaat aan verschillende dorpen in *Maasland* om gravers op den Ham te zenden.

Item ten selven daige, Arnt van Weilhuysen met eenen placaet gereden aen verscheyden dorpen in *Macslant* gelegen, om grevers te hebben tot *Lit* opten *Ham* inden leger.

Brief aan *Oss* ter zake voors.

Item 13a May, Herman Rynck, alsoe met brieven ter saicke voirs. tot *Oss* gesonden aenden Scoutelh aldair.

De Heer van *Montmerency* in het leger op den Ham.

Item 14a May, Marten Arntss met brieven deser stat gesonden aen myn Heer van Montmerancy, opten *Ham* inden leger wesende.

Brief aan den Graaf van *Hoorn* te *Weert*, om tijding of te *Roermonde* en *Venlo* de Gelderschen bijeen trokken.

Item ten selven daige, Herman Reyners met brieven gesonden aenden Greeff van *Hoerne* tot *Weerdt* wesende, omme te verneemen of bynnen *Ruemunde* ende *Venle* ennige vergaderinge gemaict worde ende brocht wederomme antwordt.

Een bode in het kwartier van *Peelland* gezonden om de tijding te brengen dat te *Venlo* den oorlog was afgekondigd, met last om op de been te zijn en den vijand wederstand te bieden.

Item 19 May, Arnt van Weilhuysen bode te perde, ter ordinantie als voer gesonden inden *Peel*; zoe die tydingen comen was, dat tot *Venle* die veede was afgeroepen, omme tvolck ende innegesetenen, navolgende der monsteringe voirtyts gedaen, te verwecken opte beenen te wesen ende den vianden resistentie te doen.

Een brief aan den

Item ten selven daige, Ghysbrecht Dircxz, bode te voet geseynt aenden

Scouteth van *Pedelant* met beslotenen brieven om der voirs. tydinge wil, tvolck opte beenen te houden ende die vianden te wederstaen dair zy goeden moet toe hadden, zoe die bode rapporteerde.

1524. Schout van dat kwartier, om het volk in de wapenen te houden.

Item 21 May, Peter van Bakel over dweers geseynt tot *Andel* aenden Hoeftman metten 300 knechten aldair liggende, dat zy van stonden aen tdorp van *Brakel* pilgeren ende afbranden zouden, dwelck die Hoeftman metten knechten voirs., van stonden aen deden, halende aldair eenen grooten kostelyken roeff.

Bevel aan den Hoofdman met 300 knechten te *Andel* gelegerd, om terstond *Brakel* te plunderen en aftebranden zoo als geschiedde.

Item Arent Loyen, ten selven daige met een oipen placaet des Greven van *Bueren* gesonden in *Pedelant* van dorpe tot dorpe, daermede hen beveel gedaen waert, dat zy egeen verdinghe metten Geldersche doen en zouden, want men hen met volck van wapenen bystant zoude doen.

Plakaat van den Graaf van *Bueren* in *Peelland* om niet te verdingen, mits men bijstand zou zenden.

Item noch ten voirs. daige, Ghysbrecht Dircxz met eenen oipen placaet gesonden in *Maeslant*, aende dorpen aldaer om waeck te houden, ende metten clocken slach gereet te zyn, zy weeren verdinght off nyet.

Idem aan die van *Maasland* om de wacht te houden en met klokkenslag gereed te zijn.

Item 19 May, Marten Arnts met eenen oipen placaet gereden aen die dorpen in *Pedelant* gelegen, mitsdien tydinge quam, dat die Geldersche sterck lagen omtrent *Rueremunde* ende *Venle*, omme huer volck te scicken bynnen *Helmont*, dair de stat die Heeren scicken soude om te communiceren hoemen *Pedelant* best zoude besetten.

Idem, om met hun volk naar *Helmond* op te trekken, daar de stad de Heeren zenden zou om te bespreken hoe men het best dat kwartier zou bezetten.

Item ten selven daige (25 Mei), Frans Janssen met brieven gesonden aen die dorpen *Scyndel*, *Hezeuyck*, *Dynther* ende *Nystelre*, om te scicken een zeker getal van grevers, ende te seynden opten *Ham*.

Schijndel en andere dorpen aangeschreven om gravers op den Ham te zenden.

Item noch ten selven daige, Ghysbrecht voirs., met brieven deser stat gesonden tot *Grave* aen den Hoefm^r^, omme het buscruyt, dat dese stat aldair gesonden hadde totter demolieren des sloots van *Herne*, dwelck alsoe nyet en bequam, weder te hebbene.

Den Hofm^r^. van het slot te *Grave* het buskruid teruggevraagd waarmede men het slot van *Herne* had willen vernielen.

Item ten voirs. daige, Marten voirs. met brieven des Greven van *Bueren*, doer ende by ordinantie als boven gereden nae den *Peel* aen Joncker Lubbert Turck, den Heer van *Helmont*, Everarden van Doern ende andere Capeteynen ende Beveelsluyden aldair wesende, ende bracht weder brieven vanden Greve van *Bueren* ende den Heer van *Geffen*.

Brieven van den Graaf van *Bueren* aan Jonker Lubbert Turck en andere Kapiteinen en Bevelhebbers bij het leger in de *Peel*.

Item noch ten voirs. daighe, Arnden die Jonger, dyenaer vanden groender royen, doer beveel vanden Wethouderen gereden met Lubbert Turck ende den anderen ruyteren te perde, om hem geleyde te doen inde *Peel* ende aldaer byden knechten ende lantsaten te vergaderen, omme den vianden die omtrent *Venle* ende *Ruermunde* zeer sterck waeren, wederstant te doen.

Jonker Lubbert Turck en de ruiterij trekken naar het leger van de knechten en landsaten in de *Peel*.

Item noch ten selve daige, Arnt van Weilhuysen met brieven deser stat gereeden tot *Grave* aenden Ritm^r^., om met zynen perden naeden *Peel* te trecken.

Brief naar *Grave* aan den Ritm^r^. om insgelijks met zijne ruiterij naar de *Peel* te trekken.

Item alnoch ten selven daige, eenen bode te perde geseyndt met eenen oipenen placaet aen steden vryheyden ende dorpen in *Pedelant* dat zy metten clockenslach hen vergaderen, ende metten ruyteren ende knechten hen bescermen zouden.

Plakaat in *Peelland* om zich met klokkenslag te vereenigen.

1524. *Schijndel, Heeswijk en Dinther* aangeschreven om gravers op den Ham te zenden.

Item ten selven daige (28 Mei), Peter van Bakell, met oipenen placaet gesonden aen *Scyndel*, *Hezewyck* ende *Dynther*, om zekere getal van grevers te scicken opten *Ham* omme tblockhuys ende die stercker (sterkte) aldair begonnen, te helpen begreven.

Idem *Vucht*.

Op dien dag werd ook *Vucht*, opgeroepen om gravers te zenden.

Empel, Alem, Maren, Lith en *Kessel*, doen weten, om niet te verdingen, men zou hen volk zenden.

Item ultima May, Herman Reyners met eenen placaet gesonden aen *Empell, Alem*, *Muren*, *Lith*, *Kessel*, dat zy niet verdinge en zouden tegen die Geldersche men zoude hen knechten seynden.

Brief aan den Graaf van *Bueren* met het berigt, dat de Gelderschen brand in de *Peel* gesticht hadden. De Graaf komt terstond naar *'s Hertogenbosch* en gaf bevel aan de knechten op *den Dungen*, om naar *Helmond* te vertrekken.

Item inprofesto Venerabilis Sacramenti, Jan Dircxz geheyten die Palsgreve van *Tilborch*, is ten beveel van den Wethouderen, by gebreck van boden te perde, haestelyck gereden tot *Hemart*, daer de Greeff van *Bueren* was, dat hy ter stont herwarts comen zoude, want de Geldersche hadden brant gesticht inden *Peel*, ende die Greeff kwam ter stont hier ten *Bosch*, ende die voirs. Jan, reet noch, ter beveel als boven, op *die Dungen*, dair die knechten van nyeuws aengenomen, waerde, dat zy ter stont nae *Helmont* trecken zoude, ende reet voert tot *Erpe* insgelycx den weet aldair doende.

Brief van den Graaf van *Bueren* aan Lubbert Turk te *Helmond*.

Item prima Juny, Arnt van Weilhuysen gereden by Lubbert Turck tot *Helmont* wesende, met brieven des Greven (van *Bueren*) die de stat voirts seynden Lubbert voirs. hem medevuerende hondert gul.

De ruiterij uit de *Peel* komende, ter bescherming van den maeskant naar *Oss* gezonden.

Item 2ª Juny, Herman Reynerss met brieven gesonden na *Vechel* ende *Erpe*, omme die perden comende vuten *Peel* te gemoet te gaen, ende die selve te brengen tot *Oss*, in bescermisse van den maescant.

Brief aan den Ambtman te *Grave*, om tijding aangaande de overscheping der Gelderschen te *Neerloon*.

Item ten selven daige, Marten Arents met brieven deser stat gereden tot *Grave* aenden Amptman, omme te weten off de Geldersche by *Loen* ende dair omtrent oversceepten gelyck die faem alhier comen was.

De Gelderschen voor *Batenburg*.

Item noch ten selven daige, Henricke Otten met oipenen placaet geseynt inder *Peel*, soe die tydinge was, dat die Geldersche metter macht omtrent *Batenborch* waeren, gevaceert, om ront om den weet te doen, 3 daigen.

Brieven aan *Rosmalen* en andere dorpen, houdende bevel, om de landsaten bij klokkenslag op te roepen omdat de Gelderschen bij *Neerloon* overscheepten.

Item 3ª Juny, die selve (Ghysbrecht Dircxz) met oipenen brieven gescict tot *Roesmalen*, *Nuwlant*, *Geffen*, *Oss*, *Berchem*, *Hees*, *Nystelre*, die selve vergaderende metten clocken slach, omme der tydinge die hier quam, dat die Geldersche tot *Loen* oversceepten.

Bestand met de Gelderschen te *Heusden* gesloten.

Item quinta Juny, Marten Arnts gereden met brieven deser stat tot *Ravesteyn* aenden Drossaet aldaer, hem waerscouwende ende verkundigende het *bestant* gemaict inder stat van *Huesden* tusschen desen lande ende den lande van *Gelre*.

Brief aan den Graaf van *Bueren* te *Antwerpen*, ter zake van de dubbel soldeniers, verzoek om de knechten uit de meijerij te doen vertrekken.

Item 9 Juny, Marten Arntss, met brieven deser stat gereden aenden Greve van *Bueren* tot *Antwerpen* wesende, ter cause vander betalinge vanden dobbel soldeners, ende oick om die knechten vuyter meyeryen te doen vertrecken.

Brief aan de Hoofdlieden in de Langstraat om met hunne knechten te vertrekken.

Item 11 Juny, Ghysbrecht Direxz, met deser stat besloten brieven, aen die Hoeftluden ende knechten inde *Langhstraet* liggende, gesonden, dat zy verporren ende vertrecken zouden, zoe zy des anderen daighs deden.

Item ten selven daige, Arnt van Weilhuysen, gereden ter ordinantie als boven, aen die knechten liggende tot *Roesmalen* inden Convente van Sint Annenborch, ende voerts aen den knechten tot *Roesmalen* liggende met hueren Hoeftman geheyten Ulrick Vriess, dat zy vertogen ende vertrecken zouden, als zy deden.

Idem aan de Hoofdlieden en knechten te *Rosmalen*.

Door de stad *'s Hertogenbosch* werden gelijke bevelen gezonden aan de Hoofdlieden en knechten te *Tilburg*, *Oirschot* en andere plaatsen in de meijerij van *'s Hertogenbosch*, de *Langstraat*, etc.

Idem aan de Hoofdlieden te *Tilburg* en andere plaatsen in de meijerij.

Item 24 Juny, Arnt van Weilhuysen ten bevele van den Heeren op S[t]. Jans dach, als de stat van *Bommel* byna geheelyck verbernden, gereeden ten beveel der Heeren Scepenen tot *Empel* ende voerts tot *Hedel*, om die waerheyt te verneemen vanden brande, waer dat was bynnen off buyten.

Zalt-Bommel op S[t]. Jansdag in den zomer, bijna geheel afgebrand.

Item 15 July, Jan van Heze gesonden met beslotene brieven deser stat aenden Amptman vanden lande van *Cloeff* hem intimerende ende waerscouwende, dat Heer Caerll van Egmont alias van Gelre, eenen grooten hoop knechten hedde aengenoomen, dat zy wel toesien zoude.

Waarschuwing aan den Ambtman van *Kleef*, dat Heer Karel van Egmont alias van Gelder een grooten hoop volk aangenomen had.

Item 15 July, Ghysbrecht Dircxz geseynt met brieven tot *Lit* aen Jannen van Zambeeck omme te vernemen by middel van hem, waer den hoop der knechten in *Hollant* liggende, thoeft heenen hedden, ende of zy byde Geldersche weeren aengenomen, ende te weeten wat aldair in veerden weer, ende bracht weder eenen besloten brieff aen den Wethouderen, mede ontbiedende die voirs. Jan, dat hy dair inne zyn diligentie doen ende den Heeren dair aff tydinge ontbieden zoude.

Brief aan Jan van Zambeek te *Lith*, om inlichtingen aangaande den hoop van knechten uit *Holland* komende, of die door de Gelderschen waren aangenomen en welke onderneming zij op het oog hadden.

Item 19 July, Dirck Fonck gesonden tot *Grave* aenden Amptman, om tydinge te hebbenen, off den eede van den tractaet des bestants, by Heeren Caerle van Egmont diemen noempt van Gelre, gedaen was.

Den Ambtman van *Grave* verzocht mede te deelen of Heer Karel van Egmont, die men noemt van Gelder, het gesloten bestand bezworen had.

Item 20 July, Gerit van der Hellen met eenen oipenen placaet gesonden aen *Oss* ende *Geffen*, als dat zy metten gheenen daertoe behoerende, opmaken ende reparen zouden die steenen brugge liggende tusschen *Oss* ende *Geffen*.

Oss en *Geffen* aangeschreven om de steenen brug tusschen die dorpen liggende, weder op te maken.

Kapittel 84.

Uitgaven aan timmerwerk.

Item Goyarden den tymmerman met zyn anderde elck 4 daigen getymmert ende gerepareert, die vonder by die *Oetheren* (*D'oeteren Deuteren*) ende int scorten der poirten, doen die Gelderschen *Orthen* branden, ende getymert ende gericht een nyeuwe galge tot *Hyntham* daer een lantsaet aan gehangen waert.

De Orthenpoort, tijdens de Gelderschen *Orthen* verbranden, met schottengesloten en een nieuwe galg te *Hintham* gemaakt, om een landsaat daar aan te hangen, die als verrader de Gelderschen diende en te *Orthen* gevangen was genomen.

Kapittel 88.

Uitgaven aan schenkingen of vereeringen van wijnen en gelagen, aan onderscheidene Heeren, Prelaten, Edelen, Jonkers, steden, gedeputeerden en andere goede mannen, binnen de stad gekomen.

Onder de voornaamste personen die met wijnen of gelagen vereerd werden waren dit jaar.

Vereeringen van wijnen en gelagen aan voorname personen.

De Gravin van *Bueren.*
De Heer van *Gaesbeeck.*
De Raad der stad *Nijmegen.*
De Joncker van *Batenburg.*
De Heer van *Montmerency* en andere bevelhebbers.
De Graaf van *Bueren.*
Goijart van Herff Raad des Hertogs van *Gulick.*
De Burgemeester van *Leyden.*
Lubbert Turck, Heer van *Hemert*, Ritmeester.
Jan van der Aa Heer van *Bokhoven.*
De Pensionaris van *Amsterdam.*
De Pensionaris van *Antwerpen.*
De Burgemeester van *Nijmegen.*
Een Bisschop uit *Engeland.*
De Generaal der Kruisbroeders.
De Heer van *Brederode.*
De Elect of gekozen Bisschop van *Utrecht.*
De Burgemeester van *Breda.*

Voor de geschiedenis zijn wijders de volgende nooten belangrijk.

Aan Jonker Dirk van *Batenburg* en andere Edellieden een gelag aangeboden, toen zij de stad ter hulp kwamen en de Gelderschen bezig zijnde *Orthen* te verbranden, versloegen.

Item den lesten dacht van Merte, heeft Jan van Erpe, Scepen, vut beveel van den anderen zynen venitten, opter Gaffelen geteert metten Joncker van *Batenborch* ende anderen Jonckeren ende hen wellecoem geheyten, want zy ter begeerten deser stat alhier gecoemen waren, ende des anderen daighs waert *Orthen* vanden wederwillige Gelderschen gebrant, ende byden voirs. Jonckeren ende hueren ruyteren, waert dese meyerye ontset, hen geschenct tgelach beloepende 3 Ryns. gul. $3^1/_2$ st.

Aan den Heer van *Montmerency* en andere hoofdlieden na den togt in den *Bommelerwaard*, een maaltijd gegeven.

Item als den toech in *Bommelre Wert* gedaen was, geschenct de Heer van *Montmerency* metten anderen hooftluyden, die opten voirs. toech geweest waeren, in spys ende wyn den 13e April Anno 1524 nae Paeschen, 4 Ryns. gul. 17 st. ort.

De nieuw gekozen Bisschop van *Utrecht* met vele edelen te paard, komende uit *Boven-Duitschland*, te *'s Hertogenbosch* doortrekkende, met haver beschonken.

Item 22 Septembri, die Elect oft gecoren Bisscop van *Utrecht* comende van boven vut *Duytslant*, met vele edele personagien te perden, omme zyn entre te doene tot *Utrecht*, ende passerende doer dese stadt, gescenct 20 malder haveren, het malder $15^1/_2$ st.

Idem met twee amen wijn.

Item den selven alsoe noch gescent ter selver tyt den voirs. Elect twee amen en 4 quarten wyns, die quart 2 st. 1 oirt.

Aan Jonker Lubbert Turck, den Ritmeester en meer andere Jonkers een gelag gegeven.

Item daer te voeren, te wetenen 1a Aprilis Anno 1524 nae Paeschen, byden Heeren Scepenen gescent Lubbert Turck ende den Ritmeester met meer andere Jonckers een gelaegh van spys ende wyn tot Janne Brants, belopende 5 Ryns. gul. 10 st.

Idem aan den Ritmeester Jonker Dirk van *Batenburg.*

Item alsoe gescent een gelaegh tot Jannen Brants by den Heeren den Ritmeester Batenborch op Viti ende Modisti, belopende 2 Ryns. gul.

Aan den voet van kapittel 88 *staat:*

Ander vutgeven van deser stat gevangen poirte, byde geeommitteerden voirgenoempt vander voirs. stat wegen gecoft, behalve tgeene dat voirs. is, ende reparatie, etc., verhouden, om saicken wil, totter naestcomende rekeningh, dair omme hier *nyet*. 1524. Uitgaven voor de Gevangenpoort.

Kapittel 89.

Uitgaven voor alderhande saken.

Behalve de gewone uitgaven in dit kapittel steeds gebragt, worden daarin nog de volgende aangetroffen.

Inden jersten gegeven Alarden den voerman, die de Heeren gedeputeerden deser stat tot *Huesden* vuerden daer de Greve van *Hoochstraten* was. De gedeputeerden dezer stad naar *Heusden* bij den Graaf van *Hoogstraten*.

Item alsoe voer drie wagens die insgelyckx oick zommige deser stat ende des platten lande gedeputeerden gevuert hebben tot *Huesden* byden Greve van *Hoochstraten*. Idem die der meijerij.

Item vut beveel van den Greve van *Hoochstraten*, gescict sommige goede vrienden tot *Nymegen*, omme aldair te vernemen int hymelyck, hoe ende op wat maniere de dachvart aldair byden steden slands van *Gelre* gehouden was, vergaen was. Vrienden naar *Nijmegen* gezonden om te onderzoeken hoe aldaar de dagvaart der steden slands van *Gelder* was afgeloopen.

Item Jasperen Moer, clockgieter, van clocxkens te vergyten ende te repareren, om te hangen inde poerten ende thoerens, omme opter waken, alst noot worde, snachts te luyden. Klokken in de vestingpoorten en torens, om die bij overval des vijands in den nacht, te luiden.

Item gegeven voor een pleyt, gebesinght twee daigen byden metzelers omme die bus gater inden muer wyer te maken. De busgaten in de vestingmuren verwijd.

Item Loy Loyen, heeft met gruys die thoerens after de Mandemekers ende Tolbrugge gevult, ende dat metten cruywagen dair inne gevuert. Twee vestingtorens met steenpuin gevuld.

Item totten nyeuwen ure gewerck: gecoft zeelen wegende teamen 84½ ℔. Touwwerk voor het nieuwe uurwerk.

Item gegeven Jan Colet, deurweerder, van een executie te doen tot *Uden* in den lande van *Ravesteyn*, aen ennige persoenen aldair, ter cause van den ingebot deser stat, die den selven ongehoirsam hadden geweest, ofte dair tegens hadden willen opponeren. Executie in het land van *Ravestein*, ter zake van verzet tegen het regt van ingebot.

Item een pleyt gebesinght 39 daigen, sdaighs 1 st., dair men eerde vander stat muer, after Sinte Barbaren cappel, mede gevuert heeft ande nyeuwe brugge aen den Papenhuls. Aarde van de muur achter de Barbara kapel aan de nieuwe brug bij de groote Hekel gevoerd.

Item 11ª January, betaelt meester Peteren Wouterss, urewerck meker, voer dat nyeuwe ure gewerck, dat hy gemaickt heeft en in Sint Jans thoren nu gaende ende slaende is, achtervolgende der ceedullen dair aff gemaickt 100 Ryns. gul. Betaling aan mr. Peter Wouterss, voor het maken van het nieuwe uurwerk in den St. Janstoren.

Item Claessen Kuyst, van dat hy verleet hadde inden *Haige* opte dachfairt, vander copien der instructien aldair byde gedeputeerden vanden landen ende steden op die comanscappen gemaict, aengaende der zeylinge in *Oestland* ende alderhande gueden vut *Oestland* gewoenlyck zynde te comen tot welvaeren, nutscappe ende proffyt van den gemeyn lande. Traktaat van koophandel en zeevaart op *Oostland*.

Item Martenen de Greve, Secretaris, heeft verleeght aen het ingrosseren Accoord met den

1524.

Heer van *Ravenstein* over het regt van ingebod.

van zekeren accorde gemaickt tusschen mynen Heer van *Ravesteyn* ende deser stat, ende dat opt beraet ende wel behagen van partyen, aengaende den questien vanden ingebot ende opwinningen der erven, bynnen zynen lande van *Ravesteyn* gelegen, tsamen met noch twee copien van den selven, etc.

Bolwerk aan de Orthenpoort.

Item gebesinght een pleyt eenen dach ende een schuyt 2 daigen, om het bolwerck aen die Orthenpoirt op te wynden.

Betaling aan den hondenslager, voor het doodslaan van 80 honden.

Item den hontsleger in Februario van 80 honden by hem bynnen deser stat (dood) geslagen, betaelt nae ouder costumen van elcken hont 1 oirt. st.

Aan Jan ..... den boekbinder in het Missaal voor het inbinden van rekenboeken.

Item 1° Marcy Anno 1524, voer Paesschen, Jannen den boeckbynder int Missale, van twee nyeuwe rekenboicken te bynden, voer bynden cooperculen ende slooten tsamen betaelt 10 st.

Twee vrouwelijke spionnen onder de Gelderschen.

Item vut beveel van den Heeren, prima Aprilis gegeven 2 vrouwen persoonen, die welck nae den Gelderschen knechte, die overgesceept waren, tot *Empel* gesonden was, omme van hueren opset te vernemen.

Boden in den nacht toen de Gelderschen *Orthen* verbranden, langs den Maaskant gezonden, om de naburen te waarschuwen.

Item Claessen die smyt ende Lambrecht van Geffen, zyn soen, om dat zy inder nacht als die Geldersche over sceepten ende *Orthen* branden, den nabueren opten Maescant hebben geadverteert ende tvolck opten beenen gehouden elck, enz.

Ketting waarmede de verraderlijke landzaat aan de galg te *Hintham* werd gehangen.

Item Arende die smyt, betaelt van eenre ketten daer een lantsaet van *Hyntham*, die inden toech der Geldersche die *Orthen* branden gevangen waert, tot *Hyntham* aen gehangen (is).

Betaling aan den concierge van het raadhuis voor één dag kostgeld van gezegden landzaat.

Item betaelt Willemen Balyart, van dat hy eenen dach den lantsaet, die tot *Hyntham* gehangen waert, den cost gegeven heeft.

Commissie naar de *Maas*, om de geschiktste plaats op te zoeken tot het verbinden of doorsteken van de *Waal* in de *Maas*.

Item 19ª Aprilis Anno 1524, nae Paesschen, zyn geschickt met oipenen placaet brieven deser stat Arnt Neysen, Jan Kerstkens, Peter Neysen, Mathys van den Wiel, aen Gabriell Pelgrom, omme te oversien ende te visiteren die contreye ende gelegenheyt der plaetssen, dairmen den DOERSTEKE DER WALEN INDER MAZEN (die op veerden is) best doen zoude moighen, verleeght van vrachten int passeren ende repasseren, montcosten ende andersins.

Nieuwe ordonnantie op de munt.

Item Joosten, den clerck vanden Hoigenscouteth, dat hy den gecommitteerde gebracht heeft die nyeuwe ordinantie vander munte, den lesten Juny Anno 24 gepubliceert.

Aankoop van salpeter te *Antwerpen*.

Item Meester Baldewyn Beyens, busmeester deser stat, gereyst met Ambrosio van den Hanenberch nae *Antwerpen* om zalpeter voer deser stat ende meyeryen te coopen ende van daer na *Mechelen*, omme te doen maken zess halver slanghe voer der selver stat ende huere meyerye, gelyck dat geaccordeert ende overdragen was geweest, 7 daigen sdaighs 10 st.

Bestelling en levering van zes metalen slangen te *Mechelen*.

Verdediging der Orthenpoort en de torens.

Item Peter, voerman, dat hy zeker busschen gevuert heeft buyten die Orthenpoort ende elders inde thoerens, doen die Geldersche *Orthen* branden.

De verraderlijke landzaat Buys van Oijen te *Hintham* aan gehangen is.

Item betaelt voer een ketten daer Buys van Oyen tot *Hyntham* aen gehangen was 11 st.

1524.

Item betaelt Claess Watermael, diender vander groender royen, vandat hij beslagen heeft tgruyt gelt onder die brouwers bynnen deser stat, tot behoeff vanden renthiers, opte demeynen renthen heffende, die dese stat voir Hertoich Maximiliaen verzegelt hadde.

Inbeslagneming van het hertogelijk gruitgeld te *'s Hertogenbosch.*

Item, alsoe die Heer van *Doerne*, als Hoichscouteth deser stat, inden lesten oirloige van *Gelre*, opten dach als die Geldersche *Orthen* afbranden, bynnen deser stat zeker goet toebehoerende bourgeren bynnen *Venle* geseten, als verboert goet hadde doen arresteren, etc., dairom dat de stat van *Venlo*, alhier treffelycke brieven hadde gesonden, begerende mitsdien, zy des handels hen nyet aen en toegen, zoe zy screven, dat men die selve gueden costeloes zoude ontslaen ende laten volghen, of neen, zy dochten dat te verhalen op die innegeseetenen van desen quartier, ende om alle arresten ende conterarresten te schouwen is men metten voirs. Hoigscouteth overcomen, dat hij tvoirs goet heeft laten volgen den voirs. bourgeren van *Venlo* costeloes, en voir zyne actie, byadvys van den Heeren, gegeven 6 Ryns. gul.

De Hoogschout neemt tijdens de Gelderschen *Orthen* verbranden, binnen *'s Hertogenbosch* goederen in beslag toebehoorende aan burgers uit *Venlo*. Protest daartegen uit *Venlo*, met bedreiging van contrabeslag. De Hoogschout ontslaat door bemiddeling van stads Regering gemelde goederen.

Item betaelt by advys als boven, Geritden die Valck, voer een huysken, staende in die Littoysche hoeve, dat die stat inder veeden lestleden af hadde doen branden, om der verspieders wil, 2 Ryns. gul.

Schadeloosstelling voor het afbranden van een huisje aan de Lithoijensche hoeve.

Item meester Martenen die busgieter, wonende tot *Mechelen*, verdinght te ghieten ende maken voer deser stadt ende huer meyerye, zes halver metalen slangen, wegende tsamen 7718 ℔, thondert voer 11 Ryns. gul. vz. tsamen 849 Ryns. gul., dairop byder selver stadt in afcortinge van dien, den selven meester Martenen gelevert zyn twee metalen coperen gebroken bussen, wegende tsamen 1050 pondt, t'100 voer 7 Ryns. gul. vz. 73½ Ryns. gul. ende die afgetoigen blyft het aen mʳ. Martenen betaelt 775 Ryns. gul. 10 st.

Afrekening van de door de stad te *Mechelen* bestelde en ontvangen zes metalen halve slangen.

Item betaelt van waiggelt tsamen 37 st., noch voer 6 layen, dair die bussen inne liggen tstuck 5 Ryns. gul. vz. 30 Ryns. gul. Item voer zess paer raderen 6 paer boemen, 6 asschen tsamen betaelt 19 Ryns. gul. Item vanden selven 6 paer raderen met yseren te beslaen, tpont voer 2½ ort. st. tsamen betaelt 24 Ryns. gul. 17½ st. 3 oirt. Item van die 6 layen te beslaen ende sgheens des dairtoe dient, wegende tsamen 583½ ℔ tpont om 2½ oirt. st. 1 moerken tsamen dairvoer betaelt 20 Ryns. gulden 1 st. Item die bussen vanden wagen aenden craen te vueren 6 st., voer craengelt 22 st., noch van clooten ende formen te vueren, van hier tot *Mechelen*, betaelt 6 st. ende den knapen van meester Martenen ende ander arbeyders die mede geholpen hebben, als men die slanghen proefden 2 Ryns. gul. ½ st. vz. tsamen 99 Ryns. gul. 10 st. 1 oirt.

Kosten van affuiten voor die slangen.

Item Willemen van Heel, den scipper die de voirs. bussen van *Mechelen* alhier gebracht heeft 6½ Ryns. gul.

Item aen den Vlaemschen toll 4½ Ryns. gul.

Item alsoe den 8ᵉⁿ Octobris Anno 23, int beginsel des jaers deser rekeningh, den costers ven Sᵗ. Janskerk beveel gedaen is van deser stat wegen

Betaling aan de kosters der groote

1526. kerk van het luiden der poortklok.

alle daigen des avonts ende smorgens telken mael een halff ure te luyden omme die poirte dairnae te sluyten ende te ontsluyten, hen betaelt van elcken maent 28 st. vz. van den geheelen jaer 16 Ryns. gul. 16 st.

Voorloopige bemanning van een schip van oorlog.

Item Joachim van Huesden, vnt beveel vanden Heeren, als tscip van oirloighe jerst bereidt was ende vut most, ende nyet versien van knechten creegh dair sommige knechten op, den selven gescenct 2 tonnen byers 2 Ryns. gul.

De generale uitgaven waren 48,023 Rijns. gul. 10 st. 2 ort. 3 mithen 10 pl.
" " ontvang was 44,094 " " 8 " 1 " 4 "
Nadeelig slot 3929 Rijns. gul. 2 st. 11 m[t]. 10 pl.

N°. 32. **Rekening van St. Remeys 1525 tot St. Remeys 1526.**

3[de] REKENING VAN DIRCX JANS ARNTS EGENS, ALIAS SCOERSCOP C. S.
(de 2[de] rekening ontbreekt.)

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, accijnsen en andere belastingen, als in voorgaande rekening.

Kapittels 8 *en* 9.

Verkoop van lijfrenten om uit de opbrengst de boete te betalen wegens het verzet en oproer der burgerij tegen de Regering van den Keizer-Hertog den 12 Junij 1525 gepleegd, door met geweld te vorderen dat de kloosters en conventen, de kommeren en lasten der stad mede zoude helpen dragen, alsmede tot afdoening van stads aandeel in de loopende bede.

Ontvangsten wegens verkochte lyfrenten op één en twee lyven, omme dair mede te betalen 8000 Ryns. gulden, wesende die twee leste dorde termynen vanden 12,000 Ryns. gul. ons genediger Vrouwen, tot behoef der Keyserlicke Ma. geloeft, om in syner Maiesteyten ende haren genaden gratien weder te comen. Ende tot abolitien vander nyeuwicheyt ende abusen binnen deser stat syndert den 12[en] Juny A°. 25 totten lesten July dair naestvolgende inden voerleden jaeren voerts gekeert ende gehandelt, met oick deser stat porcie inder loopende bede van 150,000 Ryns. gulden byden Staten van Brabant in Marcio in tyde deser rekening geconsenteert.

Aan 102 lijfrenteniers, werden gezamentlijk 709 Rijns. guldens verzekert voor eene som van 7090 dier guldens.

47 lijfrentebrieven werden op twee lijven bezegeld, gezamentlijk voor 480 Ryns. gul. 10 st. renten waarvoor de stad ontfing 5766 Rijns. gul.

Kapittel 11.

Ontvang van alderhande en verschillende zaken.

Een kist in St. Jans kerk voor het altaar van St. Petrus geplaatst, om daar in te kunnen werpen

Item nae Paeschen Anno 26, gevisiteert die kyste voer S[t]. Peters(altaar) in S[t]. Jans kercke staende, ende geordineert omme dairinne geworpen te worddene alsulcke penninghen van restitutien als yemont ter cause van

versteken chynsen ofte ander heymontlycke sculden, deser stat sculdich mocht zyn, ende dair inne gevonden nyet meer dan 26 st.

gelden, die men wegens smokkelhandel op stads accijnsen, verkregen, heimelijk zou willen terug geven.

Item van Peteren Hubrechtss, als poirtier (cipier en ingebieder) gepacht hebbende die helfte vander gevangenre poirten, metten recht vanden innegebot, noirtswairts liggende, voirmaels Claess Gheelmans, nu deser stat toebehoerende, sjairs om 140 Ryns. gul. alsoe ontfangen vanden 11[te] January Anno 24 (1524 is eene misstelling in de rekening, moet zijn 1525) totten 20 July 25 dairnaest volgende makende een halff jair 9 daighen dwelck inde voergaende rekeninghe, soese metten selven Peter egeen vuterlicke rekeningh gehouden hadden, nyet, geset en is, dairom alhier voirs. $^1/_2$ jaer 9 daighen gestelt vz. 72 Ryns. gul. 5 st.

Verpachting der helft van het cipier- en ingebiederschap der gevangenpoort.

Item van Everit Scaelmeker die jonge ende Jan Waigemans, als gepacht hebbende die voirs. helfte vander poerten metten ingebot 8 jaeren lanck met 4[en] jairen aff te staen diet geliefst sjaers om 160 Ryns. gul., ende hebben die selve poerte aengeveert Sinte Marien Magdalenen dach (22 Julij) int jaer 1525, alsoe ontfangen tjaer deser rekeninghe eynden Magdalene 26, vz. 150 Ryns. gul.

Item alsoe opten 12[en] Juny 1525, alhier byder gemeyntenin den Prekerbeempt (van het Predikheeren klooster) zekere pretense ordinancien ende conventien *taliter qualiter* metten cloesteren ende conventen bynnen deser stat ende huer vryheyt gelegen, om die cummeren ende lasten deser stat byden selven quonventen voer eenenzekeren tyt van jaeren te helpen dragen, waeren gemaict, die naderhant by onser genedichste Vrouwe ende hueren genaden Raet, alhier bynnen deser stat in Augusto int selve jaer wesende, mits redenen heur dairtoe porrende, zyn gecancelleert ende te nyeuwte gedaen geweest. Soe heeft nochtans onse genedichste Vrouwe voirs. ter selver tyt, aensiende die groote ende menichfuldige lasten deser stat, geordineert ende geconsenteert, dat die selve stat metten selven cloesteren souden moigen overcomen ende appointementen maken, omme byder selven conventen die cummeren ende lasten deser stat mede te helpen vervallen, den welcken naegaende, hebben zekere gedeputeerden vuten drie Leden deser stat, dairtoe geordineert, metten selven cloesteren ofte den gheenen dairtoev ander selven gemechticht, voer eenen tyt van drie jaeren, zekere mindelycke conventien ende appointementen gemaict ende geaccordeert, ende vander selven van elcken int zyne alsoe ontfangen gelyck hier volght.

De Regentes enharen Raad, vernietigd de overeenkomst tusschen de burgerij en de kloosters in den oproer van 12 Junij 1525 gesloten, waarbij de laatsten hadden aangenomen in stads lasten en kommer bij te dragen, doch geeft eene ordonnantie waarbij de kloosters daartoe worden verpligt met last op stads Regering om met die gestichten deswegens eene overeenkomst te sluiten, zoo als plaats had.

Volgens deze conventie, betaalde de kloosters of conventen bij wijze van afkoop van stads accynsen, voor het maalgeld, voor den accijns op de bieren, enz., als volgt:

Betaling volgens die overeenkomst door de kloosters gedaan.

Het convent of mannenklooster op den Bazeldonck of de Guilielmiten . . . . 50 Rijns. gul.

Het convent of mannenklooster van de Predikheeren of Dominicanen . . . . 54 〃 〃 $5^1/_2$ st. $8^1/_2$ mith.

Het convent of mannenklooster van de Kruisheeren of Kruisbroeders . . . . 39 〃 〃 8 〃

Het convent of mannenklooster van de Bogarden of Begarden	19	Rijns. gul.		
Het convent of mannenklooster van de Cellebroeders of Alexianen	37	" "	14	st.
Het convent of vrouwenklooster achter Tolbrug der orde van St. Franciscus	165	" "		
Het convent of vrouwenklooster op den Uilenburg genaamd Marienborg (3de regel der orde van St. Franciscus	160	" "	12½	"
Het convent of vrouwenklooster van St. Geertruiden (Augustinessen)	62	" "	10	"
Het convent of vrouwenklooster op den Windmolenberg of Reguliere Kanunnikessen	44	" "	16	"
Het convent of vrouwenklooster der Clarissen .	20	" "		
Het convent of vrouwenklooster op den Eikendonck van den 3de regel van St. Franciscus . . .	12	" "		
Het convent van het Fraterhuis (Gregorianen of Heronymianen)	150	" "		

Verpachting door de stad van land te *Orthen.* Dit kapittel sluit met de in ontvang gebragte pacht van twee streepjes land, de stad te *Orthen* bij de lange brug toebehoorende.

De geheele ontvangst was 49,302 Rijns. gul. 18 st. 41½ mith.

UITGAVEN.

De kapittels als gewoon gebragt, die geene bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

De erf- en losrenten ten laste der stad zijn in deze uitgaven aan het slot der rekening geplaatst

Kapittel 1.

Erfchijnsen door de stad uit onderscheidene vaste goederen jaarlijks schuldig.

Hertogelijke chijnsen uit de gemeentegronden van *'s Hertogenbosch* en te *Orthen* betaald. Inden jersten onsen genedigen Heer den Keyser als Hertoich van *Brabant*, vuyten *gemeynten* 46 sch. 8 den. Lovens, noch vuyt diversche hofsteden die nu poirten ende mueren zyn 11 sch. ½ denier, noch vut diversche hofsteden 6 oude grooten 18 deniers, ende 9 deniers Lovens, etc., noch vut een stuck lants in *Orthen* gelegen byde Molenstat 3 deniers Lovens, etc.

Kapittel 2.

Ander vuytgheven van penningen onsen Heeren den Keyser als Hertoich van Brabant voer die lopende bede met anderen geconsenteerde penningen betaelt, in tyde deser rekening gevallen ende verschenen, als hier volght.

Betaling der booten aan den Hertog wegens het gepleegde Inden jersten alsoe dese stat overmits versceyden abusen, faulten ende nyeuwicheyden, byder gemeenten offte ennige vandien, hen abuserende zich

tent (zich in het einde) den 12en dach Juny Anno 1525 totten lesten July int selve jaer tegens die Hoocheyt Heerlicheyt ende Autoriteyt vanden Keyser Hertoich van *Brabant*, ons genedichsten Heeren ende Prince, voirts gestelt ende geperpetreert zynde, gecomen ende gevallen was inde indignatie van zynre Keyserlycker Maiesteyt, ende onser genediger Vrouwen, als Regente vanden landen herwaerts over, ende vut saken van dien, die gerede gueden ende haven deser stad bourgeren, rontomme buyten der selver stat liggende ende beveyndende, hadde doen arresteren ende confisqueren; ende dairtoe dese stat met ruyteren ende knechten doen benauwen, ende om tot genaden ende abolitien vanden voirs. abusen, weder te moigen comen, hebben deser stat gedeputeerden met hueren genade commissarissen gemaict een tractaet tot *Vucht* opten lesten dach der maent July voirs., onder meer ander pointen begrypende, dat dese stat voer emende civyle (enkele boete) tot behoef vanden Keyser betalen zoude 12,000 Ryns. gul. tot drie termynen, dairvan den jersten termyn betaelt most wesen bynnen drie weken naeden daet vanden voirs. tractaet. Ende is inde leste voirgaende rekeninge int vutgeven gestelt, ende den tweesten termyn te betalen ter Kersmisse dair naest volgende, te wetene Anno 1525, bynnen tyde ende jaere deser rekeninghe vz. . . . . 4000 Ryns. gul.

oproer en geweld tegen zijne Hoogheid ter zake dat de kloosters weigerden in stads kommer en lasten bij te dragen.

Traktaat van onderwerping te *Vucht* gesloten.

Item den dordden en lesten termyn der voirs. tractaet achtervolgende, verscheenen Sint Jansmisse 1526 in tyde deser rekeninghe vz. 4000 Ryns. gul.

Kapittel 5.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten van Brabant en in andere stads zaken en van die harer meijerij uitgezonden.

Afgevaardigden ten Hove, ter Statenvergadering en in andere commissien.

De afgevaardigden en commissarissen waren:

Arnt Beys, Schepen.

Mr. Marten de Greve, Secretaris.

Herman van Deventer, Schepen.

Mr. Frans Toelinck, Raadsheer.

Mr. Jan Lombaert, Secretaris.

Goyart Symons, Schepen.

Herman Pelgrom, gecommitteerde.

Mathys Stooters, Schepen.

Omtrent de handelingen der Staten van *Brabant* en der afgevaardigden in verschillende zaken, komt in dit kapittel het volgende voor:

Dagvaart der Staten te *Brussel*, voorstellen en meer andere zaken tot welvaart en bescherming der stad en van het platte land.

In den jersten, Arnt Beys, Scepen ende Meester Marten de Greef, Secretaris deser stat, zyn ter ordinantie van den Heeren Scepenen gereyst nae *Bruessel* den 8en dach van Novembri, omme die dachfaert van den Staiten van *Brabant*, alsdoen bescreven, te bewairen, te aenhoeren die propositie ende meer andere saicken zoewel ter welvairt ende bescermenisse van den platten lande, als van deser stat te solliciteren ende bysunder omtrent te

verhinderen, dat die ruyteren nyet en comen liegenen opt plat lant by faulte van betalinge.

Idem te *Antwerpen* bede van 150,000 Rijns. gul.

Item 24a January, zyn ter ordinantie van den drie Leden deser stat, gereyst ter dachfaert tot *Antwerpen* bescreven Herman van Deventher, Scepen, Meester Frans Toelinck van der Raide ende Meester Marten die Greve, Secretaris deser stat, omme antwoirdt te geven metten anderen Staite ende steden, opte peticie der beeden van 150,000 Ryns. gul. eens, by die twee overste Staiten dair te voeren geaccordeert.

Vervolg.

Item, want die drie steden van *Brabant* genoch geaccordeert waeren opte voirs. dachfaert aengaende der voirs. peticien, ende dat die stat van *Loeven* alleen tegenhiele, ende dair inne weygeringe dede, soe heeft myn genediger Vrouwe den anderen drie steden geordineert wederomme thuys te reysen, omme naederen last te gecrygen ende metten twee overste Staten te adiungeren ende te accorderen, nyet tegenstaende die weygeringe dier van *Loeven* voirs. Ende die selve gedeputeerden thuys gecomen zynde ende rapport gedaen hebbende, soe zyn die voirs. Herman van Deventher ende Meester Marten de Greef wederomme gereyst vut deser stat nae *Antwerpen* inder maent van Februario opter voirs. dachfaert; aldair die van *Loeven* alsoe geinformeert zyn geweest, dat zy huerder opinien afgegaen zyn ende hen eendrechtelyck geconformeert hebben metten drie anderen steden, soe dat nae vele ende lange altricatien opt selve consente ende op vele andere articulen dair vut dependerende, die drie Staten van *Brabant* eendrechtelyck geconsenteert hebben onzer genediger Vrouwe, tot behoeff van onzen Heer den Keyser die summa van 150,000 Ryns. gul. van 20 st. tstuck, eens, te betalen half 15 Marcy A°. 25 ende half 15a Septembri Anno 25 nae inhoudt vander acten dairaf wesende waeraf die voirs. gedeputeerden hebben geimpetreert gracie ende afslach vander helft der porcie der voirs. stat, waer omme zy gevaceert hebben, etc.

Commissie aan de Regentes te *Mechelen* aangaande de door de biechtvaders alhier gemaakte zwarigheid van te absolveren degenen die bij het gepleegd rumoer in de kloosters zich aan schofterigheid hadden schuldig gemaakt of daartoe hadden aangezet.
Maarten van Rossem wil *Poederoijen* wederom versterken.

Item Meester Jan Lombaert, Secretaris deser stat, ter ordinantie vanden Heeren, gesonden 2a Marcy tot *Mechelen* aan onse genedige Vrouwe, omme aldair ten Hove te solliciteren, zoe alhier byden biechtvaders zwaricheyt gemaict waert int absolveren, die gheene die in tyden vanden rumoer inde cloesteren scoffericheyt gedaen hadden of raet daertoe gegeven; ende oick aldair te kennen te geven, als dat Joncker Marten van Rossum (zoe den Wethouderen alhier te kennen gegeven was) van mynninge weer tot *Poederoyen* weder een stercte te maken dwelck namaels becommere mocht in groeten prejudys deser stat ende huerer meycrye, omme dair tegens byden Hove voirsien ende tselve belet te worddene.

Dagvaart generaal van al des Hertogs landen, aangaande het vredestraktaat tusschen den Keizer en den Koning van *Frankrijk*.

Item Meester Marten voirs. is gereyst naden Hove, ter ordinancie vanden drie Leden deser stat 5a Aprilis des Vriedaghs nae Paeschen, omme te bewaeren die dachfaert generael van allen den landen, die bescreven was bynnen der stat van *Mechelen*, omme te hoeren van zekeren commissarissen gesonden vanden Keyser vut *Spaengien* aen myn genedige Vrouwe, ende aen

die Staiten vanden lande van herwairts over, die gelegenheyt van den tractaet van peyse, tusschen den Keyser ende den Coninck van *Vrancryck* gemaict ende meer ander saicken die de voirs. commissarissen alsdoen opte dachfaert der Staiten int lanck verclaerden, desgelycx oick, omme te solliciteren saicken vanden watertolle van *Antwerpen*.

Item den 25 Aprillis, Goyart Symons, Scepen, ter ordinantie deser stat gereyst tot *Luydick*, aen myns Heeren genaden (den Bisschop) van *Luydick* ende zynen zegeler omme consent te hebbene aengaende der reformatien van den nonne int groot Gasthuys bynnen deser stat, mer mits ander affairen waerden die saicken vutgestelt.

Commissie aan den Bisschop van *Luik* om toestemming tot reformatie van den regel der nonnen in het groot zieken Gasthuis.

Item Herman Dirck Henrickx Pelgromsz een vanden zess gecommitteerden, vut beveelle ende begeerte vanden Wethouderen, den 22 July gereyst nae *Mechelen* by onse genediger Vrouwe om aen haere ende haeren genaden Raidt te solliciteren, dat dese stat zonder te misdoen, tgelt op haer assysen soude moigen ontfangen ende vutgeven, gelyck dat ter bursen onder die gemeynte ganckbaer was, ende heeft die selve oick tot *Antwerpen* aende chynsenairs ende tollenaers aldaer onder sueck gedaen, hoe zy tgelt aldaer ontfangen, opdat dese stat haer oick daer nae mocht weten te richten ende te reguleren.

Idem aan de Regentes te *Mechelen*, om toestemming tot het ontvangen en uitgeven der gelden voor stads accijnsen, zoo als zij ter beurze onder het volk gangbaar zijn.

Narigten te *Antwerpen* ingewonnen hoe aldaar ten deze gehandeld werd.

Item Marten voirs., ter ordinantie als voer opte dachfaert te *Bergen opten Zoem* gereyst 5ª Septembri, daer deselve bescreven was om te aenhoeren die propositie die welcke den Staiten van *Brabant* van myn genedige Vrouwe gedaen is geweest, by welcke propositie geheysch waert, den selven Staten alle jaere hondert ende vyftich duysent cronen van 24 st. tstuck, voer den tyt van 6 jairen tot 2 termynen jairlicx te betalen, dair aff den jersten termyn wesen zoude te Corsse dien naestcomende A°. 26, wairop die Prelaten ende Edelen hebben gedelibereert accorderende inde summa van 100,000 croonen 2 jaer.

Dagvaart der Staten te *Bergen-op-zoom*. Aanvraag van beden.

Item 24ª Septembri A°. 26, naevolgender onser genediger Vrouwe bescryven, zyn Mathys Stoeters, Scepene en Marten de Greve, Secretaris, gereyst nae *Bruessel* ende aldaer metten anderen drie steden opt stuck der hertellinge geconvoceert omme te accorderen, ende zoe die van *Antwerpen* vertoigen zyn oick nair huis gereyst.

Commissie uit de hoofdsteden van *Brabant* te *Brussel*, ten einde zich te verstaan op het stuk der hertelling.

Kapittel 6.

Uitgaven voor bodenloon aan boden, zoo te voet als te paard, uitgezonden.

Behalve de boden als gewoon, aan de onderscheidene gedeputeerden en gecommitteerden ten Hove, ter Staten vergadering en in andere commissien uitgezonden, oproepingen van gedeputeerden uit de meijerij en andere gewone zaken, worden in dit kapittel de volgende noten gevonden.

Bodenloon in verschillende zaken.

Item 17ª Octobri, Ghysbrecht Dircxz voors., geseyndt tot *Helvoert*, *Cromvoert* ende dair omtrent ende voirts tot *Tilborch* ende dair nae des donredaighs opte *Dungen*, om waigenen te bespreckene om onse genedige

Verschillende dorpen in de meijerij als *Helvoirt*, *Cromvoirt* *Tilburg* en den *Dungen* aangeschreven

om wagens te zenden tot vervoer der bagage van de Regentes van hier naar *Loonopzand*. *Engelen* mede te dien einde aangeschreven.

Vrouwe, die verporren woude vut deser stat, met haren bagagien naar *Loen* (*Loonopzand.*)

Item 18 Octobris, Peter van Bakel geseynt met beslotenen brieven, ter begeerten onser genediger Vrouwe voirs. aende Drossaet van *Engelen*, om wagenen van stonden aen alhier vuyt zynen bedryven te scicken om onse genediger Vrouwe die verporren woude, vut deser stat te vueren nae *Loen*.

Idem *Empel*, *Waalwijk*, *Loonopzand*, *Nieuwkuik*, *Drunen*, *Gansoijen*, etc.

Desgelijks, werden tot het leveren van wagens, boden uitgezonden naar *Empel*, *Waalwijk*, *Loonopzand*, *Nieuwkuik*, *Druenen*, *Gansoijen*, *Vucht*, *Helvoirt*, *Cromvoirt*, enz.

Commissie naar den Hove te *Brussel*, aangaande de munt.

Item 10ª Decembri, Cornelis van Zille met brieven deser stat gesonden tot *Bruessel* aen ons genedige Vrouwe ende den Greve van *Hoochstraten*, aengaende die saick vander munte, ende van ons genediger Vrouwe voirts gesonden nae *Antwerpen* aende Muntmeesters.

Item naar *Mechelen* ter zake voirs.

Item Arenden van Weilhuysen voirs., bode te peerde, met brieven deser stat gesonden aen onse genediger Vrouwe tot *Mechelen* wesende, aengaende der voirs. saicke vander munte, ende waert voerts gesonden tot *Antwerpen* aenden Generael vander munten.

Bevel aan de Heidenen uit *klein Egypte* te *Hintham* zijnde, om te vertrekken.

Item 16 February, Dircken Fonck voirs., gesonden tot *Hyntham* om die *heyden vut cleyn Egipten* te doen vertrecken.

Oisterwijk aangeschreven om eene commissie te zenden ten einde te spreken over de jaarmarkt aldaar.

Item 7ª Aprilis, Peteren van Bakel van den Heeren met brieven gesonden aen Scepenen Kerckmeesteren der vryheyt van *Oisterwyck*, omme alhier een getal van goiden mannen te scicken, ende metten Heeren te spreecken, aengaende van heure jairmerckt.

Brieven van de Kettermeesters ter vervolging van de Luteranen te *'s Hertogenbosch*, aan den Officiaal van *Luik* en aan den Deken te *Leuven*.

Item den lesten Aprilis, Dirck Fonck bode voirs., vut bevelen vanden Scepenen gereden te peerde, met brieven vanden Meester inder Godheyt commissaris des Paeus ende Keysers, met zynen collegen alhier bynnen deser stat gedeputeert wesende inder saken *der ketteryen van Marten Luyter*, etc., gesonden aen den Officiael van *Luydick* tot *Dyest* residerende, ende voerts tot *Loeven* aenden Deken aldair, ende brocht weder antwoirdt.

Brieven aan de Regentes aangaande het krijgsvolk langen tijd in *Friesland* gelegerd geweest dat in aantogt naar de meijerij van *'s Hertogenbosch* was.

Item 15 Juny, Cornelis van Zille vanden Wethouderen geseynt met beslotenen brieven deser stat aen onse genedige Vrouwe tot *Ghent* wesende, ende want onse genedige Vrouwe van daer vertoech tot *Brugge*, soe volghden hy aldaer, omme een antwoirdt van hueren genaden te hebbenen, nae vermoigen der brieven die hy aldaer te *Brugge* creech in besloitenen brieven, ende was die saicke aengaende den hoop vanden knechten in *Vrieslant* langh gelegen hebbenden, ende nu thoeft herwarts hebbenden, ende bracht die voirs. bode eenen brieff van onse genedige Vrouwe aen den Greeff van *Bueren*, etc.

Idem aan den Graaf van *Bueren* over den aantogt van krijgsvolk omtrent *Groningen* gelegerd geweest.

Item 16 Juny, Jan van Heze geseyndt vanden Wethouderen met besloitenen brieven aenden Greeff van *Bueren*, tot *Bueren* wesende, zoe die Drossaet van *Ravesteyn*, alhier gescreven hadde toe te sien, want die knechten, die lange in groeter getale tot 7000 off 8000 toe ende daigelix vermeerderden, gelegen hadden omtrent *Groeningerlant*, thoeft herwarts hebbende, dat die Greeff voirs. deser stat weerscouwinge wilde doen, of hy dair af yet verneeme,

welcke boden heeft wederomme besloten antwordt gebracht ende die Greeff ontboet mondelinge den Wethouderen deser stat, dat zy hem vrylic dair voir houden, hy zoude wel in tyts dyer stat waerschouwen.

Item 27 Juny, geseynt Andriesse Jan Andriesz. van den Wethouderen, tot proffyt ende in waerscouwinge vanden gemeynen lande onder den hoop der knechten die langh in *Vrieslant* gelegen hadden dair af die faem was datse thoeft herwarts hadde, ende vant die in s'Greven van *Eemden* lant, metten tross, zoemen zeyde wel 8000 of 9000 sterck, vuyt geweest 6 daighen.

Een bode op kondschap uitgezonden, die dat krijgsvolk met den legertros aantrof omtrent 8 a 9000 man in het land van den Graaf van *Emden*.

Item ten selven daige, Ghysbrecht Dircxzoen, bode te voet, is geseynt tot voirsichticheydt ende in provisien vanden gemeynen landen, onder den hoep vanden knechten voirs. dien hy volgden, omme met subteylheide hen opset te vernemenen, of zy een Heer hedde, ende waer zy thoeft heenen wouden hebben ende liet die knechten in *Cloppenborch* toebehoorende den vuterste palen des Biscops van *Munster*.

Een tweede bode uitgezonden die hen vond in het land van *Munster*.

Item 9 July, Arent van Weilhuysen, bode te peerde, byde Wethouderen met brieven gesonden aen onser genediger Vrouwe, sueckende haer tot *Oudenarden* die hy vant tot *Zotligen*, ter cause vanden brieven, begrypende tbestant gemaickt tusschen den Keyser ende den Coninck van *Zweeden*, die onse genedige Vronwe van dese stat woude bezegelt hebben, dairinne alhier zwaricheyt gemaict waert, ende brooht weder besloten antwoirdt.

Zwarigheid door *'s Hertogenbosch* gemaakt en het bezegelen van het vredestraktaat tusschen den Keizer en den Koning van *Zweden* gesloten.

Item 14 July, Jannen den Poirber met brieven byde zess gecommitteerden tot *Lith* gesonden, aen Jannen van Zantbeeck, omme int heymontlick te verneemen, vander hoep der knechten ende peerden die bynnen *Thiel* (zoe alhier die tydinge gecomen was) gecomen waeren, ende dairvan den Heeren den weet te doen.

Brief aan Jan van Zantbeek te *Lith* om narigt in te winnen aangaande het krijgsvolk te *Thiel* binnen gekomen.

Item by Jannen van Zambeeck, vut beveel vanden Heeren, eenen bode gesonden tot *Thiel*, om te verneemen ende te ondersuecken int heymelycke, van den volck van wapenen aldair wesende, huer voirnemen ende die saicke wairom zy aldair comen weeren, om die ondersetenen deser meyeryen dair af waerscouwinge te doen, welcke bode aldair geweest hebbenden, sgeens hy aldair vernoomen hadde den Heeren alhier heeft gerelateert.

Een bode des aangaande naar *Thiel* gezonden.

Item 15 July, Peter van Bakel met brieven byden Wethouderen deser stat gesonden tot *Ravesteyn* aenden Drossaet, omme tydinge te hebbenen vander voirs. vergaderinge, tot waerscouwinge der ondersetenen deser meyeryen.

Een bode naar *Ravestein* aan den Drossaard aldaar ter zake voors.

Item 17 July, Arnt van Weilhuysen, bode te peerde, weder vanden Heeren metten voirs. brieven aengaende den voirs. bestande by deser stat bezegelt wesende, zoe onse genediger Vrouwe dat geordineert hadde, gesonden aen onze genedige Vrouwe voirs. tot *Mechelen* wesende, ende brocht wederom besloten antwordt.

Het, op bevel der Regentes, door *'s Hertogenbosch* bezegeld traktaat van bestand aan die Regentes gezonden.

Item Arnt van Weilhuysen, 28 Oicxt gesonden vanden Heeren tot *Bergen opten Zoem*, om antwoirdt te brenghen wanneer die dachfaert aldair dienen zoude, om by deser stat huer gedeputeerde dairnae te scicken.

Brief aan *Bergenopzoom* om te weten wanneer de dagvaart der Staten aldaar zou plaats hebben.

Item die voirs. Arnt weder gevolght Mr. Marten de Greve, Secretaris,

Commissie aan de

1526. Regentes, om hare nadere meening te kennen aangaande de zes gecommitteerden dezer stad die zij hier zijnde, naar haar goedvinden tegen de privilegien der stad wilde aanstellen.

opte dachfaert wesende, om advys te hebbene van onser genediger Vrouwe op zekere brieven aen deser stat gescreven, aengaende den afsetten ende veranderinge vanden zess gecommitteerden, die onser genedighe Vrouwe, alhier bynnen deser stat, nae huere geliefste, contrarie den ouden hercomen, setten woude, omme die meyninge van haer dair van te weten.

Kapittel 13.

Uitgaven aan timmerlieden en timmerwerken.

Herstelling van de lange brug te *Orthen*. Een geraamte gemaakt waarop Goossen den roededrager werd geexecuteerd. Het ordijs van St. Catharinegilde voor het raadhuis afgebroken en een ander in de plaats gezet.

Item in de weke post exaudi, Jan voers. met zynen knecht *tOrthen* aende lange brugge, by Sint Anthonis poirt, ende (het) geraempt gestelt daer Goessen die roydreger op gericht waert.

Item inde weeck Peter en Pauli, Jan voirs. met zynen knecht 10 daigen aenden werf vander Coepoirten, dordys voir raethuys staende toebehoirende Sinte Katherynen gulde af gebroken ende een ander weder geset.

Kapittel 15.

Uitgaven aan alderhande ijzerwerk.

Sloten en ijzerwerk geleverd aan de keuken der Regentes ten huize van Heer Jan van Baecx, Ridder en Laagschout, alhier gehuisvest.

Inden jersten Bartholomeusz Lodewichs vander Lynden, smyt, van sloeten ende anderen yserwerck gemaict ende gelevert, aende coecken (keuken) van onser genediger Vrouwe tot Heeren Jans van Baecx (Ridder, Laagschout) ende alhier in deser rekeninghe met hem gerekent, betaelt, tsamen belopende 23 st.

Kapittel 16.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen en gelagen.

Schenkingen van wijnen en gelagen aan voorname personen.

Daaronder komen schenkingen voor aan;

Meester Adolf van der Noot.

De oude Gravin van *Bueren*.

Aan de Commissarissen tot de hertelling alhier gezonden.

Den Graaf van Merode, Heer van *Petershem*.

Lybrecht van den Ham en meester Hironimus van den Ham zijnen broeder commissarissen van wege de Regering gezonden voor de gedane hertelling in de stad en de meijerij van *'s Hertogenbosch*.

De oude Vrouwe van *Zevenbergen*.

De Vrouwe van *Zevenbergen*.

Den Graaf van *Bueren*.

Commissaris ter vervolging van de Luteranen.

Egmonda Commissaris vanden Luteranen.

Wijders komt in dit kapittel de volgende belangrijke aanteekening voor.

Dagvaart der Staten van *Brabant* te *'s Hertogenbosch*. Vergaderingen van die Staten ten raadhuize gehouden.

Ontbijt en andere ververschingen den Staten van stadswege aangeboden.

Inden jersten, 5a Octobris Donredach, zoe die dachfaert der Staten van *Brabant* bynnen deser stat geleeght was, zyn die selve Staiten vergadert opten raethuys, ende hebben ten selve daige ende des Vrydaigs, Saturdaighs, Sondaighs, sDynsdaighs ende sWoensdaighs smorgens tot ontbyte ende naeder noenen, zoe in broot, penssen, scaepsvoeten, gesprencht runt vleesch, kreppen, froyt wyn, romany, byer, etc., die boter, keess, cruyt

poeder, etc., dairmede inne gerekent, nae tenoiren van eenre cedullen, die specificatie dair af begrypende, tsamen verteert, belopende 7 Ryns. gul. 19½ st.

Kapittel 18.

Uitgaven aan alderhande zaken.

Behalve de gewone, steeds in dit kapittel voorkomende zaken, worden daarin de volgende bijzonderheden aangetroffen.

Inden jersten Claessen den maelder met zynen venit, van verwe die zy opt raethuys gebesinght hebben tot schilderyen 17 st. 1 oirt. ende voer hueren arbeyt 16 st. vz. tsamen 33 st. 1 oirt. Gereedmaking van het raadhuis om de Statenvergadering te houden.

Item den selven noch gegeven van eenen priem te setten opten thoeren achter de Tolbrugge van verwen 3 st. Een spil op den vestingtoren achter de Tolbrug.

Item Sebastiaenen den screynenmeker, voer een cantafelken, gebesinght in principio Octobris opt raethuys, dair die dachfaert vanden Staiten des lants van *Brabant* waer gehouden, omme tsilverwerck op te setten bet. 10½ st. Verdere gereedmaking van het stadhuis.

Item opten 30ᵉⁿ dach January is alhier aende Wethouderen deser stat gecomen zeker scryftelycke blyde tydinge vanden payse, getracteert tusschen den Keyser ende Coninck van *Vrancryck*, te wetene met twee boden opten selven dach gecomen den eenen geseynt met brieven van Gerarden Sterck ende den anderen bode van Lubbrecht Turck, van wegen s'Greven van *Bueren*, elcken gescenct te boyen broet vier carolus gul. vz. den caroly gul. tot 22 st. tsamen 8 Ryns. gul. 16 st. Tijdingen van de gesloten vrede tusschen den Keizer en den Koning van *Frankrijk*.

Item, zoemen achtervolgende den privilegien deser stat by Vrouwe Johanna voirtyts Hertoginne van *Brabant*, selliger gedachten, verleent van den daet 1428, gewoenlyck is te gevenen, den seven Scepenen ende twee Bourgermeesters, maken 9 personen, voer huer clederen 60 alden scilden vz. 90 Ryns. gul., ende want men zyndert den beginsel vanden staet deser stadt, ende die jerste zesse gecommitteerden beweynde gehadt hebben, den twee Bourgemeesters (hoewael die jairlix naede privilegien voirs. gecoren ende geeydt worden) egeen clederen gegeven en heeft, aengesien zy egeen beweynde als Bourgermeesters en hebben; ende zoe nu naeder nyeuwer ordinantie ende statuyten by onser genediger Vrouwe van s'Keysers weghen negen Scepenen bynnen deser stat geordineert zyn, hebben die voirs. zess gecommitteerden, naegaende den voirs. privilegien ende ter sunderlinge begeerte van onser genediger Vrouwe mundelinge gedaen, den 9 personen Scepenen voirs., gegeven die 60 alden scilden, ende zoe naeden selven privilegien, den selven Scepenen toebehoirt voer hen drinckgelt onder hen gemeyn 32 alden schilden vz. 48 Ryns. gul. beloept voer elcken Scepenen vanden sevenen 6 Ryns. gul. 17 st., maict tsamenen voer 9 personen, als 9 Scepenen nu wesende naeder nyeuwer ordinantie voirs. ende betaelt ter begeerten onser genediger Vrouwen als voer, 61 Ryns. gul. 13 st. beloopt Nadere ordonnantie waarbij het privilegio van 1428 aangaande de toelagen voor kleeding en drinkgeld aan 7 Schepenen en 2 Burgemeesters (Receptores) worden gewijzigd, aangezien sedert den aanvang van de Staten en de benoeming van gecommitteerden, de Burgemeesters of Receptores geen bewind meer hebben gehad, en er volgens die nieuwe ordonnantie in plaats van 7 Schepenen en 2 Receptores of Burgemeesters 9 Schepenen werden bepaald.

tsamen vanden voirscreven clederen ende drinck gelt den voirs. 9 Scepenen 151 Ryns. gul. 13 st.

Een bezoldigde onderwijzer in de Fransche taal.

Item alsoe bynnen deser stat comen is, een meester, expert inder walscher tonghe, die welcke die jongen Walsch ofte Franchoys leert spreken ende oick scryvenen waerby die bourgers (die huer kynderen die sprake willen laten leeren) zeer zyn gevorddert, want die selve nu byder hant dair inne moigen worden geleert, zoe zyn den selven meester, by den drie Leden deser stat, om zyn schole alhier te continueren toegeseeght twee pondt groot Vlaemsch sjaers, te betalen tot twee termynen dair van den jersten termyn gevallen is te Paesschen Anno 26 ende denselven betaelt vz. 6 Ryns. gul.

Strafoefening op de Luteranen in de groote of St. Jans kerk.

Item den graftmeker, van het ocsael te bereyden, dair die Luyteranen ofte ketters· opstonden in Sint Jans kerke, huer terminatie ontfangende, betaelt 2 st.

Item noch anderwerff, van die kendelers opt ocsael te versetten, ter correctien vanden ketters, betaelt 2 st.

Gedenksteenen geplaatst aan drie bruggen in de stad, waarop den tijd der daarstelling was uitgehouwen.

Item betaelt mr. Jannen Derkenis, steenhouwer, voir 3 stuken wits steens, geset, dat een aende Vischbrugge, dander aende Corenbrugge ende tdorde aende brugge byden Papenhuls, dair inne die daten, als die bruggen gemaict zyn, gehouwen staen, 9 st.

De boeken der Luteranen op de Markt verbrand.

Item betaelt voer rys dair die Luyteranen boecken opte Merct in gebrant zyn, 11½ st.

Schadeloosstelling aan den scherpregter voor het verlaten zijner regten van spelen en kegelen, in de dagen der processien, waarmede bouverij en tuysscherij plaats had en door welker nalating veel kwaad van zweeren, verzweeren, vloeken en godslasteringen, ook vechterij, onregtvaardigheden en doodslagen werden voorkomen.

Item quinta July, meester Jannen van Balen, vanden scerpen gericht meester, omme dat hy die bouverye ende tuyssery vanden spelen ende kegelen, inden dagen der processien, zoe hy voirtyts gewoenlyck is geweest, te sustineren ende op te houden, nyet sustineren ende ophouden zoude, om veel quaets van zweeren, verzweeren, vloecken ende blasphemeren, datter vut plach te comen, oick vechtinge, onrechtveerdigheden ende dootslagen te verhueden, ende dat hy zulcx doende ende die speelders ende bouverye hanterende, verdryvenen, veriagen ende beletten zoude, gegeven 2 Ryns. gul.

Octrooi der stad voor de ontvangst van accijnsen te *Vucht*, *Rosmalen* en *Berlicum*.

Item alsoe het octroye deser stat, verleent op het ontfanck vanden assynsen inde dorpen van *Vucht*, *Roesmaelen* ende *Beerlyckem*, ende den verboden, van buyten te gaen drincken 10 jaeren geduert hebbende, expireert is geweest t'St. Janssemisse Anno 21, ende die voirs. gecommitteerde met nerstiger vervolghe, een nieuwe gelyck octroye vande K. Ma. verworven hebben, 10 jaren lanck durende achter een volgende, ende ingaende naede expiratie vanden voirs. anderen lesten octroye te wetenen Sint Janssemisse Baptiste Anno 21 voirs. ende dairnae eenpaerlic volgende ende duerende, behoudelic dat dese stadt gehouden zal zyn, tot behoeff der Keyserlicke Maiesteyt te betalenen alle jaer 12 ℔ Artois van 40 groot Vlaems tpont gerekent, duerende den voirs. tyt van 10 jaeren, in handen des Rentmeesters deser stat ende meyerye van *sHertogenbosch*, nae inhoude der bezegelde brieven der

K. M. opt voirs. nyeuwe octroye gegeven ende zoe 12 ℔ Artois van Sint Jansmisse 26 alhier betaelt vz. 12 Ryns. gul.

Item 24 July, eenen bode vuten Hove van onsen genediger Vrouwen, met brieven aen dese stat gesonden, certain tydinge brengende, als dat sKeysers volck in *Italien* innegenon hadden tslot van *Melanen*, ende wel 5000 mannen te peerde ende 4000 te voete van zynre wederpartyen verslaigen, by advys van den Heeren, den selven gegeven 27 st.

Tijding dat 'sKeizers leger in *Italie* het slot van *Milaan* had ingenomen.

Item 13ª Augusti zyn die Heer van *Geffen*, Meester Dirck die Borchgreef, Mr. Goessen van der Stegen ende Ghysbrecht Pels, Scepenen, tsamen gereyst tot *Eyndoven*, aldair waeren die commissarissen vander hertellingen, omme te beletten die onbehoirlycke ende onredelycke tellingen, die bynnen deser meyeryen inde hertellinge nu voir gekeert is, aengaende die hoeven, rogpachten ende renthen, die deser stat bourgeren, opt plat lant liggende ende geldende hebben, protesterende dat men zulcx in de hertellinge nyet insereren en zoude, aldair inde voirs. reyse van twee verteert 4 Ryns. gul. 2 oirt. st. ende den Notaris, voer die voirs. protestatie te tekenen 16 st. 2 oirt.

Protest van stads Regering tegen de onbehoorlijke hertelling in de meijerij gepleegd.

Item Henricken Osman, van zekeren dienst hy deser stat gedaen hadde int afbreecken vanden huysen ende cameren die staende waeren buyten der stat muer aende Weversplaetse, naegaende den bevelen van onsen genedigen Heer ende deser stadt, ende oick int verwaeren van deser stat artillerye, in tyde doen die Geldersche *Asperen* inne genomen hadde, dairvan hy nyet betaelt en is geweest ende alsoe met hem overcomen, ende alhier betaelt 12 Ryns. gul.

Afbreken van huizen gestaan hebbende buiten stads vestingmuur aan de Weversplaats.

Item den costeren van Sint Jans voer 6 ℔ was dair die kersen af gemaickt zyn die de luyteranen, by ordinantie van den kettermeesteren in de processie om tGewanthuys droegen, vanden ℔ 5 st., vz. 30 st

Waskaarsen door de Luteranen in de processie om het Gewandhuis, op bevel der Kettermeesters gedragen.

Item, zoe Peter Huyberts als poirtier (cipier en ingebieder), in zynder tyt deser stat, ter cause vander pachtinge der poirten, schuldich is geweest zekere summe, ende die selve Peter allegeerde veel costen ende scaiden hy te Hove hadde moeten doen, in bescerniss der jurisdictie ende privilegien vanden ingebot tegen eenen geheyten Jan van Broickhuys, ter instantie Meester Jans die Wolff alhier ingeboden ende bevonnist wesende, zoe is ter moderatien der Heeren Scepenen, ten tyde den voirs. Peteren, ter cause van dien toegeseeght ende hem betaelt zyn 22 Ryns. gul. 7 st.

Vergoeding aan den cipier en ingebieder Peter Huyberts, wegens schade door hem geleden ter zake van het regt van ingebod.

Volgen alsnu de uitgaven aan lyf-, erf- en losrenten ten laste der stad.

De geheele uitgaaf was 50,613 Ryns. gul. 3 st. 15½ mith. 10 pl.

" " ontvang " 49,302 " " 18 " 41½ "

Nadeelig slot 1310 Ryns. gul. 4 st. 22 mith. 10 plac.

N°. 33. **Ingrosseerboek van St. Remeys 1526 tot St. Remeys 1527.**

INGROSSEERBOEK DER 1ste REKENING VAN DE EERSTE VIER GECOMMITTEERDEN DIRCX SCOERCOPS, DIRCX VAN CREYELT, HENRIX VAN BOXTEL EN JANS PIJNAPPEL.

De werkelijke rekening van dit dienstjaar ontbreekt.

De ingrosseer- of dagboeken, zijn, voor zoo verre uit de voorhanden is kunnen worden nagegaan, de leggers geweest, waarin de gecommitteerden dagelijks hunne uitgaven opteekenden en waarnaar zij later hunne werkelijke rekening opmaakten.

De ingrossering had dagelijks, door de dienstdoende gecommitteerden plaats, van daar dat zij van verschillend handschrift zijn.

ONTVANGSTEN.

Van de ontvangsten worden alleen die van *alderhande zaken* in de ingrosseerboeken gevonden.

De ontvangsten van accijnsen en andere belastingen, renten, enz., werden in de daartoe bestemde afzonderlijke registers geboekt, en van daar uit in hunne algemeene jaarlijksche rekening en verantwoording overgebragt.

De ontvang en ook de uitgaven zijn in de ingrosseerboeken ieder naar hunnen aard, kapittelsgewijs geboekt, aan die kapittels is een doorloopend nummer gegeven.

Voor zoo verre daarin merkwaardige aanteekeningen zijn gevonden, worden zij hier gegeven:

Kapittel 1.

Ontvang van alderhande zaken.

Arent de boekbinder, tot verkoop van zijne boeken en gemaalde prenten, de plaats gehuurd hebbende voor de pui van het raadhuis, wordt door gecommitteerden boven de huur, van hem jaarlijks bedongen een kalfsvel om stads rekening daarin te binden.

Arenten Roeloefss die boekbynder, heeft gehuert die plaetse voerder puye vanden raethuys, dair hy gewoenlyck is te staen te zyden waert van Sinter Claes, (de geweze gildenkamer der kramers, thans de zaal waarin het groot Archief wordt bewaard) twee jairen, durende die quommissie vander nyeuwe gecommitteerden, beginnende Remigy Anno 26 voirs. sjairs voer vyff Ryns. gul. 22 st van de gul. ende elckx jairs een calfsvel tot coffiturien omme die rekening dairinne te bynden.

Aflossing van 400 Rijns guldens aan renten door de vijf groote steden van *Holland* aan de stad *'s Hertogenbosch* verschuldigd.

Item zoe die vyff groete steden van *Hollant* deser stat vergeldende zyn geweest 400 Ryns. gul. sjaers losrenten den penning 12½, soe hebben die selve steden ofte Rentmr. generael die voirs. renten gelost en afgequeten ende ter cause van dien ontfangen 5000 Rijns. gul,

Item zoe die selve steden, na vermogen der brieven, die selve renthen lossen mochten, altyt met rente des jaers te lossen na beloep des tyts, ende

die voirs. lossen geschiet is 15 Mei A°. 1527, soe die renth generael (in het) selver jair der lossing verloopen 7 maenden ende een half, beloepende in dien tyd 250 Ryns. gul. ende die byden selven betaelt, dairom 250 Ryns. gul. 1527.

UITGAVEN.

Kapittel 2.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Gezwoornen, Raadsheeren, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten van Brabant en in andere der stads zaken en van die harer meijerij uitgezonden.

De afgevaardigden en Commissarissen waren:

Afgevaardigden ten Hove, ter Statenvergadering en in andere commissien.

Jan van Erpe, Schepen.
Gijsbert Pels, gezwoorne.
Marten de Greve, Secretaris.
Goijart Grotart van Os, Secretaris.
Goosen van der Stegen, gezwoorne.
Jan van Brecht, Schepen.
Arent Heym, Schepen.
Jan Lombarts, Secretaris.
Hendrik van Boxtel, gecommitteerde.
Michiel van Gemert, wisselaar.
Heer Jan van Baecx, Ridder, Laagschout.
Goijart Simonss, Schepen.
Herman van Deventer, Schepen.
Jan van Kessel, Schout van *Boxtel.*

Omtrent de handelingen der Staten van *Brabant* en der afgevaardigden in verschillende zaken, komt in dit kapittel het volgende voor:

Dagvaart der Staten. Bede van 100,000 kroonen. Regeling van het muntwezen en van de hertelling.

Item (29 October) Jan van Erpe, Scepen, Ghysbert Pels, gezwoeren, Mr. Marten die Greve, Secretaris ende Goyart Grotart, ter ordinantie vanden Heeren Scepenen te *Brussel* ter dachvairt gereyst, omme tconsent gedraigen te worddene byden Staten van *Brabant* inde bede van 100,000 croonen, soe oick omme te solliciteren de reformatie ofte ongeregeleertheden ende verloepe van der munten ende dairtoe die hertellinge ende mits dien op te selve 2 leste saken grote altricatie zwaricheyt viele ende by ennige lange vertreck gesocht is geweest, zyn, om die kosten te lichten, Ghysbert Pels ende Goyart Grotart voern. nae huys gereyst ende gevaceert elck van hen 40 dagen, ende Jan van Erpe ende Marten de Greve, overmits de voirs. zwaricheyden, ende oick mits den questien vander geestelicke jurisdictien, hebben gevaceert van des Saturdaigs voers Corsemisse, beloepende elcken 60 daigen.

Vervolg.

Item (14 Januarij) Jan van Erpe, Scepen, Mr. Goessen van der Stegen, gesworen ende Marten de Greve, Secretaris, ter ordinancie deser stat gereyst ter dachvairt, die als doen bynnen der stat van *Mechelen* bescreven was, soe oick om een vuterlycke slot ende quonclusie te neemen opt stuck vander

peticien ende bede den Staten van *Brabant* bynnen der stat van *Bergen opten Zoom* gedaen, die zeer lange gelopen hadde ende vutgestelt was totten eynde vander questien vander hertellinge voirs., op welcke dachvairt, overmits der groter zwaricheyden ende twisten die opte selve 2 saken vielen, Jan van Erpe ende Marten die Greve voirs. gevaceert hebben elck 45 daigen, van welcker 45 daigen de stat metter meyerien betalen sullen nyet meer dan 19 daighen, dander daighen sullen gestelt wordden byder costen vander hertellinge opt gemeyn lant van *Brabant*.

Item Mr. Coessen van der Stegen, heeft inde selve reyse gevaceert, mitsdien hy voer nae huys gereyst was omme die costen te scouwen, 24 daigen, welcke 24 daigen die stat betalen sal, mits dien vut elcker hostat (hoofdstad) mair één Wethouder ende één Pensionaris ofte Secretaris, inde costen vander hertellinge geadmitteert en is, alhier alsoe voir Mr. Goessen vander voirs. 24 daigen.

Vervolg.

Item nadien die voirs. gedeputeerden wederomme thuys gecomen zyn, ende hen rapport gedaen hadden den drie leden deser stat, zyn wederomme bescreven geweest int beginsel vanden Vasten, ende zyn die voirs. Mr. Goessen en Marten die Greve, wederomme gereyst vut deser stat, des Maendaigs na grote Vastelavont nae *Mechelen*, om hen metten anderen drie steden opt stuck vanden beden te veraccorderen ende een eynde dair aff te maken, welcke dachvart, overmits de zwaricheyt die de stat van *Bruessel* voer, ende die Prelaten nae, overmits zeker redenen hen moverende, maicte, geduert heeft tot inde Palmweke, zoe dat Mr. Goessen voirs. voer gereyst, ende den voirs. Mr. Marten dair gebleven is omme die costen te sparen, etc.

Bede van 200,000 kroonen.

Item 18 Meye, Jan van Brecht, Scepen ende Marten die Greve voirs., gereyst ter ordinantie als voer, nae die stat van *Mechelen*, opte dachvart die aldair noch diende opt stuck vander beden vander 200,000 croonen tot 24 st. tstuck, ende hebben die selve gevaceert tsamen metten ander reysen die zy wederomme bynnen 3 ofte 4 daigen gedaen hebben, achtervolgende den bevelen van myn genediger Vrouwen, omme die finale quonclusie te nemen opt die voirs. summe, welcke quonclusie inde selve 2 reysen genomen is, soe dat die voirs. dachvaert dair mede geeyndt waert, gevaceert elck 34 daigen des daigs elck een croon.

Verschil met den Heer van *Boxtel*, aangaande het gevangen nemen van een moordenaar op *Boxtels* grondgebied.

Item Jan van Erpe, Jan van Brecht, Arnt Heym, Scepenen ende Mr. Jan Lombarts, Secretaris, gereyst nae *Boextel* by myn Vrouwe en Joncker van *Boextel*, om te vercleren by goeden certificatien, dat alsulcken dootsleger, als byden Hoigenscoutcth deser stat omtrent die halve brugge aentast ende alhier geexecuteert, op der Key. Ma. eerde ende nyet inde jurisdictie der heerlicheyt van *Boextel* gevangen was, alsoe verteert, etc.

Kapittel 3.

Uitgaven aan bodenloon.

Behalve de boden aan de gedeputeerden ten Hove, ter Staten van

Brabant en in andere commissien als gewoonlijk, komt in dit kapittel het volgende voor:

Den 10 October en volgende dagen, werden, volgens aanschrijving van den Hove door de Regering der stad *'s Hertogenbosch* brieven afgezonden aan alle steden, vryheden en dorpen in de meijerij, houdende last om processie te gaan en devotelyk onsen Heeren God te bidden voor het Corsten (Christen) geloof ender victorie van den Keyser in *Italie* verleend.

Schrijven aan de steden, vrijheden en dorpen in de meijerij om processie te houden en God te bidden voor het Christelijk geloof en voor de overwinning door den Keizer in *Italie* behaald.

20 December. Peter van Bakel, vutgesonden van den Wethouderen deser stat met oipenen placaet aenden Scouteth des quartiers .... die hy vant tot *Hilvarenbeeck*, ende voirts van Ham, een placaet gebracht aen M[r]. Jan Lombairts te *Oisterwyck* 2 daigen, Jan Willemse, bode te voet, aenden Scouteth van *Kemplant* 2 daigen, Herman Reyners, in *Pedelant*, aenden Scouteth aldair, tot *S[t]. Oedenroy* wesende 2 daigen, Ghysbertss alsoe mede met brieven gesonden tot *Oss*, aenden Scouteth van *Maeslant* 1 dach, om dat elck zyn volck metten clocken slach, soe verre die Geldersche knechten tot *Hedel* liggende, eenichen aentast aen dese stat zyde dede, gereet ende opte been hebben soude.

Idem aan de vier Kwartierschouten om het volk in de meijerij met klokkenslag op de been te brengen, daar men beducht was dat de Gelderschen, die te *Hedel* gelegerd waren, een aanslag zouden doen.

Item Herman Reyners, byden Heeren deser stat met besloeten brieven gesonden aen Lubrecht Turck, tot *Hemart* wesende, omme metten bende des Greve van *Nassouwe* (soe verre het niet waere) gereet te zyn, soe tot *Hedel* een deel Geldersche knechten laigen ende brocht wederom besloiten antwordt.

Brief van den Heer van *Hemert* om met de bende van den Graaf van *Nassau* gereed te zijn.

Den 17[de] te voren werd ter zake van dien ook een bode met eenen brief der Regering aan den Graaf van *Bueren*, te *Grave* zijnde, afgezonden.

Brief aan den Graaf van *Bueren* ter voirs. zake.

7 January. Willemss, bode te voet, met oipen placaet deser stat geseynt inder dorpen van *Maren*, *Kessel*, *Alem*, *Lyt* ende *Lyttoyen* aen de Kerckmeesteren, Heylichgeestmeesteren off Armermeesteren aldaer, zoe mits den groten water, dat ingebroken is, der arme luyden groet gebreck lyden ende die aelmoesen vut deser stat ende elders gecomen ende aldair geseynt, mits gunste gegeven wordden, omme dat te remedieren, ende hen te informeren, die aelmoesen gelyck te deylen.

Watersnood in het kwartier van *Maasland*. Plakaat der Regering van *'s Hertogenbosch* tegen de ongelijkmatige verdeeling der liefdegaven, uit die stad en van elders ontvangen aan de dorpen *Alem*, *c. a.*, *Lith* en *Lithoijen*.

Ultima February. Thonis van Zoemeren, met eenen besloeten missyffbrieff byden Heeren Scepenen gesonden tot *Oss*, aenden Scouteth van *Maeslant*, ter cause vander sluyse, die tot *Oyen*, mits den groeten water, verdreven is.

De sluis te *Oijen* weggespoeld.

3[a] Merte. Jan Willems, ter cause vander voirs. sluyse, met brieven deser stat, byden Heeren gesonden tot *Oyen*, aen den Heer van *Oyen*.

Brief deswege aan den Heer van *Oijen*.

16 Merte. Arnt Loyen, met brieven deser stat, byden Heeren gesonden, aen den Scouteth tot *Lyth* ende voirts aen Scouteth, Scepenen ende Hemraiden tot *Littoyen*, omme alhier byden Heeren te comen, ende onderlinge te communiceren, hoe ende in wat manieren ende profyte vander gemeynen ondersaten, men die sluyse die aldair, mits den groten water, verdreven waeren, opmaken soude.

Gedeputeerden uit *Lith* en *Lithoijen*, benevens de Heemraden opgeroepen naar *'s Hertogenbosch* om middelen te beramen tot herstel der sluis te *Oijen*.

In de maanden April en Mei 1527, werd, door benden straatschenders

Togt der in- en

Opgezetenen der stad 's Hertogenbosch tegen de benden straatschenders en roovers die zich in de kwartieren Kempen- en Peelland ophielden.

en roovers, den landman in de kwartieren van *Kempenland* en *Peelland*, veel schade door rooven en plunderen toegebragt, vooral aan die landlieden wier huizen afgezonderd of aan de heiden gelegen waren; volgens de hier van omslagtig in deze rekening gemaakte notas, werden boden uitgezonden met brieven aan de dorpen in die kwartieren en aan den Schout van *Maasland*, om met hun volk op te zitten en gereed wezen, ten einde op eene aangewezen plaats te komen om die roovers te overvallen en uit te roeijen.

Stichting van een nieuw bolwerk buiten en voor de Hinthamerpoort.

In de maanden Julij, Augustus en September werden de gehuchten en dorpen *Orthen*, *Empel*, *Alem*, *Maren*, *Lithoijen*, *Lith*, *Oss*, *Nuland*, *Rosmalen*, *Berlicum*, *Heeswijk* en anderen in *Maasland*, voorts de dorpen in de kwartieren van *Peelland*, *Oisterwijk* en *Kempenland*, aangeschreven om gravers te zenden tot opmaking van het nieuwe bolwerk bij de Hinthamerpoort.

Een bode uit Lith brengt tijding dat de Heer van Gelder een leger bijeen trok.

Den 26 Julij bragt een bode uit *Lith*, tijding te *'s Hertogenbosch*, dat de Heer van *Gelder* een leger bijeen trok nabij *Nijmegen* en in het land van *Maas* en *Waal*,

Stads Regering zendt kondschappers uit en doet de ingezetenen van het platte land waarschuwen.

Terstond werden door stads Regering kondschappers uitgezonden om zich daarvan te vergewissen, en boden in *Maasland* om de platte landsbevolking te waarschuwen en op de been te brengen.

Bevel aan de vier Kwartierenschouten, om hun volk te monsteren.

Brief van den Graaf van Bueren.

Den 1sten Augustus daaraanvolgende gingen plackaten uit aan de Schouten van de 4 kwartieren der meijerij, om ieder in zijn bedrijf hun volk te monsteren, en den 8sten dier maand, door Schepenen van *'s Hertogenbosch*, den Graaf van *Bueren*, te *Grave* zijnde, daarover geschreven.

Tijding te 's Hertogenbosch, dat Heer Karel van Gelder Utrecht had ingenomen.

5 Augusti. Ghysbrecht Dirixz, geseynt vanden Heeren nae *Utrecht*, zoe die tydinge comen was, dat Heer Carll van *Gelre*, die stat *Utrecht* inne genomen hadde, omme te vernemen vanden handel ende feyten ten besorge deser stat ende meyerye, die van toecomende peryckel te helpe bescudden, vuytgeweest 4 daigen, zoe hy gheens en weder reysden.

Brief aan de Regering van Vlijmen om den Boschsloot op te graven.

22 Oixt. Dirck Fonck, met brieven, by den Wethouderen deser stat, gesonden tot *Vlymen*, aen Scouteth, Scepenen ende gezworen aldair, aengaende den *Busschen sloot*, dat men die selve soude opgraven.

Heer Karel van Gelder maakt zich te Middelaar sterk. De Graaf van Bueren trekt daar heen.

9 September. Dirck Fonck met besloten brieven vanden Heeren gesonden tot *Grave*, aen den Greef van *Bueren* ende brocht wederom besloten antwoirdt, gevaceert drie daigen, zoe mynHeer de Greef reet nae *Middeler*, dair die Heer van *Gelre* sterck maicte ende alsoe den bode naeden antwoirdt wachte.

Wakers aan den maaskant om toe te zien en tijding van de beweging van het Geldersche leger te brengen.

22 Septembri. Arnt Loyen ende Symon Janssen, beyden boden te voet, opter selver dach savonts metter ponten vutgelaten ende geseynt opter maescant die waecke te houden ente te vernemen waer den hoep vanden knechten, by Heer Caerll van Gelre vergadert ende aengenomen, metten huysluyden, vut elcken huys eenen, thoeft heenen hadden, ten besorge en waerscouwinge vanden gemeynen en ganschen lande.

Een bode naar

20 Septembri. Marten Arts, bode te peerde, gereeden vuyt bevele vanden

Heeren aenden maescant rontomme aende dorpen aldair, hen waerscouwende, alsdat zy dien nacht met hem opten beenen wesen souden ende goede waken houden tegen die Geldersche. 1527. den maaskant gezonden, om gereed te zijn tegen een inval der Gelderschen.

23 Septembri. Die selve Marten met brieven vander Heeren alsoe weder gereeden aenden maescant, omme die naegebueren aldair opten been te houden ende te waeken, soe alhier tydinge comen (was), dat de Heer van *Gelre* zeer sterck met zynen ingezetenen lach te *Lenuwen* (*Leeuwen*), int cloester voer *Thiell*. Het Geldersche leger bij *Thiel* gelegerd.

25 Septembri. Arnte Loye, savonts metter ponten vutgelaten ende over dwers geseynt met brieven deser stat tot *Oss* aenden Scouteth van *Maeslant*, omme te doen wapenscouwinge, soe die Geldersche zeer sterk van knechten ende huysluyden (waren), ende noch aen Goyarde vander Gracht ende tot *Alem* aen Willem Haek. Briefaan den Schout van *Maasland* te *Oss*, om wapenschouwing te doen, mits de Gelderschen zeer sterk in knechten en huislieden waren.

Kapittel 6.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen en gelagen.

Daaronder komen schenkingen voor aan: Schenkingen van wijnen en gelagen aan voorname personen.

Den Graaf van *Bueren*, Heer van *IJsselstein* en den Heer van Roesbaren eenen maaltijd op de Gaffel, ter gelegenheid dat zij als Commissarissen de nieuw aankomende Schepenen in hun ambt gezet en bevestigd hadden.

Heer Aard van der Werff, Burgemeester van *Lier*, Mr. Adolf van der Noot, Raad, Mr. Hendrik die Hane, Secretaris en Jan van der Goeten, Procureur, als Commissarissen, geordineert byden Raede van *Brabant*, omme alhier zekere informatie by getuigen te nemen, inder zaken inden Hove van *Brabant* tegens den Heer van *Megen*, aengaende den innegebot deser stat, hangende, tot diverse stonden ende reysen den selven gescenct oese lange alhier in quonmissie laigen 81 quarten wyns. Verschil der stad *'s Hertogenbosch* met den Heer van *Megen*, over het regt van ingebod.

Item den werckmeester van onsen genedigen Heer den Keyser, alhier van *Mechelen* ontboeden, omme tnyeuwe werck voer die Hynthamerpoerte te oversien, gescenct opten Pinxtavont 2 der stat kannen wyns. Opneming van het nieuwe werk voor de Hinthamerpoort door een Ingenieur des Keizers.

Den Heer van *Hoirn*.

Kapittel 9, 10 *en* 11.

Uitgaven aan metselwerk, aan hout en aan timmerwerk.

Zijn voor het grootste gedeelte besteed tot daarstelling voor het nieuwe bolwerk voor de Hinthamerpoort. Metsel- en timmerwerk aan dat bolwerk.

Kapittel 72.

Uitgaven aan arbeiders.

20 December 1526. Arent Arts 8 daigen ende Dirck Artss 6 daigen, beyde busmeesters, die bussen gereet gemaickt ende toebereyt, soe den hoep vander Gelderschen knechten laige tot *Hedel*, ende dair omtrent, omme met denselven wederstant te doen indien zy overqueemen ende deser quartieren souden willen overvallen. Het geschut gereed gemaakt mits het Geldersche leger te *Hedel* lag.

1527. *Verdere toebereidselen om een aanval af te weren.* Inde weke van Corsse, Arnt Arts ende Dirck Artss, loey (lood) gegoeten ende ander gereetscappen totten bussen dienende, bereyt ende gereet gemaict, overmits der voirs. tydinge.

Volgen nog andere uitgaven aan arbeidsloon voor het gereed maken van het geschut.

Het geschut in het oude raadhuis terug gebragt. De aanval der Gelderschen had echter geen plaats, daar het geschut der stad in de eerste dagen van de maand Januarij wederom in het magazijn het oude raadhuis werd gebragt.

Materialen voor het nieuwe bolwerk buiten de Hinthamerpoort. Voorts worden in dit kapittel nog betalingen aangetroffen voor aanvoer van steenen en arbeidsloonen aan het nieuwe bolwerk voor de Hinthamerpoort.

28 Augs. wapening van de torens en vestingwerken der stad. Inde weke beati Augustini (28 Augustus) 1527. Arnt Artss, busmeester, soe inde voerlede ende dese weke 7½ dach ende Dirck Artss, oick busmeester, 4½ dach, vuyt bevele vandie Heeren, mits der tydinge vander vergaderinge der Gelderschen, die bussen ende sgeens des men dairtoe behoeft, aende poirten ende opte thoerens bestelt ende gereet gemaict, sdaigs voer elcken 4 st.

Kapittel 15.

Uitgaven aan alderhande zaken.

Behalve de gewone, steeds in dit kapittel voorkomende zaken, worden daarin de volgende bijzondere aangetroffen.

Onderwijzer in de Fransche taal. Item 8ª January. Betaelt Johan Ploequen, die by deser stat aengenomen is een Walsche schoele voer deser stat bourgers opte houden, zyn gagie van eenen vierdel jaers, te Corssemisse 26 verscheenen vz. 3 Ryns. gul.

Nieuwe renteboeken door Jan den boekbinder in het Missaal, geleverd. Item 23 January, Jannen den boeckbynder, int Missael, voer twee nyeuwe rentboecken te bynden ende voer cooperculen ende sloeten tsamen 10 st.

De Bisschop van Luik, geeft, om de duurte der tijden en de armoede van het gemeen volk, toestemming om zuivel in den vasten te gebruiken. Item 5ª Marcy, geschoncken den boode, gesonden van myns Heeren (den Bisschop) van *Ludick* genaden, brengende tconsent dat men, mits duerte vander tyde ende armoede des volcx, alhier inder quartiere witspyse ende suivel inder toecomende Vasten souden moigen eten vz. 12 st.

De kinderen van Wijk en met hen hun zwager Jacob Cuyper, dragen de tweede helft van de Gevangenpoort de stad 's Hertogenbosch over. Item opten 16ᵉⁿ Marcy Anno 26, voer Paeschen, hebben meester Joest ende Jan, gebruederen, kynderen wylen Gerit Willemse van Wyck, ende met hem Jacop Cuyp, hen zwager, als man ende mombair Willemken zyn huysvrouwe, dochter wylen Gerits voirs., tot behoeff deser stat, voer Scepenen deser stat opgedragen ende overgeven, die helft vander gevangen poirten, wylen Gerits Willemse van Wyck voirs., dair te voeren Willems vander Velde, ter Kerkstraeten waert, metter recht vanden ingebieden ende andere rechten ende toebehoirten der selven, te samen metter huyse ende winckel onder die gevangenpoirt ofte helft der poirten voirs.; dair Jan van Beerlyckem inne woent, tsamenen oick metten huyse buyten aende poirt staende, dair Gerit zadelmeker inne woent, met twee cameren, dair toe behoerende, welcke percelen tsamen, die voirs. gecommitteerden met hulpe, raide ende int bywesen der Heeren Scepenen tegen voirgemelde

proprietarissen gecoft hebben gelyck dese goede stat in hueren drie Leden dair te voerens vergadert wesende, om zeker saicken hen porrende, geaccordeert hadde te doene. Ende staen dese partyen ofte percelen voirs. deser stat in erfcoep voir 260 Ryns. gul. sjaers, den penninck 21, van welcken 260 Ryns. gul. sjaers achtervolgende den voirs. coep ende voirwarden, men jeerst aftrecken sal 165 Ryns. gul. 2 st. 3 oirt, zoe erf- en losrenten dair te voerens vutgaende die dese stat geloeft heeft alsoe te gelden, te betalen ende af te quyten, etc.

Item voer twee copien van den mandamenten quoncernerende die Luyteranen, gemaickt op bordenen (om die) te hangen voer die kerck ende raethuys, den screynmeker tsamen 16 st.

Mandement tegen de Luthersgezinden, op houten borden geplakt om die te hangen voor de kerk en het raadhuis.

Item 11 Juny, eenen bode by onser genediger Vrouwen met brieven aen dese stat gesonden, tydinge brengende als dat onser genediger Vrouwe die Keyserinne, wesende een dochter van *Portugael*, opten 21[en] dach van Meye lestleden, wesende op Dynsdach, in *Spaengien* bevallen is van en jongen soon, zynde die jerste geboerte van onzen Heer den Keyser en zynder gesellinne voirs., bevelende alsoe datmen alhier processie gaen soude, onsen Heer devotelyck biddende voer de welvaert vanden Keyser, zynder gesellinnen, hueren soen, ons geboren prince, ende datmen intekenen van blyscap soude vueren ende ander triumphe hanteren, soe nae allen redenen dat billycx behoert, gescenct den selven bode 6 Karolis gul.

Eerste bevalling der Keizerin, van eenen zoon, processien, bidstonden en vreugdebedrijven daarover bevolen.

Item Jan den tymmerman met synen venit, 15 Juny gewrocht aen de stellagie alsmen vuerde Sondaighs 16 Juny, vut saken die blyde tydinge, dat die Keyserinne eenen jongen soen gebaert heeft, genoempt Alexander, geboeren Prince des lants, elck $1^1/_2$ dagh, etc.

Stellage voor het vuren ter eere van den jongen Prins bij den doop *Alexander* genaamd.

Item den werckmeester vanden Keyser, die welcke van *Mechelen* is bescreven om alhier bynnen deser stat te comen, ende tbegonnen bolwerck voer der Hynthamerpoert te visiteren, zyn advis ende raet dairop te hebbene hoemen tselve tot profyt deser stat voirts souden moigen opmaken, den selven voer zyn costen ende voyagien moytenissen gescenct 2 ℔ groten vleems, makende 12 Ryns. gul., noch voer den selven verleeght 2 potten wyns van 4 st.

Inspectie van het nieuw begonnen bolwerk voor de Hinthamerpoort, door den Vestingbouwmeester des Keizers van *Mechelen*.

Item opten 26[en] dach July, zyn vergadert opter Gaffelen, die Heeren Scepenen ende sommighe vanden Raide deser stat, metten gedeputeerden vanden platten lande, ende hebben aldair tsamen geteert, aldair opten middach gecomen is de Greef van *Bueren*, met sommighe van zynder familie ende insgelicx Lubbert Turck, Heer van *Hemart*, met sommighe andere Jonckeren, ende is aldair verteert tsamentlyck die summa van 14 Carol. gul.

Maaltijd in de Gaffel door stads Regering aan de gedeputeerden van het platte land, aan den Graaf van *Bueren* en aan den Heer van *Hemert* met hun gevolg, gegeven.

Item den Scouteth ende Scepenen, hebben noch ter eere ende prouffyte deser stat ende des platte lants deser meyerye gesonden Lubbert Turck, Heer tot *Hemart*, met 3 of 4 ander Jonckeren, die alhier gesonden waren vanden Greeff van *Bueren*, als die knechten inden lande van *Gelre* vergaderinghe maickte, dairomme dese stat aenden Greeff voirs. gescreven hadde ende

Joncker Turck, Heer van *Hemert*, met 3 a 4 andere Jonkers door den Graaf van *Bueren* naar *'sHertogenbosch* gezonden, tijdens men den aanval der Gelderschen duchtte, een gelag geschonken.

Lubbert Turck des halve alhier geseynt was vanden Greeff voirs., tgelaigh opte Gaffele gescenct, belopende 4 Rins. gul. 6 st.

Kapittels 16, 17 *en* 18.

Gevangenpoort.

Uitgaven ter zake van lossing van renten uit de gevangenpoort en van erf- en lijfrenten ten laste der stad.

Hier op volgen de geingrosseerde uitgaven van S^{t}. Remeys of Bamis 1527—1528, waarvan echter de rekening voorhanden is en onder n°. 34 volgt.

Voorschotten van oorlogskosten.

Aan het einde van dit ingrosseerboek, hebben de vier gecommitteerden hunne voorschotten aan oorlogskosten geboekt, welke door hen afzonderlijk gehouden zijn.

Daarin komen de volgende posten voor.

Maatregelen tot het behoud der stad en het slot van *Ravestein* bij het overlijden van den Heer, door de Regering der stad *'s Hertogenbosch* genomen. Bezetting door de schutters van *'s Hertogenbosch*.

Inden jersten, soe die Heer *van Ravesteyn* overleden was, heeft dese stat tot bewaernisse der stat ende tslot van *Ravesteyn*, derwaerts gescict met waigenen een zeker getall vuten vier scutterien deser stat, te wetene, vuten Ouden Scutten 13 mannen ende een te peerde voer dobbel soult, vutten Jongen Scutten 15 mannen, vuten Handboighscutten 17 scutten en vuten Cloveniers 17 mannen, elck gevaceert 6 daigen, sdaigs voer elcken nae ouder usantien 7 vlaemschen vz. 99 Ryns. gul. 3$^{1}/_{2}$ st.

Kosten van vervoer dier schutters en het krijgsmaterieel naar *Ravestein*.

Item betaelt voer die wagens diese tsavonts metter poerten vutvuerden, soe die saken haest hadden, te wetene: Henricken die Ruyter van 6 daigen, Peteren van Boerden, Arnt Roevers, Claes Aelberts ende Wyntken die voerman elc 4 daighen, met hueren waegens ende elc met 4 peerden sdaigs voer elc peert 5$^{1}/_{2}$ st., die de voirs. scutten aldair gevuert hebben vz. tsamen 24 Ryns. gul. 4 st.

Item den waigenknecht vander susteren van *Orthen*, voer des cloesters waigen 35$^{1}/_{2}$ st. ende van S^{t}. Geertruden 20 st., want zy alleen die kosten der peerden gerekent hebben vz. tsamen 2 Ryns. gul. 15$^{1}/_{2}$ st.

Item voer die wagenhuer, int wedercomen der voirs. vier schutteryen, tsamen 7 Ryns. gul. 7 st.

De schutters in bezetting te *Ravestein*, door Hoofdman Wolter Otten met zijne krijgsknechten vervangen.

Item inde plaetse vanden voirs. scutten zyn aldair gescict Wolter Otten, Hooftman, metter knechten, tsamen metten busmeester deser stat, 100 ende 22 payen, ende ter cause van dien verschoeten aen Wouteren voirs., te weten opten jersten dach van February Anno 1527, 25 Karolis gul., noch opten vyfsten February 100 Karolis gul., noch den 17 February 100 Karolis gul., noch opten 3^{en} Merte 377 Karolis gul., nae vutwysen van zynder quitantien vz. tsamen 602 Ka. gul.

De vestingwerken van het slot en de stad *Ravestein* versterkt met horden, schanskorven, enz.

Item Henricken Osman, gescict nae *Ravesteyn*, om aen sommige eynden slot ende der stat van *Ravesteyn*, dairs van noede wesen soude met hoirden, corven, ende anderssins te doen repareren ende sterck maken ende dairtoe hem mede gegeven in 2^{en} reysen 37 Ryns. gul.

Op bevel van Ridder IJsbrand van Coelster nog 50 man tot

Item ten bevele van Heer IJsbrant van Coelster, Ridder, gescict noch nae *Ravesteyn* tot vaster bewaernisse vander selven 50 knechten, ende tot

behoeff vander selven aen handen Henricx Osman vutgerickt 50 Ph^{s}. gul., nae vuyt wysen der quitantien desselve, 62 Ryns. gul. 10 st. 1527. vaster bewaring naar *Ravestein* gezonden.

Item den selven Heeren IJsbrants noch vutgerickt tot behoeff van zekeren knechten alhier aengenomenen, 200 Karolis gul., dairaff hy deser stat heeft geloeft aende bede van 100,000 ₰ Artois acquyten te doen expedieren in quytantien de data 27 February A°. 27, vz. 200 Ka. gl. Soldijbetalingen.

Item Arnt Heym, Hoichscouteth, ter begeerte vander stat p^{a}. February met 4 peerden gereden naer *Ravesteyn*, tot bewaernisse vander selve ende aldair geweest 15 daigen, noch die selve met 3 peerden gedient van 17 February tot 20 February, sdaighs op elck peert hem byden Heeren toegevueght 8 st., noch byden selven Hoichscouteth, soe vanden knechten tot *Herpen* overtevueren ende aen bodenloen verleeght 49 st. vz. tsamen 31 Ryns. gul. 5 st. Jonker Arnt Heym, Hoogschout van *'s Hertogenbosch*, met de bewaring van *Ravestein* belast.

Item Dircken Hermans, als Capeteyn geordineert in *Pedelant*, ter cause van zeker monsteringe aldair gedaen 6 Ka. gul. Monstering van het volk in *Pedelland*.

Item Jan die Ruyter, alsoe als Capiteyn in *Maeslant* geordineert, 6 Ka. gul. Idem in *Maasland*.

Item Joachim van Huesden, als Capiteyn int quartier van *Oisterwyck*, bet. 6 Ka. gul. Idem in *Oisterwijk*

Item, soe die Gelderschen metter macht inden *Haige* getoigen waeren, den selven spolierende, soe heeft dese stat vut begeerten ende scryven van sommige steden van *Hollant*, tot huere hulpe vut deser stat overdwerss inden avont nae *Hollant*, met Scemelen den scipper, met zynder hoyen gescict eene sekere getalle van knechten, ende alsoe den scipper ende zynen hulpers bet. 9 Ryns. gul. 13 st. 3 ort. *'s Gravenhage* door de Gelderschen genomen en gespolieerd. De Hollandsche steden vragen hulp aan *'s Hertogenbosch*, die hun gezonden wordt.

Item Joest Vrancken, scipper, om zyn scippe te *Dordrecht* totten oirloige te doen bereyden, bet. 12 gul. Een schip te *Dortrecht* ten oorlog uitgerust.

Item betaelt 27 Aprilis, Ambrosio van den Hanenberch 57 ellen sluyers, delle 2 st. ort., ende een lott zeyen 3$^{1}/_{2}$ st., omme dairvan een vaenken opte scepe van oirloige te maken, voer den stock metten yser 10 st., ende van voirs. vaenken te maken 22 st. vz. tsamen 8 Ryns. gul. 13 st. 3 ort. Vlag voor de schepen van oorlog gemaakt.

Item 21 July, betaelt den trompet vanden Capiteyn Bussy, dat hy inden nachte geweest (is) tot *Empel* ende aldair met zynre trompet de wake gehouden 25 st. Betaling van een trompetter om te *Empel* te waken.

Item betaelt Peter die zeeldreyer, soe voer strenge aen de cortauwe ende bussen die men voer *Thiel* gevuert heeft, lynden opte pleyten ende sackbanden aende slyck spoeren gebesinght, tsamen betaelt 4 Ryns. gul. 17 st. ort. Touwwerk om het geschut voor *Thiel* te voeren. Lijnen voor de schepen en sakband voor de slijksporen.

Item betaelt den glienen die de slyck spoeren gemaict hebben ende gesonden zyn voer *Thiel*. Inden jersten Jans van Stralen 20 paer, enz., te zamen werden 966 paar slijksporen tot 3$^{1}/_{2}$ ort. st. het paar aangeschaft. Slijksporen in het beleg voor *Tiel* gebruikt.

(September.) Item zoe en bode van *Zante* gecomen is tot *Engelen* onder Een bode uit *Zante*

1528. wil de krijgsknechten te *Engelen*, tot ontrouw aan den Keizer bewegen en hen overhalen in dienst van den Heer van *Gelder* over te gaan. Hij wordt gevangen genomen.

die knechten, willende die trecken tegen hueren eedt aen Heeren Kaerlle van Egmont, occuperende slants van *Gelre*, etc., ende soe die knechten den eedt den Keyser gedaen nyet afgaen en woude, gegeven den gheen die dat gereleveert heeft, want die bode van *Zanten* opte gevangenpoirt bracht is 6 st.

Verschillende uitgaven.

Een aantal andere uitgaven loopen over bewapening van schepen van oorlog, herstelling en montering van geschut, fabrijkage van buskruid, enz.

N°. 34. **Rekening van St. Remeys 1527 tot St. Remeys 1528.**

2e REKENING VAN DIRCX JANS ARENT EGENSS ALIAS SCOERCOP, DIRCX VAN CREYELT, HENRICX VAN BOEXTEL ENDE JANS PIJNAPPEL, ALS EERSTE *vier* GECOMMITTEERDEN, GESET ENDE GEORDINEERT BIJ ELECTIEN VAN WEGEN DES ONVERWINLICXSTEN PRINCE CAERLE, DIE VYFTE VAN DIEN NAEME, GECOREN ROEMSCH KEYSERS, ALTYT VERMEERDERAER SRYCX, ALS HERTOIGE VAN BRABANT ENDE DESE ZYNRE K. MA. STADT VAN SHERTOIGENBOSSCHE, TOTTEN REGIMENTE, BEWEYNDE ENDE POLOTIEN DER SELVER STAT, ENDE DAIRTOE GECOMMITTEERT, DEN TYT VAN TWEE JAEREN LANC GEDUERENDE ENDE NAIST MALCANDEREN VOLGENDE.

ONTVANG.

Het geld is in deze rekening gesteld is berekend in munten van Rijns. en Carolus guldens tot 20 st. den gulden, de oude schild tot 30 st., de kroon tot 24 st., de Peter gulden tot 18 st., den stuiver tot drie grooten Brabants, $13^1/_2$ plac. Bosch geltz oft 48 mithen Vlaems dair voer, ende alle andere munten nae dien gelaude gerekent.

Accijnsen en andere belastingen, renten, enz., als in vorige rekeningen.

Kapittels 8—11.

Verkoop van lijfrenten om het krijgsvolk op de grenzen tegen de Gelderschen uit de opbrengst van dien verkoop te onderhouden en dit voor zoo verre stads aandeel betreft, vastgesteld bij de unie, tusschen *Holland*, de steden *Antwerpen* en *'s Hertogenbosch* gesloten, ten einde de Gelderschen onder de gehoorzaamheid des Keizers te brengen.

Ander ontfanck, comende van lyfrenten op één ende op twee lyven, byder voirs. stat op loss vercoft, nae vercleren van deser navolgende capittelen, ende dit in munten van Carolus gul. van 20 st. den gul. gerekent; omme tvolck van wapenen teser tyt opte frontieren in bescermenisse slants tegens die Gelderschen liggende, tonderhouden, ende deser stat porcie dien aengaende, dairmede te betalen, ende voirts doirloige opte selve quaetwillige Gelderschen voer eenen sekeren tyt, navolgende der unien tusschen Hollant, de stat van Antwerpen ende deser stat met hueren meyeryen gemaict, te continueren, omme eens die voirs. ongehoirsame Geldersche ter subiectien der Keyserlicke Mayesteyt te brenghen, met oick die lopende bede St. Janssemisse 1528 vallende, te betalen ende die op diverse persoenen soe hier volgt, ende jerst op één lyff den penninck 10.

Aan 42 personen, werden te zamen 308 Ca. gul. verzekert voor eene som van 3080 Ca. gul.

Aan 95 anderen, mede op één lijf, 797 Ca. gul. voor eene som van 6382 Ca. gul.

Aan 12 personen op 2 lijven, alzoo in 6 lijfrentebrieven. 32 Car. gul. 10 st., voor eene som van 390 Car. gul.

Aan 72 personen op 2 lijven, alzoo in 36 lijfrentebrieven 1290 Ca. gul. 10 st. en 13 Ca. gul., te kwijten met 144 gul., te zamen voor 13,149 Car. gul.

Kapittels 12 *en* 13.

Ander ontfanck, comende van erflosrenten byder voirs. stat, ten ocsuyne voirs., in munten van Carolus gul., gelyck voer vercoft, te quyten elcken gul. met 18 der gelycke gul. ende dit opte persoenen, gelyck hier volght. Verkoop van erflosrenten tot voorz. einde.

Aan 38 renteniers werden verkocht voor 3109 Car. gul. 1 st., tegen den penning 18, 172 Car. gul. 14½ st.

Item aan één persoon voor 160 gul. een losrent tegen den penning 20, 8 Car. gul.

De stad leende alzoo op lijf- en erflosrenten eene kapitale som van 26,270 Car. gul.

Kapittel 14.

Ontvang van alderhande zaken.

Item Jannen Corneliss ende Jan Jacopss, molleners, ter cause van overtredinge der ordinancie gemaict opten assyns vanden terwe, ontfangen 6 Car. gul. Overtredingen der ordonnantie van den accijns op de tarwe, met boeten gestraft.

Item alnoch van eenen molener te *Hyntham*, van dat hy hem oick misdraigen hadde tegens de ordinantie voirs., ontfangen 30 st.

Item van Everden Schaelmeker, die jonghe en Jannen Wagemans, als gepacht hebbende die helfte vander gevangenre poerte, ***metten rechte van innegebot***, etc., noirdtwairts staende, voertyts Loenisse van den Velde, dair nae Claesse Gheelmans, ende nu deser stat toebehorende, 8 jaeren lanck, met vieren jaeren aff te staen, dient belyeft, verhuert sjaers om 160 gul. ende hebben die selve poirt aangeveerdt Sinte Marien Magdalenen dach Anno 1525, alsoe ontfangen vanden jaeren deser rekeninge, eynde Magdalenen Anno 1528, 160 gul. Verpachting van het cipier- en ingebiederschap.

Item vanden selven Everden, als gepacht hebbende de ander helfte vander gevangenre poirte, zuytwarts liggende, voer tyts Willem van den Velde, dair nae Geritden van Wyck ende zynen kynderen, nu deser stat toebehoerende, sjaers voer 150 Car. gul. ende alsoe van Barthelomeus 1528 verscheenen 150 Car. gul.

Item, achtervolgende den privilegien deser stat, heeft men in sterckenisse der selver stat in den zoemer Anno 1528, bynnen tyde deser rekeningh Graafgelden van eenige dorpen ontvangen, tot afkoop

1528.

van anders te zenden gravers.

bescreven te comen graven, sommige dorpen vuyter quartieren van *Oisterwyck* en *Kemplant*, dair van ennige naest geseten persoenlyck hebben gegraven, maer van anderen, mits zy verder geseten waeren, heeft men tot huere ontlastinge gelt ontfangen ende ander grevers dair mede gehuert, te wetene van elcken persoen $1^1/_2$ st., ende alsoe vander vryheyt van *Oisterwyck* voer 70 mannen ontfangen 5 gul. 5 st., van *Udenhout* voer 42 grevers 3 gul. 3 st., van *Hoculem* voer 17 grevers 25 st., van *Berkel* voer 17 grevers 25 st., van *Enschot* voer 17 grevers 25 st., van *Hilvarenbeek* voer 150 mannen 11 gul. 5 st., van *Gestel* by *Oisterwyck* voer 50 mannen 3 gul. 15 st., van *Tilborch* voer 175 mannen 16 gul. $17^1/_2$ st., vz. dit tsamen 57 Car. gul. $^1/_2$ st.

De geheele ontvang was 66,867 Car. gul. 12 st. $20^1/_2$ mith.

UITGAVEN.

Renten ten laste der stad.

In deze rekening worden de uitgaven aan lijfrenten, alsmede aan erflosrenten wederom voorop gesteld; zij komen voor in 53 kapittels tot een gezamentlijk bedrag van 24,256 Car. gul. 6 st. 1 mith $3^1/_2$ plec.

Kapittel 54 zijn restantbetalingen aan de erven van de, in den loop des iaars afgestorven lijfrenteniers, tot een getal van 40, aan welken 502 Rijns. of Car. gul. 8 st. 2 ort. 3 mijten had moeten betaald worden; de lijfrenten werden echter slechts voldaan tot op den dag van overlijden, zoodat hier voor werd uitgegeven en hier in rekening gebragt 227 Rijns. of Car. gul. 17 st.

De kapittels wijders als gewoon gebragt en geene bijzonderheden bevattende, worden onvermeld gelaten.

Kapittel 56.

Uitgaven aan den Keizer als Hertog van Brabant, voor de loopende beden, en van onderscheidene andere aanzienelijke sommen in den laatsten oorlog met Gelderland gebruikt.

Beden tot betaling van renten; aflossing van renten en onderhoud van krijgsvolk.

Inden jersten, alsoe opten 16[en] dach van Junio Anno 1527, byden drie Staiten slants van *Brabant*, buyten *Mechelen*, ter plaetse geheyten den Pass, geconsenteert zyn geweest 240,000 gul. tot drien termynen te betalen, te wetene S[t]. Janssemisse Anno 27 voer den jersten termyn 80,000, te Corssemisse Anno 27, 80,000 als voer den tweesten termyne ende S[t]. Janssemisse Anno 28 als den lesten termyn, om dair mede te betalen die lopende renten opt lant van *Brabant* int jaer 1525 vercoft ende te betalen, noch 16,000, omme dair mede af gequeten te worden duysent gul. vanden voirs. vercoften renten; ende vanden surplus te contenteren, die ruyteren vanden benden ofte vier geselscappen, hebben alsoe die gecommitteerden voirgenoempt, inder lestleden ende jerste rekeninge vanden twee jaeren huerre commissien, navolgende den taxe ende portie deser stadt vanden jersten termyn S[t]. Jansmisse Anno 27 verscheenen, beloopende 4971 ₶ 16 schell. 5 deniers Artois,

dair af dese stat gracie ende afslach hadde het dorde deel ende tsurplus van dien, aen handen Peters van Balen, als Ontfanger vander Beeden ons Heeren des Keysers bynnen deser stat, belopende 3314 Ca. gul. 11 st. 10 mithen inder jaeren lestleden ende huer jerster rekeninge betaelt hebben, als blykt inde selve, dair omme hier *nyet*.

Volgen de betalingen van de 2[de] en 3[de] termynen, ieder ad 3314 Ca. gul. 11 st. 10 mithen.

Beden tot betaling van oorlogskosten tegen de Gelderschen.

Item, alsoe noch bynnen den jaeren deser rekeninge, ten Hove byder Staten van *Brabant* geconsensenteert zijn twee beeden, elck bede 96,000 ℔ Artois, om ruyteren ende knechten, ter defensien vanden lande tegen die wederwillige Geldersche te onderhouden ende doirloige te continueren, van welcken twee beeden deser stat portien belopen 11,942 ℔ 7 st. 2 deniers Artois, welcke portien tsamen met sommige anderen taxen van beeden nae desen geconsenteert, mits sollicitatien der gedeputeerden ten Hove gedaen, als inder naestvolgende rekeninge breeder verclaert sal wordden, deser stat quyt gelaten zyn, overmits den naebescreven penningen, ter cause vander voirs. oirloige opgebracht ende verschoten, ende alsoe die voirs. taxen aen Peteren van Balen, als Ontfanger voirs. nyet betaelt, dairomme hier *nyet*.

Item ter cause vanden voirs. oirloige, dwelck die meeste tyt vanden jaer deser rekeninge geduert heeft, byde voirs. gecommitteerde inden naeme ende van wegen deser stadt aen handen Henricx van Deventher, als Penninghmeesters, nae vutwysen vanden recepisse ofte quitantien byhem den voirs. gecommitteerde gegeven, vuyt geryckt, getelt ende betaelt in gereede penningen die summe van 35,737 gul. 5 st. 2 ort.

Het geheel bedrag der betaalde beeden en oorlogskosten was 42,366 Ca. gul. 7 st. 3 ort. 8 mithen.

Kapittel 58.

Afgevaardigden ter Staten van *Brabant*, ten Hove en in andere commissien.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten van Brabant en in andere der stads saken en van die harer meijerij uitgesonden.

De afgevaardigden en commissarissen waren, in de volgorde zoo als zij in het kapittel voorkomen:

Meester Goyart van Eyck, Rentmeester der stat en van hare meijerij.
Willem Pijnappel, Schepen.
Arnt Monix, Raad der stad.
Meester Jan Lombarts, Secretaris der stad.
Jan van Erp, Schepen.
Jan van Kessel, Schout van *Boxtel*, voor het platte land.
Meester Dirck de Borchgrave, licenciaat in de regten.
Herman van Deventher, gezworen.
Meester Everart van Amerzoije, voor het platte land.
Meester Hendrik van den Eynde, voor het platte land.

Adriaan Vos, voor het platte land.
Heer Jan van Baecx, Ridder, Laagschout.
Jan de Bever, Schepen.
Meester Goessen van der Stegen, Raadsman.
Meester Hendrik Gobben, voor het platte land.
Frans Poirter, voor het platte land.
Goijart van Middegael, Raad der stad.
Arnt Moninck, Schepen.
Claes Strick, Deken der ambachten.
Jan van Brecht, Raad der stad.
Meester Marten de Greve, Secretaris.
Joris Sampson.
Willem van Os, Raadsman.
Jan van Balen, Kanunnik.
Peter van Balen, Ontvanger der beden.

Omtrent de handelingen der Staten van *Brabant* en der afgevaardigden in verschillende zaken, komt onder anderen in dit kapittel het volgende voor.

Schouwvoering over de wegen in het kwartier van *Kempenland*.

Inden jersten, Mr. Goyart van Eyck, Rentmr. der stadt ende huerer meyeryen, Willem Pynappel, Scepen ende Arnt Monix, Raitsman deser stat, zyn ter ordinantie vanden Heeren, ende ten versuecke der gedeputeerde vanden platten lande, gereyst in *Kemplant* ende int quartier van *Oisterwyck*, om weeghe scauwinge aldair te doene, gevaceert elck 12 daighe, sdaighs voir Willemen Pynappel ende Arnden Monix elcken 18 st., want die reyse inden *Kempen* was ende egeen dachfaert, vz. tsaemen 36 daigen.

Dagvaard der Staten van *Brabant* te *Brussel*.

Item alsoe myn genediger Vrouwe hadde doen bescryven die drie Staiten van *Brabant*, om by hueren genaden te comen inder stat van *Bruessel* den 18en dach in Novembri ende te aenhoren, des van wegen mynre voirs. genediger Vrouwen inden naeme der Keyserlycker Maiesteyt, ten oirbair ende prouffyt des lants van *Brnbant* geproponeert zonde worden; soe is Meester Jan Lombart, Secretaris deser stadt, ten beveel der Heeren Schepenen, ter voirs. dachfaert gereyst jerst alleen, ende ter ordinantie der voirs. Scepenen, soe is naederhant opter voirs. dachfaert gecompareert Jan van Erp, Schepene, den welcken tot *Bruessel* wesende, is opten 7en dach Decembri, in presentie myner genediger Vrouwen, by monde des Heeren Cancelliers van *Brabant*, den voirs. drie Staiten vergadert zynde, geproponeert geweest, hoedat myn genediger Vrouwe, by advys zeker Princen ende Heeren vander ordinancie, neffens haer wesende, geraempt hadde, ten besorghe des lants van *Brabant* voirs. ende bysonder nu in absentie der Keyserlicke Maj. te onderhouden garnisoen opte frontieren, ende dairtoe die twee benden des Capiteyns Generaels ende des Heeren van *Nassouwe* te bewilligen, int garnisoen te blyven, ende want die voirs. twee benden onbetaelt waeren tot omtrent twee jairen, soe begeerden die voirs. Cancellier inden name onser genediger Vrouwe van wegen die K. M. voirs., omme

Voorstel om boven de gewone beden een subsidie te verleenen tot betaling der benden van den Kapitein-Generaal en van den Graaf van *Nassau*.

die voirs. twee benden te volle te betalen, dat die voirs. drie Staten, boven die lopende beede, die te Kersmis A°. 27 ende Sint Jansmisse naestcomende A°. 28 noch lopende waren, wolden consenteren in die summe van 100,000 cronen van 48 groot vlaems. tstuck, eens te betalen, deen helft prima Marcy ende dander helft prima Octobris, beyde doen naestcomende, in welcke dachfaert, want die zeer vertoech, mits der absentie mynre Vrouwen voirs., die welcke, zoe haer geneden hadden doen bescryven, nyet en compareerde tot *Bruessel*, en oick overmits zwaer saken, die int handelen der voirs. dachfaert den voirs. drie Staten te voeren quamen; heeft die voirs. Jan van Erpe (mits hy nae quam) gevaceert 24 daigen, ende die voirs. Meester Jan, want hy voer gereyst was zoe voirs. is, 35 daigen, gerekent elcken dach tot een croen van 24 st., by accoorde der drie leden deser stadt ende der platten lants gedeputeerden onlancx gemaict.

Item opten 24 January zyn Jan van Erpe, Schepen, Herman van Deventher ende Meester Jan Lombart, Secretaris deser stadt, ter ordinantie vanden Raidt der selver stadt gereyst nae *Bruessel*, opte dachfaert slants van *Brabant*, die aldaer bescreven was, omme antwoirdt te gevenen opte peticie ende begeerte onser Vrouwen, als Regente ende Gouvernante voirs., vander summe van 100,000 gul., current tot 20 st. elcken gul. gerekent, by die twee overste Staiten geaccordeert, omme dairmede die twee benden der Greven van *Nassou* ende *Bueren* te betalen, ende die frontieren deser landen te bewaeren, naegaende der begeerte by mynder Vrouwe voirts gedaen. Ende overmits altricatien ende questien die tot dyer tyt vyelen ende gemaict waerden, byden Prelaten ende den steden van *Brabant* op versceydene doliancien overgegeven, etc., soe byden drie Staiten als den vier steden des lants van *Brabant*, ter cause van inbreecke ende afneeminghe enniger privilegien, als die blyde incompst ende anderen, zoe oick overmits andere zwaricheyden, questien ende gebreeken byden voirs. steden voertgekeert ende gemaict, die dachfaert ende vergaderinge der voirs. Staiten langh duerden, soe hebben die voirs. Erpe, Deventher ende Lombart, elck gevaceert 25 daigen.

Nadere dagvaart tot afdoening van dat voorstel.

Item 14 February zyn M^r. Jan Lombart, Secretaris van wege dezer stat ende Meester Henrick van den Eynde, van wege des platten lants vut bevele ende inden name als voer gereyst nae *Dordrecht*, byde Greven van *Bueren* ende *Hoochstraten* aldaer wesende, omme te solliciteren, dat alsulcken penningen, als dese stat ende meyerye vutgeven soude in bewaernisse van *Ravesteyn*, corten zouden aende geconsenteerde ende noch te consenterene beeden, elck gevaceert 5 dagen.

Commissie aan de Graven van *Bueren* en van *Hoogstraten* te *Dordrecht*, om magtiging tot korting van de beden, der kosten welke *'s Hertogenbosch* zou uitgeven tot bewaring van *Ravenstein*.

Item 20 February, zyn ter ordinantie als boven, gereyst Jan van Erpe, Schepene, M^r. Jan Lombaert, Secretaris deser stat ende M^r. Henrick van den Eynde voirgenoempt, tot *Mechelen*, omme aldair te verwerven hulpe ende bystant, inden gevalle (als te beduchten was) die Heer van *Gelre* ennigen aenslach (zoe hy plach) in deser meyerye dede, want hy hem

Commissie naar *Mechelen* om bijstand tegen de Gelderschen.

1528. Bijeenroeping der Staten om in zake van de algemeene verdediging des lands, zoo wel tegen de Gelderschen als de Franschen middelen te beramen.

aenden voertoch plach te scicken. Ende alsoe hangende den tyt van deser sollicitatien, men heeft bevonden goet te zyn, die Staiten slants van *Brabant* opt stuck voirs. te bescryven, ende den selven, die gemeyn defensie des lants voer te houden, nyet alleen tegen den (Heer) van *Gelre* mer oick tegen den Coninck van *Vrancryck*, die in verscheydene sKeysers landen aengetast hadde ende meer andere, die (als te beduchten was) desen landen oick overvallen mochten, doer quade informatie ende figmenten sConincx van *Vrancryek*. Alwaer den 6[ten] Marcy dese zwaere ende lestige saken int lange verhaelt waeren, voer die drie Staiten slants van *Brabant*, ende daertoe geeyst van sKeysers wegen vanden lande van *Brabant* 300,000 gul., dair inne gecomprehendeert die bede van hondert duysent prima February lestleden geconsenteert. Waerop byden Prelaten geaccordeert is geweest opt welbehaigen des dorden Staets, dat men aennemen zoude 4000 knechten en 1000 peerden, den tyt van drie maenden, waertoe, omme geringe penningen te gecrygen, was dopinie der selver Prelaten, dat men zolde vercopen opt lant van *Brabant* 6000 erf los renten, te lossen den penninck 16 off 18, zoemen dat zoude moighen crygen, gevaceert elck 23 daighen.

Voortzetting van de beraadslagingen der Staten, te *Lier* beschreven, te *Brussel* gehouden en te *Mechelen* geëindigd.

Item den 20[en] dach in Merte, zyn (opte dachfaert te *Iyer*) bescreven, ende om zeker redenen inder stat van *Bruessel* gehouden, ende om ennige difficulteyten dair inne geresen, tot *Mecheleu* geyndt, gereyst Heer Jaen van Baecxen, Ridder, Leeghscouteth deser stat, M[r]. Dirck die Borchgreeff, inden rechten Licentiaet ende M[r]. Jan Lombaert, Secretaris deser stat, ende hebben, achtervolgende de twee opperste Staiten van *Brabant* hen gevueght by de ander drie steden des voirs. lants, consenterende int onderhouden van 4000 knechten ende 1000 peerden. voer den tyt van drie maenden, begonnen te half Meerte lestleden, ende eyndende halff Juny dair naestvolgende, omme dair mede het voirs. lant te moigen defenderen voer overlopinge der vianden, ende bynnen middelen tyden, metten anderen landen van herwarts over, dair toe te bescryven, te handelen ende te sluyten, hoemen dese tegen woirdige oirloige eynde mocht, etc. Met gaders, om ter stont penningen te moighen gecrygen (die in manieren van beeden te vynden) te lanck vallen zouden, dat men zoude vercopen opt lant van *Brabant* 6000 gul. erf los renten, staende te lossen den penninck 16 of 18, nae vutwysen der acten dair op gemaickt, wairtoe elck vanden voirs. gedeputeerden gevaceert heeft 19 daigen.

Nadere bijeenroeping der staten om te beraadslagen over de voortzetting van den oorlog.

In de maanden April en Mei werden door de Regentes de Staten van *Brabant* in de steden van *Mechelen* en *Lier* bijeengeroepen, ten einde den oorlog te kunnen voortzetten, deed zij het voorstel, het hiervoor toegestane nog voor drie maanden te verlengen en om tot onderhoud van 2000 knechten en 500 ruiters aan te nemen, boven het getal van 4000 knechten en 1000 man ruiterij, andermaal 6000 gul. op het land van *Brabant* aan erflosrenten te verkoopen, af te lossen tegen den penning 16.

De steden, als het 3[de] lid, waren het echter hieromtrent niet eens;

Brussel aarzelde en weigerde zelfs; er ontstonden moeijelijkheden met de Prelaten, die van 100,000 gul. niet meer toestemde te geven als 4000 gul., voor het aandeel dat daarin de Geestelijkheid zou moeten dragen, terwijl de Edelen verlangden, dat de Prelaten in den oorlog hun verschuldigd aandeel zouden betalen, zoo als dit bij de tauxatie in de Rekenkamer was gezet, zoodat de vergadering zonder besluit uiteen ging.

Item Goyart van Middegael, Raetsman deser stat, vut beveel vanden Heeren ende deser stadt, gereyst nae *Mechelen* aenden Greeff van *Hoochstraten*, omme te solliciteren, dat alsulcken penningen als Gerart Sterck in zynen handen hadde, alhier in betalinge der ruyteren ende knechten zouden comen, want die selve Gerit, die voirs. penninghen vut zynen handen nyet en woude laten gaen, hy en hadde jerst syn behoeften vander voirs. Greve van *Hoochstraten*, voerts solliciterende, ende metten gedeputeerden van *Hollant* vervolgende, dat soe haest als *Hardderwyck* innegenomen weer, die Greef van *Bueren* metten gansen hoep (zou) comen voer *Boemel* ende *Tiel*, omme die te benodigen.

Commissie aan den Graaf van *Hoogstraten* te *Mechelen*, om penningen in handen van Gerard Sterk, in betaling der ruiterij te kunnen gebruiken.

Sollicitatie dat na de inname van *Harderwijk* de Graaf van *Bueren*, *Bommel* of *Thiel* zal belegeren en innemen.

Item 23 May, Mr. Henrick van den Eynde, by ordinancie der Heeren Scepenen ende den gedeputeerden vanden platten lande, met brieven van credentien gereden nae *Antwerpen*, aen Heeren Arenden van Lyer ende Gerarden van den Werve, Borgemeesteren, aende selven versueckende, datse die ruyteren tot *Moll* en *Balen* liggende, scicken wilden nae deser meyeryen ende (het) quartier van *Rueremunde*, tot bescermenisse van deser meyeryen.

Verzoek aan Burgemeesters van *Antwerpen*, om de ruiterij te *Mol* en *Baerle* gelegerd, naar de grenzen van het kwartier van *Roermond* te zenden.

Item Henrick van den Eynde, ter ordinantie vanden Heeren Scepenen deser stat, gereyst met brieven van credentien aen die stat van *Antwerpen*, omme aldaer die selve stat te solliciteren, datse van stonden aen zouden opbrengen penningen, dairmede men betalen mocht die Bruyneswyckers tot *Eyndoven* liggende, den Joncker van Zwartsenborch Joachim van Huesden.

Commissie naar *Antwerpen* om te solliciteren dat de stad fondsen zou beschikbaar stellen tot betaling van de Brunswijkers en ander krijgsvolk te *Eindhoven* gelegerd.

Item Arnt Monicx, Schepen, Herman van Deventher, geswoeren, Claes Strick, Dekenen, Adriaen Vos ende Mr. Jan Lombarts voirs., ter ordinancie als bove, gereyst 4n July aenden Greve van *Bueren* in den leger, die tot dien mael was in den dorpe van *Scerpenzeel*, inden lande van *Gelre*. om den selve, als Capiteyn Generael, te induceren, dat hy metten gansen hope ende machte quamen voer *Thiell* ofte *Bommel*, die vlecken, ter gemeynder welvaert deser stat ende huer meyeryen innemende, ende dair toe zynder Edelheyt ennige gratuiteyten te moighen toeseggen ende voer hen selven geleyde te moigen nemen van busscutten ofte anders.

Commissie naar den Graaf van *Bueren* te *Scherpenzeel*, om dien Graaf te verzoeken, het beleg voor *Bommel* of *Tiel* te slaan en in te nemen, waarvoor hem eene belooning wordt toegezegd.

De twee eerste gedeputeerden reisden andermaal naar den Graaf te *Scherpenzeel*, ten einde hem over te halen met zijn leger op te breken en *Tiel* te belegeren.

Nadere commissie om den Graaf over te halen *Tiel* te belegeren en in te nemen

Item Mr. Marten de Greve ende Joris Sampson, ten bevele deser stadt, gereyst tot *Utrecht*, aenden Greve van *Bueren*, 13 Augusty, soe die selve Greve metten ganssen hope van *Tiel* getogen was, dair men genoch af

Commissie aan dien Graaf, welke onverwacht het beleg voor *Tiel* had opgebroken, ten einde

1528.

hiervan de reden te vernemen. Verzoek om de van daar getogen knechten naar de grenzen in de meijerij te zenden.

verwondert was, omme yet saeckx te weten vanden aftrecken, ende oick mede te solliciterene datmen die knechten opgetogen wesende, alhier scicken zoude opte frontieren deser meyeryen, tot bewaernisse der selver, gelyck zy gedaen hebben.

Beschrijving der Staten van *Holland* en der gedeputeerden van *Antwerpen* en *'s Hertogenbosch* te *Mechelen*, om aldaar te vergaderen en de unie te hernieuwen tot gemeenschappelijke bestrijding der Gelderschen.

Item, nae dien myn Vrouwe voirgenoempt (de Regentes), bescreven hadde inder stat van *Mechelen* den 17[en] Augusti, die Staiten des lants van *Hollant* ende die steden van *Antwerpen* ende *sHertogenbosch*, om te tracteren continuatie der unien tusschen den lande ende steden voirgenoempt, eertyts gemaict, ende dat voer den tyt van drie maenden, beginnende aen dexpiratie der voirgaende drie maenden der voirs. unien, soe zyn ten bevele der drie Leden deser stat aldaer gereyst den 16[en] dach van Augusto, Jan die Bever, Schepen, Willem van Os, Raitsman ende M[r]. Jan Lombarts, Secretaris deser stadt. Ende overmits, bynnen tyde deser tractaten alnoch bescreven zyn geweest, die Staiten slants van *Brabant*, omme te voirsien ter defensien desselven lants van *Brabant*, soe hebben die voirs. gedeputeerden aldair gevaceert, etc.

Dagvaart der Staten van *Brabant* om middelen te beramen ter voorziening in den oorlog.

Onderhandelingen te *Gorinchem* over den vrede met *Gelderland*.

Item den 14[en] dach Septembris, Goyart van Middegael, deser stat Raitsman, M[r]. Marten de Greve, Secretaris ende Jan van Kessel, Scouteth tot *Boxtell* gereyst, ter ordinantie van den drie Leden deser stat tot *Gorichem*, soe om de Heeren aldair wesende opte dachfaert metten Gelderschen te doen rekeninge ende bewys vanden ruyteren ende knechten, die inden dienst ende soldye deser stadt ende meyerien waeren, zoe oick om die materie vanden peyse te helpen solliciteren ende desgelycx oick te solliciteren die sake vanden tolle des lants van *Gelre*.

Kapittel 59.

Uitgaven voor bodenloon aan boden, zoo te paard als te voet, uitgezonden.

De uitgaven in dit kapittel geboekt, bevatten niet minder dan 120 beschreven bladzijden.

Boden in verschillende zaken uitgezonden.

Vele dier uitgaven loopen over uitzending van boden aan de gedeputeerden ter Staten van *Brabant*, ten Hove en in andere commissien zijnde, hier voor in kapittel 58 vermeld.

Anderen zijn uitzendingen van boden aan de vier kwartieren der meijerij van *'s Hertogenbosch*, om hunne gedeputeerden naar *'s Hertogenbosch* te zenden, ten einde met de Regering te beraadslagen over de bescherming en verdediging van het gemeene land, oproepingen van gravers uit de verschillende kwartieren, steden, vrijheden en dorpen, tot het herstellen en versterken van vestingwerken, zoo der stad *'s Hertogenbosch*, als van andere sterkten in de meijerij. Berigten aan de steden, vrijheden en dorpen, dat de vijand gereed stond om aan te vallen, ten einde hunne landweeren op te maken, te waken en gereed tot tegenweer te zijn, rondzending der taxen in de meijerij, tot betaling der bijdragen in de soldij der krijgsknechten en andere lasten, etc.

Voorts worden ter zake van den nieuwen oorlog met *Gelderland* onder meer anderen, de volgende aanteekeningen gevonden.

Item 4 Octobris, Merten Arntss, bode te peerde, vanden Greve van *Bueren* gesonden nae *Heze* ende *Leende*, om te vernemen naeden hoop vanden knechten, die doer desen lande nae *Vranckryc* woude passeren en brocht weder antwoirdt datse te *Thoen* (*Thorn*) weder oversceepten aen geen zyde vander *Mazen*.

Eenbode uitgezonden om te vernemen naar de krijgsknechten, die voornemens waren door *Brabant* naar *Frankrijk* te trekken.

Item 7ª Octobris, Marten Arntss voirs., vanden Wethouderen gesonden savonts inder nacht opter *Mazen*, om der tydinge vander vergaderinge der onvreed samer Gelderschen, ende die goede nabueren aender *Mazen* opte beenen te houden.

Idem naar de *Maas* om te vernemen wat de onvreedzame Gelderschen in den zin hadden.

Item (na 26 October), Anthoenis van Zoemeren byden Heeren tsavonts metter poirten vutgesonden aenden maescant, om wel toe sien, soe alhier die faem comen was dat die Geldersche metten hoop tot *Hedel* lagen.

Waarschuwing aan de dorpen langs den maaskant, dat een Geldersch leger te *Hedel* was.

Item noch ten daige voirs. (14 November), Arnt Loyen met brieven vanden Heeren gesonden aenden Greve van *Bueren*, tot *Schoonhoven*, metten Bisscop van *Utricht*, den Greve van *Hoochstraten* ende meer ander Heeren, aldair communicerende, overmits der voirs. tydinge.

De Graaf van *Bueren*, de Bisschop van *Utrecht*, en de Graaf van *Hoogstraten*, te *Schoonhoven* vergaderd om maatregelen tot defensie te nemen.

Item 9 Decembris, Peter van Bakel gesonden aenden Scouteth van *Maeslant* (andere boden aan de Schouten der kwartieren *Kempenland*, *Peelland* en *Oisterwijk*), elck met oipen brieven ende placaten deser stadt, ter begeerte onzer genediger Vrouwen, gescreven om processie te gaen, ende onsen Heeren God te danken vander victorien van Dom Ferdinando, als Coninck van *Hongeren* en van *Boen* (*Hongarijen* en *Bohemen*), tegen den Turck, ende voerts om welvaert ende voirdder victorien ons Heeren des Keysers ende Dom Ferdinando voirs. ende voer generalen peys.

Processie bevolen om God te danken voor de overwinning door Don Fernando als Koning van *Hongarijen* en *Bohemen* op de Turken behaald.

Item 14 January, Jan van Heze, in *Kemplant*, met oipenen placaet hen waerscouwende vander tydinge der vergaderinge der Geldersche, met grooter macht te voet ende te peerde, dat zy wel toesien ende goede waeck houden zouden, ende bysunder aen die van *Eyndoven*, dat zy huer poirten repareren zouden, datse met overloop nyet ingenomed ende bescadicht en worden.

Plakaat in *Kempenland*, met bevel toe te zien en wacht te houden, aangezien de Gelderschen een inval op het oog hadden. *Eindhoven* aangeschreven om de poorten der stad te repareren.

Item ten selven daghe (20 Januarij 1528), Jan Willems, bode te voet, gesonden tot *Wyck* te *Duersteden*, met beslotenen brieven ende ingeleegde copie, gescreven van Marten van Rossum, van wegen des convents van *Rossum*, aengaende den overloop ende verdinghen des voirs. convents, byden knechten vanden Bisscop van *Utrecht* gedaen, aende selve Bisscop, om doirloige ende onpays, ten vorddeel deser stat te bat te moegen verhueden, ende zoe die voirs. boden naeder antwordt most liggen wachten, die hy in besloten brieven mede bracht, gevaceert 5 daigen.

Brief van *Marten van Rossum* aangaande het afloopen en brandschatten van het klooster te *Rossum* door de soldaten des Bisschops van *Utrecht*, bij kopij aan den Bisschop gezonden, met een brief der Regering van *'sHertogenbosch*, om, in het belang dier stad, den oorlog en onvreden te verhinderen.

Item alnoch ten daige voirs., Herman Reyners vutgeseynd inden lande van *Gelre*, met zeker brieven, gaende, naeder supercriptien, aen sommighe coopluyden aldaer, by Wouteren van Lith gescreven, ende dat vut voirsichticheyt,

Boden met brieven gezonden in het land van *Gelder*, om naar de waarheid te ver-

1528. nemen of te *Roermond* een groot ruiterleger der Geldersche werd bijeen getrokken.

dat men niet merken zoude die saicke waeromme die voirs. bode aldair quam, want hy aldair, te wetenen tot *Rueremunde* geseynt was, omme, ten besorghe van den gemeyn lande, te verneemen die wairheyt vander famen alhier gecomen wesende, dat aldair gecomen weer een groete vergaderinge van ruyteren te peerden, ende brocht dairaf tydinge met brieven vanden voirs. coopluyden.

Brieven aan *Lith*, om wel toe te zien en goede wacht te houden. Last om hunne schepen en schuiten naar *'s Hertogenbosch* te brengen.

Item 24 January, Arnt Loyen met eenen beslotenen brief gesonden aen Scouteth, Scepenen ende gemeyn naebueren van *Lith*, om wel toe te sien ende waek te houden, ende datse huer ponten ende ander scepingen alhier zouden brengen ofte in dien zy dair inne gebreckelick vielen ende dair by ennige scaide quame, datmen alsulcker scaide op hem zoude dencken te verhalen.

Brieven naar *Bommel*, aangaande het afloopen en brandschatten van het klooster te *Rossum*.

Item 25 January, Jan Willemss tot *Boemel* gesonden met brieven aen Willemen, aengaende den overloop der knechten des Biscops van *Utrecht*, tot *Rossum* gedaen, omme te verhueden oploep der Gelderschen in deser meyeryen te doene.

Brief aan Mevrouw van *Zevenbergen* te *Heeswijk*, om de brug aldaar met eene valbrug te doen maken.

Item 28 January, Jannen Willemse, met twee brieven, den eenen tot *Hezewyck*, aen myn Vrouwe van *Zevenbergen*, omme die brugge tot *Middelroy* met eenre valbruggen te doen maken ende den anderen aenden Scouteth van *Pedelant*, om wel toe tesien.

Nader schrijven aan *Lith*, om hunne vaartuigen te *'s Hertogenbosch* te brengen.

Item 30 January, nadere brief aan *Lith*, om hunne schepen naar *'s Hertogenbosch* te doen brengen, eer de Geldersche ze stallen of weg haelde.

Schutters van *'s Hertogenbosch* in bezetting te *Ravestein*.

Item ten selven daige (ultima January) Dirck Fonck, nagesonden den scutten die tot *Ravesteyn* gescickt waren ende aldair byden selven gebleven ende gevaceert om tydinge te brengen, 4 daigen.

Vergadering van de Graven van *Bueren* en *Hoogstraten*, den Bisschop van *Utrecht* den Stedehouder van *Vriesland*, met vele andere heeren en steden, te *Dordrecht*, om maatregelen te beramen tot verdrijving van Karel van Gelder uit het sticht van *Utrecht*.

Item 3[a] February, Ghysbrecht Dircxs met brieven gesonden tot *Dordrecht* aen den Greve van *Bueren*, aldair die selve Greve, metten Greve van *Hoochstraten*, Bisscop van *Utrecht* ende Stedehouder van *Vrieslant*, met veel heeren ende steden waeren vergadert, aengaende die saicken des stichts van *Utrecht*, om Heeren Caerlle van Gelre, onrechtveerdige occupant, dair vut te verdryven, ten proffyt ende vrede des gemeynen lants.

Vervolg van die vergadering

Item noch ten selven daige (10 February), Ghysbrecht Dircxs met 2[en] brieven, den eenen aenden Greve van *Bueren*, den anderen aenden Greve van *Hoochstraten* tot *Dordrecht*, opte dachfaert metten Bisscop van *Utrecht* ende meer andere ende brocht besloten antwordt.

Aanvrage om schriftelijke opgaven van kosten voor het innemen en bewaren der stad en van het slot te *Ravestein* door de stad *'s Hertogenbosch* gemaakt.

Item 15 February, Jannen van Schave, bode van *Mechelen*, van den gedeputeerden deser stat aldair wesende, alhier met brieven gesonden, om gescriftelyck over te seynden die summen vanden costen die dese stadt int inneemen ende bewaringe sloots ende der stat van *Ravesteyn* tot desen dage toe verschoeten ende vutgeleeght heeft, omme die aldaer den Hove te thoenen, ende alsoe dair af gerembourzeert te worddenen.

Waarschuwing aan

Item 20[a] February, Herman Reyners met oipen placaet gesonden tot

1528.

Eyndoven, *Helmont*, *Geldrop*, etc., om wel toe te sien ende goede waecke te houden.

Eindhoven, Helmond, enz., om goed toe te zien.

Item Henricken Zadelmeker, opten Vastelavont metter haest gereden aenden maeskant, zoe alhier de tydinge comen was, dat die Geldersche over sceepten, om wake te houden, ende oick tydinghe van dair te brengen.

Idem aan den maaskant, mits de tijding gekomen was dat de Gelderschen overscheepten.

Item ten selven dage (28 February), Peter van Bakel savonts metter poirten haestelyck gesonden tot *Empel*, met brieven aen den Casteleyn ende nabueren aldaer, hen bevelende van des Keysers ende deser stat wegen, dat zy nyet verdingen en zoude, gehuert een schuyt die hem vueren, mits den grooter water, voer een brasdenier; ende most vertoeven, dan die naebueren vergadert waren, ende quam des anderen daighs weder den dyck om, mits dattet gevroeren was, ende die Casteleyn ende nabueren quamen mede.

Bevel aan den Kastelijn en de naburen van *Empel*, om niet met den vijand te verdingen.

Item ten selven dage, Marten Arntss, bode te peerde, over dweers (over heg, struik en sloot) gesonden, metter copien van eenen brieve, gescreven by Heer Caerl van Egmont, occuperende tlant van *Gelre*, inhoudende genoch intimatie ende ontsegginge, etc., tot *Mechelen*, aender Eerts Hertoginne Regent, etc., den Greve van *Bueren* ende den gedeputeerden deser stat aldaer wesende. Ende bracht wederomme brieven aen die Wethouderen deser stadt, ende mede eenen besloten brief vanden Greve van *Bueren* aen Heer Caerlle voirs., welcke brief die voirs. bode, naden beveel hem gedaen, gevuert heeft tot *Grave*, omme van daer vanden bode des Greve, voerts te bestellen.

Brief van Karel van Egmond, houdende verbreking van den vreden, aan de Hertogin te *Mechelen* gezonden.

Item 7 Marcy, Hermanen Reyners met brieven gesonden aen de stat van *Boemelle*, ter cause van eenen scepe met alreley goeden deser stat bourgeren toebehoerende, geladen, dwelck byden Gelresche, weder van nyeuws doirloige aenheffende, voer *Gorichem* aenden Weerdt gehaelt is, ende tot *Boemell* gebracht, ende brocht antwordt.

De Gelderschen nemen een schip met goederen voor deze stad bestemd, in de rivier aan den Waard bij *Gorinchem* en brengen het naar *Bommel* op.

Item noch ten selven daige, Marten Arntss, met brieven gereden tot *Mechelen*, aen den Greve van *Bueren* ende den gedeputeerden deser stat, aengaende Jan Vrancken scip, dat byden voirs. Geldersche gehaelt is geweest. Ende voerts aengaende der tydinge der spolieringe vanden *Haige*.

Brief hier aangaande aan den Graaf van *Bueren*.

Spoliering van *'s Hage* door de Gelderschen.

Item 8ᵃ Marcy, gegeven eenen bode, gesonden met brieven van *Gorichem* aen Heeren Jannen van Baecx, Ridder, als dat die Geldersche den *Haige*, in *Hollant*, gespolieert hadden.

Brief aan Jan van Baecx, Ridder, te *Gorinchem*, houdende mededeeling der spoliering van *'s Hage*.

Item 9 Marcy, Henricken Otten metten brieven gesonden aen de stat van *Antwerpen*, om deze stat, in dese tegenwoirdige veeden bystant te doene ende brocht weder antwordt.

Brief aan *Antwerpen* om bijstand in den tegenwoordigen oorlog.

Item 10 Marcy, Dircken Fonck met brieven deser stat gesonden aenden Marscalck tot *Grave*, om aen te nemen inden naeme van dese stadt, alle die ruyteren ende knechten die hy soude konnen verheysschen, ter defensien van desen lande, etc. Ende soe die Maerscalck aldaer tot *Grave* nyet en was, heeft die voirs. bode den Amptman vanden Grave tselve mundelinge,

Brief aan den Maarschalk te *Grave*, om aldaar alle ruiters en knechten aan te nemen welke zouden te bekomen zijn.

vut beveel vander voirs. stadt te kennen gegeven, die welck deser stadt antwordt dair op heeft gescreven.

Last des Graven van *Bueren* om het leger te *Vucht* te vereenigen.

Item 14 Marcy, Dirck Fonck met beslotenen brieven des Greve van *Bueren* vutgeseyndt naeden hoop der knechten, dat zy van stonden aen herwarts comen ende tot *Vucht* nederslaen zouden, dewelck hy vant tot *Arendonck* ende *Rethy*.

Brieven van den Graaf van *Bueren* aan *Waalwijk* en andere dorpen hun bevelende op lijf en goed met den vijand niet te verdingen, hen zou bijstand geworden.

Item 17 Marcy, Wouter Jan Wouterss, geswoeren bode te peerde, is gescict tot *Waelwyc*, met brieven des Greve van *Bueren*, hen bevelende op lyf ende goet, dat zy niet verdingen en zoude ende zoe die van *Waelwyck* hem den selven brief weder gave, seggende, indien zy ennigen bystant hadde, ende bysonder mede vander stat vanden *Bosch*, en wolden zy egeensins verdinghen, hebben de Wethouderen deser stadt de voirs. bode des anderen daighs weder omme met deser stat brieven geseyndt.

De Graaf van *Bueren* zond voorts alom brieven om met den vijand geen verdingen te sluiten en zulks op straffe van lijf en goed te verbeuren,

Brieven der stad *'s Hertogenbosch* aan *Woensel* en andere omliggende gemeenten, om te *Eindhoven* in versterking der stad gravers, zoomede om hun volk van wapenen naar *Eindhoven* en *Heeze* bij *Leende* te zenden.

Item ten selven daige (17 Maart), Cornelis van Zille met deser stat brieven geseyndt tot *Woensel*, *Eyndoven*, , *Strathem*, *Gestel*, *Wetten*, *Heze* ende *Leende*, *Wedart* ende *Wadelre*, *Oirschot*, *Beerze*, hen bevelende dat zy tot *Eyndoven*, in sterckenisse der stat, zouden comen graven ende huer volck brengen ende vergaderen tot *Eyndoven* ende *Heze* ende *Leende*, etc.

Aan de dorpen in het kwartier van *Pedelland* werden door de Regering der stad *'s ertogenbosch* dergelijke bevelen gezonden.

Bevel aan Hoofdman van Heusden, om 2 roth knechten op de schepen van oorlog te zenden.

Item 19 Marcy, Dircken Fonck gesonden met eenen beslotenen brief tot *Meghen*, aen Joachim van *Heusden*, Hooftman, om alhier twee roth knechten opte scepen van oirloige te zenden.

Brief aan Hoofdman Halverstad, houdende last om zijn volk mede te deelen, dat zij op straf der galg geen vleesch in den tegenwoordigen vasten mogen eten.

Item 20 Marcy, Ghysbrecht Dircxs met brieven gesonden tot *Os*, aen Hans Halverstat, Hoeftman, bevelende den selven, dat hy zyne knechten alsoe zoude onderwysen, datse, *opten peen vander galgen*, *egeen vleesch in dese tegenwoirdige Vasten en zouden eten.*

Bevel aan *Empel* en andere dorpen, om schanskorven te maken.

Item 27 Marcy, Thoenis van Zoemeren gesonden met eenen oipenen placaet tot *Empel*, *Alem*, *Maren*, *Kessel* ende *Lith;* dat zy scanscorven maicken zoude.

Idem aan *Rosmalen* en andere dorpen, om gravers naar *Megen* te zenden.

Item ten selven daige, Peter van Bakel met 6 brieven gesonden aen versceyden dorpen, te wetenen: *Roesmalen*, *Geffen*, *Os*, *Hees*, *Berchem* ende *Nystelre*, om tot *Meghen* te comen graven ende tot huer defensie sterck te maken.

Tijding dat de Gelderschen bij *Poederoijen* over de *Maas* kwamen. Versterking daar heen gezonden.

Item 28 Marcy, Marten Arntss, bode te peerde, vut bevele vanden Heeren, gereden nae *Roesmalen*, onder die knechten aldair liggende, ende die selve doer dese stat tot *Vlymen* te lyden, zoe alhier die faem ginck dat die Geldersche omtrent *Poederoyen* oversceepten. Ende van hier weder metten ruyteren gereden naede *Langhstraet*, ende aldaer den geheelen nacht metten selven opten beenen geweest.

Nadere tijding dat

Item die selve Wouters Janssen, savonts (29 Maart), ten beveel als

1528.

boven, vutgereeden naeder *Langerstraten*, aldaer tydinge brengende, hoe die Geldersche tot *Boemel* metter macht vergadert waeren, eenen aanslach in veerden hebben, dat zy metten ruyteren ende knechten, die men hen van stonden aen scicken zoude, hen vromelyck opte beenen zouden houden, etc. ook de Gelderschen voornemens waren, uit *Bommel* een inval te doen.

Item ten voirs. daige 29 Marcy, Jan van Beeck met eenen besloiten brief gereden tot *Oesterwyck*, als dat zy een zeker getal van hueren naegebueren, voer eenen zekeren tyt van dagen, seynden zouden tot *Vlymen*, om aldaer die waeck te houden. Versterking van *Oisterwijk* naar *Vlijmen*, om aldaar te waken.

Item ten selven daige (1 April), Cornelisse van Zille gesonden na *Geffen*, aende overlensche knechten aldair liggende, die selve gebrocht nae *Orten*, om aldair hueren leger te maken. De overlandsche knechten uit *Rosmalen* naar *Orthen* verlegd.

Item 3ª Aprilis, Jan van Beeck, bode te peerde, vut bevele vanden Heeren gereden tot *Meghen*, vn Hensken Halverstat, Hooptman, van dair alhier *tOrten* te brenghen, gelyck hy deede. Hoofdman Halverstad uit *Megen* met zijn volk naar *Orthen* opontboden.

Item den vierden Aprilis, Ghysbrecht Diricxss gesonden van den Wethouderen tot *Vucht*, *Gestel* (*St. Michiels*), *Esch*, *Helvoirt*, *Cromvoert*, etc., dat zy zouden comen waken tot *Vlymen*, op datse nyet verdingen en dorsten, ende des anderen daighs wederom tot *Vlymen*, hen bevelende dat zy nyet verdingen en zouden, men zoude hen bystant doen. De weerbare mannen uit *Vucht*, *St. Michiels-Gestel* en andere dorpen eveneens naar *Vlijmen* opgeroepen.

Item ten selven dage, Jan van Heze met brieven gesonden tsavonts metten sluiten vander poirten, tot *Huesden*, aenden Casteleyn aldair, ende die bode voirgenoempt, dede zyn nernsticheyt, dat hy snachts tot *Huesden* innegelaten waert, vyndende den Casteleyn opt slot tot *Huesden* te bedde; welcke voirs. brieven inhielden van nyet te verdinghen, ende die Casteleyn seynde die brieven voirts van stonden aen tot *Breda*. Brief aan den Kastelijn van *Heusden*, om met den vijand niet te verdingen.

Item noch ten voirs. daige (5 April), Henricken Otten, bode te peerde, savonts metter poirten vutgelaten, met zyn anderde te peerde, omme te vernemen naden hoop der Geldersche, want die tydinge was, datse opten *Ham* overscepen wouden. Tijding dat de Gelderschen bij den Ham onder *Lith* de *Maas* wilden overschepen. Item dieselve sanderendaigs gereden tot *Heze* onder *Leende*, aen Anthoen Lichthert, Hoeftman, aldair liggende, dat hy alhier met zyne knechten comen zoude. Ende die selve dair nae weder met brieven deser stat vutgesonden sWoensdaighs snachts, om die voirs. Hoeftman ende knechten; ende bracht die alhier tot *Hyntham*. Hoofdman Lichthert met zijn volk uit *Heeze* en *Leende* naar de stad *'s Hertogenbosch* ontboden.

Item 6ª Aprilis, Marten Arntss savonts omtrent 8 uren vutgelaten ende gereeden tot *Orthen*, aen Hensken Halverstat ende voerts tot *Roesmalen* aen Jan Tack, Hoeftluyden, aldair liggende, dat zy by malcanderen tot *Orthen* comen zouden. Vereeniging der benden van de Hoofdlieden Halverstad en Tack te *Orthen*.

Item die selve 8ª Aprilis, vutgereeden des afternoens omtren vier uren, met 9 brieven aen 9 diverse dorpen in *Maeslant*, dat zy bereet zouden wesen omte graven opten *Ham* aent blockhuys. Last op 9 gemeenten aan den maaskant, om op den Ham aan het blokhuis te komen graven.

Noch die selve den thiensten Aprilis, opten Goeden Vrydach, savonts ten 8 ure, vutgereden ten bevele vanden Heeren, om die wake te houden opten *Ham* te *Lith*, of die Geldersche aldaer queemen. Een bode naar den Ham gezonden, met last om aldaar goede wacht te houden.

1527.

Brief van den Graaf van ***Bueren*** *aan den Ritmeester de Haufalise te* ***Namen****, om met zijne ruiterij alhier te komen.*

Item noch ten daige voirs., die selve (Herman Reyners) met brieven des Greven van *Bueren*, inden lande van *Namen*, aen Mons[r]. de Houtfalys (Haufalise), Ritm[r]., van zeker peerden aldair liggende, om met zyn peerden alhier te comen ende quam die selve Capiteyn.

Schrijven aan het klooster op den Eikendonk en naar ***den Dungen*** *om wagens tot vervoer van het blokhuis naar den Ham.*

Item 21 Aprilis, Arnt Loye vanden Heeren gesonden int cloester vander Eyckendonck ende voerts opte *Dungen* ende dairomtrent, omme wagenen alhier te scicken die tblockhuys opten *Ham* souden vueren.

Last aan de ruiters om in zekere dorpen de klokken te trekken tot zending van gravers op den Ham.

Item ten selven daige, Marten Arntss gesonden ende gereden in *Maeslant* aende verdinghde dorpen ende die clocken metten ruyteren te doen trecken, om die grevers opten *Ham* te seynden.

Opontbod der schepen van oorlog naar ***'s Hertogenbosch****.*

Item ten selven daige, Herman Reyners inden avont gesonden nae *Voerne* aende scepen van oirloige aldair liggende, om alhier te comen.

Brieven aan de stad ***Kampen*** *en bevel aan den bode om tijding mede te brengen uit het leger voor* ***Hasselt****.*

Item ten selven daighe (27 April), Dirck Fonck gesonden vanden Scepenen deser stadt, met deser stat brieven aende stat van *Campen*, aengaende den saken van desen tegenwoirdigen oirloige, den selven bode bevelende, dat hy tydinge mede brengen zoude van den leger voer *Hasselt*, gelyck hy dede.

Brief aan de stad ***Nijmegen****, houdende uitnoodiging om te verklaren of zij in den oorlog tegen den Keizer partij trokken of niet.*

Antwoord dat zij de partij van ***Gelderland*** *hielden.*

Item 28 Aprilis, Wouter Janssen, bode te peerde, vutgesonden met beslotenen brieven tot *Nyemegen*, omme te wetene een eyndelycke antwordt weer zy vedebaer tegen die Keyserlicke M. wolden wesen of nyet, dat zy ons nyet langer in twyfel en hielden, ende brocht wederomme besloten brieven, innehoudende dat zy hen vedebaer declareerden.

Ontbieding van voet- en paardenvolk naar ***'s Hertogenbosch****.*

Item ten selven daige (30 April), Jannen van Berck met brieven gesonden opten *Ham* aen Lubbert Turck, om een veenken knechten alhier te seynden ende met eenen brief voirts gesonden van Lubberden tot *Grave*, om die ruyteren aldair liggende, met hem hier te brengen, zoe hy dede.

Nader bevel aan 's Keizers vassalen en onderzaten in verschillende dorpen om, op verbeurte van lijf en goed, met den vijand geen verdingen te sluiten.

Item 2[a] May, Wouter Janssen, bode te peerde, gesonden met oipen placaet aen die dorpen van *Vucht*, *Cromvoirt*, *Helvoert*, *Druenen*, *Cuyck*, *Haren*, *Udenhout*, den vasallen ende ondersetenen der Keyserlicke Maiesteyt omtrent de frontieren des lants van *Gelre* geseten, hen bevelende zeer scerpelyck opte verbeurtenisse van hueren lyven ende gueden, dat zy tegen die vianden nyet verdingen noch communicatie houden en zoude, men zoude hen van ruyteren ende knechten van stonden aen versien ende besorgen.

Plakaat aan de reeds verdongen hebbende dorpen, om opgave, hoe en op welke wijze zij den vijand de verdongen penningen hadden betaald.

Item ten selven dage, Jan Willemss met eenen oipenen placaet gesonden aende verdinghde dorpen in *Maeslant*, om den Heeren over te scryven hoe ende in wat mannieren ende tot wat dagen zy die penningen van hueren verdinghe hebben moeten betalen.

Eigenhandig schrijven van den Graaf van ***Bueren****, houdende verbod tot verdinging.*

Idem den 3 Mei werd aan de dorpen voornoemd, alsmede aan *Waalwijk*, *Sprang*, *Besoijen* en anderen, door een eigenhandig schrijven van den Graaf van *Bueren* verboden met den vijand te verdingen (brandschatting te betalen.)

Brieven aan ***Dordrecht*** *en* ***Gorinchem****, over het gereedmaken van schepen van oorlog.*

Item nog ten selven daige (3 Mei), Thoenis van Zoemeren met beslotenen brieven gesonden tot *Dordrecht*, noch met brieven tot *Gorichem*, aen den Raedt der selver steden, aengaende die gereetmakinge van sceepinge ten oirloige.

1528.

Item 5ª May, Ghysbrecht Dircxs gesonden van den Scepenen met bebeslotenen brieven tot *Dordrecht*, aende Burgemeesteren ende Raide aldair, aengaende den gereetscap vanden scepen ten oirloige en gaven hem mundelinge antwordt, dat zy tot *Delff* huer gedeputeerde scickende waren, die saken aengaende.

Nadere brief aan *Dordrecht* om die schepen.

Item ten selven daige, Wouter Janssen, gezwoeren bode te peerde, vut beveel vanden Heeren Scepenen, met sommige ruyteren gereden opte *Oeteheren* (*Deuteren*), omme aldair te halen ende hier bynnen te brenghen die nabueren, mits dien zy, contrarie den bevele vanden Greve van *Bueren* ende deser stadt, metten Gelderschen verdinght (hadden) zoe nae byder stadt.

De naburen van *Deuteren* in de stad gehaald, om dat zij tegen de bevelen, met den vijand hadden verdongen.

Item die selve weder, na dien hy vanden *Oeteren* gecomen was, vanden Heeren gesonden inde *Langhstraet*, aende ruyteren aldair liggende, datse opsitten ende gereet wesen zouden, zoemen beduchtende was voer een toech ofte spronck reyst der Geldersche, ende is die bode den geheelen nacht te peerde geweest.

Vrees voor een togt of springreis der Gelderschen.

Item 7ª May, Henrick Otten voirs., snachts vutgelaten, want die tydinge quam dat Joachims knechten *tEmpel* geslagen weeren.

Hopman van Heusden's knechten, te *Empel* geslagen.

Item Dirck Fonck, ten selven daige (8 Mei) met Cristiaenen Coenen, savonts metten sluyten vander poirten vutgelaten ende gegaen tot *Engelen* by die knechten die vut *Hollant* quame, om die by Joachimmen te bestellen ende hem te stercken.

De knechten te *Engelen* uit *Holland* gekomen, ter versterking naar *Empel* gezonden.

Item 10 May, Herman Reyners met brieven tsavonts metten poirten vutgesonden aende beveels luyden opte scepen van oirloige, liggende omtrent *Empel*, datse met hueren scepen elck zouden varen, liggen, ter plaetsen zoe den brief inhielt.

Bevelen gezonden aan de Hoofdlieden op de schepen van oorlog.

Item 12 May, Herman Reyners, gesonden aen alle die oirloighe scepen tot *Hemart*, *Wel*, *Buckhoven*, *Voirne* ende *Empel* liggende, omme den Heeren te kennen te geven tot wat plaetsen die scepen lagen.

Een bode uitgezonden om te vernemen waar de schepen lagen.

Item 14 May, Henrick Otten vanden Heeren gesonden aen Lubbert Turck, opten *Ham* liggende, ter cause van den knechten, wesende tot *Hyntham* ende *Roesmalen*, omme naeden *Peel* te seynden.

Brief aan Lubbert Turck op den Ham, om de knechten uit *Hintham* en *Rosmalen* naar de *Peel* te zenden.

Item ten selven dage, Marten Arntssoen, bode te peerde, gereden met 500 knechten omme te geleyden naeden *Peel* ende aldair te blyven liggen opte frontieren.

Vertrek van krijgsvolk naar de *Peel*.

Item noch ten dage voirs. (25 Mei), Herman Reyners met brieven gesonden aen die stat van *Dordrecht*, ter cause vander toepalinge vanden stroeme.

Brief naar *Dordrecht* aangaande de toepaling van den stroom.

Item 28 May, Marten Arntss met brieven des Maerscalcx (van) Batenborch gereden tot *Moll*, *Loemel*, *Bercheyck* aende ruyteren ende knechten aldair liggende, ende voirts aende huysluyden dairomtrent, als datse vertrecken zouden naeden *Peel*, om den Geldersche die metten macht tot *Rueremonde* waeren, van meyninge wesende over te trecken, metter macht te wederstaen.

Bevel van den Maarschalk van Batenburg aan de ruiters, om naar de *Peel* te vertrekken, mits de Gelderschen voornemens waren te *Roermonde* over de *Maas* te komen.

Item ten selven daige, Henrick Otten met brieven gesonden naeden Greef

Het huis *ter Eemde*

1528.

op de Gelderschen ingenomen.

van *Bueren*, den hy vant voer thuys *Ter Eemde*, dewelck hy den Geldersche opten Pinxavont afnam.

Brief aan Jonker Joost van Keerbergen te *Helmond*, om met zijne ruiterij gereed te zijn.

Item 29 May, Arnt Loyen met brieven gesonden tot *Helmont*, aen Joesten van Keerbeergen brueder tot *Helmont*, omme met zynder peerden opter beenen te zyn, zoe die Geldersche sterck tot *Rueremunde* laigen.

Ruiterij naar *Empel* gezonden.

Item opten jersten dach Juny, Marten Arntss inden nacht metten ruyteren alhier bynnen deser stat liggende, gereeden nae *Empel*, zoe alhier die tydinge comen was, dat die Geldersche over comen wouden.

Veldslag te *Leende*, tusschen de Brabanders en Gelderschen op Pinksterdag.

Item ten selven dage, Dircken Fonck gesonden tot *Eyndoven*, zoe die tydinge comen was van den *slach by Leende*, *opten heyligen Pinxtdach* tegen die Geldersche gedaen, omme die gerechte waerheyt te wetene, ende is van *Eyndoven* voirts gegaen met Mr. Henricke van den Eynde tot *Weerdt*.

Hattum door den Graaf van *Bueren* zwaar belegerd.

Item opten jersten dach Juny, Ghysberden Diricxss gesonden vanden Scepenen deser stadt, met brieven aen den Greve van *Bueren*, den welcken hy met Heeren Jorissen Scenck ende den ganssen hoop vant voer *Hattum*, dwelck hy zwaerlyck beleeght hadden.

Een bode naar *Dordrecht* gezonden om die stad uit te noodigen, volgens de unie, gewapende schepen in de rivier de *Maas* te houden.

Item 4 Juny, Dircken Fonck met brieven gesonden aen die stadt van *Dordrecht*, omme te achtervolgen sgheens zy deser stat in slants bescermenisse toegeseyt hadden, als van seker scepen van oirloige inder *Mazen* te houden liggen.

De stad *Helmond* en de dorpen in die omstreken aangeschreven, om hunne in den slag bij *Leende* op de Gelderschen gemaakte krijgsgevangenen naar *'sHertogenbosch* te zenden.

Item noch ten daige voirs., Wouter Janssen, bode te peerde, tot *Helmont*, *Myerlo*, *Liedrop*, *Zoemeren*, *Doerne*, *Asten*, *Aerlle*, *Beeck* ende andere dorpen daer omtrent, insgelyckx aen verscheyden dorpen in *Kemplant*, dat zy huer gevangenen alhier brengen zouden, diese in den toech tot *Leende* opten heyligen Pinxdach, als die Geldersche, zonder Goids vreeze over gecomen wesende, aldair geslagen ende gevangen bleven, om die, by advys vanden Maerscalck (zonder die ingesetenen deser meyeryen te vercortten) te rantsoenen.

Bestorming en overgave van *Hattem*, op 8 en 9 Junij 1528.

Item Jannen Willemss, bode te voet, vanden Wethouderen deser stat met beslotenen brieven gesonden aenden Greve van *Bueren*, den hy vant inder leger voer *Hattem*, ende naedien die selve stat bestormpt was op Vrydach 8a Juny, gavenst hen op des anderen daighs metten sloete.

De Gelderschen verzamelen zich op nieuw.

Item Herman Reyners, gesonden aen die dorpen in *Kemplant*, hen adverterende vander nyeuwer vergaderinghe diemen seyde dat die viande maicte, datse hen opter beenen houden zouden.

Gelijke aanschrijving werd aan het kwartier van *Pedelland* gedaan.

Bevel aan het krijgsvolk, om den buit te *Poederoijen* gemaakt terug te geven, omdat *Poederoijen* en *Hemert* tegenover elkander gevrijwaard waren.

Item 11 Juny, Marten Arntss met oipen placaet des Maerscalcx gereden aen die knechten tot *Huesden*, tot *Andell*, aen die Ribbe, tot *Woudrichem*, dat zy den roef tot *Poederoyen* gehaelt (want *Poederoyen* tegen *Hemart* geweersaet was) restitueren zoude.

Idem om het goed te *Rossum* in het klooster geroofd, niet te verdeelen.

Item 13 Juny, Henrick Otten met eenen oipen placaet gereden *tEmpel* onder die knechten, om tgoet datse tot *Rossum* int cloester gehaelt hadden, byeen te houden ende nyet omslaen en zouden.

1528.

Item 15 Juny, Henrick Otten, ten beveel vanden Heeren, gereden aen Broegels knechten, tot *Andel*, aende Ribbe, met brieven dezer stat aende selve gescreven, aengaende der bueten, etc. ende des anderen daighs gereden metten Monsterheeren tot buyten *Huesden,* dairst monsterden. Item mr. Baldewyn die busmeester, hadde ten selven dage een peerde des voirs. Henrix gereden tot *Andel*, om die knechten opter beenen te brengen ende *Poederoyen* af te werpen.

Brieven aan de knechten van Hoofdman van Breugel aangaande dien buit. Monstering der knechten buiten *Heusden*. Afwerping van het huis te *Poederoijen*.

Item ten selven daige (16 Juny), Jan van Beeck met brieven gereden opten *Ham* aen Thoenisse Lichthert, om byden Heeren te comen, 1 dach.

Hoofdman Lichthert van den Ham ontboden.

Item des anderen daighs, ten beveele vanden Bauwmeesters gereden tot *Poyderoyen*, dairmen onledich was om thuys te mineren ende te besien of die arbeyders meer cost behoefden.

Minering van het huis te *Poederoijen*.

Item 21 Juny, Jan Willemss met brieven gesonden aan Jannen Judas, Hoeptman opte scepen van oirloige, achter *Empel* ende omtrent *Gewanden* liggende, om opwaerts te varen, ende van die reysen gecomen wesende, weder gesonden met brieven aan Tack, Hooptman *tAmmerzoye*, als datst in hueren leger zolden blyven ende metten Ritmeester in *Overvierdel* nyet trecken, ende terstont daer nae weder gesonden met een oipenen placaet opte *Dungen*, *Scyndel*, *Beerlyckem* ende *Roesmalen*, om elck een zeker getal van waeckers *tEmpel* te seynden.

Bevel aan den Hoofdman der oorlogschepen, om van *Empel* en *Gewanden* de rivier de *Maas* opwaarts te varen. Andere legerbewegingen bevolen, omdat de Gelderschen wederom te *Tiel* bijeen trokken.

Item 22 Juny, Ghysbrecht Dircxs met brieven gesonden aen Jannen Judais, Hooptman opte scepen tot *Amerzoye*, aen Tack, Hooptman, om van huere volck ende knechten te scicken *tEmpel.*

Item ten selven daighe, Dirck Fonck met vier brieven gesonden aenden Maerscalck Herman van Batenborch, Thoenis Lichthert, ende den Hoeptman van *Antwerpen*, aengaende den betalinge den huysluyden te doen, die over die ruyteren ende knechten croenden, ende die voirs. bode te *Eyndoven* wesende. inde voirs. reyse, enz.

Item 25 Juny, Frans Willemss met oipen placaet gesonden aen die dorpen omtrent den maescant, dat zy hen vergaderen zouden om de vianden te scutten, wantse wederome omtrent *Tiel* vergaderinge maicten.

Item ten selven daige, Henrick Otten, bode te peerde, gesonden snachts metten ruyteren bynnen deser stat liggende, vutgereden tot *Os*, om die vianden, die vergaderinge maickten, metten naebueren te scutten.

Item noch ten selven dage, Gysbrecht Dirixs met brieven gesonden opte scepen van oirloige, dat se hen sceyden zouden ende opwaerts ende nederwaerts varen, om den stroem te veyligen.

Item ten selven daige, Jannen Deenkens met brieven gesonden naeden Maerscalck Batenborch, die inveerden was met zynen volck eenen toech te doen int *Overvierdel* ende vant den selven omtrent *Maeseyck* opter *Maze*, om over te scepen, ende bleef aldaer vut beveel vanden selven Maerscalck, ter tyt datse al over waren.

Togt van den Maarschalk van Batenburg in het opperkwartier van *Gelderland.*

Item Jan van Heeze, ten daige voirs., met eenen beslotenen brief gesonden

Versterking met

1528.

krijgsvolk, van het blokhuis te *Lith* op den Ham.

tot *Amerzoye*, opten sloote, aenden Hoeptman Tack, om zeker getal van zynen knechten te scicken opten *Ham* opt blockhuys.

Item 27 Juny, die selve Jan gesonden met eenen placaet tot *Maren*, *Kesssl*, *Lith*, *Littoyen*, om zeker getal van hueren nabueren te seynden int blockhuys opten *Ham*.

Besluit van waarschuwing van den Hove dat de goederen in den lande van *Gelder* en *Kessel* gelegen, als wederspannig en ongehoorzaam, niet veilig zijn.

Item ten selven dage, Ghysbrecht Dirixs gesonden met beslotenen brieven aenden Drossaet opt tolhuys, vanden waerscouwinghe zynder gueden inden lande van *Gelre* gelegen, zoe te Hove gesloten was, dat egeen gueden inden wederspennigen ende ongehoirsame lande van *Gelre* liggende, veylicheyt hebben en zouden, zoe wien die toebehoirden, insgelycx brieven gedraigen tot *Grave* aenden Amptman aldaer, van gelycke waerscouwinge, aengaende den lande van *Kessel*, datet oick nyet vry en wesen zoude.

Beleg door den Graaf van *Bueren* voor *Harderwijk* geslagen. *Harderwijk* ingenomen.

Item opten 22[en] dach van Junio, Herman Reyners met brieven gesonden aenden Greeff van *Bueren*, liggende metten ganssen hoop voer *Hardderwyck* ende brocht wederom besloten antwordt, daernae hy most blyven liggen wachten, ter tyt zy *Hardderwyck* inne namen ende alsoe gevaceert 15 daigen.

Het leger van dien Graaf te *Scherpenzeel*.

Item opten jersten dag Julio, Ghysbrecht Dirixs met deser stat brieven gesonden aen den Greef van *Buéren*, den hy vandt inden leger tot *Scerpenzeel* ende zoe de voirs. bode egeen antwordt op die brieven en konst gecrygen voer deser stat gedeputeerde aldair quame, ende brocht besloten antwordt.

Tijding dat *Utrecht* ingenomen was.

Item 2da July, Jannen Deenkens gesonden met brieven aen de Gravinne van *Bueren*, die hy socht tot *Hezewyck*, ende want zy aldair nyet en was, is hy gegaen tot *Grave*, dair hyse vant, te weten metter tydinge vanden inneemen van *Utrecht*.

De Maarschalk van Batenburg op zijnen togt in het kwartier van *Roermonde*.

Item ten selven daige, Thoenis van Zoemeren met brieven gesonden naer den Maerscalck Batenborch, wesende metten ruyteren ende knechten opten toch int quartier van *Rueremunde*, welcke brieven hy bestelde opt slot te *Well* (*Limburg*), diese voirt zoudc bestellen aenden voirs. Maerscalck, gelyck hy deede, want die selve bode doer tlant nyet en dorst te gaen.

Het leger van den Graaf van *Bueren* trekt van *Scherpenzeel* naar *Tiel*.

Item Thoenis van Zoemeren, met Jorissen Sampson, die de penningen vuerden naeden leger. omtrent *Scerpenzeel* ende byden voirs. gedeputeerden gebleven, ter tyt den leger voer *Tiell* was.

Gravers opgeroepen tot eenen togt die men in den zin had.

Item 15 July, Deenkens met eenen oipen placaet gesonden tot *Hezewyck*, *Dynther* ende *Scynle*, omme huer grevers gereet te hebben opten toech diemen in veerden hadde.

Last om schanskorven te maken.

Item ten selven daige, Alphaert van Nulant geseyndt met oipen placaet tot *Lith*, *Kessel* ende *Maren*, om vyftich scans korven terstond gereed te maken.

Last om gravers naar *Megen* te zenden.

Item noch ten selven daige, Jan Willemss alsoe gesonden tot *Os*, *Hees*, *Nystelre* ende *Berchem*, om grevers als boven te seynden ende tot *Megen* aen Roelof van Megen, Hooptman.

Dordrecht uitgenoodigd om met de schepen naar *Poederoijen* te komen.

Item ten daige voirs., alnoch Frans Willemss met brieven gesonden tot *Dordrecht*, om met hueren scepen opwaerts te comenen nae *Poederoyen*.

Item 16 July, Marten Arntszoen met brieven gereden opten *Ham* opt blockhuys aen Henricken Brak, om de grevers voer *Tiel* te brenghe, te betalen, ende Overste dair af te zyne, met eenen placaet aen verscheyden dorpen in *Maeslant* gereden om grevers opten *Ham* te brenghen.

Bevel aan Hendrik Brak, om de gravers voor den Ham naar *Tiel* te brengen, die te betalen en over hen als Hoofdman te staan.

Item Jan van Beeck, met verscheyden brieven gereden, zoe tot *Huesden*, aen den Casteleyn, tot *Gorichem*, *Woudrichem*, *Druenen*, dat zy grevers scicken zouden voer *Tiel*, ende noch eenen brief aen Broegel, Hoeftman tot *Andel*, aen de Ribbe liggende, om met zynen knechten op te trecken nae *Hedel*.

Brieven aan verschillende steden en dorpen, om gravers voor *Tiel* te zenden.

Idem aan Hoofdman van Breugel om naar *Hedel* te trekken.

Item ten selven dage, Dirck Fonck met oipen placaet gesonden opte *Dungen*, *Sceyndel*, *Roede*, *Zonne*, *Broegell*, als datse provande zouden brengen opten *Ham* ende soe voerts naeden leger voer *Tiel*.

Idem om levensmiddelen naar den Ham en voor *Tiel* in het leger te zenden.

Item 19 July, Ghysbrecht Dircxs met besloitenen brieven gesonden tot *Gorichem*, aenden Heer van *Buckhoven*, om die Scepen van *Dordrecht* aldair liggende ende meer anderen, op te brengen nae *Tielle* inden leger.

Brief aan den Heer van *Bokhoven* te *Gorinchem*, om de schepen van oorlog opwaarts te zenden naar *Tiel*.

Item ten selven daige, Jan van Beeck met brieven gereden ende gesonden nae *Tiel* aende gedeputeerden, die hem ontmoetten omtrent den *Ham*, om nae huys te comen, die welcke, naedien zy den brieff opgebroken ende gelesen hadde, hebben zy den bode met brieff gesonden naeden Greve van *Bueren*, voer *Tiell* inden legher.

Brieven van stads gedeputeerden aan den Graaf van *Bueren* in het leger voor *Tiel*.

Item 22 July, den selven (Ghysbrecht Dircxs) gesonden met besloten brieven tot *Amerzoye*, aen Tack, Hoeftman, om met zynen knechten die scepen te gelyden naden *Ham*.

De Hoofdman Tack te *Ammerzoden*, gelast de schepen te geleiden naar den Ham.

Item ten voirs. daige, Marten Arntss vut beveel vanden Heeren met Henricken Loef gereden tot *Roesmalen*, *Nulant*, *Beerlyckem*, *Hezewyck*, *Dynther*, etc., om te comen tot *Empel*, zoe Joachim met zynen knechten nedergeworpen was.

De Hoofdman Joachim van Heusden met zijne knechten te *Empel* geslagen.

Idem aan *Waalwijk*.

Item Henrick Otten, vut beveel vanden Heeren gereden inden leger voer *Tiel*, ende met Joachims knechten den scepen van oirloige geleyde te doen.

Bevel om hem te *Empel* ter hulp te komen en in het geleiden der oorlogschepen naar *Tiel* bij te staan.

Item 23 July, Jan van Beeck met eenen oipen placaet gereden tot *Roesmalen*, *Nulant* ende *Geffen*, zoe Joachim met zynen knechten nedergeworpen was, datse van stonden aen metten clocken slach comen zouden tot *Empel*.

Item die selve, metter ruyteren bynnen dese stat liggende, des nachts naeder voirs. tydinge, gereden nae *Empel* ende den geheelen nacht metten selve opten beenen geweest.

Ruiterij bij deze gelegenheid naar *Empel* gezonden.

Een aantal andere dorpen werden aangeschreven, om ter zake van het nederwerpen van Joachim van Heusden, hunne weerbare mannen naar *Empel*, zoo mede om gravers voor *Tiel* te zenden.

Brieven aan andere dorpen om hunne weerbare mannen ter hulp, en gravers voor *Tiel* te zenden.

Item ten selven daige, Jan van Heze met eenen beslotenen brief gesonden aen die stat van *Dordrecht*, om buscruyt voer *Tiel* te seynden.

Verzoek aan *Dordrecht* om buskruid in het leger voor *Tiel* te zenden.

Item noch 23 July, Arnden Loye met een oipen placaet gesonden tot

Kartouwen door de

1528.

stad 's Hertogenbosch in het beleg voor Tiel gezonden.

Berlicum en Geffen aangeschreven om hunne strijdbare mannen naar Empel te zenden.

Empel en andere dorpen verboden niet te verdingen.

Roesmalen, *Geffen*, *Nulant*, om die cartauwe diemen vae deser stadt nae *Tiel* zoude seynden, over wech te helpen.

Item 24 July, den selven Arenden met een oipen placaet gesonden aen *Beerlyckem* ende *Geffen*, om elck een zeker getal van strytbare mannen te scicken tot *Empel;* ende die selve des anderen daighs met eenen beslotenen brief gesonden tot *Empel*, als datse nyet verdingen en zouden ende des dorden daighs met eenen oipen placaet gesonden tot *Orthen*, *Roesmalen*, *Nulant*, *Geffen* eude *Beerlyckem*, omme egeen verdingh metten vianden aen te gaen.

Heeswijk en Berlicum bevolen uit die dorpen den 4de man naar Rosmalen te zenden.

Item 27 July, Ghysbrecht Dircxss met brieven gesonden tot *Hezewyck*, *Beerlyckem*, omme den vierden man vut te seynden tot *Roèsmalen* ende aldair die wake te houden.

Nuland, Geffen en Rosmalen aangeschreven om goede wacht te houden.

Item ten selven daige, Herman Reyners met oipen placaet gesonden aende dorpen *Nulant*, *Geffen*, *Roesmalen*, dat zy int brous goede stercke waecke houden zouden.

Brieven aan eenige kloosters om God te bidden voor de overwinning.

Item Arnden Loyen, ten daige voirs. (28 July) met brieven gesonden opt Caudewater, Bazeldonck ende Cathusers, omme aldair te doen bidden onsen Heeren God om victorie ende welvaeren van desen lande.

De schepen van oorlog voor Tiel.

Item Ghysbrecht Dircxz, ten selven daige (1 Augustus) met 100 gulden gesonden voer *Tiel*, aan Jannen Jndas, opte scepen aldair liggende, om aldair den knechten over te geven.

Verzoek aan die van Dordrecht; om hunne schepen voor Tiel te zenden.

Item Herman Reyners, ten daige voirs. gesonden aen de stat van *Dordrecht*, om huer scepen van oirloige opwaerts nae *Tiel* te seynden.

De schepen van oorlog uit Vriesland gekomen, almede voor Tiel gezonden.

Item 2da Augusti, Jan van Beeck metten Capeteyn alhier gecomen wesende vut *Vrieslant*, metten scepen van oirloige geleydt inden legher byden Greve van *Bueren.*

De schepen alhier in het gat der Dieze liggende, bevel gegeven om op te varen naar den Ham.

Item 3a Augusty, Ghysbrecht Diricxs gesonden aende scepen van oirloige liggende alhier int gat vander *Diezen*, om opwaerts te varen naeden *Ham.*

Het leger van den Graaf van Bueren alnog voor Tiel.

Item quinta Augusti, Arende Loyen met brieven ende 1½ hondert gul. gesonden aen Joris Sampson, voer *Tiel* inden leger wesende.

De dorpen in Maasland aangeschreven om hunne weerbare mannen met klokkenslag op te roepen.

Item ten selven daige, Frans Willems met een oipen placaet gesonden in *Maeslandt*, om aldair de dorpen mitten clockenslach opte beenen te wesene, soe die faem was, dat die Geldersche metten macht overcomen wouden.

Seinschepen in het leger voor Tiel.

Item Marten Artss, (6 Augustus), bode te peerde, gesonden aenden Greef van *Bueren*, inden leger voer *Tielle*, om de seynd scepen te geleyden met knechten vutten leger.

Op de tijding dat het Geldersche leger te Bommel vereenigde, boden uitgezonden om goede wacht te houden.

Item 6 Augusty, Ghysbrecht Dircxs gesonden met brieven aen *Beerlyckem*, *Roesmalen* ende *Nulant*, dat zy opter beenen zyn, ende goede waecke houden zouden, zoe die faem was dat die Geldersche sterck vergaederinge te *Boemel* hadde.

Nadere tijding dat

Item Marten Arnts, gesonden opten Ham (9 Augustus) ten voirs. daige,

1528.

zoemen seyde, dat die Geldersche tot *Rossum* sterck waeren, ten minste, dat zy opten *Ham* wel toesien zoude. de Geldersche zich te *Rossum* sterk maakte.

Item ten selven daige (11 Augustus), Marten Arntss met deser stat brieven gereden aenden Greeff van *Bueren*, aengaende den 17 nyeuwe vaenkens die hier gecoft waeren. Zeventien vaantjes voor den Graaf van *Bueren* te *'s Hertogenbosch* gekocht.

Item 12 Augusty, Jan van Beeck vut beveelen vanden Heeren gereden naeden *Grave*, om den Ritmeester vanden Bruyneswyckers met zynen ruyteren, van dair bynnen deser stat te brengen. Brunswijksche ruiters uit *Grave* naar *'sHertogenbosch* ontboden.

Item ten selven daige (15 Augustus), Marten Arntss metten ruyteren, alle die in deser stat waeren, opten *Ham* opt blockhuys gereden, zoe die tydinge quam dat die van *Tielle* naeden blockhuis comen wouden. De ruiterij van *'sHertogenbosch* trekt naar den Ham op de tijding dat die van *Tiel* het blokhuis wilde innemen.

Item ten selven daige (26 Augustus), Jannen Daniels met brieven gesonden aenden Greve van *Bueren*, tot *Grave* wesende, om volck van wapenen op *Louvesteyn* te hebbenen. Verzoek aan den Graaf van *Bueren* om *Loevestein* te doen bezetten.

Item ten selven daige (29 Augustus), Jan Deenkens vanden Wethouderen gesonden aen Jannen van der Aa, Heer van *Buckhoven*, met besloten brieven ende vant hem tot *Gorichem*, aengaende den volck vut *Spaengien* gecomen, ende brocht mundelinghe antwordt, dat die Heer van *Buckhoven* alsoe bestelt hadde gelyck die brieve inhield. Schrijven van de stad *'sHertogenbosch* aan Jan van der Aa, Heer van *Bekhoven*, te *Gorinchem*, aangaande het krijgsvolk uit *Spanje* gekomen.

Item ten selven daige (11 September), Frans Willems met brieven gesonden tot *Helmont* ende *Eyndoven*, aen de Ritmeesters, om met hueren peerden te comen tot *Os*, soe die Gelderschen *Megen* innegenomen hadden. Ruiterij uit *Helmond* en *Eindhoven* naar *Oss* ontboden, omdat de Gelderschen *Megen* ingenomen hadden.

Item 12 Septembri, Thoenis van Zoemeren met brieven gesonden aende gedeputeerden tot *Gorichem*, opt tractaet tusschen den Keyser ende den Heer van *Gelre* wesende, gesonden, ende brocht weder besloten brieven. Onderhandelingen over den vrede te *Gorinchem*.

Item Marten Arntss, met brieven gesonden ende gereden inde *Langhstraet* aenden Ritmeester Plettenborch, aldair liggende, om met zyn peerden naeden maescant te comen, zoe die Geldersche *Meghen* innegenomen hadden. De ruiterij in de *Langstraat* naar den maaskant gezonden.

Item 12 September, Jan van Beeck gereden, ten bevele vanden Scepenen, metten peerden alhier vut deser stat nae *Oss*, doen die Geldersche *Megen* innegenomen hadden, ende over ende weder over gereyst. De ruiterij uit *'s Hertogenbosch* mede naar *Oss* gezonden.

Item ten selven daige (13 September), Marten Arntss metten Maerscalck ende zynen ruyteren gereden na *Oss* ende van daer nae Lubbert Turck, tot *Lith* wesende. De Maarschalk met zijne ruiterij mede naar *Oss* en *Lith* opgetrokken op de tijding dat de Gelderschen voor het blokhuis op den Ham lagen.

Item Wouter Janss, bode te peerde, gesonden met brieven aen Lubbert Turck, tot *Lith*, den hy gesocht hadde tot *Oss*, zoe die tydinge quam dat die Geldersche voer tblockhuis (op den *Ham*) laigen.

Item 14 Septembri, Ghysbrecht Dircxs gesonden tot *Gorichem* met brieven aen den Greeff van *Bueren*, tot *Gorichem* wesende, vanden innenemen ende devasteren van *Meghen*. Het innemen en vernielen van *Megen*, den Graaf van *Bueren* te *Gorinchem* berigt.

Item Ghysbrecht Dircxs, ten dage voirs. gesonden nae *Oyen* en *Dieghden* (*Dieden*), om henluyden den weet te doen, dat die Heeren deser stat inde naeme vanden Keyser zouden comen hullen (huldiging des Keizers, den Huldiging des Keizers-Hertogs door de ingezetenen van de heerlijkheden *Oijen* en *Dieden*.

eed van gehoorzaamheid en trouw afnemen) ende hen op die beenen brengen, tegen dat die Heeren comen zouden. Ende deden die huldinge opten 17[en] Septembri A°. 1528.

Stilstand van wapenen.

Item Jan van Heze (16 September), met brieven gereden tot *Oss* aen Lubbert Turck ende Anthonis Bykerck, Hooptman, als datse opte vianden nyet scedigen en zouden, zoe tbestant noch zess daigen verleenght was.

Aanval der Gelderschen op de schepen van oorlog omtrent *Well* in de *Maas* liggende.

Item Herman Reynders (17 September), byden Heeren gesonden tot *Engelen*, om twee of drie pleyten te scicken opten *Ham* nae tblockhuys; noch den selven gesonden tot *Engelen*, zoemen hier zeer hoerden schieten, omme te verneemenen waer dattet was.

Item ten selven daige (19 September), Frans Willemss gezonden tegen den avont opte scepen van oirloige, met loyen (kogels) om te schyeten, (schieten), zoo die vianden schutte geveerd hielden tegen die scepen.

Item ten selven daige, Jannen van Beest, ten bevele van de Heeren, gereeden naede scepen van oirloige, omtrent *Wel* liggende, die tegen die Gelders schuttegeveerd hielden, omme te weten hoet metten selven scepen was, ende bracht tydinge dat die Geldersche weder nae huis waren.

De Hoofdlieden Joachim van Heusden en Tack van *Empel* naar *Bokhoven* gezonden, omdat de vijand schutgevaarte met de schepen op den stroom hield.

Item Marten Arntss, bode te peerde, den 20[en] Septembri gesonden vanden Heeren tot *Empel*, by Joachim ende Tack, Hoeftluyden, met hueren knechten aldair liggende, dat zy trecken zoude nae *Buckhoven*, want die vianden hielden scutte geveerde tegen die scepen inden stroem.

Stilstand van wapenen gesloten en daarna, in afwachting van den te sluiten vrede, verlengd.

Den 25, 26, 27 en 28 September werden door de Regering van *'s Hertogenbosch* naar alle zijden boden uitgezonden, met brieven aan de Kapiteins en andere Bevelhebbers, te lande en op de schepen van oorlog, ten einde alle vijandelijkheden voorloopig te staken, omdat een stilstand van wapenen voor tien dagen gesloten was, welk bestand in afwachting der te sluiten vreden later verlengd werd.

Kapittel 61.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen en gelagen.

Daaronder komen schenkingen voor aan:

Voorname personen met wijnen en gelagen beschonken.

Den Joncker Dirk van Batenburg, Ritmeester.
Een Hertogin uit *Hongarijen*.
Twee Graven, genaamd de Rijngraven.
Den Jonker van Swartzenberg.
Den Graaf van Merode, Heer van Petershem.
Den Joncker Lubbert Turck, Heer van Hemert.

Dagvaard der Brabantsche en Hollandsche steden te *'s Hertogenbosch*, om met den Graaf van *Bueren* en andere Hoofdlieden over de beoorloging en onderwerping der Gelderschen te beraadslagen.

De gedeputeerden der steden *Antwerpen*, *Brussel*, *Leuven*, *Gouda*, *Schoonhoven*, *Dordrecht* en *Delft*, naar *'s Hertogenbosch* gezonden, om gezamentlijk met de Regering van *'s Hertogenbosch*, den Graaf van *Bueren* en andere Bevelhebbers, maatregelen te nemen tot het beoorlogen en in onderwerping brengen der Gelderschen.

Volgt op Kapittel 68.

Andere uitgaven van alderhande ijzerwerk.

Voor memorie is achter kapittel 68 gesteld, dat van het ijzerwerk en de nagels, met veel andere zaken in den oorlog tegen de Gelderschen gebruikt, door Hendrik van Deventer, als Penningmeester voor dezen oorlog, is verantwoording gegeven in zijne rekening daarvan ten Hove gedaan. Hendrik van Deventer doet als Penningmeester, in den oorlog tegen de Gelderschen, rekening aan den Hove.

Kapittel 72.

Uitgaven aan alderhande zaken.

Behalve de gewone uitgaven steeds in dit kapittel gebragt, worden daarin de volgende bijzondere gevonden.

Item voer 7 coerden, dairmen de schavotten mede gebrydeld ende gebonden heeft, inde feest vander nyeuwer tydinge der geboerten vanden jongen soen des Keysers. Feesten bij de geboorte eens zoons des Keizers.

Item, zoe nu eenen nyeuwen block opt Hynthamereynde geordineert is, aldair (gelyck in danderen) oick twee weeghmeesters zyn gestelt, te wetene Claes van Goch ende Willem van Roesmalen, betaelt hen voer nyeuwe schalen ende gewicht 32 st. In den nieuwen blok of wijk van het Hinthamereinde zoo als in de andere wijken, waagmeesters benoemd.

Item 7 Decembri, Jannen van Zambeeck, beveell hebbende om oighen int zeyll te hebbene van den hoep ende vergaderinghe der Geldersche, etc., bracht tydinge, datse metten hoep op veerden waeren, omme het blockhuys voir *Utrecht* te mineren, ende datse vanden Bisscop gevangen ende geslagen zyn, te drinckgelt gescenct 6 st. De Gelderschen voor het blokhuis te *Utrecht* gereed om het te ondermijnen, worden door des Bisschops volk geslagen en gevangen.

Item, alsoe bynnen deser stat gecomen is een Hertoginne vut *Hongeryen*, die haer man met tween zoenen vanden Turck gevangen is, hebbende van onsen Heer den Keyser zeker brieven van recomendatie, om huer behulpelick te wesene, tot lossinge van hueren voirs. man en zoenen, alsoe der selver gescenct, by advys vanden Heeren Scepenen, 6 Car. gul. Een Hertogin uit *Hongarijen* wier man en zonen door de Turken gevangen genomen zijn, reist rond om geldelijke hulp ter hunner lossing.

Item heeft men ten versuecke der selver Hertoginne, haer met haeren dienairen vut deser stat naerder *Grave*, met vier peerden geleyde gedaen, 4 Car. gul. Zij wordt op kosten der stad met vier paarden naar *Grave* gebragt.

Item den costeren van S[t]. Jans, die ten beveele deser stadt solemnelyck, in maniere van triumphe geluyt hebben opten Sondach 19 January, alsmen generael processie ginck, om der tydinge des accorts, gemaict tusschen den Paeus ende Keyser, 10 st. Concordaat tusschen den Paus en den Keizer gesloten. Generale processie met klokkengelui en klokkenbespeling daarom gehouden.

Item den beyerman (klokkenspeler) van savonts ende smorgens inder processie te beyeren, ter cause voirs., 4 st.

Item betaelt Adriaenen den boeckbynder, voir een Missael opten Raethuyse te besingen, 15 st. Een missaal voor de kapel in het raadhuis.

Item den selven Adriaenen voer een calfsvel, 4 st.

Item alsoe by accoirt der gedeputeerden vanden platten lande der meyeryen, versceydene ruyteren met hueren peerden tot versceydene tyden Logiesgelden der ruiterij binnen *'s Hertogenbosch* in bezetting.

bynnen deser stat gelogeert wesende, jerst gecomen des Sondaighs ante Michaelis, ende dair nae wederomme in meerderen getael in Januario, daerse gelegen hebben (want doirloige begonst) totten dordden dach van Aprilis, elcken by accoirt als boven, om beters wil, ende omdat die arme ondersaten deser meyeryen dair af te meer ontlast zouden wesen, betaelt sdaighs 1 st., belopende tsamen, nae declaratie van den rekeninghen dair af metten weerden ende weerdinnen bynnen deser stat gehouden, ende hen betaelt, die summe van 792 Ca. gul. 7 st.

De benden ruiterij der Graven van *Nassau* en van *Bueren*, gedurende dezen Gelderschen oorlog ter hulp naar de stad *'s Hertogenbosch* en de meijerij gezonden. Bevelen om de landweeren en sterkten op te maken, alsmede om monstering te houden.

Item meester Jan Lombaerts, wesende te *Bruessel* opte dachfaert int consent vanden 100,000 Car. gul., in Februario gedraigen, heeft verleeght ende gegeven Jorissen, den Secretaris des Greven van *Bueren*, Capiteyn Generael, omme inden quartier ende meyeryen der stadt vanden *Bossche*, ter defensien derselver te bescryven, die twee benden, te wetene des Greven van *Nassouwen* ende van *Bueren*, ende aldaer bevele te doene vanden landweeren ende forteressen te repareren ende monsteringe te doene, etc., voer vyf brieven 20 st.

Misgewaad en ander benoodigdheden tot de Mis, voor de kapel in het stadhuis, aangekocht.

Item betaelt voer een misgewaet, opt raethuys te besingen, te wetenen voer een autaer cleet 21 st., een langhe dweel 29 st., een corporael 10 st., een corporael cofferen 19 st., twee kelck buydels 4 st., drie snutteldoecken 5 st., twee kelck doecken 5 st., een teenen (tinnen) schottelken 7½ st.

De Bisschop van *Utrecht* verovert op de Gelderschen *Doorn* en *Amerongen*; de bezettingen worden afgemaakt.

Item 21 Marcy, betaelt eenre vrouwen, die alhier aende Heeren tydinge bracht, als dat die Bisscop van *Utrecht* af genomen hadde den Gelderschen *Doirn* ende *Ameronghen*, ende die selve dair op wesende al doersteken, 4 st.

Overwinning door het keizerlijke leger op dat der Franschen, in het koningrijk *Napels* behaald, waarbij de geheele Fransche armee verslagen en nedergelegd wordt.

Item 29 Marcy, eenen post alhier vutten Hove gesonden, met brieven, brengende certain tydinge als vander grooter victorien, die onze Heer God den Keyser verleend heeft op zyn vianden den Franchoyssen, die met alle huer macht getogen waren int coninckryck van *Neapels*, omme dat fortsselyck den Keyser af te nemen ende te occuperen, dwelck byde armeye des Keysers victorioselycken benoomen is, alsoe, dat die voirs. Franchoyssen int coninckryck voirs. wesende, aldair altesamen verslaigen ende nedergelegen zyn, gescent ten bevele vanden Heeren den selven bode, gelyck Gerit Sterck hem gehuert hadde, 6 Car. gul.

Klokken in de stads vestingtorens.

Item betaelt mr. Jasper, clockgieter, voer zess clocxkens, wegende 150 lib., die gehangen zyn rontomme in deser stat thoerens, tpont 3 st. vz. 22½ gul.

De weerbare mannen van 19 tot 70 jaren beschreven, om in tijden van vijandelijke aanvallen de stad te verdedigen.

Item betaelt Laurens van Sprangh, scryver inde scryfcamer, die ten bevele vanden Scepenen, alle de stadt doer, tallen huysen heeft wesen bescryven, alle die manspersonen van 19 jaeren tot 70 jairen, omme navolgende dien, zeker ordinantie tot bescermenisse deser stadt, dair op te makene, gevaceert dair inne 17 daigen, noch heeft dieselve 5 daigen onledich geweest ende gescreven versceydenen cedullen, ende die den geordineerden Capitteynen, inhoudende huer volck in alle straten geordineert,

gelevert, tsamen dair voer betaelt, nae taxatie der Heeren Scepenen, 7 Car. gul. 13 st.

Een man, te *Vucht* in ketenen geslagen, verbrand.

Item betaelt Arenden die smyt, voer drie kettenen, daer een moerdbrander tot *Vucht* aen gebrant is, noch een ketten aen die galge gebesinght ende negen crammen oick aldair gebesinght, tsamen 38 st.

Hasselt op Hemelvaartdag ingenomen.

Item 24 May, inder nacht, is tydingen vanden Greve van *Bueren*, tot *Gorichem* wesende, (gebragt) dat *Hasselt* op Ascensie dach ingenomen ende opgegeven is; deze tijdinge hebben gebragt enz.

Utrecht ingenomen.

Item 2ª July, den bode van *Dordrecht* die tydinghe bracht dat die stat van *Utrecht* innegenomen was 3 Ca. gul.

Harderwijk ingenomen.

Item alnoch opten selven dach, twee boden van den Greve van *Bueren*, brengende tydinge dat *Herderwyck* gewonnen ende innegenomen was, gegeven, etc.

Vrijstelling der burgers-kooplieden van *'s Hertogenbosch* van den honderdsten penning op alle koopwaren te *Neurenberg* geheven, waarvoor zij als geschenk, jaarlijks den waagmeester te *Neurenberg* plegtig en met muzijk moesten aanbieden een houten nap met een pont peper en een paar handschoenen.

Item, zoe die bourgeren van *Noerenberch* ende insgelycx ander vreemde coopluyden, der stat van *Noerenberch*, jaerlicx betaelen moeten van hueren coopmanscappen den hondertsten penninck, dair af die bourgeren deser stat aldaer converserende ende huer coopmanscappe doende, exempt ende vry zyn, mits betalende jaerlix den waeghmeester een houten nap met eenen pont pepers ende een paer hantschoen, die de bourgers deser stat, aldair huere coopmanscappe doende, gewoenlyck zyn betalende ende oipenbaerlyck metter stat pypers aldair den waeghmeester te leveren, dair af die pypers, nae ouder gewoente, voer hueren salaris hebben een gouden gulden. Ende zoe nu egeen coopluyden, bourgeren deser stadt, aldaer en zyn, die de voirs. propine betalen mochte, muchte dese stadt by absentie voirs. ende omissien ofte negligentien, die voirs. vryheyt ende exemptie aldaer verliesen, hebben dair omme die Wethouderen deser stadt gecommitteert eenen genoempt Jacop van Nulant, die de voirs. propine, om saicke voirs., tot *Noerenborch* betalen ende solemneelicken, alst gewoenlicken is, omtrent Bamisse naestcoemende doen sal, belopende tsamen $2^1/_2$ gouden gul. vz. $3^1/_2$ Ca. gul.

Stads rekenkamer in den huize *Roodenburg* op de Markt te *'s Hertogenbosch*.

Item betaelt Dircken die Wolf, op *Rodenborch*, vanden huyshueren des selven huys genoempt *Rodenborch*, dair die gecommitteerde met hueren adiuncten ender der stat notarissen met hueren dienaeren sitten ende converseren, tselve huys totten beweynde van hueren officie ende dienste, in oirbaer deser stat gebruyckende, alle saicken dien aengaende aldair hanterende, proffyten deser stat innende, die penningen ontfangende ende wederomme vutgevende, zoe die saicken huer officien ende dienst aengaende, dat heyschende zyn, voer die huering des voirs. huis van een jaer, te wetene van Remigy 27 incluys tot Remigy 28 excluys 18 Car. gul.

Vestingbouwmeesters in den laatsten Gelderschen oorlog, ter ondersteuning der zes gecommitteerden aangesteld.

Item den bouwmeesteren, te wetene Ambrosio vanden Hanenberch ende Hermanne Pelgrom Dircxz., by deser stat aengenomen, achtervolgende huer commissien, dair inne ende in behulpe der gecommitteerden ende mede inden costelycken ende lestigen oirloige voirs., grooten arbeyt ende nernsticheyt

hebben gedaen, ende alsoe voer hueren salaris nyet meer dan gewoenlycke is, elcken sjaers 50 Ph^s. gul. vz. 125 Car. gul.

Bier- en broodrekening voor de gravers aan stads vesten gewerkt hebbende.

Item voer die grevers, die bescreven zyn vanden dorpen alhier te comen graven, gescenct in byer ende broot, na alder gewoente, gehaelt tot Gerit van Esch, Kerstkens, Adriaen Mols, Janne van Erpe, wonende by de Coepoirt, tsamen gedragende ter somme van 11 Car. gul. 14 st. 3 oirt.

Kapittels 74—81.

Uitgaven door de de vestingbouwmeesters in den laatsten Gelderschen oorlog gedaan.

Uitgaven der bouwmeesters Ambrosius van den Hanenberch en Herman Pelgrom Dirkszoon met Zeger Jan Goijarts als hunnen adjunct, gedurende desen oorlog, in alle zaken de stad 's Hertogenbosch aangaande.

Deze uitgaven bestaan in aankoop van blaauwe Namenschen steen, gebakken steen, steenhouwers-, metselaars-, timmerlieden en loodwerkers werken, aankoop van hout en ijzer, enz., zoo tot versterking der stad *'s Hertogenbosch*, als voor de verdere voltooijing van het nieuwe bolwerk buiten de Hinthamerpoort, het maken van een nieuw werk aan de Coepoort (nu S^t. Janspoort) zijnde de fonderingen van den boog en de werf, waarmede de grootste kosten van de bruggen vervielen. Het herstellen van de lange brug te *Orthen*, van de waakhuizen of wachten aan de heilig Kruispoort (Binnenpoort), de Hinthamerpoort, enz., beloopende te zamen ruim 1060 gul.

De geheele uitgaaf was 76,759 Car. gul. 3 oirt. st. 5 miten.
" " ontvang " 66,867 " " 12 " " 20$^1/_2$ "
Nadeelig slot 9891 Car. gul. 8 st. 20$^1/_2$ mith.

N°. 35. Ingrosseerboek van St. Remeys 1528 tot St. Remeys 1529.

INGROSSEERBOEK DER REKENING VAN DE VIER GECOMMITTEERDEN DIRCK SCOERCOPS, DIRCX VAN CREIJELT, HENRICUS VAN BOXTEL EN JAN PIJNAPPELS, AAN WIEN WAREN TOEGEVOEGD HERMAN PELGROM DIRCXZOON EN AMBROSIUS VAN DEN HANENBERCH.

ONTVANGSTEN.

Voor zoo ver daarvan aanteekening in dit ingrosseerboek is gehouden.

Kapittel 1.

Ontvang van alderhande zaken.

De pui voor het raadhuis verhuurd aan Adriaen Roelofs den boek- en plaatverkooper.

Item Adriaen Roelofs, ter causen vander loyven voer traethuys, die huer verschenen Bamisse 29, 2 calfsvellen ende noch voer die selve jaer hüer 5 Ca. gul.

Kapittels 2 *en* 3.

Ontvangsten wegens verkochte lijfrenten op één en twee lijven, tegen den penning 8 en 10, om met de opbrengst te helpen voorzien in de groote kosten van den oorlog met Gelderland.

Verkochte lijfrenten, om uit de opbrengst daarvan te voorzien in de oorlogskosten.

Onder die in kapittel 2 komen voor 4 lijfrenten, ieder op één lijf, groot 4 gul., ten lijven der kinderen van Willem Raess en Geertrui zijne huisvrouw, aen ieder van hen geloeft, ter cause van alsulcken erffnisse als men tot behoeff deser stat afgenomen heeft van den camp wylen Claes Coenen, te weten den dyck off den wech over die nyeuwe brugge opten Papenhuls ende ter cause vander erve van den clevercamp genomen, streckende vander volregat langs de stat mueren tot Wygaets erve toe.

De weg van den Papenhulst bij het Casino tot aan de vestingwal, alsmede den weg van daar tot aan de groote Hekel door de stad *'s Hertogenbosch* in eigendom verkregen.

Kapittel 4.

Ontvang van verkochte erflosrenten tegen den penning 20.

Aan de conventen der Minderbroeders te *Nuyss* en te *Keulen* werden, aan het 1ste 70 en aan het 2de 56 Ca. gul. verkocht, onder de daarvan gemaakte aanteekening komt de volgende munt evaluatie voor.

Verkochte erflosrenten.

Nota. Te lossen deze 56 Ca. gul. int geheel metter somme van acht hondert gouden overlensche Kuervorster gul., goet van goude ende gerecht van gewichte, ofte met andere gouden penningen, nae deser tegenwoirdiger valuatien gevalueert, quonstituerende ende makende die somme van 800 gouden Koervorster gul., te wetenen: den gouden gul. tot 28 st., den Philips. gul. tot 25 st., den Andries gul. tot 29 st., den Car. gul. tot 20 st., den halven gouden reael, diemen nu tegenwoirdelyc munt tot 30 st., den geheel reael van dien tot drie Karolis gul., ende alle andere gouden penningen naeder selver valuatien (26 November 1528.)

Evaluatie van munten.

UITGAVEN.

Kapittel 1.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten van Brabant en in andere der stads zaken en van die harer meijerij uitgezonden.

De afgevaardigden en Commissarissen waren:

Afgevaardigden ten Hove, ter Statenvergadering en in andere commissien.

Jan van Kessel, Schout van *Boxtel.*
Mr. Jan Lombarts, Secretaris van *'s Hertogenbosch.*
Mr. Marten de Greve, Secretaris van id.
Mattijs Lamberts Stoeterss, Schepen id.
Hendrik van Deventer, Raad der stad id.
Evert van Amerzoije, Schout van *Peelland.*
Adriaan Voss.
Goijart van der Graft.

Jan de Bever.
Mr. Hendrik van den Eynde.
Mr. Dirk de Borchgrave, Schepen van *'s Hertogenbosch.*
Willem van Oss, Schepen van id.
Gosewinus van der Stegen.

Omtrent de handelingen der afgevaardigden en gecommitteerden, komt in dit kapittel onder anderen voor:

Commissie naar den Hove om teruggave te bekomen van de door de stad *'s Hertogenbosch* en hare meijerij voorgeschoten oorlogskosten. Dagvaart der Staten te *Mechelen.*

28 Nov. 1528. Mathys Lamberts Stoeterss, Schepen, Herick van Deventer, Raetsman ende Mr. Marten die Greve, Secretaris, gereyst nae *Antwerpen* ende voirts naeden Hove, om te vervolgen diverse saken ende bysunder om gerenbourseert te wesene vander penningen, by de stat ende meyerie inden lesten oirloige van *Gelre* verschoeten, oick om die dachvairt, tot *Mechelen* bescreven was, te bewaeren, dair omme gevaceert elck 26 daigen.

Nader verzoek tot terugbekoming dier oorlogskosten. Dagvaart der Staten te *Brussel.*

Item des Maendaigh nae beloken Paesschen (1529) is Meester Marten die Greve alleen gereyst nae *Bruessel*, om voirts te solliciteren die brieven ende het besceydt vander appointemente, gemaict tusschen den Keyser ende deser stat ende meyerye, aengaende den verschoten penningen byder stat ende meyerye, inden lesten oirloige opgebracht ende betaelt ende voirts deynde ende slot vander dachfaert te maken.

Dagvaart der Staten van *Brabant* te *Brussel.* Bede van 200,000 kroonen.

Item 10a Meye, zyn Willemen van Oss, Henrick van Deventer, Scepenen ende Mr. Marten die Greve, Secretaris, gereyst nae *Bruessel*, opte dachfaert aldair bescreven, om te aenhoeren de propositie van zeker commissarissen vanden Keyser vuyt *Spaengien* gecomen, gedaen, ende was den heyssche van 200,000 croonen tot termynen, tot behoeff des Keysers, in hulpe zynre voyagien te betalen.

Commissie naar *Brussel* om van de Regentes onderscheidene zaken te verzoeken, de lossing der stad en meijerij van *'s Hertogenbosch*, om om een goed Officier als Hoogschout te hebben, etc.

Item 10a Septembri, zyn Meester Goessen van der Stegen, Scepen ende Mr. Marten die Greve voirs. gereyst nae *Bruessel*, omme diverse saken byde drie Leden gesloeten, ende aen myn genediger Vrouwe te impetreren, als vander lossinge der stat ende lande van *Ravesteyn*, om eenen goeden Officier ende Hoichscouteth, tot proffyt vander stat ende meyerie, voirts te hebbene, etc., ende noch diverse ander saken, ende want hen aldair wesende ende inde voirs. saken gedaen hebbende, soe vele als nae gelegenheyt vander tyde hem moigelyck was te doene, de Heeren Scepenen hen sonden die dachvairt brieven ende ordineerden (die dagvart te bewaeren) die welcke naederhant, overmits der nyeuwer sieckten die in alle steden doen gecomen was, vutgestelt ende gecontinueert was, mits denwelcken zy gevaceert hebben, etc.

Dagvaart der Staten uitgesteld om de nieuwe ziekte die in alle steden was uitgebroken.

Kapittel 3.

Uitgaven aan bodenloon.

Behalve de boden aan de gedeputeerden ten Hove, ter Staten van *Brabant* en in andere commissien, als gewoonlijk, komt in dit kapittel ook het volgende voor:

Jonkheer Mr. Dirk

2a Octobri. Inden jersten, Arende die Jonger, dyenaer vander groender

roye, gesonden, vanden nyeuwen Scepenen die geeydt waeren, tot Meester Diercken die Borchgreef, dien hy socht ende vant tot *Oisterwyck* ende den Heer van Druenen, dien hy vant tot *Huesden*, dat zy comen zouden, doende huer eeden van hueren scepenstoel, zoe zy Scepenen geordineert zyn dit tegenwoirdich jaer.

de Borchgrave en de Heer van Druenen Schepenen gekozen, uitgenoodigd den Schepenstoel te aanvaarden.

3ª Octobris. Item Jan van Heze, gesonden met brieven aende scepe van oirloige tot *Empel*, aen Joachim van Huesden ende tot *Amerzoye* aen Tack, Hooftman, als datse noch totten 6ᵉⁿ dach deser maent egeen exploeten doen en souden, soe tbestant oft obstruering vanden oirloige verlengt was.

Het bestand met de Gelderschen verlengd.

Van 5—14 October werden allerwege boden aan de Hoofdlieden gezonden, met brieven, houdende kennisgeving, dat de vrede tuschen den Keizer-Hertog en den Heer van *Gelder* gesloten was, met bevel om de vijandelijkheden te staken, het krijgsvolk af te monsteren en uiteen te doen gaan.

Vrede tusschen den Keizer-Hertog van *Brabant* en den Heer van *Gelder* gesloten.

Den 16 October gingen boden uit *'s Hertogenbosch* naar het kwartier van *Maasland*, aan alle dorpen langs den maaskant, die met de Gelderschen brandschatting verdongen hadden, met last om, indien het door hen te betalen nog niet geheel voldaan was, dat dan het nog ontbrekende, ingevolge het vredestraktaat niet zou voldaan worden vóór dat door hen daarover met de Regering van *'s Hertogenbosch* gesproken was.

Brieven naar den maaskant om, ter opvolging van het vredestraktaat, de niet geheel betaalde brandschatting aan de Gelderschen niet te voldoen vóór dat hier over met de Regering van *'s Hertogenbosch* gesproken was.

Den 21 werd almede een bode gezonden aan de Spanjaarden te *Westelbeers* gelegerd, met brieven houdende uitnoodiging om de meijerij te verlaten, aangezien de vrede gesloten was, waaraan zij voldeden.

Uitnoodiging aan de Spanjaards, te *Westelbeers* gelegen, om de meijerij te verlaten.

Kapittel 6.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen en gelagen.

Daaronder komen schenkingen voor aan:

Schenkingen van wijnen en gelagen.

Den Graaf van OverEmde.

Maarten van Rossem op Allerkinderendag (1528), toen hij zich met den Gelderschen Raad binnen *'s Hertogenbosch* bevond.

Item 11 Julij (1529), Jonckeren JANNEN ENDE MARTEN VAN ROSSEM, (*) metter benden des Heeren van *Gelre* alhier bynnen der stat wesende, om nae *Brabant* metter selver bende te ryden, geschoncken metten anderen Hoeffluyden, dairby wesende, 20 deser stat stoopen wyns.

Aan de Jonkers Jan en Maarten van Rossem en andere Hoofdlieden, met de benden van den Heer van *Gelder* te *'s Hertogenbosch* zijnde, 20 stoopen wijn geschonken.

Item op Woensdag post Dionisy, den Coninck van *Deenmarcken*, alhier wesende, geschenct 24 quarte wyns.

Aan den Koning van *Denemarken* 24 kwarten wijn.

Kapittel 15.

Uitgaven aan alderhande zaken.

Behalve de gewone, steeds in dit kapittel voorkomende zaken, worden daarin de volgende aangetroffen:

(*) Waar van dezen bekenden krijgsman in de rekeningen gesproken is, wordt hij enkele malen van *Rossum* genoemd. Het dorp *Rossem*, waarvan hij zijnen naam ontleende, komt daarin meestal als *Rossum* voor.

Tijding van het tusschen den Keizer en den Heer van *Gelder*, te *Gorinchem* gesloten vredestraktaat, outvangen.

Item den diener des Heeren van *Buckhoven*, die vuyt bevelen des Greven van *Bueren* ende *Hoichstraten*, tot *Gorichem* wesende, den 6 Octobris (1528) brocht den peys getracteert tusschen de Keyserlicke Ma. ende den Heer van *Gelre*, vuyt bevele vanden Heere gesconcken 6 Car. gul.

Afrekening met Jonker Lubert Turk, Heer van *Hemert*, wegens de bezetting van het huis te *Hemert*, tijdens den oorlog met *Gelderland*.

Item 7 Augusty, doer bevelen vanden Wethouderen betaelt Lubert Turck, Heer van *Hemart*, 100 gouden guldens, wesende der stats porcie inde 400 guldens, ende dit ter cause van soldye van 10 knechten die hy, ten bevele vanden Hove, durende den tyt vanden lesten oirloige van *Gelre*, op *Hemart* gehouden heeft.

Algemeene vrede tusschen den Keizer en den Koning van *Frankrijk* gesloten.

Item zoe ten bevele van myner Vrouwe, deser stat, als hoeft vander meyerye, ter eere sKeysers, op Sinte Barthus dach (24 Augustus 1529), om den generalen peys, tusschen den Keyser ende Coninck *Vranckryckx* gemaict, gevuert heeft, dair toe gebruyct 29 peecktonne, elck tonne 1 brasdienier, etc.

N°. 36. **Rekening van St. Remeys 1529 tot St. Remeys 1530.**

REKENING VAN WILLEM VAN OSS, DIRCX JANNEN ARNTS EEGENS ALIAS SCOERCOP, DIRCX VAN CREYELT, JACOP COELBORNER, DIRCX VAN WYCK ENDE JAN VIGHE, ALS 9de ZES GECOMMITTEERDEN TOTTEN REGIMENTE, BEWEYNDE ENDE POLYTIEN DER STAT, AENGESTELT VOOR ÉÉN JAER.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, accijnsen en andere belastingen, als in voorgaande rekening.

Kapittel 2.

Andere ontvangsten, komende van andere stads groote accijnsen, niet verpacht maar door de stad, door middel van daartoe gestelde ambtenaren, ontvangen.

Ontvangst van groote accijnsen, niet verpacht, maar door de Regering bij collecte geheven.

In dit kapittel worden verantwoord de ontvangsten der accijnsen op het bier, den wijn, den azijn, het maalgeld, van den accijns op het versterf lateraliter off van bezyden op yemanden, te wetene by succesie, besetsele ofte anderssins in diere manieren gedevolveert ofte aengecomen ende vanden assynsen van (den) 60en penninck, comende vanden coepen ende vercoepen, overgeven, alieneren oft transporteren der erflyker gueden.

De Regering van *'s Hertogenbosch* bepaalt of zet de prijzen

Daarin komt de volgende noot voor: Item alsoe in tyde deser rekeningh, die wynen, overmits den quaden wass, in coepe boven groetelyck opnamen,

1530.

in alsulcker vuegen, dat die wynteppers alhier huer kelderen toesloeten, ende op redelycken pryse, soe die Heeren Scepenen dien geset hadden nyet en wouden tappen, mits den welcken dese stat in hueren wyn assyns groetelyck vercort waert; soe hebben die Scepenen den gecommitteerden deser stat bevele gedaen ende versocht, dat zy scicken souden tot *Coelen*, aen Jannen van Duytsche of yemanden anders, om voer deser stat een zekere quantiteyt van wynen te coepen ende alhier te seynden, soe hebben die voirs. gecommitteerden aen Jannen van Duytsch gescreven, die in diverse reysen, in tyden deser rekeningh alhier heeft gesonden zeker quantiteyten van wynen, tot 29 voeder 2 aemen 16 fierdel, gedraegende dair van den incoep, soe deen meer ende dander minder, tsamen gerekent beloept 1523 Ca. gul. 16 st., noch van oncosten dairop gegaen, jerst van vrachten, de voeder 7 gul. 10 st., maict 220 gul. 15½ st., den boey voer aencoep, van vier reysen 13 gul. 10 st., van den wyn te kelderen betaelt 4 gul. 9 st. ende Amelisse van Ampstel, die de voirs. wynen onder die Gaffel inder stat kelderen heeft getapt, van elcken voeder te tappen betaelt 3½ gul., maict 103 gul. 2 st. vz. dit tsamen 1865 gul. 12½ st.; ende zyn die voirs. wynen getapt ten prise den pot 2½ st., maict dair van den ontfanck 2208 gul., ende alsoe affgetoigen die voirs. 1865 gul. 12½ st., blyft in de plaetse vanden vierden penninck, voer den chyns alleen alhier ontfangen 342 Car. gul. 7½ st.

waarvoor de wijnen moeten worden verkocht, om dat door het slechte wijnjaar de wijnen bij de wijnhandelaars tot te hooge prijzen werden gesteld. De wijnhandelaars sluiten daarop hunne kelders en de Regering, om daarin en ook om het te kort voor den wijnaccijns te voorzien, doet voor hare rekening te *Keulen* wijnen koopen en te *'sHertogenbosch* aan gezette prijzen verkoopen.

Kapittels 8 *en* 9.

Ontvang komende van lijfrenten op één lijf, door de stad verkocht, om met de penningen daarvoor ontvangen, den kelder onder het raadhuis en eene nieuwe pui of hooge voorstoep vóór het raadhuis te doen maken, met meer andere reparatien, soo boven als beneden aan dat raadhuis te doen, en ook om daaruit te kunnen voldoen de aan den Keizer-Hertog toegestane bede.

Verkoop van lijfrenten om met de gelden daarvan komende, den kelder onder het stadhuis, eene nieuwe voorpui aan het stadhuis en meer andere werken te doen maken.

In het geheel werden tegen den penning 10 aan 5 lijfrenteniers renten bezegeld tot een bedrag van 83 Ca. gul. sjaars, voor eene som van 835 Car. gul.

En tegen den penning 9 aan 87 personen, tot een bedrag van 547 Car. gul. 10 st., voor eene som van 4927 Car. gul. 10 st.

Kapittel 10.

Ontvang van alderhande saken.

Behalve de gewone en andere posten, steeds in dit kapittel voorkomende of reeds vermeld, wordt hier aangetroffen.

Item van Henrick van Ophoeven, van een kempken lants by de langhe brugh *tOrthen*, byhem gehuert, ontfangen 25 st.

Land te *Orthen* eigendom der stad.

De geheele ontvangst was 43,970 Car. gul. 8 st. 8 mit. 1 q^te^.

UITGAVEN.

De kapittels als gewoon gebragt, die geene bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

De lijf-, erf- en losrenten, zijn in deze wederom aan het hoofd der rekening gebragt en vervat in 76 kapittels.

Kapittel 81.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Gezwoornen, Raadsheeren, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten van Brabant en in andere stads zaken en van die harer meijerij uitgezonden.

Afgevaardigden ten Hove, ter Staten van *Brabant* en in andere commissien.

De afgevaardigden en Commissarissen waren:
Jan van Brecht, Schepen.
Mr. Marten de Greve, Secretaris.
Goijart Tingnagell.
Gijsbert Pels, Schepen.
Willem van Oss, gezworen.
Jan de Bever, Raadsheer.
Jan van Kessel, Schout van *Boxtel.*
Everart van Amerzoije, Schout van *Peelland.*
Jan Arentszoon van Vladeracken, Raadsheer.
Klaas Strick.
Daniel van Vlierden.
Peter van Balen, Rentmeester.
Goijart van Middegael, Schepen.
Mathijs Lambertss Stooters, gezworen.
Wouter van Lith.
Huygeman Tingnagel.
Mr. Jan Lombaerts, Secretaris.
Herman van Deventer, Schepen.
Jacob van Heel, Schepen.
Dirk de Wolf, gecommitteerd schrijver.

Omtrent de handelingen der Staten van *Brabant* en der afgevaardigden in verschillende zaken, komt in dit kapittel onder anderen het volgende voor:

Dagvaart der Staten van *Brabant* te *Brussel.*

In den jersten, 9a Novembris, zyn Jan van Brecht, Schepene ende Mr. Marten die Greve, Secretaris, vut ordinantie deser stat, gereyst nae *Bruessele*, omme te aenhoeren die propositie vander dachfaert van *Brabant*, binnen die voirs. stat bescreven. Ende omme te aenhoren die opinie vanden Prelaten ende Edelen, nae ouder costumen. Ende, want die selve propositie gedaen wesende, de Prelaten ende Edelen bevynden, dat den lande van *Brabant* daigelix afgenomen worden diversche huer privilegien, inde incoompste byden Hertoigh van *Brabant* besworeen, den drien Staiten bynnen der stat van *Loeven*, nyet onderhouden noch achtervolght en wordden, ende bysonder datmen in meyningen was, te *Mechelen* een *generael Parlement* te leggen

Op de propositie daarin gedaan, maken de Staten zwarigheid die in overweging te nemen, omdat zij bevonden, dat het land van *Brabant* dagelijks onderscheidene privilegien werden ontnomen, bijzonder, omdat men voornemens was te

ende dlant van *Brabant* dair onder oick te begrypen ende appellabel te maken. Soe hebben die Staiten, ende bysonder die Prelaten ende gedeputeerden overdraighen ende tsamen gesloten, inder materie vander voirs. propositie, nyet te procederen, zonder jerst opte voirs. ende diverse ander doleantien ende gebreecken behoerlycke provisie ende remedie te hebben, die welcke zy tot dien eynde overgegeven hebben, by maniere van supplicatien, staedts gewyze mynre Vrouwe Regent, etc. Ter cause vanden welcken alzulcken zwaricheyden, woerden ende weder woerden, antwoirdt replycke, duplycke ende ander scriftelycke altricatien geschiet zyn aen allen zyden, dat ter cause van dien, ende oick mits die groeter zwaricheyt, die de Staiten bevonden inde materie, principael den grooten heysch aengaende, dat jerst des Maendaighs savonts voer Kersmis dese dachfaert ontkommert was ende die voirscreven gedeputeerden jerst opten Kers avont thuys gecomen ende hebben alsoe elcke gevaceert 46 daigen, sdaighs een croen, als boven verclaert, vz. tsamen 110 Car. gul. 8 st.

Mechelen een generaal Parlement daar te stellen en daaronder ook het land van *Brabant* te begrijpen.
Bezwaarschrift aan de Hertogin-Regentes ingeleverd, waarbij werd te kennen gegeven dat vóór het herstel dier grieven de Staten de gedane propositie niet in overweging zouden nemen.

De adressen over der Staten grieven duurden voort in de Statenvergaderingen van Januarij en Maart 1530, zoo als bij verdere noten blijkt.

Item zyn, ter ordinantie der Wethouderen deser stat, in Meerte, Jan Arntss van Vladeracken, Raitsman, Claes Strick, Daniel van Vlierden ende die casteleyn van *Empel* gereyst naeden maescant, om metten Drossaet van *Megen* te convoceren ende een goede ordinantie te maken metten Heemraiden, hoe ende in wat manieren men ten prouffyte van den lande, nu ende voer toecomende tyden, den maesdyck aldair doer gebroicken wesende, aldair gevueglixt sal moigen maken, ende voirts op sghoens desmen ter conservatien vanden selven dyck zal moeten doen ende ordineren, dairom Jan Aertsse gevaceert heeft, etc.

Commissie uit de Regering van *'s Hertogenbosch* en den Kastelijn van *Empel* naar den maaskant, om met den Drossaard van *Megen* te spreken en met de Heemraden te overwegen hoe men toen en voor het toekomende den doorgebroken maasdijk zou maken en daarop eene goede ordonnantie stellen.

Item 5ª Aprilis zyn Ghysbrecht Pels, Jan die Bever ende Mr. Marten voirs., gereyst te *Mechelen* opter dachfaert, om aldaer een slot te maken opte voirs. doliancien ende peticien van den beeden, dair op ter selver tyt geaccordeert ende een slott gemaickt waerdt ende opten 13en Aprillis Anno 29, voer Paesschen geconsenteert waert, die beede van 150,000 Carolis gul. in twee termynen te betalen, te wetene St. Jansmisse ende Kersmisse Anno 30, beyde doen naestcomende, gevaceert, etc.

Dagvaart der Staten te *Mechelen*.
Vervolg op het voorgaande.

Bede van 150,000 Car. gul. toegestaan.

Item 21 May, Mr. Jan Lombarts, Secretaris deser stadt, ter ordinantie vanden Wethouderen, gereyst inder meyerye, metten brieven vander vercoften renten by deser stat ende meyerye, inder betalinge huerer porcyen der beden vanden 240,000 Car. gul. vercoft; ende by deser stat besegelt, om die selve brieven oick byden steden ende vryheyden deser meyerye te doen bezegelen, gelyck dat byder stat ende meyerye overdraigen was, gevaceert, etc.

Bezegeling der uitgegeven rentebrieven, ter betaling van het gedeelte der stad en hare meijerij in eene bede van 240,000 Car. gul.

Item 19 Juny, Herman van Deventher, Scepene ende Marten voirs., tot *Mechelen* gereyst opte dachfaert, gehouden aengaende die reformatie vanden Raide van *Brabant*. Item opte gratuiteyt van myn Vrouwe Regente,

Dagvaart te *Mechelen*, aangaande de reformatie van den Raad van *Brabant* en het geschil met de

1530.

Geestelijkheid die de Gods- en gasthuizen in de geestelijke beden wilden doen betalen, hoezeer zij reeds hun aandeel in wereldlijke beden betaalden.

Afdoening der reformatie van den Raad van *Brabant*.

etc. Ende insgelycx om neder te leggen de questien vanden heylighen gheesten gasthuys ende ander *pialoca*, tegen de Clerckgie van *Luydick*, gevaceert, etc.

Item 27 July, Herman ende Mr. Marten voirs. gereyst opte dachfaert vanden Staiten van *Brabant* tot *Mechelen*, die aldair vergadert waren om een slot te maken opt stucke vander reformatien vanden Raide van *Brabant* dwelck oik opte selve dachfaert geeyndt ende gesloeten is geweest, etc.

Kapittel 82.

Uitgaven aan bodenloon.

Behalve de boden aan gedeputeerden ten Hove, ter Staten van *Brabant* en in andere commissien als gewoon, komt in dit kapittel het volgende voor:

De kooplieden van *Gorinchem* verzetten zich tegen de betaling van den accijns op de smout.

Item 10 Novembr, Frans Janss gesonden met deser stat brieven aenden Heer van *Buckhoven*, tot *Gorcum* Stathouder ende Casteleyn, aengaende den smaut assyns, dair inne die van *Gorichem* hem wedespennich maickten.

Schepenen van *Oss* naar *'sHertogenbosch* opgeroepen om te te spreken over de sluis te *Macharen*.

Item 18 November, Thoenis van Zoemeren met brieven deser stat gesonden tot *Oss*, aen de Scepenen aldair, om alhier by die Wethouderen deser stat te comen ende vander sluysse tot *Macharen* te communiceren.

Boden aan den Drossaard, de Regering en nageburen van *Megen*, aangaande de sluis te *Tephelen*.

Item 11 Decembris, Thoenis van Zoemeren van den Wethouderen gesonden tot *Megen*, aenden Drossaet, Rentmeesteren, bourgeren ende naebueren aldair, aengaende der sluyssen te *Tephelen*.

Brief aan den Schout van *Maasland* aangaande den te *Lithoijen* doorgebroken dijk.

Item 21 February, die voirs. Ghysbrecht met deser stat brieven gesonden aenden Scouteth van *Maeslant*, aengaende den dyck van *Littoyen*, die nu doer gebroken is, dat hy alhier by de Heeren comen zoude.

Plakaat der stad *'s Hertogenbosch* aan de dorpen *Rosmalen*, *Nuland*, *Geffen* en *Oss*, om mannen naar *Lithoijen* te zenden tot herstel van den doorgebroken dijk.

Item 22 February, Frans van Eyndhouts met een oipen placaet gesonden tot *Roesmalen*, *Nulant*, *Geffen* ende *Oss*, omme vut elck van hueren dorpe een zeker getal van mannen te scicken tot *Littoyen* opten doer gebroken dyck, omme die rueckeloes toe te leggen ende te bestellen, ende alsoe vordder scaidde, die by gebrecke van dien, den gemeynen lande aldair zouden moigen overcomen, te scutten.

Idem aan *Empel* en andere gemeenten langs den maaskant.

Item Frans Willems, alsoe met oipenen brieven gesonden tot *Empel*, *Alem*, *Maren*, *Kessel*, *Littoyen* ende *Tephelen*, om insgelycx elck een zeker getal van mannen te scicken opten doergebroken dyck.

Besloten brieven aan de Heemraden te *Empel* en *Oss*, aan den Schout van *Maasland* en te *Lith* en *Lithoijen* aan de Heemraden en nageburen, om de weder toebeslagen dijk goed te onderhouden.

Item prima Marti, Ghysbrecht Diricxs met drien besloten brieven gesonden, te wetene tot *Empel* aende Heemraiden, tot *Oss* aende Heemraiden ende den Scouteth van *Maeslant* ende tot *Lith* ende *Littoyen*, aende Heemraiden ende gemeyn naebueren, omme met ernst den doer gebroken dyck, die weder toebeslaigen was, te bewairen, op dat zy van scaide (die by huer versuymenisse zouden moigen geboeren), verhuedt zouden blyven.

Commissie ten Hove om voorziening tegen de executie door de Geestelijkheid inge-

Item 16 Marti, Dircken voirs. gesonden vanden Heeren tot *Mechelen*, dair die gedeputeerden waeren, omme provisie vutten Hove te solliciteren tegen alsulcker executie, als Bernt die duerweerder pretendeerde te willen

doen in de guede vanden gasthuysen ende heilichgeesthuysen, omme metten geestelicheyt te contribueeren inde 12,000 gul. 1530. steld tegen de Gods- en gasthuizen.

Item 23 Aprilis, Arnt Loyen, in *Maeslant* en andere bodens inde kwartieren van *Oisterwyk*, *Kempenland* ende *Pedelland*, met eenen placaet aende kerckmeesteren, heylichgeestmeesteren ende gasthuysmeesteren gesonden, dat zy, den appointemente achtervolgende, ten Hove gegeven aengaende die contributie inde 12,000 opter geestelicheyt gezet, overbrengen zoude die specificatie der gueden, dair aff zy respective administratie hebben, welcke geadmortizeert zyn off nyet. Plakaten aan de kerk-, heilige geest- en gasthuismeesters, in de 4 kwartieren der meijerij, houdende, dat zij ingevolge apointement van den Hove, ter zake voors. opgave van hunne eigendommen moeten doen.

Item 26 May, Ghysbrecht voirs., met een oipen placaet gesonden tot *Lith* ende *Littoyen*, dat zy huer afterdycken (achterdyken), soe die in wanwerck laigen, repareren ende opmaken zouden. Plakaat aan *Lith* en *Lithoijen*, houdende last om hunne achterdijken op te maken.

Item 4^a^ Septembri, Corst van Munster gesonden ter ordinantie van de Heeren Scepenen tot *Loeven*, *Bruessel* ende *Antwerpen*, met beslotene brieven, omme te verheyschen van die voirs. steden, hoe zy hen hebben zouden inde coompste ende int willecoem heyten des Heeren van *Nassouwe*, omme, zoe dese stat ende meyerye zulcken personage groetelycken behoevende is, nae onser qualiteyten oick te doene. Boden naar *Leuven*, *Brussel* en *Antwerpen*, om te vernemen hoe die steden, bij zijnen intogt, den Graaf van *Nassau* zouden ontvangen en welkom heeten.

Item 7 Septembris, Thoenis van Zoemeren met brieven gesonden tot *Rosendael*, aen m^r^. Peteren, urewerckmeker, omme alhier te comen ende het uregewerck, dwelck hy aengenomen hadde opten raethuys alhier te stellen, te leveren, goetz tyts, zoe hy geloeft hadde, of men zoude dit eenen anderen laten maken. M^r^. Peter . . . . . den uurwerkmaker te *Rosendaal*, aannemer van het uurwerk op den stadhuistoren te *'sHertogenbosch*.

Item 25 Septembris, Herman Reyners gesonden met oipen placaet aen versceyden dorpen in *Maeslant*, om die dycken, aldair in wanwerck liggende, te repareren. Plakaat aan onderscheidene dorpen in *Maasland*, om hunne beschadigde dijken op te maken.

Kapittel 88.

Uitgaven aan timmerwerken.

Item inde weke post Mathei Apli., Dirck voirs. 1 dach met zyn anderde aende watermoelen ende noch vyf daigen Dirck voirs. aenden waigen vanden Rethoryzynen (gewerkt.) De wagen der Rederijkers van *'s Hertogenbosch* voor stads rekening gemaakt.

Volgen noch andere betaalde dagloonen aan den wagen der Rederijkers, aan den watermolen, de dijken en bruggen buiten de poorten, door het hooge water beschadigd of weggespoeld. Herstel van dijken en bruggen, door het hooge water beschadigd of weg gespoeld.

Kapittel 90.

Uitgaven aan alderhande ijzerwerk.

Item Willem die smyt, op vrancken hofstat, aende Retoryckers waigen zeker yserwerck gemaickt, jerst 38 lib. ysers, tpont $2^1/_2$ oirt., noch 7 st. van die manen te bynden, $4^1/_2$ st. van 9 drachbanden, $5^1/_2$ st. van 2 banden, 1 st. van eenen bout, een blanck van eenen haeck inde dyssel ende 1 st. van 4 leynssen vz. tsamen $43^1/_2$ st. IJzerwerk aan dien wagen gebruikt.

Kapittel 92.

Uitgaven aan arbeiders of werklieden.

Herstel van dijken, sluizen en wegen, te *Hintham*, *Vucht* en *Orthen*, alsmede in en buiten de stad *'sHertogenbosch* door het hooge water beschadigd.

Item inde weke Mathei, Aposteli, Wouter Peters 4 daigen, Gielis Wouterss 5 daigen, tot *Hyntham* aenden Baers, tgat dat byden grooten water geschoert was, toegemaickt.

Item 28 Marcy heeft men begonnen te repareren die dycken ende straten buyten Pickepoirte (de Vuchterpoort), buyten sboems, etc., alsoe Dries die Coster gediend met zynen knecht zes daigen, enz.

Volgen nog een aantal dier betaalde werkloonen aan verschillende personen tot herstel der gemelde dijken en straten, aan die buiten de Hinthamerpoort en te *Orthen*, der bruggen en sluizen, zoo wel binnen de stad als daar buiten gewerkt hebbende.

Kapittel 93.

Uitgaven voor schenkingen of vereeringen van wijnen en gelagen, aan onderscheidene Heeren, Prelaten, Edelen, Jonkers, steden, gedeputeerden en andere goede mannen, binnen de stad gekomen.

Schenkingen van wijnen en gelagen aan voorname personen.

Onder de voornaamste personen, die met wijnen of gelagen vereerd werden, waren dit jaar:

Mr. Adolph van der Noot, Raad des Keizers in den Hove, te *Brussel.*

De Jonker van Vernenborch.

Commissie van *Dordrecht* en *'s Hertogenbosch* naar *Roermond*, aangaande een te maken verdrag voor den handel in vlothout, leijen, enz., van boven de *Maas* afkomende. Die Commissie een gelag ter Gaffelkamer geschonken.

Item 26 January, doen die Heeren van *Dordrecht* alhier waren, reysende nae *Rueremunde*, dair die gedeputeerde deser stat mede reysden, aengaende der reformatien vander coopmanscappe vanden vluthout, leyden, (vlothout, leijen), etc., der *Mazen* neder comende, die selve Heere van *Dordrecht* genoedt opte Gaffel, hen gescenct een gelaigh beloopende 5 Car. gul. $8^1/_2$ st.

De Hofmeester van den Graaf van Megen.

De Graven van den Berg en van Bueren.

De Heeren van *Nijmegen.*

De weduwe van Momorancy.

De Vrouwe van Bueren.

De Abt der Abdij van *Postel.*

De Abt van *St. Geertruiden.*

De Abt van *Berne.*

De Minister en de Visitateur der Clarissen.

De Graaf en de Jonker van Bueren.

Kapittel 94.

Gagie of toelagen aan de Schuttergilden.

Uitgaven voor gagien of toelagen door stads Regering aan de Schuttergilden toegestaan.

Volgens die uitgaven was:

Het Gilde van den Ouden Voetboog sterck 80 schutters.
Van de Cloveniers 80 "
Van den Handboog 60 "
En had ieder schutter in het jaar 31 st. gage.
Het Gilde van den Jongen Voetboog wordt in deze rekening niet vermeld.

Kapittel 96.

Uitgaven aan alderhande zaken.

Behalve de gewone uitgaven, steeds in dit kapitttel gebragt, worden daarin aangetroffen:

Item, ter ordinancie van den Scepenen, gegeven voer 4 riemen papiers, die gelevert zyn Heeren Anthonisse vanden Hatart, Priester, omme dair mede te doen vutdrucken het mandement alhier ter payen gepubliceert, aengaende de Luteraenen vz. 3 Car. gul. 4 st.

Papier, voor het tegen de Lutheranen gerigte en gepubliceerde mandement, te drukken.

Item 12 Novembris, ten bevele vanden Heeren gegeven Symonen Dircxs, bode, die van *Coelen* comende, tydinge bracht vander vlucht des ongenadigen beestelycken mensch der Turckx, die *Weenen* in *Oistenryck* belegen hadden, aldaer veel Turcken verslaigen waeren.

De Turken *Weenen* belegerd hebbende, verslagen.

Item M^r^. Henrick die Bye, van te copieren den brief by Dom Ferdinando, Coninck van *Ungeren* (*Hongarijen*), aen dese stat gesonden metter somario van den aflaet alhier vercondicht, om hulp ende bystant te hebbenen tegen der ongenediger beestelycker menschen den Turck, bet. 6 st.

Aflaat te *'s Hertogenbosch* afgekondigd om hulp en bijstand te bekomen tegen de Turken.

Item voer een ketten, daer een vrouwe te *Vucht* aen gehangen heeft, betaelt Arende die smyt 10 st.

Eene vrouw te *Vucht* aan een keten gehangen.

Item voer eene mande, daer een man mede aende kaeck hinck ende int water viel 3 st.

Een man in eene mand aan de kaak gehangen, die vervolgens in het water viel

Item Arende die Jonger, dienaer vander *groender* royen ende Peter Roelens, dyenaere vander *witte* royen, van zeker executie te *Vucht* aen Jannen van Geldrop te doen, bet. $2^1/_2$ st.

Dienaars van de groene en van de witte roede.

Item Peteren den screynmeker, van een raem voer die doer op *Rodenborch* hangende, dair die gecommitteerden sitten, voer den wyndt gemaict, 10 st.
Ittem Willem Raess, voer die schilderye dairop gemaickt, metter stat wapenen 30 st.

Voor de deur der stads rekenkamer een raam gemaakt waarop stads wapen geschilderd werd.

Item 4^a^ February, doen die Heeren Schepenen metter scutteren gevangen hadden Willemen Jannen Staess alias Piekenet ende Jeroen Braem, verteert opter Gaffelen 10 Car. gul. 5 st.

Vertering op de Gaffelkamer, toen Schepenen met de schutters twee mannen gevangen namen.

Item voer een zeel, omme die misdedige daer mede te torqueren ende examineren 6 st.

Aankoop van touw tot pijniging van misdadigers.

Item voer een leder, daer meester Berent, van den scerpen gericht, die misdedige opter gevangen poirte mede gepynt heeft, bet. $7^1/_2$ st.

Idem van een lederen riem waarmede de scherpregter pijnigde.

Item den meester van den scerpengericht van *Cleve*, vandat hy, doer beveel vanden Scepenen, met den meester van den scerpengericht deser stat opter poirten eenen misdediger heeft helpen examineren, gesconcken 10 st.

De scherpregter van *Kleef* helpt dien van *'s Hertogenbosch* in het pijnigen en examineren van een misdadiger.

1530.

Vredestraktaat tusschen den Keizer en den Koning van *Frankrijk* te *Madrid* en *Kamerijk* gesloten, door de Staten van *Brabant* bezegeld en bezworen.

Item, want de steden van *Brabant*, ten versuecke ende ordinantie van onser genediger Vrouwe, hebben die tractaten van payse tusschen onsen Heer den Keyser ende den Coninck van *Vranckryck*, jerst tot *Madrid* ende nae tot *Cameryck* gemaeckt, bezegelt, ende die welcke oick byde gedeputeerden vanden selven steden bezworen zyn, hebben dairomme die gedeputeerden vanden selven steden, elck tot verzekerheyt ende ontlastinghe van hueren medebruederen ende meesteren gerecouvreert ende met diligentien doen maken, die copye van den selven twee tractaten, die zeer groot ende lanck zyn, by de 42 bladen, zeer compres gescreven, begrypende, waervoer betaelt 2 Car. gul. 10 st.

De Keizer gekroond.

Item gegeven eenen bode, comende vuten Hove, brengende tydinge van de croninge des Keysers, ten beveele vande Heeren, 3 Car. gul.

Oprigting der parochie van St. Jacob te *'s Hertogenbosch*.

Reformatie in het Groot Gasthuis aldaar.

Item by Mr. Marten die Greve opter dachfaert verleeght, ter cause van een supplicatie inder saken vander nyeuwe parochien van St. Jacobs ende reformatie van den *Grooten Gasthuys*, tsamen met zekere copye der materien vanden doleantien aengaende, Joesten Houboutz, tsamen 12 st.

Verordening op het plaatsen der kramen ter markt en in de nabijgelegen straten te *'s Hertogenbosch*.

Item 16 May, Laurenssen van Sprangh, van drie mael te scryven dordinantie byder stadt gemaickt van alderhande cramen, hoe die opter merckt ende [omtrent die merckt in andere straten, by goeder ordinantie staen zullen 12 st.

Brieven van gedeeltelijke kwijtschelding van beden. Gage aan de vier schutterijen.

Item voer die brieven van gracien, zoe voer die stadt ende meyerye, zoe oick voer die brieven van ghifte, voer die vier scutteryen, aengaende hueren gagie van desen tegenwoirdige jaeren, den audiencier voer zyn recht 15 Car. gul.

Item den Griffier vander Financien, voir die registratie ende verificatie vanden voirs. brieven van gracien, voor zyn recht $7^1/_2$ Car. gul.

De Gaffelkamer of het Teerhuis naast het stadhuis, thans de linkervleugel van dat stadhuis, gebouwd en ingerigt.

Item, alsoe wylen Zeger Jan Goyartss, in tyde zyns levens, thuys naest den raethuys staende, ende dese stat toebehoerende, *tot eenre Gaffelen ende Theerhuys* hadde doen maken, daeraen hy versceyde costen van reparatie ende andersins verschoten hadde, nae vutwysen der rekeninghe byder weduwen wylen Zegers voirs., na dode deszelfs, voer den Heer van Geffen, Hermanen van Deventher, Scepenen, Willem Pynappel en Willem van Oss, Raitsmannen deser stat, dairtoe gecommitteert, gedaen, belopende 322 gul., voer welcke 322 gul. Melis van Ampstell, in tyde hy den kelder vanden voirs. huyse in zynnen gebruycke hadde ende dair inne zynen wyn tapten, die voirs. Zegeren betaelt heeft 18 gul. Ende soe nu dese stat den voirs. kelder bruyckende ende huer wyn dairinne tappende is, heeft men, by ordinantie ende aenbrengen der voirs. gedeputeerden, der weduwe voirgenoempt inde plaetse vanden voirs. 322 gul., lyffrenten op één lyff den penninck 9 bezegelt tot $21^1/_2$ gul. s'jaers, makende 193 Car. gl. 10 st., hier voer inden ontfanck metten anderen lyfrenten gestelt end t'rest der voirs., in gereede penningen vutgericht, belopende $128^1/_2$ gul., makende tsamen 322 gul.

Item zeker banken te maeken inder capelle opt raethuys, bet. 13 st.

Item M^{r}. Peteren Pelgrom en Dircken die Wolf, deser stat ende der gecommitteerden notarissen, by den drie Leden derselver stat dairtoe gecoren ende geordineert, ende metten selven gecommitteerden alsoe deser stadt gedient hebben, van deser rekeninghe te minuteren, te ingrosseren ende te maken, vele en diverse andere schrifturen te scryven, dicteren ende andere diensten te doene, dairinne ende alles dien aenclevende, zy daghelycx ende continuelycken zyn geweest, zonder andere occupatien te hebbene, te sueckene, te doene ofte exerceren, voer huer salarisse ofte gagien elcken 40 Car. gul. vz. 80 Car. gul.

Notarissen of klerken van Commissarissen-Rentmeesters van stads financien.

Item alsoe Gerart Kuyst, Amelis van Ampstel en Wouter van Turnhout, dyenaeren deser stadt vander groender royen, omtrent Paeschen A°. 30, inden tyde dezer rekeninghe, byden Heeren Scepenen geaccepteert zyn; die andere voirige drie dyenaeren vander groender royen (huer tabbaerden gehadt hebbende) gedestitueert wesende, hebben nochtans de drie Leden deser stadt geconsenteert, datmen den voirs. nyeuwen dienaeren elcken die helft vanden gewoenlycken taxe hucrs tabbarts oick geven souden, ter cause vanden halven jaer, sy binnen tyde deser rekeninghe gediend hebben, vz. 9 Car. gul.

Tabbarden voor de dienaars der groene roede.

Item, Gielysen van Vessem, raymeker op vranckenhofstadt, voer die Retoryckers waigen, bet. 5 Car. gul. 10 st.

Wagen der Rederijkers.

Item, zoe byden drie Leden deser stadt den Rethorycks gagien geconsenteert zyn, te weten 18 gul. sjaers, dewelcke hen bet. zyn bynnen den jaeren deser rekeninghe van drie vierdel jaers vz. 13$^{1}/_{2}$ gul.

Gage der Rederijkers.

Kapittels 97 *en* 98.

Uitgaven van kosten tot het maken van kelders onder het raadhuis en onderscheidene andere nieuwe werken en herstellingen aan het raadhuis, zoo als het vernieuwen van den voorgevel, het afbreken der oude voorpui of verheven stoep, en het daarstellen van eene nieuwe.

Kelders onder het stadhuis, vernieuwen van den voorgevel en de pui van het stadhuis en andere verbouwingen zoo in- als uitwendig van dat gebouw.

De voornaamste daarin voorkomende posten, zijn de volgende:

Item Willem Persoens, van tpatroon te maken vanden wapenen des Keizers, metter cronen van *Brabant* ende deser stadt, zoe men die vutgehouwen opter poyen setten zal, bet. 9 st.

Teekening van de wapens des Keizers en der stad, om daarna in steen gehouwen op de pui te worden geplaatst.

De gehouwen steen werd geleverd door Peter Smyt, Joesten Stevens en Staessen den Prince, van *Brussel*, Jannen Thomas, van *Namen* en Jan Derkennis. Behalve meer andere omschreven betalingen voor steen worden de volgende gevonden:

Item den selven Jan Derkennis, noch bet., zoe van den spiegels inden gevel vanden raethuys geset, van nooten onder die balcken, noch van verscheyden perceelen van steen, by Joesten Jonckers aldaer gehaelt *totten maken vanden Keysers ende die wapenen vanden Scepenen voer traethuys* ende oick voir assement aldair verbesinght met 32 voet lysten met loef(werk)

Jan Derkennis, loods-of bouwmeester der cathedraal van S^{t}. Jan, werkt ook aan het stadhuis.

Joost Jonckers maakt de 4 in steen gehouwen beelden der Keizers, die in

1531.

den ouden voorgevel van het stadhuis stonden.

voer tvoirs. raethuys geset, nae tenor van een cedulle overgegeven 35 Ca. gul. 19 st. oirt.

Leeuw van steen gehouwen.

Item voer een leeuwe van steen gehouwen 2 Car. gul.

Frans van der Withave vervaardigd twee in steen gehouwen kindertjes om op de pui te plaatsen.

Item betaelt Franssen van der Withave, steenhouwer, van twee steenen kynderkens te maeken, staende opte pylers vander poyen tstuck 1 Ph^s. gul. vz. 2 Car. 10 st.

M^r. Peter . . . den uurwerkmaker uit *Rosendaal*, maakt het uurwerk van het stadhuis en het ridderlijk steekspel in den gevel dat bij het slaan van ieder uur werkt.

Item m^r. Peteren den urewerckmeker, vanden uregewerck opt raethuys ***mette steeken mennekens*** ende die werke dair toe behoerende, betaelt 890 lib. te 12 Car. gul., beloept 107 Car. gul. ende vanden ***stelle van den mennekens*** 5 Ca. gul., all nae inhoudt eenre cedulle vz. 112 Car. gul..

Jan . . . de schilder verguld het kruis dat boven op het raadhuis tusschen twee leeuwen stond.

Item inder weken Visitationes Mariæ, bet. Jannen die maelder, ten bevele vanden Wethouderen, voer tvergulden van den cruys, boven opt raethuys tusschenbeyde die leeuwen gestelt, 28 st.

De beeldsnijder Jasper Mabee veranderd de paardjes der ridders.

Item meester Jasper Mabee, beeldsnyder, van die perdekens voert raethuys tot het uregewerck dynende te vermaken 2 Car. gul.

Kosten voor het schilderen der ridders met hunne paarden in genoemd steekspel. Verschilderen van Onzen Lieven Heer ten oordeel met de deuren.

Item voer vier perdekens, ***twee die steken en twee die staen***, mette mennekens te scilderen tsame 4 gul., van te verschilderen onse lieve Heer ten oirdeel metter doeren 2½ gul., idem voer die maelderye dair die perdekens doer lopen metten doerkens 10 st., van tsitten ende poirtael met lynverve geverwt 20 st. vz. 8 Car. gul.

Jan Derkennis, bouwmeester der cathedraal van S^t. Jan, ook bouwmeester der vernieuwing en herstelling van het stadhuis.

Het blijkt overigens uit de hoofdwerkzaamheden, door Jan Derkennis, steenhouwer, met zyne knechten verrigt, dat deze loods- of bouwmeester der groote cathedraal van S^t. Jan, de voornaamste bouwmeester ook van de vernieuwing en herstelling van het stadhuis was.

De totale uitgaven waren 39,700 Car. gul. 6 st. 23 m^t.
" ontvangsten " 43,970 " " 8 " 8 " 1 pl.
Batig saldo 4270 Car. gul. 1 st. 33 m^t. 1 pl.

N°. 37. **Rekening van St. Remeys 1530 tot St. Remeys 1531.**

1ste REKENING DER VIER VOOR DRIE JAREN GECOMMITTEERDEN, M^r. JANS VAN DER STEGEN, JACOB COELBORNER, DIRCKX VAN WIJCK EN JOOSTZ VAN OUDEN.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, accijnsen en andere middelen, als in voorgaande rekeningen.

Kapittel 1.

Verpachte accijnsen en andere middelen.

De stads watermo-

Daarin komt voor de eerste maal voor de pachtsom van den watermolen

1531.

aan de Orthenpoort (de oude, bij de rivier de *Dieze*, neven het havenhoofd gestaan hebbende,) tot eene som van 30 oude schilden 3 g[r]., benevens 11 oude schilden voor de pacht der visscherij in het *Meer*.

len aan de Orthenpoort verpacht. Verpachting van stads visscherij in het *Meer* te *Orthen*.

Kapittel 2.

Ontvang van de groote, niet verpachte accijnsen.

Daarin wordt de afrekening gevonden van de voor rekening der stad, ten gevolge van het slechte wijnjaar gekochte en wederom uitgeslagen wijnen, in rekening n°. 36 vermeld. Uit de afrekening blijkt dat de stad door deze handeling geen voordeel op den wijn beoogde, maar alleen voor de ontvang van de gewone accijns op den wijn dezen maatregel nam, wordende daar voor in deze rekening verantwoord de som van 1205 Car. gul. 8 st.

Nadere rekening van door de stad gekochte en voor hare in het klein verkochte wijnen.

Kapittel 9.

Ontvang van alderhande zaken.

Item dese stat behoevende grevers aende Coepoirt (S[t]. Janspoort), om in sterckenissse der selver stadt, die *Dieze* ende vestinge aldair wyder ende dieper te maken ende opte graven, soe syn bynnen tyde deser rekeninghe, te wetene in Augusto Anno 1531, sommige dorpen, alhier omtrent gelegen, dair toe bescreven geweest ende huer quote van mannen geseynt ende gegraven hebben, achtervolgende den privilegium ende oude costumen dair af wesende. Enige ander vryheyden ende dorpen, bysonder die laetstwerf nyet gegraven, noch dairtoe gecontribueert en hadden, makende sommige in *Kemplant* dair inne wat onwillicheyts ofte weygeringe, syn nu bescreven geweest te seynden voir elcken man off grever van hueren quartier 1½ st. ende in die maniere ontfangen van die vryheyt van *Bercheyck* 7½ Car. gul., van die vryheyt van *Eersel* 6 Car. gul., van die vryheyt van *Oirlle* 3 Car. gul. 3 st., van *Duysel* 27 st., *Hapert* 36 st., *Oestelbeerze* 33 st., van *Steensel* 27 st., van *Castelre* 27 st., van *Bladel* 5 Car. gul. 17 st., van *Ruesel* 3 Car. gul. 12½ st.

Gravers aan de *Dieze* en de vestingwerken bij de Koepoort, nu de S[t]. Jans poort.

Item van *Empel*, in *Maeslant*, enz.

Item vanden huyse die Gaffel genoempt, zoe dat tot een teerhuyse, omme de Heeren ende andere aldair te gaen teeren, gemaict ende ordineert is, ende by Amelissen van Ampstel opgehouden wordt, zonder yet dair af te geven, dair om hier *nyet*.

De Gaffel- of Teerkamer.

Item van die twee kelders onder traethuys nyeuwe gemaict ende over wulft, want die gecommitteerden die nyet en hebben kuunen verhueren, wat nersticheit zy dairtoe gedaen hebben, dair om alhier *nyet*.

De nieuwe kelde onder het stadhuis.

De geheele ontvang was 44,629 Car. gul. 16 st. 42 mit. 1 q[rt].

UITGAVEN.

De kapittels als gewoon gebragt, die geene bijzonderheden bevatten worden onvermeld gelaten.

Kapittel 12.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten van Brabant en in andere der stads saken en van die harer meijerij uitgesonden.

De afgevaardigden en Commissarissen waren:

Afgevaardigden ten Hove, ter Statenvergadering van *Brabant* en in andere commissien.

Gijsbert Pels, Schepen.
Mr. Jan Lombarts, Secretaris.
Hendrik Dachverlies, Schepen.
Mr. Dirk de Borchgrave, Schepen.
Mr. Marten de Greve, Pensionaris.
Adriaan van Eyndhouts, Schepen.
Lambert van den Broeck, gezworen.
Jan van Erp, Schepen.
Gerard van Vladeracken, Schepen.
Corstiaan Coenen.
Hendrik van Eyck, Schepen.
Jan Arntsz van Vladeracken, Raadsheer.
Jan Pijnappel.
Herman van Deventer, Schepen.
Gosewinus van der Stegen, gezworen.
Dirk van Wijck, gecommitteerde.
Jan van Brecht, Laagschout.
Goijart Grotard van Oss, Secretaris.
Evert van Amerzoijen.

Voor de geschiedenis zijn onder anderen de volgende noten belangrijk.

Commissie aan den Graaf en de Gravin van *Nassau*, uit *Spanje* te *Breda* aangekomen, ten einde hem welkom te heeten.

Item opten achsten dach Octobri, zyn Henrick Dachverlies, Scepene, Ghysbrecht Pels, geswoerne, Mr. Dirck die Borchgreve, Raetsheer ende Meester Marten die Greve, als Pensionaris, ter ordinancie vande Wethouderen gereyst tot *Breda*, dair die Greve van *Nassau* metter Grevinne, die vut *Spaengien* gecomen is, ontfangen was, omme mynen Heeren ende Vrouwen voirs., soe dese stat ende meyerye zynen persoen ter welvaert derselver stat ende meyerye grootelic behoevende is, wellecoem theyten ende zynder blyder toecompst te gratuleren, gevaceert elck 3 daigen.

Beraadslaging tot het doen van een geschenk aan den Graaf van *Nassau*.

Item 15 Octobris, Mr. Evert van Amerzoye, ten bescryve deser stat, op de convocatie vanden schenc te doen myn Heer van *Nassouwe*, 2 daige.

Item 16 January, zyn Adriaen van Eyndhoudts, Scepen ende Lambrecht van den Broeck, geswoeren, ten bevele der Scepenen vutgereyest nae *Bruessel*, omme te solliciteren zeker poincten. Iden jersten, in den naem deser stat ende meyerye (zoe dat byden gedeputeerden vander meyerye, dair op te voerens bescreven wesende, geaccordeert was) te impetreren een privilegium, dat men voirtaen alle gueden bynnen deser stat, huer vryheyt ende meyerye gelegen, sal behoeren te vesten ende te belasten alleenlyk voir

Privilegie waarbij wordt verboden goederen, te *'sHertogenbosch* of in de meijerij gelegen, anders te

die Wethouderen deser stat, ende op die meyerye voer die Wethouderen dair die gueden gelegen zyn, ende nyet voer Notaris ofte ander bancken, dair die gueden nyet onder liggen. (Dat privilegie toegestaan.) Item die Keyserlicke Maiesteyt willecoem te heytenen, etc.

1531. vesten en te belasten dan voor Schepenen onder welker banken die goederen zijn gelegen.

Commissie om den Keizer welkom te heeten.

Item de voirs. gedeputeerden, doer beveel van Scepenen ende Raetsheeren, is Mr. Jan Lombarts naegescict met alle diligentie, omme te helpen die voirs. zake te solliciteren, ende andere die haest hadden, overmits de coompst der Key. Ma., te wetene tot *Antwerpen* ende elders te verneemen hoe dese stat huer houden soude mogen int saluteren der Key. Ma. ende huer eere dair inne zoe voer haer als der meyeryen te bewaeren.

Idem om te vernemen te *Antwerpen* en elders, op welke wijze de Keizer daar ontvangen was, ten einde de stad *'s Hertogenbosch* des gelijks zou kunnen doen.

Item 10 February zyn Jan Arntss (van Vladeracken) ende Jan Pynappel, ter ordinantie vanden scepenen gereyst tot *Lith* ende *Littoyen*, omme tgat (daert doer gebroken was) te beslaen, gevaceert elck 2 daigen.

Doorbraak van den maasdijk te *Lith* en *Lithoijen*.

Item 16 Marcy Anno 30, die voirs. Jan Arnts (van Vladeracken) ende Jan Pynappel ende met hem Marcelis Ghysberts, Heemraet, aenden voirs. maescant weder gereyst, omme den voirs. doergebroken dyck, tot proffyt vanden maescant te doen beslaen ende op te maken, gevaceert de 2 eersten 5 en de laatste 7 dagen.

Idem.

Item alsoe die Key. Ma. hadde doen bescryven alle die Staten van zynen landen van herwarts over, inde stat van *Bruessel*, den 27en dach van Februario, soe zyn by deser stadt dair toe geordineert ende gedeputeert Adriaen van Eyndhouts, Henrick Dachverlies, Scepenen, Ghysbrecht Pels, gezworen ende Mr. Jan Lombarts, Secretaris deser stat, om ter voirs. dachfaert te reysen ende te aenhoeren des die Key. Ma. believen soude te proponeren, met meer ander lasten den selve van wegen deser stat ende huer meyeryen gegeven, te wetenen te solliciteren, dat *Ravesteyn* blyven mocht aan *Brabant*, etc.

Dagvaart der Staten van *Brabant* te *Brussel*.

Commissie om te verzoeken dat *Ravestein* aan *Brabant* blijve.

Item, want dese stat was van goiden vrienden geadverteert, dat myn Heer van *Nassouwe* zoude zyn den 17en Marcy inder stat van *Huesden*, ende dat deser stat metter meyeryen gesloten was, hem te doen zeker present, te wetene een vergulde coppe, om hem te verwecken tot heure liefde, ende die Key. Ma. te informeren in alle gouden gunste, tot zynder Ma. stat ende meyeryen; soe zyn dair toe byden Scepenen deser stat geordineert geweest, zoe van deser stat ende meyeryen, wegen tvoirs. present te doen Jan van Erp, Henrick Dachverlies ende Gerit van Vladeracken, Scepenen, Corstiaen Coenen ende Mr. Jan Lombarts, Secretaris, als gedeputeerden deser stat ende meyeryen voirs., die tvoirs. present hebben gepresenteert inder stat van *Huesden* ende dair gevaceert elck 2 daigen.

Commissie naar *Heusden* om aldaar den Graaf van *Nassau* een geschenk te doen.

Item 27 Aprillis zyn ter ordinantie der Heeren Scepenen, om gemeyn profyts ende nootsaicken will, gescict opter voirs. dyck tot *Littoyen*, zoe dwater zeer wassende was, Henrick van Eyck, Scepen, Jan Arntss van Vladeracken Raitsman ende Marcelis Ghysbertsse, Heemraet van *Kessel* en

Commissie naar den dijk te *Lithoijen*, om met de Heemraden order te stellen tot bewaking van den dijk, tijdens het hooge water.

Maren, die welck met nernsticheyt ende bedwanck die naebueren gebracht, dat den onverwinlicken scaide die gescapen was, ontwyfelyck byden wateren te comen, byder hulpe Gods gescuct is, gevaceert elck 7 daigen.

Commissie tot schouwvoering over de dijken.

Item 24 July, Jan van Brecht, Leechscouteth, Jan van Erpe ende Achel, Scepenen, Jan Arentss (van Vladeracken) ende Jan Pynappel tot *Littoyen* opten dyck te scouwen, elck 2 daigen.

Dagvaart der Staten te *Brussel*.

Item 21 Juny, Deventher, Stegen ende Lombarts, hebben voirts ter ordinantie der drie Leden deser stat, die voirs. dachfaert (van Mei) gecontinueert int sollicieteren der doleantien der 3 Staten van *Brabant*, ende dairboven noch het verleggen des tols, ende die bescreven dachfaert bewaert, aldair die Keyserlicke Maiesteyt *Vrouwe Marie*, *Coninginne ende Duwagier van Hongeryen*, *zynre zuster*, desen landen van herwarts over, Regent ende Gouvernante stelde, ende dair nae omme te verzegelen 4000 gul. erf losrenten, staende ter quytingen den penninck 16.

De Keizer stelt zijne zuster, Vrouwe Maria, Douariere des Konings van *Hongarijen*, den Staten als Regentes voor.

Kapittel 13.

Uitgaven voor bodenloon, aan boden zoo te voet als te paard, uitgezonden.

Boden in verschillende zaken.

Behalve de boden als gewoon, aan de onderscheidene gedeputeerden ten Hove, ter Statenvergadering en in andere commissien uitgezonden, voor oproepingen van gedeputeerden uit de meijerij, van gravers uit de verschillende dorpen, tot herstel van beschadigde sluizen en doorgebroken dijken, alsmede tot graving aan het nieuwe werk buiten de Koepoort nu St. Janspoort en andere zaken, worden de volgende noten gevonden.

Plakaat naar *Oss*, *Berchem*, etc., om gravers, ten einde aan zekere sluizen te komen graven.

Item 7 Octobris, Herman voirs. met oipenen placaet gesonden tot *Oss*, *Berchem*, *Lith* ende *Littoyen*, met beveel te graven tot sgemeyns lants proffyt aen seker sluyssen, etc.

Een zilver verguld den nap door *'s Hertogenbosch* den Graaf van *Nassau* geschonken.

Item 24 Octobris, Frans Willems met brieven gesonden tot *Antwerpen*, aen Joris Sampson, aldair wesende omme te halen den vergulden nappe, diemen den Greve van *Nassouwe* scenken sal ende brocht antwordt.

Brief aan den Kastelijn van *Empel*, om met doorsteken of op een andr gevoeglijke wijze het hoog water van boven komende, eenen weg te banen.

Item ten selven daige (6 Januarij), Ghysbrecht Dirckxs met brieven gesonden tot *Empel* aenden Casteleyn aldair, omt groet water van boven comende, ten minste scaide vanden gemeyn lande, eenen gevueghelycken wech te wysen, het weer by duersteken of anderssins, zoemen dat aldair oirbairlicx zoude moigen doen. Ende alsoe die selve bode aldair vut ontheyt is blyven liggen, om tydinge te brengen waer dwater zynen wech zoude nemen, ende bracht dat omtrent Jongh Jans doergebroken was, alsoe gevaceert $2^1/_2$ dach.

Doorbraak in den dijk omtrent Jongh Jans.

De naburen van *Orthen* op den dijk geroepen om dien op te maken.

Item 12 Marcy, Ghysbrecht Fonck voirs., met oipenen placaet gesonden aende naebueren van *Orthen*, omme des Maendaighs toecomende vut elcken huys eenen man, met scuppen opten dyck tusschen die langbrugge ende den nootboem, (te zenden) om den voirs. dyck op te maken, tot vorderinge ende gerief van hen.

Placaat aan *den*

Item ten selven daige, Thoenis van Zoemeren, met twee oipenen placaten

1531.

gesonden aende naeburen vanden *Dungen*, *Beerlyckem* ende *Middelroy*, om den stroem vander *Aa* op te veegen.

Dungen, *Berlicum* en *Middelroy*, om de rivier de *Aa* te vegen.

Item 16 Juny, den selven Frans van Eyndhouts gesonden tot *Helmont*, *Aerlle*, *Beeck*, *Erpe*, *Vechel*, *Hezewyck* ende *Dynther*, dat zy die *Aa* graven ende vegen zouden.

Idem *Helmond*, *Aarle*, *Beek*, *Erp*, *Vegkel*, *Heeswijk* en *Dinther*.

Item 30 July, Jannen van Eyndhouts gesonden aenden naegebueren opten *Dungen*, omme die *Aa* op te vegen.

Nadere last aan *den Dungen* om de *Aa* te doen vegen.

Item ten selven daige (21 September), Jan van Eyndhouts met brieven gesonden tot *Alem*, *Maren* ende *Kessell*, aende Heemraiden aldair ende tot *Oss* aenden Scouteth van *Maeslant*, omme *Nollekensdyck* op te doen maken.

Brieven aan de Heemraden van *Alem*, *Maren* en *Kessel* en aan den Schout van *Maasland* om Nollekensdijk op te doen maken.

Kapittel 19.

Uitgaven aan timmerwerk.

Item inde weke van Paesschen, Dirck met zynen venit tsamen 5 daigen opt raethuys getymmert ende eenen dach aen den schoersteen der cameren van den platten lande gewrocht. (*)

De platlands kamer ten stadhuize te *'s Hertogenbosch*.

Kapittel 23.

Uitgaven aan werklieden, in dienst der stad.

Item Dirck Stevens ende Welt van Roesmalen twee dagen ende eenen nacht, in tyde vanden grooten water, tot *Orthen* der stat dyck bewaert.

De dijk der stad te *Orthen*.

Item inde goede weke, Jan van Emmerick, Jan Lamberts, elck 6 daigen pooten tot *Orthen* geset ende geknoot.

De stad doet de voorpooting te *Orthen*, zij betuint de dijken en landerijen.

Volgen nog andere nooten wegens bepooting te *Orthen* aan de dijken.

Item Jan van Emmerick ende Jan Lamberts elck $5^1/_2$ dag *tOrthen* aende lange brugge buyten den dyck aldaer bethuynt.

Volgen almede nog vele noten wegens betuiningen te *Orthen* door de stad uitgevoerd.

Kapittel 24.

Uitgaven voor schenkingen of vereeringen van wijnen en gelagen, aan onderscheidene Heeren, Prelaten, Edelen, Jonkeren, Steden. Gedeputeerden en andere goede mannen, binnen deze stad gekomen.

Onder de voornaamste personen, die met wijnen of gelagen in dit jaar vereerd werden, waren:

De Burgemeester van *Nijmegen*, hier zijnde aangaande de zaak van de heerlijkheid *Oijen*.

Vereering van wijnen en gelagen aan voorname personen.

Die Capitein comende van den Heer van Nassau, geheyten Dom Peter, metten Hoefmeester sHeeren van Nassau (5 November 1530.)

(*) De *Platlands kamer* aldus genaamd omdat zij, door de Regering van *'s Hertogenbosch* opgeroepen, aan de Gedeputeerden van het platte land uit de 4 kwartieren der Meijerij van *'s Hertogenbosch*, was afgestaan, om over de voorstellen die gemelde regering in het belang der stad en hare Meijerij deed, te beraadslagen, die kamer was in den linkervleugel van het stadhuis achter de *Gaffelkamer*, later werd zij *Rolkamer* of de *Rol* genoemd, omdat men er toen voor de Schepenbank gebruik van maakte.

De Graaf van Bueren.

De Hertog van Lunenborch, komende van boven, reizende naar den Heer van Nassau.

De Raad van *Gelder*, door deze stad naar den Hove reizende.

De Graaf van Eemden, nae den Keyser reysende.

Item 10ª January (1531) is bynnen deser stat geweest die jonghen Heer van Bueren, Camerlinck van den Keyser, met met vele edele mannen vanden Keyser comende.

Item den Greve van Bentem, metten Greve van Zichenen ende meer Heeren, reysende naeden Keyser, gelogeert int Hert (de tegenwoordige Hoofdwacht op de Markt.)

De Gravin van *Schouwenburch*, zuster van den Graaf van *Nassau*.

Item den lesten Marcy, der Grevinnen van Scouwenborch, *zuster* des Heeren van Nassau, comende vanden Hove.

Graaf *Willem van Nassau* met den Graaf van *Nieuwenaar*.

Item opten Paesch avont, gesconcken Greef Willem van Nassou ende den Greve van Nouwenair, reysende naeden Hove byden Keyser, 48 quarten wyns vz. 6 Car. gul.

Item gesconcken des Maendaigs post Quasimodo, Heer Hendrick Ynger, den Pruysheer, zes der stat stoopen wyn vz. 45 st.

De Graaf van Zorne, uit *Duitschland* naar den Keizer reizende.

Jan van Wijngaarde, Schout van *Breda*, een gelag vereerd, omdat hij de commissie uit deze stad aan den Graaf van *Nassau* te *Breda* logeerde.

Item 15 Juny is Jannen van den Wygart, Scouteth van *Breda*, tgelach opten Gaffelen gesconcken, ende dat dair omme, want hy deser stat gedeputeerden tot *Breda* aen mynen Heer van Nassau gesonden, in zynen huyse logeerden ende hen aen mynen Heer groot addres gedaen heeft ende noch daigelix doende is, gedraigende 4 Car. gul. $7^1/_2$ st.

De Heer van Petershem (Merode.)

De Abt van St. Geertruide.

De Generaal der Kruisbroeders.

De Bisschop van *Bremen*.

De Abt van Berne.

De Heer van Liekercken (*Liedekerke*).

Item den 30en Augusty, den jongen Heer van Bueren gescenct de maeltyt metten Heeren ende Jonckeren dairby zynde, want hy der stat metter meyeryen, met zynen Heer vader beloefden aen de Keyserlicke Ma. te recomenderen, metten ontbyt smorgens verteert in costen (kost) ende wyn 10 Car. gul. 4 st.

Item 22 Septembris, den Heer van Cloetinghen (Brederode), alhier wesende om metten Heeren te spreecken aengaende dofficie vanden Hoichscouthet Ampt, tgelach opte Gaffel savonts verteert, belopende 3 Car. gul.

Kapittel 27.

Uitgaven aan alderhande saken.

Geschenk door de stad *'s Hertogenbosch* en hare Meijerij den Graaf *Willem van*

Item, alsoe die Greve van Nassouwe met zynder gesellinne vanden Keyser vut *Spaengien* ende voirts vut *Duytslant* bynnen desen landen is

gecomen, altyt geweest zynde ende aluoch is, *groot vrient byden* KEYSER, soe hebben zeker steden van *Brabant*, om zyn vruntscappe ende benevolentie te captiueren, ende die saken dieze byden Keyser mochten hebben te doene, doer middel van zynder genaden gevorddert ende gerecommendeert te hebbene, deselve zyn genaden hoochlick willecom geheyten ende scencken gedaen. Ende zoe dan dese stat met huer meyerye (mits deselve opte frontieren van vreemde Heeren geseten ende gelegen is, men zyn genaden ymmers meer dan anders behoevende) soe is byder selver stat ende gedeputeerde vander plattenlande deser meyeryen, aengemerckt des voirs. is, overdraigende, dat men tot *Antwerpen* zoude doen maken off coopen een juweel van eenen vergulden nappe off ander cleynoyt, om zynder genaden bynnen deser stat comende, dairmen deselve verwachtende was, te presenteren ende te scencken. Denwelcke naegaende, heeft Joris Sampson, dair toe beveel hebbende, tot *Antwerpen* gecoft eenen ryckelycken heerlycken vergulden nappe, wegende acht marck 1 onze 10 engelsche, die onze $2^1/_2$ Car. gul. vz. 163 Car. gul. 15 st., voer den coeckeren 24 st. ende den voerman 4 st. vz. tsamen 165 Car. gul. 2 st.

Nassau gedaan, ter gelegenheid van zijne komst uit *Spanje*, over *Duitschland* in de *Nederlanden*, bestaande in een rijk verguldeu nap, ter waarde van 165 Car. gul. 2 st.

Item Franssen den goutsmyt, vander wapenen opten voirs. nappe te maken, bet. 14 st.

Wapens op dien nap gesneden.

Item 24 Decembris, den twee costeren van Sint Jans, die vut beveel vanden Heeren Scepenen, zoe hen dat byden Hove bevolen was 11 mael in drien daigen, met allen, die clocken, onze genedige Vrouwe Margeriet, saliger memorien, hebben overluidt, bet. 46 st.

Klokkengelui bij het overlijden van de Hertogin-Regentes Margaretha.

Item voir die wapenen van onser genediger vrouwe, inde vutvaert int hoich choer gehangen aende pilaeren, betaelt Willem Raess 18 st. (*)

Het wapen dier Hertogin in het groot Koor der St. Jans kerk, ter gelegenheid der uitvaart, gehangen.

Item prima January zyn die vier Scutteryen deser stat metten Hoigen Officier derselver stat ende meyeryen vutgereyst, te peerden ende te waigen, in merckelycken getal, om ennige quaet doenders, die die goede luyden deser meyeryen in hueren huisen overveylen, met fortsse ende gewalt, ter vorddringe der justicien ende ontlastinge vanden armen huysman, op te neemen ende te vangen, ende hebben alsoe tusschen *Oisterwyck* ende *Loen* (*Loonopzand*) gevangen ende gevenckelyck bynnen deser stat gebrocht 8 gesellen, op zulcke feyten bevonden, die ter scerper executien zyn gestelt; alsoe int reysen ende keeren, in montcosten ende ander oncosten, nae verclaringe van diversen cedullen, dair inne die specificatie der selver costen int lanck begrepen is, tsamen verteert ende vutgegeven 47 Car. gul. 17 st.

De Hoogschout met de schutterijen te *'s Hertogenbosch* trekken te velde tegen roovers ten platten lande.

(*) Dat wapen, benevens de wapenen der vroegere en latere Hertogen en Hertoginnen van *Brabant*, van Keizer Karel V, Koning Philips II, en der opvolgende Koningen van *Spanje*, waarvoor als Hertogen van *Brabant* uitvaarden gehouden werden, benevens vele andere wapens van aanzienlijke Edelen, in het hoog koor der cathedraal van St. Jan te *'s Hertogenbosch* opgehangen of op andere plaatsen in die hoofdkerk aanwezig, zijn bewaart gebleven, tot in het jaar 1794, toen de Fransche republiekijnen, die ook den oorlog voerden tegen onschuldige gedenkteekenen van vroegere tijden, de stad *'s Hertogenbosch* overweldigende, die wapens deden wegnemen, ter Paradeplaats op een hoop werpen en verbranden.

Boeksloten door Jan van Turnhout geleverd.

Item voer twee sloeten aen twee nyeuwe rentboecken, bet. Jannen van Turnhout, den boeckbynder 1½ st.

Gelag aan de Edelen die met de schutters uittrokken tegen de knechten, die afgedankt waren, op den huisman ten platten lande leefden en dien beroofden.

Item des Dynsdaighs nae derthiendach, verteert by die Jonckeren die vutgereden waeren met den scutten, omme die knechten die opten huysman laigen en teerden, ende alsoe gejusticicert zyn, opte Gaffel gedroncken 31 kannen wyn ende hebben geteert een maeltyt 18 personen, voer elcken vander maeltyt 2 st., vz. tsamen, die quarte wyns gerekent 2½ st. 5 Car· gul. 11½ st.

Protest van stads Regering, houdende dat zij, achtervolgens de privilegien, geen hertogelijke toestemming behoefde, om renten ten laste der stad te verkoopen.

Item gegeven Dircken van Bylant, scryver inde camer, van eenen instrument te ingrosseren, gepasseert voer Dircken die Wolff, als notaris, begrypende eene protestatie, byden drie Leden deser stadt gedaen, van nyet te behoeven ennich consent vutten Hove, omme op dese stat rente te vercoopen, mair vut crachte van privilegien, etc., zulcx met accoirdt der drie Leden doen moighen, hoewel dese stadt, int consent den platten lande gegeven, om zulcx te doen in betalinge der beden van 200,000 cronen, ten Hove gegeven ende bezegelt, mede begrepen is, etc., 4 st. oirt.

Tienjarig octrooi, aan de stad *'s Hertogenbosch* tot het heffen van accijnsen, te *Vucht*, *Rosmalen* en *Berlicum*, bij vernieuwing verleend.

Item ultima Aprilis, in presentien van Scouteth ende Scepenen, alhier ter payen af doen publiceren, doctroye byder Key. Ma. verleent, als dat dese stat inde dorpen van *Vucht*, *Roesmalen* ende *Beerlyckem*, den tyt van 10 jairen geduerende, tSint Jansmis Anno 31 ingaende, sal moigen ontfangen ende opbueren, alzulckene assynsen van wyn, byer ende broot, zoe ze in voirleden jairen ontfangen heeft, alsdoen den Scouteth ende Scepenen betaelt 4 kannen wyns.

Een hekken door de stad voor de pooten te *Orthen* gehangen.

Item betaelt Roeloven den tymmerman, voer een hecken *tOrten* gehangen voer die pooten aldair geset.

Betuining en herstel van den dijk.

Item betaelt Jannen Henrick Evertss 20 busselen tuynrys, aen den dyck tot *Orthen* georbert, die bussel ½ brasdenier.

Item den nagebueren van *Orthen*, die ten beveel deser stat den Orthenschen dyck hebben gemaickt ende opgegraven, dairvan elcken persoen gegeven een kan byers met een schoenbroet, by Gielissen den becker vutgericht, belopende 34 st. oirt. (*)

Een kostbaar geschenk door de stad *'s Hertogenbosch* en hare Meijerij aan den Graaf van *Bueren* gedaan.

Item, alsoe de Greve van *Bueren* deser stat ende huere meyeryen, in tyde voirleden ende noch daigelix, alsmen zynen persoen aenroepende ende behoevende is, in hueren saken ende affairen, diese te Hove ende elders te doen ende vut te richten hebben, altyt zeer vorddelyck, goetwillich ende

---

(*) Het blijkt hier uit en uit het hier voor gegeven, zoo mede uit de gedane betalingen voor aankoop van pooten, in kapittel 123 vermeld, dat de voorpoting te *Orthen*, niet het eigendom der nabuuren of inwoonders aldaar, maar van de stad *'s Hertogenbosch* is.

Zoo mede wordt door deze en vorige posten bewezen, dat de stad *'s Hertogenbosch* den dijk te *Orthen* moest onderhouden, waaraan dus ook het bezit van gemeentegronden, ten behoeve van die van *Orthen* en de stad *'s Hertogenbosch* is verbonden geweest.

behulpelich is geweest ende daigelix tselve bewysende is. Ende om eenige danckbarheyt hem te bewysene, tot vuetsel van zynre goetwillicheyt ende goeder gonsten, zoemen die selve in toecomende tyden noch behoeven zall, is byder stat ende gedeputeerden vander platten lande, dair op bescreven wesende, overdraigen, datmen scicken zoude tot *Antwerpen*, om aldair een ryckelyck juweell van eenen vergulden coppe te coopen, ende den selven zynder Edelheyt te presenteren, den welcken naegaende, is Joris Sampson aldair gescict ende heeft gecoft van Joesten Vezelair eenen heerlycken vergulden cop, wegende 11 marck één onze $12^1/_2$ engelschen dmarck 25 Car. gul., tsamen metten rysen, costen ende anderssins dairom gedaen, zoe Joris voirs. dat aanbracht heeft, bet. 300 Car. gul. $2^1/_2$ oirt. st.

Item betaelt Franssen den goutsmyt, voer tzilver ende divisie opte mouwe vanden nyeuwen aengenomenen pyper, wegende vier loot myn 3 engelsche, tloott 15 st. ende 15 st. voer tfatsoen vz. tsamen 3 Car. gul. $10^1/_2$ st. (*) Armbanden met zilveren diviesen voor de stads pijpers of muzijkanten.

Item, alsoe die drie leden deser stat, opten 14en January Anno 1529 vergadert zynde, accordeert ende gesloten hebben, dat dese stat jairlix geven zoude, ten weder roepen der selven den *Rethoryckers tgeselscap van Moises doren* 18 Car. gul., dair af diese jair expireert 14n January Anno 1530, achtervolgende den conclusieboeck, dairinne tselve later geregistreert ende breeder staet genoteert, dair omme alhier 18 Car. gul. Toelage uit stads kas aan de Kamer van Rethorica *Mozes Doorn*.

Item, alsoe byden Heeren Scepenen geordineert zyn inde negen blocken deser stat, te weten in elcken twee weeckers om by nacht te waken ende toe te sien, om die excessivelicke misdaden der scrobbers ende scrobsteren, stellende dese stadt, mits hueren lelycken handel in groiten peryckell ende last, dair van elcken betaelt, des nachts twee st., alsoe Jannen Jacops, etc. Nachtwakers binnen *'s Hertogenbosch*.

Item 15 Juny, in tyde deser rekening, waert byden drie Leden deser stat overdragen ende gesloeten, datmen ten ontlastinge deser stadt, dese waecke ten costen der selver stadt voirtaen nyet langer en zoude continueren, mer dat die bourgers, zoe wel geestelick als weerlick, elck in zynen block, alle nacht tot vier persoonen toe, zouden waken, ende des zoude die stadt stellen ende laten die dyenars vander *witten royen*, te weten alle nacht twee, die welcke die blocken zouden doergaen ende die weeckers elck in zyne visiteren ende zouden hebben elck snachts eenen braspenninck, alsoe betaelt aan vier dienaars van de witte roeden, etc. Die benoeming ingetrokken en de ingezetenen zelfsopgelegd om bij beurte des nachts voor de veiligheid te waken.

Kapittel 28.

Uitgaven voor het nieuw begonnen bolwerk voor de Coepoort (St. Jans poort.) Nieuw begonnen werken bij de Koepoort nu de St. Jans poort.

Zijn uitgaven aan aard-, metsel-, steenhouwer- en timmerwerken, met

---

(*) Vijf armbanden, waaronder deze, zijn alnog in het archief der stad *'s Hertogenbosch* voorhanden; ze zijn van groen fluweel, met roode franjes omgeven en daarop is in zilver aangebragt, eerst een *s*, dan één *hard* en twee *oogen*, vervolgens *Bossche*; zoodat daaruit moet gelezen worden *s Hard-oogen-Bossche*.

aankoop van metselsteen, hardsteen, planken, kalk, enz., zoo wel voor dat bolwerk als de bruggen met valbruggen, te zamen bedragende 1063 Car. gul. 14 st. 8 miten.

De geheele uitgaaf was 43,682 Car. gul. 10 st. 1 mijte 1 q[t].
" " ontvang " 44,629 " " 16 " 42 " 1 "
Nadeelig slot 947 Car. gul. 6 st. 41 mijten.

N°. 38. Rekening van St. Remeys 1531 tot St. Remeys 1532.

2e REKENING DER VIER GECOMMITTEERDEN, M[r]. JANS VAN DER STEGEN, C. S.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, accijnsen en andere middelen, als in voorgaande rekeningen.

Kapittel 2.

Verpachte accijnsen en andere middelen.

Vervolg op de verantwoording der door de Regering aangekochte en uitverkochte wijnen.

Wordt als vervolg op het vorig jaar andermaal den rijnwijn verantwoord, door de stad ingeslagen en verkocht.

Kapittel 12.

Ontvang van alderhande zaken.

Heimelijke gift tot het maken van het nieuwe bolwerk en den nieuwen dijk en rijweg buiten de St. Jans poort.

Item, by heymontlycker ghyften, doer handen van eenen geestelycken persoen, tot behoeff vanden nyeuwen bolwerck van S[t]. Jans poert ende den nyeuwen vaerdyck, aldair geordineert, ontfangen 700 Ca. gul.

De abt van Berne betaald daarin om vrij te zijn van dijk en weggeld.

Item vanden Abt van *Berne*, tot behoeff vanden voirs. nyeuwen dyck, omme met zynen waigen vry dair over vuyt en inne te vaeren, ontvangen 12 Car. gul.

Andere gift voor den nieuwen dijk en rijweg, buiten de St. Janspoort over den Donk aangelegd.

Item, alsoe mits den voirs. nyeuwen vaerwech, den voetpat die over de *Donck* ende tlant vander weduwe Peter Toelincx gebruyct is geweest, nu van diere servituten wordt gevrydt, waer doer tselve lant grootelyck verbetert is, soe heeft die voirs. weduwe in recompense van dien, der stat tot behoeff vanden costen des voirs. dycx te hulpen gecomen, soe men met heur is overcomen ende alhier betaelt ende ontfangen 25 Car. gul.

De geheele ontvang was 42,372 Car. gul. 15 st. 35 miten.

UITGAVEN.

De kapittels als gewoon gebragt, die geene bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

De betalingen aan lijf- en erflosrenten, zijn voorop in uitgaaf gesteld.

Kapittel 87.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten van Brabant en in andere stads saken en van die harer meijerij uitgezonden.

Afgevaardigden ten Hove, ter Statenvergadering en in andere commissien.

De afgevaardigden en Commissarissen waren:
Jan van Brecht, Laagschout.
Jan Pijnappel, Schepen.
Herman van Deventher, Raadsheer.
Jan Arentss. van Vladeracken, Raadsheer.
Roelof van Eyck.
Goijart Tingnagell.
Goijart Grotart van Oss, Secretaris.
Gijsbert Pels, Raadsheer.
Jan van Erpe, Schepen.
Adriaan van Eyndhouts.
Jan Lombaerts, Secretaris.
Dirck van Wijck, gecommitteerde tot stads financien.
Goossen van der Stegen, id.
Jan van Kessel, Schout van *Boxtel*.
In dat kapittel komen, onder anderen, de volgende nooten voor:

Schouwvoering over den herstelden dijk te *Lithoijen*.

Item 17 Novembris, Jan van Brecht, Leeghscouthet, Jan Pynappel, Scepen, Herman van Deventher ende Jan Arentss. van Vladeracken, Raitsmannen, Roelof van Eyck ende Meester Goyart Tingnagel, bourgeren deser stadt, ter vordderinge vanden maeskant, geweest tot *Littoyen* opten doergebroecken dyck (die wederom gemaict was), om den selven metten Scouteth te scouwen, zoemen verhoerden dat den selven dyck in wanwerck lach, elck 2 daigen.

Dagvaart der Staten van *Brabant* te *Brussel*, om met de Staten van *Vlaanderen* eene overeenkomst te treffen, aangaande de gulden privilegien.

Item 15 Novembris, ten beveel vanden drie Leeden deser stat, zoe zyn geweest Herman van Deventher, gezwoeren, Ghysbrecht Pels, Raitsman ende Mr. Jan Lombarts, Secretaris der voirs. stadt, ter dachfaert byder Key. Ma., bescreven inder stat van *Bruessel*, omme te overcomen metten Staiten van *Vlaenderen*, ter selver tyt of dairomtrent oick bescreven, aengaende *den gulden privilegium*, dair zy gevaceert hebben, zoe byden Staten van *Brabant*, zoe oick by die Key. Ma., omme desselve zyn Maie. vanden recht des lants van *Brabant* te informeren, etc. elck 21 daigen.

Deputatien uit *Keulen* en *'s Hertogenbosch* naar *'s Hage*, om eene handelsovereenkomst te sluiten voor haring, andere visch, enz.

Item 14 May, ten beveel vanden Scepenen ende Wethouderen deser stat ende ten begeerte ende versuecke der gedeputeerde der stat *Coelen*, zyn Jacop Coelborner, Wouter van Lith ende Meester Jan Lombarts gereyst naden *Haige*, in *Hollant*, om aldair den voirs. gedeputeerde van *Coelen* te helpen solliciteren, tot vorderinge *der gemeynre coopmanscappen van herninck visch*, *etc.*, waerinne elck gevaceert heeft 5 daigen.

Geschil met Karel

Item, want Heer Caerl van Gelre is pretenderende geweest, die Bourgoinsche

van Gelder, aangaande het buitengewoon belasten der goederen van eigenaren buiten *Gelderland* woonachtig.

ende ander vremde personen, bynnen den lande van *Gelre* geguedt zynde, grootelyck te bezwaren, ende meer dan die Geldersche innegesetenen, contrarie alle redenen ende recht, ende bysundere den tractait van payse, lestmael met hem gemaict. Alzoe zyn omme die selven saicken wil, ten voirddeel der innegesetenen deser stat ende meyeryen, inder voirs. lande van *Gelre* geguedt zynde, Meesteren Goessen van der Stegen ende Jan Lombarts gereyst tot *Utrecht*, byden Greve van *Hoichstraten*, met brieve vander Coninghinne Regente, etc., ten vorddeele der voirs. innegesetenen gescreven; aldair die voirs. gedeputeerde die sake gesolliciteert hebben ende dair inne gevaceert, elck 6 daigen.

Gedeputeerden uit de vier kwartieren der meijerij van *'sHertogenbosch* opgeroepen om met de stad *'sHertogenbosch* te beraadslagen over een aan den Graaf van *Bueren* aan te bieden geschenk.

Voorts vermeld dit kapittel aanschrijvingen der gedeputeerden uit de vier kwartieren der meijerij, te weten aan:

Meester Everart van Amerzoije, Schout van *Peelland.*

Goijart van der Graft, Schout van *Maasland..*

Jan van Kessel, Schout van *Boxtel.*

Jan Wouters, Schout van *Geldrop* (*Kempenland.*)

Adriaen Voss, (*Oisterwijk.*)

Om binnen deze stad te komen en aldaar met stads Regering aangaande het doen van een geschenk en het feestelijk onthalen van den zoon des Graven van *Bueren* en den Heer van *Gaesbeke* met hunne vrouwen, te beraadslagen.

Kapittel 88.

Uitgaven voor bodenloon, aan boden, zoo te voet als te paard, uitgezonden.

Daarin komen onder andere gewone, de volgende zaken voor:

Proces met den Bisschop van *Luik*, aangaande de heilige geest, gasthuizen en blokken, die de geestelijkheid wilde, dat mede moesten contribueren in het aandeel der Beden der geestelijkheid opgelegd te betalen.

Item 4[a] Novembris, Frans van Eyndhouts met Goyarde Grotart, Secretaris, gereyst tot *Bruessele*, inder saken vanden 12,000 gul., dair die clerckgye van *Luydick*, die heyliggeest, gasthuysen ende blocken bynnen deser stat ende meyerye gelegen, tot contribueren trecken woude, tselve te Hove af te doen doen. Ende want ennige vanden doerweerderen van weegen der clerckgye voirs., in diverse dorpen deser meyeryen aen die heyligeest ende gasthuys gueden geexecuteert hadden ende huer executien zonder ophouden vordderden; soe heeft die voirs. bode, doer beveel Goyarts Grotarts voirs., want die sake haest hadden, tot *Brussel* een peert gehuert ende is alhier metten mandemente gereden comen, waer by den voirs. doerweerders bevolen waert huer executien te laten, etc.

Oorlogzuchtige beweging in *Gelderland.*

Item ten voirs. daige (29 December), Dirck Fonck vanden Heeren gesonden aenden maescant, om tydinge te hebben vander vergaderinge, die was inden lande van *Gelre*, ende brocht datse gesceyden waeren.

De metselaar en steenhouwer Pieter van Nijmegen en Jan van de Laar, naar *Utrecht* gezonden, ter opneming der vestingwerken van den burgt aldaar, om daarna voor een ge-

Item 13 February, Peter van Nymegen, metsser ende Jan van den Laer, steenhouder, vanden Heeren Scepenen ende gecommitteerden deser stat, met brieven gesonden tot *Utrecht*, aen Delremunde, die *borcht* aldair bewarende, omme dwerck aldair, byden voirs. gescicten te mogen oversien, om sommige wercken ende stucken, diemen alhier aen tbolwerck aende

Coepoirt (S[t]. Janspoort) te maken heeft, hen nae dien werck te moigen reguleren.

1532. deelte het nieuwe bolwerk aan de Coepoort, nu S[t]. Jans poort, te maken.

Item ten selven daige (5 April), gesonden Cornelisse van Zill aenden maescant, omme te vernemen naeder vergaderinge der Geldersche, waer zy thoeft heenen hebben, ende heeft verwacht tydinge van vrouwen die over gevaren waren, om dair nae te vernemen. Ende brocht ter antwoirde, dat die vergaderinge gesceyden was, ende datter geboeden was, inder kercken weder omme opter beloken Paeschen te vergaederen.

Nadere onrustige beweging in *Gelderland*.

Item 13 July, Dircken Fonck met tween brieven deser stat, metter copien van zekeren brieven des Hertoigen van *Gelre* dair inne geleeght, gesonden tot *Bruessel*, den eenen aen myn genediger Vrouwe Regente, etc., ende den anderen brief aenden Greef van *Bueren*, aengaende die geerfde aen deser zyden geseten, die inden lande van *Gelre* geerft zyn, ende dat overmits die onbehoirlycke impositie die die Heer van *Gelre*, den selven geerfden eysschende is, contrarie den tractait, om dat alsoe byden Hove afgestelt te worddene, ende brocht weder twee beslotene brieven, den eene aen dese stat ende den anderen aenden Greef van *Hoochstraten* tot *Utrecht* wesende.

Nadere bijzonderheden aangaande het geschil met Hertog Karel van *Gelder*, over de buitengewone belasting van geerfden in *Gelderland*, buiten dat Hertogdom woonachtig.

Item 7[a] Augusti, Dirck Fonck gesonden metter antwoirdt des Greve van *Hoochstraten*, aengaende der bourgeren gueden byden Heer van *Gelre* excessivelyck ende onredelycken willende belasten, etc., aen onse genedige Vrouwe voirs. ende noch met eenen brief vanden Cancellier aengaende den toll ende brocht beslotene antwoirdt van ons genediger Vrouwen aenden Heer van *Gelre*, die hy denselven Heere van *Gelre* droech buyten *Arnhem*, opt *huysken*, dwelck men aldair noempt den *Gulden Spycker*, dair hy was, ende brocht weder bescreven antwoirdt van den Heer van *Gelre*.

Het huisje *den Gulden Spijker* buiten Arnhem door den Heer van Gelder bewoond.

Item 8[a] Augusti, Jan van Eyndhouts met eenen oipen placaet gesonden tot *Vlymen*, *Cuyck* (*Nieuwkuik*), *Onsenort*, *Hedickhuysen*, *Druenen*, *Baerdwyck*, *Besoyen*, *Wasbeeck*, *Capelle*, *Raemsdonck*, *Sprangh*, om huer gedeputeerden alhier te scicken opten 12[e] July ende aengaende den nyeuwen vaerdyck diemen buyten die Coepoirt (S[t]. Janspoort) opte Donck voirgenomen heeft te maken, onderlinge dair van te communiceren. Item noch die selve eenen besloten brieff aengaende der voirs. materien gedraigen *tSinte Geertruiden berge*.

Oproeping van gedeputeerden uit de *Langstraat*, om te onderhandelen over eene door hen te doene bijdrage in den nieuw te maken rijweg over de Donk, buiten de Koepoort nu S[t]. Jans poort.

Item 14 Augusti, Ghysbrecht Diercxs met beslotene brieven gesonden tot *Waelwyck*, aengaende den nyeuwen wech, dat zy zouden comen op Saterdag 17 Augusti, byden Raet deser stat, omme te accorderen, wat zij dair toe doen ende geven zouden.

Item 17[a] Septembris, Jan van Eyndhouts gesonden met deser stat beslotenen brieven aen Heeren Jorie Scenck, Stathouder in *Vrieslant*, aengaende der saken vander pretenser ende excessiver scattingen des Heere van *Gelre*, op donderseten van deser zyden aldair geerft wesende, gedaen, vanden dorden penninck der gueden, etc., ende brocht weder besloten antwoirdt.

Brief aan Joris Schenk, Stadhouder van *Friesland*, aangaande de buitengewone belasting op goederen in *Gelderland* van geerfden buiten dat hertogdom woonachtig.

Kapittel 91.

Materialen tot bouwing van het nieuwe bolwerk buiten de Coepoort nu St. Jans poort.

Uitgaven aan kalk, sand, gebakken en namensche steen, tot herstellingen, alsmede steenen voor het nieuwe bolwerk buiten de Coepoort (St. Janspoort) gebruikt.

Behalve de metselsteenen van den grooten en kleinen form, kalk en zand, werden ook aangekocht van Jenny van Namen, Namensche steen, blaauwe Namensche arduin, Zechner steen en witten steen, oegijnen genaamd.

Kapittel 93.

Uitgaven aan metselaars, timmerlieden, steenhouwers, smeden en andere werklieden tot het maken van het nieuwe bolwerk.

Uitgaven aan metselaars, timmerlieden, steenhouwers, smeden en andere werklieden, gewerkt hebbende aan het nieuwe bolwerk buiten de Coepoort, nu St. Janspoort.

Onder de gewone metsel-, smids- en timmerwerken, komen de volgende betaalde werken voor:

Hardsteenen geschutopeningen in de muren.

Item Jenny de Wall, vyf dagen steen gehouwen tot busgateren, sdaighs 4½ st.

Nieuwe kap voor de nieuwe poort, nu St. Janspoort.

Item inde weke dair nae (Maria Visitatie), Henrick van Macrheze en zynen knecht, timmerlieden aen de nyeuwe cappe vander nyeuwer poirten getymmert vz. tsamen 34½ st.

De wapens van den Keizer en van de stad, twee werpers en drie leeuwen voor de nieuwe St. Janspoort buiten de Coepoort, in hardsteen gehouwen.

Item Frans die steenhouwer, aen die nyeuwe poirt, nu genoemt Sint Janspoert, *buyten die Coepoirt*, gemaict van witten steen, twee wapenen, te wetenen: *sKeysers* ende deser *stat* wapenen, twee *werpers* ende drie *leeuwen*, tsamen betaelt voer zynen arbeyt 12 Car. gul.

Vergulden en schilderen dier wapens.

Item Willemen die maelder, voer de wapenen te vergulden ende stofferen, bet. 4 Car. gul. 2½ st.

Witten steen daartoe gebruikt, door den loodsmeester Jan van Namen geleverd.

Item Jenny (van Namen), den loedsmeester, voer den witten steen, hiertoe ende anderssins gelevert, betaelt 9 Car. gul. 2 st. 1½ oirt.

Leverantie van lood voor den Koepoorts toren en de nieuwe poort.

Item betaelt Jacoppen Coelborner, voer loet opte Coepoirts thoeren ende op die nyeuwe poirt ende oick int ghieten van blaauwen steenen verbesinght, tsamen 300 ℔, te 2½ Car. gul.

Houten galerij.

Item inde weeck Beati Egidi, Melis Willemss ende Henrick Willemss, elck 5½ dach plancken gesaight totten werck, om een galerye te maken, sdaigs elcken 4 st.

Leijedaks werk op de nieuwe poort.

Item Faes ende Aelbert, gebrueders, leydeckers ende Jan die oiperman, elck 6 daigen die nyeuwe poirte gedeckt.

Volgen nog andere posten voor het leijen dakwerk der poorten.

Het beeld van St. Jan in witten steen gehouwen, wordt in St. Janspoort geplaatst.

Item die voergenoempde steenhouwer, die die leeuwen ende werpers gemaickt heeft (Frans . . . . .) van *Sint Janne* te maicken ende houwen van witten steen, aldair inde nyeuwe poirt, Sint Janspoirt genoempt, gestelt, betaelt 5 Car. gul.

Kapittels 94 *en* 95.

Uitgaven aan hout, planken, zaagloon en timmerwerk, tot reparatie en fortificatie der stad in het algemeen en voor andere werken.

Hout en planken tot de werken ter versterking der stad in het algemeen, gebruikt.

Daar onder komen ook werken voor aan het raadhuis, aan de kraan, aan de gevangen poort, aan bruggen en vonders, zoo binnen als buiten de stad, enz.

Kapittel 96.

Uitgaven aan straatsteenen, het bestraten en herstellen van straten en wegen.

Item betaelt Jacoppen den straetmeker, van dat hy eenen nyeuwen steenwech buyten de Coepoirte, tusschen die selve poirt ende het nyeuwe werck aldair, gemaict heeft, belopende 14 royen, die roye 14 st. vz. 9 Car. gul. 16 st.

Nieuwe steenweg buiten de Coepoort, nu St. Janspoort, gemaakt.

Kapittel 97.

Uitgaven voor alderhande ijzerwerk, ten dienste der stad, behalve aen het bolwerk en den nieuwen dijk en tot de nieuwe bruggen buiten St. Janspoort gebruikt.

Nieuwe bruggen buiten St. Jans poort.

Volgt het aan de stad geleverd ijzerwerk, als gewoon, voor herstellingen van onderscheidene werken.

Kapittel 98.

Ander vutgheven van penningen die de voirs. gecommitteerde vutgegeven hebben, den gheenen die deser stat straten, in tijde deser rekeninghe, geveeght ende tslyck met hueren karren buyten opter stat dycken, dair ments behoefde ende daert hen bevolen is, gevuert hebben, als hier volght:

Die welcke slyckvegers oick veel zants vuter Ziecker camp ende elders gehaelt, den metssers ende straetmeker, in proffyt deser stat, aengevuert hebben, hierinne mede gecomprehendeert wesende.

Het vuilnis en straatslijk der stad op de dijken en wegen gebruikt.

Kapittel 99.

Uitgaven aan werklieden, in verschillende werken gebruikt.

Item Jan van Emmerick ende Jan Lemmens, elck 5 daigen *tOrthen* zant gegraven ende rossen gesteken 25 st.

Item inde weeck Omm̃ Sanctorum, Jan van Emmerick ende anderen metter pleyten, eerden buyten die Coepoert vander stat muer opten dyck gevuert.

Volgen meer dergelijke uitgaven, voorts een aantal andere voor herstel van dijken, aardslechtingen, betuiningen en bepootingen, buiten de Vuchter-, Hinthamer- en Orthen poorten en te *Orthen*.

Te *Orthen* zand gegraven en rossen gestoken, aarde aangevoerd van den muur van het bolwerk buiten de Koepoort, nu St. Jans poort, op den dijk.

Dijkslechtingen, herstel van dijken, betuiningen en bepootingen buiten de poorten en te *Orthen*.

Kapittel 100.

Schenkingen van wijnen en gelagen aan voorname personen.

Uitgaven voor schenkingen of vereeringen van wijnen en gelagen, aan ondersoheidene Heeren, Prelaten, Edelen, Jonkeren, Steden, Gedeputeerden en andere goede mannen, binnen de stad gekomen.

Onder de voornaamste personen worden aangetroffen:

Heer Adolph van der Aa, Ridder, Schout van ***Mechelen.***

De Bisschop van ***Bremen.***

Jonker Robert van Arenbergh.

Den Graaf van *Buren*, ter gelegenheid dat men hem een zilver vergulden nap vereerde, een gelag op de Gaffel gegeven.

Item 16 Novembris, gesconcken den Greve van ***Bueren***, teerende opte Gaffel, metten heeren ende sommige vanden platten lande, tgelach aldair verteert te wetenen, doemen denselven Greve die presentatie dede, in den name deser stat ende den platten lande, als vanden vergulden coppe, etc., beloopende 7 Car. gul. 15 st.

Heer Jan Moys, Rentmeester-Generael in ***Brabant.***

De Provinciaal van de Predikheeren.

Een Commissaris des Keizers naar *Ravestein* gezonden, om op te nemen of de vestingwerken aldaar al of niet moesten behouden blijven.

Item 27 January, gescenct den qmissaris vander Keyserlicke Ma., gesonden tot ***Ravesteyn***, omme te oversien die stercte oft van noode weer, die tot proffyt des lants af te breecken of nyet, vier der stat stoopen wyns.

Jan van den Wijngaard, Schout van *Breda*, Ridder geslagen.

Item 9 February, gescenct Heer Janne van den Wygart, Ridder, 6 der stadt stoopen wyns, tot Melisse opte Gaffel gehaelt, hem congratulerende van zynder Ridderscap, zoe hy altyt goed vrient deser stadt ende meyeryen is geweest.

De Proost van *Luik*, Graaf van *Hoorn* en *Altena*, op zijne doorreis naar *Woudrichem*.

Item 17 February, mynen Heer den Proest van ***Luydick***, nu Greef van *Hoirne* (en *Altena*), reysende nae ***Woudrichem***, gelogeert totter Joffroue weduwe Goessens van Brecht, 6 der stadt stoopen wyn.

De Graaf van Merode, Heer van Petershem.

De Jonker van *IJsselstein*, zoon van den Graaf van *Bueren*, met zijne vrouw, ter gelegenheid van zijn huwelijk een feest op de Gaffel gegeven.

Item alsoe men bynnen deser stadt verwachtende was den Joncker van *Yselstain*, met zynder gesellinnen, die hy cortsleden in huwelyck genomen hadde, metten Heer van Gaesbeeck ende andere personagien, soe is overdraigen geweest by deser stat ende den gedeputeerden vanden platten lande, dair toe bescreven wesende, datmen den selven Jonckheer (zoemen alsulcken personagien daigelix behoevende is), vut saken zyns huwelix met zynder gesellinne alhier opter Gaffelen zoude doen festiveren, hen een eerlycke maeltyt doen bereyden; overmits versceyden diensten byden Greve van ***Bueren***, zynen vader, deser stat ende meyeryen voirtyts gedaen ende noch daigelix, alsmen zynder Edelheyden aenroepende is, guetelyck is bewysende, verhoepende die Jonckheer zyn soen voirs. des gelycx in toecomende tyden doen sal. Desen naegaende, is die selve Jonckheer met zynre gesellinne voirs. ende den Heer van Gaesbeeck met huer familien ende Jonckvrouwen, alhier bynnen deser stat den 21en February opter Gaffelen hoochlyk gefestiveert, in presentien vander wethouderen deser stat ende gedeputeerden der meyeryen, namentlyck Jans van Kessel, Scouteth tot ***Boxtel***, Meester Everart van

Amerzoye ende den Scouteth van *Geldrop*, welcke maeltyt is bereydt geweest by Amelissen van Ampstel, weerdt opter Gaffelen, die somme beloopende 46 Car. gul. 3 st.

Idem 5ª Aprillis, den Raet van *Gelre* met Joncker Walraven van Ghent, alhier wesende opt overcomen, aengaende dactie die dese stadt alhier opte heerlicheyt van *Oyen* hebbende is, 45 quarten wyns. Commissie uit den Raad van *Gelder* met Jonker Walraven van Gend, aangaande het geschil over de heerlijkheid *Oijen*, te *'s Hertogenbosch.*

Joncker Lubbert Turck, Heer van *Hemert.*

De Cancelier van *Brabant.*

De Abt van S^t^. Geertruide.

De Deken van S^t^. Janskerk te *'s Hertogenbosch,* de Aartsdiaken van *Kempenland* en de Proost van *Utrecht.*

De Generaal der Minderbroeders.

Kapittel 101.

Uitgaven voor gagien der schutterijen.

Aan de Dekenen van den Ouden Voetboog werd uitbetaald 250 Car. gul. voor 80 schutters. Uitgaven aan de vier Schuttergilden.

Aan de Dekenen van de Cloveniers 250 Car. gul. voor 80 schutters.

Aan de Dekenen van de Handboogschutterij 187½ Car. gul. voor 60 schutters.

Aan de Dekenen van den Jongen Voetboog 187½ Car. gul. voor 60 schutters.

Omtrent de Schutterij van den Jongen Voetboog wordt het volgende vermeld:

Item, alsoe in tyde deser rekening, by den drie Leden deser stadt gesloten ende geaccordeert is, dat men tot onderheltenisse der scutten vanden Jonghen Voetboge, soe huer gagien hen te Hoeve van wegen der Key. Ma. opgeseeght waeren, dese stat den selven scutten voer huer gagien jaerlix vutrycken zoude, ten getalle van 60 scutten gelyck den Hantboege, den welcken naegaende, hebben die gecommitteerden totten policyen deser stadt, doende dese rekeninge in desen tweesten jaer huere commissien, vutgeryckt Henricken Potteye, Gerarden Haigens ende Jannen van Gerwen, als Dekenen in heure tyt van den selven Scutten half te Bamisse 1531 ende half te Paesschen 1532, elcken scut 3 Car. gul. 2½ st. vz. (als gemeld.) De Jonge Schuts thans ook voor 60 schutters gagie uit de stads kas toegelegd.

Uit stads kas werd alzoo aan 280 schutters eene toelage van 875 Car. gul. betaald.

Kapittel 103.

Uitgaven aan alderhande zaken.

Behalve de gewone, steeds in dit kapittel voorkomende zaken, worden daar in de volgende bijzondere aangetroffen:

Item ten bevele vanden Heeren, gelost vanden ouden pypers, drie pypen, hier voermaels byden ouden Greve van *Bueren* den selven pypers, tot deser stadt behoef gescenct, die de voirs. pypers voer met zilver hadden doen beslaen, ende hen dair voer betaelt 2 Car. gul. Van de oude stads pijpers de drie pijpen overgenomen, die zij van den ouden Graaf van *Bueren* ten geschenke hadden ontvangen.

Item, ter ordinantie vanden Wethouderen, zyn (den) 29ª January aengenomen Wakers aan stads

1532. *poorten, tijdens de onrustige beweging der Gelderschen.*

Henrick Kuyst ende Andries Andriess., te sitten sdaighs, die een aende Hyntpoirt ende dander aen dOrthenport, overmits zeker vergaderinge inden lande van *Gelre* gemaict ende betaelt elcken 6 daigen, sdaighs 2 st.

De Hoogschout moet zijn vast verblijf binnen 's Hertogenbosch houden.

Item van eenen missyfbrief, inhoudende, dat die Hoichscouthet zyn fixe residentie bynnen deser stadt houden zoude, dair af M^r. Adammen Baudewyns, Secretaris, bet. 8 st.

Casper van den Bosch en zijn zoon als bewaarders van het blokhuis op den Ham ontslagen.

Item 27 January, betaelt Casperen van den Bosch, als bewaerder van den blockhuys (op den *Ham*), voer 14 daighen deynstz, voer hem ende zynen soen, vanden 10^en January totten 23 January daer nae, beyden incluys, ende men heeft hen hunnen dienste verlaten vz. 5 Car. gul.

Jan de Roever in zijne plaats aangesteld.

Item Dircken van Bylant, die tot *Lith* opt blockhuys geweest is, ende het gheene dairop bevonden ende Jannen die Roever overgelevert is, geinventarizeert heeft, betaelt voer zynne vacatien ende salaris 25 st.

Gevangenneming van den voster te Rosmalen, omdat hij aldaar, zonder stads teeken te hebben en accijns te betalen, bier tapte.

Item betaelt den dyenaren vanden Hoigen Heer, die eenen genoempt Rut, vorster tot *Roesmalen*, alhier opter gevangen poirten hebben gebrocht, mits den die selve Rut, contrarie den octroye, tot *Roesmalen* byer tapten, sonder tekenenen te hebben ofte den gerechten assynsen te betalen, 20 st.

Verzoek van den Hoofdman Joachim van Heusden, om schadeloosstelling voor de door de Gelderschen hem in den laatsten oorlog afgenomen haakbussen, buskruid en lood.

Item, alsoe Joachim van Huesden, zeker supplicatie voer de drie Leeden deser stadt ende den gedeputeerde vander meyeryen, alhier ter dachfaert wesende, hadde overgegeven, inhaldende, als (dat) hy inden lesten oirloige van *Gelre*, als Hoeftman, ten tyde als die Geldersche *Megen* innamen, zynen knechten, om die Geldersche te scutten, etc., vutgericht ende gedaen hadde, twee haeckbussen hem toebehoerende, met zeker poyer ende 200 ℔ loots, tsamen geestimeert op 14 gul. Soe waert aldoen byder voirs. stadt ende den gedeputeerden vanden platten lande over dragen, dat die gecommitteerden deser stat, metten votrs. Joachim zouden overcomen ende zynen scaide resumeren, den welcken nae gaende, hebben zy met hem geappointeert ende den selve inde plaetsse van 14 gul. betaelt 10 Car. gul.

Frans . . . . . de goudsmid herstelde de zilveren letters op den armband van een stads trompetter.

Item betaelt Franssen den goutsmyt, voer zeker zilveren litteren te vermaken, metten zilver dair toe gedaen, die Firmyn, die Trompet, nae dien hy van hier gesceyden was, alhier gebroken gesonden hadden, tsamen 9 st.

Schilderen van stads wapen voor de pijpers om die in de processie te Mechelen, op den feestdag van St. Rombout te toonen.

Item betaelt meester Henricken den schilder, van te scilderen die wapenen deser stadt, die deser stat pypers te *Mechelen* inde processie aldair, nae ouder gewoente thoenen 4 st.

Jaarlijksche toelaag aan de Kamer van Rethorica Moyses Doren of Moyses Bosch.

Item 14 Aprilis, betaelt Rutgeren van Merlaer en Jannen Lievens, als Dekenen vanden RETHORYCKERS, genoempt tGeselcap van MOYSES DOREN ofte MOYSES BOSCH, huer gagien, denselven byden drie Leden deser stat tot hueren wederroepen geconsenteert ende verschenen 14 January 1531, 18 Car. gul.

Jan de Roever, bewaarder van het blokhuis op den Ham.

Item 29 Aprilis, betaelt Jannen die Roever, als bewaerder vanden blockhuys opten *Ham*, voer een vierdel jaers zynre bewaernisse, dwelck expireerden 24 Aprilis lestleden 11 Car. gul.

1532.

Item 11 Juny Anno 1532, betaelt Heeren Wouteren Peterss, Priester, Goyarden Ghysbertss ende Bauwynen Zueringhs, als Dekenen vander *nyeuwer Gulden ofte* CAMERE VAN RETHORYCKEN bynnen deser stat, 60 Car. gul., die den selven byden drie Leden deser stadt tot hulpe van huer reyssen, diese doen zullen, omme *dlant juweel* in *Brabant* tot *Bruessel* geordineert ende opgestelt, etc., dair om alhier 60 Car. gul.

Aan de Kamer van Rethorica 60 gul. toegestaan, ter gedeeltelijke goedmaking der kosten in hunne reis tot bijwoning van het *land juweel* te *Brussel.*

Item Dircken Persoens, als Deken vander Passien, gegeven nae alder gewoenten, tot hulpe vanden spele 25 st.

Item achtervolgende den consent der gedeputeerden vanden platten lande deser meyeryen, van tot deser stat ende meyeryen behoef besorcht te zyn van zalpeter, *zoemen* (nae ouder wyser leeren) *in tyde van payse voir dachtich ende besorght sal zyn voir oirloige*, soe hebben die gecommitteerde deser rekeninge gecoft ende van *Antwerpen* doen brengen 2637 ℔ zalpeters, elck hondert voer 9 Car. gul. ende van te scepe te brengen ende waeghgelt 11 st. ende van vrachten ofte scip loen 30 st., vz. tsamen 263 Ca. gul. 2 st. ort.

Aankoop van salpeter voor buskruid, omdat men volgens de oude spreuk, in tijden van vrede bedacht en bezorgd moet zijn voor oorlog.

Item der Grevinne van *Bueren* eenen scenck gedaen. Alzoe byder stat ende platten lande, achtervolgende den toeseggen, haer voirtyts gedaen, geaccordeert is, beloopende 300 Car. gul.

De Gravin van *Bueren* 300 Car. gulden geschonken.

Item Amelissen van Amstel, voer die costen (van de maaltijd) by hem verleeght inder coninckx feesten vanden Jongen Scutten, den Greve van *Bueren* gescenckt, belopende 73 Car. gul. 3 st. 3 ort.

Kosten in de feesten van het koning schieten van den Jongen Voetboog voor een geschenk aan den Graaf van *Bueren.*

Item, zoe dese stat veel jaeren lanck in processen gehangen heeft voer den Greve ende gericht van *Coelen*, tegen eenen genoempt Jan Fyck van Zeghen, bussesmyt, ter cause vander groeter langer bussen, die de voirs. busse smyt, op zeker condicien aengenomen hadde, ende zoe de voirs. stadt continuelycken ende van jaer tot jaer, int vervolghe vanden processe, veel costen doen moste ende die sake tot egeen eynde en quam, wat vervolghe daer omme gedaen waert, hebben ennige lange gearbeyt omme accoert te maken, opdat dese stat ende huer borgeren, eens vanden voirs. busse smyt ontslagen ende vanden costen des processe voirs. gevreydt mochten wesen. Soe is ten laesten die sake zoe verre becomen, dat nae langhe ende veel redenen van scryven ende weder overscryven, by middele van brieven ende scriftelycke antwoirden, ghens ende weder gesonden by tusschen spreecken als voer, ende bysonder van Meester Janne van Merode, opperste Secretaris tot *Coelen*, die voirs. sake metter minne getermineert ende metten voirgenoempte bussesmyt, voir hem ende zyn erven ende naecomelingen geaccordeert is, dair af goede besceyt ende behoeften van brieven van volcomen quytsceldinghe ende scadeloose ontheffingen deser stadt ende hueren borgeren, ten euwigen daigen duerende, zyn gegeven ende besegelt. Betaelt alsoe den voirs. bussesmyt, om eens van hem ontslagen te wesene 250 Car. gul., den Secretaris vanden brieven te maken 6 Car. gul. ende voer den segel ende den Scepenen tot *Coelene* 12 Car. gul. 10 st. vz. tsamen 268 Car. gul. 10 st.

Afdoening van het proces, sedert jaren gevoerd met den Keulschen smid Jan Fijck van Zeghen, over het door hem te *'s Hertogenbosch* gesmeedde monsterkanon, genaamd het *Stuer ghewalt*, thans nog op de binnenplaats achter het stadhuis liggende.

Kapittel 104.

Aardwerken voor den nieuwen weg aan de zuidzijde van de Donk, buiten de St. Janspoort, voormaals de Koepoort.

Ander vutgeven, overmits accoirdt der drie Leden deser stadt, bynnen tyde deser rekeningh gedaen, totten maken vanden nyeuwen weoh aen die suyden syde vander Donck, gemaict omme te peerde ende te wagen bynnen deser stat tSint Jans poirt inne, voir tyts die Coepoert genoempt, te comene. Aengesien die selve poirte byde Corenbrugge ende niet verre vander Vischbrugge (int hert vander stat wesende) staende is, etc., soe hier volght. Vutgenomen derf vander Donck afgegraven, waremen metten geerfden alnooh nyet tyntelyck overcomen en is, ende connen die gecommitteerde alnooh daer af egeen rekeninge gedoen.

Inden jersten, zoemen den voirs. wech ende dyck te maken begonnen heeft in Augusto Anno 1532, soe zyn betaelt op Saturdach den 17en Augusto dees naebescreven grevers, enz.

Volgen de betalingen voor graafgelden en aan karvrachten, tot een gezamentlijk bedrag van 819 Car. gul. 16 st. 21 mithen.

De geheele uitgaaf was 43,681 Car. gul. 19 st. 33 miten 1 qrte.
〃 〃 ontvang 〃 42,372 〃 〃 15 〃 35 〃
Nadeelig slot 1309 Car. gul. 3 st. 46 miten 1 qrte.

N°. 39. **Rekening van St. Remeys 1532 tot St. Remeys 1533.**

3de EN LAATSTE REKENING VAN Mr. JANS VAN DER STEGEN C. S.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, accijnsen en andere middelen, als in voorgaande rekeningen.

Kapittel 2.

Laatste verantwoording der door de stad voor eigen rekening ingeslagen en in het klein verkochte wijnen.

Verpachte accijnsen en andere middelen.

Volgt de laatste verantwoording van de door de stad ondernomen eigen wijntapperij.

Kapittel 11.

Ontvangsten van alderhande zaken.

Verhuring der nieuwe kelders onder het stadhuis.

Daarin komt onder de gewone posten voor eene som van 3 Car. gul. voor huur van den kelder onder het raadhuis, naast de schrijfkamer, om bier daarin te vertappen en volgt daaronder voor memorie, dat de kelder naast de Gaffel niet is kunnen verhuurd worden.

De boekverkooper Adriaan Roeloffs stalt zijne boeken en pla-

De boek- en plaatverkooper Adriaan Roeloffs, bezette na den herbouw der voorpui, op nieuw zijne plaats, zoo als in de volgende noot blijkt:

Item van Adriaen Roeloffs, liberarier, vander hueringen der plaetse voer traethuys, onder die galerye, tusschen die twee nyeuwe kelders 7½ Car. gul.

1533. ten uit onder de nieuwe galerij der voorpui van het raadhuis tusschen de twee nieuwe kelders.

De geheele ontvang was 60,569 Car. gul. 4 st. 9 miten.

UITGAVEN.

De kapittels als gewoon gebragt, die geene bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

Kapittel 2.

Uitgaven aan den Keizer, als Hertog van Brabant, wegens toegestane beden.

Op verlangen van Keizer Karel V wordt door de stad *'s Hertogenbosch* en hare Meijerij de bede van 200,000 pond artois voor de vier laatste jaren bij vooruitbetaling voldaan.

Item soe alnoch vander selver bede van 200,000 lib. Art. (toegestaan den 8 Julij 1531, te betalen in 6 jaren en 12 termijnen) resteren vier jaeren ende 8 termynen te betalen. Soe heeft de Keyserlicke Ma. zeer ernstelyck aen dese stat ende huer meyerien, doer Jannen Moys, Rentm[r].(Generaal van de beden), voirs. daertoe specialyc gedeputeert wesende, doen versueken ende begeert, als dat die selve stat met huer meyerien die voirs. vier jaeren ende 8 termynen wilde anticiperen, tweeten, by vercoepe van renten, oft zoe zy dat best zoude moigen vinden, Zyne Ma. woude der stat ende meyerien voer tverloep vanden renten ende interest, etc., een gratuiteyt doen ende eenen redelycken penning innelaeten, soemen des accorderen soude, etc. Soe heeft dese stat metter meyeryen, nae vele communicatie diese met malcanderen in versceyden reysen hier op gehadt hebben, der Key. Ma. hier inne belieft ende geconsenteert, op condicie, te wetene: dat deser stat metter meyerie, voer tverloep vanden renten diese daer omme soude moeten vercoepen, tsamen metten interest, etc., hebben souden ende aende principael penningen corten 13,000 lib. Artois ende noch, datmen corten soude 11,000 lib. Artois, wesende tleste dorde jaer ende 2 leste termynen, vanden penningen byder stat ende meyeryen inden lesten oirloige verschoeten, ende alnoch 1800 lib. Artois, byder stat ende meyerien, in betaelinge vanden renten voer der Key. Ma. verzegelt, aen handen Peters van Balen, als diere tyt Rentm[r]., verschoeten. Achtervolgende alsoe den selven accordt, is te wetene, dat die portie deser stat, inde voirs. bede van 200,000 lib. Artois, als voer die vier leste jaeren ende 8 termynen, alnoch resterende vanden sess jaeren, dair van tleste jaer expireren sal Kersmisse 1536 toecomende, afgetoigen de gratie als tdorde gedeelte, beloept 330,216 lib. 5 sch. 4 deniers, waeraen de stat cort, te wetene huer porcie vanden 13,000 lib. Artois voirs., als voer dintrest vanden anticipatien, beloepende bedsgewyse 4798 lib. 15 sch., noch wordt dair aen gecort der stat porcie inde 1242 lib. Artois, in eenre deschargien gepasseert in afcortinge vander voirs. 1800 lib., beloepende bedtsgewyse 458 lib. 9 sch. ende alnoch wordt daer aen gecort der stat porcie inde 11,000 lib. voirs., als tvierde

Voorwaarden waarop die vooruitbetaling plaats had.

gedeelt, soet oirloigs penningen zyn, beloepende 2750 lib., beloept tsamen datmen hier aen cort 8007 lib. 4 sch., ende die reste hebben die voirs. gecommitteerden, soe met vercoepe van loss- ende lyffrenten, hier voer inden ontfanck gestelt, opgebrocht ende aen handen Jannen Moys, Rentm^r. voirs., nae inhoudt zynre quitantie, betaelt, beloepende 25,209 Car. gul. 1 st. 16 miten.

Betaling van den 5^en en 6^en termijn der bede van 30,000 lib. artois aan wijlen de Regentes toegestaan voor hare reiskosten naar *Kamerijk*, ter gelegenheid van het sluiten van den vrede tusschen den Keizer en den Koning van *Frankrijk.*

Item den selven Jannen Moys, betaelt der stat porcie inde bede van 30,000 lib., byden drie Staten slants van *Brabant*, ons genediger Vrouwen, hoiger memorien, geconsenteert, in zesse jaeren ende 12 termynen te betalen, tot behulpe vanden costen, by huer genaden gedaen, int tracteren van den peys tot *Cameryck*, tusschen der Key. Ma. ende den Coninck van *Vranckryck*, beloepende der stat porcie, alle jaeren, die voirs. zess jaeren geduerende, 313 lib. 1 sch. 3 deniers, alsoe alhier betaelt den vyfsten ende zesten 12^en termyn, beloepende als voirs. is 313 Car. gul. 1 st. ort.

Kapittel 4.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten van Brabant en in andere der stads saken en van die harer meijerij uitgesonden.

Afgevaardigden ten Hove ter Staten en in andere Commissien.

De afgevaardigden en gecommitteerden waren:
Gijsbert Pels, Schepen.
M^r. Jan Lombarts, Secretaris.
Herman van Deventer, Raad der stad.
M^r. Goeswinus van der Stegen, id.
Dirck van Wijck, gecommitteerde tot stads financien.
Frans van den Bogaert, Schepen.
Jan van Erp, gezwoorne.
Jan van der Stegen, gecommitteerde tot de financien.
Adriaan Voss.
Mathys van der Weyl, Deken.
Jan van Kessel, Schout van *Boxtel.*
Jan Woutersse Suermont, Schout van *Geldrop.*
Goijart van der Graft.
Evert van Amerzoijen.
Jan Doirnkens,
Supplecius, Stadhouder van *Oisterwijk.*
Jan van Doirne.

Verschillende commissien.

Onderscheidene commissien werden op verschillende tijdstippen naar den Hove gesonden, om te solliciteren tot ontlasting van den grooten Brabantschen landtol, die men vermeende, dat ten onregte te *'s Hertogenbosch* en in hare meijerij was ingevoerd. In de maand Mei 1530 verkregen gecommitteerden van den Hove eene schorsing van dien tol.

Aangaande de anticipatie der beden door den Keizer gevraagd, werden

eveneens commissien naar *Brussel* gezonden om deswege te onderhandelen en schikkingen te maken, welke laatste tusschen Jan Moys, Renmeester-Generaal der beden en stads Regering, te *'s Hertogenbosch* tot stand kwamen, zoo als hier voor in kapittel 2 is vermeld.

Voorts wordt in dit kapittel nog de volgende belangrijke zaak aangetroffen:

Item die selve (gedeputeerden uit de vier kwartieren der meijerij) alnoch bescreven van der stat, opte peticie des Greven van *Bueren*, aengaende den coep der heerlicheyt van *Meer* (*Boxmeer*), elck 3 daigen.

De Gedeputeerden uit de 4 kwartieren der meijerij te *'s Hertogenbosch* opgeroepen, om te beraadslagen op het verzoek van den Graaf van *Bueren*, aangaande den aankoop der heerlijkheid *Boxmeer*.

Kapittel 5.

Uitgaven aan bodenloon.

Behalve de boden als gewoon aan gedeputeerden ten Hove en in andere commissien uit zijnde, gezonden, oproepingen van gedeputeerden uit de meijerij, enz., worden in dit kapittel nog de volgende noten gevonden.

Boden in verschillende zaken uitgezonden.

Item 23 February, Jan van Eyndhouts gesonden vanden Scepenen aenden Drossaet van *Ravesteyn* met besloeten brieven, om tgat inden dyck te doen beslaen.

Brief aan den Drossaard van *Ravestein*, om het gat in den dijk te doen beslaan.

Item 19 Merte, Herman Reyners gesonden vanden Wethouderen met besloeten brieven aenden Scouthet van *Megen* Lambert Corstiaenss ende den Heemraden van *Kestel* ende *Maren* om tgat te beslaen.

Idem aan den Schout van *Megen* en aan de Heemraden van *Kessel* en *Maren*.

Item Ghysbrecht Dircx, byden Wethouderen gesonden aen myn Heer van *Bocxtel*, omme der onminne wille, alhier tusschen den Hoigenscouthet Broegel ende den dienaers des Heeren van *Boextel* geschiedt.

Geschil tusschen den Hoogschout Jan van Breugel en de dienaars van den Heer van Boxtel.

Item prima Aprilis, Ghysbrecht Dircxs met besloeten brieven deser stat gesonden tot *Gorichem*, aenden Greve van *Bueren*, aengaende den hoep vanden knechten, dair aff tydinge was vanden Drossaet van *Ravesteyn*, die tusschen *Maze* ende *Waele* wesen soude, om *Ravesteyn* te besorgen.

Brief aan den Graaf van *Bueren*, aangaande het leger der Gelderschen in het Maas en Waals, om *Ravestein* te verzekeren.

Item 2ª Aprilis, Franss Willemss gesonden tot *Oss*, aenden Scouthet van *Maeslant*, omme in zynen bedryve goede wake te houden, overmits der vergaderinge van den knechten.

Brief aan den Schout van *Maasland*, om in zijn kwartier te dier zake goede wacht te houden.

Item ten selve daige, Henrick Otten, bode te peerde, overdwerts byden Greve van *Bueren* ende deser stat, gesonden tot *Grave*, aenden Amptman, om tydinge te hebben vanden knechten ende brocht besloeten antwoirdt aenden Greve ende deser stat.

Boden van den Graaf van *Bueren* en van deze stad aan den Ambtman te *Grave*, om tijding des aangaande te hebben.

Item ten selven daige, Fransse van Eyndhouts met brieven gesonden aende steden van *Helmont* en *Eyndoven*, om wake te houden ende toe te sien, overmits der voirs. vergaderinge.

Brieven aan de steden *Helmond* en *Eindhoven*, om goede wacht te houden.

Item 20ª Aprilis, soe Dirck Fonck van zeker partyen tot *Bruessel* gesonden was, ende die Heeren den selven mede gegeven hadden besloeten brieven, aengaende den volcxken vander Luternen ofte nyeuwer secten, soese tot *Vucht* huer predicatien gehouden hadden, ende begonnen te wassen, omme vanden Hove dair inne geleert ende gesuccureert te wordden, heeft die voirs. bode aldair tot *Bruessel*, om antwoirt te hebbene, moeten wachten zess daigen.

Brief der Regering van *'s Hertogenbosch* aan den Hove te *Brussel*, om inlichtingen en hulp tegen de Luteranen, die te *Vucht* hunne predicatien gehouden hadden en begonnen toe te nemen.

1533.

Proces van den Hoogschout Jan van Breugel tegen eenen man van Tiel, beboet om dat bij hem ongevalueerde gelden gevonden waren, waardoor een doodslag te *Rossem* plaats had.

Item 3a Juny, Dirck Fonck gesonden vanden Heeren tot *Bruessel*, overdwers, metten processen dat Brogel, als Hoigscouthet alhier, beleydt hadde tegens eenen man van *Thiell*, die hy met ongevalueerden gelden bevonden ende becalaengieert hadde, dair om tot *Rossem* een doetslach tender (ten laatste) gebuert is, ende om meer inconvenienten die dair vuyt gescapen weren te comen, te verhueden, byden Hove dair inne geleert te worddene, gevaceert, mits die saken zwaer waren ende qualyck ter executien konst gecomen, 8 daigen.

Een bode met spoed naar den Maaskant gezonden, om het groot gat dat door het hooge water in den dijk te *Dieden* was geslagen, met den last aan de opgezetenen om de wacht op den Maasdijk te houden tot voorkoming van grootere schaden.

Item 7a Juny, Ghysbrecht Dircxs met besloeten brieven overdwerssen ende overnacht ende dach geloepen allen den maescant doer, om dat groet gat tot *Dieghden* (*Dieden*) ende voirts rontomme den maesdyck bewaert te worddene tegens tgroet water, dat nu overhoetz van boven compt, gevaceert 2 daigen. Ende 9 Juny weder met oepen placaet gesonden tot *Roesmalen*, *Nulant* ende *Geffen*, omme van elcken huyse eenen man te scicken tot *Empel*, ende de *Maze*, die alnoch zeer groet wassende was, bynnen te helpen houden, ende den groeten onverwinlycken scaide die geboeren soude, creegh die *Maze* eenen overloep, te helpen verhueden.

De Schepen Dirk de Borchgrave ontboden in den raad, mits de Commissaris van den Hove in zake tegen de Luteranen aangekomen was.

Item ten selven daige (8 Juny), Franssen voirs. met besloeten brieven gesonden aen Mr. Dircken die Borchgreve, dat hy alhier inden Raidt comen soude, soe die Commissaris vnten Hove comen was, aengaende der Luteryen vander nyeuwer secten.

Brief aan den Canselier van *Brabant* in de zaak tegen den pater van het convent achter Tolbrug, met antwoord aan den Mr. der Predikheeren en Mr. Goijart de Meijer, Commissaris in zaken der Luteranen.

Item 17a Jnny, Dirck Fonck met brieven gesonden tot *Bruessel* aenden Cancellier ende Raet, aengaende der questien, wesende tusschen den pater ende convent after die Tholbrugh, ende brocht weder antwoirt, adresserende aenden Meester van den Prekers ende Mr. Goyarden die Myer, Raet, als der voirs. sake Commissarissen geordineert wesende.

Brief aan Graaf Dirk van Meurs te *Bommel*, in het proces van den Hoofdschout waardoor te *Bommel* beslag was gelegd op goederen van burgers uit *'s Hertogenbosch*.

Item 25 Juny, Ghysbrecht Dircxs gesonden met besloeten brieven tot *Boemel*, aen den Greve van *Moers*, aengaende der saken vanden arrestamenten byden Scouthet Brogel, inden man van *Thiell* gedaen, dairvoer die van *Boemel*, deser stat bourgeren gueden, aldair liggende, beslaegen hebben.

Brief van Commissarissen in zaken der Luteranen aan den President te *'s Gravenhage*.

Item 2a July, Fransse van Eyndhouts gesonden vanden Commissarissen alhier opt stuck vanden Luteranen wesende, met brieven aenden President inden *Haige*.

Brief aan den Canselier en Mr. Goijart de Meijer, Commissaris in zake der Luteranen.

Item 13 July, Jan van Eyndhouts met brieven gesonden tot *Bruessel* aenden Cancelier van *Brabant* ende Mr. Goyarden die Meyer, Raet, Commissaris alhier geordineert int stuck vanden Luteranen ende brocht bescreven antwoirdt.

Item 27 July, brieven aen die Heeren.

Een spion naar *Arnhem* om te vernemen naar het leger der Gelderschen, in de Veluwe zijnde.

Item 21 Augusti, Gherys die Loyer gescict nae *Arnhem*, omme te vernemen, vanden vergaderinge der knechten opte *Veluwe*, soe myn Heer de Cancellier onss met brieven gewaerschout hadde, ende brocht tydinghe datse geschieden waren.

Idem naar alle zijden.

Voorts werden naar alle zijden boden uitgezonden met gelijk doel, die even bevredigende tijdingen bragten.

Item ten selven daige (24 Augustus), Dirck Fonck oick alsoe gesonden aen den Scouthet van *Maeslant* ende tot *Grave* aenden Amptman, om wel toe te sien (mits de tydinge voirs.)

Brief aan den Schout van *Maasland* en aan den Ambtman te *Grave*, om goede wacht te houden.

Item 11[a] Septembri, Ghysbrecht Dircxs vanden Wethouderen gesonden tot *Bruessel*, met besloeten brieven aen M[r]. Goyart die Meyer, Commissaris aengaende die Luteranen, ende brocht besloeten antwoirdt.

Brief aan Mr. Goijart de Meijer, Commissaris in de zaak tegen de Luteranen.

Item 21 Septembri, Jan van Eyndhouts met brieven gesonden tot *Arnhem* aenden Heer van *Gelre*, ter cause van eenen genoempt Goyart van Hoemen die byden Scouthet alhier aangetast is geweest ende inder gevenckenisse gestèld, dair vuyt zeker arrestamenten op deser stat bourgeren gueden inden lande van *Geldre* gedaen zijn geweest, ende brocht bescreven antwoirdt.

Die selve alsoe met brieven des Heeren van *Geldre* weder van hier gesonden tot *Wamel* aenden voirs. Goyarden ende brocht mundelinge antwoirdt.

Brief aan den Heer van Gelder in het proces van den Hoogschout van *Breugel* tegen Goijart van Heumen beboet en gevangen genomen, wegens ongevalueerde gelden, waaruit te *Z.-Boemel* contra arresten op goederen van burgers der stad *'s Hertogenbosch*, volgden.

Item Franss van Eyndhouts met oepenen brieven gesonden tot *Helmont*, *Oss*, *Roy*, ter cause vander verzegelinge der brieven aengaende der anticipatien.

Brieven aan *Helmond*, *Oss* en *St. Oedenrode*, ter zake van de bezegeling der brieven voor de anticipatie der Beden.

Item Herman Reijners met oepenen brieven gegaen aan de steden vryheiden in *Pedelant*, *Maeslant*, *Kemplant* ende *Oisterwyck*, om die voirs. verzegelinge wille.

Idem aan de steden en vrijheden in de vier kwartieren.

Kapittel 16.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen en gelagen.

Daaronder komen schenkingen voor aan:

Schenkingen van wijnen en gelagen aan voorname personen.

M[r]. Joost van der Dussen, Raad in *Brabant*.

De Commissaris Generaal der Minderbroeders.

Heer Jan Moys, Rentm[r] Generaal der beden.

Adolph van der Aa, Ridder, Opper-Valkenier des Keizers.

Den Graaf van Hoorn.

Den Graaf van Bueren.

Den Heer van Brederode, Heer van Cloetingen.

De jonge Vrouwe van Boxtel.

Den Abt van S[t]. Geertruide.

Den Abt van Tongerlo.

Item, zoe deze stat zeer treffelyck gescreven hadde aenden Hove, biddende, datmen toeversicht hebben soude alhier opte nyeuwe secte vander Luteranen, die begonsten in heggen ende bosschen buyten der stat te preken, ende huer getall zeer wassende was, dair vut gescapen weer theylich kersten geloove te verminderen tegens Goids eere, ende deze stat daarbij, soe met sommighe andere geschiet is, bij ceditien ende anderssins verdorven te wordden, dairt God voer behoeden will. Ende thoff alhier ten leste geseynt heeft Meester Goyarden den Meyer, Raet in *Brabant*, als Generael Commissaris opt stuck vander Luteranen, die welcke alhier

De Commissaris-Generaal op het stuk der nieuwe secten van de Luteranen, te *'s Hertogenbosch*, groote exploiten van justitie gedaan hebbende, wordt een aam wijn geschonken.

wesende, groote diligentie ende exploite van justicie daer inne gedaen heeft, ende hem geschenckt een aem wijns die quarte 2 st. vz. 10 Car. gulden.

Dirk Colen, Secretaris der Vrouwe ven Egmont.

Den Generaal der Predikheeren.

Allard van Benthem, Hofmeester van zaliger Vrouwe Margaretha.

Kapittel 19.

Uitgaven aan alderhande zaken.

Behalve de gewone, steeds in dit kapittel voorkomende zaken, worden daarin de volgende bijzondere aangetroffen.

Brieven van den Hove, waarbij door de regentes de stad toegezegd was, dat zij en hare meijerij de uitgeschoten gelden voor de bewaring van het Blokhuis op den Ham, aan de beden zou kunnen korten.

Item betaelt Mr. Henricke die Bye, die inde kysten vanden Gezworen ende Raetsheeren, in heuren Scepenstoel, dat scepken bewaert hebbende, heeft gesocht zeker brieven ende bescheyt vuten Hoeve alhier, soemen seyde gesonden, wesende, als dat onze genediger Vrouwe deze stat ende meyerie toegeseeght hadde, voer die verschoeten penningen tot bewaernisse vanden blockhuys (*op den Ham*) 400 gulden aende bede te corten.

Betaling aan den Kastelijn van *Empel*, der kosten van bewaring van het Blokhuis op den Ham, door wijlen Jan Rovers zijnen broeder alnog te goed.

Item 24 January betaelt den Casteleyn van *Empel*, van wegen Jannen Roevers zijns brueders seliger gedachten, als vanden dienst zijns bewaernisse des blockhuys opten *Ham*, te wetene van 6 maenden, als vanden 24en July totten 23en January Anno 1532 maakt ½ jaer, dair voer, gelyck men metten voers. casteleyn overcomen is, 12 Car. gulden.

Opmeting van land, van de Donk afgegraven voor den nieuwen weg buiten St. Janspoort.

Item 5a Meye Anno 1533, heeft die lantmeter in presentie vanden geerfden vander Donck ende Ariaens Boighmeker, van wegen der gecommitteerden deser stat, gemeeten, dlant dewelck byden nyeuwen wech, der voirs. Donck is afgenoemen, te wetene den halven grave der stat wairt metten wall ofte nyeuwen wech, ende den geheelen grave nae *Engelen* gelegen, ende is bevonden 1495½ royen, maickt 2½ mergen min 4½ roye, betaelt den salaris vanden selven lantmeter 22 st.

Een Luteraan onthoofd en een, na geworgd te zijn, verbrand.

Item, zoe opten dorden July Anno 1533 twee vanden Luteraensche secten gejusticeert zyn die eene metten zweerde dander verbrandt, alsoe voer zeelen betaelt dair mede die meester van den scerpengericht voorgenoempt, den Luteranen gebonden heeft, omme te worgen ende te branden, betaelt 6 st.

Schilderen van den voorgevel van het raadhuis, door den schilder Willem Raess, verwen daartoe gebraikt.

Item hebben die gecommitteerden, vuyt bevelen vanden Wethouderen, den ghevel voer vanden Raethuys deser stat doen schilderen by Willemen Raess den schilder, daeraen verbesinght 40 quarten lynsaet olye die quarte 2½ st.

Item voer stoff ende verwe dair aen geleegt tsamen by een gerekend beloepende 8 Car. gulden 5 st. ½ ort.

Item Jacoppen Willemss, die 34 dagen 3 quarten int pulmueren aldair onledig is geweest, sdaigs betaelt 5 st.

Item Willem Raess, den schilder voors., die den ghevel des voors. Raethuys heeft gecildert, ende voer zynen arbeyt, moytenissen ende de schilderye eysschende was 100 Gou. gul., soe is met hem, by raide vanden Wethouders overcomen ende hem toegevueght ende betaelt 70 Car. gulden.

Item voer stofferen vanden vier beelden ofte personagien (*) staande voer tvoirs. Raethuys, dairtoe die voirs. gecommitteerden tstoff dairaen gebesinght, gelevert hebben, betaelt voer tselve stoff 21 Car. gul. 4 st. 2½ ort. Item betaelt Willemen Gerritss ende Jacoppen Gerritss zyn venit, stoffeerders ofte Maelders (Schilders) die int voirs. stofferen vanden voirs. personagien onledig zyn geweest, ende gewrocht tsamen dair aen 33 daigen, sdaigs 5 st. vz. dit tsamen 29 Car. gulden 9 st. 2½ ort.

Schilderen van de vier beelden in den gevel van het raadhuis staande, door de schilders Willem en Jacob Gerritss.

Item vut bevele vanden Scepenen gegeven Michiel van Karmpt, voer zekeren dienst hy gedaen heeft, vuyt bevele vanden Commissarissen alhier geordineert int stuck vanden Luteranen, 2 Phs. gulden que vz. 2 Car. gul. 10 st.

Betaling aan Michiel van Karmpt, voor gedane diensten in het stuk van de Luteranen.

Item betaelt Amelissen van Ampstel voer versceyden gelaigen by den Heeren Scepenen deser stat ende den Gedeputeerden vanden platten lande in tyde deser rekeningh, soe den Greve van *Bueren*, den Commissarissen vanden Luteranen, ende alse alhier opt extract bescreven zyn geweest (de Gedeputeerden van het platte land), tesamen byeen gerekent, beloepende 24 Car. gul. 5 st.

Verschillende gelagen, waaronder een aan den Graaf van *Bueren* en een aan de Commissarissen in het stuk der Luteranen.

Item de weduwe Zeeberts van Bree voer drie scharen weyen opte Donck die huer betaelt 5 Car. gul. 10 st., ende Goessen van Rossem als procureur, van eenen schaer aldair 36 st. in recompense vanden affgegraven erve aldair totten nyeuwen wech, vz. 7 Car. gul. 6 st.

Schadeloosstelling voor afgegraven grond van de Donk.

Item vuyt bevele vanden Wethouders Joesten Jonckers, op rekeninghe vanden personagien (**) voer der Heeren huys staande temaken, betaelt, 12 Car. gulden.

Joost Jonckers, beeldhouwer der vier beelden voor het raadhuis.

Item 2 voederen ryss ende stroe dair mede justicie gedaan is, over ennighe vanden Luteranen alhier opter merct metten viere geexecuteert, betaelt 23 st. 3 ort.

Luteranen op de markt te *'sHertogenbosch* verbrand.

Item Herman van Deventer, Jan van Erpe, Mathys Stoeters, Jan Arntst (van Vladeracken), Jan Pynappell ende Daniel van Vlierden, gereyst nae *Megen* ende *Diedcn*, om visitatie te doen opten doergebroken dyck, die wederom gemaict is, tot conservatie vanden lande, ende alsulcken ordinantie aldair te maken, dat tlant van voirder inconvenienten ende scaide in toecomende tyde, metter Goids hulpen, verhuet mach blyven, gevaceert elck 2 daigen.

Schouwing van de doorgebroken en herstelde dijken te *Megen* en *Dieden*.

Ordonnantie ter voorkoming van verdere doorbraken.

Item Jan van Erpe, Mathys Stoeters, Jan Arntst (van Vladeracken) ende Jan Pynappel, alsoe in proffijt vanden lande gereyst tot *Littoyen*, opten dyck, gevaceert elck 2 daigen.

Schouwvoering over den dijk te *Lithoijen*.

In deze rekening worden wijders wederom gevonden, de uitbetaling van toelagen aan de Kamer van Rethorica Moises Doorn of Moises-Bosch en de passiebroeders.

Kamer van Rhetorica Moizes Doorn of Moizes Bosch.

Volgen nu de verantwoordimg der betaalde lijf en erflosrenten ten laste der stad.

De geheele uitgaaf was 62,109 Car. gul. 1 st. 9 miten 1 qrte.

〃 〃 ontvang 〃 60,569 〃 〃 4 〃 9 〃

Nadeelig slot 1539 Car. gul. 17 st. 1 qrte.

(*) De vier Keizers, zie rekening no. 36.

(**) Idem

N°. 40. Rekening van St. Remeys 1533 tot St. Remeys 1534.

1ste REKENING DER VIER GECOMMITTEERDEN JACOPS COELBORNEER, JOEST VAN OUDEN, HERMANS DIRCX, HENRICX PELGROMS ENDE JANS VAN DE WYELL.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, accijnsen en andere middelen als in voorgaande rekening.

Kapittel 10.

Ontvangsten van alderhande saken.

Adriaan Roeloffs, boekverkooper.

Item van Ariaen Roelofss liberarier vander hueringe der plaetse voert Raethuys onder die galerye tusschen die twee nyeuwe kelders, 7½ Car gul.

Gift van Mr. Jan van der Stegen, tot herstel van de stad.

Item van Jannen van der Stegen, den ouden, tot reparatie deser stat gegeven, bynnen den jaeren deser rekeningh, 10 Car. gul.

Graafwerken in de grachten der stad, bijzonder in de Muntel en bij de Bazeldonksche poort.

Item achtervolgende tprivilegium deser stat verleent, heeft men in tyde deser rekeningh, met brieven der selver stat, bescreven die steden, vryheyden ende dorpen bynnen deser meyeryen gelegen, om die graften deser stat ende bysunder aenden Muntel ende voirts naider Bazeldonckscher poirt toegedreven gevult ende ongereguleert liggende, tot sterckenisse der stat op te graven ende te breyden. Hebben alsoe dees navolgende steden, vryheyden ende dorpen, willende obedieren die voirs. brieven ende den ouden hercomen daervan over langen jaeren gepossesseert, hueren taxe van grevers, mitsdien zy verre geseten waren, met gelde ende penningen voldaen ende gesonden aen handen der gecommitteerden deser rekeninghe voer elcken grever twee blancken, wair mede die selve gecommitteerden andere grevers in huer plaetse hebben gehuert, alsoe in den jersten ontfangen vander vryheyt van *Oirschot* 16 Car. gul. enz., de geheele ontvang dezer graafgelden was 363 Car. gul. 16 st. 3 ort.

De geheele ontvang was 42,620 Car. gul. 4 st. 3½ ort.

UITGAVEN.

Lijf- en erflosrenten.

In deze rekening staan de uitgaven aan lijf en erflosrenten wederom voorop vervat in kapittels 1—84. Kapittel 85 is de restant rekening van renten, ter gelegenheid van het beleg van *Poederoijen* onbetaald gebleven.

Kapittel 90.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten van Brabant en in andere stads saken en van die harer meijerij uitgesonden.

Afgevaardigden ten Hove, ter Staten vergaderingen en in andere commissien.

De afgevaardigden en gecommitteerden waren:

Herman van Deventer, Schepen.

Peter van Balen, idem.

Walrave van Erp, Schepen.
Gerrit van Vladeracken, idem.
Adriaan van Eyndhouts, idem.
Gysbert Pels, Gezworen.
Hendrik Dachverlies, idem.
Hendrik Kuyst, Raad der stad.
Jan van der Stegen, idem.
Goyart Grotart van Oss, Secretaris.
Marten de Greve, idem.
Jan Reyners, idem.
Simon Bacx.
Goyart Tynnagel.
Adriaan Vos.
Adriaan Wouterse, Schout van *Geldrop*.
Everart van Amerzoye, Schout van *Pedellant*.
Servaas Schilder, Schout van *Beek*.
Willem Hack.
Jan Andriesse.
Goyart van der Graft.
Gerrit Jacobs, Schepen van *Oss*.
Willem Boeterman, idem.

De volgende bijzondere zaken komen onder meer anderen in dit kapittel voor.

Last des Keizers om het blokhuis op den Ham te bewaren en in goeden staat te houden.

In den jersten, alsoe van wegen der Key. ma. scriftelyck ende anderssins gewilt ende bevolen is, dat men tblockhuys opten *Ham* soude bewaeren ende tamelycke inde noetelycke reparatien onderhouden, hebben die Wethouderen deser stat, met consent van den Gedeputeerden vanden platten lande, willende die voirs. bevelen achtervolgen, gescict Mr. Henricken Kuyst ende Janne vander Stegen deser stat Raidtsmannen, omme te reysen totten voirs. blockhuys ende metten tymmerlieden deser stat te oversien, wes noetelycke reparatien men aldair soude moeten doen, die welcke aldair gereyst wesende, bevonden hebben, dat tselve blockhuys in wanwerck lach ende dat den wall ter Masen waert, mits den water, zeer afgeloepen was, ende indien dairop in tyts egeen voersinicheyt ende reparatien en dede, gescapen weer, veel meer costen dair toe te moeten doen, gevaceert elck drie daigen, sdaighs gelyck de Gedeputeerde vanden platten lande eenen peeter van 18 st.

Gedeputeerden uit de Meijerij opgeroepen om overeen te komen, op welke wijze de Graaf van *Bueren*, de stad en hare meijerij schadelooze belofte zal geven, voor de ten behoeve van dien Graaf verzegelde renten tot aankoop van het slot en de heerlijkheid *Boxmeer*.

Item 29 Octobris, Goyart vander Graft, met deser stat brieven bescreven, alhier te comen met sommige andere Gedeputeerden vanden platten lande, te wetenen, den Scouthet van *Geldrop* ende Ariaen Voss, om raminge te maken ende te accorderen, hoe (den) Greve van *Bueren* de stat ende tplat landt bewaren, verzekeren ende scadeloes ontheffen sall vander verzegelinge tot zynre behoeff inden coepe vanden sloot en de heerlicheyt van *Boexmeer* gedaen, die vercoften renten voer 9000 gul., die voirs. Goyart gevaceert 4 daigen etc.

1534.

Nadere bijeenkomst van de Gedeputeerden uit de meijerij met den Raad der stad, aangaande de lossing dier renten.

Item 7 January, zyn Ariaen Voss, Jan Wouters Scouthet van *Geldrop* ende Evert van Amerzoyen gecompareert alhier byden Raet deser stat, ten bescryven der selver stat aen hen luyden gedaen opte materie vanden enckelen gouden gul. Bomgarden weder te geven ender lossen vanden renten van *Boxmeer*.

Commissie aan den Graaf van *Bueren*, ter zake voors.

Item die voirs. Servaes Schilder, byden Wethouders bescreven alhier te comen voer bamisse lestleden, opte sake van *Boxmeer* gevaceert 3 daigen, dair nae tot *Eyndoven* met anderen Gedeputeerden byden Greve van *Bueren* vander selver saken gevaceert 2 daigen, noch alhier wederom bescreven byden Wethouderen om derselver sacken gevaceert 3 daigen.

Commissie aan den Hove om te bekomen brieven van non prejuditie, ter zake dat Commisserissen van den Hove te *'s Hertogenbosch* regtspraken en executien verrigte tegen de Lutheranen.

Item Goyart Grotart, Secretaris deser stat, 29 Decembris, ter ordonnantie der Wethouderen der selver stat gesonden tot *Bruessel* met diversche commissien, soe omme te impetreren brieven van non prejudys der privilegien deser stat aengaende de procedueren byden Commissarissen vanden Hoeve bynnen deser stat gedaen ende te doen tegen de Luteranen etc.

Schepenen van *Oss* uitgenoodigd om met het zegel van *Oss*, de rentebrief voor den Graaf van *Bueren* af te geven, te bezegelen.

Item p^a Marcy, Gerit Jacopss ende Willem Boeterman, Scepenen der vryheyt van *Oss*, alhier ontboeden wesende, te comen metten zegel der voirs. vryheyt, omme te bezegelen den brieff van 500 Gou. gul., ter begeerten vanden Greve van *Bueren*, by deser stat ende meyerien vercoft, gevaceert elck 1 dach.

Staten vergadering te *Brussel*.

Voorstel des Keizers, dat de Staten 170,000 pond artois zouden toestaan, tot het maken der dijken in *Zuid-Beveland*, onder aanbod dat de bedijkte landen eigendom der Staten voors. zouden worden voorbehoudens de Keizerlijke jurisdictie.

Petitie van 50,000 pond artois voor de Koningin Regentes.

Item 9 February, Ghysbert Pels Gezworen ende Goyart Grotart Secretaris deser stat, ter ordonnantie der selver stat gereyst nae *Bruessel* opter selver dachvaert aldaer bescreven, omme te aenhoeren des men van weghen der Key. Ma. den drien Staten slants van *Brabant* soude doen proponeren. Ende was die propositie, dat die Staten consent souden willen draigen inde somme van 170,000 lib. omme dair mede te recouvreren ende te maken die dycken in *Zuyt-Beverlant*, presententerende, die bedyckte landen te laten den drien Staten voirs., gereserveert alleenlyck der Key. Ma. zyn jurisdictie ende hoicheyt, dairtoe noch een peticie gedaen, aengaende der beden van 50,000 lib. artois tot behoeff der Coninginne Regente.

Commissie aan Heer Karel van *Gelder* te *Arnhem*, aangaande den Batenburgschen tol.

Item 2^a Marcy, Herman van Deventer, Walrave van Erpe Schepenen, M^r. Marten die Greve ende M^r. Goyart Tynnagel, als Gedeputeerde deser stat gereyst elck met eenen knecht ende allen te perde nae *Arnhem*, by Heer Caerle van *Gelder*, opt stuk des tzols van *Batenborch*, zoe dese stat bourgeren aldair vry zyn, welcke vryheyt die Heer van *Batenborch*, presumeert te neemen; ende omme inder possessien vander selver vryheyt te comen ende die te houden, dairtoe, overmits den goeden recht ende besceyt ende oick mits diligentien der voirs. Gedeputeerden, die voirs. Heer van *Gelre* vonnisslycken gewesen eenen nyeuwen brief en met zynen grooten zegel bezegelt gegeven heeft, die de voirs. Gedeputeerde mede brochten, gevaceert elck 8 daigen.

Aan de Koningin Regentes door de Staten van *Brabant*

Item 8 Marcy, Gerit van Vladeracken Scepen, Ghysbrecht Pels Gezwoeren, M^r. Goyart Groetart Secretaris voirs. ter ordenantie als boven tot

Bruessel gereyst, omme antwoirdt te geven opte propositie ende peticie hier voer gedaan. Soe waerden by den Staten van *Brabant* een drechtelyck onser genediger vrouwen Coninginne Regente etc. voer een gratuyteyt geconsenteert 40,000 lib. artois in 6 jaeren ende 12 termynen te betalen, dair van den jersten termyn wesen sall, naide dexperatie vanden lesten termyn vanden 30,000, onser genediger vrouwe Margriet van Oistenryck, Duagier van Savoyen seliger memorieu Regente etc. doense leefde geconsenteert. Is oick byden selven Staten den nyeuwen Cancellier van *Brabant* tot zynen willecoem geconsenteert die sonme van 1000 lib. artois eens. Ende aengaende den dyckagien is tselve geheelyck affgeslaigen etc.

1534. 40,000 pond artois toegestaan.

Gratificatie aan den nieuwen Canselier van *Brabant*.

Afwijzing van het voorstel tot bedijking van *Zuid-Beveland*.

Item 22 Aprilis, Goyart Groetarts voirs., als Gedeputeerde tot *Bruessel* gereyst, dair die Staten van *Brabant* vergadert waeren, inder saken tegen den Warandtmeester van *Brabant*, die hem advancheert, in derogatien ende mindernisse der privilegien vanden steden, versceyden saken tot *Bruessel* inde consistorie vanden Eygenoeten, eertyds die consistorie van Hoirne genoempt, te betrecken die gemeyn ondersaten slants van *Brabant* etc.

Vergadering der Staten van *Brabant*, in zake tegen den warandmeester, welke inbreuk maakte op de privilegien der steden.

Item 19 Juny, Servaes Schilder, Scouthet van *Oisterwyck* ende *Hilvarenbeeck* metten anderen vanden platten lande alhier bescreven wesende, opte scaideloise geloeften ende bourghen, die de Greve van *Bueren* der stat ende meyerien stellen soude, aengaende den 420 Gou. gul. voer den selven Greve verzegelt, gevaceert 3 daigen.

Vergadering der Gedeputeerden uit de meijerij, aangaande de schadelooze gelofte en borg, door den Graaf van *Bueren* te stellen.

Item 12 Juny, Adriaen van Eyndhouts, Peter van Balen Scepenen ende Goyart Grotart Secretaris deser stat, als Gedeputeerden ten Hoeve ter dachvairt gecommitteert zynde, inder saken van den Warandtmeester van *Brabant*, ter conservatien der jurisdictien vanden Edelen ende Steden slants van *Brabant* gedaen. Ende oick die gerecouvreerde stucken vanden tholl inden handen vanden Griffier ende Henricken Hujoel, in presencien vanden Cancellier advocaet ende procureur fiscael van *Brabant* geexhibeert ende overgegeven opten 27[en] Juny Anno 1534 by Ariaen van Eyndhouts ende Jannen vander Goeten procureur vanden voirs. raide slants van *Brabant* ende der stat van *sHertogenbosch*, inder raetcamere vander Cancelrye, eenen sack inhoudende memorie vander alteratien vander voirs. conclusien den grooten tholl aengaende, met copie auctentyck vander acten byder Conninginne opten 21 July int jaar 1534 voirs. verleent, met oick den inventaris dairaff gemaict, ende die principale acte dairaff den gecommitteerden deser stat met deser vacatien overgelevert, welcke saek etc.

Nadere vergadering der Staten in het geschil met den warandmeester van *Brabant*.

Grooten Brabantschen Landtol.

Item 13 July, Ariaen van Eyndhouts Scepen, Ghysbert Pels ende Henrick Dachverlies Gezwoerenen ende met hen M[r]. Jan Reyners Secretaris deser stadt, gedeputeert opte generale dachvairt tot *Mechelen* gehouden, omte aenhoeren die propositie, die aldair inden name der Key. Ma. gedaen soude wordden voer den Staten vanden landen van herwairts over, die aldair bescreven waeren den 7[en] July. Ende zyn die voirs. Gedeputeerde van hier vuter stat gereyst den 13 July, ende want die propositie gedaen was eer

Generale dagvaard der Staten van alle der Nederl. des Keizers te *Mechelen* gehouden.

die selve Gedeputeerde te *Mechelen* quamen, soe hebben zy die copie vander propositie gecregen ende alhier aende Heeren gesonden.

Grooten Brabantschen Landtol.

Item hebben die Gedeputeerden voirs. gesolliciteert die sake vanden toll ende vanden Warantmeester. Item zyn noch die selve vier Gedeputeerde voirs. solliciterende geweest, behalve die saken vanden tholl tot *Bruesell*, dairse oick gescict (waren), mede ter dachvairt te compareren, die aldair bescreven was den 12[en] July byden Staten van *Brabant* alleen gehouden te worden, dair men gesproken ende getracteerl heeft vander *Unie ende eendrechticheyt* die de Keyser begeerden bynnen zynder landen van herwairts over te maken. Item vander ordinantie vander munten, vander executien tegens de *Luteranen* ende *Anabaptisten*, vander bezegelinge der traictaten vanden peys van *Gelre* ende vander comanscappen vander Engelsche wollen, hier inne heeft Henricx Dachverlies gevaceert etc.

Dagvaard der Staten van *Brabant* aangaande de *Unie en Eendragt* die de Keizer over alle zijne Nederlanden begeerde, omtrent de Munt, de Luteranen en Anabaptisten, de bezegeling van het vredes tractaat met *Gelderland* en van het traktaat met *Engeland*, voor den handel in wol.

Kapittel 91.

Uitgaven voor bodenloon, aan boden zoo te voet als te paard, uitgezonden.

Boden in verschillende zaken.

Behalve de uitzending van boden aan Gedeputeerde ten Hove, ter Staten en in andere commissien, aan de vier kwartieren om hunne gedeputeerden naar deze stad te zenden, aan de dorpen en de heemraden langs de *Maas* tot het maken der dijken, aan steden, vrijheden en dorpen om gravers te zenden tot uitgraving en verlegging der rivier de *Aa* en de *Dieze* binnen de stad, komt in deze rekening onder meer andere, noch het volgende voor.

Brieven aan Commissarissen in zake de Luteranen, te *Brussel* zijnde.

Item 25 Octobris, Jan van Eyndhouts met brieven gesonden tot *Bruessel*, aenden Cancellier ende M[r]. Goyarden die Meyer Rait ende den Procureur generaal, ter cause vanden commissien der Luteranen alhier noch ongeeyndt wesende.

Proces van de heilige geesthuizen, blokken en andere Godshuizen tegen de Geestelijkheid welke wilden, dat de eersten hun aandeel in de geestelijke Beden zouden betalen.

Item 16 January, Jan van Eyndhouts met brieven gesonden te *Bruessel* aen Ariaen van Eyndhouts Scepen ende Geyart Grotarts Secretaris, solliciterende die saken van Heiligeest huysen, blocken enz., die aldair met huer registeren te comen, gedaigt waeren om nyet inder contributie van Geestelycheyt gecontoigen te worddene etc.

Kwestie over het regt van ingebod der stad en de heerlijkheid *Ravestein*.

Item 7 February, Franssen van Eyndhouts met brieven gesonden tot *Cleve* aenden Hertoigh van *Cleve*, ter cause van den Innegebot dwelck de Drossaet slantz van *Ravesteyn*, aldair, contrarie deser stat privilegien pretendeerde te beletten etc.

Een Bode aan Heer Karel van *Gelder* om vrijgeleide te vragen voor de Commissie uit *'sHertogenbosch* naar *Arnhem* gezonden, ten einde te handelen over den tol te *Baenburg*.

Item 27 February, Franssen van Eyndhouts, gesonden van den Heeren tot *Arnhem*, aen Heer Caerle van *Gelre*, om geleyde oft sauveconduyt van aldair te comen ende met hem te communiceren aengaende den tholl van *Batenborch* ende ander saicken, ende soe die Heeren den voirs. boede bevolen hadden, te verwachten metten geleye brieff, in eene herberge, genoempt in die witte Henne, voer *Wageninge*, soe lange zy dair by hem queemen, aldair hy vier daigen bleef liggen etc.

Een spion naar *Arnhem* en omstre-

Item alsoe hier tydinge comen was, dat Heer Caerl van *Gelre*, grote

1534.

vergaderinge van volck van wapenen omtrent *Arnhem* hadde, ende alle daigen meer ende meer weyssen, nyet wetende waer hy die soude gebruycken, soe heeft men doer bevele vanden Wethouderen deser stat, 7ᵃ Aprilis eenen gesonden naiden selven hoepe, omme te wetenen van hueren opsette, die welcke weder omme tydinge brochte, dat den selven hoep lach int Graffscap van *Benthem*, groot soemen seyde 1600 oft dair omtrent, mair men en wist nyet te seggen van ennigen opset off aenslach.

ken gezonden, om tijding in te winnen wat heer Karel van *Gelder* met de verzameling van krijgsvolk voor had.

Item 7 Juny, Jan van Eyndhouts met brieven gesonden tot *Breda* aan Heer Jannen vanden Wygart, Ridder, om hem alhier te laeten vinden byder stat ende tplat landt, als aengaende der scaideloeze geloeften, die hy met ennigen anderen voer den Greve van *Bueren*, deser stat ende meyerien doen soude vanden 420 Gou. gul. die de selve stat metter meyerien voer den voirs. Greve verzegelt hadde, ende brocht antwoirdt.

Brief aan Heer Jan van den Wijngart, Ridder, te *Breda*, om te *'s Hertogenbosch* te komen en met anderen schadeloozegelofte te doen voor de aan den Graaf van *Bueren* bezegelde renten tot aankoop van het slot en de heerlijkheid *Boxmeer*.

Item 22 Juny, Ghysbrecht Dircxs gesonden met besloeten brieven tot *Ludyck* (*Luik*) aende Heeren van Sinte Lambertus aldair, ter cause der wederspennichen ingesetenen van *Lyth*, van te comen grave gelyck ander ingesetenen deser meyerien.

Besloten brief aan den Heer van St. Lambert te *Luik*, aangaande de wederspannigheid van die van *Lith*, om te komen graven.

Item (na 6 July) die selve (Fransse van Eyndhouts) gesonden opte *Dungen* in den avont, aende dekenen aldair, omme hier te comen ende metten Heeren te spreken, aengaende den *nyeuwen wech* diemen voer Sᵗ. Anthoenis poirt maken soude.

Dekenen van den *Dungen* opgeroepen, om te spreken over den nieuwen weg naar den *Dungen* te maken.

Item 21 Augusti, Ghysbrechts Dircxs met deser stat brieven gesonden tot *Erpe*, *Vechel*, *Aerlebeeck*, *Ricxtel* ende *Lieshout* omme die *Aa* opte graven.

Idem aan *Heeswijk*, *Dinther* en *Berlicum*.

Brieven aan *Erp*, *Vegchel*, *Aarle*, *Beek*, *Rixtel*, *Lieshout*, *Heeswijk Dinther* en *Berlicum*, om de rivier de *Aa* op te graven.

Item 21 Septembri, Jan van Eyndhouts met brieven deser stat gesonden aenden Greve van *Bueren*, byder Coninginne van Hongerien tot Hesdyn wesende, om alhier te willen comen oft yemant van zynre wegen te scicken, soe hy commissie hadde van die nyeuwe wette binnen deser stat te ordineren (de nieuwe Schepenen te bevestigen) op dat deze stat nyet geoirsaict en wordde huere previlegien te gebruycken.

Brief aan den Graaf van *Bueren* om te *'s Hertogenbosch* de nieuwe schepenen te bevestigen of iemand van zijnent wegen te zenden.

Kapittel 92.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen en gelagen.

De volgende Heeren werden onder meer anderen daarmede beschonken en vereerd:

Schenkingen van wijnen en gelagen.

De Graaf van *Bueren* met sommige jonkers, vrienden der stad en van het land, waaronder Lubbert Turck Heer van *Hemert*, den 17 October 1533 eene maaltijd ter gaffelkamer.

De Graaf van *Bueren* met sommige jonkers en vrienden eenen maaltijd gegeven.

De Graaf van *Rennenberg* en zijn zoon.

De Graaf van *Rennenberg*.

Item 4ᵃ February hebben de Heeren Scepenen om beterswille tot Melissen opte Gaffel doen bereyden een eerlycke ende statelycke maeltyt voer den Procureur Generael ende Meester Goyarden die Meyer, als Commissarissen alhier geordineert byden Hoeve opt stuck vander Luteranen, ende den selven

Maaltijd aan Commissarissen in zake der vervolging tegen de Luteranen.

met hueren geselscap, soe zy van hier vertoigen en de oirloff genoemen hadden, heerlycke gefestiveert ende die maeltyt gesconken, dair by zyn geweest die Scouthet, Scepenen met ennigen vanden Raide, beloepende tsamen in cost ende wyn 13 Car. gul. 19 st. 3 ort.

De Bisschop Heer Joris van Oostenrijk, op reis naar *Hamburg* om vreden te sluiten tusschen de Hollanders en de stad *Lubeck*, met vrije huisvesting en wijn beschonken.

Item 11 February is alhier bynnen deser stat gecomen Heer Joris van Oistenryck, Bisscop van *Brixen* reysende nae *Hamborch*, omme te tracteren den peys tusschen die Hollanders ende die stat van *Lubeeck*, behalve die costen voer hem ende zynder perden int Hert afgesproken ende byder stat hem gescenct; alnoch hem gescenct 22 der stat kannen wyns.

Het gevolg van dien Bisschop vrije huisvesting verleend.

Item voer die costen der voirs. Heeren Jorissen ende den anderen Heeren, te wetenen, Gerarden Mulart Raidt, Maximilianus Transilvanus Secretaris ende hueren geselscap inder herberge alhier vertheert affgesproken ende gescenct beloepende 39 Car. gul. 19 st.

De Graaf van *Bueren* in de zaak van *Boxmeer* te *'s Hertogenbosch*.

Item die Greve van *Bueren* alhier wesende opte saike van *Boxmeer*, gescenct 8 der stat stoepen wyns.

Heer Jan van der Aa, Ridder, Heer van *Bokhoven*, Drossaard van *Gorinchem*.

Item Heeren Jannen van der Aa, Ridder, Heer tot *Buckhoven* ende Drossaet tot *Gorichem*, gescenct smaendaigs post Jacobi, 12 der stat stoepen wyns.

Burgemeester en Schepenen van *Gorinchem*.

Item den Bourgemeester ende Scepenen van *Gorichem* opten selven dach 6 der stat stoepen.

Joost de Gruijter, Drossaard van *Ravestein*.

Item 25 Augusti, gescenct Mr. Joesten die Gruyter, drossaet van *Ravesteyn*, 4 der stat stoepen wyns.

Bezegeling van het traktaat tusschen den Keizer en den Heer van *Gelder*.

Item 2a Septembri gescenct mr. Joesten Faquez, als Commissaris vuten Hoeve, byder Coninginne alhier gescict opte verzegelinge des tractaetz tusschen den Keyser ende den Heer van *Gelre* gemaict, 2 der stat kannen wyns.

Ambassadeurs der Regenten aan den Heer van Gelder tot bezegeling van dat traktaat.

Item soe ultima Septembri voirs. bynnen dezer stat gecomen zyn zeker Heeren Ambassiaten van der Coninginne van *Hongeryen* Regente ende Gouvernante, gecommitteert ende gelast te reyzen inden lande van *Gelre* by Heeren Caerle van Gelre, ter plaetse dair zy hem souden moigen vinden, om zake der bezegelingen die de Heeren van *Gelre* voirs. voer zynen persoen ende vier Baenre Heeren ende drie vanden Ridderscappe ende die vier hooftsteden van *Gelre* ende *Zutphen* ende die steden van *Grueninge* ende van *Drenthe* doen soude bynnen zess jaeren, naest volgende den tractaet van peyze tot *Gorichem* opten dorden dach Octobris Anna 1528 gemaict ende gesloeten. Ende want sulcke saken den oirloige aengaende specialycken den lande van *Gelre* concernerende, dezer stad ende meyerien zeer aentreft, welcke stat ende meyerie, personagien zulcke commissien ende saken te bewaeren hebbende oft bewaeren wesende, groetelyck behoeven te vriende te houden ende bennevolentie te captuieren alsoe den selven Ambassateurs gescenct een maeltyt opte gaffel beloepende in costen ende wyn tsamen 25 Car. gul. 8 st.

De Graaf van *Bueren* schiet den vogel af bij de gilde van den Jongen Voetboog en wordt koning van

Item zoe die Greve van *Bueren* bynnen deser stat was, als die scutters van den jongen Voetboege den papegaye schoeten, heeft die voirgenoempde Greve zelffs in persoen den papegaye affgeschoten, ende alsoe Coninck ge-

heiten vanden jongen Voetboege, hem byden Heeren gescenct, zoe hy deser stat en de meyerye in hueren saken favorabell ende vordelyck is, in zulcke zyn Coninexfeeste drie aemen ende 46 quarten wyns tot Josephs gehaelt die quarte 2 st. den assyns affgetoigen, zoe die Greve chynsvry is, vz. 25 Car. gul. 19 st.

dat gilde; de stad beschenkt hem in zijn konings feest met wijn.

Voorts werden nog met wynen beschonken:

De Minister der Minderbroeders.

De Minister van het klooster S[t]. Clara.

De Abt van S[t]. Geertruide te *Leuven*.

De Abt van S[t]. Bernard.

De Abt van Berne.

De Provinciael der Predikheren.

Kapittel 104.

Uitgaven aan werklieden en karren vrachten, waarin mede begrepen zijn de uitgaven voor gravers in het herstellen van het blockhuis op den Ham, het maken van het verlaat bij den Boom en het vergraven van de rivier de Aa, tot groot nut en versterking der stad gedaan.

Graafwerken en karrevrachten tot herstel van het Blokhuis op den Ham, het maken van een overlaat bij den Boom te *'s Hertogenbosch* en het verleggen van de rivier de *Aa* door de stad *'s Hertogenbosch*.

Volgen de graafwerken in de verschillende werken hier boven genoemd en wijders de volgende MERKWAARDIGE noot.

Item m[r]. Henrick Kuyst ende Jan Pynappel als graefmeesters ende prefecten over die gevers ende dwerck vanden graven, omme *die Aa bijnnen dezer stad, soe dat van groeten noede is, te leijden, want het waer groete versumenisse ende verachtinge des natuerlicx goets tgeene dat onse Heer God aelmechtich ende die natuere deser plaetse*, daer dese stat wysselyck gefundeert is, gegeven heeft van rivieren ende wateren, wesende een principael behoeft ende vordeel van steden, dairaff die bourgeren groot berieff, zeer gevordert ende verblyt wordden van loepende rivieren om die te gebruyken, ende alle onreynicheyt te purgeren, by negligentien te laeten vergaen ofte elders te laeten verloepen, tot welcken werck, ende dat soe goet ende beter dan men gemeynt hadde, voer die gansse stat gevallen is, die voirs M[r]. Henrick (Kuyst) ende Jan Pynappel den meye ende den geheelen zoemer duerende groote diligentien dach by dach, vroech en de spaede sonder ophouden gedaen hebben tot bamisse toe, egeen arbeyt sparende, ende hen alsoe loen daer aff competeert, ende daer om elcken van hen beyden betaelt 25 Phs. gul. vz. tsamen $62^1/_2$ Car. gul.

De rivier de *Aa* door de stad *'s Hertogenbosch* gelegd.

Kapittel 105.

Uitgaven aan alderhande zaken.

Behalve de gewone, steeds in dit kapittel voorkomende zaken, worden daarin de volgende bijzondere aangetroffen.

Item M[r]. Henrick die Bye, heeft tprivilegium aengaende den weeskynde-

Privilegie aangaande de weeskinders.

ren, ten bevele vanden wethouderen in franchyn gescreven omme int rootboeck te bynden betaelt 7 st.

Emont de Snijder om de ketterij van Marten Luther onthoofd en zijn hoofd te *Vucht* aan de galg op een ijzeren pin geplaatst.

Item betaelt den Smyt van eenen yseren pyn (pin) dair thoeft van eenen genoempt Emont die Snyder, die vuyt sake vander ketteryen Marten Luyters, alhier voer der stathuys gejustisieert is, tot Vucht (aan de galg) is opgeset 2 st. ort.

Een Luthersgezinde geworgt en verbrand en een gehangen.

Item 22 Decembris gerekent met Arden den Smyt after den minnebruederen, van yseren kettenen die hy gemaect hadde ter justicien van twee vanden verdoempden der secten vanden Luteranen om die (eenen) te bernen (verbranden) ende (die) anderen te hangen tsamen betaelt. 6 Car. gul.

Bezegeling van den renten brief voor Graaf van *Bueren*, tot aankoop van het slot en de heerlijkheid *Boxmeer*, verleend.

Item 6 February ter comme gegaen omme te bezegelen een losrente van 400 (420) Gou. gul. die die stat metter meyerien voer den Greve van *Bueren*, onder zekere scadeloeze geloeften, vercoft hadde, met welcken penningen die voirs. Greve van *Bueren* vercregen heeft tslot van *Boxmeer* met zynen toebehoerten, alsoe gegeven 7 schepenen eenen gezwoernen vier dekenen te weten enz.

Kopij van het privilegie der stad waartegen de Commissarissen Kettermeesters handelden in zake der vervolging van de Lutheranen; aan den Canselier en den Raad van *Brabant* gezonden.

Item verleeght by Goyarden Grotart Secretaris, als Gedeputeert tot Bruessel, voer eenen besloeten brieff met eenre cedullen dair inne geleeght ende copie dair aff van den cancellier ende Raidt van *Brabant* gescreven, aen die Wethouderen deser stat om over te seynden copie vanden privilegie dezer stat daertegens die Commissarissen aengaende der verdoempder secten, attemterende waren, zoe men van de stat wegen sustineerden, omme te verwerven brieven van non prejudys der selver privilegium, betaelt M^r^. Adam Baudewyns Secretaris inden raide van *Brabant*, 10 st.

Commissie aan den Heer Karel van Gelder te *Arnhem*, aangaande den tol te *Batenburg*.

Item alsoe Herman van Deventer ende Walraven van Erpe Scepenen M^r^. Marten die Greve giffier en de M^r^. Goyart Tengnagel als Gedeputeerte deser stad, gereyst zyn geweest tot *Arnhem*, om te blyven inder vryheyt des thols van *Batenborch* dair inne die Heer van *Batenborch* deser stad croot ende hynder dede, ende die voirs. Gedeputeerde tot *Arnhem* wesende, verworven hebben een diffinityff vonnisse, tot vordel dezer stat tegen den Heer van *Batenborch*, met goeder corter expeditien, mits den welcken deser stat bourgeren wederomme comen int gebruyck der vryheyt des voirs. thols, hebben die voirs Gedeputeerden vanden selven vonnisse doen expedieren eenen grooten brieff in francyn gescreven getekent metter hant Heeren van *Gelre* ende met zynen grooten vuthangenden zegel bezegelt, dair voer betaelt tsamen 18 Car. gul. 4 st.

Een vonnis van den Heer van Gelder in deze zaak.

Koorden en touwen door den scherpregter voor de uitvoering van justitie gebezigd.

Item betaelt M^r^. Ariaen vanden Scerpengericht voer zeker coerden ende zeelen by hem gecoft ende gebesinght in diverse execucien van justicien gedragende 18$^1/_2$ st.

Het sijnschip in den laatsten oorlog aangekocht, hersteld.

Item voer tseyndt scip (synschip) inden lesten oirloge gecoft te doen repareren vz. tsamen 32$^1/_2$ st.

Een brandstichter en moordenaar verbrand.

Item den smyt betaelt 18 Aprilis nae paesschen Anno 1534 voer een ketten daer aen een mortbrander gebrant waert 10 st.

Dekenen van den

Item 23 Juny gegeven Ghysberden Heym als Hooftman Herman Degens

1534.

ende Marcelissen van Maren als dekenen vanden Jongen Voetboege, hondert Phs. gul., den selven byden drie leden deser stat, te hulpe der reysen des scietspeels tot *Mechelen*, 125 Car. gul.

Jongen Voetboog, 100 Phs. gulden verleend voor hunne reis naar het schietspel te *Mechelen*.

Item soe nu den tyt avontuerlyck loept, ende vele nyeuwicheyden in diversen hoecken geschieden, hebben die gecommitteerden, tot deser stat ende meyerien behoeff ende bescermenisse, gecoft van Florisse die Zwart 91 ℔ zalpeters, daer voer betaelt 10 Car. gul. $18^1/_2$ st.

Salpeter aangekocht om buskruid te maken.

Item ten beveele vanden Heeren, betaelt eenen vreempden man voer vier croom horens, voer deser stat pypers dair mede te speelen, altyt deser stat als zy van hier sceyden te laeten, 13 Car. gul.

Kromme hoorens voor stads speellieden aangekocht.

Item 16 July betaelt Xposel Kyemp voer zeker frangien ende zydewerck opte mouwen deser stad pypers geset, 8 st. 3 ort.

Franje en zijden werk op de mouwen van stads speellieden.

Item 24 Jnly eenen boede van Heeren Kaerls van Egmont alias van Gelre, brengende tydinge, dat der bourgeren gueden die dair beslaegen waren mits der geestelycker recht vorderinghe byder predicaren gedaen, ontslaegen zyn, gescenct $1^1/_2$ Car gul.

Bode van Karel van Egmont, alias van Gelder met de tijding dat de goederen van de Bossche burgers, aangehouden op eene regtsvordering door de Predikheeren ingesteld waren ontslagen.

Item betaelt Jannen Hoirnkens en de Jannen van Doirne qs. geordineert totten graven van den verwerstroem, van dat zy voer douwe raedhuys en thouthuys aan beyde zyden dair veele gruys lach, zoe thouthuys neder gevallen was, hebben doen vut ende opgraven, dair die grevers vier oft vyff daegen onledig over zyn geweest, 8 Car gul. 8 st.

Graving van de verwerstroom of de Dieze achter de Verwerstraat.

Item, soe die nyeuwe verdoempte secte ende ketterye van Marten Luther, des verloepen Monix heresiarthe ende zynen adherenten, welcke secte die Keyserlycke Maiesteyt in ende met oepen brieven ende openbaere edicten, zeer scerpelyck bevolen heeft, voer zyn Key. Ma. vertreck vut deze Nederlanden, ende alnoch daigelicx met brieven herwairts over seyndende beveelt, met scerpen execusien te verneyelen ende te extirperen, bynnen dezer goeder stat ende mede opt platlant vander meyeryen, wyder (weder) begonst te groyen ende te wassen, alsoe dat tvolcxken van dier, begonst hoe langer hoe meer te verharden in huer dolinge, ende soe het natuerlyck is, ende men oick daigelicx voer de oogen siet, dat een cleyn gebrek int beginne curabel, wordt een groot gebreek int eynde incurabel, als men daerop in tyts met behoirlycke remedien nyet en voorsiet, overmits den welcken zeer te besorgen was en hedde men in tyts doer vreese vanden Hoeve en de met geauctoriseerde persoenagien van dair comende, specialyc dair toe gecommitteert, alsoe meest ontsien wesende, dair op nyet nerstelyck gelett ende scerpelyc voersien, waer ontwyffelyck gescapen geweest, dezer goede stat, ende voerts der gantscher meyerien, vremde ende ongehoerde nyeuwicheyden ende verderffelycken commeren ende lasten, van verlies der tytelycker haven ja der stad ende van lyve ende ziele te overcomen, in verminderrnisse der eere Goids almechtich ende onse heylige cristen geloofs, gelyck men daigelicx verhoert in verscheydene plaetse ende groete magtige steden, mits dat se den beginselen nyet wederstaen en hebben, beyder geschiet is, want het

Merkwaardige omschrijving der reden van de vervolging tegen de Luthersgezinden.

syn contagieuse, zeer aenclivende ende besmettelycke gebreken, alsoe dat die een metten andere verleyt ende van goet, lyff ende ziell bedorven wordt, gemerct tvoirs. quaet ende die boesheyt zoe zeer vermeerdert is, dat tgeboefte dair mede besmet wesende, voirtaen anders nyet en seuken, dan der goeder lieden kysten, met brant ende moert, steden ende vlecken inne te nemen, te occuperen ende selve te domineren; soe syn bynnen deze stad tot diverse reysen, want die saken teenemael nyet vuyt gericht en mochten wordden, met volre machten ende auctoriteyten gecomen ende van onse genedige Vrouwe Conincginne van Hongarien Regente ende Gouvernante, zekere commissarissen metten procureur generael alhier binnen dese stat gescict, omme opte voirs. gebreken intyts te versien, te remedieren ende die culpabile te corrigeren, tot vermeerderinge der eere Goids, verheffinge ons heilichs corsten geloofs ende welvaren vanden gemeynen proffyt, bysunder deser goeder stat ende platten lande der meyerien, zoe dies selve commissarissen, met goeder ende groeter diligentien en geene arbeyt spaerende gedaen hebben, daerby die voirs. stat end tlant van perickelen ende verderffelycken scaiden verhuet, die voirs. secte ende ketterye met huere vergaderinge gesceyden ende tvolck merckelyck gestichticht ende grootelyck gevordert is; ende want ontdanckbaerheyt van onsen Heer God ende den menschen gehaet wordt, hebben saken ende reden geheyscht den goeden heeren commissarissen voirs. eenighe danckbaerheyt en de scenckinghe voer heur goede diligentie te doen, dair om den selven commissarissen, soe die Heeren geordineert ende bevolen hebben, gescenct 150 Car. gul. ende seker costen beloepende 22 gul. 4 st. opte Gaffel gedaen, betaelt, vz. 172 Car. gul. 4 st.

De geheele uitgaat was 44,368 Car gul. 17 st. 9 miten.
" " ontvang " 42,620 " " 4 " 3½ ort.
Nadeelig slot 1748 Car. gul. 12 st. ort. 3 miten.

N°. 41. Rekening van St. Remeys 1534 tot St. Remeys 1535.

2de Rekening der vier gecommitteerden Jacops Coelborner, Joostz van Auwen, Hermans Pelgrom, Dircx zoen en Jans van den Wyelle als 4de vier gecommitteerden.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, accijnsen en andere middelen, als in voorgaande rekeningen.

De geheele ontvangsten waren 40,652 Car. gul. 14 st 2 ort. 8 mit.

UITGAVEN.

De uitgaven als gewoon gebragt, die geene bijzonderheden bevatten worden onvermeld gelaten.

Kapittel 11.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten en in andere stads zaken en van die harer meijerij uitgesonden.

De afgevaardigden en gecommitteerden waren:

Adriaan van Eyndhouts, Gezworen.

Henrick Dachverlics, Raadsheer.

Ghysbert Pels, idem.

Mr. Gosewinus, vander Stegen, Schepen.

Mr. Jan Reyners, en

Mr. Goyart Grotart van Oss, Secretarissen.

In den jersten 12 July, by ordinantie deser stadt zyn Adriaen van Eyndhouts gezworen, Henrick Dachverlies ende Ghysbert Pels Raetsheeren ende Mr. Jan Reyners Secretaris der voirs. stat, gereyst ter dachfaert tot *Mechelen* bescreven, opt stuck vander *unien ofte vereenigen* van allen den landen van herwaerts over ende vander Munten etc. Ende is die voirs. *Unie* by (de) Staiten van *Brabant* eendrechtelycken met allen den landen van herwarts over, den tweesten Augusti Anno 1535 geconsenteert geweest, op welcke dachfaert die voirs gedeputeerde mede hebben gesolliciteert, remburseringe te hebben vanden verschoeten penningen int opmaken ende repareren des blockhuys opten *Ham* mede ter causen vander bewaringen desselfs verschooten ende men daigelix moet verschieten, achtervolgende onser genediger vrouwen beveel alhier gedaen, oick om in dezen quartier eenen goeden officier te hebben.

Dagvaard der staten-vergadering te *Mechelen*, aangaande de unie van des Keizers Nederlanden, aangaande de munt, enz.

Tot die unie besloten.

Verzoek om terugbetaling der door *'s Hertogenbosch* en hare Meijerij uit gegeven en nog uit te geven gelden tot herstel en onderhoud van het blokhuis op den *Ham*.

Item 18 Augusti zyn Mr. Goessen van der Stegen Schepen ende Goyart Grotart, Secretaris deser stat gereyst, als hiertoe gedeputeert, tot *Bruessel* omme te bewaeren den dach aldaer by den cancellier ende raide van *Brabant*, ten versueck der Heeren van *Luydick* gestelt, aengaende deser stat privilegien auden hercomen ende possessien vanden bescryven vanden graven, opte innegesetenen van *Lith*, gelyck andere innegesetenen deser meyeryen verleent; ende desgelycx vanden hoeftvonnisse die, die voirs van *Lith*, achtervolgende oick zeker privilegien alhier behoeren aende voirs. stat als heur hoeft, te halen. Mede oick te solliciteren om eenen goeden officier alhier te hebbenen, dairinne zy gevaceert hebben elck 18 daigen, vz. 43 Car. gul. 4 st.

Proces met de Heeren van St. Lambert te *Luik* als eigenaren der Heerlijkheid *Lith* over de weigering om op last der stad *'s Hertogenbosch* gravers uit *Lith* te leveren en dat die van *Lith* hun hoofdvonnis te *'sHertogenbosch* halen.

Kapittel 12.

Uitgaven voor bodenloon, aan boden, zoo te voet als te paard, uitgesonden.

Behalve de uitzendingen van boden aan gedeputeerden ten hove, ter Staten en in andere commissien, aan de 4 kwartieren om hunne gedeputeerden naar deze stad te zenden en in andere gewone zaken, komt onder meer ander nog het volgende voor.

Boden in verschillende zaken.

Item 16 Novembris Dirck Fonck vanden Heeren Scepenen gesonden tot *Alem* aenden Scouthet aldair als bewaerder vanden blockhuys opten *Ham*

Tijding dat de Heer van Gelder krijgsvolk bijeen trok, be-

1535.

den uitgezonden om hier aangaande zekerheid te hebben.

ende voirts tot *Lith*, om der tydinge alhier gecomen, dat die Heer van *Gelre* vergaderinge maickte, om die waerheyt dair af te hebbene, vut geweest 3 daigen,

Item 23 Decembris Dirck Fonck byden Heeren gesonden tot *Lith* aenden tollenair ende opt blockhuis, omme te verneemen of tot *Tiel*, volcke van wapenen weer, ende brocht tydinge datter egeen vergaderinge was.

Idem op het berigt dat de Geldersche eenen aanval op *Ravenstein* hadden gedaan.

Item 24 Decembris Jan van Eyndhouts gesonden haestelyk tot *Ravesteyn*, soe alhier tydinge quam, dat die Geldersche aldair een assault gedaen zouden hebben, om de waerheyt dair af te verneemen.

Item 26 Decembris, den selven metten brieve die de Dross van *Ravesteyn* gescreven hadde aende Heeren, vanden selven Heeren gescynt tot *Huesden* aenden Dross aldair.

Brieven aan de Koningin Regentes om voorziening te willen nemen tegen de uitbreiding welke het Luteranisme alom nam.

Item den lesten January Frans van Eyndhouts gesonden vanden Wethouderen tot *Bruesel*, met besloetenen brieven aende Conninginne, aengaende die saicke vanden Luteranen, om rontomme dair op te versien, ende brocht weder besloten antwoirdt. Ende soe die Coninginne die brieven tekenen most ende sieck te bedde lach, en konst die bode tot egeene cortte expeditie gecomen alsoe gevaceert 10 dagen.

Groote beroerte, door de Anabaptiste te *Maastricht* veroorzaakt, die de stad zouden geplunderd en verbrand hebben.

Item 9 February Jan van Eyndhouts vanden Heeren gesonden tot *Maestricht*, aende wet aldair, met besloten brieven, zoe aldair groote beruerte was vanden Anabaptisten, die de stat geplondert ende verbrant zouden hebben, ende 34 gevangenen gericht ende dander verlopen waren, ende brocht alsoe wederomme aende Heeren besloten antwoirdt.

Brieven aan de Wethouders van *Antwerpen* ter zake van die nieuwe beroerte.

Item 15 February Ghysbert Dircxs met beslotenen brieven gesonden aende Wethouders *tAntwerpen* vut saken van deser nyeuwer beruerten etc.

Idem, aangaande eenen gevangenen a'hier van *Antwerpen* zijnde, befaamd van Luteranisme.

Item ten selven daige (20 Maart) Frans van Eyndhouts gesonden met brieven deser stat tot *Antwerpen* aende Wethouders, ter cause van eenen gevangen alhier opter poirten sittende ende van *Antwerpen* wesende, befaempt metter Luteraenscher secten ende brocht bescreven antwoirdt.

Brief aan den Canselier over het Hoogschout ambt.

Item ten selven daige (8 April) Jan van Eyndhouts met brieven gesonden tot *Bruesel* aenden Cancellier van *Brabant*, aengaende der officie des Hoigscouthet ampts.

Bekendmaking in de kapel op den *Dungen*, dat de naburen hun aandeel in den nieuwen weg aan St. Antoniuspoort moeten komen betalen.

Item 17 Aprilis, Ghybert Dircxs gesonden opte *Dungen* met eenre cedullen om inder Capellen aldair te verkondigen, dat die naebueren die penningen, die zy totten nyeuwen wech aen St. Anthonispoirte geloeft hebben, colligeren ende opbrengen souden.

Nadere brieven aan den Cancelier van *Brabant* en aan den Audiencier, om in dezen gevaarlijken tijd een Hoogschout te hebben, die de kwaadwillige straft en alzoo gevreesd is.

Item 28 Aprilis, Dirck Fonck gesonden vanden Wethouderen tot *Bruesel*, met beslotenen brieven aenden Cancellier van *Brabant* ende Audiencier, ende bracht weder van elcken bescreven antwoirdt aengaende den Hoichscouthet ampt, zoe dese stat ende meyerye in desen periculosen tyde eenen Hoigscouthet dairby die forefacteurs gevreest ende gestraft worden, dervende is.

Nog nader schrijven over die zaak ook aan den Com-

Item 9 May, die selve Dirck wederomme gesonden vanden Wethouderen voirs. aende voirs. Heeren, om der selver saicken will, mede brieven over-

draigende aen Meester Goyarden die Mayer gescreven, aan die voirs. saicken 1535.
vanden Hoigenscouthet, zoemen dien alhier nootelycken behoefden, te helpen dirigeren, ende brocht van elcken weder bescreven antwoirdt, nae welcker antwoirdt die voirs. Dirck wel 8 daigen wachten most, want die Cancellier die antwoirdt vander Conninginne halen most, dair die Cancellier dickmael by gegaen was om expeditie te hebbenen.

missaris in zake de ketterijen Mr. Goyart de Meijer.

Item 16 May, Rut Hermans vut beveele vanden Wethouderen naegereeden den knechten, die alhier doer dese stat passeerden, ende zoemen seyde waeren in dienste des Heeren vanden Berghe om deselve te volgen, ten eynde toe van deser meyeryen, om tydinge te brengen of zy den innegesetenen moyelyck weeren geweest, en voerts te vernemen van hueren opset.

Een boden, de knechten van den Graaf van den Berg, Heer van Hedel, die door deze stad trokken, nagezonden, om te zien of zij de ingezetenen bemoeijelijkten, en wat zij in den zin hadden.

Item Herman int moelenvelt ende Symon Hermans, gesonden opter pinxteravont tsavonds metter sluyten vander poirten, om dien nacht opter mazen waeck te houdene overmits die voirs. knechten tot *Hedel* zoemen seyde, liggende, om tydinge te brengen alsse over sceepten betaelt elcken 6 st.

Een boden naar *Hedel* gezonden om berigten aangaande die knechten in te winnen.

Item 2a Juny, Jan van Eyndhouts met brieven gesonden aenden Cancellier, aengaende ennigen Luteraenen alhier gevangen sittende, om seker advys daarop te hebben,

Brief aan den Cancelier om raad aangaande eenige hier gevangen zijnde Luteranen.

Item 3a Juny, Frans van Eyndhouts met placaten gesonden in *Pedelant* ende *Maeslant* omme die forteressen, dreyboemen ende lantweeren te repareren noch met anderen placaten inde selve quartieren van Dorpe te Dorpe om processie te gaen ende devotelycke voer die prosperiteyt vander Key. Ma., metter groeter macht op zee ende over zee in *Affrica* tegens den Turcken te velde wesende, te bidden.

Brieven naar de kwartieren van *Maas* en *Peelland*, om hunne forteressen en draaiboomen in orde te maken.
Bevel om processie te houden en God te bidden voor den zegen der Keizerlijke wapenen op zee en in *Afrika*.

Item 4 Juny, gelyke plakaten in de kwartieren van *Kempenland* en *Oisterwyk*.

Idem in de kwartieren van *Kempenland* en *Oisterwijk*.

Item 11 Juny, den selven bode gesonden met beslotenen brieven deser stat tot *Bruessel* aende Greve van *Bueren*, ende tot versekernisse deser stat ende meyerye te verwerven, datmen die bende van *Beuren*, te *Grave* leggen zoude, zoe weeren die stat ende dlant bewaert van oploep vanden Gelreschen, dairmen vergaderinge maickten van volcke te perde ende te voet.

Brief aan den Graaf van *Bueren* om zijne bende ruiterij te *Grave* te zenden.

Item 26 Juny, Jan van Eyndhouts gesonden tot *sGrevenberghe* aenden Greve van den Berghe *Heer* tot *Hedel*, aengaende den toll aldair, met beslotene brieven.

Brief aan den Graaf van den Berg aangaande den tol te *Hedel*.

Item 26 Juny, voirs. Dirck Fonck gesonden vanden Wethouderen deser stat tot *Bruessel*, met beslotenen brieven, den eenen aende Conninginne, den anderen aenden Cancellier ende den dorden aenden ouden Audiencier Meester Laurens Dublioul, aengaende den gevangenen Luteranen ende andere materie.

Brieven aan de Koningin regentes, den Canselier en den ouden Audiencier aangaande de gevangene Luteranen.

Item, 16 July, Ghysbert Dircxs met oipen placaet gesonden tot *Helmont* ende alle die dorpen opte (rivier) de *Aa* gelegen, om huer gedeputeerden te scicken opte visitatie vander *Aa*, omme die geerfde dair omtrent, van schade der wateren te verhueden, mits goede ordinantie te maken ende scouwinge te doen.

Brief aan *Helmont* en aan al de dorpen aan de rivier de *Aa* gelegen, om hunne gedeputeerden naar *'s Hertogenbosch* te zenden, om eene goede ordonnatie op die rivier te maken.

1535. Brieven naar de kwartieren van *Peel* en *Kempenland*, aangaande de door *Rome* verleenden grooten aflaat voor den zegen der Keizerlijke wapenen inhet Koningrijk *Tunis*, tegen de Turken onder Barbarossa.

Item 19 Augusti, Ghysberden Dircxsoen gesonden *tSt. Oeden Roeden* aenden Scouthet van *Pedelant* met beslotenen brieven, ende innegeleeghde copie vanden groten aflaet van *Roomen*, geconsenteert, omdat een yegelyck naar zyn vermoegen, hem inde gratie Goids stellen zoude, biddende voir die prosperyteyt des Keysers int Coninryck van *Thunes* wesende tegens den Turck ende Barbarossa, om deselve copie alle Pedelant doer te bestellen aande pastoeren ende prochiaenen om eenen yegelycken den aflaet te verdyenen.

Idem in *Kempenlant* en *Oisterwyk*.

Plakaat aan de dorpen en *Maasland* om hun volk altijd bij klokslag gereed te houden. Brieven aan *Erp* en *Vechel* om gravers op den *Ham* te zenden.

Item 20 Augusti, Ghysbert Dircxs gesonden in *Maeslant* tot *Oss* ende andere Dorpen, met oipen placaet deser stat, om huer volck altyt metten clocken slach te sterken ende te bewaeren ende voirts met anderen brieven deser stat tot *Erpe* ende *Vechel*, dat zy zoude comen graven aen tblockhuys opden *Hum* met zekeren getal van gravers.

Plakaat aan *Rosmalen Hinthum* en den *Dungen* om te komen graven aan de rivier de *Aa*

Item 20e Augusti, Frans Jannen Willemss met oipen placaet gesonden tot *Roesmalen Hyntham* ende opten *Dungen*, dat zy zouden comen graven die (rivier) de *Aa*.

Kennisgeving aan de vier kwatieren der Meijerij, van de groote overwinning door den Keizer in *Afrika* op Barbarossa behaald en van het innemen van *Tunis* met uitnoodiging om Processie te houden en God daarvoor te danken.

Item 13 Septembris Herman int Molevelt aenden Scouthet des quartiers van *Oisterwyck* tot *Beeck* 1 dach Ghysbert Dircxs met tweeu brieven, den eenen aenden Scouthet van *Maeslant* tot *Os* ende den anderen *tSt. Oeden roede* aenden Scouthet van *Pedelant* twee daigen ende Dirck Fonck *tOirschot* aenden Scouthet van *Kemplant* met brieven gesonden, ende daarinne geleeght die copie vanden brieven biden Cancellier ende den Hoive van *Brabant* alhier gesonden, aengaende der victorien ende het innenemen der stat van *Thunes* in *Aphrica*, ende grooter miraculoser victorien doer Goids gracie, aldair tegen Barbarousse geobtineert tot vorderinge van onsen heyligen kersten gelove, omme onsen heer God dair af herttelyck te dancken ende processien, elck int zyne, te gaen, ende tselve al omme elck in zynen bedryve te verkondigen.

Kapittel 13.

Uitgaven voor schenkingen of vereeringen van wijnen en gelagen, aan onderscheidene Heeren en Vrouwen.

Schenkingen van wijnen en gelagen aan voorname personen.

Onder de voornaamste personen, die in dit jaar met wynen of gelagen vereerd werden, waren:

De Heer van Zevenbergen.

De Abt van Everbode.

De Graaf van Bueren en de Heer van IJsselstein Zoon des Graafs.

De Heer van Oijen.

De Heer van Bokhoven.

Graaf Willem van Nassau met twee andere Graven van der Hove des Keizers komende.

Item 4 February Greef Willem van Nassouwe met noch twee andere Greven vuten Hove comende, ende bynnen deser stat int repasseren logeert wesende, gescenct byden Scepenen 54 quarten wyns opte Gaffel gehaelt, die quart 2 st. oirt. vz. 6 Car gul 1½ st.

Mr. Laurens Dublioull oud Audiencier.

De Aartsdiaken van *Kempenland* en Heer Goijarde van Enckevoirt, Ridder, zijn broeder.

De Heer van Montfoort en zijn broeder.

Heer Joost van Cortenbach.

De Generaal der Cellebroeders.

De Graaf van Salms neef des Graven van Nassou.

De Generaal van de Kruisbroeders.

De Heer van Bombergen.

De Abt van Berne.

De Dochter van den Hertog van Kleef, echtgenoote van den Graaf van Waldeck.

De Provinciaal des Predikheeren.

De Graaf van Hoorn.

Heer Jan van den Wijngart, Ridder.

Lubbert Turck Heer van Hemert.

Heer Jan Moys Rentmr Generaal van Brabant.

Kapittel 18.

Uitgaven voor aankoop van metselsteen en verschillende soorten van hardsteen.

Item opten dorden dach Augusti Anno 1535 gerekent met Mr. Jan Der Kennis den loedsmeester, van versceydene steen ende werck, hy bynnen desen ende voirleden jaeren gelevert ende gemaict heeft, jerst aender galgen twee nyeuwe Leeuwen van Ziechener steen ende eenen ouden Leeuwe vermaeckt, daervoer betaelt 3 Car. gul. 6½. Item van twee wapenen van Avenne steen ende een capiteel bove St. Anthoinis voir der poirt te staen van Vilvoirts orduyn, tsamen 6 Car. gul. noch gelevert tot St. Anthonispoirt in versceyden reysen 57 voet Vilvoirts orduyn den voet 3 st. vz. 8 Car. gul. 11 st. noch 100 voet lysten blaawen steen aen tnyeuwe bolwerck buyten die hynthamerpoirt voir 7 Car. gul. noch 11½ voet goet steen (gootsteen) dair voir betaelt 25 st. 3½ ort. Item 36½ voet trappen aen die Lombarts brugge, om die weteringe der peerden aldair te maken den voet 2 st. vz. 3 Car. gul. 13 st. noch van arduyn te meten ende den daet (datum) voer St. Anthonispoirt te houwen in steen tsamen 17½ st. vz. tsamen 30 Car. gul. 13 st. 3½ oirt.

Levering van verschillende soorten van steen.

Leeuwen aan de galg geplaatst van Zichner steen.

Wapens en een kapiteel voor St. Antonespoort van Avenner steen en Vilvoorts arduin.

Steen aan het nieuwe bolwerk buiten de Hinthamerpoort en aan de Lombartsbrug.

Den datum voor St. Antoniuspoort in arduin gehouwen.

Item betaelt Peteren Sluyss 60,000 gebacken steenen t'1000 17½ st. tot diverse plaetsen georbert.

Item noch betaelt Peteren Sluys 181,000 gebacken steenen t'1000 17 st. zoe aen tblockhuys voer die hynthamerpoirt, ende aenden muer by de Baseldoncx poirte georbart.

Metselsteen voor het blokhuis buiten de Hinthamerpoort en voor de muur bij de Bazeldonksche poort.

Kapittel 20.

Uitgaven aan hout planken en zaagloon, behalven aen St. Anthonispoort.

Item gecoft tot scynle een hout ofte groote eycke om te doen zaigen, ende

Deur aan de sluis te *Orthen*.

daer af te maken een doer aende sluyse tot *Orthen*, daer voer betaelt 2 1/2 gul. ende van vrachten van *Seynle* ten *Bossch* te brengen betaelt Claessen Aelbertse 26 st.

Kapittel 26.

Uitgaven tot reparatien aan St. Antoniespoort, de Bruggen, den nieuwen weg enz. zoo wel voor materialen als aan arbeidsloon.

Behalve de betalingen aan gewone werkloonen van graafwerk, metselwerk enz. komt in dit kapittel voor.

Nieuwe weg aan St. Antoniespoort.

Item gecoft tegen Anthonissen Jan Dircxs alias van Nymegen, een stuck erfs beneven St. Anthoenispoirte daer een huysken plach te staen, ende voirts een stuck vanden hof achter waerts langhs der stat mueren, om eenen volcomen breeden wech, te varen ende te keeren, beneven die muer te mogen gebruycken als ymmers van noode, ende in tyde van oirloige, meer wesen soude; welcken wech voer aen de straet totten lesten hoecke vanden huysse des voirs. Anthoenis, dair naest staende, tsamen metten wech die dese stadt te voerens hadde, in breet wesen sal, te weten: vander mueren totten voirs. huyse toe 34 1/2 voeten, ende voirts achterwaerts vanden selven huyse totten graefken dair achter liggende 23 voeten etc., dair voer betaelt 55 Car. gul.

De beelden van St. Antonius en St. Sebastiaan en vijf leeuwen van Avenner steen, voor in St. Antoniuspoort te plaatsen, gemaakt.

Item omme te maken van Avenner steen die beelden van St. Anthoenis ende St. Sebastiaen ende vyff Leeuwen, gecoft t*Antwerpen* 35 1/2 voeten Avennes steen elcken voet 4 1/2 st. vz. 7 Car. gul. 19 st. 3 oirt. Item van vrachten van *Antwerpen* hier te brengen tsamen 20 st. Item den steenhouwer van die voirs. beelden te maken 6 Car. gul. van vyff Leeuwen 10 gul. vz. tsamen 24 Car. gul. 19 st. 3 ort.

Schilderen dier beelden en leeuwen.

Item Willemen die maelder van tstofferen der beelden van St. Anthoenis ende Sinte Sebastiaen ende die Leeuwen voirs. tsamen 7 1/2 Car gul.

Kapittel 27.

Uitgaven tot herstel en tot bezetting van het Blokhuis op den Ham.

Herstel en bezetting van het blokhuis op den Ham.

In den jersten quinta Juny, Franst Willemss met oipenen placaet gesonden aen Servaes Schilder tot *Hildwarenbeeck* Goyarden vander Graft tot *Oss* M. Everarden van Amerzoye tot *St. Oeden roede* ende Marcelisse Walravens stathouder van *Kemplant tOirschot*, omme alhier byde Heeren te comen ende vanden bewaernis ende reparatie des voirs. blockhuys te spreecken ende te sluyten, gevaceert 3 daigen.

Item 13 Juny, Herman int molenvelt met besloten brieven gegaen aenden maeseant, om aen tblockhuys te comen graven.

Item betaelt eenen man van *Engelen* die metter pleyten hout ende ander gereetscappe om tvoirscreven blockhuys te repareren, aldair gevuert heeft,

Item zyn ter ordinantie vanden Heeren Scepenen, Jan van Erpe Scepen ende Mr. Henrick Kuyst Raetsheer, tweemael gereden naeden blockhuys,

om alle gelegentheyt te oversien ende ten besten die bauwinge aldair te helpen ordineren, elcken 2 daigen sdaighs 18 st.

Item achtervolgende den accoirdt, gemaickt metten voirs. gedeputeerden vanden platten lande alhier bescreven wesenden, soe is tot dien eynde, met consent vanden selver gedeputeerden, den 5[ten] Juny Anno 1535 aengenomen Joachim van Huesden als Directoir vander voirs. bauwerijen en bewaringe des voirs. blockhuys sdaigh voor hem 9 st. met nog 9 ander gesellen, die met Joachim voirs. tselve blockhuys zouden helpen bewaeren, ende oic metter hant arbeyden met namen enz elck sdaighs 3 st. ende hen betaelt totten 21[en] Juny excluys.

De Hoofdman Joachim van Heusden, Directeur van de herbouwing en bewaarder van dat blokhuis.

Item betaelt Joachim, van dat hy int heymelyck heeft gesonden in lande van *Gelre*, zeker persoen, omme alle gelegenheyt te wetene vander vergaderinge.

Spion door Joachim van Heusden in *Gelderland* gezonden.

Volgen de uitzendingen van plakaten aan de dorpen inde 4 kwartieren der meyery, om gravers aan het blokhuys te zende, ten einde de grachten op te graven en de wallen te herstellen.

Item, alsoe Heer Kaerl van *Gelre* zynen ingesetenen met anderen knechten inden lande van *Gelre* dede monsteren ende apparentie van vergaderinge maickte, alsoe datmen beduchtende was, of hy ennigen aenslach aen dese zyde hedde moigen doen. Soe heeft men by rait vander stadt ende den gedeputeerden vanden platten lande, tot bewaringe des voirs. blockhuys ende versekeringhe der meyerien, noch boven die voirs. zess knechten, den 26[en] Augusti aengenomen 12 knechten, die gedient hebben totten voirs. 7[en] Octobris beyde incluys, doemenst metten anderen zess heeft oirlof gegeven, makende voer elck 43 daigen sdaighs 3 st.

Versterking met krijgsknechten van het blokhuis, op de tijding dat Karel van Gelder krijgsvolk verzamelde.

Item Marcelisse Ghysberts ende Henricken Goyartst, die welcke als versocht ende gecommitteert wesende, zyn geweest continueelycke van beginsel datmen heeft begonnen te wercken aent voirs blockhuys totten eynde dat alle die arbeyders zyn oirlof gegeven, byde selve arbeyders, ende die aen dwerck gederigeert, hen betaelinge gedaen ende voirts allet sgheens men opt voirs. blockhuys tot bouwinge desselfs behoeft heeft, hebben gecoft, ende van versceyden plaetsen aldair bestelt, welcken tyt vander bauwinge voirs. zy aldair onledig zyn geweest ende gedient hebben, wel geduert heeft 83 daighen, dair van hen loen en salaris hens arbeyts competeert, ende alsoe met hen overcomen ende elcken betaelt 16 Car. gul.

Gecommitteerden over het werk der herstelling van het blokhuis.

Kapittel 28.

Uitgaven aan alderhande zaken.

In den jersten betaelt Adriaenen Aben dyenaer vander cortten royen, dat hy is geweest *tOrtten*, ende heeft geboden, dat een yegelyck zyn vercken zoude ringen, datse der stat dycken egeenen scaide en deden, een stoepken byers vz. 3 oirt st.

Bevel aan de naburen van *Orthen*, om hunne varkens ijzeren ringen door de neus te doen, omdat zij aan stads dijken geen schade zouden veroorzaken.

1535. Verwisseling der oude stads zilveren kannen tegen nieuwe, te *Antwerpen* door Joris Wyer gemaakt.

Item alsoe dese stat totter heeren scepenen tafele behoeff ende anderen heeren die by hen comen theeren, hadden drie zilveren kannen, die welcke mits huer outheyt, zeer gebuyst, geknuyst ende in sommige plaetsen gebroken waeren. Soe hebben die gecommitteerden doer versuecke ende beveel vanden selven heeren scepenen, inde plaetsse vanden ouden drie zilveren kannen, *tAntwerpen* doen maken drie nyeuwe heerlycke zilveren kannen by eenen genoempt Jorye Wyer, wegende 12 marck 5 onsen 11 engelsche ende betaelt voir donsche 34 st. beloept 29 ℔ 1 schelling 1 denier Vleemsch. Item voer die custodien tot drien toe betaelt 12 scellinge 6 deniers, makende dit tsamen 29 ℔ 13 scellingen 7 penningen, hier tegens heeft Jorye voirs. ontfangen die voirs. drie oude kannen wegende 9 marcke 6 onsen 6 engelsche donsche voer 28 st. maickt 18 ℔ 5 sc. 5 d. ende die afgetogen vanden 29 ℔ 13 scellingen 7 d. blyft alhier vutgegeven 11 ℔ 8 scellingen 2 deniers vz. 68 Car gul. 9 st.

De Graaf van *Bueren* met toortslicht uit zijne herberg naar het stadhuis afgehaald en teruggebragt.

Item betaelt Thomassen. . . . . boeckbynder voer twee tortssen, dair mede die Greve van *Bueren* vutter herbergen opt Raethuys byden Scepenen is gecomen ende wederomme inder herbergen geleydt 20 st.

Een kwaaddoener genaamd de scrobber verbrand; de regering doet het ligchaam, de staak doorgebrand zijnde, en het ter aarde was gevallen, hoog op een schavot stellen, om het voor de dieren te beveiligen.

Item opten vierden Decembris een quaetdoender genoempt die scrobber, mits zyn quaden feyten buyten aen tgericht met brant geexecuteert is geweest, soe es tlichaem, naedien den staek verbrant was, ende die meester vanden scerpengericht van dair gesceyden was, neder ter eerden gevallen, heeft men, ten beveele vanden Wethouderen dlichaem, hoich op een scavot doen setten, om dat die beesten dat nyet en zouden moigen becomen. Ende alsoe den meester voirs. ende den roydregers dat gedaen hebbende, betaelt 2½ Car. gul.

Het oude zegel ad Legata der stad *'s Hertogenbosch* mits zijne oudheid door een nieuw verwisseld dat gemaakt werd door den goudsmid Jan van Amsterdam.

Item hebben die Scepenen ende Wethouderen doen maken eenen nyeuwen *zegel ad legata* mits outheyt des anderen, aen een goutsmyt genoept Jan van Ampsterdamme, ende is den ouden gebroken, ende dair aen gegeven ende noch in zilver toegedaen, ende den nyeuwen fynder van zilver is belopende 2 Car. gul. 10½ st. Item den voirs. goutsmyt die voer tfatsoen heyschende was 4 ℔ groot vlimsche, zijn die Scepenen met hem overcomen ende hem dair voer toegevueght 16 Car. gul. ende dit alsoe ten bevele voirs. betaelt 18 Car. gul. 10½ st.

Scherp bevel van den Hove om tegen het indringen van personen tot het Lutheranisme behoorende, wakers aan de poorten der stad *'s Hertogenbosch* te plaatsen.

Item 3ª February hebben die Scepenen den gecommitteerden deser rekeninge zeer treffelyck bevolen, datse souden van stonden aen bescicken dach weeckers aende poirten deser stat, achtervolgende den beveel byden Hove alhier scerpelyck gedaen etc, om toe te sien datmen bynnen deser stat nyet en zoude gedoeghen te logeren, ennich volck besmet wesende metten verdoemder Luteraensche secten. Ende zyn alsoe dese naebescreven personen aengenoomen des anderen daighs nae lichtmis naeder noenen aende nabescreven poirten sdaigs te sitten ende te hueden, inden jersten hebben geseten aende Orthenpoerte Jan van Ravesteyn en Huybrecht Loyen elck 60 daigen sdaigs elcken 2 st.

Zoo werden ook de Hinthamer, Vuchter en St. Janspoorten, alsmede den Boom, tegen die indringing bewaard.

Item gesonden Jannen Nys deser stat tymmerman tot *Gorichem*, om te oversien dwerck vander *Scortpoirten* aldair gemaict om inde porten deser stat gelyck *Scortpoirten* te ordineren ende te maken betaelt 8 st. 1535. De stads timmerman van *'s Hertogenbosch* naar *Gorinchem* gezonden om de aldaar gemaakte schotpoorten op te nemen ten einde die ook hier te doen maken.

Item Symonen Bax, die metten Wethouwers ende zeker gedeputeerden vuten drie leden, geordineert is geweest int visiteren deser stat mueren, poirten ende thoerens, ende gebreecken eldair bevonden, int gescrifte gestelt etc. Visitatie van stads vestingmuren, poorten en torens.

Item alsoe die voirs. gecommitteerde tot gemeynen proffyt deser stad, om eenen nyeuwen wech ende opslach van calck colen enz. te makenen, zoe die straet after die mandemekers, dairtoe zeer enge kommerlyck ende ongerieflyck is, gecoft hebben een oudt huys ende erve aende westenzyde streckende ter diezen toe. Ende Henrick Bloyman dair vut geldende hadde zeker erfrenten van acht ende vier ℔ payments, hebben die voirs. gecommitteerden dair voer ende voer zyn afterstellen gedragende (zoemen met hem gededinght heeft) 20 gul. 8 st. ende voer die oncosten gedragende 4 gul, den selven Henrick betaelt 100 Car. gul. De weg bij stads magazijn voor bouwmaterialen verbreed.

Item 17 May zyn dese navolgende personen ofte dachwaeckers ter ordinantie vanden Wethouderen, aengenomen sdaighs te sitten aen de poirten der selver stat, omme die scerpelic ende trouwelic te hueden ende wel toetesien enz. gelyck hier volght: inden jersten hebben Jan Colen ende Albert vanden Morsselaer geseten inde hynthamerpoert te wetenen Jan Colen 143½ dag enz. Gelyke bewaking der overige toegangen van de stad, tegen het binnenkomen der Luteranen. Dagwakers aan de poorten tegen het indringen van Luteranen.

Item 9 July nae ouder gewoenten tot hulpe vanden speelen inder toecomender generaele processie van onzer liever vrouwendracht, gegeven den dekenen van S^te^. Katherynen gulde 7 cronen ende 2 gul. ende S^t^. Barbaren ende S^t^. Agathen gulden, elcken 6 cronen ende 2 gul. ende den drie Kerckmeesteren elcken een gelt wyns. Toelage aan de gilden van St Katharijn-, S^t^. Barbara en S^t^. Agatha voor hunne spelen in de generale processie van Ons Lieve Vrouwe dragt.

Item betaelt den dekenen vander passien tot behoeff van hueren spele 25 st.

(Beide laatste posten herhaald, hoezeer zij als gewoon jaarlijksch in rekening komen.)

Item betaelt voer een scaepsvelle om scuerwissen te maken, ende die bussen dairmede te vegen 3½ st. Schapenvellen voor kanonwissers.

Item voer stocken totten lepelen om die bussen te vullen bet. 4 st. Stokken aan de buskruidlepels om het kanon te vullen.

Item 6 slootkens op die laetgater vander bussen dienende 5½ st. Sloten op de laadgaten van het kanon.

Item alsoe hier versceydene tydingen quamen deen voir ende dander nae, als dat Heer Caerll van Gelre vergaderinge maicte zoe te peerde ende te voete, dat men beduchten, dat hy eenen aenslach herwaerts over doen zoude, soe heeft men solliciteert te *Hove* ende aenden Greve van *Bueren* Capiteyn Generaell, dat men alhier mucht hebben een getal van peerden vander benden sHeeren van *Nassouw*, tot versekeringe ende bescermenis vanden platten lande, ende dat die selve peerden (omme den scamelen huysman nyet vut te voederen) zouden wordden geleeght bynnen deser stadt, des zouden die ruyteren op elck peert des nachts, te hulpe voer huer theringe ende voede- Karel van Gelder zich gereed makende om een aanval te doen, verzoekt de regering ten Hove en aan den Graaf van *Bueren* om een gedeelte der ruiterij van den Graaf van *Nassau*, ter verzekering en bescherming van het platte land binnen *'s Hertogenbosch* te senden.

ringe vander stat ende platte lande deser meyeryen hebben eenen stuiver, gelyck dat byder voirs. stat ende gedeputeerde des platten lants voirs., dairop bescreven wesende, den voirs. ruyteren is toegesyt. Ende achtervolgende dien, zoe zyn alhier opten 25[en] Juny ende sommige dair nae, bynnen deser stadt gecomen vanden ruyteren der benden voirs. te wetene 125 peerden, ende zyn de selve betaelt nae advenante van hueren tyde totten 11[en] Septembris lestleden, alsse van hier vertogen zyn, zoemen met hen gereckent heeft, belopende tsamen 440 Car. gul. 14 st.

Munster ingenomen.

Item Henricken inden baers, vut beveele vanden heeren Scepenen, voer die jerste tydinge dat hy alhier aende heeren berocht vanden innenemen der stat *Munster*, ende quam gereden metten peerde overnacht ende dach, betaelt 2 Car. gul.

Dubbele haakbus met uitduwer, die wel zoo scherp schiet als eene serpentijn.

Ittem gecoft een grote dobbe haeckbusse in een laye geleeght, bereyt met eenen *vutduwer*, wel zoe scerp schietende als een serpentyn, voer 38 st.

Bombards buskruid aangekocht.

Item van Gielissen den scipper gecoft 155 pont bombarts cruyt tpont 1 st.

Rentebrief van 400 goudgul., losrenten voor den Graaf van *Bueren* door de stad *'s Hertogenbosch* en hare meijerij tot aankoop van *Boxmeer* bezegeld. Schadelooze gelofte voor die bezegeling.

Item betaelt Wouteren Scellens clerck inde scryfcamere, van tweemael te copieren den rentbrief vanden 400 gouden gul. losrenten, voer den Greve van *Bueren* by deser stadt ende meyerye, Bomgarden versegelt, noch te copieren die scaideloze gelooften by heer Jannen vanden Wygart, ridder, Henricken van Deventher ende der stat van *Eyndoven* gedaen, wairt die originael brieven tot meerder zekerheyt deser stat ende huer meyeryen inde comme zyn geleeght $18^1/_2$ st.

Narigten omtrent het oproer te *Amsterdam* ingewonnen om voorziening te leeren uit het gevaar van anderen.

Item ten beveel vanden heeren gegeven Jannen van Arkell, die tot hueren beveel *tAmsterdamme* gevaceert hadde in tyde vander comotien aldair, om nae sonderlinge saken te verneemen, omme voersienecheyt te leeren vutten peryckel van anderen, betaelt $1^1/_2$ Car gul.

Ordonnantie op de rivieren de *Aa* en de *Dommel*.

Item noch heeft die selve (M[r]. Henricke die Bye) driemael gescreven dordinantie vanden stroemen vander *Aa* (de rivier de *Aa*) ende *Dommelle* (de rivier de *Dommel*), omme die inder stat te brengenen, noch die selve ordinantie tweemael gescreven, die byder stat ende platten lande vernyeuwt was, tsamen bet. 13 st.

De geheele uitgaaf was 41,567 Car. gul. 11 st. 2 ort. 14 mt. $1^1/_2$ q[rte]. 10 pl.
" " ontvang " 40,652 " " 14 " 2 " 8 "
Nadeelig slot 914 Car. gul. 17 st. 6 mt. $1^1/_2$ q[rte] 10 pl.

N°. 42. Rekening van St. Remeys 1535 tot St. Remeys 1536.

1ste REKENING DER VOOR 2 JAREN GECOMMITTEERDEN JACOB COELBORNER, JOOST VAN OUDEN, HERMAN PELGROM DZ. EN JAN VAN DE WIJEL.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, accijnsen en andere middelen als in voorgaande rekening.

Kapittel 10.

Ontvang van alderhande zaken.

Item ontvangen van brughgelt aen St. Janspoirt byden drie Leden deser stat op elcken waigen aldair incomende geordineert te ontfangen 1 ort. st. tot hulpe vanden costen byder stat int maken vanden dyck ende brughgen aldair verschoeten, en int onderhoudenisse vanden selven daigeliex moet verschieten ende dit van bamisse 1535 tot bamisse 1536 beloepende 39 Car. gul. 11½ st. Brug en dijkgeld aan St. Janspoort.

De geheele ontvang was 41,948 Car. gul. 1 st. 8 miten.

UITGAVEN.

De kapittels als gewoon gebragt, die geene bijzonderheden bevatten worden onvermeld gelaten.

De Lijf- en Erflosrenten staan in 91 kapittels aan het hoofd der rekening.

Kapittel 97.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten en in andere stads zaken en van die harer meijerij uitgezonden.

De afgevaardigden en commissarissen waren: Afgevaardigden ten Hove ter Staten vergadering en in andere Commissien.

Jan Coenen kwartierschout van *Kempenland.*

Mr. Everart van Amerzoyen, — van *Pedelland.*

Servaas Schilder, — van *Oisterwyk.*

Goyart van der Graft, — van *Maasland.*

Jan van Herpen van *Oisterwyk.*

Supplicius, Stadhouder van *Oisterwyk.*

Lambert Remme van *Oss.*

Willem van Oss, Schepen van *'s Hertogenbosch.*

Goossen van der Stegen, Gezworen —

Goyart Grotart van Oss, Secretaris —

Adriaan van Eyndhouts, Raadsheer —

Hendrik Kuyst,

Hendrik van Eyndhouts, Schepen —

Herman van Bruheze, kwartiersschout van *Maasland.*

Daniel van Vlierden mr. van het groot Gasthuis te *'s Hertogenbosch*.
Mathys Lambertsz Stooters, Raatsheer —
Jan van de Wiel, gecommitteerden tot de financien —
Willem Michiels en
Arent Reyners, Schepenen en Burgemeesters van *Oss*.
Willem Hack.
Omtrent de handelingen komt onder anderen voor.

De gedeputeerden uit de Meijerij opgeroepen om met Stads regering te beraadslagen over het schenken van ossen aan hooge Ambtenaren bij hof.

Item jersten 11 Octobris zyn byden Wethouderen deser stat, bescreven vanden vier quartieren, den Scouthet van *Kemplant*, Meester Everart van Amerzoyen, van *Pedelant*, Servaes Schilder, van *Oisterwyck* ende Goyart vander Graft van *Maeslant*, om met hen te convoceren vanden ossen die deser stat metter meyeryen zekeren Heeren ten *Hove* gewoenlyck is geweest te scencken, te weten: eenen oss den Tresorier, eenen den Ontfanger generael ende eenen den Audiencier, zoe die stat ende meyerye voirs. die selve heeren in diverse saken te doen heeft etc. Ende is den raet overdragen, dat men doude gewoente van zacke voirs. zoude onderhouden, gevaceert elck 2 daigen sdaighs een peeter van 18 st.

Idem aangaande de vordering van Jonker Lubbert Turck Heer van *Hemert* Kapitein der Ruiterij van den Graaf van *Nassau*, van den stuiver voor ieder paard dat van die ruiterij te *'s Hertobosch* tot bescherming der Meijerij in bezetting zou komen.

Item alsoe Lubbert Turck, als capiteyn der benden van *Nassau*, vervolgh gedaen hadde aen dese stat, ter ontlastinge vanden huysman wonende opt platlant, leggen souden ennige vanden ruyteren der benden voirs. opt prouffyt vanden gewoenlycken stuiver sdaighs te consenteren. Ende dese stat dair omme heeft bescreven ennige vanden vier quartieren deser meyeryen in Decembri anno 1535 te wetene den Stadhouder van Pedelant Meester Everart van *Amerzoyen*, Jan Coenen Scouthet van *Kemplant* ende Michiel Ghielmans, hen tselve voirhoudende zoe oick Lubbert voirs. in persoen zyn begeert opgedaen heeft enz. (na herhaalde zittingen wordt de eisch van Kapitein Jonker Turck Heer van Hemert, afgeslagen.)

Dagvaard der Staten te *Brussel*.

Item 24 Aprilis, zyn Willem van Oss Scepenen, Mr. Goessen van der Stegen Geswoeren ende Goyart Groetart van Os Secretaris, als gedeputeerde gereyst na *Bruessel*, achtervolgende den bescryven van wegen den Key. Ma. gedaen, opter dachfaert aldair geordineert, omme te aenhoeren, wes van wegen der selver Key. Ma., den Staiten van *Brabant* zouden worden geproponeert, ende nae dien die propositie was gedaan, hebben die Prelaten ende Edele ende die Gedeputeerde vanden Steden van *Brabant* gerepeteert elck int zyne, huer doleantien tanderen tyden den Key. Ma. in desen landen wesende, overgegeven, ende by zynre Ma. ongedecideert gebleven, versueckende, die by Co. Ma. Regentes ende Gouvernante gedecideert te worddene, voer welcke decisie die twee opperste Staiten nyet en wilde opinieren, alsoe tselve duerende 5 of 6 weecken. Ende bynnen den selven tyde is die dachvaert der Staiten van *Brabant*, als vander propositie 9 Marti gedaen, gesmolten, ende een generaele dachtfaert van allen den landen bescreven op 12 Juny tot *Bruessele*.

Vernieuwing der doleantien den Keizer aangeboden en door Z. M. onbeslist gelaten.

Generale dagvaard der Staten van alle des Keizers-Hertogs Nederlanden.

Proces met den Hertog van Cleef als Heer van *Raves*-

Ende voirts van zeker verleeghde penningen, van weghen der voirs. stadt in vervolghe des makens der replycken opter antwoirde des Hertoigen van

Cleef, byden selven Hertoich overgesonden der Co. Ma., opte articulen byder stat overgegeven, ter conservatien der privilegien rechten ende ouden costumen, die dese stat inden lande van *Ravesteyn* hebbende is, ende alsoe elck gevaceert 43 daighen etc.

1536. *teyn* over het regt van ingebod der stad *'s Hertogenbosch* in die Heerlijkheid.

Item Mr. Henrick Kuyst ende Adriaen van Eyndhouts Raetsmannen deser stat, ten versuecke deser stadt ende gedeputeerde der stat van *Helmont*, gereyst tot *Rycxtel* ende *Helmont*, opte visitatie vander *Aa*, omme tot vordderinge der innegesetenen van *Pedelant*, eene vaerte te moigen vynden metter pleyten van *Helmont*, ende voirts vut dien contrye, te moigen comen bynnen deser stadt, ende hebben gevaceert elck 5 daigen.

Commissie om de *Aa* te onderzoeken ten einde die rivier van *Helmont* naar deze stad bevaarbaar te maken.

Item 11 Juny zyn die voirs. Willem van Os, Scepene, Mr. Goessen vander Stegen Geswoeren ende Goyart Grotart Secretaris voirs. vutgereyst nae *Bruessel* opte dachfaert van allen den landen aldair bescreven. In welcke dachfaert, vanden lande van *Brabant* ende Staiten des selven lants, waert begeert by verzegelinge etc vercoope van erflosrenten den penninck 16 opte domaynen, ende tvoirs lant van *Brabant* ter stont op te brengene die summe van 300,000 Car. gul., om die 200,000 Car. gul. geemployeert te worddene in betaelinghe van der Arme der Key. Ma. diemen scicken zoude nae *Vrancryck* tot defensien vanden frontieren aldaer, ende die ander 100,000 Car. gul. souden wordden geemployeert tegen den Heer van Gelre, die hem verclaert hadde gealieert en de partye te wesene metten Coninck van *Vrancryck*, in welcke reyse elck van hen gevaceert heeft 12 daigen.

Generale dagvaard der Staten van al des Keizers-Hertogs Nederlanden te *Brussel* voorstel tot verkoop van erflosrenten op de domeinen van *Brabant* voor oorlogs kosten tegen *Frankryk* en *Gelderland*.

Item nae dien die voirs gedeputeerde huer rappoert vanden voirs. eysch gedaen hadden, syn dieselve gedeputeerde, te wetene, opten 25 Juny weder gereyst metten conclusien alhier byder stadt genoomen, tot *Bruessel*, omme metten anderen steden van *Brabant* opte voirs. peticie antwoirdt te gevene, soe zyn aldair die selve 300,000 Car. gul. byden voirs. drie Staiten van *Brabant*, eendrechtelyck geaccordeert by vercoope ende versegelinge den penninck 16, opte brengene ende te vercopene op zeker conditien inder acte dair op gemaickt, begrepen, gevaceert alsoe inde selve reyse elck van hen drien, 24 daigen.

Dat voorstel door de Staten aangenomen en goedgekeurd.

Item 7 Augusty, by ordinancie des Greven van *Bueren*, als Capiteyn Generael etc ende deser stadt, zyn gereyst Henrick van Eyndhouts Scepenen deser stat, Herman van Breuheze Scouthet van *Maeslant* ende Daniel van Vlierden meester vanden grooten Gasthuys, tot *Megen*, omme die selve vlecke te oversien, hoemen die, mits graven ende andersins souden moigten stercken, omme dairinne knechten ofte ruyteren, tot bewaernisse der frontieren te leggenen, dairinne die selve gevaceert hebben elck 2 daighen.

Commissie naar *Megen* ten einde op te nemen hoe *Megen* te versterken was, om daarin bezetting te leggen tot bewaring der grenzen.

Item Mathys Lamberts Stoeterss deser stadt Raitsman ende Daniel van Vlierden voirs. zyn gecommitteert om tblockhuys opten *Ham* te visiteren ende te baerden, zoe dat inden raide deser stat gesloten was, elck 1 dach.

Commissie naar het Blokhuis op den *Ham* om het te Inspecteren.

Item 21 Septembris vut beveel vanden Wethouderen, zyn Jan vanden Wyel, een vanden gecommitteerden totter policyen deser stat ende Daniel

Idem tot het maken van een hoofd aan het blokhuis op den

1536.

Ham tegen de rivier de *Maas.*

van Vlierden voirs. gereden opt blockhuys opten *Ham*, omme visitatie te doene, hoemen metten minsten coste een hooft voer tvoirs. blockhuys ter *Mazenwaert* te leggen zoude, elck eenen dach.

Commissie naar *Brussel* om uitvoering te geven aan het besluit der staten tot verkoop van renten op de Domeinen van *Brabant.*

Item die vacatien Willems van Os, Scepenen ende Goyarts Grotarts van Os Secretaris deser stat, als gecommitteerden gedaen, inder comparitien tot *Bruessel*, inden bescryven van wegen der Key. Ma. gedaen, den gemeynen Lande des Hertoichdoms van *Brabant*, aengaende den recouvrementen supplecien ende opbrengen die 300,000 gul. byden Staten van *Brabant* in Julio Anno 1536 geconsenteert, te wetene die 200,000 totter betalinge tegen den (Coninck) van *Vrancryck* ent tdordde hondert duysent totter defensien slants van *Brabant* tegen den (Hertoige) van *Gelre*, nae tenoir van zekeren acten dair af gepasseert, welcke dachfaert heeft geduert, mits faulte men die 300,000 nyet en komst gevuechlyck tyts genoch opgebrenge, geheelyck by vercoope van renten den penninck 16 opte Staten van *Brabant*, alsoe dat geconsenteert waert, ende ten sloote byden drie Staten opter dachfaert gesloten, die reste vanden 300,000 gul. voirts opte brengen, by vercoope van lyfrenten op een lyf den penninck 8 ende op twee lyven den penninck 10 ende voirts *pro fenore.* Soe syn die voirs. twee gedeputeerde gereyst vuetter stadt van den *Bosch* den 29 July, ende weder gecomen den lesten Augusti, alsoe gevaceert elck 34 daigen.

Commissie op het Blokhuis den *Ham* tot opzigt over het werk en betaling van de werklieden.

Item Jan vanden Wyel, een vande gecommitteerden totter policyen deser stat ende Daniel van Vlierden voirgenoempt, ten beveele deser stat, hebben gevaceert, als gedeputeerden visiterende ende betalende die werckluyden opt blockhuys opten *Ham*, betaelt Danielen voirs. zyn vacatien belopende 3 Car. gul. 12 st. vanden voirs 4 daigen ende Jannen vanden Wyel zyn costen en peerthueren, zoe hy neyt meer en begeerde, beloepende tsamen 39 st., beloept 5 Car. gul. 11 st.

Item Willem Hack ten bevele vanden Wethouderen deser stat gereden opte visitatien vander reparatien ende baerden vanden blockhuys, gevaceert 5 daigen sdaighs 18 st.

Kapittel 98.

Uitgaven aan bodenloon zoo te paard als te voet uitgezonden.

Boden in verschillende zaken.

Behalve de boden als gewoon, aan onderscheidene gedeputeerden en gecommitteerden ten *Hove*, ter Staten vergadering en in andere commissien uitgezonden, oproepingen van gedeputeerden uit de meyery en andere gewone zaken, worden in dit kapittel de volgende noten gevonden.

Brief aan de Koningin regentes houdende verzoek om een goeden Hoofdschout.

Item 19ª Octobris Jan Jacopss met brieven deser stat vanden Wethouderen gesonden tot *Ghent*, aender Coninginne, ende brocht wederomme bescreven antwoirdt gevaceert 10 daigen, aengaende der saken om alhier inder meyeryen eenen goeden officier te hebbenen.

Brief aan den Graaf van *Bueren* over het verzet van den Drost van *Ravestein* tegen stads privilegien.

Item 28 Decembris Ghysbert Dircxs met brieven deser stat gesonden tot Grave, aenden Greve van *Bueren*, vut saken van belet, dat byden drossaet van *Ravesteyn* deser stat in hueren privilegien ende rechten gedaen wordt.

1536.

Item 8[a] January Peteren van Vechel met deser stat beslotenen brieven, gesonden aen die stat van *Leyden*, vut saken van zekeren tydingen die alhier comen waeren, dat omtrent *Leyden*, een comotie geweest waer van eenre vergaderinge van Luteraenen ende Anabaptisten, die welcke (zoemen seyde) die stat van *Leyden* in vier (vuur) gesteld zouden hebben, dwelck byder gracien Goids verhuet is, soe die selve vander commotien voirs., gevangen zyn wel toe 27 toe, zoe mannen zoe vrouwen, omme te wetenen alle gelegentheyt van desen handel ende bracht wederomme bescreven antwoirdt.

Brief aan de regering van *Leiden* om inlichting aangaande een oproer dat omtrent die stad ter zaken van eene vereeniging van Luteranen en Annabaptisten zou hebben plaats gehad, welke sectarissen voornemens waren geweest *Leiden* door vuur te verdelgen.

Den 5[den] en 25[sten] April 1536 werden boden uitgezonden naar *Roermonde* en naar *Kleef*, om te vernemen of de Hertog van *Gelre* ook daar en te *Elten* krijgsvolk verzamelde of vereenigd had, die naar *Kleef* afgesonden bragt de tijding, dat de Gelderschen omtrent *Deventer* gelegerd waren.

Boden naar *Roermonde* en *Cleef* om te vernemen of de Hertog van *Gelder* daar of te *Elten* krijgsvolk had.

Item 5[a] May Jannen van Eyndhouts gesonden tot *Hyntham*, *Roesmalen* ende *Beerlyckem* om die (rivier) die *Aa* te graven.

Plakaat aan *Hintham Rosmalen Berlicum* en den *Dungen* om de rivier de *Aa* op te komen graven.

Item 16 May Ghysbert Dircxs met brieven ende oipen placaet gesonden tot *Hyntham*, *Roesmalen*, *Beerlyckem*, *Dunghe* etc, omme alhier byden Raet te comen ende te comuniceren opt graven vander *Aa* tot proffyt vanden gemeyn geerfden.

Den 25[sten] Mei werden des gelyks boden gesonden aan de dorpen *Berlicum Heeswyk Dinther Vegchel Erp Beek Aarle* en *Rixtel Helmont Lierop* en *Someren*.

Oproeping van Gedeputeerden uit de dorpen langs de rivier de *Aa* gelegen om te *'s Hertogenbosch* te komen, ten einde eene ordonnantie op het vegen dier rivier vast te stellen.

Item ten selven daige (1 Juny) Ghysbert Dircx soen gesonden met beslotenen brieven aen den Heer, van *Rixtel*, aengaende der veginghe ende ordinantie vanden grave, opte (rivier) de *Aa* gemaickt, ende die Heer van *Rixtel* kwam selve alhier byde Heeren.

Brief aan den Heer van Rixtel over die ordonnantie.

Item 2[a] Juny Christiaenen Aelbersse gesonden met brieven myns Heeren van *Nassou* bynnen deser stat wesenden, gesonden aenden Greve van *Bueren*.

De Graaf van *Nassau* te *'s Hertogenbosch*.

Item 4[a] Juny Jan die bode metter eenre hant, savonts tusschen 10 ende 11 uren vuter poirten gelaten metten Scouthet van *Oesterwyck*, ende gegaen tot *Waelwyck* ende *Cappell* totten hoeftluyden aldair liggende, omme die alhier byden Heeren te comene, zoe zy deden.

De Hoofdlieden van het krijgsvolk in de *Langstraat* gelegerd naar *'s Hertogenbosch* ontboden.

Den 8[ste] Juny werden bode uitgezonden aende vier kwartieren inde meyery van *'s Hertogenbosch*, met bevel der regering van die stad, dat in alle steden vryheden en dorpen dier meyery devotelyk processie zou worden gehouden en God Almagtig hartelyk gebeden om den algemeenen vreden inde Christenheid en de welvaart van Z. M. den Keizer.

Algemeene Processie bevolen, God te bidden, om den algemeenen vreden in de Christenheid en tot welvaart van den Keizer.

Den 12[den] Juny vertrok een andere bode met brieven aen de vier kwartieren, houdende bevel dat ieder in zyn bedryf de draaiboomen zou doen opmaken, en wel toetezien ten einde door den vyand niet onvoorziens te worden overvallen.

Bevel naar de 4 kwartieren om zich in verdediging te stellen en te waken tegen den vijand.

Item 16 Juny Peter van Vechel met brieven gesonden tot *Grave* aenden Amptman aldair, aengaende der vergaderinge in *Gelrelant*.

Brief aan den Ambtman van *Grave* dienaangaande.

Item 24 Juny Jannen van Eyndhouts met eenen oipenen placaet gesonden tot *Alem*, *Maeren*, *Kessel*, aende heemraiden aldair, om alhier te comen, ende metten Heeren ende den geerfden tot prouffyt van *Maeslant* ofte den

De Heemraden van *Alem Maren Kessel* naar *'s Hertogenbosch* opgeroepen om te

handelen over het herstel der dijken.

geerfden voirs., te spreecken aengaende die dycken, ende bysonder ***nollekens dyck***, in wanwerck liggende, om die op te maken.

Een boden naar het Leger van Joris Schenck in de belegeringen van den Dam om narigten aangaande de beweging van het Gelderache Leger.

Item 23 July Peter van Vechel, vanden Wethouderen gesonden nae den leger Heeren Joris Scenck, voor den *Damme* liggende, omme alle gelegentheyt te wetene, hoe die saken aldair gestelt weeren; soewel vanden leger van Heer Joris als oick vander vergaderinghe der Geldersche, diemen seeghde aldair sterck te wesene, om by avontueren, off zy thoeft herwaerts hedden alhier den weet dair van te doene tot vordderinge van deser meyerye, ende brocht tydinghe datmen van egeener sonderlinge vergaderinge en wist.

De Dam door Joris Schenck genomen en het Leger voor het slot en de stad van *Woerden* verschanst.

Item 7ª Septembris Peter van Vechel met brieven gesonden inden leger voer den *Dam* aen Anth Lichthert, omme te verneemen, hoe alle saken aldair gelegen waeren zoe hier de faem kwam, dat den *Dam* opgegeven was, ende hy aldair comende voir den *Dam*, was den *Dam* opgegeven, ende den leger was vertogen voer tslot van *Woerden*, dair hy Lichthart volghden ende bracht all caer besceydt vanden *Damme* ende hoe zij voer *Woerden* bescanst waeren.

Klagten tegen Jonker Jan van Batenburg, als Hoofdman met zijn krijgsvolk te *Oss* gelegerd.

Item 9 Septembris Corstiaen Aelbertss met brieven deser stat gesonden tot *Os* aen Joncker Jan van Batenborch, hoeftman vander knechten aldair liggende, vut saken van zekeren clachten die over den voirs. Hoeftman daigelix gedaen worden, ende brocht weder bescreven antwoirdt.

Mislukte onderneming der Gelderschen om Naarden in te nemen.

Item den lesten Septembris Christiaenen Aelberss gesonden tot *Tiel*, omme te vernemen of dair eennige vergaderinge van volck van wapenen waer, zoe alhier die tydinge was, dat die Heer van *Gelre* groote vergaderinge hadde, ende van meyningen was eenen aenslach of toech te doene, twaer in *Hollant* of aen dese zyde, om dair aff boetscap te brengen, tot vordderinge van desen quartier ende brocht tydinge, dat tot *Tiel* egeen volck van wapenen en was, mer dat den hoop was omtrent *Arnhem*', en datse geweest hadden om *Neerden* (Naarden) inne te neemen.

Kapittel 99.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen en gelagen.

Onder de voornaamste personen welke in dit dienstjaar als met wijnen of gelagen vereerd voorkomen, zijn.

Vergadering van de gardianen der Minderbroeders uit de kloosters in *Brabant, Holland, Zeeland, Vriesland* enz. te *'s Hertogenbosch* gehouden.

Item opten Sondach Septuagesime 13ª Ferü. is bynnen deser stat, inder Minrebruederen convente, geweest een convocatie van allen den Guardianen der conventen der Minrebruederen bynnen *Brabant*, *Hollant*, *Zeelant Vrieslant* enz gelegen, den selven alsoe met advys vanden Wethouderen gescenct 12 der stat stoopen] wyns.

De Graaf van Rennenbergh.

Item 8 May den Greve van Rennenborch comende als Gedeputeert vut *Oestlant* met anderen gedeputeerden 8 stoopen wyns.

De Graaf van Nassau met zijne familie.

Item 2ª July, byder stat ende advys vanden gedeputeerden vanden platten lande ende in dien naeme alsoe gepresenteert, gescenct den Greve van Nassouwe, met zynder familien bynnen deser stat wesende, omme inden

name der Key. Ma., zeker ruyteren vuten lande van *Cleve* ende vander *Marck*, die hy alhier verwachtende was, ten monsteren, ende op den selven te begeren, dat hy den voirs. ruyteren wilde onderwysen, datse guetelyck, zonder overlast den huysman te doen, doer dese meyeryen wilden trecken ende passeren, een voeder wyns tot Josephs gehaelt, ende gecoft die aem sonder chyns, zoet zeer goeden wyn was, 10 Car. gul. vz. 60 Car. gul.

De Abt van S^t. Geertruide te *Leuven*.

De Abt van *Bern*.

De Graaf van Bueren. — De Graaf van *Bueren* en andere voorname Edelen en Geestelijken.

De Graaf van Hoirne.

De Heer van Cloetinghen (Brederode.)

De Heer van *Hemert* (Lubbert Turck) en andere Jonkers een maaltijd den 27 Julij 1536.

De Palsgrave.

De Heer van Moelenbaijs, Heer van der ordene.

De Suffragaen van *Luik*.

De Gedeputeerden uit den *Hove* Bottoen en Negri.

Monsieur Corbors.

De Heer van der Aa, opperste jagermeester der Koningin.

De Heer van Zevenbergen.

Kapittel 112.

Uitgaven voor herstellingen aan het blokhuis op den Ham, het maken, van een nieuw hoofd aan dat blokhuis tegen de rivier de Maas en het bewaren van die sterkten.

Uit dit kapittel blijkt dat de hoofdman Joachim van Heusden nog bewaarder van dat blokhuis was, dat met wallen grachten en ophaalbruggen voorzien, ook in dit jaar nog met een hoofd maar de maaszijde voorzien werd. — Versterking en bezetting van het blokhuis op den *Ham*.

Kapittel 113.

Uitgaven voor dagwakers, welke de vijf poorten der stad van den 11 Februarij tot aan het einde van September 1536 bewaarden, overmits den periculosen tijt, voir die verraderije der verbaesder menschen vander Luteraenschen secten ende ander vianden. — Dagwakers aan de Poorten tot wering die Luteranen.

Aan ieder der vier landpoorten en aan de waterpoort genaamd den Boom was een waker geplaatst om alle verdachte vreemdelingen aan te houden.

Kapittel 114.

Uitgaven aan alderhaude zaken.

Behalve de gewone, steeds in dit kapittel gebragte uitgaven, worden daarin de volgende aangetroffen.

Item betaelt Reymbout, boerduersticker van eenen wapenen metten arn — Het wapen der

1536. ende deser stat wapenen, geboerduert opt groen comptoir cleet voir die scepenen ende raetcamere 20 st.

stad op een groen kleed geborduurd.

Sluijerdoek groen lint en zijde franjes voor stads pijpers.

Item betaelt Jannen van Dillen', cremer, van zeker sloyerdoick, groen lint, zyden fraengien etc voer der stat pypers, van versceyden jaeren tsamen 5 Car. gul. 2 st. $^1/_2$ oirt.

Stads werklieden naar *Grave* gezonden, om aldaar de val of schot poorten op te nemen ten einde die ook alzoo in de poorten te *'s Hertogenbosch* te maken.

Item gescict ofte gesonden Andries van Poppell, tymmerman Peter van Nymegen metsser ende Haricken vander Lynden smyt, tot Grave, met brieven van credentien, van deser stat hen gegeven aenden Amptman aldair, omme te moigen visiteren die valpoirten aldair gemaict, ende naeden selven patroen alhier in deser stat poirten dier gelycke moigen maken.

Zittingen en tafel in de gevangenpoort ten gebruike van schepenen bij het scherpe examen van misdadigers.

Item opte gevangen poert gemaict een sittinge vander stat hout, om die heeren dairop te sitten, met een tafel dair die scryver vanden..... opscryft alsmen misdadige met scerper examen examineert.

Een nieuwe geschilderde ton om op het stadhuis te hangen.

Item betaelt Joerdaen die cuyper voir een nyeuwe tonne te maken dienen opt Raethuys hangt 10 st. ende Dircken die maelder voer tstofferen 20 st.

Victorie door Joris Schenck op Marten van Rossem behaald.

Item eenen bode comende vanden Graef (*Grave*) die dAmptman seynde, brengende scriftelyck tydinge, vander victorien die Heer Joris Scenck Gouverneur van *Vrieslant* heeft gehadt, tegen die ruyteren ende knechten, die Marten van Rossum bracht, vanden Hertoich van Holstein, omme den *Damme* te ontsetten, gescenct te bodenbroet 13$^1/_2$ st.

Mandement aan de Leenmannen des Keizers om zich gereed te maken, ten einde met hun volk in dienst des Keizers op te trekken.

Item betaelt den clercken inde scryfcamere, van 8 copien te scryven, als van eenen mandament aengaende den leenmannen, dat se hem gereet maken zouden omme op te sitten inden dienst der Key. Ma. bynnen 15 daigen, op zekeren peenen, ende zyn die selve copien opt plat lant gesonden om een yegelycken hen daer nae te reguleren 6 st.

Bemagtiging van den Dam door Joris Schenk.

Item 13 Septembris, ten beveel vanden wethouderen, gegeven een vrouwe persoen, brieven brengende vutten leger voir den *Damme*, van Anth Lichthart, dat Heer Joris Scenck den 6^{en} dach Septembris den voirs. *Damme* hadde ingenoomen, 10 st.

Het gat der Rivier de Dieze dat tot nadeel van den Handel en de Scheepvaart zeer ondiep en verlamd was, opgegraven en voorzien.

Item die costen gedaen in Septembri aen tgat vander Diezen, dair zeer ondiep ende verlant was, dat men met schuyten scepen noch pleyten vut of inne en mocht vaeren noch vlieten, ten grooten achterdeel der neringe deser stadt, soe volgen hier die grevers die gegraven ende twee gateren toe getuynt hebben, ende alsoe een diepte ende stercken stroem gemaickt, dairby die diepte ende wydde daigelix vermeerderen sall, te weten etc. (volgen de gravers en werklieden met het geen dat hen betaald is, tot een gezamenlyk bedrag van 12 Car. gul. 19 st. 3 oirt. st.)

De geheele uitgaaf was 40,509 Car. gul. 12 st. 4 mt. 2$^1/_2$ q^{rte}. 10 pl.
" " ontvang " 41,948 " " 1 " 8 "
Voordeelig slot 1438 Car. gul. 9 st. 3 mt. 1$^1/_2$ q^{rte}.

N°. 43. Rekening van St. Remeys 1536 tot St. Remeys 1537.

2de REKENING VAN JACOBS COELBORNER C. S.

ONTVANGSTEN.

Geld en gelswaarde, accijnsen belastingen en andere middelen als in vorige rekeningen.

Kapittel 1.

Ontvang van verpachte stads accijnsen.

Onder de gewone middelen daarby verpacht wordt voor het eerst gebragt. „De pacht vande visscherij van" S^t^. Antonispoirt vander nyeuwer *Aa* totter Engelantscher moelen toe." Verder werd bij een tweede perceel verpacht, de visscherij inde rivier de *Aa* „vander Engelantsche moelen tot *Berlyckem* toe." Eerste verpachting van de visscherij der rivier de *Nieuwe Aa.*

Kapittel 2.

Andere ontvang van niet verpachte stads groote accijnsen.

Item, omme bij deser stadt te vervallen huer porcie inder grooter bede van 400,000 Car. gul. byden drie staiten slants van *Brabant*, ter cause des oirloighs van *Vranckryck*, binnen zess maenden in tyde deser rekeningh te betalen, geconsenteert, heeft die selve stadt in hueren drie leden den 23en Juny Anno 1537, onder meer ander puncten eendrechtelyck geordineert ende gesloten, dat men van allen byer dwelck binnen deser stadt ofte huer vryheyt gebouwen, ofte van buyten inne gebracht ende binnen deser stat ofte huere voirs. vryheyt gesleten, ofte buyten gevuert zal worddenen, boven den ouden gewoenlycken assyns van elcker amen, zal geven eenen stuiver, ende sal nu genoempt wordden den *nyeuwen* stuiver, den welcken achtervolgende, hebben de gecommitteerde deser stat, den voirs. nyeuwen stuiver opten voirs. 23en Juny begonnen aen te scryven ende te ontfangen, ende is alsoe ter cause vanden selven, zedert den voirs. 23en Juny totter bamisse (S^t^. Remeys) dach dair naest volgende excluys, ontfangen 324 Car. gul. 3 st. ort. De accijns op het bier met één stuiver per aam verhoogd, om daaruit het aandeel der stad te betalen in de buitengewone bede van 400,000 Car. gul. den Keizer toegestaan voor oorlogs kosten tegen *Frankrijk.*

De wynaccyns werd mede met 25 stuivers per aam verhoogd en bedroeg die verhooging over gemeld tydvak 597 Car. gul. 5 st. oirt. Idem den wijnaccijns.

Kapittel 8.

Ontvang van verkochte erflosrenten tegen den penning 20, om met de opbrengst af te lossen erflosrenten door de stad in vroegere jaren tegen den penning 16 verkocht. Erflosrenten tegen den penning 20 verkocht, om met die gelden erflosrenten in vorige jaren tegen den penning 16 verkocht, af te lossen.

Aan tien renteniers werd te zamen, ten laste der stad 181 Car. gul. 15 st. renten verkocht, voor eene som van 3635 Car. gul.

Kapittel 9.

Ontvang van verkochte erflosrenten waarvan, achtervolgens het besluit Verkochte erflos-

renten om uit de opbrengst verschillende aandeelen in de beden te betalen.

der drie leden in Junij 1537 genomen, de verkoop was toegestaan „ende dat omme te vijndene ende te vervallene, den grooten commer ende verscheijden beeden, vuijt saicken des tegenwoordichs oirloighs van Vranckrijck, geconsenteert."

Aan 34 geldschieters, werd eene gezamentlyke rente ten laste der stad van 902 Car. gul. 17½ st. voor eene aan de stad betaalde som van 15,810 Car. gul., verzegeld.

Kapittel 10.

Verkoop van lijfrenten, om uit de daarvan komende gelden den Keizer 1500 Car. gul. te betalen voor drie jaren pacht van den grooten tol.

Ontvang van verkochte lijfrenten op een lijf den penning 10, ingevolge besluit van den 6en October Anno 1536 door de drie Leden toegestaan." Omme onsen genedigen Heer [de Keij. Ma. te betalen 1500 Car. gul. ten ocsuijn van drie jaeren van 500 gelijck Car. gul. der voirs. Keij. Ma. verscheenen vut saicken vander pachtinge des grooten tols.

Aan 50 personen werd voor 3321 Car. gul. aan gezamentlijke lijfrente, ieder naar zijne storting, betaalt 332 gul. 2 st. verzekert.

Kapittel 11.

Ontvang van alderhande Zaken.

Daarin wordt onder meer anderen gewoonlijk in dit kappittel voorkomende ontvangsten de volgende post aangetroffen.

Brug- en dijkgeld aan St Janspoort tot onderhoud der bruggen en den dijk beneden die poort, geheven.

Iem ontfangen van brughgelt aen St. Janspoirt, byden drie leden deser stadt, op elcken wagen aldair incomende, geordineert te ontvangen 1 oirt. st. tot hulpe vanden costen byder stat int maken vanden dyck ende bruggen aldair vuytgegevene, ende diese int onderhoudenisse vanden selven daigelicx moet vuytgeven etc, ende dit van bamisse 1536 tot bamisse 1537 beloepende 41 Car. gul. 1 st.

De geheele ontvang was 56,779 Car. gul. 13 st. 2 mitten. 1½ qrt.

UITGAVEN.

De kapittels als gewoon gebragt die geene bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

De uitgaven beginnen met die der lyfrenten en erflosrenten, ditmaal verkort met weglating van de namen der renteniers.

Kopittel 8.

Uitgaven aan betaalde Hertoglijke beeden.

Vooruitbetaling van bede den Keizer toegestaan.

Voor memorie wordt vermeld, dat de stad en de meyery van *'s Hertogenbosch*, op ernstige begeerte des Keizers in 1533, voor hun aandeel de loopende beede van 200,000 ponden artois in 4 jaren te betalen, anticipeerden.

Betaling van het aandeel der stad *'s Hertogenbosch* in de bede den Keizer toegestaan tot onderhoud van 30,000 man zoo paarde- als

Item alsoe in Mayo Anno 1537, in tyde deser rekeninge, byden twee oppersten staiten ende den steden van *Loeven Bruessel* ende *Antwerpen* geconsenteert is geweest eene beede van 400,000 ponden artois, dair inne dese stat tot diere tyt nyet en consenteerden, mair de selven drie steden,

1537.

desese stadt dairinne, contrarie den ouden hercomen, bevingen, zoe heeft nochtans dese stadt in Junio dair naest volgende, den voirs. drie steden gevolcht, ende huer consent mede dairinne gedragen, te betalenen in zess maenden, beginnende ende ingaende prima Aprilis, namentlick opten paeschdach voirleden Anno 1537 incluys ende eyndende prima Octobris excluys dair naest volgende, ende dit tot hulpe, omme te onderhouden 30,000 mannen van wapenen soe te peerde ende te voete metter attilrye ende andere extraordinarisse costen, omme te wederstaen den Coninck van *Vranckryck*, die met grooter macht ende hercracht, als viant inden lande van herwairtsover gecomen was, belopende dair van deser stadt porcie 24912 lib. 4 sc. artois, dairvan dese stadt heeft gratie en de quytsceldinge het vierendeel, belopende 6228 ponden 1 sc, noch is byden *Hove*, deser stadt hier aen gecort 1000 Car. gul., die de gecommitteerden inden jaeren 1536 ten bevele der heeren Scepenen deser stadt als doen wesende, ende versuecke vanden *Hove* ende des Greve van *Bueren*, aenden selven Greve van *Bueren* opte jerste toecomende bede te corten, in betalinge van zeker knechten, alhier opte frontieren liggende verschooten hadde, en de alnoch is byden *Hoeve*, deser stadt hieraen gecort 2000 gul., die de selve stadt, soe voir hoir ende inden mame deser meyeryen, in bewaringe ende onderhoudinge des blochuys opten *Ham*, in verscheyden voirleden jaeren verleeght hadde, ende dit tsamen afgetoigen is alhier aen Jannen Bacx als rentmeester betaelt 15684 Car. gul. 3 st.

voetvolk met de artillerie.

Bedrag van stads aandeel, toegestane kortingen en gedane betalingen.

Kapittel 10.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Gezwoornen, Raadsheeren, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten en in andere der stads zaken en van die harer meijerij uitgezonden.

De afgevaardigden en gecommitteerden, in volgorde zoo als zij in het kapittel voorkomen, waren.

Afgevaardigden ten Hove, ter Staten-vergadering en in andere commissien.

Willem van Os, Schepen van *'s Hertogenbosch.*
Goijart Grotart van Os, Secretaris —
Jan van Herpen, voor het platte land.
Michiel Gielmans, —
Servaes Scilders, Schout van *Oisterwijk.*
Herman van Bruheze, Schout van *Maasland.*
Walrave van Erp, Schepen van *'s Hertogenbosch.*
Jacob Emen, Schepen van *Oisterwijk.*
Goosen van der Stegen, Raad der stad *'s Hertogenbosch.*
Jan van de Wiel, Gecommitteerde tot de financien —
Daniel van Vlierden, Gasthuis meester —
Mathys Lambrecht Stootersz., Schepen —
Dirck van Os, Gezwooren —
Lambrecht van den Broek, Raad der stad —
Herman van Deventer, — —

Adriaan van Eijndhouts, Raad der Stad *'s Hertogenbosch.*
Jan Staess, deken van een der ambachten —
Peter Jacobsz., — —
Lambrecht van Boone, voorspreeker —
Mr. Jan Reijners, Secretaris —
Jan Coenen, Schout van *Kempenlant.*

Dagvaard der Staten van alle des Keizers-Hertogs *Nederlanden*, te *Brussel*. Openlegging van het plan tot verdediging en beschutting van des Hertogs landen tegen zijne vijanden den Koning van *Frankrijk* en den Hertog van *Gelder*.

Inden jersten zijn opten 6en dach Octobris, Willem van Os Scepenen ende Goyart Grootaert Secretaris der stadt, als gedeputeerde gereyst nae *Bruessel* opte dachvairt aldair, byde Key. Ma. van allen den lande bescreven, te compareren den vierden dach der voirs. maent Octobris, aldair opte selve dachfairt byder Co. Mat. als Regente etc. den staiten van allen den voirs. landen van herwairts over wairt verhaelt ende voirgehouden, hoemen die frontieren ende ondersaten der voirs. landen, besetten, bescudden ende defenderen soude, soe tegens Conninck van *Vranckryck* ende den Heer van *Gelre*; dair toe byder Co. Mat., van wegen der Key. Mat. zyn geproponeert ende overgegeven in gescrifte, zeker middelen, omme dairtoe penningen opte brengen, ende hebben gevaceert elck 13 daigen.

Vervolg dier dagvaard. Voorstel op welke wijze de oorlogskosten te vinden.

Item 25 Octobris syn Willem van Os ende Ghysbrecht Heym, Scepenen ende Goyart Grootart Secretaris deser stadt, als gedeputeerden gereyst tot *Bruessel* opte gemeyn dachfaert van allen der Key. Ma. landen van herwairts over, opte propositie ende peticie byde Co. Mat., van wege der Key. Mat. gedaen, aengaende hoe ende in wat manieren men die penningen vynden soude omme de frontieren der voirs. landen te defenderen ende besetten, op dat den selven landen egheenen overlope oft scade noch commer en geschiede, ende oick die selve dachfaert duerende, een nyeuwe dachfaert bescreven was tot *Bruessel* te zyn, ende ter selver dachfairt byden twee opperste staiten van *Brabant* op elcken schoirsteen vuyt eenen roockgat gaende, geconsenteert eenen gulden etc. Int bewaeren van welcken twee dachfaerden die voirs. drie gedeputeerden gevaceert hebben elck 74 daigen want zy jerst wedergecomen zyn vanden voirs. dachvarden den 7e January etc.

Belasting op de schoorsteenen.

Commissie van den Schepen Walrave van Erp, om de Hoofdlieden der 9 vaantjes krijgsknechten uit *Friesland* door Jonker Joris Schenk gezonden en te *Oisterwijk* gelegerd, over te halen om de meijerij te verlaten.

Item 2a January is Walraven van Erpe, Scepenen, doir beden van zynen medescepenen ende tot ontlastinge vanden ingesetenen deser meyeryen, met twee peerden gereden nae *Oisterwyck*, aende hooftlieden ende knechten die vuyt *Vrieslant*, van Heeren Jorye Schenck alhier binnen deser meyeryen met negen veenkens gecomen waeren, omme metten selven hooftlieden te spreken, datse met heuren knechten vuyt deser meyeryen wouden vertrecken, ende hebben (die) hooftlieden, den voirs. Walrave van Erpe gelooft op huyden te vertrecken, ende den hooftlieden alsoe geschoncken den wyn aldair verdroncken, by Walraven verleeght, belopende drie Geldersche ryders vz. 3 Car. gul.

Dagvaard der Staten, vervolg op de voorgaande.

Item 7 January, zyn Willem van Os ende Walraven van Erpe Walravensz, Scepenen ende Mr. Goyart Grootaert Secretaris voirs. als gedeputeerde gereyst ter dachfaert, opte antwoirdt vander propositien der petitien byder Co.

Ma. van wege der Key. Ma. 27 Decembris gedaen, als van 300,000 ryns gul. eens, te consenteren, halff Lichtmisse ende halff Paesschen naestcomende te gevenen. Ende dair toe noch continuatie van eenre beeden van 300,000 gulden jairlicx zess jaeren lanck duerende, innegaende oft bestaende Corssemisse lestleden Anno 1536, inde plaetse vanden welcken, die twee opperste staiten van *Brabant* hadden geopineert een impositie opte schoirsteenen ofte roockgateren, als van elcken schoirsteen ofte roockgat een carolus gul. Ende zyn die voirs. Gedeputeerde weder gecomen 4ª February ende alsoe gevaceert 19 daigen maken tsamen 57 dagen.

Item 10ª February syn Willem van Os, Walrave van Erpe ende Goyart Grootaert voirs. als gedeputeerde geryst tot *Bruessel*, opte dachfaert der staiten slants van *Brabant*, dienende omme te consenteren inde somme van 200,000 car. gul. te frait of financien op te nemen opte toecomende beede, welcke consente geschiede prima Marcy, ende oick die selve dachfairt dienende, ende nyet geexpireert wesende, byder Coninghinne, van wegen der Key. Ma. een nyeuwe generaele dachfaert van allen den staiten der landen van herwairts over bescreven te compareren te *Bruessel* opten 23ᵉⁿ Marcy smiddaighs voir Palm Sondach, aldair opten palm avont een propositie gedaen wairt van wegen der Conniginne, begerende datmen hair raidt geven soude, hoemen den Coninck van *Vranckrijck* wederstaen mocht, sonder ennigen heysch te doen. Ende hebben allen die staiten versocht, dat haer Meiesteyt verclaren soude, wes van noode soude wesen, omme den Coninck van *Vranckryck* te wederstaen, dwelck hair Maiesteyt, mits een andere propositie, verclairt heeft smaendaighs inde goede weke Anno 1536, heysschende 6 maenden telcker maent 200,000 guld, zyn alsoe de voirs. gedeputeerde wederomme gecomen vander voirs. dachfairt den lesten Marcy etc.

Dagvaard der Staten van *Brabant* te *Brussel*, tot het toestaan van 200,000 te leenen op de toekomende bede.

Nieuwe generale dagvaard van alle des Keizer-Hertogs *Nederlanden*. Voorstel van eene bede groot 200,000 's maands, of in zes maanden 1,200,000 car. gul.

Item 10ª Aprilis sdynsdaighs nae beloken Paesschen Anno 1537 zyn Willem van Os, Walrave van Erpe ende Goyart Grootaert voirs. als gedeputeerde weder gereyst tot *Bruessel* ter dachfaert generael van allen den lande, dienende opte antwoirdt aengaende der petitien voirs. van 1,200,000 gul binnen 6 maenden te betalen ingaende prima Apriles, opten heyligen Paesch dach, telcker maent 200,000 gul, tot welcker tyt der dachfaert van antwoirt voirs., wairt byden twee oeperste staiten van *Brabant*, ende byden gedeputeerden van *Bruessel* ende *Antwerpen* geconsenteert 400,000 gulden tot 6 maenden te betalen, ende by dien van *Loven* ende *Bruessel* (*'s Hertogenbosch?*) neyt, want zy egheenen last en hadden te consenteren, dan onder conditien *der unien van allen landen te maicken*, ende vanden affslach der 200,000 gul. te frait prima Marcy lestleden byden staiten van *Brabant* geconsenteert, opgebracht te worddenen nae vuytwysen hair quommissien. Dewelcke quonditien de Coninginne nyet aengenaem en waeren ende dairtoe neyt en wolde verstaen, ende alsoe dair op binnen deser stadt gecomen, omme den drie leden deser stadt rappoirt te doen 27 Aprilis, ende hebben alsoe elck van hen drien gevaceert 18 daigen.

Vervolg dier dagvaard.

Prelaten, Edelen en de steden *Brussel* en *Antwerpen* stemmen voor 400,000 door *Brabant* te betalen in 6 maanden. *Leuven* en *'s Hertogenbosch* verklaren geen last daartoe te hebben.

1537.

Vervolg dier dagvaard. Leuven geeft toestemming. 's Hertogenbosch blijft weigeren.

Item 3ª May zyn Willem van Os Scepene Mr. Goessen van der Stegen Raidsheer ende Goyaert Grootaert voirs. als gedeputeerde tot *Bruessel* ter dachfaert gereyst opte antwoirt der piticien van 400,000 Car. gul. den lande van *Brabant* geheyst, om tvoirs oirloige te quontinueren, in 6 maenden te betalen als ingaende prima Aprilis lestleden ende eyndende ultima Septembris toecomende, ende dit inde plaatse vanden 1,200,000 gul. den 26 Marcy lestleden, allen den landen van herwairts over geheyst, welcken 400,000 gul., 22 May, dynsdaighs inde Pincxtheilichen daigen geconsenteert zyn byder drie staiten van *Brabant*, vuyt genomen by die van *'s Hertogenbossche*, gevaceert elck 23 daigen.

Vervolg dier dagvaard. Ook 's Hertogenbosch geeft zijne toestemming.

Item 5ta Juny zyn Willem van Os, Jan van den Wyel een vanden gecommitteerden ende Goyart Grootaert van Os voirs. als gedeputeerde gereyst tot *Bruessel* opte 2e antwoirdt der petitien vanden 400,000 gul., den lande van *Brabant* alleen geheyst, dair hier boven mentie af gemaict is, welcke 400,000 zyn opten 22 dach van Meye lestleden byde twee opperste staiten ende den drie steden, als *Loven Bruessel* ende *Antwerpen* geconsenteert ende by deser stadt noch nyet geconsenteert, soe die gedeputeerde voirs. dairtoe egheenen last en hadden inde voirgaende twee dachfaerten, mair heeft dese stadt dair nae huer conforne gemaict metten twee opperste staiten ende den drie steden voirs, hebbende dair af voir tcorpus deser stadt quytsceldingen ende acquyten, nae vermogen eener acte de dato 20en dach deser tegenwoirdiger maent Juny, gevaceert alsoe elck 47 daigen.

Schade door de Maas en de Waal aan het blokhuis op den Ham veroorzaakt.

Item quinta July, by oirdinancie deser stadt, is gereden Daniel van Vlierden Gasthuysmeester, opten *Ham* opt blockhuys, soe alhier aengebracht was, dat tselve eensdeels byder Masen ende Waele afgelopen was, omme dat te oversien ende thoutwerck ende staket wair te doen nemen, ende heeft met hem genomen Jan Colen, elck een dach.

Dagvaard der Staten te Brussel aangaande het vinden van middelen om te voorzien in den kommer en de lasten door den oorlog met Frankrijk ontstaan.

Item 8a Augusti zyn Willem van Os ende Goyart Grootaert voirs. als gedeputeerde gereyst tot *Bruessel*, omme te bewaeren die dachfaert der staiten van *Brabant* opt recouvrement, vindinge ende opbrenginge vanden commer ende last der berekender 316,000 gul. dair dlant van *Brabant*, overmits de voirs. oirloige van *Vranckryck*, nu tegenwoirdelick inne is, ende zyn by oirdonantie vanden drie leden deser stadt ende vuyt begeerte der selver mede gereyst Mathys Lambrecht Stotersz. Scepen, Dirck van Os Gesworen, Lambrecht van den Broeck, Herman van Deventher, Ghysbrecht Pels ende Adriaen van Eyndhouts Raidtsluden, Jan Staess ende Peter Jacopss als dekenen vanden ambachten, Daniel van Vlierden Gasthuysmr. ende Lambrecht van Borne, voirspreeck in deser stadt, omme met goeden wairachtigen redenen ende middelen, deser stadt ende sgheens des hueren raidt ende drie leden, met Jannen van Brecht als Hoichscouthet alhier gehandelt is geweest, te verantwoirden ende solutie te geven opte ongefundeerde clachten, die de selve Hoichscouthet over dese stadt ten Hove gedaen hadde, ende voirts te vervolgen, dat dese stadt rustelick moicht blyven in hueren

Commissie aangaande een geschil der stad 's Hertogenbosch, met den Hoogschout, Jan van Brecht, naar Brussel gezonden, ten einde de handelingen van de stad tegen dien Hoogschout te verantwoorden.

privilegien, costumen, rechten ende oude hercomen, soese van oudts toe her toe de selve vredelick gebruyct heeft. Ende was aengaende, als dat de selve Hoichscouthet hem hadde gevoirdert, by zynen dienairs, met leerc inne te breken ende te climme inden woenhuyse eens genoempt Belleken, staende tegens tvleeschuys over, die tsavonts opten Sondach voir onser liever vrouwen dracht alhier inder kerckstraten, eenen doot gesteken hadde, pretenderende die Scouthet, zyn huys eghcen vriheyt te hebben, liggende zyn dienaers int voirs. huys, aenverdende tgoet etc., al quontrarie den privilegien, rechten ende costuimen deser voirs. stadt, welcke saicke soe verre vervolght is, dat de voirs Scouthet by appointemente alhier gewesen is, tvoirs. huys vanden gespolieerden gueden wederomme te reintegreren etc, zynde alsoe de voirs. gedeputeerden met vuyt reysen thuenen ende weder incomen, vuyt genomen Os ende Grootaert, die naeden vertrek vanden anderen noch aldair gebleven zyn, gelyck hiernae verclaert staet, hebben vut geweest 15 daigen.

Item die selve Willem van Os ende Goyart Grootaert zyn naeden voirs. vertrek vanden anderen gedeputeerden aldair blyven liggen, omme die voirs. dachfaert te bewaeren, ende alsoe nae, opte gagie van een croon daighs, gevaceert elck 14 daigen.

In de zaak tegen den Hoogschout, werd den 13[en] Augustus 1537 andermaal eene commissie naar den *Hove* te *Brussel* gezonden en eene dergelijke op den 3 September naar *Bueren*, aan den Graaf van *Bueren*.

Nadere commissien deswegens naar *Brussel* en aan den Graaf van *Bueren*.

Item 11 Septembris zyn Willem van Os Scepene Jan van den Wyel een vanden gecommitteerden ende Goyart Grootaert Secretaris voirs. als gedeputeerde gereyst tot *Bruessel* opte dachfaert der staeten van *Brabant*, dienende als voer die tweeste reyse opt recouvrement, vindinge, commer ende lasten der sculden dair dlant van *Brabant* inne is, gevaceert elck 14 dagen.

Vervolg der laatst voorgaande dagvaard te *Brussel* gehouden.

Kapittel 11.

Uitgaven aan bodenloon, van boden soo te voet als te paard uitgezonden.

Behalve de boden aan gedeputeerden ter Hove, ter Staten en in andere commissien; oproeping van gedeputeerden van het platte land naar deze stad, aanschryving om gravers te zenden of de tauxen te komen betalen, worden nog de volgende byzondere zaken gevonden.

Boden in verschillende zaken.

In den jersten Corstiaen Aelbrechts bode te voete 3[a] Octobris met eenen oepenen placaet gesonden tot *Oss*, aenden Scouthet van *Maeslant*, om wel toe te sien soe tot *Thiel* vergaderinge van volck van wapenen (was).

Brief aan Schout en Schepenen van *Maasland* om toe te zien, mits de vijand te *Tiel* bijeen trok.

Item ten selven daige Ghysbrecht Dircxs met brieven gezonden tot *Lyth*, aen Scouthet ende Scepenen aldair, vuyt saiken van zekere knechten diemen seeghde dat vuten lande van *Gelre* aldair gecomen waeren, omme die vast te setten, ende vant, datse van dair vertoigen waeren, ende is den selven tot *Os* gevolght ende soese oick van dair wairen, is weder gekeert.

Brief aan den Schout van *Lith*, houdende last om zekere knechten uit *Gelderland* daar gekomen, vast te zetten.

Te gelyker tyd werden nog andere boden uitgezonden aan de kwartier-

Brieven aan de

1537.

Kwartierschouten van *Kempenland*, *Peelland* en *Oisterwijk*, om goede wacht te houden tegen een inval der Gelderschen.

schouten in *Kempenland*, *Peelland*, en *Oisterwyck*, met een plakaat houdende bevel, om goede wacht te houden mits de Heer van Gelder zyn leger zoo te paard als te voet byeen had.

Maatregelen ter bewaking van het kwartier van *Maasland* aan de Maasoevers, tegen een inval der Gelderschen.

Item 5a Octobris Ghysbrecht Dircxs met een oepenen placaet gesonden tot *Empel*, *Alem*, *Maren*, *Kessel*, *Lith* ende *Littoyen*, datse alle nacht met twee peerden wake opter Masen souden houden ende opte beenen wesen ende wel toe te sien, overmits der vergaderinge vanden knechten die omtrent *Thiel* in grooten getale waeren.

Mr. Marten de Greve, als Secretaris der stad *'s Hertogenbosch* gedestitueerd.

Item ten selven daige (28 Octobris.) Frans die bode gesonden tot *Bruessel*, met besloitenen brieven deser stadt aende Coninghinne, ende copie vuyten conclusie boeck, dair Mr. Marten (de Greve) gedestitueert was van den Secretarisscap.

Onderhandeling over den vrede met de Gelderschen te *Grave* gehouden.

Item 18 Novembris Corstiaen Aelbertsz met brieven van den wethouderen gesonden aen den Greve van *Bueren* tot Grave, dair men al tracterende was metten Gelderschen ende bracht scriftelyck antwoirdt.

Onderzoek naar de echtheid van de tijding, of de Gelderschen voornemens waren om uit *Zalt-Boemel* een inval in de meijerij te doen.

Item Herman int molenvelt, gesonden vanden heeren tot *Boemel*, zoemen seyde, ende die tydinge gecomen was, dat die Geldersche alhier huer scepinge vuter Masen gehaelt ende tsamen voer *Boemel* gebracht ende vergadert hadde, omme nairder waerheyt te vernemen, ende bracht tydinge dat alsoe nyet en was.

Joris Schenck, Gouverneur van *Friesland*, vermeesterd *Diepenheim* op de Gelderschen.

Herman int molenvelt, van anderen privaten persoenen gesciekt int oversticht, is men met hem vander stadt ende des gemeynen lants overcomen, voirts te gaen int Heer (Leger) van Jorye Scenck Gouverneur van *Vrieslant*, ende bracht tydinge van zynre prosperiteyt, Godt heb loff, ende hoe dat hy op dynsdach den 28en Novembris, *Diepenhem* in naem, ende het was aldair clair gemaict in scade ende scande der Gelderschen.

Vrede met de Gelderschen, verzoek aan de Koningin-Regentes om het krijgsvolk in de meijerij liggende, tot ontlasting der landlieden, te doen betalen en af te danken.

Item nona Decembris Corst Aelbrechtsz, met brieven vanden peyse, tusschen de Key. Ma. ende den Heer van *Gelre* gemaict, ende oick met brieven deser stadt gesonden aende gedeputeerde tot *Bruessel* opter dachvairt wesende, omme aen onse genedige vrouwe de Co. Ma. te solliciteren, dat die knechten alhier liggend oirlof gegeven ende betaelt muchten wordden, tot ontlastinge vanden armen huysman, ende brocht weder bescreven antwoirdt.

Brief van den Graaf van *Bueren* waarbij hij de regering van *'s Hertogenbosch* den raad tot het schrijven van zoodanigen brief geeft.

Deze laatste brief werdt opgevolgd door een schrijven van den Graaf van *Bueren*, die te *Grave* zynde, op 15 December 1536 hier aangaande de regevan *'s Hertogenbosch* den raad gaf om zich tot de Koningin regentes te wenden.

Brieven aan de gedeputeerden te *Brussel*, over het krijgsvolk uit *Friesland* in de meijerij gekomen, dat zijne betaling in *Brabant* wilde hebben, om van den last, die zij den landman aandeden, te worden ontslagen.

Item prima January Dirck Fonck met brieven deser stat gesonden vanden wethouderen, tot *Bruessel*, aende gedeputeerden aldair ter dachfaert wesende, als, aengaende de knechten wel tot negen vaenkens toe, die in dese meyeryen, vuyt *Vrieslant* comen wairen ende huer betalinge in *Brabant* suecken wouden, omme byden *Hove* vanden overlast die zy den huisman aendeeden geremedieert te wordene.

Brieven aan *Raamsdonk* en andere dor-

Item 18 Merte Corstiaen Aelbrechtszoen, gesonden tot *Ranensdonck* (*Raams-*

donk) ende *s Grevenmoer*, aldair den weet doende met oepenen placaet deser stadt, dat men die knechten alhier monsteren ende betalinge doen soude, datse metten knechten aldair gelegen hebbende rekenen souden, ende die totter rekeninge nyet verstaen en woude, dat die huysluden aldair die opgescreven costen byden scepenen aldair, souden doen taxeren, men soude hen alhier, ten bevele des Greven van *Bueren* betalinge doen hebben.

pen, houdende kennisgeving der afmonstering en betaling van het krijgsvolk alhier, om ook daar met de krijgsknechten af te rekenen en van die, welke tot de afrekening niet wilde overgaan, de kosten te doen taxeren, waarna te *'s Hertogenbosch* betaling zou geschieden.

Dergelijke aanschrijvingen hadden ook plaats aan de dorpen *Helvoirt*, *Haren Cromvoirt*, *Waalwijk*, *Drunen* en anderen.

Item 12 Aprilis Herman int molenvelt gesonden byden wethouderen inden lande van *Gelre*, ende int *Oversticht*, omme te vernemen of dair ennige vergaderinge byden heer van *Gelre* gemaict wordde ende brocht, dat omtrent *Elten* laigen wel 600 knechten diemen seeghde, dat die Conninck van *Vranckryck* aengenomen hadde.

Verzameling van Geldersch krijgsvolk te *Elten*, dat volgens gerucht, door den Koning van *Frankrijk* was in dienst genomen.

Item ten selve daige (3ª May) eenen boden gesonden vanden Drossaet oft rentmr. van *Weert*, by nacht tydinge brengende, dat die Geldersche knechten overscecpten vuyter *Veluwen* inde *Betouwe* voirts treckende nae *Thiele*.

Tijding dat de Gelderschen uit de *Veluwe* naar de *Betuwe* overscheepten en naar *Tiel* trokken.

Item ten selven daige Herman int molenvelt met brieven deser stadt gesonden tot *Bruessel* aende Coninghinne, vuyt saicken der vergaderinge die gemaict waert inden lande van *Gelre*, beduchtende datse in deser hoecke eenen aenslach muchten doen, omme dair tegens gesterckt te worddenen, ende die antwoirdt vander Conninghinne wairt gegeven Rutger Hermans, zoe hy te peerde was, omme corte expeditie te hebbenen.

Brief aan de Koningin-Regentes, houdende kennisgeving der verzameling van het Geldersche leger, en verzoek om bijstand.

Item 4ª May Jan van Eyndhouts in 2en reysen, die een ter stont naden ander, met brieven gesonden tot *Oisterwijck* aen Jannen van Broegel Raidsheer deser stadt, aldair wesende, om der knechten wille die tot *Oisterwyck* lagen, dese stadt aende selve versueckende, datse wat lantsem souden trecken, om der vergaderinge des volcks van wapenen inden lande van *Gelre* wesende, of die overqueemen, datse dair mede gescut muchten wordden.

Brief aan den Raadsheer Jan van Breugel te *Oisterwijk* bij het krijgsvolk in commissie zijnde, om dat krijgsvolk over te halen daar te blijven, ten einde bij eenen gevreesden inval der Gelderschen te kunnen dienen.

Item 5ª May byder stadt van *Weert* alhier gesonden eenen bode met brieven aende wethouderen, wairscouwende, dat tot *Viersen* inden lande van *Gelre*, laigen wel 7000 knechten ende 300 peerden, thooft hebbende naeden lande van *Kessel*, omme dair tegens voirsichtich te wesen.

Brief der regering van *Weert*, houdende kennisgeving dat te *Viersen* een leger der Gelderschen was, dat het hoofd naar het land van *Kessel* had.

Item 8ª May Jan van Eyndhouts vut gesonden nae *Rueremunde*, omme te vernemen naeden hoep vanden knechten in *Gelrelant* liggende ende tydinge dairaf brengende, is wederom gesonden om een eynde dair af te weeten, zoe zy omtrent *Rueremunde* laigen soemen seyde, ende die boede comende tot *Maeseyck*, heeft aldair zeker tydinge van den Scouthet van *Maeseyck*, scriftelyck alhier brocht aende heeren, hoedat den hoepe voirs. boven *Luydick* beneden *St. Gielis berch* nae *Vranckryck* gepasseert wairen.

Een bode uitgezonden naar *Roermond* om naar het Geldersche leger te vernemen.

Tijding dat het boven *Luik* en beneden *St. Gielisberg* den weg naar *Frankrijk* had genomen.

Item 10 Meye is byder stadt van *Weert*, alhier gesonden aende heeren deser stadt, eenen bode met brieven wairscouwende, die selve stadt als vander vergaderinge der knechten liggende omtrent *Rueremunde*, vyf off zess duysent knechten sterck.

Brief der regering van *Weert* houdende kennisgeving dat bij *Roermond* een leger van 5 à 6000 man Gelderschen was.

1537.

Idem van den Graaf van Hoorn, houdende gelijke tijding.

Item ten selven daige heeft die Greve van *Heerne* gelycke brieven met zynen lackeye alhier aende heeren gesonden.

Brieven der stad en van Lubert Turck aan de Monstermeesters en de Kapiteins van het krijgsvolk te Oirschot, om dat krijgsvolk aan te manen zich omtrent de plattelands bewoners betamelijker te gedragen.

Item 11 May Jan van Eyndhouts gesonden met brieven deser stadt ende van Lubbert Turck, doir bede deser stadt gescreven aende monsterheeren ende capiteynen der knechten van *oisten* comende ende tot *Oirschot* liggende, ende is den knechten gevolcht tot *Schyndle Vucht Sint Oedenrode Beeck* etc. ten eynde dat de knechten te beusschelycker metten armen huysman theeren ende leven soude.

Brieven aan de verschillende dorpen om processie te doen houden en God te bidden voor den Keizer en het Geloof, tot overwinning der Turken.

Item 12 May Ghysbert Dircxz. gezonden tot *Oirschot*, met brieven aenden Scoutet ofte Stadthouder aldaer, om processie te gaen ende devotelyck te God almechtich te bidden voir den persoen der Key. Ma^t^. ende gemeyn welvairt der kersten (gelove) ende victorie tegens die Turcken te vererigen.

Dergelyke aanschrijvingen werden met boden alom verzonden.

Terouanen belegerd.

Item (na 30 Junij) Herman int molenvelt bode deser stadt, gesonden geweest van anderen luden int heer van *Vranckryck* liggende, den welcken van dese stadt wegen is toegeseeght te geven 1½ gul. om alle gelegentheyt aldair te oversien, vernemen ende tydinge dair aff te brengen aende heeren gelyck hy gedaen heeft, brengende brieven van Lichthart, hooftman aldair liggende, aende heeren gescreven, alle gelegenheyt begrypende ende hoemen Terwanen belegen hadde, aldair de bode selver metter hant, boeyen hadde helpen maicken.

Brieven der regering van 's Hertogenbosch aan Heusden, Woudrichem en Gorinchem, waarschuwende voor de aanslagen van den Heer van Gelder die te Tiel een leger bijeen had.

Item 4^a^ July Peter van Vechel gesonden tot *Huesden Worichem* ende *Gorichem*, met drie besloiten brieven hen wairscouwende vander vergaderinge der knechten des heere van *Gelre* tot *Thiel*, dat zy scerpe waike houden ende wel toe sien souden, *soe hy van Gelre anders nyet dan op verraderye toe en leeght.*

Een bode op kondschap uitgezonden, om naar de bedoelingen van den Heer van Gelder te vernemen.

Item ten selven dage Rutger van Weert, te peerde gesonden met besloiten brieven aenden Ampman van *Grave*, omme te wetene dopset der vergaderinge vanden knechten, ende huysluden omtrent *Thiel* liggende, die welcke Amptman, seyndende omme dairnae te vernemen, heeft tydinge weder gescreven aende heeren met Rutgeren voirs. gevaceert 2 daigen.

Open plakaat in Maasland en op den Ham om naauwkeurig toe te zien en goede wacht te houden.

Item ten selven daige Jan van Eyndhonts, met oepenen placaet gesonden inden dorpen van *Maeslant* ende besunder opten *Ham* opt blockhuys, dat zy, omme die voirs. vergaringe, wille scerpe wake souden houden.

Brief aan den Stadhouder van Pedelland te St. Oedenrode om goede wacht te houden op de Gelderschen, die men Geldersche Francoisen noemde.

Item 6^a^ July, Peter van Vechel met eenen missyfbrief gesonden tot *St. Oedenrode* aenden Stadthouder van *Pedelant*, omme wel toe te sien, overmits der vergaderinge der Gelderschen diemen heyt, *Geldersche Franchoysen.*

Gelijke brieven aan andere dorpen.

Nog werdt een boden in *Maasland* aan onderscheiden dorpen met hetzelfde doel gezonden, en des anderen daags eenen anderen met een besloten brief aan Hendrik Goyarts te *Maren*, tot het zenden van een spion over de Maas om te zien wat van het Geldersche leger was.

Het leger der Gelderschen omtrent Doesborgh gelegerd gaat uiteen.

Item (22 July) Frans van Eyndhouts gaende tot *Nyemegen*, is voirts byden Wethouderen gesonden nae den hoop van den Gelderschen, om

dairaf tydinge te hebbene ende brocht datse omtrent *Doesborch* laigen, ende datse hen schieden.

Item 6 Augusti, Frans van Eyndhouts met brieven gesonden tot *Hemart*, aen Lubbert Turck, aengaende den bestande tusschen der Key. Ma. ende den Conninck van *Vranckryck* ende brocht weder bescreven antwoirdt.

Brief aan den Heer van *Hemert* aangaande het bestand tusschen den Keizer en den Koning van *Frankrijk*.

Item 12 Septembris, Jan Jacopsz gesonden vanden heeren scepenen tot *Nyemegen*, omme te vernemen naden knechten, die aldair rontomme *Neymegen* in grooten getale laigen, wair zy thooft heenen hadden.

Een spion in het Geldersche leger bij *Nijmegen* om te vernemen waar zij het hoofd heen hadden.

Item 14 Septembris, Peter van Vechel gesonden tot *Grave* aenden Amptman, om tydinge te hebbene vanden knechten, die vuyten lande van *Gelre* getoigen waeren, naden lande van *Kuyck*, wair zy thoeft heenen hadden, ende brocht scriftelyck antwoirdt vanden selven Amptman.

Een bode aan den Ambtman te *Grave*, om berigt omtrent het Geldersch krijgsvolk, uit *Gelder* naar het land van *Cuijck* getrokken zijnde.

Kapittel 12.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen en gelagen.

Schenkingen van wijnen en gelagen.

Daaronder komen de volgende voor:

Inden jersten 8ª Decembris, Doctor Schoir, comende vuyten *Hove* haestelick varende tot *Grave*, byden anderen heeren ende Raidt, aldair verwachtende tslot vanden tractact vanden peys, gescenct vier der stat kannen wyns.

Vredehandel te *Grave*.

Item 11 Decembris, zyn vanden *Grave* binnen dese stadt gecomen, de Ambassateurs vanden *Hoeve*, de welcke den peys tusschen de Key. Maᵗ. tusschen desen lande ter eenre ende den heer van *Gelre* ter andere zyden, getracteert hadden ende gesloten, te wetenen: myn heer van Corbaren genoempt Botton, die dekenen van *Mechelen*, Cancellier vander oirden genoempt Nigri ende doctor Schoir, die welcke tsavonts eetende tot Peters van Balen, hen aldair gescenct 6 der stat stoepen wyns.

De Ambassadeurs welke met den Heer van *Gelder* den vrede gesloten hadden, te *'s Hertogenbosch*.

De Heer van Petershem (van Merode,)
— Heer van IJsselstein, Zoon van den Graaf van Bueren.
— Heer van Boxtel.
— Graaf van Bueren.
— Heer van Brederode, Opperste Veldheer van het volk van wapenen.
— Heer Philips Hinckart, Ridder.
— Bastard van Melun.
— Graaf van Waldeck.
— Legaat uit Romen.
— Graaf van Rennenbergh.
— Graaf van Hoorn.
— Burgemeester van *Amsterdam*,
— Suffragaan van *Luik*.
Joncker Lubbert Turck, Heer van *Hemert*.
Benevens andere zoo wereldlijke als geestelijke heeren.

Kapittel [illegible]

Uitgaven aan zand, kalk, gebakken steen, hardsteen en andere bouwmaterialen.

Achtentwintig en andere bouwmaterialen voor de poort aan het bolwerk bij de Hinthamerpoort en het bolwerk bij St. Antoniuspoort.

Inden yersten 12e Novembris, heeft Cuyn de Deken van Kanes, desen navolgenden naemschen ordure aldaer gelevert, ende was te [illegible] aen teen hervarwaert, te wetene jerst 361 voet gehouwen ordure, dienende soe voter poirten aent bolwerk voir die Hynthamerpoirt ende totten verlaet by St. Anthonispoirt, aldair geemployeert, te 100, 20 Car. gul. maict 367 Car. gul. 5 st. 3 oirt. Noch in steenten ordure, tot allen plecken dair men die behoeven sal te bringen, 374 voet, te 100, 11 Car. gul. vs. 41 Car gul. 8 st.

Item 22 Merte, gecoft van Cleyn van Trieht 51, zand elck tond 8 st. opgegoten deen heift aent bolwerk voir der Hynthamerpoirt ende dander heift by St. Anthonispoirt, by verlaet aldair, geordineert vanden selven elck aldair te vueren, van elcken zand 1 st. ende van beslaen taund 1 st. vs. tsamen 25 Car. gul. 15 st.

Volgen nog meer andere posten voor steen en kalk.

Kapittel 24.

Uitgaven aan allerhande zaken.

Behalve de gewone, steeds in dit kapittel voorkomende zaken, worden daarin de volgende bijzondere aangetroffen.

Coevorden door den Gouverneur van *Friesland* ingenomen.

Item den bode onser genediger vrouwen, tydinge brengende dat de Gouverneur van *Vrieslant*, *Coevorden* hadde genomen, geschenct tot bodenbroot 15 Novembris, 20 st.

Vredestraktaat tusschen den Keizer en den Heer van Gelder te Grave gesloten.

Item 16 Decembris, den lackeye des Greven van *Bueren* comende vanden *Grave*, met brieven gesonden vanden voirs. Greve, aende wethouderen deser stadt, begrypende tidinge vanden peyse tot *Grave*, byden gedeputeerden vuten *Hove*, ende des heeren van *Gelre* wesende gemaict, tusschen de Key. Mat. ende deser lande ter eenre ende den heer van *Gelre* ter ander zyden, geschenct te bodenloon 2 Car. gul. 4 st.

Het wapen van *'s Hertogenbosch* op glas geschilderd, in het raam der eetkamer van de herberg de *4 Emmers* te *Brussel* door de gedeputeerden dezer stad geschonken.

Item voir een gelaes metter stadt wapenen inde vier Emers inde borchstraet, opte hoich nyeuwe eedtcamer voir aende straet gesteit, byde gedeputeerden geschenct, betaelt 2 Car. gul. 2 st.

Kopijen der akten van verzet der steden tegen de door Prelaten en Edelen voorgestelde belasting op de schoorsteenen en rookgaten aan de vier kwartieren der meijerij van *'s Hertogenbosch* gezonden.

Item 5e February, betaelt Goyartden Kemp ende Wouteren Seellens scryvers inder scryfcameren, van te scryven 6 copien, voir elck quartier vander meyeryen één, ende deser stadt, vanden verantwoirden der gedeputeerden vanden steden, aengaende den schoirsteenen ende roeckgateren, dairop die twee opperste staten die penningen der beeden, seer inequaliter ende qualick gevonden wesende, voirnamen te setten, begrypende elc copie drie bladeren, noch 6 copien vander moderatien, vanden twee opperste staten, soe hen verdocht gemaict opte settinge vanden schoirsteenen, dair inne sy scheenen te persisteren nyet tegenstaende die inequaliteyt etc. elck copie

5 bladen groot. Noch 4 copien van missyven vuytten *Hove* aende vier quartieren geseynt van processie te gaen alle weken, 2 bladeren, belopende tsamen vyftich bladeren elck blat 2 ort. st. vz. 25 st.

Dagwakers aan de poorten der stad *'s Hertogenbosch*, om te waken tegen het indringen van verdachte personen tijdens de Gelderschen krijgsvolk vereenigde zonder dat men wist wat zij daarmede voor hadden.

Item, alsoemen daigelicx verhoirde van vergaderinge van volck van wapenen, soe inden lande van *Gelre* ende elders, neyt wetende tot wat eynde noch van hueren opset, zoe is opten 20en dach Aprilis, Anno 1537, in tyde deser rekeningh, by deser stat geordineert dachwakers aan te nemen, ende tot bewaringe derselver, in sommigen deser stadt poirten te setten, den welcken naegaende, zyn aengenomen dese navolgende wekers, te wetene: aende Hynthamerpoirt heeft Aelbrecht vanden Morsselaer geseten 20½ dach, Henrick Kuyst aende selve poirt byde scortbalcken geseten 6½ dach, Peter de Nastelmeker inde plaetse van Henricken Kuyst aldair geseten 10 dagen, item aende Orthenpoirte heeft geseten Wouter Colen 24½ dach, item Henrick Kuyst opte voirs. poirt byde scortbalcken heeft geseten 10 daigen, item inden Boem heeft geseten Alart vanden Morsselair 6½ dach sdaighs elcken 2 st.

De Gelderschen met hun leger door de *Veluwe* en de *Betuwe* naar *Roermond* getrokken zijnde, zend de stad *'s Hertogenbosch*, uit vrees voor een aanval op *Pedelland* verschillende boden naar de Koningin-Regentes, waarbij haar van die beweging wordt kennis gegeven, en hulp te vragen.

Item, alsoe opten jersten tweesten 3ten ende vierden dach van Meye verscheyden tydinge quamen deen over dander, behalve die tydinge vanden booden die dese stadt vuyt geseyndt hadde, vander vergaderinge der knechten in *Gelrelant*, nu te *Veluwen* ende dan te *Betouwen* wairt treckende ende overscepende, by hen hebbende vele grevers ende lederen, soemen seeghde, ende ten leste thooft hadde nae *Rueremunde*, was men besorcht deser meyeryen eenen scadelyeken toech gedaen te worddene ende sunderlinge in *Pedelant*. Ende nae dien dese stat die voirs. tydinge ende bootscappen met verscheyden booden, de Coninghinne (van) *Hongeryen* Regente ende Gouvernante, hadde doen scryven ende vercundigen, ende die knechten vuyt *Dennemercken*, comende vuter langer straten, tot *Oisterwyck* gecoemen wair, gomme naeden *Hoeve* te trekken, heeft men byden Raidt deser stadt, in verzekerheyt ende omme van alsulcken rueckelose overlast des platten lants gevrydt ende beschermt te wordden, geschickt Jannen van Broegel Raidtsman deser stadt, aende hooftlieden vanden knechten voirs. tot *Oisterwyck* liggende, omme met hen te spreken, dat zy, inden gevalle den hoop in *Gelrelant*, als voirs. is versaempt wesende, over quamen omme dese meyeryen te beschedigen, hen onder oigen trecken ende resisteren souden, dairmede deser meyeryen grooten dienst souden hebben gedaen geweest, indien den voirs. hoop overgecomen hedde tot dier tyt, soe die hooplieden vanden knechten voirs., tot *Oisterwyck*, den voirs. Jannen van Broegel, tot zynre nernstiger sollicitatien toeseyden ende geloofden, des byden raidt deser stat den selven Jannen van Broegel consenterende souder voirder verhael te neemen, soe die saicken haest hadden, den voirs. hooftlieden om willich te maicken, te scencken vier of vyf ponden groot. Ende heeft alsoe Jan van Broegel voirs. den selven hooftlieden gescenct tsamen metten gelach 20 Car. gul. 12 st.

De Raadsheer Jan van Breugel wordt naar *Oisterwijk* gezonden om namens de stad de Deensche krijgsknechten aldaar uit de Langstraat aangekomen en naar den Hove bestemd, over te halen, indien de Gelderschen eenen inval in de meijerij deden, deze onder de oogen te zien en wederstand te bieden.

1537.

Tijding dat de Gelderschen die zich Francoisen noemden uit *Tiel* nederwaarts zouden trekken om een aanval te doen.

Item 8 July, een heymomtlick bode, geweest zynde tweemael onder den hoop der Gelderschen *hen Franchoisen noemende*, tydinge brengende, dat zy van meyninge zyn, desen aenstaende nacht van *Thiel* nederwairts te comen, ende eenen aantast te doen.

De Graaf van *Nassou* geeft de regering van *'s Hertogenbosch* kennis, dat de Graaf van *Bueren* het Fransche leger, dat *Terouanen* van levensmiddelen wilde voorzien, voor die belegerde plaats had geslagen en gevangenen gemaakt.

Item 8a July, eenen bode comende van *Breda*, van myn heer van NASSOUWE, tydinge brengende met brieven myns heeren voirs., dat die Greve van *Bueren* die Franchoisen voir *Terwanen* geslagen ende gevangen hadde, die *Terwanen* spysen wouden, gescenckt 11 st. Item betaelt enz. nog aan een man en vrouw onder de Gelderschen gezonden, om te vernemen wat den vijand in den zin had.

Wakers te paard aan de maasdijken geplaatst tot hethouden der wacht op de Gelderschе-Franschen, die met vier schepen in de *Maas* lagen, gereed om een inval te doen, om terstond tijding te hebben indien zij naar deze zijde over kwamen.

Item 8 July, vuyt bevelen vanden heeren, overmits den voirs. vergaderinge, gehuert vier persoenen te perde te weten enz., die des sondaighs snachts ende den sondach den geheelen dach, opten maescant ront omme te peerde, de wake hebben gehouden, soe die Geldersche Franchoisen met 3 ofte 4 scepen inder masen laigen, alhier beducht wesende offse aen dese zyde hueren aenslach gemaict hedden off overqueemen, terstond tydinge dairvan alhier te brengen tot vorderinge van desen quartier.

Een spion naar *Gelderland* gezonden brengt tijding dat de huislieden aldaar wederom te huis waren, dat men van geen leger wist dan alleen dat omtrent *Doesborg* 600 krijgsknechten gelegerd waren.

Item 11 Julij, by oirdinantie vanden wethouderen eenen persoen int heymontliek gesonden inden lande van *Gelre*, omme nairder te vernemen vander vergaderinge der Gelderschen, ende bracht, dat die huyslieden wederomme thuys waeren, ende datmen sunderlinge van innige vergaderinge en wiste dan omtrent *Doesborck* laigen 600 knechten.

Betaling van 1500 pond Artois voor drie jaren pacht van den grooten Brabantschen landtol te *'s Hertogenbosch* met het geleide en paardengeld, aan die stad door den Keizer als Hertog van *Brabant*.

Item 12 July, betaelt Peteren van Hamme rentm^r^. van *Brabant* int quartier van *Loeven*, vuyt crachten van zynre quomissien, die somme van vyfthien hondert pont artois, van 40 groote vlims tpont, ter saicken vander pachtinge vanden rechte vanden wachten vanden grooten lanthol, metten ouden geleyde ende peertgeld van *Brabant*, dwelck van wegen ons heeren des Keyzers als Hertoich van *Brabant* geleeght ende gehaven hadde geweest binnen deser stat. Ende welcke recht zyn Maiesteyt by zynen oepenen bezegelden brieven vanden date 13 May Anno 1533, deser stadt gegeven ende in pachtinge gelaten heeft, eenen termyn van twelf jaeren lanck duerende, ingaende den vyfthiensten dach van Meye, sonne opganck int jaer 1533 mits jairlicx tot zynre Ma. prouffyt dairaf te betalen, in handen van zynen rentmeester in *Brabant* int quartier van *Loeven*, tot twee termynen jairs te wetene half der 15en dach Novembris ende half den 15en dach van Meye, die somme van 500 ℔ ten pryse voirs., op dieversche conditien oick inden selven brieven begrepen; ende dat voir het jerste 2e ende 3de twelffste jaeren des voirs. pachtinge, te wetenen, verscheenen den 15en dach van Meye Anno 1534, als jerste jaer den 15en Meye 1535, als 2e jair ende den 15en dach Meye Anno 1536, als tderde jair dairomme alhier 1500 Car. gul.

Adres der regering van *'s Hertogenbosch*, tot het houden van eene jaarmarkt van magere beesten op

Item betaelt Mr. Adam Boudewyns Secretaris inden raide van *Brabant* voir twee besloten brieven, den eenen aen Geritden Sterck rentmr. van *Brabant* int quartier van *Antwerpen*, den anderen aen Jannen Baix rentmr.

int quartier vanden *Bossche* gederigeert, omme advys te hebben opter supplicatien der voirs. gedeputeerden, aengaende der requeste ende versuecke aender Co. Ma. gedaen, omme te hebbene een jaermerkt van mageren beesten in deser stadt, den jersten werckdach nae Sinte Marcusdach evangelist etc. 1538. den eersten werkdag na St. Marcus Evangelist.

Item den paidse myns heeren des Cancelliers die vuyt bevelen des selven Cancelliers, den gedeputeerden die jerste tydinge bracht vanden innemen van *Monstruel*, gegeven een hoirns gul. (was 12 st). *Montreul* op de Franschen veroverd.

Item betaelt den heer van Doirne (Deurne) ende den naegebueren aldair die inden jaeren van 1536, sterckende dat blockhuys tot *Liessel* tegen die Gelderschen, ende dat besunder tot bewaernisse des quartiers van *Pedelant*, hebben zeker erven dairby liggende, omme dat te wyden, moeten coopen ende dair voer betaelt 9 Car. gul. Blokhuis te *Liessel*.

Item betaelt Everitden vanden Water als hooftman vanden geselcap vanden cloveniers 6 Car. gul. hen byden drie leden deser stadt ter conservatien van hueren bogart, den 23en Septembris Anno 1536 jairlicx geconsenteert. Toelage aan de Cloveniersschutters

De totale uitgaven waren 55,169 Car. gul. 19 st. 32½ miten 10 d.
" " ontvangsten " 56,779 " " 13 " 2 " 1½ qrte.
Nadeelig slot 1609 Car. gul. 13 st. 17½ miten.

N°. 44. **Rekening van St. Remeys 1537 tot St. Remeys 1538.**

3de REKENING DER VIER GECOMMITTEERDEN JACOB COELBORNER C. S.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, accijnsen en andere middelen, als in voorgaande rekeningen.

Kapittel 8.

Ontvangsten wegens verkochte erflosrenten tegen verschillende prijsen om daarmede te betalen stads aandeel in de bede van 324,000 Ca. gul. bij de Staten van Brabant toegestaan, tot het voeren van den oorlog tegen Frankrijk en tot aflossing van oude renten op andere tijden door de stad en hare meijerij tegen hoogere renten verkocht.

Aan 45 renteniers werden gezamentlijk 860 Car. gul. 8 st. erflosrenten ten laste der stad, voor eene som van 17,073 Car. gul. verkocht. Verkochte erflosrenten.

Kapittel 9.

Ontvang gekomen van verkochte lijfrenten tegen den penning 10, in munt van Car. gul. om uit de opbrengst te betalen en af te lossen als bij kapittel 8.

Aan 69 lijfrenteniers werden gezamentlijk 569 Car. gul. lijfrenten verzekert voor eene som van 5690. Verkochte lijfrenten.

Kapittel 10.

Ontvang van alderhande saken.

Behalve de gewone posten steeds in dit kapittel gebragt komt daarin het volgende voor.

François de Bellis en Jan Heijmans c. s. betalen de stad *'sHertogenbosch* 200 Car. gul. in het jaar voor het regt om aldaar eene wissel of beleenbank te mogen houden.

Item, omme by Franchoisen de Bellis ende Jannen Heymans q. s. alhier binnen deser stat op te moigen stellen, de taeffele vanden wissele der Lombarden, eenen tyt ende spacie van 12 jaeren geduerende, tot prouffyte der selver stat, tot vermeerderinge huerer acsynsen ende ten gerieve huerer ingesetenen, poirteren ende andere luden binnen der voirs stadt verkerende ende huer comanscappen doende, na vermogen zekere brieven van octroye, hen by onsen heer den Keyser hier op verleent; zoe is opten 20en dach Meye Anno 1538, by scepenen ende raet deser stadt onder meer andere puncten ende articulen als doen verhaelt, geordineert ende gesloten, dat die voirs. Franchois ende Jan q. s. gehouden ende verbonden sullen zyn, aleer zy huer wisselbanck zullen mogen exerceren ende op stellen, alle jaeren dese 12 jaren geduerende altyt een jaer te voerns, voer huer assyns in handen der gecommitteerden deser stat tot behoeff der selver stat, te gevenen ende te betalen die somme van 200 Car. gul. en is alsoe ter cause van desen, byden voirs. gecommitteerden voer teerste jair gebuert 200 Car. gul.

De geheele ontvangst was 58,790 Car. gul. 4 st. 7½ mit.

UITGAVEN.

De kapittels als gewoon gebragt, die geene bijzonderheden bevatten worden onvermeld gelaten.

De uitgaven aan lijf- en erflosrenten vervat in 96 kapittels, zijn in deze rekening voorop gesteld.

Kapittel 99.

Uitgaven van penningen ter saken van beden der regente en gouvernante voor den Keizer als Hertog van Brabant toegestaan.

Uitgaven aan beden den Keizer als Hertog van *Brabant* toegestaan, alsmede toegestane gelden aan de Koningin regentes.

Item alsoe opten 19en Marcy Anno 1533, die staiten van *Brabant* geconsenteert hebben der Coninginne van *Hongeryen* van wegen onss heeren des Keysers, regente ende gouvernante van deser zyner Key. Ma. Nederlanden, een bede van 40,000 ponden artois in zess jaeren ende 12 termynen te betalen, ende dit vuyt goeder liberaelder affectien, die zy tot haire Ma. draghen; aenmerckende oick die groote sorchfuldicheyt ende die goetwillicheyt die deselve hair Ma. als regente den voirs. lande van *Brabant*, bewezen ende gedaen heeft, hoipende dat hair Ma., die saken ende affairen vanden selven landen, altyt sall hebben gerecommendeert, alsoe alhier betaelt den 7en ende 8en 12en termyn verschenen te corsse 1537 en St. Jansse 1538, beloepende tsamen 417 Car. gul. 14 st. 16½ mit.

Item alsoe opten 20en February Anno 1537, den staten van *Brabant* in

overgegeven geweest eenen staet generael int cort verhaelt, aengaende den lasten ende costen die de selve staten alsdoen, alnoch te draighen ende te betalen hadden, als te wetene inden jersten die leste helfte vanden 200,000 lib. artois by frait ende financien opgenoemen vuyt saiken des oirloigs van *Vranckryck*, ten tweesten, om te rambourseren myn heer den Cardinael van *Luydick* seligher memorien, ofte actie van hem hebbende, alsulcke 100,000 lib. artois als zyn genaiden in zynen leven den selven staiten geleent hadde, omme employeert te worddene tot behoeff vanden selven oirloige; ende ten derden, omme betalinge te doen vanden vercoften renten inden jairen 1525, 1528, 1536 ende 1537 byden voirs. staten vercoft, met meer andere extraordinairisse costen ende finant ofte frait dairop gegaen; vuyt saiken vanden welcken ende omme die voirs. lasten te vervallen, die voirs. staten hebben geconsenteert een bede van 324,000 lib. artois in 3 termynen, te wetenen, voir den jersten termyn ter stont 106,000 lib. dair van dese stat porcie beloept 6606 lib. artois ende den 2en termyn 109,000 St. Jansse 1538 vervallen, dairvan dese stat porcie beloept 6785 lib. 8 sc. artois ende dese voirs. twee termynen in tyde deser rekeninge verscheenen alhier betaelt, beloepende tsamen 13,391 Car. gul. 8 st.

Kepittel 101.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Gezwoornen, Raadsheeren, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten en in andere stads zaken en van die harer meijerij uitgezonden.

Afgevaardigden en Commissarissen ten *Hove*, ter Staten en in andere Commissien.

De afgevaardigden en Commissarissen waren:

Mr. Goijart Grotart van Oss, Secretaris der stad.

Mr. Jan Reynerss, —

Mr. Goossen van der Stegen, Schepen.

Willem van Oss, Gezwooren.

Jan van der Wijel, een van de 4 gecommitteerden tot de financien.

Ghijsbert Heym, Schepen.

Walraven van Erp, Gezwoornen.

Mr. Henrick Kuijst, Raadsheer.

Mr. Marten de Greve.

Adriaan van Eyndhouts, Raadsheer.

Christoffel Kijemp, een der Dekenen van de ambachten.

Daniel Loijen, —

Omtrent de handelingen der staten en der afgevaardigden in verschillende zaken, komt in dit kapittel het volgende voor.

Dagvaard der Staten van *Brabant* te *Brussel* om te beraadslagen over het vinden van middelen tot voorziening in den kommer en de lasten waarin het

Item alsoe dese stat, gelyck alle anderen steden ende staten des lants van *Brabants*, bescreven is geweest, te zyne ende te compareren opten 18 dach Novembris te *Bruessel*, tsavonts inder herberge, omme des anderen daighs te aenhoeren, sgeens desmen van wegen der Key. Ma. den voirs. lande van *Brabant* geproponeert soude wordden, soe is Goyart Grotart van Oss

land van *Brabant* zich bevond.

Secretaris deser stat, inden name derselver stat, naiden tweesten bescryff brieff zeer scerpelyc aen dese stat gescreven, opten 24en Novembris zeer haestelyck over dach ende nacht nae *Bruessel* gereyst, ende op wege wesende, den dorden brieff gecomen, is noch scerpelycker luydende dan den tweesten boven opten selsen brieff gescreven staende tot 6 reysen cito, cito. Op dwelcke dachvairt men tracterende was, te vindene ende te recouvreren den grooten commer ende last, dair tlant van *Brabant* nu tegenwoerdelyck inne is, gedragende die selve lasten ter sommen van 353,000 car. gul., oft soe veele meer ofte min als men inde toecomende dachfairt by sloete van rekeningh ende by accorde der drie staten van *Brabant* bevonden sall wordden, welcke dachvairt langh heeft geduert, overmits der differenten vanden twee weerlycken staten, als die edelen ende gedeputeerde vanden steden, opinerende, die commeren ende lasten te vynden, bedsgewyse nae ouder gewoenten, ende die prelaten ter contrarien, opinerende die selve te moigen vinden. *Scdm es* (*aes*) *et libera* (libram) te weten nae elcx rycdommen etc. alsoe dat die Prelaten by huer opinie ende die edelen ende steden by huer opinie blyvende, ende dairaff tegens malcanderen protesterende van scaiden ende fraiten dairop comende, ende onder dandere soe zyn die prelaten metter opinien des voirs. twee weerlycke staten geconformeert. Wairt oick duerende die voirs. dachvairt, den drie staten een nyeuwe propositie gedaen, als van 40,000 enckel phs. gl., die de Cardinaell van *Luydick* den Staten voirs. presenteerden, sonder frait ofte proffyt 18 maenden te leenen, omme dairmede te assisteren den gelderschen steden die tegens hueren heer differerende waeren ende hen begeven onder onsen heer den Keyser als Hertoigh van *Brabant*, nae vutwysen der propositien dairaff voer Corssenisse van wegen onsen heeren des Keysers, den voirs. staten gedaen, wair aff men langhe tracterende was, wasmen oick differerende ende langhe vertreckende, ter cause der termynen vanden opbrengen der commeren ende lasten voirs., zoe die Coninginne die termeyne gerne cort ende die staten gerne lanck gehadt hadden, wairinne ten lesten die voirs. Staten, omme die voirs. commeren eensdeels te vervallen, geconsenteert hebben die somme van 106,000 Car. gul. terstont te betalen, ende heeft die voirs. Goyart, mits redenen voirs. hier inne gevaceert 50 daigen, sdaighs een croon van 24 st.

De Edelen en steden willen in den kommer en de lasten voorzien bedeschewijze naar ouder gewoonte de Prelaten met eene belasting op de inkomsten, naar ieders rijkdom.

De Prelaten vereeniging zich met het gevoelen der edelen en steden.

Nadere petitie van 40,000 enkele Philips gul. die de Kardinaal van *Luik* presenteerde zonder kosten of renten gedurende den tijd van 18 maanden te leenen, om daarmede bij te staan de geldersche steden, die van hunnen heer afvallig geworden zich begeven hadden onder den Keizer als Hertog van *Brabant*.

Beraadslagingen over de termijnen waarin de beden zouden moeten worden betaald.

106,000 Car. gul. toegestaan om terstond te worden betaald.

Commissie aan den Graaf van Bueren te *Grave*, om van hem te vernemen of de Geldersche ook aanstalte tot oorlog maakte.

Item 22 Septembri is Mr. Jan Reyners, Secretaris deser stadt, ten versueken der heeren Scepenen gereyst tot *Grave*, aenden Greve van *Bueren*, omme van Zijn E. te verneemen naiden staet vanden Geldersohen te wetene, off hen saken tot oirloighe muchten trekken, gevaceert 3 daighen, sdaighs peter vz., 54 st.

Vervolg der dagvaard te *Brussel* om te komen tot een besluit aangaande den kommer en de lasten waarin zich *Brabant* door den oorlog met *Frankrijk* bevondt.

Item 8 February is Goyart Grotart, Secretaris voirs. nae *Bruessel* opte dachvairt aldair bescreven, gereyst, dienende opt slot vander rekeninghe der commeren ende lasten, dair tlant van *Brabant*, overmits den oirloige van *Vranckrijck* noch inne is ende nyet vervallen en zijn, achtervolgende dyen staet, int corte van allen den costen ende lasten ter cause voirs. noch

onbetaelt staende, dairvan gemaict ende overgegeven 20a February Anno 1537; ende is alsoe opte selve dachvairt een vuyterlycke conclusie genomen ende termynen dairvan geacoordeert, soemen die penningen sal betalen, nae vuytwysen eenre acte dairvan geexpedieert, gevaceert 31 daigen.

Dagvaard der staten te *Brussel* petitie van 190,000 met een jaar renten, door de koningin regentes der Staten van *Brabant* gedaan.

Item 11 Aprilis is Goyart Grotart voirs. weder gereyst nae *Bruessel*, opte dachvairt aldair tot halff vasten bescreven, wair aff die propositie jerst des woensdaigs inde goede weke gedaen wairt ende soe dan die prelaten versochten delay, mits dat soe nae byden hoichtyt was, presenterende naiden hoichtyt weder omme te comen ende die edele ende gedeputeerde vanden steden ende lande in meerdere getale te zyne, te wetene van elcker stat ten minsten drie ofte vier persoenen, dwelck hen byder Coninginne geaccordeert waert. Soe zyn meester Goessen vander Stegen scepene ende Willem van Oss gezwoeren der voirs. stat, vuyter selver stat nae *Bruessel*, opten 25en Aprilis gereyst, omme te aenhoeren die peticie byder Coninginne den Staten van *Brabant* gedaen, als vanden 190,000 gulden metter jaer renten van nu te bamissee toecomende, over een jaer te betalen, in welcke dachvairt die voirs. Mr. Goessen ende Willem van Oss gevaceert hebben, soese naquamen, elck 10 daighen.

Vervolg. *Leuven* en *'s Hertogenbosch* verklaren geen last te hebben om de 190,000 toe te staan.

Den 13en Mei vertrokken gemelde gedeputeerden, vergezeld van Jan van de Wiel, een van de gecommitteerden tot stads financien, naar *Brussel* ter dagvaard, om antwoord op voors. petitie te brengen, welke dagvaard die geheele maand duurde zonder dat de zaak werd beeindigd, aangezien *Leuven* en *'s Hertogenbosch* verklaarden geen last te hebben, om de gevraagde 190,000 toe te staan.

Commissie naar Gelderland.

Dagvaard te *Nijmegen* om achtervolgens de Privilegien van *'s Hertogenbosch* de vrijheid voor die stad van den generalen Tol slands van *Gelder* te solliciteren.

Item 18 Juny zyn by ordinantie deser stat gereyst nae *Nymeghen*, Ghijsbert Heym Scepene, Mr. Henrick Kuyst, Ariaen van Eyndhouts Raatsheeren, Mr. Marten die Greve, Christophel Kyemp ende Daniel Loyen, Dekenen vanden ambachten ende Mr. Goessen van der Stegen Scepene, die te voerens tot *Nymegen* gereyst was, is mede gedeputeert, ende dit opte lant dachvairt, diemen aldair houdende was, omme opte selve dachvairt, van wege deser stat te solliciteren, die saken vanden generaelen tholl slants van *Gelre*, ende deser stat, achtervolgende huer privilegien, in huer vryheyt te moigen blyven ende die te gebruycken etc. Item hebben die selve bynnen der stat van *Nijmeghen* tsamen gevaceert 8 daigen, bynnen welcker tyde zy vertheert ende vutgegeven hebben, want daigelicx diverse heeren vanden edelen, ridderscappen ende steden slants van *Gelre* by hen quamen eeten, soewel ongenoeyt als genoyt vuyt vrientscappe ende met hen kennisse te maken, tot meerder vorderinge vander saken deser stat, tsamen beloepende 59 Car. gul. 18½ st. Item zyn die voirs. Mr. Henrick, Ariaen van Eyndhouts, Christophel Keymp ende Daniel Loyen naide voirs. 8 daigen, omme die costen te lichten van *Nymeghen* nae huys gecomen ende zijn Mr. Goessen vander Stegen, Ghysbert Heym ende Marten die Greve met hueren dienaren, naeden vertreck vanden anderen, aldair gebleven 8 daigen, omme die saken

Kosten door die Commissie gemaakt in het onthalen van onderscheidene gelderschen heeren van de edelen en ridderschap die bij haar genoodigd of ongenoodigd kwamen eten en waarmede zij ten koste der stad goeden sier maakte, om daardoor de sollicitatie bevorderlijk te doen zijn, die echter op niets uitliep.

vanden tholl voirts te solliciteren ende dair aff een goet eyndt te verwachten. Ende soe versceijde heeren bynnen den selven tyde gelyck voors. is, oick met hen te gast quamen, vertheert in montcosten inde selve acht daigen, 34 Car. gul. 15½ st. Item van bellechier (bonne chère) soe zy in een bourgershuyss gelogeert waeren, met andere onkosten van ontbijten etc. gegeven 4 gul. 1 st. Ende is opte selve dachvairt inde voirs. zake nyet gedaen geweest, mair met schoonen woerden, (gelyck die Geldersche dat van art hebben,) deser stat saken, de selve genoech souden willen vutrichten.

Nadere dagvaard te *Brussel* aangaande de gedane petitie van 190,000 Car. gul.

Item Willem van Oss Gezwoeren en de Goyart Grotart voirs. als gedeputeert, syn den 16ᵉⁿ July, ten bescryvene van weghen ons Heere des Keysers nae *Bruessel* gereyst, aengaende der peticien vanden 190,000 car. gul., den staten van *Brabant* swoensdaigs voer paesschen geproponeert ende nyet geeyndt, dair aff versceyde dachvairden gehouden zyn, ende onder meer andere, die van deser stat egheenen last hadden te consenteren inde voirs. 190,000 Car. gul., hoewel die twee opperste staten ende die van *Antwerpen* int geheel, ende die van *Bruessel* in 100,000, ende die van *Loven* in soe verre die twee opperste staten huer opinien chaingeerden ende veranderden, ende hueren heeren als die van *Looven* hier aff rappoirt gedaen hebbende, ende in egeenen gebrek van deze consente te willen zijn, geconsenteert hadde, ende alsoe inde selve dachvairt gevaceert elck 41 daigen.

Oproeping der Gedeputeerden uit de vier kwartieren der meijerij naar *'s Hertogenbosch*, om te beraadslagen over een geschenk der koningin regentes bij hare komst te *'s Hertogenbosch*, te doen.

Item 2ᵃ Septembri, Jan van Herpen, Ghysbrecht Loeniss vuyten quartiere vau *Oisterwyck*, Willem Anssems, Stadhouder van *Pedelant*, Jan van Nuenhues, vuyten quartieren van *Pedelant*, Jan Coenen, Scouthet van *Kemplant* ende Udeman van Kersp vuyt *Kemplant*, die Scouthet van *Maeslant* ende Eymbert Peter Eymbertss vuyten quartiere van *Maeslant*, alhier bescreven wesende, omme met deser stat te communiceren, aengaende den scencken en propinen diemen doen soude, der hoiggeboeren vermoegende Princesse Vrouwe Marie Coninginne Douagier van *Hongeryen* etc. ende deser Nederlanden Regente, voer huer willecom. Indien huer Co. Ma. in dese stat quame, soe die stat dair aff geadverteert was, gevaceert elck 3 daighen.

Vervolg op de vorige dagvaard te *Brussel* gehouden aangaande de gedane petitie van 190,000 Car. gul.

Item Willem van Oss Gezwoeren ende Goyart Grotart van Oss Secretaris voirs., als gedeputeerde, zijn int wederbescrijven van wege der Key. Ma. den 10ᵉⁿ dach Septembri nae *Bruessel* gereyst, aengaende de peticien vanden 190,000 gul., dair hier voer aff geruert is, op welcke peticie der voirs. 190,000, zyndert Paesschen lestleden verscheyden voirgaende dachvairden aff gehouden zyn geweest maar nyet geyndt noch egeen volcomen consente geschiet mits dat zij gedeputeerde, aengaende der peticien voirs., in heel noch in deel ennigen last hadden te consenteren, hoewel die opperste staten ende die van *Antwerpen* inde voirs. geheele somme, ende die van *Brussel* in de somme van 100,000 hadden geconseert by vercoepe van renten, ende die van *Loven* anderssins etc. ende die van deze stat nergens inne, ende alsoe hier inne gevaceert elc 28 daigen.

Kapittel 102.

Uitgaven voor bodenloon, aan boden zoo te voet als te paard, uitgezonden.

Behalve de boden als gewoon, aan de onderscheidene gedeputeerden en gecommitteerden ten Hove, ter Staten vergadering en in andere commissien uitgezonden, oproeping van gedeputeerden uit de meijerij en andere gewone zaken, worden in dit kapittel de volgende noten aangetroffen.

Boden in verschillende zaken uitgezonden.

Item ten selven daighe (11 October 1537) Rut Hermans te peerde metten Hoigenscouthet ende Jannen van Broegel Scepenen, gereden aenden *Maescant* ter cause der voirs. vergaderinghe (der Gelderschen) omme tvolck dairaff te adverteren ende in soe verre des noet waere opte beenen te brengen, 1 dach.

De Hoogschout en de Schepen Mr. Jan van Breugel naar den Maaskant gezonden om het landvolk des noodig tegen de Geldersche onder de wapenen te brengen.

Dien dag werden door stads regering, berigten ontvangen van den Graaf van *Bueren*, brieven en open plakaten gezonden aan de stad *Heusden*, naar den *Maaskant* en aan Lubert Turck, Heer van *Hemert*, ter zake van de vergadering der Gelderschen, om wel toe te zien dat ze niet onvoorziens overvallen werden.

Brieven naar *Heusden*, den maaskant en aan den Heer van Hemert, houdende waarschuwing om goede wacht te houden opdat zij niet zouden worden overvallen.

Den 13[e] dier maand werd door stads regering een spion gezonden naar *Nijmegen*, *Arnhem* en *Wageningen* en daar omtrent, om te vernemen wat men met het leger, dat gezegd werd wel 6000 man sterk te zijn, voorhad, hij bragt het berigt dat genoemd leger omtrent *Deventer* was gelegerd en dat het naar *Frankrijk* wilde.

Een spion uitgezonden om te vernemen wat de Gelderschen met hun leger voor hadden. Berigt dat het omtrent *Deventer* gelegerd was en naar *Frankrijk* wilde.

Item 14 Novembris, een bode gesonden vanden Heeren aenden *Maescant* omme te vernemen vanden knechten in *Gelrelant* liggende, ende bracht, dat die van *Thiell* huer poerten toegesloeten hadden.

Berigt dat *Tiel* voor die knechten de poorten gesloten had.

Den 10[en] en 18[en] November 1537 werden achtervolgend de gedeputeerden uit de 4 kwartieren der meijerij van *'s Hertogenbosch*, ter vergaderingen in de stad opgeroepen, ten einde met stads regering te beraadslagen en overeen te komen over de toelage aan de ruiterij van den Graaf van *Nassau*, onder kapitein Lubbert Turck, Heer van *Hemert*, binnen de stad *'s Hertogenbosch*, tot ontlasting van het platte land, in bezetting te leggen.

Oproeping der Gedeputeerden uit de meijerij, om met hun overeen te komen omtrent de toelage voor de ruiterij van den Graaf van *Nassau*, tot ontlasting van het platte land, te *'s Hertogenbosch* in bezetting te leggen.

Item 21 Novembri, Peter van Vechell, doer bevelen vanden Heeren geweest aan den *Maescant* tot *Empel*, *Maren*, *Lyth*, *Littoyen* ende dair omtrent, met eenen oepenen plackaet, inhoudende, dat zy den knechten inden lande van *Gelre* in grooten getale liggende nyet provanderen en souden, ende datse goede wake houden.

Plakaat aan de dorpen langs den maaskant houdende verbod dat zij het geldersch krijgsvolk niet van proviand zoude voorzien enz.

Item 8 Decembris, Dirck Fonck tsavonts tusschen 7 ende 8 uren met M[r]. Geritden Mulart, Raidt in *Brabant*, vander stat van *Nymegen* alhier comende, gereyst nae *Turnhout*, soe die sake haest hadden, mits dat die voirs. M[r]. Gerit met die van *Nymegen* tracterende was.

Mr. Gerard Mulart Raad van *Brabant* onderhandeld met die van *Nijmegen* en andere Geldersche steden.

Den 18 Januarij werd een bode gezonden in de vier kwartieren der meijerij met brieven aan de kwartierschouten, houdende bevel om aller

Brieven aan de kwartierschouten in de meijerij om allerwege processie te

doen houden ten einde God te bidden om den vreden.

wegen processie te doen gaan, ten einde God almagtig te bidden om generale vreden tusschen den Keizer en den Koning van *Frankrijk*.

Oproeping der gedeputeerde uit de meijerij om te handelen over eene vereering den Graaf van Nassau te doen, die in commissie betreffende de huldiging van den jongen Hertog van Kleef door de Gelderschen, op reis derwaarts was en deze stad zou aandoen.

Den 30ste dier maand werden de gedeputeerden uit de vier kwartieren der meijerij naar de stad *'s Hertogenbosch* opgeroepen, om met stads regering te beraadslagen over eene vereering den Graaf van *Nassau* te doen, welke Graaf deze stad zou doortrekken op zijne reis naar den Hertog van *Kleef*, „aengaende der saken tusschen den Heer van *Cleve*, als vanden huldinghe, die de Geldersche den jongen Heer van *Cleve* doen soude."

Huldiging van den jongen Hertog van Kleef te *Nijmegen*.

Item 3^{a} February, Dirck Fonck gesonden vanden Heeren Scepenen tot *Nymegen*, omme te aensien ende te aenhoeren, hoe ende in wat manieren die van *Nymegen* ende andere geldersche heeren ende steden den jongh Heer van *Cleve* hulden soude, ende hoe die gemeynte haer dairinne houde soude. die welcke des anderen daighs, te weten den 4^{en} February Anno 1537 tot *Nymegen* met schoonen state incomende vander stat gehult is geweest.

Hertog Karel van Gelder op den 30 Junij 1538 des avonds omtrent 6 uren te *Arnhem* overleden.

Item 3^{a} July, Jan van Herentals met brieven deser stat gesonden tot *Bruessel* aende Coninginne, tydinge brengende, als dat Heer Caerle van *Gelre* den lesten Juny lestleden tsavonts omtrent 6 uren tot *Arnhem* deser werelt overleden ende gestorven is.

Brieven aan de vier kwartieren der meijerij houdende bevel om processie te houden en God te danken voor den gesloten vrede tusschen den Keizer en den Koning van *Frankrijk*.

Item 6^{a} Augusti, Jan Jacopss met brieven deser stad ende copie vanden brieven vuten Hove alhier gesonden, aengaende den peys tusschen de Key. Ma. ende den Coninck van *Vrancryck* getracteert aenden Scouthet van *Oisterwyck*, omme processie te gaen ende God almechtich devotelyck te bidden ende dair aff te dancken.

Gelijke brieven werden ook aan de kwartierschouten van *Maasland*, *Peelland* en *Kempenland* gezonden.

Brief aan de Koningin regentes over zekere te *'s Hertogenbosch* gevangen zittende anabaptisten.

Item 16 Septembris, Dirck Fonck met brieven byden Heeren Scepenen gesonden tot *Bruessel* aende Coninckginne, vuyt saken van zeker gevangen alhier opter gevangen poirte sittende, genoempt anabaptisten.

Kapittel 103.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen en gelagen.

Schenkingen van wijnen en gelagen.

Daaronder komen schenkingen voor, met de volgende omschrijvingen.

Maaltijd ter Gaffel bij gelegenheid dat door den Graaf van *Bueren* en de Commissarissen van den *Hove* het geschil tusschen de regering van *'s Hertogenbosch* en den Hoogschout Jan van Brecht werd bijgelegd.

De heer van Zevenbergen een gelag geschonken.

Inden jersten opten 19^{en} Novembris heeft die Greve van *Bueren* met ennige van zynen Heeren getheert opte Gaffel, omme te middelen ende metter minnen die differenten tusschen dese stat ende den Hoigen Scouthet Jannen van Brecht wesende, neder te leggen, dair oick present was die Commissaris vanden Hoeve, dese vertheerde costen met noch een gelaigh, dwelck naederhant den Heer van *Zevenbergen* opter Gaffel therende, oick om beterswille gesconken is, tsamen beloepende ende Amelissen van Ampstel vuyt bevele vanden Heeren Scepenen betaelt 12 Car. gul.

Schepen en Raadsheeren houden feest ter Gaffel voor het sluiten van den vre-

Item 11 Augusti, sondaigs tsavonts byden Scepenen ende Raetsheeren deser stat opter Gaffelen getheert, alsmen vuerden ter cause des peys, getracteert

1538.

tusschen der Key. Ma. ende den Conninck van *Vrancryck*, vertheert etc. tsamen 16 Car. gul.

de tusschen den Keizer en den Koning van *Frankrijk*.

Item 3a Septembri opter Gaffelen byden Greve van *Bueren*, Scepenen ende Raidt deser stat ende den gedeputeerden vanden platten lande vertheert opte Gaffel, in cost ende wyn by een gerekent, tsamen beloepende 21 Car. gul. 10 st.

Verteering door den Graaf van *Bueren*, de regering der stad en de gedeputeerden uit de vier kwartieren ter Gaffel gemaakt, door de stad betaald

Item des anderen daigs dair nae die voirs. Greve van *Bueren* metten Commissaris vanden Hove inde saken vanden anapabtisten alhier gescict ende ennige metten brant gejustificeert hebbende, opte voirs. Gaffel mett ennige vanden Heeren ende sommige vanden platten lande, alsdoen vertheert ende tgelaigh gesconcken beloepende 4 Car. gul.

Gelag ter Gaffel geschonken aan den Graaf van *Bueren* den Commissaris van den *Hove* in zake der anabaptisten, waarvan eenige door verbranding ter justitie werden gebragt.

Item byden Heeren Scepenen gesconcken Mr. Adriaen vanden Grave, byden Hoeve alhier als Commissaris geordineert, inde saken vanden anabaptisten, een gelaigh tot Melesse opte Gaffel, dair ennige vanden Heeren vanden Raide bywaeren, beloepende 2 Car. gul. 10 st.

Een gelag geschonken aan Mr. Adrianus van den Grave Commissaris van den Hove in zaken tegen de anabaptisten.

En wijders aan:

Andere heeren met wijnen en gelagen beschonken.

Den Heer van IJsselstein, zoon van den Graaf van Bueren.

Mr. Claes van Arkel, mr. van de rekenkamer te *Brussel*.

Den Heer van Palant uit het land van *Kleef*.

Den Baljuw van *Zuyt-Holland* met de Gedeputeerden van *Dordrecht*.

Den Abt van St. Geertruiden te *Louven*.

Steess van Hemart en Goyard van Erpe uit den Raad van *Gelder*.

De Heeren de Lalaing, de Liedekerke en Mr. Gerit Mulart.

Heer Adolf van der Aa, opper jagermeester des Keizers.

Kapittel 110.

Uitgaven aan timmerwerk en herstellingen aan timmerwerken.

Item inde weke nativ. Bte Marie Virg., Jacop en Corstiaan elck 5 daigen tot *Vucht* aent gericht dordeys, dair 8 Anabaptisten op verbrant zyn ende elders gewrocht.

Acht Anabaptisten te vucht aan het geregt verbrand.

Kapittel 116.

Uitgaven aan alderhande zaken.

Behalve de gewone, steeds in dit kapittel voorkomende zaken, worden daarin de volgende aangetroffen.

Onderhandeling van wege den Keizer met de stad *Nijmegen* en andere Geldersche steden.

Item by Arnden van Thilborch voerman, van dat hy Mr. Geritden Mulart, vuyten lande van *Gelre* alhier comende op onser liever vrouwen dach conceptionis tusschen 7 ende 8 uren inden avont vuyt deser stat inder nacht nae *Turnhout* vuerden, soe die saken haest hadden, mits dat hy tracterende was inder stat vanden *Grave* met die van *Nymegen* ende andere geldersche steden ende dat van wegen der Key. Ma. etc., 6 Car. gul.

Item by Goyarden Grotart, Secretaris deser stat, ten Hoeve verleegt voer tgroot vonnisse tot voirdele deser stat tegens den Greve van *Megen* ten Hoeve gegeven, bet. 5 Car. gul.

Groot vonnis ten voordeele der stad tegen den Graaf van *Megen* aangaande de regterlijke jurisdictie gewezen.

1538.

Tienjarig bestand tusschen den Keizer en den Koning van *Frankrijk.*

Item 8 July doer bevele vanden Heeren Scepenen gegeven eenen boede van *Bruessel* byder Coninginne alhier gesonden, brengende tbestant van 10 jaeren tusschen de Key. Ma. ende den Coninck van *Vranckryck* gemaict omme dat alhier te doen publiceren, 21 st.

Processie te *'s Hertogenbosch* gehouden om God te danken voor den vrede tusschen den Keizer en den Koning van *Frankrijk* gesloten.

Item betaelt den 2en Custeren van St. Jans, dat sy saterdaighs ende sonnedaighs alsmen processie generael metten E. heyligher Sacrament staets geweyse om der stat heeft gegaen God almechtich danckende vanden peyse tusschen der Key. Ma. ende den Coninck van *Vranckryck* getracteert, die clocken, alsmen opten hoighe festen (gewoen is) geluyt hebben, 12 st. Item den beyerman van beyeren betaelt 4 st.

Kosten voor het vonnis waarbij de burgers der stad *'s Hertogenbosch* in hunne vrijheid van den tol te *Batenburg* worden bevestigd.

Item by Ghysberden Heym Scepen, metten anderen Heeren deser stat opte lantdachvairt tot *Nymegen* van wegen dezer stat wesende, ter cause des thols van *Batenborch*, verleeght ende betaelt den Secretaris van *Nymegen* van tvonnisse voer deser stat aengaende de voirs. tholl gegeven, te scryven ende te doen bezegelen, met andere diensten deser stat gedaen, betaelt 8 Car. gul. 8 st.

Kosten van stukken in het solliciteren der vrijheid van de tollen in *Gelderland*, te *Nijmegen* gemaakt.

Item Mathysse van Lierop, clerck van mr. Marten die Greve, van versceyden groote copien, supplicatien ende andere dingen tot *Nymegen*, by bevele vanden gedeputeerden deser stat, aldair opter dachvairt wesende, aengaende den tholl van *Gelre*, gescreven ende gecopieert, tot veele bladeren compress gescreven, bet. 2 Car. gul. 2 st. Item den Secretaris van *Nymegen* van een copie te scryven vanden tractaet tusschen die fursten van *Gelre* ende *Cleve*, ende tusschen huer lantscappen gemaict ende bezwoeren, gegeven voer zyn loen, want die zeer lanck was 2 Car. gul.

Traktaat tusschen de vorsten van *Gelder* en *Kleef* en hunne wederzijdsche landen gesloten.

De nieuwe staat voor stads financien en politie verlengd.

Item by Goijarden Grotart Secretaris etc. te Hoeve verleeght, omme op en nyeuws te impetreren continuatie van deser stat staete soe den lesten staet vuytgaan sall te Paerschen Anno 1539. Alsoe gegeven in den jersten mr. Jeronimo die Cock, Secretaris in *Brabant*, ende onder-audiencier vander bewaernisse des zegels van *Brabant*, voer den zegell vanden selven nyeuwen staet 16 Car. gul.

Koorden, touwen en stroo waarmede den scherpregter 9 anabaptisten of wederdoopers executeerde.

Item den voirs. meester vanden scerpen gericht betaelt voer coerden ende zeelen, dair mede hy geexecuteerd heeft negen anabaptisten ende wederdoepers bet. 14 st. ende voer stroo 1 st.

15 kopijen van de confessien of belijdenissen van de herdoopers aan den *Hove* gezonden.

Item Wouteren Scellens ende Dries Oems, clercken inder scryfcameren van 15 copien, zynde die confessie ende beleydenisse der selver herdoepers ende die te Hoeve gesonden, daervoer betaelt 18 st.

Bijlegging van de geschillen tusschen de stad *'s Hertogenbosch* en hare meijerij ter zake van de gratie en kwijtschelding van gedeelten in de Hertoglijke bede, waarin de meijerij mede wilde deelen.

Item alsoe zekere geschillen ende twisten opgeresen zyn geweest, tusschen dese stat ter eenre ende die vanden platten lande deser meyerien ter ander zyden, oirspronck nemende van zekere gratien ende quytsceldinge der selver stat voer haer alleen, te wetene het vierde gedeelt van haer porcie inde bede van 400,000 gul. byden lande van *Brabant* inden jaere van 1537, vuyt sake des oirloighs van *Vranckryck* geconsenteert, gegeven, pretenderende die selve vanden platten lande, mits zeker motiven ende redenen by hen

gealligeert, dairinne mede te gauderen, ende diere te geneyten, genoech te kennen gevende, indien sulcx hen geweygert wordde, van meyninghe souden syn, hen saken diese ten Hoeve ofte elders te doen muchten hebben, by hen selven ofte ennige anderen, als by m^{r}. Marten die Greve, die ennige van hen dairtoe gecommitteerd hadden, soude doen vervolghen, wairby vele twisten ende onminnem gescapen weeren aen beyde zyden op te reysen. Ende omme alsulcke twisten te verhueden mair minne ende vrintscappe onderlinge te houden, heeft dese stat in hueren drie leden metten voirs. platten lande opt Ste Andries avont Anno 1538 opten Raethuyse treffelyck vergadert wesende, den selven platten lande vuyt liberaelder herten, in plaetse van hueren eyssche gesconcken duysent carolus gul eens, dairmede die vanden voirs. platten lande vanden voirs. geschille metter voirs. stat zyn verleken enz. (Volgt wijders eene afrekening met die van het platte land, bij welke afrekening de stad schuldig bleef en betaalde 345 Car. gul. 6 st. 44 miten.

De geheele uitgaaf bedroeg 54,293 Car. gul. 6 st. 10 miten 10 p^{t}.
" " ontvang " 58,790 " " 4 " 7$^{1}/_{2}$ "
Voordeelig saldo 4,496 Car. gul. 17$^{1}/_{2}$ st. 45 miten. 1 p^{t}.

N°. 45. **Rekening van St. Remeys 1538 tot St. Remeys 1539.**

1ste REKENING VAN JOESTZ VAN OUDEN, HERMANS PELGROM, GHIJSBRECHT HERNINCK EN HENRICK VAN DEN HOEVEL, 6de VIER, VOOR DRIE JAREN GECOMMITTEERD.

ONTVANG.

Geld en gelswaarde, accijnsen en andere belastingen als in voorgaande rekening.

Kapittel 8.

Ontvang van verkochte erflosrenten tegen den penning 20, om te kunnen betalen stads aandeel in den derden en laatsten termijn der bede van 324,000 Car. gul., toegestaan door de Staten van Brabant tot het voeren van den oorlog tegen Frankrijk.

Verkochte en ten laste der stad *'s Hertogenbosch* bezegelde erflosrenten om uit de opbrengst te voldoen het aandeel in de bede, den Keizer toegestaan, tot het voeren van oorlog tegen *Frankrijk*.

Aan 35 renteniers werdt eene gezamentlijke rente verzekert van 566 Car. gul., waarvoor de stad ontving de som van 11,320 Car. gul.

Kapittel 9.

Ontvang van verkochte lijfrenten op één lijf tegen den penning 10, ter zake als in kapittel 8.

Verkochte en bezegelde lijfrenten ter zake voors.

Aan 105 lijfrenteniers werd eene gezamentlijke som gedurende hun leven van 835 Car. gul. 14 st. verzekert, waarvoor de stad ontving 8357 Car. gul.

De geheele ontvang bedroeg 59,619 Car. gul. 19 st. 8 miten 1 p^{t}.

UITGAVEN.

De uitgaven van lijfrenten en erf- en losrenten ten laste der stad, zijn in deze rekening wederom voorop gesteld, vervat in 97 kapittels van 1—98.

De kapittels als gewoon gebragt en geene bijzonderheden bevattende, worden onvermeld gelaten.

Kapittel 103.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten en in andere der stads saken en van die harer meijerij uitgesonden.

Afgevaardigden ter Staten, ten Hove en in andere commissien.

De afgevaardigden en commissarissen waren:

Mr. Goijart Grotart van Oss, Secretaris van *'s Hertogenbosch.*

Lambert van den Broeck, Schepen.

Adriaan van Eijndhouts, Gezworen.

Mr. Jan Reijners, Secretaris.

Hercules van Edingen, Schepen.

Dirck Goijartss, Gezworen.

Herman van Deventer, Schepen.

Goossen van der Stegen, Schepen.

Gerard Toelinck.

Simon Bacx.

Willem van Creijelt, stadhouder van *Peelland.*

Servaas Schilder, Schout van *Oisterwijk.*

Jacob Emen, Schepen van *Oisterwijk.*

Omtrent de handelingen der afgevaardigden ter Staten, ten Hove en in andere commissien, komt in dit kapittel het volgende voor.

Commissie naar *Brussel* in zake van de geschillen der stad *'s Hertogenbosch* met den hoogschout Jan van Brecht.

Inden jersten 14 Octobris is Goyart Grootart (van Oss) Secretaris deser stat als gedeputeerde gereyst tot *Bruessel* inder saken tegens Jannen van Brecht als Hoighscouthet deser stat, aengaende den publicatien vanden geboeden der policien der selver stat, by Geritden Kuyst als dienaer vander groender royen, mits weygeringe des voirs. Scouthets gedaen, vuyt sake vanden welcken dese stat ten hoeve bescreven was, gevaceert etc.

Dagvaard der Staten van *Brabant* te *Brussel*, voorstel tot eene bede van 1,200,000 Car. gul. tot lossing der renten van *Brabant* en andere lasten en kommeren.

Item 22 January is Goyart Grotart voirs., als by deser stat gedeputeert wesende, gereyst tot *Bruessel* opte dachvairt aldair bescreven, dair van wegen der Key. Ma. een propositie gedaen is geweest, voer die drie Staten slants van *Brabant*, eysschende vanden selven Staten een bede van, 200,000 car. gul., te employeren eensdeels tot lossinghe vanden renten byden selven Staten in voerleden jaeren vercoft, metter jaerlicxe betaelinghe vanden selven renten ende oick dair mede te voldoen die lasten ende commeren, die tselve lant van *Brabant* tegenwoerdelyck te draigen heeft, die welcke den selven Staten int gescrift zyn overgegeven den 5ten dach February dair naist volgende, ende hebben alsoe die twee opperste Staiten voer hen

Opinie der prelaten en edelen om die te vinden door eene belasting op alle goe-

opinie gegeven, datmen den selven commer soude vinden op alle goede ende waeren vuyt *Brabant* buyten der Key. Ma. landen varende, voer een jaar, gevaceert 28 daigen.

deren, welke zullen worden uitgevoerd, en dit voor den tijd van één jaar.

Item ultima February zyn Lambert van den Broeck Scepen, Ariaen van Eyndhouts Gezwoeren ende Goyart Grotart voirs. als gedeputeerden gereyst tot *Bruessel*, ter dachfaert aldair bescreven, omme te vindene den commer dairt tlant van *Brabant* tegenwoerdelijck inne is. Ende hebben die prelaten ende edelen representerende die twee opperste staiten, jerst byden gedeputeerde vanden vier hoofdsteden affgeslaigen, dat die selve prelaten ende edelen hadden geopineert inde voirgaende dachvaert, datmen den commer soude vinden op alle goeden ende waeren vuyt *Brabant* buyten der Key. Ma. landen varende, alnu is dese dachvairt een ander opinie makende, ende geconsenteert drie jaeren lanck, jairlicx 200,000 gul. Johis Bap[te]. Anno 1539 ingaende, ende die gegeven te worddene bedtsgewyse, dair op die gedeputeerde vanden steden hair verhaele namen ende alsoe inde selve dachvairt gevaceert elck 29 daigen.

Nadere dagvaard te *Brussel*.

De gedeputeerden der vier hoofdsteden weigeren toe te treden tot het voorstel der prelaten en edelen om voor een jaar, een uitgaande belasting op alle goederen en waren te heffen.

Nader opinie der prelaten en edelen, om gedurende drie jaren, jaarlijks 200,000 beedsgewijze toe te staan.

De gedeputeerde der steden nemen hun verhaal op hunne lastgevers.

Item Lambert vanden Broeck, Hercules van Edingen Scepenen ende Goyart Grotart voirs. zyn opten 15[en] dach Aprilis, als gedeputeerde wederomme nae *Bruessel* opter dachvairt gereyst, opter opinie byden twee opperste staiten voers. den 10[en] dach Merte lestleden geopineert, als vanden drie jaeren lanck te consenteren die bede van 600,000 gulden alle jaeren die selver jaeren 200,000 gul. bedsgewyse te betalen, ingaende den jersten termyn S[t]. Jansmisse toecomende, omme dairmede te vervallen die groote commeren ende lasten dairt tlant van *Brabant* tegenwoerdelyc inne is, dairop die selve gedeputeerde alnoch hair verhael namen ende alsoe elck vanden gedeputeerden gevaceert 25 daigen.

Nadere dagvaard te *Brussel*.

De gedeputeerden der steden nemen andermaal hun verhaal op hunne lastgevers.

Item 12 Juny syn Dirck Goyartss Gezwoeren ende M[r]. Jan Reyners Secretaris deser stat, by ordinantie vanden Heeren Scepenen gereyst tot *Turnhout*, omme metten gedeputeerden der stat van *Lyer* te communiceren aengaende deser stat vryheyt ende ouden hercomen, diese altyt gebruyct heeft gehadt int vercoepen vanden beesten alhier ter merckt comende.

Bijeenkomst van gedeputeerden uit *'s Hertogenbosch* en *Lier* te *Turnhout*, aangaande de vrijheid die de stad *'s Hertogenbosch* altijd gehad heeft in het verkoopen van beesten.

Op den 23 Junij werden de gedeputeerden uit de vier kwartieren der meijerij te *'s Hertogenbosch* bijeen geroepen, om met de regering der stad te beraadslagen over een geschenk dat men de Koningin Regentes doen zou, indien hare Majesteit zoo als het gerucht liep, te *'s Hertogenbosch* zou komen.

Dagvaard der gedeputeerden uit de meijerij te *'s Hertogenbosch* gehouden, om te beraadslagen over een geschenk de koningin Regentes te doen, wanneer zij te *'s Hertogenbosch* zou komen.

Item 26 Juny zyn Herman van Deventer, M[r]. Goessen vander Stegen Scepenen ende M[r]. Jan Reyners Secretaris, gereyst nae *Bueren* byden Greve aldair cranck ende sieck wesende, omme den selven van wege deser stat enden platten lande, soe hy altyt alhier guet vrient is geweest, in zynre sieckten te versueken etc., gevaceert elck 3 daigen.

Commissie naar *Bueren* om den Graaf in zijne ziekte een bezoek te geven.

Item 24 July zyn Adriaen van Eyndhouts ende Jan Reyners voirs., ten versueke deser stat ende den gedeputeerden vanden platten lande, gereyst

Commissie aan de Graven van *Bueren* en *Hoogstraten*, om te verzoeken, dat door

1539.

hunne tusschenkomst bij de koningin Regentes, de stad en hare meijerij gratie van voors. bede bekome.

nae *Bueren* byden Greve van *Bueren* ende voirts tot *Utrecht* aenden Greve van *Hoichstraten*, omme te solliciteren aende selve heeren, datse doer middele van hen, deze stat ende meyery aende Co. Ma. onse genedige Vrouwe inde de voirs. bede gratie mochten hebben, gevaceert 3 daigen.

Nadere dagvaard door de koningin Regentes te 's *Hertogenbosch* zijnde, aldaar ter zake der gevraagde bede gehouden.

Item hebben die vier officiers deser meyerien te wetene den Scouthet van *Kemplant*, *Pedelant*, *Oisterwyk* ende *Maeslant*, vuyt bescryven deser stat ende als gedeputeert vanden platten lande, bynnen dese stat gevaceert, ten tyde als onse genediger Vrouwe die Conninginne Regente etc. alhier gecomen ende geweest is, omme metten heeren deser stat, ende zy inden

Geschenk bij die gelegenheid door de stad en hare meijerij aan de koningin Regentes gedaan.

name vanden platten lande de Co. Ma. willecoem te heyten, ende der selver haer Ma. metten anderen heeren die propinen ende scencken te presenteren ende oick die dachvairt alhier bescreven te bewaren ende die saken tot proffijt vanden platten lande te helpen solliciteren elck dair inne van hen vieren gevaceert 17 daigen.

Met de kwartierschouten waren te dier gelegenheid tegenwoordig hunne stadhouders en uit ieder kwartier nog drie andere ingezetenen, zoo als de in rekening gebragte uitgaven aanduiden bleven de meeste slechts eenige dagen, vermoedelijk alleen, om bij hare aankomst, de Koningin Regentes te ontvangen.

Nieuwe commissie naar *Turnhout* om met de gedeputeerden van *Lier* te handelen over de regten der stad 's *Hertogenbosch*, tot het houden van een' beestenmarkt.

Item 28 July zyn Direk Goyartss Gezwoeren, Gerit Toelinck ende Symon Bacx, als gedeputeerde gereyst nae *Turnhout*, omme den dach tusschen dese stat ende der stat van *Lyer* aldaar geordineert te bewaeren, aengaende der ouden hercomen die dese stat over lange jaeren alhier int coepen ende vercoepen vander besten (beesten) geploigen ende geuseert is geweest, gevaceert elck 3 daigen.

Kapittel 104.

Uitgaven voor bodenloon aan boden zoo te voet als te paard uitgezonden.

Boden in verschillende zaken uitgezonden.

Behalve de boden zoo als gewoonlijk aan gedeputeerde en gecommitteerden ten Hove, ter Staten vergadering en in andere commissien uitgezonden, voor oproepingen van gedeputeerde uit de meijerij en andere gewone zaken worden in dit kapittel de volgende noten gevonden.

De edelen uit de meijerij uitgenoodigd om met stads regering gezworen maandag te 's *Hertogenbosch* te komen vieren en goede cier te maken.

Item 16 January, Herman int Molenvelt met besloeten brieven deser stat geweest aenden Heer van *Boextel*, den Heer van *Loen* ende Lubbert Turck tot *Hemart*, omme opten *Verswoeren maendack* (*) alhier byde heeren te willen comen ende goet chier te maken.

(*) Ver-loren aerbeyd. *Labor irritus, cassus:* Ver-loren arbeyd doen; Verliesen den arbeyd. Ver-loren maen-dagh. *Hilaria; Orum; dies primus lunæ post Regalia, luxui sacratus; Decitur:* Verloren. *Quod conviviis et iocis predatur:* unde *et Sicamb.* raes-maendagh *dictus aliis.* verkoren. *Quod magistratus tunc Belgy singulcis locis eliga tur et creetur.* Ver-swooren. *Sive* ghe-swooren, *quod tunc in magistratum electi iusiurandum praestent.* Kiliani. Deel II. Bladz. 715.

Item ten selven daige Peter van Vechell met vyff besloeten brieven gesonden in *Pedelant* te wetene aenden Commandeur van *Ghemart*, aenden Heer van Cloetinge te *Asten*, aenden Heer van *Helmont*, aenden Heer van *Doirne* ende aenden Heer van *Rycxtel*, omme te willen comen byden voirs. heeren ten *verswoeren maendach.*

Item 3a May, Frans van Eyndhouts met besloeten brieven geweest *tOisterwyck* aenden Stadhouder aldair, aengaende den costen die den clovenieren doen soude int scietspoele tot *Antwerpen* beroepen, omme tot hulpe vanden selven costen, mede te willen contribueren. De Cloveniers schuttersgilde van *'s Hertogenbosch* uitgenoodigd ten schietspele te *Antwerpen.*

Item 10a Meye, Fransse van Eyndhouts met brieven gesonden tot *Bruessel* aen onse genediger vrouwe die Conniginne, soe alhier die haigemunt affgeboeden was, omme eenen *wisselaer* alhier te sciecken tot berieff vander gemeynten. Verzoek aan de koningin regentes, om een wisselaar, ter gelegenheid dat de Haagmunten afgezet waren.

Item Peter van Vechel byden heeren Scepenen met brieven aende gedeputeerden deser stat tot *Bruessel*, omme te verneemen hoemen die vuytfairt van seliger hoiger memorien der Keyserinne aldair heeft gehouden, omme deser stat dair nae te moigen reguleren. Brief aan de gedeputeerden der stad te *Brussel* om te vernemen hoe de uitvaart voor wijle de Keizerin aldaar gehouden was.

Item penultima Juny, Dirck Fonck geweest tot *Driell*, om eene vrouwe aldair te halen ende die selve geleyt tot *Bueren* byden Greve aldair, om zyn quade ende sieke keele die hy hadde. Een boden naar *Driel* gezonden om van daar eene vrouw te halen en naar *Bueren* bij den Graaf te brengen, die eene keelziekte had.

Item 4ta July, Dirck Fonck met besloeten brieven deser stat gegaen tot *Bueren* aen meester Jannen Reyners Secretaris, byden Greve van *Bueren* aldair wesende, omme te wetene hoet metter sieckten vanden voirs. Greve wesen muchte. Een bode naar *Bueren* gezonden om te vernemen hoe het met de ziekte van den Graaf was.

Item 8 July, Dirck Fonck byden Heeren Scepenen gesonden tot *Bergen opten Zoom*, omme aldair int zeker te vernemen van ennige heeren, wanneer onse genediger Vronwe die Co. Ma. alhier bynnen deser stat, int certyn comen soude, soemen die verwachtende was, dairaff hy zeker tydinge bracht. Een boden naar *Bergenopzoom* om stellig te vernemen wanneer de koningin regentes te *'s Hertogenbosch* zou komen.

Item ten selven daighe (10 July) Rutger Henricxs bode, te peerde metten heeren deser stat gereeden tot *Breda* ende *Hoichstraten* ende twee mael op eenen dach tot *Loen* geweest, omme tydinge te brengen wanneer onse genediger Vrouwe die Coninginne, alhier in dese stat comen soude, die opten 11en dach deser maent alhier quam. Een tweede boden deswegens uitgezonden. De koningin regentes komt den 11 Julij 1539 te *'s Hertogenbosch.*

In de maanden Julij, Augustus en September werden onderscheidene boden met ingewisselt biljoen en hagemunt naar de munten te *Antwerpen* en *Dordrecht* gezonden, om daarvoor nieuw geslagen geld te ontvangen. Ingewisseld biljoen en hagemunten naar de munt te *Dordrecht* gezonden om nieuw gemunt geld daarvoor te ontvangen.

Kapittel 105.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen en gelagen. Schenkingen van wijnen en gelagen.

Daarin komen voor de volgende omschrevenen.

Item Mr. Jannen die Witte, Commissaris vuyten geestelycken Hoeve, int *tGroot Gasthuys* geweest, opt regimente vanden nonnen, gesconcken 6 der stat stoepen wyns. Mr. Jan de Wit, Commissaris uit het geestelijk Hof gezonden, aangaande den regel der nonnen in het groot Gasthuis.

De Graaf van Bueren, de Gravin zijne echtgenoote en de Graaf van Hoorn met zijne echtgenoote en meer andere heeren.

Item den Greve van *Bueren* metter Grevinne zynre gesellinne, den Greve van *Hoirne* met zynre vrouwe alhier bynnen deser stat op ascentie dach wesende, gescenct met meer ander heeren, een aem wyns tot Robben inden buck gehaelt en verdronken ende verdronken ten huysvrouwe vanden Kerckhoff dair die selve Heeren theerden.

De Koningin regentes der Nederlanden met groot gevolg op de dagvaart der Staten van Brabant te 's Herlogenbosch wezende, een voeder en zes vierdel beste wijn vereerd.

Item 11 July, onse genedige vrouwe die Conninginne, douaigier van *Ungeren* (*Hongarijen*), Regente van deser *Nederlanden*, bynnen deser stat met veele staatz gecomen wesende, omme die dachvairt opte peticie vander bede tot *Bruessel* geproponeert, noch ongeeyndt, alhier te eynden, gescenct haer Co. Ma. een voeder, 6 veerdel wyns tot Robben inden buck gehaelt ende soet vuytgenomen (uitnemende) ende van zynen besten wyn was, betaelt sonder den assyns 80 car. gul.

Het gevolg der Koningin bestaande uit de Hertogin van Milaan, den Hertog van Aarschot, den Heer van Molenbais, den Markgraaf van Bergen, den Graaf van Espinoij, den Heer van Simpi, voorts aan den Canselier van Brabant, den Bisschop van Palermo, Mr. Lodewijk van der Schoor, Doctor.

Item alnoch alsoe by consent als boven gesconcken diverse heeren en groote personagien byder voirs. Co. Ma. wesende, te wetene inden jersten der Hertoginne van *Milanen* drie aemen wyns tot Robbert voirs. gehaelt en is vanden selven pryse vz. 40 car. gul.

Voorts aan:

Den Hertog van Aarschot	twee aemen	wyn.
— Heer van Molenbais	een aem	—
— Markgraaf van Bergen	een aem	—
— Graaf van Espinoy	een aam	—
— Heer van Simpy	een aam	—
— Canselier van *Brabant*	een aam	—
— Bisschop van *Palermo*	een aam	—

Mr. Lodewyk vander Schoer Docter, 8 der stads stoepen wyn.

Den Griffier van de financiën den prevoost van het Hof, enz.
De gedeputeerden der steden van Brussel en Breda.

Den Griffier van de financien 6, den Provoost van den Hove 2, den Deurwaarder van de financien 2, de klerken van den audiencier 3, de gedeputeerden der stad *Brussel* 4 en de gedeputeerde der stad *Breda* 3 der stads stoepen wijn.

Den Ambassadeur van Engeland, den Abt van Vilers, drie Hofmeesters, den Abt van St. Bernard.
Den Ambassadeur van Frankrijk.

Den Ambassadeur van *Engeland* 8, den Abt van *Viliers* 6, de drie Hofmeesters der Koningin elk 4, den Abt van St. Bernard 6 en den Ambassadeur van *Frankrijk* 8 der stads stoepen wijn.

Verder gevolg der koningin regentes.

Den Heer van Vingenin 6, den Kapitein van de archiers 6, den Secretaris van den privaten Raad 2, de twee Deurwaarders der Koningin 3 en de klerken van den Griffier der financien 2 der stads stoepen wijn.

De gedeputeerden van Leuven en Antwerpen en den Heer van Berssele.

De gedeputeerden der stad *Leuven* 4, den Heer van Berssele 8 en de gedeputeerde der stad *Antwerpen* 4 der stads stoepen wijn.

Den Abt van Tongerlo den Heer van Chimaij, den Tresorier Hallair enz.
Mr. Adriaan van den Grave, Raad in Brabant.

Den Abt van *Tongerlo* 6, den Heer van Pomaij 8, den Tresorier Hallair 8, de klerken van den Canselier 2 en Mr. Adriaan van den Grave, Raad in *Brabant*, 3 der stads stoepen wijn.

Den Abt van St. Geertruide.

Den Abt van St. Geertruide te *Leuven* 6 der stads stoepen wijn.

De oppervalkenier.

Den opperste Valkenier van hare Kon. Maj. 6 en de portiers van den Hove 2 der stads stoepen wijn.

Hendrik van der Zijpen, Secretaris van

Idem Henricken van der Zijpen, Secretaris in den Rade van *Brabant*

1539.

2 der stads stoepen, de Cancellier vander orden 8 der stads stoepen, den Heer van Cabaron 8 der stads stoepen, idem die van de escurijen (stallen) 4 der stads stoepen wijn.

den Raad van *Brabant*. De Canselier van de orderen. De Heer van Carbaron ens.

Item, nadien die Co. Ma. onse genedige Vrouwe belieft hadde, bynnen dese stat te comen ende die staten van *Brabant* alhier te bescryven ende te convoceren, opte peticie by haer Ma. den lande van *Brabant* gedaen, ende noch egeen consent by die van *Loeven* ende deser stat dairinne gedragen en was, omme die selve dachvairt voirts alhier te eynden. Soe zyn opten 28en July Anno 1539 byden heeren scepenen, in presentien vanden gedeputeerden vanden platten lande opter gaffelen genoyt die Cancellier van *Brabant* metten staten van *Brabant* ende aldair een eerlycke maeltyt doen bereyden, hoigelyck, soe dat behoerde, die selve gefestiveert ende gelaigh metten bancket, dat naeden maeltyt gehouden waert, den voirs. staten gesconcken, tsamen beloepende, soe die heeren scepenen dat met Melissen de weert gerekent hebben, 33 car. gul. 18 st.

Den Canselier van *Brabant* en de staten van *Brabant* door de stad, ter gelegenheid dat die staten te *'s Hertogenbosch* vergaderden, een maaltijd ter gaffel gegeven.

Item den staten voirs. alse alhier opten raethuyse metten Cancellier opte voirs. dachvairt vergadert waeren, heeft Melis van Ampstel weert aldair voer die selve staten tot bancket in 2en reysen vutgedaen, beloepende in spyse ende dranck 3 car. gul. 7 st.

Ververschingen tijdens de zittingen der staten van *Brabant* op het stadhuis den staten aangeboden.

Item Cornelisse den Apteker, van diverse manieren van confitueren te maken, voer die voirs. staeten in huer vergaderinge vander dachvairt alsdat gewoendelyck is opten raethuys in 2en reyse vutgericht, tsamen by een gerekent beloepende ende betaelt 6 car. gul. 9 st.

Item de archiers vander Coninginne tsamen gesconken opter gaffelen 6 der stat stopen wyns. Item Frederik van Meluyn, Capeteyn Notoir, 6 der stat stopen wyn.

Verteringen door de archiers der koningin regentes op de gaffel.
Frederik van Melun, Kapitein Nortoir.

Item alsoe die Greve van *Bueren*, aende heeren scepenen deser stat zeker brieven gescreven hadde, begerende datse Heeren Michielen Mercatoir, byden Coninc van *Engelant* Ridder geslaigen wesende, festiveren ende eerlyeke ontfangen souden, alsoe ter begeerte der voirgenoempde Greve van *Bueren* opte gaffel byden voirs. heeren scepenen genoyt ende hem eerlycke getracteert ende tgelaigh gesconken, beloepende 6 car. gul. 17½ st.

Den Graaf van *Bueren*.
Michiel Mercatoor ridder geslagen en daarom, op verzoek van den Graaf van *Bueren* een' maaltijd gegeven.

Item noch opte gaffel gescenct Mr. Adriaen vanden Grave, Commissaris vuyten Hoeve, alhier gesonden inder saken vanden anabaptisten 3 quarten wyns.

Mr. Adriaan van den Grave, Commissaris in zake tegen de anabaptisten.

Item den 7en Augusti gesconcken den procureur-generael 3 der stat stopen wyn.

De Procureur-Generaal.

Item gesconcken den Hooffmeester vanden Prince van *Arangien*, mijnheer van Loen, die huysvrouw van Heer Jasper die Moll van Assendelft, met meer andere edele mannen, vrouwen en joncfrouwen opte gaffel therende, een gelaigh beloepende 9 car. gul. 9 st. 2 ort.

De Hofmeester van den Prins van Oranje.
De Heer van *Loonopzand*.
Jasper de Moll van Assendelft met meer andere edele mannen en jonkvrouwen.

Kapittel 118.

Uitgaven aan alderhande zaken.

Behalve de gewone, steeds in dit kapittel voorkomende zaken, worden daarin de volgende gevonden.

De Graaf van *Bueren* schenkt stadspijpers of speellieden 4 fluiten die hij verlangde dat de stad *'s Hertogenbosch* met zilver zou doen beslaan en zijn wapen daarop te doen graveren.
De goudsmid Jan van Amsterdam wordt dit werk opgedragen en de stad betaald het ter liefde voor den Graaf.

Item alsoe die Greve van *Bueren* nu tegenwoerdich wesende, deser stat gesconcken hadde vier floeten, omme byden pypers der selver stat dairop te speelen, heeft die selve Greve begeert, datmen die selve met silver soude doen beslaen ende zyn wapenen dairop te stellen, presenterende dat te betalen. Soe hebben die heeren scepenen hem dairinne willen believen ende tselve aen Jannen van Amsterdam goutsmyt, alsoe bestelt te maken, die welcke dair aen gelevert heeft in silver 9 loot ende een vierendeel, betaelt voert loot ongemaict 16 st., maict 7 gul. 6 st., noch voer tfatsoen metten vergulden ende met sgeens hy aen een vander silveren kannen heeft gemaict dair zy gebroken was, bet. 3 car. gul., dwelck deser stat, ter liefde des voirs. Greve van *Bueren*, sonder van hem yet te nemen, al heeft betaelt.

Klokkengelui te *'s Hertogenbosch* bij het overlijden der Keizerin.

Item 8 Juny hebben die twee custers van S[t]. Jans kercke, vuyt bevele vanden heeren scepenen, achtervolgende den brieven vuyten Hoeve alhier gesonden, begonnen te overluyden seliger hoiger memorien der Keyserinne onser genediger Vrouwe, drie daigen lanck duerende tot elf reysen toe, dair van den selven betaelt 46 st.

Het groot choor in St. Jans kerk te *'s Hertogenbosch* bij de gehouden uitvaart voor de keizerin met zwart laken behangen.

Item den selven custers alnoch betaelt van dat zy thoich choir, dairmen die exequien gehouden heeft, rontomme met zwairten laken behangen hebben met meer diensten dairtoe gedaen 14 st.

Item Jannen van Dynther lakenbereider, vandat hy die voirs. lakens oick heeft helpen hangen ende die wederom toegeleeght ende opgemaict, bet. 10 st.

Zes wapens der keizerin voor de baar en het hoog altaar door den schilder Jan Loijen geschilderd om later in het groot choor te worden opgehangen.
Twaalf andere, minder soort van wapenen tot die uitvaart gemaakt.

Item vuyt bevele vanden heeren scepenen inde voirs. vuytfaert doen maken by Jannen Loyen, scilder, ses wapenen opte baer en autaircleet gehangen, op fijn goudt gewrocht op waigenschot, ende die naeder vuytfaert int hoich choir gehangen zyn, betaelt 5 car. gul.

Item alnoch voer twelff slechter wapenen oick inde voirs. vuytfairt gebesinght aende baerkersse ende int gestoelt opt voirs. choir aent laken gehangen, betaelt 54 st.

Aan de Koningin regentes tijdens hare 1ste aanwezigheid te *'s Hertogenbosch* eene gratificatie van 1000 car. gul. geschonken.

Item 12 July Anno 1539 by deser stat ende den gedeputeerden vanden platten deser meyerien, onser genediger vrouwe, vrouwe Marie Douwagier van *Hougerien Boehem* (*Bohemen*) etc., Regente ende Gouvernante van wege der Key. Ma. van deser *Nederlanden*, alhier bynnen deser stat wesende, voer eenen gratuyteyt ende willecomme, soe die selve haer Co. Ma. noyt bynnen deser stat geweest en hadde, omme gerecomendeert te zyn, gesconken 1000 Car. gul.

De Koningin regentes te *'s Hertogenbosch* bij Jonker Hendrik van Deventer gehuisvest.

Item betaelt Jannen Martenss, tymmerman van (dat hij) eene logendoer (looze deur) ende ander noetsaickelycke wercken, gemaict heeft voer de Co. Ma., ten huyse Henricx van Deventer, daerse gelogeert was, 24 st.

Toelage aan de cloveniers schutters, verleend ter gemoct-

Item 13 July Anno 1539 betaelt Henricken van Erpe, Jannen Ghysbertss Pouwels van Zoemeren ende Dircken Nassart, cloveniers, inden name vanden

gemeynen gesellen vanden cloveniers 200 phs. gulden, die den selven gesellen byden drie Leden deser stat, tot behoeff vanden costen diese doen souden int scietspeel genoempt dlantjuweel inder stat van *Antwerpen*, in deser tegenwoirdige maent geordineert, toegevueght zyn vz. alsoe 250 car. gul.

koming in de kosten der reis naar het schietspel genaamd het landjuweel te *Antwerpen*.

Item, Arenden den screynwercker van zekeren breeden (borden) by hem gemaict, dair die wapenen vander Key. Ma. ende zynre gesellinne hoiger memorien (op) gescildert zyn ende inder vuytfairt vander selver, opt hoich choor ende opter gaffelen zyn gehangen, betaelt 18 st.

Houten borden waarop de wapens van den Keizer en wijlen de Keizerin werden geschilderd, die diende bij de uitvaart van de laatste en later in het groot choor der St. Jans kerk en ter gaffel werden opgehangen.

Item Gerit Lambertss, screynwercker van eenen bert opt raethuys gemaickt omme zeker silver werck opte stellen, soe die staten van *Brabant*, byder Co. Ma. alhier bescreven, opt voirs. raethuys huer vergaderinge gehadt hebben, bet. 10 st.

Houten bord tot plaatsing van het zilver servies in het raadhuis, toen daar de Staten van *Brabant* vergaderden.

Item betaelt Fransse den beltsnyder, van eenen beldt van S[t]. Andries in steen gehouwen lanck 5 voet met zynen tabernakel lanck 11 voet, noch twee wapenen in steen gehouwen deen Keysers wapene (met) den Arn (arent) ende dander deser stat wapen, al staende buyten tblockhuys voer der poerte aende hynthamerpoerte, noch een Marien beldt in steen gehouwen staende bynnen der poerte vanden voirs. blockhuys, dairvan denselven toegevueght voer zynen arbeyt ende konste 24 car. gul.

Het beeld van St. Andries en de wapens van den Keizer en de stad *'s Hertogenbosch* in steen gehouwen om te plaatsen voor het blokhuis der Hinthamerpoort.
Idem een Maria beeld om in de poort van dat blokhuis te plaatsen.

Item Willem den maelder van die selve beelden metten wapenen te stofferen, bet. 12 car. gul. 5 st.

Schilderen van die beelden en wapens.

Item Jan Oems scilder, ten bevele vanden Heeren Scepenen gemaict vijff blasoenen ten tyde als die Coninckinne alhier was ende hem dairvoer betaelt soe van hout ende stofferen dat hy dairtoe gedaen heeft 8 car gul. 5 st.

Schilderen van blasoenen, tijdens de koningin regentes te *'s Hertogenbosch* was door den schilder Jan Oems.

De geheele uitgaaf bedroeg 53,703 car. gul. 5 st. 45 mt.
" " ontvang " 59,619 " " 19 " 8 " 1 pt.
Voordeelig slot 5916 car. gul. 13 st. 11 m[t]. 1 pt.

N°. 46. **Rekening van St. Remeys 1539 tot St. Remeys 1540.**

2[de] REKENING DER LAATSTE VIER VOOR DRIE JAREN GECOMMITTEERDEN GHIJSBRECHT HERNICX C. S.

ONTVANG.

Geld en geldswaarde, accijnsen en andere stads middelen als in voorgaande rekeningen. Sommige accijnsen voormaals verpacht, thans bij collecte aan de poorten geheven. In de ontvang der accijnsen werd echter in dit jaar de volgende verandering gebragt, te weten:

a. Het weg en dijkgeld. *b.* Het vestgeld en *c.* de accijns op het hout en de turf te wagen aangevoerd, steeds verpacht en in kapittel 1 der ontvangsten gebragt, worden hier gevonden, voor rekening der stad ont-

vangen, door daartoe aan de poorten gestelde wachters, de oorzaak waarom die verandering plaats had wordt niet opgegeven, de Politie-Rentmeesters Joost van Ouden c. s. zeggen alleen in kapittel 1, „Item alsoe die gecommitteerden deser rekening zeker accynsen der stat, als te weten dwechgelt, tweegelt ende hout ende turf te waigen, omme redenen den dairtoe porrende, in dit tegenwoirdich jaer nyet hebben verpacht, gelyck hier voer verclaert staet, maer deselve accynsen tot proffijt deser stat by zeker wechters, dairtoe aen elck poirt geordineert, in een busse hebben doen colligeren, ende hebben alsoe die selve accynsen, inden jaere deser rekening eyndende te bamisse 1540 exclnys tsamen uitgebracht ende is dair van ontfangen 1514 car. gul. 5 st. ort., afgetrokken 91 car. gul. voor collecteloon aan den poorter, in kapittel 10 der uitgaven verantwoord, bleef 1423 car. gul. 5 st. ort.

De ontvang bij de laatste verpachting dier middelen beliep 173 oude schilden of 1464 car. gul., zoodat bij dezen nieuwen maatregel stads kasse 41 car. gul. minder ontving als bij de oude wijze van inning des vorigen jaars.

Kapittel 8.

Verkochte en ten laste der stad overgelaten erflosrenten, om daarmede losrenten in vorige jaren verkocht, en voor de stad nadeelige, verwaarden, af te lossen en ook om het aandeel der stad in de opgelegde beden te voldoen.

Ontvang van verkochte erflosrenten tegen den penning 20, om daarmede te lossen, losrenten tegen den penning 16 door de stad en hare meijerij tesamen en bij de stad ook alleen in voorleden jaren verkocht alsmede om te betalen stads aandeel in de Bede van 50,000 car. gul. en in die van 200,000 car. gul. gedurende 6 jaren door de Staten van Brabant toegestaan.

Aan 28 geldschieters werden gezamenlijk voor erflosrenten ten laste der stad verzegeld 396 car. gul. 3½ st. den penning 20, voor 7923 car. gul. 10 st.

Kapittel 9.

Verkochte lijfrenten met gelijk doel.

Ontvang wegens verkochte lijfrenten op één lijf tegen den penning 10, om daarmede te handelen als bij kapittel 8 omschreven.

Aan 108 lijfrenteniers werden gezamenlijk 996 car. gul. 7 st. renten verzekert, voor eene som van 9963 car. gul.

Kapittel 10.

Ontvang van alderhande Zaken.

Behalve de gewone, steeds in dit kapittel voorkomende zaken, wordt daarin de volgende noot gevonden.

De Lombardhouder Jan Heymans betaald aan de stad jaarlijks 200 Car. gul. in de stedelijke accijnsen voor zich en zijn huishouden.

Item van Jannen Heymans, den lombart, die in deser stat die taffel vanden wyssel der lombarden, nae vermoegen van zeker brieven hem verleent 12 jaeren lanck duerende, op zeker conditien dair inne begrepen, sall moigen ophouden, onder dander, dat hy ter cause van zynder assynsen die hy in zynen huyse met zynre familien soude gebruyken, deser stat betalen soude, alle jaer der voirs. 12 jaeren geduerende, 200 car. gul., ende die altyt een jaar te voeren te anticiperen ende alsoe die voer tdorde jaer alhier ontfangen 200 car. gul.

De geheele ontvangst was 37,730 car. gul. 8 st. 35 mt. 1 pt.

UITGAVEN.

De lijfrenten worden in kapittel 1, van 1467—1538 niet dan bij nota der onderscheidene plaats gehad hebbende negotiatien opgegeven. Lijf- en erflosrenten.

In kapittels 2 en 3 volgen die van 1538 voor het geheel en die van 1539 voor de verschene 1ste helft van het dienstjaar.

Kapittels 4 en 5 zijn de erflosrenten ten laste der stad verzegeld.

Kapittel 6 zijn restant renten aan de erven van afgestorven lijfrenteniers uitbetaald.

Kapittel 7 zijn bijbetalingen van uit vorige jaren onbetaalde renten.

Wijders worden de kapittels als gewoon gebragt, die geen bijzonderheden bevatten, onvermeld gelaten.

Kapittel 11.

Uitgaven aan heeren Schepenen, Gezwoornen, Raadsheeren, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter staten en in andere stads zaken en van die harer meijerij uitgezonden.

De afgevaardigden en gecommitteerden waren: Afgevaardigden ten Hove ter Staten en in andere commissien

Willem van Oss, Schepen van *'s Hertogenbosch.*
Mr. Jan Reyners, Secretaris —
Servaes Scilder, Schout van *Oisterwijk.*
Herman van Bruheze, Schout van *Maasland.*
Gerard van Vladeracken, Heer van *Geffen.*
Ghijsbert Heijm, Gezworen te *'s Hertogenbosch.*
Ghijsbert Pels, Raad dier stad.
Goijart Grotart van Oss, Secretaris.
Wouter van Lith, gecommitteerde tot de financien.
Marcelis Walravens, Stadhouder van *Kempenland.*
Natal Vos.
Peter Meysen.
Gijsbert Loeniss.
Willem Hack.
} uit de vier kwartieren der meijerij.
Goossen van der Stegen, Raad der stad *'s Hertogenbosch.*
Dirck Goijarts — — —
Marcelis Scoercop.
Simon Bacx.

Omtrent de handelingen der staten en der afgevarrdigde en gecommitteerden in verschillende andere zaken, komt in dit kapitttel onder anderen het volgende voor.

Inden jersten zyn opten 15en Octobris Willem van Oss Scepene ende Mr. Jan Reyners Secretaris deser stat, als gedeputeerden, by ordinancie der selver stat gereyst tot *Bruessel* opte dachvairt der staten van *Brabant*, aldair by onse genediger vrouwe die Co. Ma. als regente etc., bescreven, Dagvaard der staten van *Brabant* te *Brussel.* Vervolg der beraadslagingen op de gedane petitie van 600,000 in drie jaren te betalen.

1540.

Die petitie ten eene male afgeslagen zijnde, verzoekt de Koningin regentes dat *Brabant* zooveel zou toestaan, dat daarmede de renten ten laste van *Brabant* kunnen worden betaald.

wesende, omme alnoch naerder antwoirdt te brengen opte peticie vanden 600,000 car. gul. in 3en jaeren te betalen. Ende soe den selven eyssche alsdoen teenen mael wairt affgeslaige, is byder Co. Ma. aende selve staiten versocht, dat tlant van *Brabant* soude opbrengen, alsoe veele penningen dair mede betaelt muchten wordden den pensionarissen van hueren renten diese opte voirs. staiten gecoft ende hebbende geldende, als vanden verscheenen termyn van St. Janssemisse 1539 en Corssemisse dair naist volgende. Soe zyn byden voirs. staiten, tot behoeff vanden voirs. pensionarissen ende ander costen byden rentmren vanden vier quartieren van *Brabant* overgegeven, geconsenteert eens te betalen 50,000 car. gul., omme die in proffijte vanden selven lande alsvoer geemployeert te worddene. In welcke dachvairt men oick

Opneming der rekening van oorlogskosten, door de rentmeesters van *Brabant* gedaan.

onledich is geweest ende gehoert is die rekeninghen vanden voirs. rentmeesteren vanden bewynde zy gehadt hebben vanden penningen in voerleden jaeren tot behoeff des oirloigs van *Vranckryck*, byde staiten van *Brabant* geconsenteert etc. (Deze dagvaard werd, in zoo verre de opname dier rekeningen betreft, vervolgt den 19 Januarij en 4 April daaraanvolgende.)

Moordenaars en Brandstichters.

Item hebben inde selve reyse gevaceert Servaes Schilder, Scouthet van *Oisterwyk* 20 daigen ende Herman van Bruhuyse, Scouthet van *Maeslant* 14 daigen ende vuyt saken vanden mortbranders in dese meyerien den huysman met dreygementen ende anderssins overlast doende, omme dair tegens byden Hoeve provisie te hebbene.

Vergadering der gedeputeerden uit de 4 kwartieren van de meijerij te *'s Hertogenbosch* en van eenige andere dorpen om met de stad te beraadslagen en vast te stellen eene ordonnantie tot wering en bestraffing der kwaaddoeners en rebouwen die den huisman op het platte land overlast aandeden.

Item zyn opten 3en January, vuyt bescryven deser stat, alhier gecompareert dese nae bescreven officieren vuyt deser meyerien te wetene: die Scouthet van *Oisterwyk*, Supplesius zyn Stadthouder, die Scouthet van *Kemplant*, die Scouthet van *Maeslant*, die Scouthet van *Pedelant*, die Heer van *Doirne*, die Scouthet van *Thilborch*, die Scouthet van *Gestel* by *Oisterwyck*, die Scouthet van *Helmont*, die Scouthet van *Rycxtel*, die Scouthet van *Mejerle*, (Mierlo) die Scouthet van *Gemart*, die Scouthet van *Geldrop*, die rentmr. van myn Heeren van *Loen* inden name van zynen Heer, die Scouthet van *Waelwyck* ende die vorster van *Druenen* inden name vanden Scouthet, omme metten selven officieren te communiceren ende ordinantie te maken, hoemen die quaetdoenders ende rebouwen den huysman opt plat landt overlast doende, soude moigen straffen ende huer quaet voerneme met justicien beletten, gevaceert elck 3 daigen, sdaigs een peter.

Afgevaardigden naar *Brussel* om met de andere gedeputeerden zijn M. Keizer Karel bij zijne komst te *Brussel* te verwelkommen.

Item zyn opten 29 January Gerard van Vladeracken, Heer van *Geffen*, Ghysbert Heym, Gezwoeren ende Ghysbrecht Pels Raetsheer, als gedeputeerde gereyst nae *Bruessel*, „ omme metten anderen gedeputeerden dair wesende, de Key. Ma. wellecom te heyten, ende deser zynre genader stat, huer goetwillicheyt aen zyne Ma., met alle reverencie te presenteren," gevaceert elck 13 daigen.

Dagvaard der Staten te *Antwerpen* om te aanhooren den kommer waarin het

Item zyn (den 4den Mei) die voirs. Willem van Oss, Ghysbert Heym ende Goyart Grotart ten voirs. 4den dach Meye als gedeputeerde ter geleeghder ende gecontinueerde dachvairt, ende ten bescryven ons Heeren des Keysers,

naeder stat van *Antwerpen* gereyst, omme te aenhoeren die groote commeren ende lasten, dair zyne Key. Ma. ende tlant van *Brabant* inne is, ter cause des voirs. oirloighs van *Vranckryck*. Aldair ter selver daichvairt, van wegen der Key. Ma. in presentien der selver zyn Ma., geproponeert ende geheyst wairt, die somme van 200,000 car. gul. in 6 jaeren ende 12 termeynen te betalen, wair van den jersten termyn van betalinge wesen soude St. Janssemis Anno 1540 toecomende ende den 2en te Corssemisse dair naestvolgende, ende alsoe voirtaen van jaer te jaer ende van termynen tot termynen die voirs. 6 jaeren ende 12 termeynen geduerende, dairinne ende mede die twee opperste staiten hebben geaccordeert, sonder ennige mentie te maken voer gecort ende afgeslaigen te worddene, die loss ende lyffrenten tot een ende twee lyven byden staiten van *Brabant* eendrechtelyck vercoft. Ende zyn inder selver reysen vut geweest die voirs. Willem ende Ghysbert elck 23 daigen, ende die voirs. Goyart 25 daigen soe hy metten anderen pensionarissen vanden steden van *Brabant* aldair blyven moste, omme te furneren die doleantie der gemeynder staten soemen die der Key. Ma. overgegeven hadde.

land van *Brabant* verkeerde.

Bede van 200,000 gul door den Keizer als Hertog van *Brabant* gevraagd en bij Prelaten en Edelen toegestaan.

Doleantie der staten aan den Keizer.

In de maand Junij werd die vergadering te *Brussel* voortgezet zonder dat het derde lid, (de hoofdsteden) zich met het besluit van het 1e en 2e lid vereenigde.

Voortzetting op de dagvaard te *Brussel* der beraadslagingen over de gevorderde bede van 200,000 car. gul.

De gedeputeerden of eenigen van hun werden dus door den Keizer naar huis gezonden om nader en beter antwoord te halen, hen was een zoo korten tijd gesteld om te *Brussel* met dat antwoord terug te zijn, dat die der stad *'s Hertogenbosch*, Jonker Ghijsbrecht Heijm en Wouter van Lith nacht en dag doorreisden en verscheidene wagens met versche paarden gebruikten, om stads regering den Keizerlijken last over te brengen, zij vertrokken ook wederom met gelijken spoed naar *Brussel* om daar volgens het door hen gehaald nieuw besluit voor de stad *'s Hertogenbosch* te stemmen.

Te zelfder tijd trokken gedeputeerden uit de vier kwartieren der meijerij naar *Brussel* ter voors. dagvaard, om aldaar voor de meijerij van die bede gratie of kwijtschelding te bekomen, waartoe ook op het einde der maand Augustus, de stad *'s Hertogenbosch*, om te dienen tot „hulp vander reparatien deser stat" eene deputatie aan den Keizer, naar *Brussel*, zond.

Item 22 July syn by ordinantie deser stat Mr. Goessen vander Stegen, Dirck Goyarts, Raetsheer, Marcelis Scoercop ende Symon Bacx gereyst nae *Hollant* inden *Haighe*, omme aldair metten anderen steden van *Hollant*, te communiceren opte abusen, opte ongeregeleertheyt des stapels van *Dordrecht*, dair dese stat die abusen die der ingeseten der selven stat aldair weder-vaeren waeren, als andere steden oick gedaen hebben, in handen vanden raide van *Hollant* heeft overgegeven ende hebben gevaceert elck 18 daigen.

Commissie naar *'s Gravenhage*, om aldaar met de andere steden van *Holland*, den raad van *Holland* te verzoeken, maatregelen te nemen tegen de misbruiken welke bij het verstapelen van ossen en runderen te *Dordrecht* plaats hadden.

In de maand Augustus van dat jaar had te *'s Gravenhage*, ter zake voirs., eene nadere bijeenkomst van de gedeputeerden der Hollandsche steden plaats, waarbij zich ook voegden die van *'s Hertogenbosch* en *Grave*.

Nadere commissie deswegens te *'s Gravenhage* gehouden.

Dagvaard der Staten van alle des Hertogs *Nederlanden* te *Brussel*; ordonnantien door den Keizer der Staten medegedeeld, als: tegen de Bankeroeten, tegen de Luteranen en Herdoopers, op de Munt, tegen de kwijtscheldiug der straf van doodslagers en van de procedures en regten, die gedrukt zouden worden.

Item 24 Septembri zyn Mr. Goessen vander Stegen, Ghysbrecht Heym ende Goyart Grotart voirs., als gedeputeert, tot *Bruesel* opter dachvairt gereyst, dair alle die landen van herwairts over bescreven waeren, aldair die Key. Ma. in zynre Ma. presentien voer die voirs. staiten van zynder voirs. landen, waerden geoepent versceyde oirdinantien die de voirs. Key. Ma. hadde geraempt, te stellene in zynre Ma. landen, tot welvairt ruste ende tranquilliteyt vanden selven, als: vanden Banckeroeten, Lutheranen, Herdoeperen, Munten, Remissien der doodslegeren nyet te verleenen, als men gedaen heeft, vander procedueren des Rechts die men prenten (drukken) soude ende voirts. aldair zynde gerepeteert die sake des warantmeesters van *Brabant* eertijds geintenteert, gevaceert elck van hen 39 daigen.

Kapittel 12.

Uitgaven voor bodenloon, aan boden soo te voet als te paard uitgesonden

Boden in verschillende zaken uitgezonden.

Behalve de boden als gewoon, aan de onderscheidene gedeputeerden en gecommitteerden ten Hove, ter staten-vergadering en in andere commissien uitgezonden, oproepingen van gedeputeerden uit de meijerij ter vergadering naar *'s Hertogenbosch* en andere gewone zaken, worden in dit kapittel de volgende noten gevonden.

Boden met ingewisseld billioen naar de munt te *Dordrecht* gezonden om daarvoor nieuw gemunt geld in de plaats te halen.

Item 7 Octobris, Dirck Fonck, metten bilgoen, byden gecommitteerden deser stat alhier in wissel ontfangen, tot *Dordrecht* op te munte gesonden, omme in plaetse van dien, weder gevalueert gelt te ontvangen, gevaceert 4 dagen.

Den 13 en 20 November, 18 December, 12 Februarij, 10 Maart en 11 Mei, werden eveneens boden met billoen (slechte afgezette munt) naar *Dordrecht* gezonden, om daarvoor aan de munt, nieuw gemunt geld te halen.

Een bode ten geleide van den Hertog van *Brunswyk* naar *Ravenstein*, bij den Hertog van *Kleef*, aldaar verblijf houdende.

Item 5a Aprilis Marten Artss boede te peerde, vuyt bevele vanden heeren scepenen, gereden metten Hertoigh van *Bruynswyck*, nae *Ravesteyn*, omme den selven aldair te geleyden, dair die Hertoigh van *Cleve* was, metten welcken hy van zeker saken hadde te communiceren.

Vergadering van gedeputeerden te *Erp* in zake van een geschil over de beden, tusschen de dorpen *Erp*, *Veghel* en *Heesch* met het land van *Ravenstein*.

Item 12 Aprilis, Franssen van Eyndhouts met eenen oepenen placaet gesonden tot *Erpe*, *Vechel* ende *Hees*, omme huer gedeputeerden op woensdach doen naestcomende, te scicken tot *Erpe* aende kercke, aldair dese stat oick huer gedeputeerde soude seynden, omme vander saken ende gescillen, wesende tusschen de voirs. dorpen ende den lande van *Ravesteyn*, aengaende der beden etc. metten Drossaet van *Ravesteyn* te communiceren ende die selve saken, soe verre des moigelyc waer, metter minne neder te leggen.

Vergadering van gedeputeerden uit de meijerij, te *'s Hertogenbosch*, om met de regering van *'s Hertogenbosch* te beraadslagen aangaande de door den Keizer, Hertog ge-

Item 27 Meye, Jan van Eyndhouts in *Pedelant* 5 daigen, Jan Jacopss int kwartier van *Oisterwyc* 4 daigen, Dirck Fonck in *Maeslant* 3 daigen ende Herman int Moleveld in *Kemplant* 5 daigen etc. met eenen oepen placaet gesonden, omme huer gedeputeerden, elck int zyne volcomelyck gelast, alhier te scicken op sondaigs tsavonds, als den 30en dach deser tegenwoor-

1540.

diger maent inder herbergen, omme des anderen daigs met deser stat te communiceren ende te spreken, als aangaende der peticien ende beden byder Key. Ma. bynnen der stat van *Antwerpen*, den drie staiten slants van *Brabant* geproponeert, als byden selven landen van *Brabant* opte brengen 1,200,000 car. gul. in 6 jaren ende 12 termynen toecomende, deen den anderen volgende te betalen etc.

vraagde beden van 1,200,000 car. gul. in 6 jaren en 12 termijnen te betalen.

Item ultima July, Jan van Eyndhouts met graeffbrieven gesonden tot *Vechel*, *Erpe*, *Beeck*, *Acrle*, *Rycxtel* ende *Helmont*, omme te comen graven inde (rivier) *de Aa*.

Graafwerken in de rivier *de Aa*.

Item 19 Augusti, Gerit vanden Broeck, gesonden aende scoutheten van *Oisterwyc* ende *Kemplant*, vuyt sake vander coempste des Keysers, ende den scenck diemen zyn Ma. doen soude.

Op hande komst des Keizers te *'s Hertogenbosch*, vereering aan Z. M. te doen.

Item ten selven daige, Peter van Vechell gesonden tot *Gorichem* aanden Greve van *Bueren*, omme tydinge te hebbene ofte Key. Ma. alhier comen soude ende wanneer, ende soe die selve Greve aldair nyet en was, heeft hy die brieven, den Hoofdm^r^. vander Key. Ma. gepresenteert, mair en heeft die nyet geoepent, mair den boede vuyt monde vanden Key. geseyt, dat zyn Ma. als op mergen alhier goets tyts wesen soude.

Boden aan den Graaf van *Bueren* te *Gorinchem*, om te vernemen of- en wanneer de Keizer te *'s Hertogenbosch* zou komen.

Item ten selven daige, Jan van Eyndhouts met brieven gesonden tot *Hemart* aen Lubbert Turck, vuyt saken vander coempste des Keysers, omme alhier te willen comen ende te helpen ordineren hoemen de Keyserlycke Ma. alhier ontfenckelixte soude moigen innehalen.

Brief aan den Heer van *Hemert* om te *'s Hertogenbosch* te komen en met de stads-regering te beschikken hoe men den Keizer zou inhalen

Item 21 Augusti voirs. Marten die boede te peerde, vuyt bevele vander heeren scepenen, gereden tot *Huesden*, dair die Key Ma. was, omme te wetene wanneer zyn Ma. van *Huesden*, soude vertrecken nae deser stat, opdat die heeren ende bourgers alhier, hen dair nae soude reguleren ende gereetmaken.

Boden naar *Heusden*, om te vernemen wanneer de Keizer uit *Heusden* naar *'s Hertogenbosch* zou vertrekken, opdat de regering en de burgerij zich zouden kunnen gereed houden.

Item ten selven daige, Jan van Herenthals met brieven snachts vuyter poerten gelaeten ende gesonden tot *Huesden*, omme te weten wanneer die Key. Ma. van dair verporren soude ende alhier bynnen deser stat comen.

Nadere bode des nachts uitgezonden.

Item 21 Augusti, Peter van Vechel by den heeren gesonden tot *Cuyck*, *Vlymen*, *Orthen* ende *Roesmalen*, omme waigens voer die Key. Ma. te hebben soe hy vuyt deser stat vertrecken soude..

Brieven aan verschillende dorpen om wagens naar *'s Hertogenbosch* te zenden voor de goederen des Keizers, bij Z. M. vertrek uit die stad.

Item 22 Augusti, Marten die boede voirs. vuyt bevele van den heeren scepenen, gereden nae *Vlymen*, *Cuyck* ende inde *Langhstraat*, omme waigens te hebbene voer die Key. Ma. en zyn heeren, soe die selve zyn Ma. van hier vertrecken woude.

Item 21 Septembre, Jan van Eyndhouts met versceyden brieven gesonden te *Nulant*, *Geffen*, *Oss*, *Hcess*, *Nystelre*, *Berchem*, omme elck int zyne huer getall van grevers alhier te seynde, ende die (rivier) die *Aa*, zeker huer eynden opte graven.

Graafwerken in de rivier *de Aa*.

Item ten selven daige, Corstiaan Janss, alsoe met graeffbrieven gesonden tot *Alem*, *Empel*, *Maren*, *Kessel*, *Lyth*, *Littoyen* om zeker grevers alhier te seynden.

Voorts werden dergelijke brieven op de volgende dagen dier maand gezonden aan de dorpen *Berlicum*, *Heeswijk*, *Dinther*, *Schijndel*, *Vucht*, *Helvoirt* en het gehucht *den Dungen*.

Kapittel 13.

Schenkingen van wijnen en gelagen.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen en gelagen.

Daarin komen de volgende schenkingen aan voorname personen voor.

De Graaf van *Bueren* van den Hove gezonden om de dochter van den Hertog van *Kleef*, toekomende Koningin van *Engeland*, te ontvangen en met haar gevolg naar *Calais* te geleiden.

Inden jersten 19 Novembris, den Greve van *Bueren* byden Hoeve alhier gescict, omme te verwachten de dochter van *Cleve*, toecomende conincginne van *Engelant*, ende de selve met hueren staet nae *Calis* (*Calais*) geleye te doen, als doen gesconcken 38 quarten auts wyns, 5 car. gul. 5 st.

De Graaf van *Bueren* feestelijk onthaald.

Item den selven Greve van *Bueren* byden heeren deser stat opter gaffelen genoeyt ende aldair hem gefestiveert ende die maeltyd gesconcken, beloepende in cost ende wyn tsamen 11 car. gul. 5 st.

De dochter van den Hertog van *Kleef*, toekomende koningin van *Engeland*, met wijn vereerd.

Item 29 Novembris gescenct der dochter van *Cleve*, doer deser stat met veel staets passerende ende eenen nacht alhier gelogeert wesende ende nae *Engelant*, soe voers. is, reysende, 22 deser stat stopen wyns, 8 car. gul. 5 st.

De Graaf van *Bueren* te dezer gelegenheid op nieuw met wijn vereerd.

Item alnoch den Greve van *Bueren* voirs., als die voirs. dochter van *Cleve* alhier doer dese stat passeerde ende nae *Engelant* reysden, gesconcken 22 deser stat stopen wyns ende noch opter gaffelen byden heeren deser stat den selven Greve gesconcken 36 kannen wyns.

De Graaf van *Emde* met zijnen broeder op reis naar den Hove te te *Brussel*, om het huwelijk van den laatsten met eene dochter van wijlen Keizer Maximiliaan te sluiten.

Item den Greve van *Eempde*, met zynen brueder doer dese stat passerende ende naeden Hoeve te *Brussel* reysende, om thuwelyck aldair te solempnizeren tusschen den selven zynen broeder ende der dochter hoiger memorien Maximilianus des Keysers, gesconcken 12 deser stat stopen wyns.

De Hertog van *Brunswijk*.

Item 5ª Aprilis gescenct den Hertoigh van *Bruynswijck*, comende vanden Keyser ende naden Hertoigh van *Cleve* reysende ende doer deser stat passerende, 12 deser stat stopen wyns.

De gedeputeerden uit *Gorinchem* te *'s Hertogenbosch* om met de stad te spreken aangaande de misbruiken bij het verstapelen van vee te *Dordrecht* en daarin, in regten te voorzien.

Item gesconcken den gedeputeerden der stat van *Gorichem*, alhier gesonden, omme metter stat te communiceren aengaende den stapel van *Dordrecht*, dair inne veele abusen geschyen ende die coopman grootelyck vercort wordt, omme die der Key. Ma. te kennen te geven ende met recht dairtegens te wesen, 2 der stat stopen wyns.

De Hertog van *Kleef* naar den Keizer reizende aangaande het land van *Gelder*.

Item den Hertoigh van *Cleve* bynnen deser stat logerende, reysende naede Key. Ma. aengaende den lande van *Gelre* etc., gescenct een leger wyns houdende 88 quarten, die quarte sonder assyns, soet goeden vut genoemen wyn was, 2 st. maict 8 car. gul. 15 st.

Keizer Karel V Hertog van *Brabant* te *'s Hertogenbosch*. Schenkingen en vereeringen aan Z. M. gedaan.

Item 21 Augusti der Key. Ma. onse genedigen Heer bynnen deser stat gecomen zynde, by adveijse der drie leden deser stat ende den gedeputeerden vander meyeryen, zyn Ma. gesconcken twee voeder wyns, die de selve zyn Ma. zynder archiers sconck, ende den selven archiers dairvoer betaelt, soe den wyn nyet gedroncken en wairt, mits zynen vertreck, 84 car. gul.

Noch twee groote schoen vette ossen tegens Jannen Heeren gecoft, betaelt

90 car. gul. ende 100 malder haveren die zyn Ma. sconck, zynen lackayen ende was tmalder gecoft tegens Lamberden Vastarts om 25 st., ende soe die lackayen begeerden gelt voer die haever te hebben, ismen met hen overcomen, dat zy voer elck malder hebben gehadt 13 st. maict 65 car. gul. ende betaelt Lamberden Vastarts, die achtervolgende zynen coepe begeerde en woude leveren, voer rauwe coepe 3½ car. gul. vz. dit tsamen 242 car. gul. 10 st.

Voorts werden wijnen of gelagen vereerd aan de volgende voorname Heeren: Mr. Jannen van den Dijck, mr. van de Rekenkamer te *Brussel*. — Schenkingen van wijnen aan andere voorname Heeren.

De Heeren van den Raad der stad *Delft*.

Den Burgemeester en den Raad der stad *Keulen*, naar den Keizer reizende.

— Heer van Loonopzand.
— jongen Graaf van Bueren.
— Generaal van de geheele orde der Minderbroeders.
— Markgraaf van *Antwerpen*.
— Aards-diaken van *Kempenland*.
— Heer van Cloetingen (Brederode).
— Heer van Petershem (Merode).
— Abt van St. Geertruide te *Leuven*.
— Raad der stad *Neurenberg*, naar den Keizer reizende.
— Provinciaal der Minderbroeders.
— Bisschop van *Luik*.
— Bisschop van *Utrecht*.

De gedeputeerden der vier overrijsselsche steden naar den Keizer reizende.

Kapittel 22.

Uitgaven aan alderhande ijserwerk.

Item betaelt voer 8 sloetelen ten huyse Henreix van Deventer, als die Keyser aldair gelogeert was, met eenen gehenge aldair gemaict, tsamen 10½ st. — Keizer Karel V te *'s Hertogenbosch* bij Hendrik van Deventer gehuisvest.

Kapittel 26.

Uitgaven aan allerhande saken.

Behalve de gewone, steeds in dit kapittel voorkomende zaken, worden daarin de volgende aangetroffen.

Item alsoe men veele nyeuwicheyden over all verhoerde, hebben die wethouders deser stat, tot bewaernisse der selver geordineert, aende navolgende deser stat poirten te sitten twee dach wackers, omme toe te sien wes van vreempden lieden bynnen deser stat souden comen, den welcken achtervolgende, heeft men dese navolgende persoenen aengenoemen ende betaelt elcken sdaigs 2 st. (volgen de gestelde wakers aan de Hinthamerpoort, Orthenpoort, den Boom, St. Janspoort, Bazeldonkschepoort en de Picke- of Vuchterpoort). — Dagwakers aan de poorten der stad *'s Hertogenbosch* om toe te zien op de inkomende vreemdelingen.

Item betaelt Wouteren Scellens, clerck inder scryffcamer, van seker — Ontwerp-verorde-

ning op de visitatie der bordeelen, bij nacht en ontijde door den Hoogschout te doen.

geboden int papieren boeck deser stat gescreven groot vier bladeren, noch vier bladeren, zynde vier copien, den dekenen vanden ambachten overgegeven, inhoudende zeker concepten vander huysslotinge vanden *boerdele* bynnen dese stat, die welcke die Scouthet der selver stat, by nacht ende ontyde int visiteren vanden selven, soude moigen doen, elck blat, een blanc.

Brief van de Koningin regentes houdende kennisgeving dat de Keizer te *Bordeaux* was geland en naar *Lotkrijk* reisde, waar hij door den koning van *Frankrijk* werd gewacht.

Item betaelt eenen bode, met brieven vander Coninginne alhier gesonden, als dat die Key. Ma. den jersten dach Decembris A° 1539 te *Bourdeus* (*Bordeaux*) zoude zyn geweest, hopende den 12en dach dair nae te *Lothie* in *Vranckryck* te zyn, aldair die Coninck van *Frankryck* hem verwachte, 2 Car. gul.

Geschutlosbranding buiten de St. Janspoort bij den intogt des Keizers te *'s Hertogenbosch*.

Item betaelt mr. Boudewyn, busmeester, die vuyt bevele vanden heeren scepenen, is geweest met zeker bussen buyten St. Janspoirt, doen die Key. Ma. bynnen deser stat quam, ende die aldair afgeschoeten, betaelt 8 st.

De Keizer te *'s Hertogenbosch* feestelijk ingehaald.

Item alsoe dese stat in hueren drie leden hadde geordineert, dat men de Key. Ma. onse genedigen Heer, die den 21en Augusti vuyt *Hollant* comende, bynnen deser stat gecomen is, metten scutten enden ambachten in vollen harnasch soude innehaelen, gelyck gedaen waert, heeft men alsoe gehuert versceyde pypers ende trommeslegers, die metten voirs. scutten ende den ambachten zyn vuyt geweest, ende betaelt, tewetenen: (volgt de gedane betaling aan 8 tromslagers en 6 pijpers).

Lambert den beeldsnijder, maakt een houten mes, dat verguld wordt en in de hand gegeven aan het beeld des Keizers dat voor het Stadhuis staat.

Item betaelt Lamberden den beldtsnyder van een houte mess te maken, inde hant van dat beelt vanden Keyser, voer traethuys staende, 10 st. ende tselve te vergulden $12^{1}/_{2}$ st.

Een gedeelte van den stroom der rivier *de Aa*, van de Hekel bij St. Anthonispoort tot de Hekel achter de Hinthamerstraat bij het huis van Bloijmans, gegraven.

Item, vuyt bevelen vanden heeren scepenen, doen graven den stroom ofte graft deser stat opt hynthamereyndt, te wetene: vander *Hekelen* by St. Anthoenispoirt ende soe voirt totter *Hekelen* after Bloymans, dairvan dese stat die helfte vanden costen des voirs. gravers heeft betaelt, ende die nagebueren ofte geërfden aldair die ander helft, beloepende alsoe die porcie deser stat 47 car. gul. 7 st. ort.

Verfwaren en goud tot het beschilderen en vergulden van de Raadkamer ten Raadhuize gebruikt.

Kosten van die beschildering.

Item totter stofferinge vander raetcamer tot Joest van Oirle, cremer, zeker stoff te wetenen inden jersten 12 ℔ oekers tpont $2^{1}/_{2}$ ort. st. vz. $7^{1}/_{2}$ st., drie vierendeel pont fermeljoens bet. $7^{1}/_{2}$ st., 1 ℔ menien 1 st. ort, 3 ℔ loot witz 3 st. 3 ort., 301 veerdel goutz 't 100 16 st. maict 4 gul. $4^{1}/_{2}$ st., voer 3 ℔ lyms bet. 3 st. $1^{1}/_{2}$ ort. ende Willem den maelder voer zynen arbeyt bet. 2 gul. 15 st.

Grachten achter de nieuwe stadsvestingmuur op het Hinthamereinde opgegraven.

Item, achtervolgende den privilegien deser stat ende den bescryven aen versceyden dorpen in *Maeslant* gelegen, dairop gedaen, hebben dese navolgende dorpen, te wetenen: *Lith*, *Maren*, *Nulant*, *Berchem*, *Kessel*, *Empel*, *Hees*, *Nystelre*, *Littoyen*, *Alem*, *Berlyckem*, *Dinther*, *Hezewyc*, *Scyndel*, *Roesmalen*, *Dungen*, *Vucht* ende *Gestell* (*St. Michiels*) hueren taxe van hueren mannen, alhier opt hynthamereyndt after die nyeuwe muer gesonden, omme die graften aldair op te graven, den welcken nae ouder costuimen, men elcken voer hoeft heeft vuytgericht een kan beyers van $1^{1}/_{2}$ ort. st. ende eenen bouwelingen van eenen moerken, beloepende tvoirs. byer 8 aemen, elck aem

betaelt $37^{1}/_{2}$ st. maickt 15 car. gul. ende tvoirs. scoenbroet 2 car. gul. 13 st.

Item Joachim van Huesden, bevele hebbende byden voirs. grevers, sdaigs te wesene omme die selve aent werck te helpen ende toesicht te hebbene, die rekeningh van hueren taxe van elcken int zyne dairvan te houdene, gevaceert alsoe 18 daigen, van smorgens tot tsavonts, betaelt voer zyn moytenisse ende salaris 4 car. gul.

Joachim van Heusden, Opzigter over die graafwerken.

Item alsoe inde Meye, in tyde deser rekening, die Key. Ma. hadde doen bescryven die staiten van *Brabant*, bynnen der stat van *Antwerpen*, aldair die selve zyn Ma., overmits zyn groote affairen ende lasten, die hy den staiten te kennen hadde doen geven, vanden selven staiten begeerde, tot behoeff vanden selven Zyn. Ma. lasten te willen consenteren, zess jaeren geduerende alle jaer 200,000 car. gul. in 2en termynen sjaars te betalen, dairvan den jersten termyn wesen soude St. Janssemisse A° 1540 ende den anderen te Corssemisse dair naestvolgende ende alsoe van jaer tot jaer ende termyne tot termynen, die voirs. 6 jaeren geduerende, daarinne die twee opperste staiten der Key. Ma. hebben belieft ende consent gedraigen, mair die gedeputeerde vanden steden, overmits zy nyet gelast en waeren consent metten anderen staiten daarinne te draigen, hebben zy haer verhaell genoemen, weder te comen inder stat van *Bruesel* in Junio dair naestvolgende. Ende die voirs. gedeputeerde weder comende te *Bruesel* ende elck zynen last opdoende, hebben die van *Loeven*, *Bruesel* ende *Antwerpen* genoch consent gehadt, der Key. Ma. in zynen eyssche te believen, mair dese stat met haeren quartieren, overmits die groote armoede ende lasten, die zy ter cause van versceyden oirloigen in voerleden jaeren hebben gehadt ende gesustineert, der voers. Key. Ma. inde geheel somme nyet kunnen believen, ende omme dan, dat dese stat met hueren quartieren int voirs. consente byden voirs. 2 opperste staiten ende den voirs. drie steden van *Brabant* gedraigen, nyet en soude wordde bevangen, soemen dat beduchtende was, heeft die selve stat met huer meyerien, by hueren gedeputeerden der voirs. Key. Ma. te kennen doen geven, huere armoede ende lasten dairse inne is ende diese te draigen heeft, begerende also gracie ende quytsceldinge hen inde voirs. geheyschte penningen ende bede te willen verleenen, wair inne die voirs. gedeputeerde alle huer neresticheyt, met scerpe ende diligente vervolge dair inne gedaan, soe veele hebben gedaen ende gevoirdert, dat dese stat quytsceldinge ende gracie heeft gehadt, die helft, ende die vander meyerien het vierden deel. Ende omme hier toe te comen, heeft men vrienden ten Hoeve moeten maken met danckbaerheyden, ende alsoe ennige heeren die dese stat ende huer meyerien hier inne voirdelyck zyn geweest, met consent vanden gedeputeerden vander voirs. meyerien ten Hoeve alsdoen wesende, zeker gratuyteyten gedaen, beloepende ter sommen van 325 car. gul.

Omstandige uiteenzetting van de handelingen der staten van *Brabant* bij het toestaan der bede van 200,000 's jaars voor 6 jaren verleend en de gronden waarop de stad *'s Hertogenbosch* en hare meijerij gedeeltelijk kwijtslag van hun aandeel in die bede, van den Keizer verkregen.

Item eenen post van *Bruesel*, byden gedeputeerden deser stat die aldair gebleven waeren, nae gesonden den anderen gedeputeerden die nae huys

De gedeputeerden der stad *'s Hertogenbosch* te *Brussel* ge-

1540.

bleven, zenden de na huis gekeerde een bode na, met het berigt dat de Keizer-Hertog met toestemming der Prelaten en Edelen en de 3 andere hoofdsteden, de stad *'s Hertogenbosch* met hare meijerij om de met toestemming en het verleen der gevraagde bede bevangen had; met uitnoodiging om alle pogingen aan te wenden dat de stad niet in de indignatie des Keizers valle.

gereyst wairen, omme den weet alhier te doen, dat die Key. Ma., mits consente vander 2 opperste staiten ende den anderen hoofdsteden, dese stat met hueren quartier int voirs consente bevangen hadde, omme alle diligentie te doen, dat dese stat inde indignatie vander Key. Ma. nyet en soude vallen betaelt vuyt bevele van den Heeren Scepenen 9 car. gul.

Verzoekschrift aan den raad van *Brabant*, handelende over de approbatie en ratificatie der goederen door minderjarigen verkocht, waarbij aan den raad het daarstellen van eene instructie wordt gevraagd, waarnaar schepenen zich zullen hebben te gedragen.

Item te doen maken een supplicatie, mencionnerende vander approbatie en de ratificatie, der goeden vercoft by minder van jaeren dan 25 oft 26 jaeren oudt geweest zynde, bynnen der stat van *'s Hertogenbosch*, nader costumen ende usantien, aldair altyt onverbrekelyck onderhouden over 40, 50, 60, 70, 80 jaeren ende meer, alsoe dat nyemanden die contrarie en gedenckt, ende voer Scepenen van *'s Hertogenbosch* dair aff transpoirte ende vestinge gedaen te zyne, te wetenen: byden mannelycke geslechte van 15 jaren ende van den vrouwelycke geslechte 14 jaeren oudt wesende, ende oick mencionnerende van instructien byden raide van *Brabant* te makene van des voirs. is, omme den Scepenen voirtaen hen dairnae, op ende van tgeene des voirs. is, moigen weeten te reguleeren, gegeven M^r^. Willemen Martyns, Advocaet 29 st.

Aan de stad *'s Hertogenbosch* octrooi verleend om eene nieuwe jaarmarkt voor magere beesten des Dingsdags en des Woensdags in de goede week te houden.

Item alsoe dese stat met grooter zwaricheyt ende lange vervolge, verworven heeft brieven van octroye ende concessie tot een nyeuwe jaermerct van mageren beesten, des dynsdaigs ende woensdaigs inde goede weke voer paesschen bynnen deser stat gehouden te wordene, alsoe betaelt inden jersten voir den zegel 12 car. gul., item voir tregistreren m^r^. Joesten Facuwez gegeven 20 st. (volgen nog een aantal andere uitgaven ter zake van het verkrijg dier concessie, aan verschillende ambtenaren gedaan.

De stad *'s Hertogenbosch* schenkt een geschilderd glas in het Carthuijser-klooster te *Vught*, voor het uit de kampen van dat klooster gehaald rijshout tot den weg buiten St. Janspoort gebruikt.

Item alsoemen int maken vanden nyeuwen dyck buyten St. Janspoert veele ryss hadde gehaelt inden campen der carthueseren te *Vucht* toebehoerende, wair van die selve, soese seeghde, noch nyet ten volle vander stat betalinge gehadt en hadden, soe heeft men den selven, omme egheen clachten meer te doen, een gelais in hueren pandt gesconcken ende aldair doen setten. dairvoir betaelt 10 car. gul.

Verzoekschrift der stad *'s Hertogenbosch* om afslag der beden.

Item voer een supplicatie te hoeve bijden gedeputeerden aldair wesende, der Key. Ma. overgegeven, omme voer deser stat affslach te hebben van huer beden, tot behoeff huer reparatien, bet. 20 st.

De geheele uitgaven waren 54,759 car. gul. 19 st. 23 m^t^. 10 p^t^.
" " ontvangsten " 57,730 " " 8 " 35 " 1 "
Voordeelig slot 2970 car. gul. 9 st. 12 m^t^.

N°. 47. Rekening van St. Remeys 1540 tot St. Remeys 1541.

3de REKENING DER VIER GECOMMITTEERDEN GHIJSBRECHTS HERNICX C. S.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, accijnsen en andere middelen, als in voorgaande rekeningen.

Kapittel 8.

Ontvang gekomen van verkochte erflosrenten tegen den penning 20, om alsoo wederom te kunnen aflossen, naar gelegenheid van tijden, in gelden naar de tegenwoordige evaluatie, in munte van car. gul. tegen 20 st. den gulden sekere losrenten tegen den penning 16 in vorige jaren door de stad verkocht; en ook om daaruit te betalen, het aandeel der stad en de aan den Keizer als Hertog van Brabant toegestane bede van 200,000 voor 6 jaren jaarlijks te betalen in twee termijnen. Zoo mede het door de stad te betalen aandeel in de door de staten van Brabant, gedurende 6 jaren, toegestane som 35,000 's jaars, om daaruit te voldoen de rentenieren, renten op de Staten van Brabant hebbende.

Door de stad *'s Hertogenbosch* verkochte erflosrenten, om uit de opbrengst aftelossen losrenten in vorige jaren tegen den penning 16 verkocht en om het aandeel dier stad in de toegestane bede te kunnen betalen.

Aan 18 renteniers werden, voor een gezamentlijk bedrag van 6183 car. gul. 10 st., 309 car. gul. 3½ st. renten ten laste der stad verkocht en bezegeld.

Kapittel 9.

Ontvang van verkochte lijfrenten op één lijf tegen den penning 10, mede ter voldoening van het aandeel der stad in de bede te betalen, welke bij kapittel 8 worden vermeld.

Idem lijfrenten.

Aan 121 lijfrentenaars werden voor eene gezamentlijke som van 8849 car. gul. 10 st., 884 car. gul. 9 st. aan jaarlijksche lijfrenten ten laste der stad verzekert.

Kapittel 10.

Ontvang gekomen van alderhande saken.

Onder de gewone ontvangsten steeds in dit kapittel gebragt, komt voor:

Item ontfangen doir handen Goyarts Groitarts van Oss, Secretaris, die coste byden Hove van *Brabant* deser stat toegetaxeert aengaende den vonnisse bijder selver stadt tegens den Greve van *Megen* inden Hove van *Brabant* geobtineert, 170 car. gul.

De stad *'s Hertogenbosch* ontvangt de haar getaxeerde proces-kosten in zake het door den Graaf van *Megen* tegen die stad gevoerde en door hem verloren proces.

De geheele ontvang was 50,947 car. gul. 17 st. 8 myten.

UITGAVEN.

De renten ten laste der stad betaald, zijn in deze rekening voorop geplaatst en wederom bij namen der renteniers vermeld.

Renten ten laste der stad *'s Hertogenbosch.*

De kapittels als gewoon gebragt en geene bijzonderheden bevattende, worden onvermeld gelaten.

Kapittel 98.

Uitgaven aan penningen ter zake van de beden den Keizer als Hertog van Brabant toegestaan.

Betaling van het aandeel der stad in de toegestane bede van 200,000 car gul. 'sjaars voor zes jaren, na aftrek der voor de helft van dat aandeel toegestane gratie door den Keizer-Hertog de stad verleend.

Inden jersten hebben de staiten van *Brabant* in Junio Anno 1540, der Key. Ma. onsen genedigen Heer als Hertoige van *Brabant*, tot hulpe van zynen affairen geconsenteert een bede 6 jaeren duerende alle jaer 200,000 car. gul., sjairs der voirs. 6 jaren tot twee termynen te betalen, makende 12 termynen dairvan alhier den 2ten en 3den 12ten termyn te wetenen Corsmisse 1540 en St. Jansmisse 1541 in tyde deser rekening vervallen, beloepende 12,455 car. gul., wesende deser stat porcie, affgetoigen dair aff die gratie als die helft, deser stat byder Key. Ma. verleent, alhier is betaelt beloepende 6227 car. gul. 10 st.

Idem in de bede van 35,000 car. gul. mede voor zes jaren toegestaan.

Item hebben alsoe die voirs. staiten ter selver tyt geconsenteert, insgelycx 6 jaeren gedurende, sjaers 35,000 car. gul. tot 2en termynen als boven te betaelen, omme dairmede byden rentmren vanden demeynen van *Brabant*, elck zynen taxe, den rentieren, renten op de staiten van *Brabant* hebbende, betalinge te doen, alsoe alhier betaelt aan Jannen Bacx rentmr. den 2ten ende dorden 12ten termijn verscheenen te Corssemis 1540 ente St. Jansmis 1541, beloepende dairvan deser stat porcie 2180 car. gul. 5 st. 3 ort.

Kapittel 100.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Gezwoornen, Raadsheeren, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter staten en in andere der stads zaken en van die harer meijerij uitgezonden.

Afgevaardigden ten hove, ten staten en in andere commissiën.

De afgevaardigden en commissarissen waren:
Willem Pijnappel, Schepen.
Goijart Grotart van Oss, Secretaris.
Jan van Strijp.
Gijsbert Heijm, Schepen.
Marten de Greve, Schepen.
Mr. Jan Brock, Secretaris.

Commissie naar *'s Gravenhage*, aangaande de misbruiken, die bij het verstapelen van vee op de markt te *Dordrecht*, plaats hadden.

Item 5a Novembris zyn Willem Pynappel, Schepene, Goyart Grotart, Secretaris ende Jan van Stryp, als gedeputeerde gereyst nae *Hollant* inden *Haige* aengaende den stapel van *Dordrecht*, opte abusen die daigelicx aldair geboeren, omme metten anderen steden van *Hollant* te communiceren, opdat alsulcke abusen afgestelt ende remedicert muchten wordden gevaceert, elck 19 daigen.

Mr. Goijart Grotart van Oss aan den Prins van *Oranje* te *Breda* gezonden, om met Zijne Hoogheid te spreken over het tol- of weggeld dat te *Baerle* (*Baarle-Nassau*) naar het gevoelen van de regering

Item 18 Januarij is Goyart Grotart voirs. vuyt ordinantie van heeren scepenen, gereyst alleen te waigen nae *Breda* byden Prince van *Orangien*, omme metten selven te communiceren inder saken tusschen zynder Edelheyt ende Dircken Goyartss, Raetsheer deser stat, aengaende den tholl ofte wechgelt byden tollenaer van *Baerle*, van zeker ossen doer *Baerle* passerende, den voirs. Dircken toebehoerende, geheyscht ende daervoer gearresteert etc.

1541.

Ende oick den voirs. Prince te requireren, gerestitueert te hebbene, twee metalen slangen by dese stat zynen heer Vader seliger op *Amerzoye*, inder oirloige van *Gelre* geleent. Ende die voirs. Goyart Grotart te *Breda* comende, heeft hy hem getrasporteert, achtervolgende zynen lasten, by sommige heeren en de vrienden deser stat tot *Breda* woenende, die hem ter liefden deser stat rieden, dat hy alhier aende heeren scryven soude, omme ennige vuten raide tot *Breda* te scicken byden voirs. Prince, opdat men alsoe te beter tot audiencie comen soude, dwelk alsoe die voirs. Grotart heeft gedaan, gevaccert 9 daigen.

der stad *'s Hertogenbosch* wederregtelijk van de burgers dier stad werd gevorderd; en om aan Z. H. teruggave te verzoeken van twee metalen slangen wijlen Zijner Hoogheids vader, voor het kasteel van *Ammerzoden* geleend.

Item, achtervolgende den scryven des voirs. Grotarts, zyn Ghysbert Heym ende M^r^. Marten die Greve scepenen, nae gereyst by ordinancie vanden raide, tot *Breda* byden Prince van *Orangien* voirs. om saken boven geruert, elck 6 daigen.

Commissie uit de regering in voors. zaken aan den Prins van *Oranje* gezonden.

Item, alsoe dese sake van den tholl ofte wechgelt van *Baerle*, soe wel aengaet den ingesetenen deser meyerien, die deselve baen passeren als deser stat, heeft de selve stat sommighe steden ende vryheyden der voirs. meyerien, den 28^en^ Merte Anno 1540 voer paesschen, doen bescryven omme huer gedeputeerden alhier gelast te scicken, ende die sake tegens den voirs. Prince oft zynen tollenaeren, tot gemeynen coste te vervolghen, soe syn alhier gecompareert ende gescict te wetene: vuter stat van *Helmont* Frans Poerter ende m^r^. Jan van den Berghe, vuyter vryheyt van *St. Oeden Roede* Mathys van Stryp ende Jan van Heessel, vuyter vryheyt van *Oirschot* Jan van Wyck ende Evert Janssen, vuyter vryheyt van *Oisterwyck* Jan Roelofss ende Jan Doremans ende vuyter vreyheyt van *Waelwyck* Joest die Witte ende Peter Ariaenss, die welcke alhier opten raethuis comparerende, is hen dese sake byden heeren scepenen geoepent ende raet dairop gehouden off men dese sake tot gemeynen costen soude vervolgen ofte nyet, welcke gedeputeerde haer verhael daerop genoemen hebben tot sdonredaigs nae paesschen omme voirderen raet hier op metten platten lande ende den gheenen diese alhier gesonden hadden, te neemen, gelyck se deeden. Ende zyn alsoe wederomme gecomen ten voirs. donredach na paesschen brengende tconsent, dat men deze sake omme redenen voirs., tot gemeynen koste soude vervolghen. Ende hebben alsoe die selve gedeputeerde in elcke reyse gevaceert 3 daigen.

Oproeping van gedeputeerden uit steden en vrijheden in de meijerij, die, ter zake van het wederregtelijk heffen van tol- of wegeld te *Baarle-Nassau* benadeeld werden, om met de stad overeen te komen, ten einde hier aangaande voor gemeene rekening tegen den Prins van Oranje of Z. H. tollenaar te procederen.

Item syn den 3^en^ Meye M^r^. Marten die Greve, Scpenenen ende M^r^. Jan Brock, Secretaris, by ordinantie vanden raide gereyst nae *Bruessel*, omme met Ghysberden Heym, Scepen tot *Bruesel* wesende ende metten gedeputeerden der steden van *Antwerpen*, *Gorichem*, *Amsterdam*, *Delft*, *Rotterdam*, *Utrecht*, etc., helpen solliciteren dexpeditie vander zake vanden stapele, tegens die van *Dordrecht;* ende oick raet ende advys te neemen van geleerde pracktizynen aengaende der saken van den tholl ofte wechgelt van *Baerle*, oft ennich mindelycke accoerdt metten voirs. Prince van *Orangien*, alsdoen tot *Bruesel* wesende, vander saken voirs. te moigen vindene, gevaceert elck 14 daigen.

Commissie naar *Brussel*, om met de gedeputeerden uit de Hollandsche steden, te procederen in zake der misbruiken bij het verstapelen van vee te *Dordrecht*.

Idem om raad in te winnen van geleerden, aangaande de mogelijkheid tot het sluiten van een accoord met den Prins van *Oranje*, in de kwestie van den tol te *Baar-le-Nassau*

Idem zyn den 9^en^ July, ter ordinantie vanden raide m^r^. Marten die Greve

Commissie naar

1541. *Brussel* in zake der handelingen van de Warantmeester van *Brabant* tegen de vrijheden en privilegiën.

ende Mr. Jan Broeck voirs. gereyst nae *Bruessel*, omme te solliciteren ende bewaeren die saken naebescreven als te wetenen: die dachvairt ter selver tyt bescreven, dienende omme te beletten die groote nyeuwicheyt ende abusen van den warantmeester voirts gesteld, omme die ingesetenen vanden lande te travelleren, ende die steden van hueren vryheyden te priveren.

Conclusiën in zake van den tol te *Baarle-Nassau*. Provisie tegen de groote misbruiken in het heffen van den houtschat.

Item die conclusie vander voirs. stat te volbrengen, aengaende den tholl of wechgelt van *Baerle* voirs. Ende voirts omme provisie te werven tegens die groote abusen ende nyeuwicheyden by Jannen Beertkens, als pechter van den hautscatte gecommitteert (gevaceert tot 3 Augustus).

Commissie aan den Prins van *Oranje* te *Dordrecht*, om met hem persoonlijk te spreken over de zaak der tollen te *Baarle-Nassau*.

Item 27 Augusti zyn Willem Pynappel, Scepenen ende Goyart Grotart, Secretaris, ten bevele deser stat gereyst tor *Dordrecht* byden Prince van *Orangien*, omme met hem inder saken der tholls ofte wechgelts van *Baerle* te spreken, ende antwoirdt te onfangen by deser stat aanden selven Prince gescreven, welcke antwoirdt zy gedeputeerde gescriftelyk mede brochten, gevaceert elck 4 daigen.

Kapittel 101.

Uitgaven voor bodenloon aan boden, zoo te voet als te paard uitgezonden.

Boden in verschillende zaken.

Behalve de boden als gewoon, aan onderscheidene gedeputeerden en gecommitteerden ten hove ter staten-vergadering en in andere commissien uitgezonden, oproepingen van gedeputeerden uit de meyery en andere gewone zaken, worden in dit kapittel de volgende noten gevonden.

Brief aan zekeren Raphael te *Breda*, aangaande den ongewonen tol te *Baarle-Nassau*, van ossen gevorderd.

Item Herman int molenvelt byden heeren scepenen twee mael gesonden tot *Breda*, met brieven deser stat aen eenen genoempt Raphael vuyt saken van zekeren ongewoendelycken tholl tot *Baerle*, vanden ossen toebehoerende Dircken Goyartss onsen mede Raitsman, geheyscht, ende bracht weder bescreven antwoirdt.

Uitnoodiging van aanzienlijke heeren uit de omstreken om te *'s Hertogenbosch* met de regering *verloren* maandag te komen houden.

Item 12 January Jannen van Herentals met twee besloeten brieven, den eenen aanden Heer van *Boextel* ende den anderen aenden Heer van *Loen*, omme die selve te noeden, te comen byden heeren scepenen ende raetsheeren deser stat opten geswoeren (verloren) maandag, alsdoen naestcomende opte gaffel.

Idem.

Item Franss van Eyndhouts alsoe gesonden met eenen besloeten brieff aenden commandeur tot *Gemart* voirts tot *Ricxtel* aenden Heer van *Ricxtel* ende tot *Doerne* aenden Heer van *Doerne*, om alhier byden Heeren te comen maendaige.

Brief aan Jonker Turck, over de vereeniging van krijgsknechten in *Gelderland*.

Item 21 Merte, Frans van Eyndhouts, met brieven tot *Hemart* aen joncker Lubbert Turck gesonden, vuyt saken vander vergaderinge vanden knechten inden lande van *Gelre* liggende.

Vonnis tusschen *Dordrecht* en onderscheidene Hollandsche steden aangaande den stapel van vee.

Item ten selven daige (17 Juny) Franss van Eyndhouts met brieven gesonden aende stat van *Gorichem*, omme te hebben copie vanden vonnisse tusschen die van *Dordrecht* ende versceyden steden van *Hollant* met hueren adherenten, aengaende den stapel gewesen, ende brocht met hem die selve copie.

Item 20 Juny, Dirck Fonck gesonden met brieven tot *Vlijmen*, *Druenen* ende *Waelwyck* aen zeker ingeseten aldair, omme alhier te comen der waerheyt getuigenisse te geven, van sgeens des men aen hen gedraigen soude inder saken tusschen dese stat ende den *Prince van Orangien*, aengaende den tholl van *Baerle*.

1541. Getuigenverhoor te *'s Hertogenbosch* in zake van den tol te *Baarle-Nassau*.

Den 27 Juny werden te *Tilburg*, te *Haren* en te *Vucht* nog andere personen gedaagd om getuigenis in voirs. zaak te geven.

Kapittel 102.

Uitgaven voor schenkingen van wijnen en gelagen.

Daaronder komen schenkingen voor aan:

Den Graaf van Overeemde, getrouwd hebbende 's Keizers nicht (7 Nov.).

Schenkingen van wijnen en gelagen aan voorname heeren.

Den Raad van *Gorinchem*.

Den Graaf van Hoorn en zijne gemalin.

Den Suffragaan des Heeren van *Luik*.

Den Graaf van *Bueren*.

Item byden heeren scepenen genoyt opte gaffel Mr. Andriesse Zeberti, doctor, onssen medebourger langen jaeren buyten lants gestudeert hebbende, den selven aldair gefestiveert ende tgelaigh gesconcken, beloepende 3 car. 10 st.

Doctor Andries Zebertie eene maaltijd gegeven.

Kapittel 107.

Uitgaven aan sand en kalk, gebakken en namensche steen tot bouwing en reparatie van stads vestingwerken en voor het nieuw ontworpen bolwerk voor de Orthenpoort.

Nieuw ontworpen bolwerk voor de Orthenpoort.

In dit en de volgende artikelen worden betalingen aangetroffen zoo aan materialen als werkloonen ter zake voirs. aangekocht en betaald.

Kapittel 113.

Uitgaven aan werklieden.

Na paesschen 1541.

Item heeft men vuyt bevele der heeren scepenen, int beginselen der maent Septembris, beginnen opte graven den *busscher sloet*, omme die torffpleyten daerdoer gevuegelyc te moigen varen. Ende hebben dair aen gegraven te wetenen: enz. Met 18 arbeiders werd aan dit werk begonnen en daar aan geduurende vier weken gewerkt.

Opgraving van den *Bossche sloot* om dien voor turfschuiten bevaarbaar te maken.

Item heeft die rentmr. des Heeren van *Loen*, vuyt bevele van den heeren scepenen, omme die selve gracht op te graven, gehuert 12 grevers die elck 4 daigen hebben gegraven.

Medewerking van den Heer van *Loon-opzand* tot die bevaarbaarmaking.

Kapittel 115.

Uitgaven aan alderhande zaken.

Behalve de gewone uitgaven in dit kapittel steeds gebragt, worden daarin nog de volgende aangetroffen.

1541.

Keizer Karel V, ten huize van Jonker Hendrik van Deventer te 's Hertogenbosch gehuisvest.

Item als de Key. Ma. bynnen deser stat, voer bamisse lestleden, ten huyse Henricx van Deventer gelogeert is geweest, alsdoen betaelt eenen tymmerman vander coekene (keuken) voer zyn Ma. te maken met almeer wercken aldair, bet. 28 st, noch den screynmeker van een groot veltbedde vuyt een te slaen ende weder in een te setten bet. 10 st.

Betaling aan Jan van den Wijngart, Ridder, voor zijne afgenomen erf tot het maken van eenen weg langs de vestingmuur achter den papenhulst.

Item, alsoe heer Jan vanden Wygart, Ridder, op dese stat eysschende is geweest, voldaen te zyn van alsulcke affgenoemen erve after zyn erve liggende, als by deser stat ofte huer gecommitteerden, inden name der selver stat, int maken vanden wech lancx der stat mueren after den papenhuls, soe die selve heer Jan vanden Wygart sustineerde, affgenoemen is geweest. Soe is by dedinge vanden heeren scepenen, omme voirder costen te scouwen, vuytgesproken, dat dese stat vanden erve des voirs. heeren Jan vanden Wygart ende soelanghe zyn erve aldair reyct, sall hebben vander stat muer totten erve, hy voirts behelt, 22 hamer voet inder breyde ende taelve tot eene wech ofte anderssins moigen gebruycken ende is den selven heeren Jan vanden Wygart dairvoer toegevoeght ende alhier betaelt 150 car. gul.

Het wapen van den Graaf van Bueren in de schijf op de gaffel geschilderd.

Item betaelt den soen van Vlam, den maelder, vander wapenen metten gulden vlies des Heeren van *Bueren* opter gaffelen inde scyff te setten 6 st.

Twee metalen slangen door de stad 's Hertogenbosch, wijlen den Graaf van Nassau geleend, om daarmede in den laatsten Gelderschen oorlog het kasteel van Ammerzoden te verdedigen, te Breda teruggehaald, waarheen die stukken geschut met meer andere, wijlen den Graaf toebehoorende, van Ammerzoden gevoerd waren.

Item betaelt Evert inden noetboem, van dat hy met zynen waigen is geweest tot *Breda*, aldair haelende twee metalen slangen, die de Greve van *Nassouwe* seliger memorien deser stat inden lesten oirloige van *Gelre* hadde affgeleent, omme tot *Amerzoye* opt huys, tot bewaringe vanden selven huyse te wesene, ende soe die selve Greve vanden huysse gescheyden was, waeren die selve twee slange met meer ander gescut den voirs. Greve toebehoerende, gevuert tot *Breda*, ende welcke twee halff slange nae veele sollicitatien, met middele van heeren Jan vanden Wygart, Ridder, aande Prince van *Orangiën* gedaen, heeft die selve Prince die wederomme laeten volgen.

Brieven, waarbij Keizer Karel V den Hertog van Kleef ende Geldersche steden voor den Rijksdag te Reijnsburg oproept om aldaar te aanhooren de oprtgte titelen en het onteгensprekelijk regt dat de Keizer op het hertogdom Gelder en het graafschap Zutphen had; waardoor de wederregtelijke inbezitneming van die landschappen bij Hertog Willem van Kleef zouden worden bewezen.

Item 15 February, vuyt bevelen vanden heeren scepenen eenen bode, by onse genedige vrouwe die Coninginne. aen dese stat gesonden, met twee copien vanden brieven byde Key. Ma., den eene aenden Hertoigh van *Cleve*, ende den anderen aende steden slants van *Gelre* gescreven, omme te compareren opten ryexdach bynnen *Reynsborch* geordineert, ende aldair te aenhoeren die oprechte titelen ende onstraffelyck recht, dwelck die Key. Ma. totten Hertoighdom van *Gelre* ende Greeffscap van *Zutphen* hebbende is, ende die onduechdelyck aenverdinge ende occupatien by Hertoighe Willemen van Cleeff, dairinne tot versmadenisse der Key. Ma. ende zynre hoicheyt, met gesochte ende versierde tytelen dair inne gedaen etc., gelyck die selve brieven breeder ende scerper, dat vermelden, gescenct den selven boede 3 car. gul.

Afschriften dier brieven door de stad 's Hertogenbosch, alom op de grenzen, aan steden en vlekken in Gelderland gezonden omde Gelderschen van

Item diversche clercken, van die voirs. copien ende brieven te copieren, ende die tot diversche plecken opte frontieren slants van *Gelre* te scicken, omme een yegelyck oepenbaerlyck te zyn vander onrechtvairdige aenverdinge slants van *Gelre* byden Hertoige van *Cleve* gedaen, gelyck onse genediger

vrouwe den voirs. scepenen, dat alsoe te doen, geordineert ende bevolen hadde, bet. voer die copiën 32 st.

dat onregt te verwittigen.

Item Jannen van Turnhout, prenter, van dat hy vuyt bevele vanden heeren scepenen, die nyeuwe jaermerct by deser stat ten Hoeve geimpetreerd, vanden maegeren beesten, heeft geprent omme buyten te seynden, dairmede verkundicht soude wordden den dach alsmense alhier houden soude, betaelt voer 150 stucken 18 st.

De bekendmakingen der nieuwe jaarmarkt voor magere beesten te *'s Hertogenbosch* te houden, doordenboekdrukker Jan van Turnhout te *'s Hertogenbosch* gedrukt.

Item voer een quay yseren buss met drie loepen, die genegelt is aenden staeck, dair die misdadighe aengebrant is, bet. 10 st.

Eenen misdadiger verbrandt.

Item betaelt Keyser den metser, van dat hy vuyt bevele vanden gecommitteerden, by eenen schilder heeft doen bewerpen tpatroen vanden bolwerck, dwelk men voer die Orthenpoerte maken soude, welck patroen wel driemael verandert is geweest, 2 Phs. gul.

Ontwerp tot het maken van een bolwerk voor de Orthenpoort.

Item gegeven eenen geselle van *Namen*, van eenen patroen te bewerpen van eenen bolwerck voer dorthenpoert, 20 st.

Een tweede ontwerp door een gezel uit *Namen*, vervaardigd

Item ter ordinancie vanden drie leden deser stat betaelt ende vutgericht Marco vander Hulst ende Andries Bouwens, als dekenen der ghilde vanden Rethorikers bynnen deser stat, tot hulpe van huer reysen ende costen diese doen soude, opt landjuweel te *Diest* geordineert, 60 car. gul.

Toelage aan de Kamer van Rhetorica tot ondersteuning in de reiskosten naar *Diest*, in welke stad een landjuweel gehouden werd.

Item voer een maintenue ten Hoeve geïmpreteert tegen den Prince van *Orangien*, den tholl van *Baerle* aengaende, bet. 32 st.

Maintenue tegen den Prins van Oranje in zake der tol te *Baarle-Nassau*.

De geheele uitgaven waren 50,520 car. gul. 3 st. 11 m^{t}. 1 q^{r}. 10 p^{t}.
〃 〃 ontvang was 50,947 〃 〃 17 〃 1 myte.
Voordeelig saldo 427 car. gul. 13 st. 37 m^{t}. 3 q^{rt}.

N°. 48. **Rekening van St. Remeys 1541 tot St. Remeys 1542.**

1ste REKENING DER 7de VIER GECOMMITTEERDEN GHYSBRECHTS HERINCX, WOUTERS VAN LITH, CHRISTOFFELS KEMP ENDE JANS VERBOERT.

ONTVANG.

Geld en geldswaarde, accijnsen en andere stads-middelen, als in voorgaande rekeningen.

Kapittel 8.

Ontvang van verkochte erflosrenten tegen den penning 20, om uit de opbrengst te lossen, erflosrenten door de stad in vorige jaren „tegen ligtere prysen vercoft" ende dair mede te vervallen ende te betalen deser stat quote inde portie van de 200,000 car. gul. inde Hertoglijke beden.

Aan 7 renteniers werden gezamentlijk 176 car. gul. 7 st. renten ten laste der stad verkocht voor eene som van 3527 car. gul.

Erflosrenten der laste der stad *'s Hertogenbosch* verkocht, om daarmede renten in vorige jaren tegen minder voordeelige renten verkocht om de bede te betalen.

1541.
—
1542.

Kapittel 9.

Idem lijfrenten.

Ontvang van verkochte lijfrenten op een lijf tegen den penning 10, met het doel als bij kapittel 8.

Aan 23 lijfrenteniers werden gezamentlijk 172 car. gul. lijfrenten verzekert voor eene som van 1720 car. gul.

Kapittel 10.

Item om met de daarvan komende gelden een nieuw vestingwerk voor de Orthenpoort te maken.

Ontvang van verkochte lijfrenten tegen den penning 9, om uit de penning daarvan komende te betalen het daarstellen van het ontworpen nieuwe vestingwerk voor de Orthenpoort.

Aan 171 lijfrenteniers werdt almede een gezamenlijk bedrag van 1294 car. gul. 3 st. renten verzekert, voor eene som van 11,647 car. gul. 7 st.

Kapittel 11.

Opgraving van een gedeelte der vestinggrachten van *'s Hertogenbosch.*

Ontvang van alderhande saken.

Item, achtervolgende het privilegium deser stadt verleent, heeft men ten tyde deser rekeninge, met brieven der selver stadt bescreven, die steden, vryheyden ende dorpen binnen deser meyereyen gelegen, omme die graften deser stadt, ende besunder aande wever plaets, after den molenstege ende massereels, buiten deser stadt mueren, die graften aldair opgegraven, ende die eerde dair vuyt gecomen opgeschoten hebben tot sterckenisse der selver stadt, alsoe hieraf ontfangen vanden navolgende steden, vriheden ende dorpen, obedierende die brieven ende mandaten deser stadt, aen hen gecomen ende gesonden; aen handen der gecommitteerde deser stat ende rekeninge voer elcken grever twee blancken, wairmede die selve gecommitteerden andere grevers in huer plaetsen hebben gehuert, te wetenen in den jersten ontfangen van die van *Hezewyck* 20 st. enz.

De geheele ontvang was 52,296 car. gul. 17 st. 7 m[t]. 3 q[rte].

UITGAVEN.

De uitgaven als gewoon gebragt, die geen bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

De betalingen van erflosrenten en lijfrenten worden in de uitgaven voorop gesteld, zonder dat bij de oude lijfrenten, de eigenaars bij naam genoemd worden.

In de kapittels 2 en 3 komen de lijfrenteniers voor, ter wier lijven in 1540 en 1541 lijfrenten werden verzekert.

De stad betaalde in dit dienstjaar:

Aan erflosrenten	10,481 car.	gul.	7 st.	16 m[t].	
„ lijfrenten	21,043 „	„	17 „	8 „	

Kapittel 12.

Uitgaven aan heeren Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter staten en in andere stads zaken en van die harer meijerij uitgezonden.

Afgevaardigden ten Hove der staten en in andere commissien.

De afgevaardigden en gecommitteerden waren:

Goijart Grotart van Oss, secretaris van *'s Hertogenbosch.*
Walraven van Erp, schepen —
Willem van Oss, gezwooren —
Mr. Gosewinus van der Stegen, schepen —
Henderik van Deventer —
Gijsbert Heijm, gezwooren —

In dit kapittel komt onder anderen voor:

Dagvaard der staten van *Brabant* en van alle de staten der Keizerlijke Nederlanden te *Brussel.*

Item 14 January is Goyart Grotart voirs., vuyt bevele deser stad gereyst tot *Bruesel*, opter dachvairt aldaar bescreven, omme te aenhoeren sgeens des van wegen der Key. Ma., den staten geproponeert soude wordden. Soe zyn aldair twee propositien gedaen, die een den staeten van *Brabant* int particulier, ende dandere den gemeyn staten van allen den landen van herwairts over, als vanden knechten aen te neemen, elcken gevende sjaers eenen car. gul. ofte min, ende in tyde van oirloige soldye hebbende als anderen; ende daerenboven dairnae alnoch ten staiten van *Brabant* voirs. int particulier een peticie gedaen, inhoudende, vanden lande van *Brabant* terstont opgebracht te worddene 120,000 car. gul., gevaceert 18 daigen.

Voorstel aan de Staten-Generaal, tot onderhoud van aan te nemen krijgsvolk.

Petitie aan de staten van *Brabant*, tot het opbrengen eener som van 120,000 car. gul.

Vervolg van den dagvaarder der staten van *Brabant.*

Item 13 February, zyn Walrave van Erpe scepen, Willem van Oss gezwoeren ende Goyart Grotart voirs. als gedeputeerde gereyst tot *Bruesell* opte dachvairt aldair bescreven, omme te antwoordene opte voirs. peticie gedaen, wairinne die van *Bruesel* ende *Antwerpen* last hadden te accorderen inde peticie van 120,000 car. gul. ende die van *Loven* noch dese stat gedeputeerde egeenen last hebbende, zyn weder omme nae huys gereyst, omme van sgeens des voirs. is deser stat rappoirt te doen, gevaceert 25 daigen.

Nader vervolg.

Item 20a Marcy zyn die voirs. Walraven van Erpe, Willem van Oss ende Goyart Grotart weder omme gereyst nae *Bruesel*, vuyt bevele vanden voirs. Hove, omme rappoirt te doen ende antwoirt te brengen van sgeens des alhier byder stat met huer meyeryen opten voirs. eysch ten Hoeve gedaen, gesloeten ende geaccordeert was, ende soe dese stat met huer meyerien, overmits huer groete lasten diese te draigen heeft, der Co. Ma. inden name der Key. Ma. inde voirs. peticien nyet en hebben kunnen believen, welcke lasten, den voirs. gedeputeerden bevoelen was, der voirs. Co. Ma. guetelyck te kennen te geven, gelyck zy gedaen hadden. Ende soe die selve Co. Ma. metter antwoirt ende affslaen van huer peticien nyet te vreeden en was, heeft den selven gedeputeerde bevele gegeven, omme weder nae huys te reysen en de nader antwoirdt op huer voirs peticien te brengen, gevaceert 17 daigen.

De petitie toegestaan, na dat een voorstel van Prelaten en Edelen, om in plaats van de gevraagde 120,000, gedurende drie maanden toe te staan belastingen op de bieren en de wijnen, was afgeslagen.

Item opten 15en Aprilis nae paesschen anno 1542, die voirs. Walraven van Erpe, Willem van Oss en de Goyart Grotart, weder omme gereyst, vuyt bescryven vander Co. Ma., tot *Bruesel*, omme nairder antwoirdt te geven opte voirs. peticie vanden 120,000 car. gul. by haer Ma. gelyck hiervoer geruert staet, gedaen, waar inne veele zwaricheyden vielen, mits dien die twee oppersten staiten, inde plaetse vanden 120,000 gulden hadden geconsenteert 3 maenden lanck duerende te ontfangen, soe wel by den geestelyken staet als by den weerlycken staet, op elck aem byers 2 st. ende op elck aem wyns ende dranex 25 st., wair inne die steden metten voirs. 2 opperste staiten nyet en accordeerden, mair die van *Bruessel* ende *Antwerpen* hebben geconsenteert inde geheyschte bede vanden 120,000 gulden, wair inne die van *Loven* egeenen last en hadden te consenteren, ende die 2 opperste staiten, der instantie der Coninegìnnen huer opinie veranderde, consenterende met die van *Bruesel* ende *Antwerpen* inde voirs. somme van 120,000 gul. ter stont opgebracht te worddene, na dien ennige van des Key. Ma. landen souden zyn ofte wordden overvallen, ende die te vyndene by al sulcke middelen, als die staiten met malcanderen accorderen souden, ende deser stat gedeputeerde consent hadde daerinne te consenteren, omme die opgebragt te worddene, nadien tlant van *Brabant* in openbaere oirloige gecomen soude zyn ende nyet eer, wair inne die van *Loven* nae veele vertrecx en de zwaricheyden die dair inne vielen ten lesten hen hebben geconfirmeert in de voirs. peticie van den 120,000 gulden, achtervolgende der acten dair van gepasseert, gevaceert 28 daigen.

Nader dagvaard tot vinding en opbrenging der toegestane 120,000 car. gul. Prelaten en Edelen, de steden *Brussel*, *Antwerpen* en *Leuven* besluiten tot de beedsgewijze heffing, *'s Hertogenbosch* dat weigerende werd bevangen.

Item den 17 July, Goyart Grotart voirs. weder gereyst ende zyn hem den 2en July gevolght mr. Goessen van der Stegen scepenen ende Willem van Oss, tot *Bruesel* opter dachvairt, omme te aenhoeren die middelen van den twee opperste staiten ende die drie hoofsteden slants van *Brabant*, hoe men die 120,000 car. gul. in meye lestleden geconsenteert, vynden soude ter minster quetsinge, etc.; wairinne die twee opperste staiten huer opinie veranderde metten twee steden, te weten, *Bruesel* ende *Antwerpen* hebben geconsenteert, datmen die penningen vynden soude bedts gewyze naider ouder manieren, dairinne die van *Loven* sich hebben geconfirmeert, ende die gedeputeerde deser stat, egeenen last hebbende dan by impositie op wyn, dranck en de byer. Is dese stad, metten twee opperste staiten ende den drie steden voirs. byden Hove dairinne vervangen geweest, nae vutweysen der acten, etc. Is alnoch op te selve dachvaart, den voirs. lande van *Brabant* een propositie gedaen als van 150,000 car. gul., die de 2 opperste staiten hebben geconsenteert op wynen, drancken, buyten bieren ende verscey den comanscappen, gevaceert 32 daigen.

Nieuw voorstel tot het toestaan eener som van 150,000 car. gul. waarin Prelaten, Edelen toestemmen te heffen bij belastingen op wijnen, dranken en buitenlandsche bieren.

Item op ten 21 Augusti als gedeputeerde nae *Bruesel* gereyst mr. Goessen vander Stegen, Henrick van Deventer scepenen, Willem van Oss, Ghysbert Heym gezwoeren ende Goyart Grotart voirs., opte dachvairt aldair van wegen de Key. Ma. bescreven, omme byden gedeputeerden van den vier

Dagvaard te *Brussel*, om bij de gedeputeerde der vier hoofdsteden een besluit te doen nemen op het voorstel tot het toestaan van

hooff steden van *Brabant*, te verclairen huer lasten opte opinie vanden inposten vanden wynen, byer ende alrehande comanscappen, omme dair mede optebrengen alsulcke 150,000 car. gul. byder Coninginne opten 7 July lestleden, vanden lande van *Brabant* geheyscht, ende hebben die twee opperste staiten te *Gemblours* inde somme van 150,000 car. gul. geconsenteert, opten ontfanck der imposten, opgehaven te wordden 3 maent ende nyet langer duerende etc. Ende die steden, te weten *Loven* ende dese stat, in sommige accorderende metten twee staiten ende in sommige van dien huer opinie veranderende, ende die van *Bruesel*, affslaende dimposten van wijn ende bier, mair te vyndene op versceyde comanschappen, ende die van *Antwerpen* affslaende alle imposten, mair gelast wairen bedts geweyze dair inne te consenteren. Ende want die steden nyet conforme en waeren, is hen geaccordeert elck nae huys te trecken, ende wederomme te comen den 18 Septembris, omme alsdan nairder te accorderen, ende indien zy nyet en accordeerden, dat alsdan die Conincginne die difformiteyt soude interpreteren, gevaccert 26 daigen.

1542. 150,000 te vinden bij inposten op bieren, wijnen en alderhande koopmanschappen. Verschil van gevoelen der drie staten in het opbrengen der som.

Item, is Jan Hoze byden heeren scepenen gescict tot 2 reysen nae *Utrecht* aenden busgieter, omme achter volgende zeker concepten, die alhier metten selven busgieter geconcipieert waeren, van zeker stucken van attilrye voer deser stat te gieten ende te leveren, aldair voirts metten selven te accorderen, gevaceert 9 daigen.

Geschut voor *'s Hertogenbosch* te *Utrecht* besteld.

Kapittel 13.

Uitgaven voor bodenloon, aan boden zoo te voet als te paard, uitgezonden.

Behalve de uitzendingen van boden aan gedeputeerden ten Hove, ter staten en in andere commissien, aan de vier kwartieren om hunne gedeputeerden naar deze stad te zenden en in andere gewone zaken, komt onder meer ander nog het volgende voor.

Boden in verschillende zaken.

Item 13 Octobris, Herman int molenvelt met besloeten brieven gesonden aenden scouthet van Maeslant omme processie te gaen ende te bidden voer de Key. Ma. ende den kersten Princen, tegens den Turck met groeter macht in *Hongerijen* wesende.

Gelijke brieven werden aan de drie andere kwartieren afgezonden.

Brieven aan de kwartier Schouten om processie te houden en God te bidden tot voorspoed der wapens van den Keizer en de christen Prinsen tegen de Turken, die met groote magt in *Hongarijen* waren gevallen.

Item 25 Octobris Peter van Vechel, met oepenen placaten in den quartier van *Kemplant* ende *Oisterwyck*, omme haere dreyboemen, landweeren ende andere forteressen in wan werck liggende, op te maken ende te repareren.

Plakaten in de kwartieren van *Kempenland* en *Oisterwijk* om hunne verdedigingswerken te herstellen.

Item 5ª Juny Peter van Vechel geweest in den lande van *Gelre*, omme te vernemen vander vergaderinge der ruyteren ende knechten, die aldair in groeten getalle by een vergaderden, van hueren opset en wair zy thooft heenen hadden.

Een spion in *Gelderland* gezonden, om naar het plan van den vijand te vernemen.

Op den 8 Junij zond de stad boden uit naar de vier kwartieren der meijerij, met brieven houdende last om allerwegen de draaiboomen en forteressen op te maken.

Last aan de vier kwartieren om hunne verdedigingswerken op te maken.

1542.

Een spion in *Gelderand* en in het overSticht van *Utrecht* gezonden om te vernemen wat men voor heeft met het aannemen van krijgsvolk.

Item 10 Juny eenen persoen int heymontlyck te peerden gesonden inden lande van *Gelre*, en de voirts. int *Oversticht* van *Utrecht*, om te verneemen naiden hoep vanden knechten, diemen seegde, dat aldair aengenomen wordden, nyet wetende nochtans in wyens name, ende brocht datse gescict waerden nae *Nartshar* by *Lingen*, vutgeweest 6 daigen.

Een spion naar *Nijmegen*, *Arnhem* *Kleef*, enz. om te vernemen of de vijand een leger bijeen trok en wat hij daarmede n den zin had.

Een boden werd, almede op den 10 Junij gezonden naar *Nijmegen* en *Arnhem*, en voorts in het land van *Kleef*, naar *Goch*, *Emmerick*, *Rees*, *Elten*, enz. om te vernemen of aldaar den vijand een leger bij een trok, en wat hij daarmede in den zin had.

Een bode aan de Koningin regentes met brieven, houdende mededeeling van dat bijeen trekken.

Item 11 Juny, Jan van Herenthals met brieven gesonden aen onse genediger vrouwe, ter cause vander vergaderingen die inden lande van *Gelre* gemaict waert, ende brocht wederomme antwoirdt.

De bende van den Prins van *Oranje* binnen *'s Hertogenbosch* tot verdediging van de meijerij.

Item 19 Juny Jan van Herenthals, met eenen placaet gesonden inde vier quartieren deser meyerien, omme den selven den weete te doen, als vanden stuver die de bende vanden Prince van *Orangien*, soe die selve bynnen dese stat soude comen logieren ende liggen, in deffensie van desen quartieren, des nachts op elck peert eysschende was.

Monstering der gewapende landlieden in de peel.

Item ten selven daige, Peter van Vechell gesonden byden heeren scepenen inden peel aan Henricken van Eyndhouts raedsheer, die huyslieden aldair te monsteren.

Een spion in *Gelderland* en in het land van *Munster* om te vernemen naar het plan des vijands.

Item 23 Juny, Jan van Herenthals byden heeren scepenen gesonden inden lande van *Gelre*, voirts int *Oversticht* ende voirts nae *Aldezee* byden sticht van *Munster*, omme te vernemen naiden hoep van den knechten die aldair vergaderden ende laigen in versceyden hoopen, omme te weeten van hueren opset.

Een spion in *Gelderland* om nadere inlichtingen.

De vijand trekt uit het land van *Kessel* over den Rijn en voegt zich bij het groote leger.

Bende van den Heer van Well omtrent *Viersen*.

Item 24 Juny, Peter van Vechel byden heeren scepenen gesonden inden lande van *Gelre*, als tot *Venle*, *Remunde* ende voirts tot *Kempen* ende dair omtrent, omme te verneemen naiden hoep vanden knechten, ende brocht, dat den jersten hoep die gelegen hadde inden lande van *Kessel*, vertoigen was over den Ryn naiden grooten hoep, ende dat den hoep vanden heer van Wel, nu vergaderde was omtrent sterck 800, liggende omtrent *Viersen*.

Brief van den Baljuw van *Brabant* aan den Prins van *Oranje* te *Utrecht*.

Item ten selven daige, (3ª July) Herman int molenvelt, met brieven des Bailjuws van *Brabant*, alhier wesende, gesonden tot *Utrecht* aen den Prince van *Orangien*.

Een spion uitgezonden om te vernemen naar het plan van het vijandelijk leger in het land van *Munster* gelegerd.

Item ten selven daige, Peter van Vechel byden heeren scepenen gesonden tot *Wesel*, ende voirts inden lande van *Cleve*, omme te vernemen naiden hoep van den knechten int sticht van *Munster* ende dair omtrent liggende, ende van hueren opset.

Een bode naar den *Maaskant*, om te vernemen of aldaar eenig vijandelijk volk was.

Item 4ª July, Hensken van Empel gesonden by den heeren aen den maeskant, voirts tot *Megen* ende voirts tot *Ravesteyn*, omme te wetene off dair eenich volck van wapenen weer ende brocht negativa.

Brieven aan *Hel-*

Item 5ª July, Jan van Eyndhouts met brieven gesonden tot *Helmont*,

Beeck, *Rycxtel*, *Meyerle* ende *Styphout*, *Lieshout*, omme hen den weete te doen, dat se hen vuegen souden onder den heer van *Helmont* als hueren Capeteyn.

mond, Beek en andere dorpen om zich met hunne weerbare manschappen te voegen onder den Heer van *Helmond* als hunnen Kapitein.

Item 8 July, Joest Dircxs met brieven gesonden tot *Liessel*, aende knechten opt tblockhuys liggende, omme tgetall ende namen vanden selven knechten te hebbene, ende alhier aenden Bailjuwe over te brengen.

Brief aan *Liessel* om opgave der bezetting van het blokhuis.

Item (14 July) Peter van Vechel gesonden tot *Venle*, omme te vernemen naiden hoepe vanden knechten omtrent *Stralen* ende diene contreye liggende, ende brocht datse omtrent 3000 sterck waeren.

Een spion naar *Venlo* om te vernemen naar den vijand omtrent *Stralen* gelegerd.

Item Marten die boede, te peerden 4 nachten opter masen die wake gehouden, noch gereden tot *Heze* ende *Leende* aende hoopmannen aldair liggende, omme met huere knechten alhier omtrent deser stat te comen, van elcken nacht ende dach betaelt 12 st.

Een waker te paard aan de Maas gezonden, oproeping van krijgsvolk uit *Heze* en *Leende* naa *'s Hertogenbosch*.

Item betaelt eenen persoen, die hier vuyten lande van *Cuyck* tydinge brocht, dat den hoep naeden lande van *Ravesteyn* over sceepten.

Tijding dat de vijand uit het land van *Cuijk* naar dat van *Ravestein* trok.

Item Dirck Fonck gesonden met brieven nae *Antwerpen* aen Henricken van Achel, omme te coepen 400 hellebaerden ende 300 spiessen tot behoeff deser stat ende hueren bourgeren, ende soe die sake haest hadde, is hy te peerden gereden, vuytgeweest 4 daigen.

Last der regering van *'s Hertogenbosch* om te *Antwerpen* hellebaarden en spiessen te koopen.

Item 15 July, Henrick van der Scuylen gesonden in den landen van *Cuyk* ende *Kessel*, omme te verneemen naiden hoep van den ruyteren ende knechten *Martens van Rossum*, ende brocht, datse overgesceept waeren te *Beeck* inden lande van *Cuyck*.

Het leger van *Maarten van Rossem*, overgescheept te *Beek* in het land van *Cuijk*.

Item ten selven daige Peter van Vechell gesonden tot *Liesselt* opt blockhuys, omme te vernemen off die *Geldersche Franchoisen* oversceepten.

Een spion naar *Liessel* om te vernemen of de Geldersche Francosen overscheepten

Item ten selven daige Marten den boede te peerden gereeden aenden heer van *Helmont* ende voirts in *Pedelant*, hen den weete doende, dat die *Cleefsche Franchoisen* oversceepten, ende datse opte beenen wesen souden.

Een bode naar *Helmond* en naar de *Peel* met tijding dat de Kleefsche Francosen overscheepten.

Item 16 July, Franss van Eyndhouts met brieven gesonden tot *Gestel* ende *Gemonde* omme grevers te seynden voer die Orthenpoirt.

Gravers voor het nieuwe werk aan de Orthenpoort opgeroepen.

Gedurende die maand en de maanden Augustus en September, werden achtervolgende aan de onderscheidene gemeenten in de meijerij boden uit gezonden met brieven der stad *'s Hertogenbosch*, waarbij werd bevolen gravers aan het nieuw ontworpen werk voor de Orthenpoort te zenden.

Item ten selven daige (17 July) Jan van Herentals met brieven geweest tot *Dordrecht*, omme hen volck onder hueren bedryven sittende, metten clocken slach gereet te hebbene.

Brief aan de regering van *Dordrecht*, om het volk onder haar gebiedt met klokkenslag gereed te houden.

Item 18 July, Marten die bode gereden tot *Nystelre* ende *Uden* opte wacht tegens de *Cleeffsche Franchoisen*, omme te weeten wair zy thooft heenen hadde.

Een bode aan de wacht te *Nistelrode* en *Uden* om te weten waarheen de vijand het hoofd had.

Die selve weder vuyt gereeden nae *Vechel*, *Hezewyck* ende *Dynther*, omme die wacht te houden.

Een bode naar *Veghel*, *Heeswijk* en *Dinther*, om goede wacht te houden.

Die selve gereeden tot *Boextel* ende *Leymde* oick die wacht te houden, waer zy thoeft heenen hadden.

Idem aan *Boxtel* en *Liempde*.

1542. Plakaat naar de 4 kwartieren der meijerij om een zeker getal van de ingezetenen, ter verdediging, van *'s Hertogenbosch* te zenden.

Item ten selven daige (29 July) Frans Willemss met eenen oepenen placaat gesonden in Maeslant, omme een zeker getall van hueren ingesetenen alhier bynnen deser stat, tor deffensie vander selver, te seynden.

Dergelijke plakaten van oproeping werden dien dag ook gezonden naar de kwartieren van *Kempenland*, *Oisterwijk* en *Pedelland*.

Brief aan den Heer van Loon om geschut ter leen te hebben.

Item ultima July, Jan Symons met eene peerde gesonden tot *Breda* ende tot *Loen* aen myn heer van Loen, omme geschut geleent te hebben.

Een bode naar *Breda*, om te vernemen naar het krijgsvolk.

Item Henricken Willemss byden heeren te peerde gesonden tot *Breda*, omme te verneemen naiden hoep vanden knechten.

Brief aan de Koningin regentes, ter zake van den togt door de Kleefsche Franceosen in *Brabant* ondernomen.

Item Jannen van Herentals met brieven gesonden aen de Conincginne tot *Mechelen* wesende, ende den drie hooffsteden van *Brabant*, vuyt saken van (den) toech, die God betert, byden *Cleeffschen Francheisen* geschiede in *Brabant*.

Afdanking der bezetting van het blokhuis te *Liessel*.

Item 14 Augusti, Jan van Herentals met brieven gesonden opt blockhuijs te *Lieschel* aenden capeteyn ende knechten aldair liggende, hen intimerende, dat hueren dienst vutginck, ende datse huer betalinge hier halen souden.

Ontbieding van Jan van Zanten, mr. busgieter te *Utrecht*, om eene overeenkomst te sluiten voor te leveren artillerie.

Item 28 Augusti, Peter van Vechel vanden heeren scepenen gesonden tot *Utrecht* aen mr. Jannen van Zanthen, busgieter, omme alhier te comen ende met hem te spreken, aengaende van zeker stucken van attilrye, die dese stat gerne aen hem verdingen sonde, ende brocht den selven met hem.

Brief aan Hopman Arnt Heijm en aan Roelof van Eijck monstermeester, om de monsterstaten over te zenden.

Item 4a Septembris, Jan van Herentals met brieven gesonden *St. Oeden roede* aen Arnden Heym, hoopman, ende voirts tot *Blaerthem* aen Roeloff van Eyck monstermeester, omme die monsterceel alhier te seynden.

Oproepen van ingezetenen uit *Rosmalen*, *Nuland*, *Geffen* en *Oss*, om, mits het hooge water aan de sluis te *Gewanden* te komen.

Item 19 Septembris, Fransse voirs. met eenen oepenen placaet gesonden tot *Roesmalen*, *Nulant*, *Geffen* ende *Oss*, omme opten dyck te *Gewanden* aende *sluysse* te wesen, overmits den grooten water.

Idem aan *Orthen*, *Empel*, *Alem*, *Maren*, *Kessel* en *Gewanden*, om met klokkenslag op de sluis te *Gewanden* te zijn.

Item ten selven daige (20 Sept.) Herman int molenvelt met eenen oepen placaet gesonden tot *Orthen* ende tot *Empel*, *Alem*, *Maren*, *Kessel* ende *Gewanden*, omme metten clocken slach opte sluysse tot *Gewanden* te wesene overmits den grooten water.

Kapittel 14.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen en gelagen.

Onder de voornaamste personen welke dit jaar met wijnen en gelagen vereerd werden, waren:

Schenkingen van wijnen en gelagen aan voorname personen.

Willem Hinckart regter van *Arnhem*.

Vrouwe van *Brabantschon* dochter van den heer Cornelis van Bergen, Heer van *Zevenbergen*.

De Graaf van *Bueren*.

De Baljuw van *Namen*.

De kamers van rederijkers uit *Antwerpen* en *Breda* te *'s Hertogenbosch*.

Item inde paesch heylige daigen, byden scepenen deser stat gesconct den *Rethorizynen* van *Antwerpen* ende *Breda*, alhier bynnen deser stat gecomen wesende, 8 deser stat stoopen wyns.

Item 14 Junij, den Bailjouwe van ***Wals-Brabant***, bijder Coninceginne onse genediger vrouwe albier gesonden, omme metter stat te spreken ende oirdinantie te maken, tot besorge derselver stat ende hueren quartier, soe een groote vergaderinge van volck van wapenen gemaict wairt, opter gaffele een maeltijd gescenct.

De Baljuw van *Waalsch-Brabant*, maakt met de stads regering eene ordonnantie tot bewaring van *'s Hertogenbosch* en hare meijerij tegen een inval van den vijand.

Item 8 Augusti, doen die heeren scepenen metten blockmeesters, tot allen straiten ende huysen om gingen, vanden goeden lieden ende bourgeren, tot behoeff deser stat attilrye, halende coeperen gebroeken potten, kethelen ende ander stoff, ofte inde plaetse van dien eenen penninck, als doen hebben die heeren scepenen met ennigen van den raetsheeren ende den gecommitteerden, opte gaffel by een getheert ende tgelaigh metten wyn op geset, beloepende 3 car. gul. 15 st.

Schepenen en blokmeesters gaan bij de ingezetenen in de stad rond, om ten behoeve der artillerie op te halen koperen gebroken potten, ketels en ander stof, of in plaats van dien eene bijdrage in geld tot het gieten van geschut.

Kapittel 21.

Uitgaven aan timmerwerk voor herstellingen en nieuwe werken.

Item heeft Henrick Dircx Neyts soen, met zynen venitten, ten buerden aengenoemen te maken, een galerye op deser stat muer aende weverplaetse soe lanck als die selve muer noch aldair ongedeckt was, te wetenen voer die sommen van 175 car. gul., dairvan gecort 2 gul. voer 8 slaigen, die der stat voer huer porcie competeerde, noch gecort 22½ st. voer den halven lycop, alsoe alhier bet. 171 car. gul. 17½ ct.

Eene galerij op stads vestingmuur, aan de weversplaats, gemaakt.

Kapittel 25.

Uitgaven aan werklieden aan verschillende stadswerken.

Item, overmits den groten toch, die by Marten van Rossem in *Brabant* gedaen is geweest, is byden drie leden deser stat rypelyck overdragen, om alle perikelen te verhueden, dat men tconvent vanden Bazeldonck souden affbreken; alsoe betaelt dese navolgende tymmerlieden, die tselve vuyt bevele van deser stat hebben gedaen, te wetene enz. (volgen de betalingen aan die werklieden ad 5 st. per dag, en werd hier voor door de stad uitgegeven 31 car gul. 3 st. 3 ort.

Het convent van Bazeldonk op last van stads regering afgebroken.

Voorts volgen nog onderscheidene posten van uitgaven aan gewone arbeiders tegen 4 stuivers en timmerlieden tegen 5 st. daags aan het afbreken van dat klooster gewerkt hebbende, waarvoer werd uitgegeven 91 car. gul. 13 st.

Item inde weke voirs. (Bartholomeus Apostel) Peter Everts (en anderen) steenen geveeght, gevallen vanden affgebroken manhuys heeren Adams van Myerde, daer aff die somme beloept alhier tsamen byeen getoigen 13 car. gul. 1 st. 3 ort.

Idem het mannen gasthuis van Adam van Mierden.

Item Andries Janss, Peter Goyartss, Jan Laurynss, Henrick Peters met hueren venitten, hebben gegraven aan de nyeuwen graft achter S^te^. Barbaeren capelle ende aende Orthenpoirt, tzamen 188 daigen 1 q^rte^. sdaigs 3 st.

Graving van de stads vestinggracht, achter St. Barbara kapel, en die aan de Orthenpoort.

Item in de weke Egidy Abbati, Andries Janss, Peter Goyartss, Jan Laurenss met hueren venitten, hebben aenden voirs. nyeuwen graft aende muer after S[t]. Barbaren capelle gegraven tsamen 146 daigen, sdaigs als boven.

Het mannen gasthuis van Adam van Mierden met meer andere huizen achter St. Barbara's kapel afgebroken, tot het daarstellen van eene vestingmuur en toren.

Item Jan die Snyder, Jan Otten, Dingen Blanckarts met hueren venitten, hebben steen geveeght die affgebroken was vanden manhuyse heer Adams van Myerde, met meer andere huysen aldair ***buyten der mueren after St. Barbara capelle staende***, ende affgebroken wesende, dair aff die somme alhier by een getoigen beloept ende betaelt 8 car. gul. 3 st. $1^1/_2$ ort.

Item Theeuwen Henricxs Ghyb Heesters Henrick Willemss met hueren venitten, hebben met hueren karren gekarst, aende stat muer after die weverplaetse 168 daigen, sdaigs 5 st. vz. 42 car. gul.

Item Jannen Marcelissen met zyn dorde, van dat zy sess pleyten calcx gelaiden aende Orthenpoirt ende gevuert aende muer after S[te]. Barbaeren capelle dair men ***den nyeuwen thoeren maict*** (*) van elck pleyt 18 st. etc.

In dit kapittel komen voorts nog een aantal uitgaven voor aan herstel van vestingtorens, uitgraving en opzuivering der grachten, fabrikage van buskruid, enz.

Kapittel 27.

Nieuw bolwerk voor de Orthenpoort.

Uitgaven voor het daarstellen van het nieuwe bolwerk voor de Orthenpoort.

Ontwerp van dat bolwerk door mr. Alexander bouwmeester, wonende te *Bueren*, gemaakt zoowel in teekening als in hout.

Inden jersten is by advise deser stat, van *Bueren* alhier ontboeden geweest een genoempt m[r]. Alexander, zeer goede kennisse ende verstant hebbende van bolwercken ende ander sterckten, voer steden te makenen ende te ordineren. Omme een concept te maken van eenen bolwerck dwelck men voer die Orthenpoirt van meyningen was aan te leggen, omme dair nae dwerck te dirigeren en op te maken, ende op dat alle verloeren costen van weder aff te breken dairby verhuet muchten wordden. Die welcke m[r]. Alexander heeft naider gelegentheyt vander plaetss dairt tbolwerck geleegt soude wordden, een concept ofte patroen op papier ***seer constelyck ende subtylyck metter pennen getoigen ende beworpen***, dwelck der stat in hueren drie leden gethoent is geweest. Soe is nae veele raets geordineert ende gesloeten, dat die voirs. m[r]. Alexander tvoirs. beworpen patroen, tot meerder zekerheyt soude ***stellen maken ende doen maken in houtwerck***. Soe heeft die selve m[r]. Alexander, tvoirs. getoigen patroen in houtwerck gestelt ende gemaict, dair hy ***langhen tyd*** over doende is geweest, mits dair ***veele wercx subtylyck ende zeer konstelyk*** inne gemaict was. Ende is den selven

(*) Deze toren genaamd *de stadhouders toren* gelegen bij de voormalige St. Barbara kapel aan het einde der beurzenstraat en de weversplaats, werd in 1585, na de vruchtelooze aanslag van het staatsche leger onder Graaf Philips van Hohenlo op *'s Hertogenbosch*, tot buskruidfabriek gebruikt, in het jaar 1844 is hij herbouwd en tevens tot werkplaats en buskruidmagazijn ingerigt. (Zie *Noordbrabant* Wetenschappelijk Tijdschrift 1853 bij H. Palier & Zoon, bladz. 125 en 145).

mr. Alexander voer djerste concept, voirts voer thoutwerck ende voer zyn vacatien, die hy bynnen deser stat hadde gevaceert, soe den wercklieden van allen den werck inden voirs. patroen wesende te onder richten ende kennisse dair van te doen, met meer diensten dair inne gedaen, by advys vanden heeren toegevueght ende betaelt die somme van 100 car. gul.

Item gecoft van mr. Jannen loidsmeester 300 voet namentsche steen totten pilernen te besingen t'100 14 car. gul., noch 494 voet 3 qrte oirduyn t'100 12½ car. gul., noch 14 voet aan cleyn stucken den voet 2 st., noch 50 voet dexsel, den voet 3 st. vz., tsamen 112 car. gul. 14 st. 3½ ort. Namensche en arduinsteen, hout en andere bouwstoffen.

Item gecoft van Marcelissen den tymmerman 2 houteren van 50 voeten tstuck 2 gul. 4 st., enz.

Volgt allen het aangekochte houtwerk en ijzer, voor het heiwerk gebruikt

Item is alhier ontboeden van *Bueren* een metser genoempt mr. Coenraet, een konster ende meester van zynen ambacht, omme dit werck aen te helpen leggen ende die meesterye daer over te vueren, den welcke voer zyn reyse ende costen betaeld is 3 car. gul. Mr. Coenraad metselaar uit *Bueren* ontboden, om het metselwerk te helpen leggen.

Item betaelt Jannen (de) molenmeker, van dat hy ten versueke van den bouwmeesters is geweest jerst tot *Breda*, omme aldair te sien ende te visiteren, *een instrument dairmen die wateren vuyten graften mede lost ende vuyt bringht*, omme die te besingen opt dwerck aldair, ende bynnen dese stat gecomen wesende, weder gesonden tot *Dordrecht*, omme aldair te coepen dat men totten voirs. instrument behoeven soude, voer zyn reyse moytenissen ende costen bet. 3 car. gul. 9 st. Een molenmaker naar *Breda* gezonden om aldaar een werktuig op te nemen tot het lossen van het water uit de grachten gebruikt wordende, ten einde ook voor het werk te *'s Hertogenbosch* een dergelijk te maken.

Item Olifier den tymmerman nae gesonden den voirs. Jannen den molenmeker, omme den selven te herbieden, ende te seggen, dat hy egeen gereetschap totten voirs. instrumenten coepen en soude, soet dwater afgeloepen was, voer zyn reyse bet. 14 st. Denzelfden tegenbevel gezonden, mits het water gevallen was.

Volgen voorts betalingen van timmer- en metselwerken, afdammingen, graaf- en heiwerken, enz. Betalingen aan timmer- en metselwerk.

Item mr. Coenraet, van *Bueren*, zynen knecht Peter, van *Nymegen*, Henrick Evrits metser elck 1 dach sdaigs voer mr. Coenraeden 10 st., soe hy alhier van *Bueren* ontboeden is omme die meesteryen over dwerck te vueren, ende voer Peteren, van *Nymegen*, sdaigs 6 st. ende die ander metser sdaigs 5 st., hebben aent voirs bolwerk beginnen te wercken, vz. tsamen 25 st.

Item 7a Septembri Anno 1542 betaelt mr. Coenraet den metser, die alhier gecomen was van *Bueren*, omme opt dwerck voer de Orthenpoirt dienst te hebbene, ende want men op selve werck nyeten heeft gewrocht, mits andere wercken die dese stat noetelycke te doen hadde, heeft men hem wederomme nae huys laeten reysen, ende voer die costen van deser reysen bet. 2 car. gul. 2 st.

Item zyn Willem Lucas, Meeussen Loyen ende Jan die molenmeker geweest tot *Gorichem*, om aldair te oversien die watermoelen metten pompen die men aldair heeft, die selve vertheert 41 st. 3 ort. Timmerlieden en een molenmaker naar *Gorinchem* gezonden, om aldaar den watermolen en de pomp op te nemen.

Kapittel 28.

Aanneming van busmeesters tijdens den togt door Marten van Rossem in de meijerij en voorts in *Brabant* gedaan.

Ander vuytgheven vuyt saken vander gagien vanden busmeesters, die de heeren scepenen deser stat tot bewaernisse ende defensien der selver stat hebben aengenomen, overmits den toch die Merten van Rossem, met grooten getale van volcke soe te peerde als te voete, onversienelyck ende sonder ontseggen, in deser meyeryen ende voirts in Brabant, inder maent July, in tyde deser rekeninge, heeft gedaen, te wetene elcken ter maent twee car. gul. 10 st.

Tusschen den 14 Junij en 20 Julij werden door de stad 10 busmeesters aangenomen, zij werden in dienst gehouden de meesten van één maand tot zes weken, enkelen van vier tot vijf maanden.

Kapittel 28.

Dagwakers aan de poorten der stad.

Ander vutgheven aen dachwekers by deser stat, aen de poorten der selven stat, sdaigs te sitten, geordineert, ende die selve, soeden tyt dat vuytwysde te bewairen, dair van elckon sdaegs betaelt 2 st.; vutgenomen dat in tyde als Marten van Rossem, met synen geweeldigen hoepe, den toch in deser meyerien ende voirts in Brabant deede, waeren geordineert seker scutten vuten vier scutteryen aen deser stat poerten sdaigs te sitten, den welcken ter weken hueren tyt geduerende toegeseeght is een phs. gul. gelyck die declaracie hiernae volght.

Inden jersten aen de Hynthamerpoirt hebben geseten te wetene Michiel Bacx ende Henrick Rutten elck 16 daigen. Item Jan Gereys ende Peter Pels elck oick 16 daigen, Henrick Janssen 4 daigen, Joest Mols 1½ dach. Item Zander vanden Hovel aende selve poert geseten ende gehuet 52 daigen sdaigs elcken 2 st.

Bewaking der poorten tijdens den inval van Marten van Rossem door schutters uit de vier schutterijen.

Item aende selve poerte hebben geseten, als Marten van Rossem met zynder volck in dese meyerie was, vuyten voirs. scutteryen, Lambert van Boextel 4 daigen, Jan Beukentop 5 daigen, Daniel Loyen 5 daigen, sdaigs elcken 3½ st.

Volgen de uitgaven voor de bewaking der andere poorten.

Kapittel. 30.

Uitgaven aan alderhande Zaken.

Behalve de gewone, steeds in dit kapittel voorkomende uitgaven, worden daarin de volgende aangetroffen.

Een spion in het Geldersche leger gezonden.

Inden jersten, alsoe hier tydinge aan de heeren scepenen gecomen was, als dat in den lande van *Gelre*, volck van wapenen vergaderde ende men beduchtende was, datse in deser meyerien eenen toech ofte aenslach souden moigen doen, hebben die heeren scepenen eenen persoen int heymontlyck inden lande van *Gelre* ende dairomtrent, byde voirs. vergaderinge gesonden, om van hueren opset te moigen weten, betaelt 4 car. gul.

1542.

Item vuyt bevele van den heeren scepenen, den dienaer van Geritden Sterck, alhier van *Antwerpen*, byden selven Geritden gesonden aende scepenen, met brieven ende met eenre copie daer inne geleeght, als dat die Key. Ma. wesende in *Affrica*, stormender hant inne hadde genoemen van Barba Rossa, een stat aldair genoempt *Argilla*, ende dat zynen Ma. voirts met zynen heir gereyst ende getoigen waer nae *Constantina* in *Affrica* oick liggende, hoepende ende betrouwende aen God almechtich dese victorie te wesene tot welvair van zynder Ma. landen ende der gansser corstenheyt, gescenct voer zyn reyse 6 car. gul.

Argilla in *Afrika* door den Keizer stormender hand ingenomen. De Keizer trekt van daar met het leger naar *Constantine*.

Item, alsoe inder sake van den Warantmeester hangende inden raide van *Brabant*, tegens die staiten van *Brabant*, geordineert zyn zeker commissarissen by namen m[r]. Jannen Hanneton ende m[r]. Roeloff Absolons, beyde raide inden Hove van *Brabant* ende m[r]. Marcelisse van Ymmerseel secretaris, omme inder selver saken alle alsulcke getuigen te verhoeren, als van wegen der staiten ende den steden elck int zyne, inder stat van *Bruesel* souden worden geproduceert, hebben alsoe die voirs. commissarissen, int verhoeren der getuigen ende productien van wegen deser stat ende huer meyerien dair inne gedaen, gevaceert 2 daigen, met oick een dach van collatien der enquesten, maickende tsamen 3 daigen sdaigs voer myn heer Hanneton 16 st., voer Absolons sdaigs 20 st. ende voer den secretaris sdaigs 12 st.

Getuigen verhoor in zake van den warantmeester van *Brabant* en de staten van *Brabant*.

Item betaalt m[r]. Adriaen van den Grave raidt ordinaris ende m[r]. Adam Boudewyns secretaris in den Hoeve van *Brabant*, als commissarissen by den Hove voirs. geordineert, omme ten versuecke van dezer stat te verhoeren zeker getuighen valitudinarie, aengaende der vryheyt ende exemptie van den tholl ofte ongelt, den poirteren ende ingesetenen derselver stat, dwelck die *Prince van Orangien* tot *Baerle* heffende is, etc., om welcke getuigen te verhoeren ende te examineren, die zelve commissarissen inder voirs. stat gevaceert hebben 6 daigen te wetene etc.

Getuigen verhoor over den tol of het ongeld dat de Prins van *Oranje* te *Baarle-Nassau* deed heffen.

Item den selven m[r]. Adriaenen van den Grave ende m[r]. Adam Boudewyns, commissarissen in deser saken van wegen der Key. Ma. geordineert, omme zeker informatie te neemen aengaende den rechte vanden hautscat onsen heeren den Keyser als Hertoige van *Brabant*, inder meyerien deser stat competerende, in welcker saken zyn alhier besoingerende, hebben gevaceert 2 daigen etc.

Onderzoek naar het regt van den Keizer als Hertog van *Brabant* tot het heffen van den houtschat in de meijerij van *'s Hertogenbosch*.

Item Adriaen van den Berghe jerste duerwerder inden raide van *Brabant*, aenden *Prince van Orangien*, alsdoen bijnnen *Bruessel* wesende zeker oepen brieven, beruerende vanden wechgelt tot *Baerle* ter executien gestelt, ende hem dairaff, metter relatien tsamen metter copie vanden voirs. oepene brieve ende die relatie dair onder gestelt ende ondertekent, tot *Hoichstraten*, aen Jannen Peter Wouterss Weert inden Engell aldair, als bourge Dircx Goyartss ende Jans Geritss, bourgeren deser stad, overdwerss, met eenen boede van *Bruessel* tot *Hoichstraten* gesonden, omme die selve copie metter voirs. relatien den wethouderen tot *Hoichstraten* te remonstreren, omme

Executie van een open brief aangaande de tol of het weggeld te *Baarle-Nassau* namens den Prins van *Oranje* gedaan. Verzoek om schorsing der procedure.

vanden proceduren te supsederen, bet. 12 st. ende den voirs. bode ofte loeper bet. 18 st.

Proceskosten in deze zaak.

Item den clerck van mr. Jeronimo vander Hulst advocaet inden Hoeve van *Brabant* voer twee copien van een requeste aengaende der sake van den tholl ofte vryheyt van *Baerle*, ende gesonden in zekeren besloeten brieven aenden *Prince van Orangien* bet. 16½ st. Item voer zeker copie-brieven van scorssinghe vander procedure byden tollenaer van *Baerle*, tegens Dircken Goyartss tot *Hoichstraten* geintenteert, betaelt enz.

Het wapen der stad *'s Hertogenbosch* op glas geschilderd in het logement der staten den gulden helm te *Mechelen*.

Item tot *Mechelen* inden gulden Helm, inden logyse diere van *'s Hertoigenbosch*, van gelaisen dairinne die wapenen deser stat geset zyn, by tyde Jans van den Wyel, met anderen diere tyt ter dachvairt reysende, doen maken, costen ende nu betaelt 3 car. gul. 10 st.

Verzet van *Hilvarenbeek*, *Tilburg*, *Mierde* en andere dorpen tegen het weggeld dat de Vrijheid van *Oisterwijk* ten onregte had ingesteld.

Item, alsoe byden nagebueren van *Hilvarenbeeck*, *Tilborch*, *Myerde*, *Gestel*, *Diesen*, etc., versceyde costen zyn gedaen geweest, omme afgestelt te hebbene al sulcke ongefundeerde impositie van wechgelt, als die vryheyt van *Oisterwyck* eenen zekeren tyd geleden hadde opgestelt, aldair ontfangen te worddene, welcke costen byden selven nagebueren van stuck tot stuck den heeren scepenen deser stat ende den platten lande zyn overgegeven geweest, beloepende 40 car. gul. 8½ st.

Brieven aan de Koningin regentes over den gevreesden inval der Gelderschen.

Item vuyt beveel van den heeren scepenen, van versceyden brieven ende copien over nacht ende dach met grooter diligentien te scryven, aen de Conincginne ende der stat van *Antwerpen*, aengaende den handel ende vergaderingen die nu overall inden lande van *Gelre* ende dair omtrent gemaict wordt, elcken 6 st.

De Raadsheer Hendrik van Eijndhouts, mits den gevreesden inval der Gelderschen, in het kwartier van Peelland gezonden om het weerbare volk te monsteren, van buskruid te voorzien enz.

Item 18 Juny, hebben die heeren scepenen tot besorch vanden quartier van *Pedelant*, gescict Henricken van Eyndhouts raetsheer deser stat, omme die huyslieden aldair te monsteren ende elck op zyn geweer te stellen, mits der vergaderinge voirs. Ende heeft die selve Henrick van Eyndhouts dese navolgende perceelen verleeght, te wetene: inden jersten voer een tonneke om buscruyt inne te doen metter vrachten, onder die huyslieden tot *Zoemeren* ende *Asten* gedeylt, 8 st., noch eenen bode, wesende, die conde van *Zoemeren* ende *Asten* over die Maze gesonden, bet. 6 st. (Volgens noch ander uitgaven van dien aard).

De stad *'s Hertogenbosch* koopt te *Antwerpen* hellebaarden en spiesen.

Item Roeloff Janss. voerman, van dat hij met zynen waigen van *Antwerpen* 400 hellebaerden, die dese stat aldair hadde gecoft, alhier te brengen, bet. 4 car. gul. 10 st.

Item Peteren van Vutwyck betaelt van dat hy met zynen waigen van *Antwerpen* bynnen deser stat heeft gebrocht 300 spyssen (spiessen), 3 car. gul.

Een priester met brieven aan Marten van Rossem gerigt, tijdens deze een inval in de Meijerij deed, aan de Hinthamerpoort gevangen genomen.

Item eenen persoen, die welcke aende hynthamerpoirt eenen priester comende van *Ravesteyn*, by hem hebbende versceyden brieven addresserende aen Marten van Rossem, met anderen Jonckeren by hem wesende, nu in deser meyerien met hueren volck zynde, ende den dorpen brantscattende, pilgerende,

vangende etc., heeft gevangen, ende hem byden heeren scepenen gebrocht, die hem die brieven hebben afgenomen ende gevenckelyk geset.

Item betaelt versceyden clercken, van dat zij, vuyt bevele van den heeren scepenen, hebben gescreven 389 ceelkens, omme inden *Franchoisen* hoep ofte leger, in deser meyerien wesende te bestellen ende te stroyen, inhoudende, dat alle die landsaten, die vuyten hoep souden willen sceyden, remissie souden hebben tsamen 23½ st.

Tijdens dien inval briefjes onder den Franschen hoop gestrooid, waarbij den daarbij zijnde landzaten kwijtschelding van straf werd beloofd als zij het leger van den vijand verlieten.

Item Dircken van Engelant, van dat hy 51 daigen theeken opter siecker beembt staende, heeft doen oepenen ende sluiten, als men dair doer met waigens heeft gevaren, toemen *tOrten* die langh brugghe aff hadde geworpen, sdaighs 1½ st.

De lange brug te *Orthen* voor den vijand afgebroken.

Item betaelt mr. Caspar clocgieter, voer 2 coeperen pannen, dair die assche vander valbrugge voer die Piekepoirt geordineert, inne ghaet wegende 235 ℔ te. 13 car. gul. 10 st. vz. 31 car. gul 14 st. 1½ ort.

Een valbrug aan de Vughterpoort gemaakt.

Item betaelt Heynthen van Hees en de Henricken Dircxs, van dat zy int heymontlyck tot 2 ofte drie reysen, vuyt bevele vanden heeren scepenen, zyn geweest over die Maze onder den hoepe vanden *Franchoisen* knechten eer zy over quamen, omme te weten van hueren opset, ende soe zyn langen tyt somtyden dair onderbleven, betaelt van deze reysen tsamen 5 car. gul.

Spionnen onder de Fransche hulpbenden der Gelderschen, voor den inval, in *Gelderland* gezonden.

Item alsoe dese stat, omme den wall der selver stat after die tolbrughe bynnen mueren gelegen te breyden, affgenoemen hadde den grooten gasthuys, een stuck erve dair toe dienende after den erve des selven gasthuys gelegen, dair die stat eenen grave heeft laeten leggen die den wall voirs. ende derf dat nu blyft voer tvoirs. gasthuys, van een scheydt, welcken graft der stat int geheel is toebehoerende, ende voer welcker affgenomen erve, die gecommitteerden deser stat inden namen der selven, den voirs. grooten gasthuys aen handen Daniels van Vlierden, als meester vanden selven huyse, hebben betaelt die somme van 17 car. gul.

Verbreeding van stadswal achter de tolbrug waartoe een gedeelte erf van het groot gasthuis werd ingenomen.

Item betaelt Wouteren Scellens clerck inder scryffcamere, van versceyden copien, die hy vuyt bevele van den heeren scepenen heeft gescreven, soe aengaende dordinantie vanden capiteynen inde straiten deser stat geordineert waere, huere plaetse opte muer wesen soude, met oick die fauten die int visiteren deser stat vesten gevonden zyn, gescreven ende metten commissarissendair toe geordineert, gevaceert heeft etc. hem dair voer toegevueght 3 car. gul., 3½ st.

Ordonnantie voor de kapiteins der wijken met aanwijzing van hunne plaatsen op de muren ingeval van een aanval.

Item vut bevele der heeren scepenen betaelt Peteren die Cort clerck inder scryffcamere, van dat hy, ter ordinantie der heeren scepenen, heeft gescreven die namen ende toe namen der gheenre buytenlants geboren ende bynen deser stad woenende waeren, omme den eedt aff te neemen van getrouwicheyt, dair inne hy wel 14 ofte 16 daigen gevaceert heeft ende alsoe byden scepenen toegevueght 2 car. gul. 10 st.

Opneming der buitenlanders binnen *'s Hertogenbosch* woonachtig, ten einde hun den eed van trouw af te nemen.

Item Geritten den schilder, van die wapenen deser stat metten vuerstael op papier te schilderen, dair men tpatroen nae maken soude opte nootslange te stellen die men tot *Utrecht* heeft doen gieten, 6 st.

Schilderen van het wapen der stad tot model voor dat op de kanonnen te *Utrecht* te gieten.

Hendrik van Son, ingenieur, aangenomen tot het ontwerpen van nieuwe vestingwerken.

Item, alsoe die heeren scepenen deser stat den 21en Augusti, intyde deser rekeningh, hadden aengenomen eenen genoempt mr. Henricken van Zonne, voer een tyt van drie maende te wetene: Septembri, Octobri, en Novembris ter maent 15 car. gul., nae vutwysen der voirwaarden dairvan met hem gemaict, omme bynnen den selven tyt deser stat te dienen in allen saken ende affaire tzy in reparatien, oirdinancien, concepten van nyeuwen wereken, forteressen ende anderssins der fortificatien, deser stat aengaende, die welcke mr. Henrick, gedient heeft die geheele maent van Septembri ende 12 daigen in Octobri, op welcken dach hy met consent der heeren scepenen heeft oirloff genoemen ende alsoe bet. den tyt dat hy gedient heeft, beloepende 21 car. gul.

Afrekening met de bende ruiterij van den Prins van *Oranje* te *'s Hertogenbosch*, geweest ter bewaring van de stad en hare meijerij.

Item is op St. Jan Baptisten dach inden midzoemer tot bewaringe deser stat ende hner meyerien, by ordinantie vander Co. Ma. alhier gecomen, Joncker Lubbert Turck metter bende des *Prince van Orangien*, ende heeft alhier geweest ende geleghen tot Sinte Marien Magdalenen dach dair naest volgende, den welcken men op elck peert voer rouwe voeder, gelyck men dat gewoenlyck is te doen, des nachts heeft gegeven eenen stuiver, omme die meyerien niet vuyt te voederen, wair aff die somme, achtervolgende der rekeningen metter ruyteren ende den weerden gehouden, beloept ende betaelt 223 car. gul. 5 st.

De geheele uitgaven waren 57,462 car. gul.

" " ontvangsten " 52,296 " " 17 st. 7 mt. 3 qrt.

Nadeelig saldo 5166 car. gul. 18 mt. 1 qrt.

N°. 49. **Rekening van St. Remeys 1542 tot St. Remeys 1543.**

2de REKENING VAN DE 7de 4 GECOMMITTEERDEN GHIJSBRECHT HERNINCKS C. S.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, accijnsen en andere middelen als vorige rekening.

Kapittel 8 *en* 9.

Zijn de ontvangsten van verkochte erflosrenten en lijfrenten.

Kapittel 10.

Ontvang van allerhande zaken.

Bevat, behalve de gewone hierop gebragte posten, het volgende:

Door de stad *'sHertogenbosch* wordt jonker Arnt Heijm met zijne krijgsknechten ter verdediging van die stad en hare meijerij

Item alsoo inden jare van 1542, als MARTEN VAN ROSSEM, een groote vergaderinge van volck van wapenen soe te perde ende te voete, inden lande van *Gelre* ende dair omtrent maicte ende vergaderde, dese stadt beducht wesende, dat hy zyn aenslach op der selver stadt soude willen doen,

soe heeft die voirn. stadt, tot besorge ende bewaringe der selver aengenomen, Arentden Heym, hoopman, met eenre sekeren getale van knechten onder hem dienende. Ende omme alsoe dan die selve knechten, eenen sekeren tyt tot defentie der voirs. stadt te moigen onderhouden ende dair aff geveugelycken betalingen te moigen doen, heeft die selve stadt in hueren drie leden overdragen, dat die cloosteren ende geestelickheyt inder voirnd. stadt ende hier omtrent gelegen, elck int zyn soude lenen tot behoeff der voirs. stadt, eene somme van penningen dairop elck int zyn getaxeerd was. Ende die selve somme van penningen te brengen, in handen der gecommitteerden der voirs. stadt, gelyck geschiedt is. Ende voir welcke penningen, sommige vanden selven cloosteren losrenten den penninck 20 genomen hebben, gelyck den ontfanck vanden vercoften losrenten in deser rekeninge dat verclairt ende inde toecomende rekeninge, soese dairinne versegelt zyn, verclairt zal wordden. Ende die, ter cause van hueren geleenden penningen egheen renten genomen hebben, blyft die voirs. stadt die selve penningen noch schuldich, soe dat insgelycx hiernae verclairt wordt. Ende alsoe inden jersten vander voirs. leeninge ontfangen vanden convente van:

bij den gevreesden inval van Maarten van Rossem aangenomen.
De stad bepaalt, dat tot onderhoud van dat krijgsvolk, de kloosters en andere geestelijke inrigtingen zoowel binnen als buiten dezelve zullen voorschieten de sommen waarop zij elk geschat werden en verleent daarvoor schuldbrieven.

St. Geertruiden in de ortenstraat	300	car.	gul.
Idem van den windmolenberg	200	„	„
Het lieve vrouwe broederschap	300	„	„
Het convent der carthuysers te *Vucht*	1000	„	„
De cellebroeders te *'s Hertogenbosch*	150	„	„
Het convent achter tolbrug	300	„	„
Het convent van coudenwater	200	„	„
Het convent van claren	150	„	„
Het convent der predikheeren	250	„	„
Het convent op den uilenborg	300	„	„
Het groot bagijnhof te *'s Bosch*	200	„	„
Het capittel van St. Jan	300	„	„

Item alsoe noch der voirs. stadt in hueren drie leden vergadert wesende, ende convocatie houdende aengaende deser voirs. stadt graften opte. grave dairse verlandt waeren ende voirts anders in wanwerck liggende, te versien ende te repareren ende besundere aende weverplaetse, after heer Adams gasthuis, Massereels ende dair omtrent soe die selve stadt dair seer cranck was, (ende overmits den voirs. tochte byden voirs. MARTEN VAN ROSSEM gedaen, beducht wesende die voirs. stadt of desgelycken meer mochte geboeren, is deselve stadt overdragen, omme tcorpus der voornd. stadt hiermede nyet te belasten, dat vuyt elcken huyse der voirs. stadt hier inne tot zynre tyt souden comen arbeyden ende graven, alsoe geschiet is. Ende omme dan het voirs. begonste werck met meerderen spoet te voirderen ende voirtganck te hebbene, heeft deze stadt in hueren drie leden gesloten ende geaccordeert, datmen in elck huys der voirs. stadt halen soude soe vele gelts als die gedeputeerden ende omgangers dairtoe geordineert, nae qualificatie vanden

Stads vestinggrachten op onderscheidene punten verland, worden opgegraven en verdere werken hersteld uit vrees dat Maarten van Rossem een nieuwen togt mogt ondernemen.
De ingezetenen moeten dit graafwerk verrigten.
Tot meerder spoed werden zij belast graafgelden op te brengen en ieder naar zijnen staat en vermogen daartoe geschat.

gueden en ryckdomme der voirs. bourgeren soude bevynden hiertoe gequalificeert ende geguedt te syne. Alsoe inden jersten ter cause van dezen ontfangen vanden block vander merckt in vier reysen 75 car. gul. 19 st. 3 oirt., van den block der hynthamerstraet 59 car. gul. 11 st., van den block van het hynthamereynde 50 car. gul. 13 st., van den block der vischmerckt 45 car. gul. 17½ st., van den block vander vuchterstraet en 50 car. gul. 4 st. 3 oirt., Item van den block vanden vuchterdyk 26 car. gul. 6 st., Item van den block vander weversplaetse van 3en reysen 38 car. gul. 1 ort. st., Item vanden block van der orthenstraeten 36 car. gul. 3 st. ende van den block vander kerkstraeten 63 car. gul. 1 st. oirt.

De ingezetenen van de steden, vrijheden en dorpen in de meijerij, worden mede tot het verrigten dier graafwerken opgeroepen, die bij niet opkoming in plaats van te werken, betalen.

Item, achtervolgende den privilegie deser stadt verleent, heeft men ten tyde deser rekeninge met brieven derselver stadt bescreven, die steden, vriheyden ende dorpen inder meyeryen der selver stadt geseten, omme insgelycx tot sterkeniniss ende bewaringe der voornd. stadt, alhier ter voirs. plaetsen (te) comen graven, wairinne sommige vanden selven dorpen metter hant gearbeyt ende sommige hair gelt (als voir elcken man nyet gegraven ende gearbeit hebbende, gesonden twee blancken) en alsoe hier af inder jersten ontfangen van die van *Druenen*, enz.

Giften in geld tot het doen gieten van geschut.

Item, doe men tot allen straten in dese stadt, inden beginnen vanden lesten oirloge van *Gelre* heeft omegegaan omme stoff te haelen totten bourgeren huysen, totten bussen die men voer dese stat soude doen gieten, hebben alsdoen sommighe bourgers inde plaetse vanden stoff, gelt gegeven, wair af de sommen bynnen cuypen (*) heeft beloepen 90 car. gul. 1 st.

Item vanden nagebueren vanden *Dungen* in gelden ontfangen 5 car. gul.

Item vam mr. Arendens, Ambrosy vanden Hanenborch, ontfangen ende gesconcken tot behoeff vanden busse 7 car. gul.

Het regt der kelders voor sommige huizen onder de straten.

Item alsoe by deser stat is overdragen, dat alle die geene die kelders onder de straiten souden willen maken, jerst ende voer all metten gecommitteerden deser stat souden overcomen, ende dair aff dese stat geven een penninck, nae situatie vander plaetse ende groote vanden selven kelders, alsoe ontfangen van Jannen Cloot int haeswyntken van zynen kelder voer zyn huyse gemaickt 4 car. gul.

Item van Goyarde Potteye inden tap 4 car. gul.

Item van Robrecht den beeldsnyder naest den regenboog int paradys 4 car. gul.

Totaal der ontvangsten 48588 car. gul. 14 st. 20½ mt.

UITGAVEN.

De kapittels als gewoon gebragt, die geene byzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

De uitgaven beginnen met de lyfrenten en erflosrenten zonder opgave der renteniers.

(*) Binnen de kom der gemeente.

Kapittel 13.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Gezwoornen, Raadsheeren, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter staten en in andere der stads zaken en van die harer meijerij uitgezonden.

Afgevaardigden en gecommitteerden waren:

Afgevaardigden ten hove, ter staten en in andere commissien.

Hendrik van Deventer, Schepen.
Willem van Oss, Raad.
Goijart Grotart van Oss, Secretaris.
Herman van Deventer, Raad.
Walraven van Erp, —
Mr. Marten de Greve, —
Arnt. Heijm, Schepen.
Henrick van Eijndhouts, Raad.
Jan van Brecht, Ridder, Hoogschout.
Gerard van Vladeracken, Heer van *Geffen*, Schepen.
Frans van Balen, Schepen.
Ghijsbert Pels, —
Wouter van Achel, —
Jan van Boert, gecommitteerde tot de financien.

Omtrent de handelingen der Staten en die der commissien komt hoofdzakelijk het navolgende voor.

Dagvaart der staten van *Brabant* te *Leuven* tot regeling van de imposten op de wijnen, bieren en alderhande koopmanschappen om daaruit op te brengen de gevraagde bede van 150,000 car. gul.

Inden jersten zyn Henrick van Deventer scepene, Willem van Oss raetsheer ende Goyart Grotart secretaris deser stat, als gedeputeert den 27 Septembris anno 1542, gereyst nae *Loven*, opte dachvairt aldair geleeght wesende, omme byden drie hooffsteden van *Brabant*, vanden imposten vanden wynnen, bieren ende alrehande comanscappen ende waeren, drie maanden lanck geduerende opgehaven te wordden, metten twee opperste staiten te accorderen, omme dair mede opte brengen alsulcke 150,000 car. gul. den 7en July anno 1542 byde Co. Ma. van wegen der Key. Ma. geheyscht, achtervolgende zeker instructien dair op gemaickt, wairinne die van *Antwerpen* verclairden egeenen last te hebbenen te accorderen, maer alleen last te hebbene hueren quoote optebrengen in penningen inde 150,000 car. gul., afslaende dimposten. Ende prima Decembris lestleden, is allen den staiten onss Heeren des Keysers Nederlanden, een generael propositie ende peticie, van wegen desselven onss Heeren des Keysers gedaen, begerende, ende ten sloete *eysschende*, van allen den selven landen te consenteren van allen goeden ende waren, die vuyten voirs. Nederlanden getransporteert sullen wordden, den 100sten penninck ende van allen comanscappen ende gereeden goeden tot duysent gulden ende boven, den 10sten penninck, vander waesdomme vander comanscappe van een jaar etc. Op welcke propositie ende peticie die twee opperste staiten van *Brabant* hebben geopineert accorderende, mits houdende in surceantie die imposte voirs. tot drie maenden toe, gelovende der Co. Ma. te releveren vanden 150,000 gulden,

De gedeputeerden van *Antwerpen* stemmen tegen de imposten en verklaren in last te hebben hun aandeel in geld op te brengen.

Eisch des Keizers-Hertog ter dagvaart van alle zijner Ma. Nederlanden om den 100ste penning van alle uitgevoerd wordende goederen en waren. En den 10en penning van alle koopmanschappen en gereede goederen.

De prelaten en edelen stemmen voor die belasting mits de heffing der imposten voor drie maanden worde aangehouden.

Zij staan de koningin ook toe om op het bosch van *Soignies* 2000 gul. jaarlijksche renten te verkoopen.

ende den fraiten vanden selven, oick accorderende der Coninginne, te moigen opt Bosch van *Zoenien* (*Soignies*) vercopen 2000 gul. jaerlicx den penninck 16 ofte 18, off lyffrenten, gevaceert inde selve reyse Henrick van Deventer 60 daigen, Willem van Oss ende Goyart Grotart elck 79 daigen.

Commissie aan de regentes te *Leuven* om haar te verzoeken dat het der meijerij van *'s Hertogenbosch* zou worden vergund met het land van *Gelder* eene stilzate te sluiten, dat werd toegestaan.

Item, zyn den 19 Octobris anno 1542 Herman van Deventer en Walraven van Erpe raetsheeren, als gedeputeerden gereyst tot *Loven*, by onse genediger vrouwe regentes aldair wesende, omme te solliciteren ende te verwerven, dat dese meyerie een *stilzaete* soude moigen maken metten lande van *Gelre*, dwelck hen by onser genediger vrouwe voirs., wairt geaccordeert, vuyt geweest elck 6 daigen.

Commissie naar *Antwerpen* om van die stad hulp en bijstand te verzoeken tot bewaring der grenzen; alsmede om daar en ook te *Mechelen* gelden op te nemen voor oorlogskosten.

Item 6 Novembris zyn ter ordinantie ende begeerte deser stat, Herman van Deventer, m^{r}. Marten die Greve ende Peter Meysen gereyst nae *Antwerpen*, omme vander selver stat hulpe ende assistencie te versuekene tot bewaernisse ende bescermnisse vanden frontieren, ende oick omme aldair tot *Mechelen*, by vercoepe penningen opte brengen voer dese stat ende huer meyerien, soe deselve stat met huer meyerie vuyt saken van desen oirloige den penning 16 nu vercoept. Ende heeft die stat van *Antwerpen*, huer

Die Commissie en eene uit *Antwerpen* worden aan de regentes gezonden ten einde van haar die hulp en bijstand te verzoeken, zoo mede om octrooi te hebben tot opneming van penningen.

gedeputeerde met sommige vanden gedeputeerden deser stat, gescict aen onse genediger vrouwe die Co. Ma., omme dese saken huer Ma. te remonstreren ende hulpe ende bystand te versueken; hebben oick die gedeputeerde deser stat, voer deser meyerie gesolliciteert, octroye te hebben omme metter voirs. stat te moigen vercoepen, gevaceert etc.

Commissie aan den Prins van *Oranje* te *Breda*, om met dien Prins over verschillende zaken betrekkelijk den oorlog en de brandschattingen te spreken.

Item 26 Novembris zyn Herman van Deventer, Walrave van Erpe ende m^{r}. Marten die Greve voirs., als gedeputeert gereyst nae *Breda*, omme metten Prince van Orangien aldair wesende, te communiceren van diversen saken den oirloige ende bysunder den brandscatte aengaende, dair aff zy rappoirt gedaen hebben, gevaceert elck 4 daigen.

Gedeputeerden uit de meijerij naar *'s Hertogenbosch* opgeroepen ter zake van den oorlog en tot het ontvangen van mededeeling van het voorstel der regentes om tot goedmaking der kosten van dien oorlog den 10e penning van alle onroerende goederen op te brengen, ten einde daarin een besluit te nemen.

. Idem zijn op den 11 en 16 December 1542, 16 Januarij 15$^{42}/_{43}$, de gedeputeerden uit de 4 kwartieren der meijerij opgeroepen om te *'s Hertogenbosch* met de regering te vergaderen, zoo wel aangaande den oorlog als om mededeeling te ontvangen van het voorstel der koningin regentes, houdende: „dat allen de landen van herwairts over tot behoeff des tegenwoirdighen oirloigs" zouden opbrengen den 10^{en} penning van alle onroerende goederen, ten einde met de stad daarover te beraadslagen en omtrent het al of niet toestaan der gevraagde belasting in het belang en ten meesten nutte van de platte lands bewoners met de stad een besluit te nemen.

Dagvaart der staten te *Brussel* over de petitie door den Keizer gedaan van den 100ste den 10de en 10de penning waartegen de stad *'s Hertogenbosch* stemde.

Voorstel der gedeputeerden van *'s Hertogenbosch* om krijgsvolk te paard en te

Item 9^{en} January Walraven van Erp, Willem van Oss raetsheeren ende Goyart Grotarts voirs. als gedeputeerde gereyst nae *Bruesel*, opte dachvairt, omme antwoirt te brengen opte voirs. peticien, den jersten Decembris, van wege der Key. Ma. den landt van *Brabant* gedaen, welke peticien als vanden hondersten, thiensten ende thiensten penninck, dese stat heeft affgeslaigen, ende inde plaetse vanden selve, vander Coninginne te versueken, datmen een ordinancien soude maken van een zekeren getale van volck van

1543.

wapenen te peerde ende te voete, dair mede men tlandt van *Brabant* soude moigen deffenderen tegens den vianden, ende dit getall geweeten, alsdan dair aff eenen staet ende rekening gemaict te worddene hoe veele penningen men hier toe behoeven soude, ende dat een yegelyck vanden jugeseten des lants van *Brabant* dair inne soude betalen nae zyn rycdomme ende qualificatie, onder condicien, dat de staiten van *Brabant* van desen ruyteren ende knechten die administratie hebben souden, op dat onse Heer die Keyser, wel ende getrouwelyck gedient mucht wordden. Ende aengaende den versueke vanden 2000 opt bosch van *Zoenien* losrenten ofte lyffrenten te vercoepen, heeft dese stat dair inne metten anderen staiten ende steden geaccordeert. Ende die twee opperste staiten in allen den voirs. peticien hebben geconsenteert, maer die steden dair inne nyet conforme en waeren, want die van *Antwerpen* metten voirs. twee opperste staiten accorderende ende die van *Bruesel* ende *Loven*, alleen inden hondersten penninck hebben geaccordeert ende die vanden *Bosch*, gelyck boven geruert is, die selve peticie affslaende. Soe is byder Coninginne geheyscht den staiten van *Brabant*, 6 maent duerende, prima January ingaende alle maent 75,000 car. gul., dair op die twee opperste staiten bleven by huer jerste consente, ende zyn byder Conincginne belast, den vier hooffsteden nae huys te trecken den 24[en] January ende weder te comen den 30 January ende verclairen haeren last. Ende nae veele zwaricheyden die hier inne vielen, hebben die van *Bruesell* ende *Antwerpen* geconsenteert metten twee opperste staiten inden 100[sten] 10[en] ende 10[en] penninck, ende dese stat (*sHertogenbosch*) 6 maenden lanck duerende, alle maent 75,000 car. gul., onder conditien, dat men dese stat soude rembourseren met hueren meyerien, die penningen aende twee vaenkens verschoeten ende te verschieten, ende onder condicien vanden 150,000 gul, byden twee opperste staiten ende dien van *Loven*, *Bruesell* ende *sHertogenbosch* opte imposten geconsenteert, te smelten. Ende die van *Loven*, nae veele verhaels ende vertrecks, hebben oick geconsenteert inden 100[sten] 10[en] ende 10[en] penninck. Ende hebben alsoe elck van hen gevaceert, soe die dachvairt lanck duerden 75 daigen.

voet aan te nemen tot verdediging van het land van *Brabant* en om de sterkte daarvan bekend zijnde, staat en begrooting op te maken, ten einde die kosten over alle de ingezetenen van het hertogdom naar ieders vermogen om te slaan en wijders, dat de staten van *Brabant* over dat krijgsvolk het geldelijk beheer zouden hebben, opdat de Keizer getrouw en goed zou gediend worden.
Toestemming tot opneming van 2000 renten op het Bosch van *Soignies*.
Stemming der prelaten, edelen en steden omtrent gemelde petitie.
Nadere petitie door de regentes gedaan tot eene bede van 75,000 's maands voor zes maanden.
Vervolg der diliberatien.

Item 5[a] Marcy zyn Herman van Deventer, m[r]. Marten die Greve ende Henrick van Eyndhouts raetsheeren, ter ordinantie der drie leden deser stat, gereyst nae *Breda* byden Prince van *Orengien*, omme te solliciteren die geconcipieerde stilzaten ende dat den armen huysarmen, bevrydt moicht wesen vanden overloepe der ruyteren ende knechten ende oick te solliciteren, dat den *Peel* versien mocht wordden van peerden ende knechten, ende oick te hebben scepen opter mazen ende ander zaken van grooter importantien, gevaceert elck 4 daigen.

Commissie aan den Prins van *Oranje* te *Breda*, verzoek om de ontworpen stilzate te verkrijgen, dat de meijerij van krijgsvolk bevrijd worde, de *Peel* daarvan voorzien en dat oorlogsschepen op de *Maas* komen.

Item 6[a] Aprilis is Goyart Grotart voirs. als gedeputeert weder gereyst nae *Bruesel* omme te accorderen metten twee staiten ende den andere drie steden, als *Loven*, *Bruesel* ende *Antwerpen* inden voirs. 10[en] ende 10[en] penning, achtervolgende der commissien by deser stat, hem dair aff bezegelt, dair inne hy gevaceert heeft 27 daigen.

Vervolg der dagvaard te *Brussel*. De 10[en] en 10[en] penningen toegestaan.

Item den lesten Meye is die selve Goyart Grootart, als gedeputeert gereyst nae *Bruesel*, opte dachvairt aldair bescreven, inder saken vanden 150,000 car. gul. opte imposten, eertyts geconsenteert, dair aff die Coninckinne metten imposten wilde zyn gereleveert. Ende wairt ter selver tyt weder een nyeuwe propositie ende eyssche gedaen vanden lande van *Brabant*, als van 300,000 car. gul. op te brengen bynnen drie maenden, als alle maent 100,000 car. gul. beginnende 1a July anno 1543, omme dairmede ruyteren ende knechten te onderhouden ende betalen, gevaceert 44 daigen.

Nieuw voorstel tot opbrenging van 300,000 car. gul. in drie maanden.

Den afgevaardigde uit *'s Hertogenbosch* Mr Marten de Greve toegevoegt voornamelijk om aan de regentes den waren staat en armoede der stad en meijerij te doen kennen, ten einde teruggave te bekomen van voorgeschoten penningen en voor het vervolg te worden behandeld naar staat en vermogen.

Mr. Marten de Greve raadsheer der stad, werd den secretaris Grotart van Oss nagezonden om dezen ter dagvaart bij te staan, doch voornamelijk, om ten Hove goede vrienden te winnen, benoodigd om der koningin regentes een waren staat der zware lasten, achterlijkheid en armoede van de stad *'s Hertogenbosch* en hare meijerij voor te leggen, ten einde teruggave te bekomen van de voorgeschoten penningen en voor het vervolg behandeld te worden naar haren staat en vermogen; in welke onderhandeling deze in zoo verre slaagde „dat hy met goeder manieren gewonnen ende omgeset heeft ennige goede heeren vanden principaelsten vanden secreten raide, die tot noch toe deser stat nyet gunstich zyn geweest, die oick die gedeputeerde der selve nyet en hebben willen hoeren, in sulcker vuegen, dat die supplicatie by hem gemaict, by advise vanden advocaet deser stat ende der Coningginne overgegeven, is gepasseert, en zyn der stat commissarissen verleent, die hen opt dinhoude vander selver requeste informeren sullen, achtervolgende der begeerte vander stat."

Vervolg der dagvaart te *Brussel* over de geeischte beden.

Item den 19en July zyn Gerit van Vladeracken, Heer tot *Geffen*, scepene ende Goyart Grotart voirs., als gedeputeerde ter dachvairt gereyst tot *Bruesel*, dair Ghysbert Pels was, die oick alhier by dezer stat als gedeputeert is geordineert, omme metten anderen die dachvairt te helpen bewaren, ende diende die selve dachvairt omme antwoirt te brengen opte peticie byder Key. Ma. gedaen den staiten van *Brabant*, als vanden 300,000 car. gul. te betalen in drie maenden te wetenen alle maent 100,000 car. gul., beginnende 1a July, wair inne dese stat op zekere condicien metten twee opperste staiten ende den anderen steden, hair conforme heeft gemaict. Dienende (die vergadering) oick vander scaideloese geloeften, byden staiten van *Brabant* der Conincginne als regente gedaen, aengaende die 150,000 car. gul. eertyts opte imposten van wyn, bier ende andere comanscappen byden staiten voirs geconsenteert, tsamen metten frait elck 28 daigen dair inne gevaceert, Vladeracken en Grotart ende Pels 26.

Commissie aan de koningin regentes om de voortduring van de stilzate te verzoeken die door den Keizer niet was goedgekeurd.

Item 20 Augusti zyn mr. Franss van Balen scepenen, Ghysbert Pels, mr. Goyart Grootart voirs. als gedeputeert gereyst tot *Antwerpen*, aende Conincginne aldair wesende, dat die stilsaten ende wedersaten, van wegen onsen Heeren des Keysers gecasseert, alnoch muchten gecontinueert wordde, ende dat die brieven van cassatien, alnoch nyet en souden worden gepubliceert, gevaceert elck 6 daigen.

Item zyn den 11 Septembris, ter ordinancie ende begerte deser stat, Wouter van Achel scepenen, m[r]. Marten die Greve gezwoeren, Willem van Oss ende Herman van Deventer raetsheeren, gereyst aen onse genedigen Heer den Keyser inden leger voer *Venloe*, omme zyn Ma. met alle behoerlycker reverencie, inden name deser stat ende huer meyerie, willecom te heyten, hertelyck te bedancken vanden arbeyt, pynde ende costen, by zyn Ma. gehadt, geleden ende gedaen, omme in desen zynen lande te comen, tot vertroestinge ende secuurs van zyn Ma. ondersaten, ende voirts te recommanderen dese zyne goetwillige stat ende meyerie, grootelyck by brande, roeve, gevenckenisse, vutheringe etc. bedorven, in zyn goede gratie etc.

Commissie aan den Keizer in het leger voor *Venlo*, om zijne Ma. welkom te heeten en dank te zeggen voor zijne komst, tot vertroosting en hulp zijner Nederlanden zijne onderdanen en de stad en meijerij van *'s Hertogenbosch* die door brand, roof, gevangenis en uitteering veel geleden hadden.

Item is opten 10[en] dag Septembri Goyart Grootart voirs. gereyst nae *Loeven*, aldair hy vant meester Goessen vander Steghen scepenen, als opt bescryven aengaende die 150,000 car. gul. in Octobri Anno 1542 byden twee opperste staiten ende den drie hoofftsteden als *Loven*, *Bruesel* ende *sHertogenbosch* geconsenteert opte dimposten etc. omme die selve imposten te doen effectueren ter somme metten fraite tsamen beloepende 161,000 gul. Ende noch opt bescryven van allen den staiten van allen den lande van herwaerts over tot *Diest*, dair die Key. Ma. persoenlyk was dienende, daer den selven staiten een generaele propositie gedaen waert. Ende daernae den staiten van *Brabant* een particulier peticie van 400,000 gulden gedaen, te betalen in Septembri 100,000, in Octobri 100,000 ende in elcke vanden navolgende vier maenden als in Novembri Decembri Januario Februario 50,000 car. gul., dair inne die twee opperste staiten hebben geaccordeert behoudelyck, dat men die reduceren soude met ofte by imposten in sulcker vuegen als vanden 150,000 voirs.

Vervolg der dagvaart te *Leuven*.

Dagvaart der staten van alle des Keizers Nederlanden te *Leuven*; generaal voorstel door den Keizer gedaan.

Nieuw voorstel aan de staten van *Brabant*.

Kapittel 14.

Uitgaven aan bodenloon, aan boden zoo wel te voet als te paard uitgezonden.

Behalve de boden aan gedeputeerden ten hove, ter staten-vergadering en in andere gewone zaken, komt in dit kapittel het volgende voor.

Boden in verschillende zaken.

Item ten selven daige (6[a] Oct.), Herman int molenvelt met eenen brieff gesonden tot *Oss*, aenden scouthet van *Maeslant* ende voirts gesonden met eenen placaet aende dorpen in *Maeslant*, omme elck zynen taxe van hueren volck gereet te hebbene, ende metten selven volck den scouthet van *Maeslant* tegens die vianden, indien zy hen overvielen, te trecken ende wederstant te doen.

Brief aan den schout van *Maasland* en aan de dorpen in dat kwartier om zich slagvaardig te houden en onder bevel van voornoemden schout des noodig tegen den vijand op te trekken.

Item Henrick Pouwelss met besloten brieven geweest tot *Erpe*, aenden scouthet van *Pedelant*, dat hy die huyslieden opte beenen soude houden, soe die Drossaet van *Ravesteyn*, den *Maescant* ontseghbrieven gesonden hadde.

Idem aan den schout van *Pedelland* wijl de Drost van *Ravestein* aan den Maaskant ontzegbrieven had gezonden.

Item 8 Octobris, Herman int molenvelt met brieven gesonden tot *Megen* aenden scouthet aldair, ter cause vanden ontseghbrieven, byden Drossaet van *Ravesteyn* aldair gesonden ende brocht weder antwoirt.

Brief aan den schout van *Megen* ter zake van die ontzegbrieven.

Dien dag werd ook een bode aan de koningin regentes gezonden, met een verzoekschrift om ruiters en knechten in de kwartieren der meijerij te

Brief aan de koningin regentes houdende verzoek om

krijgsvolk in de meijerij te zenden.

zenden, uithoofde van de vredes-opzegging door den Drossaard van *Ravestein* aan den *Maaskant* en aan andere dorpen gedaan.

Plakaat aan onderscheiden dorpen van het kwartier van *Oisterwijk* om zich slagvaardig te houden, overmits de Drost van *Ravesteijn* ontzegbrieven had gezonden.

Item Jan van Eyndhouts, met eenen oepenen placaet gesonden aan verseeyden dorpen int quartier van *Oisterwyck*, omme den selven dorpen den weete te doen, vanden ontseegh brieven byden Drossaet van *Ravesteyn* in *Maeslant* gesonden, ende dat die selve dorpen elck int zyne, achtervolgende hueren taxe, huer mannen in huer wapenscouwinge geordineert, indien die vianden overqueemen ende hen woude overvallen, die selve te wederstaen.

Boden aan den Keizer in het leger voor *Heijnsbergen*. Tijding dat het geheel land van *Gulick* in de magt des Keizers was.

Item Marten Arentsz boede te peerde, byden heeren scepenen gesonden inden leger voor *Hynsberghen*, omme te vernemen hoe die saken aldair gelegen waeren, ende bracht dat tgantse landt van *Gulyck* van wege der Key. Ma. innegenoemen was.

Een brief naar *Horne* aan den Drossaard aldaar om berigt van het leger des Keizers.

Item 12 Octobris, Henrick van den Laer met brieven deser stat geweest tot *Hoirn* aenden Drossaet aldair, om tydinge te hebbene vanden heire des Keysers inden lande van *Guylyck* wesende, ende brocht weder besloeten antwoirt.

De Gelderschen nemen schepen met koopwaren in de *Maas*; oorlogsvolk derwaarts gezonden om die te hernemen.

Item 19 Octobris, Fransse van Eyndhouts te peerde met buscruyt naegesonden, den gheenen die naeden *Maeskant* gereyst waeren, omme wederomme vuyten handen der Geldersche te recouvreren alsulcke scepen met goet gelaiden, als die voirs. Geldersche inder *Mazen* genoemen hadden.

Brief aan *Zalt-Bommel* ter zake van het nemen dier schepen zonder voorafgaande opzegging van den vrede.

Item 20 Octobri, Corst Janss met brieven gezonden tot *Bomel*, ter cause vanden voirs. scepen, by die van *Bomel*, boven openbaer veede genoemen, dair aff zy tgoet tot *Boemel* ommegeslaigen hadden.

Brief aan *Berlicum* en andere dorpen om met klokslag strijdvaardig te zijn, en te *Erp* te vereenigen.

Item 23 Octobris, Fransse van Eyndhouts met oepenen brieven geweest tot *Berlyckem*, *Hezewyck*, *Dynther*, *Vechel* ende *Erpe*, omme metten clocken slach gereet te zyne als noede wesen sall, ende tot *Erpe* te vergaderen.

Idem aan *Rosmalen*, *Nuland* en andere dorpen, om bij een inval te *Oss* te vergaderen.

Dien dag werden ook open brieven gezonden aan *Rosmalen*, *Nuland* en *Geffen*, om met klokkenslag op te komen en te *Oss* te vergaderen, indien de Gelderschen of Cleefschen een overloop deden.

Brief aan den Drossaard van *Loevestein* om den vijand nog niet aan te vallen.

Item ten selven daighe (23 Oct.) Marten Arntss met eenen besloeten brieff gereden aenden Drossaet van *Loevesteyn*, omme nochter tyt opte Geldersche nyet toe te tasten.

Boden aan hoofdman Joachim van Heusden te *Drunen*, den schout van *Pedellant*, den heer van *Deurne* en anderen, met dergelijken last.

Met dergelijken last werden dien dag ook boden afgezonden aan den hopman Joachim van Heusden, met zijn volk te *Drunen* gelegerd, aan den schout van *Pedellant* te *Erp*, aan den heer van *Doirne* (*Deurne*) en anderen.

Brieven aan den Drossaard van *Ravestein* enden Amptman tusschen *Maas* en *Waal*, aangaande de stilzate.

Item 27 Octobri, Jan van Eyndhouts met brieven gesonden tot *Ravesteyn*, aenden Drossaet aldair ende den Amptman tusschen *Maze* ende *Waele* dair wesende, ter cause vander stilzaete, ende brocht mundelinge antwoirdt, dat zy doen souden nae inhoudt des briefs.

Oss door de Gelderschen uit *Ravestein* overvallen en gebrandsticht.

Item 19 Novembri, Marten Arntss metten Ritmeester ende ruyteren gereden nae *Oss*, daer die Geldersche vuyt *Ravesteyn*, *Oss* omsloigen ende branden.

Krijgsvolk naar de *Peel* gezonden omdat ook de vijand van

Eenige dagen voor en na dezen aanval op *Oss*, werden naar alle zijden boden uitgezonden aan het krijgsvolk, om op te rukken naar de *Peel* (*Liessel*,

Helmond, *Erp*, *Vegchel* enz.) ter zake dat de vijand ook van *Roermonde* met een inval dreigde. 1543. *Roermonde* met een aanval dreigde

Ook werden de steden, vrijheden en dorpen aangeschreven om hunne weerbare mannen te doen uittrekken, zoo als op 20 November Hendrik Fonck gezonden werd naar *Oisterwijk*, *Gestel*, *Tilburg*, *Goirle*, *Loonopzand* en *Hilvarenbeek* „om elck int zyne vanden vroemsten, totter oirloge best dienende, te scicken tot *Erpe* ende *Vechel* tegens die Geldersche, omme die aldair te helpen wederstaen, soe die groote vergaderinge maicten." *Oisterwijk, Gestel, Tilburg* en andere dorpen aangeschreven, tot het zenden van hunne weerbare mannen naar *Erp* en *Vechel*, om de Gelderschen wederstand te bieden.

Item ten selven daige (11 Maart) Fransse van Eyndhouts geweest *St. Oeden Roede* aenden scouthet van *Pedelant*, omme intimatie te doen, datse provande souden maken omme die te vueren naiden leger. De schout van *Pedelland* aangeschreven om levensmiddelen naar het leger te zenden.

Item 12 Marcy, Corstiaen Janss met brieven deser stat gesonden tot *Druenen* ende *Waelwyc* omme hoy ende stroye, voer die peerde bynnen deser stat liggende, alhier te brengen. Brieven naar *Drunen* en *Waalwijk* om hooi en stroo voor de paarden binnen *'s Hertogenbosch* te zenden.

Item 23 Merte Jan Jacopps, met brieven deser stat tot *Vucht*, aenden casteleyn van *Herlair* ende den scepenen tot *Vucht*, ende van dair voirts tot *Boextel*, *Oisterwyck* ende *Hilvarenbeeck*, omme aldair, elck in zynen bedryve, hueren tax van waigens gereet te maken, omme den Prince van *Orengien* als *Capeteyn generaal* dair mede te dienen, ter plaetse dair hy se behoeven sall. Brieven aan *Vucht* en andere dorpen om voor den *Prins van Oranje* als kapitein generaal wagens in het leger te zenden.

Item ten selven daige, Jan van Eyndhouts met besloeten brieven tsavonts tot 8 uren gesonden tot *Voirne*, aende beveelsluyden ende knechten opte scepen aldair liggende, omme metten scepen te varen te *Gewanden*, tegens die Geldersche, die in meyningen waren *Orthen* ende *Hyntham* aff te branden. Bevel aan de bevelhebbers der schepen te *Voorn* liggende om op te varen naar *Gewande*, en de Gelderschen te beletten *Orthen* en *Hintham* af te branden.

Item ten selven daige (25 Maart) Marten Arntss boden te peerde gereden met brieven tot *Oisterwyck*, omme waigens alhier te scicken, omme proviande ende andere gereetscap totten oirloige dienende, den leger nae te vueren. Brief aan *Oisterwijk* om wagens tot vervoer van levensmiddelen en oorlogsgereedschap.

Item 6ª May, Corstiaen Janss met brieven gesonden tot *Druenen* ende *Waelwyck*, datse souden scicken tot *Amerzoye* zeker grevers, omme die knechten aldair tot *Amerzoye* liggende te bescanssen ende voirts gegaen tot *Amerzoye* aenden hoopman vanden selven knechten, ende brocht mundelinge antwoirdt. Brieven aan *Drunen* en *Waalwijk* om gravers te zenden naar *Ammerzode*, ten einde aldaar verschansingen te maken tot dekking van het aldaar gelegerd krijgsvolk.

Item 16 Meye, die selve Corstiaen gegaen met brieven tot *Eyndoven*, aenden Prince van *Orengien* ende brocht weder bescreven antwoirdt. Brief aan den *Prins van Oranje* te *Eindhoven*.

Item 21 Meye, Marten Artss met besloeten brieven deser stat gereeden aenden Prince van *Orengien* te *Peer* inden landen van *Luydick*, den welcke hy aldair gevolght was tot *Opharen* inden leger, ende brocht wederomme mundelinge antwoirdt. Idem aan dien Prins te *Peer* en *Opharen* in het leger.

Item 23 Meye, Dirck Fonck met vier oepenen brieven gesonden tot *Roesmolen*, *Nulant*, *Geffen*, *Oss*, *Lith*, *Littoyen*, *Kessel*, *Alem*, *Maren* ende *Empel*, aende heemraiden aldair, ter cause vander sluysen tot *Gewanden*, omme aldair te wesen den 25en Meye. Brieven aan *Rosmalen* en andere dorpen om den 25 Mei op de sluis te *Gewande* te zijn.

Item ten selven daige (1º Junij) Marten Artss gereden naiden *Grave* Een bode naar

1543.

Grave om te vernemen naar den vijand aan geene zijde der Maas gelegerd geweest.

omme te wetene wair die Geldersche, gelegen hebbende op gheen zyde vanden *Grave*, en opgetoigen waeren, thooft heenen hadden.

Brief aan den Prins van Oranje te Maastricht.

Item 3a Juny, Thoenis van Olphen met brieven te peerde gereden te *Maestricht*, aenden Prince van *Orengien*, ende brocht wederom besloeten antwoirdt.

Het leger van den Prins van Oranje te Heerle. Heinsbergen door dien Prins van levensmiddelen voorzien. Het Kleefsche leger afgetrokken.

Item 16 Juny, Marten Artss, vuyt bevele vanden heeren scepenen gereden naiden leger vanden Prince tot *Heirle* (*Heerle*) liggende, om alle gelegentheyt ende brocht (de tijding) dat die Prince *Hynsbergen* gespyst hadde, ende die Cleeffsche vuyten velde geweken waeren.

Brieven aan de regentes en aan den Prins van Oranje te Brussel, om bijstand.

Item ten selven daige (2a Julij) Eymbert Rombouts over dwers, te peerde gereden tot *Bruessel*, aende Coningginne ende aenden Prince van *Orengien*, omme alhier ruyteren ende knechten te hebbene, soe die Geldersche sterck waren inden lande van *Hoirne*, ende brocht weder antwoirt.

Nadere brieven derwaarts gezonden.

Een tweede bode werd den 3 Julij ter zake van die bijeentrekking van het Geldersche leger nagezonden.

Versterking door den Prins van Oranje gezonden.

Item 5a July, betaelt eenen bode, byden schoutet van *Tournhout* aende scepenen deser stat gesonden, alsdat die Prince van *Orengien*, tot bescermenisse van desen quartieren, alhier scicten 1400 peerden ende 6 vendkensknechten.

Commissie aan den Prins van Oranje te Heusden.

Item ten selven daige (7 July) Thoenis van Olphen te peerde gereeden, metten heeren deser stat, nae *Huesden* byden Prince van *Orangien*.

Brief aan den heer van Loonopzand om te vernemen wanneer de Prins van Oranje te 's Hertogenbosch zou zijn.

Item die selve, noch gereeden met besloeten brieven tot *Loen* aen myn heer van *Loen*, omme te verneemen wanneer de Prince voirs. alhier comen soude.

Brief aan dien Prins te Herenthals.

Item 8 July, Herman int molenvelt met brieven gesonden tot *Herenthals* aenden Prince van *Orangien* ende brocht weder besloten antwoirdt, ende volghden den selven nae *Bruesel*.

Brief aan den Prins van Oranje te Loonopzand en Heusden.

Item 11 July, Eymbert Rombouts met brieven gesonden te peerde tot *Loen*, aenden Prince van *Orangien*, den welcken hy volgden tot *Huesden* ende brocht weder besloeten antwoirt.

Idem aan den Prins te Gorinchem ter zake van de krijgsknechten die hoofdman Snoeck zou aannemen.

Item 13 July, Marten Artss met brieven gesonden te peerde, aenden Prince van *Orangien* tot *Gorichem* wesende, ter cause vanden knechten die Snoeck die hoopman noch aannemen soude, tot *Amerzoye* inden wall te leggen, ende brocht weder besloten antwoirdt.

De prins van Oranje te Utrecht.

Item 15 July voirs. Herman int molenvelt met brieven gesonden *tUtrecht* aenden Prince van *Orengien* ende brocht wederomme antwoirdt.

Vucht en Vranckenhofstat bij de Vuchterpoirt buiten de stad 's Hertogenbosch, door de Gelderschen onder Marten van Rossem, verbrand.

Item ten selven daighe, (22 Julij) Jan Jacopps met brieven deser stat gegaen inder nacht tot *Waelwyck* aen myn heer van Monseau, omme met zyn peerden aldair liggende, bynnen deser stat te willen comen, ende *Marten van Rossem*, met grooter macht thooft nae desen quartier hebbende, wederstant te doen, welcke *Marten van Rossem* op St. Jacops dach *Vucht* affbranden met Vranckenhofstat.

Brief aan Utrecht

Item ten selven daige Thoenis van Olphen met brieven deser stat gesonden

ende gereeden *tUtrecht*, omme die ruyteren ende knechts aldair liggende alhier te comen, vuyt saken als boven. 1543. om het paardenvolk en de voetknechten van daar naar *'s Hertogenbosch* te zenden.

Item die selve gereden tot *Worichem* aen die zwarte ruyteren, omme insgelycx alhier te comen. Brief naar *Woudrichem* om de zwarte ruiters mede naar *'s Hertogenbosch* te ontbieden.

Item die selve met Marten die bode ende Pouwelss lanternmeker, te peerde die wake helpen houden te *Hall* aende brugh, doen Marten van *Rossem* te *Boextel* lach elcken een dach. Wakers aan de Halsche brug, toen Maarten van Rossem te *Boxtel* was.

Item 23 July, Corstiaen Janss met eenen oepen placaet inden quartier van *Oisterwyck* ende inde *Langhstraet*, hen waerscouwende vanden Gelderschen die met grooter macht waeren tot *Berchem*, omme wel toe te sien ende opte been te zyn. Het kwartier van *Oirschot* en de Langstraat gewaarschuwd, dat de Gelderschen met groote magt te *Berchem* waren.

Item die selve noch gesonden tot *Amerzoye* omme tventken knechten aldair liggende alhier te comen ende voirts van dair tot *Roesmalen* gegaen omme hoye ende stroye alhier te brengen tot voyeraige der peerden bynnen deser stat liggende. Het vaandel knechten van *Ammerzode* naar *'s Hertogenbosch* ontboden. *Rosmalen* aangeschreven om hooi en stroo naar de stad te zenden.

Item ten selven daighe (24 July) Henrick Goyartss met brieven gesonden tot *Michiels-Gestel* om die brugh aff te werpen. Brief aan *St. Michiels-Gestel* om de brug over de rivier aldaar, af te werpen.

Item ten selven daighe, Adam van Wassenborch met brieven gesonden tot *Waelwyck*, aenden Ritm^r. vanden Capeteijn (du) Monseau, omme met zynen peerden te willen trecken naiden *Peel*. Brief aan den Ritmeester van den Kapitein du Monseau te *Waalwijk*, om met zijne ruiterij naar de *Peel* te trekken.

Item Henrick Goyartss met brieven gesonden tot *Oisterwyck* ende *Oirschot*, omme met hueren volck te trecken by den heer van *Helmont*, 1 dach ende noch tot *Orthen* geweest om hoy ende stroye alhier te brengen. *Oisterwijk* en *Oirschot* aangeschreven, om zich met hun volk bij den heer van *Helmond* te voegen.

Item 26 July, Hermau int molenvelt met brieven gesonden tot *Breda* aenden *Prince van Orengien* ende brocht weder antwoirt aan Joncker Lubbert Turck. Brief aan den *Prins van Oranje* te *Breda*.

Verschillende andere bodens met brieven werden den *Prins van Oranje* te dezer tijd gezonden, die vermoedelijk allen op de bescherming en verdediging der stad *'s Hertogenbosch* betrekking hadden. Nadere brieven aan dien *Prins*.

Item 28 July, Jan van Herentals, met brieven geweest *tAntwerpen* aen Lenarden van Laet, omme den salpeter die hy aldair voer dese stat ende huer meyerie gecoft hadde, alhier te seynden, metten 12 berssen diemen dair oick hadde doen maken. Salpeter en bersen te *Antwerpen* voor de stad *'s Hertogenbosch* gekocht.

Item, alsoe alhier ende elders versceyde spraecke was vander Key. Ma., deen seggende tzyn Ma. waer over in *Duytslant* indie stat, dander seggende hy waer noch nyet soe nae desen landen. Ende omme zekerheyt te hebben waer zyn Ma. persoen zekerlyck waer, hebben die heeren scepenen, den 5^en Augustie gesonden Adam van Wassenborch deser stat bode nae *Duytslant*, om zeker tydinge te brengen, ende nyet weder te keeren hy en hedde den Keyser in persoen gesien, gelycke hy deede, brengende tydinge dat hy hem gesien hedde inder stat van *Covelens*, by hem hebbende een groote getalle van volck soe te peerde ende te voete met veele stucken van arttilrye. Een bode naar *Duitschland* gezonden om zeker te weten waar de Keizer zich bevond, die tijding bragt, dat hij Z. M. met een groot leger en veel artillerie te *Coblentz* had gezien.

1543. Item Jacop van Casteren, ten bevele der heeren scepenen, te peerde die wake gehouden tot *Hyntham*, voirts opten *Dungen* inder tyt dat Marten van *Rossum*, *Vucht* branden.

Waker te *Hintham* en op *den Dungen*, tijdens Maarten van *Rossem Vucht* verbrandde.

Item Eymbert Rombouts, byden heeren seepenen te peerde naegesonden Marten van *Rossum* tot *Thoeren*, als hy alhier in deser meyerien den toch gedaen hadde, omme te weten wair hy eynde soude ende brocht, dat hy met zynen volck nae *Rueremunde* toech.

Maarten van *Rossem* een spion tot *Thorn* nagezonden, die tijding bragt dat hij met zijn leger naar *Roermond* toog.

Item ten selven daige (21 Augusti) Adam van Wassenborch met besloiten brieven gegaen na *Dueren* inden lande van *Guylick*, inden leger aldair, aenden heer van Brabantsoen ende Longeviel, ende brocht weder besloeten antwoirt.

Een bode naar *Dueren* in het leger met brieven aan de heeren van Brabantson en de Longeville.

Item ultima Augusti, Adam van Wassenborch met brieven gesonden aenden *Prince van Orengien*, alsdoen byde Key. Ma. voer *Rueremunde* te velde liggende om der stilzaete, ende brocht, dat nyemant van deser zyde, opte Geldersche off Cleeffsche scaidigen en soude.

Brief aan den *Prins van Oranje* in het keizerlijke leger voor *Roermond* om stilzate, hij bragt bevel, dat niemand den vijand schade mogt toebrengen.

Item prima Septembri, Marten Artss boede te peerde, byden heeren scepenen · gesonden na *Weerdt* aenden Drossaet, omme te forieren ende herberge te bespreken voer die heeren ende gedeputeerden deser stat, die reysen souden by Key. Ma. te velde voer *Venloe* liggende, omme den selven wellecoem te heyten, ende oick metten *Princen van Orengien* te spreken, aengaende den verschoeten penningen by dese stat aende knechten opte scepen van oirloighe liggende.

Commissie aan den *Keizer* in het leger voor *Venlo* om Z. M. welkom te heeten en ook om met den *Prins van Oranje* te spreken over de door de stad *'s Hertogenbosch* voorgeschoten penningen aan de knechten op de schepen van oorlog.

Item 2a Septembri vertrokken die gedeputeerden naar *Venlo.*

Den 10 September zond stads-regering boden uit aan verschillende hooftlieden inde *Langstraat* te *Voirne* inde *Peel* en te *Helmond*, omme den Gelderschen nyet te scedigen mair op te houden ter tyt hem anders wordde verkundicht."

Bevel aan de hoofdlieden in de meijerij en elders, om tot nader order den vijand niet te schaden.

Item 13 Septembri, Marten Arntss met besloeten brieven gereden aenden *Prince van Orengien* tot *Nymegen*, dair hy deselve stat, inden name der Key. Ma., hulden, ende besloeten antwoirt wederbracht.

De *Prins van Oranje* ontvangt in naam des Keizers de hulding der stad *Nijmegen.*

Item 19 Septembri, Jan van Herentals met besloeten brieven gesonden tot *Arnhem* aenden Prince ende brocht weder besloten antwoirdt.

De *Prins van Oranje* te *Arnhem.*

Item 28 Septembri met brieven Ariaen Peterss, gesonden tot *Berlyckem*, *Middelroye* ende *Scyndel*, omme die brugge tot *Middelroye* weder opte maken.

Aanschrijving om de brug te *Middelrode* weder op te maken.

Kapittel 15.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen en gelagen.

Onder de voornaamste personen, welke in dit dienstjaar als met wijnen of gelagen vereerd voorkomen, waren:

Inden jersten in Januario Anno 1542 hebben die heeren scepenen, met advise vanden raide ende den gedeputeerden vanden platte landen, alhier opter gaffelen een maeltyt doen bereyden voer den heer van *Luydick*, den Greve van *Bueren*, den Greve van Hoirne, zynen brueder den heer van

Maaltijd van den heer van *Luik*, den Graaf van *Bueren*, den Graaf van *Hoorn* en andere jonkers.

Bynnecourt, met meer andere jonckeren, omme die selve, soese dese stat ende huer meyerien ende nu sunderlinghe in dese tyt vander oirloige voirderlyck moigen zyn, te festiveren ende nae hueren staet eerlyck te tracteren, ende alsoe die selven heeren die maeltyt metten wyn gesconcken, beloepende 44 car. gul. 14 st.

Item in February Anno 1542, by advise deser stat ende den gedeputeerden vanden platten lande, gesconcken inde bruloft, die in dese stad gehouden wairt tusschen den heer van *Benecourt* ende der dochter des heeren van *Momerancy* nichte des Greve van *Bueren*, dair die selve Greve met meer andere personagien van veele jonckeren ende die oude Grevinne van *Bueren* met huere staet tegenwoerdich waeren, een voeder wyn die aems van 17½ gul. vz. 105 car. guld.

Bruiloft te *'s Hertogenbosch*, gehouden bij het huwelijk tusschen den heer van *Bennecourt* en de dochter van den heer van *Montmorency*, nicht des Graven van *Bueren*, waarbij die Graaf, de oude Gravin en vele jonkers tegenwoordig waren.

„Item ten selven daighe (16 Maart 1542) gescenct den *Prince van Orangien*, *Capeteyn Generael*, bynnen dese stadt met grooter familien wesende, ende eenre zekeren tyt met zynre vrouwen gelegen hebbende, een voeder wyns by Robben inden Buck gehaelt ende kosten 111 car. gul."

De *Prins van Oranje* Kapitein-Generaal met zijne echtgenoote te *'s Hertogenbosch*.

„Item alsoe ten selven daighe gescenct den heer van *Meroede*, stathouder vanden *Prince* een half aem wyns in de lelye gehaelt, die quarte 3 st. sonder assyns bet. 7½ car. gul."

De Graaf van *Merode*, Stadhouder van den Prins van *Oranje*.

Item byder Coningginne ende den Hoeve alhier gescict die Provisuer-generael omme die saken vander oirloighe, tot bescermenisse van desen quartier te helpen dirigeren, die welcke bynnen deser stat langen tyt, in tyde deser rekeninge, heeft gelegen, soe hebben die heeren deser stat metten gedeputeerden vanden platten lande, om beters wille, tot een gratuyteyt voer den selven Procureur afgesproken ende gescenct, den wyn dien hy tot Andries Brugmans inde lelye hadde gehaelt, beloepende sonder assyns 30 car. gul.

De Provisor-Generaal der koningin-regentes.

Voorts werden wijnen geschonken aan:

Den Bisschop van *Luik*.

Den Prelaat der Abdij van *Postel*.

Kapittel 16.

Uitgaven aan gagien voor de vier schuttergilden.

Daarin komt de volgende buitengewone post voor:

„Item heeft dese stat alnoch boven deze voirs. gagie, overmits den oirloige in tyde deser rekeninge, elcken vanden vier scutteryen geconsenteert een nyeuwe gagie van vyftich mannen, elcken sjairs 3 gul. 2½ st. alsvoer, welcke nyeuwe gagie aenginck ende begonst te Corsse A° 1542 ende alsoe alhier betaelt een vierendeel jaers van 50 scutten verscheenen te Paeschen Anno 1543 ende betaelt aen Joesten Gerys als dekenen in zynre tyt vanden voirs. ouden voetboege, beloepende 39 car. gul. 1 st. oirt."

Nieuwe soldij voor 50 man bij ieder der vier schuttergilden tijdens den oorlog toegestaan.

De gilden van den jongen voetboog, de cloveniers en den handboog volgen.

Kapittels 18—26.

Uitgaven voor onderhoud van stads gebouwen en verdere fabrikage, alsmede voor de vestingwerken, de artillerie, de munitie enz.

Daarin wordt het volgende als merkwaardig gevonden.

Kapittel 21.

Uitgaaf aan hout en planken.

Op last van den *Prins van Oranje*, Kapitein Generaal van het Keizerlijke Leger, te *'s Hertogenbosch* Schepen van oorlog uitgerust, om daarmede de rivier *de Maas* te beveiligen.

„Item heeft dese stat, vuyt bevele des PRINCE VAN ORANGIEN als *Capiteyn Generael* twee Roybaedschen ende vier scepen totter oirloige doen rusten, omme die met knechten te beleggen ende die *Maze* dairmede te veyligen, dairtoe men heeft moeten coepen versceyden perceelen van hout ende oick plancke die dairop vertymert ende verbesinght zyn, dairvan die omme alhier byeen getoigen beloept 35 car. gul. 19 st. 3 oirt."

Kapittel 22.

Uitgaven aan timmerwerken.

Timmerwerk op die schepen.

Item betaelt den tymerlieden die opte zeyndscepen ende den scepen van oirloighe versceyden daige hebben gewrocht, omme die gereet te maken ende knechten inder *Mazen* dairop te leggen, te wetene in het jerst Denys de stat tymerman 16$^1/_2$ dach sdaighs 6 st. enz.

Kapittel 24.

Uitgaven aan alderhande ijzerwerk.

Idem ijzerwerk.

Item gerekent met Lambert Claess den smyt, voor versceyden wercken hy gemaickt heeft soe aende bussen, opte scepen van oirloighe als enz.

Kapittel 26.

Uitgaven aan werklieden.

De burgers der stad bij trommelslag opgeroepen om ieder in zijn kwartier op de muren de stad te verdedigen.

Item eenen trompsleger die, vuyt bevele deser stat, die trommel heeft omme geslaigen, dat elk in zyn geordineert quartier *ter weere* soude gaen.

Jan Derkennis loodsof bouwmeester der cathedraal maakt een steenen vorm voor de kogels der groote ijzeren slang.

Item betaelt m^r. Jannen Darkennis loidsmeester, van een steenen forme gemaict totter grooter yseren slange dienende, metten loete (lood) dair inne gegoeten 13 st.

De groote ijzeren slang op de veste bij St. Janspoort in batterij gesteld en tegen den vijand gebruikt.

Item Jan Quiryns c. s. allen busmeesters aende schanskorven, ende *groote yseren slange* (*) *vuyten heylige Geest aen St. Jans poirt helpen doen ende aldair geschoeten, sdaigs etc.*

Steenen kogels met lood omgoten alsmede schanskorven, tot in batterijstelling, voor die slang gemaakt.

Item Goyart van Bladel c. s. alle busmeesters aende attelrye geweest, loye gegoeten scanscorven geset, dair die *ysere slange inne* geschoeten waert.

Kogels met lood omgoten voor het Stuer Ghewalt.

Item betaelt Harit vander Lynden voer eenen yseren cloet wegende

(*) Het *Stuer Ghewalt* nog op de binnenplaats achter het Stadhuis te *'s Hertogenbosch* voorhanden.

42 ℔ metten loot ronts omme gegoeten, dair die *groote ysere slange* mede geschoeten is 21 st., noch drie vander stat clooten rontsomme met loot omgoeten tselve loot 36 ℔, tpond $^1/_2$ st.

Item Peeteren Henricx en Denyss tymmerlieden, van dat zy hebben gemeten die distancie tusschen dese stat ende den convent vander *Bazeldonck*, wesende omtrent 1400 voeten. Opmeting van den afstand tusschen de stad en het convent der bazelaars.

Item inde weke palmar, Goyart Willemse c. s. elck een dach zekere partien van attilrye, met oick cruyt, clooten en andere gereetscappen totten gescut dienende, alhier byden PRINCE VAN ORANGIEN in deser stat van *Breda* doen brengen, te waken. Bewaking van artillerie, buskruid en kogels door den Prins van *Oranje* uit *Breda* naar *'s Hertogenbosch* gezonden.

Item Joseph Willemss 5 daigen ende eenen nacht gewaict, Visscher id., die hynthamerpoirt ende die Orthenpoirt, mits der tydinge vanden Gelderschen, die hen beroempt hadden, datse snachts opten goeden vrydach, die moelens voerder poerten staende souden afbranden, sdaigs ende snachts elcken 4 st. De Gelderschen dreigen de molens voor de stad *'s Hertogenbosch*, te verbranden.

Item inde weke Jacobi apli, mr. Boudewyn, Jan Janss, Roeloff ende Joseph elck 6 daigen ende 6 nachten, Goyart van Bladel 6 daigen ende 5 nachten, als busmeesters die poerten deser stat, sdaigs ende snachts gehuet ende gewaict soe Marten van *Rossem* met een grooten hoep van ruyteren ende knechten tot *Boextel* was, *Vucht* ende *Vrancken hofstad* affbranden ende by nae de ganse meyeri in verdinghe ende brantscattingen brengende, sdaigs 4 st. De busmeesters te *'s Hertogenbosch* bij het geschut tijdens Maarten van *Rossem* te *Boxtel* was, die *Vucht* en *Frankenhofstad* bij de stad verbrandden en nagenoeg de geheele meijerij brandschatten.

Kapittel 28.

Uitgaven aan gagien van de busmeesters, die bij ordonnantie van heeren schepenen dezer stad, tot bewaring van die stad, tijdens den oorlog waren aangenomen.

Zij waren 12 in getal. Joseph Willemse, Jan Tromp, de zoon van Jan Tromp, Jan van Zusteren, Jan Janss alias Bessem, Visscher van Sprang, Pauwels Boetsman van Maestricht, Roeloff van Cranenborch, Goyart van Bladel, Boudewyn Janss, Dirck Muell en Dirck Clockgieter. Busmeesters der stad *'s Hertogenbosch*.

Kapittel 28.

Uitgaven van allerhande zaken.

Behalve de gewone steeds in dit kapittel voorkomende posten worden daarin de volgende bijzondere gevonden:

In den jersten bet. Marten den scrynmeker, vander stat wapenen metten arn ende een Andries cruys metten vuerstael in hout te snyden ende te groenen, diemen gesonden heeft tot *Utrecht* aenden busgieter aldair, omme die selve wapenen opte twee nootslangen aen hem verdinght dair nae te ordineren, ende soe die selve zeer constelyck gesneeden waeren ende eyschende was 12 gul. is men met hem overcomen en bet. 9 ca. gul. Het stads-wapen met den arend en een St. Andries-kruis met het vuurstaal in hout gesneden om te dienen voor model voor dat te gieten op het geschut door de stad te *Utrecht* besteld.

Item betaelt Reyner Reyners, dat hy twee reysen met zyn dorden, plancken ende bussen ende andere gereetscappen heeft gevuert opte scepen, Arbeidsloonen tot toerusting ten oorlog van de schepen.

int gat vander *Diesen* liggende, diemen toeruste ter oirloige 20 st. noch voer een pleyte zantz tot ballast vanden 2 scepen 6 st. ende twee pleyten aldair 5 daigen byden tymerlieden gebesinght, sdaigs eenen braspenning.

Betaling van het voeder der paarden van de ruiterij des Hertogs van *Aarschot* te *'s Hertogenbosch* in bezetting geweest.

Item heeft onse genedige vrouwe die Conninginne, doer scryven ende sollicitatien aen haer Con. Ma. gedaen, alhier tot defensien van desen quartieren opten 7[en] November 1542 bynnen deser stat gesciot, die bende des Hertoige van *Arschot*, die alhier bynnen deze stat gelegen heeft 25 daighen ende op elck peert des nachts voer rouwe voeder bet. een halve stuiver, dairvan die sommen, achtervolgeude der rekeningen met hen ende den weerden gehouden, beloept ende is betaelt 79 car. gul.

De Gelderschen en Kleefschen uit *Ravestein* verslaan het leger te *Oss* en verbranden die stad binnen den Heuvel.

Item, naedien die Geldersche metten Cleeffschen, vuyt *Ravesteyn*, den leger bynnen *Oss* liggende, opgeslaigen hadden ende *Oss* bynnen den hovel affgebrant, hebben die heeren scepenen geordineert, de naebescreven persoenen te sitten inde poirten sdaighs ende snachts ende alsoe Franss van Eyndhouts, Jan van Eyndhouts en Jan de Busmeker elck 5 daighe ende 4 nachten ende elcken betaelt 25 st. Idem enz.

Betaling van het door de stad *'s Hertogenbosch* aangekochte hooi en stroo dat de ruiterij tegen eenen redelijken prijs werd afgestaan.

Item alsoe byder stat is overdraigen geweest, dat men tot voirderinghe vanden ruyteren bynnen deser stat logerende, soude doen coepen hoye ende stroye, omme tselve den ruyteren voer eenen redelycken penninck weder omme te vercoepen, opdat die selve nyet bescat en souden wordden, den welcken achtervolgende heeft men alhier by versceyden huyslieden hoye ende stroye doen brengen ende dat gecoft enz.

De ruiterij van den *Prins van Oranje* te *'s Hertogenbosch.*

Item heeft die Coninginne tot bescermisse van deser quartiere, alhier inder stat den 23 November A° 1542 gescict, die bende des PRINCE VAN ORENGIEN ende gelegen totten 11° January dair naestvolgende, den welcken, met consent der gedeputeerden vanden platten lande, op elck peerdt, omme opten huysman nyet te leggen, is toegeseeght des nachtz voer rouwevoeder een stuiver, waeraff die somme achtervolgen de rekeningen met hen enden weerden dairaff gehouden, beloept en bet. 223 car. gul. 7½ st.

Schrifturen, aangaande den oorlog, den *Prins van Oranje* overgegeven.

Item betaelt Jannen van Oirle, clerck inder scryfcameren van zekere copien en gescriften aengaende desen oirloige den PRINCEN VAN ORANGIEN overgegeven.

De *Prins van Oranje* *Opperste Capitein* van het kwartier der stad *'s Hertogenbosch* en van hare meijerij.

Vereeringen aan twee zijner raden.

Item 13 Aprilis nae Paesschen Anno 1543, vuyt bevele ende advise vanden heeren scepenen ende andere vanden raide ende den gedeputeerden vanden platten lande, gemaict twee buydels, inden eene wesende vyfftich ca. gul. ende inden anderen wesende 20 car. gul. ende den selven gescenct twee vanden principalen raet des PRINCEN VAN ORANGIEN, *Opperste Capeteyn van desen quartiere*, omme dese stat en heure meyeryen in hueren affairen byden voirs. PRINCE hueren heer altyt gerecommandeert te willen hebben ende behulpelycke te zyne.

De ruiterij van den *Prins van Oranje* andermaal tot bescherming der stad en de meijerij te *'s Hertogenbosch.*

Item is opten jersten dach van Meye A° 1543 gecomen binnen dese stat tot bescermenisse van desen quartiere, die bende des PRINCE VAN ORANGIEN ende sommige tot 17 Meye ende sommige totten 22 Meye binnen deze stat gelegen, wairaff die sommen beloept als vanden stuiver diese op elck peert des

nachts voer rouwevoeder hebben ontfangen, na vuyt wyze der rekening met hen ende den weerden gehouden ende bet. 213 car. gul. 5 st.

Keizer Karel V naar de *Nederlanden* komende, was op zijne reis uit *Spanje* in *Italie* aangekomen, op de tijding daarvan worden in deze stad de klokken geluid en op den bijer gespeeld, daarvan worden betalingen in dit hoofdstuk aangetroffen onder de dagteekening van 22 Junij 1543.

Vreugdebedrijven te *'s Hertogenbosch* op de tijding dat Keizer Karel V uit *Spanje* over *Italie* naar de *Nederlanden* in aantogt was.

Item alsoe men beduchtende was, dat den jersten toech die Marten van *Rossum* in meyninge was in desen landen te doen, vallen souden op dese stat, heeft deselve stat van *Antwerpen* over dwerss doen brengen ende aldair gecoft 400 helbaerden ende 300 spiesen omme die alhier den bourgers voer een redelycken penninck vuyt te reycken; dair aen dat verloeren is, soet allmede slyme (*) goet was ende metter haest toeginck, wel 9 car. gul.

Hellebaarden en spiessen te *Antwerpen* gekocht, omdat men beducht was dat Maarten van *Rossum* bij zijn eersten togt, eenen aanval op *'s Hertogenbosch* zou doen.

Item betaelt eenen bussensmyt van *Dortrecht* die alhier te coepe hadde gebrocht vier berssen die byder stat vanden selven gecoft waeren ende als zy geproeft ende gelevert souden worden, zyn die selve vier berssen deen naeden anderen ontwee gesprongen ende gebroken dair by die selve smyt, seegde wel 20 ℔ groot scaide te hebben ende seer claighden ende hem alsoe by consent vanden heeren scepenen voer zynen scaide toegevueght een ℔ vlems vz. 6 car. gul.

De regering koopt van een bussmid te *Dordrecht* 4 stukken geschut genaamd Berssen, welke op de schepen gebruikt werden; zij sprongen bij het beproeven.

Item int jerste vanden Meye 1543 bynnen dese stat tot bescermenisse van desen quartiere gecomen, die bende des Greven van *Bueren*, die alhier gelegen heeft totten 22 Meye ende betaelt op elck peert voer rouwe voeder des nachts eenen stuiver, dairvan 96 car. gul.

De ruiterij van den Graaf van *Bueren* in de stad *'s Hertogenbosch*.

Item dairnae opten 25 July is alhier bynnen dese stat weder gecomen die bende des Prince van Orangien tot bewaringe van desen quartiere en alhier gelegen totten 2 Augusti ende op elck bet. des nachtz voerrouwe voeder bet. 1 st. wair van die somme beloept 73 gul. 2½ st.

Nader verblijf der ruiterij van den *Prins van Oranje* te *'s Hertogenbosch*.

Item eenen bode byden ambtman vanden *Grave* alhier aen heeren scepenen gesonden, tydingen brengende dat die Geldersche metten Cleeffschen te peerden ende te voete zeer sterk, over die *Maze* aen deze zyde (te) *Berchem*, (en) *Hees* nedergeslaigen waeren, om wel toe te sien.

De Ambtman van *Grave* berigt dat het leger des vijands over *de Maas* getogen, te *Berchem* en *Heesch* gelegerd was.

Item betaelt eenen trommensleger van die tromme, als Marten van *Rossum* indie meyerye quam, en *Vucht* branden, omme te slaen ende elck op zyn geweer te comen.

Alarm geslagen bij gelegenheid dat Maarten van *Rossum* in de Meijerij kwam en *Vucht* afbrandde.

Item een bode vanden *Grave* alhier gezonden, vanden amptman tydingen brengende, als dat die van *Rueremonde* en *Venle* in handen vanden Keyzer waeren gecomen.

Roermonde en *Venlo* door den Keizer veroverd.

Item den rectoir M. Dminico, vander scoelen, vanden groete ysere nootslange vanden mortel doer dese stat in St. Janspoirte inden thuyn aldair metten clercken te sleypen, bet. 6 st.

De Rector der scholen vervoert met zijne studenten het groote ijzeren kanon.

(*) Slyme. Slecht.

1543.

Het kind van Mr. Linius te *Brussel* in naam der stad *'s Hertogenbosch* ter vonte gehouden.

Item Joncker Gerart van Vladeracken heer tot *Geffen* soepene, van wegen deser stat metten anderen gedeputeerden te *Bruesel* ter dachvairt wesende, heeft mr. Thomas Linius advocaet deser stat inden raide van *Brabant*, gebeden soe syn huysvrou int kynderbedt gelegen was, den voirs. heer van *Geffen* als inden name deser stat, zyn kyndt opte foente te heffen ende foent peteren te wordden, dwelck die selve heer van *Geffen* alsoe heeft gedaen, ende opter foente van wege deser stat gegeven ende weder gerestitueert 10 car. gul.

De Vorst van *Kleef* trekt de hand van *Gelderland* af en maakt vrede met den Keizer.

Item betaelt Marten Artss bode te peerde, ten bevele vanden heeren scepenen, vander tydinge hij alhier gebracht heeft, als dat die Vorste van *Cleve* in persoen gecomen was byder Keyserlyke Ma. inden leger voer *Venlo* ende zyn hant vanden lande van *Gelre* getoigen hadde.

Tol van den *Prins van Oranje* te *Baarle-Nassau*.

Item van een mandement ten hove te doen inpetreren tegen den Prince van Orangien, aengaende den tol van *Baerle* by denselven Prince opgesteld.

Mandement des *Keizers*, waarbij bevolen wordt de huizen buiten de Vuchter- en Hinthamerpoorten af te breken met verbod om die erven opnieuw te betimmeren.

Item betaelt den audiencier voer dexpeditie vanden brieve van mandemente ten hoeve geexpedieert, als dat men die huysen, die staende zyn buyten poerten opten Vuchterendyk ende Hynthamersteenwech soude affbreken ende die erven in toecomende tyden nyet meer moigen betymeren op groote peenen etc.

Traktaten van vrede tusschen den Keizer, den Vorst van *Kleef* en de Gelderschen.

Item van beyde tractaten van peyse tusschen die Keyserlicke Mat. ende den Vorste van *Cleve* ende den Gelderschen gemaict."

Maarten van *Rossem* doet onvoorziens en zonder voorafgaande vredesopzegging, in naam van den Koning van *Frankrijk* en van den Vorst van *Kleef* eenen inval in de meijerij en in *Brabant*.

Item, alsoe Marten van *Rossem* in Julio A° 1542, inden name des Conningx van *Vranckryck* en des Vorsten van *Cleve*, gealieneert wesende, metter grooter macht van volck van wapenen soe te peerde als te voete, omtrent *Ravesteyn* nair dese quartiere over die *Maze* quaem ende deser meyeryen ende tlant van *Brabant*, onversienlyck ende onverboetscapt met gewald overviele, alsoe dat men beduchtende was, dat die selve Marten van *Rossem*, dese stat eenen aenloepe soude hebben gedaan. Ende soe de selve alsdoen, van volcke van wapenen nyet versienen was, heeft die selve, tot heure bewaringe aengenomen een veenken knechten wair aff Arnt Heym hoofdman over gestelt waert etc., aan dat vendel werd betaalt 3112 car. gul. 2 st. 1/2 ort.

Blokhuis te *Herpen* gebouwd, doch door de bezetting verlaten.

Volgt eene aanteekening, waarbij gesproken wordt van de aanhoudende invallen des vijands uit *Ravensteijn* en het bouwen van een blokhuis te *Herpen*, dat tot afwering van die aanvallen met knechten bezet werd, welke knechten echter wederspannig werden en het blokhuis verlieten.

Op last van den Prins van *Oranje* het kasteel van *Ammerzode* met levensmiddelen voorzien.

En eene andere waarbij door de stad, op last van den Prins van *Oranje*, het kasteel te *Ammerzoode* van levensmiddelen wordt voorzien, waarvan de bezetting, ingeval aan beleg, kon gebruik maken.

Vestingbouwmeesters door de stad *'s Hertogenbosch* aangenomen.

Item heeft dese stat, omme die selve te repareren ende te stercken opten 13en Aprilis A° 1542 nae paeschen, aengenomen twee bouwmeesters, te weten: Mathys vanden Wyel ende Willem Lucas, die welcke te samen gedient hebben vanden voirs. 13de Aprilis totten 20e Septembris A° 1543,

maekende omtrent $1^1/_2$ jaer ende voer tjaer voer hen gagien elcken betaelt alsoe veele als die gecommitteerden deser stat jaerlicx hebben, waervan die gagien voer die selve twee bouwmeesters, alhier vanden voirs. tyde betaelt 184 car. gul.

Item heeft alnoch die voirs. Willem Lucas alleen een halff jaer nae gedient, die voirs. bouwerye regerende, bet. 31 car. gul. 5 st.

„Item hebben de gedeputeerde der vryheyden van *St. Oedenroede*, *Oirschot*, *Oisterwyck*, *Tilborch* ende *Gestel*, tot *Oisterwyck* ten huyse Joest van Oersel, alse aldaer byeen vergadert zyn geweest, omme met malcanderen te communiceren in wat maniere zy den commer, diese geleden hadden inde twee tochten Martens van *Rossem* ende andere scaiden, den commissaris mr. Jeronimo vanden Ham, meester vander Rekencamere alhier wesende, overgegeven souden, alsdoen aldair verteert, 2 car. gul. 16 st." Verteering der gedeputeerden van het platte land, in hunne bijeenkomst tot opmaking der schaden door de invallen van Maarten van *Rossem* ontstaan.

De totale uitgaaf was 67,648 car. gul. 17 st. 10 mt.
„ „ ontvangst „ 48,588 „ „ 14 „ $20^1/_2$ „
Het nadeelig saldo 19,060 car. gul. 2 st. $37^1/_2$ mt.

N°. 50. Rekening van St. Remeys 1543 tot St. Remeys 1544.

3de REKENING VAN GHIJSBRECHT HERNICKS C. S.

ONTVANG.

Geld en geldswaarde, accijnsen en andere inkomsten, als in voorgaande rekeningen.

De totale ontvangsten waren 50,009 car. gul. 6 st. $6^1/_2$ mith.

UITGAVEN.

De kapittels als gewoon gebragt, die geene bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

De uitgaven aan lijf- en erflosrenten zijn in deze rekening voorop in 102 kapittels van n°. 1—103, verantwoord.

Kapittel 107.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter staten en in andere der stads zaken en van die harer meijerij uitgezonden.

De afgevaardigden en gecommitteerden waren: **Afgevaardigden ten hove, ter staten en in andere commissien.**
Willem van Oss, Schepen.
Goijart Grotart, Secretaris.
Herman van Deventer.

Walrave van Erp, Raadsheer.
Goossen van der Stegen, Raadsheer.
Klaas van der Stegen, —
Jan van Brecht, Ridder, Hoogschout.
Adriaan van Eijndhouts, Schepen.
Mr. Frans van Balen, —
Joncker Willem de Borchgrave, —
Joachim van Heusden als Deken van een ambacht.
Jan van Elmpt.
Roelof van Eijck, Schepen.
Hendrik van Eijndhouts, Raadsheer.
Rutger van Berckel, Schepen.
Ghijsbert Pels, Raadsheer.
Jan van Boert, gecommitteerde tot stads financien.

Omtrent de handeling ten staten en in andere commissien komt in dit kapittel het volgende voor.

Dagvaard derstaten van *Brabant* te *Brussel*, vervolg der beraadslagingen over de in September 1543 gevraagde bede.

In den jersten zyn den 9 Octobris Willem van Oss, Schepenen ende Goyart Grotart, Secretaris deser stat, als gedeputeerde gereyst nae *Bruesell*, ter dachvairt opte peticie vanden 400,000 car. gul. byder Key. Ma. inder stat van *Diest*, vanden staiten van *Brabant* gheyscht, nu in Septembri lestleden, te weten 100,009 in Septembri ll., in Octobri 100,000 ende elcken vanden volgende vier maanden, als in Novembri, Decembri, Januario ende Februario 50,000 tot betalinge des volcx, van wapenen, daarinne die twee opperste staiten hadden geconsenteert, die selve opgebrocht te worddene by imposten etc., in sulcker vuegen als vanden 150,000 voertyts geconsenteert, wair inne die twee jerste leden deser stat accordeerden, dat se hen conforme soude maken metten twee opperste staiten ende drie hooffsteden van *Brabant*, behoudelyck, dat nochtans die 2 jerste leden tdorde lith nyet en wouden noch en behoerden te vervangen. Ende soe die Key. Ma. gereyst is nae *Henegouwe*, zyn zy gedeputeerde, by bevele der selver Key. Ma. gevolght ende gereyst van *Bruesell* nae *Breyn* (*Brienne*) ende van dair nae *Nyvelle*, van dair nae *Bergen* in *Henegouwen*, van dair nae *Mabuysen* (*Maubeuge*) ende voirts nair *Avenne*, ende gevaceert tot *Bergen* ende buyten *Brabant* elck 20 daigen maict 40 daigen ende soe zy overbrengen, dat in *Henegouwen* noch eens oft tweemaele soe duer theeren is als in *Brabant*, stellen zy die 20 daigen als zy buyten *Brabant* hebben gevaceert op dobbele gagien (1 kroon van 24 st.).

Vergadering der gedeputeerden uit de vier kwartieren der meijerij, om met de stad te beraadslagen over de te *Antwerpen* gedane leening tot betaling van de knechten der hoofdlieden van Middegael en Snoeck.

Item 17 Octobri zyn alhier bescreven geweest zekeren gedeputeerden vuyten vier quartieren deser meyerien, omme metter stat te communiceren aengaende die 10,700 ca. gul. op finant *tAntwerpen* gehaelt, tot betalinge vanden knechten onder den hoopman Middegaell ende Snoeck gelegen hebbende. Ende alsoe gecoempt vuytten quartiere van *Oisterwyck* enz.

Mr. Jeronimus van der Noot van den hove naar *'s Hertogenbosch*

Item opten 6en Novembri zyn weder bescreven zeker gedeputeerden vuyten vier quartieren deser meyeryen, omme met mr. Jeronimo vander Noot, heer

1544.

ende meester vander rekening camere, als commissaris alhier byden hoeve gesonden, te communiceren aengaende zyn commissie, als van informatie te neemen inde steden, vreyheyden ende dorpen in deser meyerien gelegen, vanden scaiden die ingeseten deser meyerien in deser voirgaenden oirloige, soe by brant, gevenckenisse, dingtale, vutheeringhe geleden hebben, dairinne gevaceert vuyten quartiere van *Oisterwyck*, Jan van Herpen enz.

gezonden, om op te nemen de schaden door de ingezetenen der steden, vrijheden en dorpen in de meijerij, gedurende den laatsten oorlog geleden.

Item 24 Novembris is Goyart Grotart als gedeputeert gereyst nae *Bruesell*, vuyt saicken vanden 400,000 car. gul. der Key. Ma. geconsenteert den 29en Octobris lestleden tot *Avenne*, by imposten opgehaven te wordden, wair aff 200,000 in Septembri ende Octobri lestleden opgebracht mosten wesen, tot betalinge des volck van wapenen etc. Ende soemen alnoch int opheffen ende inne vanden imposten nyet en was, hadde die Key. Ma. begeert aende staiten van *Brabant*, dat die selve wilden accorderen een obligatie van die jerste 200,000 car. gul., omme die selve somme te moige doen opbrengen by zeker cooplieden ofte anders by finant, omme die selve naemaels betaelt te worddene by imposten ten minsten laste vanden lande, hebben alsoe die twee opperste staiten, die gedeputeerde van *Bruesell* ende *Antwerpen* eendrechtelyc, die drie jerste leden der stat van *Loeven*, sonder tvierde lyt te vervangen ende die twee jerste leden deser stat, sonder tdorde lyt oick te willen vervangen, geconsenteert, dat zyn Ma. sall, ten costen ende lasten vanden selven lande, moigen halen, ende oplichten die voirs. somme van 200,000 car. gul. op frait. Op welcke dachvairt oick byden staiten van *Brabant* ende deser stat waert versocht, die *Borcht* ende stat van *Ravesteyn* metter heerlicheyt soude aent lant van *Brabant* geannecteert wordden, ofte tselve slot ende sterckte, omme alle periculen in toecomende tyden te voercomen, soude worden gedemolieert ende nedergeworpen, wair op van wegen der Key. Ma. ter eenre, ende den gedeputeerden des furstz van *Cleve*, ter andere zyden, is geaccordeert, dat tslot ende sterckte metter heerlicheyt, mits verguedinge den furste dairvan te doen nae vermoigen des tractaits soude volgen, ofte dat men tselve soude demolieren, wair aff die gedeputeerde van *Cleve* hebben aengenoemen rappoirt te doen bynnen 3 weeken naistcomende.

Dagvaard der staten te *Brussel*, omtrent de op de imposten in October 1543 toegestane bede van 400,000 car. gul.

Voorstel des Keizers, om, in afwachting dat de imposten zoude zijn geïnt, voor eerst 200,000 gulden bij obligatie van kooplieden op te nemen.

Verzoek om den burgt, de stad, de heerlijkheid en het land van *Ravestein* bij *Brabant* in te lijven, of om de vestingwerken van den burgt en de stad te doen slechten.

Item 20 Decembri zyn mr. Goessen vander Stegen ende Walraven van Erpe, raetsheeren deser stat, als gedeputeert gereyst nae *Bruesel*, opte dachvairt aldair byder Key. Ma. van allen zynen ladden bescreven, omme te aenhoiren die propositie van wegen der selver zynre Key. Ma. den landen gedaen, dair nochtans ter selver tyt egeen eyssche gedaen en waert, gevaceert etc.

Dagvaard der staten van alle des Keizers Nederlanden te *Brussel*.

Item 22 January zyn Walrave van Erpe ende mr. Marten die Greve voirs. gereyst, als gedeputeerde ter oirdinancie deser stat, tot *Bruesel*, omme te vervolgen aende Conincginne ende hueren raide, die sake vanden thol van *Gelre*, voirs. Insgelycx met eenen coste te bewairen die dachvairt vanden staiten, ter selver tyt aldair bescreven ende dienende, ter cause vanden welcken zy gevaceert hebben, elck 14 daigen.

Commissie aan de koningin-regentes over den Geldersche tol.

Dagvaard der staten te *Brussel*.

1544. Item 28 February [illegible] Willem van Oss, Claes vander Stegen, [illegible] ende Gerart Gerartsz [illegible] gereyst als gedeputeerden naer Brussel [illegible] beschreven wesende, [illegible] vanden 50.000 car. gul. te betalen binnen 6 maenden, te weten [illegible] 10.000 gul. ingaende prima Aprilis [illegible], [illegible] die twee [illegible] steden hebben [illegible], dat men die selve 50.000 gulden soude [illegible], te weten, die 20.000 [illegible] 1ste paiement, [illegible] die [illegible] van [illegible] ende [illegible], soude betalen [illegible] helfte [illegible] af, ende die [illegible] ander helfte. Ende 20.000 [illegible] gul. [illegible] ende [illegible] ende [illegible] steden van Brabant. [illegible] soude [illegible], [illegible] ende ander 20.000 gul. [illegible] te worden [illegible], van welcke [illegible] die gedeputeerden vanden [illegible], [illegible] ende [illegible] ende [illegible] die [illegible] weten [illegible], [illegible] gedeputeerden vanden steden [illegible] te [illegible] ende [illegible] te [illegible]. [illegible] 6 Martii [illegible] van Antwerpen, [illegible].

Item [illegible] 3de Martii, die [illegible] Willem van Oss, Claes vander Stegen ende Gerart Gerartsz, [illegible] van Antwerpen ende [illegible] Brussel, [illegible] te [illegible], als [illegible] 6 maenden, [illegible] ende [illegible]. [illegible] die [illegible] Brussel [illegible], [illegible] van [illegible] die [illegible] den [illegible] paiement van [illegible] van [illegible] 2de paiement.

Item [illegible] die [illegible] den 1ste [illegible] van [illegible].

[illegible] Brussel, [illegible] den 1ste [illegible] van [illegible].

[illegible]

[illegible]

elcx anders opinien ende lasten int gescrifte overgegeven, omme die selve in alles te accorderen, indien het moigelyck weer, mair mits der diversiteyt van sommige middelen, die, zoe byder Conincginne, soe byden voirs. staiten dairinne bevonden, en is nyet moigelyc geweest alle die voirs. middelen te conformeren; ende die voirs. Co. Ma. nochtans considerende, dat die voirs. staiten accorderen inden voirs. twee thienden penninck, soe heeft haer Ma., aenmerckende die saken haest hadden, inden naeme der Key. Ma. die voirs. drie punten vanden twee thienten penninck metten 20^{en} penninck vanden huerlingen ende pechteneren, als byden selven staiten eendrechtelyck geconsenteert, geaccepteert, om die selve van stonden aen te effectueren ende dat nochtans, sonder te sceyden vanden anderen ongeliquideerden pointen, inder opinien ende lasten der gedeputeerden vanden hooffsteden voirs. Welcken aengaende, heeft die voirs. Co. Ma. den gedeputeerden vanden vier hooffsteden geordineert ende bevolen, elcken nae tzyne te vertrecken ende anderen last te hebbene, omme hen te moighen conformeren metten opinien der voirgeruerde prelaeten ende edelen, ende wederomme met hueren lasten bynnen der stat van *Bruesel* te comen ende te zyne op beloecken paesschen Anno 1544, omme dairmede opte brengen tgeene des boven die voirs. twee thienden enden 20^{en} penninck sal moigen resteren, dairinne elck gevaceert 39 daigen.

nen om hun verschil niet tot eenheid gebragt worden. De Hertogin accepteert namens den Keizer uit hoofde dat de zaken haast hadden, de door het 1^{e} en 2^{e} lid der staten ende steden *Brussel* en *Antwerpen* eendragtelijk toegestane heffing op den tweeden 10^{en} en den 20^{en} penning, zij zend de gedeputeerden der steden *Leuven* en *'s Hertogenbosch* huiswaarts om naderen last te halen.

Item opten 24^{en} Aprilis sdonredaighs nae beloeken paesschen, gereyst nae *Bruesel* Willem van Oss, Scepenen ende Goyart Grotart voirs. als gedeputeerde opter dachvairt aldair bescreven, omme antwoirt te brengen opten eyssche vanden voirs. 600,000 gul., in Januario lestleden den lande van *Brabant*, tot behoeff des oirloige gedaen, dair inne die twee opperste staiten ende die van *Bruesel* ende *Antwerpen* geconsenteert hebben, ende die opgebracht te wordene soe voer geruert staet, ende byden gedeputeerden van *Loeven* ende *sHertogenbosche* dairaff ten bevele vander Conincginne hueren meesteren rapport gedaen hebbende, hebben die selve gedeputeerde van *Loeven*, van wegen der drie jerste leden vanden vieren, sonder tvierde, ende die gedeputeerde van *sHertogenbosch* van wege der drie leden, achtervolgende hueren lasten inden Meye dairnae, metten 2 opperste staiten ende dien van *Bruesel* ende *Antwerpen* hen hebben geformeert.

Vervolg dier dagvaard te *Brussel*, *Leuven* en *'s Hertogenbosch* vereenigen zich met de overige staten.

Hebben oick die voirs. gedeputeerde gesolliciteert ende geimpetreert, zekere deschargie vanden penninghe aen de hooflieden Henrick van Middegael ende Snoeck byder stat ende den platten lande verschoeten, met oick noch een andere deschargien vanden penningen verschoeten byder stat, aen zekeren munitien aende scepen van oirloge inde *Maze* gelegen, gedaen.

De gedeputeerde van *'s Hertogenbosch* verzoeken, akte van ontlasting der penningen in den laatsten oorlog door de stad en hare meijerij voorgeschoten.

Hebben alnoch die voirs. gedeputeerde opte selve dachvairt, met alre diligentie gesolliciteert aende Conincginne ende heeren vander financien, omme gracie te hebbene inde 22,399 car. gul. 2 st., bijder voirs. stat alnoch resterende te betalen der Key. Ma. van voirgaende consenten.

Verzoek om kwijtschelding der door de stad *'s Hertogenbosch* alnog verschuldigde gelden in voorgaande toegestane bede.

Is oick opten .·. . Juny doer monde myns heeren des Cancelliers den

Verzoek van den

1544.

Dagvaard der staten van Brabant te Brussel, eisch van 600,000 car. gul. in 6 maanden met 100,000 's maands te betalen.

Prelaten en edelen zijn van opinie om 200,000 te doen heffen opden 2de 10de penning de helft door de gebruikers en de andere helft door de eigenaars van de gronden en erven, 200,000 bij verkoop van lijf-en losrenten op de staten van Brabant, te lossen met de imposten en 200,000 beedsgewijze. De gedeputeerden van de 4 hoofdsteden hierover van verschillend gevoelen zijnde, worden om nader last hunner regering naar huis gezonden.

Item 16 February zyn Willem van Oss, Claes vander Stegen, scepenen ende Goyart Grotart voirs. gereyst als gedeputeerden nae *Bruesel* opte dachvairt aldair bescreven wesende, opten eyssche vanden 600,000 car. gul. te betalen byenen 6 maanden, te wetene alle maent 100,000 gul., ingaende prima Aprilis naistcomende, dairop die twee opperste staiten hebben geopineert, dat men die selve 600,000 gulden soude opbrengen, te wetenen, die 200,000 opte 2te 10den penninck, behoudelyck dat die bruykers van gronden ende erven, soude betalen deen helfte dair aff, ende die proprietarissen dander helfte. Dander 200,000 ca. gul. by vercoepe op loss ende lyffrenten op één ende 2 lyven opte staiten van *Brabant*, diemen lossen ende quyten soude metten penningen, mits continuerende die imposten ende dander 200,000 gul. opgebracht te wordde bedtsgewyse, van welcker opinien die gedeputeerden vanden vier hooftsteden, elck int zyne, haer rappoirt hebben gedaen, ende weder comende, elck zyn lasten geopent; ende soe die selve waeren dissenterende, is den selven gedeputeerden vanden steden bevoelen nae huys te trecken, omme rappoirt te doen ende ander last te brengen, opten 6 Merte naistcomende bynnen der stat van *Antwerpen*, gevaceert elck 14 daigen.

Vervolg der voors. dagvaard te Antwerpen en Brussel.

Item zyn opten 5en Merte, die voirs. Willem van Oss, Claes vander Stegen ende Goyart Grotart, weder omme gereyst jerst nae *Antwerpen* ende voerts nae *Bruesel*, omme hueren last hen mede gegeven, elck int zyne over te brengen, als aengaende vanden voirs. geheyschte 600,000 gul. bynnen 6 maenden, gelyck voer geruert staet te betalen ende opte brengen, mits betalende van allen immoble gueden in *Brabant* gelegen, egeen vutgenoemen van wat natueren ofte qualiteyten die oick zyn, den thiensten penninck van der rechtvairdigher incomen ende proffijten van eenen jaer, gelyck tselve gedaan is ofte gedaen te worddene inden voerleden jaer byden proprietarissen etc. Ende die huerlinge, die ennige huysen, hoeven, wateren, beempden, bosschen, ofte ander gueden in pachtinge ofte hueringe houdende is, sall oick insgelyck vanden selven goeden, betalen tot zynen laste den 20en penninck.

Belasting op de inkomsten van vaste goederen.

Item, dat die moeren souden oick geven den 10en penninck vanden proffijten van eenen jaer.

Belasting op den handel, op de renten en op de verdere inkomsten.

Insgelycx dat oick alle cooplieden in *Brabant*, bynnen ende buyten de steden residerende ende oick 10 jaren gewoent hebbende, sullen betalen den 10en penninck van hueren waesdom van eenen jaer, oick hebbende 300 gul. inder coopmanscappen ofte meer.

Insgelycx oick alle die gheen die ennich gelt op waesdomme ofte winninge leenen etc. Ende voirts alle persoenen geestelyck ende weerlyck, van wat condicie ofte staite hy zy, nyemanden in desen vutgenoemen, van hen jaerlicx winninge ende gagien ofte loen geven soude, blyckende tselve breder inder opinien byden voir geruerde jerste 2 staiten, den gedeputeerden vanden vier hoofsteden overgegeven.

De antwoorden der vier hoofsteden omrent de middelen kun-

Ende nae dien die drie staiten dairop int langhe hadden gecommuniceert, hebben die voirs. staiten ende die gedeputeerde vanden vier hooffsteden,

elcx anders opinien ende lasten int gescrifte overgegeven, omme die selve in alles te accorderen, indien het moigelyck weer, mair mits der diversiteyt van sommige middelen, die, zoe byder Conincginne, soe byden voirs. staiten dairinne bevonden, en is nyet moigelyc geweest alle die voirs. middelen te conformeren; ende die voirs. Co. Ma. nochtans considerende, dat die voirs. staiten accorderen inden voirs. twee thienden penninck, soe heeft haer Ma., aenmerckende die saken haest hadden, inden naeme der Key. Ma. die voirs. drie punten vanden twee thienten penninck metten 20^{en} penninck vanden huerlingen ende pechteneren, als byden selven staiten eendrechtelyck geconsenteert, geaccepteert, om die selve van stonden aen te effectueren ende dat nochtans, sonder te sceyden vanden anderen ongeliquideerden pointen, inder opinien ende lasten der gedeputeerden vanden hooffsteden voirs. Welcken aengaende, heeft die voirs. Co. Ma. den gedeputeerden vanden vier hooffsteden geordineert ende bevolen, elcken nae tzyne te vertrecken ende anderen last te hebbene, omme hen te moighen conformeren metten opinien der voirgeruerde prelaeten ende edelen, ende wederomme met hueren lasten bynnen der stat van *Bruesel* te comen ende te zyne op beloecken paesschen Anno 1544, omme dairmede opte brengen tgeene des boven die voirs. twee thienden enden 20^{en} penninck sal moigen resteren, dairinne elck gevaceert 39 daigen.

nen om hun verschil niet tot eenheid gebragt worden. De Hertogin accepteert namens den Keizer uit hoofde dat de zaken haast hadden, de door het 1^{e} en 2^{e} lid der staten ende steden *Brussel* en *Antwerpen* eendragtelijk toegestane heffing op den tweeden 10^{en} en den 20^{en} penning, zij zend de gedeputeerden der steden *Leuven* en *'s Hertogenbosch* huiswaarts om naderen last te halen.

Item opten 24^{en} Aprilis sdonredaighs nae beloeken paesschen, gereyst nae *Bruesel* Willem van Oss, Scepenen ende Goyart Grotart voirs. als gedeputeerde opter dachvairt aldair bescreven, omme antwoirt te brengen opten eyssche vanden voirs. 600,000 gul., in Januario lestleden den lande van *Brabant*, tot behoeff des oirloige gedaen, dair inne die twee opperste staiten ende die van *Bruesel* ende *Antwerpen* geconsenteert hebben, ende die opgebracht te wordene soe voer geruert staet, ende byden gedeputeerden van *Loeven* ende *sHertogenbosche* dairaff ten bevele vander Coninccginne hueren meesteren rapport gedaen hebbende, hebben die selve gedeputeerde van *Loeven*, van wegen der drie jerste leden vanden vieren, sonder tvierde, ende die gedeputeerde van *sHertogenbosch* van wege der drie leden, achtervolgende hueren lasten inden Meye dairnae, metten 2 opperste staiten ende dien van *Bruesel* ende *Antwerpen* hen hebben geformeert.

Vervolg dier dagvaard te *Brussel*, *Leuven* en *'s Hertogenbosch* vereenigen zich met de overige staten.

Hebben oick die voirs. gedeputeerde gesolliciteert ende geimpetreert, zekere deschargie vanden penninghe aen de hooflieden Henrick van Middegael ende Snoeck byder stat ende den platten lande verschoeten, met oick noch een andere deschargien vanden penningen verschoeten byder stat, aen zekeren munitien aende scepen van oirloge inde *Maze* gelegen, gedaen.

De gedeputeerde van *'s Hertogenbosch* verzoeken, akte van ontlasting der penningen in den laatsten oorlog door de stad en hare meijerij voorgeschoten.

Hebben alnoch die voirs. gedeputeerde opte selve dachvairt, met alre diligentie gesolliciteert aende Coninccginne ende heeren vander financien, omme gracie te hebbene inde 22,399 car. gul. 2 st., bijder voirs. stat alnoch resterende te betalen der Key. Ma. van voirgaende consenten.

Verzoek om kwijtschelding der door de stad *'s Hertogenbosch* alnog verschuldigde gelden in voorgaande toegestane bede.

Is oick opten .·. . Juny doer monde myns heeren des Cancelliers den

Verzoek van den

cancelier aan de staten om toe te staan dat door de regering erflosrenten tegen den penning 12 op de imposten worde verkocht en bezegeld, om enz.

voirs. staiten versocht, te willen opte imposten accorderen, vercoft ende verzegelt te wordene erfflosrenten den penninck 12, omme metten penningen dairaff comende te betalen ende te lossen, alsulcke resten als noch onbetaelt stact ter cause vanden 150,000 gulden byden drie staiten in Octobri 1542 geconsenteert opte imposten, tsamen metten frait vanden selven, ende dair en boven noch ter cause van alsulcke 400,000 gul. in Octobri 1543 byden voirs. staiten geconsenteert, oick opte voirs. imposten opgehaven te worddene, welcke propositie met noch zekere andere versuecke, byder Conincginne den voirs. staiten gedaen, die staiten, vutgenoemen die van *Antwerpen* all affgeslaigen hebben wel tot vyff reysen; ende dairnae is wederomme een ander propositie byder Conincginne, den voirs. staiten gedaen, alsdat men vercoepen soude opt lant van *Brabant* losrenten den penninck 12, omme dair mede die resteerende penningen metten frait te betalen, dwelck die twee jerste staiten 5ª Juny genoech geaccordeert hebben, in soe verre den 3en staet dat eendrechtelyck volghde. Ende is

Verzoek der regering van *'s Hertogenbosch*, dat de kosten voor het slechten der vestingwerken van *Ravestein* gelijkelijk door het Hertogdom *Brabant* worde gedragen en niet alleen door *'s Hertogenbosch* en hare meijerij.

Idem om teruggave van 30,000 in den laatsten oorlog met *Gelderland* voorgeschoten.

mr. Fransse van Balen Scepenen, als gedeputeert, gereyst nae *Bruesel* den 26en Juny, nae dien Willem van Oss vertrocken was van *Bruessel*, omme met Grotart voirs. met alle diligentie te solliciteren, soe aen de Co. Ma., President Schoer ende ander heeren, alsdat die costen vander demolicien van *Ravesteyn*, gelyck byden lande van *Brabant* gedraigen souden wordden ende nyet alleen byden quartier vanden *Bossche*, ende oick te solliciteren omme te hebbene rembousement vanden 30,000 gulden, byder stat ende huer meyerien inden lesten oirloige van *Gelre* verschoeten, dwelck zy gedeputeerde met meer ander saken met allen ernste hebben gesolliciteert, mair van alles noch egeen finale resolutie en hebben kunnen gecryghen, gevaceert etc.

Commissie naar *Ravestein*, om met den commissaris uit den hove alhier gezouden, schikkingen te maken hoe men de vestingwerken aldaar het gevoeglijkst zou kunnen slechten.

Item 19 Juny, by ordinancie der Co. Ma. ende des commissaris, alhier byder selver Co. Ma. gesonden opte demolicie der sterckte van *Ravesteyn*, zyn gereyst heer Jan van Brecht ridder, hoigscouthet, Ariaen van Eyndhouts, mr. Fransse van Balen, Willem Borchgreve scepenen ende Joachim van Heusden, als dekene, metten selven commissaris na *Ravesteyn*, omme aldair metten commissaris voirs. te communiceren ende ramingen te maken, hoemen die selve sterckte gevueghgelyckste soude moigen demolieren ende affbreken tot verzekerheyt vanden platten lande.

Dagvaard der staten van *Brabant* te *Brussel*, aangaande de verkoop en bezegeling van renten tegen den penning 12, om met de opbrengst der imposten die renten af te lossen.

Item 21 July zyn ter oirdinancie vanden heeren scepenen tot *Bruesel* opte bescreven dachvairt gereyst, mr. Fransse van Balen scepen ende Goyart Grotart voirs. omme nairderen gelast te comen, alsdat men opte voirs. staiten van *Brabant* renten den penninck 12 soude moigen vercoepen, ende metten incomen vanden imposten, die selve renten te reduceren. Ende oick mede, omme te aenhoeren die reekeningen vanden imposten die de commissarissen vanden selven imposten tot *Bruesel* gedaen hebben.

Commissie naar *Ravestein*, voor de verdere slechting der vestingwerken.

Item zyn den 3en Augusti, ter begeerte der heeren scepenen, Roeloff van Eyck scepenen ende Henrick van Eyndhouts raetsheer te peerde gereyst

tot *Ravesteyn*, omme aldair visitatie te doen tot proffijte vanden lande, wes aldair noch resteerde vander sterckte van *Ravesteyn* te demolieren ende mineren ende dair aff rapport te doen, gelyck zy gedaen hebben.

Commissie uit den hove van *Brabant* en van den Hertog van *Kleef*, om op te nemen wat er alnog aan de vestingwerken van *Ravestein* te slechten viel.

Item, alsoe die Co. Ma. heeren Cornelissen van Spaengien metten dumproest gesonden hadde nae *Ravesteyn*, om aldair te besichtighen wat alnoch vanden wallen ende sterckten waer te demolieren, dair oick ten selven tyde yuyten lande van *Cleve* gecomen waeren die mairscalck, die lantscryver ende anderen, soe heeft die voirs. heer Cornelis van Spaengien van wege der Co. Ma., versocht den scepenen deser stat omme mede te reysen, ende zyn alsoe 11 Augusti mede gereyst vanden scepenen Roeloff van Eyck, Ariaen van Eyndhouts, Gerard ende Rutger van Berckel.

Nadere commissie uit de regering van *'s Hertogenbosch* en van het platte land derwaarts gezonden, om aldaar met de gedeputeerden uit de meijerij over die slechting te spreken en die te regelen.

Item zyn 16 Septembri, Ariaen van Eyndhouts ende Rutger van Berckel scepenen, Lambert vanden Broeck ende Ghysbert Pels raetsheeren, ter ordinancie vander stat gereyst nae *Ravesteyn*, aldair die gedeputeerde vanden platten lande oick souden wesen, omme met malcanderen te communiceren ende oirdinantie te maken, hoemen alder gevueghgelycxste die sterckten van *Ravesteyn* soude moigen demolieren ende mineren.

Nadere beraadslagingen bij de staten van *Brabant* over de verkoop van renten op die staten, om die uit de imposten af te lossen.

Item 25 Septembri is Goyart Grotart voirs. gereyst nae *Bruesel*, omme nairder gelast te comen, datmen opte staiten van *Brabant* renten soude vercoepen den penninck 12 ende metten incoemen vanden imposten die selve renten te reduceren, dair alnoch egeen slot aff gemaict en is. Mede oick omme te vindene de reste vanden 600,000 gulden die opten 10^{en}, 10^{en} ende 20^{en} penninck ende boden loen etc. dwelck van wegen ons heeren des Keysers den voirs. staiten is geproponeert, dairop die twee jerste staiten geopinieert hadden, datmen soude 200,000 car. gul. opheffen bedtsgewyse, ende die gedeputeerde van *Loven* ende *Antwerpen* vercleert hebbende, datmen jerst ende voer all soude verhoeren die rekeningen vanden 10^{en}, 10^{en} ende 20^{en} penninck lestmale geconsenteert, die van *Bruesel* ende *sHertogenbosch* hebben vercleert gehadt, datmen die soude opbueren ende ontfangen vanden gheenen die groote proffijten doen op financien ende op groote cantoeren, de gelt leenen op wissel etc., officiers, raetsheeren, meesters vander rekencameren, rentmeesters, secretarissen, advocaten, procureurs, dat die souden betalen den 10^{en} penninck van huere winninge ende proffijten van eenen jairen; ende soe die gedeputeerde vanden vier hooffsteden nyet conforme en waren en is egeene resolutie ofte conclusie gemaict.

Dagvaard der staten van allen des Keizer-Hertogs Nederlanden.

Ende oick mede te aenhoeren tgeene dat van wegen onss heeren des Keysers inder stat van *Bruesele*, den staiten van allen den landen van herwairts over, generalyck ende oick elck landt bysunder geproponeert is geweest.

Voorstel aan de staten van *Brabant*, tot opbrenging van 200,000 gul.

Aldair den staiten van *Brabant* is geheyscht geweest 200,000 gul. te betalen, St. Jansmisse naistcomende net ende zuiver. Op welcken eyssche die twee opperste staiten hebben voer opinie geaccordeert, dat men die soude oplichten ende ontfangen opten 10^{en} ende 10^{en} penninck ende doverschot dair affcomende, soude men employeren omme te betalen ennige sommen van penningen

opgelicht op frait die geconsenteert zyn opte imposten etc., om dat die selve imposten teer souden cesseren. Ende opten 18[en] dach der maent van Octobri dair nae is Adriaen van Eyndhouts, scepenen, oick byden voirs. Grotart met commissie gecomen omme die dachvairt te helpen bewairen, ende gevaceert 34 daigen ende Grootart 56 daigen.

Kapittel 108.

Uitgaven aan bodenloon, van boden zoo te voet als te paard uitgezonden.

Boden in verschillende zaken uitgezonden.

Behalve de boden als gewoon, aan onderscheidene gedeputeerden en gecommitteerden ten hove, ter staten-vergadering en in andere commissien uitgezonden, oproepingen van gedeputeerde uit de meijerijen naar *'s Hertogenbosch* om met de stad over verschillende zaken te beraadslagen en te besluiten, als: aangaande 's Hertogs voorstellen tot het toestaan van beden, bezegeling van obligatiën of rentebrieven, wegens opgenomen gelden ten laste van de stad en de meijerij, het aanhooren en sluiten der rekening van ontvangsten en uitgaven de stad en de meijerij aangaande enz., worden in dit kapittel de volgende noten gevonden.

Open plakaat aan *Vegchel*, *Erp*, *Berlicum* en *Middelrode*, om de bruggen in den laatsten oorlog afgeworpen wederom op te maken.

Item 4[a] Octobri, Jan van Eyndhouts met eenen openen placaet gesonden tot *Vechel*, *Erpe*, *Berlyckem* ende *Middelroye*, omme die bruggen inden lesten oirloige affgebroken, weder omme opte maken.

Een bode naar *Vlijmen* en *Waalwijk*, om te vernemen wat de aldaar gelegerde krijgsknechten in den zin hadden.

Item 21 Octobri, Henrick Goyartss gesonden tot *Vlymen* ende *Waelwyck* aende scepenen, omme te verneemen dopset vanden knechten aldair liggende, ende wair zy thooft heenen souden neemen.

Brief aan den vaandrik dier knechten, met uitnoodiging om van daar te vertrekken.

Item 26 Octobri, Ariaen van Boextel met oepen brieven gesonden tot *Waelwyck* int cloester aenden vender (vaandrik) vanden voirs. knechten omme van dair te vertrecken.

Brieven aan de schouten van *Oisterwijk*, *Gestel* en *Hilvarenbeek*, om de huislieden gereed te houden tegen de krijgsknechten, die daar in bezetting wilden komen.

Item 29 Octobri, Jan van Eyndhouts met brieven gesonden aende scoutheten van *Oisterwyc*, *Gestel* ende *Hilvaerenbeeck*, omme die huysluyden gereet te hebben tegens die knechten, die aldair wouden comen garden.

Brief aan de bevelhebbers der knechten te *Well* in de meijerij van *Antwerpen*.

Item 11[a] Novembri, Thoenis van Olphen te peerde gesonden met besloeten brieven aende beveelslieden vanden knechten, tot *Well* inder meyerien van *Antwerpen* liggende.

Opname der schade in den laatsten oorlog door die der meijerij van *'s Hertogenbosch* geleden.

Item 5[a] Novembri, Henrick Goyartss met brieven gesonden tot *Oirschot* ende *Eyndoven*, omme huer gedeputeerden alhier te seynden by meester Jeronimo van den Ham m[r]. vander recencamere, als commissaris alhier geordineert in deser quartiere, om informatie te neemen opten scaide byden oirloige geleden.

Gelijke oproepingen werden gedaan van gedeputeerden uit *Oss*, *St. Oedenrode*, *Helmond*, *Oisterwijk*, enz.

De Prins van *Oranje* te *Arnhem*.

Item 5[a] Novembris voirs. Thoenis van Olphen met brieven te peerde gesonden tot *Arnhem* aenden Prince van *Orengien* ende brocht weder besloeten antwoirdt.

Een bode naar *Breda*

Item 5[a] Decembri, Franss van Eyndhouts met brieven gesonden nae

1544.

Breda, omme te verneemen ende te besien wanneer die *Prince* aldair comen soude, omme gedeputeerde deser stat aldair te seynden ende metten voirs. Prince van saken deser stat ende huer meyerien aengaende te communiceren.

om te vernemen naar den Prins van *Oranje*, aan wie men eene commissie wilde zenden over zaken van de stad en hare meijerij.

Item 10ª Decembri, Peter van Vechel in *Maeslant* (andere boden in de kwartieren van *Oisterwijk*, *Kempenland* en *Peelland*) elck met eenen placaet gesonden, omme, achtervolgende den oepenen brieven der Key. Ma., elck in zyne bedryve stellen soude twee goede mannen, omme die imposten byden landen van *Brabant* geconsenteert, aldair te innen.

Last aan de vier kwartieren der meijerij om personen te benoemen tot het innen der lands imposten.

Item den lesten Merte, Dirck Fonck met copien ende ander scriften gesonden tot *Bruesel* aenden *Prince van Orengien*, aengaende den verschoeten penningen, byder voirs. stat inden oirloighe verschoeten, om remboursement dair van te hebbene.

Kopijen en andere schriften aan den Prins van *Oranje*, aangaande de penningen door de stad en hare meijerij in den laatsten oorlog voorgeschoten.

Item 21 Aprilis, Herman int molenvelt met brieven gesonden tot *Vechel*, aende schepenen aldair, om de bruggen opte maken.

Brief aan *Vegchel*, om de brug aldaar op te maken.

Item 7ª Meye, Jan van Eyndhouts met brieven tot *Bruessel* gesonden aen de gedeputeerden deser stat aldair ter dachvairt wesende, omme byden selven gedeputeerden aende Co. Ma. te solliciteren, dat de knechten in deser meyerien liggende, by scerpe bevele vuyt dezer meyerien wilde doen vertrecken, ende brocht weder antwoirdt.

Verzoek der regering van *'s Hertogenbosch* om de krijgsknechten in de meijerij te bevelen die meijerij te verlaten.

Item (na 14 Mei) Herman int molenvelt, by den Greve van *Bueren* met drie brieven aen drie verscеyden hooplieden, liggende deen tot *Nulant*, dandere tot *Geffen* ende *Oss*, dat zy met hueren knechten alhier voer dese stat soude comen liggen, dair opslaende eenen vryen leger, tot ontlastinge vanden armen huysman.

Bevel van den Graaf van *Bueren* aan de hoofdlieden te *Nuland*, *Geffen* en *Oss*, om met hun krijgsvolk nabij deze stad een legerkamp op te slaan tot ontlasting der arme huislieden.

Item 14 Juny, Adam van Wassenborch met besloeten brieven gegaen nae *Nymegen* aenden prior vanden prekers aldair, brueder Jannen Strick, omme int heymontlyck te verneemen vanden hoop vanden knechten aldair vergarende, ende wair zy thooft heenen hadden.

Brief aan den Prior der Predikheeren te *Nijmegen*, om van hem te weten wat men met het aldaar vergaderd wordend krijgsvolk voor had.

Item ten selven daige (16 Junij) Adam van Wassenborch met eenen oepenen placaet gesonden in *Maeslant*, omme elck int zyne, twee van hueren notabelste mannen, alhier te seynden bynnen deser stat byden raet ende metten selven van zekeren saken te communiceren; ende inde selve reyse een ander placaet gedraigen aen zekere dorpen in *Maeslant* ende int Greeffscap van *Megen*, omme elck int zyne, achtervolgende hueren taxe, van hueren vroemsten ende stercksten mannen te seynden tot *Ravesteyn*, met scuppen ende spaiden, ende aldair te helpen mineren die sterckten ende forteressen van *Ravesteyn*, ende dit achtervolgende den bevele vanden Hoeve alhier gedaen.

Oproeping van aanzienlijke personen uit het kwartier van *Maasland*, om met stads regering over zaken te spreken.

Plakaat aan dorpen in *Maasland* en in het graafschap *Megen*, om tot slechting der vestingwerken van *Ravestein* van hunne vroomste en sterkste mannen met schuppen en spaden derwaarts te zenden.

Van 16 Junij tot en met 30 September werden boden met dergelijke plakaten aan de verschillende steden, vrijheden en dorpen in de meijerij van *'s Hertogenbosch* gezonden, zoo dat de geheele meijerij medewerkte om de vestingwerken van *Ravestein* en het kasteel te slechten.

Plakaten aan de verschillende steden, vrijheden en dorpen in de meijerij, houdende dergelijke aanschrijvingen.

Item 25 Juny, Frans van Eyndhouts met brieven gesonden tot *Oss*, omme

Oproeping van gedeputeerden uit *Oss*,

1544. om met de stad te beraadslagen over een geschenk op verzoek der koningin-regentes den zoon van den Koning van *Hongarijen* te doen, die alhier met zijn gevolg verwacht werd.

gedeputeerden alhier te scicken ende metten heeren scepenen deser stat te spreken, vanden scenck diemen doen soude den soen des Conincx van *Ungeren*, diemen alhier met zynen staet verwachtende was, aengesien die Conincginne regente etc., hueren hooftm^r. alhier gesonden hadde, begerende dat dese stat den selven jongen Prince met alsulcken staet, eere ende reverentie innehaelen ende ontfangen soude, off haer Ma. selver present waer.

Brieven aan de schouten in de vier kwartieren, houdende aanschrijving om alle weken processie te doen houden en God te bidden, tot voorspoed des Keizers en van zijne landen.

Item 4^a July, Dirck Fonck met brieven gegaen aenden scouthet van *Oisterwyck*, om alle weken processie in zyn quartier te doen gaen, biddende voer die prosperiteyt der Key. Ma. ende zynder landen.

Item ten selven dage aende schouten der quartieren van *Kempenland*, *Peelland* en *Oisterwyk*.

Kerkelijke uitvaard voor den Prins van *Oranje* te *Brussel* gehouden.

Item 13 Augusti, Jan van Herentals met brieven deser stat gesonden tot *Bruesel*, aende gedeputeerde aldair opter dachvairt wesende ende bracht weder bescreven antwoirdt, dair nae hy most blyven liggen, mits der vutfairt des *Prince van Orengien*.

Oproeping van raadsheeren der stad *'s Hertogenbosch*, het platte land bewonende, om in den raad te komen en te beraadslagen hoe men gevoegelijkst den kommer der stad zou vinden.

Item 25 Augusti, Peter van Vechel met eenen oepenen placaet aen verscevden raetsheeren deser stat opt tplat landt woenende, als aenden heer van Geffen, Raveschot, Claes Spierinck, Arnden Heym, Aelbert van Berckel, Walrave van Erpe ende m^r. Pouwels Raess, omme inden raidt alhier te compareren ende te spreken ende te communiceren, hoemen den commer deser stat, alder gevueglicxte soude moigen vynden, noch die selve met brieven gegaen tot *Vechel*, *Berlyckem*, *Middelroye*, *Aerle Beeck*, omme die (rivier) die *Aa* optevegen.

Aanschrijving aan *Vegchel* en andere dorpen tot opgraving der rivier *de Aa.*

Oproeping van gedeputeerden uit de vier kwartieren der meijerij bij den commissaris uit den hove, voor de slechting der vestingwerken, te *Ravestein* zijnde.

Item, ten selven daige (8 September) Jan van Eyndhouts int quartier van *Oisterwyck*, (andere boden naar de kwartieren van *Maasland*, *Kempenland* en *Peelland*) elck met eenen placaet gesonden, om huer gedeputeerden te scicken tot *Ravesteyn* byden Commissaris, aldair byder Key. Ma. geordineert.

Kapittel 109.

Uitgaven voor schenkingen van wijnen en gelagen.

Schenkingen van wijnen en gelagen.

Wijnen en gelagen werden geschonken aan:

De hofmeester der regentes te *'s Hertogenbosch*, om te regelen hoe den zoon des Konings van *Hongarijen* met eer zou worden ontvangen.

Item den hooffmeester vander Conincginne, alhier bynnen deser stat gescict met brieven, hoe ende in wat manieren men den soen des Conincx van *Hongeren* met eere ende reverencie soude innehalen, 8 der stat stopen wijns.

Geschenken aan dien Prins door de stad en hare meijerij gedaan.

Item by advise deser stat ende den gedeputeerden vanden platten lande, gescenct den soen des voirs. Connicx van *Hongeren* vyftich malder haveren, tmalder 21 st. oirt. vz. 53 car. gul. 2½ st.

Item den selven gescenct een voeder 4 veerdel wyns, tvoeder 90 car. gul., tot Dircken Goyartss gevult ende van laeten betaelt 5 st. vz. 92 car. gul. 13 st.

Voor den Keizerlijke commissaris voor het slechten der vestingwerken van de stad en het kasteel van *Ravestein*, Joris du Bois te *'s Hertogenbosch*, toen hij aldaar

Item 18 July die commissaris (Jorye du Bois) byder Key. Ma. geordineert totter mineringe van *Ravesteyn*, bynnen deser stat wesende, omme metten heeren deser stat te communiceren, hoemen die sterckte van *Ravesteyn*, ten minsten costen, soude moigen mineren ende dat tselve soude moigen gebueren

1544.

ten laste slants van *Brabant* alsoe den selven genoyt opter gaffelen ende hem tgelaigh gesooncken vz. 3 car. gul.

met de regering sprak hoe dat werk het goedkoopste aan te leggen, en andere schikkingen maakte, het gelag betaald.

Voorts onder anderen aan:

Schenkingen aan andere voorname heeren.

Den Graaf van *Bueren*.

— Heer van Praet.

— Bisschop van *Bremen*.

— Heer van Corme, (Corbehem (*) nieuw bij den Keizer gesteld Stadhouder van *Gelderland* doer dese stat passerende naiden voors lande van Gelre (6 Februarij).

Den Heer van Flagie met meer andere jonkeren.

Kapittel 118.

Uitgaven aan alderhande ijserwerk.

Daarin komen de leveringen en betalingen voor van ijzeren spijlen in kruiwagens, houwelen, schoppen en spaden enz. naar *Ravestein* gezonden, om de vestingwerken dier stad en van het kasteel te slechten.

Werktuigen tot het slechten der vestingwerken van de stad en het kasteel van *Ravestein*.

Kapittel 122.

Uitgaven aan allerhande saken.

Behalve de gewone, steeds in dit kapittel voorkomende posten, worden daarin de volgenden gevonden.

Inden jersten betaelt eenen boede gesonden vuyter cancelrie van *Brabant*, brieve vander Key. Ma. alhier brengende, begrijpende den peyse getracteert tusschen zyn Ma. ende den Hertoigh van *Cleve*, vuyt bevele vanden heeren scepenen, 2 car. gul.

Brieven uit de Keizerlijke Kanselarij, inhoudende het vredestraktaat met den Hertog van *Kleef*.

Item betaelt brueder Faess, conventuael inden regulieren clooster bynnen *Boemel*, van dat hy den weet heeft gedaen alhier den heeren scepenen, alss die *Prince van Orengien* bynnen *Boemel* comen was, omme aldair inden name der Key. Ma. die stat te hulden etc., soe die heeren scepenen aldair reysen souden, omme metten voirs. Prince te spreken, 5 st.

De Prins van *Oranje* ontvangt namens den Keizer de huldiging der stad *Zalt-Boemel*.

Item voer een voeder ryss ende stroe, dairmede tot *Vucht* een mortbrander verbrand is, 15 st.

Een moordenaar en brandstichter verbrand.

Item betaelt Corst van Beckvelt voer 3 ℔ kerssen byden scutten aldair gehaelt, doense opt *Coudewater*, inder nacht vuyter stat toigen, omme die zwarte ruyteren, die tconvent opgeslaigen hadden, te straffen, t pont $1^1/_2$ st.

De schuttersgilden trekken naar het klooster *Coudewater*, om de zwarte ruiters te verdrijven, die dat klooster geweldadig ingedrongen waren.

Item betaelt den dienaer Henricx van Deventer, dat hy metten soen des Conincx van *Ungeren* vuyt deser stat is gereede nae *Hoichstraten*, om den selve geleye te doen, 10 st.

De zoon des Konings van *Hongarijen* vertrekt over *Hoogstraten* naar *Brussel*.

Item den custers van St. Jans, dat zy die groote clocke hebben geluydt, als die soen der Conincx van *Ungeren* voirs., bynnen dese stat quam vuyt *Hongeren* nae *Bruesel* reysende, 7 st.

Klokkengelui ter eere van dien Konings zoon te *'s Hertogenbosch*.

Item betaelt Jannen, den voerman, van dat hy met zynre karren 25

Houwelen tot slech-

(*) Philips van Salain Graaf van Hoogstraten.

1544.

tingder vestingwerken van *Ravestein.*

houwelen heeft gevuert tot *Ravesteyn*, byden arbeyders aldair te besingen totter demolitien, 18 st.

Afmeting van het bepaalde vrijterrein voor de vestingwerken van *'s Hertogenbosch*, binnen welke alle gebouwen volgens de bevelen des Keizers moesten afgebroken worden.

Item betaelt den landmeter, dat hy *tOrten* ende tot *Hyntham*, vanden poirten deser stat heeft affgemeten, dwelck men achtervolgenden den bevele ende mandementen byder Key. Ma. gegeven, tot meerder fortificatien deser stat afbreken soude, 20 st.

Kruiwagens te *Dordrecht* aangekocht voor de slechting der vestingwerken van *Ravestein*.

Item gecoft tot *Dordrecht* 53 croywaigens, te seynden tot *Ravesteyn*, tot mineringe der sterckten aldair te besingen, tstuck 5½ st., die selve van *Dordrecht* alhier te brengen 5 car. gul. 16 st., van lossen 1 st. ende van hier nae *Ravesteyn* te vueren bet. 3 car. gul. vz., dit tsamen 23 car. gul. 8½ st.

Den 17 Augustus 1544 werden nog 100 en den 2 September van dat jaar nog 79 kruiwagens voor 5½ st. het stuk aangekocht, naar *'s Hertogenbosch* overgevoerd en van daar naar *Ravestein* gezonden.

Eene vrouw om ketterij in een wijnvat verdronken.

Item betaelt voer een *wyn vat, dairinne eene vrouwe persoen, overmits feyten van ketteryen, verdroncken ende geexecuteert is geweest aent gericht.*

De lange brug te *Vegchel* en de brug te *Breugel* tot bescherming der meijerij en vooral van *Peelland*, gedurende den oorlog afgeworpen, voor rekening der stad en hare meijerij hersteld.

Item, alsoe inden lesten oirloighe van *Gelre*, dese stat metten platten lande hadde aff doen werpen, tot gemeyn profijt ende tot bescermenisse deser meyerien, ende bysunder *Pedelant* die langhe brugge tot *Vechel*, soe hebben die naegebueren van *Vechel*, die selve brugghe, tot gerieve vanden selven lande, weder omme doen maken, die vele gecost heeft soe se groot ende lanck was, welcke kosten by overdrage deser stat ende den gedeputeerden vanden platten lande deser meyerien, bedragende ter somme van 86 car. gul. 18 st., gestelt zyn int extract ende dairinne gepasseert ende betaelt, vz. 86 car. gul. 18 st.

Item voor de herstelling der afgeworpen brug te *Breugel*, 20 car. gul.

Tijdelijke weg over den ziekenbeembt tijdens de lange brug te *Orthen*, om den oorlog afgeworpen was.

Item betaelt Jannen van Engelant, molder, van dat hy, ten tyde doen die Orthensche brugge wairt affgeworpen, der siekerbeempt hecken dair men doer most varen, heeft geoepend ende gesloeten als die waigens quamen, 32 daigen, sdaigs 1½ st.

Een commissaris uit den hove naar *'s Hertogenbosch* gezonden, om den staat van stads-financien op te nemen.

Item, alsoe ten versueke deser stat ende huer meyerien, alhier byden hoeve met commissien gesonden is geweest, meester Jeronimus vanden Ham, mr. vander recencamere, omme informatie te neemen opten staet deser stat ende den grooten commer ende tachterheyden dair dese stat nu tegenwoerdelyck inne is. Oick insgelycx omme opt tplat lant informatie te neemen vanden scaide die tplat lant voirs., soe byde twee tochten Martens van *Rossem*, ende ander voirgaende oirloigen geleden heeft, omme die selve informatie byden hove gesien, aff slach te moigen hebben aen huer beden etc. in welcke commissie die voirs. mr. Jeronimus heeft gevaccert tsamen 137 daigen, sdaigs 2 croonen van 24 st.

Idem om de schaden op te nemen op het platte land aangerigt bij de twee togten van Marten van *Rossem* en andere voorgaande oorlogen.

De geheele uitgaaf was 70,542 car. gul. 25 mithen 1 qrte.

" " ontvang " 53,009 " " 6 st. 6½ mith.

Nadeelig slot 20,532 car. gul. 14 st. 18 mithen 3 qrte.

N°. 51. **Rekening van St. Remeys 1544 tot St. Remeys 1545.**

4[de] REKENING VAN DE VIER GECOMMITTEERDEN GHIJSBRECHT HERNICX, JANS VAN BOIRT, JANS PIJNAPPEL, JAN MATHEUSZ EN JANS VAN ELMPT.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, accijnsen, belastingen en andere middelen als in vorige rekening.

Kapittel 4.

Ontvang komende van sommige erven buiten de pickepoirt, gelegen langs den Vuchteren dijck en den steenweg.

Ende mitsdien dmeestendeel vanden huysen der erffenissen aldair liggende, by *Marten van Rossem* cum suis op Sint Jacops dach Anno 1543 afgebrant syn, ende vele vanden selven noch onbetymmert liggende; ende achtervolgende den mandamente ende gebod der Key. Ma. als Hertoige van *Brabant*, die selve erven binnen een sekeren maet daertoe gestelt, liggende, nyet meer en moigen wordden betymmert, soe wordt alhier in desen ontfanck gestelt tgene dat dair af ontfangen is, soe volght enz.

De meeste huizen buiten de Vuchterpoort op St. Jacobsdag (25 Julij) 1543 door *Marten van Rossem* afgebrand, mogen volgens bevel des keizers op een zeker afstand der stad niet meer worden opgebouwd.

Acht huizen lagen buiten de picke, nu de Vuchterpoort, nog onopgebouwd.

Kapittel 8.

Ontvang komende van verkochte erfloesrenten.

Daarin komt onder anderen voor:

Aleyt wed[e]. Zegers Jan Goyartsz, Eva wed[e]. Marten Bennens, Engel Sampson huysvrouwe Adriaens van Eyndhouts, Aleyt wed[e]. Henricx vanden Hoevel, Thonisken dochter Henricx Melisz van Roye, Martha huysvrouwe Henricx die Hoesch ende Catharina dochter Roelofs Zeysemekers, tot behoeff vanden wessenlichte, staende ende lichtende binnen den metalen thuyn voir dat eerweerdig heylige sacramente in der kercken van Sint Jan Evangelist binnen deser stadt, buyten den hoigenchoir aldair, 5 car. gul., dair af ontfangen 100 car. gul.

Fundatie voor het waslicht in den metalen tuin voor het H. Sacrament in de Cathedraal van St. Jan, te *'s Hertogenbosch*.

Kapittel 10.

Ontvang van allerhande saken.

Item, achtervolgende den privilegium deser stadt verleent, heeft men in Septembri Anno 1545, in tyde deser rekeningh, bescreven die steden, vriheyden ende dorpen binnen de meyeryen der selver stadt gelegen, om elck int zyn, naegaende hueren geordineerde taxe, huer grevers alhier te seynden ende die graften deser stadt die seer verlant waeren, tot sterckenisse der selver stadt opte graven, daer af sommige, nae datse geseten waeren, selven in persoon syn comen graven ende die anderen die verre geseten waeren, huer gelt inde plaetse vanden grevers gesonden, te weten en voir elck man $1^1/_2$ st.

Opgraving der zeeverlande stads grachten.

ofte twee blancken, dair men ander grevers in huer plaetse mede heeft gehuert, alsoe ontfangen vanden dorpe van *Asten* 8 car. gul. 5 st. van enz.

Korting op de lijf- en losrenten van den 3de 10e penning.

Item vanden dorden 10en penninck, diemen den renthiers soe van lyff ende erffrenten diese opte stat geldende hebben, heeft gecort, achtervolgende den consente ende instructie dair op gegeven ende gemaict, is alhier voir tderde jaer ontfangen 2933 ca. gul. 1 st.

De geheele ontvang was 55,766 car. gul. 16 st. 3 ort.

UITGAVEN.

Renten ten laste der stad.

Deze beginnen met de gedane uitbetalingen aan erflosrenten en lijfrenten ten laste der stad loopende.

Kapittel 13.

Uitgaven aan heeren Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter staten en in andere stads saken en van die harer meijerij uitgesonden.

Afgevaardigden ten hove, ter staten en in andere zaken.

De afgevaardigden en gecommitteerden waren:
Rutger van Berckel, Schepen.
Goossen van Brecht, —
Peter de Borchgreve, —
Mr. Marten de Greve, —
Lambert van den Broeck, Raadsheer.
Jan van Boirt, gecommitteerde tot stads financien.
Adriaan van Eijndhouts, Schepen.
Mr. Goossen van der Stegen, Raadsheer.
Jan van Elmpt, gecommitteerde tot stads financien.
Goijart Grotart van Oss, Secretaris der stad.
Walrave van Erpe, Schepen.
Herman van Deventer, Raadsheer.
Jan Pijnappel, —
Marcelis Scoercop.
Goijart van Vlierden.
Jan van Herlair.
Joachim van Huesden, Deken (van een ambacht).
Frans van den Bogart, Raadsheer.
Henrick van Eijndhouts, —
Ghijsbert Pels, —

Omtrent de handelingen der staten en der afgevaardigden in verschillende zaken, komt onder anderen in dit kapittel het volgende voor.

Commissie naar *Ravestein*, aangaande de slechting der vestingwerken dier stad en van het kasteel.

Inden jersten (voor 24 October) zyn Rutger van Berkel, Goessen van Brecht ende Peter die Borchgreve, scepenen, ter ordinancie van hueren mede venitten, gereyst nae *Ravesteyn*, omme alle saken aengaande der demolicien

van *Ravesteyn* te oversien ende rappoirt dair van te brengen, betaelt huer vertheerde costen, belopende 2 car. gul.

Item 7 Decembri zyn Ariaen van Eyndhouts schepen, mr. Goessen vander Stegen raetsheer, Jan van Elmpt, een vanden gecommitteerde ende Goyart Grotart secretaris deser stat, als gedeputeerden ter dachvairt gereyst nae *Antwerpen*, aldair bescreven, omme *gelast* te comen ende te consenteren die somme van 200,000 car. gul. byder Key. Ma. in Novembri lestleden vanden lande van *Brabant* geheyscht, ende achtervolgende der opinien der twee opperste staiten van *Brabant*, opten 10en en 10en penninck opgebracht te worddene. Ende nae veele communicatien byden vier hooffsteden hierop gehadt, zyn opten lesten January dair naest volgende der voirs. Key. Ma. die voirs. 200,000 ca. gul. geconsenteert ende geaccordeert, opgelicht te worddene te halff oixt naistcomende, navolgende der acten dairaff gemaict. Ende oick mede te solliciteren voir die voirs. stat, omme gracie ende quytsceldinge te hebbene van alsulcke 17,419 car. gul., die de stat der Key. Ma. sculdich was, wair van zy gracie hebben vercregen 9000 car. gul. ende die reste te betalen bynnen den termyn van twee jaeren ende vier termeynen. Ende oick mede te solliciteren die Continuatie der pachtinge vanden grooten landts tholl van *Brabant*, ende die provisie tegens den heer van *Oyen*, omme in *Brabant* gecompelleert te worddene, terecht te staen.

Dagvaard der staten van *Brabant* te *Brussel*. Bede van 200,000 car. gul.

Verzoek aan den Hertog om kwijtschelding van achterstallige beden.

Verschillende sollicitatien ten hove gedaan.

Item 24 Aprilis na Paesschen, zyn mr. Goessen vander Stegen ende Goyart Grootart (van Oss) voirs. weder gereyst ter dachvairt te *Bruessel* bescreven, aldair van wegen der Key. Ma. wairt voergehouden den staiten van *Brabant*, dat zy souden willen approberen alsulcken huwelyck, als inden tractaet van peyse tusschen der Key. Ma. ter eenre ende den Coninck van *Vranckryck* ter andere zyde, geconcipieert ende gemaict is, dwelck die 2 opperste staiten ende die van *Brucsel* ende *Antwerpen* hebben geaccordeert, nyet tegenstaende die van *Locven* ende *sHertogenbosch* verclairt hadden, omme tselve te doen egeenen last te hebbene. Ende oick met alle diligentien te sollieiteren, met die vanden platten lande deser meyerien, dat die demolicie der sterckte van *Ravesteyn*, soude geschiede ten coste ende laste des geheelen lants van *Brabant*.

Dagvaard der staten vornoemd.

De Keizer vraagt de goedkeuring der staten, voor het huwelijk, dat volgens het vredestraktaat met den Koning van *Frankrijk* is bepaald, prelaten en edelen benevens de steden *Brussel* en *Antwerpen* geven hunne toestemming, de afgevaardigden van *Leuven* en '*s Hertogenbosch* verklaren hiertoe geen last te hebben.

Verzoek, dat de kosten voor slechting der vestingwerken van *Ravestein* ten laste van het land van *Brabant* zullen worden gebragt.

Item prima July zyn Franss (van den) Bogart ende Henrick van Eyndhouts raetsheeren, ter ordinancie vande heeren scepenen, te peerde gereyst nae *Ravesteyn*, omme te besichtige dwerck der sterckten van *Ravesteyn*, die arbeyders aldair te monsteren, ende elck op zynen eedt te manen, hoe langhe zy gedient hadden ende wat zy wonnen, ende voirts die bynnen graften te doen slichten, ende hebben met hen bracht die monsterceelen vanden getalle der arbeyders ende overgelevert den heeren scepenen. Gedurende de maanden July en Augustus werden de monsteringen van tyd tot tyd herhaald.

Commissie naar *Ravestein*, aangaande die slechting.

Item 25 Septembris zyn Goessen van Brecht, Franss (vanden) Bogart ende Henricke van Eyndhouts voirs. ten versuecke als boven gereyst nae *Ravesteyn*, soe die demolicie ende mineringe der sterckte van *Ravesteyn* voirs. nu ten eynde

Het slechten der vestingwerken van de stad *Ravestein* en het kasteel, volbragt.

gebracht was, die gravers te monsteren ende den selven na vuytwysen van dien, betalinge te doen hebben, ende alle saken dien aengaende ten eynde te brengen, gevaceert elck drie dagen.

Kapittel 14.

Uitgaven voor bodenloon aan boden, zoo te voet als te paard uitgezonden.

Boden in verschillende zaken. Behalve de boden als gewoon aan gedeputeerden en gecommitteerden ten hove, ter staten en in andere commissien gezonden, voor oproepingen van gedeputeerden uit de meijerij, om gravers aan de onderscheiden gemeenten voor de verdere slechting der vestingwerken van *Ravestein* etc., worden in dit kapittel de volgende posten gevonden.

Interneeren en binnen der justitie op de gevangenpoort. Item 5en Merte, Jan van Herentals met brieven gesonden tot *Brussel*, aende Conninginne ende Gerart Grootart, aldair opter dachvairt wesende, aengaende zeker Interanen alhier opter poerten gevangen sittende ende bracht wederom antwoirt.

Verzet der ingezetenen in het land van *Ravestein*, tegen het regt van ingebod der stad 's *Hertogenbosch*; de aanhouding met schutters uit de stad derwaarts en neemt eenige ingezetenen van *Megen* gevangen. Item 13 Merte, Roelof Daniels, met drie peerden, gereeden metten scouthet ende scutten deser stat, tsavonts omtrent 10 uren nae *Ravesteyn*, omme aldair ter executien te stellen sulcke privilegien den innegebot aengaende, dairinne sommige ingesetenen des selven lants van *Ravesteyn*, hen rebell ende ongehoirsaem maicten, ende hebben alsdoen sommige ingesetenen van *Megen* dair die clachten van ongehoirsamheyt over geschiet waeren, alhier opter poerten gevangenis gebracht, van elcken peerde ten. 7 st.

Brief aan den kanselier over vijf in 's *Hertogenbosch* gevangen zijnde ingezetenen. Item 24 Merte, Roeloff Daniels met brieven byden heeren scepenen hem gegeven, gereeden postgewyse aenden canceller van *Brabant* te *Brussel*, als aengaende vijf gevangen alhier opter poerten, vuyt saken van der nyeuwer secten gevangen sittende, ende brocht weder bescreven antwoirt.

Klagt van den Vorst van *Kleef* over de gevangenneming van eenige ingezetenen van *Megen* wegens ongehoorzaamheid aan stads regt van ingebod. Item 9 Aprilis, Dierck Fock met brieven gesonden tot *Brussel* aende Conninginne, inhoudende dantwoirt opte clachten byden Furst van *Cleve* op deser stat gedaen, aengaende dexecutie die byden scouthet, scepen ende scutten gedaen was aen zeker innegesetenen tot *Megen*, den ingebot deser stat ongehoirsaem wesende.

Onderhandelingen over het afbreken der kapel van *Maelstroom* ... Item 12 Meye, Ariaen Peterss, van ander lieden gesonden tot *Tiel* aen Henricken die Heusch, hebben die heeren scepenen hem oick eenen brief aen Henricken voirs. mede gegeven, aengaende dafbreken vanden capelleken van *Maelstroom Capellen*, omme aenden heeren van *Luyduck* dairinne behulpelyc te wesen, ende brocht antwoirt.

Gedeputeerden uit de meijerij ontbieden om te spreken over de regten bij de watermolens in de meijerij. Item 15 Meye, Franss van Eyndhoven in *Kempelant* enz. boden in de 3 andere kwartieren, elck met eenen placaet gesonden, omme hoer gedeputeerde alhier binnen raet te seynden ende onderlinge te spreken, aengaende den peyels van den watermolens, bynnen deser meyeryen staende.

Plakkaat tot ruiming en het openen der rivier de Kleine Aa. Item 25 Meye, Franss voirs. met een oepen placaet gesonden tot *Erp*, *Beeck*, *Oisterwyck*, *Haaren*, *Tilborch*, *Gorcel*, *Gestel* ende *Boxtel*, omme die rivier *Cleyne Aa* dairse bekant was, te ruymen ende op te vegen.

1545.

Volgen wijders oproeping der plattelands gedeputeerden naar de stad *'s Hertogenbosch*, om te overwegen, waarmede men de koningin-regentes die te *'s Hertogenbosch* verwacht werd, zou beschenken en om bij de ontvangst tegenwoordig te zyn.

Oproeping van gedeputeerden uit de meijerij, om te beraadslagen over een geschenk, de koningin-regentes bij hare komst te *'s Hertogenbosch* te doen.

Kapittel 15.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen en gelagen.

Item in Novembri A° 1544 gescenct Greve *Willem van Nassouwen*, zynen *soen heer van Breda* ende den Greve van Nuwenair een aem wyns.

Graaf *Willem van Nassau*, *en zijn zoon heer van Breda*.

Item 23 Merte, gescenct mr. Jacob vander Vorst, Commissaris byden hove alhier gesonden op tstuck van zeekere luteranen opter gevangere poerte sittende.

Commissaris van den hove in zake der luteranen.

Item 27 Merte, eene maaltyd aan dien Commissaris opde Gaffel, gegeven.

Item ultima Marty, gesconcken eenen doctoir inder Godheyt van *Loven*, alhier gecomen vuyt saken vanden luteranen voirs. omme die te informeren ende van heur doelinge te resileren.

Een doctor in de godgeleerdheid uit *Leuven* te *'s Hertogenbosch* gekomen om de luteranen van hunne dolingen te bekeeren.

Item 27 July gesconcken in presencien der gedeputeerden vanden platten lande, der conninginne Douagiere van *Hongeren*, regentesse etc. vuten lande van *Gelre* comende en doer dese stadt passerende, een voeder wyns.

De koningin-regentes te *'s Hertogenbosch*, op hare reis naar *Gelderland*.

Item ter selver tyt gesconcken mynheer van Simpy met consent als boven, een aem wyns.

Gevolg der koningin.

Item ter selver tyt gesconcken den heer van Cabaron 10 der stat stopen wyns.

Idem den heer van Bersele.

Voorts werden wijnen of maaltijden geschonken aan:

Wijnen en gelagen aan verschillende voorname personen.

Georgie du Boys, Commissaris byden hove tot het afbreken en demolieren van *Ravesteyn*, geordineert, zoo van stads als der meyerye wegen.

Jeronimo van den Ham, mr. van der rekenkamere, gecommitteerde uit den hove, tot onderzoek der privilegien betrekkelijk het *ingebod* der stad *'s Hertogenbosch* en het land van *Ravestein*.

Willem van Wachtendonck, canunnik te *Luyk*.

Den Graaf van *Bueren*.

Den Canselier van *Brabant*, de vrouw des Canseliers.

Den heer van Oijen en zijne vrienden.

Den heer van Hoichstraten, Stathouder slants van *Gelre* en meer andere heeren, een gelag opter Gaffelen.

Kapittel 22.

Uitgaven aan timmerwerk.

Item Jan van Zoemeren beeldsnyder, $4^1/_2$ dag aan dese stat wapenen, diemen voer die Gaffel setten sall, gesneeden, sdaigs 4 st. vz. $18^1/_2$ st.

Stads wapen voor het Gaffelhuis.

Item Jan Henricxs beeldsnyder, 6 daigen aen dwerck vander voirs. loyve (luif voor de Gaffel) gesneeden, sdaigs als boven.

Snijwerk aan de luif voor het Gaffelhuis.

Kapittel 26.

Uitgaven aan werklieden.

Lateranen aan de galg te *Vucht* verbrand.

Item inde weke palmar̂, Dirck Artss ende Jan Goessens met huer karren enz. ende noch zekere gereetscap aenden galghen tot *Vucht* gevuert, dair zekere luteranen mede gebrant waeren.

Het Stuer Ghewalt en ander geschut buiten St. Janspoort gebragt, afgeschoten en wederom schoon gemaakt.

Item Jan Janss busmeester, heeft alsoe die groote slange met andere groote stucken buyten S^t^. Janspoirt helpen vueren, stellen, affscieten ende reynighen, samen gevaceert 5 daigen.

De groote ijzeren slang (het Stuer Ghewalt) door de schoolkinderen buiten St. Janspoort gebragt.

Item Jan die busmeester voors. heeft gevaceert 2 daigen, doen men die groote yseren slanghe met meer ander gescut, van S^t^. Janspoirt metten *scoelkynderen* heeft gevuert.

Terugbrenging van het geschut in het artilleriehuis.

Item vandie groote slanghe buyten S^t^. Janspoirt afgescoeten wesende, indt artilrye huys met 8 perden tot drie reysse toe gevuert.

Item inde weke assention Dmi, Jan Janss busmeester, hacken (en) bersen affgescoeten, geveeght ende elck weder op zyn plaetse gestelt met meer andere diensten, 3 daigen.

Opgraving van de stroom en de diezen buiten en binnen den Boom en achter de Mandemakersstraat.

Item heeft men den stroom ende Diese aenden Boem, soe bynen als buyten vanden selven Boem, in dese weke (Bartho. apli) beginnen opte graven ende hebben dair aen gegraven enz.

Volgen nog andere betalingen voor die graafwerken alsmede voor het graven der Dieze achter de Mandemakersstraat tegenover stads tuin.

De Orthenschen dijk eigendom der stad.

Item betaelt Jannen Myss, vanden Orthenschen dyck, deser stat toebehoerende, te maken, bet. 14 st.

Kapittel 28.

Opgraving der diezestroomen binnen de stad, ten kosten der nageburen of geërfden.

Ander vuytgeven gedaen aen versceyden kaerlieden ende slyckvegers, die met huer karren deerde int graven vanden stroemen, bynnen over all gevallen ende byden naegebueren opter straiten gebrocht is geweest, opter stat wallen hebben gevuert, wairvan die selve naegebueren die costen vanden graven hebben betaelt, ende die gecommitteerde deser stat, by ordinantie vanden drie leden der selver stat, tot deser stat costen, die eerde metten voirs. karren opter wallen doen vueren, dair van een yegelycke betaelt, nae dat die voirs. eerde verre ofte naeby den wallen gelegen was, in maniere als volgt,

Inden jersten enz.

Kapittel 29.

Verevening van door de stad *'s Hertogenbosch* in den laatsten oorlog tegen de Geldersche, Kleefsche en hunne bondgenooten, opgenomen gelden.

Alsoemen inden jaer 1542 ende 43 terstont penningen heeft moeten hebben, omme wederstant te doen den Gelderschen, Cleeffschen met hueren adherenten, die dit quartier ende voirts Brabant, met een groote menichte van volck van oirloige, soe te voete ende te peerde, onversienlyck ende onverboetscapt overvielen, heeft men een leeninge, soe onder die heeren scepenen, heeren vanden raide ende ander gequalificeerde bourgers en de bourgeressen deser stat op doen stellen, die deselver stat

seker sommen van penningen hebben geleent gehadt. Ende want die selve stat, mits huer armoede, die selve geleende penningen, in gereeden gelde den selven bourgers nyet en heeft kunnen restitueren, is byder stat den 17en Aprilis nae Paesschen Anno 1545 overdragen, dat die selve bourgers dair voer lyffrenten op een lyff den penning 8 ofte losrenten den penning 20 souden moigen nemen, dair mede inne gerekent soude worden tverloepe vanden tyde, dat synder der leeninge totten voirs. 17 Aprilis verloepen is. Achtervolgende dese hebben naebescreven persoenen voer die selve penningen ende tverloepen, renten genoemen, die hier voer inden ontfanck metten anderen vercoften renten, als ontfangen penningen gerekent syn, soe worden die penninge alhier wederomme voer vuytgeve gestelt, gelyck hier volght.

Inden jersten enz.

Kapittel 30.

Uitgaven van alderhande saken.

Behalve de gewone posten steeds in dit kapittel gebragt, komen daarin onder anderen, de volgende voor.

Wat de artillerie betreft:

Het veranderen der te *Dordrecht* nieuw beslagen raderen vanhet affuit der groote yzeren noodslang, het vermaken, door Wernart Fymanss busmaker te *Dordrecht*, van vyf bersen inden laatsten oorlog met *Gelderland* te barsten en ook sommige aan stukken geschoten. Herstel van geschut in den laatsten oorlog onbruikbaar geworden.

Item den 15en December Anno 1544, is byder stat overdraige, dat die gezwoeren ende heeren vanden raide, omme dat den Raet te beter vergaderen soude, telcker reyse als die stat byeen geboeden soude wordden opten raethuys, te raide te comen, elck vander stat soude hebben ende ontfangen 1 st., dies souden zy verbonden zyn te raide te comen ende te wesen precise inde raetscammer voer den lesten slach vander clocken, ter uren als zy geboeden zullen zyn te comen. Ende die ter selver uren ende voer den lesten clocken slach aldair nyet en waere, sal verboeren 2 st. vuyt hueren eygen buedel te geven, dit consent geduerende voer een halff jaer, alsoe betaelt vanden 16 Decembri Anno 1544 totten lesten July 1545 in 20en reysen dat die stat vergadert is geweest, tsamen 11 car. gul. 16 st. Presentiegeld der leden van stads regering en boete bij niet verschijning in de vergadering.

Item Jannen den maelder, (schilder) vanden priem ende aren (arend) opte leyve voer die Gaffel staende, te stofferen. Schilderen van den priem en den arend op de luif van het Gaffelhuis.

Item betaelt Jannen van Oirle, van $2^1/_2$ blad te scryven, begrypende die qonfessie van twee luteranen alhier opter gevangenpoirte sittende. Schriftelijke schuldbekentenis van twee luteranen.

Item betailt Jennen Briemen *tOss* in den Engel wonende, van dat die heeren scepenen deser stat, met zekere scutten ende anderen bourgeren, aldair tot hueren huyse hebben verteert, doense geweest zyn tot *Herpen*, aldair zy twee vanden innegesetenen van *Herpen* die ongehoirsam den gericht deser stat zyn geweest, hebben gehaelt ende alhier opter gevangen poirte gebrocht. Verteeringen te *Oss*, door schepenen en scutters van *'s Hertogenbosch* gemaakt, toen zij te *Herpen* twee ingezetenen gevangen namen, welke zich verzet hadden tegen het regt van ingebod der stad *'s Hertogenbosch*.

Aangaande deze zaak en het privilegie over het regt van ingebod te *Ravestein* en het land van *Ravestein*, zoomede omtrent het mineren en slichte der sterkten, komen nog onderscheidene posten voor.

Prins van *Oranje* voor *Heijnsberg*.
Verzoek aan dien Prins, om ruiterij tot bescherming der stad *'s Hertogenbosch* en hare meijerij.

Item ten tyde als die Prince van *Orengien* voer *Heynsberch* lach, gesonden by deser stat een bode genoempt Maess van Zoemeren aenden voirs. Prince, omme alhier ruyteren te hebbene tot bescermenisse deser stat ende haer meyerye, bet. enz.

Drie luteranen verbrand.

Item voer twee voeder ryss ende stroe, dairmede drie luteranen aent gericht verbrant zyn, bet. 28 st.

De luif en de zitbanken voor het Gaffelhuis met *antiek snijwerk* en *dolphijnen* versierd, verguld en geschilderd.

Item betaelt Lenart Ariaenss, beldsnyder, vander loeven voer die Gaffel met die sitten bancken met *antyex te snyden*, dair hy wel 16 daigen aan heeft gewrocht, 4 car. gul. 16 st.

Item betaelt Lenaert Ariaenss, beldsnyder, van 4 dolphinoyen te snyden voer die Gaffel, van twee dachueren, 10 st.

Item voer stoff georbairt ende gebesinght aende loyve voer die Gaffel, int stofferen vander selver loyve, jerst voer $2^1/_2$ *c.* goutz. te 26 st. va. 3 car. gul. 5 st. $^1/_2$ *c.* silvers bet. 3 st. enz. (Volgen de verfstoffen.)

Wachters aan de poorten tegen de secten der luteranen.

Item is opten 3 Merte A° 1544 byder stat geordineert, dat men aen Pickepoirt ende Hynthamerpoirt, te wetene elcken van dien, soude setten twee mannen, omme aldair te ondersueken ofte dair ennige vreempde lieden inne queemen ofte vutgingen dairmen suspicie op soude moigen hebben, datse vanden nyeuwen secte weeren ende die voer die heeren scepenen te brengen, alsoe geordineert aen Pickepoirt enz.

Ordinantie op de politie der stad *'s Hertogenbosch*.

Item te doen translateren vuyten walschen in duytschen, zekere ordinantie byder Coninginne opter politien deser stat gemaickt, betaelt 8 st.

De heerlijkheid *Oijen* aan *Brabant* gehecht.

Item gegeven van te copieren een privilegium, dairinne blyct, dat *Oyen* aen *Brabant* geannexeert is, verleent by hooger memorie Keyzer Maximiliaan, ende oick van te copieren zekere conventien ende accorde, tusschen dese stat ende den heer van *Oijen* eertyts gemaickt, 10 st. ende noch vander copien der supplicatien aenden cancellier geexhibeert, als dat men den heer van *Oyen* bedwingen soude, omme in *Brabant* tegens dese stat terecht te staen.

Commissie uit den hove, om de gebreken op de rivieren de *Aa* en de *Dommel* te onderzoeken, welke ontstaan waren door de onregelmatige pegels van de watermolens, de geweren en andere beletselen daar in gemaakt.

Item alsoe tgemeyn lant, opte stroomen vander *Aa* ende *Dommele* liggende, mits die ongereguleerde pegelen vander watermoelens opte selve stroomen staende, geweeren ende andere letselen dairinne wesende, merckelyck bescedicht waert. Ende omme tselve te remedieeren ende een goede ordinantie ende regulen dairop, tot gemeynen proffyte vanden selven lande te makene ende te stellene, syn alhier in Julio A° 1545, ten versueke deser stat ende die vanden platten lande, zekere commissarissen van *Bruesel* gecomen, omme die selve gebreken te visiteren ende die te remedieren, die welcke inde selve commissie hebben gevaceert, elck 31 daigen enz.

Opgraving der dieze binnen de stad.

Worden wijders nog onderscheidene betalingen gedaan voor de opgraving der rivier de *Dieze* voor zoo veel die de stad aanging, als: achter Capel van St. Antonis, aan de Zwengelbrug beide op het Hinthamereinde in de oude

Dieze bij de Hekel, in den stroom van de Verwerstraat onder de Boertsche brug enz.

Item betaelt Jannen van Amsterdam, goudtsmydt, vander stat floyten, byden Greve van *Bueren* deser stat gesoncken, met silvere te beslaen, voer tsilver 47 st. ende tfatsoen 24 st. Item voer een knoep aen een silvere kanne te zonderen ende weder te vergulden, bet. 14 st.

De goudsmid Jan van Amsterdam beslaat met zilver, de fluiten, door den graaf van *Bueren* stads pijpers geschonken.

Herstellen van een zilveren schenkkan.

Idem van het zilveren zegel ad Legata.

Item den grooten zegel deser (stad) ad Legata die after den hanthavel gebroken was, met tsilver ende arbeyd 7 st.

Item myn heer den Cancellier van *Brabant*, met zynre vrouwe omtrent bamisse bynnen dese stat wesende, hebben de heeren scepenen, gezwoeren met zekere raetsheeren ende metten gedeputeerden vanden platten lande, opten raethuys treffelyck vergadert wesende, overdragen, dat men soude gereetmaken, gelyck gedaen is, eenen buydel met hondert keysers guldens ende den selven scencken myn vrouwe van voirs. Cancelliers, dair van tplat lant int extract draige soude die twee deelen, begerende datse myn heer den Cancellier huer man, dese stat ende huer meyerye voer gerecommandeert te willen hebben, alsoe alhier 100 car. gul.

De vrouw van den canselier van *Brabant* wordt van wege de stad en de meijerij van *'s Hertogenbosch* met een beurs waarin 100 keizers guldens vereerd, op dat zij de stad en hare meijerij in de gunst van haren man zou aanbevelen.

Item in Decembri Anno 1545, dese navolgende gedeputeerden vuyt den 4 quartieren deser meyeryen, ten bescryven dese stat alhier gecompareert, omme metter stat de spreken ende te accorderen, aengaende den scencken diemen der Key. Ma. doen soude bynnen dese stat, dair men deselve zyn. Ma. verwachtende was ende inden selven extract gepasseert ende alhier in deser rekeninge gestelt, te wetene Willem van Creyelt, Jan van Wyfflet, Hanss Cock, Jan Laurss en Mattheus Claess elck drie daigen, sdaigs cloken toegevueght eenen peter van 18 st.

Keizer Karel V te *'s Hertogenbosch* verwacht. Beraadslaging over een geschenk den keizer te doen.

De geheele uitgaaf was 85,287 car. gul. 8 st. 21 m^{t}. 1 q^{te}.

" " ontvang " 55,766 " " 16 st. 3 ort.

Het nadeelig slot 29,520 car. gul. 11 st. 32 m^{t}. 1 q^{rte}.

En de nadeelige saldos voor en na den state of bestaande nieuwe inrigting van het beheer van stads-financiën, ten slotte 45,655 car. gul. 16 m^{t}. 1 q^{te}.

N°. 52. Rekening van St. Remeys 1545 tot St. Remeys 1546.

1ste REKENING VAN DE GECOMMITTEERDEN GIJSBERT HERNINCX, JANS PIJNAPPEL, JAN MATHEUSZ, JAN VAN ELMPT, WOUTER VAN MIDDEGAEL EN DIRCKX VAN BERGE.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, accijnsen, belastingen en andere middelen, als in vorige rekening.

Kapittel. 10.

Ontvang van alderhande saken.

De dieze binnen de stad bij den houttuin opgegraven.

Item ontfangen vanden graefmeesters inden block vander vischmerct, dat dese stadt met hueren grevers omtrent den houthuyn die Dieze aldair heeft doen opgraven voir een sekere quantiteyt, dair den voirs. block inne gehouden was ende in recompenze vandien der stadt te baten, gecomen etc. 16 car. gul.

Minnelijke afdoening van een proces tusschen de stad *'s Hertogenbosch* en Jonker Walrave van Gent, heer van *Oijen* en *Dieden.*

Item 13 Augusti A° 1546 ontfange van Joncker Walraven van Ghent, heer tot *Oyen* ende *Dieden* 566 car. gul. 13 st. oirt., als voir den jersten dorden termyn verscheenen ende gevallen p^ma^ Augusti Anno 1546, inde somme van 1700 car. gul. deser stadt by tusschen spreken van goede vrienden te beyden syden, byden voirs. Joncker Walraven in 3 jaeren betaelt te worddene, inde plaetse vanden verlopen pachten by deser stadt zyndert den jaeren 82 totten jersten Augusti Anno 1545, ter cause van 200 gul. byder voirs. stadt voir Joncker Willem van Ghent saliger gedachten, als hy leefden heer tot *Oyen* etc. versegelt ende jairlicx betaelt. Ende noch ontfangen 200 car. gul. verscheenen prima Augusti Anno 1546, als voir die jairlixe rente vanden voirs. 200 gul., die Joncker Walraven van Ghent voirs. achtervolgende der voirs. vutsprake ende der condempnatien inden hove van *Brabant* ende den lande van *Gelre* gepasseert, jairlicx sal geven, betalen ende oick aflossen vz. alsoe alhier etc.

Graafgelden tot opgraving van stads vestinggrachten.

Volgt de ontvangst van de steden, vrijheden en dorpen in de meijerij die, in plaats van de gevorderde gravers tot opgraving der grachten, om de stad *'s Hertogenbosch*, te zenden voor iedere graver de bepaalde som van 2 blanken opbragten, ten einde men daarvoor andere gravers zoude kunnen huren.

Het totaal der ontvangsten was 46,577 car. gul. 13 st. $3^1/_2$ oirt.

UITGAVEN.

. De uitgaven beginnen met betalingen van lijf en erflosrenten, renten ten laste der stad, met bijvoeging der namen van de renteniers, vervat in 106 opvolgende kapittels.

Kapittel 110.

Uitgaven aan heeren Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten en in andere commissien uitgezonden.

Afgevaardigden en gecommitteerden waren:
Heer Jan van den Wijngart, Ridder, Voorschepen.
Adriaan van Eijndhouts, Gezwooren.
Goijart Grootart van Os, Secretaris.
Henrick van Eijndhouts, Schepen.
Marten de Greve, —

Lambert van den Broek, Raadsheer.
Gijsbert Pels, —
Adriaan van Achel, Secretaris.

Inden jersten 16 Oct., werdt naar *Arnhem* afgevaardigd m[r]. Henrick Flierkes, met volmagt tot het doen passeren der condemnatie tusschen deze stad enden heer van *Oyen*, in het onderhouden en volbrengen van het appointement en het accoord tusschen partijen in deze stad gemaakt en van die condemnatie te doen maken ende passeren oepenen brieven metten grooten zegele des Hertoichdoms van *Gelre* te bezegelen, gelyck gedaen is.

Vonnis in zake van het proces der stad *'s Hertogenbosch* tegen Jonker Walrave van Gent, heer van *Oijen* en *Dieden*.

Item 9 Octobris, zyn ter ordinancie deser stat gereyst heeren Jan vanden Wyngart, Ridder, voirscepen, Adriaen van Eyndhouts gesworen ende Goyart Grotart secretaris deser stadt, gereyst nae *Bruessel*, opten eyssche byde voirs. Key. Ma. gedaen, den lande van *Brabant*, als van 300,000 car. gul. vier jair lanck geduerende, alle jair te betalen in 2[en] termynen, dair van den jersten termyn wesen soude jôîs Anno 1546, dair op die twee jerste staiten, als die edelen ende prelaten hadden geaccordeert 3 jair lanck alle jair 250,000 car. gul. Soe hebben die gedeputeerde deser stadt, achtervolgende huer bevele ende commissie, metten anderen steden van *Brabant*, hen conforme gemaict, metten voirs. twee opperste staiten geconsenteert inde voirs. somme van 250,000 car. gul. 3 jaeren lanck geduerende. Ende soe sy inde selve commissie langer tyt hebben moeten vaceren ende die Key. Ma. tot *Gent* moeten volgen, omme gratie ende affslach te mogen hebben, die sy voir dese stadt hebben vercregen, te wetene die drie vierde gedeelten, alsoe gevaceert elck 76 daigen.

Dagvaard der staten van *Brabant* te *Brussel*, op den eisch des Keizers van 300,000 car. gul. 's jaars, gedurende vier jaren.

De staten verleenen 250,000 car. gul. 's jaars voor drie jaren.

De afgevaardigden uit *'s Hertogenbosch*, volgen den Keizer naar *Gent*, om gratie en afslag voor het kwartier van *'s Hertogenbosch*, dat wordt toegestaan.

Item, als die Keyserlicke Ma. binnen dezer stat, te weten den 4 Decembri Anno 1545 in tyde deser rekeninge, gecomen is, syn sekere gedeputeerden vuyt deser meyeryen bescreven, opten schenck diemen zyn Ma. van wege deser stadt ende huer meyeryen doen soude, omme dairinne te helpen raiden ende mede present te wesene, te wetenen by namen den scouthet van *Boextel*, Jacob Emmen, Jan Lauryussen, Hans Cock, Willem van Creyelt ende Jan van Heessel, gevaceert elck 3 daigen, sdaigs 18 st, vuytgenomen die scouthet van *Boextel* heeft een dach meer, soe hy langer heeft verthueft omme die haver te helpen copen.

Dagvaard der gedeputeerden uit de vier kwartieren van de meijerij te *'s Hertogenbosch*, om met stads regering de vereering te bepalen den Keizer te doen en om bij de komst des Keizers tegenwoordig te zijn.

De Keizer komt den 4 December 1545 binnen *'s Hertogenbosch*.

Item alsoe die Key. Ma. hadde doen bescryven die steden van *Brabant*, opten 27[en] Meye Anno 1546 te compareren inder stadt van *Nyvel* in *Walsch Brabant*, aengaende zeker appointemente byde Key. Ma. metten Biscop ende den heeren vanden capittele van *Luydick* gemaict, aengaende *Herstal* ende *Pont a Fremez*. Soe is Goyart Grootaert secretaris deser stadt, van wegen derselver stadt, ten voirs. geprefigeerden daige gecompareert binnen *Nivel*, byden anderen staiten ende van dair gecomen ten *Bosch* ende syn rappoirt aldair gedaen, ende weder gereyst tot *Bruessel*, omme synen last, hem opt voirs. rapport gegeven, over te brengen, gevaceert tezamen 24 dagen.

Dagvaard der staten te *Nivelle*, ter goedkeuring van eene overeenkomst, gesloten tusschen den Keizer, den Bisschop en het kapittel van *Luik* over Herstal en Pont a Fremez.

1546.

Dagvaard der staten te Brussel, aangaande de suppletie van de 600,000 car. gul. toegestaan op den 2en 10en en 1ste 20ste penning.

Item 9 Augusti, syn heer Jan vanden Wyngart, Ridder, voirscepen ende Goyart Grootaert secretaris voirs. gereyst tot *Bruessel*, ter oirdinancie deser stadt, inder dachtvairt dienende opt bescryven ons heeren des Keysers, aengaende der suppletien vanden 600,000 car. gul. zyn Ma. inde jaere 1544 geconsenteert opten 2ten 10en ende jersten 20en penninck ende gevacoert elck 47 daigen.

Vervolg.

Item 9 Augusti voirs. heeft Adriaen van Achel, secretaris deser stadt, tot *Bruessel* wesende, met heeren Jannen vanden Wyngart, aldair helpen soliciteren ende vervolgen inder saken vander suppletien van 600,000 car. gul. voirs. ende oick omme gerembourseert te worddenen, vanden costen by deser stadt ende huer meyery, totter demolitien van *Ravesteyn* verschoten, gevacoert 21 daigen.

Dagvaard der gedeputeerden uit de meijerij te 's Hertogenbosch, om met de regering dier stad te besluiten tot het betalen van eene vergoeding aan de ruiterij te 's Hertogenbosch.

Item 12 Augusti zyn alhier vuten vier quartieren deser meyeryen, sekere gedeputeerde bescreven, aengaende den ruyteren, byden hove alhier binnen deser stadt gesonden, die van meyningen waeren, mits duerte vanden tyde, opt plat landt deser meyeryen te logeren, twelck merckelyck wesen soude ten lasten vanden armen huysman. Ende om tselve te verhueden, is byder stadt ende den gedeputeerden vanden platten lande overdragen, dat men op elck peert voir rouwe voeder den ruyteren des nachts te baten soude comen één stuiver ende alsoe betaelt die vacatien vanden selven gedeputeerden alhier bescreven te weten vuyt *Pedelant* etc.

Vervolg der dagvaard te Brussel, aangaande de supletie van 600,000 car. gul.

Sollicitatien in verschillende zaken.

Item 27 Septembris, is Goyart Grootaert voirs. alleen gereyst nae *Bruessel* byden anderen staiten van *Brabant*, opte conclusie der saicken vander suppletien der voirs. 600,000 car. gul. ende oick van verscheydene saicken der voirs. stadt grootelyck aengaende, als atterminatie te moigen hebben van des dese stadt noch sculdich was vander beden etc. ende oick rembourssement te hebbene vanden penningen by deser stadt ende huer meyeryen totter demolitien van *Ravesteyn* verschoten etc., gevacoert 67 daigen.

Kapittel 111.

Uitgaven voor bodenloon, aan boden zoo te voet als te paard, uitgezonden.

Behalve de uitzending van boden aan gedeputeerden ten hove, ter staten en in andere commissien, aan de 4 kwartieren om hunne gedeputeerden naar *'s Hertogenbosch* te zenden en in andere gewone zaken, komt onder meer, nog het volgende voor:

Ridder Jan van den Vijngart te Breda jude, wordt schepen van 's Hertogenbosch benoemd.

„Item ten selven daige (3 Oct.), Jan van Herentals met brieven gesonden tot *Breda*, aan heeren Jannen vanden Wyngart, Ridder, omme alhier te comen ende synen eedt te doen, soe hy scepen geordineert was.

Oproeping van gedeputeerden uit de meijerij, om met de regering de vereering te bepalen, den Keizer bij zijne komst te 's Hertogenbosch te doen.

Item 22 Novembris, Frans van Eyndhouts met eenen besloetenen brieff gesonden tot *Oisterwyk* aen bourgermeesters aldair, omme alhier te comen opten scenck diemen der Key. Ma. doen soude, soe verre zyn Ma. alhier quame.

Volgen andere boden met gelijke oproepingen van gedeputeerden uit de overige kwartieren.

1546.

Item 28 Nov., Jan van Eyndhouts met oepene brieven gesonden tot *Roesmalen*, *Nulant* ende *Orthen*, omme binne dezer stadt hoy ende stroo te brengen, soe men die Keyserlycke Ma. met zynen volck alhier binnen deser stadt verwachtende was.

Brieven aan *Rosmalen* en andere dorpen, om ter zake van de komst des Keizers, hooi en stroo naar de stad te zenden.

Volgen dergelijke brieven aan andere gemeenten.

Item 9 Decembris, Frans van Eyndhouts met een oepen placaet gesonden tot *Empel*, *Engelen* ende *Buckhoven*, omme huer punte ende andere scepinge tot *Hedel* te brengen ende der Keyserlyke Ma. dair mede over te scepen.

Plakaat aan *Empel*, *Engelen* en *Bokhoven*, om hunne vaartuigen en ponten in de *Maas* voor *Hedel* te zenden, tot overvoering des Keizers en zijn gevolg.

Item 12 Decembri, Frans van Eyndhouts met brieven gesonden tot *Druenen* ende *Vlymen*, omme een zeker taxe van grevers wagens alhier voer die Key. Ma. te seyndene.

Brieven aan *Drunen* en *Vlijmen*, om graafwagens ten dienste des Keizers.

Item 17 Decembris, Jan van Herentals, vanden heeren gesonden ten Carthusers tot *Vucht*, *Berchuysen*, ende seker hoeve tusschen *Vucht* ende *Helvoirt* liggende, omme over te brengen sgheens des zy ten achteren waeren aenden archiers der Key. Ma., die aldair gelegen wairen, omme dairaf betalinge te moigen hebben.

Een bode aan de Karthuijsers te *Vucht*, naar *Berghuizen* en andere hoeven, aangaande de betaling der archiers des Keizers, die aldaar gelegerd waren.

Item Decembris, Frans van Eyndhouts met brieven gesonden tot *Vlymen* ende *Druenen*, omme alhier te schiecken een seker getal van wagens op sinte Stevensdach (26 December) voer die Keyserlyke Ma., soe hy vertrecken woude naer *Utrecht*. (*)

Brieven aan *Vlijmen* en *Drunen*, om een zeker getal wagens ten dienste des Keizers naar *'s Hertogenbosch* te zenden.

Worden voorts nog een aantal andere boden te dezer gelegenheid uitgezonden, zoo ter beschikking voor de ontvangst des Keizers als tot zijn vertrek naar *Utrecht*.

Schikkingen door de regering van *'s Hertogenbosch* genomen tot ontvangst aldaar en het vertrek des Keizers naar *Utrecht*.

Den 7e Mei 1545 werden brieven gezonden aan den heer en aan den schout van *Helmond*, om hunne gedeputeerden hier te zenden aangaande het regelen der pegels van de watermolens op de rivier de *Aa*.

Brieven aan den heer en aan den schout van *Helmond*, om hunne gedeputeerden naar *'s Hertogenbosch* te zenden tot het regelen der pegels van de watermolens tot de rivier *de Aa*.

Idem den 10e Mei aan Jonker Goessen van Brecht schepen, en Jan van Herpen te *Oisterwijk*, om binnen deze stad te komen, ten einde met de commissarissen uit den hove en de andere gedeputeerden, de rivieren de *Aa* en de *Dommel* te visiteren en te schouwen.

Schouwing over de rivieren de *Dommel* en de *Aa*.

Item 10 May, Adriaen van Boextel gesonden tot *Breussel*, met brieven aan Goyarde Grotart, deser stadt secretaris, opter dagvaert aldaer wesende, aengaende den lombart alhier opter gevangen poirten voir deser stadt sculden sittende, ende brieve van cessien ten hove taliter qualiter geinpetreert hadde.

De lombard of bank van leeninghouder voor schulden in stads gevangenpoort opgesloten.

Item 15 Meye, Frans van Eyndhouts met brieven gesonden tot *Oss*, aenden scouthet van *Maeslant* omme tcoren vuyter meyerye nyet te laten vueren mits duerte vanden tyde, mair alhier ter merckt te brengen.

De uitvoer van granen, om de duurte der levensmiddelen, verboden, met bevel om die granen te *'s Hertogenbosch* ter markt te brengen.

Dergelijke brieven werden eveneens gezonden aan de drie andere kwartierschouten.

Item 27 Juny, Jan van Herentals met vyf besloetene brieven gesonden, te wetene; aen myn vrouwe van *Lyeshout* opt hoff van *Lyeshout*, aenden heer van

Brieven aan de vrouwe van *Lieshout*, de heeren van *Mierlo* en *Helmond*, de vrouw van *Deurne* en den

(*) Keizer Karel V verbleef dus ditmaal te *'s Hertogenbosch* van 4 tot 26 December 1545.

1546.

schout van Gemert, om koren en ander graan naar 's Hertogenbosch te zenden, tot spijzing der gemeente.

Myerle, den heer van *Helmont*, aende vrouwe van *Doirne* ende aenden schouthet van *Gemart*, als dat sy binnen deser stadt souden willen seynden tcoren, tweeten rogge, terwe, garst, om hueren penninck, ende dair mede die stadt ende gemeynte te moigen spysen, overmits die grooter duerte vanden tyde.

Plakaat in Maasland, houdende dat de uitvoer van brood van 's Hertogenbosch naar die streken was toegestaan.

Item 12 July, Joost Mol met een oepen placaet gesonden in *Maeslant*, als datmen eenen yegelycken dient beliefden, alhier rogge ende broot vuyter stadt souden laten vueren ende draigen.

De vestinggrachten bij S^t. Janspoort opgegraven.

Volgen aanschrijvingen aan de dorpen tot het zenden van gravers, om de grachten bij S^t. Janspoort op te graven.

Brieven naar den Keizer in het leger boven Ulm, tegen den Hertog van Zassen Weertsenborg en de landgraven met hunne bondgenooten, om tijdingen uit dat leger te hebben.

Item 4^a Septembris hebben die heeren scepenen ende die gecommitteerden deser stadt, Adam van Wassenborch deser stad voetbode, met brieven gesonden naden leger der Key. Ma., als doen met grooten volcke soe te peerde ende te voete in *Duytslant* boven *Olms* bij dlant van *Beyeren*, tegens den hertoge van Zassen, Weertsenborch ende Lantgreve met hueren gealieerden, insgelycx zeer sterck wesende, liggende. Aen mynen heeren van Flagys, Herbais ende Monssr. Torquoy, omme te wetenen hoe alle saicken metten Key. Ma. mochten wesen, mits dien alhier vuyten voirs. leger egheen tydinge en quamen, soe den wech ende baen onveylich ende teenemale gesloiten was, ende brocht weder omme brieven vander Key. Ma. met synre hant ondertekent aen dese stadt, der selver danckende der goeder gunste die dese stadt tot zynre Ma. draigende was, gelyck die brieven dat breeder inne hielden; ende des gelycx oick met brieven, die de goede heeren voirs. weder omme metten selven bode gescreven ende gezonden hebben; ende soe hy ghins ende wedercomen, lange wegen heeft moeten omgaen ende besunder int wederkeren, wanter nyemant den rechten wech mocht sonder perikele passeren, ende soe hy oick lange inden leger heeft moeten verthueven, eer hy zyn antwoirdt conde gecrigen, alsoe gevaceert inde selve reyse 114 daigen, sdaigs 6 st.

Kapittel 112.

Uitgaven aan het schenken van wijnen en gelagen.

Graaf Frederik van Melun en een andere Graaf door den Keizer gezonden, om de zwarte ruiters uit Engeland gekomen, tot ontlasting van Brabant over de Maas te brengen.

Item 21 Novembri gescenct heer Frederick van Meluyn, met noch eenen anderen Greve, byde Key. Ma. geschickt metten zwarten ruters, comende vanden Coninck van *Engelant*, vuyten lande over die *Maze* te brengen, tot ontlastinge vanden lande, 8 der stadt stopen wyns.

Gedeputeerden uit de meijerij tegenwoordig geweest bij de vereeringen aan Keizer Karel V gedaan.

Item 5^a Decembris, als die heeren scepenen deser stadt metten gedeputeerden vanden platten lande, met namen die scouthet van *Boextel*, Jacob Emmen, Jan Laurynsz, Willem van Creyelt, Jan van Heessel ende Hans Cock, den schenck, der Keyserlycke Ma. binnen deser stadt wesende, presenteren soude, soe oick gedaen wairt, syn die selve by een opte Gaffel blyve theeren ende aldair vertheert ende tgelaich opgeset, belopende in cost ende wyn 6 car. gul. 3$^1/_2$ st.

Den Keizer twee voeder wijn, twee ossen en 100 malder haver geschonken.

Item 5 Decembris Anno 1545 heeft men der Keyserlycke Ma., met consent der gedeputeerden vanden platten lande, dairby present wesende,

gesooncken twee voeder wyns dairvan die vier aemen en 59 quarten costen, die aemen, soet vanden gewas was vanden jaere 40, 22 car. guld. sonder acchyns ende die 7 aeme 41 quarte betaelt. Daeme sonder assyns tegen 14 car. gul. noch gesconcken, twee ossen gecoft van Franssen van Leeuwen wonende tot *Aelst* ende betaelt 91 car. gul. ende noch 100 malderen haveren voir tmalder betaelt 31 st., vz. te zamen 450 car. gul. 10½ st."

Edelen en andere personen, behoorende tot de hofhouding en het gevolg des Keizers met wijnen beschonken.

Voorts werden aan de hofhouding en het gevolg des Keizers, benevens aan andere hooge personen, tijdens het verblijf van den Vorst, van 4 tot 26 December te *'s Hertogenbosch* aanwezig, de volgende met wijnen beschonken.

De Aarts-Hertog van *Oostenrijk*	2	aamen	wijn.
— Prins van *Piemont*	2	—	—
— Heer van Granvelle	2	—	—
— Prins van Salomona	1	—	—
— Prins van Chimay	½	—	—
— Heer van Chièvre	½	—	—
— Heer van Herbais	8	stoopen	—
— Heer Couriers, kapitein der archiers	6	—	—
— — Dandelot	6	—	—
— bewaarders der zalen	3	—	—
Docter Vigelius	3	—	—
De Heer van Pynoye, heer der ordene	10	—	—
— Graaf van *Bueren*	1	aam	—
— Graaf van Hoorn	1	—	—
— Heer van Brabantzon	½	—	—
— Heer van Boshuysen	1	—	—
— Heer van Rye sommelier	8	stoopen	—
— Biechtvader des Keizers ende predikante	8	—	—
— deurwachters (huissiers)	4	—	—
— drie Herrauten	3	—	—
Docter Boissot	3	—	—

Myn Heer Adriaen, vander cameren des Keysers.

De canselier van *Gelderland* gehuisvest bij vrouwe Margriet wed^e^. m^r^. Jan van Breugel.

De Canselier van het land van *Gelderland*, gehuisvest bij vrouwe Margriet, wed^e^. van m^r^. Jan van Breugel, de kosten aldaar gedaan bijder stadt afgesproken te betalen, 4 car. gul.

De Graaf van *Egmont* 1 aam wijn.

— Heer van Hoogstraten.

Messire dHostel montfalconet (*).

(*) Op het voorste schutblad van een fragment-register van schepen vonnissen der stad *'s Hertogenbosch*, staat betrekkelijk deze reis des Keizers aangeteekend.

„ Dit syn de heeren vander oerder Anno 1545, erfnisse tot *Utrecht* by Keyserlicke Ma. gemact."

Le Conte d'Egmont. Monsieur de Beveres. Le Prinche de Salmone. Monsieur de Barbanson. Monsieur de Hoechstraten. Monsieur de Lignes. Monsieur de Vergy. Monsieur de Rye. Monsieur de Molenbaix. Le Conte de Mansfelt. Le Senechal de Henaut. Le Sire de Begincort. Espagnars. Le Duc d'Alva. Le Duc de Leu Fantasgo. Le Duc de Nagera. Le Conte de Seur. 3 allemans a la volunté de Empereur. 8 ytaliaens a la volunté de Empereur.

Om de duurte der tijden en schaarste der granen *de broodzetting ingevoerd.*

Item 23 Meye Anno 1546 zyn die scouthet ende scepenen opter Gaffelen geweest, mits dair egeen rogge ter merct en quaem, omme metten koirmeesters te ordineren hoemen tbroot setten soude.

Opneming der aanwezige rogge in de kloosters en op de burgerzolders aanwezig.

Item den 25 Meye, hebben die scouthet ende scepenen gevisiteert die cloesteren ende bourgeren solders, omme den roghe diemen aldair heeft bevonden int gescrifte te setten ende alsoe den beckers tot behoeff vander gemeynte te moigen versien. (volgt de verteering.)

Schenkingen van wijnen en gelagen aan andere voorname personen.

Voorts werden nog wijnen geschonken aan de volgende personen.

Den Heer van Oppijnen met een treffelijk edelman.

— Bisschop van *Utrecht.*

— Graaf van Megen.

— Heer Stratio, Burgemeester van *Arnhem.*

— Kapitein der bende des Hertogs van Aarschot en Heer Adolph van der Aa.

Wijders nog aan een aantal hoog geplaatste geestelijke en andere personen

Kapittel 126.

Uitgaven aan alderhande zaken.

Behalve de gewone uitgaven steeds in dit kapittel gebragt, worden daarin de volgende aangetroffen.

Keizer Karel V, feestelijk te *'s Hertogenbosch* ingehaald.

De vier schuttergilden en de mannen der gilden van de ambachten in hun harnas en verdere wapenrustingen met pijpers en trommelslagers trekken uit en scharen zich krijgsgewijze te *Vucht* bij het geregt, aan hun hoofd hebbende de regering der stad en de afgevaardigden van het platte land, ten einde den Keizer af te wachten, te begroeten en in te halen.

Item, alsoemen alhier die Keyserlycke Majesteyt ons genedigen Heer, binnen deser stat verwachtende was, ende omme die selve Majesteyt met alle reverentie state ende eer, soemen dat alder bequaemste soude mogen bedencken, ende zyn Ma. alder aengenaempste soude moigen wesen, inne te halen, is overdragen. Dat die vier scutteryen metten ambachten deser stadt hen souden vuegen in hen harnasch, elck int zyn met zyn ritsinge (rustinge), ende alsoe met pyp ende tromme, chrysgewyse metten heeren deser stadt ende ennige vanden platten lande diet beliefde, zyn Ma. buyten Pickepoirt omtrent den gerichte aldair, in hen oirdenen verwachtende, om alsoe zyn voirs. Ma. metter oirdene inne te halen, gelyck den vierden Decembris A°. 1545 lestleden gedaen is. Ende syn alsoe sekere beveelsluden omme die oirdenen te schicken, met sekere pypers ende trommeslegers dairtoe dienende, aengenoemen, ende alsoe betaelt den voirs. beveelsluden metten pypers ende trommeslegers, te wetene: Jan Geritss, Lambrecht Jansz, Alias Vuyst, Jan Quiryns, Gheel Hensken ende Adriaen Cloot beveelsluden, elcken één car. gul., Hensken van Delft, Adriaen vanden Bosch, Matheus van Loemel, Hensken van Utrecht pypers, Jonck Hanss van Utrecht, Hensken vanden Bosch, Dirck van Alem, Lichthart vanden Hout, trommeslegers, elcken oick een gul., Dirck Willemss, Roeloff Willemsz, Henske van Asten ende Arent Lenartz, oick trommeslegers, elcken betaelt 10 st. den Beyerman, pyper bet. 10 st., Dirck die trommesleger bet. 13 st., Jacob Henricxz trommesleger, bet. 6 st. ende Joachim van Heusden als Directeur van deser, byden heeren hem voor zynen arbeyt toegevuegt 2 car. gul.

1546.

Item Josep Henricxz en Jan Jansz, busmeesters, voir versceyden stucken van attilrye aen Pickepoirt opten wal te doen vueren ende die selve inde compste vande Key. Ma. aff te schieten ende te lossen ende weder int attilryehuys te bestellen, elck gevaceert $2^1/_2$ dag, sdaighs 4 st.

Losbranding van het geschut bij den intogt van Keizer Karel V aan de Vuchterpoort.

Item gerekent met Emken Wessenkersmekersse ens. noch byder selver gelevert 120 toirtsen tstuck $7^1/_2$ st., des heeft sy wederomme genomen 20 toirtsen dairvan die stads hair heeft gegeven, voir tverlies 30 st.

Flambouwen voor den plegtigen intogt des Keizers in den avond van St. Barbare dag (4 Dec. 1545).

Ende zyn dese toirtsen gebesinght als die Key. Ma. op sinte Barbaren dach in deze stadt metten avont quam.

Item als die Keyserlycke Ma. binnen deser stadt den 4[de] Decembris Anno 1545, quam, heeft men die groote clocke byden oosteren van S[t]. Jans kercke doen luden, te wetene snoenens ende tsavonts van elcken male, bet. 7 st.

Klokkengelui bij dien intogt.

Item in Decembris als die Key. Ma. binnen deser stadt was, van die vuerpannen voirt raethuys tsavonts te stoken, van 16 avonden betaelt eenen clerck 12 st.

Gedurende het verblijf des Keizers binnen *'s Hertogenbosch*, de vuurpannen voor het stadhuis gebrand.

Item betaelt heeren Ph[s]. van Doeren, priester, vante copieren twee arbitrale vuytspraken tusschen tcapittele van S[t]. Jans ende deze stadt voirtyds gedaen, aengaende die contributie van hueren vercregen werlycken gueden ende oick huer patrimonie gueden, met zekere andere privilegien, 42 bladeren groot, tblat 1 st., 42 st.

Arbitrale vonnissen in zake der stad *'s Hertogenbosch* en het kapittel van St. Jan, aangaande de contributie der wereldlijke en ook van verkregene patrimonieele goederen van dat kapittel.

Item alsoe dese stadt, omme den wal der selver stadt after die tolbrugh binnen mueren gelegen te breyden, afgenomen hadde der tafelen vanden heyligen geest aen stuck erfs dairtoe dienende, after den erfne des selven heyligen geest, lanck 16 roeyen vier voeten, dair dese stadt *eenen grave heeft laten leggen*, die den wal voirs. ende derfne dat nu blyft voir den voirs. heiligen geest, van een scheyt, welcken graft der stadt int geheel is toebehorende ende voir welcken afgenomen erve, die gecommitteerde deser stat inden name der selver stat, aen handen m[r]. Jans vander Stegen, in synre tyt vanden selven heyligen geest, tot behoeff der voirs. taeffelen dairvoer hebben betaelt 41 car. gul. 3 st.

Onteigening van een stuk grond, toebehoordende aan de tafel van den Heiligen Geest, om stadswal achter de tolbrug te verbreeden. De stad doet die onteigende grond door eene sloot afgraven.

Item 19 April A° 1545 voir paeschen, bet. Pluymen ende Henricken Goyartsz, dienairs vander corter roeden, dat zy ten bevele der gecommitteerden, der nachts, alsmen die passien opter merct metten figueren ende personagien den volcken heeft beduyt, die kynderen vander loyven voir die Gaffele hebben afgehouden ende gekeert, 6 st.

De passie van Jezus Christus, met figuren en personen, in den nachts van Palmzondag voor het stadhuis door de passiebroeders gespeeld, om die passie den volken te beduiden.

Item den dekenen vander passien, nae alder gewointe tot hulpe vanden spelen vander passien opter merct op palmsondach snachts, met figueren hebben gespeelt, alnoch betaelt 15 st.

Toelaag aan de passiebroeders ter hulp in hunne spelen.

Item 20 Meye A° 1546 des donderdachs, hebben die heeren scepenen opter Gaffele snoenens by malcanderen blyven eeten, soe sdonderdaigs dair te voirens opte rochmerct commotie hadde geweest van sommige onverlatenen,

Comotie of oproer op de Donderdagsche roggemarkt.

omme dat nu te verhueden ende op datmen die scepenen byder hant hebben soude, dair by alle ongereguleertheyt soude cesseren, alsoe ter selver tyt in coste vertheert 30 st. en verdroncken 12 quarte wyns tot Symons inden kelder gehaelt, die quarte 3 st. oirt., vz. 3 car. gul. 9 st.

Opneming der granen in de kloosters, op de zolders bij particulieren en bij de bakkers. Zetting van het brood.

Voorts volgen de betaalde kosten voor rontschrijvingen of opnemingen der aanwezige granen bij de kloosters, bakkers en op de zolders bij particulieren, alsmede voor de op- en afzettingen van het brood.

De bakkers in de stad en het vrijdom aangezegd, dat zij van de rogge, die te *Amsterdam* was gekocht, voor hun gebruik ieder 1$^1/_2$ malder konde halen.

Item 14 July, vuyt bevele vanden heeren scepenen, betaelt twee dienaers vander groender roeden, die met twee dekenen vanden ambachten vanden bekkers, rontsomme totten bekkers huysen soe binnen ende buyten deser stat int vrydomme wonende, zyn geweest, omme den selven den wete te doen, dat een yegelick van hen, vanden rogh by dese stat tot *Ampsterdamme* gecoft, soude halen 1$^1/_2$ malder roggen voer hueren dienst.

Wachters aan de poorten geplaatst, om te waken tegen den uitvoer van tarwe en rogge, en dat niemand, meer als twee brooden te gelijk zou uitvoeren.

Item 17 Meye A° 1546 is byden drie leden deser stadt overdragen, datmen, overmits der duerte vanden coren, soude setten aen elck vander poirte deser stadt, een man ofte wechter, omme vuyt deser stadt nyet te laten vutvaren ennige terwe ofte rogge ende voir elcken persoon nyet meer dan twee roggen broden, ende is hen toegeseeght sdaighs 2$^1/_2$ st. soese smorgens vroech metten opdoen ende savonts metten sluyten vander poirten, continuelycken mosten blyven sitten ende alsoe bet. enz.

De stads regering koopt op verzoek der bakkers te *Amsterdam* elf last een en een half kwartier rogge, het last voor 61$^1/_2$ goud gulden.

Item die gecommitteerden deser rekeninge hebben, by ordinantie der drie leden deser stadt, inde dueren tyt en tyde deser rekeninge, omme periculen die by gebreck van roch, soemen dair voer beduchtende was, alhier geboiren muchten, te scouwen ende te verhueden. In Julio 1546 doen brengen van *Ampsterdam* ende dat sunderlinge door sollicitatien vanden beckers binnen deser stadt, die claighden datse egheenen roghen omme gelt te copen en consten gecrigen etc., te wetene 11 last een half quartier roggen, tlast voir 61$^1/_2$ goud gulden maict 957 car. gul. 17 st. oirt.; noch betaelt van oncosten enz.

Schouwingen der rivieren *de Dommel*, *de groote* en *kleine Aa*, regeling der pegels aan de watermolens en der geweren in die rivieren door commissarissen uit den hove.

Volgen, in Augustus 1546, onderscheidene betalingen ter zake van het visiteren en schouwen der rivieren de *Dommel*, de *groote* en *kleine Aa*, het regelen der pegels aan de watermolens en der geweren in die rivieren, door commissarissen uit den raad van *Brabant* gezonden.

De totale uitgaaf was 78,816 car. gul. 12 st. 23 m^t. 3 q^{rt}.
" " ontvang " 46,577 " " 13 " 3$^1/_2$ oirt.
Het nadeelig saldo 32,238 car. gul. 18 st. 29 m^t. 3 q^{rt}.

N°. 53. Rekening van St. Remeys 1546 tot St. Remeys 1547.

2de REKENING DER 1ste VIJF GECOMMITTEERDEN GHIJSBRECHT HERNICX C. S.

ONTVANG.

Geld en geldswaarde, accijnsen en andere belastingen, als in voorgaande rekeningen.

Kapittel 5.

Ontvang gekomen van die genen, welke in dit dienstjaar poorters werden.

Te wetenen van elcken poirter die poirter gewordden is van Bamisse 1546 tot Paesschen 1547, excluys diere in getalle zyn geweest 14 poirters hebben betaelt nae den alder mannieren elck poirter $26^1/_2$ st.

Ende achtervolgende die nyeuwe ordinantie byden drie leden deser stad nu van nyeuws gemaict, aengaende te Paesschen anno 1547, begrypende, dat elck die poirter wordden soude, geven soude voir die stad 6 car. gul. $4^1/_2$ st., die van Paesschen 1547 tot Bamisse dair naestvolgende excluys inne getalle syn geweest 21 poirters, alsoe ontfangen enz. Hernieuwing van de ordonnantie op het poorter of burgerschap, de regten door de nieuwe poorters te betalen, verhoogd.

Kapittel 8.

Ontvang van verkochte erflosrenten ten laste der stad. Verkochte en uitgegeven erflosrenten.

Aan 8 renteniers werd door de stad tegen verschillende renten voor eene som van 17,434 car. gul. jaarlijks 1025 car. gul. verzekert.

Kapittel 9.

Ontvang van verkochte lijfrenten op een lijf tegen den penning acht. Verkochte en uitgegeven lijfrenten.

Aan 104 lijfrenteniers werden voor 9256 car. gul. 16 st. 1157 car. gul. 2 st. lijfrenten verzegeld.

Kapittel 10.

Ontvang gekomen van alderhande saken.

Item alsoe Jan Heymans die Lombart (houder) ter cause vanden ophouden der taeffelen vanden Lombart binnen deser stadt, achtervolgende die geloofften deser stadt gedaen, sekere somme van penningen der selver stadt noch sculdich was bleven, dair voir die gecommitteerde deser stadt den selven Lombart, nyet tegenstaende die brieven van cessien by hem te hove geimpetreert, alhier geyenckelycken opter poirten hebben gestelt gehadt, dair hy langen tyt geseten hadde; ende alst sgheen, nyet en hadde wair mede hy dese stadt syn reste soude moigen betaelen, soe hebben die gecommitteerde, met advyse vanden heeren scepenen, een accoirdt gemaict metten vrienden vanden voirs. Lombart, dat hy soude geven inde plaetse van sgheens dat dese stadt noch eysschende was, die somme van 50 car. gul. en die alhier ontfangen. Accoord waarbij de Lombard of Bank van Leeninghouder Jan Heijmans, wegens schuld aan de stad, gegijzeld, wordt vrijgelaten.

Kapittel 11—19.

Stedelijke belasting op de gebouwde eigendommen en op de huurwaarde van gebouwde eigendommen.

Ander ontfanck, comende vanden penningen by deser stadt, totten commer der selver stadt, op die huysen ende cameren binnen der voirn. stadt ende huer vriheyt staende, opgehaven te wordden, geconsenteert, te wetenen: dat die proprietaris vanden selven huysen ende cameren die hy selver bewoont, sal van elcken car. gul., achtervolgende der taxatien by den blockmeesters inden thiensten penninck gedaen, geven eenen braspenninck, ende die huerlinge sal van elcken car. gul. die hy inder hueren verwoont, insgelicx betalen eenen braspenninck, sonder den proprietaris ofte den gheenen renten dair vuyt hebbende, yet dair van te cortten, gelyck dat opten 27ste dach February Anno 1546 ter poyen af, inne presentien vanden scouthet ende scepenen, gepubliceert is geweest, ende alsoe jerst ontfangen.

In den blok van de markt, beginnende aan ons lieve vrouwe poort	516 car. gul.		
Blok van de kerkstraat, beginnende aan den roestel. (*)	288 — —		21 miten.
Blok van de weversplaats, beginnende achter het hoekhuis van de peperstraat na de oude Dieze	222 — —	15 st.	18 —
Blok van de vuchterstraat, beginnende op den hoek der schapenmarkt	241 — —	12 —	21 —
Blok van de vischmarkt, beginnende op den hoek van het koepoortstraatje	292 — —	1 —	39 —
Blok van de ortenstraat beginnende achter het hoekhuis van de vischmarkt	180 — —	19 —	3½ ort.
Blok van de hinthamerstraat beginnende aan de gevangenpoort	253 — —	16 —	½ —
Blok van het hinthamereinde	260 — —	2 —	3½ —
Blok van den vuchteren dijk	122 — —	9 —	23 miten.
Geheel bedrag in de 9 blokken .	2377 car. gul.	18 st.	20 miten.

Geheel bedrag der ontvangsten 63,653 car. gul. 11 st. 2 ort.

UITGAVEN.

De kapittels als gewoon gebragt, die geene bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

De uitgaven aan erf- en lijfrenten, volgen aan het slot dezer rekening.

Kapittel 4.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, Secretarissen

(*) Jan Sceffer of Scheffer later Scheffers de 1ste boekdrukker van dien naam, woonde toen reeds in de kerkstraat het derde huis van de torenstraat, genaamd het Missaal.

en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter staten en in andere der stads zaken en van die harer meijerij uitgezonden.

De afgevaardigden en gecommitteerden waren:

Lambert van den Broeck, Raad der stad.

Daniël Loden.

Mr. Frans van Balen, Schepen.

Goijart van Vlierden, Deken van een der ambachten.

Frans Kuijst, — —

Mr. Goijart Grotart van Oss, Secretaris.

Mr. Adriaan van Achel, —

Afgevaardigden ten hove, ter staten en in andere commissien.

Omtrent de handelingen der staten en der afgevaardigden in verschillende zaken, komt onder anderen in dit kapittel het volgende voor.

Item alsoe die Procureur Generael inden rade van *Brabant*, hadde doen bescryven die vier secretarissen deser stadt, te hove inden raide van *Brabant*, omme seker saicken die de selve Procureur opten voirs. secretarissen pretenderende-was, contrarie de rechten, costumen ende usantien deser stadt, als dat die poirters ende poirteressen der selver stadt, inde jerste instantie voir scouthet ende scepenen alhier te recht behoiren. Ende soe dan dese stadt, in hueren drie leden vergadert wesende, tot twee reysen gesloten ende geconcludeert hadde, datmen deser sake, ter conservatien vanden privilegien, totten vuytersten ende, ten costen der voirs. stadt soude vervolgen, dair toe die selve stadt hadde geordineert sekere gedeputeerde vuyten voirs. raide te wetene, vuyten scepenen mr. Frans van Balen, vuyten raidsheeren Lambrecht vanden Broeck ende vuyten dekenen, Goyart van Vlierden ende Franss Kuyst, de welcke om dese saicke te vervolgen, zyn den 18 Decembris gereyst nae *Bruessel*, te wetenen Lambert vanden Broeck, die vier secretarissen Goyart van Vlierden ende Franss Kuyst elck 13 daigen, facit tsamen 91 daigen, sdaigs elcken een croon van 24 stuvers.

Proces tegen de vier secretarissen der stad *'s Hertogenbosch*. Door den Procureur Generaal in den raad van *Brabant*, voor dien raad gedagvaard over zekere zaken, die gemelde Procureur van die secretarissen vorderde, tegen de regten, costuimen en usantien der stad, waarom deze, zich voor die secretarissen partij stelde.

Item 25 February, syn Lambrecht vanden Broeck ende Goyart van Vlierden voirs., ter ordinancie deser stadt gereyst nae *Arnhem*, vuyt saicken der tols van *Gelre*, omme te hebben dantwoirt opte aensprake by deser stadt aldair inden raide van *Gelre* overgegeven, gevaceert elck 6 daigen.

Proces over den Gelderschen tol.

Item 12 Juny, syn Lambrecht vanden Broeck ende Adriaen van Achel voirs., als gedeputeert, gereyst tot *Bruessel*, omme te versuecken remissie van alsulcke vonnisse ofte appointement, als ten voirdele vanden Procureur Generaal van *Brabant* ende ten achterdele deser stadt privilegien ende hueren ingesetenen, opten 7en Meye Anno 1547 inden raide van *Brabant* gegeven ende gepronuncieert is geweest. Oick omme te vervolgen die saicke vanden thol van *Gelre* oick te hebben nyeuwe provisie opt vuytvueren vanden coren.

Vervolg van het proces tegen de vier secretarissen der stad *'s Hertogenbosch*.

Idem in zake van den Gelderschen tol. Provisie tegen den uitvoer van koren.

Item 30 Augusti, zyn alhier binnen deser stadt bescreven vuyten quartieren deser meyeryen, zekere gedeputeerde vanden platten lande, omme metter stadt te accorderen, vanden schenck diemen der Coninginne onser genediger

Dagvaart van de gedeputeerden uit de vier kwartieren der meijerij te *'s Hertogenbosch*, om met stads

regering overeen te komen, aangaande de vereering aan de koningin-regentes, bij hare komst te *'s Hertogenbosch*, te doen.

vrouwe regente etc. ende sommige heeren, soemen der selver binnen deser stadt verwachtende was, doen soude, te weten: die scouthet van *Boextel*, Jan Lauryenss, Willielmus die stadhouder *Pedelant*, die scouthet van *Geldrop*, Jan van Heessel, mr. Dirck van Os ende Jacop van Doern, gevaceert elck 3 daigen, sdaigs 18 st.

Kapittel 5.

Uitgaven aan bodenloon, voor boden zoo te paard als te voet uitgezonden.

Boden in verschillende zaken.

Behalve de boden als gewoon, aan onderscheidene gedeputeerden of gecommitteerden ten hove, ter staten en in andere commissien uitgezonden, oproepingen van gedeputeerden uit de meijerij en andere gewone zaken, worden in dit kapittel de volgende posten gevonden.

Brieven aan de schouten van *Peel-* en *Maasland*, om verbod te doen koren uit de meijerij te voeren.

Item 6ten Octobris, Jan van Herentals met brieven gesonden aen scouthet van *Pedelant* te *Sint Oedenrode*, ende tot *Oss* aenden scouthet van *Maeslant*, omme geboden te doen, elck in zynen bedryve egeen coren vuyter meyeryen te laten vueren.

Idem aan de schouten van *Kempenland* en *Oisterwijk*.

Item Adriaen van Boextel alsoe met brieven gesonden *tOirschot* ende *Oisterwyck*, aenden scouthet aldair, vuyt saicken als voir.

De koningin regentes komt over *Hilvarenbeek* naar *'s Hertogenbosch*.

Item ten selven daige (28 Augustus), Eymbert Rombouts te peerde gesonden tot *Hilvarenbeek*, omme te wetenen wanneer die Coninginne alhier comen soude, ende quam metten selven, omme huer Co. Ma. te geleyden ende den wech kundich te maicken, 2 daigen.

Zij reist van *'s Hertogenbosch* naar *Grave*.

Item Eymbert Rombouts, doir bevele vanden heeren scepenen twee mael gereden *tOisterwyck*, vuyt saicke der compste vander Conninginne, ende noch metter selver gereyst tot *Grave*, omme die te geleyden.

Terugreis van hare Ma. over *'s Hertogenbosch* en *Turnhout*.

De Koningin regentes schijnt van *Grave* terug over *'s Hertogenbosch* en *Turnhout* naar den hove te zijn gereisd, daar de regering, opden 18 December boden uitzend om wagens, tot vervoer der goederen van hare Maj. naar *Turnhout*.

Stads regering ontwerpt op bevel der koningin regentes de middelen, waarmede de stad uit haren berooiden toestand zou geraken en zendt een bode aan die regentes, met de ontworpen verordening ter goedkeuring van hare Majesteit.

Item Jan van Herentals, met eenen oepenen placaet gesonden aen sekere raetsheeren opt plat landt wonende, te wetenen Gerarden van Vladeracken, heer tot *Geffen*, Claessen Spierinck, Jannen van Erpe Lucasz, Jannen van Raveschot ende Rutgeren van Berckel, omme alhier den veerthienste dach Septembri, byden raidt deser stadt te comen ende te helpen concipieren, sekere concepten, omme deser stadt commer te moigen vyndenen, gelyck die Co. Ma. den drie leden deser stadt bevolen hadde.

Volgt de zending van een bode aan de Koningin Regentes met het vastgestelde concept om daarop het bescheid der Koningin te hebben.

Kapittel 6.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen en gelagen.

Onder de voornaamste personen welke dit jaar als met wijnen en gelagen vereerd, voorkomen, zijn.

De koningin regentes op 1e September 1547

Item prima Septembri, die Co. Ma. onse genedige vrouwe, als regentess

etc. binnen dese stadt wesende, met quonsent vanden gedeputeerden vanden platten lande dairop bescreven, gescenct een verder wyns.

te *'s Hertogenbosch* zijnde, een voeder wijn vereerd.

Item gescenct den Prince van *Orangien*, een half aem wyns.

De Prins van *Oranje* 1/2 aam wijn.

Behalve aan de Koningin Regentes en aan den Prins van Oranje, werden onder meer andere de volgende vereeringen in wijn en gelagen gedaan aan.

Schenkingen van wijnen en gelagen aan vele voorname heeren en vrouwen.

De Gravin van *Bueren* met hare dochter.

Den Heer van Rennoije, uit de kanselarij van *Gelderland*.

Den Graaf van *Bueren* uit *Duitschland* komende, eenen welkommaaltijd.

Den Heer van Cornee (van Corbehem), Stadhouder van *Gelderland*.

Michiel van der Heijden, Ridder, Rentm^r^. van *Antwerpen*.

Den Heer van Mal.

Den Graaf van Hoorn.

Den Heer van *Bueren*, Heer vander oirdene.

Den Heer van Molenbais.

Joncker Adolph van der Aa, Opper Valkenaar des Keizers.

De oude vrouwe van *Bueren*.

Den Heer van Bergen.

Den Heer van Lalain.

Doctor Hermes.

Den Heer Boissoit.

Den Heer Scippernis.

Den Heer van Carbaron.

Den Graaf de Ligne.

Den Senechal van *Henegouwen*.

Joncker Lubbert Turck, Heer van *Hemert*.

Den Heer van Kestergate, Burgemeester van *Brussel*.

Item hebben sekere gedeputeerden, byden drie leden dezer stadt, vuyten twee opperste leden geordineert, omme concept te maicken, dair (mede) men den commer deser stadt alder gevuegelixste soude moigen vynden, dair se verscheyden daigen inne hebben gevaceert, ende alsoe hebben opter Gaffelen den 3den Septembris A° 1547 blyven eeten ende dair vertheert enz.

Commissie uit stads regering tot het ontwerpen der middelen, om de stad uit haren achterlijken toestand te doen geraken.

Item in Decembri A° 1545 doen die Keyserlycke Ma. alhier was binnen dese stadt, gescenct den Hertoiche van *Albe*, een aem wyns by Dircke Arntsz gehaelt, betaelt 17 car. gul. 10 st., noch gescenct den controleur der Key. Ma. 6 der stadt stopen (wyns) die quarte $3^1/_2$ st. Item gescenct den 4 fouriers vier der stadt stopen (wyns) ten pryse als boven. Ende want dese drie partyen inden voirgaende rekeninge, doense gedaen syn, nyet geset en syn, soe die selve nade conclusie vander selver aengebracht syn, dairomme alhier nu geset.

De Hertog van *Alba* in 1545 met den Keizer te *'s Hertogenbosch*. Wijnen aan den Controleur en aan de Hoffouriers des Keizers geschonken.

Kapittel 17.

Uitgaven aan werklieden.

Item betaelt Michielen den roeper, van die vuerpannen voir traidhuys

De overwinning op den Hertog van *Saksen*

1547. en zijne gevangenneming, te 's Hertogenbosch gevierd.

te stoken, in triumphe vander victorien byde Key. Ma. tegens zynen viant den Hertoich van *Zassen*, metter gratien Goidts geobtineert dien hij inden velde gevangen heeft gehadt.

Eene vrouw uit *Oss* aan het geregt te *Vucht* verbrand.

Item Jan Thomsz, hout gevuert aent gericht tot *Vucht*, dair dordnys af gemaickt wairt, dair eene vrouw van *Oss* op gebrant wairt, bet. $2^1/_2$ st.

Item voir ryss dair die voirs. vrouwe mede verbrant wairt, betaelt 13 st.

Kapittel 19.

Uitgaven van allerhande saken.

Behalve de gewone uitgaven steeds in dit kapittel gebragt komen daarin, onder anderen, de volgende voor.

De schouw te *Orthen* van stadswege bewaard.

Item betaelt Jannen Myss, dat hy voir dese stadt de scouwe *tOrthen* heeft bewairt, $7^1/_2$ st.

Herstellingen aan de twee en twintig stads schenkkannen.

Item Jannen Hermansz cangieter, bet. dat hy 22 deser stadt scenckcannen, die in sommige plaetsen wat gebroken wairen, heeft gestopt, 22 st.

Vonnis tegen den Graaf van *Megen*, in zake van het ingebod.

Item betaelt Arent Kuyst, clerck inder scryfcamere, dat hy ter ordinantie vande heeren scepenen, heeft gecopieert tvonnisse by deser stadt tegens den heere van *Megen*, in materie van jurisdictie geobtineert, groot $5^1/_2$ blat.

Stads wapen met den arnt door Rombout Woutersz, borduurstikker, op het tafelkleed in de raadkamer en op 12 groene kussens ten gebruike van schout en schepenen, geborduurd.

Item betaelt Rombout Woutersz, borduersticker, dat hy 2 deser stadt wapenen metten arn, opt groen cleet inde raidtcamere opt contoir liggende, ende 12 deser stadt wapenen ende 12 nyeuwe groen cussens inde voirs. raidtcamere voer scouthet ende scepenen gemaickt, met borduersel heeft geborduert, te samen 7 car. gul. 10 st.

Opmeting en afpaling der muntel door den landmeter Gijsbregt Arntsz van Griende.

Volgt een artikel wegens eene betaling aan Ghijsbrecht Arntsz van Griende, landmeter uit den lande van *Heusden*, wonende te *Herpen*, voor het in drie deelen opmeten en afpalen der muntel.

De Hertog van *Saksen*, door den Keizer geslagen en gevangen genomen. Processie deswege gehouden, om God voor die overwinning te loven en te danken. Vreugdebedrijven te dier gelegenheid.

Item eenen bode byden hove alhier gesonden, met brieven ende tydinge, als dat die Key. Ma. den Hertoige van Zassen, viant der heyliger kercken ende synre Ma., omtrent *Myssen* in een bossagie liggende, geslaigen ende gevangen hadde, als datmen God dancken, loven en processie gaen soude.

Volgens de kosten der gehoudene processie van het vuren met het geschut enz.

De Graaf van *Merode* executeur van wijlen den Prins van *Oranje*, doet stads regering zekere brieven bij het hof van *Brabant* in zaken van den tol te *Baarle-Nassau*, beteekenen.

Item Joosten den Valckenaer, doirweerder, die sekere besloitenen brieven vuyten hove van *Brabant* comende, aenden heere van Merode, als executoir vanden Prince van *Orangien*, ter executien heeft gestelt, aengaende den thol van *Baerle*.

Toebereidselen tot het verbranden van een man en eene vrouw.

Item heeft men aen tgericht tot *Vucht* doen maicken sekere bereytselen, dair op een man ende een vrouwe by justitie verbrant zyn geweest.

Verzoekschrift der regering van *'s Hertogenbosch* aan de voogden des Prinsen van *Oranje*, ter zake van dien tol.

Item noch by Goyart Grootart, secretaris, inden name deser stadt overgegeven seker requeste, als vanden turbatien Dircxs Goyartss ende Jannen Strick tot *Baerle* gedaen, te wetenen: van eenen beslotenen brief met eenre requeste dairinne besloiten, adresserende aende monbairen des Princen van *Oraingien*, als den heer van Merode ende den heer van Carbaron, tsamen metten copien etc.

1548.

Ter zake van de veranderingen in het innen en het beheer van stads inkomsten, bleven de gecommitteerden tot 1° Januarij 1547 voortdienen, zooals blijkt uit eene betaling hun daarvoor gedaan. De diensttijd der rentmeesters verlengd tot 1 Januarij 1547.

Item alsoe te Bamisse Anno 1547, dese stadt verpacht hebbende alle huer accynsen enz. Alle de accijnsen der stad verpacht.

Item betaelt Wouteren Scellens, clerck inder scryfcamere, van te scryven tconcept, geraempt byde twee jerste leden, vander stad incomen te meerdere, by opsettinge van sekere nieuwe accynsen ende der Co. Ma. geexhibeert. Nieuwe accijnsen gezet ten einde stads inkomsten te verhoogen.

Kapittels 19—22 zijn de uitgaven aan lijf-, erf- en losrenten ten laste der stad.

De geheele uitgaven waren 55,213 car. gul. 15 st. 44 m'. 1 quart.

" " ontvangsten " 63,653 " " 11 st. 2 oirt.

Voordeelig slot 8,439 car. gul. 15 st. 28 m'.

De achterstallige schulden van vorige jaren 42,532 car. gul. 15 st. 37 mijten 1 quart.

N°. 54. **Rekening van St. Remeys 1547 tot St. Remeys 1548.**

REKENING VAN HEER WALRAVENS VAN ERPE, RIDDERS, HENRICX VAN EIJNDHOUTS, DIRCX VAN WIJCK ENDE JANS NOPPEN, ALS EERSTE VIER RENTMEESTERS, BENOEMD KRACHTENS DE NIEUWE ORDONNANTIE BIJ STADS REGERING OP DEN 27e FEBRUARIJ 1546/47, GEMAAKT EN AFGEKONDIGD.

ONTVANG.

Geld en geldswaarde als in vorige rekening.

Deze rekening is de eerste, welke sedert den staete begonnen in 1499, in plaats van door gecommitteerden, door 4 rentmeesters wordt gedaan en valt daarbij op te merken, dat na de ordinantie, die gedurende de dienst van 1546 op 1547 werd gemaakt, om uit stads achterstallige schulden te geraken, ook deze verandering van kwaliteit heeft plaats gehad, terwijl tevens bij die ordonnantie werd bepaald, dat alle de stads accijnsen en middelen zouden worden verpacht. Volgens de nieuwe ordonnantie van 27 Februarij 1546/7, werden rentmeesters in plaats van gecommitteerden benoemd, krachtens welke ordonnantie tevens werd bepaald, dat alle stads accijnsen zouden verpacht worden.

Kapittel 1.

Ontvang vander stadt assynsen in tyde deser rekeninge verpacht, soe hier volght.

Bier accyns.	16,200	oude schilden.	
201 slagen en vanden coope . . .	403	— —	
		16,603	oude schilden.
Wyn accyns met de slagen etc.		3,626	—
Maalgeld		2,309	—
Weg- en dykgeld		604	—

Kraangeld	350	oude schilden.	
Beesten accyns	501	—	
Zout accyns	116½	—	
Hout en turf te wagen	164½	—	
Hout en turf te water.	155½	—	
Kooren accyns	44½	—	
Vischtol	111½	—	
Het mynen van den visch	348½	—	
Oude meede accyns	29	—	1 q[rt].
Nieuwe meede accyns	29	—	1 —
Vestgeld	166	—	2 —
Steenpacht	56	—	1 —
Brandenwyn	124	—	3 —
40[ste] en 60[ste] penning	111½	—	
Gort accyns	3	—	3 —
Buiten broot	25	—	1 —
Lynenweverszaat	294	—	1 —
Yseren honing pacht	10½	—	
Smout accyns	24	—	1 —
Buitenlaken accyns	61	—	1 —
Wolpacht	17½	—	3 —
Pacht van de beide muntelkens	63	—	2 —
Bruggeld aan S[t]. Janspoort	27	—	1 —
De visscherij tot *Vucht*	5	—	1 —
— het Meer	2	—	3 —
— in de beide muntelkens	6	—	1 —
— in de Pickewiel	1½	—	
— te *Orthen*	19	—	1 —
— de *Aa* tot aan den ingelantschen molen	2	—	1 —

Te zamen 26,006 oude schilden 2 quarten te 30 st. de oude schild gerekend, makende in munten van car. gul. 39,009 car. gul. 15 st.

Kapittel 2.

Andere ontvangsten van accijnsen van St. Remeijs 1547 tot 1 Januarij 1548 (ouden stijl).

Accijnsen tot 1° Januarij 1548 bij collecte geheven.

Van S[t]. Remeijs (1 October) 1547 tot 1° Januarij 1548 werd een gedeelte der groote accijnsen over dat vierde dienstjaar alnog bij collecte geheven, omdat de verpachting dier middelen eerst met nieuwe jaar inging.

Zoomede van den accijns op den edick of azijn, den 60[ste] penning komende van den verkoop van huizen en erven en van het versterf latraliter, welke beide laatste in de volgende rekening afzonderlijke hoofdstukken hebben.

De opbrengst van den wijn was . . .	1152 car. gul.		$3^1/_2$ st.			
Die van den azijn	124	—	11	—	21 mt.	
Van den 60en penning	551	—	2	—	$3^1/_2$ ort.	
Van het versterf	383	—	3	—	3	—
Te zamen . .	2211 car. gul. 1 st. 27 mt.					

Kapittel 3.

Ontvang komende van erfrenten die men aan de stad jaarlijks uit vaste bezittingen verschuldigd was.

Erfrenten uit vaste goederen aan de stad *'s Hertogenbosch* verschuldigd.

Wordt als van ouds gebragt en beloopt 12 car. gul. 19 st. oirt.

Kapittel 4.

Ontvang van stads erven buiten pickenpoort langs den vuchteren dijk en den steenweg gelegen.

Ontvang van stads erven buiten de vuchterpoort.

Tot een bedrag van 62 car. gul. 9 st. 1 ort.

Kapittel 5.

Ontvang van poorter of burger regten.

Poorter- of burgerregten.

Na de nieuwe ordonnantie tot een bedrag van 6 car. gul. $4^1/_2$ st. voor ieder, in het geheel bedragende 124 car. gul. 10 st.

Kapittel 6.

Ontvang van meesters, gildebroederen, leerknapen, keuren en breuken in de ambachten.

Regten van meesters, gildebroeders, leerknapen, keuren en breuken in de ambachtsgilden.

Gilde der kruiwagenkruijers	3 car. gul.			
— drapeneerders	″	—	″	
— schrijnwerkers	5	—	19	st.
— bakkers	7	—	18	—
— wollenwevers	1	—	18	—
— linnenwevers	8	—	8	—
— molenaars	″	—	$17^1/_4$	—
De keurmeesters van het engelsch laken	″	—	″	—
Gilde der gewantsnijders	31	—	$13^1/_2$	—
— speldenmakers	19	—	15	—
— verwers	″	—	″	—
— nastelmakers	6	—	3	—
— kramers	13	—	13	—
— looijers	14	—	14	—
— bontwerkers	″	—	3	—
— vischkopers	″	—	″	—
Van de keurmeesters der vischkopers	″	—	″	—
Van de weegmeesters der bakkers	″	—	″	—
Gilde der vleeschhouwers	″	—	″	st.

Van de keurmeesters der tingieters	"	—	"	—
Gilde der hoedenmakers	"	—	"	—
— korenkoopers	6	car. gul.	13	—
— smeden	9	—	16	—
Van de keurmeesters der goudsmeden	"	—	"	—
Te zamen	130	car. gul.	11	st.

Kapittel 7.

Korting op de renten van renteniers buiten de stad woonachtig.

Ontvang van de buitenlieden, die van ouds met de ingezetenen van de stad, van hunnen renten op de stad, in de lasten betaalden.

De gezamentlijke opbrengst was 87 car. gul. 7 st. 1/2 ort.

Kapittel 8.

Ontvangsten van allerhande zaken.

Behalve de gewone posten daarop gebragt, komen daarin de volgende bijzondere voor.

De kelders onder het stadhuis ten gebruike aan de pachters van den wijnaccijns afgestaan.

Item vanden twee kelders onder traethuys, die inder voirwaert van der verpachtinghe des wyn assyns, by dese stadt toegevueght zyn, den pechtners vanden selven wynassyns, omme die te hebbene twee jaeren lanck in hueren gebruyck, huer voirs. pachtinghe geduerende, sonder yet dair aff te gevene ende in dit djerste jair alsoe alhier dairvan . . . . nyet.

Andreas Ymonij den lombardier of bank van leeninghouder, betaald voor de toestemming om die bank te *'s Hertogenbosch* te houden 40 car. gul. 's jaars.

Item van Andries Ymony, den lombart, vuyt saken dat hem by der stat geconsenteert is, alhier te moigen ophouden die tafel vanden lombart, op condicien, jairlicx tot behoeff der voirs. stat, dair aff te betaelen 40 car. gul., alsoe ontfangen van Paeschen 1548 als voer die jerste betaelinge 40 car. gul.

Aflossing eener rent van 200 rijns. gul. ten behoeve der stad gevest, door Joncker Walrave van Gent, heer tot *Oijen* en *Dieden*.

Voorts lost Joncker Walrave van Gent. heer tot *Oijen*, met 2800 car. gul. eene aan de stad door hem verschuldigde losrente van 200 rijns. gul. tegen den penning 15 af.

Opneming van gelden tot betaling van vervallen termijnen van de beden.

En neemt de stad *'s Hertogenbosch* te *Antwerpen* een kapitaal op van 5213 car. gul. 12 1/2 st. op, welke beide sommen werden aangewezen, om daarmede aan m[r]. Nicolaes Nicolai, ontvanger van de beden in *Brabant*, verscheidene vervallen termijnen der bede ten laste der stad, te betalen, aangezien die ontvanger met arrest en executie dreigde.

De ontvangst in dit hoofdstuk was 10,626 car. gul. 11 st. 1/2 oirt.

De generale ontvangsten waren 52,265 car. gul. 4 st. 15 mijten.

UITGAVEN.

Kapittel 1.

Erfcijnsen welke de stad uit onderscheidene erven jaarlijks schuldig was te betalen.

119 car. gul. 15 st. 1 1/2 m[t].

Deze som wordt echter niet in uitgaaf gebragt, als zijnde de belasting der erfcijnsen, voor een jaar geposponeerd.

1548.

Aangezien die betalinge vanden selven erffrenten, gelyck andere renten, één jaer *gepostponeert* waren, dairomme dairvan NYET. Schorsing van betaling van renten ten laste der stad.

De uitgave in het laatst voorgaande jaar, was 119 car. gul. 15 st. $1^{1}/_{2}$ ort.

Kapittel 2.

Uitgaven van penningen ter sake der beden en consenten aan den Keizer als Hertog van Brabant ende andersins, bij den Staten van Brabant toegestaan. Betaalde termijnen in de beden.

Betaalt 10,293 car. gul. 18 st. ort.

Kapittel 3.

Uitgaven aan stads dienaren loon. Stads dienaren loon.

De uitgaven zijn aanmerkelijk minder, omdat de beambten tot inning der groote accijnsen, door het verpachten dier middelen, vervielen, voor het overige bleef deze post als van ouds en bedroeg 241 car. gul. 15 st. 2 ort.

Kapittel 4.

Uitgaven aan heeren Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter staten en in andere stads saken en van die harer meijerij uitgezonden.

De afgevaardigden en gecommitteerden waren:

Goijart Grotart van Os, Secretaris.

Lambert van den Broeck, Raad.

Adriaen van Eijndhouts, Schepen.

Gijsbert Pels, Raad.

Loewis van Hedel, deken der droogscheerders.

Henrick van Eijndhouts.

Willem van Oss.

Jan van Brecht, Ridder, Hoogschout.

Adriaen van Achel, Secretaris.

Frans (van den) Bogart, Heiligen geest meester.

Aangaande de handelingen ten hove ter staten, en in andere commissien, komt onder andere het volgende voor.

Item 29 Octobris, is Goyart Grotart, secretaris deser stat, als gedeputeert wesende, gereyst nae *Bruesel*, vuyt saken vanden nyeuwer impositien. Oick te vervolgen die sake tegens tcapitile bynnen deser stat, aengaende die restanten die tselve tcapittle, vuyt saken vanden 20 gulden, diese jaerlicx der stat sculdich zyn vuyt te reycken ende van 37 jaeren staen te betalen. Noch die sake tegens die cloesteren bynnen deser stat ende huer vryheyt gelegen, omme byden selven cloesteren, der stat lasten mede te helpen draighen, dairinne gevaceert 25 daigen. Commissie naar *Brussel*, ter zake van de nieuwe imposten, in zake tegen het kapittel van S^t. Jan en om de kloosters, te noodzaken stads lasten mede te helpen dragen.

Item 5a Meye, Lambert vanden Broeck, raetsheer, gereyst tot *Arnhem*,

1548. Proces ter zake van den Gelderschen tol. aldair hy gerechtelyck heeft versocht, dantwoirdt die de mombaeren van wegen der Key. Ma. soude overgeven opte aensprake deser stat, inde sake der vryheyt des thols van *Gelre* etc., gevaceert 7 daigen.

Advies in die zaak van den advokaat m[r]. Thomas Vlas te *Brussel*. Item die voirs. Lambert vanden Broeck, te *Bruesel* wesende, heeft hem aldair beraiden met m[r]. Thomas Vlas deser stat advocaet, omme geleert te worddene, mitsdien die voirs. mombaeren der Key.Ma. opte aenspraecke by deser stat, aengaende de vryheyt der thols van *Gelre* overgegeven, weigerde te antwoerden, dairinne gevaceert 2 daigen.

Dagvaart der staten van *Brabant* te *Brussel*. Item 28 Meye, zyn Willem van Oss ende Goyart Grotart, secretaris, als gedeputeerde ter dachvairt te *Bruesel* bescreven wesende, gereyst, omme aldair te aenhoeren, des van wegen der Key. Ma. den staiten van *Brabant* geproponeert soude wordden ende alsoe hier inne gevaceert Willem van Oss, inder saken der voirs. stat aengaende 49 daigen ende Goyart Grotart 52.

Nadere dagvaart dier staten. Handelingen over der herziening der laatste hertelling in 1526 gedaan. Item, nadien Goyart Grootart, van *Bruesel* alhier gecomen wesende, omme zyn rapport te doen, ende Willem van Oss te *Bruesel* gebleven synde, omme sekere saken hem dair toe porrende. Soe zyn weder gecomen nyeuwe dachvairt brieven, omme te compareren byden anderen staten van *Brabant*, precyselyck den 25 July, ter plaetse dair die Connincginne alsdan wesen soude. Soe is Goyart Grootart voirs. vuyt deser stat den 24[e] July weder gereyst nae *Bruesel* ende 26 July by Willem van Oss gecomen, ende hebben die selve gedeputeerde, huer bevele ende lasten vanden drie leden deser stat hen medegegeven, aldair geoepent, gelyck die ander drie steden oick hebben gedaen. Ende is aengaende der reductien vander inequaliteytscappe totter equaliteytscappe, vander lester hertellinge Anno 1526 gedaen. Ende zyn *die* voors. Willem van Oss ende Goyart Grootart, wederom binnen dese stat gecomen den 10[en] Augusty.

De Hoogschout van *'s Hertogenbosch* met de afgevaardigden der stad, begroeten den Keizer uit *Duitschland* te *Brussel* aangekomen. Item heer Jan van Brecht, Ridder, Hoichscouthet deser stat, te *Bruesel* wesende, inder coempste der Key. Ma. vuyt *Duytsland* comende, is ter begeerten der gedeputeerden der selver stat, te *Bruesel* opter dachvairt wesende, metten selven gegaen byde Key. Ma. omme den selven willecome te heyten ende dairomme gevaceert 5 daigen.

Deze uitgaaf bedroeg 515 car. gul. 6 st.

Kapittel 5.

Uitgaven voor bodenloon, aan boden zoo te voet als te paard, uitgezonden.

Boden in verschillende zaken. Behalve de boden als gewoon aan gedeputeerden en gecommitteerden ten hove, ter staten-vergadering en in andere commissien uitgezonden, oproepingen van gedeputeerden uit de meijerij en andere gewone zaken, worden in dit kapittel de volgende gedane betalingen gevonden.

Plakaat aan verschillende dorpen en heemraden in *Maasland*, om de dijken en sluizen op te maken. Item 12 Meye, Jacop vanden Hoeve met eenen oepen placaet gesonden in *Maeslant* aen verseyden dorpen ende heemraiden aldair, omme die dycken ende sluysen daert van noede zy, te maken ende te versien, 2 daigen.

Deze uitgaven waren 54 car. gul. 3 st.

Kapittel 6.

Uitgaven voor schenkingen van wijnen en gelagen aan onderscheidene Heeren, Prelaten, Edelen, Jonckeren, Steden, Gedeputeerden en andere bijzondere notabele mannen, die in deze stad binnen den tijd waarover deze rekening loopt, kwamen.

Schenkingen van wijnen en gelagen, werden onder meer andere gedaan, aan:

De vrouwe van Arenbergh met hare dochter en den Heer van Appenbroek.

Den Heer van Zevenbergen.

Den Heer van Craenvelt, mombaer vander Key. Ma. inder qualiteyt als Hertoighe van *Gelre*, omme deser stat gevuegelyck te wesen in hueren goeden rechten des thols van *Gelre* ende den hoeve tot *Arnhem* hangende.

Den Graaf van *Bueren*.

De Graven van Nieuwenaar en Meurs.

Den Graaf van Megen.

Den Borchgraef van *Nymegen*.

Den Hertog van Holstein, broeder des Konings van *Denemarken*.

Den Graaf van Hoogstraten.

Bedragende 89 car. gul. 10 st. 2 ort.

Kapittel 7.

Uitgaven aan gagien der vier schutterijen dezer stad.

Ende is te wetene, dat dese stat in hueren drie leden, aansiende die groote laste der selver stat, heeft gesloeten, dat die gagien vanden selven vier scutteryen, naiden daige vanden affseggen van elcken int zyne, ende soe die betalinge dairvan in desen gedaen is, nyet voirder loepen en sullen hebben, soe den selven huer gagien zyn opgeseeght. Opzegging der gagien aan de vier schutterijen.

De uitgaven waren dit jaar nog 546 car. gul. $17^1/_2$ st.

Kapittel 8.

Uitgaven aan brand en licht op het raadhuis, in de schrijfkamer en op rodenborg, ter rekenkamer van de rentmeesters.

Bedraagt 80 car. gul. 17 st. 2 oirt.

Stads fabrikage, vestingwerken, artillerie enz., zoo als volgt.

Kapittel 9.

Uitgaven aan leijen, loot, dekken, stoppen en dat daartoe behoord. Uitgaven aan dakwerken.

16 car. gul. 15 st.

Kapittel . . .

Uitgaven aan zand, kalk, gebakken en Namensche steen tot bouwing en herstellingen. Kalk en steen.

Memorie.

Kapittel 10.

Metselwerk.

Uitgaven aan metselen en opperen voor herstellingen.

31 car. gul. 14 st.

Kapittel 11.

Hout en planken.

Uitgaven aan hout en planken met het sagen, tot bouwing en herstellingen

29 car. gul. 17 st.

Kapittel 12.

Timmerwerk.

Uitgaven aan timmeren tot herstelling van verscheidene werken.

115 car. gul. 1 st.

Kapittel 13.

Straatsteenen en straatmaken.

Uitgaven aan straatsteen om de straten te maken, te herstellen en te stoppen.

32 car. gul. 14 st. 3 ort.

Kapittel 14.

IJzerwerk.

Uitgaven aan alderhande ijserwerk.

162 car. gul. 9 st. 33 m^t.

Kapittel 15.

Schoonhouden der straten en vervoer van het slijk en vuilnis naar stads wallen, binnenmuurs.

Uitgaven van penningen aan de pachters van de negen blokken, aangenomen hebbende, de stads straten met (de) blokken te vegen en ryn te houden, ende (slijk of vuil) te voeren binnenmuurs op stads wallen, daar het noodig was en hen sou bevolen worden.

De aanneming was blok- of wijksgewijs, als:

Den blok der markt	70 car. gul.
— kerkstraat	45 —
— vischmarkt	40 —
— ortenstraat	38 —
— hinthamerstraat	41 —
— weversplaats	37 —
— van het hinthamereinde	46 —
— der vuchterstraat	47 —
— van den vuchterendijk	24 —
Te zamen	388 car. gul.

Kapittel 16.

Arbeidsloonen in verschillende zaken.

Andere uitgaven aan werklieden op onderscheidene plaatsen en werken met de handen gearbeid hebbende.

158 car. gul. 7 st. 1 d holl.

Kapittel 17.

Uitgaven aan renten en cijnsen uit de gevangenpoort en de daartoe behoorende gebouwen.

Renten en chijnsen uit de gevangenpoort.

Suma vanden renten vuyten twee helften der gevangenrepoirten voirs. in tyde deser rekeninge verscheenen, beloepende 315 car. gul. 3 st. oirt. Ende want die betalinge vanden selven renten gelyck andere renten één jaer *gepostponeert* wordden ende dairomme hiervan NYET.

Kapittel 18.

Uitgaven voor alderhande zaken.

Alderhande zaken

Bevat, behalve de gewone posten steeds in dit kapittel gebragt, de volgende bijzondere.

Item betaelt Rombout Wouters, borduerstikker, dat hy 10 deser stadt wapenen op vyff mantels ofte rocxkens, die aen doen die gheene die schenck wynen draigen, heeft geboerdeert, van elcken wapen 7 st.

Stads wapenen op de mantels of rokken geborduurd, voor hen, welke de vereerde wijnen aan hoog geplaatste personen bragten.

Idem by Goyarden Grootart secretaris, verleeght te *Bruesel*, inder saken vander stat, te wetene, inden jersten voer sekere besloeten brieven onss heere des Keysers, inden secreten raide gepasseert, aengaende den cloesteren bynnen deser stat ende huere vreyheyt gelegen, met zekere supplicatien ende extracten vuyten registeren vander rekeningen deser stat getrocken, dair vuyt blyckende was, dat die selve cloesteren, van versceyden jaeren inder stat commer mede hebben helpen contribueren, omme tselve alnoch te achtervolgen, tsamen metter copien vanden besloeten brieven, betaelt den audiencier ende zynen clercken 16 st. Ende enz.

Besloten brief des Keizers, aangaande de kloosters te *'s Hertogenbosch* en in de vrijheid der stad gelegen, gegeven op eene supplicatie der regering dier stad, waaruit blijkt dat gemelde kloosters in vorige jaren mede betaalden om in de lasten der stad te voorzien.

Item 10ª Juny Anno 1548, zyn ter ordinantie vanden heeren scepenen, Adriaen van Eyndhouts, Scepen, Herman van Deventer, Frans (vanden) Bogart, Dirck van Wyck, een van de vier rentmeesters, mr. Peter Pelgrom en Wouter Scellens gereyst tot *Roesmalen*, omme den ingesetenen aldair te remonstreren, vanden ongefundeerden voernemenende attemptaten, zy onlancx leden hen hebben gevoirdert ten hoeve, by supplicatien tegens ende over dese stat clachtig te vallen, contrarie den accordt voertyts by deser stat ende den voirs. dorpe van *Roesmalen*, aengaende den assyns byden taverniers aldair vallende etc. gemaickt, alsdoen int wedercomen hebben die voirs. gedeputeerden, inden heyligen geest des middags blyven eeten, alsoe dair betaelt etc.

Commissie uit stads regering naar *Rosmalen*, om de ingezetenen aldaar te overtuigen van hun ongegrond verzet tegen de vordering van stads accijnsen in dat dorp.

Item hebben die drie leden deser stat, den vier scutteryen als den ouden voetboege, den jongen voetboighe, hantboege, (ende) clovenieren, tot behoeff van hueren speelelieden inden omganck van ons liever vrouwen dracht geconsenteert, soe zy nu egeen gagien en hebben vander stat, elcke scutterye twee ℔ groot vleemps ende alsoe betaelt Jannen Lenarts als deken vanden ouden voetboeghe 12 car. gul. (gelijke betalingen aan de drie andere gilden).

Toelage aan de vier schuttergilden, ten behoeve van de speellieden in den omgang of processie van ons lieve vrouwe dragt.

1548. Jaarwedde van de vier rentmeesters.

Item betaelt den vier rentmeesteren deser rekeninge, byden drie leden deser stat eendrechtelyck geordineeert, voer hueren salaris ende loen van desen jaere gelyck hen byder stat is toegevueght, te wetene elcken 36 car. gul.

Jaarwedde aan de klerken of notarissen der rentmeesters.

Item mr. Peteren Pelgrom ende Henricken die Bye, deser stadt ende der voirs. notarissen, byden drie leden der voirs. stat dairtoe geordineert ende gecoren, ende metten selven rentmeesteren alsoe gedient, hebben van deze rekeninge te minuteren, ingrosseren ende maken vele ende andere dieverse scriftueren te dicteren ende scryven ende andere diensten te doen, voer hueren salaris ende gagien elcken 40 car. gul.

Totaal van dit hoofdstuk 4833 car. gul. 11 st. 2½ ort.

Kapittel 19.

Lijf- en losrenten.

Uitgaven aan lyf- en losrenten, die de voirs. rentmeesters inden name deser stat, in deser rekeninge hebben betaelt, verschenen ende gevallen, te wetene, op verscheyden termeynen als van bamisse 1546 incluys tot bamisse 1547 ixcluys, inde leste rekeninghe der voirgaende gecommitteerden der voirs. stat Ghysbrecht Hernicx qum suis. Ende hebbene die voirs. rentmeesters huer betalinge aengeveerdt ende gedaen, dair die voirgaende gecommitteerde huer betalinge gelaeten hebben, achtervolgende taloot der drie leden deser stat dair op geordineert. Ende syn oick in dees navolgende capittle mede betalinge gedaen van sommige erffchynsen vuyt groonden etc. gaende, ende renten diemen vuyter gevangenpoerte geldende is, ende onbetaelt stonden. Ende welcke betalinge van desen, byden voirs. rentmeesters gedaen is, achtervolgende den stait dairvan gegeven, soe hier volght.

Inden jersten enz.

Totaal dezer betaalde renten 29,914 car. gul. 14 st. 3 ort.

Kapittel 20.

Erflosrenten.

Uitgaven aan erf- en losrenten.

Deze beliepen eene kapitale som van 36,262 car. gul. 4 st. 1 mt. 3 qte. welke som, na aftrek van 80 car. gul. 19 st. 40 myten, die de gecommitteerde deser stat nu te bamisse 1547 affgegaen zynde, in huer leste rekeninghe dairop betaelt hebbende, die rentmeesters deser rekeninghe heer Walraye van Erpe, Ridder, qum suis, omme den staet deser stat te furneeren ende egeen rente bynnen staetz verscheenen, in faulten te laten staen, sculdich hedden geweest te betaelen, mair want die selve rentmeesters huer betalinge hebben aengeveerdt ende aangehaven, achtervolgende dordinantie by deser stat hen dairop geordineert, aende rente in voirs. jaer bamisse 1546 tot bamiese 1547 excluys die de voirgaende gecommitteerden lieten staen onbetaelt, gelyck in voirgaende capittele hier voer verclaert staet, ende hebben alsoe die selve rentmeesters, die renten bynnen desen jairen verscheenen, met hueren ontfanck *nyet* kunnen vervallen, mair hebben nochtans soe veele als hun moigelyck is geweest, zekere buyten luyden, omme arresten te scouwen, met sommige miserable

persoenen ende anderen, dairvan betalinge gedaen, achtervolgende den quitantien dairvan gegeven, soe hier volght.

Volgen de betaalde renteniers met namen en der aan hun gekweten renten, bedragende 403 car. gul. 3 m^t. vlims.

Kapittel 21.

Andere uitgaven van lijfrenten die afgestorven zijn en uit de toekomende rekeningen worden weggelaten.

Restant betalingen aan lijfrenten van afgestorven lijfrenteniers.

Volgen de gedane restant betalingen beloopende over het geheel 291 car. gul. 16 st. 35½ m^t.

De geheele uitgaven waren 48,200 car. gul. 9 st. 44½ m^t.
" " ontvangsten " 52,265 " " 4 " 15 "

Zoo bleven de rentmeesters de stad schuldig 4064 car. gul. 14 st. 18½ mijt.

Welke batig slot zij verantwoordden met de overgave aan hunne opvolgers van 3038 car. gul. 19 st. 18½ m^t. in kontante penningen en de rest in restanten van nog te ontvangen pachtpenningen enz.

Volgt aan het slot dezer rekening eene opgave van stads schulden zoo voor den staete (1499) als daarna ontstaan, te weten:

Achterstallige schulden ten laste der stad.

Van renten en achterstallen voor den staete 15,751 car. gul. 15 st. 20 miten.

Lijf- en losrenten in tijde dezer rekening verschenen	35,778	—	4 —	6 — 3 q^rte.
Erfchijnsen en erfrenten	409	—	18 —	13½ —
Verschene termijn in de Hertoglijke bede tijdens deze rekening onbetaald gebleven .	5062	—	1 —	7 d. artois.
Idem	1980	—	5 —	3 ort.
Idem	735	—	8 —	—

Zoodat de stad aan renten en onbetaalde termijnen van de beden, onverminderd de bezuinigingen in de uitgaven gebragt, op de dienst van St. Remeijs 1547 — St. Remeijs 1548 schuldig en ten achteren bleef 59,717 car. gul. 13 st 20 mithen.

N°. 55. **Rekening van St. Remeys 1548 tot St. Remeys 1549.**

REKENING VAN HENRICK VAN EIJNDHOUTS, JAN DIE WOLFF, JAN NOPPEN EN GOIJART VAN VLIERDEN ALS 2de VIER RENTMEESTERS.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, accijnsen, belastingen en andere middelen, als in vorige rekening.

Kapittel 2.

Regt van overgang bij koop, verkoop, vervreemden en overgave van vaste goederen, ten behoeve der stad geheven.

Ontvang van den 60ste penning niet verpacht, maar door de rentmeesters ontvangen, komende van koop en verkoop, overgaven, vervreemde of overdragen van erven, gronden, huisen, kameren, kampen en hoeven, binnen deze stad en hare jurisdictie gelegen, lijfgoed voor halfgoed gerekend.

De naam van den accijns betaler en de perceelen waarvoor de betaling plaats had, worden bij iederen post genoemd.

Kapittel 3.

Versterf of successieregten.

Ontvang van den accijns, van het versterf lateraliter of van besijden, op iemand bij successie, bezetting of andersints, mede niet verpacht, maar door de rentmeesters geint, te weten van de binnenlieden den 80ste penning en van buitenlieden den 40ste penning, lijfgoed voor halfgoed gerekend.

De namen van de erflaters en verkrijgers zijn bij iedere post gevoegd.

Kapittel 9.

Ontvang van alderhande zaken.

Behalve de verhuurde huizen, erven en landerijen in vorige rekeningen gebragt, worden nu ook onder dit kapittel de verhuringen aangetroffen van de volgende steenen torens en vestingmuren, als:

De vestingtorens verhuurd.

1°. De tooren achter de mandemakers.
2°. De nestelmakerstooren mede achter de mandemekers.
3°. De ouden schrijnwerkerstooren.
4°. De bontwerkerstooren achter tolbrug.
5°. De tooren achter de Zusteren van Orthen.
6°. De Rosmaelschentooren.
7°. De weverstooren.
8°. De bakkerstooren.
9°. De tooren genoemd *half gehangen.*
10°. De tooren naast de Orthenpoort.

11°. De St. Michielstooren.

12°. De tooren voor de Judasbrug.

Ook werden de woningen boven de poorten verhuurd, de wallen en de bolwerken verpacht.

De woningen boven stads vestingpoorten verhuurd, vestingwallen en bolwerken verpacht.

Volgt de ontvang der halve zetting of omslag van den dubbelden braspenning over de ingezetenen der 9 blokken en te *Orthen* door de armmeesters gedaan.

Halve zetting of omslag van den dubbelden braspenning.

De gezamentlijke ontvangsten waren 52,221 car. gul. 19 st. 4½ m[t].

UITGAVEN.

De kapittels als gewoon gebragt, die geene bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

Kapittel 4.

Uitgaven aan heeren Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten en in andere der stads saken en van die harer meijerij uitgesonden.

Afgevaardigden en gecommitteerden waren:

Afgevaardigden ten Hove ter Staten en in andere commissien.

Goijart Grotart van Oss, Secretaris.
Heer Willem van Oss, Ridder, Raadsheer.
Frans van den Bogart, Raadsheer.
M[r]. Henrick Bloijman.
M[r]. Frans van Balen.
Peter van Oss, Secretaris.
Dirck Goijarts, Raadsheer.
Adriaen van Achel, Secretaris.
Henrick van Eijndhoutz, Raadsheer.

Inden jersten prima Octobris, is Goyart Grotart, secretaris deser stat, gereyst nae *Bruesel*, soe te solliciteren die sake tegens tcapitle ende den cloesteren bynnen deser stat etc., als oick vanden imposten te verpachten ende te aenhoeren die propositie vander peticien byder Key. Ma. der lande van *Brabant*, gedaen des donredaigs voer omnium sanctorum als van 250,000 car. gul., 6 jaere geduerende S[t]. Jansse 1549, ingaende, als voer den jersten termyn dairinne der stat gracie gegeven is, alsoe datse gestaen sall, betalende 't 8[ste] gedeelte. Oick in middelen tyde noch een peticie gedaen der lande van *Brabant*, als van 100,000 phs. gul. voer den Prince van *Spaengien* der Key Ma. soen, die vuyt *Spaengien* op wege was, omme bynnen deser *Nederlanden* met grooten staet te comen ende den selven dairmede tet salueren, gevaceert totten 16[en] Aprilis.

Sollicitatie in zake van het kapittel en de kloosters en om de imposten te verpachten.

Dagvaard de Staten te *Brussel*, petitie van den Keizer groot 250,000 voor 6 jaren en van 100,000 voor den Prins van *Spanje*.

Item 16 Meye, Goyart Grotart voirs., gereyst ter ordinancie deser stat, tot *Bruesel*, opten scenck vanden 100,000 phs. gul., byden staiten van *Brabant*, den Prince van *Spaengien* onsen toecomenden natuerlyck heer, tot zynre

Vervolg der dagvaard te *Brussel* over de 100,000, den Prins van *Spanje* te schenken.

huldinge geconsenteert, omme den selven met anderen staeten dairmede te salveren, gevaceert 23 daigen.

Nader vervolg te *Brussel.* Huldiging van den Prins van *Spanje* te *Leuven.*

Item prima Juny, zyn heer Willem van Oss Ridder voirs. ende mr. Franss van Balen, gereyst tot *Bruesel* opte dachvairt ende tot *Loeven* opte huldinge van den Prince van *Spaengien*, betaelt den voirs. heer Willem van Oss 46 daigen vacatien ende mr. Franss 38 daigen.

Commissie te *Utrecht* aangaande de jurisdictie der stad van *'s Hertogenbosch* in de heerlijkheid *Oijen* te *Dieden*, welke heerlijkheid werdt beweerd, dat aan *Brabant* moest zijn gehecht.

Item 26 July, zyn mr. Franss van Balen ende mr. Henrick Bloyman, raetsheeren, ende mr. Peter van Oss secretaris, gereyst nae *Utrecht*, voer commissarissen van wegen der Key. Ma. aldair geordineert, omme voer hen te deduceren die gerechtichhyt vander jurisdictie, die dese stat competerende is inde heerlicheyt van *Oijen* ende *Dieden*, ende voirts, dat *Oijen* ende *Dieden* behoerde annexe te wesenen den lande van *Brabant*, etc.

Proces in zake van de vrijheid op de Gelдersche tollen.

Voorts werd van Februarij tot in Julij het proces voor het Hof van *Arnhem* ter zake van de vrijheid der tollen in *Gelderland*, voor de burgers van *'s Hertogenbosch*, voortgezet.

Kapittel 5.

Uitgaven voor bodenloon, aan boden zoo te voet als te paard, uitgezonden.

Boden in verschillende zaken uitgezonden.

Behalve de boden als gewoon aan onderscheidene gedeputeerden en gecommitteerden ten hove, ter staten vergadering en in andere commissien werden boden gezonden in de 4 kwartieren van de Meijerij, ten einde hunne gedeputeerde naar deze stad te zenden om met stads regering te beraadslagen en een besluit te nemen, omtrent de door den Keizer-Hertog gevraagde bede.

Oproeping van gedeputeerde uit verschillende dorpen in *Maasland*, de landen van *Megen* en *Ravestein*, om met stads regering onderling te beraadslagen over de doorbraak van het *Beersche water*, en middelen ter voorziening voor het toekomende te beramen.

Item 10a Meye, Jan van Herentals ende Jan van Eyndhouts, met oipen brieven gesonden in versceyden dorpen in *Maeslant*, versceyden dorpen in den lande van *Megen* ende *Ravesteyn* ende diverse dorpen onder *Ravesteyn* gelegen, omme alhier byden heeren scepenen te comen ende te spreken onderlinge, vanden overloepen ende doerbreken vanden *Berzewater*, dair nu tlant aldair merckelyke grooten scaide doer geschiet is, hoe men dat int toecomende tyde soude moigen remedieren.

Oproeping van de edelen, de heeren van heerlijkheden en van gedeputeerden uit de steden, vrijheden en dorpen der *Meijerij*, om tegenwoordig te zijn bij de huldiging van den Prins van *Spanje*, te *'s Hertogenbosch*

Voorts werden van 6—22 September 1549 boden met brieven uitgezonden aan de ten platte lande wonende navolgende edelen en heeren.

Jonker Lubbert Turck, heer van *Hemert.*
tKind van Bystervelt, hoofdman te *Drunen.*
Roever van Boxtel, hoofdman te *Capelle.*
Mynheer van *Loonopzand.*
Mynheer van *Tilborch.*
Arent Heym, te *Vucht.*
Jan Monix, te *St. Michiels-Gestel.*
Den heer van Geffen, te *Geffen.*
Rutger van Berckel, Heer van *Mierlo.*
Den heer van Cloetingen, te *Asten.*
Den heer van Deurne, te *Deurne.*

Den heer van Helmond te *Helmond*.
Den heer van Rixtel, te *Rixtel*.
Willem van Dynther op de Donck.
Roeloff van Eyck, te *Blaerthem*.
Peter die Borchgreve te *Zeelst*.
De heer van Peterschem te *Oirschot*.

Aan schepenen en nagebueren der omliggende dorpen en aan die in de vier kwartieren der Meijerij, om naar *'s Hertogenbosch* te komen, de eerste in persoon en de overige bij deputatien, op de huldiging van den Prins van *Spanje*.

En wijders werden de huislieden van *den Dungen* en *Berlicum* uitgenoodigd ter dier gelegenheid binnen de stad in hunne wapenrustingen te verschijnen, ten einde den Prins mede in te halen en aan de dorpen *Engelen*, *Driel* en het gehucht *Orthen* geschreven, hunne trommelslagers te zenden, om bij die huldiging dienst te doen.

Bevel aan de huislieden op *den Dungen* en te *Berlicum* om in hunne wapenrustingen daarbij tegenwoordig te zijn.

Aanschrijving der dorpen *Engelen*, *Driel* en aan het gehucht *Orthen* om hunne tamboers te zenden ten einde bij die huldiging dienst te doen.

Op 23 September werden wederom bodens uitgezonden met brieven aan onderscheidene dorpen geschreven, om wagens, ten einde de goederen van den Prins van *'s Hertogenbosch* naar *Gorinchem* te brengen.

De Prins vertrekt van *'s Hertogenbosch* naar *Gorinchem*.

Alsmede brieven aan Roevere van Boxtel, den hoofdman in de langstraat en aan tKijnt van Bijstervelt, hoofdman te *Drunen*, om te *'s Hertogenbosch* te komen, en de burgerij in ordinantien te stellen bij het inhalen van den Prins van *Spanje*.

Hoofdlieden verzocht te *'s Hertogenbosch* te komen om de burgerij der stad tot den optogt te regelen, bij het inhalen van den Prins van *Spanje*.

Kapittel 6.

Uitgaven voor het schenken van wijnen en gelagen aan diverse Heeren en Prelaten, Edelen en Jonkeren, Gedeputeerden, enz.

„Item 23 Septembris Anno 1549, den *Prince van Spaengien* onss natuurlycke toecomende Prince, als zyn Princelycke genaiden, nae dien hy inde andere 3 hooffsteden van *Brabant* ende meer andere plecken, gehult is geweest, bynnen dese stat oick gehult waert, gesconcken, in tegewoirdicheyt van zekere gedeputeerden vanden platten landen, twee voeder wyns, ende der Coninginne van *Hongeren* ons genediger vrouwe regentesse, etc. een voeder wyns, oick bynnen dese stat wesende."

De Prins van *Spanje* als toekomstige Hertog van *Brabant* te *'s Hertogenbosch* gehuldigd, met twee voeder wijn en twee ossen beschonken.

De Koningin Regentes tegenwoordig, mede met wijn beschonken.

Item al noch geschenckt der voirs. Prince twee ossen, costen, 99 car. gul.

Gevolg van den Prins van *Spanje*, met wijn of gelagen beschonken.

Gevolg van den Prins en der Koningin Regentes.

De Heer van Berghen.
De Hertog van Albij (Alba), kamerling des Keizers.
De Markies Dascordien.
De Heer van Carbaron.
De Audiencier.
De clercken van Audiencier.
De tapichiers.

De herauten.

De portiers en deurwaarders.

De gouden stockdragers voor den Prins.

De trompetters van den Prins.

De opperste en 1ste hofmeesters der Koningin Regentes.

De president Vigelio.

De bevelhebber van den ontfanger generaal ons Heer den Keyser, Boloingne.

De Kapitein der Duitsche Helbardiers.

De Valckenair des Keyserlyke Ma.

De burgerij buiten de Orthenpoort voor de inhaling van den Prins, gemonsterd. De 9 hoofdlieden en eenige vasallen der Hertogs met die monstering belast, ter *Gaffel* eene maaltijd aangeboden.

Item, opdat men den Prince van *Spaengien* voirs., met alle eere ende reverentie alhier soude moigen innehalen, ende alle saken ende middelen dairtoe dienende, in goede ordinantie gestelt soude wordden, heeft men die bourgeren deser stadt, voer die 2te reyse buyten die Orthenpoirt, by den heeren deser stat ende den 9 hooplieden dairtoe geordineert, int gemeyn doen monsteren, ende hen voergehouden dairnae zy hen souden reguleren. Soe hebben alsdoen die heeren scepenen, den voirs. hooplieden met zekere vasallen, als myn heer van Clootinge, den heer van Hemart, den heer van Doirne, met meer anderen, opter Gaffelen te gast gehadt, etc."

De tien bevelhebbers der burgerij bij het inhalen van den Prins gediend hebbende door de stad betaald.

Item ter ordinantie van heeren scepenen, aan 10 bevelslieden int innehaelen vanden Prince gedient hebbende, bet. 7 car. gul. 5 st."

Betaling aan 7 andere bevelhebbers, aan de pijpers en trommelslagers.

Item aan 7 bevelslieden, bet. 2 car. gul. 5 st.

Item terselver tyt betaelt aan versceyden pypers en trommeslegers, 28 car. gul. 15 st.

Maaltijd door de vaandeldragers gehouden, betaald.

Item noch, hebben int innehalen vanden Prince, die vaenders, in de cuyp tzamen vergadert wesende, aldair vertheert, soe in cost ende wyn, etc. 10 car. gul.

De trommenslagers van den Prins.

Item gescenckt den trommeslegers van den Prince 3 der stat stoope wyns.

Schenkingen van wijnen of gelagen, aan andere voorname personen.

Voorts werden onder meer andere nog wijnen of gelagen vereerd aan:

Joncker Walrave van Ghent, Heer van *Oijen* en *Dieden*.

Den Heer van Beveren, Stadhouder van *Hollant*.

— Bisschop *Bremen*.

— Graaf van *Bueren*.

Heer Willem van den Bougart, Ridder.

— Jan Stratius, Raadsheer in den raad van *Gelderland*.

Den Heer van Brederode, Heer vander ordenen ende Capetein vander bende, bynnen deze stad met zijre bende wesende.

Den Heer Willem van Wachtendonck ende van Rossum, Domheeren van St. Lamberts te *Luik*.

Dr. Noppen, Raadsheer.

Mr. Jan Gielis, Raadsheer in de Hove van *Gelderland*.

Mr. Jeronimus van den Ham, Heer van de Rekenkamer.

Den Graaf van *Megen*.

Kapittel 12.

Uitgaven aan timmerwerk.

Item in de weke exalatiōn sancte crucx, Hensken 6 daigen, sdaigs 4 st., Cornelis Stevens, enz., voer traethuys aen dordnys, dair men den Prince van *Spaengien* op hulden. Verheven troon ter markt voor de huldiging van den Prins van *Spanje* daargesteld.

Item Hensken voirs. in dese ende vocrlede weken tsamen 13 daigen aende voirs. stellaige ende een doer-raem inde muer Henricx van Deventer geset, ende een brugh over dwater gemaict, omme dairover ende doer, die Conincginne gelogeert wesende tot myn heer van Brecht, by den Prince tot Henrick van Deventer te moigen comen, vz. 52 st. De Prins bij Jonker Hendrik van Deventer en de Koningin bij den Hoogschout Jonker Jacob van Brecht gehuisvest.

Kapittel 16.

Uitgaven aan werklieden.

Daaronder komen voor kosten van het vervoeren naar de wallen van het geschut uit stadsartillerie-huis, en van daar terug, zoomede voor het schieten met het geschut, ter gelegenheid van de komst en huldiging des Prinsen van *Spanje*. Het geschut op de wallen, ter gelegenheid van de intogt en de huldiging van den Prins van *Spanje*, te *'s Hertogenbosch* gelost.

Kapittel 18.

Uitgaven aan alderhande saken.

Behalve de gewone daaaop gebragte posten, bevat dit kapittel de volgende bijzonderheden. De stad betaald aan ieder der vier schuttersgilden 2 pond groot 's jaars, voor hunne speellieden in den omgang van onze lieve vrouwe dragt.

Item hebben die drie leden deser stadt, den vier scutteryen als: den ouden, jongen voetboighe, handboighe ende de clovenieren, tot behoeff van hueren speelluyden, inden ommeganck van onser liever vrouwe dracht, geconsenteert, soe zy nu egeen gagien en hebben vander stat elck scutterye 2 ℔ groot vleems of 12 gul. sjaers, betaelt, etc.

Item hebben die voirs. rentm^r. vuyt bevele vanden heeren scepenen, inde huldiginge des Prince van *Spaengien*, onsen toecomende Prince ende heer, dees naevolgende perceelen betaelt ende vuytgegeven te wetene, inden jersten betaelt Geritden Jacopss, scilder, ende Janne Priem Janss, vanden wapenen te maken ende te scilderen ende voer traethuys opte stellagie ofte poye, dair die Prince hulden, men gehangen heeft, ende van die beelden voer traethuys staende aff te wasschen, van nyeuws te vernisschen ende tdordnys ofte poye zwart te malen ende te maken, ende die metten wapenen te behangen ende te verschieren, 28 car. gul. Verschillende uitgaven voor den intogt en huldiging van den Prins van *Spanje*. De schilders Gerrit Jacobs en Jan Priem, schilderen de wapens voor het raadhuis aan den troon te bezigen, zij maken de beelden der vier Keizers voor het raadhuis staande schoon en vernissen die op nieuw.

Item betaelt Lamberden Henricxs, beeldsnyder, omme die voirs. beelden voer traethuys staende te repareren, dairse gebroken waeren, 2 car. gul. 5 st. De beelden des Keizers door Lambert Hendrixs hersteld.

Item betaelt Ariaen Scalcken, screynwerker, voer 5 tafreelen dair die wapenen op zyn gescildert, 3 car. gul. 10 st. Houten borden waarop de wapens zijn geschilderd.

Item voer tpatroen des Princen wapenen tot *Antwerpen* gemaickt, 6 st. Schets van 's Prinsen wapen.

Item betaeld den tapechiers des Prince, omme die poye met tappisserye te behangen, en verschieren (versieren) 20 st. De voorpui van het stadhuis met groen laken behangen.

Item betaelt Jannen Hoppenbrouwer, gewantsnyder, vanden gruenen laken daer die poye mede behangen waert, 30 st.

Voorts nog eenige andere kosten van minderen aard.

Rondschrijving door de stad en in hare vrijheid, tot aanwijzing der burgers en ingezetenen die in het harnasch en gewapend of met brandende toortschen in de hand moesten tegenwoordig zijn, bij den plegtigen intogt van den Prins van *Spanje*.

Item ter ordinantie der heeren scepenen, hebben Peter van Oirle, Arnt Kuyst, Peter die Cort, Henric Wolff ende Jan van Kessel met andere clercken metten commissarissen dairtoe geordineert, inder stat ende huer vryheyt van huyse tot huyse ommegegaen, omme int gescrift te stellene, waerop elck int zyne, hem gereet sonde vyndene tegens dincompste des Prince van *Spaengien* onss toecomende heer, omme den selven solempnelyck, met staet ende reverencie, inne te haelen, deen int harnasch ende dander met torsen, etc. met oick die stellagie te noteren, dairinne die selve clercken hebben gevaceert, enz.

Schepen, klerken te paard bij de monstering en bij dien intogt, ter eere der stad, tegenwoordig.

Item hebben dieselve Peter van Oirle ende Arnt Kuyst, opte monsteringe ende innehalen, hen, ter eere deser stat, te peerden laten vynden by de heeren, enz.

Volgen de betalingen van lijf-, erf- en losrenten ten laste der stad, en eindelijk de betaalde restanten aan de erve of regt verkregen hebbende van afgestorven lijfrenteniers.

De geheele uitgaven waren 51,900 car. gul., 11 st., 4½ m^t^.
De ontvangsten „ 52,221 car. gul., 19 st., 4½ m^t^.
Zoodat de rentmeesters der stat schuldig bleven 321 car. gul., 8 st.

Volgt de verantwoording van den achterstand, waaruit blijkt dat de stad aan achterstallige renten schuldig bleef 59,034 car. gul., 18 st., 4½ m^t^.

N°. 56. **Rekening van St. Remeys 1549 tot St. Remeys 1550.**

REKENING VAN JAN DE WOLFF, ADRIAEN VAN EIJNDHOUTS, GOIJAERT VAN VLIERDEN EN JAN COLEN ALS 3de VIER RENTMEESTERS.

ONTVANGSTEN.

Geld- en geldswaarde, accijnsen belastingen en andere middelen als in vorige rekeningen.

Kapittel 9.

Ontvang van alderhande zaken.

De Geertruide sluis bij de Orthenpoort in de dieze gelegd.

Item vanden naegebueren vanden ortheneynde ontfangen 36 car. gul., tot behoeff vanden costen die dese stat gedaen heeft, int maken vanden sluysken aende Orthenpoirt, daer die naegebueren voirs. in hueren stroem zeer mede gevoirdert zijn.

De geheele ontfang was 44,618 car. gul. 14 st. 41 mithen 1 q^rt^.

De kapittels als gewoon gebragt die geen bijzonderheden bevatten worden onvermeld gelaten.

Kapittel 2.

Uitgaven van beden en consenten aan den Keiser-Hertog van Brabant bij de staten van Brabant toegestaan.

Inden jersten hebben die voirs. rentmeesters in dese rekening betaelt aen Laurens van Sprangh, als substituyt van m^{r}. Nycolaes Nycolai, ontfanger vander bede, inde bede van 250,000 car. gul. 3 jaeren lanck geconsenteert, den lesten 6^{en} termyn verscheenen te corsse, Anno 1548, beloepende, afgetoigen die gracie, 1946 car. gul. 1 st. 10 d. artois. Item hebben noch betaelt die selve rentm^{rs}., Laurens van Sprangh voirs., den 5^{en} en 8^{en} termyn verscheenen te corssemisse 1548, inde 4500 car. gul., by brieven van atterminatien in 8 termynen betaelt te worddene, beloepende den selven termyn 562 car. gul. 10 st., noch hebben betaelt die voirs. rentm^{rs}., deser stat porcie inde 50,000 car. gul., wesende trest vanden 100,000 phs. gulden, den Prince van *Spangien* onsen toecomende geboeren Heer, tot zynen willeommen eens opgebrocht te worddene, byden staeten van *Brabant* geconsenteert, dair aff die 75,000 car. gul., by vercope van lyff- ende losrenten zyn opgebracht, belopende die selve porcie 3115 car. gul. 3 st. 1 d., welcke 3 partien voirs. beloepen 5623 car. gul. 15 st., mair want dese stat die voirs. somme tot hueren daige, den voirs. ontfanger m^{r}. Nycolas Nycolay, nyet heeft kunnen voldoen, soe heeft die selve ontfanger, die voirs. penningen ten laste deser stat by finant opgenoemen tot 2^{en} versceyden reysen, ende soe dan noch dese stat, die voors. penningen tot hueren termyn nyet en heeft kunnen betalen, heeft men die selve penningen, met consent der drie leden, van Henricken van Deventer weder opgenoemen by interest, voer den tyd van drie maenden, beloepende tvoirs. frait ende finant van m^{r}. Nycolas Nycolay, metten interest van Henrick van Deventer tsamen 491 car. gul. 12 st. ende die gerekent byde voirs. 5623 car. gul. 15 st. tsamen alhier bet. 6115 car. gul. 7 st.

Betaling van aandeelen ten laste der stad in de toegestane beden, met aanhaling van de daarop verleende kortingen.

Item inde 2941 gul. 14 st., wesende een reste vander bede van 120,000 Anno 1542 in Maio geconsenteert, daar van dese stat heeft brieven van aterminatien, die te moigen betalen in 4^{en} jaeren ende 8 termynen, hebben die rentmeesters dese rekeningh alhier betaelt aen Jannen Bacx, onlancx rentmeester vanden demeynen int quartier van *'s Hertogenbosch* den 7^{en} en 8te leste termeynen te Corssemisse 1549 en S^{t}. Jansmisse verscheenen, beloopende 735 car. gul. 8 st. oirt.

Item betaelt aen Jannen Bacx voirs., 364 car. gul. 17 st. 1$^{1}/_{2}$ oirt. in volbetalinge van deser stat porcie, van eenen half jaer verscheenen S^{t}. Jansse-misse Anno 1549 ter saken vanden 35,000 gul., totter betalinge vanden renten op *Brabant* vercoft, alsoe alhier 364 car. gul. 17 st. 1$^{1}/_{2}$ ort.

Item alnoch betaelt aen Jannen Bacx voirs., inde voirs. 35,000 car. gul. een half jaer, als voer deser stat porcie verscheene te Corssemisse 1549 beloepende 1090 car. gul. 2 st. 3½ ort.

De geheele uitgaaf aan de beden en andere toegestane penningen beliep 8305 car. gul. 15 st. 2 ort.

Kapittel 4.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Gezwoornen, Raadsheeren, Secretarissen en andere goede mannen als afgevaardigden ten Hove, ter Staten en in andere der stads zaken en van die harer meijerij uitgezonden.

Afgevaardigden ten hove ter staten van *Brabant* en in andere der stads zaken.

De afgevaardigden en gecommitteerden waren:

Mr. Pouwels Raess, Schepen.

Roeloff van Eijck, —

Adriaen van Achel, Secretaris.

Frans van den Bogart, Gezwooren.

Henrick Bloijman, Raadsman.

Goyart Grotart van Oss, Secretaris.

Joost van Oirle.

Jan Willemss.

Adriaen van Eyndhouts, Rentmr. en Raadsheer.

Dagvaard der staten te *Brussel*.

Inden jersten, ter oirdinantie der heeren scepenen deser stat, achtervolgende der dachvairt brieven ons heeren des Keysers, syn, inden name ende van wegen der voirs. stat, gedeputeert ende gescict geweest mr. Pouwels Raess, Roeloff van Eijck, scepenen ende Ariaen van Achel, Secretaris, dewelcke gedeputeerde in Octobri Anno 1549, sonder vertreck ende egeen gelt aen wagenhuer ende anderssins sparende, vuyter selver stat nae *Bruessel*, ende wederomme bynnen der voirs. stat vanden *Bosch*, gereyst ende gecomen zyn geweest, ten eynde dat die dachvairt doer dese stat nyet en soude wordde getardeert noch gepostponeert, dat oick die voirgenoempte stat, nyet en soude commen, inde indignatie van onsen heer den Keyser voirs., tot *Bruesel* tegenwoordich wesende, ter sake vanden werken ende omme ander der voirs. stat saken aengaende te vervolgen, die voirs gedeputeerde, zeker groote costen gedaen ende gevaceert hebben gehadt, voer allet welck den selven gedeputeerden toegevueght zyn 23 daigen ende omtrent ½ dach, sdaigs 24 st.

Dagvaard der staten van alle de *Nederlanden*. Belasting op den wijn, om met de opbrengst te voorzien in de kosten voor de vervolging van de Schotsche en andere zeeroovers en ter verdere beveiliging en beschutting der zee, tegen zeeroof.

Item 22 Novembris, zyn Fransse Bogart, Gezwoeren, mr. Henrick Bloyman, Raetsheer ende Goyart Grotart van Oss, Secretaris deser stat, als gedeputeerde gereyst nae *Bruesel*, inder saken vander peticien onss heeren des Keysers, gedaen over allen zynen landen van herwaerts over, als op alle wyn, etc. bynnen den selven lande comende, te weten, op elck ame wyns 5 st., omme te resisteren ende die zee te veyligen, te bevryen ende te bescudden tegen, die *scotten* ende ander *zeeroevers*, etc. Item noch principalycken aen onsen heer den Keyser te vervolghen, dat die voirs.

stat inde bede van 250,000. 6 jaeren geduerende in 12 termynen te betalen, dair van den jersten termyn was Johis Anno 1549, soude moigen gestaen voer huer part, portie ende contingent metten achtsten deel.

Item 20 Juny, Adriaen van Eyndhouts, rentmeester ende raetsheer deser stat, vuyt bevele ende ter oirdinantie deser stat, gereyst tot *Thiel*, aende bourgemeesteren, scepenen ende raet aldair, met brieven van credentien, vuyt saken van zeker ossen, Jannen Heeren ende Henricken die Ruyter onsen mede bourgeren toebehoerende, tot *Thiel*, byden tollenaer voer zeker pretendeerde ende ongefundeerde tholl, die de voirs. thollenaer aldair vanden selven ossen eysschende was, ende dair voer die selve hadde gearresteert, etc., omme tselve arrestament affgestelt te hebbene, gevaceert 2 daigen.

Commissie naar *Tiel* ter zake van de door den tollenaar aldaar in beslag genomen ossen, toebehoorende aan Jan Heeren en Hendrik de Ruijter, burgers van *'s Hertogenbosch*.

Kapittel 5.

Uitgaven van bodenloon, voor boden soo te voet als te paard, uitgezonden.

Behalve de boden als gewoon, aan onderscheidene gedeputeerden en gecommitteerden ten hove, ter staten en in andere commissien uitgezonden, oproepingen van gedeputeerden uit de meijerij en andere gewone zaken, wordt in dit kapittel het volgende gevonden.

Boden in verschillende zaken.

Item 18 Octobris, Dirck Fonck met 7 besloeten brieven gesonden tot *Bruesel*, te wetenen: eenen aenden Cancellier, eenen aenden Tresorier, eenen aenden Ontfanger-Generaal, eenen aenden Audientier, eenen aen mr. Nycolaes Nycolai, ontfanger vander bede, eenen aen mr. Thomaes Vlas, deser stat advocaet ende eene aen mr. Jannen Begge, deser stad procureur, vuyt saken van den ossen die dese stat aldaer, den heeren voirs. plach te scencken, begeerende, dat die selve heeren, *mits den soberen staet ende armoede der stat*, patientie souden willen hebben.

Brieven aan den Canselier van *Brabant* en andere hooge beambten ten Hove, die naar gewoonte jaarlijksch met ossen beschonken werden, houdende verzoek, om, mits den slechten toestand van stads financien dit jaar geduld te hebben.

Item 12 Septembri, Herman int molenvelt, tot *Nymegen*, met besloeten brieven aenden raet aldair gesonden, dat inne soe verre huer bourgeren alhier bieren soude willen voirtaen vercoepen ende brengen, datse huer tonnen souden gehouden zyn te maken ende branden opten pegel deser stat, ende bracht weder bescreven antwoirdt.

Brief aan de regering van *Nijmegen*, houdende, dat de brouwers van *Nijmegen*, welke bieren naar *'s Hertogenbosch* zenden, de tonnen moeten laten branden op den pegel der laatst gemelde stad.

Item Pouwels Lenarts, vanden heeren scepenen gesonden tot *Tournhout*, aende Co. Ma. aldair wesende, ende naeden lande van *Cleve* reysende, omme te weten off haer Ma. doer dese stat passeren soude, ende bracht (tyding) dat haere Ma. soude doer dese stat passeren.

Bode naar *Turnhout* aan Koningin-Regentes, om te weten of H. M. door deze stad naar *Kleef* zou reizen, dat bevestigend wordt beantwoord.

Kapittel 6.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen en gelagen.

Onder de voornaamste personen welke in dit dienstjaar met wijnen of gelagen, vereerd voorkomen, zijn.

In Julij, de Koningin van *Hongarijen* Regentes der *Nederlanden*, doer dese stat naer *Cleve* reysende, passerende ende repasserende, een voeder wyns van 70 car. gul. behalve den accyns.

De Koningin-Regentes binnen *'s Hertogenbosch*, met een voeder wijn beschonken.

1550.

De Koningin van *Frankrijk* binnen deze stad zijnde, mede met een voeder wijn vereerd.

Item ter selver tyt der Coninceginne van *Vranckryck*, oick nae *Cleve* reysende, doer dese stat, geschoncken een voeder wyns, 84 gul.

De heer van Kaerlemont (Charlemont.)

Een gelag gegeven aan den Canselier van *Brabant*, aan den heer Hanneton en aan m[r]. Joost Facuwez.

Den 6[en] Augustus een gelag op de Gaffel aan den Cancelier van *Brabant*, den heer Hanneton proost en raad van *Brabant* en m[r]. Joost Facuwez secretaris in den rade van *Brabant*.

De Prins de Ligne tijdens de huldiging van den Prins van *Spanje* met een half aem wijn beschonken.

Item in tyde doen die Prince van *Spaengien* alhier binnen deser stat, in Septembri Anno 1549, hulden, geschoncken myn heer van Ligny (de Ligne) een half aem wyns.

Voorts aan onderscheidene hooge geestelijken en ambtenaren.

Kapittel 10.

Uitgaven voor metsel- en opperwerk.

De Koningin wed[e]. van *Hongarijen* Regentes, en de Koningin van *Frankrijk* gehuisvest bij Jonker Hendrik van Deventer en den Hoogschout Jonker Jan van Brecht.

Item Lenart van Stockum, metser, met zyn dorde ende een jonghe, tot Henricx van Deventer een doer rame vuyt te neemen, doen die Coninginne-Regentes ende Coninginne van *Vranckryck*, totten scouthet gelogeert zynde, byden anderen te moigen comen.

Kapittel 18.

Uitgaven aan alderhande zaken.

Behalve de gewone steeds in dit kapittel voorkomende zaken, worden daar in de volgende aangetroffen.

De Canselier van *Brabant* verbolgen zijnde dat de stad *'s Hertogenbosch* hem zijne jaarlijksche schenk ossen niet had gezonden, besluit stads regering hem in plaats van de ossen eene beurs met 50 car. gul. te zenden.

Item, alsoe dese stat in hueren drie leden, overmits den soberen staet ende armoede der selver stat, aff hadde gestelt die schenck ossen, diemen inde vedemerct, mynen heer den Cancellier van *Brabant*, den advocaet ende procureur deser stat inden rade van *Brabant*, van wege deser stat plach te scencken, met oick sommige ander ossen die deser stat metter meyerien, sommige andere heeren vanden hoeve, insgelycx oick gewoenlyck is geweest te scencken, etc. Ende soe dan myn heer den Cancellier voirs., dies alst scheen op dese (stad) *verbolghen was, datmen hem zynen schenck nyet en continueerden, meynende, dat men dair inne egeen weygeringe en behoerde te maken, soemen zynen predecesseurs noch zynen edelen van veele voirgaende jaeren, dairinne egeen scorssinge gedaen en heeft*, soe heeft dese stat in hueren drie leden gesloeten, dat overmits zeker oirsaiken hen op dese tyd moverende, den selven mynen heer den Cancellier, inde plaetse vanden twee ossen diemen hem gewoenlyk is te scencken, soude maken eenen buydel van 50 car. gul., gelyck gedaen is geweest ende die hem gesonden.

Den President Vigelio twee middelbare ossen geschonken.

Item geschonken myn heer den president Viglio twee middelbaer ossen, ende dairvoer betaelt 39 car. gul.

De Tresorier-Generaal 50 car. gul.

Item myn heer den tresorier, inde plaetse vanden oss, gesconcken 50 car. gul.

Pachting van den grooten landtol van *Brabant* met het paardengeld.

Item, alsoe dese stat, zeker jaeren geleden zynde, vanden hoeve in pachtinge genoemen hadde, den grooten lanthol van *Brabant* metten peertgelt,

te wetene, die (tol) byden voirs. hoeve in deser stat geleeght was, zeker jaeren geduerende, voer eene somme van 500 car. gul. jaerlicx te betalen, welcke jaeren 15 meye anno 1550 expireerden; soe heeft dese stat alle middelen gesocht, omme die pachtinge gecontinueert te moighen hebben, mair want die selve tholl, byden voirs. hoeve nu verpacht is ende die selve pechtener metter ouder pachtinge, byder stat aenden hoeve gedaen, nyet te vreeden en woude wesen, maer een groote merckelycke somme vander stat meer eysschende was, soe heeft men, met consent vanden drie leden deser stat, den selven pechtener een gratuyteyt gedaen, op condicien, dat dese stat geduerende die pachtinge als van 2 jaeren, den voirs. tholl soude hebben in zyn oude pachtinghe te weten sjaers om 500 guld., beloepende die selve gratuyteyt 200 gul. ende 30 car. gul. voer den mekeler ende schryver.

Item voer 2 ℔ swevels in onser liever vrouwen dracht, inden omganck aenden *drueck* gebesinght, bet. 1 st. ort.

Zwavel in ons lieve vrouwe dragt voor den *draak* gebruikt.

Item hebben die polremeesters vanden boschvelt, den graft tusschen die donck ende der stat dyck op doen graven, ende dair aen gegraven 39 daigen 3 q^rte^ sdaigs 3 st., maict 5 gul. 19 st. oirt., dairvan dese stat heeft betaelt die helfte.

De poldermeesters van het boschveld doen de gracht opgraven tusschen de donk en den stads dijk.

Item hebben die drie leden deser stat, den vier scutteryen als, den ouden, jongen voetboeghe, hantboeghe ende die clovenieren, tot behoeff huerer speellieden inden omganck van onser liever vrouwen dracht, geconsenteert, soe sy nu egeen gagien en hebben vander stat, elck scutteryen 2 ℔ groot vlims.

Toelage aan de speellieden der vier schutterijen, voor den omgang in onzer lieve vrouwe dragt.

Item in Januario Anno 1548, hebben die gedeputeerde deser stat, met namen Frans Bogart schepenen, m^r^. Henrick Bloyman raetsheer ende Goyart Grootart secretaris, by ordinantie der drie leden der selver stat, zeker heeren ten hoeve, wair van zy gedeputeerde die namen, omme zeker redenen hen moverende, alhier nyet en setten, mair als zy byden drie leden deser stat dairtoe verzocht wordden, bereet zyn die selve te noemen, gesconcken 200 car. gul. om dese stat behulpelyck te zyne int vercrygen vander gratien inde bede van 250,000 car. gul. in Jannary Anno 1548 voirs. byden staiten van *Brabant*, 5 jaeren lanck duerende, geconsenteert; ende is soe vele, soe byden goeden vrienden ende nernstighe vervolghe ende sollicitatie dair inne gedaen, dat die selve stat gracie heeft van huer porcie die seven deelen, alsoe dat zy betalende t8^te^ deel, dair mede sall gestaen. Ende soe die voirs. 200 car. gul. inde voirgaende rekeningh int vuytgeven nyet geset en zyn, soe wordden die voirs. 200 car. gul. alhier in deser rekeningh geset, beloepende, want alle gemunte car. gul. naider permissien waeren, 210 gul.

De gedeputeerde der stad *'s Hertogenbosch* Frans van den Bogaert Schepen, Hendrik Blojjman, Raadsheer en m^r^. Goijart Grotart van Oss, Secretaris, doen geheime uitgaven aan ongenoemde ten hove, om door hunne tusschenkomst gratie in de beden te verkrijgen, die daardoor ook verkregen wordt.

Item alsoe ennige bourgers van *Antwerpen*, bynnen deser stat root lynen laken omme alhier te doen blycken brengende, inden assyns vanden stuiver op elck van alsulcke stuck lynen lakens, achtervolgende de verpachtinge alhier dairop geset ende geordineert, den pechtener vanden lynen weverzaet in betaelinge vanden selven assyns, weygeringe hebben gedaen, hen dair tegens by arrestement etc. opponerende. Soe heeft dese stat in hueren drie

De pachters van den accijns op de linnens, vorderen van de burgers van *Antwerpen* den accijns van het rood linnen, dat zij te *'s Hertogenbosch* doen blecken.
De regering van *'s Hertogenbosch* geeft de accijns op die linnens vrij.

leden, om saken hen dairtoe porrende, den stuiver op alsulcken lakenen afgeset, ende geordineert den rentmren. deser stat, datse souden overcomen metten voirs. pechtener vanden scaiden van desen af setten, dwelck die selve rentmeesteren, jerst informaite dairop nemende van zynen scaide, hem dair voer toegevueght 90 guld.

De geheele uitgaaf was 43,186 car. gul. 17 st. 14 mithen 1 qrte.
" " ontvang " 44,618 " " 14 " 41 " 1 "
Voordeelig slot 1431 car. gul. 17 st. 27 mithen.

N°. 57. **Rekening van St. Remeys 1550 tot St. Remeys 1551.**

1ste Rekening van Adriaan van Eijndhouts, Bartholomeus Loeff, Jan Colen en Lambert de Haze.

ONTVANG.

Geld en geldswaarde, accijnsen en andere middelen, als in voorgaande rekeningen.

De geheele ontvang was 44,690 car. gul. 10 st. 22 mithen.

UITGAVEN.

De uitgaven als gewoon gebragt, in de verschillende kapittels vervat, worden onvermeld gelaten.

Kapittel 2.

Uitgaven aan den Keizer als Hertog van Brabant, voor de loopende beden.

Betaling van het aandeel der stad in de Hertoglijke bede.

Inden jersten, hebben die voirs. rentmren. in deser rekening betaelt aen Lauryns van Sprangh als substituyt van mr. Nycolaes Nycolai, ontfanger vander bede, te wetenen, den jersten 12en termyn inde bede van 250,000 car. gul. 6 jaeren lanck geconsenteert, verscheenen ende gevallen St. Janssemisse Anno 1549, wair van dese stat heeft gratie die zeven deelen ende alsoe alhier dat 8ste gedeelte betaelt, beloepende 973 car. gul. 1 st.

Item inde selve bede alhier betaelt den 2en 12en termyn, verscheenen te Corsemisse Anno 1549, beloepende, afgetoigen die gracie als voer, 973 car. gul. 1 st.

Kapittel 4.

Uitgaven aan heeren Schepenen, Gezwoornen, Raadsheeren, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter staten en in andere stads saken en van die harer meijerij uitgezonden.

Afgevaardigden ten hove, ter staten en in andere zaken.

De afgevaardigde gecommitteerden waren:
Adriaan van Achel, Secretaris.

Mr. Hendrik Bloyman, Schepen.
Mathys Stooters, Raadsheer.
Adriaan van Eyndhouts, —
Mr. Gosewijn van der Stegen, Schepen.
Mr. Goyart Grotart van Oss, Secretaris.

Omtrent de handelingen der staten komt in dit kapittel het volgende voor

Item 25 Juny zyn mr. Goessen vander Stegen, mr. Henrick Bloyman, scepenen ende Goyart Grotart van Oss secretaris deser stat, ten bescryven ons heeren des Keysers, van wege deser stat tot *Bruesel*, ter dachvairt gereyst, aldair den staiten van *Brabant*, van wegen desselven ons heeren des Keysers, zyn gedaen versceyde propositien, beruerende vanden maken der bruggen van *Waelhem*, van te moigen opte demeynen onss heere des Keysers vercoepen 13,000 car. gul. erffelyck, te lossen den penninck 16, ende dat in de plaetse vanden gelosten steden, dorpen, heerlicheyde, ende noch te lossen, etc. vanden imposten aff te stellen, van te lossen zeker renten Anno 1525 den penning 16 vercoft, als den car. gul. 22 st., die goude croon 40 st. ende alnoch van eenre nyeuwer hertellingen te geschieden. Ende zyn weder gecomen den 26 July, gevaceert alsoe elck 32 daigen.

Dagvaard der staten van *Brabant* te *Brussel*.
Voorstel aangaande het maken van de brug te *Waalhem*
Idem om 13,000 renten op de domeinen des Keizers te mogen verkoopen, ter goed making van de geloste en nog te lossen verpande steden, dorpen en heerlijkheden.
Om de inposten af te zetten.
Om te lossen zekere renten in 1525 verkocht.
Om eene nieuwe hertelling te doen plaats hebben.

Den 3 Augustus werden mr. Gosewijn van der Stegen, schepen en mr. Goijart Grotart van Oss, secretaris, andermaal ter staten naar *Brussel* afgevaardigd, om te opinieren in zake, de propositien hier voor gedaan en kwaamen terug den 14 September.

Vervolg dier dagvaard.

Kapittel 5.

Uitgaven aan bodenloon, voor boden zoo te voet als te paard uitgezonden.

Behalve de boden als gewoon aan onderscheidene gedeputeerden en gecommitteerden ten hove, ter staten en in andere commissien uitgezonden, oproeping van gedeputeerde uit de meijerij en andere gewone zaken, wordt in dit kapittel het volgende gevonden.

Boden in verschillende zaken.

Item 5ta Juny, Jan van Eyndhouts met eenen oepenen placaet gesonden tot *Roesmalen*, *Berlyckem*, *Hezewyc*, *Dinther*, *Vechel*, *Erpe*, *Aerlebeeck*, *Helmont*, *Asten*, *Zoemeren*, *Lierop*, *St. Oeden Roede*, *Scyndel* ende opte *Dungen*, omme elck in zynen bedryve, die stroomen vander Aa ende Dommele opte vegen ende te reynigen, omme die wateren hueren ganck te moigen hebben.

Aanschrijving der dorpen langs de rivieren de Aa en de Dommel om de rivieren te reinigen en te vegen.

Met dergelijke aanschrijvingen werden dien dag ook boden uitgezonden naar *Esch*, *Haren*, *Oisterwijk*, *Gestel* (*Moer*), *Beek*, *Lage-Mierde*, *Goirle* en *Tilburg*.

Als voor.

Idem nog aan *Vucht*, *Gestel* (*St. Michiels*), *Gemonde*, *Boxtel*, *St. Oedenrode*, *Son*, *Breugel*, *Wetten*, *Nuenen*, *Tongelre*, *Geldrop*, *Dommelen*, *Waelre*, *Gestel* (*bij Eindhoven*), *Eindhoven* en *Woensel*.

Als voor.

Ittem hebben die heeren scepenen Dircken Fonck gesonden tot *Voirne*,

De schippers te *Voorn* liggende uit *En-*

1551.

gEland komende verboden naar de stad te komen, omdat in *Engeland* eene groote sterfte heerschte.

omme den weete den scippers te doen, gelaiden met goet vuyt *Engelant* comende, dairt zeer storff, alhier in deser stat nyet te comen.

Kapittel 6.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen en gelagen.

Voorname heeren en vrouwen met wijnen vereerd.

Met wijnen of gelagen werden, onder anderen, dit jaar beschonken.

De Gravin van *Bueren.*

— Graaf van *Nassau.*

— Graaf van Nieuwenaar.

Hans van Druenen door de meesters en prevots uit *Antwerpen* en *Mechelen* gekomen, schermmeester geslagen, ter eere van zijnen staat 10 stoopen wijn geschonken.

Item 19 Meye gesconcken Hans van Druenen, scermmeester, alhier byden meesters ende prevoest van *Antwerpen* ende *Mechelen* gecomen wesende, meester geslaigen wesende, ter eere van zynen staet, dair die heeren scepenen by zyn geweest, 10 der stat stoopen wyns.

Kapittel 18.

Uitgaven van allerhande zaken.

Processen door de stad gevoerd.

Behalve de gewone uitgaven in dit kapittel steeds verantwoord, en die ter zake van de processen door de stad gevoerd, tegen het convent der Baselaars, tegen den Graaf van *Megen* betreffende het in gebod en ter zake van het heffen van toll te *Tiel*, van ossen aan de 's Hertogenbossche ossenkoopers, Jan Heeren en Hendrik de Ruijter (*) toebehoorende, komt nog het volgende voor.

Jacob de Cuijper poldermeester van het Bossche veld, doet de gracht tusschen stads weg en de donk opgraven.

Item Jacop die Cuyper heeft als polremeester int Boschvelt in tyde deser rekeningh, den graft tusschen die donck ende der stat wech en erve aldair, dairt van noede is geweest, op doen grave, ende dair aen vergraven 6 car. gul. dair aff die stat nae alder gewoenten heeft betaelt die helft.

Toelaag aan Langh Claesken naar *Brussel* gereisd om den prijs te winnen van de zotten.

Item ter ordinantie als boven (der stats regering) vuyt gereyst ende betaelt *Langh Claesken* tot behulp van zynre reysen tot *Bruesel*, bescreven omme *te winnen den pryse vanden sotten* 12 car. gul.

Volgen de uitgaven aan lijf-, los- en erfrenten.

De geheele uitgaaf was 44,690 car. gul. 10 st. 23 miten 1 q[rt].

" " ontvangst " 44,690 " " 10 " 22 "

Meer uitgegeven als ontvangen 1 mite 1q[rt].

(*) Hendrik de Ruijter was de broeder van den koenen en dapperen Herman de Ruijter, een anderen Bosschen ossenkooper die het fort Loevenstein verraste en het later zoo dapper met een handvol menschen tegen de Spaansche overmagt verdedigde, tot dat hij met eenige van de zijne sneuvelde en met zijn val die burg weder in handen van den Spanjaard geraakte.

N°. 58. **Rekening van St. Remeys 1551 tot St. Remeys 1552.**

2de REKENING VAN ADRIAEN VAN EYNDHOUTS C. S.

ONTVANG.

Geld- en geldswaarde, accijnsen en andere stads middelen als in vorige rekeningen.

De geheele ontvangst was 40,952 car. gul. 10 st. 10 miten.

UITGAVEN.

Kapittel 4.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, Pensionaris, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten en in andere der stads saken en van die harer meijerij uitgesonden.

De afgevaardigden en commissarissen waren: Afgevaardigden ten hove, ter staten en in andere zaken uitgezonden.

Henrick van Eijndhouts.

Ghijsbert Pels.

Mr. Marten de Greve.

Mr. Roelof Loekemans, Pensionaris.

Henrick van den Hoevel.

Peter van Oerle.

Omtrent de handelingen der staten en der afgevaardigden, in verschillende zaken, komt in dit kapittel het volgende voor.

Inden jersten 16 Februarij 1551/52, Henrick van Eyndhouts ende Ghysbrecht Pels, geordineert totter dachvairt tot *Ghent* in *Vlaenderen*, ende insgelicx tot *Bruessel*, omme te aenhoeren die propositie, diemen tot *Brugge* den staten van *Brabant* voirhouden souden, ende dair omme elck in *Vlaenderen*, gevaceert 10 daigen ende te *Breussel*, 34 daigen. Dagvaard der staten te *Gent*, *Brussel* en *Brugge*.

Den 12 Maart 1551, werd de staten vergadering te *Brussel* voortgezet, zonder dat voorkomt over welke onderwerpen is gehandeld. Vervolg der statenvergadering te *Brussel*.

Item 26 Septembris Anno 1552, Mr. Roelof Loekemans, Pensionaris deser deser stadt, tot *Bruesel* gereyst opte dachvairt aldair bescreven, aengaende den groeten thol, etc. ende dair inne gevaceert ende gesolliciteert heeft, 56 daigen sdaigs 24 st. ende van *Bruessel* voirts in *Vlaenderen* te *Brugge* gereyst, ter cause als voor ende aldair gevaceert ende vutgeweest 50 daigen sdaigs 28 st. (*) Dagvaard der staten te *Brussel* over den grooten tol, enz. Vervolg der dagvaard te *Brugge*.

Kapittel 6.

Uitgaven voor schenkingen en vereeringen van wijnen en gelagen.

Als met wijnen of gelagen vereerd, komen onder anderen de volgende voorname personen voor.

(*) *Vlaanderen* buitenlands of buiten *Brabant* sijnde, werd de vacatie voor den Pensionaris per dag met 4 st. verhoogd.

1552.

Schenking van wijnen en gelagen aan voorname personen.

De Proost Hanneton.
— Baljuw van *Waalsch-Brabant.*
— Bisschop van *Utrecht.*
— Heer van Brabantson.
— Graaf van Hoochstraten.
— Heer Stradio, Raad in het Hof van *Gelre.*

Voorts komen in dit kapittel onder anderen, nog de volgende posten voor.

Schepenen, raden, sommige hoofdlieden en burgers onderzoeken den toestand van stads vestingwerken en grachten.

Item alsoe die heeren scepenen, raidsluden, sommige hoopluden ende bourgeren deser stadt, ter ordinantie vanden drie leden der selver stadt, seker visitatie gedaen hebben aen deser stadt graften ende vesten, omme die selve te fortificeren ende diep te maken, ende dat gedaen zynde, opte Gaffele een maeltyt bereyt ende aldair vertheert den 12 July 1552, 2 car. gul. 8 st.

De Baljuw van *Waalsch-Brabant* Commissaris des Konings over het krijgsvolk en den ambtman van *Grave* monstermeester, een gelag gegeven om hen te stemmen tot ontlasting der meijerij van krijgsvolk.

Item alsoe die heeren scepenen opten 13 July Anno 1552, opter Gaffelen genoyt hadden, myn heer die Baeljuw van *Waelsch-Brabant*, commissaris van wegen der Co. Ma. over die knechten, ende den amptman vanden *Grave* als monstermeesters over die selve knechten, omme de meyerye deser stadt te ontlasten vanden selven knechten, soe vele hen moigelick waire en henluden tgelaigh gesconcken, tsamen metten cost ende wyn dair af betaelt, 10 car. gul. 9 st.

Commissarissen uit den hove van *Brabant* en van *Gelderland* te *'s Hertogenbosch* vereenigd, om namelijk te schikken een geschil tusschen den heer van Hemert en de vrouwe van Bokhoven.

Item Thomas Jansz, betaelt van 20 der stat stopen wyns, gesconcken den heeren commissarissen, alhier vuyten hove van *Brabant* ende insgelicx vuyten hove van *Gelre* gecomen, opte differenden ende questien tusschen den heer van *Hemart* ende myn vrouwe van *Buchoven*, omme de selve van hueren geschillen te vergelycken ende te verenigen, betaelt den pot 3 st. oirt.

Wijn in de sacristy ter gelegenheid van onze lieve vrouwe omdragt geschonken.

Item Geritden Wilgemans, betaelt 3a July, opten dach van onser liever vrouwe *omdragt* (*) inde sacristie, nae alder gewoente gedroncken tot eender ontbyt 12 cannen wyns, dairvoer betaelt den pot 3½ st.

Generaal kapittel

Item der weduwe inden buck betaelt, drie aemen wyns, der minrebrueders

(*) Deze omdragt, omgang of processie, met het beeld, en ter eere van *onze lieve vrouw genaamd van 's Hertogenbosch*, werd jaarlijksch met de grootste pracht en vereering gehouden, zij trok door de voornaamste straten der stad, om het gewandhuis (thans de boterhal) en over de markt, behalve de hoogere en lagere geestelijkheid, de regering in hunne deftige feestgewaden en de leden van het lieve vrouwe broederschap, welks stichting dagteekent van het jaar 1318, waren alle burgers van *'s Hertogenbosch*, op boete verpligt, dien omgang mede te doen, de schutters der vier schuttersgilde in het harnas, hunne speellieden (trommelslagers pijpers) aan het hoofd en met vliegende vaandels, de broeders der verschillende ambachtsgilden mede in hun harnas en met vliegende vaandels, de kamers van Rhetorica of gilde van St. Barbara, St. Catharina en St. Agatha, de passiebroeders spelende of voorstellingen gevende in den omgang, en de geheele burgerij met brandende toortsen, gevolgt door vele vrouwen alle in feestgewaad. De vereering van dien dag was zoo groot en zoo diep bij de R. Cath. ingeworteld, dat zelfs na de reductie van 1629, toen alle openbare godsdienst der R. Cath. verboden werd, die processien op den aangewezen dag en gedurende het octaaf bij avond en nacht in het geheim door mannen en vrouwen werden volgehouden, den gewone omgang volgende, gelijk dit ook nog heden ten dagen steeds in alle stilte en zonder aanstoot te geven wordt voortgezet.

binnen deser stat gesconcken, als zy hen generael capitel hielden vz. den chyns afgetoigen, 41 car. gul. 5 st. 1552. der minderbroeders kloosters te *'s Hertogenbosch* gehouden.

Item den voirs. Marcelis (Hermans) betaelt, den PRINCE VAN ORAENGIEN, GREVE WILLEM VAN NASSAUWEN, getrouwt hebbende die GREVINNE VAN BUEREN, gesconcken drie aemen wyns, vz. den chyns afgetoigen, 41 car. gul. 5 st. De prins van *Oranje*, Graaf Willem van *Nassau*, gehuwd hebbende de Gravin van *Bueren*, te *'s Hertogenbosch* zijnde, met drie amen wijn beschonken.

Kapittel 15.

Uitgaven van kosten voor het opgraven en diepen van stads vesting grachten buiten St, Anthonispoort. Opgraving en dieping van stads gracht buiten St. Antonispoort.

De opgraving en uitdieping dier gracht werd gedaan op aanschrijving der stad *'s Hertogenbosch*, door gravers gezonden uit het kwartier van Maasland, die dagelijksch van de stad ontvingen 1 quart bier van 2 oort stuiver en een bouwelinge (soort van brood) van een moorken.

Kapittel 17.

Uitgaven aan werklieden.

Item 30[a] January, Lenart Ariens, Ghysbert Jansz, Peter Goertsz, Joris Bernarts, Jan Peters, Henrick Valckenborch ende den knecht Joachims, inden eenhoren, met meer andere onledidich geweest ende gearbeyt aen allen poirten deser stat, tegens tgroot water als doen wesende, met slyck, eerde, mess, stroo, etc. dair mede te weren, tsamen dair aff betaelt 6 car. gul. 2 st. $^1/_2$ ort. Hoogen waterstand. Waterkeering aan de poorten der stad.

Item 6[ta] Februarij, Jannen Gielisz met drien anderen, dat sy bewairt hebben den dyck tot *Orthen*, tegens voirs. groot water ende aldair gearbeyt, elck 3 daigen ende 3 nachten ende dairvoer betaelt 29 st. Den dijk te *Orthen* tegen overstrooming bevestigd.

Item Peter inde Braeck, dat hy 2 daigen met zyne waigen alle gereetscap, tegens tgroot water te stoppen ende te keren, aenden galgendyck, soe tselve aldair doirbreken woude, (gebragt), sdaigs 8 st. De galgendijk die op doorbreken stond bevestigd.

Volgen nog een aantal uitgaven ter zake van deze waterkeering, zoo aan karrenvrachten als arbeidsloonen.

Item den voirs. 7[en] Meye, Jan Lamberts, 4 daigen aenden crepcuil buyten die Orthenpoirt, sdaighs 3 st. oirt. vz. 13 st. ende Dirck Herberts ende Sceel Goyarts, elck 3 daigen ende Jan Jansz 1 dach, tsamen 35 st. 3 ort. Demping van den crepkuil te *Orthen*.

Item Peter Everts, 4 daigen aldair aenden crepcuil steen geveeght, sdaighs 2 st. vz. 8 st. ende Aelbert Lamberts 3 daigen, sdaigs 2 st. vz. tsamen 14 st.

Item Jan Lamberts 5 daigen, ende Dirck Herberts 5 daigen, Jan Jansz 3 daigen, Marcelis Goyarts 5 daigen, aenden voirs. crepcuil gearbeyt, sdaigs elcken 3 st. vz. tsamen 54 st.

Volgen nog andere uitgaven voor karrenvrachten en arbeidsloonen aan de krepkuil en om dien kuil te dempen.

Kapittel 19.

Uitgaven van alderhande saken.

Behalve de uitgaven steeds in dit kapittel als gewoon gebragt, komen daarin onder meer anderen, de volgende voor.

Kalfsvellen en papier voor de rentmeesters rekeningen.

Item voir twee calfs vellen, totten boecken der rentm^rs^. deser stadt gebesinght, ende 2 boecken papiers ter fraters gehaelt, betaelt 8¹/₂ st.

Een houten kelk op de galg te *Vucht* geplaatst.

Item 28 Novembris, Jannen Priem, maelder, inde putstraet, van een houten kelck, ter cause der justitien, opte galgh tot *Vucht* gestelt, bet. 3 st.

Linnen zakken tot bewaring van stads schrifturen.

Item prima Decembris, Mechtelden dochter Adriaens, boeckvercopers, voir 8 sacken, omme deser stat scrifturen dair inne te bewaeren, bet. 5 st.

Bordje om almenakken op te plakken.

Item voor een bertken, dair men almenacken op plect, betaelt 2¹/₂ st.

Een kroon in de gaffelkamer.

Item 19 January Anno 1551, voor de croon opter gaffelen hangende, om aldair euwelick te blyven, betaelt 48 st.

Rijshout tot behoud van de steenwegen buiten de Orthen en de Hinthamerpoorten, tegen het hooge water.

Item 30 January Anno 1551, Ghysberden Driesz, dat hy deser stadt geleent hadde 60 busselen banden, dair mede men den steenwech tot *Orthen* ende *Hyntham* buyten poirten, tegens tgroot water gehouden heeft, betaelt 3¹/₂ car. gul.

Item insgelicx Jorien Bernts alsoe betaelt van sekere busselen banden 25 st.

Item alsoe oick Corsten Weygergancx van 12 busselen bants, elcken busselen 2¹/₂ st., vz. tsamen 1¹/₂ car. gul.

Vervolg van het proces met de stad *Lier*, over de alhier gehouden wordende Donderdagsche beestenmarkt, welke *Lier* aan *'s Hertogenbosch* wilde beletten.

Item 23 Marty Anno 1551, omme tprocesse, dat dese stadt te hove hangende heeft onbeslicht, tegen die stadt van *Lyer*, omme de vriheyt vande beeste merct, die dese voirs. stadt, alhier op alle Donderdach gewoonlick is te houden, is men ter cause vanden selven, ter commen gegaen, omme aldair te suecken die privilegien die dese stadt dair af heeft, zoo vander vede merct als van ander beest mercten, ende alsoe betaelt vyff scepenen, vier gesworen, den oudsten raidtsheer, vier dekenen vanden ambachten als: lauwers drapenierders, viscopers ende nastelmakers ende den smit, elcken vanden selven 4 st., 2 secretarissen, 2 der stadt notarissen ende drie groen roeden, elcken vanden selven 2 st., 2 custers voir ons lieve vrouwe ende eenen graftmaker, elcken vanden selven eenen stuiver, vz., tsamen 3 car. gul. 17 st.

Een dienaar van de kortenstokken naar *Engelen* gezonden om te zien of het daar liggende zand in den Bosschesloot werd geworpen.

Item 4^a^ Aprilis, Erasmo, dienaar vander corter roeden, betaelt, soe hy tot *Engelen* heeft geweest, omme te ondersuecken of tzant aldair liggende, geworpen wordde in Busschers sloot, soo alhier tydinge gecomen was, 2¹/₂ st.

Kopijen van privilegien van de veemarkten te *'s Hertogenbosch*, om in het proces tegen *Lier* te dienen.

Item 26 Aprilis Anno 1552, nae Paesschen, Henricken die Wolff, clerck inder schryfcameren, van verscheyden privilegien te copieren vander vede merct deser stadt, diemen tot *Bruessel*, inder saken tegens die van *Lyer* gesonden heeft ende anderssins gescreven, tsamen betaelt 8 st. 3 ort.

Opgraven der grachten aan de donk buiten St. Janspoort.

Item Jacoppen Thomaszoon Cuyper ende Lamberde Claesz, alias Poot, graafmeesters vander donck buten sint Janspoort, betaelt voor deser stadt portie, int opgraven vander graften vander selver donck, betaelt 3 car. gul.

Mandaat om pro-

Item Henricken Goessen, clerck inder scryfcameren van 4 copien te

scryven, aengaende den mandate van provande inden leger te vueren voer *Mets*, betaelt 4½ st.

viand te voeren in het leger voor *Mets*.

Item 19 Meye, Lambertden Arntsz, Henricken Anthonisz ende Jan Jansz die Bont, voerluden, soe die selve van wege deser stat aengenomen waeren, omme met drie waigen ende elcken waigen met 4 perden, betaelt, omme die Keyserlycke Ma^t. voir *Mets* te dienst te comen, ende elcken opte hant gegeven, omme die selve toe te rusten, 15 car. gul. ende noch int gelach gegeven een car. gul., vz. tsamen 46 car. gul.

Wagens gezonden naar het Keizerlijke leger voor *Mets*.

Item den dekenen vanden drie gilden binnen deser stadt, als sinte Catherynen, Barbaren ende Aichten gilden tot behulpe van huer spelen inne onser liever vrouwen dracht ende kermisse der voirs. stadt, nae alder gewoenten, tsamen betaelt 28 car. gul 16 st. (*).

Toelagen aan de gilden van St Catharina, St Barbara en St Agatha, tot behulp van hunne spelen in onze lieve vrouwe dragt en met de kermis.

Item 11 Juny, gecoft 2 roocksterren van yseren, gemaict opte Gaffele inden schoirsteen te setten omme den roock ewech te jaigen, bet. 9 st.

Rooksterren ter verdrijving van den rook in den schoorsteen der gaffelkamer.

Item 9 July A°. 1552, Willem Michiels, van 4 nachten inde kermis weke, die vier pannen opt racthuys te stoken, bet. van elcke nacht 1 st.

De vuurpannen voor het raadhuis ter gelegenheid van de kermis gebrand.

Item den vier scutteryen deser stadt, dat zy elck in hueren turne (beurt) inde kermis nachten opten raedthuys gewaict, hebben, elcken van den selven betaelt ende gegeven, naeder ordinantie deser stadt 12 car. gul.

De schutterijen doen wacht op het raadhuis ter gelegenheid van den kermis.

Item Peteren die Cort, clerck inder scryfcameren, die ter ordinantie vanden heeren scepenen deser stadt, die weerachtige mannen binnen derselver stadt wonende, gescreven heeft, doir bevele der Co. Ma^t. ende die selve ten hove overgesonden, betaelt den 27 Augustus Anno 1552, 15 st.

Staat der weerbare mannen in de stad *'s Hertogenbosch* aanwezig, opgemaakt en ten hove gezonden.

Volgt de uitgaven aan lijf- en losrenten ten laste der stad.

De geheele uitgaaf	was	49,593 car. gul.	8 st.	1½ myte.
„ „ ontvang	„	40,952 „	„ 10	„ 10	„

Meer uitgegeven als ontvangen 8640 car. gul. 17 st. 39½ m^t.

N°. 59. **Rekening van St. Remeys 1552 tot St. Remeys 1553.**

REKENING VAN EVERAERT VAN DE WATER, M^r. GOYART VAN VECHEL, PETRUS VAN OIRLE EN JAN WILLEMSS.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde als in vorige rekening.

De accijnssen en andere middelen als gewoon gebragt, worden onvermeld gelaten.

(*) Hoezeer dit eene jaarlijksche gewone uitgaaf is wordt deze post herhaald, om daarop de aandacht te vestigen.

Kapittel 2.

Ontvang van den 60ste penning van koop en verkoop, overgave, overdragt of vervreemding van vaste goederen.

Ontvang van den accijns van den 60ste penning, niet verpacht maar door de rentmeesters geheven, komende van koop en verkoop, overgaven, vervreemding of overdragten van erven, gronden, huizen, kameren, kampen en hoeven binnen de stad en de vrijdommen, soomede van lijfgoed en halfgoed.

De geheele opbrengst was 497 car. gul. 5 st. 15 miten.

Kapittel 3.

Versterf- of successiegeld.

Ontvang van het versterf, van bezijden of latraal op iemand bij successie bezet, bezetting of andersints, niet verpacht maar bij de rentmeesters geheven, te weten: van binnenlieden den 80ste en van buitenlieden den 40ste penning, lijfgoed voor halfgoed gerekend.

De opbrengst was 1200 car. gul. 19 st. ort.

Kapittel 8.

Verkoop van lijfrenten.

Ontvang gekomen van verkochte lijfrenten op een lijf tegen den penning 8, om daarmede stads lasten te dekken, met voorbehoud om die te kunnen aflossen.

Aan 96 lijfrenteniers werden 1055 car. gul. 7½ st. renten ten lasten der stad verkocht, voor eene som van 8443 car. gul.

Kapittel 9.

Ontvang van verkochte lijfrenten op twee lijven tegen den penning 10.

16 akten van lijfrenten aan 32 personen afgegeven, gaven eene rente ten laste der stad van 444 kar. gul. 8 st. waarvoor de stad in kapitaal ontving 4444 car. gul.

Kapittel 11.

Personelen omslag om te voorzien in het te kort van stads finantien en tot betaling der Hertoglijke beden.

Ontvang gekomen van de gemeene zetting of personelen omslag, waarvan het hoofd der verantwoording, volgender wijzen is omschreven.

Ander ontfanck comende vander gemeyn settinge opte bourgeren, ingesetenen deser stat ende huer jurisdictie woenende, by myn heeren Hanneton, Raet inden hoeve van Brabant ende mr. Jeronimo vanden Hamme vander rekenen camere, als commissarissen, in tegenwoordichheyt van mynen heer Jan van Brecht, Ridder, Scouthet deser stat ende den blockmeesters vanden negen blocken, elck in synen block, in Meye Ao. 1552 gedaen, gequoteert ende getaxeert, omme te vervallen die groote tachterheyden deser stat, soe vele als die penningen dair aff comende hen souden moigen strecken, ende bysundere als aengaende dese stat quoote inden bede van 400,000 car. gul. in Martio Anno 1551, tot behoeff des oorlogs van Vranckryck, etc., by den staten van Brabant gequonsenteert, beloepende dese stat portie 24,910 car. gul., te betaelen deen helft in Maio Ao. 1552 ende dander helfte te Bamisse dair naest volgende, dair inne die selve bourgers ende ingesetenen belast syn geweest te gevenen ende te contribueren den 10en penning, soe van

hueren incomenen, neringe, comanscappe etc., dair aff sommige nochtans in faulten staen die hier nae int vutgeven gestelt worden, want se hier in dese ontfanck voer voll, achtervolgende de taxatien, geset syn.

De geheele omslag over de ingezetenen der stad *'s Hertogenbosch*, van *den Dungen*, *Orthen*, *Franken Hofstad* (buiten de Vuchterpoort) en *Hintham*, gehuchten behoord hebbende tot het grondgebied en met inbegrip van de poorters of burgers der stad die buiten *'s Hertogenbosch* woonden, bedroeg 21,424 car. gul. 4 st.

De totale ontvangsten 72,788 car. gul. 6 st. 3 ort. 2 m[t].

UITGAVEN.

De uitgaven als gewoon gebragt, en geen bijzonderheden bevattende, worden onvermeld gelaten.

Kapittel 4.

Uitgaven aan heeren Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, Pensionnaris, Secretarissen en anderen, als afgevaardigden ten Hove ter Staten en in andere der stads zaken en van die harer Meijerij uitgezonden.

De afgevaardigden en gecommitteerden waren:

M[r]. Roeloff Loekemans, Pensionaris.
Frans van den Bogart, Schepen.
Jan Pijnappel, Willemsz, Raadsheer.
Lambert die Haze, Deken van een ambacht.
M[r]. Henrick Fierkens.
Henrick van Eyndhouts, Gezwoorne.
Adriaen van Eyndhouts, Schepen.
M[r]. Goessen van der Stegen, Raadsheer.
Dirck van Wyck.
Peter van Oirle, Rentm[r].
Roeloff van Eyck, Schepen.
M[r]. Frans van Balen.
Henrick van den Hoevel.

Omtrent de handelingen ter staten en in andere commissien, komt het volgende voor.

Item 18 January, zyn Franss Bogart ende m[r]. Roeloff Luekemans voirs. gereyst nae *Bruesel* opte dagvairt aldair bescreven, omme te aenhoeren die propositie die van wegen de Key. Ma., aldair voir allen den lande gedaen soude wordden, gevaceert elck 48 daigen. **Dagvaard der staten generaal van alle des Hertogs Nederlanden, te *Brussel*.**

Item 22[a] Merte, zyn Franss Bogart voirs. Henrick van Eijndhouts, gezwoeren ende m[r]. Roeloff Luekemans, weder gereyst tot *Bruesel* opte dachvairt, omme antwoirdt te brengen opte voirs. peticie, dairinne gevaceert Bogart, soe hy voer nae huys quam 12 daigen, Paesschen inne gerekent, sdaigs 28 st. ende nae Paesschen 30 daigen, sdaigs 24 st. vz., Bogart 52 **Vervolg.**

1553.

guld. 16 st., Henrick van Eyndhouts ende mr. Roeloff, gevaceert voer Paesschen elck 12 daigen, sdaigs 28 st. vz. 33 gul. 12 st. ende nae Paesschen, soe Eyndhouts ende die pensionaris dair noch bleven, opt maken vande instructien vanden scouwen, etc., gevaceert elck 44 daigen, sdaigs 24 st.

Verordening op de schouwen.

Dagvaard der staten van *Brabant* te *Brussel*. Nieuwe aanvraag van 200,000 tot behoef van den oorlog.

Item 17 Juny, is mr. Roeloff, pensionaris voirs. alleen gereyst nae *Bruessel*, omme verscheyde processen etc., voirts die dachvaîrt, dair vanden lande van *Brabant*, tot behoeff vander oirloige, geheijscht wairt 200,000 car. gul., te bewaren, ende kwam weer den 6e Augusti.

Vervolg der dagvaard van de staten van *Brabant*. Beraming van middelen om te vinden en op te brengen de rest van de 600,000 bij belasting op de schouwen toegestaan.

Item 27 July, zyn Roeloff van Eyck, scepenen ende mr. Goessen van der Stegen, raetsheer, gereyst tot *Bruesel*, ter dachvairt aldair bescreven, dienende omme byden staiten van *Brabant* te vindene een middele, dairmede men soude opbrengen die reste vanden 600,000 gul., noch resterende vanden consente gegaen zynde opte scouwen, etc. dairinne elck gevaceert 11 daigen.

Vervolg op die beraadslagingen.

Item 22 Augusti, zyn Roeloff van Eyck, mr. Goessen van der Stegen ende mr. Roeloff, pensionaris, weder gereyst tot *Bruesel*, omme antwoirdt te brengene opte opinie vanden twee opperste staiten gegeven, als vander reste vanden 600,000 gul. ende oick omme te verclaren huer lasten opten eyssche vanden 200,000 car. gul., weder van nyeuws in Julio byder Key. Ma. tot behoeff des oirloigs gedaen, gevaceert elck 15 daigen.

Nieuwe aanvraag van 200,000 ten behoeve van de garnizoenen.

Dagvaard der staten te *Brussel*. Toestemming van *'s Hertogenbosch* in het vinden van het restant der toegestane beden van 600,000 bij belasting op de schouwen. Toestemming in de bede van 200,000 zonder dat daartoe de middelen zijn aangewezen.

Item 24 Septembris, zyn mr. Goessen, mr. Franss van Balen ende mr. Roeloff voirs. by ordinancie der drie leden deser stat gereyst nae *Bruesel*, ter dachvairt, omme consent te draigen in de 370,000 gul., wesende die reste van 600,000 gulden voirs. in Aprili lestleden opte scouwen geconsenteert. Insgelycx consent te draigen inde peticie van 200,000 gulden voirs. dair van oick consent is gedraigen, mair die middelen en zyn noch nyet gedecideert ende hebben gevaceert elck 31 daigen.

Kapittel 5.

Uitgaven aan bodenloon.

Behalve de uitzending van boden aan gedeputeerden ten hove ter staten en in andere commissien, aan de vier kwartieren in de meijerij, om hunne gedeputeerden naar de stad te zenden en andere gewone zaken, komt nog het volgende voor.

Plakaat aan de buiten poorters, zoo raadsheeren als andere, om de rest van het door hun verschuldigde in den personelen omslag te komen voldoen.

Item ten selven daige (12 oct.), Jan van Eyndhouts met eenen oepenen placaet gesonden in verscevden dorpen, te wetenen: *Berlyckem*, *Roesmalen*, *Nuwelant*, *Gestel* by *Herlair*, *Vucht* ende *Essche*, aende buyten poerters soe raetsheeren ende andere, aldair woenende, omme te comen voldoen ende betalen die rest dairop zy byden commissarissen gequoteert zyn geweest.

Brieven aan den schout van *Kempenland* en aan den stadhouder des schouts van *Oisterwijk*, om paarden voor Z. M. den Keizer gereed te houden.

Item 24 Februarij, Jacop van den Hoeve, met brieven gesonden tot *Oirschot*, aen Natael Voss, scouthet aldair ende tot *Hilvarenbeeck* aen Jannen Scilder, stadhouder des scouthets van *Oisterwyck*, omme seker getalle van peerden tot behoeff der Key. Ma. gereet te maken.

1553.

Gelijke plakaatbrieven werden gezonden naar *Oss*, aan den schout van *Maasland* en aan den schout van *Pedelland*. Idem aan de schouten van *Maasland* en *Pedelland*.

Item prima Marcy, Jan van Eyndhouts met eenen oepen placaet gesonden opte *Dungen*, *tOrthen*, *Hyntham* ende *Vrancken Hofstat*, omme alhier te comen ende metten heeren te spreken, aengaende vanden treckperden, voer die Key. Ma. vuyt te maken. Plakaat aan de omliggende gehuchten tot de stad behoorende om paarden voor Z. M

Item 28 Meye, Jan van Eyndhouts byden heeren scepenen gesonden aen m[r]. Marten die Greve, voerscepen, wesende op zyn hoeve *Wargarshuysen* onder *Vucht*, omme alhier te comen by zynen venitten. Mr. Maarten de Greve, voor schepen op zijne hoeve Wargarshuize onder *Vucht*, naar de stad opgeroepen.

Item Herman int molenvelt, van andere lieden gesonden tot *Bruesel*, hebben die heeren scepenen den selven mede gegeven (een brief) aen Adriaen van Eyndhouts ende m[r]. Henricken Bloyman tot *Antwerpen*, wesende in commisie vander tellinge vanden scouwen. Jonker Adriaen van Eijndhouts en Mr. Hendrik Bloeijman, in commissie voor de telling der schouwen te *Antwerpen*.

Item, vuyt bevelen vanden heeren scepenen, betaelt Otto van Oss, die byden rentmeester Anthonis van Straiten, van *Antwerpen*, alhier met brieven gesonden is geweest, inhoudende, dat *Terwaenen* den 21[en] dach Juny van wege der Key. Ma. stormender hant innegenomen is geweest. *Terouanen* door het Keizerlijke leger stormenderhand ingenomen.

Item ten selven daige (8 July) Dirck Moell, byden heeren scepenen gesonden, nae den hoep van den knechten van boven comende ende omtrent *Nymegen* liggende, dair overste af was Greve Philips van Oversteyn, omme te verneemen wat Heere zy hedden, ende brocht datse de Key. Ma. gezwoeren hadden. Het Hoogduitsche krijgsvolk onder Graaf Philips von Oversteijn in dienst des Keizers, bij *Nijmegen* gelegerd.

Item 19 Augusti, Herman int molenvelt met graff brieven gesonden tot *Vucht*, *Gestel* (*St. Michiels*) ende *Gemonde*, *Helvoirt*, *Essche*, *Haren* .... ende *Oisterwyck*, om elck zynen taxe van grevers alhier te seynden, ende dese stat met graven te stercken. *Vucht* en andere dorpen aangeschreven, tot het zenden, van gravers naar *'s Hertogenbosch* om met graafwerken de stad te versterken.

Den 25 Augustus werden andere bodens uitgezonden, met brieven om gravers te zenden aan de steden, vrijheden en dorpen, *Boxtel*, *Woensel*, *Gestel*, (*bij Eindhoven*), *Strijp*, *Stratum*, *Weerde*, *Waelre*, *Aelst*, *Dommelen*, *Eindhoven*, *Blaerthem*, *Zeelst*, *Lommel*, *Tilburg*, *Gestel* (*Moer*), *Udenhout* en *Berkel*. *Boxtel* en andere steden en dorpen, als voor.

Kapittel 6.

Uitgaven van schenkingen van wijnen en gelagen.

Vereeringen van wijnen en gelagen werden gedaan aan:

De huisvr. van Bavo, Secr[is]. des Keizers.

— — — den Griffier.

— — — m[r]. Charles Tijsnacq, Raad des Keizers komende uit *Duitschland* dese stad passerende.

Den Graaf van den Bergh.

Den Graaf van Oversteyn, Kapitein van 10 vaandelen, Duitsche knechten.

Item 7 July, hebben die heeren scepenen opte Gaffel genoeyt, den Oversten vanden 10 vendelen knechten, metten beveelsluden vuyt *Duytslant* comende De regering van *'s Hertogenbosch* onthaald den overste en

1553.

de hoofdlieden van het Hoogduitsche krijgsvolk, dat door de stad naar het Keizerlijke leger wilde trekken, ter maaltijd, en verkrijgt van hen dat zij met hun volk beneden de stad over den kattendijk naar Vucht en verder op Tilburg zouden gaan.

ende doer dese stat begerende te passeren naiden hoep vander Keyserlycke Ma. Ende hebben die heeren scepenen soe veele metten selven gecomuniceert ende gehandelt, datse te vreeden zyn geweest met hueren knechten te trecken beneven dese stat, over den *Cattendyck* nae *Vucht* ende voirts nae *Thilborch*, ende alsoe die maaltyt om beterswille gesconcken, beloepende die vertheerde costen aen Jenneken opte Gaffel, behalve den wyn 3 car. gul. 15 st. en verdroncken 22 quarten wyns, die quarten affgetoigen den assyns, 2 st., vz. 5 car. gul. 19 st.

Wijn vereering en maaltijd door de regering van 's Hertogenbosch gedaan en gegeven, ter eere van de commissarissen met de telling van de schoorsteenen, in het kwartier van 's Hertogenbosch, belast.

Item, alsoe die commissarissen deser stat, geordineert wesende omme inde andere steden te reysen, opte tellinge vanden scouwen, enz., zyn aldair onze voirs. commissarissen byde andere steden, elck int zyn besconcken geweest, ende omme gelycke te doene ende dere van dese stat te bewaeren, heeft men den selven buyten commissarissen, alhier in commissie gesonden, oick gesconken den wyn, elcken van de drie steden 3 der stat stopen, die quarte, affgetoigen den ass, 2 st. vz. 54 st.

Volgt bij het voleindigen van hun werk een maaltijd.

Kapittel 18.

Uitgaven aan alderhande zaken.

Behalve de gewone, steeds voorkomende posten, komen in dit kapittel de volgende bijzondere voor.

Den Orthenschen dijk door het hoog water beschadigd, wordt door de stad hersteld.

Item bet. Jannen Myss, slyckveger, dat hy met zynre karren, meer dan 2 daigen den dyck deser stat toebehoerende tot *Orthen* gelegen, ende mits den grooten water affgeloepen wesende, weder met eerden en rossen heeft gemaickt, 12 st.

Het stads zilveren zegel ad Legata, verligt en verstoken.

Item betaelt Arenden Joerdens, goudsmyt, dat hy der stat zegel ad Legata wat verlicht ende versteken heeft, 2 st.

Brieven aan de kwartierschouten om de naamlijst der in die kwartieren wonende edellieden in te zenden.

Item Michielen Willemss, clerck inder scryffcameren, dat hy gescreven heeft verseeyden missyven, deen gesonden aan tquartier van *Oisterwyck*, dander aan tquartier van *Pedellant*, omme die rolle vande *edelluyden* over te zenden.

De lijsten van de in de beide andere kwartieren wonende *edelen*, werden almede gevraagd.

's Hertogenbosch tot de levering van 32 paarden, voor het Keizerlijke leger, aangeschreven, werden de gehuchten den Dungen, Orthen, Hintham en Franken-Hofstad aangezegd, gedeputeerden te zenden, om tot die levering eene overeenkomst te maken.

Item Jan Peters, alias Pluym, dienaer vander corter royen, dat hy tot drie reysen is geweest, ten bevele vanden heeren, opten *Dungen*, *Orthen*, *Hyntham* ende *Vrancken-Hofstadt*, omme alhier te comen ende accorderen van 32 perden, dairop dese stat byden hoeve, tot behoeff der Keyserlycke Ma[t]. gequoteert is geweest.

Brandmerkijzer voor misdadigers met den Boschboom daarop gestoken.

Item van een yseren, dair men op heeft doen steken deser stat boem, omme den misdadige gegeselt wesende ofte andere correctie ontfangen hebbenden, opten hueren rugge dairmede te brangen, tot memorie van huer misdaet, tsamen metten yzer, steken ende hout, bet. 14 st.

1553.

Item bet. den screynwerker, van zittens ende tafelen staende op rodenborch, deser stat toebehoerende, vuyt een te slaen en boven opt raethuys, inder rentmeesters camer weder in een te slaen 6 st. De rentmeesters administratie van het huis Rodenborg naar het Stadhuis overgebragt.

Item betaelt de wed[e]. Dircx die Wolff, van een halff jaer huyshuer, te wetenen van bamisse 1552 tot Paeschen 1553, doemen van Rodenborch op Raethuys vertoigh, 17 gul. en 10 st., etc. Idem.

Item betaelt den vier dienaers vander corter royen, dat zy met quonsent ende ordinantie vander heeren scepenen, op huer nyeuwe cledinge, die hen byden heiligen Geest en kerckmeesteren voer een deels toegevueght zyn, hebben laeten boerdueren der stat boem, voer elcken boerduersel 14 st. De vier dienaars van de korte roeijen, den stads Boschboom op hunne nieuwe kleeding geborduurd.

Volgen gedane betalingen voor wachters aan de poorten om te beletten, dat er vanden hoop Duitsche knechten door de stad trokken. Wachters aan de poorten, om te beletten dat iemand van het Hoogduitsche krijgsvolk den weg door de stad nam.

Item Sebastiaen Joesten ende Dries Gerritss, die vuyt bevelen der heeren scepenen, hebben elck 2 daigen met hueren karren byer en broot onder die knechten tot *Orthen* liggende, vuyter stat aldair aengevuert, elcken bet. 3 st. Bier en brood uit de stad aan dat krijgsvolk te *Orthen* gelegerd, gebragt.

Item betaelt Roeloff Danielss, die 2 huerperden elck 1 dach heeft gedaen deen voer Willem Borchgreve, scepen ende dander voer Steven Taphoeren, dairmede zy onder de thien vendelen knechten, alhier voer die stat tot *Hyntham* en *Orthen* zyn gereden, 10 st. De schepen Jonker Willem de Borchgrave en Steven Taphoeren onder de 10 vaandels krijgsknechten te *Hintham* en te *Orthen* gelegerd, gezonden.

Item byden rentm[rs]. betaelt den graefmeester inder verwerstraet, vanden stroem der diesen aldair geordineert 7 gul., dairop dese stat getaxeert is geweest, int grave onder de brugge voer d'ouwe raethuys. De Dieze bij de verwerstraat gegraven.

Volgen de betalingen door de stad in de overige vakken der diezen. Graafwerken aan andere takken dier rivier.

Item hebben de voirs. rentmeesters, ter ordinantie ende verseuken m[r]. Martens die Greve Schepen, als superintendent geordineert totten ontfanck vanden penningen, comende vander tellingen vanden scouwen, inden quartier vanden *Bosche*, dees naevolgende costen vuyt hueren ontfanck verschoeten ende betaelt, op toeseggen dat dese stat dair weder omme aff soude worden gerembourseerd, te wetene, inden jersten 21 Juny, Lucas Janss dese stat bode gesonden by (Maarten de) Greve, tot *Eyndoven* by Ricarden Coenen, met zekere missyve, gevaceert 1 dach 6 st. Kosten voor het doen der telling van de schouwen.

Item, enz.

Item Symon Daniels, dat hy ter ordinantie der heeren scepenen met Willem Borchgreve, Scepen ende den alden Taphoeren tot *Grave* te gemoeyt zyn gereden, den capetein vanden overlentsche knechten, omme te willen met zynen knechten bezyde dese stat passeren tot vorderinge derselver stat, dwelck hy alsoe gedaen heeft ende heeft die selve knechten alsoe geleyt nae *Oisterwyck*, tsamen met zyn huerperden denselven Symon bet. 4 gul. 10 st. Jonker Willem de Borchgrave, schepen en de oude Taphoeren aan het Hoogduitsche krijgsvolk tot *Grave* gezonden, om de hoofdlieden te bewegen, niet door, maar langs *'s Hertogenbosch* te trekken. Dat krijgsvolk trekt langs de stad naar *Oisterwijk*

Volgt eene betaling van 38 gul. aan de gezamentlyke blokmeesters voor de ontvang van den personelen omslag in hunne blokken. Kosten voor de ontvang van den personelen omslag.

Kwade posten van den personelen omslag

Wijders in rangorde der blokken, de fouten of onbetaalde aanslagen in gemelden omslag.

Item de uitgaven aan lyf- en losrenten ten laste der stad.

De geheele uitgaven waren 72,863 car. gul. 1 st. 5 m[t]. 1/2 q[r].
" " ontvang was 72,788 " " 6 st. 3 ort. 2 m[t].
Meer uitgegeven als ontvangen 74 car. gul. 14 st. 15 m[t]. 1 q[r].

N°. 60. **Rekening van St. Remeys 1553 tot St. Remeys 1554.**

REKENING VAN HENDRIK GHIJSSELEN ENDE JAN VAN LIEBERGEN, ALS 1[ste] TWEE RENTMEESTERS.

ONTVANG.

Geld- en geldswaarde, accijnsen en andere belastingen, renten, enz., als in vorige rekeningen.

Er had echter dit jaar geen personelen omslag plaats en er werden ook geen lyf- of erflosrenten ten laste der stad verkocht.

UITGAVEN.

De uitgaven als gewoon gebragt die geene bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

Kapittel 4.

Uitgaven aan heeren Schepenen, Gezwoornen, Raadsheeren, Pensionaris, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten en in andere der stads zaken en van die harer meijerij uitgezonden.

Afgevaardigden ten hove ter staten, enz.

De afgevaardigden en commisarissen waren:
M[r]. Gosewijn van der Stegen, Raadsheer.
M[r]. Frans van Balen, —
M[r]. Roelof Loekemans, Secretaris.
M[r]. Hendrik Fierkens.
Roeloff van Eyck, Schepen.
M[r]. Pouwels Raess, —
Hendrik van Eijndhouts, Raadsheer.
Joost van Oerle.

Davaard der staten van *Brabant* te *Brussel*. Nadere beraadslaging over de aanvraag van de *f* 370,000 restant van de toegestane

Inden jersten 24 Septembri Anno 1553, zyn m[r]. Goessen van der Stegen, ende Franss van Balen, raadsheeren ende m[r]. Roeloff Luekemans, deser stat Pensionaris, bij ordinantie der selver stat gereyst nae *Bruesel*, ter dachvairt, omme consent te draigen inde 370,000 gulden, wesende de reste van 600,000

1554.

gelycke gulden, in Aprili lestleden opte scouwen, etc. geconsenteert. Insgelycx consent te draige inde peticie van 200,000 gul. voer bamisse Anno 1553 geeyscht, tot behoeff des oirloigs tegens den Coninck van *Vranckryk*, dair consent aff is gedraigen, mair die middelen en zyn noch nyet gedecideert, wairinne zy hebben gevaceert, elck 31 daigen.

som van *f* 600,000 op de schouwen. Idem tot het toestaan van *f* 200,000 ten behoeve van den oorlog tegen *Frankrijk*.

Item den 30en dach Octobris, is mr. Roeloff voirs. weder, ter oirdinantie deser stat, gereyst nae *Bruesel*, omme dobligatie des consent van 200,000 gulden, metten anderen staiten ende steden te tekenen. Ende heeft oick ten bevele der voirs. stat, verworven zekere octroye, omme die geestelyckheyt bynnen deser stat, metter selver stat inden 10en ende 20en penninck mede te (doen) contribueren, ende is wederomme gecomen den 13en Decembri.

De obligatie van de toegestane *f* 200,000 door de staten geteekend. Octrooi bij de stad *'s Hertogenbosch* verkregen, waarbij de geestelijkheid verpligt wordt, met de stad in den 10en en 20en penning te betalen.

Item 9 January, zyn Roeloff van Eyck, Scepenen ende mr. Roeloff, Pensionaris, voirs., ter ordinantie der drie leden deser stat, gereyst nae *Bruesell*, omme antwoirdt te brengen opte opinie der prelaten ende edelen, by hen geadviseert, als opte imposten, dairmede men soude moigen betalen ende naemaels affleggen, die renten byden staiten van *Brabant* vercoft, ende te vercoepen tot furnissement vanden 200,000 gulden, bijden selven staiten tot behoeff vanden oirloige tegens den Coninck van *Vrancryck*, gequonsenteert, ende gevaceert totten 5en February.

Beraadslaging over de middelen, voor te betalen en nader af te leggen, de renten ten laste der staten van *Brabant* verkocht, en tot vinding die toegestane *f* 200,000, te verkoopen.

Iem 14 February, mr. Roeloff, Pensionaris voirs. gereyst nae *Bruesel*, omme alnoch te brengen antwoirdt opte opinie der voirs. prelaten ende edelen, aengaende die middelen, dairmede men soude moigen furneren, betalen ende afflegen, die renten opte staiten van *Brabant* vercoft, ende te vercoepen tot furnissement vanden voirs. 200,000 tot behoeff vander oirloige voirs., in Septembri lestleden geconsenteert.

Vervolg der beraadslagingen.

Item is oick inde selve reyse een nyeuwe generael dachvairt, van allen den landen van herwairts over tot *Bruesel* bescreven geweest, aldair den lande van *Brabant* is geheyscht geweest, tot behoeff des oirloigs 400,000 gul., te betalen deen helfte halff Aprilis ende dander helfte St. Jansmisse, beyde toecomende, ende hebben die twee opperste staiten geadviseert, datmen die soude vinden by imposten, soe verre den dorden staet dair inne consenteerde, gevaceert hier inne 37 daigen.

Dagvaard der staten generaal van alle des Keizers-Hertogs Nederlanden te *Brussel*. Eisch van *f* 400,000 ten laste van *Brabant*, ten behoeve van den oorlog.

Item 10a Aprilis, is mr. Roeloff voirs. gereyst nae *Bruesel*, omme van wegen deser stat antwoirdt te brengen, opte peticie van 400,000 gul. byder Key. Ma., op *Brabant* den 2en Merte, tot behoeff van den oirloge geeyscht, dairinne gevaceert totten lesten Aprilis.

Dagvaard der staten van *Brabant*. Beraadslaging voor den gedane eisch van *f* 400,000.

Item 23 Aprilis, zyn Roeloff van Eyck ende mr. Frans van Balen, scepenen, ten ordinantie deser stat, mr. Roeloven, voirs. naegescict tot *Bruesel*, omme den selven Pensionaris te stercken, soe die Co. Ma. dat bevolen hadde ende dit alle opte saken voirs., ende antwoirdt te brengen opten eyssche van 400,000 gul., als opter opinie byden 2 jerstte staiten geopineert, gevaccert elck 8 dagen.

Vervolg der beraadslagingen.

Den 21 Mei werd door de gedeputeerden van *'s Hertogenbosch* mr. Gosewinus

Nader vervolg.

van der Stegen, Jonker Roelof van Eijck en m[r]. Roelof Loekemans, nader antwoord overgebragt, en bleef de staten-vergadering bijeen tot 2 Junij, als wanneer zij wederom tot het halen van nader antwoord naar *'s Hertogenbosch* kwamen.

Nader vervolg.

Item 8 Juny, zyn m[r]. Goessen (van der Stegen), Roeloff van Eyck ende m[r]. Roeloff voirs. (Loekemans), weder ter ordinantie vanden drie leden, gereyst tot *Bruesel*, opten voirs. eyssche van 400,000 gul. den staiten van *Brabant*, inhoudende in effecte, dat die twee jerste staiten souden willen affgaen die conditien, soe verre den dorden staet dair inne consenteerde, ende anders nyet, ende dat insgelycx die gedeputeerden vanden steden souden willen affgaen die conditien, indien die drie steden consenteerden ende anders nyet, gevaceert tot 19 July.

Generale dagvaard der staten, van alle des Keizers Hertogs Nederlanden te *Brussel*.

Item den lesten July, is m[r]. Roeloff Luekeman voirs., ter ordinantie der drie leden deser stat, gereyst tot *Bruesel*, opte dachvairt aldair bescreven, diemen van allen den landen van herwairts over, omme te aenhoeren sgeens des die Key. Ma. den selven landen soude voerhouden ende proponeren, ende wairt den staiten van *Brabant*, opten 10[en] Augusti een peticie gedaen tot behoeff des voirs. oirloigs, van 400,000 car. gul. opgebragt te worddene, deen helft prima Octobris ende dander helfte te corssemisse, beyde naist comende Anno 1554, welcke 400,000 car. gul. die prelaten ende edelen, representeerde die twee jerste staiten, nae lange deliberatie hebben geconsenteert, opgebracht te worddene opten 10[en] ende 20[en] penninck ende alsoe gevaceert vanden lesten July tot 5 Septembri.

Naderen eisch van *f* 400,000 door *Brabant*, ten behoeve van den oorlog op te brengen.

Kapittel 5.

Uitgaven voor bodenloon, aan boden soo te voet als te paard, uitgezonden.

Boden in verschillende zaken.

Behalve de boden aan gedeputeerden ten hove ter staten van *Brabant* en in andere commissien, als gewoon, worden daarin gedurende de maanden Mei, Junij, Julij, Augustus 1554, uitzendingen van boden gevonden met aanschrijving aan de steden, vrijheden en dorpen in de meijerij, om gravers naar *'s Hertogenbosch* te zenden, ten einde de vestinggrachten aan de Orthenpoort, tot versterking der stad op te graven en aan de buiten kloosters te weten op Coudewater, S[t]. Annenborch Eijckendonk en het convent der Carthuijsers (te *Vucht*,) om hunne wagens naar de stad te zenden, tot het vervoeren der aarden, uit de grachten buiten S[t]. Janspoort gegraven, naar de dijken en wallen.

Opgraving der vestinggrachten aan de Orthen- en St. Janspoorten, de uitgegraven aarden op de dijken en wallen gebragt.

De raadsheeren der stad *'s Hertogenbosch* buiten de stad wonende, opgeroepen, om te beraadslagen over den gedanen eisch van *f* 400,000 door *Brabant* te betalen.

Item 26 Septembri, Jan van Eyndhouts met eenen oepenen placaet gesonden aen m[r]. Pouwels Raess, Roeloven die Bever, Wouteren van Achel, Jan Monix, Hubrecht van Loen, Aelbrecht van Berckel, Claes Spierinck, Jan van Erpe Lucas soen, Ghysbrecht Pels, den heere van Geffen, omme bynnen dese stat te comen byden raet, omme huer opinie te geven opte peticie van 400,000 car. gul. byde Key. Ma. geheyscht, tot behoeff der oirloge tegen den Coninck van *Vrancryck*.

Item ten selven daige Jan van Herentals, alsoe met oepenen placaet gesonden aen Roeloven van Eyck, mr. Jan van der Stegen, Willem die Borchgreve, Franss van der Kammen, Goessen van Brecht, Jeronimo Wynants Arende ende Ghysbrecht Heym, omme alhier bynnen deser stat te comen byden raet.

Kapittel 6.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen en gelagen aan onderscheidene heeren en vrouwen.

Onder de voornaamste personen die dit jaar met wijnen of gelagen vereerd werden, waren:

De heer van Zevenbergen met zijne edellieden, op de Gaffel een gelag, (21 November 1553) en 10 potten wijn.

Wijnen en gelagen aan voorname personen geschonken en vereerd.

De Bisschop van *Keulen*.

— Prins van Oranje, een aem nyeuwen rynschen moss, (14 Decembri 1553).

Mr. Jan Gieliss, Raad in den Hove van *Gelder*.

De Gravin van *Nassau*, (7 February).

— Gravin van Nieuwenaar.

— Canselier van *Gelderland*.

Doctor Stratius, Raad in het land van *Gelder*.

Item 4a May, hebben die heeren scepenen opte Gaffel genoeydt, mr. Jacop Boonen, raet in *Brabant*, byder Co. Ma. alhier in commissie gesonden aende drie leden deser stat, omme die selve te remonstreren, die macht vanden Co. van *Vrancryck*, ende alle zyn diligentie was doende, omme die zelve landen te invaderen etc. ende omme consent te draigen inde geheyschtte bede van 400,000 car. gul., ende denselven Coninck te moigen resisteren, etc.

Mr. Jacob Boonen, raad van *Brabant* wordt door de Regentes afgezonden om de stad *'s Hertogenbosch* over te halen tot het toestaan der geeischte *f* 400,000.

Item 10a Juny, gesconcken mr. Joest Jacops, scermmeester, alhier meester opter Gaffelen geslaigen, byden pervoost ende meesters van *Antwerpen* ende *Bruesel* gecomen, ter eeren ven zynen staet, dair die heeren scepenen deser stat by geweest zyn, 8 der stat stoopen wyns.

De schermmeester Mr. Joost Jacobs tot meester in de schermkunst geslagen.

Kapittel 9.

Uitgaven aan kalk, zand, gebakken en namensche steen.

Item hebben de policiemeesters deser stat, te wetene mr. Cornelis Coelborneer ende Claes van Ravesteyn, verdinght aen Gielis Gieles, steenhouwer, te leveren in blauwen oirduyn, vyff pylers aende langh brugh *tOrthen* ende eenen pyler onder pynappels brugh.

Pijlers van arduin steen voor de nieuwe lange brug te *Orthen*.

Kapittel 12.

Uitgaven aan timmerwerk voor stads fabrijkage en vestingwerken.

Item inde weke voer pincxteren, Alart 6 daigen ende 2 nachten, de langhbrugh voer *Orthen* affgebroken ende gedampt, soe men een nyeuwe steenen brugh aldair leggen soude, sdaigs als boven, etc.

De houten lange brug te *Orthen* afgebroken, om eene nieuwe steenen te leggen.

Kapittel 14.

Uitgaven aan alderhande ijzerwerk.

Afsluiting van de rentmeesters-kamer boven in het stadhuis.

Inden jersten betaelt Jannen van Grueningen, voer een teslot, dwelck dese tegewoirdighe rentmeesters aen huer camer, boven opt raethuys dair zy zitten, hebben gehangen, etc.

IJzerwerk voor de nieuwe steenen lange brug te *Orthen*.

Item gerekent met Barthus Loyen ende zynen soen, smyt, van versceyden yserwerck, hy voer dese stat in diversche manieren ende bysunder aende nyeuwe langhbrugh *tOrthen*, aen pynappelsche brugh gelevert heeft, etc.

Kapittel 18.

Uitgaven van alderhanden aard.

Behalve de posten steeds gewoonlijk onder dit rubriek voorkomende, worden daarin de volgende bijzonderheden aangetroffen.

Stukken aangaande de jurisdictie in het graafschap *Megen*.

Item by m^r^. Roeloven Leukeman der stat Pensionaris, te *Breusel* van wege deser stat wesende, heeft aldair verleeght in versceyden saken, te wetene, jerst voer zekere copie van versceyden acten, possessor, aengaende deser stat jurisdictie, diese hebbende is int Greeffscap van *Megen*, enz.

Het kantoor en de stads rekenkamer van het huis Roodenburg naar het Stadhuis overgebragt.

Item betaelt eenen croywaigen cruyder, van vyf kysten staende op Rodenborch, dair tregiment van versceyden voirgaende gecommitteerde deser stat aengaende, inne besloeten leeght, met zynen waigen voer tRaethuys te brengen ende boven op te helpen.

Inventaris der rekeningen en bescheiden tot die rekeningen behoorende, tot het beheer der gecommitteerden beginnende met bamis 1499 tot 1551, vervat in 6 kisten.

Item betaelt m^r^. Peter Pelgrom, die als notaris, ten versceke van heeren scepenen, heeft geinventarizeert die staiten diemen bevonden heeft in vyff versceyde kysten, staende boven opt raethuys, als van gesette penningen, brieven en ander besceet ende saken beginnende van den regiment, der jerste sess gecommitteerden Gerit Moens q. s. te bamisse 1499 ende soe voirts totten jaere van 1551, bij taxatien enz.

Het leger der opstandelingen door de Koningin van *Engeland* verslagen en daarbij de beide zonen van den Hertog van *Suffolk* en vele anderen gevangen genomen.

Item 14 February, gesconcken vuyt bevele vanden heeren scepenen, den post der Key. Ma. brieven vanden Keyzer vuyten hoeve brengende, inhoudende, als dat die Coninecginne van *Engelant*, den ganschen hoepe vanden boeven, die tegens haer Ma. waeren opgestaen, den 7^en^ February lest leden, hadde verslaigen, daer onder waeren veele versceyden groote personagien, adherenten der voirs. boeven, als te wetene die Hertoigh van *Suffock* zyn 2 soenen met mer andere personagien, aldair gevangen zynde, eenen gemunte car. gul. vz. 21 st.

Nieuwe regeling van het financieel beheer der stad *'s Hertogenbosch*.
Twee rentmeesters en twee politiemeesters, de eersten belast met de ontvangsten en uitgaven, de tweeden met de uitvoering van stadswerken.

Item de twee rentmeesters voirs. ende den twee *policiemeesters*, als te wetene m^r^. Cornelis Coelboirneer en Claes van Ravesteyn byden drie leden deser stat geordineert voer hueren salaris ende loen van deesen jaeren gelyck hen byder stat dat is geveugt, te wetene elcken 6 ℔ groot vlems.

Geschenken in spel-

Item m^r^. Henrick Fierkens, heeft verleeght aen spellen ende messen, omme die te scencken tot *Arnhem*, versceydene jouffrouwen dochteren

ende dienstmeeghden van zekere raetsheeren tot *Arnhem*, beloepende 27½ st. ende noch voer eenen zester spellen m^r. Jans Gielis, raet aldair, nae zyn begeere, gesconcken, metter vrachten 10 st.

1555. den en messen, te *Arnhem* aan jufvrouwen, dochters en dienstmaagden van zekere raadsheeren gedaan. De raad van *Gelderland* m^r. Jan Gillis op zijn verlangen, ook met spelden beschonken.

De geheele uitgaaf was 46,613 car. gul. 11 st. 40 m^t. 2½ q^t.
" " ontvang " 38,852 " " 5 " 8½ "
Meer uitgegeven als ontvangen 7761 car. gul. 6 st. 32 m^t. ½ q^t.

N°. 61. **Rekening van St. Remeys 1554 tot St. Remeys 1555.**

REKENING VAN HENDRIK GHYSSELEN EN JAN VAN LIEBERGEN, ALS 1ste TWEE RENTMEESTERS.

ONTVANG.

Geld- en geldswaarde, accijnsen en andere belastingen als in vorige rekening.

Kapittel 8.

Ontvangsten van allerhande zaken.

Item alsoe opten 11^en dach Decembris Anno 1553, byden drie leden deser stat geordineert is geweest, dat die voirn. rentmeesteren souden ontfangen ende wederomme vuytgeven, die penningen inne stade van wissel geset, ende inne sekere inventaris, voir nataris ende getuigen dairvan gemaict, begrepen waren; onder gelooften nochtans, dat sy die sekere penningen, nae vuytwysen vanden wisselboeck souden vuytryecken ende in huer rekeninge dair van ontfanck makenen. Ende insgelicx vuytgeven by hen ter cause voirs. gedaen, gelyck in sekere acte, dairvan opten 20sten dach February Anno 1553 gemaict, dat begrepen is. Ende hebben dien navolgende, die voirn. rentmeesteren dese navolgende penningen ontfangen, nae vuytwyzen der voirs. inventaris. Ende jerst vuyter kisten getekent metter litre. A., 112 gul. 6 st. 3 oirt., geset by Lambrecht van den Broeck, als executeur des testaments, Arntke Zon, etc.

Eerste consignatie van gelden, door particulieren in stadskas gedaan.

Volgen nog een 70 tal posten, meestal kleine consignatien van beneden de 100 tot 2 gulden.

De geheele ontvang was 38,811 car. gul. 6 st. 15 m^t.

UITGAVEN.

De kapittels als gewoon gebragt die geene bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

Kapittel 4.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Gezwoornen, Raadsheeren, Pensionaris, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten en in andere der stads zaken en van die harer meijerij uitgezonden.

Afgevaardigden en gecommitteerden ten hove ter staten en in andere zaken.

De afgevaardigden en gecommitteerde waren:
Mr. Roeloff Loekemans, Pensionaris.
Wouter Scellens, Griffier.
Coenraet Janss.
Hendrick van Eyndhouts, Schepen.
Jonker Gosewinus van Brecht, —
Hendrick van den Heuvel.
Mr. Hendrick Oliviers.
Mr. Hendrick Bloyman, Schepen.
Mr. Goyart van Empel, Secretaris.
Heer Willem van Os, Ridder, Schepen.

Dagvaard der staten van *Brabant* te *Brussel.*

Antwoord op de gedane petitie van 400,000 gul. voor oorlogskosten, tegen den Koning van *Frankrijk* te vinden, uit den 10en en 20en penning op de roerende en onroerende goederen

Inden jersten 13 Octobris Anno 1554, is mr. Roeloff Loekemans, Pensionaris deser stat, ter ordinantie der selver stadt gereyst nae *Bruessel*, omme antwoirdt te brengen opte petitie vanden 400,000 car. gul., tot behoeff der oirloge, tegens den Coninck van *Vranckryck*, byder Key. Ma., den staten van *Brabant* opten 10en Augusti Anno 1554 lestleden gedaen, vanden 10en ende 20en penninck, van moble ende immoble guederen opgebracht te wordene, deen helft te Bamisse ende dander helft te Kersmisse, Anno 1554. Ende heeft die voirs. Pensionaris aldair tot *Breussel*, gevaceert ter tyt toe dat tconsent, vanden voirs. 400,000 car. gul., byder Coninginne geaccepteert is geweest. Ende nae dien die prelaten ende edelen ende die drie hooft steden van *Brabant* geconsenteert hadden, die voirs. sommen opgebracht te worddenen, opte voirs. 10en ende 20en penninck, is van wegen der Co. Ma. versocht geweest, dat die staten souden maicken dacte vanden voirs. consente ende die instructie, om te weten, hoe ende in wat manieren datmen den voirs. 10en en 20en penninck soude collecteren ende ter executien stellen.

Verzoek der Koningin Regentes, om de toestemming der staten, tot het bij voorraad opnemen van gemelde som van 400,000, op obligatie dier staten.

Ten derden versochte die voirs. Co. Ma., dat die staten voirs. soude willen consenteren, dat die Key. Ma. opte obligatie vanden staten van *Brabant*, die voirs. somme van 400,000 car. gul. soude moigen lichten ende opnemen, ende heeft die voirs. Pensionaris, doir bevele vander Coninginnne ende den Cancellier van *Brabant*, tot *Bruessel* moeten blyven, ter tyt toe, die voirs. saicken byden staten voirs. geeyndt ende geabsolveert zyn geweest, alsoe dat hy aldair heeft gevaceert, vanden 13en Octobris totten 28en Decembris, maicken tsamen 77 daigen.

Vonnis te *Arnhem* uitgesproken, waarbij de stad *'s Hertogenbosch* in hare vrijheid op de Geldersche tollen wordt hersteld.

Item 12 January, syn Henrick van Eyndhouts, Joncheer Goessen van Brecht, scepenen, Henrick vanden Hovel ende mr. Henrick Oliviers, by ordinantie deser stat, ten bescryven vanden Cansellier ende Raidt van *Gelre* tot *Arnhem* residerende, gereyst tot *Arnhem* voirn. omme te aenhoiren al

sulcke vonnisse, als tusschen die Key. Ma. oft synen momboieren ende deser stat, tot *Arnhem* hangende, aengaende der vriheyt des thols van *Gelre*, gewesen ende vuytgesproken soude wordden, diemen den selven dach, den 15[en] January, aldair ten selven daige, tot voirdeel der selver stadt tvonnisse vuytgesproken ende gegeven wairt, gevaceert inde selve saicke Eynhouts ende Brecht, elck 12 daigen. Ende soo meester Henrick ende Henrick vanden Hovel voirn[d]., voirts reysden tot *Zuytphen*, *Deventher*, *Zwol* ende inne sekere andere steden dairomtrent liggende, inde selve plaetse verscheyde getugen hebben doen produceren ende verhoiren, byden wethouderen aldair, inder saicken tegens die van *Lyer*, aengaende deser stad weeckmerct, etc., gevaceert de eerste 19 ende tweede 30 dagen.

Getuigen verhoor in zake van het proces door de stad *Lier*, de stad *'s Hertogenbosch*, aangedaan over de in laatstgemelde stad gehouden wordende weekmarkt.

Volgen nog andere kosten als voor het overbrengen van een *vergulden nap ofte cop*, die de stad *'s Hertogenbosch* schonk, aan eenen vriend te *Arnhem*, voor de expeditie van het vonnis, de afkondiging van dat vonnis, enz.

Geschenk aan een vriend der stad *'s Hertogenbosch* te *Arnhem*, voor de expeditie en afkondiging van het vonnis over de tollen.

Item 13 January, by ordinantie der drie leden deser stadt, is m[r]. Roelof Loekeman voirn., gereyst nae *Bruessel* opte dachvairt, omme antwoirdt te brengen opte propositie gedaen byde Key. Ma[t]. den lande van *Brabant*, in effect houdende, dat die staten van *Brabant* souden willen consenteren, dat syn Ma. opte obligatien vanden staten voirs. soude moigen lichten ende opnemen die 400,000 car. gul., byden staten geconsenteert, opten 10[en] ende 20[en] penninck opgebracht te worddenen. Ende hebben der voirs. obligatie, die 2 jerste staten ende de steden van *Brussel* ende *Antwerpen* geconsenteert, dat die Key. Ma. opte obligatie vanden staten voirs. soude opnemen, die voirs. somme van 400,000 car. gul., behoudelick, dat syn Ma. soude draigen tfret ende interest, ter tyt toe dat die voirs. obligatie gequeten ende gelost soude syn, ende alsoe inde voirs. saicke gevaceert totten 9 February.

Dagvaard der staten van *Brabant* te *Brussel*.

Antwoord op de gevraagde toestemming, om op obligatie der staten, voorloopig de toegestane 400,000 gul. op den 10[en] en 20[en] penning te mogen opnemen.

Item 5[a] Marty, syn m[r]. Henrick Bloyman, Scepenen ende m[r]. Roelof voirn., gereyst nae *Bruessel*, ter oirdinantie als voir, achtervolgende sekere dachvairt brieven, omme te aenhoiren tgene des syn Ma. den staten vanden lande van herwerts over soude proponeren ende voirhouden.

Vergadering der Staten Generaal van alle des Keizers Hertogs Nederlanden te *Brussel*.

Ende heeft syn Ma. den 6[en] dach der voirs. maent, vanden staten van *Brabant* geheyscht die somme van 400,000 car. gul., te betalen deen helft te Pincxteren ende dander helft op Sint Jacops dach naestcomende. Ende heeft dair en boven syn Ma. versocht, continuatie vander ordinaris lopende bede van 250,000 car. gul., 6 jaeren lanck geduerende, gevaceert totten 25[en] dach merte.

Bede van 400,000 car. gul. en continuatie der gewone bede van 250,000 voor zes achter eenvolgende jaren.

Item 5[a] Aprilis voir Paesschen, Anno 1554, syn ter ordinantie als boven nae *Antwerpen* gereyst, Joncheer Goessen van Brecht, Scepenen, m[r]. Henrick Bloeyman ende m[r]. Roelof Luekemans, omme antwoirt te brengen opte petitie vanden 400,000 car. gul. Item opte continuatie vander lopende ende ordinaris bede, ende insgelicx opte geheyschte obligatie vanden 400,000 car. gul., dat syn Ma. die soude moigen lichten ende opnemen op fraite, gevaceert totten 12[en] Aprilis.

Vervolg van die dagvaard der staten van *Brabant* en der beraadslagingen over de gevraagde beden.

Den 22 April reisde voormelde afgevaardigden in die zaken nader naar *Antwerpen* en vaceerde elk 8 dagen.

Verzoek aan den Kanselier en den Raad van *Gelderland*, om bevelen te geven dat verschillende tollenaars in *Gelderland* zich niet verzetten, tegen het geslagen vonnis.

Item 10ª May is mr. Goyart van Empel, Secretaris deser stadt, ter ordinantie vanden heeren scepenen, nae *Arnhem* gereyst, aenden Cancellier ende Raidt aldair, omme afgestelt te worddene alsulcke belet, als by verscheyden tollenairs inden laude van *Gelre*, opte tollen aldair den bourgeren deser stadt, tegens tvonnisse tot voirdele deser stat gegeven, gedaen wordde ende weder gecomen den 15en Meye.

Bevel aan de tollenaars in *Gelderland* om de burgers van *'s Hertogenbosch* vrijheid van tol te doen genieten.

Item voir 6 missyfbrieven ende copien, betaelt ende verleeght byden voirs. mr. Goyarden, aenden Griffier tot *Arnhem* ende synen clerck, aen verscheiden tollenairs binnen den lande van *Gelre* geseten, gesonden, omme deser stadt bourgers haire vriheyt te laten geneyten, betaelt 18 st. ½ ort.

Afgevaardigden aan de Koningin Regentes, aangaande de geeischte bede van 400,000, de continuatie der gewone bede en de gevraagde opneming van 400,000 ten laste der staten.

Item opten 19en Meye, Anno 1555, syn gereyst nae *Antwerpen* mr. Henrick Bloeyman, Schepenen ende mr. Roelof Loekeman, omme over te brengen ende der Mat. vander Coninginne te vercleren, al sulcke lasten als die drie leden der voirs. stat, den commissarissen inder selver stat geweest seynde, geoepent ende verclairt hadden, nopende die geeyschte sommen van 400,000 car. gul. Item alnoch aengaende der continuatie vander ordinaris ende lopende bede, mitsgaders oick dobligatie van wege der Key. Ma. geeyscht vanden staten van *Brabant*, ende inder selver saicken tot *Antwerpen*, gevaceert totten 26 Meye.

Dagvaard der staten van *Brabant* te *Brussel*.

Vervolg der beraadslagingen over de hiervoor vermelde bedea.

Item opten 29en Meye, Anno 1555, syn ter ordinantie deser stadt nae *Bruessel* gereyst, mr. Henrick Bloeyman, Scepenen ende mr. Roelof voirs., omme antwoirt te brengen op sekere versuecke ende propositie den staten van *Brabant*, van wege der Key. Mat. gedaen, ten eynde, dat die selve staten souden willen consenteren, dat syne Ma. soude moigen lichten ende opnemen opte obligatie vanden 400,000 car. gul., als seyne Maiesteyt vander selven staten heeft doen eysschen opten 6en dach merte lestleden, ende dat soo verre den derden staet ofte 2 hooftsteden met hem alsoe accordeerden. Idem hebben die voirs. gedeputeerden ten selven tyde tot *Bruessel* gesolliciteert, omme inde lopende bede van 250,000 car. gul. te hebben meerdere gratie ende quytsceldinge, dan dese stadt inden voirden jaire inde voirs. bede gehadt ende genoten hadde. Ende dair en boven hebben die voirs. gedeputeerden gesolliciteert, omme te hebbene brieven van atterminatien van alsulcke 6000 car. gul. als die stat alnoch sculdich is inde lopende bede, die welcke te Kersmisse Anno 1555 lestleden geexpireert is, alsoe dat sy gedeputeerde inne deser saicken ende reysen, gevaceert hebben totten 22 July.

Verzoek om uitstel voor de stad *'s Hertogenbosch* in de betaling van haar aandeel in de nog te betalen 6000 gul. der loopende bede.

Vervolg der voormelde beraadslagingen.

Item, ter ordinantie deser stat syn gereyst nae *Bruessel*, mr. Henrick Bloeyman, ende mr. Roelof voirn., omme van wegen deser stat nairder last te brengenen aengaende die continuatie vander lopenden bede, van 250,000 car. gul., ende oick omme te solliciteren aender Ma. vander Coninginne, inde rekencamere ende inder financien ons heeren desKeysers, ten eynde dat dese stat inde voirs. bede van 250,000 ponden artois, souden moigen gestaen, mits

betalende alleenlyck den 12en penninck. Ende dairenboven, dat die Key. Ma. der voirs. stat soude willen quytscelden, sekere reste van omtrent 6000 car. gul., die welcke die selve stat noch sculdich is inde lopende bede, nu te Kersmisse lestleden vuytgegaen zynde. Ende nae lange vervolghe ende sollicitatie, hebben inde voirs. sake soe vele gedaen ende brieven van octroye vercregen ende verworven, dat dese stadt inde voirs. lopende bede van 250,000 car. gul. soude betalen, alleenlick het 12ter gedeelte, ende dair en boven quytsceldinge van omtrent 3000 car. gul. ende van dander 3000 car. gul., brieven van atterminatien voir een tyt van 3 jairen, etc. Ende inne dese reyse heeft de voirs. Bloeyman gevaceert vanden 29en July ixcluys totten 18en Augusti excluys, ende die voirs. Loekemans totten 3on dach Septembris.

1555. Verzoek dat de stad *'s Hertogenbosch* zou worden kwijtgescholden eene som van ongeveer 6000 car. gul. in de loopende bede nog verschuldigd.

Octrooi waarbij de stad kan volstaan in de betaling van het 12de gedeelte der loobede.

Kwijtschelding van ongeveer 3000 en uitstel van de betaling van 3000 gul.

Item 10a Septembri, syn ter oirdinantie deser stat nae *Bruessel* gereyst, heer Willem van Os, Ridder, mr. Henrick Bloeyman, Scepenen ende mr. Roelof Loekemans, Pensionaris, soe om te aensiene die *renunciatie* des Hertoichdoms van *Brabant*, die de Key. Ma. dede, tot behoef des Conincx van *Engelant* syns soons; als om te solliciteren die gracie ende quytsceldinge inde lopende bede, ende die nyeuwe continuatie vander pachtinge vanden grooten lanthol en hebben gevaceert totten 1e octobris.

Keizer Karel V doet afstand van het Hertogdom *Brabant*, ten behoeve van zijnen zoon den Koning van *Engeland*.

Verzoek om gratie op de loopende bede en om verlenging der pacht van den grooten landtol.

Item Jan van Liebergen, is ter ordinantie vander heeren scepenen, gereyst nae *Bruessel*, aldair overdragende 620 car. gul., aen handen mr. Henrick Bloeymans, Scepenen, omme die selve te scencken sekere heeren aldair residerende, die welcke deser stat behulpelick syn geweest, int impetreren van diversche gratien, ende heeft gevaceert, etc.

De stad *'s Hertogenbosch* doet schenkingen in geld aan heeren te *Brussel*, welke behulpzaam zijn geweest in het verkrijgen van het octrooi, waarbij die stad afslag in de te betalen beden werd verleend.

Kapittel 5.

Uitgaven aan bodenloon, voor boden zoo te voet als te paard uitgezonden.

Behalve de gewone uitzendingen van boden aan de gedeputeerden ten hoven en ter staten, aan de steden, vrijheden en dorpen in de meijerij, om hunne gedeputeerde te zenden naar *'s Hertogenbosch*, hunne taxe te betalen of gravers te zenden, komt in dit kapittel onder anderen nog voor.

Boden in verschillende zaken.

Item Adam van Wassenborch, met eenen beslotenen brief gesonden tot *Boextel*, aen mynen heere van *Boextel*, omme te comen maendaigen byder heeren Scepenen, betaelt een dach.

Uitnoodiging aan den heer van *Boxtel* om te *'s Hertogenbosch* bij Schepenen te komen maandagen.

Item 10a Aprilis, Lucas Jansz met brieven gesonden tot *Antwerpen*, aenden Pensionaris deser stadt, omme over te scryven, wat die andere steden hadde gedaen int overgeven van hueren incomen, aengaende den 10en penninck, vuytgeweest etc.

Brief aan den pensionaris van *'s Hertogenbosch* te *Antwerpen*, om inlichtingen aangaande het besluit van andere steden, betreffende den 10en penning.

Item 21 Aprilis, Adam van Wassenborch byden heeren scepenen gesonden na tsticht van *Munster*, onder die knechten vander regiment des Greve van *Megen*, om te weten wair sy thooft henen hadden ende bracht, datse doir dese meyery op dit pass nyet en soude passeren, maar beneven *Rueremunde*.

Boden naar het sticht van *Munster*, om inlichting aangaande het regiment van den Graaf van *Megen*.

Kapittel 6.

Schenkingen van wijnen of gelagen.

Uitgaven voor schenkingen en vereeringen van wijnen en gelagen.

Onder de voornaamste schenkingen komen de volgende voor.

De Hertog van *Kleef* op zijne reize naar *Breda*, om aldaar de zoon van den Prins van *Oranje* ter vonte te houden.

Item 15 February, den Hertoich van *Cleve* alhier binnen deser stadt wesende ende met grooten staite nae *Breda* reysende, omme des Princen soon van *Oraingien* opte heylige fonte te heffenen, gesconcken twee aemen wyns.

Maaltijd ter gelegenheid der uitvaard der moeder van den keizer, de Koningin van *Kastilië*.

Item opten 19 Juny Anno 1555, opte vuytvairt vander Coninginne van *Castillien*, hoiger memorien moeder vander Key. Ma., deser werelt overleden, byden Heeren deser stat ende ander dairby behoirende, opte Gaffel een maeltyt doen bereyden ende van andere oncosten dair omme gedaen, tsamen belopende 3 car. gul. 16 st.

Schenkingen van wijnen aan verschillende voorname personen.

Voorts werden schenkingen gedaan aan de volgende voorname personen.

Den Abt van Berne.
— Provinciaal der Predikheeren.
— Canselier van *Gelderland*.
Doctor Mepschen, President van *Overijssel*.
Den Graaf van den Berg.
— Heer van Molenbais.
— Graaf van Egmont.
— Bisschop van *Utrecht*.
— Abt van S[t]. Geertruiden te *Leuven*.
— Heer van Perweys.
— — Noppen.
— — van Praet, enz.

Kapittel 18.

Uitgaven aan alderhande zaken.

Behalve de gewone steeds in kapittel voorkomende posten, worden daarin nog de volgende aangetroffen.

Opnemen van den dijk van *Engelen* tot aan de vughterpoort.

Item Jan Pynappel Willemss verleeght ende betaelt den paelmeesters deser stat, van te pegelen die hoichte ende dickte vanden dyck, van *Engelen* af totter Vuchterpoirten toe, omme den geerfden aldair nyet te cort te doen ende hen dair af gegeven 9 st.

Brief van de Koningin-Regentes aan het kapittel van St. Jan, waarbij wordt verklaard, dat de supposten in dat kapittel van hunne goederen mede in de laste moeten betalen.

Item Peteren die Cort, clerck inder Griffien, van te copieren, 9 male een missyf, gesonden, byder Coninginne onse genedige vrouwe, aenden Capittele van S[t]. Jans, als dat die suppoosten onder tvoirs. Capittele sorterende, van hueren patrimonien gueden mede soude contribueren inde reste vanden schouwen, betaelt 8 st.

De paardjes in den voorgevel van het stadhuis, door Mathijs den uurwerkmaker vermaakt, de uur-

Item betaelt m[r]. Mathys (van Socrendonck), die uregewerckmaker, die vuyt bevele vanden heeren scepenen ende rentmeesteren deser stat, heeft vermaict die perdekens voir traethuys, die stil bleven staen, ende den

1555.

voirslach ende hamers versteít, metter coperdraet dairtoe dienende, betaelt 4 car. gul.

voorslag ende hamers versteld.

Item 19 Juny, A°. 1555, heeft men by ordinantie van den hove alhier doen houden en celebreren, die vuytfaert ende exequien, hoiger memorien der Coninginne van *Spaengien* der Keyserlycke Ma^t. moeder, alsdoen betaelt voir drie groenroeden ende den knecht vander gilden die de bare hebben gedragen, elcken een pont paeyements.

Kosten voor de uitvaard van de Koningin van *Spanje*, moeder des Keizers.

Item van 15 copien te scryven voir de dekenen vanden ambachten, aengaende dat die van *Vucht* hebben overgegeven den drie leden deser stat als vanden vercope die gemeynte tot *Vucht*, etc.

Voornemen der gemeente *Vucht*, om gemeentegronden te verkoopen.

Item Jan Loyen, scilder, betaelt van 6 groote wapen, tstuck 7 st., op papier gemaict, omme inde kercke te hangen aenden altair, opte zwarte clederen ende opte baer, noch 14 cleyn wapenen, aende toirtsen ende kerssen te gehangen, tstuck 5 st., noch voir 6 houte scilden met fynen goudt ende silver bestreken, tstuck 25 st. ende noch den 2 custers van Sint Jans van drie daigen die groote clock te luden, sdaighs 3 mael metten posen, betaelt tsamen 2 phs. gul., den gulden tot 25 st.

Wapens door den schilder Jan Loijen voor die uitvaard geschilderd en verguld.

Luiden der klokken.

Volgt de nota der waschkaarsen en toortsen.

Item opten 13 Octobris, A°. 1554, is by deser stat Agnes van Fierlinxbeeck aengenomen geweeest, voir een tyt van 3 jairen, te bamisse anno voirs. ingegaen, opte gagie van 20 car. gul. sjairs, om als een wyse ende vroede vrouwe over die vrouwe van kynde bevrucht wesende, ende van peste ofte ennighe andere sieckte, egheen vuytgescheyden begaeft synde, te moeten gaen, ende die altyt by daige ende by nachte by te staen ende behulpelick te wesen, den armen om Gods wille ende den rycke om heur loon, mair want die selve binnen desen jaire gestorven is, en is der selver nyet meer betaelt dan 18 car. gul.

Jaarwedde van eene stads wijse of vroedvrouw, aangesteld om vrouwen te helpen, die de pest of eene andere aanstekelijke ziekte hadden.

Item alsoe m^r. Roelof Loekemans, byden drie leden deser stat, in Februario Anno 1551, *voir Pensionaris is aengenomen* geweest, *omme deser stat saken ten hove ende elders, alomme te solliciteren ende bewaren.* Is hem byden drie leden voirs., voir syn gagie jairlicx toegevueght 200 car. gul., deen hondert betaelt te wordden byden Griffier deser stat ende dander hondert gul. byden rentmeesteren der selver stat, alsoe hem betaelt 100 car. gul., hem verscheenen in Februario, Anno 1552.

Aanstelling van een pensionaris te *'s Hertogenbosch*, om stads zaken ten hove en elders alom waar te nemen.

De geheele uitgaaf was 37,740 car. gul. 5 st. 10 m^t. $2\frac{1}{2}$. q^{rt}.
" " ontvang " 38,811 " " 6 " 15 "
Meerder ontvangen als uitgegeven 1071 car. gul. 1 st. 4 m^t. $1\frac{1}{2}$ q^{rt}.

N°. 62. Rekening van St. Remeys 1555 tot St. Remeys 1556.

REKENING VAN GERARD PELGROM, JAN STRICK KLAASZ., ANDRIES BOUDEWIJN JANSZ. EN HENDRIK DE HONT, DE JONGE.

ONTVANGSTEN.

Munt evaluatie.

Het geld in deze rekening is berekend in munten van Rijnsgul. van 20 stuivers den gulden, de oude schild gerekend tegen 30 stuivers, de kroon tegen 24 st., de keurvorster gulden tegen 28 st., den peter gulden tegen 18 st., den stuiver voor drie grooten Brabantsch 13$^1/_2$ plac Bosch gelds of 48 myten Vlaemsch daarvoor, de mindere munten na die waarde berekend.

Accijnsen, belastingen en alle andere middelen als in voorgaande rekening.

Kapittel 7.

Ontvang van alderhanden aard.

Verhuuring van eene plaats onder de pui van het stadhuis aan den boekdrukker Jan van Turnhout.

Item van Jannen van Turnhout, die in hueren heeft een plaitse onder die poye, tsjairs voer 9 gul., verscheenen Jois 1556, 9 car. gul.

Nieuwe brug aan de Hinthamerpoort.

'Item, alsoe byden drie leden deser stat gesloten was, dat men een nyeuwe brugge soude doen maken aende Hynthamerpoirt, ende die voirn. rentmeesteren qualyck van penningen versien waren, om die voirs. brugge te doen maken, is byden selven drye leden geordineert geweest, dat Henrick Ghysselen ende Jan van Liebergen, rentmeesteren geweest hebbenden, den voirn. rentmeesteren vuytreycken souden, vanden penningen gecomen zijnde vanden schouwgelt, die alsdoen onder huer liggende waren, die somme van 600 car. gul. achtervolgende welcker ordinantie, hebben dese voirn. rentmeesteren, (den) 12 Juny ontfangen vanden voirs. Ghysselen ende Liebergen, de voirs. somme van 600 car. gul.

Idem daarvoor nog ontvangen 252 car. gul.

Het paardengeld aan de poorten der stad ontvangen.

Item hebben die voirs. rentmeesteren, tpeert gelt inder pachtinge vanden grooten landtol begrepen, aen de poirten deser stadt, by zeker wechteners, van bamisse 1555 tot bamisse 1556 doen colligeren, ende is byden navolgende wechteners ontfangen ende overgebracht, gelyck hier volght te weetenen, van Henricken Verheyden, als wechtener aen Pickepoirt 228 car. gul. Item van Anthonis Jansz, als wechtener aen de Orthenpoirt 9 gul. 5 st. Item van Joesten Mols, als wechtener aen de Hynthamerpoirt 35 gul. 5 st. Item van Jannen Peeters, als wechtener aen St. Janspoirt 8 gul. 5 st. 2 oort.

Item van Katherina.... ende Goyarden Dirckz, als wechteners aen S^t. Anhonispoirt 38 car. gul. vz., tsamen 318 car. gul. 15 st. 2 ort. (*).

De geheele ontvang was 39,779 car. gul. 9 st. 1 myt. $3^1/_2$ q^rte.

UITGAVEN.

De kapittels als gewoon gebragt, die geene bijzonderheden bevatten worden onvermeld gelaten.

De uitgaven aan lijf- en erflosrenten volgen aan het slot dezer rekening.

Kapittel 1.

Uitgaven aan erfchijnsen, welke de stad uit onderscheidene erven jaarlijksch betaalde.

Deze uitgaven zijn als gewoon, alleen worden daarin de erfchijnsen uit de gemeentegronden en voor de visscherijen aan het domein des Hertogs van *Brabant*, voor het eerst aan den Koning als Hertog betaald.

Kapittel 5.

Uitgaven aan heeren Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, Pensionaris, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove ter staten van Brabant en in andere der stads zaken en van die harer meijerij uitgezonden.

Afgevaardigden en gecommitteerden waren:

Heer Willem van Oss, Ridder en Voorschepen. **Afgevaardigden ten hove ter staten en in andere commissien.**

M^r. Hendrik Bloeijman, Schepen.

M^r. Roelof Loekemans, Pensionaris.

M^r. Goyart Lombarts.

Jan Pijappel Willemsz.

Jonker Gosewinus van Brecht.

M^r. Frans van Balen.

Frans van den Bogaert.

Hendrik van Eyndhouts.

Marcelis Hermans.

M^r. Goyart van Empel Secretaris.

Huibert van Loon.

Goyart Grotart van Oss, Secretaris.

Dagvaard der staten van *Brabant* te *Brussel* om aangaande eene op den 10 Sept. 1555 gevraagde bede van 400,000 te beraadslagen.

Inden jersten syn ter oirdinantie vanden drye leden deser stadt, tot *Bruessele* geweest, heer Willem van Oss, Ridder ende Voirscepenen, m^r. Henrick Bloyman, Scepenen ende m^r. Roeloff Luekemans, Pensionaris, om metten staten slants van *Brabant* te adviseren, opt opbrengen vander bede

(*) Uit deze opgave blijkt, dat het verkeer door de voormalige S^t. Antonispoort, die uitgang had door de nog bestaande S^t. Anthonisstraat naar *den Dungen*, *St. Michiels-Gestel*, *Schijndel*, enz. destijds belangrijker was als het verkeer door de Hinthamerpoort.

van 400,000 car. gul., opten 10en Septembri Anno 1555, byden Key. Mat. den voirs. staten geheyscht, ende nae vele concepten ende ramingen, is byden staten voirs. geopineert, dat men die voirs. bede vynden soude, soe opten 10en penninck van allen loss ende lyffrenten als op imposten van allen cleynen byeren, den imposten nyet subiect wezende, etc. Oeck om van wegen deser stadt, navolgende der procuratien dairop geexpedieert, te sien der voirs. Key. Mat. *renuntchieren*, tHertochdomme van *Brabant* voirs., ende transporteren den Coninck van *Engelant* zynen zoen, den selven voer onsen aldergenadichsten heer tontfangenen ende eedt van getrouwicheyt te doenen, dwelck geschiet is, zoe opten 25en als 26en Octobris, Anno voirs.

Karel V doet afstand van het Hertogdom *Brabant* aan zijn zoon Philips II.

Noch om te solliciteren, nyeuwe continuatie vanden brieve van ottroye, zoe aengaende deser stadt oude achterstellen, als der wachte des grooten lanthols van *Brabant* voirs., ende te dirigeren die sacke vander gemeynte tot *Vucht*, ende vander vrydicheyt deser stadt weeckmerct, tegens die van *Lyere*, ende hebben gevacеert, etc.

Verzoek om verlenging van octrooi van den grooten landtol. Verschil met *Vucht* over de gemeentegronden. Proces met de stad *Lier*.

Item opten 28en Novembris, zyn ter oirdinantie vanden drye leden deser stadt, achtervolgende zekere bescryffbrieven, ons heere des Conincs nae *Bruessele* gereyst, mr. Henrick Bloyman, Scepenen, ende mr. Roeloff Luekemans, Pensionaris, omme antwoirdt te dragen opde peticie, van 400,000 car. gul., den staten van *Brabant* gedaen. Intsgelicx opt geven ende teeckenen vanden obligatie. Ende zoe die gedeputeerde vanden vier hooftsteden, nyet en hebben kunnen veraccorderen, in eenighe goede middelen omme op te brengen de voirs. geheyschte 400,000 car. gul., hebben finaliter, ter instancien der voirs. Co. Mat., die twee jerste staten geconsenteert int geven ende teeckenen vander obligatie, zoe verre twee vanden vier hooftsteden hen metten selven conformeren, dwelck die steden van *Antwerpen* ende *Loven* simpliter ende van *Bruessele* ende *Bossche*, onder zekere conditien ende restrictien gedaen hebben, oick etc.

Dagvaard der staten te *Brussel*. Antwoord der regering van *'s Hertogenbosch* op de gevraagde bede van ƒ 400,000. Vervolg der beraadslagingen.

Item opten vyffsten dach February, is ter oirdinantie deser stadt, nae *Antwerpen* gereyst, mr. Roeloff Luekemans, Pensionaris, omme antwoirdt te draigen aengaende den middelen diemen ramen soude, omme op te brengen de geheyschte somme van 400,000 car. gul., ende naedien die prelaten ende edelen, die laste vanden gedeputeerde gehoirt hadden, ende dat sommighe vanden steden, met hen accordeerden, hebben die prelaten ende edelen, huere voirgaende opinie in sommighe punten verandert ende geopineert, dat men 200,0C0 car. gul. zoude oplichten beedtsgewys opte gewoenlycke gracien, ende dander 200,000 met tgene datter gebreken soude, overmits der gracien voirs., opte imposten van allen cleynen byeren, den impost nyet subiect wesende, ende voirts opde imposten vanden vier specien nu loopende, ende heeft gevacheert vanden voirs. 5en totten 18 dach der voirs. maent.

Dagvaard der staten te *Antwerpen*, aangaande de middelen tot dekking der toegestane bede van ƒ 400,000.

Item opten lesten dach February, sijn ter oirdinantie deser stadt, nae *Bruessele* gereyst, mr. Henrick Bloyman, Scepenen, ende mr. Roelof Lue-

Vervolg der beraadslagingen te *Brussel*.

1556.

kemans, Pensionaris, omme naeder last te dragenen, aengaende den middelen omme te vindene die geheyschte somme van 400,000 car. gul. Oeck omme te aenhoeren die propositie van wegen des Coninex, den staten vanden landen van herwerts over, op den 12en dach Marcy gedaen, daer by heysschende den hondertsten penninck van een yegelycx, onruerlycke ende immeubel goeden, ende den 50en penninck vanden coopmanscap, negotiatie frette finantien, etc., omme op te brengen die somme van 3,000,000 ℔ artois Ende oeck om te solliciteren, etc.

Dagvaard der Staten-Generaal van de landen van herwaarts over.

Eisch van den 100ste en 50ste penning op onroerende goederen, koopmanschappen, renten enz.

Item opten 15en dach van Aprille, is ter oirdinantie deser stadt nae *Bruessele* gereyst, mr. Roeloff Luekemans, omme van wegen deser stadt finael antwoirdt te dragen, opt opbrengen vanden 400,000 car. gul., opten 13 Septembris, A°. 1555, den staten van *Brabant* geheyscht; ende nae vele communicatien, is byden drye staten voirs. gesloten geweest, dat men deen hellicht vanden voirs. 400,000, soude oplichten beedtsgewys opde gewoenlycke gracien die een yegelyck hebbende is in de ordinaris bede ende dander hellicht met tgene datter gebreken soude, overmits der voirs. gracien, by imposten te setten op allen cleynen byeren, mitsgaders opde imposten vanden vier specien nu loop hebbende, ende want men onder de cleynen byeren pretendeerde te comprehenderen, *tscerpbyer dwelck men drinckt in desen quartier*, is byden voirs. staten acte verleent geweest, verclerenden bijde selve, *tscerpbyer* egheenen impost subiect te wezene, ende heeft alzoe de voirs. Luekemans gevaceert, etc.

Dagvaard der Staten van *Brabant* te *Brussel.*

Imposten op alle kleine bieren en op de vier spetien.

Het scherp bier dat in het kwartier van *'s Hertogenbosch* gedronken wordt, verklaard aan geen impost onderhevig te zijn.

Item opten 30en Meye is mr. Roeloff Luekemans, ter oirdinantie deser stadt, nae *Bruessel* gereyst, omme metten staten van *Brabant* te besoingneren, opte petitie vanden 100ste en 50ste penninghen, den staten van allen den landen van herwerts over, 12 Marcy, Anno 1555 byder Co. Ma. geheyscht. Ende nae vele communicatien ende deliberatien, hebben die prelaten ende eedelen in plaitse vanden 100ste en 50ste penningen, geaccordeert 660 duysent car. gul. voer dierste bede ons heere des Co., te verscheynen in twee termynen, te weetenen, ultima February A°. 1556 ende ultima February A°. 1557, welcke voirs. somme van 660,000 gul. men vynden ende oplichten soude, by twee thiende penninghen vanden jaerlycxschen incomen van leengoeden, cbynsgoeden, etc., ende daeren boven by twee hondertsten penninghen van fretten, finantien, wissel, coopmanschapen ende diergelycke handelingen, ende heeft alsoe gevaceert, etc.

Vervolg van de dagvaard der staten te *Brussel*, op den eisch van den 100ste en 50ste penning der staten van alle zijne Nederlanden door den Koning gedaan.

Beraadslagingen derwegens.

Item opten 7en dach July, is ter oirdinantie deser stadt nae *Bruessele* gereyst, mr. Roeloff Luekemans, omme antwoirdt te dragen opde petitie vanden 100ste en 50en penninghen, byder Co. Ma., den staten vanden lande van herwerts, over 12a Marcy lestleden gedaen, van allen meubelen ende immeubelen goeden, inne plaetse van den welcken die prelaten ende edelen geconsenteert hadden, de soeme van 660,000 car. gul. te oplichten als boven gementionneert is. Item tusschen middelen tyde heeft die Co. Ma. versocht, dat de staten van *Brabant* soude willen consenteren, dat Syn Mat. opte obligatie

Vervolg dier beraadslaging

Antwoord der stad *'s Hertogenbosch.*

Verzoek des konings aan de staten van *Brabant*, om inmid-

dels op obligatie ten laste der staten 500,000 gul. op te mogen nemen en om 600,000 op de domeinen des Konings als Hertog van Brabant, te mogen verkoopen of die daarmede belasten met of zonder regt van lossing.

vanden staten voirs. soude moegen opnemen, de somme van 500 duysent car. gul., in mindernisse vander geheyschte bede, daer en boven heeft alnoch syn voirs. Ma. aende voirs. staten versocht, dat zy souden willen accorderen, dat zyn Ma[t] soude moegen vercoopen oft versetten, met lossinge ofte sonder lossinge, een deel vander demeynen, zynder Ma. als Hertoghe van *Brabant* toebehoirende, totter somme van 600,000 car. gul. eens ende heeft alsoe gevaceert, etc.

Dagvaard der staten te Brussel, vervolg der beraadslagingen.

Item opden 19[en] dach Augusti, is ter oirdinantie deser stat, na *Bruessele* gereyst, meester Roeloff Luekemans, omme nairder last te dragen, zoe op de geheyschte bede, den staten van *Brabant* 12[a] Marcy lestleden gedaen, als opt geven ende teeckenen vander geheyschte obligatie. Intsgelycx oeck opt consenteren van te vercoopen ende te versetten, vander Co. Ma. demeyen,

Bevel van den hove aan de tollenaars te Gorinchem en Heusden almede aan den heer van Meeuwen en Waalwijk om den tol, tegen de privilegien van burgers uit 's Hertogenbosch gevorderd, terug te betalen.

totter soemme van 600,000 eens, ende heeft die voirs. Luekemans, bynnen middelen tyde geimpetreert aende voirs. Co. Ma., drye beslotene brieven aende tollenairs van *Gorichem*, *Huesden* ende aen myn heere van *Meeuwen* ende *Waelwyck*, ten eynde, dat elck van hen soude restitueren, alsulcken thol ende ongelt, als zy zeker deser stadt poirters, contrarie den previlegien affgenomen hadden, ende dat zy hen souden verdragen, van gelycke meer te doenen.

Dagvaard der staten te Brussel.
Nader vervolg der beraadslagingen.

Item opten 20[en] dach Septembris is weder omme, ter oirdinantie als voere, nae *Bruessel* gereyst, m[r]. Roeloff Luekemans, omme alnoch nairder antwoirdt te dragen opde petitie ende bede, den staten van *Brabant* opden 12[en] Marcy lestleden gedaen, ende op tgene des mynen heere die Prince van *Oraignen* ende myn heer Noppen, den drye leden deser stadt, aengaende der voirs. bede, geproponeert ende voergehouden hadden, ende heeft alsoe gevaceert, etc.

Commissie aan den heer van Brederode te Vianen, om kennis te nemen van zijn plan tot het maken van eene vaart, om eenen gevoegelijkeren en korteren waterweg naar Amsterdam te vinden dan over of beneden Dordrecht.

Item opten 19[en] February, syn ter oirdinantie vanden drye leden ende ter begeerte van mynen heere van Brederode, gereyst nae *Vianen*, m[r]. Goyart Lombarts, Jan Pynappel Willemsz, Huybert van Loon, Jacop Jansz ende m[r]. Goyart van Empel, omme te aenhoiren, tghene des die voirs. heer van Brederode, den voirn. gedeputeerden soude willen te kennen geven, aengaende zekere *vaerte* die de voirs. heer in meyningen was te doen graven. Ende zoe die voirs. gedeputeerden tot *Vianen* quamen, en hebben den voirs. heer van Brederode aldair nyet gevonden gehadt, mair is hen luyden van zynen wegen verclaert geweest, dat hy dese stadt gescriftelyck soude adverteren van zynder intentie.

Item opten 24[en] Augusti, syn ter oirdinantie deser stadt gereyst nae *Vianen*, Frans (vanden) Bogart, Joncker Goessen van Brecht, Huybert van Loon ende Goyart Grootart van Oss, secretaris, *ter cause vander vairten, die welcke die heer van* BREDERODE, VIANEN, *etc. in handen hadde te doen maken, omme gevueghlyck ende nairder tot* AMSTELREDAM *te varen, dan* OVER *ofte* BENEDEN DORDRECHT, ende syn vuytgeweest, etc.

Kapittel 5.

Uitgaven voor bodenloon, aan boden zoo te voet als te paard, uitgezonden.

Behalve de uitzendingen van boden aan de afgevaardigden en gecommitteerden ten hove, ter staten en in andere zaken, oproepingen van gedeputeerden uit de vier kwartieren, aanschrijvingen tot het zenden van gravers, voor het herstel of de vermeerdering van vestingwerken, (gedurende de maanden Julij en Aug.), enz., komt in dit kapittel nog voor.

Boden in verschillende zaken uitgezonden.

Item opten 9^en January, Adam van Wassenborch, gesonden met beslotenen brieven deser stadt, aen den raedt van mynen heere den Prinsche van *Oraignes* tot *Breda*, vuyt geweest 3 daigen.

Een boden aan den Prins van *Oranje* te *Breda*.

Item 26 January, Jan van Herentals, met brieven aen mynen heere van Boextel gesonden, om te comen maendaigen byden heeren deser stadt.

Brief aan den heer van *Boxtel*, om met de regering te komen maandagen.

Kapittel 6.

Uitgaven van schenkingen van wijnen en gelagen.

Onder meer anderen komen schenkingen voor aan.

Schenkingen van wijnen of gelagen aan voorname personen.

Den Graaf van Hoorn (Hoirnes), Stadhouder van *Gelderland*, (den 26 October.)

Mr. Jacob Gramaye, Ontvanger Generaal der beden.

Hertog Erich van Brunswijk.

Den Bisschop van *Bremen*.

Den Sufragaan of Wij-Bisschop, van den Bisschop van *Luik*, alhier wesende ende den kynderen cruyn ende het fermsel administrerende.

Mr. Jacop Boonen, }
Mr. Dirk Noppen, } Commissarissen uit den Hove.

Den Prins van *Oranje*, (5 September 1556).

Wijders nog andere hoog geplaatste, zoo geestelijke als wereldlijke personen.

Kapittel 12.

Uitgaven aan timmerwerk.

Item inde weke post quasimodo, Allart voirn., aen de Hekele by Sint Anthonispoirt gewrocht, blauwen steen aende Hynthamerpoirt gevuert (en) helpen ontladen, die stellingen dair Mutz op verbrand wordde, gemaict, etc.

Zekere Mutz levend verbrand.

Kapittel 14.

Uitgaven aan alderhande ijzerwerk.

Item inde weke visitationis Marie, betaelt Jannen Hermans, deser stadt busmeester, voer 182 ℔ oudt ysers te verwercken ende dair van te makenen, nyeuwe sleutels ende kettenen aende cameren vanden bussen deser stadt, voer tpont eenen cruytsairt, ende noch voer treck lepels, omme die bussen dairmede te vegenen, vz. tsamen 4 car. gul. 9 st. 2½ oirt.

Herstellingen aan het geschut en aan gereedschappen.

Kapittel 18.

Uitgaven aan alderhande saken.

Behalve de posten, steeds gewoonlijk onder dit kapittel gebragt, worden daarin de volgende bijzonderheden aangetroffen.

Akte van afstand van het Hertogdom *Brabant*, door Keizer Karel V aan zijnen zoon Philips II.

Item betaelt Jannen van Mechelen, gecopieert hebbende die *renunciatie* ende *opdrachte* vanden Hertoichdomme van *Brabant*, etc. byder Key Mat. gedaen, den Coninck van *Engelant*.

Kwestie over de gemeente of gemeene weiden van *Vucht*.

Item opden 18 Augusti 1556, ismen ter cause vander gemeynte van *Vucht*, die welcke dese stadt pretendeert, huer toe te behoiren, gegaen ter comme, om aldair te suecken bescheet der voirs. gemeynte aengaende, etc

Kosten der stad tot het opgraven en diepen der stadsgrachten tusschen St. Jans- en de Vuchterpoort.

Item die voirn. rentmrs. hebben Jacoppen Poelman, ter oirdinantie van de heeren scepenen ende als graefmr., vuyt hueren ontfanck ende comptoire vuytgereyckt, omme die te employeren totten graven ende diepen deser stadt graften, in verscheyden reysen, 40 car. gul.

Item, alsoe Steven Taphoren ende Marcus van der Hulst, byden drie leden deser stadt gecommitteert syn geweest, omme als graafmeesters die gravers die graften deser stadt diepende, tusschen St. Jans- ende die Pickenpoirten ende elders, in hueren wercken te dirigeren, hebben elck gevacheert gehadt 52 daigen, ende is den voirs. Taphoren byden heeren scepenen, sdaigs toegevueht 7 st. ende den voirs. van der Hulst, 5 st.

De kamer boven de zaal van het raadhuis tot rentmeesters kamer ingerigt.

Item betaelt Jenneken huysvrouwe, mr. Lodewichs van Doirn, ter oirdinantie vanden heeren scepenen, voir die scade die sy seyde geleden te hebben, vuyt saken datmen opde camer boven de sale vanden Raidthuyse, gemaict hadde die rentmeesters cameren, ende tgebruyck vander selver cameren, alsoe moest derven, nyettegenstaende die annex was der woeninge vander Gaffele, 12 car. gul.

Stads wijze of vroedvrouw om vrouwen de pest hebbende of aan andere ziekten lijdende, en zwanger zijnde, te verlossen.

Item Agnes Fierlincxbeeck, is by dese stadt aengenomen geweest voer eenen tyt van drye jaeren, ingaende te baemisse, Anno 1554, ende dat opte gagie van 20 car. gul. tsjaers, omme als een wyse vrouwe, over die vrouwe van kynden bevrucht wesende, ende van peste ofte andere sieckte, egheen vuytgescheyden, begaeft wesende, te moeten gaen, ende die by daige ende by nachte by te staen ende gedienstich te wesen, den armen om Goidswille ende den rycken om redelyck loon, alsoe der selver voer het 2te jair verschenen te Bamisse 1556 bet. die voirs. 20 car. gul., etc.

Jaarwedde van den nieuw aangestelden Pensionaris mr Roelof Loekemans.

Item alsoe mr. Roeloff Luekemans, byden drye leden deser stadt voer Pensionaris is aengenomen geweest, syn hem voer syn jairlycxsche gaige toegevueght 200 car. gul., deen hondert betaelt te worddenen byden Griffier deser stadt ende dander 100 gul. byden rentmeesteren der selver, alsoe hem betaelt 100 gul., hem verscheenen in February 1555.

De geheele uitgaaf	was	38,499	car. gul.	2½	st. 15	mt.	2½ qrte.
„ „	ontvang	„ 39,779	„	„ 9	„ 1	„	3½ „

Voordeelig slot 1280 car. gul. 6 st. 10 mt. 1½ qrte.

N°. 63. **Rekening van St. Remeys 1556 tot St. Remeys 1557.**

1ste REKENING VAN Mr. HENDRIK OLIVIERS, JACOB JANSZ, JANS ROBBRECHTSZ EN GOIJAERT MONICX.

ONTVANG.

Geld en geldswaarde, accijnsen, belastingen en andere middelen, als in vorige rekeningen.

Kapittel 8.

Ontvang van allerhande saken.

Item vande twee kelders onder traethuys, die geordineert ende gemaickt waeren totter *gevanckenisse vanden franschoisen*, alsoe dat inden jaer deser rekeninge die nyet verhuyert en zyn geweest, alsoe dairomme alhier *nyet*. De kelders onder het stadhuis ingerigt en gebruikt tot gevangenis van de Fransche krijgsgevangenen.

De geheele ontvang was 44,165 car. gul. 7 st. 4 miten.

UITGAVEN.

De kapittels als gewoon gebragt, welke geen bijzonderheden bevatten, worden achterwege gelaten.

Kapittel 4.

Uitgaven aan heeren Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, Pensionaris, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten en in andere der stads saken en vandie harer meijerij uitgesonden.

Afgevaardigden en gecommitteerden waren: Afgevaardigden ten hove, ter staten en in andere commissien.

Mr. Roelof Loekemans, Pensionaris.

Wouter Scellens, Secretaris.

Jan Pelgrom.

Mr. Reijnier Everswijn.

Jan van Tangeren.

Roelof van Eijck, Schepen.

Hendrik van Eijndhouts, Raadsheer.

Gerrit Colen.

Inden jersten prima Octobris anno 1556, is ter ordinantie vanden drie leden deser stadt, tot *Bruessel* gesonden geweest mr. Roeloff Loekemans, Pensionaris der selver stadt, omme metten staten van *Brabant* te besoingneren opte petitie den 12en Marty anno 1555 bijder Co. Ma. desen Nederlanden gedaen. Dagvaard der staten van *Brabant* te *Brussel* op de petitie den 12 Maart 1555 bij den Keizer aan de Nederlanden gedaan. Opt tghene des mynheer die *Prince van Oraingien* ende meester Dirck Noppen, van wegen ons Heeren des Conincx, den drie leden deser stadt, aengaende die voirs. petitie voirgehouden hadden, ende binnen middeler tyde, te wetene 13 Novembris, syn ter oirdinantie als voir, opte voirs. dachvairt gereyst Roelof van Eijck Scepenen ende Henrick van Eyndhouts Beraadslagingen op hetgeen deswege door den Prins van *Oranje* en Mr. Dirk Noppen namens den Koning was voorgedragen.

1557.

Consent der stad *'s Hertogenbosch*, om de verlangde bede bij twee 10den penningen te heffen, onder voorwaarde dat de Koning het nog verschuldigde op de schouwgelden niet zou doen innen.

Nadere aanvrage tot consent van eenen 20ste penning in plaats van twee 100ste penningen, waarin de stad *'s Hertogenbosch* toestemt en mitsdien aan haar akte wordt verleend tot kwijtschelding van het alnog te betalen schouwgeld.

Rekwest der stad *'s Hertogenbosch*, om kwijtschelding van alnog te betalen restanten in de toegestane gewone en buitengewone beden.

Adres dier stad om verlenging van het octrooi der pacht van den grooten landtol en het paardengeld.

Raidsman, consent draigende, datmen die voirs. bede innen soude by twee 10de penningen, onder conditie, dat die Co. Ma. tot synen last soude nemen trest vanden scowgeldt, dwelck dese stadt noch ten achteren was metten fret dair op gelopen. Durende die voirs. dachvairt, is ter ordinancie ons Heeren des Conincx, die voirs. Eyndhouts, in poste aende drie leden deser stadt gesonden geweest, omme vanden selven alnoch consent te dragen, verwerven van eenen 20en penninck in plactse van twee hondertste penningen, welck consent hy mede gebracht heeft, onder die voirs. conditien. Ende dien achtervolgende is deser stadt acte verleent geweest, inhoudende, dat syn Co. Ma. tot synen last nam trest vanden scouwgelt metten interest, op sekere conditien inde voirs. acte breder begrepen. Alnoch hebben die voirs. gedeputeerde overgegeve der voirs. Co. Ma., seker requeste omme quytsceldinge te verwervene van 5000 car. gul. diemen syn Ma. alnoch ten achteren was, soo ter saicken vander ordinaris als extraordinaris beden. Insgelicx omme continuatie te hebbene vander octroyen vanden grooten lanthol metten peertgelt, voir den tyt van 12 jairen ende dat jairlix voir 400 car. gul., gevaceert tot 20 January.

Commissie naar *'s Hage* aan den Markgraaf van ter Veere, Stadhouder van *Holland* en aan den Raad van *Holland*, met besloten brieven des Konings, om 60 last rogge uit *Holland* naar *'s Hertogenbosch* te mogen uitvoeren, met verzoek die rogge met de schepen aangehouden, te willen ontslaan.

Item opten 22 Novembris, is ter ordinantie der heeren scepenen, gereyst naden *Hage*, Wouter Scellens, met seker besloiten brieven ons heeren des Conincx, dirigerende aenden Marcgrave vander Veer, Stadthouder van *Hollant* etc., met oick besloiten brieven deser stadt, dirigerende aenden Raidt van *Hollant*, omme te moigen vuyt *Hollant* binnen deser stadt brengen, 60 last roggen, ende dat die scepen met graen geladen, gearresteert synde, ontslagen souden wordden, ende tot dien eynde syn byden voirs. Scellens, die selve brieven gepresenteert opten 24en der voirs. maent, ende syn den selven opten 26en dach der selver maent, gegeven seker besloten brieven aenden Raidt deser stat ende is weder omme gecomen opten 28en dach der voirs. maent.

Commissie naar den hove te *Brussel*, om paspoort voor den uitvoer uit *Holland* naar *'s Hertogenbosch*, van granen te *Amsterdam* gekocht, tegen welken uitvoer de Stadhouder van *Holland* zich verzette, omdat dit bij ordonnantie des Konings verboden was.

Item, alsoo byden Stadthouder van *Hollant*, van wege ons heeren des Conincks, verboden was egeen graen uit *Amstelredamme* (sic) te vueren, ende aldair van wegen deser stat sekere roggen gecoft was ende men dien nyet vervueren en mochte, obsterende tverbot voirs. Is ter ordinancie deser stat, tot *Bruessel* gesonden geweest Jan Pelgrom, omme aende Co. Ma. te verwerven, sekere provisie in forme van paspoirte aenden voirs. Stadthouder, alle tollenaren ende justicieren, tegen tvoirs. vuytvueren belet doenden, ende heeft eyntelick van synder Ma. geobtineert oepenen brieven van paspoirte met besloiten brieven, dirigerende aenden Raidt van *Amstelredamme* voirs., omme te moigen vueren ende inne deser stat brengen, allen den rogh aldair van wegen deser stat, voir tvoirs. verbot gecoft, gevaceert tot 5en February.

Paspoort verleend om de granen te *Amsterdam* gekocht naar *'s Hertogenbosch* te voeren.

Commissie naar *Amsterdam*, om granen voor *'s Hertogenbosch* te bekomen.

Item in Februario is byder stat gedeputeert geweest mr. Reynier Everswyn, omme met Jannen van Tangeren nae *Amsterdam* (sic) te reysen ende aldair soe vele te doene, datmen dese stadt sekere quantiteit van rogge soude laten volgen, is alsoe nae *Ampsterdam* (sic) gereyst ende heeft aenden

Raidt aldair eyntelick verworven, datmen dese stat seker laste van rogge heeft laten volgen, gevaceert 17 daigen.

Dagvaard der staten te *Brussel*.

Beraadslagingen aangaande het innen der beden van de 2 tiende penning en den 20ste penning.

Op de geëischte obligatie van 4000 pond artois en aangaande het verkoopen of verzetten van de Domeinen voor 600,000 artois.

De laatste twee punten toegestaan, doch de toestemming in de twee tiende en 20ste penningen aangehouden tot dat de Koning voorziening zou hebben genomen op de doleantie aangaande de justitie en andere zaken.

Voorziening door den Koning in die zaken, den 5 Junij 1557 genomen.

Akte van kwijtschelding van het restant der schouwgelden.

Item opten vierden dach February, syn nae *Bruessel* gereyst Roelof van Eyck, Henrick van Eyndhouts ende mr. Roelof Luekemans, om nairder antwoirdt te draigen opte opinie byden prelaten ende edelen gemaict, opt innen vander bede 12 marty anno 1555, geeyscht by twee 10en penningen, ende eenen 20en penninck. Insgelix opte geeyschte obligatie totter somme van 4000 ponden artois in mindernisse vander voirs. bede, mitsgaders, opt vercopen ende versetten vanden demeynen ons heeren des Coninex, totter somme van 600,000 ₶ artois eens. In welcke voirs. obligatie ende vercopen ende versetten die staten van *Brabant* geconsenteert hebben, mair inde twee 10de ende eenen 20en penninck voirs., en hebben die selve alsdoen nyet connen geaccorderen, soe die sustineerden, dat syn Ma. jerst ende voir al versien soude opte doleantie, aengaende tstuck vander justitie ende andere saicken by hen luden, synder Ma. by supplicatie verthoont. Op welcke voirs. doleantie jerst by synder Ma. voorsien is geweest 5ta Juny. Duerende dese dachvairt, hebben die voirs. gedeputeerde vervolght, die behoirlycke acte van quytsceldinge vander reste vanden schouwgelt metten frait dair op gelopen, bedraigende over de 36,000 gul., welcke acte van quytsceldinge, nae groote swaricheiden, dese stat verleent is geweest, sonder ennige conditie, behoirlick geexpedieert ende geverifieert, gevaceert tot 11 Juny.

Dagvaard der staten te *Brussel*.

De Hertog van *Savoijen*, doet zijn eed als Kapitein-Generaal en Gouverneur der *Nederlanden*.

Vervolg der beraadslagingen over de twee 10de en den 20ste penning.

Item opten 14en July is nae *Bruessel* gereyst mr. Roelof Luekemans, omme present te syne, aldair die hertoich van *Savoye* synen eedt doen soude als Capitain Generael ende Gouverneur van desen *Nederlanden*, ende oick om een eynde te maicken vander bede vanden 12en Marty anno 1555, aengaende die middelen van twee 10de, eenen 20en penninck, in vuege dat die Co. Ma. op den 27en dach der voirs. maent, tconsent vanden staten vanden twee 10de ende eenen twintichsten penninck geaccepteert heeft, vervangende die derde leden van *Antwerpen* ende *Bruessel*, insgelicx 2de ende 3de lith van *Loven*. Ende soe die staten van allen desen *Nederlanden*, duerende dese dachvairt, bescreven wairen, te compareren prima Augusti, voir die Co. Ma. tot *Valenchyn*, omme aldair te aenhoiren synder Ma. propositie, heeft die voir Luekemans hem aldair oick gevonden ende aldair gevaceert 8 daigen en te *Brussel* 30 dagen.

Dagvaard der Staten-Generaal aan alle des Konings Nederlanden te *Valenciennes*.

Vervolg dier dagvaard te *Brussel*.

Item prima Septembris is mr. Roelof Luekemans wederom nae *Bruessel* gereyst, omme antwoirdt te draigen opte opinie byden prelaten ende edelen gemaict, soe opte propositie generael als particulier van wege des Co. Ma. 3a Augusti binnen *Valenchyn* gedaen, met welcke opinie die vier hooftsteden hen hadden geconformeert, te wetene, dat die communicatie wair af die voirs. propositie mentie maict, soude geschieden by middelen vanden Cancellier van *Brabant* opter stathuys, die stacten aldair staedtsgeweyse vergadert wesende, mair want die prelaten ende edelen dair mede nyet en

hebben moigen gestaan, hebben vercleert te vreden te wesen, te committeren twee prelaten ende twee edelen achtervolgende syns Co. Ma. versuecke, behoudelick, dat die vier hooftsteden van gelycken souden doen ende anders nyet, alsoe dat die voirs. Luekemans gevaceert heeft in September 30 daigen ende in October 7 daigen.

Kapittel 5.

Uitgaven voor bodenloon aan boden, zoo te voet als te paard uitgezonden.

Boden in verschillende zaken uitgezonden.

Behalve de uitzending van boden in gewone zaken, bij vorige rekening opgenoemd, komen in dit kapittel de volgende posten voor.

Aan de gravers te *Engelen* bezig om het gat van de Dieze uit te diepen, bevel gezonden, om dat werk te staken.

Item 28 Octobris, Adam van Wassenborch gesonden byden heeren scepenen tot *Engelen*, aen seker grevers aldair tgat vander Diesen diepende, ten eynde dat men met graven soude ophouden om redenen... vuytgeweest etc.

Last aan de kwartierschouten van *Oisterwijk*, *Kempen*- en *Peelland*, om het voorhande koorn op te nemen.

Item 17 February, Henrick Corneliss gesonden met besloiten brieven tot *Oisterwyck*, aenden Scouthet, by *Eyndhoven*, aenden Scouthet van *Kempelant* ende (te) *Sint Oeden Rode*, aenden Scouthet van *Pedelant*, omme by eenen eygelycken van hen, scouwing te doen van coren, vutgeweest etc.

Om de duurte der levensmiddelen het salaris van stads gezworen boden van wapenen, verhoogd.

Opten 15[en] dach Juny is den gesworen boden van wapene te voete byden drie leden deser stat, mits die groote duerte, by provisie geconsenteert, sdaigs voer huerlieden salaris inde plaetse van 6 st., 8 st.

Kapittel 6.

Uitgaven voor schenkingen van wijnen en gelagen.

Schenkingen van wijnen of gelagen aan voorname personen.

Wijnen of gelagen werden vereerd aan:

Den Heer van Kuilenburg.
De Hertogin van Loraine.
De Gravin van Hoorn.
Den Heer van Brederode.
Den Heer D'Hanencourt.
Den Heer van Kruiningen.

De Prins van *Oranje* met zijne edellieden te *'s Hertogenbosch* in commissie zijnde, een maaltijd gegeven.

Item in Septembri anno 1556 is mynen heer *den Prince van Oraignes* ende anderen synder edelmannen, alhier wesende ter cause vander petitie ende bede ons heeren des Conincx, opte Gaffel een maeltyt gesconken geweest.

De commissarissen uit den Hoven Noppen en Boonen een maaltijd gegeven.

Alnoch is mynen heer Noppen ende Bonen alhier in commissie wesende, een maeltyt gesconcken geweest, ende voer beyde die maeltyden, navolgende seker ordinantie vande drie leden deser stadt, betaelt 20 car. gul.

Kapittel 16.

Uitgaven aan verschillende werklieden.

Uitdieping van het gat in de rivier de Dieze te *Engelen*.

In dit kapittel worden eerstens onderscheidene posten gevonden voor het uitgraven van het gat in de Dieze te *Engelen*, waartoe ruim 90 gravers gebruikt werden.

Item Henrick in den Horen, betaelt voir tgebruyck van eender pleyten, 12 st. voir 6 daigen ende van twee wannen, 4 st.

De gravers zonder laarzen werkende, hadden 3 st. dagloon, die met laarzen ontvingen 4 st. daags.

Item betaelt Jannen Maes 6 daigen, Henrick van Doirnen 4 daigen, sdaigs 7 st., dat sy den grevers gedirigeert ende toesicht dair op gehat hebben, noch den selven van vertheerde costen tot *Engelen* int opbrengen vanden gravers ende overvaren metter pleyten gedaan, 29 st.

Item Joost die Pape, dat hy onder tRaedthuys aende kelder vensters ende aende doiren yseren spylen ende crammen gestelt heeft voer het vuytbreken vanden *Franchoise* gevangen, 4 daigen.

Voorziening der kelders onder het stadhuis tegen het ontvlugten der daarin opgesloten Fransche krijgsgevangenen.

Item inde weke Nativitatis Marie, Marten van Bemy steenhouder, dat hy aende voirs. kelder vensteren yseren spylen ingegoten heeft ende hem gegeven eenen stuiver boven die drie dagen, by hem gewrocht.

Kapittel 17.

Uitgaven van allerhande zaken.

Behalve de posten steeds gewoonlijk onder dit kapittel gebragt, worden daarin de volgende aangetroffen.

Item betaelt 9 clercken inder scrif cameren, die metten blockm^rn^. vanden 9 blocken, die solders gevisiteert ende tgraen aldair bevonden op getekent hebben, elcken van hen 6 st.

Visitatie der zolders in de stad tot opneming der voorhanden granen.

Item gegeven Jannen van Turnhout, nae onder usantien tot behoeff vander spele vander passien, 25 st.

Toelagen aan de passiebroeders voor het speelen der passie.

Item gegeven den dienaren vander corter roeden, dat sy snachts opten Wittendonredaich, die luden vander poyen (*) (alsmen die passie speelde) keerden, soo te besorgen was, dat die doir tgroot gewicht soude mogen inne vallen, 10 st.

De passie van Jesus Christus op Witten Donderdag nacht voor het stadhuis gespeeld.

Item alsoo byden heeren scepenen geordineert was, omme te beter den bourgeren deser stat van rogge te versienc, datmen alle butenluden die alhier rogh souden brengen ende oepenbairlick vercopen voir den Raidthuys, boven den coop, vander stat gelt soude geven, van elck mudde 2 st., dien achtervolgende hebben die voirn. rentmeesteren syndert den 19 Novembris totten 25^en^ dach der selver maent, aen verscheyde persoonen van 70 mudden 7½ jester roggen alsoo voirs., betaelt 7 car. gul. 1 st. 3½ ort.

Premie aan de landlieden betaald, die hunnen rog in het openbaar voor het stadhuis verkochten.

Item betaelt sekeren arbeyder van sekeren poten met speck besmeert heeft, tegen tscellen vanden beesten.

De jonge boomen met spek besmeerd tegen het afschillen door de beesten.

Item betaelt den Fraters, dat sy twee ryemen papiers vander grooter formen doir den aluyn getrokken hebben, om deser stat renten dairop te scriven.

Het papier door den aluin getrokken om daarop te schrijven.

(*) De poijen. Puij of hooge voorstoep van het stadhuis.

1557. Verbod om brood zonder toestemming der regering uit de stad *'s Hertogenbosch* te voeren.

Item alsoo opten 17en dach Meye byder stat geordineert was, datmen aen elcke deser stat poirten zeker wachters soude stellen, ten eynde dat nyemant egheen broot, sonder consent en soude vutdragen, dien achtervolgende syn dese navolgende persoonen voir wachters gestelt, te weten enz. (die wachters werden in dienst gehouden van den 17 Mei tot en met den 4 Julij 1557).

Een wagen met 4 paarden, den koning ten dienste gesteld.

Item 25 Juny, Herman Elten, wagemaecker, soo de selve van wegen deser stadt aengenomen was, om met eenen wagen gespannen met 4 peerden, die Co. Ma. te dienst te trecken, is hem ten bevele vanden heere, omme synen waigen soo toe te rusten, dat dese stat dairmede lofbairlick gestaen soude, opte hant gegeven 20 car. gul.

Plakaat des Konings waarbij worden wederroepen alle officieren in *Brabant* die hunne bedieningen bij beleening, pachting enz. hebben.

Item betaelt Peteren de Cort, dat hy vyf werven gecopieert heeft, seker placact ons heeren des Coninex, wairby hy wederroept, alle officieren in *Brabant*, huer officien bedienende by beleninge, pachtinge oft pantscap.

Overeenkomst met het platte land, tot uitreiking van 4000 daalders aan Hertog Erich van Brunswijk.

Noch zeker accoirdt gemaickt metten platten lande aengaende duytreycken Hertoichs Erichs (van *Brunswyck*) 4000 daelders.

De straten der stad en de hoeken der markt des nachts met ketenen afgesloten.

Item betaelt Wouter van Boextel enz. (3 anderen) dat sy luden 15 daigen lanck tsavonts deser stat ketenen opter straten ende hoecken vander merckt ende elders, gesloiten ende des morgens wederomme ontsloten hebben.

Veldslag bij St. Quintin door Philips II gewonnen.

Item geschoncken Joosten vanden Autair, bode vander Ma., tydinge gebracht hebbende aen dese stadt, dat die Co. Ma. by *sinte Quintyn* eenen slach tegen den Coninck van *Vranckryck*, op Ste. Laureyns dach gewonnen hadde.

Inname van St. Quintin.

Item Ghysberts van Engbroeck, dienaar Peters vanden Wal tot *Antwerpen* geschoncken, tydinge brengende dat *sinte Quintyn* opten 27en Augusti, byden Coninck van *Engelant* ingenomen was.

De zwarte ruiters van Hertog Erich van Brunswijk te *'s Hertogenbosch*, maatregelen van voorzorg voor de veiligheid der ingezetenen, tegen die ruiters.

Item sekeren knecht betaelt, dat hy 24 nachten die vuerpannen opte poye, soemen waickten, (synde binnen deser stadt de swaerte ruyteren hertoich Erichs) gewaickt hadde.

Item die twee custers van sint Janskercke, betaelt van het luyden tsavonts als die swartte ruyters binnen dese stadt lagen, omme vander straten te blyven.

Afrekening tusschen de stad *'s Hertogenbosch* en de meijerij, ter zake van de levering van ruwvoeder voor de ruiterij van den heer van Kruiningen en van den Hertog van Brunswijk.

Item aengaende het ruvoeder byden ruyteren vander benden des heeren van Croeningen, noch vander bende des Hartoge van *Bruijnswyck* ende andere heeren, gehadt bynnen der voirs. stadt. Mits den costen ende onraden wes daer aen clevende was, is by sloote van rekeninge, (gehouden in presentie vanden heeren scepenen ende raidtsmannen ende mede daer toe gecommitteerden) tusschen dese tegewoordige rentmeesteren deser stadt, ter eenre ende tusschen seker gedeputeerden vander meyerien der selver stadt ter andere zyde bevonden, dat het ruvoeder van Croeningens bende in als beloopt 364 gul. 16 st. 2 ort, dairvan dese stadt competeerde te betalen ende byden voirs. rentmeesteren is vuytgereyct het dorde gedeelte vz. 121 gul. 12 st. 2 ort.

Item het ruvoeder, scencken ende andere costen, vanden benden vanden Hartoige van *Bruynswyck q. s.* beloopt, achtervolgende de voirs. rekeninge in als, die somme van 2676 gul. 1 st. oort., waervan het vierde gedeelte byde voirs. rentmeesteren betaelt 669 gul. 5 dⁿ.

Item alsoe de heeren scepenen deser stadt, radtsmannen ende dekenen vanden ambachten, representerende de drie leden deser stadt, gelooft hadden Geriden Colen, tot behoeff vanden weerden ende weerdinnen, soe binnen als buyten deser stadt, alwaer de benden vanden heer van Crueningen geteert hadden, die somme van 736 gul. 2 oort, welcke penningen Bartholt Vervoirt, Leutenant ende Jan van Varick, Vendrich vanden voirs. bende geloeft hadden den voors. Geriden Colen, tot behoeff vander voirs. stadt, in zeker schultbrieven ten overstreken termynen te betalen, nagaende welcken geloeften byden drie leden deser stadt, als voore gedaen, hebben de voorn. rentmeesteren den weerde ende weerdinne voirs., betaelt de voirs. somme. Verteringen door de ruiters van den heer van Kruiningen gemaakt.

Overmits dese stadt, opten 2e July anno 1557, deur Coenrarde Jansse van Coverlens, haren gecommitteerde tot *Antwerpen*, van Lazaro Reyns, heeft gelicht ende opgenomen de somma van 1500 car. gul. ter spatium van drie maanden, opten interest van 12 ten 100 ende die geleent heeft gehad Hartogen Erich van Bruynswyck, met een groote menichte van swarte ruyteren binnen deser stadt liggende, om de selve daer van wat op de hant ende rekeninge te geven, alsoe voer interest van 3 maenden etc. De stad neemt geld op om Hertog Erich van Brunswijk te leenen.

Ter ordinantie vanden drie leden voirs. opten 30sten Augusti A° 1557, den voors. rentmeesteren gegeven, breeder blyckende byder acte dairvan synde, hebben de zelve rentmeesteren vanden 29 Augusti voors. tot den 14 February daer naest volgende, met broot, boter, kaze, scerpbier ende andere zoberlyck nootdruft, onderhouden inne de kelderen vanden Raethuyse voors. deser stadt, 53 Franchoysen by ons gen'en. Heer den Coninck voor St. Quintyn nedergeleeght ende gevangen ende voorts alhier gesonden omme byder stadt en wethouderen bewaert ende onderhouden te worden, daer aen ende aen booden loone, de voirs. Franchoysen gedient hebbende, betaelt 296 car. gul. 12 st. ord. Onderhoud der Franschen in den veldslag voor St Quintin door Koning Philips II gevangen gemaakt.

Volgen de lijf-, erf- en losrenten door de stad verschuldigd.

Totaal der uitgaven 44,165 car. gul. 6 st. 10 mijten.
" " ontvangsten 44,165 " " 7 " 4 "
Meer ontvangen als uitgegeven 18 mijten.

N°. 64. **Rekening van St. Remeys 1557 tot St. Remeys 1558.**

REKENING VAN Mr. HENDRIK OLIVIERS, JACOB JANSSEN, JANS ROBRECHTS EN GOIJAERT MONICX GOIJAERTSZ.

ONTVANG.

Geld- en geldswaarde, accijnsen, belastingen en andere middelen, als in voorgaande rekeningen.

Kapittel 8.

Ontvang van allerhande saken.

Eene vrouw beboet, omdat zij van haar huis, door de pest besmet, deuren en vensters had opengezet.

Item van Cataryn huysvrouwe Gerarts die Vriese, dat sy de doeren ende vensteren van haren huyse, besmet synde vander peste, inden dage oepenbaerlick opengeset ende geweert hadde, 20 st.

Een burger beboet omdat hij bij het overlijden zijner huisvrouw, met de pest besmet, niet behoorlijk het stroo had uitgehangen.

Item van Claessen Taphoeren, dat hy, navolgende den geboden, den *stroowissche* opten kermisdach lestleden, als syn huysvrouwe besmet synde vander peste, nyet behoirlyck vuytgehangen hadde, 20 st.

Een ander burger, omdat hij de kleederen en andere goederen van zijne aan de pest gestorven dochter uit zijn huis had laten vervoeren om die door de lucht te doen zuiveren.

Item van Pelgrom Peterss carsmaicker, dat hy na doot van synre dochter vande peste gestorven, sekere cleederen ende anderen huysraet vuyt synen huyse genomen hadde, geweert oft laten weren, ontrarie het gebot, 20 st.

De geheele ontvang was 52,991 car. gul. 17½ st.

UITGAAF.

De kapittels van uitgaaf als gewoon gebragt, die geene bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

Kapittel 4.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Gezwoornen, Raadsheeren, Pensionaris, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten en in andere der stads saken en van die harer meijerij uitgezonden.

Afgevaardigden ten hove, ter staten en in andere zaken uitgezonden.

Afgevaardigden of gecommitteerden waren:
Mr. Goosewijn van der Stegen, Schepen.
Mr. Roelof Loekemans, Pensionaris.
Jan van Liebergen, Schepen.
Gerard Colen, Secretaris.

Dagvaard der Generale Staten te *Valenciennes*, om te beraadslagen over de middelen, waardoor in het toekomende het land bewaard en beschermd zou kunnen worden.

Afgevaardigden uit de staten van de verschillende landen des Hertogs, tot de vergadering der Sta-

Inden jersten, alsoe der Co. Ma. versocht hadde aenden staten van allen den lande van herwairts over, inde stadt van *Valencheen*, opten 3en Augusti te willen compareren ende te comene, omme aldair te willen aviseren opte remedien ende middelen, byden welcken desen lande inne toecomende tyden bewairt ende beschermt soude moigen worden ende oick te ontlasten, dairinne die selve landen syn. Ende alsoe dair nae int particulier den 4en Augusti der selver maent, die Co. Ma. begeert hadde aenden staeten van *Brabant*, dat sy souden willen deputeren sekere persoenen omme te

communiceren metten gecommitteerden van synder Ma. ende den gedeputeerde vanden staten vanden anderen landen van herwairsover, aengaende den voirs. middelen etc. Soe eest, dat van wegen der prelaten van *Brabant*, als representerende den yersten staet, syn gedeputeert geweest die Prelaet van Sinte Bernart ende die Prelaet van Perck van wegen der edelen, die baenreheere van Geete ende die heere van Gombergen, van wegen der steden, die vicebourgemeesters vande vier hooftsteden met haren pensionnarissen, omme navolgende der opinien vander prelaten ende edelen, te convoceren metten andere gedeputeerden vanden anderen landen van herwairts over, opte generale ende particuliere propositie voirs. Is alsoe m[r]. Goessen vander Stegen, ter ordinancie vander heeren scepenen ende door het scryven vanden Pensionaris deser stadt, aldair tot *Bruessel* wesende, den 8 Novembris anno voors. nae *Bruessel* gereyst, omme die voirs. dachvairt te bewaren, mair midts der siecten dairmede die selve m[r]. Goessen becommert was, heeft den selven Pensionaris aldair gelaten ende wederomme inder voirs. stadt gecomen den 13 January anno voirs.

ten-Generaal, om deswegens te beraadslagen met commissarissen des Konings te *Brussel*.

Item opten 14[en] dach Octobris anno 1557, is m[r]. Roeloff Loekemans nae *Bruessel* gereyst, om naevolgende die opinie byden prelaeten ende edelen tslants van *Brabant*, gemaict nae verscheyden vergaderingen ende rappoirten, opte propotie generael ende particulier, bynnen der stadt van *Valenchen*, gedaen; in Augusto lestleden metten gedeputeerden vanden landen van herwairtsover te communiceren ende te adviseren, hoe ende in wat manieren desen landen in toecomende tyden souden mogen worden gedefendeert ende beschermt tegen de vyanden, des Conichs van *Vranckrycke*, ende by wat middelen men syn Ma. soude mogen dechargeren ende ontlasten vanden schulden, lasten ende tachterheden dair inne die selve Ma. nu jegenwoirdelick is, beloopende die voirs. schulden over de 10,000,000 car. gul. eens, wair aff die fretten jairlicx gedragen, meer dan 600,000 ℔. Ende hebben die gedeputeerde vanden lande van herwairts over, vele ende verscheyden articulen ende pointen, by maniere van advyse ende comunicatie geraemt ende geconcipieert, dienende eens deels tot defensie ende beschermenisse vanden lande van herwairtsover, tegen de Franchoysen ende eens deels tot dechargement ende ontlastinghe van synre Ma[t]. schulden, lasten ende tachterheden; welcke voors. poincten ende articulen die voors. gedeputeerde synre Ma. geexhibeert ende overgegeven hebben, in vuege, dat de Ma. dair int lang ende breet met synen Rade gedelibereert ende gelet hebbende, heeft opte voors. articulen ende poincten sekere antwoirdt by gescrifte gegeven ende apostille doen stellen ende dairna versocht, dat die voors. gedeputeerde dairop alnoch nairder souden willen letten ende convoceren, dwelck sy oick gedaen hebben in sulcker vuegen, dat nae verscheyde vergaderingen ende convocatien, syn Ma. geeyscht heeft opte lande van herwairtsover, een bede van 800,000 ℔ sjaers, negen jaeren geduerende. Ende dat die staten opte voors. bede soude erffelick vercoopen 200,000 ℔ eens, omme

Vervolg der beraadslagingen.

Middelen om in den oorlog tegen Frankrijk te voorzien en om den Koning-Hertogte ontlasten van een schuldenlast van 10,000,000 car. gul., waarvan de jaarlijksche renten meer dan 600,000 pd. bedroegen.

Bede van 800,000 jaarlijks gedurende negen jaar en verzoek

1558. metten penningen vander voirs. bede comende, desen landen te defenderen ende inden aenstaende saison ende somer te onderhouden, sekere nombre ende getalle van ruyteren, voetknechten ende oirloighsschepen ende voorts 2000 peerden in continuele diensten, ende dat voor den voors. tyt van 9 jaeren ende dairenboven, om bereet te hebben tot allen tyde alst van noode wesen sal 6000 peerden; alsoe dat die voors. m^r. Roeloff, inde convocatie ende vergaderinge vanden staten van herwairtsover, gevaceert heeft totten 10^en February, maickende 120 daigen.

om op die bede te mogen verkoopen. Erfrenten tot eene som van 200,000 pd. tot verdediging des lands tegen *Frankrijk*.

Vervolg der beraadslagingen.

Item den 26 February syn nae *Bruessel* gereyst, Jan van Lyebergen, Scepen ende m^r. Roeloff, Pensionaris, omme van wegen deser stadt antwoirdt te brengen opte propositie ende bede van 800,000 gul. siaers, 9 jaeren geduerende, mitsgaders opte opinie byden prelaten ende edelen slants van *Brabant*, dyen aengaende gemaict, in vuegen dat sy inde voors. saicke, metten andere gedeputeerden gevaceert hebben totten 29^en Merte.

Nader vervolg.

Item opten 4^den Aprilis anno 1557 is m^r. Roeloff Loekemans alleen gereyst nae *Bruessel*, omme van wegen deser stadt antwoort te brengen opte geheyschte obligatie van 200,000 ₰ eens, mitsgaders op sekere versueck ons heeren des Conich tot dyen eynde tenderende, dat dese stadt soude furneren ende opbrengen huere quote ende portie, inde voors. bede van 800,000 ₰ siaers, by provisie ende ter tyt toe, dat by nyeuwe hertellinge, de ongelycke settinge ende quotatie soude worden geduceert tot equaliteyt, ende dat dese stadt, desen aengaende hair soude willen vuegen metten prelaten, edelen ende andere drye hooftsteden van *Brabant*, die dair inne alsoe geconsenteert ende geaccordeert hadden. Ende na verscheyden rappoirten heeft ten lesten die voors. stadt huer geconformeert, metten prelaten, edelen ende drye hooffsteden van *Brabant*.

De bede van 800,000 toegestaan en bij den Hertog van *Savoijen*. namens den Koning-Hertog aangenomen.

Item heeft dairenboven die voors. m^r. Roeloff gevaceert inde principale bede van 800,000 ₰ siaers, ter tyt toe dat deselve bede byder generalen staten geaccordeert ende geconsenteert is geweest, ende dairna byder Hertoge van *Savoyen*, van wege synre Ma. geaccepteert, in sulcken vuegen, dat die voors. m^r. Roeloff, inde voirs. bede ende andere saicken dair aff dependerende, gevaceert heeft metten anderen staten vanden lande van herwairtsover, totten 26 dach van Meye.

Vervolg der beraadslagingen door de staten van *Brabant*, voor het aandeel van *Brabant* in die bede.

Item opten 18^en dach der maent van Junio Anno 1558, is alleen gereyst nae *Bruessel* m^r. Roeloff Loekeman, van wege dese stadt, mitsdyen, dat de staten van *Brabant* bescreven waren te compareren, om een finael slot te maken, aengaende der beden van 800,000 gul. sjaers, wairaff het consent, voer soe veel als aengaet de quote ende portie slants van *Brabant*, alnoch nyet geaccepteert en was, byden Cancellier van *Brabant* opter stadthuys van *Bruessel*, nae ouder gewoente. Item syn de prelaten ende edelen besunder geweest, om heure opinie te maken aengaende de geeyschte augumentatie vanden quote ende taxe van *Brabant*, inder bede van 800,000 ₰ siaers, wairop de voirs. prelaten ende edelen twee verscheyde opinien gemaict

hebben ende in effecte, ten lesten die geeyschte augumentatie vande voors. quote affgeslagen.

Item is oock die voors. m^r^. Roeloff Loekemans nae *Brussel* gereyst, ten eynde, dat dese stadt soude worden ontlast vanden ses wagenen, dairop deselve byder commissarissen geset hadden geweest, omme inden oirloige te dienen. Ende nae lange sollicitatie ende vervolgh byder voors. Roeloffnen Loekemans gedaan, is ten lesten dese stadt vanden voors. ses wagenen gedechargeert ende ontlast geweest.

Commissie naar den hove te *Brussel*, om ontlast te worden van de levering van zes transportwagens, waarop de stad door de leger-commissarissen was gesteld.

Ende, want de staten vanden lande van herwairts over, bescreven hadden geweest, tegen den 15^en^ Augusti te compareren bynnen der stadt van *Atrecht*, omme te aenhoeren tgene des syn. Ma. den selven soude willen proponeren ende voorhouden. Soe is de voors. m^r^. Roeloff Loekemans, den 12^en^ Augusti anno 1558 gereyst nae *Atrecht*, metten gedeputeerden vanden staten van *Brabant*. Ende is van wegen ons heeren des Conich den 19^en^ der voors. maent van Augusto, sekere heyssche ende petitie gedaen geworden, aengaende den 100^en^ en 50^en^ penninck. Item den dobbelen impost opte wynen, omme dairmede de zee te versekeren.

Dagvaard der Staten-Generaal te *Atrecht*. Eisch des Konings van den 100ste en 50ste penning en verdubbeling van den impost op de wijnen, tot beveiliging der zee.

Item nopende het sout, ten eynde dat de voors. staten van den lande van herwairts over, souden willen consenteren, dat syn Ma. op elck 100 sauts soude mogen setten vyftich gul. Welcken heysch ende petitie voors. is daernae te *Bruessele*, te weten den 12^en^ Septembris, achtervolgende doude maniere van doene, byden Cancellier van *Brabant* vernyeuwt ende gerepeteert geworden. Alsoe dat de voors. Loekemans, inde voors. saicken ghevacheert heeft totten lesten dach der voors. maent Septembris, facit tsamen 105 daghen, hier afgetrocken de reyse tot *Atrecht*, al te weten 15 daigen, wair aff de voors. Roeloff Loekemans, te vreden gestelt is geweest byder staten van *Brabant*.

Belasting op het zout.

Dagvaard der staten van *Brabant* te *Brussel*, hernieuwing van dien eisch.

Kapittel 5.

Uitgaven voor bodenloon, aan boden zoo te voet als te paard uitgezonden.

Behalve de boden in gewone zaken, aan afgevaardigden ten hove, ter staten enz., uitgezonden, wordt in dit kapittel onder andere nog het volgende gevonden.

Boden in verschillende zaken.

Item 12 July, Goyart Lauryns z met oipen brieven gesonden inder quartiere van *Maeslant* ende *Pedelant*, omme huere crancke menschen, metter siecte vander peste belast wesende, elck in synen bedryve, aldair sy sieck geworden syn, te logeren ende te bewaren, *mits dat dese stadt bourgeren, in grooten getalle van mannen, wyven, kynderen ende dienstmaechden*, TSELVE GASTHUIS BEHOEVENDE WAEREN, ENDE EGEEN BUYTEN LUYDEN MEER INNE EN SOUDE NEMEN.

Brieven naar de kwartieren van *Maasland*, *Peelland* en *Oisterwijk*, houdende aanschrijving om voortaan geen ingezetenen dier kwartieren aan de pest lijdende, naar de stad *'s Hertogenbosch* te zenden, mits de stad het groot gasthuis alleen voor hare lijders noodig had.

Item ten selven daghe ter saicke voors. Pauwels Lenartss gesonden inder quartiere van *Oisterwyck*.

Kapittel 6.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen en gelagen.

Schenkingen van wijnen en gelagen aan voorname personen.

Daaronder komen schenkingen voor aan.

Den Heer van Merode Leefdale.

— Graaf van Schouwenborch.

Voors eene met de volgende noot.

Commissie uit den hove te *'s Hertogenbosch* om ter zake van de vervolging tegen de anabaptisten of wederdoopers, de zaak der ontvlugting van den ter dood veroordeelde anabaptist Jacob Hagens te onderzoeken.

Item alsoo de heeren scepenen den 25[en] Meye A° 1558, hadden doen bereyden opte Gaffel een maeltyt, dairtoe sy genoot hadden meesteren Jacoppen Boonen, Raidt, Philips Hinckart den Procureur-Generael, met hueren aenhanck alhier bynnen deser stadt wesende, aengaende der saicken vanden anabaptisten ende wederdoopers, dair omme een genoempt Jacop Hagens herdoopt synde, opter gevangen poirte deser stadt hadde geseten, ter tyt ende wylen toe, hy van lyve ter dood gebracht soude wordden, nochtans, doir listicheyt ende hulpe van sommighen, vander selver poirten gebroken ende der doot ontgaen is, wairomme seker borger deser stadt, als borghe desselffs Jacops geworden synde, ter cause vanden selven geapprehendeert ende gevangen is geweest. Ende omme andere saicken der selver stadt treffelyck aengaende, alsoe betaelt den wert opte Gaffel voer die maeltyt 5 car. gul. ende voir 20 potten wyns by Taphoeren gehaelt, den pot 5 st.

Kapittel 12.

Uitgaven aan timmerwerk.

Een nieuwe pijningbank gemaakt.

Inde weke ante carms primum, Henrick Aerntss met twee knechten 6 daigen gevrocht opte gevangen poirt ende elders dackvensteren gemaict ende een neyeuwe pynbanck, sdaigs $4^1/_2$ st.

Kapittel 17.

Uitgaven aan alderhande zaken.

Behalve de posten gewoonlijk in dit kapittel voorkomende, worden daarin de volgende gevonden.

Ontwerp van een kanaal of vaart op *Amsterdam* met den Heer van Brederode te *Vianen* gemaakt.

Item betaelt Francken van der Stegen, dat hy, ter ordinancie vanden heeren scepenen, gecopieert heeft sekere concept ende andere stucken, aengaende der vaerte, geconcipieert metten Heere van Brederode, groot 6 bladeren, noch sekere extracten vuyter blyder incompsten ende ander munimenten, groot 20 bladeren ende noch seker mandaet ons heeren des Conich, aengaende den coren in dato ultma Decembris anno 1556, groot 5 bladeren ende elck blat tot 1 st.

Een Fransch krijgsgevangen in den kelder van het stadhuis overleden.

Item van een dootkist, dairinne geleeght is eenen dootde vanden Franchoysen gevangen, inden kelder onder Raidthuys gevangen liggende ende gestorven wesende, bet. 11 st.

Toelage aan de rogstekers voor buskruid in de kermis.

Item den rochstekers gegeven voir het buscruyt by hair inde kermisse te besingen, 10 st.

Item Jannen Thienpont, bode van ***Antwerpen***, tydinge brengende van Peter van den Walle, als dat die Grave van Egmont q. s., den 13 July anno 1558, by ***Duynkercken*** ende ***Greveling*e** heeft geslagen 36 venlen voetknechten ende 12 benden peerden Francoysen, ende vier groote heeren vander ordene van ***Vranckryck*** gevangen, den selven gesconcken een Phs. daelder.

Berigt dat de Graaf van *Egmont q. s.* bij *Duinkerken* en *Grevelingen* het Fransche leger had geslagen

De geheele uitgaaf was 52,301 car. gul. 14 st. 12 miten 3 qrte.
„ „ ontvang „ 52,991 „ „ 17 „ 2 ort.
Voordeelig slot 690 car. gul. 3 st. 11 miten 1 qrt.

N°. 65. Rekening van St. Remeys 1558 tot St. Remeys 1559.

REKENING VAN WILLEM MICHIELS, HENDRIK DE HONT DE JONGE EN JOOST VAN AUWEN.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, accijnsen, belastingen en alle andere middelen als in voorgaande rekeningen.

Kapittel 9.

Ontvang van alderhande zaken.

Item vande twee kelders onder traethuys, die in voirleden jairen geordineert zyn tot gevanckenisse vander Franchoysen, die overmits de sieckten dair inne gemeuct, nyet verhuyrt en zyn mer alsnu bynnen desen jaire ledich zyn blyven staen, dairomme alhier ontfangen *nyet*.

De kelders onder het stadhuis niet verhuurd, om de ziekte onder de Fransche krijgsgevangen ontstaan die daarin zijn opgesloten geweest.

Item van Jannen van Turnhout de jonge, die in huyere heeft de plaetse onder de peye voer traethuys, 6 jairen lanck ingaende St. Jansmisse A° 1556, sjairs voir 9 car. gul., dair aff ontfangen t3de 6de jair verschenen Joes A° 1559, 9 car. gul.

De boekdrukker Jan van Turnhout de jonge heeft de plaats onder de pui van het stadhuis in huur.

De geheele ontvang was 46,048 car. gul. 5 st. 9 miten.

UITGAAF.

De kapittels als gewoon gebragt, die geene bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

Kapittel 4.

Uitgaven aan heeren Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, Pensionaris, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove ter Staten van Brabant en in andere der stads zaken en van die harer meijerij uitgesonden.

De afgevaardigden en gecommitteerden waren;
Mr. Roelof Loekemans, Pensionaris.

Afgevaardigden ten hove, ter staten en in andere zaken.

Jonker Gerard van Vladeracken, heer van Geffen.
Mr. Henrik Bloijman.
Gerard Colen, Secretaris.

Dagvaard der staten te *Brussel*, eisch des Konings-Hertog van zijne Nederlanden, om den 100ste penning van de onroerende goederen en den 50ste penning van de koopmanschappen.

Idem om den dubbelden impost op de wijnen, voor 4 jaren.

Aanvraag tot behoud van het monopolie op het zout of eene belasting van 50 gul. op elk 100 zouts.

Voorschot van 300,000 pond artois, op de toe te stane belastingen.

Verzoek om de goedkeuring der staten op de verpanding van de stad *Grave* en het land van *Cuijk*, aan den Prins van *Oranje*.

Inden jersten prima Octobris Anno 1558, is ter ordinancie vanden drie leden deser stat, tot *Bruessel* gesonden geweest mr. Roeloff Lueckemans, Pensionaris der voirs. stadt, omme metten staten van *Brabant* te besoingeren opte petitie byde Co. Ma. desen *Nederlanden* gedaen te wetene, dat de zelve staten, zynder Ma. zouden willen accorderen den hondersten penninck vander onberuerlycke gueden ende gronden van erven ende den 50en penninck vander comanscappen. Ende noch den dobbelen impost te willen consenteren opte wynen, in plaetse vander vyf stuivers thien stuivers; ende dat voer eenen termyn van vier jairen, omme die zee daer mede te veyligen, ende dat de Ma. aen hem behouden soude moigen, de verthieringe vanden soute, ofte eenen impost dair op te stellen op elck hondert souts vyftig gulden, ende noch te wille consenteren op obligatie vanden voirs. staten 300,000 ℔ artois eens, in afcortinge van tgeene dat de zelve staten zynder Ma. consenteren soude, ende alnoch te willen consenteren, inde verpandinge ende beleeninge vander stadt vanden *Grave* ende den lande van *Cuyck*, aenden Prinche van *Oirangien* gedaen. Ende heeft die voirs. Pensionaris, ter zaicke vander voirs. peticien gevaceert ende verwacht opten consente ende openie vanden zelven staiten opte voirs. petitie gedaen, vanden 1en Octobris incluys totten 14en February dair naist volgende.

Vervolg der beraadslagingen.

Den 24 Maart daarop volgende werd de Pensionaris Loekemans andermaal naar *Bruessel* gezonden, om antwoord op de voors. petitie te brengen, doch daar de gedeputeerden van de andere steden geen volkomen last hadden, werden zij om nieuwen last te halen, door den Canselier van *Brabant* terug gezonden.

Nader vervolg.

Antwoord op het voorstel der prelaten en edelen om 500,000 eens, biedsgewijze op te brengen.

Weigering der steden.

Toestemming der prelaten en edelen, om op obligatie der staten 200,000 op te brengen, in mindering der geëischte 500,000 om daarmede alle geweld en schade van het krijgsvolk te verhoeden.

Item opten 19en Aprille anno 1559, soe is die voirs. Luekemans, Pensionaris, wederom nae *Bruessel* gereyst, omme antwoirdt te brengen opte voirs. peticie gedaen, ende opte opinie der prelaten ende edelen, der Co. Ma. consenterende die somme van 500,000 eens, gelicht te worddene beetsgewyse, opten voet vander beede van 9 jairen. Ende want de gedeputeerden vander vier hooftsteden, hen nyet en conformeerden metter opinie vanden prelaten ende edelen, aengaende de 500,000 gulden eens; soe heeft die Cancellier, van wege die Co. Ma. versocht, dat de prelaten ende edelen, op obligatie vanden staten, souden consenteren terstont 200,000 eens, in mindernisse van de geheyster beede van 500,000 gulden eens, om alle overdaet, scade ende vuyteringe van ruyteren ende knechten te verhueden, op welcke versueck de prelaten ende edelen hebben geconsenteert. Ende heeft dairomme de voirs. Pensionaris gevaceert vanden 19 Aprille totten 28 der selver maent.

Vervolg der beraadslagingen aangaande dat voorschot.

Item opten jersten Meye is mr. Roeloff Lueckemans, metten boode voirs. te perde wederom nae *Bruesel* gereyst, omme van wege deser stadt antwoirdt te brengen opte geheyste obligatie van 200,000 car. gul. eens, ende midts

dien het dorde lith vander stadt van *Bruessele*, inde geheyste obligatie nyet en hebben willen consenteren, soe hebben die prelaten ende edelen huer opinie verandert, ende geconsenteert inde voirs. geheyste obligatie van 200,000 gulde, in alsulcker vuegen, dat die drie hooftsteden metten twee leden vander vierden hooftstadt van gelycken doen, op welcke opinie de gedeputeerden vander steden te rugge getoigen zyn, om rappoirt te doen aen huer leeden, ende heeft de voirs. Lueckemans dair omme gevaceert vanden jersten Meye voirs. totten 6en Juny dair nae.

Item opten 19 Juny Anno 1559 soe is de voirs. Lueckeman, Pensionaris, met mynen Heer van Geffen ende mr. Henrick Bloyman wederom nae *Bruessele* gereyst, omme rappoirt te doene opte petitie vanden 200,000 car. gul. eens, ende oiek te aenhoeren de petitie vander Co. Ma., die veele ende verscheyden beeden, den voirs. staten geheyst hadde opten lesten Juny ende den jersten July, wair op die voirs. prelaten ende edelen diversche opinien gemaict hadden, metten welcken zy nyet en mochten gestaen, ende heeft die voirs. Pensionaris dair omme gevaceert totten 21 Augusti. Nader vervolg.

Item dair nae, heeft myn heer den Canselier van *Brabant*, de staten wederom doen bescryven, ten eynde zy een finaal slot ende opinie, opte geheyschte beeden maicken soude, soe is die voirs. Pensionaris wederomme nae *Bruessele* gereyst den 7en dach Septembris. Ende heeft alsdoen myn heer de Cancellier aende staten versocht, dat zy zouden de Co. Ma. accorderen 200,000 gul. eens, opgebracht te worddene by capitale settinge of leninge. Item, dat die zelve prelaten ende edelen, zouden opt lant van *Brabant* vercoopen renten den penninck 12, tot 30,000 gulden toe. Ende dat zy noch zouden willen consenteren, aangaende de continuatie vanden ouden impost ende andere peticien hier voor breeder verhaelt, zoude consenteren, wairop die voirs. prelaten ende edelen gemaict hadden zeker opinie, ende mynen heer den Cancellier die in gescrifte overgelevert, om de Hartochinne van *Parma* die te remonstreren, waerop alnoch egeen resolutie gedaen en is. Ende heeft die voirs. Pensionaris vanden voirs. 7en September totten lesten der zelver maent incluys gevaceert.

Voorstel van den Canselier van *Brabant* om 200,000 bij kapitaalzetting of leening te treffen en tot verkoop van 300,000 rente den 12e penning.

Verzoek om toestemming in de verlenging van den termijn ter opbrenging van de gegeven wordende imposten enz.

Verzoek aan de Hertogin Regentes, om besluit op de door de staten aan haar gerigte rekesten.

Kapittel 5.

Uitgaven voor bodenloon, aan boden zoo te voet als te paard uitgezonden.

Behalve de boden als gewoon aan gedeputeerden en gecommitteerden ten hove, ter staten-vergadering en in andere commissien uitgezonden, oproepingen van gedeputeerden uit de meijerij en andere gewone zaken, wordt in dit kapittel, onder meer ander het volgende aangetroffen. Boden in gewone zaken.

Item 23 January, Dierck Wynants, ter ordinantie vanden heeren scepenen deser stadt, geweest byden Heer van *Boxtel* ende den Commenteur tot *Gemert*, omme hen te noeden om nae auder gewoente byden heeren scepenen te comen maendagen. Uitnoodiging aan den heer van *Boxtel* en andere heeren, om met schepenen te komen maandagen.

1559. Dergelijke uitnoodiging werd met een andere bode gezonden aan den Heer van *Loonopzand*, den Heer van *Tilburg* en den Abt van Berne. (*)

Verzoek aan den Koning-Hertog, om het octrooi tot het houden eener stedelijke loterij te kunnen voortzetten.

Item Goyarden Laurynsse, bode, dat hy gesonden is geweest met brieven aende gedeputeerden deser stadt, aengaende deser stadt lotherie, byder Co. Ma. gecontinueert te worddene.

Kapittel 6.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen en gelagen.

Schenkingen van wijnen of gelagen aan voorname personen.

Onder de voornaamste personen, welke dit jaar met wijnen en gelagen vereerd werden, waren.

De Abt van Bern.

De Heer van Elderen en m^r^. Thomas Vlas, van wegen den PRINS VAN ORANJE naar *Grave* reizende.

De Canselier des lands van *Gelder*.

Doctor Pannecoeck, Raad des voirs. lands.

De Hoofdschout, op zijne bruiloft.

Commissie uit den hove, om onderzoek te doen en te procederen tegen Gerrit Hagens, aangaande de ontvlugting van de gevangenpoort te *'s Hertogenbosch*, van Jacob Hagens.

Item den Commissarissen vanden hove, te wetene den Procureur-Generael metten zynen, die alhier tegens Geritden Hagens, met recht procedeerde, ter cause vanden vuytbrekinge van Jacops Hagens.

Item, want de Commissarissen vuyten hove van *Brabant*, om informatie te nemen vanden vuytbreken Jacops Hagens, tot Jacoppen Jaspers gehaelt hadden 57½ potten wyns, ende die selve egeen assijns dair aff en wilde betalen, soe is ter ordinantie der drie leden deser stadt, die selve Jacoppen den acsyns dair aff betaelt, beloepende 1 st. ½ ort. den pott.

Kapittel 17.

Uitgaven aan alderhande saken.

Behalve de gewone steeds in dit kapittel voorkomende posten, worden daarin onder meer anderen de volgende gevonden.

Uitvaart van Keizer Karel V en kosten daarop gevallen.

Item, achtervolgende de brieven ons Heeren des Conincx hebben onsen heeren scepenen den Keyserlycke Majesteit een vuytfarde naegedaen, dairvan de custer van S^t^. Jans betaelt, dat hy acht daigen geluyt heeft metten groote clocken ende anderen, sdaigs 25 st., facit. 10 gul., noch Thomassen van Turnhout van 12 tortsen, tstuck 12 st., facit 7 gul. 4 st., noch vande tortsen te draige 12 st., noch de coorkynderen tot 46 personen toe, die mede gegaen hebben, elck een wittebroot van 1 oirt., facit 11½ st., noch den beyerman van versceiden diensten inde vuytfart 12 st. Item Fransen inden Gapart van 12 ellen witte sleyers dair tcruys opt tswart cleet aff gemaickt was, de elle 2½ st., noch voer witte zyde om tcruys daer mede aen te

(*) Aangezien die uitnoodigingen jaarlijks plaats hadden, worden deze posten niet altijd, maar van tijd tot tijd herhaald.

neye 4 st., facit 34 st. $1^1/_2$ oirt. Item Steyns Peterss, van het baercleet ende tcruys dair op te neye 12 st., noch den vier knechts vander scutterien, van de vier scutterien te intimeren, omme de statie inder vuytfart voirs. te bewairen, elken 2 st., facit 8 st. Item den sangmeester met zynen venitten, vander misse van requiem inder vuytfart te singgen 24 st. ende drie gruen roye vanden baren te draigen elcken 7 st., facit 21 st. vz. tezamen 23 car. gul. 18 st. $3^1/_2$ oirt.

Itemen Jannen Scalcken, screynwercker, van 4 taeffereelen te maicken, om des Keysers wapenen dair inne te scilderen ende inden choore te hangen, van tstuck bet. $18^1/_2$ st., facit 3 gul. 14 st. Item Willemen Remmen, scilder, vande voirs. 4 taefferelen te scilderen ende te stofferen tstuck 20 st., die zelve, noch vier wapenen op papier gescildert om aende baire te hangen, van tstuck $7^1/_2$ st., noch 12 wapenen op papier om aan de tortsen te hangen, tstuck 5 st. vz. te zamen 12 car. gul. 4 st.

Item deur beveel van heeren scepenen, den dienaar van Peteren van der Wall, die dierste tydinge heeft gebracht bynen dese stadt vanden peys. Besloten vreden, en daarvoor gehouden festiviteiten.

Item den boode, die brieven ons Heeren des Coninch brochte aenden heeren scepenen, dat men den peys oepenbairlick publiceren ende vieren soude.

Volgen de lijf-, erf- en losrenten door de stad verschuldigd.

De geheele uitgaven waren 45,993 car. gul. $18^1/_2$ st. $16^1/_2$ m^t.
" " ontvangsten " 46,048 " " 5 " 9 "
Meer ontvangen als uitgegeven 54 car. gul. 6 st. $16^1/_2$ myten.

N°. 66. Rekening van St. Remeys 1559 tot St. Remeys 1560.

Rekening van Willem Michielss, Hendrik de Hont de jonge, en Joost van Auwen.

ONTVANG.

Geld en geldswaarde, accijnsen en andere stads-middelen, als in vorige rekeningen.

Kapittels 9 *en* 10.

Zijn erf- en losrenten geconverteerd in lijfrenten op de kinderen van m^r. Frans van Hanenberch en Jan Monincx Janszoon, voor memorie uitgetrokken. Erf- en losrenten geconverteerd in lijfrenten.

Kapittel 15.

Ontvang van alderhande saken.

De kelders onder het stadhuis zijn wederom als onverhuurd aangetee- De kelders onder het stadhuis alnog onverhuurd.

kend gevonden, ter zake van de daarin plaats gehad hebbende ziekte onder de Fransche gevangenen.

De rentmeesters verkoopen aan Dirk Arentsz de jonge, twee groote steenen kogels, om voor zijne poort te leggen onder voorwaarde, dat wanneer de stad die later bij oorlog zou noodig hebben, ze dan tegen teruggave van den koopprijs terug kon nemen.

Item hebben die voirs. reutm[ren], Dircken Arentss die jonge, vercoft twee groote steenen clooten voir $2^1/_2$ gul. om die voer zyn poirte te leggen, onder conditien, soe wanneer deze stadt die voirs. clooten wederomme begeert in tyden van oirloge oft anderssins, soe zall die voirs. stadt die voirs. clooten wederom aen moigen verden, midts die voirs. Dircken restituerende, zynder voirs. vuytgeleeghde penningen, stellen alsoe alhier voir ontfanck 2 gul. 10 st.

De geheele ontvangsten waren 48,688 gul. 4 st. 1 m[t]. 1 q[rt].

UITGAAF.

De uitgaven als gewoon gebragt die geen bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

Kapittel 4.

Uitgaven aan heeren Schepenen, Gezwoornen, Raadsheeren, Pensionaris, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten of in andere der stads zaken of van die harer meijerij uitgezonden.

Afgevaardigden ten hove, ter staten enz.

Afgevaardigden waren:

M[r]. Hendrik Bloeijman, Schepen.

M[r]. Roelof Loekemans, Pensionaris.

Bartholomeus Loeff.

Dagvaard der staten van *Brabant* te *Brussel*. Beraadslagingen over den gevraagden 100ste penning op de vaste goederen en den 50ste penning op de koopwaren, den dubbelden impost op de wijnen en de belasting op het zout.

Inden jersten, alsoe de Co. Ma. inden voirleden jaire, den staten des lants van *Brabant* veele ende diversche peticien ende beeden geheyst hadde, als den 100[en] penninck vanden gronden van erven, den 50[en] penninck vander coopmanscappe, den dobbelen impost opte wynen ende belastinge vanden soute etc.; soe hebben die voirs. staten, verscheiden dachvaerden daer op gehouden ende hebben m[r]. Henrick Bloyman, Schepen ende m[r]. Roeloff Lueckeman, Pensionaris deser stadt, metten anderen staten dair inne gebesoingeert ende dair omme gevaceert van Bamisse aff incluys totten 24[en] dach Decembris toe, dair naest volgende.

Dagvaard der staten voorn[d]. De Hertog vraagde *f* 75,000 tot onderhoud van Nederlandsche krijgsknechten.

Item den tweeden Merte Anno 1559 voer Paesschen, is m[r]. Roeloff Lueckemans voirs. gereyst nae *Bruessele*, omme te aenhoorenen die propositie ende peticie vanden 75,000 gulden, die van wegen des Conincx geheyst zyn vanden lande van *Brabant*, omme dair mede te onderhouden zeker Nederlantsche knechten inde plaetse vanden Spaenjairs, tot bewairnisse vande frontieren, ende omme te verwachten doppinie vanden prelaten ende

De prelaten en edelen bieden den Hertog *f* 65,000 aan.

edelen, die geconsenteert hebben 65,000 gul., heeft de voirs. Luekeman dair omme gevaceert vanden 2[en] Merte voirs. totten 3[en] Aprille.

Den 21 Maart volgde m[r]. Hendrik Bloeijman den Pensionaris ter gemelde dagvaard.

Item den 24en Aprille Anno 1560 zyn mr. Henrick Bloyman ende de Pensionaris voirs. tsamen wederomme nae *Bruessele* gereyst, omme te besoingeren opte voirs. bede van 65,000 gul, mer, want de andere hooftsteden meestendeel dair inne nyet en consenteerden ende huer opinie dicwils veranderden, dair omme gevaceert vanden 24 Aprille voirs. totten jersten Juny. 1560. Vervolg der beraadslagingen.

Item den 17 July, zyn die voirs. mr. Henrick Bloyman ende de voirs. Pensionaris, duer tbescryven vanden hove, wederomme nae *Bruessele* gereyst, omme nairder antwoirdt te brengen opte petitie vanden 65,000 gul. tot behoeff vanden 3000 knechten opte frontieren te leggen, ende hebben dair omme gevaceert vanden 17en July totten 10en Augusty, maickende 25 daigen. Nader vervolg.

Item den 9en September, soe syn mr. Henrick Bloyman ende de Pensionaris voors. wederomme nae *Bruesele* gereyst, duert bescrijven vander Gouvernante de Hartoichinne, inde gemeyn dachvairt van allen de landen, opt stuck vande 65,000 gulden tot onderhout vanden voirs. knechten opte frontieren ende ander diversche zaicken, den voirs. landen ende deser stad aengaende. Dagvaard der Staten-Generaal te *Brussel*, aangaande voors. aanvraag en andere zaken.

Ende heeft de voirs. Pensionaris daer omme gevaceert vanden 9en September totten jersten October.

Kapittel 5.

Uitgaven aan bodenloon voor boden, zoo te voet als te paard uitgezonden.

Voor ditmaal bevat dit kapittel niets dan gewone posten steeds daarop gebragt, als boden aan afgevaardigden ten hove en ter staten, uitnoodigingen om met de schepenen te komen maandagen enz. Boden in verschillende zaken.

Kapittel 7.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen en gelagen.

Wijnen of gelagen werden vereerd aan:

Den Heer van Wijtenhorst. Schenkingen van wijnen en gelagen aan voorname personen.

— Canselier van *Gelder* te *Arnhem.*

— Suffragaan of Wijbisschop van *Luik.*

— Heer van Megen.

Mr. Klaas van der Stegen, gewezen stads-advokaat te *Brussel.*

Item alsoe mr. Marten die Greve, mr. Frans van Balen, Henrick van Eyndhouts, Peter Andriessen ende Jan Otten, commissarissen dezer stadt, metten conventualen vanden Baseldonck dicwyls vergadert zyn geweest, bynnen den convente vanden Predikaren, omme van huer gescillen met malcanderen te accorderen ende geaccordeert zynde, heeft de Prior vanden Predicaren den voirs. commissarissen ende den conventualen vanden Baseldonck een maeltyt gesconcken en hebben die commissarissen ende sommige vande heeren scepenen dair by zynde, den wyn gesconcken, beloopende 22 potten wyns. Geschillen tusschen de kloosters Baseldonk en de Predikheeren door commissarissen uit stads-regering bijgelegd.

Item den 4 Juny den Prinche van *Orangien* met zyne Heeren ende familie binnen dese stadt gecomen zynde, gesconcken drie amen wyn, wair van bynnen dese stadt gedroncken wairen 130 potten, den pot 3 st., De Prins van *Oranje* met zijn gevolg en familie andermaal binnen deze stad.

facit 19 gul. 10 st. ende buyten deser stadt zyn verdroncken 170 potten, den pot $2^1/_2$ st., den assyns ende impost aff getoigen, vz. 21 gul. 5 st.

De Leden der Kamer van Rhetorica voor het inhalen van den Mei met wijn vereerd.

Item inden Meye als de *Retrosyns* den Meye bynnen dese stadt inhaelden, den zelven gesconcken voer een propine ende gratuiteyt 20 der stadt stoopen wyns, den pot 3 st., den assyns af getoigen, facit 9 gul.

Kapittel 7.

Zijn uitgaven aan vuur en licht op het Raadhuis, in de Schrijfkamer, op de Griffie en in de Rentm[rs].kamer.

Kapittel 14.

De straten gelegd voor rekening der geërfde burgers.

Uitgaven aan straatsteen en het maken van straten.

Item, alsoe m[r]. Jacop voors. (den straatmaker) tanderen tyde de strate ende de hoeck vanden Scouthet hadde gemaickt ende den Scouthet hem dair aff nyet en wilde de dachhuyeren betalen gelick andere bourgers, heeft die voirs. m[r]. Jacop zulcx den heeren scepenen by requeste te kennen gegeven, ten eynde hy van zyn arbeyt mochte geloont zyn, ende hebben de heeren scepenen hem voir zyn arbeyt toegeveugt 4 gul. 5 st.

Kapittel 16.

Droogte in de rivier de Dieze buiten de stad.

Uitgaven aan werklieden.

Item dese navolgende persoonen hebben in de Diese buyten de stadt aende pompe gegraven, overmidts de groote droochte die daer lach, alsoe datter nauwelicx eene vischs cuyte en mocht passeren, te weten enz. (Volgen de namen der gravers.)

Kapittel 18.

Uitgaven aan alderhande zaken.

Behalve de posten steeds gewoonlijk onder dit kapittel gebragt, worden daarin de volgende bijzonderheden aangetroffen.

Marcus van der Loo verbrand.

Item 9 Novembris, voer een voeder rys ende drie busselen stroys, daer men eenen misdadiger genoempt Marcus van der Loo, mede verbrant heeft, bet. 26 st.

Dijk te *Orthen*.

Item Sebastiaen Joosten wonende tot *Orthen*, den 29 January, dat hy der stadt dyck, drie nachten ende daigen bewairt heeft tegen tdeurbreeken vanden grooten water.

Loterij.

Item enz. voor eene copie autentyck vanden Loterie te maicken, 8 st.

Aan de vier stads boden, mantels van graauw laken met stads wapen daarop geborduurd, geschonken.

Item den drie leden deser stadt, vier der stadt boden gegunnen hebbende elcken te draigen, inde eere vander stadt bynnen en buyten der zelver stadt, eenen mantel metter stadt wapen dair op gebourduert, soe hebben die voors. rentmeesters voir de vier booden te wetene voir Adammen, Goyartden Laureynsse, Lucasse en Reynen Janss elcken gecoft vier ellen Trichter grauw laicken ten huyse van Goessen in de maecht van Tricht, delle voer

30 st., facit 24 gul., alnoch opte mouwen vande mantels doen bordueren der stadt wapen in eenen scilt, van elcken scilt ende wapenen Henricken van Vaerlaer bet. 24 st., facit 4 gul. 16 st.

Item Willem die Borchgreef ende Jan van der Stegen scepenen geweest zynde, hebben opten jersten September tot *Thiel* geweest, ende hebben de Bourgemeesteren ende Heeren van *Thiel*, den voirs. onsen scepenen een eerlicke maeltyt gesconcken, dair der voirs. stadt speelman (hebbende om zynen hals versceiden silveren scakelen van versceiden steden ende heeren) tot huerder eeren gespeelt heeft, ende hebben de voirs. onse scepenen den voirs. speelman inder eer deser stadt ooick eenen scakel gesconcken van zilver met deser stadt wapen, dair de voirs. rentmeesters, Erasmus van Auwelingen, goutsmit, aff gegeven hebben van zilveren en fatsoen, 4 gul.

Een Speelman der stad *Thiel* ter eere van *'s Hertogenbosch* een schakel aan zijn halsketen geschonken met stads wapen voorzien, door den goudsmid Erasmus van Houwelingen gemaakt.

De geheele uitgaven waren 47,848 gul. 17 st. $3^1/_2$ oort.
" " ontvangsten " 48,688 " 4 " 1 m^t^. 2 q^rt^.
Meer ontvangen als uitgegeven 839 gul. 6 st. 1 oort.

N°. 67. Rekening van St. Remeys 1560 tot St. Remeys 1561.

REKENING VAN JAN NOPPEN, HENDRIK DE HONT DE JONGE EN MARTEN ZOON GERARDS DIRKSZOON SHEEREN.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, accijnsen, belastingen en andere middelen als in voorgaande rekeningen.

De geheele ontvangsten waren 45,751 gul. 9 st. 6 miten.

UITGAVEN.

De kapittels als gewoon gebragt, die geen bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

Kapittel 5.

Uitgaven aan heeren Schepenen, Gezwoornen, Raadsheeren, Pensionaris, Secretarissen en anderen, als afgevaardigden ten Hove, ter statenvergadering en in andere stads zaken en van die harer meijerij uitgezonden.

Afgevaardigden en gecommitteerden waren:

Afgevaardigden ten hove, ter staten en in andere zaken.

M^r^. Hendrik Bloyman, Schepen.

M^r^. Roelof Loekemans, Pensionaris.

Mr. Goijart Lombarts, Schepen.
Hendrik de Hont de jonge, Rentmeester.
Jan van Liebergen, Raadsheer.
Wouter Scellens, Secretaris.

Dagvaard der Staten-Generaal. Petitie voor het onderhoud van het krijgsvolk op de grenzen.

Inden jersten, alsoe onse genedige vrouwe de Hartoichinne van *Parma*, Gouvernante etc., de gemeyn landen hadde doen bescryven, te comenen opte dachvairt vander peticie vanden 65,000 gulden, tot onderhout vanden knechten opte fronthieren van *Vranckryck* te leggenen, ende ander diversche zaicken den voirs. landen ende deser stadt aengaende, soe hebben mr. Henrick Bloyman ende mr. Roeloff Lueckeman, Pensionaris deser stadt, (boven de vacatien by hen ter oirsaicken voirs.) voir bamisse gedaen, noch gevaceert vanden jersten October totten 6en Novembris dair naest volgende.

Vervolg der beraadslagingen.

Item den 17en Decembris is mr. Roeloff Lueckeman, Pensionaris, alleen nae *Bruessel* gereyst, omme van deser stadt wegen antwoirdt te brengen op zeker veranderinge byden prelaten ende edelen, aengaende de peticie vanden 65,000 gedaen, dairom gevaceert totten 13 January.

Dagvaard der staten voornoemd. Nadere beraadslagingen over de gevraagde 65,000 gul. Klagt over de beletselen en nieuwigheden door de tollenaars ingevoerd, welke de stad *'s Hertogenbosch* eerst wenscht weggenomen te zien

Item 20 February zyn nae *Bruessel* tsamen gereyst mr. Henrick Bloyman ende de voirs. Pensionaris, om alnoch nairder antwoirdt te brengenen opte opinien ende veranderinge byden prelaten ende edelen, aengaende de voirs. peticie vanden 65,000 gul. gedaen, in welck antwoirde de drie leden deser (stad) ondersproken hadden, dat de Ma. vanden Coninck, jerst ende voir all aff zoude doen, alle billetten ende nyeuwicheden die daigelicx worden voirgestelt, byden tollenairs van *Hollant* ende *Zeelunt* ende de tollenairs tot *Gorichem*, *Dordrecht* ende *Veen*, ende hebben die voirs. gecommitteerden gevaceert tot 12 Merte.

Vervolg der beraadslagingen.

Item 21en Merte syn wederomme nae *Bruessel* gereyst mr. Henrick Bloyman ende mr. Roeloff Lueckeman, opte voirs. dachvairt, aengaende de peticie vanden 65,000, drie jairen lanck geduerende, ende oick om te solliciteren om te hebbenen behoorlicke bescheet ende acte voir deser stadt, aengaende der vriheyt ende exemptie vanden tollen van *Hollant* ende *Zeelant*, aengaende den gueden ende comanscappen, ter leger merct gecoft, ende noch brieven te impetreren aenden tollenairs te *Gorichem*, *Dorddrecht* ende *Veen*, ten eynde dese (deser stads) bourgers zoude vry moigen passeren ende keren vanden ongelde vander meeten ende vanden gueden ter leger merct gecoft, dairom gevaceert tot 9 Aprille.

Nader vervolg.

Item 13 Meye, mr. Henrick Bloyman ende mr. Roeloff Lueckeman, zyn wederomme nae *Bruessel* gereyst opte dachvairt vanden 65,000 gulden, om dair aff een eynde te maicken, ende alnoch om te impetreren stercke provisien tegen de voirs. tollenairs van *Hollant* ende *Zeelant*, ende alnoch te impetreren brieven van maintenue aenden tollenaer van *Megen*. Ende alnoch rapport gedaen vande beede van 500,000 eens, 225,000 ende 25,000 ℔ erfflyck te vercoopen op *Brabant*, dair omme die voirs. mr. Lueckeman, Pensionaris, gevaceert heeft tot 6 July.

Bede van 500,000, aanvraag om 225,000 en 25,000 pond erfelijke renten op de staten van *Brabant* te verkoopen.

Item den 21 July is m[r]. Roeloff voors. alleen nae *Bruessel* gereyst, duer bescryff onss Heere des Coninex, ende aldair zynde, heeft de Hartoichinne voirs. aende drie staten van *Brabant* versocht, datse zoude teekenen dacte aengaende de peticie vanden voirs. 65,000 drie jairen lanck, mer en hebben die voirs. staten zulcx nyet willen doen, omme zekere doleantien, die de voirs. staten begeerde aff gedaen te hebbenen, ende die voors. Hartoichinne alnoch nyet en hadde beslicht ofte aff gedaen, dairomme gevaceert totten 7[e] Augusti. 1561. Weigering der staten om de gevraagde 65,000 toe te staan, vóór dat de Hertogin op de gedane klagten dier staten zou hebben beslist.

Item. 5 September is m[r]. Roeloff voirs. nae *Bruessel* gereyst, aengaende de voirs. bede vanden 65,000 ℔, drie jairen lanck geduerende, ende nae vele ende diversche communicatien ende vergaderingen, zyn die voors. staten met zeker commissarissen byder Hartoichinne, dairby gevuecht vanden doleantien ende clachten, byden voirs. staten der Hartoichinne overgelevert, ten lesten geaccordeert ende overcomen. Noch heeft die voirs. Pensionaris geimpetreert besloiten brieven aenden Grave van *Megen*, omme by hem dair op te seggen tgeene zynen raet gedragen zoude, ende heeft alnoch geimpetreert oipen brieven van octroye, aengaende zeker lotherie by deser stadt te moigen ophangen, gevaceert tot 8 Octobris. De 65,000 gulden toegestaan. Besloten brieven aan den Graaf van Megen, waarbij hij wordt gelast om te antwoorden op de klagten der stad *'s Hertogenbosch*. Open brieven tot het houden eener loterij te *'s Hertogenbosch*.

Kapittel 6.

Uitgaven aan bodenloon voor boden, zoo te voet als te paard uitgezonden.

Behalve de boden als gewoon aan afgevaardigden ten hoven ter staten en in andere commissien uitgezonden, komt in dit kapittel het volgende voor. Boden in verschillende zaken.

Item 20[en] Decembri, Adam de bode byden heeren scepenen gesonden tot *Oesterhout*, om te vernemen oft zeker Spaenjairts die aldair coemen wairen (soemen seechde) aldair wairen, van waer hy tydinge brachte dat zy verleet wairen omtrent *Middelborch* ende *Ziericxzee*. Een afdeeling spaansche troepen van *Oosterhout* naar *Middelburg* en *Zierikzee* verlegd.

Kapittel 7.

Uitgaven aan schenkingen of vereeringen van wijnen en gelagen.

Wijnen of gelagen werden vereerd aan de volgende personen. Schenkingen van wijnen en gelagen aan voorname personen.

Den Gardiaan der Minderbroeders.

Item op beloecken Paeschen, hebben myne heeren scepenen, den Convent vanden Minrebrueders bynnen deser stadt besconcken met 36 potten wyns, voer huer moijten, diensten ende sermonen, die zy duer tgeheel jair ende de geheel vaste, met sermonen den bourgers deser stadt gedaen hebben gehadt. Het convent der minderbroeders met wijn beschonken, voor het prediken gedurende den vaste en het geheele jaar door.

Item nae auwer gewoente inde sacristie bynen S[t]. Janskercke, inden omganck van *onser lieve vrouwe dracht* (*) naeder hoochmisse byden heeren Wijn, bier, brood en kaarsen in de sacristi gebruikt, ter gelegenheid van onzer Lieve Vrouwe omdragd.

(*) Herhaald, deze post komt jaarlijksch geregeld voor.

scepenen ende anderen, die de statie vanden omganck helpen bewaren, verteert aen scoonbroot $3^1/_2$ st. aan vier pont keersen 4 st., aen 22 potten biers, den pot $2^1/_2$ ort, 13 st. 3 oirt ende noch 18 potten wyns, den pot 3 st. oirt, aff getoigen den assyns vz. 2 gul. $18^1/_2$ st., beloopt tsamen 3 gul. 19 st. 3 ort.

De Prins van *Oranje* op zijne reis naar *Duitschland*, om de Prinses af te halen, met een aam wijn vereerd.

Item den *Princhе van Arangien* gesconcke een ame wyns, als hy duer dese stadt nae *Duytslandt* reysden, om de Princhesse te halen, dame, aff getoigen den assyns, beloopende 16 gul. 5 st.

De Kamer van Rhetorica Moijses Doirn te *Antwerpen* op het landjuweel de prijs behaald hebbende, bij het plegtig inhalen binnen *'s Hertogenbosch*, met drie aamen wijn beschonken.

Item den 14e September besconcken, *den Princhе metten gemeyn gesellen vander camere van Rethorica*, genoempt *Moyses Doiren*, bynnen deser stadt, als zy het lantjuweel tot *Antwerpen* gewonnen, inne haelden, voer een propine ende gratuiteyt, drie amen wyns tot Jan Robben gehaelt, de aemen, affgetoigen de accyns, 16 gul.

De twee boden der schilderkamer van *Antwerpen*, die de Kamer van Rhetorica kwamen uitnoodigen deel aan het landjuweel te nemen, met acht der stads stoopen wijn vereerd.

Item de twee booden vander *scilders camere* tot *Antwerpen*, die alhier den voirs. *Princhе* ende gesellen van *Moises Doiren*, quamen nooden om op (het) lantjuweel, by hen opgehangen, te comen spelen, besconcken met acht der stadt stoopen wyns, den pot, afgetoigen den assyns, als voer beloept 3 gul. 18 st.

Den Graaf van *Megen*.

De Deken van St. Janskerk voor het dragen van het heilig Sacrament in den omgang van kermis.

Item den 11 July, den deken van St. Janskercke bynen dezer stadt, voer dat hy theilich sacrament inden omganck van Kermisse gedraigen hadde, drie der stadts stopen wyns.

De Aardsdiaken van *Kempenland*, genaamd Pictama.

Kapittels 12, 13 *en* 15.

Uitgaven aan timmerwerk, straatmaking en voor werklieden.

Feestelijke inhaling der Kamer van Rethorica Moijses Doirn, ter gelegenheid, dat zij den prijs op het landjuweel te *Antwerpen* behaalde.

Omtrent de feestelijke inhaling der kamer van Rederijkers *Moises Doirn* te *'s Hertogenbosch*, ter gelegenheid dat zij het landjuweel te *Antwerpen* won, worden in deze kapittels nog onderscheidene uitgaven aangetroffen, als: Voor het opslaan van het tooneel, ter markt te *'s Hertogenbosch*, waarop de Rederijkers bij die gelegenheid speelden, de stellaatje waarop de burgerij en anderen stonden om dat spel te hooren en te zien, het stellen en branden van pik, tonnen, het brengen van het geschut voor het raadhuis en aende Pickepoort het vuuren met dat geschut enz.

Item 27en September, Jan Scipers 46 reysen met zynder karren den tymmerluyden gedient aenden tenneelen vander Retryckers ende tgescut aende Pickepoirt gevuert.

Item Mens den choir eenen dach ende drie quartier den tymmerluyden geholpen, om de stellagien te maicken „dairmen op gevuert heeft inden triumph vanden landjuweel vanden Rethoroceens."

Het stuk, waarmede de Kamer de prijs behaalde, op de markt

Hoezeer deze mededeeling duister is, blijkt echter daaruit voldoende, dat de Rederijkerskamer *Moises Doirn*, ter markt te *'s Hertogenbosch* ten

tooneele voerde, het stuk waarmede zij te *Antwerpen* den eersten prijs behaalde

te *'s Hertogenbosch*, ten tooneele gevoerd.

Kapittel 17.

Uitgaven aan alderhande zaken.

Behalve de gewone, steeds in dit kapittel voorkomende zaken, worden daarin de volgende bijzonderen aangetroffen.

Jan van Turnhout boekdrukker, levert aan de stad 100 gedrukte billetten.

Item Jannen van Turnhout, dat hy hondert belletkens, deur outheyt vanden heeren Scepenen gedruck heeft, inhoudende, dat de stadt in heuren drie leden gesloten hadden, dat een yegelyck willende comen inden ambachten vanden verwers, drapenierders ende croywangencruyders, dat sy dat soude moigen doen, mits der stadt ende dambachte voors., betalende haer gerechticheyt, welcke billetten tot versceyden plaetse vuytgesonden syn, betaelt 25 st.

Jan Scheffer boekdrukker, levert papier.

Item Jannen Sceffer voor een riem papiers betaelt 26½ st.

Mr. Thomas Vlas, Raad des Prinsen van *Oranje* en gecommitteerden van den Graaf van Megen, ter zake van den tol van *Oijen* en de jurisdictie dezer stad gehandeld hebbende, met eene maaltijd beschonken.

Item die heeren Scepenen hebben ter eere deser stadt mre. Thomassen Vlas, Raidt vanden Prince van *Arangien* ende eertyts advocaet deser stadt geweest zynde, gesconcken een maeltyt ende dairby genoot sommige heeren ende gecommitteerden vanden Heere van *Megen*, om met malcanderen van sommige zaicken den toll van *Oyen* ende jurisdictie deser stadt aengaende, te comuniceren. Ende wairen ter maeltyt 26 persoonen, elck persoon voir de maeltyt 4 st., vz. 5 gul. 4 st. ende gedroncken 40 potten wyns, den pot 4 st., tzamen 13 gul. 4 st.

Maaltijd aan de gecommitteerden van den heer van Megen.

Een dergelijke maaltijd werd op 5 Januarij gegeven aan de gecommitteerden van den Heer van *Megen*, met namen den Heeren van IJsendoren en Henckart, den Drossaard van *Megen* en den Secretaris van *Nijmegen*.

De gilden van St. Catharina, van St. Agatha, van St. Barbara en de passiebroeders tot behoef van hunne spelen in den omgang van kermis toelagen gegeven.

Item 2a Juny, Dionys Artss, Custer van Ste. Katharynen gilde, Andries Boich meecker van St. Barbaren ende Agatha gilden, tot behoeff van huere speelluyden inden omganck van kermisse, nae auwer gewoente betaelt, te weten St. Katharyne gilde 7 croonen ende twee gulden ende den dekens van St. Barbaren ende Agathen, elcken 6 croonen ende twee gulden.

Item 21 Juny, Franssen Dircxs van wege der gilden vander passien tot behoeff van huer speelen inde kermisse nae auwer gewoente, 25 st. (*)

Toelage van 300 gul. aan de Kamer van Rhetorica Moijses Doirn, voor hunne reis naar het landjuweel te *Antwerpen*.

Item 29 July, Goyart Verspoirdonck, Cornelis Franssen q. s., dekens vander camere van Rethorica, genoempt *Moyses Doren* duer goetvindenen vanden drie leeden deser stadt, tot onderstandt van huer costen, die zy zouden doen, om opt lantjuweel, dat tot *Antwerpen* opgehangen was, te trecken, betaelt 300 gul.

(*) Beide deze posten steeds in rekening gebragt, worden herhaald.

1562.

De beul zelf gegeeseld. Item m^r^. Hansen, Scerprechter van *Dortrecht*, byden officier ende heeren Scepenen ontboden wesende, bynnen dese stadt te comen enz., noch van onsen buel te geesselen 3 gul. en van Peterken opte poirte te geesselen oick 3 gul.

Eene nieuwe griffie en de gevangenis voor schuldenaren achter het stadhuis gemaakt. Item Marcus Albertss, hebbende gemaickt tot behoef deser stadt, zeker patroon inhout gewrocht opten cleynen voet, om dairnae een nyeuwe griffie vertreck camere voir de heeren Scepenen ende gevanckenisse voir de schuldenairen te maicken enz.

Tijding dat de Kamer van Rethorika het landjuweel te *Antwerpen* gewonnen had. Item den lesten Augusti ter ordinantie vanden heeren Scepenen Anthonis Leydecker, tydinge binnen deze stadt gebracht hebbende, dat de camer van Rethorica bynnen dese stadt, het landjuweel tot *Antwerpen* gewonnen hadden, gesconcken 7 gul.

Festiviteiten en spelen der Rethorijkers. Worden voorts nog uitgaven gevonden voor den aankoop vau pektonnen en pikworsten ter gelegenheid van den intogt der kamer gebrand en voor 22 ellen groen laken, om daarmede de puij van het raadhuis te behangen, toen de rethorijkers ter markt te *'s Hertogenbosch* hun speelen speelde.

De geheele uitgaaf was 43,513 gul. 6½ st. 8½ m^t^.
" " ontvangst " 45,751 " 9 " 6 "
Meer ontvangen als uitgegeven 2238 gul. 2 st. 20½ m^t^.

N°. 68. **Rekening van St. Remeys 1561 tot St. Remeys 1562.**

REKENING VAN JAN NOPPEN, HENDRIK DE HONT DE JONGE, EN MARTEN ZOON GERARDS DIRKS sHEEREN.

ONTVANG.

Geld en geldswaarde, accijnsen en andere middelen, als in vorige rekening.

Kapittel 8.

Verkochte lijfrenten. **Ontvang van verkochte lijfrenten op een lijf voor de honderd 11½ gul. 's jaars.**

Aan 126 lijfrenteniers werd door de stad, voor eene som van 11,923 gul. 18 st. eene som van 1371 gul. 4 st. ort. verzekerd.

De geheele ontvang was 58,117 gul. 19½ st.

UITGAVEN.

De kapittels als gewoon gebragt, die geene bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

Kapittel 4.

Uitgaven aan heeren Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, Pensionaris,

Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten Brabant en in andere der Stads zaken en van die harer meijerij uitgezonden.

Afgevaardigden en commissarissen waren:

Afgevaardigden ten hove, ter staten en in andere zaken.

Mr. Roeloff Loekemans, Pensionaris.

Mr. Hendrik Bloeijman.

Jonkhr. Gerard van Vladeracken, Heer van *Geffen*.

Inden jersten, alsoe onse genadige vrouwe de Hartochinne van *Parma* Gouvernante, de gemeyn landen hadde doen bescryven te comen opte dachvairt vanden peticie vande beede van 500,000 car. gul. eens, 225,000 ende van 25,000, erfflicke te vercoopen opt lant van *Brabant*, totter sommen toe van 300,000 eens, soe is mr. Roeloff Luekeman, Pensionaris, opten 12en Novembris Anno 1561 gereyst nae *Bruessel* ende aldair gevacoeert vanden voors. 12 November tot 23 December dairnae.

Dagvaard der Staten-Generaal te *Brussel*. Bede van 500,000, eens 250,000 en 25,000 erfijk te verkoopen op het land van *Brabant* tot de som van 300,000 gul.

Item 19 Merte Anno voirs. is die voirs. Pensionaris, duer bescryven als voer, op groote peenen wederomme gereyst nae *Bruessel*, omme nairder antwoirdt opte voorgaende peticien te brengen, ende want opt hoichtyt van Paeschen was, soe is byde voirs. Gouvernante deselve dachvairt vuytgestelt tot beloecken Paeschen ende alsoe gevacoeert vanden 19en Merte totten 28en derzelver maent.

Nadere dagvaard der staten om het feest van Paschen uitgesteld.

Item den 11en Aprill Anno 1562 nae Paeschen, is de voirs. Pensionaris, wederomme, duer bescryven als voer, gereyst nae *Bruessel*, omme nairder antwoirt opte voirgaende peticien te brengen ende alsoe vanden 11 Aprilis voirs. gevaceert totten 2en Meye dairnae.

Dagvaard der staten te *Brussel*. Vervolg der beraadslagingen.

Item 9 Meye Anno voirs. is die voirs. Luekeman, Pensionaris, wederom nae *Bruessel* gereyst, omme nairder rapport van deser stadt wegen te remonstreren ende die doleancien vanden tollen ende scougelden, die de voirs. stadt, inden brieven opte voirs. tollen geexpedieert, bevondt te virauderen ende omme de reste vanden scougeld oick affgedaen te worddene, gevaceert tot 22 Mei.

Verzoek der stad *'s Hertogenbosch*, aangaande de tollen en het restant der schouwgelden.

Item 9a July, syn Heer Gerart van Vladeracken ende mr. Roeloff Lueckeman, Pensionaris, duer tbescryven als voer, gereyst nae *Bruessele*, omme van wegen der voirs. stadt te solliciteren ende te vervolgen, dexpeditie vander voirs. doleantie ende articulen, ende naedien die voirs. gedeputeerden, de voirs. doleantien ende puncten, der Hartochinne voirs. by gescrifte hadde overgegeven ende dien naegaende veele ende diversche communicatien gehadt met mynen Heer den Prinche van *Orangien*, den Canoellier van *Brabant*, den Tresorier Scets ende meer ander Heeren van finantien ende oick etc. gevaceert tot 28 Augustus.

Nader verzoek deswegens.

Kapittel 6.

Uitgaven aan bodenloon.

Behalve de uitzending van boden in gewone zaken, komen in dit kapittel een paar uitzendingen voor van boden aan Stads Procureur te *Brussel*,

Boden in verschillende zaken.

1562. in de zaak tegen den Graaf van *Megen* Charles de Brimeu, zonder dat daarbij de aard of inhoud vermeld wordt.

Kapittel 7.

Uitgaven voor schenkingen van wijnen en gelagen.

Schenkingen van wijnen aan voorname personen.

Wijnen of gelagen werden vereerd aan:

Jonkheer Dirk van Wijlick, Heer tot Diersfort, Erfhofmeester des lands van *Kleef*.

Den Prins van *Oranje* met zijne echtgenoote uit *Duitschland* komende.

Item 3a Octobris den Prince van *Orangien*, als hy met zynder Princesse vuyt *Duytslant* duer dese stadt passeerde, gesconcken drie amen wyns.

Den Heer van Kuilenborgh.

De Gravin van Kuilenborgh.

Kapittel 18.

Uitgaven aan alderhande zaken.

Behalve de gewone steeds in dit kapittel voorkomende posten, worden daarin de volgende aangetroffen.

Chijns voor de vrijheid van tol te *Woudrichem*, ten behoeve der Bossche burgers.

Inden jersten vrouwe Beatricx van Assendelft, ter cause vander vriheyt der tols te *Worichem*, waer voer dese stadt der voirs. vrouwe van Assendelft, jairlicx op bamisse sculdich is te geven ende bynnen *Worichem* te leveren 35 gul., alsoe de voirs. rentmeesteren betaelt het jaer vervallen bamisse 1561.

De Raadsheer Noppen komt te *'s Hertogenbosch*, om de regering te spreken over de bede die het Hof aan de Staten-Generaal heeft gedaan.

Item 16 Octobris myn Heer Noppen, bynnen deser stadt gecomen zynde vanden Hove, om de drie leden deser stadt te informeren vanden peticien die tHoff den gemeyn lande van *Brabant* heyschende is, soe hebben die heeren Scepenen die voirs. Heer Noppen met meer andere Heeren en myn Heer den Scouthet een maeltyt geschoncken.

De regering van *'s Hertogenbosch* zend levensmiddelen aan de ingezetenen der overstroomde Maasdorpen *Lith*, *Lithoijen*, *Maren*, *Kessel* en omliggende dorpen.

Item int leste van Januario Michiel Dircx, Lambert Thoniss ende Jacop Henricxs, dat elck met een pleyte met drie mannen, twee daigen aenden Maescant, als *Lith*, *Littoyen*, *Maren*, *Kessel* ende aldair rontomme, victualie gevuert hebben, om de armen luyden int dwater sittende, dairmede te spysen, betaelt etc.

Item Henricke van Vairlair, bourduersticker, dat hy der wapen deser stadt, opten mantel van Jannen Brants, boden voors. die hem vande drie leeden deser stadt als voirs. is, gegeven is, gebourduert heeft, betaelt 24 st.

Het oude Raadhuis achter de Gaffel.

Item van Goyarde Willemss, cangieter, gecoft een trappe dairmen mede aff gaende is vander keuke vander gaffele totten ouden raethuys.

Een boekwerk aan den raad der stad opgedragen.

Item meesteren Jannen Ctesiphontis, voer drie boecxkens, geintituleert Nobilissima oratio Raffinus Nortusianus contra Demosthenem (*), die hy aen

(*) Ctesiphon stelde in 338 aan het Atheensche volk voor, om den grooten redenaar Demosthenes met een gouden kroon te vereeren. De gezworen vijand van Demosthenes de redenaar Aeschines, verzette zich met al de kracht zijner welsprekendheid tegen dat voorstel en hield eene beroemde rede tegen Ctesiphon, welke door Demosthenes, op wien Aeschines het eigenlijk gemunt had, beantwoord werd in zijne nog beroemdere rede *over de kroon*. De hier geciteerde oratie is die van Aeschines tegen Ctesiphon of liever tegen Demosthenes

den Raet deser stadt gesciet ende gededicecrt heeft, deur beveel vanden heeren scepenen gesconcken 6 gul.

Item Claessen van der Stegen, dat hy het concept vander loterien, byden rentmeesteren geconcipieert int reyn gescreven hadde, om den drie leeden deser stadt te presenteren 6 st. Loterij.

Item opten 23 Juny, mynen Heeren den Prinche van *Oirangien,* myns Heeren brueder, myn Heer ende mr. Dirick Noppen ende Heer Jaspar Scetz, Tresorier, met meer andere Heeren gecomen wesende bynnen dese stadt, omme te aenhooren de opinien vanden drie leeden deser stadt, opte geheyste scattinge te doene. Soe hebben myn heeren scepenen deser stadt, den voirs. Heeren opter gaffelen genoot ende een maeltyt gesconcken, ten eynde dese stadt aende Gouvernante van dese landen, byden voirs. heeren in haire zaicken gerecommandeert mochte worden. Ende hebben aldair tzamen geweest 48 persoonen int getalle, van elcken persoon voor de maeltyt 4 st., noch voer geback ende wilbraet 28 st. ende zyn ter zelver tyt gedroncken 82 potten wyns tot Jan Thomas gehaelt, den pot 4 st., beloopende tzamen ende betaelt 27 gul. en 8 st. Den Prins van *Oranje* en andere voorname heeren een gastmaal gegeven.

In September werd de Prins van *Oranje*, andermaal in deze stad zijnde met meer andere heeren, ten einde de drie leden over te halen om toe te stemmen in de door den Koning-Hertog van den landen van *Brabant* geëischte beden, een gastmaal gegeven. Daaraan namen 73 personen deel en die maaltijd koste met den wijn 40 gul. 12 st. Tweede maaltijd aan dien Prins.

Werd ook eenen maaltijd gegeven aan Philips Nigri, Cancellier van de order en Deken te *St. Oedenrode* met meer andere heeren binnen deze stad zijnde. Maaltijd van den heer Philips de Nigri Canselier van de orden en Deken van *St. Odenrode*.

De geheele uitgaven waren 58,258 gul. 3 ort. st.
" " ontvangsten " 58,117 " 19½ st.
Minder ontvangen als uitgegeven 140 gul. 1 st. ort.

N°. 69. Rekening van St. Remeys 1562 tot St. Remeys 1563.

REKENING VAN JAN NOPPEN, HENDRIK DE HONT DE JONGE EN MARTEN ZOON GERARTS DIRCXZ SHEEREN.

ONTVANGSTEN.

Geld- en geldswaarde, accijnsen en andere stads-middelen, als in voorgaande rekeningen.

De geheele ontvangsten waren 47,782 gul. 5½ st. 5 miten.

UITGAAF.

De kapittels als gewoon gebragt, die geene bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

Kapittel 5.

Uitgaven voor bodenloon, aan boden zoo te voet als te paard uitgezonden.

Boden in verschillende zaken.

Behalve de uitzendingen van boden aan gedeputeerden ten hove, ter staten en in andere gewone zaken, waaronder de gewone jaarlijksche uitnoodigingen aan voorname heeren om met schepenen te komen maandagen ook voorkomen, komt in dit kapittel het volgende voor.

De regering van *Lier* doet ossen aanhouden, die te *'s Hertogenbosch* op de veemarkt waren gekocht en anderen die daar ter verkoop zouden worden aangeboden. De regering van laatstgemelde stad verzoekt ten hove voorziening daartegen.

Item 15 September, Adam voirs. met brieven deser stadt gesonden tot *Bruessel* aanden voirs. Pensionaris, omme brieven te impetreren tegen die van *Lier*, die tot *St. Lenarts* by *Brecht*, die coopluyden den ossen aldair arresterende wairen, die sy bynnen deser stadt gecoft hadden, ende oick omme provisie te hebben tegens de zelven, die hem vorderden met eenen deurweerdere genoempt Sprince, tot *Roismalen*, insgelicx te verbieden, de coopluyden hair ossen alhier nyet te moigen te coope stellen, met meer ander beletten, by hen der voirs. coopluydens aen te doen, dair omme gevaceert etc.

Kapittel 6.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, Pensionaris, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten en in andere der stads zaken en van die harer meijerij uitgezonden.

Afgevaardigden ten hove, ter staten en in andere zaken.

Afgevaardigden en gecommitteerden waren:

Mr. Roelof Loekemans, Pensionaris.

Jonkhr. Gerard van Vladeracken, heer van Geffen.

Hendrik de Hont, Rentmeester.

Dagvaard der staten te *Brussel*.
Vervolg der beraadslagingen over de gevraagde beden.

Item 15 July is die voirs. Luekeman, Pensionaris, wederomme nae *Bruesel* gereyst ter dachvairt, omme aldair te aenhooren dopinie van *Loeven* ende *Bruesel*, aengaende de geheyste beede ende peticien, die alnoch inne de zelve nyet en hadden geconsenteert, ende oick omme te aenhoeren in wat vuegen ende manieren, de prelaten ende edelen hair opinie aengaende de geheyste beede ende peticien hadde verandert; ende oick omme te impetreren brieven van cassatien tegens die van *Liere*, die contrarie der litispendentie, inne den raide van *Brabant* tusschen dese stadt ende die van *Liere* hangende onbeslicht, hair voirderden den coopluyden bynnen deser stadt comende, opte vrye merctdach, ossen ende ander vee coop en en vercoopen, grootelick te molesteren, gevaceert etc.

Verzoek om brieven van cassatie op de gedane aanhouding door de regering van *Lier*, van ossen ter vrije markt te *'s Hertogenbosch* gekocht of verkocht.

Kapittel 7.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen en gelagen.

Schenkingen van wijnen en gelagen werden gedaan aan:

Den 1ste Bisschop van *'s Hertogenbosch* in Januarij 1562/63, 3 amen wijn. 1563.
Den Hertog van *Kleef*.
— Suffragaan des Bisschops van *Luik* en aan andere hoog geplaatste wereldlijke en klooster geestelijken.

Vereering van wijnen en gelagen aan voorname personen.

Kapittel 13.

Uitgaven aan timmerwerk.

Item 4a Aprilis, Peter voirs, 6 daigen 1 qrte scavotten aent gericht gemaict, omme dairop zekeren misdadiger te branden.

Misdadiger verbrand.

Kapittel 18.

Uitgaven van allerhanden aard.

Behalve de posten steeds gewoonlijk onder dit kapittel gebragt, worden daarin de volgende aangetroffen.

Item Willemen die Vriese, dat hy ter ordinantie vande drie leeden, heeft gecopieert zeker bulle van *Romen*, inhoudende de erectie vanden bisdommen in desen *Nederlanden*, noch een bulle mentionnerende vanden bisdommen bynnen deser stat, alnoch doipenen brieven van confirmatie ende placet ons Heeren des Conincx vanden voirs. bisdomme ende alnoch twee missiven ons Heeren des Conincx aen dese stadt gedirigeert, dair af tzamen betaelt 15 st.

Pauselijke bulle tot oprigting der nieuwe Bisdommen.
Bulle tot oprigting van het Bisdom van *'s Hertogenbosch*, met de akte van bevestiging en het placet des Konings.

Item den voster tot *Vucht*, voor stroo by hem gelevert, om het vuur mede te ontsteken dair vier misdadigen mede gebrant wairden.

Vier misdadigers te *Vucht* aan het geregt verbrand.

Item Willem Wouters, voster tot *Vucht*, voir een voeder stroos by hem gecoft, omme twee misdadigen opte jerste Aprile dairmede te verbranden.

Twee dito.

Item opten 18 Decembris, heer Anthonis van Straten ende mr. Wyllem Martyn, Pensionaris vander stadt van *Breussel*, gecommitteerden vanden hove, opter dachvaert tot *Vranckenvoirt*, omme te impetreren de confirmatie vanden gulden previlegien, alhier bynnen dese stadt gecomen zynde, soe hebben die heeren scepenen, geswoiren ende Pensionaris den voors. commissarissen een maeltyt int Hert, dair zy gelogeert wairen, gesconcken in eere deser stadt en alsdoen verleet metten wyn, tzamen 9 gul. 18 st.

Aan Heer Anthonus van Straten en Mr. Willem Martijn, Pens. van *Brussel*, door den hove afgevaardigd naar *Frankfort*, om de confirmatie der gouden bullen te verkrijgen, te *'s Hertogenbosch* een maaltijd gegeven.

Item Willemen opte Gaffel, voirde maeltyt die de heeren scepenen ende raetsluyden, den Biscop deser stadt gesconcken hadden, betaelt 23 gul. 8 st., den pasteybacker voer zyn geback 5 gulden, noch gedroncken 120 potten wyns vz., tsamen 52 gul. 8 st.

Den eersten Bisschop van *'s Hertogenbosch*, eenen maaltijd gegeven.

Item den 8 Juny Anno 1563, den metsers vander nyeuwer Griffien, als zy den jersten steen daer aen leechde, gesconcken tot drinckgelt $17^1/_2$ st.

Eene nieuwe Griffie gebouwd.

Item noch voir zeker oipenen brieven van attemptaet ende cassatie, byde welcke dien van *Liere*, wordde op groote peenen geordineert ende bevolen, dat zy terstont ende sonder vertreck, zoude costeloos affdoen ende casseren, alsulcke beletten, turbatien ende interdictien, als zy den coopluyden van ossen ende beesten bynnen dese stadt nyet te coopen,

Brieven van den hove, waarbij de regering van *Lier*, op groote boeten wordt bevolen om terstond en zonder uitstel te niet te doen alle belet, bemoeijelijking en verbot tegen de kooplie-

den van ossen en beesten de vrije markt te *'s Hertogenbosch* bezoekende.

gedaen hadden, mitsgaders de coopluyden te verdraigen den eedt, die zy hen affgenomen hadden, ende dat zy hen verdraigen zouden van gelicken nyet meeren te doenen, betaelt Facuwes, Secretaris ende zynen clerck, tzamen 38 st.

De geheele uitgaaf was 45,690 gul. 5 st. $14^1/_2$ mith.
" " ontvang " 47,782 " $5^1/_2$ " 5 "
Meer ontvangen als uitgegeven 2092 gul. $14^1/_2$ mith.

N°. 70. Rekening van St. Remeys 1563 tot St. Remeys 1564.

REKENING VAN JAN NOPPEN, HENDRIK DE HONT Jr., MARTEN ZOON GERARTS DIRCKX sHEEREN.

ONTVANG.

Geld en geldswaarde, accijnsen en andere stads-middelen als in voorgaande rekeningen.

De geheele ontvang was 49,708 gul. 17 st. 14 miten.

UITGAVEN.

De uitgaven als gewoon gebragt die geen bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

Kapittel 5.

Uitgaven voor bodenloon, aan boden zoo te voet als te paard, uitgezonden.

Boden in verschillende zaken.

Behalve de boden als gewoon aan afgevaardigden ten hove, ter staten en in andere commissien uitgezonden, komt in dit kapittel het volgende voor.

Loterij.

Item Herman van Zittart, brieven gebracht hebbende van *Leuwarden* vuyt *Vrieslant*, aende stadt ende heur rentmeesteren, aengaende de loterie der voirs. stadt ende wederomme brieven mede genomen heeft.

Een boden naar *Antwerpen*, om de prijzen te halen voor de commissarissen die het meeste looten verkocht hadden.
Papier om daarop te schrijven van de proosen en nieten.

Item 3a Marcy, Lucas de bode, byden voirn. rentmeesteren gesonden tot *Antwerpen*, aeuden zilversmit, om de prysen te halen vanden buyten commissarissen die tmeeste overbrengen zoude ende papier te doen coopen, omme de proosen ende nyeten dair aff te snyden ende maken.

Boden aan Jacob Bruijnincx te *Antwerpen*, aangaande de loterij.

Item Reynier Janss, bode, gesonden van deser stadt wege tot *Antwerpen* aen mr. Jacop Bruynincx, aengaende der stadt loterie.

Boden naar *Gent* en *Brugge*, ten einde men van daar het geld voor de verkochte loten zou overzenden.

Item 23 Aprill, Reynier voirs. gesonden tot *Gent* ende *Brugge* in *Vlaenderen*, ten eynde zy luydens hair gelt zouden overseynden navolgende hen choyer ende prosen, die zy zonder gelt overgesonden hadden, gevaceert etc.

Brief aan de regering van *Brugge*, houdende verzoek om commissarissen der

Item 12 May, Lucas die bode met brieven deser stadt gesonden aenden Bourgemeesteren, Schepenen ende Raidt der stadt van *Brugge*, op hen begerende, dat zyn Jannen Spetael q. s., commissarissen van onser loterien aldair,

infringeren ende, indien hebbende zoude, dat zy die penningen, die zy tot oehoeff van deser stadt in onser loterie ontfangen hadden, metten voirs. bode wilden overzeynden ende heeft wederomme besloitenen brieven gebracht.

1564. loterij, de overzending der gelden voor de verkochte loten te bevelen.

Item 23 Juny, Lucas de bode met brieven wederomme nae *Brugge* gesonden, met hem dragende de choyeren vanden prosen ende dichten, der gheenen die aldair in onser loterie ingeleecht hadden, omme hen die wederomme te leveren, mer heeft alsdoen tgelt metten choyeren wederomme gebracht, dairomme gevaceert 12 daigen.

Een bode naar *Brugge* met het kohier en de prozen van de aldaar verkochte loten, ten einde de inleggers, omdat zij niet betaalde te ontslaan, doch de bode bragt het geld der verkochte loten mede.

Kapittel 6.

Uitgaven aan heeren Schepenen, Gezwoornen, Raadsheeren, Pensionaris, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten of in andere der stads zaken of van die harer meijerij uitgezonden.

Afgevaardigden en gecommitteerden waren:

Afgevaardigden ten hove, ter staten en in andere zaken.

Jonkhr. Gerard van Vladeracken, heer van Geffen.

Mr. Roeloff Loekemans, Pensionaris.

Hendrik Loekemans, Gezworen van het gilde der molenaars.

Jan Otten, Deken van het gilde der kramers.

Jan Willems, Gezwooren van het gilde der korenkoopers.

Roelof Noppen.

Mr. Frans van Balen, Raad der stad.

Mr. Hendrik Bloijman.

Item, alsoe heer Jacop van Brecht, Ridder ende Schouthet deser stadt, vanden *Bossche* den eerw. heer Cancellier ende Raidt van *Brabant*, geexhibeert hadde zekere supplicatie, tenderende tot diffamatie der voirs. stadt ende den ingesetenen der zelver, ende oick contrarie ende tegens der voirs. stadt rechten oude costumen ende herbrengen. Ende op dat de voirs. stadt by huer rechten ende costumen zoude moigen blyven, hadden mynen heeren van Geffen mr. Roeloffen Lueckeman, Pensionaris der selver stadt, Henricken Luekemans, geswoiren vanden molders, Jannen Otten, deken vanden cremers ende Jannen Willems geswoirne vanden corencoopers, gestelt ende geordineert in wettigen procureurs der voirs. stadt, om dese stadt inden Raide van *Brabant* ende elders dairt behooren zoude, te verantwoorden van alsulcke clachten, als die voirs. Scouthet over ende tegens dese stadt, by requeste gedaen hadde etc. Soe syn Jan Otten, Henrick Lueckemans ende Jan Willems voirs., opten 12 Novembris Anno 1563 gereyst nae *Bruessele*, omme de voirs. zaicke tegen de voirs. Scouthet te vervolgen ende te verantwoirden ende dairomme gevaceert vanden 12en Novembris totten 28en Decembris dair nae volgende, maickende voir elcken 48 daigen, elcx sdaigs 36 st.

Klagten door den Hoogschout Jonker Jacob van Brecht, tegen de stad *'s Hertogenbosch* en hare ingezetenen.
De regering zend gevolmagtigden naar *Brussel*, om in den hoogen raad van *Brabant* de stad en hare ingezetenen des wegens te verantwoorden.

Item alsoe dese stadt in hairen drie leden, hadden gecommitteert Roeloffen Noppen, omme met Lamberden Baken, deurweerderen ende executeur vanden grooten ende secreten Raide ons Heeren des Coninex, hem te vuegen inden Hartochdomme van *Gelre*, Graeffscappen van *Hollant*, *Zelant* ende

Mr. Roelof Noppen wordt met een deurwaarder naar het Hertogdom *Gelder*, de Graafschappen *Holland*, *Zeeland* en *Zutphen* gezonden, om

1564. aldaar, de door de stad *'s Hertogenbosch* verkregen brieven aangaande de vrijheid der tollen te beteekenen.

Zutphen, ende aldair den zelven deurweerdere te addresseren, omme versceyden oipenen brieven ons Heeren des Conincx voirs., ruerende de vriheeden ende exemptien vanden tollen, die de bourgeren deser stadt, inder voors. Hartochdomme ende Graeffscappen zyn hebbende, te exploiteren, ende de bevelen dair inne begrepen te doenen, dair ende zoe behooren zoude etc. Soe heeft die voirs. Roeloff, inder voirs. zaicken gevaceert vanden 10[en] Septembris totten 8[en] dach Novembris beyde incluys dair nae volgende, maickende tsamen 60 daigen. Die zelve Roeloff, ter ordinancie vanden heeren scepenen, noch gereyst met Herman die Ruyter nae *Arnhem*, ter cause dat die tollenaer van Aenhalt de voirs. Herman eenen oss gearresteert hadde, ende heeft dairomme gevaceert vanden 14[en] Novembris totten 17[en] dach der zelver maent.

De Bossche ossenkooper Herman de Ruijter.

Commissie naar *Ravestein*, om aldaar het ontslag te vorderen van stads ingebieders, en 's heeren dienaars, welke bij het doen van eene executie te *Herpen-Schaijk* waren gevangen genomen, welk ontslag volgde.

Item m[r]. Frans van Balen en Henrick van Eyndhouts, raidsmannen ende Wouter Scellens, griffier deser stadt, ten versuecke vande heeren scepenen gereyst nae *Ravesteyn*, alwair Andries van Luydick ende Joris van Straesborch ingebieders deser stadt, met twee sheeren dienaeren, gevangen wairen, ter zaicke van zeker executie, die zy op *HerperScayck*, met vonnisse der heeren scepenen deser stadt, gedaen hadden, ende de zelven vuyter gevanckenisse verlost, dairomme gevaceert elck drie daigen.

Dagvaard der staten te *Brussel*.
Beraadslaging aangaande de eisch om 25,000 rente ten laste van *Brabant* te mogen verkoopen tot eene som van 300,000.

Item m[r]. Henrick Bloyman ende m[r]. Roeloff Lueckeman, Pensionaris, nae *Bruessel* gereyst opten 20[en] Novembris Anno 1563, omme van wegen deser stadt antwoirdt te brengen, opte opinie byden prelaeten ende edelen gemaict, aengaende de geheyste beede ende peticie van 25,000 gulden sjairs, te vercoepen opt lant van *Brabant* totter sommen van 300,000 eens.

Voortzetting van het proces tegen het kapittel van S[t]. Jan, over de weigering om mede te betalen in de belasting op de vier spetien.

Ende bynnen middelen tyde, dat de andere steden huer antwoirde opte geheyste peticie brengen zouden, soe hebben die gedeputeerden vervolght, de processen ende affairen tegen dien vanden capittele, van dat zy willen exempt zyn vanden imposten vanden vier specien etc.

Klagten door de vier kwartieren van de meijerij van *'s Hertogenbosch*, in den raad van *Brabant*, over de sommatie door de regering der stad hen gedaan, om mede te betalen in den pacht van den grooten Brabantschen landtol.

Item Roeloff Noppen, ter ordinantie vanden heeren scepenen, gereyst nae *Bruessele*, omme te rescriberen opte requeste, by dien vanden platten lande deser meyerie inden Raide van *Brabant* overgegeven, hen beclaigende, dat zy van wegen deser stadt gesommeert wairen, tot behoeff des selver stadt te namptizeren 4600 ende meer gulden, ter zaicke vande pachtinge vanden grooten lantholle A° 1533 beginnende. Dairomme gevaceert vanden 4[en] Merte Anno 1563 totten lesten dach der zelver maent.

Dagvaard der staten te *Brussel*.
Nieuwe eisch van 65,000 's jaars, voor drie jaren, tot onderhoud van krijgsvolk in de steden en sterkten op de grenzen.

Item m[r]. Roeloff Lueckeman, opten 21[en] February ende m[r]. Henrick Bloyman opten 25[en] der voirs. maent, gereyst nae *Bruessele*, omme metten drie staten van *Brabant*, te delibereren opte petitie ende propositie, van te consenteren 65,000 gul. sjairs, tot onderhout van 3 duysent ende 2 hondert voetknechten opte sterckten ende steden vanden frontieren, tot defensie vanden gemeynen lande aldair te leggen, wair aff den lesten termyn vuytgegaen was te bamisse anno 1563, ten eynde men die noch continueren zoude, eenen termyn van drie jairen.

1564.

Ende hebben zy alnoch zeker rescriptie doen maicken, opte requeste by dien van den Baseldonck tegen deser stadt overgegeven, aengaende de exemptie ende vriheyt vanden imposten vande vier specien, byder stadt opgestelt etc.

Antwoord der stads regering op het adres van het convent van Baseldonk, aangaande de door de paters verlangde vrijheid van mede te betalen in de imposten.

Item opten 25en Meye Anno 1564, is mr. Roeloff Lueckeman, Pensionaris, wederomme alleen nae *Bruesselc* gereyst, omme van wegen deser stadt antwoirdt te brengen, opte leste opinie byden prelaeten ende edelen slants van *Brabant* gemaict, aengaende de beede ende peticie van 725,000 gul. eens, wairinne die drie leeden deser stadt swaericheyt maicten, die voirs. beede promptelicke te furneren ende opte brengen, sustinerende, die byder Co. Ma. gelicht te worddene opt lant van *Brabant*, beetsgewyse bynnen 6 jairen, opter voet vander .... beede ende nyet by vercoopinge van renten, gelyck die prelaeten ende edelen geadviseerd hadden gehadt; mede oick swaricheyt maickende, aengaende die verzekerheyt vanden renthieren, renthen hebbende opde demeynen ons Heeren des Conincx int quartier vanden *Bossche.* Heeft dair omme die voirs. Pensionaris, inder voirs. zaicken gevaceert vanden 25en Meye voirs. totten 29en dach van Junio dair naest volgende.

Dagvaard der staten te Brussel.

Beraadslaging over den eisch eener bede van 725,000 eens.

Bedenkingen der stad 's Hertogenbosch, tegen dien eisch en aangaande de te verleene zekerheid van de renteniers, renten hebbende op de domeinen van Brabant in het kwartier van 's Hertogenbosch.

Item opten 21 July Anno voirs. is mr. Roeloff Lueckemans, Pensionaris, wederomme alleen nae *Bruessel* gereyst, omme van wegen deser stadt, nairder antwoirdt te brengen opte peticie ende beede van 725,000 gulden eens, die, nae versceyden vergaderinge ende comunicatien dair op gehadt, geconsenteert hadden, dat men die voirs. beede zoude gereet ende promptelyck furneren by vercopinge van renthen tegens den penninck 16 oft 18 ende dat dese stadt inder voirs. taxe jairlicx zoude genyeten alsulcke gratie als zy genyet inder .... beede, geduerende den tyt vande zelver beede, allet onder expresse conditie, dat myn heer de Tresorier Scets alleer ennige oipeninge gedaen zoude worden, zoude betalen alle afterstellen, ten afteren staende aenden renthieren bynnen deser stadt ende huer meyerie geseten, met oick het jair van Jannen van Lierop ten afteren staende ende die voors. Tresorier Scetz, zoude coopen opte staten van *Brabant*, tot behoeff van alsulcke persoonen als men hem nomineren zoude, alsoe veele renthen als men behoeven zoude, totter jairlicxe betalinge vanden renthieren bynnen deser stadt ende huer meyerien geseten, geduerende den tyt ende termyn vander beeden ende peticien voirs.; welcken achtervolgende, heeft de Tresorier Scets, aen hande Cornelis de Beckere rentmr. vanden demeynen int quartier vanden *Bosche*, gesonden 9000 gul. eens, omme de afterstelle vanden renthen voirs. te betalen ende dair en boven belooft, in zynen eygen name ende op verbyntenisse van allen zynen goeden, te copen, soe veele renthen opte staten van *Brabant*, alsmen jairlicx sall behoeven tot betalinge vanden voirs. renthieren, geduerende den tyt vanden voirs. geheyste beede, allet nairder blyckende byden relaes des voirs. Pensionaris, onder de voirs. rentmeesters berustende. Gevaceert tot 4 Novembris.

Vervolg der beraadslagingen.

Kapittel 7.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen en gelagen.

Schenkingen van wijnen en gelagen aan vorname personen.

Wijnen of gelagen werden vereerd aan:
De Gravin van Nassau.
Den Heer van Boxtel.
— Graaf van Hoochstraten.
— Bisschop van *'s Hertogenbosch.*
Heer Jasper Schets, Heer van Grobbendonck.

Kapittel 13.

Uitgaven aan timmerwerk.

Toestellen voor het houden der loterij op de markt.

Item 8 July, Peter voirs. $5^1/_2$ dach aen het tanneel getymmert ende stellinge gemaict, om de lootcorven dairop te setten.

Item 14 July, Peter voirs. $5^1/_2$ dach aenden tanneel vander loterie getymmert.

Kapittel 18.

Uitgaven van alderhanden aard.

Behalve de posten steeds gewoonlijk onder dit rubriek gebragt, worden daarin de volgende bijzondere aangetroffen.

De nieuwe griffie gebouwd tusschen het raadhuis en Sinter Klaas.

Item stellen de voorn. rentm[rs]. voor uitgaaf 6 gul., wegens aankoop van steenwerk voor een poortje, om daarmede na de griffie te gaan, gestaan hebbende tusschen het Raadhuis en Sinter Claas, in Maart 1562 te *Antwerpen* van den steenhouwer Michiel van Keerbergen gekocht.

Het beste papier door de stad aangekocht voor 31 st. de riem, en het slechtste voor 18 st.

Item voor eenen riem papiers, vanden beste, bet, 31 st., noch twee riemen vanden quaatste, de riem 10 st., omme dese stads zaicken ende vander loterie dair op te scryven.

Verbranden van misdadigers.

Item 3 February, Willem Wouterss, voster tot *Vucht*, voer 100 rysch ende $2^1/_2$ vim stroys, omme dairmede zekere misdadiger te branden opt galchvelt, tezamen betaelt 39 st.

Item Henrick Thomass, dat zy zekere charte vanden loterie tot *Ziericxzee* bestelt hadde, bet. 3 st.

Herman Pauwelss, schoenlapper, keurmeester van het brood, bekeurt de weduwe in den zoeten naam Jezus, voor de ligt gebakken brood.

Item den 20 Meye, Herman Pauwelss, scoenlepper, geweest zynde keurmeester vanden broot, bynnen dese stadt, hadde bekuert gehadt der wed. inden zuete naem Jesus, backersse, van zeker broot dat zy te licht gebacke hadde, wair tegens zy hair in recht opponeerden ende heeft, met consent vanden heeren scepenen, tegen der zelver procés gesustineert gehadt ende tzelve proces naemaels byder voirs. wed[e]. ten hove betrocken is, alwaer zy tegen de voirs. stadt dingende is, ter zaicke van welk proces ende costen, byde voirs. Herman dairomme gedaen, die drie leden deser stadt hem toegevuecht hebben ende byden rentmeesteren betaelt, 4 gul.

Item tot Jacop Colen, inden gulden pantoffel, gecoft 14 ellen gruen zaye, om vier mantelkens dair aff te maicken, voir den gheenen die inde processien voer E. H. Sacrament, van deser stadt wegen vier tortsen draigen, want die ande mantels geheel versleten wairen, delle voer 7 st., noch 4 ellen gruen zyde lint, omme rontomme den hals dairmede te boirden, delle 3 ort. st.

Saijo mantels, met de wapens der stad er op geborduurd, die bij de processie van het Heilig Sacrament gedragen werden door stads toortsendragers.

Item Daniel Anthonisse, van 28 ellen frangen rontomme de mantels te neyen, delle 3 ort. st.

Item Steyns Peterss, van de vier mantels voors. te maicken, betaelt met tgeene hy dair aen verleeght hadde, tezamen 2 gul. 3 st.

Item mr. Henrick van Vairlair, borduersticker, dat hy opte vier mantels voors. der stadt wapenen op gebourduert heeft, betaelt 6 gul.

Item tot Jannen Gysbertss, cremer, 9 ellen swart lynen laicken gecoft, omme de mantels dair mede te voederen, dell $4^1/_2$ st.

Item want het tanneel vande loterie deser stadt, voirde Boschkermisse, voirde poye vanden stadt huis gestelt was, ende aldair lange nae de Boschkermisse bleef staen, dair duer den winckel ende kelder staende onder de poye, die Adriaen Diricxs gehuert heeft, zeer verduystert wart, alsoe hy zyn cremerye nyet voortdoen en mochte, dair hy zeer by bescadicht was, alsoe den zelven in recompense van die scade, betaelt 20 st.

Het tooneel der stads-loterij voor het stadhuis.

Volgen de kosten eener prachtige uitvaart op last der Hertogin Gouvernante voor wijlen Keizer Ferdinand gehouden.

Uitvaart voor Keizer Ferdinand.

Idem de kosten om de Dieze te *Engelen* in zooverre te diepen, dat daar door eene geladen pleyte zou kunnen varen, waarbij Jannen Maes, Peteren de Gruyter en Henrick Corneliss als toezienders op de gravers werden aangesteld.

Uitdiepen der Dieze te *Engelen*.

Item ter zelver tyt, een scuytman, die Goessen Pynappel ende twee rentmeesters ende ander bourgers, gevuert heeft lancx de vaert ende aen tgat vander Diesen, omme te besien off men ennige diepten zoude gevuechelicke kunnden gemaicken dairt verlant was, daeraff hem bet. 8 st., noch twee gesellen die den dam byder bussers sloot duer gesteken hebben, bet. 1 st.

Eene commissie door de Dieze naar *Engelen* gevaren naar het gat van die Dieze, om op te nemen of men aldaar gevoeglijk zou kunnen diepen. Den dam bij den Boschsloot doorgestoken.

Volgen de lijf-, erf- en losrenten door de stad verschuldigd.

De geheele uitgaven waren 45,014 gul. 13 st. 6 mt.
〃 〃 ontvangsten 〃 49,708 〃 17 〃 14 〃
Meer ontvangen als uitgegeven 4694 gul. 4 st. 8 mt.

N°. 71. **Rekening van St. Remeys 1564 tot St. Remeys 1565.**

REKENING VAN JAN NOPPEN, HENDRIK DE HONT EN MARTEN SHEEREN GERARTSS.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde als in vorige rekening.

Kapittel 9.

Nieuwe impost op de 4 specien, de wijnen, de bieren en azijn, het vleesch en het tarwe of weite meel.

Ander ontfanck vanden imposten vander vier specien, te wetene: wynen ende vreempde bieren, bynnen ende inlantsche bieren ende azynen, vleesche ende terwen oft weyten meele, by deser stadt verpacht twee jairen continueelicken, beginnen prima July A° 1563 incluys ende wederom eyndende prima July A° 1565.

De opbrengst wordt hier, voor de twee jaren verantwoord en was:

1°.	Van de wijnen en vreemde bieren.	9048 gul.
2°.	Binnen de stad gebrouwen en inlandsche bieren en azijn.	7220 "
3°.	Vleesch	976 "
4°.	Van het vleeschhuis.	384 "
5°.	Tarwe meel.	754 "
	Te zamen	18,382 gul.

De gewone accijnsen als van ouds geheven.

De overige accijnsen waaronder de bieraccijns, de bierazijnaccijns, de wijnaccijns, de wijnazijnaccijns, het maalgeld op het buitenbrood enz., zoomede de andere stads-middelen bleven als in vorige jaren.

De totale ontvangsten waren 70,729 gul. 7 st. 4 m[t].

UITGAVEN.

De kapittels als gewoon gebragt, die geene bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

Kapittel 5.

Uitgaven aan bodenloon.

Behalve de boden als gewoon, aan gedeputeerden of in andere commissien uitgezonden en verdere gewone zaken, wordt in dit kapittel het volgende aangetroffen.

Te *Rotterdam* eene belasting op den verschen haring ten behoeve der weeskinderen ingevoerd.

Item 13 Novembris Lucas Janss, bode, met deser stadt brieven gesonden aende stadt van *Rotterdam*, ter cause van zekere belastinge opten coop vanden verschen herinck, aldair opgeset tot behoeff vanden weeskynderen, ende heeft wederomme antwoorde gebragt.

De groenendijk door die van *Ravestein* doorgestoken.

Item 19 Juny voirs. Adam de bode, byden heeren scepenen gesonden tot *Middelroye*, omme Jaspar van Eyck aldair, te inthimeren, dat hy terstont zoude compareren bynnen deser stadt, omme metten Grave van *Megen* te

communiceren aengaende zeker swaricheyt vanden Gruenendyck, die by die van *Ravesteyn* duer gesteken was.

Item 3ª July voirs., Lucas de bode gesonden tot *Boemel*, omme aldaer onse bourgers te wachten, die van *Ampsterdam* zoude comen, om de zelven te adverteren, dat zy nyet over *Hedel* ten *Bosche* zoude comen, sorgende oft zy ennigen hynder aldair mochten crigen, dairomme gevaceert 2 daigen.

Een boden naar *Zalt-Boemel*, om de Bossche burgers welke van *Amsterdam* verwacht werden, te zeggen dat zij niet over *Hedel* naar *'s Hertogenbosch* moesten komen.

Item 23 July, Willem opte Gaffel te perde gesonden ten *Berge*, byden Grave aldaer, met zeker brieven om die den zelven te presenteren, dairomme gevaceert 5 daigen.

Brief aan den Graaf van den Berg, Heer van *Hedel*.

Item 27 July Lucas de bode, byden heeren scepenen gesonden tot *Hedel*, omme te heyschen copie vander aensprake die de Greve vanden Berge, hadde gegeven Draecxken, scipper, wesende poorter deser stadt ende aldair gevangen was, welcke copie den voors. bode geweigert wairt, dairomme gevaceert eenen dach.

Bode naar *Hedel*, om afschrift der aanspraak van den Graaf van den Berg te eischen, wegens het gevangennemen van den schipper Draecxken.

Item 29 July Lucas de bode, byden heeren scepenen gesonden met brieven deser stadt aenden Greve vanden Berge tot *Hedel*, inhoudende de resolutie van tgeene dat onse gecommitteerden metten gecommitteerden vanden voors. Greve, tot *Empel* gedaen hadden, opt wel behaigen vanden drie leden deser stadt.

Brief aan genoemden Graaf met het besluit tusschen wederzijdsche gevolmagtigden te *Empel* genomen.

Item 27 Augusti Lucas de bode, byden heeren scepenen gesonden met 2 besloitenen brieven, deen vanden hove ende dander van deser stadt, tot *Hedel*, om die den Greve aldair te presenteren, mer want die Greve van dair vertoigen was, soe is hy hem gevolght tot *Nyemegen* ende van dair ten *Berge* ende heeft aldair 2 daigen moeten wachten, om antwoordt te gecrigen.

Brieven van den hove en van de regering van *'s Hertogenbosch*, aan den Graaf van den Berg gezonden.

Kapittel 6.

Uitgaven aan heeren Schepenen, Geswoornen, Raadsheeren, Pensionaris, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove ter staten-vergadering en in andere stads zaken en van die harer meijerij uitgezonden.

De afgevaardigden en gecommitteerden waren:

Afgevaardigden ten hove, ter staten en in andere zaken.

Mr. Hendrik Bloijman.
Mr. Goijart Lombarts.
Jan Otten.
Jan Willemss.
Hendrik Loekemans.
Roelof Noppen.
Mr. Roelof Loekemans, Pensionaris.
Arent van Keelst, alias *in den Roch.*
Jasper van Eijck.
Hendrik van Eijndhouts.
Goijart Loeff van der Sloot.
Jeronimus Wijnants.

1565. Item 21 Octobris mr. Henrick Bloyman ende mr. Goyart Lombarts, byden drie leden deser stadt gecommitteert, omme te reysen inden *Hage* in *Hollant*, ende aldair den President ende ander heeren vander Rekenkamer te insinueren ende te solliciteren, omme de oipenen brieven van octroye ende confirmatie vanden tollen van *Hollant* ende *Zeelant*, ons Heeren des Conincx, by hen liedens te doen dechargieren ende op hueren toll registeren te doen scryven, ten einde onse poorters voorby alle de voors. tollen te water ende te lande, achtervolgende doipenen brieven voors., zouden moigen passeren vry van ennigen tolle, ongelde ofte mete te geven, van welcke reyse costen wagen ende sciphuyeren, betaelt 32 gul. 9½ st. 2 d.

Commissie aan den President en raaden der Rekenkamer te *'s Gravenhage*, om het octrooi en de bevestiging van de vrijheid op de tollen in *Holland* en *Zeeland* te beteekenen en op de tolregisters te doen inschrijven, ten einde de Bossche burgers, zoo te water als te land in het genot dier vrijheid zoude worden gesteld.

Item noch den zelven, dat zy gegeven hebben den jersten deurwerderen vanden hove van *Hollant*, omme de insinuatie voirs. aenden heeren vanden Rekencamere te doen, betaelt 20 st. (Volgen nog andere kosten.)

Beteekening van dat octrooi, door een Deurwaarder van den hove van *Holland*.

Item 2a Novembris Roeloff Noppen van deser stadt wegen gereyst nae *Arnhem*, omme tegen den heer van *Aenholt* te vervolgen de zaicken inden leegen Raet aldair hangende, ter cause, dat Jacop Heeren, voer tolgelt aldaer gearresteert was, dairomme gevaceert totten 22 dach der zelver maent.

Proces tegen den Heer van Anholt, ter zake van het aanhouden voor tolgeld, van Jacob Heeren.

Item den jersten Decembris meester Roeloff Luekeman, Pensionaris deser stadt, alleen nae *Bruesel* gereyst, omme te doen teknen ende in behoirlicker formen te doen stellen, dacte vande geconsenteerder bede, mair overmidts diversche doleantien byden twee oppersten staten, der regente overgegeven, is tzelve gedelayeert, ende noch omme rapport te doene van deser stadt wegen, vande beede van 65,000 gulden te bamisse Anno 1563 geexpireert, dairomme gevaceert vanden jersten Decembris totten 5 February naist volgende.

Dagvaard der staten te *Brussel*, om de akte der toegestane bede te teekenen, doch uitgesteld ter zake van verschillende doleantien, door de twee eerste staten gedaan, alsmede om rapport te doen aangaande de bede van 65,000.

Item 30 Merte mr. Roeloff Lueckeman, Pensionaris, alleen nae *Bruessel* gereyst, omme van wegen deser stadt antwoirdt te brengen opte opinie vanden twee oppersten leden, nopende de continuatie vande beede vander 65,000 gulden, omme dair mede te onderhouden de garnisoenen ende voetknechten opte frontieren, dairomme gevaceert totten 20en dach Aprille.

Antwoord der stad *'s Hertogenbosch*, op de opinie der Prelaten en Edelen, dier geëischte bede.

Item 3a Juny, mr. Roeloff Lueckeman, Pensionaris, gereyst nae *Bruessel*, omme de schorssinge vander executie die tcapittele ten hove geimpetreert hadde, te nyet te doen ende dair aff metten hove te communiceren, dairomme gevaceert totten 13en dach der zelver maent.

De Pensionaris naar *Brussel* gezonden, om de schorsing der executie door het kapittel van St. Jan, ten hove verkregen, te doen opheffen.

Item 14 Juny Roeloff Noppen, deur commissie van deser stadt, gereyst nae *Hollant*, omme certificatie te *Leyden*, tot *Putte*, tot *Catwyck* opten *Ryn*, inde *Kage*, inden *Hage* ende tot *Rotterdam*, opt gebruyck ende possessie vanden treckvisch, den cathuysers tot *Vucht* toebehoorende. Ende noch omme de oipenen brieven vande confirmatien vanden tolle van *Hollant* ende *Zeelant*, inden *Briel* ende dair omtrent te doen insinueren, gevaceert 10 daigen.

Mr. Roelof Noppen naar *Leiden*, *Putten*, *Katwijk* op den *Rijn*, in de *Kage*, *'s Hage*, en te *Rotterdam* gezonden, om verklaringen te bekomen op het gebruik en den eigendom van den trekvisch in zake der Carthuijsers te *Vucht*.

De tolvrijheid te *Brielle* en elders, beteekend.

Item 14 July mr. Roeloff Lueckeman, Pensionaris, ende Roeloff Noppen zyn tzamen nae *Bruessel* gereyst, duer beveel vanden drie leden, omme

Dagvaard der staten te *Brussel*.

opte dachvairt antwoirdt te brengen, opte continuatie vande beede vanden garnisoenen ende voetknechten voors., dairomme gevaceert totten 27 Augusti. Vervolg der beraadslagingen op den eisch der bede van 65.000. Antwoord der stad 's *Hertogenbosch.*

Item 17 September zyn nae *Bruessel* ter dachvairt gereyst, Jasper van Eyck ende m^r^. Roeloff Lueckeman, Pensionaris, omme de opinie van deser stadt over te brengen, aengaende de continuatie vande beede van 65,000 gulden sjairs, tot behoeff vanden voetknechten ende perden opte frontieren, die inhoudende was, voirde twee jerste leden, datmen die voors. beede zoude continueren voir eenen tyt van 18 maenden ende die te vynden by vercoopinge van renthen, nairder blyckende byden verbael byden Pensionaris dair van overgegeven, dair omme die voirs. Jasper van Eyck heeft gevaceert 31 daigen ende die voirs. Pensionaris 34 daigen.

Kapittel 7.

Uitgaven aan schenkingen van wijnen en gelagen.

De wijnvereeringen waren in dit dienstjaar zeer gering, behalve de gewone zoo als. Schenkingen van wijnen en gelagen aan voorname personen.

Aenden Guardiaen vanden Minrebruederen bynnen deser stadt, omdat zy allen den vasten duer geprediot hadden, 44 potten wyns.

Item nae auwer gewoenten inden omganck van onser L vrouwen dracht naeder hoochmisse, onsen Heer den Biscop, canonicken, Scouthet ende scepenen deser stadt ende andere, die statie vanden omganck bewaerende, inder sacristie gesconcken tot eenen aenbyt van scoonbroot $3^1/_2$ st. aen vier pont kersen, 6 st. aan 24 potten biers, den pot $2^1/_2$ ort. st., 15 st. noch 19 potten wyns, den pot 4 st. vz. tsamen 5 gul. 1 st. Aanbijt of ontbijt in de statie van ons lieve vrouwe omdragt aan den Bisschop, de Kanunneken, den Schout en de Schepenen in het sacristie aangeboden.

Voorts werden wijnen geschonken aan.

Den Abt van S^t^. Geertruden te *Leuven* 7 der stads stoopen.

M^r^. Hendrik Bloijman, Heer van *Helvoirt* tot een gratuiteyt, een aam wyn.

Kapittel 11.

Uitgaven aan metzelwerken.

Item 3^a^ February aen den meesters vanden metsers, verdinght den werff byden boom te maicken ende te metsen, in drie versceyden blocken, onder conditie, zoe wye den jersten block opt minsten insetten, zoude winnen een croon van twee gulden, heeft alsoe Henrick van Boxtel den jersten block voer het alder minste ingeset voer 69 gul., dair voer hem betaelt 2 gul., ende is die voirs. Henrick int afhangen voir de voirs. somme, aen tmaicken vanden voirs. block gebleven, ende die twee ander blocken hebben Jan van Gemonde ende Marten die metser, elcken block int affhangen gemeynt te maicken voer 80 gul., alsoe den voirs. Henricken van Boxtel voir tmaicken vanden jersten block betaelt 69 gul., ende den voirs. Jannen van Gemonde ende Marten de metser voer dander twee blocken, elcken betaelt 80 gul., noch de zelven betaelt voer een trappe die zy in haer blocken meer gemaict hadden dan verdinght was, $3^1/_2$ gul. De werf bij den Boom gemaakt.

Kapittel 14.

Uitgaven aan straatsteen, baksteen, straten te maken, te repareren en te stoppen.

Blaauwe Namensche steen voor de werf aan den Boom.

Item 18 Decembris, soe hebben die rentmeesteren aenden cleynen Laureyns Moris ende Lybrecht Moris, steenhouwers wonende tot *Hoy* by *Namen*, in presentie meester Marcus Aelbertss ende eenen steenhouwer ende metser, verdingt te leveren blauwen steen, omme den werff byden boom mede te maicken, ende dat van vier laigen hooch, een laige van 1½ voet hooch, danderde laige vijff vierdeel voet hooch ende die twee ander lagen elck eenen voet hooch, noch boven de muer, den deksteen van blauwen steen ander halff voet breet, noch dorpels van blauwen steen tot drie trappen van 1½ voet breet ende allen desen steen te meten als hy gemetst is, dat den dach bescryven zall, elcken voet deen duer dander voer 3 st. maickende elck hondert voet vyfftien gulden, alnoch int verdingen vanden voors. steen verdroncken 16 potten wyns, elcken pot 4 st. facit 3 gul. 4 st. Noch m[r]. Marcus voirs. van tpatroon te maicken, waer nae zy den voors. steen zoude leveren ende dat hy den voors. rentmeesters int verdingen heeft geaddresseert, tsamen betaelt 33 st. Naevolgende welcken verdinge ende patroon, hebben die voirs. Laureyns ende Librecht, steenhouwers, gelevert aen blocken, treeden totten trappen ende deksteenen 938 stucken, beloopende tzamen 3500 voeten, elck hondert als voir, maict in gelden 525 gul., beloopt tsamen ende betaelt 529 gul. 17 st.

Kapittel 16.

Uitgaven aan werklieden of stads-arbeiders.

De Vuchtersteenweg door het water en den wind afgeslagen, wordt verder door mest, rijshout en aarde behouden.

Item 15 Merte, Dries Ariaenss c. s., elck eenen dach opten vuchtschen steenwech, mesch, eerde ende rysch aengedraigen, om tegen den steenwech te leggen, tegen den overvloet vanden water ende storme vanden wynden, die den voors. steenwech een groot deel afgeslaigen hadden, elcken betaelt 4 st. noch enz.

Arbeidsloonen voor het aanvoeren van mest, rijshout en aarde tot behoud der drie steenwegen buiten de poorten, alsmede van de bruggen en dijken.

Volgen nog een aantal uitgaven voor handenarbeid en karrenvrachten tot aanvoer van mist, rijs en grond ter stopping en verdere bewaring van den steenweg naar *Vucht*, naar *Hintham* en *Orthen*, alsmede aan de bruggen en dijken, allen door het hooge water en den storm beschadigd.

Kapittel 18.

Uitgaven van alderhanden aard.

Behalve de posten steeds gewoonlijk onder dit rubriek gebragt, worden daarin de volgende aangetroffen.

Inden jersten enz.

Verhooging der jaarwedde van de rentmeesters.

Item stellen die voorn. rentmeesteren alhier voer vuytgeven, alsulcke veertich gulden, als elcken van hen drien rentmeesteren in hair twee leste gecontinueerde jairen, byden drie leden toegevuecht is, ende in hair voir-

gaende rekeninge geomitteert is te stellen, beloopende in daugmentatie boven hair voirs. ordinares gagie van tvoirlede jaire 120 gul.

Item 7ª Decembris, ter ordinnan. vanden heeren scepenen, Eustatius Coppeye, deurw[re]., van zeker besloeten brieven ons Heeren des Connincx, metter informatie dair inne besloiten, van wegen deser stadt te presenteren Jannen Pynappel, Stathelder vanden Scouthet, aengaende de fortse die Zacharias van Brecht gedaen hadde ten huyse Laureyns Anthonisse.

Proces tegen de Hoogschout, wegens geweld ten huize van een burger, tegen de stads privilegien, gepleegd.

Item 26 February, ter ordinnan. vanden drie leden m[r]. Marcus Albertss, dat hy den geheelen tyt, dat men die nyeuwe Griffie bouden, totten voors. wercke toesicht heeft gehadt, ende den metsers ende tymerlieden instructie heeft gegeven, om tvoors. werck naeden patroon, dat hy dair van gemaict hadde, te ordineren en te maicken, bet. 100 gul.

M[r]. Marcus Albertss bouwmeester der Griffie en gijzelkamers met *f* 100.– beloond.

Item 22 Merte, als de heeren scepenen metten gedeputeerden vanden Grave van den Berge, bynnen deser stadt eenen dach gehouden hadden, ter cause vanden toll van *Hedel*, dair vonnisse aff was gegaen tegen Jaques vander Borcht, tollenair aldaer, soe hebben die heeren scepenen den voors. gedeputeerden alhier opter Gaffelen te gaste genoot metten raetsheeren dairby wesende, ende hebben geteert 25 personen, dair van voirde maeltyt gegeven, zoe die heeren scepenen dat verdingt hadden, 6 gul., noch ten zelven tyden gedroncken 43 potten wyns tot Joost van Auwen gehaelt, den pot 4 st.

Eene maaltijd aan de gedeputeerden van den Graaf van den Berg, ter zake van den tol van *Hedel* in de stad zijnde.

Item Wynant Janss, gemaict twee ruyten metten lysten, omme dair op te doen scilderen die wapenen vander Keyserlycke Ma., om die inden choore van S[t]. Jans te hangen, ende midts dien die nyet gereet en wairen, als men die vuytfart hielde, soe zynse geleeght opt portael van tplat lants camere, bet. van tstuck 12 st.

Twee ruiten met lijsten, om daarop de wapenen des Keizers te schilderen, niet gebruikt omdat die bij de uitvaart niet gereed waren.

Item alsoe die verwers ende nagebueren vander virwerstraten, den drie leden deser stadt, tot diversche tyden, by supplicatien hadden te kennen gegeven, tgroot gebreck van water, dat zy des somers in huereu stroom leden ende dat duer eenen graeff die streckende is vanden Meer oft susteren van Orten velt tot inder stadt graeff after de Bazelars, toebehoirende Cornelis Wouters, Alias Zuysch, wair deur dwater buyten desc stadt duer dien grave, zoe overvloedelicken zynen toch hadde tot S[t]. Anthonispoort toe, dat des zomers egeen oft zeer luttel waters inden stroom vander verwerstraten en quam; ende die drie leden zulcx bevonden hebbende, hebben den rentmeesteren deser stadt opten 12 January A° 1563 geaccordeert ende belast, dat zy metter voors. Cornelisse accorderen zouden, om den voors. grave te coopen, mer en hebben metten voors. Cornelissen nyet kunnen accorderen, mer hebben de voors. rentmeesteren hen dien aengaende gesubmitteert in Jeronimus Wynants Scepen, Goessen Pynappel Raetsman en Willem van Vechel Deken vande molders, ende die voors. Cornelis dair tegen drie andere arbiters genomen hebbende, ende tbesceet ende zaicken van beyden zyden gevisiteert ende gehoort hebbende, hebben opten leste Merte A° 1564

Op klagt der verwers en nageburen van de verwerstraat over groot gebrek aan water dat zij des zomers, in den stroom of Dieze hadden, wordt *Suijskens* gracht of graaf van Cornelis Wouterss Alias Zuijsch voor de stad aangekocht en afgedamt.

voir hair vuytsprake geseeght, dat die voors. Cornelis, soude voer scepenen deser stadt, den voors. grave met zynen rechten ende toebehoorten, opdragen deser stadt, midts dair van gelovende wairscappe ende alle brieven ende besceet dair van hebbende, den voors. rentmeesteren overleveren ende dat gedaen zynde, soude die rentmeesteren, inden name van deser stadt, den voors. Cornelissen betalen in gereede penningen vyftich Philippus daelder eens. Ende heeft die voors. Cornelis de voors. veste inder vuegen voors. tot behoeff deser stadt gedaen opten 6ª Aprille A° 1564 voer Paeschen in Libro Colen, secretaris, alsoe die voors. Cornelissen die voors. 50 Philippus daelder betaelt.

De Schepenen, Gezwoorenen, Raadslieden, Dekenen van de Ambachten Rentmeesters en Klerken bij het aanhooren en doen der rekening tegenwoordig, ieder, achtervolgens het previlegie van vrouwe Johanna, een geld wijn toegelegd.

Item 9 Aprilis A° 1564 voer Paeschen, als die rentmeesteren huer rekeninge gedaen hadden, soe hebben zy eenyegelicke vanden scepenen, geswoiren, raetsmannen ende dekenen vanden ambachten, den voorn. rentmeesteren ende huer clercken, die ter audientie vander voors. rekeninge gecomen wairen, (achtervolgende het previlegium by vrouwe Johanna deser stadt verleent) elcken betaelt een geldt wyns van 4 st., te wetene enz.

De opgezetenen aan den Maaskant in het water zittende, door *'s Hertogenbosch* gespijst.

Item 8 Aprilis, Henrick Corneliss, dat hy heeft verscooten, in presentie Jan Maess ende Peter die Gruyter, aen pleythuyren, dair men mede aenden Maescant vectualie gevuert heeft, om den gheenen te spysen, die rontsomme int water zaten, betaelt deur beveel van den Heeren Scepenen, 6 gul. 19½ st.

Door de stad een huis voor het te stichten Burger *Weeshuis*, aangekocht.

Item, navolgende zekere acte byden drie leden deser stadt, den 9 Aprille A° 1564, voer Paeschen, gepasseert, Roeloffen zoon Arnt Vastarts, ter cause dat hy zyn huys, staende teynden de virwerstrate dair hy inne woont, tot behoeff vanden armen wesen, heeft voer scepenen deser stadt, opgedragen den 20 Aprille A° voirs in Libro Colen, betaelt en vuytgereickt 500 gul.

Vestbrieven van *Zuyskensgraeff* en van het *Weeshuis*.

Item Henrick Canis, dat hy voir dese stadt vuytgescreven heeft eenen scepen brieff van Zuysens graeff ende noch eenen vanden weeshuys.

De stad *'s Hertogenbosch* verzet zich tegen de belasting op den verschen haring, door de stad *Rotterdam* ten behoeve van een op te rigten weeshuis ingevoerd.

Item 16 Juny, Anthonis Claess, van tgeene hy heeft verscooten aen Jannen Le Burq, deur[o]., dat hy heeft gepresenteert twee besloeten brieven aenden Wethouders van *Rotterdam*, ter cause van zekere belastinge die zy opgestelt hadden tot eenen weeshuys, wair tegen dese stadt metter voors. brieven heeft geopponeert.

Ordonnantie op de impost der vier spetien.

Item Henrick Canis, ter instantie vanden dorden lith, gescreven dordinantie vander imposten, (op de vier spetien) zoe die byder stadt verpacht souden worden.

Ordonnantie hoe de burgers in den omgang in hun harnas zouden gaan enz.

Item Gysbert Lueckeman, ten bevele vanden heeren scepenen, gescreven dordinantie, gemaickt, hoe die bourgers deser stadt, inden omganck in hair harnis gaen zouden ende wat speelen zouden speelen, groot 9 bladen compres.

Volgt de omschrijving der gedane verpachting van de vier spetien.

Ordonnantie dat niemand omtrent de puij of het raadhuis mag wateren of zijn gevoeg doen op boete van 6 st.

Item Lenart Joosten, van twee bladen bleck, die op elck zyde vander peye genagelt staen, dair op gescreven staet dat nyemant omtrent der peyen oft Raethuys, zyn water oft gevoech doen en mach, opten peen van 6 st.

Item m[r]. Gerit de scilder, dat hij voirs. gescrifte opte voors. blecken bladen heeft gescreven met olieverwe, betaelt 6 st.

Item 21 July Henrick Canis, gescreven een extract vuyten pampieren boeck, aengaende de maniere hoe dambachten inden omganck vanden kermisse ende andere omgangen, moeten gaen. 1565.

Order hoe de ambachten in de omgangen of processiën moeten gaan.

Item Gerart Scotelman, deurwre., dat hy ten versuecke vanden Procureur-Generael, ter executien gestelt heeft zeker oepen brieven van executorie ons Heere des Conincx in date den 8 July A° 1565, aen onsen heeren scepenen ende raidt deser stadt, inhoudende den peene van 200 gul. die zy verbuert zouden hebben, datse ten gestatuceerden tyde ter dachvairt nyet gecomen en wairen enz.

Eene boete van *f* 200.— aan de stad opgelegd voor de niet verschijning van hare gedeputeerden in de staten-vergadering, op de bepaalde dag van oproeping.

Item 28 July zyn tot *Empel* gereyst de gedeputeerde deser stadt, als mr. Frans van Balen, mr. Zeger Adriaenss, Jan van Liebergen, mr. Henrick Loots, advocaet deser stadt, Claes die Bruyn en Wouter Bouwens, cremers, dekens ende Wouter Scellens, Griffier, omme metten Grave vanden Berge oft zyne commissarissen, aldair te communiceren aengaende den tolle tot *Hedel*, ende hebben alsdoen verleecht aen zalm, reviervisch, abberdaen, buckinck ende oesters 39 st., aen eyer 1 st., aen oude boter, cruyt, asyn, tzamen 17 st. 11 d., aen taefelbroot en witbroot 5 st. 3 ort., noch der susteren vanden Pastoir aldaer, van bier, versche boter ende brant 17 st. aen scapekeesen 3 st., den cock voor coken ende coopen 10 st., den arbeyder die de spyse heeft gedragen 5 st., noch aen broot ende hoye voirde perden ende drinckgelt voir den voirluyden 20 st. 1 oirt, vz. tzamen 5 gul. 18 st. 9 d., noch tot Joost van Auwen gevult eenen leger wyns van 26 potten en drie pinten, elcken pot 3 st. een oirt. vz. te zamen 10 gul. 5 st. 3 oirt. 1 d.

Eenedeputatie naar *Empel*, om met den Graaf van den Berg of zijne commissarissen te onderhandelen over den tol te *Hedel*. Vischmaaltijd aldaar gehouden, omschreven.

Item navolgende tconsente byden drie leden deser stadt, den 9 Aprille A° 1564 voer Paeschen gedaen te wetene, datmen elcken vande vier scutterien, gedurende de lopende imposten, jairlicx vander stadt wegen zoude vuytreicken ende betalen in twee termynen, twee hondert gulden. Alsoe den dekenen vander cloveniers, den deken vanden auwe scutte, den deken vanden jongen scutten en den dekenen vanden hantboghscutters, elcken van hen betaelt een halff jaer verscheenen bamisse A° 1565, belopende tzamen 400 gul.

Aan de vier schutterijen gedurende de loopende imposten ieder *f* 200 's jaars toegestaan.

Item hebben de voors. rentmeesters alnoch vuytgereict Jannen die Leuwe ende Joseph Goyartss, corenmeesters deser stadt, omme daer voir rogge voir dese stadt te coopen, beloopende de some van 1220 gul.

Aan Jan de Leeuw en Joseph Goijartss *f* 1220.- gegeven, om als korenmeesters, koren voor de stad te koopen.

Item Dominicus Beyens deser stadt scryver, ter instantie vanden Pensionaris deser stadt, geauctentiseert het verrich ende den coope vanden toll van *Hedel* enz., noch tot behoeff Jans die Leuwe, corenmeester, gescreven 7 obligatien van penningen die zy van verscheyden personen opgelicht hebben op interest enz.

Den tol van *Hedel* aangekocht.

Obligatien voor geleende gelden tot aankoop van koren.

Item hebben de voorn. rentmeesteren aen Jannen Kuysten betaelt, voer 200 mudden roggen die hy deser stad heeft geleverd aan Jannen die Leuwe ende Joseph Goyaertss, corenmeesters der voirs. stadt, elck mudde voer 6 gul. 10 st.

Leverantie van 200 mud rogge aan de stad, ad 6 gul. 10 st. het mud.

Aan Jan de Leeuw en Joseph Goijartss, stads-korenmeesters door stads rentmeesters ƒ7160.— tot betaling van te *Antwerpen* aangekochte rogge gegeven.

Item Jannen die Leuwe ende Joseph Goyartss, corenmeesters der voirs. stadt, alnoch overgetelt, om dair mede te betalen die penningen die tot *Antwerpen*, tot behoeff deser stadt wairen opgelicht, om dairmede rogge te coopen, die somme van 7160 gul.

Volgen de lijf-, erf- en losrenten door de stad verschuldigd.

Totaal der uitgaven 64,782 gul. $2^1/_2$ st. $20^1/_2$ m[t].
" " ontvangsten 70,729 " 7 " 4 "
Meer ontvangen als uitgegeven 5947 gul. 4 st. 8 m[t].

N°. 72. **Rekening van St. Remeys 1565 tot St. Remeys 1566.**

REKENING VAN HENDRIK DE HONT EN MARTEN ZOON GERARTS SHEEREN.

ONTVANG.

Geld en geldswaarde, accijnsen en andere stads-belastingen, als in vorige rekening.

De imposten op de vier spetien worden echter niet meer aangetroffen.

Kapittel 8.

Ontvang van verkochte lijfrenten op één lijf den penning 8, om met de gelden van dien verkoop gekomen, voor de stad rogge aan te koopen.

Aan 60 lijfrenteniers werd voor eene som van 4819 gul., gezamentlijk 602 gul. $7^1/_2$ st. lijfrenten ten laste der stad verkocht.

De geheele ontvang was 54,667 gul. 8 st. 19 m[t].

UITGAAF.

De kapittels als gewoon gebragt, die geene bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

Kapittel 5.

Uitgaven aan bodenloon.

Behalve de uitzending van boden aan gedeputeerden ten hove, ter staten van *Brabant* en in andere commissien als gewoon, komt in dit kapittel het volgende voor.

Eene dagvaard te *Grave* tusschen de gedeputeerden der stad en de commissarissen van den Graaf van den Berg.

Inden jersten 15 October, Lucas de bode met m[r]. Frans van Balen q[s]. gereyst opte dachvairt die metten gedeputeerden deser stadt ende de commissarissen van den Grave van den Berge, gehouden is tot Grave, dairomme gevaceert 3 daigen.

1566.

Item 20 Novembris, Adriaen voors. met brieven deser stadt gesonden aenden bourgermeester tot *Liere*, aengaende de communicatie vanden twiste, die dese stadt met dyen van *Liere*, is hebbende aengaende de beesten merck.

Geschil met de stad *Lier*, aangaande de beestenmarkt.

Item 10 May, Adriaen die bode, van wege dese stadt gesonden met brieven tot *Bruessel*, aen myn heere den Cancellier, aengaende de questie vanden trekvisch, tegen de cathuysers.

Geschil met de Carthuijsers te *Vucht* aangaande den trekvisch.

Item 20 May, Adam bode deser stadt, gesonden met twee brieven deser stadt aen mynen heeren den Cancellier, aengaende (de questie van) den trekvisch (tegen den Cathuysers) om noch dach te impetreren om dair op te repliceren, dat deser stadt is gegevene.

Item Goyart de bode by Henricke van Eyndhouts ende den Pensionaris van *Breussel* tot *Antwerpen* gesonden aen mynen heeren den Prinche van *Orangien*.

Item in Septembri, Adriaen de bode byden heeren scepenen gesonden aen de Hartoichinne van *Parma*, met brieve deser stadt ende heeft wederom antwoirt gebragt.

Item Rombout Willems, bynnen den tyde vanden commotie, van wege deser stadt versceyden reysen tot diversen tyden te perde gedaen etc.

Boden aan den Prins van *Oranje*, de Hertogin van *Parma* te *Antwerpen* en te *Brussel* en meer andere uitzendingen gedurende de commotien of beroerte en beeldstorming.

Kapittel 6.

Uitgaven aan heeren Schepenen, Gezwoornen, Raadsheeren, Pensionaris, Secretarissen en anderen, als afgevaardigden ten Hove, ter staten en in andere commissie uitgezonden.

Afgevaardigden waren:

Afgevaardigden ten Hove ter Staten en in andere commissien.

Mr. Frans van Balen, Schepen.
Mr. Zeger Adriaenss, —
Wouter Scellens, Griffier.
Roeloff Noppen.
Hendrik van Eijndhouts.
Mr. Roeloff Loeckemans, Pensionaris.

Item 15 October zyn mr. Frans van Balen, mr. Zeger Adriaenss, scepenen, Wouter Scellens, Secretaris ende Roeloff Noppen, ten beveele vander drie leden, naeder stadt vanden *Grave* gereyst, opte dachvairt die aldair tussen dese stadt ende de Heer van *Hedel* (de Graaf van den Berg) geordineert was, aengaende de vriheyt vanden tolle van *Hedel*.

Dagvaard te *Grave* ter zake van de vrijheid van den tol te *Hedel*.

Item 25 Novembris, mr. Jeronimus Bote, Secretaris inden Raide van *Brabant*, gecommitteerde commissaris, om te informeren op zekere requeste inden Raide van *Brabant* gepresenteert, van wege deser stadt, aengaende het plecken van zekere famose ende dreygende brieffkens ende anderssins, als oick inder zaicken deser stadt ende huer drie leden tegen onsen Scouthet, dairomme bynnen der stadt van *Breussel*, mits zekere getuigen aldaer hoorende, gevaceert 2 daigen enz., noch voir tcollecteren vanden enqueste, eenen dach enz., voir tgros ende minute vanden enqueste 3 gul. 6 st.

Jeronimus Bote Secrt. in den raad van *Brabant*, Commissaris in het onderzoek naar zekere te *'s Hertogenbosch* aangeplakte oproerige en dreigende briefjes. Proces tegen den Hoogschout.

Item den 20ste dach Novembris, zyn Henrick van Eynhouts ende mr.

Dagvaard der Staten van *Brabant* te *Brus-*

1566.

sel, aangaande de bede voor de garnizoenen en voor het krijgsvolk op de grenzen van *Frankrijk* gelegerd, te onderhouden.

Roeloff Lueckeman, Pensionaris, tot *Breussel* opte dachvairt gereyst, aengaende de beede vanden garnisoenen ende voetknechten opte frontiere van *Vranckryck* te onderhouden.

Protesten der vier hoofdsteden van *Brabant* in den vollen raad van *Brabant*, tot tweemaal toe herhaald, tegen de invoering der geestelijke inquisitie over de wereldlijke personen in het Hertogdom *Brabant*.

Verzoek om intrekking van dat bevel, als zijnde tegen de previlegien.

Ende alnoch te besoigneren op zekere besloiten brieven, van wegen ons Heere des Coninex gesonden, aende officiers ende wethouders der vier hooftsteden van *Brabant*, in effecte inhoudende, datmen den geestelicke inquisitie inden lande van *Brabant*, soude doen effectueren ende te werck stellen over die werlicke persoonen, wesende tzelve een groote nyeuwicheyt, in desen lande van *Brabant* noyt geplogen noch geuseert ende der blyder incompste ende den previlegien vanden lande, contrarierende. Ende hebben die gecommitteerden vanden vier hooftsteden, zekere remonstrantie gedaen inden vollen raide van *Brabant*, tot twee reysen toe, ten eynde, dat alsulcke besloitenen brieven midtsgaders zekere extracten, aen die vier hooftsteden gesonden souden worden, gerevoceert ende herboden, als wesende tegen de previlegien, rechten ende oude hercomen vanden landen van *Brabant*.

Vervolg der dagvaard te *Brussel* aangaande de beden van de garnizoenen en het krijgsvolk op de grenzen.

Omtrent de borgtogt Tresorier Schets en de schuld van Nicolai.

Item Henrick van Eynhouts wederomme opte voors. dachvairt gereyst, opten 18 Merte ende gevaccert tot opten goeden vridach ixcluys.

Item 22 May zyn wederomme opte dachvairt, duer bescryven vanden hove, gereyst tot *Bruessel*, Henrick van Eynhouts ende mr. Roelof Lueckeman, Pensionaris, omme nairder antwoirdt ende openinge te doen, opte beede vanden garnisoenen voors., ende aengaende de borchte van myn heer den Tresorier Scetz, aengaende de scult van Nicolai.

Vordering der vier hoofdsteden van *Brabant*, om eerst en vooral af te schaffen de inkomende regten of impost op den Hollandschen turf.

Ende hebben die gedeputeerden vande vier hooftsteden voirs. egeen oipeningen willen doen, ten wair dat thoff den impost van die van *Hollant*, opte torven in *Brabant* comende, gestelt, jerst ende voer all aff dede. Ende hebben die voors. gedeputeerden inde voors. zaicken gevaceert totten 8en dach Juny.

Vervolg der dagvaard te *Brussel*, over de beden tot onderhoud van de garnizoenen en het krijgsvolk op de grenzen van *Frankrijk*, de borgtogt van de Tresaurier Schets, de schuld van Nicolai en de belasting op de Hollandsche turf.

Verklaring, dat de Koning dien impost voor zijne rekening zou nemen en doen betalen door den rentmeester van *Holland*.

Item den 14 Juny, zyn Henrick van Eynhouts ende mr Roeloff Lueckeman, Pensionaris, duer bescryven vanden hove, tot *Bruessel* ter dachvairt gereyst, omme nairder antwoirt te brengen opte bede vanden garnisoenen ende voetknechten, ende opte borchtochte vanden Tresorier Scetz, nopende de scult van Nicolai, ende den gedeputeerden vanden steden, met malkanderen gecommuniceert hebbende, hebben verclairt te persisteren in haire voirgaende opinien, te wetenen, dat den impost by dyen van *Hollant* opte torven in *Brabant* comende, gestelt, zoude jerst ende voer all aff gedaen worden, ende naedyen den Cancellier aende Hoicheyt daer aff rapport gedaen hadde, soe heeft hy den gedeputeerden verclaert, dat hair Hoocheyt hen zoude verleenen behoorlicke acte, byde welcke Zyne Ma. den voors. impost zoude nemen tot zynen laste, ende den zelven impost doen betalen, byden rentmeester van *Hollant*.

Door de Hertogin van *Parma*, Gouvernante van de vereenigde Nederlanden, aan de prelaten, edelen

Hadde oick mede de Hartoichinne van *Parma*, Gouvernante van desen *Nederlanden*, doen maicken, een beworp ofte concept opt stuck vander *religie* ende *heresie*, dat men noempde een *moderatie opte voors. inquisitie gemaickt*,

dat zy den prelaten end edelen van *Brabant* hadde gecommuniceert metten gedeputeerden vande steden, omme advys dairop te hebbenen. Ende die prelaten ende edelen van *Brabant*, zeer treffelicken vergadert zynde, veele ende versceyden communicatien metten gedeputeerden vande steden hebben gehadt, ende ten leste, hebben opt voirs. concept, hen advys ende goetduncken gemaickt. Ende heeft den Cancellier den voirs. Henricken van Eynhouts tot *Bruessel* doen blyven ende den Pensionaris doen vertrecken, omme rapport te doene van tgeene des voirs. is, ende nairder antwoirt te brengen aengaende de bede vande garnisoenen ende voetknechten etc.

en steden een ontwerp of concept voorgelegd op het stuk der religie en heresie, dat men noemde eene moderatie, op de inquisitie.

Kapittel 7.

Uitgaven aan vereeringen van wijnen en gelagen.

Wijnen werden geschonken aan de volgende voorname personen.

Schenkingen van wijnen en gelagen aan voorname personen.

Den Heer van Brederode. (27 Julij.)

Den Graaf van Hoogstraten in den nacht binnen de stad gekomen. (5 Augs.)

Den Heer van Boxtel met 10 paarden binnen de stad gekomen op den middag van den 7 September, om met de Heeren der stad te communiceren.

Item opten kermisdach nae auwer gewoente naeden hoochmisse inde sacristie van St. Janskercke, mynen heeren den Biscop, Deken, Hoogscouthet, Scepenen ende anderen, die de statie vande processien bewaren, totten aenbyt gesconcken aen scoonbroot $3^1/_2$ st., aen vier pont keersen 5 st., noch gedroncken 24 potten biers, den pot $2^1/_2$ st., noch 26 potten wyns, den pot, afgetoigen den assyns, 4 st. ort. vz. 7 gul. 4 st.

Kapittel 14.

Uitgaven aan straatsteen, gebakken steen, straten te maken en te repareren.

Item 7 Jnly, mr. Jacop voors. cassiere, (*) aen versceyden wercken deser stadt gewrocht, jerst aen dorthenpoort gesteenwecht 82 voeten lanck ende vyff voeten breet, dat metten hoigen water aff was gespeult, noch tusschen die plaetsche voirs. ende den krepcuyl, die sponden vertoigen, aen beyde zyden vanden steenwech, elck zyde lanck 25 voeten ende breet 3 voeten, noch den steenwech over den krepcuyl, lanck 180 voeten ende breet metten sponden 20 voeten, noch tusschen den krepcuyl ende den nyeuwen steenwech, de sponden aen beyden zyde vertoigen, elck zynde 75 voeten lanck ende 4 voeten breet, noch den nyeuwen steenwech vanden auwen steenwech totte langbrugge toe, lanck 402 voeten ende 20 voeten breet mette sponden, noch heeft hy de nyeuwe sponden die metten hoigen water affgespeult wairen, byde langebrugge wederomme geset aen beyde zyde lanck 50 voeten, beloopende dese parceelen tzamen 12560 voeten, maickende 64 royen en 8 voeten, elcke roye 16 st. vz. 51 gul. 4 st.

Herstelling van den ouden en nieuwen straatweg naar en te *Orthen*.

(*) Casijer, straatmaker.

Kapittel 16.

Uitgaven aan werklieden.

Op last van den Schepen Jan van der Stegen het heilig sacraments-altaar in de St. Janskerk afgebroken en het hout- en steenwerk door Jan Bolants, deken der schrijnwerkers, ten zijnen huize geborgen.

Item 25 Augusti, ten bevele Jans van der Stegen als Scepen, heeft Jan Bolants deken vande screynwerckers, met zyne mede hulpers, affgebroken allen het hout werck, gesneden werck, steen werck ende tgeheele autair van den Eerw. Heilighen Sacrament ende tot zynen huyse doen vueren, tot behoeff deser stadt ende der bruedercappe vanden Sacraments gilde ende dairaff betaelt Ariaen Ariaenss, dat hy 18 reysen met zynder karren tvoors. houtwerck ende steenwerck, vuyt St. Janskercke, ten huyse Jans Bolants heeft gevuert, noch Jacop Vrancken 12 reysen gedaen als voor, elck reyse 2 st. facit 3 gul., Lambert Gerritss, dat hy de taeffel mede heeft helpen affbreken ende eenen nacht gewaickt, betaelt 35 st., Marten van Leyen, Jan van Gorichem, Jan van Boemel, Hans Peters, Jan Thyss, Jan van Lith, Cornelis, antycksnyder, als voer gearbeyt, dair van elcken betaelt 12 st., Gielis van Thienen, Arnt Ysvogel, dat zy een halven dach ende eenen avont gearbeyt hebben, elcken betaelt 10 st., Thomas Arntss 1 dach gearbeyt, betaelt 10 st., Jan Bolants, Reyner Bolants, Hans Peters ende Jan van Gorichem, Thomas Arntss, dat zy een groot taeffereel vander affneminge vanden cruys, afgenomen hebben ende opt Raethuys hebben gedragen, elcken dair van betaelt 5 st., Jan Bolants, dat hy de voors. arbeyders heeft geaddresseert, toesicht gehadt ende tvoors. houtwerck metten steenwerck tot zynen huyse heeft laeten vueren, betaelt 30 st., noch byden arbeyders gedroncken 24 potten biers, elcken pot $2^1/_2$ ort. vz. tzamen 13 gul. 19 st.

Het groot schilderij voorstellende de afdoening van het kruis uit St. Jans kerk naar het Raadhuis overgebragt.

Op last van de drie leden door Mr. Mathijs den artilleriemeester zeven stukken geschut voor het stadhuis gezet en later wederom naar de wallen en buiten de Hinthamerpoort gevoerd om schoon te maken, met nog het *Steurgewalt* de noodslang en twee Cartouwen mede om die te vegen.

Item mr. Mathys, artillerie meester, ten bevele vanden drie leden, heeft seven stucken gescuts geset voirt Stathuys, ende dair nae wederomme op ten wall geset om te scueren, alnoch Stuer-gewalt, mette nootslange ende twee cartauwen doen vueren opten wall ende buyten de Hynthamerpoort, om tselve oick te vegen, dair toe hy gebesingt ende gecoft heeft van Ariaen den raymaicker vier stucken appelboomen plancken van 7 voeten lanck enz. enz., noch voor drie mael slootkens met vier yzeren boutkens, om de laetgater mede te sluyten enz.

Kapittel 18.

Uitgaven aan alderhande zaken.

Behalve de posten steeds gewoonlijk onder dit kapittel gebragt, worden daarin de volgende bijzonderheden aangetroffen.

Tijding der verovering van het eiland Malta op de Turken.

Item ten zelven daige, alnoch duer begeren vanden scepenen voirs. gesconcken Nicasius Scenckens, bode ordinaris vanden Co. Ma., dat hy zeker besloiten brieven aen deser stadt hadde gebracht, inhoudende de tydinge vanden victorie vanden eylanden van *Malta* tegen den Turck.

De opgezetenen langs den Maaskant gebrek lijdende door het hooge

Item 12 Merte, Henrick Corneliss, duer beveel vander stadt, ter rekeninge gebracht zekeren onraet, als pleythuyere ende scippers loon ende andere

onraet die Jan Maess, Peter de Gruyter, Jan van Tangeren ende die voors. Henrick gedaen hebben, om lancx den Maescant broot, kees, gelt ende andere eetwaire, dat zy bynen deser stadt lancx der dueren, om Goidtswille gehaelt hadden, te vueren, ende aldair te spynden, den geenen die gebreck leeden duer tgroot water.

water, met liefdegiften in brood, kaas en andere eetwaren en met geld in de stad om Gods wil opgehaald, ondersteund.

Item 20 Aprilis, aen Henricken van Eynhouts betaelt zekere penningen, die hy heeft verscoten aenden clerck van m[r]. Henrick Loots, deser stadt advocaet, van zekere scrifturen by hem gescreven ende geingrosseert, als van het weeshuys, tegen Steenhuysen, tegen die van *Lier*, tegen die cathuissers ende meer anderen, beginnende in November 1565 tot in Aprili dairnae.

Schrifturen aangaande het weeshuis enz.

Item Jan van Kessel, getuyghscryver, ter instantie Roeloff Noppen, tot behoeff der stadt gescreven een certificatie nopens de pocessie vanden treckvisch die die cathuysers tot *Vucht*, bynnen dese stadt treckende zyn, groot 11 bladen.

Certificaat houdende getuigenis aangaande het regt der Carthuijzers te *Vucht*, van den trekvisch.

Item Gysbert Lueckemans, gescreven ten bevele van heeren scepenen, vier missyven gesonden aende vier quartieren vanden platten lande, aengaende de religie.

Brieven aan de vier kwartieren der meijerij ter zake van de religie.

Item den 13 Juny, Nicasius Scenkels, bode ons Heere des Coninex tot *Bruessel*, dat hy brieven vande Co. Ma. aen deser stadt heeft gebracht, inhoudende, dat hy corts overcomen zoude, om zyn *Nederlanden* te besueken, mede dezer stadt zeer bedanckende vande goeder politie ende regimente, die zy in zynder absentie houwende wairen.

Brief van den Koning aan de stad, dat hij over komen zou om zijne Nederlanden te bezoeken, de stad daarbij zeer bedankende voor de goede politie en regering, die zij bij zijne afwezigheid houdende was

Item Willem van Emmerick, als deken vanden cloveniers scutters, ter cause van drie ponden salpeters, die dese stadt elcken van hen, tegen den omganck plach vuytereicken, wair voer deze rentmeesters betaelt hebben duer faulte vanden zalpeter, elcken vanden voors. scutters 6 st.

Aan de cloveniers geld in plaats zoo als van ouds salpeter, gegeven.

Item nae auwer gewoenten den dekens vande vier scutterien, tot behoef vande speelen inden omganck ende dat zy inde kermisweecken, waickten, elcken betaelt 12 gul.

De vier schutterijen betaald ieder *f* 12.— voor hunne spelen in den omgang en omdat zij waakten in de kermis weken.

Item 2 Augusti, Jan Leyten clerck inde scryffcamer, ten bevele vande heeren scepenen, gescreven een placaet nopens de nyuwe predicanten, groot $4^1/_2$ blad en noch zeker requeste aengaende de inquisitie, groot 2 bladen.

Plakaat tegen de nieuwe predikanten.

Rekwest aangaande de inquisitie.

Item 2[a] Septembris voors., Henrick Henricxss Slotsvoort ende eenen anderen arbyder, dat zy het taeffereel vanden drie Coningen, de dooren van ons lieve vrouwe altaer, tboort vande affneminge vanden Cruys op Gunter Stairs graft hangende, vuyt S[t]. Janskercke opt Raethuys gedragen hebben, elcken betaelt 2 st.

Het tafereel der drie koningen, de deuren van ons lieve vrouwe altaar en het bord van de afneming van het kruis op Gunter Stairs graf hangende uit S[t]. Janskerk in het Raadhuis gebragt.

Item Gysbert Lueckeman, clerck inder camere, gecopieert zeker placate vanden hove aen dese stadt gesonden, aengaende den kercksceynders ende rovers, metter publicatie vander stadt van *Antwerpen* ende vanden Prinche van *Orangien*, groot 15 bladen.

Plakaat van den Hove aangaande de kerkschenders en roovers en publicatie van de stad *Antwerpen* en van den Prins van *Oranje*.

Item ten daige voors., (13 Sep[t].), Franck van der Stegen vier mael gecopieert zeker articulen int franchoysen, byde Gouvernante metten geconfedereerde

Onderscheidene stukken, brieven en plakaten betrekkelijk de Godsdienstige troubelen.

Edelen geconcipieert, alnoch viermael gecopieert een franchoyse missive aen dese stadt gesonden, noch viermael gecopieert een missyve aenden Prinche van *Orangien*, gesonden, noch sekere duytsche missyve vander Hoocheyt aen dese stadt gesonden, noch gescreven int conclusie boek, het placaet gepubliceert tegen de kercksceynders enz.

Aankoop van salpeter en vervoer naar den buskruidmolen.

Volgen nota's wegens aankoop van salpeter en het vervoeren daar van naar den buskruidtoren binnen deze stad.

Honderd maaltijden door schepenen alle donderdagen en gedurende de commotien en destructien van de kerken en kloosters, op de Gaffel gehouden.

Item 19 Septembris, Katharyn opte Gaffele betaelt 100 maaltyden, die de heeren scepenen op alle donredagen ende in alle commotien ende distructien vanden kercken ende cloosteren, opter Gaffelen hebben geteert, om in tyde ende wylen als men hen behoeffden, gereet te wesen ende de gemeynte aen hen raet ende daet mochten hebben, van elckemaeltyt betaelt 3½ st. vz. 17 gul. 10 st., noch byden zelven gedroncken 79 potten wyns inden bock gehaelt, den pot 5 st.

Schepenen en hunne dienaars voorzien van zwijnstocken ter hunner persoonlijke verdediging in de commotien kerk, klooster en godshuis schenderijen.

Item hebben de heeren scepenen voor huer ende huerder dienairs, tot defentie van hairen lyven inde commotien ende distructien van kercken, cloosters ende goidtshuysen, tot Dirick Arntss, swertveger, doen coopen 14 swynstocken, die de rentmeesters tot hueren versueck hebben betaelt, van tstuck 10 st., welcke stocken zy behouden hebben.

De gage aan de vier schutterijen betaald.

Item mr. Willem van Emmerick, deken vande cloveniers, Jan van Delft, deken vanden handbooch, Joost van Auwen, van wege den auwe voetboge ende den dekens vanden jonge voetboge, elcken van hen betaelt een halff jair gagie, vervalle prima Octobris A° 1566 vz. tzamen 400 gul.

De hoofdsom der verkochte lijfrenten aan de Heeren meesters Jan de Leeuw en Joseph Goijartss ter hand gesteld om daarvoor koren voor de stad te koopen.

Item hebben die voorn. rentmeesters aen handen van Jannen die Leuwe ende Joseph Goyartss, coremeesters deser stadt, overgetelt, om voirde voors. stadt cooren te doen coopen, de hoofdpenningen vande vercofte lyffrenten als voer inden ontfanck blyckt vercoft te zyn, beloepende 4819 gul.

Volgen de lijf-, erf- en losrenten door de stad verschuldigd.

De geheele uitgaven waren 42,729 gul. 1 st. 3½ ort.
" " ontvangsten " 54,667 " 8 " 19 miten.
Meer ontvangen als uitgegeven 11,938 gul. 6½ st.

N°. 73. Rekening van St. Remeys 1566 tot St. Remeys 1567.

Rekening van Hendrik de Hont en Marten zoon Gerrits sHeeren.

ONTVANGSTEN.

Geld en geldswaarde, accijnsen en andere stads-middelen, als in vorige rekening.

Kapittel 8.

Verkochte lijfrenten op een lijf, naar aanleiding van een besluit van I Maart 1566, om het krijgsvolk door de stad aangenomen, daarmede te betalen. Verkoop van lijfrenten ten laste der stad *'s Hertogenbosch*.

Aan 40 lijfrenteniers werd tegen storting van 3008 gul. 16 st. ieder naar evenredigheid van zijne storting, aan jaarlijksche rente van 376 gul. 2 st. verzekert.

Kapittel 9.

Ontvang vande imposten der vier spetien verpacht tot 1° July 1567. Impost op den wijn, de bieren, het vleesch, weit en tarwemeel.

Van den wijn	9032	gul.
„ de binnenlandsche bieren en azijnen	7180	„
„ het vleesch	956	„
„ „ vleeschhuis	200	„
„ „ weiten en tarwe meel	620	„
	17,988	„

Kapittel 10—15.

Ontfanck vanden imposten vanden vier spetien voors. byden voorn. rentmeesteren, met consent ende ten bevele vanden drie leden deser stadt, vanden 1ste July A° 1567 incluys tot bamisdach daer naest volgende excluys gecollecteert ende ontfangen, gelyck hiernae volght.

Kapittel 10.

Jerst vanden impost vanden terwe mele. Tarwemeel.

Van elck mud voor dobbelen impost zynde 10 st. per mudde, 221 gul. 9 st. 1 ort.

Kapittel 11.

Vanden impost vanden binnen ende inlandsche bieren ende asynen. Bieren en azijn.

Elck ame voor dobbelen impost 4 st. gereeckent, 979 gul. 8 st. 2½ d.

Kapittel 12.

Vanden binnen bieren opten cleynen ketel gebrouwen. Bieren op de kleinen ketel gebrouwen

Van elcker ame voor impost als voer 4 st., 206 gul. 15 st. 1 d.

Kapittel 13.

Vleesch van verschillende soorten van vee.

Vanden impost vanden vleesche vanden bourgers, als: voor ossen 6 st., vaarsen 4 st., oyen, kalveren, hamels en lammeren 1 st., varkens 2 st., zochvarkens en kleine varkens 1 st. per stuk.

Gedurende die drie maanden werden *binnen* de stad geslagt ossen 17, vaarsen 6, oijen 21, kalveren 35, hamels 151, lammeren 56, varkens 71, zochvarkens 11 en kleine varkens 7.

De ontvang was 37 gul. 13 st., waaronder was de ontvang van *Frankenhofstad* en het *Reut* van *den Dungen* en *Hintham* buiten de stad.

Kapittel 14.

Wijnen.

Vanden dobbelen impost vanden wynen, mitsgaders den dobbelen impost vanden Romenyen, bastarden, Franse wynen ende gebranden wynen.

De ontvang was 1234 gul. 9 st.

Kapittel 15.

Ontvangsten van alderhanden aard.

Daarin komt de volgende bijzondere posten voor.

Het overgebleven zilverwerk van de stedelijke loterij in 1564 gehouden, wordt naar de munt te *Antwerpen* gezonden, om daarvan geld voor de stad *'s Hertogenbosch*, te doen slaan.

Item hebben de voorn. Jan Noppen q. s., als gecommitteerden vander lotherie deser stadt, die vuytgelesen is in Julio A° 1564 lestleden, int slot vander rekening der selver gestelt, ontfangen te hebbene in silver 8 marck, $3^1/_2$ onze 2 engelsche, ende want dese stadt grootelyks penningen van doene hadde, omme heure lasten te vervallen, soe hebben dese voirs. rentm^ren^. tvoors. zilver tot *Antwerpen* gesonden met Erasmus de goutsmit, om gelt dair aff te laten munten ende hebben dair aff ontfangen 111 gul. 10 st. 3 ort., hier aff getogen twee gulden die sy den voors. Erasmus voor zyn vacatie ende moeten hebben gegeven.

De geheele ontvangsten waren 81,955 gul. 3 st. 7 d.

UITGAVEN.

De kapittels als gewoon gebragt, die geen bijzonderheden bevatten, worden onvermeld gelaten.

Kapittel 3.

Uitgaven ter zake van de beden en consenten aan den Koning-Hertog.

Uitgetrokken voor memorie, als zijnde deswegens geene betalingen geschied.

Kapittel 6.

Boden in verschillende zaken.

Uitgaven voor bodenloon, aan boden zoo te voet als te paard uitgezonden.

Behalve de uitzending van boden in gewone zaken.

Een bode aan M^r^.

Inden jersten 10 Octobris, Hendrick Heym, dienaer vander gruender royen,

te peerde gereden tot *Helvoirt*, by mr. Henrick Bloyman ende tot *Haren*, by Nicolaas van Vladeracken, om hen de weete te doene dat zy binnen deser stadt zouden comen, ende haeren eedt als scepenen te doene.

Hendrik Bloijman en Jhr. Nicolaas van Vladeracken, hunnen eed als Schepenen te komen doen.

Item 14 October, Adam van Wassenborch, bode deser stadt, gesonden tot Ghysberden Heym, tot mr. Henricken Bloyman ende tot Vladeracken voors., ten eynde sy luyden souden comen binnen dese stadt resideren, om haeren schepenstoele te bewaeren.

Schepenen naar de stad opgeroepen om hun ambt te komen waarnemen.

Een andere bode werd dien dag gezonden te *Heusden* aan mr. Frans van Balen en aan Bartholomeus Loeff.

Bloyman van Balen en Loeff, werden eenige dagen later te *Heusden* zijnde, andermaal uitgenoodigd naar *'s Hertogenbosch* te komen en hun ambt te bedienen, dat zij beloofden, de laatste moet den schrik echter buitengewoon hebben bevangen, zooals hierna blijkt.

Mr. Bloijman, Mr. van Balen en Loeff van der Sloot te *Heusden* zijnde nader opgeroepen, om hunne ambtsbetrekking te komen waarnemen.

Item Bartholomeus van Eersel gedragen eenen beslotene brieff deser stadt tot *Ceulen* aan Barthus Loeff, aldair gevloden synde, overmidts de seditien vanden Calvinnisten.

De Regeringsleden bleven voortdurend verloopen en moesten dus ook herhaaldelijk binnen gedaagd worden; onder de ingedaagden en herhaaldelijk ingedaagden waren nog.

Nadere oproeping van Schepenen en Raadsheeren, die tengevolge van den opstand uit de stad gevlugt waren.

Jonkhr. Willem de Borchgrave, 26 Nov.
— Christoffel Spierinck, 7 Februarij.
Mr. Hendrik Bloijman, als voorschepen.
Mr. Goijart Lombarts.
Jonkheer Walraven van Erp.
Mr. Frans van Balen.
Jan Otten.
Dirk Arentss.
Jan van de Water.
Jonkhr. Goossen van Brecht.
Jonkhr. Everard Berwouts.
Joncker Arent van Campen.
Jan Pijnappel.
Mr. Goijart van Vechel.
Roelof de Bever.
En de Secretarissen.
Mr. Jacob Donck.
Wouter Scellens.
Gerrit Colen.

Alleen de schepen Jan van Hedel bleef in de stad, immers wordt in dit kapittel niet gevonden, dat hij werd ingedaagd.

Item, alsoe die sectarissen binnen dese stadt, hadden de fame laten vliegen, dat men binnen corten dage van *Dordrecht* wonder hooren soude, ende dat zy den Heere van Brederode tot eenen Oversten capiteyn hebben zouden,

De Hervormden het gerucht verspreid hebbende, dat onder aanvoering van den Heer van Brederode, een

aanslag op *Dordrecht* beraamd werd, wordt een spion uitgezonden om te vernemen welke aanslagen men in den zin had, en of Brederode aan het hoofd zou staan, om *Dordrecht* daarvan mededeeling te doen.

soo is tot *Vianen* gesonden, met consent van sommige heeren scepenen, Jemy ala Prande, die aldair goede kennisse hebbende was opt hoff, om te vernemen wat aenslagen zy op handen hadden, ende oft Brederode hen Capeteyn wesen soude oft nyet, ten eynde de goede bourgers dairop te versien mochten ende dyen van *Dordrecht* de voors. aenslagen mochte adverteren, dairomme gevacéert 4 daigen vz. 32 st.

Een spion naar *Middelrode* op den *Papendijk* gezonden om te vernemen waar heen van Bombergen trok.

Item Adriaen voors. (na 16 April) gesonden tot *Middelroy* opten *Papendyck* ende tot *Hees*, omme te vernemen wair Anthonis van Bombergen reysen zoude, dairomme gevaceert 2 dagen.

Orten, *den Dungen*, *Rosmalen* en *Berlicum* aangeschreven om hooi en stroo, voor de paarden der ruiterij, binnen deze stad te brengen.

Item 12 Juny, Goyart de bode met brieven deser stadt gesonden aen die van *Orten*, *Dungen*, *Roesmalen* ende *Berlickem*, om hoye ende stroy binnen dese stadt te brengen, te coope voorden perden vande krisknechten binnen deser stadt in garnisoen liggende.

Brief van Commissarissen van den Hove en van de stad naar *Helvoirt* aan Mr. Hendrik Bloijman, om binnen *'s Hertogenbosch* te komen.

Item Rombout Willemss, te peerde gereeden tot *Helvoirt*, met brieven vanden commissarissen vanden hove ende brieven deser stadt, aen m^r^. Henrick Bloyman ende hem mede binnen dese stadt te brengen.

Brieven aan de Gedeputeerden van de vier kwartieren der Meijerij van *'s Hertogenbosch*, om binnen die stad te komen ten einde te handelen over het hooi en stroo voor de ruiterij.

Item 5^a^ July, Lucas Janss, bode, met brieven deser stadt gesonden aenden gedeputeerden vande vier quartieren deser meyerye, omme binnen dese stadt te comen ende te communiceren, aengaende het rouvoeder, dat de krisknechten voer huer peerden vry gelevert wilde hebben.

Brief aan de hooge Regering te *Antwerpen*.

Item ten selven dage, Goyart de bode gesonden met brieven deser stadt tot *Antwerpen*, aende Hoochede ende heeft wederomme brieven gebracht aen Cappeteyn en commissarissen binnen dese stadt liggende.

Eene Commissie gezonden naar *Heusden* om van de zich aldaar ophoudende gevlugte burgers der stad *'s Hertogenbosch* te trachten gelden ten laste der stad op te nemen om die aan den Gouverneur van Schouwenburg te leenen.

Item Adriaen de bode gesonden by m^r^. Henrick Oliviers, Jan Willemss ende Wouter Bouwens, cremer, gecommitteerden deser stadt om gelt op te lichten van deser stadt wegen, tot behoeff vanden cappeteynen Scouwenborch, tot *Heusden*, ende dair omtrent, van sommige bourgers deser stadt, aldair zynde gevloyen, te induceren datse dese stadt zekere penningen wilde leenen tot behoeff vande Cappeteyn.

Commissie van den Heer van Merode te *Maastricht*.

Item Goyart de bode, metten gedeputeerden deser stadt tot *Bruessel* ter dachvairt gereyst zynde, is ter begheerten van Jeronimus Wynants en Jans Otten met hen van *Bruessel* tot *Maestricht* gereyst, by mynen Heeren van Meroda, in seeckere deser stadt affairen, die zy aldair te doene hadden.

Kapittel 7.

Uitgaven aan Heeren Schepenen, Gezwoornen, Raadsheeren, Pensionaris, Secretarissen en andere goede mannen, als afgevaardigden ten Hove, ter Staten en in andere der stads zaken en van die harer meijerij uitgezonden.

Afgevaardigden ten Hove ter Staten en in andere commissien.

Afgevaardigden en gecommitteerden waren:

Gerart Colen, Secretaris.

Roeloff Noppen.

Peter de Cort, Secretaris.

Wouter Bouwens.

Casper Janss.

Dit jaar wordt in het gewone kapittel geene aanteekening van ter dagvaard van de staten-vergadering afgezonden gedeputeerden gevonden, men raadplege echter hier aangaande de BUITENGEWONE REKENING achter deze gewone volgende, alleenlijk hebben ter zake van de hangende processen uitzendingen van gecommitteerden naar *'s Hage* en *Arnhem* plaats gehadt en wordt de volgende noot gevonden.

Item 4ª Aprilis anno 1567 nae Paeschen, ten bevele vanden drie leden deser stadt, zyn nae *Heusden* gereyst Peeter de Cort, Secretaris, Wouter Bouwens, Cremer en Jasper Janss, omme Bartholomeus Loeff, Scepenen, te induceren, dat hy wilde binnen dese stadt comen, om dese stadt in hairen noot ten beesten helpen raiden, dairomme van wagenhuere ende costen by hen gedaen, 4 gul. 10 st.

Commissie om het regeringslid Bartholomeus Loeff van der Sloot, naar *Heusden* gevlugt, om hem over te halen binnen *'s Hertogenbosch* te komen en de stad in hare nood ten besten te helpen raden.

Kapittel 8.

Uitgaven aan vereeringen van wijnen en gelagen.

De met wijnen vereerde voorname heeren waren.

De Graaf van *Culenborch*, de Graaf van *Wittensteijn*, te zamen op den 29 November 1566 binnen de stad zijnde, een aam wijn.

Aan het slot van dit kapittel wordt de volgende uitgaaf gevonden.

Item den 3en Merte, als de trompet vanden Grave van *Megen* binnen dese stadt gecomen was, met hem brengende brieven vanden voors. Grave aen dese stadt, soo hebben de heeren scepenen hem belast, dat hy wilde vertoeven tot dat de stadt gedelibereert hadde, om antwoirdt opte voors. brieven te scryven ende zyn alsdoen byden voirs. trompet verdroncken met consent als voor, 4 potten wyns, elcken pot 4½ st.

De Graaf van *Megen* met zijn leger te *Vucht* zijnde, zond een trompetter met een brief naar de stad *'s Hertogenbosch*, over welks inhoud de Regering tot het geven van een antwoord beraadslaagde.

Kapittels 10—16.

Uitgaven aan stadsfabrijkage, vestingwerken en artillerie, ditmaal, wat de twee laatste betreft, om de opstand waarin sich de stad ter sake van de godsdienstige troubelen bevondt, meer belangrijk.

Stads fabrijkage vestingwerken en artillerie.

Kapittel 9.

Lei- en looddekkerswerk.

In dit kapittel worden de kosten tot herstel van het dak der omvergehaalde minderbroederskerk vermeld.

Herstel van het dak der minderbroeders kerk.

Kapittel 12.

Timmerwerken.

Wordt op 20en October 1566 melding gemaakt van de kosten tot het

De Regering doet de trappen en den zolder in de Minderbroederskerk afbre-

1567.

ken, om het klimmen naar den toren te beletten.
Herstel van deuren aan dat klooster.
Herstel van poorten, vestingwerken en bruggen. Maken en plaatsen van wachthuisjes op de straten, wallen enz.
De stads vestingwerken met geschut gewapend.
Suijskensgracht toegedampt om het water binnen de stad te leiden.

afbreken der trappen en van den zolder in de minderbroeders-kloosterkerk om het klimmen naar den toren te beletten, op 3 November van het herstellen van twee deuren aan dat klooster. Voorts reparatie aan poorten, vesten en bruggen, het plaatsen van waakhuisjes op de straten en wallen enz.

Item den 10 May, Michel voors., $5^{1}/_{2}$ dach, Dierick voors. en Swartken elck $4^{1}/_{2}$ dach tgeschut helpen vueren, willigen gelayen ende Zuyskens graft toegedampt, om dwater binnen dese stadt te leyen.

Kapittel 14.

Alderhande ijzerwerk.

Een slot op de salpeter kamer, en schakel met twee krammen aan den kruidtooren, en twee sloten aan het artillerie huis.

Item Mathys, horologiemaker, betaelt een slot dat hy hadde doen maken aan de zalpeter kamer 16 st., noch een scakel met twee cramen aenden cruyt thooren 2 st., noch 3 sloten aenhet artillery huys, 8 st.

Kapittel 15.

Uitgaven aan werklieden.

Stadsgrachten opgegraven, ten einde verdere verwoesting in kerken en kloosters voor te komen.

Item 11 October, soo hebben de drie leden deser stadt bevolen Henricke van Doirne ende Joachim Vinckelroy, datse seeckere gravers aennemen soude, om zeeckere droechten inde grachten deser stadt zynde, optegraven, ten eynde om voirdere destructien vanden kercken cloesteren te verhueden, dyen naegaende hebben zy graefm^{rs}. gecoft 28 mandekens enz. Volgen de verschillende graafwerken zoo in de grachten als in *de Dieze* te *Engelen*.

Kopij der ordonnantie van den 28^{e} Mei te *Antwerpen* afgekondigd aangaande de pasificatie en stillingen der onrust aldaar.

Item voor een copie vande ordinantie, tot *Antwerpen* gepubliceert den 28^{en} May, aengaende de pacificatie ende stillinge der onrusten binnen de voors. stadt gebeurt betaelt 2 st.

Versterking van onderscheidene gedeelten der stad *'s Hertogenbosch*, vervoer en berging van buskruid en geschut.

Wijders komen in dit hoofdstuk nog onderscheidene posten voor, melding makende van de versterking van verschillende punten der stad, vervoer en berging van buskruid en artillerie.

Kapittel 17.

Uitgaven van allerhanden aard.

Behalve de posten steeds gewoonlijk onder dit kapittel gebragt, worden daarin de volgende bijzondere aangetroffen.

Vertoog der Hervormde, aan de Regering der stad *'s Hertogenbosch*.

Item Jan Leyten, clerck inder scryffcamer, gescreven zeeckere missyve ende zeeckere puncten ende articulen, by dyen vander nyeuwer religie geconcipieert ende den drie leden gepresenteert, groot 13 bladen.

Overeenkomst en betaling voor zijne schade aan den schipper die ter zake des tols te *Hedel*, door den Graaf van den Berg werd gevangen gehouden.

Item ter ordinantie vanden drie leden deser stadt, Dierck Thielmans, scipper, ter saicken van tolle tot *Hedel* gevangen geweest zynde, voor zyn overtuldige costen, scade ende intereste, die hy ter saicke vanden voors. gevanckenisse geleden ende zyn scip daer en boven verloren hadde, betaelt 200 gul. Onder conditien, dat die voors. Dierick der voors. stadt, ter saicke vande voors. gevanckenisse ende verlos van zyn scip, nyet meer heysschen en sal, ten wair dat dese stadt in toecomende tyde, tegens

den Grave van den Berge als heer tot *Hedel*, der voors. saicken aengaende, triumpheerde.

Item Jannen van Beersdonck, ter ordinantie vande drie leden, gecopieert zeecker concept van accoorde byder nyeuwer religie geconcipieert. Consept accoord van die van de nieuwe religie.

Item 14 Novembris, Henrick van Doirne, dat hy deur beveel vanden drie leden, Anno 1564 met Jannen Willemss ende Goyart van Tricht, hadden doen opgraven de Diese vander Visbrugge aff totten Boom toe, dair om die voors. Henrick ende Goyart hadden gevaceert 29 dagen ende twee nachten ende die voors. Jan Willemss 21 dagen, elcken sdaichs, soo hen dat byde drie leden toegevuecht was, betaelt Henricke van Doirne en Jannen Willemss elck 12 st., beloopt tsamen 31 gul. 4 st. De dieze van de vischbrug tot aan den Boom opgegraven.

Item Jan Scalcken, dat hy een groote houten lanterne heeft gemaickt, om des snachts opter peyen mede te lichten, inder plaetse vander vuerpannen. De vuurpannen omlicht op de pui van het stadhuis te hebben, door een houten lantaarn vervangen.

Item 4ª Aprilis A° 1567 nae Paeschen, Peter Cloppens, bode van Joncheren Willemen Bomgart, Heere van Wynantsroye aen deser stadt gebracht hebbende, zekere brieven, omme betalingen te hebbene van 420 gouden gulden jairlicx, die dese stadt eertyts voer den Grave van *Bueren* verzegelt heeft gehadt, ende omme mynen Heere den Prince van *Orangien* dair aff te adverteren, zoo heeft de bode voors. binnen deser stadt nae antwoordt moeten wachten 4 daegen, dair voor hem betaelt 24 st. De stad aangesproken voor 420 goudguldens 's jaars, die zij eertijds voor den Graaf van *Buuren* verzegeld had, waarvan de stad den *Prins van Oranje* als erfgenaam van wijlen dien Graaf, kennis geeft.

Item Jannen van Turnhout, dat hy eenen riem papiers gedruct heeft, vanden geloofte, die mynen Heeren den Cancellier ende Meroda, in haer vertreck tot behoeff vanden sectarissen, hadden doen publiceren opten 11ᵉ Aprille A° 1567. Publicatie van de door den Cancellier en den Graaf van *Merode* bij hun vertrek uit deze stad aan de Sectarissen gedane beloften. Gedrukt door Jan van Turnhout.

Item Henric Canis, ter begheerte vanden Heeren vanden raide, gecopieert, den handel vanden sectarissen binnen dese stadt, groot 20 bladeren compres. Copij van het verbaal houdende den handel van de sectarissen.

Item 6 Juny, hebben die heeren scepenen opter Gaffelen genoyt, den commissarissen vanden hove, te wetene Heeren Willemen van der Noot, Augustyn van der Borcht ende Zoete, Secretaris, met meer andere Heeren enz. De Commissarissen van den Hove eene maaltijd gegeven.

Item 5 Augusti, mʳ. Henrick Oliviers q. s., als weesmeesters vanden weeskynderen binnen deser stadt, in afcortinge vande 100 gul. siaers, die dese stadt tot behoeff vanden voors. kynderen, 10 jairen lanck heeft geconsenteert, verschenen Trinitates A° 1566, voor den eersten termyn betaelt 70 gul. Subsidie van *f* 100 's jaars, 10 jaren lang aan het Weeshuis te *'s Hertogenbosch* opgerigt.

Item 14 Septembri, Ghysbert Lueckeman, ten versuecke vanden heeren scepenen gescreven zekere copie vande Gouvernante aen dese stadt gesonden ende noch zekere commissie voor Bloyman ende Lombarts, die hen tot *Bruessele* gezonden is, om te solliciteren dat men binnen dese stadt egheen Spaenjaerden en soude leggen. Sollicitatie om binnen de stad geen Spanjaards in garnisoen te hebben.

Item Jacop Mathysse, ter ordinantie vander stadt, gescreven seeckere copien van missyven gesonden byde Co. Ma. aen onse Gouvernante ende andere stucken vanden edelen Heer Duc *dAlve*. Brieven van den Koning aan de Gouvernante en stukken van den Hertog van *Alva*.

Item Ghysbert Lueckeman, 4 missyven gescreven aende pastoren vande Brieven aan de pastoors der buiten

kerken, dat de Minnebroeders en de Predikheeren zouden omgaan tot herstel van hunne kerken.

buyten kercken, dat die Minrebruederen ende Predicaren zouden omme gaan, tot reparatie van haire kercken.

Door den glasschrijver of glasschilder Jan Janssen van Deventer, glazen geleverd.

Item Jan Janssen van Deventer, glaescryver, gelevert 6 nyeuwe glasen inde grooten houten lanterne, wairmede des nachts opter peye voir de waickers gelicht wairt enz.

Buitengewone rekening ter zake van de godsdienstige onlusten en beroerten.

BUITENGEWONE REKENING ter zake van de godsdienstige onlusten de beeldstorming ende vernieling van kerken en kloosters te 's Hertogenbosch (*).

Vuytgeven dwelck die voorn. rentmeesteren, van wegen der voors. stadt binnen den jaere deser rekening hebben moeten deburseren, overmidts de sedition, commotien ende beruerten, die binnen dese stadt, tot verderffenisse der selver byden sectarissen vanden Calvinisten, die hen selve met heuren propren namen noemptdenen Geusen te syne, is aengericht ende voortsgekeert geweest.

Kapittel 18.

Ende jerst vanden dachvairden.

De staten van *Brabant* verzoeken de Hertogin-Regentes, om de bijeenroeping der Generale Staten van allen des Konings *Nederlanden*, ten einde voor de komst van Z. M. te voorzien in de troubelen en beroerten, ter zake van den godsdienst ontstaan, ook om reden dat dit ook de vier leden van *Vlaanderen* dit hadden gedaan, en dat de staten van *Holland* het zouden doen.

Inden jersten syn Henrick van Eynhouts ende m^r^. Roeloff Lueckeman, Pensionaris, den 2^en^ Novembris Anno 1566 nae *Bruessel* gereyst, omme metten anderen gedeputeerden vanden staten van *Brabant* aende Hartochinne van *Parma* regente etc., te solliciteren, dat hair Hoocheyt zoude gelieven te doen convoceren ende vergaderen, de generale staten vanden lande van herwairts over, om byden selven, voir de compste ons Heeren des Conincx, versien ende geremedieert te wordene, opte troubelen ende beruerte, ter saicke vander religie opgestaen binnen den lande van herwerts over, besunderlick, dat die vier leden van *Vlaenderen*, van gelycken gedaen hadden, ende die staten van *Hollant* van meyningen waeren tzelve oick te doene.

Verzoekschrift deswegens door de staten van *Brabant* der Hertogin aangeboden, afgewezen, omdat het de Koning niet goedvond de Generale Staten in zijne afwezigheid bijeen te roepen.

De Hertogin is tevreden dat die drie staten van *Brabant* staatsgewijs zullen worden bijeengeroepen.

Den welcken achtervolgende, hebben die gedeputeerden vanden staten van *Brabant*, haere Hoogheyt opten 17^en^ Novembris verscheenen, een requeste gepresenteert, wair op haer Hoocheyt voor antwoordt heeft gegeven, „dat aengaende de convocatie vande generale staten, zyn Ma. nyet behoorlycken vondt, die te doen vergaderen in zynder absentie; ende dat mits versceyden redenen. Synde nochtans haerEd. te vreden, die drie staten slants van *Brabant*, in notabilen ende competenten getale, staetsgewyse te doen convoceren ende vergaderen, gelyck zy den selven staten heeft doen bescryven tegens den lesten dach Novembris voors., omme te aen hooren tgene haer Hoocheyt den voors. staten proponeren zoude. Ende hebben die voors. gedeputeerde deser stadt, terug gescreven aen deser stadt, om versterct te worddene. Soe hebben die drie ledenen deser stadt gecommitteert, om opte voirs. dachvairt te reysen, m^r^. Goyart Lombarts, Scepenen ende Jannen van Liebergen, Raetsman deser stadt, ende zyn opten 3^en^ Decembris

---

(*) Men raadplege hierover ook de gewone rekeningen van 1565—1566, 1566 - 1567 en 1567 - 1568.

nae *Bruessel* gereyst, ende aldair de voors. staten vergadert synde, heeft haer Hoocheyt den selver doen vergaderen opten 9en Decembris, ende heeft de Raetsheer Bruxelle, van wegen haer Hoocheyt een generale propositie gedaan, dat die staten van *Brabant* eenige goede bequame middelen zouden adviseren, omme opte trublen ende beruerten ter saicken vander religie opgestaen, geremedieert te worden; dyen naegaende hebben de voors. staten geadviseert, dat de beruerten ende troublen ter saicker vander religie opgestaen, nyet by ander ende gevuechelycker middelen en soude kunnen geremedieert worden, dan by eene *generale placcate* tenderen (de) tot *ophoudinge ende cessatien vande predicatien ende exercitien der selver.* Ende hebben dair en boven die voorn. staten, haere Hoocheyt overgegeven sekere remonstrantie, ten eynde haer soude gelieven die terstont in *Spaengien* te zeyndenen aen syne Ma., om te procederen totter convocatie vande generale staten vanden lande van herwairts over, ende dat haer Hoocheyt mede wilde overscryven, dat zynder Ma. gelieve wilde, *de nyeuwe religie in gratie te ontfangen ende verleenen een abolutie ende generael pardoen* vant geen des zy aen zynder Ma. zouden mogen misdoen ende gerederiliuqueert hebben, dair op haer Hoocheyt heeft verclaert, den naest lesten January, dat zy dyen aengaende alle officie ende devoir moegelick wesende, aen syne Ma. zoude doen. Hebben alnoch die voors. staten, geduerende de voors. dachvairt, ten versuecke vander Hoocheyt, gedelibereert aengaende de continuatie vanden beden vanden garnisoen ende hebben geconsenteert ende geaccordeert, de voors. beede, alnoch te continueren voor den tyt van drie jaeren, in welcker dachvairt die voors. gedeputeerden hebben moeten vaceren totten 7en dach February dair naest volgende.

Dagvaard der staten van *Brabant* te *Brussel.*

De Hertogin vraagt aan de staten, geschikte middelen te beramen en voorstellen te doen, om de onlusten en beroerten ter zake van de godsdienst, te doen ophouden.

Voorstel der staten tot het uitvaardigen van een generaal plakaat, waarbij de predikatien en het uitoefenen van de nieuwe religie zal verboden worden, als het eenige middel om de godsdiensttwisten te doen ophouden.

De staten geven der regentes een verzoekschrift over om dat terstond aan Z. M. den Koning-Hertog te zenden, waarbij wordt gevraagd, de Staten-Generaal bijeen te roepen, met de bede aan de Hertogin-Gouvernante, Z. M. tevens te verzoeken de nieuwe religie in gratie te ontvangen met abolitie en generaal pardon, waaraan hare Hoogheid verklaarde te zullen voldoen.

Bede voor de garnizoenen voor drie jaren toegestaan.

Item 12 February, zyn byde drie leden deser stadt, gecommitteert mr. Goyart Lombarts, die voors. Pensionaris ende Jan van Liebergen, Jannen Otten, omme byden Grave van *Megen* tot *Oisterwyck* te reysen, ende aldair zynde, heeft de voors. Grave hen luyden gepresenteert, zeker beslotene brieven vander Hoocheyt, die inhondende waeren, datmen den voors. Greve met 10 vendelen knechten binnen deser stadt ontfangen soude, dairomme by hen luydens gevaceert eenen dach.

De Graaf van *Megen* met tien vaandelskrijgsknechten te *Oisterwijk* zijnde, toont aan eene commissie uit *'s Hertogenbosch*, besloten brieven van hare Hoogheid, houdende bevel, om hem met zijn volk binnen *'s Hertogenbosch* te ontvangen.

Item 21 February, soo is mr. Goyart Lombarts, deur begheerten van mynen Heeren den Cancellier ende Meroda, met twee perden gereyst nae *Bruessel*, omme aende Hoocheyt te solliciteren, dat haeren gelieven soude, den Grave van *Megen* mit zyn regimente vande stadt vanden *Bossche* te doen vertrecken, wair inne haer Hoocheyt mynen Heeren den Cancellier ende Meroda heeft belieft, dair omme mette 2 perde gevaceert 6 daigen.

Mr. Goijart Lombarts, Schepen, vertrekt op verlangen van den Kanselier van *Brabant* en den Heer van *Merode* naar *Brussel*, om de Hertogin te verzoeken, dat de Graaf van *Megen* met zijn leger van *'s Hertogenbosch* aftrekke, waarin hare Hoogheid toestemt.

Item opten 22 Merte anno voors. soe syn, ter ordnantie vanden drie leden, nae *Antwerpen* gereyst mr. Roeloff, Pensionaris ende Henrick Oliviers, omme aenden Prinche van Orangien ende den *Grave van Hoochstraten* te solliciteren, dat huere excellencien gelieven zoude, den voors. drie leden te gunnen copie autentyck vanden accorde ende tractaet, als gemaict was

Commissie aan den Prins van *Oranje* en aan den Graaf van *Hoogstraten* te *Antwerpen*, om eene kopij te verzoeken van het accoord en het traktaat gesloten tusschen

1567.

...die stad en die van de nieuwe religie tot het herstel van rust en vrede.

byder voors. stadt van *Antwerpen* met dyen vander nyeuwer religie, tot ruste ende vreden der selver stadt. Ende oyck, dat huere excellentie, by manniere van communicatie, hen geven souden zeker goede ende bequame middelen van accorden, wair mede dese stadt zoude mogen comen inde gratie ende genaden ons Heere des Coninex ende haer Hoocheyt, ende hebben dyen aengaende veele communicatie mit malcanderen gehadt, ende hebben die voors. heeren gedeputeerden, beslotenen brieven aen deser stadt mede gegeven, dairomme by hen gevaceert 14 daigen, dairinne gerekent twee nachten, die zy tussen wegen wairen.

Verzoek aan die Heeren, om de stad 's Hertogenbosch goede middelen van accoord aan de hand te doen, om wederom in de gratie en genade des Konings en van hare Hoogheid te worden aangenomen.

Kopij van het accoord tusschen de stad en regering van Antwerpen, en die van de nieuwe religie van den Prins van Oranje ontvangen.

Item mr. Roeloff voors., verleet aenden Secretaris vanden Prinche van *Orangien*, voir de copie vanden accorde voors., beloopende 2 gul. 2 st.

Item den clerck vanden voors. Secretaris, vanden voors. copien te scryven, betaelt 14 st.

Item den voors. Lueckeman ende Oliviers, voor de wagenhuer by hem opte voors. reyse vervaren, gelyck hen byde drie leden geaccordeert was, mitsdyen de saicke acceleratie behoeffden, betaelt 13 gul. 16 st.

Nadere commissie naar Antwerpen, om afschrift te verzoeken van het accoord door tusschenkomst van den Prins van Oranje en den Graaf van Hoogstraten, tusschen de stad Antwerpen en die van de nieuwe religie, gesloten na dat de laatsten zich op de Meirbrug in de wapenen hadden gesteld, van de regering van Antwerpen te verzoeken.

Item Henrick van Eynhouts, Ghysbert Batezen ende Goyart Rovers, ten bevele vanden drie leden, zyn met drie peerden te poste gereden nae *Antwerpen*, opten lesten Marcy Anno 1567 nae Paesschen, omme aldair aenden edelen Heeren den Prinche van *Orangien* ende den Greve van *Hoochstraten*, te solliciteren ende te recouvreren, alsulcke tractaet ende accorde als die Heeren van *Antwerpen*, mits interpositie vanden voors. Heeren, metter nyeuwer religie gemaict hadden, nadyen die nyeuw religie vanden Calvinisten hen hadden inde wapenen gestelt opte *Mer brugge*, dair omme by elcken gevaceert 7 daegen, sdaighs 36 st.

Plakaat van den hove, waarbij de burgers van 's Hertogenbosch met hunne goederen, vrouwen en kinderen voor goeden prijs zullen gehouden worden ten behoeve van den Koning-Hertog.

Item den selven noch betaelt vande huer vanden perden 5 gul. Noch hadden zy luydens Teuwen, den post, van *Antwerpen* ten *Bossche* gesonden, met een mandaet, dat thoff aldair hadde doen publiceren den jersten Aprille Anno voors., wair mede alle de bourgers deser stadt, heure gueden ende wyven ende kynderen, worden voor prys gehouden tot behoeff der Co. Ma., dair van hem betaelt 3 gul., noch voor de copie vanden mandaet voors., betaelt 35 st.

Commissie aan de Hertogin-Regentes, om aan hare Hoogheid te verzoeken een goed middel aan te geven; ten einde de stad 's Hertogenbosch en hare ingezetenen wederom in de goede gratie van Z. M. en die van hare Hoogheid worde aangenomen.

Verzoek om raad aan den Prins van Oranje en den Graaf van Hoogstraten, ten einde de ingezetenen van 's Hertogenbosch tot vrede en rust geraken.

Item opten jersten dach van Aprille Anno 1567 voors., zyn ter ordinantie vanden drie leden nae *Bruessel* gereyst, mr. Goyart Lombarts, Scepen, mr. Roeloff Lueckeman, Pensionaris, Jan Otten ende Marcelis Hermans, omme aender Hoocheyt te solliciteren een goet bequaem middel, wair deur dese stadt ende dingesetenen der selver, souden mogen comen inde goede gratie ende genade vander Ma. ende haere Hoocheyt. Ende alnoch te solliciteren tot *Antwerpen*, aen myn Heeren den Prince van *Orangien* ende den Grave van *Hoochstraten*, om een goet middel te vynden, dair mede dingesetenen deser stadt, tot peyse, ruste ende vrede zoude mogen geraecken, ende metten voors. Heeren gecommuniceert hebbende, hebben voor antwoordt gegeven, dat sy nac *Bruessel* zoude reysen, ende haere Hoocheyt

alle obedientie ende gehoorsamheyt presenteren, omme te comen inde goede gratie van zynder Ma.

Ende zyn alsdan die voors. gedeputeerden, van *Antwerpen* getrocken op *Mechelen*, ende aldair synde, soe en hebben zy sonder consent vander Hoocheyt, tot *Bruessel* nyet derven comen, overmits de placcaten van arresten als voor gepubliceert, ende hebben verscheyden brieven metten poste gesonden tot *Bruessel* aen mynen Heeren Oudart, ten eynde syne Eerw. der Hoocheyt wilde spreken, dat zy tot *Bruessel* mochten vry comen, omme haer commissie te volbrengen; waer op myn Heer Oudart te poste overgesonden heeft zyne brieven tot *Mechelen*, aende voors. gedeputeerden inhoudende, dat haere Hoocheyt van egheender meyninge en was, den voors. gedeputeerden gehoor oft audientie te geven, oft oyck binnen *Bruessel* te comen onbecommert, ten wair dat die gedeputeerden mede brachten, mynen Heeren den Cancellier ende Meroda, commissarissen by haere Hoocheyt binnen den *Bossche* gesonden hebbende, met welck antwoordt zyn de voirs. Pensionaris ende Jannen Otten, post gewyse van *Mechelen* nae dese stadt gereyst, omme den drie leden rapport te doene, vanden voors. antwoordt byder Hoocheyt gegeven, naevolgende welcken rapport, soo hebben die drie leden metten vier scutteryen zoo verre gebesoingeert, dat die voors. Heeren commissarissen zyn vry vuyter stadt vanden *Bossche* nae *Bruessel* vertrocken, met convoye vander voors. Scuts, ende zyn die gedeputeerden alsdoen wederomme nae *Mechelen* gereyst, om haere commissie gesamenderhant voorts tot *Bruessel*, aen haer Hoocheyt te volbrengen, ende hebben alsdoen aan haere Hoocheyt gesuppliceert, om te hebben ene pardoen generael, voerden gheenen die eenichssins souden hebben misdaen tegens zynder Ma. ende haere Hoocheyt, aengaende tstuck vander religie, ende dat dese stadt noch tplat lant vander meyerye der selver, nyet soude worden gemolesteert oft vuytgeteert met ruyteren, soldaten ende voetknechten, ende dat haer Hoocheyt der voors. stadt soude versien van eenen goeden officier, tot voorderinge vande justicie, ende dat het placcaet vanden arresten soude worden affgedaen, ten eynde onse bourgers vry ende vranck te water ende te lande, op allen thollen zoude mogen passeren ende repasseren; waerop haer Hoocheyt voor antwoordt heeft gegeven, „ dat zy dyer tyt nyet anders en wiste tantwoorden, dan dat zy dese stadt simpelyck stelden in gehoorsaemheyt ende obedientie zynder Ma., mits dair inne ontfangende alsulcken garnisoen, als haer Hoocheyt by raede bevynden zoude tot dienst zynder Ma. te behooren, ende dat zy hen stellen soude inde genaeden ende goedertierenheyt zynder Ma., ende dat gedaen zynde, soude alsdan zyne Ma. adverteren van het pardoen generael", nairder blyckende byder apostille van hair hoocheyt byden Secretaris Berty, onderteeckent den 18 Aprille Anno voors. Ende hebben die gedeputeerden vanden voirs. jersten Aprille totten 22[en] dach der voors. maent inder voors. saicken moeten vaceren, hier aff getoigen voor den Pensionaris ende Jannen Otten, dat zy ten *Bossche*

Zij verwijzen de gedeputeerden naar hare Hoogheid, om haar onderdanigheid en gehoorzaamheid aan te bieden en te verzoeken om wederom in de goede gratie van Z. M. te worden aangenomen.

Zij reizen naar *Brussel*, doch te *Mechelen* gekomen, durfden zij niet verder, om het plakaat van arrest tegen de burgers van *'s Hertogenbosch* afgekondigd en vragen om brieven van vrijgeleiden, waarop tot antwoord wordt ontvangen, dat de Hertogin-Regentes hen niet wil ontvangen noch binnen *Brussel* toelaten, ten ware zij medebragten de te *'s Hertogenbosch* gevangen gehouden Kanselier van *Brabant* en den Graaf van *Merode*.

De regering van *'sHertogenbosch* treedt in overleg met de vier schutterijen, zij ontslaat den Kanselier en den Graaf van *Merode*, welke onder geleide der gedeputeerden en onder bedekking van eene afdeeling uit de schutterijen naar *Brussel* vertrekken.

De gedeputeerden worden toegelaten, zij verzoeken pardon voor alle degenen, die eenigzins tegen Zijne Majesteit en hare Hoogheid, ter zake van de godsdienstige twisten hebben misdaan, dat de stad noch hare meijerij door het krijgsvolk zou worden mishandeld noch uitgeteerd, en dat hare Hoogheid de stad zou geven een goed officier tot uitoefening der justitie, met te niet doening van het plakaat van arrest tegen de burgers.

De Hertogin antwoordt, dat de stad *'s Hertogenbosch* door haar alleen onder de gehoorzaamheid van Z. M kon worden gesteld, mits zij zoo veel krijgsvolk in bezetting nam als zoude behooren, en zij zich dan onderwierp in de goedertierenheid en genade des Konings, dat gedaan zijnde, zou hare Hoogheid Z. M.

kennis geven van het pardon generaal bij kantschrift op het verzoek der stad den 15 April 1567 vermeld.

Kosten door gedeputeerden gemaakt zoo voor de reis als beschikkingen en verdere zaken.

geweest hadden, omme de Heeren commissarissen gerelaxceert te worddene, vyff dagen.

Item heeft die voors. Jan Otten alnoch verleet aen wagenhuer van *Mechelen* tot *Antwerpen* 2 gul., ende van *Antwerpen* totten *Bossche* 6 gul. 5 st.

Item byden Pensionaris verleet aenden Secretaris Berty, voor de voors. apostille ende resolutie vander Hoocheyt, 35 st., alnoch den dienaer van den Heer Oudart, die viermael post gewyse van *Mechelen* tot *Bruessel*, aen mynen Heer Oudart met brieven is gesonden geweest, byden voors. gedeputeerden ende weder omme vam *Bruessel* tot *Mechelen*, dair aff hem betaelt voer zyn moeten arbeyt ende perthuer 9 gul. 11 st.

Commissie uit de regering naar *Brussel*, om aan de Hertogin-Gouvernante de verlangde onderwerping der stad over te brengen.

Item 25 Aprilis Anno voors., syn gereyst nae *Bruessel*, m^r^. Goyart Lombarts voors., m^r^. Roeloff Lueckeman, Pensionaris ende Marcelis Hermanss, omme de Hoocheyt te remonstreren, dat de drie leden deser stadt ende de gedeputeerden vanden vier scutteryen, goetwillich ende bereet waeren hen te geven ende te stellen inde obedientie, gehorsamheyt, genade ende goedertierenheyt vander Co. Ma. ende haere Hoocheyt, oyck goetwillich waeren te ontfangen alsulcke garnisoen, als haer Hoocheyt tot dienste van zyne Mat. ende ruste ende welvairen van deser stadt, gelieven souden. Ende die voors. Hoocheyt zulcx gehoort hebbende, is zeer wel te vreden geweest, seggende „dat die voors. drie leden ende die gedeputeerden vande scutteryen, gedaen hadde, gelyck goede vasallen ende subiecten sculdich wairen te doene." Hebben alnoch die voors. gedeputeerden aen haer Hoocheyt versocht, dat haer gelieve zoude binnen der voors. stadt te scicken, duytsche garnisoen in cleyne ende matelycken getale, ende dat hair oyck gelieve te advyseren opte puncten ende articulen, haer Hoocheyt den 17^en^ Aprille voors. overgegeven; van gelycke hebben zy versocht ende gesolliciteert aen mynen Heeren den President Vigelio, aenden Raetsheer Assonville ende andere Heeren, die voor antwoordt gaven, „dat nae dyen die vanden *Bossche*, ontfangen hadden alsulcke garnisoen, als haere Hoocheyt binnen de voors. stadt sonde gelieven te seynden, dat als dan haire Hoocheyt soude voorts advyseren opte voors. puncten ende articulen byder voors. stadt overgegeven, in welcke saicken hebben die gedeputeerden gevaceert vanden 25 Aprille totten jersten dach van Mey dair naest volgende.

De Hertogin antwoordt daarop dat de regering der stad en de schutterijen handelden zoo als goede vasallen en onderdanen schuldig waren te doen.

De gedeputeerden verzoeken hoogduitsche bezetting tot eene matige sterkte en dat hare hoogheid gelieve te beschikken op de punten en artikelen den 17° April 1567 ingediend. Zij verzoeken dit ook aan den President Vigelio, den Raadsheer d'Assonville en anderen, die voor antwoord gaven, dat wanneer *'s Hertogenbosch* zoodanige bezetting ontving als hare Hoogheid noodig achtte, de Hertogin op die punten en artikelen zou beschikken.

De regering van *'s Hertogenbosch* zendt den klerk Dominicus Beijens naar *Vlijmen* en *Heusden*, om van de gevlugte burgers, voor de stad, hunne gereede gelden op obligatien en renten te leenen.

Item opten 13^en^ Aprille Anno 1567 voors., soo is Dominicus Beyens, clerck vanden rentmeesteren deser stadt, ter instantie vanden gedeputeerden deser stadt, die last hadden omme zeker penningen tot behoeff deser stadt opte lichten op interest, om de knechten dair mede te betalen, te perde gereyst tot *Heusden* ende tot *Vlymen*, omme zeker bourgers deser stadt aldair gevlucht zynde, te induceren, datse der voors. stadt heure gerede penningen die sy hadden, in haere noot wilden op behoorlycken intereste leenen, dair omme verteert metten perthuer 35 st.

De Pensionaris naar *Antwerpen* gezonden, om te vernemen welke

Item opten 19^en^ Meye Anno voors., soo is ter ordinantie vanden drie leden, tot *Antwerpen* alleen gereyst m^r^. Roeloff Lueckeman, Pensionaris,

1567.

omme aldair te vernemen, wat vryheyt inde imposten ende accynsen der voors. stadt, de Cappeteyn, beveelsluyden, provoost ende gemeyn soldaten, binnen der voors. stadt van *Antwerpen* in garnisoen liggende, wairen hebbende ende genyetende. Ende by hem voorts te solliciteren aende Hoocheyt, dat de placcaten vanden arresten souden gerevoceert worden, wair op die wethouders van *Antwerpen* hebben verclairt, dat zy den Gouverneur hadden verleent vryheyt van accynsen ende imposten voor hem ende syn familie, ende den Capiteynen ende beveelsluyden wairen hebbende zekeren tap van wynen ende bieren, vry vander accynssen ende imposten, ende de gemeyn soldaten ende voetknechten en hadden egheen vrydom van acsynssen of imposten, ende aengaende den provoost, en was hem nyet gepermiteert eenige settinge te doene van eenige victualie op eenigen prys oft gelt, mair mosten die voetknechten volgen de gemeyn merct. Ende aengaende de annullatie vanden voors. placaten, soe heeft die voors. Pensionaris, zoe aen haer Hoocheyt ende ander heeren vanden secreten raide soo vele gesolliciteert, dat hy oipen brieven van placcate hadde geimpetreert, byde welcke van dyer tyt voortaen, allen arresten, soo wel vanden bourgers als huer gueden wairden affgedaen ende tvoorgaende tplaccaet gerevoceert ende te nyete gedaen. In welcker zaicken die voors. Pensionaris heeft gevaccert vanden 19en Meye voors. totten 6en Juny dair naest volgende.

Vrijheid in de accijnsen de kapitein, de bevelhebbers en soldaten van het garnizoen aldaar hadden

Verzoek aan de Hertogin-Regentes, om intrekking van het plakaat van arrest tegen de burgers van *'s Hertogenbosch*.

De Accijnsen te *Antwerpen* aan de bezetting vrij gegeven.

Het plakaat van arrest opgeheven.

Item heeft die voors. Pensionaris alsdoen voor dese stadt verschoten, aenden clerck vanden audientier, voor de expeditie vanden voors. placcaeten ende voor de beslotenen brieven aen mynen Heeren den Cancellier gedirigeert, om de voors. oepenen brieven te zegelen 28 st., noch den clerck vanden Cancellier, de voors. oipen brieven van placcaete gecopieert hebbende, betaelt 7 st., noch den clerck vanden Pensionaris van *Antwerpen*, voor seecker extracten, aengaende der nyeuwer religie, betaelt 9 st.

Item 19 Juny, Marcelis Jan Hermanss, ten bevele vanden drie leden deser stadt, gereyst nae *Antwerpen*, aender Hoocheyt aldaer wesende, omme te solliciteren, dat de placcaten vanden arreste vanden bourgers affgedaen soude worden, dairomme gevaccert 5 daigen, sdaigs 2 gul., noch verleet aenden Secretaris Berty, omme expedie te hebben vanden brieven, wairmede de voors. placcaten wordde gerevoceert, 35 st.

Kapittel 19.

Andere uitgaven aan boodenloon, ten tyde deser rekening, en ter oorzake vande troubelen ende beroerten om den godsdienst, uitgezonden.

Bode ter zake van de godsdienstige onlusten en beroerten uitgezonden.

In den jersten 22 February, Goyart deser stadt bode, vier reysen metten gedeputeerden deser stadt, byden Grave van *Megen* tot *Oisterwyck* ende tot *Vucht* geweest, als sy metten Grave voors. spraecke hielden, omme hem te induceren, dat hy met zyn garnisoen vander stadt wilde trecken.

Onderhandelingen met den Graaf van *Megen* te *Oisterwijk* en te *Vucht*, ten einde hem over te halen, om met zijn volk af te trekken.

Item ultima February, Adam deser stadt bode, met beslotene brieven deser stadt gesonden tot *Vianen*, aan mijnen Heeren van Brederoyde omme gescriftelyck

Brief aan den Heer van Brederode te *Vianen*, om schriftelijk

van hem te vernemen of Antonie van Bombergen, zooals hij voorgaf, van hem commissie had om als kapitein of gouverneur te *'s Hertogenbosch* op te treden.

antwoirt te brengen. „Ofte Anthonis van Bombergen, commissie van Brederoyde hadde, soo die voors. Bombergen te kennen gaff, omme Capeteyn binnen deser stadt te wesen," waerop die voors. Brederoode ter antwoorde gaff, „dat hy met zynen boode antwoirde scicken zoude," dairomme by hem gevaceert ghins ende weder reysen ende stilliggende, 6 dagen.

Brederode belooft schriftelijk antwoord.

Den selve, dat hy van scuythuer heeft moeten betalen, want men de dycken nyet gaen mochte, betaelt $6^1/_2$ st.

Brief aan den Prins van *Oranje*, om van Zijne Hoogheid te vernemen of Bombergen door hem gezonden was, waarop de Prins bij besloten brief antwoorde.

Item, Goyart de bode, met brieven deser stadt gesonden tot *Breda*, aen myn Heer den Prinsche van *Oraingien*, ende van dair gereyst nae *Antwerpen*, omme te vereysschen of die voors. Bombergen van hem binnen dese stadt gesonden was, om Cappeteyn alhier te wesene, ende heeft vanden voors. Prinche beslotene brieven gebragt.

De bode reist over *Vlijmen*, om dat de weg over *Vucht* en *Oisterwijk* door den Graaf van *Megen* afgesloten was.

Den selven, dat hy over *Vlymen* most comen te water, want de passagie byden Greve van Megen gesloten was, van scuythuer bet. $3^1/_2$ st.

Brief aan den Graaf van *Hoogstraten*, om gelijke inlichting

Item, Adriaen de bode, oyck met brieven deser stadt gesonden tot *Antwerpen*, aenden Grave van Hoichstraten, ten eynde als voor, daer omme gevaceert 6 dagen.

Nadere brief aan den Prins van *Oranje*.

Item 13^en^ Merte, Goyart voors. met brieven deser stadt gesonden aenden Prinsche van *Oraingien* voors., ende heeft wederomme beslotene brieven gebracht.

Boden met eene commissie uit de regering aan den Prins van *Oranje* en den Graaf van *Hoogstraten* naar *Antwerpen*.

Item prima Aprilis, Goyart voors. metten Pensionaris ende Henrick Oliviers, gereyst nae *Antwerpen*, byden Prince van *Oraingien* ende den Grave van Hoichstraten, omme metten Heeren voors., zommige saicken te communiceren, als voer inden dachvairden blyckende.

Bode gezonden naar *Uden*, en naar andere plaatsen, om te vernemen of daar krijgsvolk lag, toen de geuzen avanceerden, om heimelijk binnen *'s Hertogenbosch* te worden gebragt.

Item die voors. Goyart, byden Heeren scepenen gesonden tot *Uden*, tot *Maheze* ende *Sintachten* int clooster aldair, om te vernemen of dair eenige knechten laigen, als de geusen hen avanceerden, die binnen deser stadt heymelyck des nachts ingebragt zoude worden.

Bode naar *Haaften*, om te vernemen waarheen het krijgsvolk trok, dat de Maas afkwam en zich op *Vianen* rigtte.

Item 4^n^ Aprilis, Adriaen de bode, byden Heeren scepenen gesonden tot *Haeften*, omme aldair te vernemen nae de knechts, die de Mase affquamen nae *Vianen*, ende tot *Hedel* zynde, heeft daeraff de zekerheyt vernomen, waer zy thooft henen hadden, ende alsoe mair gevaceert 1 dach.

Bode naar *Lith* en andere plaatsen, om te vernemen naar het krijgsvolk van *Vianen*, waarvan het gerucht liep, dat het 4 vaandels sterk, te *Hedel* over de Maas getrokken was, om des nachts binnen *'s Hertogenbosch* te komen.

Item 9 Aprilis, Adriaen voors., ten bevele vande heeren scepenen gesonden tot *Lith*, *Litoyen*, *Hedel*, *Tuyl* ende *Boemel*, omme te vernemen, wair de knechts van *Vianen* thooft henen hadde, want de fame ghinck datter 4 vendelen tot *Heel* over gesceept waren, om des nachts binnen dese stadt te comen, gevaceert 5 daigen.

Commissie om van de uit *'s Hertogenbosch* te *Grave* gevlugte burgers, hun gereed geld op renten voor de stad *'s Hertogenbosch* te leenen.

Item 17 Aprille, Lucas de bode, byden gedeputeerden vander opneminge vande penninge, om de soldaten mede te betalen, gesonden tot *Grave*, by onse mede bourgeren die aldair gevloden wairen, om tot behoeff deser stadt, op interest huer gerede penningen te leenen, gevaceert 2 daigen.

Een spion naar *Vianen*, om aldaar te vernemen wat men

Item Jenny Alaprande, ten bevele vanden heeren scepenen gesonden, twee reysen binnen *Vianen*, omme te vernemen, wair de knechts die aldair

vergaderden ende de kynder van Batenborch aldair gebracht hadden, thooft henen hadden, want zy aldair ront omme groot gewalt deden ende heeft dair aff zekere tydinge gebracht, dairomme tsamen gevaceert int reysen ende stilliggen 7 dagen.

voor had met het te dier stede bijeengebragte krijgsvolk.

Item Lodewich, der oude scutknecht, dat hy des snachts is gegaen tot *Hedel* ende tot *Boemel*, om te vernemen, wair Brederoens knechts henen trecken wilden.

Een spion naar *Hedel* en *Zalt-Boemel*, om te vernemen waarheen het krijgsvolk van Brederode trekken zou.

Item Rombout Willemss, te perde gesonden na *Bercheyck* ende aldair rontomme, om te vernemen, wair de knechtenvan Oesstenweel thooft heenen hadden, dair van van perthuer betaelt 25 st., ende voor syn moyten ende cost 2 gul. 5 st.

Een dergelijke naar *Bergeijk*, om te vernemen waarheen het krijgsvolk trok, van Austerweel gekomen.

Item Goyart de boden, ten bevele van mr. Goyard Lombarts q. s., int vertrecken van mijnen Heeren den Cancellier ende Merode, tot *Bruessel* gereyst, om hen te dienen, ende aldair wederomme naeden *Bossche* te reysen, om meerderen coste te verhueden, dairomme gevaceert 6 daigen.

Een bode aan den Kanselier en den Graaf van *Merode* toegevoegd, om hen te dienen op hunne reis naar *Brussel*.

Item 23 April, Goyart de bode, ter begeerte vanden gedeputeerden deser stadt, met hen tot *Bruessel* gereyst, om hem over ende wederover te zeynden, om antwoort te brengen aen deser stadt, vander meyningen vander Hoocheyt, om tgarnisoen binnen deser stadt te zeynden, dairomme gevaceert 6 daigen.

Een bode ter beschikking der gedeputeerden te *Brussel* om in de onderhandelingen over de bezetting der stad *'s Hertogenbosch*, brieven en antwoorden over te brengen.

Item 15 Meye, Adam de bode, met brieven deser stadt gesonden tot *Antwerpen*, aende Hoocheyt, ende heeft wederomme antwoirdt gebracht aenden Gouverneur Scouwenborch, ende aenden commissarissen bynnen deser stadt, van haer Hoocheyt gesonden, dairomme gevaceert, reysende ende stilliggende tsamen 6 dagen.

Brief aan de Hertogin-regentes te *Antwerpen* en brief van die Hertogin aan den Graaf van Schouwenburg, Gouverneur der stad en aan de Commissarissen door hare Hoogheid te *'s Hertogenbosch* gezonden.

Item, Heer Augustyn vander Borcht Commissaris, gesonden Rombouden Willemss, te peerde nae *Bruessel*, met brieven aende Hoocheyt ende heeft wederomme gescriftelyck antwoordt gebracht, dairvan hem tsamen betaelt met drie dagen stilliggens.

Brief van den Commissaris Augustijn van der Borcht aan de Hertogin.

Item 19 September, Adriaen de bode, van deser stadt wegen gesonden met seecker commissie tot *Bruessel*, aen mr. Henrick Bloyman ende mr. Goyart Lombarts, omme aender Hoocheyt te solliciteren, dat hair gelieven wilde egheen Spaenjairden binnen deser stadt in garnisoen te zeynden, ende heeft wederomme beslotene brieven gebracht.

Opdragt aan Mr. Hendrik Bloijman en Mr. Goijart Lombarts te *Brussel* zijnde, om de Hertogin-regentes te verzoeken geen Spanjaards te *'s Hertogenbosch* in bezetting te zenden.

Kapittel 20.

Ander vuytgeven van scencken, bydeser stadt gesooncken sommige heeren, binnen deser stadt, ter saicken vande voors. beruerten in commissie gesonden synde, ende ander heeren om in de gratie der selver wederomme te comene, gedaen, gelyck hier nae volght.

Schenkingen van wijnen en gelagen, aan sommige heeren, ter zake van de onlusten en beroerten binnen *'s Hertogenbosch* gekomen.

Inden jersten, die drie leden deser stadt, gesconken mynen Eerw. Heeren den Cancellier van *Brabant* ende den Heere van Meroda, byde Hoocheyt alhier binnen deser stadt in commissie gesonden synde, ses aemen wyns.

De Kanselier van *Brabant* en den Graaf van *Merode* wijn vereerd.

Alsvoor. Item den lesten Decembris, hebben die drie leden mynen Heeren den Cancellier ende Meroda voors., alnoch gesconcken elcken van hen, drie amen wyns.

Alsvoor. Item 4ª Aprilis, hebben die drie leden voors., mynen heeren den Cancellier ende Meroda alnoch gesconcken 6 amen wyns.

De Graaf van *Megen*. Item 24 May Anno 1567, hebben de heeren scepenen de Grave van *Megen*, binnen deser stadt gecomen zynde, besconcken met twee amen wyns.

De stad *'s Hertogenbosch* betaalt daarenboven 12 amen 74 potten wijn, die de Kanselier van *Brabant* en de Graaf van *Merode*, tijdens hunne commissie, aldaar voor eigen rekening hadden doen halen. Item, alnoch tot Marcellis Hermans, betaelt 12 amen ende 74 potten wyns, die mynen heere den Cancellier ende Meroda aldair hadden doen halen, binnen den tijde dat zy alhier in commissie gelegen hadden, die welcke dese stadt den voors. heeren oock gesconcken hadde, elck ame betaelt als voer 20 gul.

De Graaf van Schouwenburg, Gouverneur der stad *'s Hertogenbosch*. Item 2ª May, hebben de drie leden deser stadt, mynen heere van Scouwenborch, alhier binnen deser stadt vander Hoocheyt Gouverneur gestelt zynde, besconcken met drie amen wyn.

Alsvoor. Item 3ª Septembris, heeft dese stadt mynen heere van Scouwenborch, alnoch besconcken met drie amen vanden alderbesten wyn, de ame afgetogen den acchyns 31 gul. 5 st.

Alsvoor. Item ultima Septembris, de heeren scepenen alnoch den Heere van Scouwenborch gesconcken drie amen deelen wyn, elck ame met chyns ende impost voor 27½ gul.

Kapittel 21.

Brand en licht, ter zake van de onlusten en beroerten, verschaft. **Ander vuytgeven van borringe ende brant, gedaen ter oirsaicke vanden voors. troubelen ende beruerten byden voors. sectarissen voort gestelt, gelyck hiernae volght.**

Steenkolen voor de wachten en voor het stadhuis. Inden jersten van Joris Boyen, van Elsen, gecoft 100 ganck steenkolen, om opte wachten ende opt Raethuys te branden, daervoor betaelt 25 gul.

Item 25 ganck.

Kaarsen. Item 15 Decembris, Bartholomeus Vickevoort gelevert 330 pont karssen, gebrant byder wachten op traethuys ende inde groote lanternc, staende opte puye, tpont voor 2 st. 1 ort, noch gelevert 230 pont, noch gelevert 560 pont.

Toortsen voor de vier schutterijen en de vier hoplieden der stads soldaten, om daarmede de ronden der wachten te doen. Item 4ª January, Peeter Huysvr, Sebastiaen Wouters, den vier scutteryen ende den vier hoopluyden, als: Peeter de Gruyter, Jan Maessen, Willem Cloot ende Henrick van Middelair, 64 wassche tortssen, omme de wachten des nachts mede te besuecken, elck tortsse voor 10 st.

Item, Frans Kuysten, deken vanden cloveniers scuts, tot Geerling Arntss gehaelt, twee tortssen voor 20 st.

Brand en licht aan den Gouverneur der stad Graaf Bernard van Schouwenburg. Voorts worden nog een aantal uitgaven ter zake voors. aan brand en licht verantwoord, waaronder ook brand en licht geleverd aan den Gouverneur Graaf Bernard van Schouwenburch, zoo dat de uitgaaf bij dit kapittel verantwoord, te zamen bedroeg 411 gul. 16 st. 1 ort.

Kapittel 22.

Andere uitgaven van metsen ende oiperen, gedaen aen cloosteren, goidshuysen ende andere ruynen, byden voors. sectarissen gedemolieert ende afgebroken, gelyck hier nae volght.

Herstellingen aan kloosters en godshuizen enz. door de sectarissen verwoest en afgebroken.

Herstellingen aan het klooster in de kerk der Minderbroeders.

Inden jersten 24 October, Willem Janss 4 dagen 1 q^{rt}., Willem van Emmerick 3 dagen 3 q^{rt}., Lambert Otten 4 dagen, Armen Tyssen 3 q^{rt}., Jan Corneliss 3 dagen 3 q^{rt}., Jacop Diericxz 4 dagen, Willem Gerritss 4 dagen 1 q^{rt}., steen geveecht vanden minnebruederen mueren ende kerck, elck sdaichs 3½ st.

Item 27 October, Jan van Gemonde 7 dagen in twee weecken, sdaigs 6 st., Adriaen enz.

Vijf metzelaars en 3 opperlieden hadden ieder zoo vele dagen „gemetst aende minnebruederen kerck, ende die deuren ende poorten rontomme toegemetst."

Idem den 3_a November en 10de en 17de dier maand, werden nogmaals betalingen gedaan, aan metzelwerken in het minderbroeders klooster verrigt.

Herstellingen van geschut vestingwerken, torens in die vestingwerken en aan de hekels.

Item, Adriaen de steenhouwer, 2½ dach, in verscheyden busgater yser in gegoten, deur beveel vande guesen om datse te wyt waeren, sdaichs 7 st.

Item 22 February, Jan van Gemonde in 2en weecken 9 dagen, sdaichs 6 st., Ariaen Geritss ende Joost Janss elck 6 dagen, Henrick Janss 5 dagen, elck sdaichs 5 st., deur beveel van zekere gedeputeerden aen verscheiden eynden, thorens, mueren, busgaten ende heeckelen gemetst.

Kapittel 23.

Ander vuytgeven van hout, planoken ende saigen, dat die voors. rentmeesteren, ter cause vande voors. beruerte ende comotien, hebben gedaen ende betaelt.

Waakhuisjes op alle hoeken van de straten en aan de vestingwerken.

Waakhuisjes op sleden.

Item hebben die voors. rentmeesteren, ter ordinantie vanden drie leden, versceyden waeckhuyskens doe maecken, die op alle hoecken vander straten ende aender stadt mueren gestelt zyn, alsoe aen Jannen van Stiphout verdinght een waeckhuysken op sleden te maicken, dat gestelt is by Massereels, daer voer hem betaelt 20 gul.

Item 7 Novembris, aen Ricart Lambertss, verdinght een waeckhuysken in alsulcker grooten ende wesende alst voirs. waeckhuysken by Massereels gemaickt is, dat gestelt is tegen Spaengien over, dair voir hem betaelt 19 gul.

Voorts werden nog waakhuisjes op sleden gemaakt en geplaatst bij St. Geertruiden klooster in de Diepstraat, op de Kruysstraat aan het einde van de Postelstraat, bij den bonten Os achter het wild Varken, bij den Buskruidtoren achter de Fraters, aan het Zevengesternte, aan het Vondelinghuis, aan den Boom, achter Tolbrug bij het convent aldaar.

Planken tot versterking van verschillende vestingtorens.

Item 2^a Marcy, Machiel voors. noch gelevert 800 leydaix planckcn, hondert 28 st., gebesingt op St. Michiels toren ende inder twee thoorens

dair naest, bescot gemaict ende den thooren after de Cruysbroers mede toe bescoten, noch een deur achter de Barbaren capel, aenden thooren aldair gemaict. Noch gelevert 300 sulder plancken thondert 38 st., dair aff gemaict is een solderinge inden thooren van *halff gehangen* ende in S[t]. Michiels thooren, noch gecoft een trappe, omme inden thooren van halff gehangen van boven tot beneden te clymmen, dairvoer betaelt 30 st. Noch 12 voet deylhouts om de voors. trap mede te lengen, den voet 1 st.; noch een sparhout, dair de maet van *Sturgewalt* aen gemaict is voor 3 st., noch 10 balcken opgesneden, drie opte brug achter de Cruysbruers ende 6 opte brug by S[t]. Anthonis poort gelcet, daer voer betaelt 17 gul., noch 430 voet brug plancken $5^1/_2$ vuyten voet, het hondert 48 st., noch 112 voet garden gebesingt aende werff buyten den Boom, den voet 1 st., noch 200 voet scalen om aende vleugelen van het verlaat buyten den Boom inden gront te besingen, het hondert 30 st., noch 4 keperhouter tstuck $1^1/_2$ st., noch 8 voet deylhouts gebesingt aende Cruytmoelen, den voet 1 st.

Hout voor de groote noodslang het *Stuer-Ghewald*, en verder hout tot de vestingwerken de werf en het verlaat buiten den Boom.

Kapittel 24.

IJzerwerk, gemaakt op last van gecommitteerden der vier schutterijen.

Ander vuytgeven van yseren werck, dat die voorn. rentmeesteren ter saicke vanden voors. beruerten, hebben gedaen.

Item 17 Aprille Anno 1567, gereeckent met Daniel Romboutss, smit, van zeker yseren werck ende sloten, als hy ter instantien vanden gecommitteerden vanden vier scutteryen ende anderen, heeft gemaict. Jerst gemaict aende yseren offer kiste, gestaen hebbende beneden in onser liever vrouwen choore in S[t]. Jans kercke, twee sware yseren crammen met haicken, om slueten dair aen te hangen met yseren oogen dair deur, noch gemaict totten voors. kiste, twee nyeuwe sleutels, noch eenen yseren boom dair voor scietende, betaelt 2 gul. 15 st. Noch een sterck maelslot voor den cloveniers Scuts, dat zy gehangen hebben aende hinthamerpoort, dat zy gelevert hadden Jannen Olisleger betaelt 2 gul., noch een slot met eenen sluetel vermaict aende vuchterpoort, betaelt 8 st., noch twee nyeuwe sleuten aender voors. poorten gemaict ende die gelevert Goyart die cangieter, Coninck vanden jongen Scuts, betaelt 4 gul., noch tot zynen beveel, voor de voors. poorte gemaict eenen yseren boom, dair alle die sleuten mede gesloten zyn, met meer ander yseren werck, wegende tsamen $53^1/_2$ pont, noch een yseren plate met eenen haeck, dair die crammen op liggen met eenen hanthavel, wegende tzamen $17^1/_2$ ℔, noch een yseren trailie gemaict voirde seye vander bruggen int ulenborch straetken, wegende $6^1/_2$ ℔, beloopende tgewicht vanden yseren werck tzamen $77^1/_2$ ℔, elck pont $1^1/_2$ st., beloopt tsamen 14 gul. 19 st. oirt., hier afgetogen 10 st., opten hoop vz. tsamen 14 gul. 9 st. ort.

Zware ijzeren krammen met haken en verder sluitwerk aan de offerkist uit het lieve vrouwe koor gehaald, en tot berging der sleutels van stads vestingpoorten op het stadhuis gebragt.

Sloten, sleutels en ijzeren boomen tot sluiting der vuchter- en hinthamerpoorten.

IJzeren traliewerk aan de brug op den Uilenborgh.

Item Bruyn Janss van Scuttrop, smit, ter rekening gebracht verscheyden parcelen van yseren werck ende sloten, dat hy aen verscheyden poorten deser stadt, binnen den tyde vander commotien heeft gemaict, beloopende,

Sluitingwerk aan de onderscheidene andere poorten.

nae vuijtwysen zyn rekening, inhoudende die parceelen van stuck tot stuck, den rentm[ren] overgelevert, tsamen die somme van 28 gul. 12 st.

Item Henrick Gerritss, inden wapen van Embden, smit, van een slot, dat die Coninck vanden jongen Scutten hem hadde doen maicken ende dede hangen aende Vuchterpoort, dairvoor betaelt 12 st.

Slot voor de Vuchterpoort.

Kapittel 25.

Andere uitgaven aan arbeiders en werklieden, die eensdeels ten bevele vande stadt aangenomen sijn „te arbeyden, om voirder scade, destructien ende seditien te verhueden" duer commissie hen taliter qualiter gegeven, synde dair aff tvercleren hier nae volght.

Werkvolk door de stad aangenomen, om te arbeiden, ten einde verdere schaden, vernieling en oproer te verhoeden.

11 OCTOBER.

Inden jersten eenen krischman, genoempt den Lantman, deur beveel vanden drie leden gesconcken, duer dyen hy den quaetdoenders vuyten cloosters hadde verjaicht ende geleyt opten minnebruederen kerckhoff, om aldair te arbeyden aen zekere boomen, ten eynde voorderen scade verhuet souden worden in andere cloosteren, een croone, beloopende 2 gul. 2 st.

Een krijgsman, genaamd de Landman, verjaagt de kwaaddoenders uit de kloosters en brengt ze op het Minderbroederskerkhof om te werken, waardoor verdere schade verhoed wordt.

Item 12 Octobris, Goyart Heymans, ten bevele van den heeren scepenen eenen halven dach met Rut den roeper omme gegaen, om hem in memorie te helpen houwen, wat hy roepen soude, dair aff betaelt 3 st.

Goijart Heijmans door Schepenen aan Rut den uitroeper medegegeven, om hem in het uitroepen te helpen.

Item Gerit Henricxss van Os, dat hy acht nachten de vuerpannen opte poye vanden Raethuyse ende tvuer opt Raethuys, voor den Scuts heeft gestockt, betaelt 16 st.

De vuurpannen gedurende acht nachten voor het stadhuis gebrand en dat stadhuis door de schutterijen bezet.

Item dese naevolgende persoonen, zyn by Marcus Aelbertss ende Willem Cloot, met consent vander stadt aengenomen, omme opten minnebruederen kerckhoff, ende op andere plaetsen dairse de stadt behoefden, te arbeyden, ten eynde voirder destructie ende demolitie inden cloosteren ende kercken verhuet mochte worden ende hebben gearbeyt den 11[en] ende 12[en] October, *als den* 10[en] *October*, de destructien begonsten te gescieden ende dair aff een yegelycken betaelt, als hier nae volght:

Arbeiders door de stad aangenomen, welke den 11[e] en 12[e] October op het Minderbroeders-kerkhof en op andere plaatsen werkten, toen op den 10[e] October de vernieling en verwoesting der kloosters begon.

Volgen de namen van 321 personen, die stads regering werk gaf, „ten eynde verdere destructfe en demolitie inden cloosteren ende kercken verhuet mochte worden."

De regering houdt alzoo 321 arbeiders bezig, om de verdere vernieling en verwoesting der kloosters te voorkomen.

Worden voorts in uitgaaf gebragt de kosten voor de verlichting en verwarming van het Raadhuis van 27[en] October 1566 tot en met de maand April 1567, voor de versterking van de stad, het maken van buskruid enz. alles onder het bevel van Arend Jeronimus van Keelst, alias in den Roch en Marcus Aelbertss.

Vuur en licht op het stadhuis van 27 October 1566 — en met de maand April 1567.

Versterking der stad en het maken van buskruid.

Item ter instantie van Arnt Jeronimus van Keelst, alias inden Roch ende Marcus Aelbertss, hebben dese nae bescreven persoonen gearbeyt, om de willigen opten dyck buyten S[t]. Anthonispoort staende, aff te houwen, te wetene Peter Bosch 4 dagen enz. (Verder had die afhouwing rondom

De wilgenboomen buiten de stad afgehouwen, om tot verdediging der stad te worden gebruikt.

1567. de stad algemeen plaats en werd het hout binnen de stad gebragt, om tot de verdediging te worden gebruikt).

Aarde op de wallen bij de Vuchterpoort gebragt, om de schanskorven daarmede te vullen.

Item dese navolgende personen hebben, ter instantie Arent inden Roch ende Marcus Aelbertss voors. erde opte wallen byde Vuchterpoort gevuert, om de scanscorven by hen aldair doen setten, dair mede te vullen, te wetene Dierck Driessen 74 reysen enz.

Het waakhuisje, van den hoogen steenweg op last van Antonie van Bombergen voor zijn logement den Gouden Kop, gebragt.

Item Ricart Lambertss, dat hy ter instantien van Anthonis van Bombergen het waeckhuysken staende aenden hoogen steenwech, tot voor den gulden Cop, wesende Bombergens logys, vervuert hadde, betaelt 11 st.

Geschut naar de Vuchterpoort gebragt.

Item Peeter Roeloffs ende Gerit Aelbertss, elck met drie perden, twee stucken gescuts, opten vastel avont dach, gevuert aende Vuchterpoort, op elck pert betaelt 1 st.

Het muurwerk van het rondeel aan de Hinthamerpoort door de daarin gebragte aarde gebarsten of gescheurd zijnde, wordt die aarde uitgekart en aan de vestingmuur gebragt.

Item opten 11[en] Septembris, hebben die rentmeesteren met consent vanden heeren scepenen, verdinght aen Ariaen Henricxs ende Goyart Jan Hoppen, brauwers wonende tot *Vucht*, allen derde, die Art inden Roch ende Marcus Aelbertss, int rondeel vande hinthamerpoorten hadde doen vueren, om die dair vuyt te karren ende die te vueren opte wallen, lancx de wangen vander stadt mueren, staende opt hinthamereyndt, overmidts tvoors. rontdeel deur den laste vander erden drie ofte vier borsten oft scueren gecregen hadde, wair deur tvoors. rondeel gescapen was inde graft te sincken ende te vallen, dairvoir hem betaelt 62 gul. 5 st.

Kapittel 26.

Betaling van renten, voor opgenomen gelden tot voldoening van het krijgsvolk, dat op verzoek der Hervormden en door Antonie van Bombergen was aangenomen en tot welks betaling de stad door de Hervormden gedwongen werd.

Ander vuytgeven van intereste van penningen, die de voors. rentmeesteren, met consent vanden drie leden opgelicht hebben, omme de krisknechten bydeser stadt, ten versuecke vanden voors. sectarissen ende insgelycx by Anthonis van Bombergen aengenomen, dairmede, deur bedwanck vanden selven sectarissen, te betalen, als volght.

Gegoede ingezetenen die daartoe de stad gelden zonder renten schoten.

Door m[r]. Henrick Oliviers, Henrick Willemss, Ambrosius van Gerwen, Laurynss Bartholomeuss, Arnt die Wyse, Goyart van der Elst, Jan Jocopss inden ryder, Daniel Anthoniss, cremere, Arnolda wed[e]. Goyart Grotart van Os, Gerit Verhoutart, Arnt Corneliss van Horenbeeck, Jacop Henricxs in den ring, Jacop Bax, Geerlinck Thomass van Bruegel, Ghysbert Ysbrants, Jan van Liebergen, Ghysbert van den Kerckhoff, Gerit die Vriese, Lysbeth wed[e]. Reyner, lootgieter, Jaecxken wed[e]. Stevens van den Dyck, de wed[e]. Jan Henrick Willemss, Zeger, Claess Zegerss, Peter Lueckeman, m[r]. Henrick van den Hovel, Jacop Geritss, molder, Jeronimus Benedictus, Jan van Tangeren, Jenneke wed[e]. Willem Vos, Katharina wed[e]. Frans van der Cammen, Anneke wed[e]. Arnts die Bruyn, Yken wed[e]. Jan Bruessen, Wouter Bouwens, lywatier, Marten Geritss, Beelken Otten, procuratrix vanden susteren van Orthen den Pater opten Ulenborch, het konvent achter de Tolbrug, het konvent van S[t]. Geertruiden, het konvent van den windmolenberg, m[r]. Diericken van der Meer, Willem van der Meer, m[r].

Lenart van Boort, priester en m^r. Jacop van Ostayen, werden aan de stad meerderen en minderen sommen zonder renten geleend.

Anderen die tegen betaling van renten gelden schoten.

De volgende bedongen en verkregen renten bij de teruggave der geleende gelden, Wouter Bouwens, Kramer, Jacop Janss, m^r. Arnt Plemers, Jan Willemss, koorenkooper, Arnt Wouterss in de duif, Antony Jacopss, Peeter Goyartss, Goris van der Meer, Corstiaen Willemss, Jaecxen Yeuwens, Geertruyt van der Meer, Jan Adriaensse, in die Fleesch Marten Moons, Heer Willem van Balen, Jenneken van Doirn, Dominico, Heer Jan Luecken, Lauryns van Gorop, Jannen van den Water, Joosten van Auwen, Jannen Pynappel, Willemss, m^r. Geritden van Kelst en Arenden van Bruegel.

Kapittel 27.

Brand in de wachten, aan de poorten en binnen de stad in de straten.

Ander vuytgeven aenden gheenen die snachts ende sdaechs aender poorten ende binnen deser stadt inder straten gewaict hebben, tot behulp van haeren brant, betaelt elck wachte 4 st., naevolgende den consente byden drie leden opten 10^en dach Octobris Anno 1566 gedaen.

Verschillende wachten aan de poorten in straten der stad en aan de kloosters betrokken, met aanwijzing van den tijd, waarop die plaats hadden.

Inden jersten Peter Lueckeman, hondersten man opten Vuchterendyck, dat hy met syne coninckstapels (*) vanden 11^en nacht Octobris totten 19^en nacht daer naest volgende incluys tot verscheyden plaetssen heeft gewaict, maicken 9 nachten, elcken nacht 4 st.

De honderdste mannen en Dekenen der ambachten aan wien de betaling voor den brand in de wachten werden gedaan.

Item Everardt van Hees, hondersten man, op het Hinthamereinde met zyne coninckstavels, de voors. nachten oyck op verscheyden plaetssen gewaict, elcken nacht als voor.

Item Lambert die Wolff, hondertsten man, in de Verwerstraet met zynen coninckstavels gewaict vanden 12^en nacht Octobris totten 19^en nacht dair nae volgende, maicken 8 nachten.

Item Symon Anthonisse, hondertsten man, aende Vismerct met zynen coonincstavels, gewaict vanden 12^en nacht Octobris totten 17^en nacht incluys, maicken 6 nachten.

Item Gerit Peeterss, deken vanden spelmaickers, met zyn ambacht, gewaict 8 nachten.

Jan Bolants, deken vanden scrynwerkers, met zyn ambacht en metten hoymaickers ende verwers, gewaict 1 nacht.

Symon de Becker, deken van de beckers, met zyn ambacht, 1 nacht.

Jan Kuysten Geritss, deken van de gewantsnyders en

Jan Cornelisse, deken van de bontwerkers, tsamen 2 nachten.

Willem Thonissen, deken van de beckers, 1 nacht.

Adriaen de Vriese, deken van de molders, 2 nachten.

(*) Koningh-stable, Kounestabel, Konstabel. Comes stabuli regi *apud Aimonem:* Connestabilis *quoque eidem, id est,* præpositus regalium equorum: magister equitum, tribunus celerum: comesstabilis, constabularius, comestabulus, *Becano* Koninck-Stapel *dicitur quasi* columen, Regis & eius statum conservans *Gal. conestable: Hisp. condestable.*
Kiliani Etymologicum teutonicæ Linguæ sive Dictionarium etc. Tom. I. folio 313.

Hubert Arntss, deken vanden smeden, 1 nacht.
Lieven Peeterss, deken van de cremers, 1 nacht.
Franss Henricxs, deken van de scoenmakers, 1 nacht.
Jan van der Hoeven, deken van de molders, 1 nacht.
Corst de Metser, deken van de metsers, 1 nacht.
Joachim de Metser, deken vanden gewantsnyders met Jan Cornelisse, deken van de bontwerckers, 2 nachten.
Symon de Becker voors., noch 1 nacht.
Ariaen de Vriese, noch 12 nachten.
Symon de Becker, Ariaen de Bruyn, deken van de louwers, 3 nachten.
Hubert Arntss, 2 nachten.
Jan Bolants, metten bontwerckers ende verwers noch 6 nachten.
Jan voors., metten nastelmaickers ende bontwerckers noch 3 nachten.
Gerit van Stryp, deken vanden gewantsnyders, 1 nacht.
Lenart Back, deken vanden wevers, 1 nacht.
Corst de Metser, deken van de metsers, 1 nacht.
Goyart Henricxs, deken van de nastelmaickers, 3 nachten.
Gerit van Stryp noch 1 nacht.
Lenart Geritss, deken van de lynewevers, 1 nacht.
Daniel van Wyck, deken vanden molders, 1 nacht.
Michiel Joosten, deken vanden tymmerluyden, leydeckers ende metsers, 1 nacht.
Hubert Arntss voors., 2 nachten.
Jan Bolant voors., 2 nachten metten bontwerckers ende nastelmaickers.
Zymon de Becker voors., 1 nacht.
Maicken te tamen 53 nachten, elcken nacht als voor 4 st.
Alle welcke persoonen ende ambachten voors. gewaict hebben, vicissim inde cloosteren, aende poorten ende rontomme inder straten deser stadt, omme vooirder destructie ende spoliatie te verhueden.
Item Jan van Doyenbraken als honderste man, met 10 conincstavels, elcken coninckstavel gewaict 3 nachten.
Steven van Cuelen, honderste man van de Merct, gewaict 2 nachten.
Joachim Vinckenroye, honderste man achter de Tolbrugge, gewaict 3 nachten.
Willem van Eyck, honderste man in de Corenstraat, gewaict 3 nachten.
Joost van Beeck, honderste man, gewaict 3 nachten.
Joachim Vinckenroye voors , noch gewaict 1 nacht.
Zymon van Beeck, 1 nacht.
Joachim voors., noch 4 nachten.
Steven van Cuelen, 1 nacht.
Henrick Janss, 6 nachten.
Thomass Hermanss, hondertste man in de Buertsche straet, gewaict 5 nachten byde Barbaren Capel ende 5 nachten in de Peperstraet.
Claes van Delft, honderste man in St. Jorisstraet, gewaict 4 nachten,

Joachim Tielmans, honderste man by S[t]. Thonis Capel, gewaict 6 nachten, die selve noch gewaict met zyn coninckstavels 8 nachten.

Jan Geritss van Ravesteyn, honderste man, gewaict 4 nachten.

Thomas Hermans voors., noch gewaict 3 nachten.

Henrick Janss voors., 2 nachten.

Jan van Doyenbraken, noch 8 nachten.

Peter de Busmaicker, honderste man, 4 nachten.

Jan Philips, 1 nacht.

Jan Anthonisse Snyder, 1 nacht.

Cornelis de Becker, 1 nacht.

Goyart Monick, honderste man, inde Kerkstraet met syn coninckstavels gewaict 14 nachten.

Henrick van Tilborch, 1 nacht.

Henrick de Snyder, 1 nacht.

Jasper Arntss, 1 nacht.

Marten Diericxs, Jan Janss, Joris Pynappel, Daniel van Vlierden, Peter Janss, Thomas Lenaertss, Henrick van Dommelen en Gerit van Poppel, ieder 1 nacht.

Joachim Tielmans voors., met zyn coninckstavels 14 nachten, Thomas Hermans voors., met zyn coninckstavels 5 nachten, Rombout de mesmaicker 1 nacht ende Cornelis van Emmerick 1 nacht gewaict.

Des nachts ende sdaechs inde cloosteren, inde straten ende aenden poorten deser stadt, beloopende tsamen 151 wachten, elcke wacht 4 st.

Item opten 20[en] October Anno 1566, dair naestvolgende, soo is byden drie leden der stadt geordineert ende gepubliceert, datmen voortaen houden souden 16 nacht waicken ende 4 dach waicken, te wetene des snachts, onder de Pynappelsche poort, inde Diepstraet, int huys van den Rogge staende, opten hoeck van S[t]. Jacop straet, byden Vundelingshuys, Kerkstraet, Seven gestarst, Postelstraet, by Masereels, Pickepoort, de Cruystraet, den Boom, by S[t]. Geertruyden, Ortenpoort, Tolbrug, Barbaren Capel, heylich Cruyspoort, ende sdaichs aen S[t]. Anthonispoort, S[t]. Janspoort, buyten den Boom ende dOrtenpoort, maicken tzamen 20 wachten, elcke wachte 4 st., beloopen de voors. wachten vanden 20[en] *Octobris totten lesten Octobris*, beyde incluys 12 dagen ende nachten.

Ordonnantie der regering afgekondigd, waarbij zestien nacht- en vier dagwachten werden bepaald en de plaatsen waar ze gehouden werden zijn aangewezen.

Item opten 30[en] October, synder noch vier nyeuwe nachtwaicken bygevuecht als: opte Heeckele aen Doude Diese, after dWilt Vercken, byden Gapart ende voor S[t]. Annen Capel, maicken nu tsamen 24 wachten, welcke 4 nyeuwe wachten hebben gewaict den 30[en] ende 31[en] October, elcke wachte tusschen nacht ende dach als voor.

Vier nieuwe wachten daarbij gevoegd.

De wachten werden op de hiervoor aangewezen plaatsen door de stads soldaten of konstapels betrokken, gedurende de maanden October, November, December en Januarij.

Tijd gedurende welke die wachten werden betrokken.

In de maand Februarij werden de wachten aan de Hinthamerpoort, de

De wachten aan de poorten en aan den

Boom tegen 6 st. en de wachten binnen de stad tegen 4 st. voor brand betaalt.

S^{t}. Anthonispoort, de Vuchterpoort, de Orthenpoort en den Boom betaalt tegen 6 st., en alzoo bezet en betaalt van den 1ste tot den 24ste dier maand.

De wachten worden van lieverlede ingetrokken, de laatsten duurden tot den 11 Maart 1567.

De wachten aan de Pijnappelspoort (Binnenpoort), Sint Jacobstraat, den Rog aan het Vondelinghuis, in de Kerkstraat, bij het Zevengester, in de Postelstraat, bij Masereels, bij de Kruispoort, (Vuchterbinnenpoort), op de Kruisstraat, bij S^{t}. Geertruiden-klooster en achter de Tolbrug bleven tegen 4 st. en werden eveneens bezet tot den 24sten Maart.

Tot 17 Februarij werd wacht gehouden bij S^{t}. Anna Kapel op de Hekel bij de Oude Dieze en aan S^{t}. Anthonispoort.

Tot den 22^{en} dier maand, achter het Wild Varken en voor den Gapert, tot 25 Februarij aan S^{t}. Janspoort, tot 27 Februarij aan den Boom, en aan de Orthenpoort tot den laatsten dier maand; de wachten werden alzoo van lieverlede ingetrokken, de laatste dagwachten bleven bezet tot den 11 Maart, zoo als dit alles omslagtig beschreven in dit kapittel voorkomt.

Betaling aan den fourier of schrijver der wachten.

Item opten 4^{en} Novembris Anno 1566, hebben die drie leden geaccordeert, dat men Jannen van Bersdonck, scryver vander voors. wachten, voir zyn moyten ende arbeyt betalen soude vanden 16^{en} July totten 23^{en} Octobris toe, beyde incluys Anno voors., elck sdaichs 6 st., ende vanden 24^{en} Octobris voortsaen elck sdaichs 2 st., alsoe hem betaelt vanden voors. 16 July totten 23 Octobris voors., maickende 100 dagen, sdaichs 6 st.

Item den selven Jannen vander voors. wachten te scryven ende boeck dair aff te houwen vanden 24^{en} October Anno 1566 totten 8 Juny 1567, beyde incluys, maicken tsamen 228 dagen, elck sdaichs 2 st.

Toelage aan de rentmeesters voor de dagelijksche betaling van den brand voor de wachten.

Item de voorn. twee $rentm^{ren}$, dat sy vanden 24^{en} October voors. totten 11^{en} Merte dair naestvolgende, allen avonden hebben inder Raetcamere gecompareert, om elcken Conincstapel voorden voors. brant vuyt te reycken 4 st., alsoe den selven ($rentm^{ren}$.) van elcken dage betaelt 2 st.

Toelage aan den groenroede Hendrik Heijm voor het oproepen der Raadsheeren en de Dekenen der ambachten tot het houden der wachten op het stadhuis van 14 Julij 1566 tot 9 Junij 1567.

Item opten 19^{en} January Anno 1566 voors., is byden drie leden geaccordeert, datmen Henrick Heym, dienaer vander gruender royen, zal vanden 14^{en} July Anno voors. tot dat de waecke gedueren, souden betaelen elck sdaichs 2 st., ende dat, omdat hy de weete gedaen heeft den Raetsheeren ende dekenen vanden ambachten, dat elck respective op heuren tuoirne opten Raethuyse des snachts de wachte houde soude, alsoe hem betaelt vanden 14 July Anno 1566 voors. totten 9^{en} Juny Anno 1567 incluys, dair naest volgende.

Schrijvers aan de poorten der stad gesteld, om alle de binnenkomende en uitgaande personen op te schrijven, waarvan iederen avond lijsten aan de raadsheeren ten stadhuize moesten worden geleverd, ten einde onderzoek te kunnen doen, of de ingekomen in de door

Item opten 4^{en} Novembris Anno 1566, hebben die drie leden geaccordeert, dat m^{r}. Dierick vander Bleeck, Willem Verschout, Jan de Vendrich, Matheus van der Wegen, Jan Leyten ende Ghysbert Lueckeman, aender Vuchterpoort, Hinthamerpoort, S^{t}. Janspoort ende Orthenpoort ende aenden Boom, allen de passanten vuyt ende inder stadt passerende ende repasserende op (te) tekenen, ende die alle avont opt Raethuys aende Raetsheeren aldair wakende, overleveren souden, omme visitatie inden herbergen te doene,

off de passanten inden voors. herbergen wairen, gelyck zy op hadden laeten teeckenen aende voors. poorten, dair van men elcken betalen soude sdaichs, te wetenen m^r. Dierck, ende Willem Verschout 8 st. ende danderen clercken elcken sdaichs 6 st., alsoo den selven betaelt van 6 Novembris Anno 1566 totten 17^en dach Februario dair naest volgende, maickende tsamen hondert vier dagen.

hen opgegeven herbergen werkelijk waren.

Item ten bevele van Heer Bernardt van Scouwenborch, vander Hoocheyt binnen deser stadt Gouverneur gestelt zynde, ende met consent vanden drie leden voors., soo hebben die voors. m^r. Dierick van der Bleecke, Willem Verschout, Matheus van der Wegen, Peeter van de Leemput, Frans Willemss ende Peeter van Hees, die voors. passanten ende repassanten, aende voors. poorten wederommme begonst op te teeckenen, ende heeft geduert vanden 10^en Juny totten 19^en der selver maent.

Die schrijvers op last van Graaf Bernard van Schouwenburg, Gouverneur der stad, bevestigd.

Item opten 23^en Decembris Anno 1566, soo hebben die drie leden deser Stadt geaccordeert, dat men de vier scutteryen vanden tyt zy gewaect hebben ende alnoch soude waicken, elcken van hen vuytreycken soude, alle nacht drie teyten biers, maickende alle nacht 30 potten biers, den welcken achter volgende, soe hebben dOude Scuts gewaict vanden 13^en July Anno 1566 totten 19 January dair naest volgende, 64 nachten, noch vanden 2^en February totten jersten dach Mey dair naest volgende 26 nachten, maickende tsamen 90 nachten, elcken nacht 30 potten biers, den pot 2½ ort.

Bier aan de schutterijen op hunne wachten toegestaan.

Tijd gedurende welke de schutterijen waakten.

Item de scutters vanden Hantboge, hebben gewaict vanden 15^en July Anno 1566 totten 18 January incluys dair naest volgende, maickende 5 nachten, die selve noch gewaict vanden 23 January totten 14^en Meye dair naest volgende, maickende 25 nachten, elcken nacht 30 potten biers.

Item de scutters vanden Jongen Voetbooge, hebben gewaict vanden 14^en July totten 19^en February dair naest volgende, 74 nachten, die selve noch gewaict vanden 23^en February totten 24^en April, maickende 17 nachten, elcken nacht 30 potten biers.

Item den scutters vande Cloveniers, hebben gewaict vanden 16^en July totten 28^en Decembris, 55 nachten, die selve alnoch gewaict vanden 28 Decembris totten 25^en May dair naest volgende, maicken 38 nachten, elcke nacht 30 potten biers.

Item opten 6^en Meye Anno 1567 is geordineert, dat elck Scutterie, des snachts volgen soude mair een tyte biers van 10 potten, alsoo byden Ouden Scutten gewaict vanden jersten May totten 10^en Juny vz. 95 potten, den Jongen Voetboege vanden 6^en Meye totten 26^en Meye, gewaict 8 nachten, maicken 80 potten, den Hantboge gewaict vanden 14^en May totten 7^en Juny, 6 nachten, maicken 60 potten biers, de Cloveniers scutters gewaict vanden 19^en May totten 8^en Juny voors., 6 nachten, maicken 60 potten, elcken pot 2½ ort.

Verandering in de hoeveelheid bier aan de schutterijen toegestaan en tijd gedurende welke zij het alzoo genoten.

Item opten 20^en Decembri Anno 1566, is byden drie leden voors. geordineert, datmen Willem Peeterss, bontwercker, alle nachten, dat hy de

Nachtelijke rondens door de schutters en de hoofdlieden gedaan.

Scutters, ende den hoopluyden die de wachten des nachts gingen besuecken, heeft met fackelen oft tortsen gelucht, betalen soude 4 st., heeft alsoo die voors. Willem, de voors. tortsen gedragen vanden 14en Octobris Anno 1566 totten 25en Aprilli dair naest volgende, maickende 193 nachten.

Kapittel 28.

Betalingen aan de Hoplieden, den Provoost en de soldaten door de stad aangenomen.

Ander vuytgeven aenden vier Hoopluyden metten Prevoost ende heure soldaten, respective ende successive gedaen, naevolgende verscheyden acten byden drie leden dair aff verleent.

Jan Maessen, Peter de Gruijter, Willem Cloot en Hendrik van Middelaar hoplieden door de stad aangesteld om toezigt op de wachten der burgers te houden, tevens om die wachten te bezoeken, alles om verdere oproer-vernieling te voorkomen.

Inden jersten, hebben die drie leden deser stadt aengenomen tot Hooplieden Jannen Maessen, Peeter die Gruyter, Willem Cloot ende Henricken van Middelair, omme toesicht opte wachte vanden bourgers te hebben, die in goeder ordinantie te houdene ende des nachts te besuecken, ten eynde als voerder oproer, seditie ende destructie mochte verhuet werden; ende is hen byden drie leden, opten 29 Novembris Anno 1566, elcken sdaichs toegevuecht voer haeren dienste deen deur dander eenen Carolus gulden, ende hebben gedient vanden 10en October totten 14en Novembris dair naest volgende, maicken tsamen 35 dagen, elck sdaichs als voer, beloopt tsamen voor de voors. vier Hoopluyden 140 gul.

Bepaling van de soldij der vier Hoplieden, den provoost en de 12 soldaten, die zij ieder moesten aannemen.

Item opten 15en Novembris Anno voors., is byden drie leden voors. geaccordeert ende geconsenteert, dat men de voors. vier Hoopluyden ende Joachim Vinckelroye, als Prevoost, alle maenden soude betalen, elcken van hem, dartich gul. ende dat een yegelyck vanden voors. Hoopluyden aennemen souden 12 soldaten, maickende tsamen 48 soldaten, die elck sdaichs souden hebben voir haeren dienste vyff stuivers, achtervolgende welcke ordinantie, elcke vanden vier Hoopluyden betaelt een maent solts, vervallen 15 Decembri Anno 1566, elcken 30 gul. vz. 120 gul.

Item den selven Hoopluyden voir huere 48 soldaten een maent solts, vervallen 15 December voors., elcken 5 st. sdaichs, beloopt tsamen inde maent 360 gul.

Item Joachim Vinckelroye, Provoost, van den voors. knechten, hem oyck betaelt de maent solts, vervallen 15 Decembris Anno 1566, beloopende 30 gul.

Den 14en Januarij werd hen de 2de en den 14de Februarij de 3de maand betaald.

Item den vier Hoopluyden metten voors. Provoost, alnoch gedient den 14en, 15en en 16en February, maicken elcken 3 dagen, sdaichs 1 gul.

De regering moet, op aandringen van de sectarissen, 800 soldaten aannemen, welken hunnen eed van trouw aan stads regering in handen van de van stadswegen benoemde monstermeesters aflegden.

Item opten 15en February Anno 1566/67 voors., zyn byder stadt aengenomen, *doer het importuyn solliciteren vanden voors. sectarissen,* 800 soldaten, die welcke hebben hueren eedt gedaen in presentie van Henricken van Eyndthouts, Jeronimus Wynants, Jan Otten, Jan Willemss, Coorencooper ende Gerit van Stryp, als Monstermeesters vanden voors. soldaten, byder Stadt dair toe geordineert, ende hebben die voors. rentmeesteren een yegelycken

1567.

Betalingen door de rentmeesters aan de hoplieden Jan Maessen, Peter de Gruijter, Willem Cloot en Hendrik Middelaar, voor die 800 soldaten.

vanden voors. Hoopluyden voor een maent betaelt, achtervolgende der monstercedullen byden voors. Monstermeesters ende Hoopluyden dairvan overgelevert metter finael rekening dair after aen staende, te wetenen:

Jannen Maessen, navolgende de voors. monstercedullen ende de rekening der selver, voor een maent solts voor hem ende zyn soldaten, die vervallen is den 17en Merte Anno voors., beloopende samen ende betaelt 1795 gul.

Item Jannen Maessen voors., van hondert soldaten die overgedient hebben 7 dagen, te wetene vanden 17en Merte totten 24en Merte, ende noch van vyftich soldaten die overgedient hebben, vyf dagen als vanden 20en Merte totten 24en der selver maent, allet incluys, beloopende tsamen, navolgende de rekening byden voors. Monstermeesters metten voors. Jannen Maessen gehouden, 304 gul. 11 st. 3 ort.

Item Peeteren de Gruyter, vande voors. maent solts voor hem ende zyne voors. 200 soldaten, vervallen 17en Merte voors. tsamen beloopende, navolgende zyne monstercedullen ende de rekening dair aff metten voors. Monstermeesters gehouden ende betaelt 1747 gul. 10 st.

Item Peeteren voors., van hondert soldaten overgedient hebbende vanden 17en Merte totten 24en Merte voors., maickende 7 dagen, noch 50 soldaten die overgedient hebben vanden 20en Merte totten 24en Merte, maickende vyff dagen allet incluys beloopende, tsamen, navolgende de rekening ende monstercedulle ende betaelt 305 gul. 3 st. 1½ ort.

Item Willemen Cloot, vande voors. maent solts voor hem ende synder 200 soldaten, vervallen 17 Merte voors., beloopende tsamen naevolgende syne monstercedulle ende rekening voors. ende betaelt 1750 gul.

Item Willemen voors., van 100 soldaten overgedient vanden 17en Merte totten 24en Merte, maickende 7 dagen, noch van 50 soldaten overgedient vanden 20en Merte totten 24en Merte, maickende 5 dagen, allet incluys beloopende tsamen, navolgende de voors. monstercedulle ende rekening ende betaelt 306 gul. 19 st. 3 ort.

Item Henrick van Middelair, vande voors. maent solts voor hem ende syn voors. 200 soldaten, verschenen allen den 17en Merte voors., beloopende tsamen, navolgende syne monstercedulle ende rekening ende betaelt 1720 gul.

Item Henricken voors., van hondert soldaten seven dagen ende 50 soldaten overgedient 5 dagen alsvoer, dairvan hem betaelt naevolgende zyne monstercedulle 316 gul. 2 st. 3 ort.

Betaling aan de Provoost Joachim van Vinckelroij.

Ilem Joachim Vinckelroy, Prevoost, vanden voors. maent solts, vervallen 17 Merte voors. ende noch 7 dagen die hy overgedient heeft als voor, tsamen betaelt 37 gul.

Betalingen aan den trawant en de twee stokkenknechts van den provoost.

Item den selven Prevoost voor synen terwant genoempt Hans van Bremen, vande voors. maent betaelt 10 gul., ende van 7 dagen, die hy over heeft gedient, betaelt 2 gul. 7 st. ort., noch voor syn twee stockelknechts, voor de voors. maent hem byde voors. Monstermeesters toegevuecht 8 gul. 10 st., noch van 7 dagen by hen overgedient 3½ gul. vz., tsamen 24 gul. 7 st. ort.

Betalingen aan den wachtmeester Gijsbert van Roije.

Item Ghysbert van Roye, wachtmeester, vande voors. maent solts, vervallen 17 Merte voors. 20 gul. ende noch vande voors. 7 dagen by hem overgedient 5 gul. 5 st. vz. tsamen 25 gul. 5 st.

Betaling aan Herman de Ruijter, door van Bombergen als schout aangesteld.

Item Herman de Ruyter, (*) over de voors soldaten, byden voors. Anthonis van Bombergen, Schouthet gestelt zynde, vande voors. maent die vervallen was den 17[en] Merte voors., betaelt 20 gul., ende noch van 7 dagen by hem overgedient 5 gul. 5 st. vz. tsamen 25 gul. 5 st.

Betaling aan den monsterschrijver Jan van Bersdonck.

Item Jannen van Bersdonck, Monsterscryver, vande voors. 800 soldaten voor een maent vervallen alsvoer, betaelt 9 gul. ende van 7 dagen by hem overgedient 2 gul. 2 st. vz. tsamen 11 gul. 2 st.

Betalingen aan de Monstermeesters van Eijnhouts, Jeronimus Wijnants, Jan Otten, Jan Willems, Gerrit van Strijp en de aan hun toegevoegden Hendrik de Hont en Marten sHeeren Gerardss.

Item den voors. Monstermeesters vande voors. 800 soldaten, als Eynhout Jeronimus Wynants, Jan Otten, Jan Willemss, Gerit van Stryp ende met hem als adjunct Henrick de Hont ende Marten sHeeren Geritss, vanden voors. maent die vervallen is, betaelt 10 gul. vz. 70 gul.

Item alnoch den voors. Henrick van Eynhouts, Jeronimus Wynants, Jan Otten, Jan Willemss ende Gerit van Stryp, dat elck 7 dagen overgedient hebben, betaelt elcken sdaichs 6 st. 3 ort. vz. tsamen 11 gul. 16 st. 3 ort.

Stads-Regering op den 24 Maart 1566 de 800 soldaten afgedankt hebbende, worden die door van Bombergen in naam van Jonker Hendrik van Brederode, Heer van *Vianen*, op nieuw aangenomen en beëedigd.

Item, nademael dese Stadt, de voors. 800 soldaten hadde affgedanct, den 24[en] dach der maent van Merte Anno 1566/67 voor Paesschen, soo heeft Anthonis van Bombergen, die selve soldaten weder omme, inden name van Henricken van Brederode, Heer van *Vianen* aengenomen, ende hebben hen inden name van Brederode voors., eedt gedaen, opten 25[en] Merte dair naest volgende, ende hebben die voors. rentmeesteren, met consent ende ter ordinantie vanden drie leden, presentis in actis, in date den 9 Aprille Anno 1567, den voors. vier Hoopluyden met heure 800 soldaten, betaelt voor een maent solts die ingegaen was 25 Merre voors., elcken 1500 gul. vz. 6000 gul.

Stads-Regering stelt op nieuw vier honderd soldaten in dienst, waarover Jhr. Hendrik van Eijndhouts als Overste-Kapitein wordt benoemd.

Item opten 14 Aprille Anno 1567 nae Paesschen, heeft dese stadt wederomme aengenomen den voors. 4 Hoopluyden met 400 soldaten, dair Oversten Capiteyn aff is geordineert geweest, Henrick van Eynhouts, den welcken zy eedt hebben gedaen tot behoeff der Co. Ma. ende deser Stadt, navolgende heuren artickel brieff opten 16[en] ende 17[en] Aprille dair naest volgende, welcke Hoopluyden ende soldaten mochten vuyt heuren dienste

Betalingen aan de Hoplieden en soldaten gedaan.

scheyden als huer belieffden. Alsoe hebben die voors. rentmeesteren, elcken vanden vier Hoopluyden met heure soldaten een halff maent betaelt, die

---

(*) Deze Herman de Ruijter, is de in de geschiedenis van *Nederland* bekende 's Hertogenbossche ossenkooper en koene held, die met eenige personen het fort *Loevestein* in bezit nam en het manhaftig verdedigde, tegen eene groote overmagt van Spaansche belegeraars, tot dat hij al vechtende sneuvelde. Zijn hoofd werd medegenomen en te *'s Hertogenbosch* aan de galg op een pin gesteld, 17 zijner lotgenooten werden gevangen genomen en op karren naar *'s Hertogenbosch* gebragt, van daar naar *Antwerpen* overgevoerd, werden zij aldaar gevonnisd en ter dood gebragt. (Zie verder rekening van 1570—1571.)

vervallen was 28 Aprille Anno voors., beloopende voor elcken Hoopman ende heuren soldaten 375 gul. vz. tsamen 1500 gul.

Item alnoch den voors. vier Hoopluyden met hueren 400 soldaten, dat zy elck vier dagen overgedient hebben, te wetenen den 29en Aprille totten 2en May dair nae, beyde incluys, elcken betaelt 100 gul. vz. tsamen 400 gul.

Item hebben de knechts van Henrick van Middelair noch eenen dach boven die vier dagen gedient, dairvan hen betaelt 12 gul. 2½ st.

Item Joachim Vinckelroye, Prevoost, van een maent solts, die vervallen was 13 Aprille Anno 1567, betaelt 30 gul. Betalingen aan den Provoost.

Item Joachim Vinckelroye voors., een halff maent solts, vervallen den 25en Aprille voors., betaelt 15 gul., noch dat hy vier dagen over heeft gedient, betaelt 4 gul. vz. tsamen 19 gul.

Item Willem Cloot, betaelt 4 dagen die hy overgedient hadde, behalve de halve maent voors. ende dat aen hande Jans Janss, zynen terwant, 4 gul. Nabetaling aan Hopman Cloot.

Item den 28en Aprille, deur outheyt van Henrick van Eynhouts, Overste Capiteyn ende sommige Heeren Scepenen, betaelt Lichtart vanden Bossche, alias Sancta Maria, Generael trommesleger vanden vier vendelen, voor een halff maent solts, vervallen den 28en Aprille voors., een heel maent solts beloopende boven zyn ordinaris zoldye, 5 gul. Betaalde soldij aan den Trommelslager-Generaal.

Item Jannen van Bersdonck, vande monstercedulle vande leste 400 soldaten te scryven ende te bewaren, betaelt 3 gul. Aan den schrijver der monsterlijsten.

Item den Monstermeesters vanden voors. 400 soldaten, als: Jan Willemss, Corencooper, Wouter Bouwens, Cremer, Jan Willemss, Nastelmaicker, Henrick de Hont ende Marten sHeeren Geritss, voer huere monsteringe ende rekeninge vande monstercedulle, ende knechten, elck betaelt vande voors. halff maent 5 gul. vz. tsamen 25 gul. Aan de Monstermeesters.

Item Henrick van Eynhouts, byden drie leden voors. Overste Cappiteyn vande 400 soldaten gemaict zynde, voor syne dienste betaelt, navolgende der acte dair aff zynde, in date den 18en Aprille Anno 1567 voors., 10 ℔ vleems, vz. 72 gul. Aan den Overste-Kapitein.

Item den acht hellebardiers van Eynhouts, als: Lambert Geritss, Jan van Swol, Wynant Janssen, Marten de Metser, Jan van Heel, Ariaen Ariaenss, Arnt Janssen ende Walraven van Hees, elcken ter maent toegevuecht 7½ gul. ende noch voorden afftoch elcken 30 st., maicken 9 gul., hier aff getogen elcken 24 st. van vier dagen, die sy nyet gedient en hadden, blyft alsoo tsamen 62 gul. 8 st. De Hellebardiers van den Overste-Kapitein.

Item naedemael de *sectarissen* ende *muytmaickers*, opten 9en Aprille Anno 1567 voors. opter Stadthuys eenen alerme gemaict (hebben), willende de Heeren vande Stadt ende den geheelen Raidt, altemael duersteken ende vermoirden, soo hebben zy den voors. Raet als doen bedwongen, dat zy onder danderen mosten geloven, allen de soldaten byden voors. Bombergen als voer aengenomen, te betalen, ende alle de oncosten byden voors. De sectarissen en muitmakers komen op het stadhuis en dreigen de regeringsleden te zullen doorsteken en vermoorden, als zij niet beloofden de soldaten door Bombergen aangenomen en beëedigd van stadswege te betalen, zoo-

1567. mede om alle de kosten door dezen gemaakt en nog te maken, te voldoen, en hem daarenboven nog voor zijne moeiten te betalen. Aan Bombergen ƒ 300.– in geld betaald.

Bombergen gedaen ende noch te doene, te voldoen, ende dair en boven, hem noch eenen eerlycken scenck te doene, soo die Stadt dair eer aff wilde hebben, achtervolgende welcke gelooften, soo hebben die voors. rentmeesteren vander Stadt wegen den voors. Bombergen, deur compositie, voir den voors. scenck, betaelt 300 gul.

Betaald zijne verteeringen in de herberg den Gulden Kop.

Item Steven van Cuelen, werdt inden Gulden Cop, dair die voors. Bombergen gelogeert was, betaelt tgene dat die voors. Bombergen aldair verteert hadde, naevolgende zynder rekeninghe dair aff gehouwen, tsamen beloopende 500 gul.

Betaald den wijn door Bombergen bestelt en gebruikt.

Item Marcelis van Casteren, ter saicken van verscheyden wynen by Bombergen aldair doen halen ende verdroncken, beloopende tsamen ende betaelt 200 gul.

Het bier door Bombergen aan zijne soldaten geschonken.

Item Henrick van Asperen, van vier tonnen biers die Bombergen syne soldaten gesconcken hadde, van elcke tonne betaelt 3 gul. $2^1/_2$ st. vz. $12^1/_2$ gul.

Betalingen aan de Hellebardiers van Bombergen.

Item den acht hellebardiers van Bombergen, als: m^r. Joost van Hoigairden, Scilder, Jan van Waelwyck, alias Berchmans, Henrick Coenen, Dierick Coenen, Jan soon Joost Teyst, Goyart de Leydecker, Melchior Lodewichs ende Anthonis van Nystadt, voor twee maent solts, elck betaelt 12 gul., ende noch eenen daelder voorden afftoch, maict voor elcken, boven hair gewoonlycke soldye $13^1/_2$ gul. beloopende tsamen, dat dese Stadt, deur bedwanck als voer, den voors. hellebardiers heeft moeten betalen 108 gul.

Item den selven acht hellebardiers, voor zeven dagen die sy overgedient hadden, dair voor elcken betaelt 33 st. gelyck hen die by m^r. Henrick inden Hooren, alias Agileus, Gerit van Stryp, Jan die Leeuwe ende Mathys Keyen, Monstermeesters van Bombergen, inde monsteringe toegeseeght was, tsamen beloopende 13 gul. 4 st.

Mr. Hendrik in den Hooren, alias Agilens, Gerrit van Strijp, Jan de Leeuw en Mathijs Keijen, monstermeesters van Bombergens soldaten.

Gereedschap tot het geschut op last van Bombergen gemaakt.

Item Henricken vanden Eynde ende Peter Janss van Delft, van zeeckere gereetscap totten gescut behoorende, ten bevele van Bombergen laiten maicken, dairvoer betaelt, deur bevele vanden drie leden, 6 gul.

Summa vanden Hooplayden metten Prevoost ende heure soldaten beloopt 19,443 gul. 7 st. $1^1/_2$ ort.

Kapittel 29.

Leeningen aan zes vaandels Hoogduitsche soldaten onder bevel van Graaf Bernard van Schouwenburg door de Hertogin-Gouvernante te *'s Hertogenbosch* ter bewaring dier stad in bezetting gelegd.

Ander vuytgeven van tgeene die voors. rentmeesteren, met consent vanden drie leden deser Stadt, hebben gedaen, ter cause vanden garnisoen van ses vendelen Hoochduytschen, dat de Hoocheyt tot defensie van deser Stadt alhier hadde gesonden, als hier nae volght.

De Overste-Kapitein Graaf Bernard van Schouwenburg tot Gouverneur dier stad benoemd.

Inden jersten heeft Heer Bernardt van Schouwenborch, Overste Capiteyn vande voors. ses vendelen knechten, ende tot Gouverneur deser Stadt vander Hoocheyt gestelt zynde, aen dese Stadt verzocht, geleent te hebbene 2000 gul., hy soude de Stadt, tvoors. gelt eerlycken ende deuchdelycken restitueren, vander jerste betalinge die tHoff hem doen soude, alsoo hebben

die voors. rentmeesteren met consent vanden drie leden, den selven Cappeteyn getelt opten 16 Juny Anno 1567 prnt in sua obligatione 2000 gul.

Idem den 3 July . . . . 2000 „
Idem den 13 Augustus. . . . . 2400 „
Idem den 27 September . . . . 1200 „

Vertrek van de Hoogduitsche bezetting naar *Holland.*

Item den 19en Novembris Anno voors., als tgarnisoen voors. vuyt deser Stadt, zoude vertrecken nae *Hollant*, soo hebben die voors. rentmeesteren den voors. Gouverneur, met consent als voer, gelevert tot zynen versuecken 500 gul.

De Regering van *'s Hertogenbosch* doet den Graaf van Schouwenburg schenkingen van haver en van een os, ten einde hem te bewegen, dat hij de burgers der stad voor overlast van zijn volk bevrijden, en dat hij de stad bij hare Hoogheid de Hertogin-Gouvernante zou aanbevelen.

Item ter ordinantie ende bevele vanden heeren Scepenen, mynen Heeren van Schouwenborch voors., op dat hy onse bourgers duer syn knechten nyet en soude laeten aen doene eenigen overlast, ende dat hy dese stadt aender Hoocheyt voor gerecommandeert wilde houwen, gesconcken tot diversche tyden, 6 malder haver gecoft voor 7 gul. $2^1/_2$ st., noch 6 malder haver en tmalder gecoft voer 14 st. 3 ort., noch 8 malder haveren tmalder 25 st.

Item den voors. Heer van Scouwenborch alnoch gesconcken, ten eynde onse bourgers egheenen overlast van syne knechten aengedaen en soude worden, eenen osse gecoft voor 46 gul.

Levering van hooi en stroo voor de paarden van den Graaf van Schouwenburg en die van zijn regiment.

Item hebben die drie leden alnoch geconsenteert, datmen allen de perden van Scouwenborch ende van synen geheele regimente, zoude leveren het rouvoeder, als hoye ende stroye, totte voors. perden ende om hen sulcx te leveren, te coopen ende vuytetereycken, soo hebben die drie leden dair toe geordineert Henricken Goessenss, den welcken de voors. rentmeesteren tot diversche stonden hebben vuytgereyckt om trouvoeder voors. te coopen, die somme van 1250 gul.

De Prevoost der Hoogduitsche bezetting, stelt alle de levensmiddelen in de stad *'s Hertogenbosch* aangevoerd, op zekeren prijs, en neemt daarvan zijne geregtigheid even alsof hij in een leger te velde was, tot groote schaden en ontevredenheid der burgerij.

De Regering treft deswegens met hem een overeenkomst, waarbij de levensmiddelen worden vrijgelaten en hem per maand eene somme gelds wordt uitgekeerd.

Item alsoe die Prevoost vanden regimente van Scouwenborch, alle provande die binnen deser stadt comende was, op eenen zekeren prys was settende ende dair aff syn gerechticheyt ende meer, den coopluyden affnemende was, al off hy in eenen veltlegeren hadden gelegen, tot groten scade ende verdriet vanden bourgers ende den coopluyden, eenige provande ter merct brengende. Ende omme sulcx verhuet ende belet te mogen worden, soo hebben die drie leden met hem geaccordeert opten 16en Mey Anno 1567, dat de stadt hem ter maent soude betalen voor syne gerechticheyt, die hy secchde hem te competeren, drie solden vz. 15 gul., alsoe hem betaelt ander halff maent solts, vervallen prima Augusti Anno voors., vz. $22^1/_2$ gul.

Item opten jersten Augusti voors., is hem byde drie leden voors. toegevuecht, mits dyen hy nyet openhiel tvoors. volck vanden voors. provande te bescatten ende aff te nemene, ter maent vier solden, alsoo den selven betaelt drie maent solts, vervallen prima Septembri, prima Octobri en prima Novembri Anno 1567 vz. tsamen 60 gul.

Item den selven Prevoost betaelt van 20 dagen, vervallen 20 Novembris Anno voors. 13 gul.

1567.

Betalingen aan Daniel Zesselair, Schout bij het krijgsvolk van Schouwenburg, voor het af- en- in zijne bewaring nemen der wapens van de burgerij, en aan den schrijver voor het opmaken van den lijst dier wapenen.

Item ultima Octobris, ter ordinantie vanden heeren Scepenen, Daniel Zesselair, Schouteth vanden knechten van Scouwenborch, dat hy ten bevele van Schouwenborch, ontfangen heeft allen de wapenen vanden bourgers ende die selve in syn bewairnisse genomen ende die gesloten heeft boven opte Griffie, dair voer hem betaelt 6 ph^s. daelder ende Lanreyns Godtfroy, dat hy register voor mynen Heere van Scouwenborch, dair aff heeft gehouwen, betaelt drie ph^s. daelder.

Wijnen der fouriers van Schouwenburg geschonken, voor het inlegeren der bezetting.

Item 4^a May, byde commissarissen deser stadt ende den foriers van Scouwenborch, die de knechten van Scouwenborch binnen deze stadt hadden geforiert, gedroncken 25 potten wyns, elcken pot 5 st.

De sloten en sleutels der poorten en vestingtoorens van de stad, op last van den Graaf van Schouwenburg veranderd.

Item 4 Juny Anno voors., den slootmakers, die ter instantie van Scouwenborch, 21 slooten met heure sleutelen hebben vermaict, die hy ront omme aende poorten deser stadt ende thoorens was hangende, deur beveel vande heeren Scepenen ende commissarissen deser stadt, betaelt 6 gul.

Item 26 July, Hans Ham, soldaet van Scouwenborch, dat hy de sleutelen vanden thuyn byden Boom, deur beveel vanden voors. Schouteth vermaict hadde, betaelt 10 st.

Het geschut door Schouwenburg gedurende drie maanden op de groote Markt gesteld.

Item ultima Septembris, Cospar, busmeester van Scouwenborch, dat hy tgescut opte meret drie maenden heeft bewairt ende toesicht dairop gehadt, betaelt deur beveel als voer 3 gul. 4 st.

De burgerij leveren op verzoek van Schouwenburg de wapenen in.

Item Jan van Bersdonck, van wege deser Stadt ende Anthonis Pynappel, van wegen onsen Schouteth, geinventarizeert hebbende tgeweer, dat die bourgers, ten versuecke van Scouwenborch, hebben opter Griffien gebracht, is elcken van hen dair aff byden heeren Scepenen toegevuecht, drie ph^s. daelder.

Betaling aan hooi en stroo, en haver voor de paarden.

Item den voors. Henricken Goessens, in volle betalinge vanden ruvoeder by hem den perden van Scouwenborch gelevert, achtervolgende tslot van syne rekeninge, by hem der Stadt gedaen, 514 gul. 12$^1/_2$ st.

Summa vanden garnisoen van myn Heere van Scouwenborch, beloopt 10,073 gul. 14 st. 3$^1/_4$ ort.

Kapittel 30.

Allerhande uitgaven ter gelegenheid van den oproer en de beroerte gedaan.

Ander vuytgeven van diversche ende alrehande saicken, vande comotien ende beruerten voors., in diversche manieren gedaen, als hiernae volght.

Tweede vernieling en berooving van kerken en kloosters door de Sectarissen.

Inden jersten, als die sectarissen opten 10^{en} Octobris Anno 1566, de Kercken, Cloosteren, ende Goidshuysen, ter tweeder reysen begonsten te destrueren ende te spolieren, soo heeft dese Stadt in haeren drien leden geordineert, dat men Jouffrouwe BARBARA DISCHOT, *natuerlycke dochter hooger memorien*, KEYSERS MAXIMILIAEN, geproffesside Jouffrouwe in sinte Geertruiden Clooster binnen deser Stadt, wesende een seeckelycke ende bedaighde Jouffrouwe, tot eere van hairen hooch lofflycker vader ende syne naecomelingen onsen genadigen Heeren als Hertoge van *Brabant*, alle dagen tot haeren wyne soude vuytrycken vyff stuivers, geduerende de troubelen ende commotien voors., beloopende ter weecken 35 st., alsoe haer betaelt vanden 18 October voors. totten 2^{en} Merte dair naest volgende, maickende tsamen 18 weecken ende twee daigen, beloopende tsamen 32 gul. vz.

Jonkvrouwe Barbara Dischot, natuurlijke dochter van keizer Maximiliaan, geprofeste non in het klooster van S^t. Geertruide te *'s Hertogenbosch*, siekelijk en hoog bejaard, wordt ter eere van haren vader en zijne nakomeling den Hertog van *Braband*, gedurende den oproer en de beroerte, door Stads regering ondersteund.

Item, want de Grave van *Megen*, neve van Jouffrouwe Barbara (Dichot), hair by diversche persoonen hadde doen vragen, off heur eenige oultragie oft overlast, int destrueren vanden cloosteren, gedaen was ende of zy oyck eenige gebreck lydende was, hy soude hair van alles voorsien. Soo syn die rentmeesteren voors., inden name vander Stadt by hair gegaen, hair informerende, datse over de Stadt nyet en soude clagen, ende datse de Stadt aenden voors. Grave ende andere Heeren recommanderen, de Stadt soude hair van alles voorsien, datse egheen gebreck lyden en soude, als doen die voors. rentmeesteren hair voor een gratuiteyt gesconcken drie potten wyns vz. 15 st.

De Graaf van *Megen*, neef van Jonkvrouwe Barbara Dichot, trekt zich haar lot aan. Voor de stad met zijn leger zijnde doet hij haar vragen, of haar bij het vernielen der kloosters eenige beleediging of overlast is aangedaan, ook of zij aan eenig gebrek lijdende was, hij zou daarin voorzien.

De rentmeesters gaan op last der stads regering tot haar, met het verzoek dat zij aan den Graaf niet zoude klagen, maar integendeel de stad aanbevelen, men zou haar van alles voorzien.

Item Mathys Janssen, cleermaicker, wonende by sinte Barbaren Capel, betaelt, dat de wachte 16 weecken in syn huys des snaechts gewaict hebben, dairvan hem betaelt 25 st.

Wacht bij St. Barbara kapel.

Item Henrick de Ruyteren van *Antwerpen* doen comen, ter begeerte vanden rentmeesteren 2250 peckworsten, thondert betaelt 7 st.

Item Claes Diericxss inden Boom, gelevert 1400 peckworsten, om opt Raethuys voor de poye te branden ende de wachten mede te besuecken, thondert voer $7^1/_2$ st.

Pikkranssen door stadsregering aangekocht, om voor het stadhuis te branden, en om daarmede de nachtwachten en posten te bezoeken.

Volgen in verschillende posten de uitgaven voor 23,350 aangekochte pikkransen.

Item Willem Everts, gelevert 200 peckworsten, thondert 10 st.

Item 15 ende 18 Octobris Anno 1566, duer de groote beruerten ende commotien, zoe syn de heeren Scepenen, metten Geswooren ende Raetsmannen by malcanderen opter Gaffelen gebleven, omme malcanderen terstont gereet te hebbene, alse des afternoens te rade vergaderen souden, ende syn ter jersten dage opter Gaffelen blyven eten 15 persoonen, voor elcke persoon voor de maeltyt $3^1/_2$ st., noch gedroncken 10 potten wyns, inden Bock gehaelt, den pot 5 st., des anderen dachs zyn blyven eten 11 persoonen ende gedroncken 7 potten wyns, de maeltyt ende den wyn als voer.

Schepenen, Gezworenen en Raadsleden, blijven, gedurende de dagen der beroerten, overmiddag op het stadhuis, om des namiddags, bij vergadering, terstond gereed te zijn.,

Item 25 October, deur beveel vanden drie leden deser Stadt, den twee gruen royen als Heym ende Middelair, voor haeren dienste die sy gedaen hadden in tyde vande commotie, omme de Heeren vanden Rade ende de Dekenen vanden ambachten ende anderen by een te halen, om te rade te comen, ende voorts ander diensten te doene, elcken betaelt 6 gul.

Betalingen aan de groenroedens, voor het ter vergadering oproepen der leden van de regering en de dekenen der ambachten.

Item 15 Novembris, de drie leden voors. geordineert ende gesloten hebbende, dat men de Heeren Commissarissen, als myn Heeren den Cancellier ende Meroda, een maeltyt soude scencken, dair by genoot soude worden allen de Heeren vanden Rade ende Dekenen vanden ambachten. Soe en heeft de werdinne opte Gaffele, de maeltyt nyet aen willen nemen, om die heerlycke aen te dienen, soe hebben die rentmeesteren zelver, met heure huysvrouwen ende ander boden, de spyse ende wes dairtoe behoorde, doen coopen, te wetene: gecoft van Zymon Janss, 10 hoender voor 19 st., noch 5 capuyn 21 st., van Anthonis die Luwe, gecoft 14 stukken runtvlees,

De Regering van *'s Hertogenbosch* geeft eenenmaaltijd aan den Kanselier van *Brabant* en aan den Graaf van Merode, als Kommissarissen van den Hove De waardin op de Gaffel, wil die maaltijd, om de heerlijkheid waarop zij moest worden toebereid, niet aannemen. De rentmeesters met hunne huisvrouwen nemen zelfs het be-

1567. heer op zich en koopen het daartoe benoodigde, zoo als het breedvoerig beschreven staat.

wegende 126½ pont, tpont 5 ort. st., 7 gul. 18 st. 2 d., van Ariaen Lucasz, 4 hamels bouten, wegende 20 pont, tpont 1 st., 20 st., van Henricken Willemss, 3 bouten, wegende 22 pont, tpont 1 vueryseren 24 st. 3 ort., van Willem Somers, 5 bouten, wegende 25 pont, tpont 1 st. 1 d., 26½ st. 1 d., van Henrick Willemss, 4 scouderen, wegende 23 pont, tpont 5 ort. st. 1 d., 30 st. 1 ort., van Willem Zomers, 2 scouderen ende eenen bout, wegende 16 pont, tpont 5 ort. 1 d., fc. 21 st., van Willem Zomers, 6 scouderen, wegende 32 pont 1 veerdel, tpont als voer, fc. 2 gul. 2 st. 5 d., van tvlees opter Gaffelen te dragen 2½ st., van Jan Jacops gecoft twee vercken scouderen, wegende 18 pont, tpont 2 thuyn, fc. 32 st., voor twee tam gans 11 st., tot Rombout gecoft 2 conyn voor 6½ st., noch eenen hase, een conyn ende een velthoen voor 15 st., voor 8 conynen 32 st., voor drie wilde gans 10 st., voor 10 vogel, tstuck 2 st., voor 15 vogel, tstuk 2 st. ort., voor 20 toelinck (talingen, halve eendvogels), 15 st. vz. 3 gul. 8 st. 3 ort., eenen haze 11 st., voor 20 pont boteren inde pastyen te doene, tpont 2 thuyn, fc. 35 st., eenen haze voor 14½ st., twee jonge hoender voor 5 st., noch tot Willem Robbe, gecoft 44 loot cruyts inde pasteyen te doene, tloot 1 st., fc. 2 gul. 4 st., noch 5 capuyn 38½ st., voor zuker erten tot mr. Arnts gehaelt, 28 st., voor fruyt 10 st., voor colen 2 st., eenen haze 16 st., voor appelen 5 st., voor laerdeer speck 6 st., eenen haze 13 st., 4 jonge hoender 10½ st., 13 velthoender, tstuck 4 st., fc. 2 gul. 12 st.,' aen olyven, cappers ende zuycker 25 st., 6 snippen, 1 quartel 10 st., 8 pont scapen vleesch inde colen te leggen, tpont 1 vuereyseren 9 st., noch een vaen biers inde colen 2½ st., noch tot Peeter Faessen gecoft 14 pont rosynen, tpont 1 braspenninck, 15 pont pruymen, tpont 1 st., 4 pont dattelen, tpont 10 st., 3½ pont crenten, tpont 3½ st., 26 pont groote castanien, tpont 1 braspenninck, facit tsamen 5 gul. 17 st. 1 ort., des anderen daechs gecoft 2 hamels bouten ende 2 scouderen, wegende 28½ pont, tpont 1 vueryseren fc. 32 st., 2 velthoender 10 st., 1 pont viersaets 8 st., 1 pont visoogen 8 st. mispelen 2½ st., blaucolen 2 st., 1 lammoen 1 st., voor zuycker 30 st., 4½ loot ghymbaers 2 st. ort., 3 loot nooten 6 st., 2 loot bloem 9 st., 3 loot nagel 6 st., 3 vierdeeloots safferaens 3½ st., 1 verdelpont peper 5 st., 1 veerdelpont ghymbaers 4 st., 4 loot ghymbaers 2 st., 2 loot . . . . 2 st., 3 loot pepers 2 st., 1 pont viersaets 8 st., noch aenden basteybecker voer geback betaelt, 15 pasteyen, tstuck 5 st., 19 tarten, tstuck 5 st., 2 gebacken hazen, tstuck 8 st., 5 gebacken conyn, tstuck 5 st., 4 gebacken patrysen, tstuck 3 st., voer eyer 5 st. vz. tsamen 11 gul. 8 st., den selven van coken ende ter merct te gaen 2 gul. 14 st., noch tot Jan Willemss gecoft 1½ ame biers, dame 3 gul. 10 st., facit 5 gul. 5 st., noch tot Peter Faess gecoft 5 pont carstaingien, tpont een braspenninck, 1 pint olys 2 thuyn, facit 8 st., 3 verdeel bray appel 3 st. 3 ort., 2 loot peper, een braspenninck, noch de werdinne voor hair lynwaet, broot, scoonbroot,

vuer, boter, kees, sout, smout ende moyten, tsamen 10 gul., Henrick Corneliss ende Lodewich, dat zy drie dagen der taeffelen gedient hebben, elck 15 st., facit 30 st., noch Henrick de Smit, vanden speeten te weynen ende wyn te halen 10 st., beloopt tsamen 88 gul. 17 st. 3 ort.

Item inden voors. maeltyt, binnen den drie dagen in wyn gedroncken tot Cornelis Kemp gehaelt, drie amen ende 62 potten nyeuwen wyn, den pot 4 st. ort., noch 31 potten vernen wyn, de pot 5 st., tot Jan Kuysten gehaelt 2 amen wyen, van wyn den pot 4 st., tot Jan Kuysten gehaelt 3 amen nyeuwen wyn, den pot 4 st., tot Marcelis van Casteren gehaelt 17 potten vernen wyn, den pot 5 st. vz. tsamen 131 gul. 4 st. ort.

Wijnen ter gelegenheid en bij die maaltijd gedronken.

Item zyn drie groote wynstoopen, 4 groote wynromers, 3 cleyn romers, 11 zypersche potkens ende 16 bellekens tot Cornelis Kemp gehaelt, gebroken, dair voer betaelt 30 st., noch Marcelis Hermans ende Dominicus Beyens diversche cristalynen glasen geleent, dair aff vyff zyn gebroken, dair voor betaelt 29 st. vz. tsamen 2 gul. 19 st.

Glas en porselijn bij die maaltijd gebruikt.

Item Goyart Peeterss, custer van S^t. Jans kercke, dat hy de poortclocke des smorgens ende savonts heeft geluyt vanden 20^en Octobris totten 9^en Decembris dair nae incluys, maickende tsamen 51 daigen, sdaighs 3 st. vz. tsamen 7 gul. 13 st.

Betaling aan den koster van St. Janskerk voor het luiden der poortklok.

Item Jan van Bersdonck, clerck inder scryfcamere, ter ordinantie vanden drie leden, gescreven darticulen, van het aennemen van 48 soldaten, noch zekere ordinantie, dat nyemant poorters neringe doen en soude, hy en wair jerst poorter geworden, noch zekere articulen vanden auwer ende nyeuwer religie, noch vande Scuts ende Hoopluyden ende missyven aende Hoocheyt ende onssen gedeputeerden gesonden, nae vuytwysen syn rekeningh dairvan overgegeven, tsamen beloopende ende betaelt 3 gul. 7 st. 3 ort.

Artikel brief van de 48 soldaten. Ordonnantie dat niemand zonder poorter te zijn, poorters neringen mogt doen. Overeenkomsten tusschen die van de oude en nieuwe relegie. De oude schuts en de Hoplieden. Brieven aan hare Hoogheid en aan de Gedeputeerden te *Brussel.*

Item 2^a January, Erasmus (van Houwelingen) de goutsmit, deur beveel vande drie leden gemaict een zilveren brotsu off scaeckele, ende dair opgesteken de wapenen deser Stadt met heure coleuren, ende is die selve gesconcken den cock van myn Heer van Meroda, Commissaris met mynen Heeren den Cancellier, binnen dese Stadt vande Hoocheyt gesonden synde, dairvoor betaelt 7 gul.

De zilversmid Erasmus van Houwelingen levert de stad een zilveren brotsie of schakel, waarop de wapens der stad in de kleuren worden gestoken, vereerd aan den kok van den Graaf de Merode.

Item 7 January, Ghysbert Lueckeman, ter instantie Jans Otten, Deken vanden Cremers, gescreven de copie vande supplicatie, byde sectarissen overgegeven, *aengaende de* 30 *tonnen gouts by hen gepresenteert*, groot 36 bladeren, tblat 3 ort.

Supplicatie der Sectarissen, aangaande de door hun aangeboden dertig tonnen gouds.

Item 9 January, deur beveel vander stadt gesconcken Joost Wouters, husier premier van mynen Heeren den Cancellier, voor een propine van een nyeuwe jair, 25 gul.

Geschenk in geld aan den eersten Deurwaarder van den Kanselier.

Item hebben de rentmeesteren ten huyse Bartel inde clock doen halen, een deure die vande Minnebruederen aldair gevloocht (gevlugt) was, ende hebben die selve gehangen aen tvoors. clooster, dairaf betaelt 7½ st.

Eene deur die van het Minderbroedersklooster geborgen was, aan dat klooster hersteld.

Item 14 January, hebben die heeren Scepenen opter Gaffelen te gast

Tweede maaltijd aan

den Kanselier van *Brabant* en den Graaf van Merode met hun gevolg, aangeboden.

genoot, mynen Eerw. Heeren den Commissarissen, als mynen Heeren den Cancellier ende Meroda mit heur Edelen, ende Raetsheeren deser Stadt, tsamen 30 personen, elcken persoon verdinght voor de maeltyt 6 st. ende noch opten hoop eenen gul. vz. tsamen 10 gul.

Item Peter Faess, voor drooch cruyt dat in 4 pasteyen is gedaen, ende boven tverdinge zyn aengedient, betaelt 2 gul. min 1 ort. st.

Item Diercken die pasteybacker, van vier pasteyen ende van 5 tarten, tstuck betaelt 5 st., noch van coken ende arbeyt 15 st. vz. tsamen 3 gul.

Item tot Cornelis Kemp gehaelt 32 potten most, den pot 4½ st., noch 8 potten vernen wyn, den pot 5 st., noch tot Jan Kuyst gehaelt 26 potten most, den pot als voer, tsamen 15 gul. 1 st.

Ordonnantien op de wachten.

Item Jan van Bersdonck, ten bevele vande drie leden, gescreven 12 ordinancien opte wachten gemaict, groot 108 bladeren, Henrick Canis, noch 13 ordinantien voors. gescreven, groot 113 bladeren, elck blat 3 ort., welcke ordinancien zyn gelevert den Heeren Stadthouder, Scepenen, Hoopluyden, Scutteryen, Honderste mannen met heure conincstapels, tsamen beloopende in geld 8 gul. 14 st. 3 ort.

Vergadering van Stedelijke gevolmagtigden en van gevolmagtigden der Sectarissen, om aangaande de troubelen en beroerten, een vergelijk te treffen.

Item 24 January Anno 1566/67, zyn seecker gedeputeerden deser Stadt ende gedeputeerden vanden sectarissen, opter Gaffelen vergadert, om met malcanderen vande trubelen ende beruerten een accorde te maicken, ende syn des middaechs aldair blyven eeten 9 persoonen, als: mr. Henrick Bloyman, Joronimus Wynants, Jan Willemsz met meer anderen, elck persoon voorde maeltyt 3 st., noch gedroncken 8 potten wyns, den pot 4½ st. vz. tsamen 3 gul. 3 st.

Commissie uit Stadsregering naar *Vucht*, om te onderzoeken of de Graaf van *Megen* zich in het Karthuijser klooster versterkte.

Item 14 February, syn ten bevele deser Stadt, tot *Vucht*, byden Greve van *Megen* gescict, Commissarissen, omme te besien ende te vernemen, off de voors. Greve int Cathuysers clooster aldair, eenige sterckten maickten, soe die fame ginck, ende hebben aldair verdroncken drie potten wyns, den pot 4½ st. vz. tsamen 13½ st.

Aankoop van knipkruid of buskruid en lood voor het haakgeschut of de haakbussen.

Item 20 February, ten bevele vanden drie leden, gecoft van Thielman vanden Broeck, vande Grave 46½ pont knipcruyt, om byde Stadt te besingen, thondert tegens 29 gul. vz. 13 gul. 9 st.

Welcke cruyt, die rentmeesters hebben moeten vuytrycken den veltweyvels vande vier Hoopluyden voors., voor heure haeckgescutten met noch een groot deel loots, dat zy sonder outheyt mede namen, noch tot heuren believen gecoft ses pont cruyts tot Daniel Anthonisse ende dairvoor betaelt 36 st.

Rijshoud voor schanskorven, welke op verlangen der Sectarissen werden gemaakt.

Item van Zeger Janss van Roye, gecoft 200 bossen werfften rys, om ten believen vande sectarissen, scanscorven dair aff te maicken, dair voer betaelt voor den eenen bos 3 ort., ende voor den anderen bos 3 ort. min 1 d. vz. tsamen 7 gul. 3 st. 3 ort.

Item Jacop Claess, vande voors. 200 rys van *Middelroye* metter pleyten *ten Bos* (*'s Hertogenbosch*) te brengen, betaelt 27 st.

Verteering door de regeringsleden gedu-

Item aen Jannen van Hedel, Scepenen, betaelt van tgene die heeren

1567.

Scepenen Geswoornen, Raetsmannen ende Dekenen vanden ambachten, tot verscheyden reysen hebben opter Gaffelen verteert, inde beruerte, om dat sy nyet scheyden en souden, want zy des afternoens wederomme te rade comen mosten, te wetene den 16en February 32 st., den 17en February 18 st., den 19en February 20 st. ende den 20en February 18 st., noch opte voors. dagen tsamen gedroncken 26 potten wyns tot Cornelis Kemp ende inden Regenboge gehaelt, den pot 4½ st. vz. tsamen 10 gul. 5 st.

rende de onlusten en troubelen ter gaffel, als zij te raden kwamen gemaakt, om op dagen van gevaar, des middags, niet te scheiden.

Item Jan Comans, Clerck inder scryfcamere, 26 February betaelt verscheyden copien by hem voor de drie leden gescreven, aengaende de handelinge metten sectarissen gehouden inde maand van Januario ende Februario, tsamen groot 42 bladeren, tblat 3 ort.

Handelingen der Stads regering met de Sectarissen.

Item 3a Marcy, deur beveel vande heeren Scepenen, gesconcken den trompet vanden Greve van *Megen*, die alhier brieven aen deser Stadt brocht.

De Graaf van *Megen* zend een trompetter met brieven naar de stad.

Item 9 Marcy, betaelt de huysvrou Loys inden Rogge, van dat de nachtwake in hair huys hadde gewaict vanden 2en Novembris totten 24en February dair naest volgende, beloopende 24 st.

Nachtwacht in het huis genaamd den rog.

Item tot Wouter Bouwens, Cremere, gehaelt zekere stoffe van sleyers ende ander gereetcappe, dair voir de Stadt aff gemaict zyn vier vendelen, totten voors. 800 soldaten als voor aengenomen, beloepende tsamen ende betaelt 35 gul. 19 st. 1 ort.

Vaandels voor de 800 aangenomen stads soldaten gemaakt.

Item Steyns Peeterss, snyder, dat hy de vier vendelen genait ende gemaict heeft, betaelt duer toevuegen van Joachim Metsers ende Jan Floriss, dekens vande snyders 8 gul. 10 st.

Item Jan van Oirsel, scildere, dat hy ter instantien van Anthonis van Bombergen inde voors. vendelen hadde gescreven: *Que Cesaris Cesari que Dei Deo* betaelt 3 gul. 12½ st.

Spreuk op bevel van Antonie van Bombergen op die vaandels geschilderd.

Item Peeter de Gruyter ende Willem Cloot, zyn, ter ordinantie vanden drie leden, gereden nae *Liere*, om te vernemen wair die crislnyden die dair omtrent wairen liggende, hen wairts souden trecken, wairomme sy met twee peerden vyff dagen hebben gevaceert, dair voir de drie leden hen hebben toegevuecht tsamen thien daelder vz. tsamen 15 gul.

De Hoplieden de Gruijter en Cloot, reizen naar *Lier*, om te vernemen waarheen het daarzijnde krijgsvolk zou trekken.

Item 26 Merte, Joost den tymmerman, wonende opt Orteneynde, dat de nachtwaicke in zyn huys is gehouden vanden 27en Decembris tot in Februario Anno 1566/67, 2 gul. 5 st.

Nachtwacht op het Orteneinde.

Item alsoo Anthonis van Bombergen, Capeteyn vande sectarissen, binnen deser Stadt hadde, opten 9en Merte, wesende Dominica letare, Anno 1566/67 met gewelt gehaelt rontomme de Stadt, allen de sleutelen vande poorten ende heeckelen deser Stadt, ende die in synen behoudt gehadt totten 12en Merte dairnae, ende is alsdoen metter Stadt geaccordeert, datmen de voors. sleutelen in een kiste sluyten souden, dair aff de voors. Bombergen eenen (sleutel) hebben souden ende de vier scutteryen elck oyck eenen, wair toe men heeft genomen de yseren kiste, staende beneden voor ons Lieve Vrouw, ende hebben die voors. rentmeesteren, vande voors. kisten te vueren totten smit

Antonie van Bombergen Kapitein van de Sectarissen, neemt den 9 Maart 1567, met geweld de sleutels der stads poorten en vestingtorens in bezit en behoudt die tot 12 Maart, als wanneer zij bij overeenkomst met stadsregering in een ijzeren kist worden gesloten waarvan Bombergen den eenen en de vier schutterijen de andere sleutels zou-

den heffen. Die kist wordt uit het Lieve Vrouwe koor gehaald, vermaakt en op het stadhuis gebragt.

Betalingen aan de poortklok luiders.

inde Stoelstraet, om die aldair te vermaicken ende die wederomme opt Raethuys te vueren, betaelt $6^1/_2$ st.

Item 30 Marty, Lucas Janss ende Henrick Ghysbertss, graftmaickers, ende Goyart de kustere, dat zy des avonts ende smorgens de poortclocke hebben geluyt vanden 19en Decembri totten 29en Merte voors., maickende 110 dagen, elck sdaichs 3 st. vz. tsamen $16^1/_2$ gul.

Brieven van de Hertogin Regentes door tusschenkomst van den Graaf van Megen ontvangen.

Ordonnantie op het bewaren van de sleutels der Stads poorten.

Item 28 Merte, Jan van Bersdonck, ten bevele vande drie leden, gecopieert zeecker beslotenen brieven vander Hoocheyt, byden Grave van *Megen*, deser Stadt gepresenteert, noch zeecker ordinancie vande sleutels deser Stadt poorten te bewaren, ende van het vuytvueren van seecker gueden ende coomanscappen, aende poorten deser Stadt geplect, beloopende ende betaelt $24^1/_2$ st.

Onderscheidene schrifturen door klerken geschreven.

Item Jan van Lieshout, gesereven zeker opinien vande ambachten, ende zeecker missyven, aengaende de knechten van *Megen* ende van Bombergen ende vande Hoocheyt ende van mynen Heeren den Cancellier, met meer andere scriften, nae vuytwysen zyn recipisee dair aff overgegeven, tsamen beloopende ende betaelt 28 st. 3 ort.

Item Jan Comans, gecopieert ende gesereven verscheyden missyven, rescriptien, articulen, commissien, acten ende andere stucken, blyckende by zyn memoriael dair van overgegeven, tsamen beloopende ende betaelt 4 gul. 7 st.

De vergadering van stads regering op 4 en 5 April tot na den middag voortgezet wordende, blijven onderscheidene leden voor Stads rekening op de Gaffel eten.

Item den 4en Aprille, als de Stadt tot drie uren des afternoens noch vergadert was, soe syn vier Heeren opter Gaffelen blyven eeten, voor de maeltyt betaelt 12 st., ende gedroncken drie potten wyns, den pot $4^1/_2$ st., ende des anderen daichs, de Stadt wederomme vergadert wesende, tot nader noenen, zyn 10 Heeren ende Dekenen opter Gaffelen blyven eeten, voor de maeltyt betaelt 30 st., ende gedroncken 8 potten wyns, facit tsamen 4 gul. $11^1/_2$ st.

Herman de Ruijter, doet op last van Bombergen een slot hangen op de kist waar de sleutels der Stads poorten in zijn.

Item 15 Aprille, betaelt Hans Croeckman, alias Hans Evenbley, een maelslot, dat Herman die Ruyter, inden name van Bombergen, hadde aende voors. yseren kiste, dair de sleuten vander Stadt poorten in lagen, doen hangen, 20 st.

Jan Pijnappel Willemz., leend de stad ƒ 520.— die reeds buiten gevlugt waren.

Item 17 Aprille, Jan Pynappel Willemsz, hebbende der Stadt in haeren noot geleent 520 gul., welcke penningen buyten deser Stadt gevluecht waeren, ende om die weder omme te halen, heeft verteert 30 st., die de rentmeesters hem hebben betaelt.

Schepenen, Raadsheeren en Dekenen van de ambachten ontbijten en houden ook hunne maaltijd op het stadhuis, om bij elkander te blijven in het behandelen van gewigtige zaken.

Item syn die heeren Scepenen, Raetsmannen ende Dekenen vande ambachten opten 10en, 11en ende 15en Aprille opte Gaffelen blyven ontbyten ende haer maeltyt by malcanderen gehouden, om datse by malcanderen blyven souden, om zekere swaere ende treffelycke zaicken die te tracteren waeren, ende hebben t samen verteert 4 gul. $14^1/_2$ st., noch gedroncken 23 potten wyns, den pot $4^1/_2$ st., facit 5 gul. $3^1/_2$ st., beloopt t samen 9 gul. 18 st.

Item 14 Meye, hebben die heeren Scepenen, mynen Heeren van Scouwenborch met zyne Edelen ende Hoopluyden, een maeltyt opter Gaffelen gesconcken, metten Commissarissen van *Bruessel* ende wairen 74 persoonen ter maeltyt, voor elcken persoon verdinght ende betaelt 6 st., ende eenen gulden opten hoop, facit 23 gul. 4 st. Des anderen daighs zynder wederomme ter maeltyt geweest 28 persoonen, den man 3½ st., facit 4 gul. 18 st., noch opte twee daigen gedroncken 181 potten wyns inden Bock gehaelt, den pot 4½ st.

Stads regering geeft maaltijd en aan den Graaf van Schouwenburg, zijne Edelen en Hoplieden en aan de Commissarissen uit *Brussel* gekomen.

Item Willem Hermanss alias Buyser, betaelt voor cost ende bier, dat de trompet vanden Greve van *Megen*, aen deser stadt brieven gebrocht hebben, aldair verteert hadde 10 st.

Verblijfkosten van den trompetter des Graven van *Megen*.

Item 16 Juny Anno 1567, is byder Stadt geordineert, datmen Henricken van Dommelen, werdt in Sinter Claes, betalen soude zeker cost ende bier, dat zeker clooster knechts, op verscheyden dagen aldair verteert hadden, die met huer wagen gehaelt hadden zeecker willigen, die ten bevele van Art inden Roch q. s. by de Donk wairen affgehouwen, ende die gevuert hadden byde Hinthamerpoort, beloopende tsamen 3 gul.

Verteering der klooster knechts, die met de klooster wagens de willige boomen op de Donk afgehouwen, tot versterking der stad aan de Hinthamerpoort bragten.

Item 8° July, Lucas Janss ende Henrick Ghysbertss, graftmaickers ende Goyart Peeterss, dat zy de poortclocke smorgens ende savonts hebben geluyt van Paesschen aff totten 7^en July incluys, maickende 100 dagen, sdaichs betaelt 3 st. vz. 15 gul.

Betaling aan de poortklok luiders.

Item, naedenmael dese Stadt metten sectarissen ende Bombergen, opten 9^en Aprille geaccordeert wairen, dat zy de knechten van Bombergen souden betalen, met allet gene dat Bombergen verteert hadde, ende hem noch eenen scenck doen van 300 gul., met meer ander excessive penningen te betalen, soo heeft de voors. Stadt gecommitteert Henricken Oliviers, Jan Willemss, coorencoopers, Wouter Bouwens, Cremer, Henrick de Hont ende Marten Geritss, omme promptelycken penningen op interest op te nemenen, om den voors. Bombergen met zyne soldaten, terstont te betalen, oft anderssints gescapen was, dat zy heure betalinge zouden totten bourgers huysen hebben gehaelt, ende hebben dien aengaende opgelicht 8269 gul., wair aff zommige heure penningen sonder interest, deur inductie vande voors. gecommitteerden, drie ofte vier maenden ende meer, geleent hebben, ende hebben dairomme gevaceert 15 dagen, dair aff elcken sdaichs betaelt 12 st.

Ter voldoening aan de overeenkomst door Stads regering met de sectarissen en Bombergen, op den 9 April aangegaan, waarbij de Stad zich verbondt de soldaten door den laatsten aangenomen te betalen, bovendien te vergoeden al hetgeen Bombergen verteerd had, en hem eene vereering van 300 gulden te doen met nog andere groote kosten, doet de stad eene leening van 8269 gul. daar het anders te vreeze was geweest, dat Bombergen met zijn volk hunne betaling bij de Burgerij zou hebben gehaald.

Item Geertruidt, dochter Pieter Henricxs, dienstmaegt Marte van Jannen Hoze, dat zy geduerende de seditien ende troubelen vande sectarissen, ende besunder den 9^en Aprille voors., den heeren Scepenen ende Raetsheeren, groote diensten, by dage ende nachten heeft gedaen, dairomme haer, met consent vanden heeren Scepenen, gesconcken 6 gul.

De dienstmaagd van Marten Hoze, bediend Schepenen en Raadsheeren gedurende de troubelen bepaaldelijk op 9 April; zij ontvangt daarvoor eene vereering in geld.

Item Thomas van Turnhout, in tyde vande beruerten gelevert, tot behoeff vande vier Scutteryen ende Hoopluyden 57 tortsen, dair zy de wachten mede hebben des snachts besocht, van tstuck betaelt 11½ st.

Thomas van Turnhout, leverd toortsen, aan de schutterijen en de Hoplieden, om daarmede des nachts de wachten te bezoeken.

den hebben. Die kist wordt uit het Lieve Vrouwe koor gehaald, vermaakt en op het stadhuis gebragt.

Betalingen aan de poortklok luiders.

inde Stoeffstraet, om die aldair te vermaicken ende die wederomme opt Raethuys te vueren, betaelt $6^1/_2$ st.

Item 30 Marty, Lucas Janss ende Henrick Ghysbertss, graftmaickers, ende Goyart de kustere, dat zy des avonts ende smorgens de poortclocke hebben geluyt vanden 19en Decembri totten 29en Merte voors., maickende 110 dagen, elck sdaichs 3 st. vz. tsamen $16^1/_2$ gul.

Brieven van de Hertogin Regentes door tusschenkomst van den Graaf van *Megen* ontvangen.

Ordonnantie op het bewaren van de sleutels der Stads poorten.

Item 28 Merte, Jan van Bersdonck, ten bevele vande drie leden, gecopieert zeecker beslotenen brieven vander Hoocheyt, byden Grave van *Megen*, deser Stadt gepresenteert, noch zeecker ordinancie vande sleutels deser Stadt poorten te bewaren, ende van het vuytvueren van seecker gueden ende coomanscappen, aende poorten deser Stadt geplect, beloopende ende betaelt $24^1/_2$ st.

Onderscheidene schrifturen door klerken geschreven.

Item Jan van Lieshout, gescreven zeker opinien vande ambachten, ende zeecker missyven, aengaende de knechten van *Megen* ende van Bombergen ende vande Hoocheyt ende van mynen Heeren den Cancellier, met meer andere scriften, nae vuytwysen zyn recipisee dair aff overgegeven, tsamen beloopende ende betaelt 28 st. 3 ort.

Item Jan Comans, gecopieert ende gescreven verscheyden missyven, rescriptien, articulen, commissien, acten ende andere stucken, blyckende by zyn memoriael dair van overgegeven, tsamen beloopende ende betaelt 4 gul. 7 st.

De vergadering van stads regering op 4 en 5 April tot na den middag voortgezet wordende, blijven onderscheidene leden voor Stads rekening op de Gaffel eten.

Item den 4en Aprille, als de Stadt tot drie uren des afternoens noch vergadert was, soe syn vier Heeren opter Gaffelen blyven eeten, voor de maeltyt betaelt 12 st., ende gedroncken drie potten wyns, den pot $4^1/_2$ st., ende des anderen daichs, de Stadt wederomme vergadert wesende, tot nader noenen, zyn 10 Heeren ende Dekenen opter Gaffelen blyven eeten, voor de maeltyt betaelt 30 st., ende gedroncken 8 potten wyns, facit tsamen 4 gul. $11^1/_2$ st.

Herman de Ruijter, doet op last van Bombergen een slot hangen op de kist waar de sleutels der Stads poorten in zijn.

Item 15 Aprille, betaelt Hans Croeckman, alias Hans Evenbley, een maelslot, dat Herman die Ruyter, inden name van Bombergen, hadde aende voors. yseren kiste, dair de sleuten vander Stadt poorten in lagen, doen hangen, 20 st.

Jan Pijnappel Willemz., leend de stad *f* 520.— die reeds buiten gevlugt waren.

Item 17 Aprille, Jan Pynappel Willemsz, hebbende der Stadt in haeren noot geleent 520 gul., welcke penningen buyten deser Stadt gevluecht waeren, ende om die weder omme te halen, heeft verteert 30 st., die de rentmeesters hem hebben betaelt.

Schepenen, Raadsheeren en Dekenen van de ambachten ontbijten en houden ook hunne maaltijd op het stadhuis, om bij elkander te blijven in het behandelen van gewigtige zaken.

Item syn die heeren Scepenen, Raetsmannen ende Dekenen vande ambachten opten 10en, 11en ende 15en Aprille opte Gaffelen blyven ontbyten ende haer maeltyt by malcanderen gehouden, om datse by malcanderen blyven souden, om zekere swaere ende treffelycke zaicken die te tracteren waeren, ende hebben t samen verteert 4 gul. $14^1/_2$ st., noch gedroncken 23 potten wyns, den pot $4^1/_2$ st., facit 5 gul. $3^1/_2$ st., beloopt t samen 9 gul. 18 st.

1567.

Item 14 Meye, hebben die heeren Scepenen, mynen Heeren van Scouwenborch met zyne Edelen ende Hoopluyden, een maeltyt opter Gaffelen gesconcken, metten Commissarissen van *Bruessel* ende wairen 74 persoonen ter maeltyt, voor elcken persoon verdinght ende betaelt 6 st., ende eenen gulden opten hoop, facit 23 gul. 4 st. Des anderen daighs zynder wederomme ter maeltyt geweest 28 persoonen, den man $3^1/_2$ st., facit 4 gul. 18 st., noch opte twee daigen gedroncken 181 potten wyns inden Bock gehaelt, den pot $4^1/_2$ st.

Stads regering geeft maaltijd en aan den Graaf van Schouwenburg, zijne Edelen en Hoplieden en aan de Commissarissen uit *Brussel* gekomen.

Item Willem Hermanss alias Buyser, betaelt voor cost ende bier, dat de trompet vanden Greve van *Megen*, aen deser stadt brieven gebrocht hebben, aldair verteert hadde 10 st.

Verblijfkosten van den trompetter des Graven van *Megen*.

Item 16 Juny Anno 1567, is byder Stadt geordineert, datmen Henricken van Dommelen, werdt in Sinter Claes, betalen soude zeker cost ende bier, dat zeker clooster knechts, op verscheyden dagen aldair verteert hadden, die met huer wagen gehaelt hadden zeecker willigen, die ten bevele van Art inden Roch q. s. by de Donk wairen affgehouwen, ende die gevuert hadden byde Hinthamerpoort, beloopende tsamen 3 gul.

Verteering der klooster knechts, die met de klooster wagens de willige boomen op de Donk afgehouwen, tot versterking der stad aan de Hinthamerpoort bragten.

Item 8° July, Lucas Janss ende Henrick Ghysbertss, graftmaickers ende Goyart Peeterss, dat zy de poortclocke smorgens ende savonts hebben geluyt van Paesschen aff totten 7en July incluys, maickende 100 dagen, sdaichs betaelt 3 st. vz. 15 gul.

Betaling aan de poortklok luiders.

Item, naedenmael dese Stadt metten sectarissen ende Bombergen, opten 9en Aprille geaccordeert wairen, dat zy de knechten van Bombergen souden betalen, met allet gene dat Bombergen verteert hadde, ende hem noch eenen scenck doen van 300 gul., met meer ander excessive penningen te betalen, soo heeft de voors. Stadt gecommitteert Henricken Oliviers, Jan Willemss, coorencoopers, Wouter Bouwens, Cremer, Henrick de Hont ende Marten Geritss, omme promptelycken penningen op interest op te nemenen, om den voors. Bombergen met zyne soldaten, terstont te betalen, oft anderssints gescapen was, dat zy heure betalinge zouden totten bourgers huysen hebben gehaelt, ende hebben dien aengaende opgelicht 8269 gul., wair aff zommige heure penningen sonder interest, deur inductie vande voors. gecommitteerden, drie ofte vier maenden ende meer, geleent hebben, ende hebben dairomme gevaceert 15 dagen, dair aff elcken sdaichs betaelt 12 st.

Ter voldoening aan de overeenkomst door Stads regering met de sectarissen en Bombergen, op den 9 April aangegaan, waarbij de Stad zich verbondt de soldaten door den laatsten aangenomen te betalen, bovendien te vergoeden al hetgeen Bombergen verteerd had, en hem eene vereering van 300 gulden te doen met nog andere groote kosten, doet de stad eene leening van 8269 gul. daar het anders te vreeze was geweest, dat Bombergen met zijn volk hunne betaling bij de Burgerij zou hebben gehaald.

Item Geertruidt, dochter Pieter Henricxs, dienstmaegt Marte van Jannen Hoze, dat zy geduerende de seditien ende troubelen vande sectarissen, ende besunder den 9en Aprille voors., den heeren Scepenen ende Raetsheeren, groote diensten, by dage ende nachten heeft gedaen, dairomme haer, met consent vanden heeren Scepenen, gesconcken 6 gul.

De dienstmaagd van Marten Hoze, bediend Schepenen en Raadsheeren gedurende de troubelen bepaaldelijk op 9 April; zij ontvangt daarvoor eene vereering in geld.

Item Thomas van Turnhout, in tyde vande beruerten gelevert, tot behoeff vande vier Scutteryen ende Hoopluyden 57 tortsen, dair zy de wachten mede hebben des snachts besocht, van tstuck betaelt $11^1/_2$ st.

Thomas van Turnhout, leverd toortsen, aan de schutterijen en de Hoplieden, om daarmede des nachts de wachten te bezoeken.

1567.

Betaling voor het luiden der poortklokken.

Item Lucas Janss ende Henrick Ghysbertss, graftmaicker
poort clocken savonts ende smorgens hebben geluyt vanden 8
23 September, maicken 76 dag, sdaichs 3 st.

De Kanselier van Brabant en den Graaf van Merode als Kommissarissen door den Hove gezonden, te 's Hertogenbosch gevangen gehouden, worden op bevel der Hertogin Gouvernante, ontslagen zijnde, met 32 Bossche schutters te paard naar Brussel begeleid.

Item navolgende den bevelen van der Hoocheyt, soo he
mynen Heeren Commissarissen, als mynen Heeren den C
mynen Heeren van Meroda, doen convoyeren van deser Stad
toe, met 32 Scuts te perde ende hen van alles doen defroyer
zynde, ende hebben ter rekeninghe gebracht, aen oncosten b
soe int gins reysen als int wederomme keeren, comen tsamen
hen reckeninghe, dair aff den drie leden overgegeven, beloop
consent vanden drie leden betaelt, 577 gul. 11 st.

Buskruid aan die schutters geleverd.

Item Wouter Bouwens, Cremere, den vier scutteryen elck
pont buscruyt, dair zy den voors. heeren mede geconvoyeert
tpont betaelt 7 st.

De verblijfkosten van den Kanselier en den Graaf van Merode, voor hunne famielien en paarden, door de stad 's Hertogenbosch betaald.

Item als mynen voors. Heeren den Cancellier ende Heer Ja
Commissarissen voors., vuyt deser Stadt soude vertrecken,
Stadt in haeren drie leden, den voors. rentmeesteren belast
dat zy allet tgene, dat die voors. Heeren binnen deser Sta
zy alhier inne commissie hadden gewest, hadden met heur
perden verteert, zouden betalen; dyen achtervolgende soe

Afrekening met Jhr. Hipolitus Boijenhals, Edelman van den Graaf de Merode, en den Deurwaarder van den Kanselier van Brabant, voor dat verblijf en de gedane verteeringen door hun verschoten, doch hen door de stad terug-gegeven.

Hipolitus Boyenhals, Edelman van mynen Heeren Meroda,
Peeteren de Gruyter, vanden voyer vanden perden des Heer
voors., dat zy tot zynen huyse vanden 28 Octobris Anno 1
Aprilis Anno 1567 dair nae, verteert hadden tsamen beloope
wysen vande voors. rekeninghe 542½ gul., ende Georgius Bec
ende dienaer van mynen Heere den Cancellier, oyck metten v
gereeckent hebbende, vande costen vanden perden myns He
celliers voors., aldair ten voors. tyde verteert hebbende, is b
vuytwysen der reckeningh dair aff zynde, 148 gul. 12 st., b
de costen vanden peerden ende byden rentmeesteren betaelt

Item hebben de hoofmeesters vande voors. Heeren, tot versch
dese naevolgende penningen verschoten, die de voors. rentn
beveel als voer hen hebben gerestitueert, te wetene tot Mar
aen wyn 70 gul., tot Marcelis van Casteren 165 gul.,
Casteren 21 gul., tot Peeter de Gruyter noch costen vanden
haer dienaers aldair gedaen 64 gul. 17 st., beloopende t same
Secretaris Colen betaelt, 320 gul. 17 st.

Item hebben die voors. Heeren Commissarissen, alnoch d
Marcelis van Casteren, 115 potten 1 pint wyns, daeme teg
den chyns affgetogen vz. 21 gul. 2 st., noch tot Henrick
halen 117½ potten wyns, dame tegens 18 gul. vz. 22 g
noch tot Marcelis Kemp vyff potten wyns vz. 25 st., beloopt
betaelt 44 gul. 7 st. 3 ort.

1567.

Item Thomas, lootgieter deser stadt, gelevert 392 ℔ rolloots, dat geleet is opte Minnebrueders kercke aende zuytzyde; thondert 5 gul. 5 st., noch aen zoudeur 7½ ℔ ende 2 loot, tpont 2 st. 1 ort., noch eenen sester houtcolen 2½ st., noch 1500 stop nagel, thondert 3½ ort., noch 2500 leynagel, thondert 2½ ort., beloopt tsamen ende ten bevele vande Heeren Scepenen betaelt 23 gul. 1 ort. st.

Herstellingen aan de kerk van het Minderbroeders klooster.

Item alnoch gelevert tot behoeff vande Minnebrueders kercke, verscheyden parcelen van leyen, lootnagel ende zaudeur, nae vuytwysen de rekeningh dair van overgelevert, aen hande vande voors. rentmeesteren, beloopende tsamen ende deur beveel als voor betaelt 9 gul. 15 st.

Item hebben alnoch betaelt, den twee clercken vande voors. rentmeesteren, dat zy gecolligeert ende by dese ordinaris rekeninghe gescreven hebben, dese extraordinaris rekeninghe vanden ontfanck vande imposten byde voors. rentmeesteren gecollecteert, ende het vuytgeven by hen gedaen, ter zaicken vande commotien, seditien ende beroerten, byden sectarissen binnen dese Stadt voorts gestelt, groot zynde meer dan tdorde part vande ordinaris rekeningh, dwelck zy viermael met dese ordinaris rekening hebben gescreven, dairvan elcken betaelt 12 gul.

Betaling van het opmaken en schrijven van deze buitengewone rekening.

Item Henrick Goessens, dat hy deur beveel vande drie leden, vanden 27 February Anno 1566/67 totten 13en Aprille 1567 heeft gescreven ende vuytgeryct die paspoorten, den geenen die vuyt deser Stadt wilde reysen, beloopende ende tzamen 46 dagen, elck sdaichs, soe hem by deser Stadt is toegevuecht, betaelt 12 st. vz. 27 gul. 12 st.

Aan hen die de stad *'s Hertogenbosch* wilden verlaten, paspoorten uitgereikt.

Item Wouter Bouwens, Cremer, voor 23 ellen royen sleyer tot veltekenen voor de trauwanten van Eynhouts, betaelt 43 st.

Veldteekenen voor de trawanten van den Overste Kapitein van Eijndhouts.

Totaal der uitgaven voor alderhande zaken 27,032 gul. 19 st. 1 ort.

Totaal der uitgaven 58,932 gul. 5 st. 3½ ort.
" " ontvangsten 81,955 " 3 " 7 d.

Meer ontvangen dan uitgegeven 23,022 gul. 17½ st. 1 d.

Na de afsluiting dezer rekening wordt het volgende aangeteekend gevonden.

Affgetogen vande voors. reste die twee sommen vanden navolgende faulten, beloopende tzamen 22,869 gul. 18 st. 2 d., soe blyven die voors. rentmeesteren der voors. Stadt finaliter inne desen sculdich, die somme van 1052 gul. 19 st. 7 d.

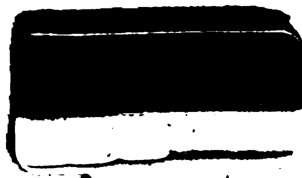
Memorie. Welcke reste men bevynden sal inden ontfanck van alrehande saicken, vande rekeningh van Bamisse 1568 tot 1569 byden voors. rentmeesteren voor ontfanck gestelt te zyne.

De fouten of het aan de stad ten achter gebleven verschuldigde, hiervoor bedoeld, van Bamis (1 October) 1566—1567, zoowel van de accijnsen als

van de imposten op de vier spetien, volgen voorts omstandig omschr
welke belastingen voor het grootste gedeelte bij de pachters onb
bleven ter zake van de *commotien*, *seditien ende beruerte.*

Over die COMMOTIEN, SEDITIEN ende BERUERTE, raadplege men w
het hoogst belangrijke werk van den Heer PROSPER CUIJPERS VAN VE
VEN, *Documents pour servir à l'histoire des* TROUBLES RELIGIEUX DU X
SIÈCLE, dans le *Brabant Septentrional. Bois-le-Duc* (1566—1570).
premier. *Bruxelles* chez Aug. Decq. *Bois-le-Duc* chez Muller, Frères.

GEDRUKT BIJ LUTKIE & CRANENBURG, TE 'S BOSCH.